BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
Race
de Marinis
361
NAPOLI

13. 3

N° 48

Digitized by Google

3054

Digitized by Google

(Ecc. De Marini) C. 361–363

CAII CRISPI
SALLUSTII
QUAE EXSTANT.

Digitized by Google

CAII CRISPI
SALLUSTII
QUAE EXSTANT

ITEM

EPISTOLAE DE REPUBLICA ORDINANDA

DECLAMATIO IN CICERONEM ET PSEUDO-CICERONIS IN SALLUSTIUM

NEC NON

JUL. EXSUPERANTIUS DE BELLIS CIVILIBUS

AC PORCIUS LATRO IN CATILINAM

Recenſuit diligentiſſime

ET ADNOTATIONIBUS ILLUSTRAVIT

GOTTLIEB CORTIUS

ACCEDUNT

FRAGMENTA VETERUM HISTORICORUM

Conſtantius Felicius Durantinus de Conjuratione Catilinæ

ET INDEX NECESSARIUS.

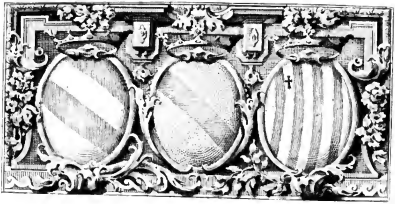
VENETIIS,

Excudit Jo. BAPTISTA PASCHALIUS.

cIↃ IↃCCXXXVII.

SUPERIORUM PERMISSU, ac PRIVILEGIO.

Digitized by Google

TRIUMVIRIS LITTERARIIS
JO. FRANCISCO MAUROCENO EQ.
JOANNI EMO D. M. PROC.
PETRO GRIMANO EQ. & D. M. PR.

JO. BAPTISTA PASCHALIUS
F.

IN hac, quam edere inſtitui, Latinorum Auctorum Bibliotheca, Salluſtium ceteris

† praei-

Digitized by Google

praeire volui, qui ſoluta oratione ſcripſerunt: quod tamen non meo, ſed ſapientum virorum judicio, & auctoritate feci. Id vero mei conſilii eſt, quod vos potiſſimum, VIRI SUMMI, ad rei tantae praeſidium & auſpicium appello, veſtraque nomina longe ſplendidiſſima huic operi praemitto: ut ſi quis forte dubitat, num re praeſtare velim, quod pollicitus verbo ſum, eos meae hujus voluntatis ſponſores habeat, de quorum fide dubitare nemini mortalium liceat. Siqua procuratio eſt in hac urbe, quae magnos viros & publici conſilii principes poſcere videatur, ea certe litteraria eſt, quae

tanto aliis praeſtat, quanto animi cultus reliquis humanae vitae commodis & ornamentis praeferri ſolet. Qui Rempublicam hanc conſtituerunt iis legibus moribuſque temperatam, quibus maxime populorum felicitas contineretur, hoc vel in primis ſpectaſſe videntur, ut cunctas nationes, ſi opibus & potentia non poſſet, litterarum tamen & bonarum artium cura ſuperaret. Id porro fieri non poterat, niſi ſimul de peculiari quodam Magiſtratu cogitaſſent, cui ſumma arcani hujus concrederetur; quique ea eſſet dignitate ac poteſtate, ut rem tantam inter humanas viciſſitudines,

quae omnia corrumpunt, ſartam tectamque ſervare poſſet. Quanta porro cura ſit adhibita, quot quantaeque ſollicitudines ſuſceptae ſint, nequid unquam detrimenti caperet, nihil attinet commemorare. Quod ſi tam graves cogitationes efficere non potuerunt, ut aliqua ejus particula interdum non laboraret; id tamen effecerunt, ut cito levaretur, & priſtinas vires vigoremque reciperet. Videtis, opinor, me de induſtria loqui typographorum, quae cum ſuperioribus annis remiſſior videretur, nunc rurſus ſe ſe effert, & ad priſtinam laudem refloreſcit. Ego certe, quantum in tantulo eſ-

ſe homine poteſt, omnia movi, ut typis Venetis ſua dignitas & fama redderetur. Quod cum ex aliis mea opera editis voluminibus judicare poteſtis, tum ex hoc ipſo maxime judicabitis, quod veſtris nominibus ornatum in vulgus exit. Ad externam formam & apparatum quid praeſtiterim, quilibet facile cognoſcet; internae diligentiae, quae rem ipſam attingit, illi dumtaxat judices erunt, qui Salluſtianas hiſtorias tractare voluerint, noſtramque hanc editionem cum Lipſienſi conferre. Non magnum ſane eſt, quod fecimus, ſed tamen fecimus aliquid. Quidquid eſt, in

ve-

Digitized by Google

veſtram fidem ac tutelam concedit, vobiſque ſe etiam atque etiam commendat; a quibus tamen nihil aliud, quam communia illa praeſidia petit, quae ad rem litterariam promovendam majorum ſapientia paravit, veſtriſque judiciis commiſit. Pergite, ut cœpiſtis; ſingulis atque univerſis ex ordine noſtro benefacere; qui ordo jam ita crevit, ut ne illa quidem tempora, quae aurea dicuntur, in hujus laudis contentionem venire poſſint.

V I R I S

*PERILLUSTRIBUS ATQUE EXCEL-
LENTISSIMIS*

D O M I N O
GOTTLIEB HIERONYMO
DE LEIPZIGER

POTENTISSIMI POLONIARUM REGIS ET ELECTORIS SAXONIAE CUBICULI PRAEFECTO, CONSILIARIO AULAE ET JUSTITIAE, SUPREMI ADPELLATIONUM JUDICII, UT ET SUMMI CONSILII ECCLESIASTICI PRAESIDI, DOMINO HEREDITARIO IN HEYDA, *reliqua*

E T

D O M I N O
B E R N H A R D O N. D.
DE Z E C H

POTENTISSIMI POLONIARUM REGIS ET ELECTORIS SAXONIAE CONSILIARIO AULAE ET JUSTITIAE, PRIMO STATUS ATQUE CONSILII SANCTIORIS REFERENDARIO, *reliqua*

LITTERARUM PATRONIS MAXIMIS

SALLUSTIANUM SUUM LABOREM

D. D. D.

GOTTLIEB CORTIUS

Digitized by Google

VIRI PERILLUSTRES ATQUE EXCELLENTISSIMI

*D**VM Salluſtius**, floreutiſſimus auctor*, VOS *adire parat*, *nullum quidem pro ſe audaciae*, *aut impudentiae crimen vereri debet*. *Fuit ille aliquando principum Virorum amicitia inſignis*, & *poſtea ſapientiſſimus quiſque eum*, *praecipuum omnis prudentiae doctorem ſecum habuit atque intime admiſit*. *Sed dum ego ſimul*, *hoc parario favente*, *ad* VOS *accedo*, *id ſpeciem temeritatis prae ſe ferre poſſet*. *Contra* VOS *ipſi*, VIRI PERILLUSTRES, *nihil temere actum eſse*, *quo polletis acutiſſimo ingenio* & *liberali animo*, *facile perſpicietis*. *Nam ſi antea non prohibebatur aulis maximorum dominorum* Criſpus *meus*, *nunc meam operam meaſque lucubrationes ſecum portans eo minus repudiari poterit*, *quod per eas multum illi additum eſse ſperamus*. *Non quidem is ſum*, *qui ſapienter dictis ejus* & *eximiis publici boni malique deſcriptionibus aliquid adjecerit*, *aut omnino in hoc genere reperire poſſit*, *quod* VOBIS *leviter cogitantibus non dudum fuerit in promtu* : *At egregia illa auctoris polire*, *labes eluere*, *quae nauſeam naſutiſſimis movere potuiſſent*, *interdum Graecorum Latinorumque aeque venuſta ſuperaddere*. *Hoc opus meum fuit*. *Quod qui* VOBIS, VIRI PERILLUSTRES *ingratum*, *aut a* VESTRO *loco alienum eſse dixerit* ; *profecto* VESTRUM *in omne doctrinarum genus favorem haud noſse*, *profitetur*. *Mihi quidem pro certo cognitum eſt*, *quod*, *etiamſi de nulla alia re in reſtaurando Salluſtio*, *quam de his*, *quae ad elegantiores litteras ſpectant*, *ſollicitus fuiſſem*, VOBIS *tamen potiſſimum illum obferre*, VOS *que ſimul ſtudiorum meorum tutores eligere debeam*. *Etenim non ſummi modo litteraturae fautores eſtis*, *ſed etiam cultores* : &, *quod alios multos latet*, *optime compertum habetis*, *quantum omnes diſciplinae debeant ſtudiis*, *quae ab humanitate nomen acceperunt*. VOS *etiam*, *quotieſcumque graviſſima negotia minimum otii concedunt*, *ad amoeniores Muſas deflectere soletis*, *ut ibi a ſtrepitu publico animi requieſcant*, & *parata a veteribus excipiant*, *quae poſtea ad communem fructum proferatis*. *Ita fit*, *ut litteris dediti*, *cives exterique omnes*, *ora in* VOS *maxime converſa habeant* ; *dubii tamen relinquantur*, *ceteras* VESTRAS *excellentiſſimas dotes* & *utiliſſimos labores*, *an ingenia* VESTRA *exquiſitiſſimis doctrinis praeclariſſime ornata magis admirentur*. *Ita fit*, *ut* VESTRIS *conſiliis atque indefeſſis ſtudiis ſingulatim recte tribuant*, *quod litterarum decus in his terris conſervetur*, & *majora in dies ſumat incrementa*. *Non potui itaque rationibus meis melius conſulere*, *quam ſi ingenii mei foetum* VESTRAE *fidei commendarem*. *Non debui alios circumſpicere*, *aut ullis modis a conſilio meo deterreri* : *cum liberrimum aditum ad* VOS *mihi aperirent litterarum amor* & *prolixiſſima* VESTRA *in omnes earum cultores voluntas* ; *tum quia* VOS *quotidie ea conſilia agitare didici*, *quibus augeantur doctrinae ſtudia* ; *quod denique abunde magna praeſidia in* VESTRO *favore Muſis meis futurum*, *ingenui viri perſuaſerunt*. *Adſit divinum numen omnibus laboribus conſiliiſque* VESTRIS, *augeat magis ac magis*, *cumuletque* VESTRAM *felicitatem*, & *diutiſſime* VOS *ſoſpites conſervet Regi*, *Patriae*, *litteris*. *Dabam Lipſiae A. D. VI. Kalendas Majas*. *An*. cIↃ IↃcc XXIIII.

C. CRIS-

C. CRISPI SALLUSTII VITA

Auctore

JOANNE CLERICO.

BONORUM virorum timiditati, inconſtantiae, aut imprudentiae vix ignoſcere poſſumus, ſi quid aliquando moribus ſuis indignum, & ante actae vitae minus conſentaneum protulerint. Sed multo magis iram noſtram movent improborum honeſti ſermones; quibus, ut nequitiam ſuam occultent, certiuſque noceant, uti ſolent; nihil enim ſceleratius, quam armis virtutis uti, ut vitium tuearis. Non puto autem quemquam pravae hujus ſimulationis labe magis infectum vixiſſe, quam celeberrimum hiſtoricum C. CRISPUM SALLUSTIUM, ut liquebit ex ejus vita; quam ex veteribus colligere ſtatui, ut quicumque eam legent, hoc exemplo intelligant non eſſe propterea exiſtimandum bonum quemquam fuiſſe, quod virtutem calamo defenderit, niſi conſtet mores cum ſermonibus conſenſiſſe. Nemo certe elegantius & acrius in ſuae aetatis vitia, quam *Salluſtius*, invectus eſt; nec quiſquam vitae minus ſeverae fuit.

Natus erat (1) Amiterni, in Sabinis, apud quos exſtant etiamnum antiquae ſeveritatis reliquiae, anno ab Urbe Condita DCLXIX. (2) L. Cornelio Cinna III. & Cn. Papirio Carbone coſs. Hi Sullae infenſi bellum civile concitarunt, quod non deſiit, niſi poſtquam Sulla, triennio poſt, rerum potitus eſt. His annis, omnis generis flagitia in Italia commiſſa, plebejaeque & nobiles familiae graviſſimas calamitates paſſae ſunt; unde intelligere licet miſerrimo ac flagitioſiſſimo aevo natum eſſe *Salluſtium*, & quo multo plura quae vitaret, quam quae ſequeretur, videbat. Parentes tamen ejus inculpatae vitae fuiſſe credibile fit, quod priſcus declamator, qui nomine Ciceronis in *Salluſtium* invectus eſt, omniaque conquiſivit quae in eum dici poſſent, nihil in fama, rumoribuſque ſubſequentis aetatis invenerit quod iis exprobraret. Patrem certe *Salluſtii* ſe *praeterire* ait (3); *qui ſi*, inquit, *numquam in vita ſua peccaſſet, tamen majorem injuriam reipublicae facere non potuiſſet, quam quod eum talem filium genuerat*. Subjicit, ſe *non exſequi ſi*

†† *qua*

(1) *Vide Euſebium in Chron. ad An.* MDCCCCXXXI.
(2) A. C. N. LXXXV. (3) *cap.* 7.

qua in pueritia peccaſſet Salluſtius, *ne parentem ejus accuſare videretur, qui eo tempore ſummam ejus poteſtatem habuit*. Quae verba ſatis oſtendunt, probra nulla in Hiſtorici noſtri parentes tunc temporis jacta; neque enim iis vehemens declamator peperciſſet, ut *Salluſtii* nequitiam credibiliorem redderet.

Plebejam ejus familiam, non patriciam, ut nonnulli volunt, fuiſſe liquet, ex eo quod tribunus plebis fuerit; ac ſane ubique in nobiles invehitur, ac praeſertim in hiſtoria Belli Jugurthini, & poſteriore Epiſtola ad C. Caeſarem de Republica Ordinanda.

A teneris annis excultam eloquentiam, & operam diligentem literis a *Salluſtio* datam, ſatis oſtendunt ejus ſcripta; neque enim ita ſcribunt qui ſerius ſe ſe ad literarum ſtudia contulerunt. Ideo fidem ei minime detraxerim dicenti Epiſt. II. ad Caeſarem: *Poſtquam ſibi aetas ingeniumque adoleviſſet, ſe haud ferme armis, atque equis corpus exercuiſſe, ſed animum in literis agitaſſe; &, quod natura firmius erat, ingenium in laboribus habuiſſe*. Sed & hoc diſerte teſtatur (1) Suetonius; praeceptorem enim ejus fuiſſe docet Attejum Praetextatum, nobilem Grammaticum Latinum, qui ſe Philologum vocavit, & qui *Salluſtium* familiariſſime coluit. Vix tamen videtur, more aliorum, cauſſas actitaſſe, ut gratiam ac famam ſibi actionibus forenſibus compararet. Nulla certe memoria ejus rei apud veteres; nec Cicero, qui tot aequalium ſuorum qui operam ſuam venditarunt in foro, meminit, C. *Criſpi Salluſtii* mentionem ullam uſquam fecit. Si quis ſilentii cauſſam fuiſſe inimicitiam quae inter eos fuit, ſuſpicetur; doceat cur Cicero ejus ſaltem obiter non meminerit, ut vituperaret. Ac ſane genus eloquentiae *Salluſtianae* minus aptum foro fuit; aptiſſimum hiſtoriae, quae ab otioſis legitur. Quare (2) Quintilianus, vitari oportere judicat in cauſſis agendis illam *Salluſtianam* (quamquam in ipſo virtutis locum obtinet) brevitatem, & abruptum ſermonis genus, quod otioſum fortaſſe lectorem minus fallit, audientem transvolat.

Declamator (3) quem dixi, turpiſſimam adoleſcentiam *Salluſtio* exprobrat, nefandarumque voluptatum amorem objicit; quae criminationes, ut falſae eſſe poſſunt, non omnino incredibiles ob ſecuta flagitia videntur. (4) *Domum paternam*, ſi accuſatori credimus, *vivo patre turpiſſime venalem habuit*, ac *vendidit*; morique coegit ex moerore patrem, quo nondum mortuo, jam pro herede omnia gerebat. Nec aetatis tirocinio lapſus, poſtea ſe correxit, ſed abiit in ſodalitium ſacrilegii neſcio cujus Nigidiani: bis accuſatus eſt apud judices, bis abſolutus; verum ita ut non innocens eſſe, ſed judices pejeraſſe viderentur.

Cum ad capeſſendos reipublicae honores contenderet, (5) quaeſturam eſt conſecutus; quam ſi petiit legitimo anno, hoc eſt, vigeſimo quinto, quaeſtor fuit A. U. C. DCXCIV. (6) Quinto Caecilio Metello Celere, & L. Afranio coſs. Aliosne honores ambiverit, an difficultatibus deterritus ad privatam vitam, iis miſſis, conceſſerit, non ſatis liquet. Ab hoc certe tempore

(1) *In Lib. de Illuſtribus Grammaticis c.* 10. (2) *Lib.* 4. *cap.* 2.
(3) *cap.* 7. (4) *Declam. in Salluſt. cap.* 7. (5) *cap.* 8. (6) A. C. N. LX.

Digitized by Google

pore nullos honores, ad tribunatum uſque plebis, geſſit. In ipſo adoleſcentiae ardore, videtur ea admiſiſſe quae aeternam nomini ejus infamiam inuſſerunt. (1) M. Varro ſcriptor graviſſimus, in libro quem inſcripſerat *Pius*, aut *de Pace*, *C. Salluſtium* in adulterio deprehenſum cum Fauſta, Sullae filia, a Milone ejus viro loris bene caeſum, &, cum pecuniam dediſſet, dimiſſum fuiſſe prodidit.

Attamen A. U. C. DCCII. (2) tribunatum plebis adeptus eſt, tempore quo uſque adeo turbata erat reſpublica, ut eo deventum ſit, ut Cn. Pompejus Magnus conſul, ſine collega, crearetur. Cum autem paullo ante T. Annius Milo P. Clodium occidiſſet, Pompejusque legem de vi tuliſset, qua inſtituebatur quaeſtio de ea caede; ulciſcendi occaſionem nactus *Salluſtius*, ſibi non defuit. Cum duobus aliis tribunis plebis inimiciſſimas conciones, ut ſcribit Aſconius Pedianus in Ciceronis Milonianam, de Milone habuit, invidioſas etiam de Cicerone, quod Milonem ſummo ſtudio defenderet; eratque maxima pars multitudinis infenſa non ſolum Miloni, ſed ipſi etiam, propter inviſum patrocinium, Ciceroni. Poſtea tamen cum de accuſandi ſtudio multum remiſiſset *Salluſtius*, in ſuſpicione fuit in gratiam rediiſse cum Milone & Cicerone.

Crediderim, hiſce temporibus, ſcriptam fuiſse hiſtoriam Catilinariae Conjurationis; cum *Salluſtius*, exacto tribunatus tempore, privatus ageret, nec Ciceroni eſset infenſus; rem enim ita narrat, ut ea lecta hiſtoria, nemo non acta Ciceronis ſit probaturus. Forte & Bellum Jugurthinum, & Civilia, quae id inſecuta ſunt, aliaque cum iis connexa, eodem illo tempore conſcripſit, aut aliquanto poſterius. Certe non ſunt ea ſcripta hominis adoleſcentis, teſtaturque ipſe, initio Conjurationis Catilinariae, ſe tum demum hiſtoriam aggreſsum ſcribere, (3) *ubi animus ex multis miſeriis, atque periculis requievit, & ſibi reliquam aetatem a republica procul habendam decrevit*; quod vix ante tribunatum, quem anno aetatis XLI. geſſit, fieri potuit. Tum vero *ſtatuit*, *res geſtas populi Romani carptim* (ſic ipſe loquitur) *ut quaeque memoria digna videbantur, perſcribere: eo magis quod ei a ſpe, metu, partibus reipublicae animus liber erat*. Haec ſunt verba hominis honores nullos amplius ſperantis, aut certe ambitionem egregie diſſimulantis. At nec ante diſſimularat honorum cupiditatem; nec poſtea, rerum potiente Caeſare, eorum contemtum prae ſe tulit.

Itaque ante omnia Catilinariam Conjurationem, quae contigerat anno ejus vitae XXX. ac proinde cujus teſtis fuerat, ſcribere undecim circiter poſt annis aggreſsus eſt, ſi calculos recte ponimus. Tum Jugurthinum Bellum, quod diu ante quam naſceretur, & Civile, quod eo puero geſtum eſt, conſcripſit. Periit poſtremum opus, ſi fragmenta quaedam excipias, quae tamen ſat ampla ad nos pervenerunt, ut ex iis intelligere poſſimus, non minus accurate ac cetera perſcriptum fuiſse. Sed mihi videor ex loco Auſonii poſse colligere tempora quorum hiſtoriam ſcripſerat *Salluſtius* in iis libris qui perierunt. Auſonius in Idyllio XXXII. ad Nepotem, docet pue-

† † 2 rum,

(1) *Apud Aul. Gellium lib.* 17. *cap.* 18, *Vide & veterem Scholiaſten Horatii ad Sat.* 11. *lib.* 1. (2) A. C. N. LII. (3) *cap.* 4.

rum, quos libros legere eum oporteat, & quos ipſe in gratiam ejus in manum iterum ſumere ſit paratus. Itaque memorato Terentio, ſic loquitur de *Salluſtii libris*.

Jam facinus, Catilina, tuum, Lepidique tumultum,
Ab Lepido & Catulo jam res & tempora Romae
Orſus, bis ſenos ſeriem connecto per annos.
Jam lego civili miſtum mavorte duellum,
Movit quod ſocio Sertorius exſul Ibero,

Haec ſunt omnia opera *Salluſtii*, excepto Bello Jugurthino, quod cur omiſerit Auſonius, non intelligo. Forte aliquot verſus vetuſtate interciderunt. I. Occurrit Bellum Catilinarium, de quo nihil neceſse eſt dicere. II. Hiſtoria tumultus excitati a Marco Aemilio Lepido, anno Urbis Conditae DCLXXXVII. poſtquam anno ſuperiori conſul ſuiſset. Is tumultus a Pompejo & Catulo oppreſsus eſt eodem anno. III. Inde *Salluſtius* ſcripſerat Hiſtoriam rerum in republica Romana per duodecim annos geſtarum, ante Lepidi tumultum; quorum duodecim annorum initium fecerim circiter ab anno Urb. Cond. DCLXIII. quo bellum Marſicum inchoatum, ab eo enim tempore uſque ad extremam dictaturam Sullae, duodecim circiter anni fluxerunt. Multa autem inveniuntur fragmenta *Salluſtii*, ex quibus liquet eum res a Sulla geſtas ſcripſiſse; quae ea temporis intercapedine continentur. IV. Bellum ſcripſerat Sertorianum, quod coeperat ſub finem vitae Sullae, proximeque duodecim annos memoratos conſequebatur; Metellus enim in Hiſpaniam contra Sertorium miſsus eſt anno Urb. Cond. DCLXXIV. qui duodecim illorum annorum ultimus fuit. Si ea Hiſtoria ad receptas uſque Hiſpanias pertexta eſt, quod credibile videtur, pertinuit ad annum DCLXXXI. nam eo demum anno, occiſis Sertorio & Perperna, pacatae ſunt Hiſpaniae.

Hinc videmus quamvis *Salluſtius* carptim ſcripſiſset Hiſtoriam Romanam, nec continua temporum ſerie lucubrationes ſuas edidiſset, ex tribus poſtremo memoratis operibus potuiſse contexi circiter octodecim annorum hiſtoriam; quae utinam ſane exſtaret. Fragmenta enim ejus ſitim noſtram excitant, non reſtinguunt. Hi autem libri, quamvis ab auctore eo ordine quem memorat Auſonius, editi, videntur poſtea a Grammaticis in ordinem quemdam redacti, ut ex tribus operibus una conflaretur Hiſtoria, librique ejus perpetuo ordine a primo ad ultimum decurrerent, commodiusque ad teſtimonium citarentur. Aſinius Pollio in libro (1) quo *Salluſtii* ſcripta reprehenderat, ut nimia priſcorum verborum adſectatione oblita, tradebat: *In eam rem adjutorium ei feciſſe maxime quemdam Attejum Praetextatum, nobilem Grammaticum Latinum, declamantium deinde adjutorem, atque praeceptorem*. Ab hoc, ajebat, *Salluſtium*, *hiſtoriam componere aggreſſum, breviario rerum omnium Romanorum, ex quibus quas vellet eligeret, inſtructum fuiſſe, antiquaque ei verba & figuras ſolitum*

(1) *Suetonius de Illuſtr. Gramm. cap.* 10.

tum eum eſſe colligere. Videtur Grammaticus non ignobilis ea in re ingenio ac voluntati *Salluſtii* gratificatus eſse, potius quam ſuum ipſius judicium ſecutus; nam in Praeceptis Rhetoricis ad Aſinium Pollionem, ei *nil aliud ſuadebat*, ut prodidit Suetonius (1), *quam ut noto, civilique, & proprio ſermone uteretur, vitaretque maxime obſcuritatem* Salluſtii, *& audaciam in translationibus*. Credibile eſt *Salluſtium* ea re gravitatem ſtyli captaſse, & priſcorum illorum Romanorum ſermonem imitatum, quorum moribus erat diſſimillimus, ut flagitioſae vitae maculas elueret, perſuaderetque iis quibus ſatis notus non erat, falſa eſse omnia quae de illo minus honeſta jactabantur.

Verum hae artes belle homini non ceſserunt; nam anno Urb. Cond. DCCIV. (2) coſs. L. Aemilio Paullo, & C. Claudio Marcello, Appius Claudius Pulcher cenſor, non repugnante collega L. Calpurnio Piſone, omnes libertinos, ut docet Dio lib. XL. multos etiam nobilium, atque inter eos *Criſpum Salluſtium* qui hiſtoriam conſcripſit, ſenatu ejecit. Quod factum, ſi veteribus (3) Grammaticis credimus, propter adulteria; dicitur enim ab iis *Salluſtius tanto ardore inſaniviſſe in libertinas, quanto moechus in matronas: quod cum illi in ſenatu a cenſoribus objectum eſſet, reſpondit: Se non matronarum, ſed libertinarum ſectatorem eſſe. Quare ex ſenatu*, inquiunt, *ejectus eſt*. Hoc quoque ei exprobrat perſonatus ille (4) Cicero, qui Declamatione in ejus mores invectus eſt. Idem nos docet, poſtquam cenſores ſenatum more majorum legiſſent, nuſquam conſpectum eſſe *Salluſtium* Romae, ſuſpicaturque tum ſe *conjeciſſe in ea caſtra quo omnis ſentina reipublicae confluxerat;* hoc eſt, in Galliam ad Caeſarem ſe contuliſſe. Non minoribus (5) conviciis eum exagitavit Lenaeus, Pompeii Magni libertus, ex amore erga patroni memoriam, quem *Salluſtius* ſcripſerat *oris probi, animo inverecundo fuiſſe*. Ideo Lenaeus poſtea hiſtoricum noſtrum *acerbiſſima ſatyra*, ut docet Suetonius, *laceravit, laſtaurum & lurconem, & nebulonem popinonemque appellans, & vita ſcriptiſque monſtroſum; praeterea priſcorum, Catoniſque verborum ineruditiſſimum furem*. Qua ex occaſione ſic de Pompejo ſcripſiſſet *Salluſtius*, poſt interitum ejus hiſtoriae, conjicere non poſſumus; at conſtat Caeſarianis partibus e ſenatu expulſum faviſſe.

Certe poſteaquam reſpublica armis oppreſſa eſt, anno ſequente, U. C. DCCV. (6) C. Claudio Marcello, & L. Cornelio Lentulo coſs. a Caeſare (7) eſt in ſenatum reductus; quaeſtura iterum accepta, ut honeſtius in ampliſſimum ordinem reciperetur. Eum autem *honorem*, ſi adverſae famae credimus, *ita geſſit, uti nihil non venale in eo habuerit, cujus aliquis emter fuit: nihil non aequum, ac verum duxerit quod ipſi facere collibuiſſet*. Propter iteratam quaeſturam, priſcus declamator, cujus verba protulimus, *bis ſenatorem, bis quaeſtorem factum* ait. At Dio Lib. XLII. vult, ut recuperaret dignitatem ſenatoriam, praetorem creatum. Malim, quaeſtura in

†† 3 eum

(1) *Suetonius de Illuſtr. Grammat. cap.* 10. (2) A.Chr. N. L.
(3) *Schol. in Sat. 2. lib. 1. Horatii*. (4) *cap.* 8. & 9.
(5) *Suetonius de Illuſtr. Gramm. cap.* 15. (6) A. C. N. XLIX.
(7) *Cicero in Salluſt. cap.* 9.

eum collata, ſactum hoc eſſe; eo enim magiſtratu capto, Romana juventus ingrediebatur ſenatum.

Hoc tempore, viris doctis videtur ſcripſiſſe ad Caeſarem duas illas Literas quae perperam *Orationes* inſcribuntur, *de Republica Ordinanda*. Sed poſteriores quidem, hoc tempore ſcripſiſſe potuit; at priores non niſi propemodum confecto bello ſcripſit. Malim ergo haſce differre in annum DCCVII. aut certe ad finem anni antecedentis, cum victus eſſet Cn. Pompejus.

Igitur ſub finem anni DCCVI. (1) cum in Aſia eſſet Caeſar, ab iis (2) qui Roma ad eum venerant cognovit, literiſque urbanis animadvertit, multa Romae male & inutiliter adminiſtrari, neque ullam partem reipublicae ſatis commode geri; quod & contentionibus tribuniciis pernicioſae ſeditiones orirentur, & ambitione atque indulgentia tribunorum militum, & qui legionibus praeerant, multa contra morem, conſuetudinemque militarem fierent, quae diſsolvendae diſciplinae, ſeveritatisque eſsent. Hanc crediderim occaſionem ſuiſse ſcribendi iterum ad Caeſarem de ordinanda republica; qua de re cogitare ſerio non potuit niſi poſt victum Pompejum. Antea quidem *Salluſtius*, Caeſare nondum in Macedoniam profecto, vigenteque bello, multa monuerat ea de re, in Epiſtola quae II. Oratio perperam dicitur, ubi de M. Bibulo, & L. Domitio, quaſi viventibus loquitur, cum Bibulus mortuus ſit ante pugnam Pharſalicam, & Domitius ex ea fugiens interfectus. Sed in altera Epiſtola, in qua de bello, quaſi confecto, loquitur, rem eamdem iterum aggreditur. Itaque quae prior eſt, eam oporteret eſse poſteriorem, quod etiam ipſum ejus quae poſterior eſt, prooemium ſatis oſtendit.

Antequam autem Caeſar contra Scipionem, Pompeii ſocerum, in Africam iret, anno Urb. Cond. DCCVII. quo Caeſar iterum dictator fuit, M. Antonius magiſter equitum, praetor factus eſt *Salluſtius*; qui honor videtur non tam monitorum de republica ordinanda, quam turpium adulationum iis admiſsarum praemium ſuiſse. At *Salluſtio* propemodum fatalis fuit; (3) cum enim eſset in Campania, apud Caeſarianos milites mox in Africam transmittendos, motaque ab iis eſset ſeditio, quam fruſtra compeſcere tentavit, ab iis ſerme eſt interfectus. Quin etiam cum Romam ad Caeſarem contenderet, ut hac de re certiorem faceret, inſecuti eum complures militum, obvios quosque occiderunt; ipſum, ſi adipiſci potuiſsent, e medio ſublaturi.

Caeſar vero, placatis militibus, ſub brumam in Africam cum parte exercitus trajecit, ſecumque *Salluſtium* duxit, quem, paucis diebus poſtquam adpuliſset, cum penuria annonae premeretur, (4) ad Cercinam inſulam, quam adverſarii tenebant, cum parte navium ire juſſit, quod ibi magnum numerum frumenti eſse audiebat. (5) Ejus adventu C. Decimius quaeſtorius, qui ibi cum grandi familiae ſuae praeſidio praeerat commea-

(1) A. C. N. XLVII. (2) *Hirtius de Bel. Alexand. cap.* 65.
(3) *Ex Dione lib.* 42. (4) *Hirtius de Bello Afric. cap.* 8.
(5) *Ibid. cap.* 34.

meatui, parvulum navigium nactus conſcendit, ac ſe fugae commendavit. *Salluſtius* interim a Cercinatibus receptus, magno numero frumenti invento, naves onerarias, quarum ibi ſatis magna copia fuit, complevit, atque in caſtra ad Caeſarem miſit. Quid aliud in eo bello geſſerit *Salluſtius*, nemo prodidit, ſed fidelem ac ſtrenuam operam Caeſari navaſse, ex praemio intelligere eſt. Anno enim Urb. Cond. DCCVII. (1) confecto Africano bello, (2) Caeſar eum in Numidia recepta, verbo quidem adminiſtrandae provinciae cauſsa, reipſa autem expilandae, pro praetore reliquit. Itaque dona multa *Salluſtius* accepit, multa rapuit, Romamque deinde reverſus, cum a Numidis accuſaretur, maximam infamiam retulit; quod cum libros ſcripſiſset in quibus copioſa & acerba oratione invectus erat in eos qui ex provinciis quaeſtum feciſsent, rebus ipſis quod ſcripſerat non expreſſiſset. Ne (3) tamen cauſsam diceret, (4) ſeſtertio duodecies cum Caeſare pactus eſt, ſi credimus perſonato Ciceroni. Graviſſimus certe hiſtoricus Dio prodidit, eum, licet a Caeſare dimiſsum, ſuis ipſius ſcriptis perennem infamiam ſibi creaſse, quod vita ab iis prorſus diſsentiret.

Ea praeda, (5) qui modo ne paternam quidem domum redimere poterat, repente tamquam ſomnio beatus, hortos pretioſiſſimos, qui (6) *Salluſtiani* ab ejus nomine dicti ſunt, villam Tiburtinam, & alias poſseſſiones ſibi comparavit.

Qua ratione vitam poſtea traduxerit *Salluſtius*, veteribus tacentibus, nobis non liquet. Credibile eſt ornandae domui, exſtruendis villis, deliciiſque undequaque ſibi parandis occupatum fuiſse; ita ut ſaluberrimis praeceptis quae in hiſtoriis tradiderat, exemplo ſuo, vim pondusque detrahere pergeret. De ejus oratione in Ciceronem, & Ciceronis in *Salluſtium*, nihil addam; quia, licet antiquae ſint, nec infra aevum Tiberianum, animi cauſsa a rhetore quopiam confictas nemo amplius dubitat.

Septuageſimo aetatis anno, fato functus eſt, quadriennio (7) ante bellum Actiacum, hoc eſt, anno Urb. Cond. DCCXIX. (8) S. Pompejo, & S. Cornificio coſs. Vir ſane fuit memorabilis, ſi hiſtorias ejus ſpectes; quae, ſi nimium antiquioris ſtyli ſtudium excipias, nullis aliis poſtponendae ſunt, principemque locum inter Romanos hiſtoricos, etiam judicio veterum, ei pepererunt. Nec brevitatem ac efficaciam ſingularem dictionis dumtaxat laudant, ſed etiam veritatis ſtudium; quod ita intelligendum, ut de aliis loquenti fides habeatur, de ſe ipſi nihil credatur niſi quod re ipſa comprobatum eſt. Facile credo, cum ſe reipublicae longum vale dixiſse putaret, (9) *Conſilium ei non fuiſſe*, ut ipſe dicit, *ſecordia atque deſidia bonum otium conterere: neque vero agrum colendo, aut venando, ſervilibus officiis intentum, aetatem egiſſe*, ſed honeſtioribus ſtudiis & ſcriptionibus operam dediſse. At nec oblitum deliciarum ac voluptatum opinor; quibus & puer & adoleſcens & ſe-

(1) A. C. N. XLVI. (2) *Dio libr.* 43. (3) *Cicero in Salluſt. cap.* 10.
(4) *Nonageſies mille ſſ. eoque amplius.* (5) *Cicero in Salluſt. cap.* 10.
(6) *De iis vide Fam. Nardinum Vet. Romae lib.* 4. *cap.* 7.
(7) *Vide Euſeb. in Chron.* (8) A. C. N. XXXV. (9) *Conjur. Catil. cap.* 4.

& ſenex, quaſi ſirenibus quibusdam adhaeſit; nec, ut puto, dum hiſtorias florente aetate ſcriptitaret, nuntium remiſit.

Idem fecit quod (1) *plerique philoſophorum, diſertorum in convicium ſuum, quos ſi audias in avaritiam, in libidinem, in ambitionem perorantes, judicium ſuum profeſſos putes. adeo redundant ad ipſos maledicta in publicum miſſa.* Interea ejus hiſtoria, ut ceteris omnibus, utamur oportet, quippe quae non minus gravia ac utilia praecepta, exemplaque continet, quam ſi ſcriptor ſanctitate morum priſcos omnes Romanos ſuperaſset.

(1) *Seneca apud Lactant. lib.* 3. *cap.* 15.

Lectori Benevolo

S.

CAjum Criſpum Salluſtium oculis Tuis ſubjicio, cura mea emendatum atque illuſtratum. Operae autem pretium erit, ſupellectilem noſtram recenſere, & quorum opera, aut ſtudio aliquid in Criſpum collatum eſt, commemorare. Sic enim teſtabimur, in gratia nosmet habere, quidquid docti viri nobis gratificati ſunt: & lectoris commodo conſulemus, qui de ipſis Codicibus ſententiam ferre, eorumque auctoritatem vere aeſtimare poterit; ſimul videbit, non injuria ſaepe unius aut paucorum librorum lectionem ceteris omnibus praelatam eſſe.

Primus Vir πολυμαθέστατος & litteris ornandis natus Jo. Albertus Fabricius, pro inſolita ſua facilitate, obtulit duos Codices in membranis adcuratiſſime ſcriptos. Eorum prior excedit aetatem ſeptingentorum annorum, & tantum non omnia venerandae antiquitatis veſtigia oſtentat. Raro, & non, niſi ubi omnes fere libri aberrarunt, dormitat; rariſſime Gloſſas, pro ſcriptura genuina, recepit. Corrupit illum paſſim mala manus, ſed, ut facile primas lectiones adſequaris. Alter paullo junior, forma, ut ajunt, octuplici, ſed haud protritae auctoritatis: Vix enim diſcernas, primus ille, an hic ſecundus propius ad Criſpi manum accedat. Hi ſunt, quos *Fabricianos* adpellamus; & ne permutarentur cum alio quodam, quem Rivius tractavit, ejusdem nominis, nos quidem diligenter providimus. Idem ille communicavit nobiscum ἀπόγραφον variarum lectionum, quas Vir Celeberrimus Marquardus Gudius ex duobus Codd. qui *Remis* in Bibliotheca Cathedralis Eccleſiae ſervantur, olim deſumſit. De his *Remenſibus* haec adnotaverat Gudius: „ Ille, qui primus vocatur, ſcriptus forma oblongiori, „ ut quartam paullo excederet, littera aequali, non invenuſta. Aetatem e- „ jus deprehendimus in medio libro ad marginem. Verba haec erant bar- „ bara, ut ipſa tempora.

M. C. ſexageſimo octavo
Indictione prima
Omnes qui haec lecturi eſtis
Orate pro Matthaeum ſcriptorem
Ut Deum ſemper habeat is propitiatorem.
Amen.

„ Alter codex membranam habebat formae quartae, manu antiquiori, „ immo accuratiori exaratus, quae annorum amplius ſeptingentorum aeta- „ tem prae ſe ferebat. “ Haec Gudius: quem vellemus majore cura hos libros perſpexiſſe. Saepius enim haeſitantes nos reliquit, ſaepe talia propinavit, quae ex membranis deſumta eſſe, perſuadere nobis non potuimus.

Cum haec in manus meas pervenirent, optima quaeque de inſtituto no-

ſtro concipiebam. Sed longe majora ſperabam, cum indicio Viri illuſtriſſimi, qui Potentiſſimo Boruſſorum Regi eſt a ſanctioribus belli pacisque conſiliis, Jacobi Pauli de Gundling cognoſcerem, latere in Bibliotheca Academiae *Baſileenſis* membranas Salluſtii, aevo Carolingorum ſcriptas. Nec mora. Optimus meus Menckenius ab celeberrimo Baſileenſium Mathematico Joanne Bernoullio nunciat, Doctorem Theologum atque Philologum praeſtantiſſimum Jacobum Christoforum Iselium velle inter graviſſima negotia hoc publico emolumento dare, ut & membranaceum iſtum codicem, & praeterea duos chartaceos, qui tamen Catilinam tantummodo comprehendebant, excuteret, atque minimas etiam lectionum diverſitates excerptas mihi tranſmitteret. Factum iſtud, quod promiſerat, tanto ſtudio Viri ſumme Reverendi, ut hodieque laetitia perſundar, quando aut familiaris adloquii ejus per litteras crebriores, aut transmiſſarum ſchedularum memini. Videbis, lector, paſſim in notis noſtris judicium illius de variis lectionibus ſimul exſcriptum: unde per Te colliges, aptiſſimum fuiſſe ad hujusmodi libros evolvendos. De aetate & pretio librorum haec pauca ex litteris Iſelianis accipe: „ In Bibliotheca publica Baſileenſis Academiae „ tres omnino exſtant Salluſtiani codices. Unus membranaceus (*primum* vo„ camus) qui Catilinariam pariter conjurationem & bellum Jugurthinum „ continet, nono ſaeculo, vel certe, ut quam recentiſſimum faciamus, deci„ mo exaratus. Notatus eſt litteris notisque E. III. 7. emendatus jam olim „ non tantum ab erroribus amanuenſium, verum etiam cum alio codice „ collatus videtur. Reliqui chartacei, Catilinae dumtaxat hiſtoriam comple„ ctuntur, neuterque ſupra trecentorum annorum aetatem aſcendit, etſi ex „ exemplari haud malo fuerint deſcripti. alter (*ſecundi* nobis nomine venit) „ notatur F. IV. 1. alter autem (*tertius*) F. VIII. 8. " Hactenus ille, cui pro ſummo ſtudio & egregio beneficio perpetuo erimus devincti. Unum hic addendum eſt, me tribus locis haeſitanter, aut falſo de ſcriptura horum MSS. pronunciaſſe, cum poſtea meliora edoctus ſim ab Cl. Iſelio. Nempe Cat. c. XXII. n. 1. Baſil. 2. & 3. habent, ut bene multi alii, *ad jusjurandum adiceret;* quamquam alter eorum, non ſine manifeſtis eraſi *g* factique inde *e* veſtigiis, *adiceret* ſcripſerit. Cap. XL. n. 5. ſcriptum fuerat in *primo: nam tum Brutus Roma aberat*, ſed ab eadem manu ſupra verſum additum eſt *ab*, ut legeretur *ab Roma aberat*, quomodo etiam perſpicue in Uratislavienſi primo ſcriptum offendi. Cap. LI. n. 19. ex Baſil. 1. citavi *praeſenti conſilio:* at ille non *praeſenti*, ſed *praeſertim* cum ceteris MSS. omnibus exhibet. Ceterum habent vetuſtiſſimae illae membranae aliquid commune cum laudatiſſimo Nazariano & melioribus noſtris, quod vide adnotatum ad Jugurth. cap. CIII. num. 2.

Quod cupientibus omnibus uſu venire ſolet, id neque a me alienum fuiſſe fateor. Tantum enim aberat, ut praeclara iſta ſubſidia, quae Hamburgum & Baſilea ſuppeditaverat, animo meo ſatisfacerent, ut potius vehementius accenderent illum. Suſcepto itaque itinere, excellentiſſimam *Guelferbytanam* Bibliothecam, vere regiae opulentiae monumentum, & quae ſola Heidelbergenſis amiſſae deſiderium lenire poteſt, petii: eo avidius, quod

Cl.

Cl. Joſephum Waſſium cognoveram fruſtra ſeptem, quos tunc temporis theſaurus ille habebat, codicum varias lectiones a celeberr. Leibnitio exſpectaſſe, nec, praeter guſtum, quidquam accepiſſe: Votis inveni majora: nec inveni tantum & adſpexi, ſed per benevolentiam plane eximiam Ampliſſimi LAURENTII HERTTELII, qui divitiis iſtis Praefectus & Sereniſs. Duci Brunſuico-Luneburgenſi a Legationibus eſt, communicata mecum Lipſiam portavi quindecim volumina, quae quantum profuerint nitori Salluſtii, res ipſa docebit. De ſingulis pauca monere debemus: cum praeſertim aliis numeris, ob uſum ſcribentis & operarum, quam quibus Guelferbyti inſignes ſunt, inſcripſerimus.

Primum quem vocamus in Gudiana Bibliotheca, quae nunc Guelferbytanae acceſſio facta eſt, portabat Num. 279. in membrana eſt luculenter ſcriptus & Gloſſis antiquis ad marginem paſſim ornatus. Poſſedit illum aliquando Bernardus Rottendorffius. In fronte libri hi verſus leguntur:

Inter Romuleos genuini ceſpitis ortos
Haud vilis pretii trutinaris Criſpe Salluſti:
Cujus odorifero redolent ructamine bella
Cruda peroſorum Catilinae deinde Jugurthae.
Culmine rhetorico graſſaris, orſa retexens
Congrua ceu titulis, imitans praecepta Platonis.
Hoſtes namque notas belluino more furentes
Viribus Herculeis; at contra rite Quirites
Arx Romana cluit, cervix reſupina tumeſcit,
Fagus adeſt paſcens, pubertas hinc vitulaſcens.
Imperitans populis reſpublica protemeratur.
Pugnat utrimque tiro, gladius vibratur in hoſtem.
Cornua taurorum tandem Leo rumpit inermis,
Rex nemorum, recubare ſolens ſub fronde moroſa:
Hunc jugulans, hunc lore premens, hinc inde triumphans.
Stat decus imperii, ſedantur caede manipli,
Turbine depoſito, gentes famularier inſtant
Curvantur ſceptro ſublimi, ſeque dedendo
Dextras dant fidei, ſocianturque obſide amici
E tota fabrica, quae conſtat cardine quadro,
Hoc totum quia rex regum jam vaſſat in unum:
Culmina regnorum valeant quo principe Petro
Pace ſub eximia coelorum tendere regna.

Ex quibus, qui otio abundant, aetatem codicis eruant. id ſtatim oculos incurrit, quod Anno Aer. Chriſt. MCCVII. ſcriptus eſt, ſi auctor initialibus litteris annum denotare voluit. Sed hoc dubium. *Secundus*, qui Numeris *68: 16.* inter MSS. Guelferbytanos notatur, ejuſdem aetatis eſſe videtur. Habet membranas octuplicibus minores, & adcurate quidem ſcriptus, ſed magis, quam primus, correctrices manus perpeſſus eſt. Haud junior,

nior, qui nobis *Tertius*, domi autem 50:4. cenſetur, in membranis octuplicibus ab antiquiſsimo exemplari deſcriptus. Magno ille nobis uſui fuit, Bello maxime Jugurthino. Paſsim genuinam Criſpi brevitatem repraeſentat: paſsim tamen Gloſſas, etſi eruditas, recepit in contextum. Quotieſcumque neceſſaria ſenſui primus librarius omiſerat, reliquerat vacua ſpatia, quae deinde alia manus explevit. Suppar etiam eſt *Quartus*, qui in erudito illo grege poſt 8. eſt 6. membranas habet quadruplicatas. Is ubicumque prima manus adparet, ſatis probas lectiones ſectatur. at quia multis locis litterae vetuſtate evanuerant, priora etiam folia lacerata ſint, etiam ſaepe manum & multo priore recentiorem exhibet. Multa etiam inter verſus adjecta, &, pro more correctorum, quae videbantur ad faciliorem ſenſum facere, ipſi contextui intruſa habet: quae tamen facile a genuinis diſcerni potuerunt. *Quintus* in vetuſtiſsimis membranis, ſuperiores vincentibus, exaratus eſt, quae ne compactae quidem adſervantur ſub Numeris 17. aut 116. Qui ſi integer eſſet, aut vexatiſsimis locis medicinam praebuiſſet, aut ſaltem conjecturarum certiorum copiam dediſſet. Sed deficit B. Jug. *c.* XV. n. 4. Litterarum eam praefert figuram, quae ſolet eſſe ſaeculis decimo & undecimo. Ad cetera autem infortunia, quae hae quidem omnium optimae membranae ſunt perpeſsae, accedere debuit, ut non in omnibus vetuſtiſsimam oſtenderet manum, quae fere numquam veritatem deſeruit. Nam quae poſt principium Orationis Caeſaris Cat. *cap.* LI. ſequuntur, non tanta religione exarata ſunt. *Sextus* membranaceus forma octuplici, inter Guelferbytanos Num. 51:12. inſcriptus, fideliter inprimis & Salluſtium, & interpretationes repraeſentat: quas ubi ſeparare potuimus, ſuffragio ejus multum dedimus. Sed in Bello Jugurthino triginta aliquot folia injuria hominum, aut temporis perierunt. Longe infra hujus aetatem poſitus eſt *Septimus*, ſive in Bibliotheca Gudiana 296. membranaceus quidem & eleganter ſcriptus, ſed eo tempore, ut exiſtimo, quo jam ars typis ſcribendi orta erat. Illi adpactus eſt chartaceus, qui nobis *Octavus* eſt, in plerisque lectionibus ſuperioris adſeela. Sed uti ille Catilinam, Jugurtham & praeterea Declamationem in Ciceronem ſervat, ita hic tantummodo Catilinam, & ſtatim in primo cap. B. Jugurth. deficit. Vetuſtior eſt, & circa Saeculum XIII. ſcriptus *Nonus* chartaceus, Num. 17:21. 2. inter Guelferbytanos praeferens. Scriptura ſatis religioſa eſt, ſed codices non optimos habuit, quos exprimit. *Decimus* ex Gudianis 295. foliis membranaceis & chartaceis inter ſe mixtis. Non ita quidem vetuſtus, ut vel proximo praeferri poſset; minime tamen omnium correctorem expertus eſt: & ob id ſaepe non ſine fructu illum conſuluimus. *Undecimus* membranas habet quadruplices & Numeros 12:10. Externo ſplendore tantis loculis digniſsimus. Litteris facillimis, auro, minio variisque aliis coloribus diſtinctis, ſcriptus eſt, ſed vix ante trecentos annos. Semel atque iterum nobis ſingulariter profuit: ſaepius aliis probis lectionibus, veluti pars minima, acceſsit. *Duodecimus* membranaceus eſt, forma quadruplici oblonga, Numeris 6:2. notatus & litteris elegantiſsimis ſcriptus, iis ductibus, quos Bergerianus codex repraeſentat. Sed a capite ad calcem eum quidam corrector recenſuit, multa immu-

Digitized by Google

immutavit, plura addidit, plurima eraſit & hujuſmodi ſigna - ʼ - ʼ - in locum deletarum vocum repoſuit. Hi ſunt duodecim MSS. quos admirabilis ille theſaurus uſibus noſtris conceſsit, ut inde Catilinam & Jugurtham Scriptoris noſtri emacularemus. Acceſsit praeterea *editio pervetuſta* B. Catilinarii, *Scholae Jo. Frid. Gronovii*, de quibus infra, *Aruſianus Meſſus* de exemplis Elocutionum, ex Cicerone, Terentio & Salluſtio collectis, manu Gudii ex MS. codice deſcriptus: qui non fruſtra nobis ad manus fuit: codex denique membranaceus, Biblioth. Gudianae 181. quem propterea *Gudianum* vocamus; in quo praeter varia Ciceronis aliorumque opuſcula, etiam duae Declamationes fictitiae, quae Criſpo adjungi ſolent, legebantur. Tantum vel ſoli Guelferbytanae debemus ipſe & Salluſtius meus: & dignum erat, ut hoc exemplum inſolitae benevolentiae multis extolleremus laudibus, niſi vir laudatiſsimus, cujus favore diu ſatis tot codices evolvere nobis licuit, Ampliſsimus ille *Herttelius* mallet laudatu digna perficere, quam inanibus verbis ſeſe paſcere. Inde tamen diſcant, qui melioribus litteris operantur, eſse in patria noſtra, ubi tot numero dura & horrida ingenia reperiuntur, a quibus pretio, gratia, aut iterum iterumque repetitis precibus aegre unius libelli uſuram breviſsimam obtineas, quod ipſe memet fatigando & valetudinem etiam affligendo bene expertus ſum, eſse, inquam, in ea tales etiam viros, qui vel ſponte, vel leviter admoniti pretioſiſsima cimelia utilitati publicae non invideant.

Vix redieram, & augebatur ſama, quae olim percrebuerat, Vitebergae latere codicem vetuſtiſsimum Salluſtii, qui aliquando Reineſii, nuper C. S. Schurtzfleiſchii fuerat. Evolavi eo magna cum ſpe: ſed vacuum dimiſere, quos dictas membranas poſsidere acceperam. Interim certiora didici, & inſtructiſsimum librarium theſaurum Sereniſsimi Ducis Saxo-vinariensis eo & alio MS. codice nunc ſuperbire, poſtquam Schurtzfleiſchiani libri in illum tranſlati ſunt, cognovi. Accepi paullo poſt ipſos codices, & Reineſianum quidem, quem *primum Vinarienſem* vocare ſoleo, forma oblonga in membranis nitide deſcriptum. Schurtzfleiſchius in fronte notaverat, fuiſse olim in prima pagina additum annum, quo ſcriptae ſint iſtae membranae. is erat, quantum memini, ſaeculi decimi ſexageſimus quintus. Me autem judice, paullo juniores ſunt, & ſaeculo forſitan undecimo natae. Fabricii olim fuiſse, a quo accepiſset Rivius, docti quidam opinati ſunt: quod contra eſse, variis exemplis notae noſtrae monſtrabunt. Lectiones ſequuntur ſaepe probatas: alibi tamen impuriores. Praeterea miſere interpolavit eas quidam ſciolus; ut parum abfuerit, quin omnem meam exſpectationem feſelliſsent. *Secundus Vinarienſis* membranas habet octuplices, ſcripturam omnium elegantiſsimam & adcuratiſsimam: Ornatam etiam omnibus illis modis, quos in Guelſerb. undecimo ſupra indicavi. Neſcio, quo fato antiqua manu in prima pagina ſcriptum exhibeat Ann. MDCCXXIII. cum trecentorum amplius annorum aetatem habere, imperitiſsimus etiam videre queat. Eum non inter pedarios noſtros ſenatores numerandum eſse, luculenter paſsim docui: & quotieſcumque ſententiam rogatus eſt, optima quaeque cenſuit, aut minori ac meliori parti adſenſum praebuit.

Eodem tempore Vir Excellentiſſimus Jo. Georgius Eccardus, qui Potentiſſimo Regi Magnae Britanniae & Electori Hannoverano tum erat a Conſiliis & conſcribenda Hiſtoria Brunſuico-Luneburgenſi, Praefectus etiam Bibliothecae Hannoveranae, tranſmiſit codicem membranaceum ejusdem formae, ejusdem etiam, quae noſtra conjectura, aetatis, iisdem certe litterarum ductibus exaratus, ac ille, de quo modo diximus, Vinarienſis primus. *Eccardianum* vocamus, quod nobis certo non conſtaret, utrum ex nominatis, an ex aliis loculis protraxiſſet. Neque vero ob id nobis quisquam ſuccenſeat. aequum enim exiſtimamus, eorum nomini & famae conſuli, qui ſtudio & opera ſua plus, quam ipſae Bibliothecae, aut rariſſimorum librorum domini rei litterariae contulerunt. Ipſe codex ab librario non optimo erat confectus; ſed exemplar optimum prae oculis habuit. Quod ſi ubivis pari diligentia ſcriba voluiſſet uti, multo plura inde profluxiſſent, quam quae nunc tam ad ſanitatem, quam ad nitorem Criſpi derivavimus. Ea tamen talia ſunt, ut eum librum conſuluiſſe, nos quidem nunquam poenituerit.

Eccardum nobiliſſimum ſequebatur illuſtris Burckhardus Gotthelff Struvius, vir omni praedicatione major, qui per V. Cl. mihique amiciſſimum *Chriſtianum Gottlieb Buderum*, Bibliothecae Jenenſis Praefectum, communicavit mecum membranas Salluſtianas, quae olim fuerunt Rittershuſii, ſummi atque litteratiſſimi JCti. Compararunt illas jam ante me cum Salluſtii editionibus Viri Clariſſimi Chriſtoph. Colerus & Helias Putſchius; ſed ea fide, ea diligentia atque prudentia, ut non piguerit ſtudioſe & adcurate denuo perlegere. Alter enim eorum ſaepe talia lectoribus, pro Rittershuſiani codicis ſcriptura, propinat, quae recentior manus, cum ne prima quidem ſit vetuſtiſſima, inter verſus, aut in margine adlevit: alter vero optimas lectiones neglexit & peſſimas quasque pro genuinis venditat. Quos mores in tractandis omnibus noſtris libris longe a nobis fuiſſe, ſancte teſtamur: & maluimus moroſe atque acerbe omnia potius conſectari, quam inanibus cuiquam lectorum imponere, aut mala fide agere. Permittimus etiam quemlibet ſuo frui judicio, in novitiis ſaepe libris genuinam ſcripturam expreſſam eſſe; nos ipſi etiam tali judicio hic, illic obtemperavimus: At ubi res ipſa aliud exigit, ubi omnes alii libri reclamant, & cauſſa manifeſta deprehenditur, cur ſcioli aut librarii blandientem quodammodo lectionem nuper invexerint, ad eam confirmandam juniorum membranarum auctoritate abuti velle, ea mera temeritas eſt.

Dum ita inter exteros Salluſtii mei fautores obambulo, & dulciſſima beneficiorum memoria animo meo obtempero; oblitus paene eram *Lipſiae* noſtrae, quae non adeo ſterilis eſt eorum, qui ingeniis favent, aut eruditae ſupellectilis, ut nihil nobis ſuppeditaverit. Nam, ut taceam ſaluberrima monita V.C. D. Jo. Jacobi Mascovii, elegantiori litteratura ornatiſſimi, Ejuſdemque prolixiſſimam ſtudiis noſtris inſerviendi voluntatem, Vir ſumme Reverendus, Theologiae Doctor in Academia noſtra primarius, & inclitae Paullinae Bibliothecae Praefectus, Christian. Fridericus Boernerus, ſimul ac de inſtituto noſtro certior factus eſt, ut eſt incredibili

credibili humanitate, & quae eum non minus, quam omnis doctrinae ſingularis peritia, vere reddit incomparabilem, tradidit librum in charta formae majoris exaratum, qui & integra, ut hodie habemus, Criſpi opera, & Declamationem utramque, inter Ciceronis opuſcula, quae eodem volumine legebantur, continebat. *Academicum* nominavi, &, quamquam corruptus ſatis videbatur, neque multos annos ferebat, eo tamen lubentius adhibui, quod is paſſim corruptarum lectionum fontem monſtrabat. Humaniſſimum Boernerum aemulatus eſt Vir Ampliſſimus atque Conſultiſſimus D. GOTTFRIED LEONHARDUS BAUDISIUS, cui, inter alia munera publica, cura demandata eſt ſplendidiſſimae Bibliothecae, quam Senatus reipublicae Lipſienſis inſtruxit, & in dies magis magisque locupletat. Is nonmodo numos veteres exornando Salluſtio benigne obtulit, quod alio loco praedicabo, ſed etiam duos Codices, quantivis pretii, *Senatorios* adpello, commodavit. *Prior* membranaceus eſt, forma majore, in duas, quod dicunt, columnas diſtinctus & adeo religioſe ſcriptus, ut ejus auctoritati haud temere obniti auſus ſim. Annos minimum quingentos natus eſt: & ſi maxime junior etiam eſſet, anilibus tamen & ſanctiſſimis membranis ob eam, quam dixi, laudem adnumerari meretur. Cum voluptate ſingulari comperi, illum ubivis fere Baſileenſis & Fabriciani primorum, ut & Guelferbytani quinti adſeclam eſſe. Alibi tam docte errat, quod tamen vix ſemel atque iterum factum eſt, ut vel prudentiſſimo fucum facere queat. *Poſterior* chartaceus quidem eſt, ſed eadem forma, &, quod potius eſt, eadem religione, ab initio maxime, ſcriptus. is etiam Commeliniano, quem tanta gloria decoravit Gruterus, ubi reliqui omnes deſerunt, adhaereſcit: ut in eam opinionem ſim ingreſſus, vetuſtiſſimum exemplar fuiſſe, e quo ſit derivatus, ſed quod ductibus non fuerit apertiſſimis ſcriptum, qui bonum librarium interdum deceperint.

Haec Lipſia. At primo loco *Memmingam*, ſive V. Clariſſimum, amicorum praecipuum, JO. GEORGIUM SCHELHORNIUM *Memmingenſem* nominare debuiſſem, propter primarium ejus & ardentiſſimum in litteras noſtras ſtudium. Ille enim ex tot fautoribus proprium hoc habet, quod ultro & nullis litteris compellatus, cum novam Criſpi editionem nos moliri aliunde accepiſſet, manibus meis & uſibus commendavit Editionem Gryphianam, collatam, quam potuit, diligentiſſime cum duobus MSptis, quos, cum ubi nunc latitent, Cl. Schelhornius ignoraret, *Incertorum* nomine citavi. Praeſcribitur quidem nomen Immanuelis Hoeſchelii iis litteris, quae non ſint valde diſsimiles his, quibus variae lectiones adpictae ſunt; adjectum eſt etiam ad Adnotationes Jac. Bononienſis hoc indicium: *Conſentit Manuſcriptum exemplar, quo ego primo ex commodato I. G. uſus ſum. Secundus, quo uſus ſum ex commodato I. P. beneficio V. H. habebat: de qua conjuratione*, &c. nec difficile foret nomina ex litteris I. G. & I. P. & V. H. exſculpere: verum tamen ſi haec omnia ignoramus, parum detrimenti variae iſtae lectiones capient. Tanta enim induſtria, etiam minutiſsima, excerptae ſunt, ut, ſi ſcirem, ubi ipſa MSS. exempla inſpicere poſſem, non multum taedii propterea ſubiturus eſſem. Poſt paullo idem doctiſsimus Schelhornius miſit codicem chartaceum,

taceum, quem ab Reverendo Heuſsio, verbi divini apud Memmingenſes miniſtro praeclare merente, meo nomine impetraverat. Hic eſt *Heuſſianus* ille, qui recentiſſimus quidem inter noſtros, eo tamen gratus atque acceptus fuit, quod Senatorio ſecundo ſecundas ubivis fere egit; ut ab illo deſcriptum eſſe, haud immerito ſuſpicari deberem. Adjecit etiam varias lectiones Orationum ex libris Hiſtoriarum & Epiſtolarum de Republica Ordinanda, excerptas ex editione vetere. Sed ipſam etiam editionem illam in Paullina noſtra conſului, & illa eſt, quam Ann. MCCCCXCIX. prodiiſſe autumo.

Ita inſtructus eram, cum primas plagulas excudendas Typographo traderem. Subſequebantur paullo ſerius variae lectiones codicis, qui quondam V. C. *Petri Francii* fuerat; quas ob id tantummodo ad finem B. Catilinarii adhibere potui. Notatae erant in margine editionis Gruteriani, & ex publica auctione Bibliothecae Schalbruchianae comparaverat ſibi Illuſtris noſter Menckenius. In fronte ita ſcriptum erat: „ Contuli Salluſtium Ann. „ 1705. d. 23. Apr. cum codice MS. membranaceo, ſed recentiore, qui olim fuit Cl. P. Francii, in Catal. librorum ejus pag. 94. n. 600. in 4.to „ Erat in 8.vo forma oblonga: emtus a Bollardo bibliopola Anglo, & miſſus in Angliam." Bene monuit, quod codex fuerit recentior. adde etiam corruptiſsimus. Quo minus deſiderabis ea, quae ab initio Salluſtii ex iſtis variis lectionibus ſubjicere non licuit.

Idem fere judicandum de MSS. *Uratiſlavienſibus*, quos tum demum in manus accepi, cum jam B. Catilinarium prelum reliquiſſet. Servantur illi in Bibliotheca Redigeriana, quae Uratiſlaviae eſt, & adnitente Viro Clariſſimo, uti de Gymnaſio Eliſabethano, ita de re litteraria meritiſſimo Gottlob Krantzio, fidei meae aliquod tempus commiſſi ſunt. *Primus* eorum membranis conſtat quadruplicibus, diligenter & perſpicue ſcriptis. In fine legitur: „Nicolaus Phileticus hunc libellum ſcripſit anno Domini MCCCCLVII." Paullo vetuſtior eſt *Secundus*, eadem forma, ſed foliis membranaceis & chartaceis junctis, ut Guelferbytanus decimus, cui etiam in litterarum ductibus eſt valde ſimilis. *Tertius* autem chartaceus, recentiſsimus & negligentiſsime ſcriptus eſt. Uſui tamen omnes nobis fuerunt, modo ad firmandam auctoritatem meliorum librorum, modo ad eruendas cauſſas, de quibus in aliis locis libri corrupti ſunt. Ultimus enim maxime Verba *eſſe*, *ſunt*, *dicitque*, *docebat*, & quae ſunt alia ſupervacanea, fideliter omnibus locis inculcat: etiam iis, ubi nec ſcripti, nec impreſsi reliqui agnoſcunt.

Tandem, cum jam ad finem properaret Bell. Jugurthinum, a Viro Excellentiſsimo Joanne Guilielmo Bergero, Conſiliario & Hiſtoriographo Regio, Eloquentiae in Academia Vitebergenſi Profeſſore digniſſimo accepi nitidas membranas, quadringentorum ſortaſſe annorum aetatem excedentes. Ex Bibliotheca Miſenenſi eas depromtas eſſe, narratum nobis eſt: nihilo minus *Bergerianas* vocavimus, ut ipſo nomine, quo in Germania noſtra vix aliud illuſtrius eſt, illuſtriores eſſent. Doleo quidem tam ſero eas reliquis noſtris acceſsiſſe. Non tamen operae pretium videbatur, ſepara-

paratim lectionum diverſitates excerpere & in Addendis ſubjicere: tum quod nimis longum illud foret, tum quia nihil habet, quod non ex aliis etiam codicibus jam ſit adnotatum.

Tot ſcriptorum librorum auctoritate ſuffultus quidvis audere poteram in caſtigando principe Romanae hiſtoriae: Sed non minoris adjumenti fuerunt vetuſtiores impreſſi. Belli Catilinarii habui vetuſtiſſimam, quae ſine indicio anni, loci, aut imprimentis inter MSS. Guelſerbytanos N.80. inſignita eſt, eamque praeciſe *ed. vet.* citare ſoleo. Habui eodem modo Belli ſolum Jugurthini duas, utramque ſaeculo decimo ſexto ſed adcuratiſſime impreſſam. Alteram *Vitebergenſem* nominavimus, eo, quod ex Bibliotheca publica Vitebergenſi mecum communicata ſit; ſed Lipſiae eam, pariter ac alteram circa Annum Aer. Chr. MDVIII. & ab ipſo Martino Herbipolenſi excuſam eſſe, manifeſta indicia adſunt. Altera autem A. MDX. per laudatum illum Martinum, qui pertinaciſſimae diligentiae fuit, prodiit. Adhibui etiam, beneficio Cl. VINHOLDI, Gymnaſii, quod Cygneae floret, Directoris & Bibliothecae Curatoris, editionem Venetam A.MCCCCLXX. quam, quod vetuſtior adhuc non eſt certo cognita, pro principe recte habemus. In extremo libro hi verſus ſubſcripti ſunt:

Quadringenta dedit formata volumina Criſpi
Nunc lector Venetis Spirea Vindelinus.
Et calamo libros audes ſpectare notatos
Aere magis quando littera ducta nitet.

Conſuluit eamdem, ut perſuaſi ſumus, exactiſſimus Gruterus, &, quod palam additis etiam numeris 1470. profitetur, V. Cl. Joſephus Waſſius; ſed, quod pace tantorum virorum dixerim, remiſſiore cura. Quod cum multis locis a nobis patefactum ſit, nunc etiam de uno, nempe Cat. *c.* LIII. n. 5. aperire debemus. ibi nos, Waſſium ſecuti, editioni illi tribuimus *parentium*; cum tamen ea manifeſte *parentum* oſtendat. Ceterum non eſt illa ejus pretii, cujus vulgo principes editiones habentur: immo, ſi ex illa de omnibus judicandum foret, aequo animo interitum omnium ferre poſſemus. Quo magis admiratus ſum ingenium doctiſſimorum virorum, qui quidquid in Salluſtio contra vett. codicum fidem immutatum eſt, id Pomponii Laeti importunae diligentiae adſcribunt. Nam vel iſta Veneta docere poterit jam ante Laeti operam, plurima eſſe immutata, plurima inſeliciter intruſa. Nos certe Pomponio cujus importunitatis in Catilina & Jugurtha Salluſtii patrocinium haud ſuſcipio, plurimum debemus, quod ex codice Vaticano Orationes illas, quae ſunt in Fragmentis & reliqua opuſcula Salluſtio adjudicata in lucem cum reliquis emiſerit. Exſtant illa omnia in Editione Veneta A. MCCCCXCIII. &, quae illa antiquior eſt, nullo vero anni indicio notatur, & a nobis diſcriminis cauſſa, tamquam A. MCCCCXC. prodiiſſet, paſſim laudatur: item in illa, quae Venetiis ex recenſione Pomp. Laeti prodiit Ann. MD. & quae ibidem impreſſa eſt citra anni adjectionem, paullo vetuſtior & propterea a nobis Veneta A. MCCCCXCIX. vocatur; ut reliquas taceamus. Has quatuor editiones Venetas non ſine magno fructu conſului mus ad exornandum & poliendum tabulas illas, quae ex triſtiſſimo Salluſtii

Hiſtoriarum naufragio, ſalvae evaſerunt. Obſcura pleraque erant & depravatiſſima in recentioribus editionibus: non alia de cauſſa, quam quod Pomponius perpetuo fere puram putam Salluſtii manum expreſſerat. Eam nunc demum revocavimus, illuſtravimus; & pro certo adfirmare poſſumus, qui genium Salluſtii, emendatiſſimum genus dicendi, praegnantem brevitatem propius noſſe cupit, illum prius Orationes illas, quam integra duo Criſpi opera legere debere. Hae enim cum non toties librariis obnoxiae fuerint, quam Catilina & Jugurtha, non tam foede corruptae per Pomponium ad nos pervenerunt. Hunc tamen, credo, magis, quod non intelligeret omnia, fideliter lectiones exemplaris ſui repraeſentaſſe, quam quod conſilio praeclare ita meruiſſet: contra in reliquis male feriati homines intelligendo fecerunt, ut nihil intelligerent, & nos poſteri infinito labore ſordes illas eluere debeamus. Haec de Venetis noſtris. Plures impreſſos illius aetatis libros nanciſci non potuimus; neque adeo magnopere laboravimus: quod praeclaros viros otium nobis feciſſe ſentiremus. At ex his, qui hoc & proximis duobus ſaeculis prodierunt, pauciſſimi erunt, qui nobis praeſto non fuerint, &, ubi opus, evoluti ſint. Perpetuo autem inſpiciendae erant editiones Gryphii Lugdunenſis Ann. 1533. Jo. Rivii Lipſienſis Ann. 1539. Baſileenſis A. 1564. & 1571. Aldi nepotis Veneta Ann. 1567. Coleri Noribergenſis Ann. 1599. Gruteri Francofurtenſis A. 1607. Colonienſis A. 1615. Parei Francofurtenſis A. 1649. Thyſii ex Officina Hackiana A. 1665. & ex eadem Gronovii, ut index libri mentitur, A. 1677. Criſpini Pariſienſis Ann. 1674. & quae erat inſtar omnium, Joſephi Waſſii Cantabrigienſis A. 1710. Has, inquam, ne de Ruperti Commentario & aliis talibus loquamur, perpetuo inſpicere neceſſe fuit. Interdum & illud taedium devorandum erat, ut proletarios libros & quos cum maxime Germania noſtra manibus terit, evolveremus: quippe magiſtelli ad eos, veluti ad ſaxum tempeſtate delati, adhaereſcere ſolent. Tanta ac tam diverſa veterum recentiorumque, ſcriptorum impreſſorumque codicum copia obrutus ſicubi lapſus, aut in tranſverſum actus ſum, periti lectores facile ignoſcent, quibus nimirum conſtat, quanta cum moleſtia talis labor ſit conjunctus, & quam animus, ubi feſtinatio accedit, deſatigetur.

Sed nondum copias noſtras omnes enumeravimus, quibus ſtipati ad debellandum errores & priſtinam faciem Criſpo reſtituendum proceſſimus. Aderant etiam *Scholae* Jo. FRIDERICI GRONOVII *in Salluſtium* ex Gudiano theſauro depromtae. Has primum integras ſubjicere animus erat, quod ita videbatur his, quorum voluntati raro deeſſe conſuevi. Sed cum libri moles, praeter opinionem noſtram, nimium excreſceret, mutato conſilio, potiora ſaltem inde excerpere placuit. Dubius eram, & Praeſtantiſſimi Viri, qui in noſtris litteris hodie principatum tenet, *Petri Burmanni* litterae mihi adferuntur, quibus ſerio admonebat, operam darem, ne quid fama Gronovii detrimenti caperet: ſeſe quidem numquam poſteris exemplum proditurum, ut quae viri docti privatim paucis dictitaverint, omnibus legenda evulgaret. Ita optime tetigerat Vir Celeberrimus potiſſimas meas rationes. Nam, praeterquam quod exemplum Gudianum mancum erat,

rav, ipſae illae Scholae non parem ubivis adtentionem, immo ne eumdem quidem auctorem prae ſe ferebant. Tot enim trita, tot Germanica immixta erant, quae jam ab initio ex ore Gronovii fluxiſſe negabam. Malui itaque quater & amplius lectorem fruſtra ad Gronovii Scholas ablegare, quam cineres tanti viri temerare, aut divino ingenio injuriam facere. Eaedem propemodum rationes fuerunt, quae impulerunt, ut *Giſberti Cuperi Obſervationes in Salluſtii Catilinam*, ex auctione Bibliothecae Schalbruchianae redemtas, omiſerim. Nihil enim continebant, quod vel dignum eſſet celeberrimo illo nomine, vel ad illuſtrationem Salluſtii faceret. Nam quas indidem paratas habui *Wittichii notas*, quibus, ut ferebatur, *Schultingius* paſſim ſuas interſperſerat, eas quotcumque viderunt, luce indignas habebant. Tales enim ſunt, quales Minellius, Junckerus & hujus farinae paedagogi publicare ſolebant; ſaepe etiam his deteriores. Si vero quis exiſtimet, mala nos fide egiſſe, ut ſunt quaedam peſtes hominum ad ſuſpicandum proclives, habebit Gronovii, Cuperi Wittichiique opuſculorum inſpiciendi copiam apud Batavos, aut Guelferbyti, aut apud ſaepius laudatum noſtrum Menckenium. Nos certe, qui toties viros doctos, per quos profecimus, nominibus ſuis compellavimus, illis etiam hoc genus officii libenter tribuiſſemus: dum ab nemine longius diffideamus, quam ab illis, qui aliorum laborem, gloriam ſuam faciunt.

Tempus admonet, ut de opera noſtra paucis abſolvamus. Ubi primum Salluſtium non explicare tantum & illuſtrare, ſed etiam, quantum licuerit, perpurgare ingreſſi ſumus; ſedulo operam dedimus, ut omnia, minutiſſima etiam, ad priſcos codices examinarentur. Ita evenit, ut multa in lucem protraheremus, quae doctiſſimorum interpretum induſtriam fugerant, multa vulgo recepta damnarentur, quae alius alium ſecuti, proinde ac ſi in MSS. omnibus inventa eſſent, adprobaverant. Numquam tamen, ne vetuſtiſſimis quidem, membranis tantum adtribui, ut ex iis ſolis novare aliquid auderem: ad Latinitatem ſemper ſimul, & potiſſimum ad genium Salluſtii ejusque numeros reſpexi. Ergo ubi genus dicendi exquiſitius & a vulgari ſermone paullo remotius exturbatum videbam, ejusque peſſimi facinoris cauſſas perſpicere poteram, auctoritas autem unius pluriumve librorum addicebat; non veritus ſum vulgares lectiones deſerere, aliasque in ipſum contextum inſerre. Scio, quam periculoſum ſit hoc exemplum, & quod viri exercitatiſſimi, ne audaciae imperitorum aliquid adderent, maluerint etiam liquidam veritatem in notis proponere, non filo orationis intexere. Qui forte vitio mihi vertent mores meos, ob eam, quam innui, cauſſam. Sed eam nullam eſſe, & me contra iſtam prudentiam haud peccaſſe, facile monſtrabo. Eant indocti illi audaculi, a quibus tantum periculi optimis libris impendet, & vel centies amplius perlegant ſuum ſcriptorem, comparent illum cum tot codicibus vetuſtis, conſulant omnes interpretes & quicumque aliis ſcriptis Latinitatem declararunt, eruant ex probato libro lectionem & oſtendant, eam has virtutes habere, quas de noſtris memoravimus, adjiciant ſuffragia aliorum & maxime ſui auctoris: profecto rariſſime illi ineptias tentabunt, aut in munus veri interpretis peccabunt. Tale

autem exemplum, niſi plane ſallor, hominibus illis praeivi; & qui majore, quam ego, fiducia praediti ſunt, magis timiditatem, quam temeritatem culpandi materiem deprehendent. Vix enim ſemel atque iterum ſolas conjecturas ſuſcepi: & cum multae paſſim mihi naſcerentur, ſaepe ſtatim easdem ſuppreſſi, ne mediocriter conſtituta ſubruere velle viderer. Sicubi vero unius aut plurium codicum, quorum fides perſpecta erat, lectiones male receptis praetulerim; permittent mihi aequi rerum judices tantum dare priſcis temporibus, quantum alii Grutero, Aldo, Laeto, aut alii editori dederunt, qui paſſim talia expreſſerunt, quae eſſent contra optimas membranas. Videbis quidem ejusmodi etiam varias lectiones excerptas, quarum uſus non adeo magnus videtur, aut quae ſunt mera ludibria & aberrationes ſcribarum. Sed poſtquam viri doctiſſimi idoneis rationibus demonſtrarunt, habere & illam rem ſuas utilitates; imperitorum tantummodo erit, hanc operam condemnare. Sane quibus multos veteres libros evolvendi copia non fuit, & ex uno, aut altero codice auctores emendare, aut corrumpere potius audent; his fortaſſe nihil utilius fuerit, quam tales libros conſuluiſſe, ex quibus diſcant, quot modis ſcribarum vitio veterum monumenta corrumpantur: ut eo cautius ex omni ſterquilinio uniones eruere diſcant. Exſtant utiliſſimae in auctores adnotationes, hoc maxime ſaeculo elaboratae, quarum pars maxima in eo verſatur, ut oſtendat, quoties apud hunc illumve ſcriptorem certum vocabulum in aliud ſit depravatum. Neque eas facile quis laude ſua privabit, cum ita, documentis aliis accedentibus, ſuaviter animus lectoris in hanc ſententiam abripiatur, quod aliis locis acciderit, illi etiam, de quo quaeritur, accidiſſe; ſaltem accidere potuiſſe. Libenter hac oratione ſuperſediſsem; niſi certo ſcirem, ſore, quibus illa minutiarum, errorum, & manifeſto falſarum lectionum coacervatio, taedio futura ſit. Qui ſi didicerint, omni generi lectorum nos, pro virili parte, ut prodeſsemus, adniſos eſse; veniam mihi hanc dabunt plurium utilitatem paucorum commoditati anteſerendi. Sibi vero optime quisque conſulet, quando talia, quae non ſint ſuae cupiditatis, non legat, aut, ſi legerit, ſtatim obliviſcatur & ad alia properet.

Idem expeto mihi ab illis, quibus interpretationes noſtrae, eaeque multis exemplis illuſtratae; Latinitatis rationes adlatae, explicitae & confirmatae ſupervacanei laboris videbuntur. Sunt in iis vulgata multa, ſateor, & dudum eruditis cognita, quae etiam, ſi ingenium oſtentare voluiſsem, omittenda erant. Ii vero quos habebam quotidie monitores, & quorum uſibus proſpicere conſtitueram, nil, niſi talia, flagitabant: & pluribus noſtris emendationibus vel unicam ejusmodi obſervationem redemiſsent, ſi res eorum arbitrii ſuiſset. Juventuti, inquam, elegantiorum litterarum cupidae inſervire; Interpretationem, cujus optima inſtrumenta apud multos popularium meorum neglecta jacent, juvare; & per Salluſtium viam ad quosvis auctores utiliter evolvendos munire volui. Quae omnia nusquam opportunius, niſi in explanatione hujuſmodi ſcriptoris, qui proprietatem verborum, quam poteſt maxime, ſequitur, & rariores conſtructiones plurimas adhibet, brevitate ſua ſuaviſſima lectores adtentos habet, & permul-

tis

tis aliis auctoribus praeivit atque exemplar fuit , obtineri potuit . Nuda & ſterili interpretatione ad illa commoda graſsari , ineptum judicavi ; verum contra , exemplis & formulis ſimilibus eam auctoritatem permittere, quam dudum habuerunt . Et ſi in his dicta ab aliis & ſaepius dicta reperiuntur ; tanto certius iis inniti poteris . Erunt tamen etiam multa minus trita, aut, quantum ſcimus , ab aliis nondum obſervata: quo maxime referes, quae de numero Orationis multis locis docuimus . Uſi ſumus auctoritate omnium fere , ex omni certe aetate Latinorum ſcriptorum , ita , ut ad Guntherum uſque , Petrum Cellenſem , Jo. Garzonem & ſimiles proceſserimus . Cujus rei cum multae fuerint cauſsae , paucas Te ignorare, non committam. Ex Pacuvio , Ennio , Catone , Varrone & Plauto ſolummodo Salluſtii dicendi genus confirmare , exigui emolumenti erat : quippe de Criſpo ea opinio pervulgata eſt, quod aemulatus ſit vetuſtiſſimos, quod Catonem exſcripſerit & non contentus fuerit eloquentia ſaeculi ſui . Nullum igitur paullo elegantius vocabulum legunt homines minus exercitati , quin ab antiquiſſimis derivatum & Ciceronis aevo jam obſoletum ſuiſse cenſeant. Optimum propterea factu erat , rariora vocabula & constructiones , ubi aliquis haeſitare potuiſset , non a Livio modo , aut Cicerone , non ab Gellio tantum & Apulejo, vetuſtiſsimorum aemulis, ſed etiam a multo recentioribus uſurpata eſse , atque quam diutiſsime apud omnes Latinos viguiſse, docere. Deinde juniores, rerum geſtarum ſcriptores potiſsimum , pro ſe quisque Salluſtium imitari, formulas ejus exprimere ſtuduerunt: rati, tantum ſe ad faſtigium elegantiſsimae ſcriptionis accedere , quantum Salluſtio proximi , aut aequales fuiſsent . Quod cum ſaepe valde infeliciter illis ceſserit , plerumque tamen eorum verba , aut ſententiae , pro interpretatione Salluſtiana haberi poſsunt . His denique temporibus Caeſaris, Tullii aliorumque talium occupata fere ſunt omnia, poſtquam tot adnotationes conſcriptae ſunt . Quorum auctoritate ſi uteris , ſemper periculum eſt , ne talia adſcribas , quae ab aliis jam in eodem genere laudata , & forte cum ipſo Tuo ſcriptore comparata ſunt. Moleſtiae itaque multae ſubeundae fuerunt, ut de ea re certiores fieremus : iis vero liberi eſse potuimus , ubi tales adhibemus , quos rarius in manibus doctorum fuiſse, ab aliis autem prorſus neglectos eſse, certo conſtabat. Familiarior haec fuit cauſsa, & , quando ſola conſcientia ſtare liceret, exigui momenti : at quia iſtud quidem teſtimonium , ut ſunt ingenia hominum, parum procedit , ii facile hujus rei gratiam mihi facient , qui unquam ipſi ſimile tentarunt. Factum autem iſtud eſse, adparatus, neſcio cujus, oſtentandi cauſsa, puſilli animi foret cogitare . Nam nullum in illis rebus magnae gloriae locum relictum exiſtimo, quae ſunt documenta mediocris diligentiae. A nobis autem oſtentationem procul abſuiſse , & omnia ad juventutis commoda collata eſse , inter alia multa , illud etiam indicio erit , quod , ubi multa collegimus , ibi etiam virorum clariſsimorum nomina adpoſita ſunt , quibus jam idem obſervatum eſse, oſtendimus ; cum his omiſsis , ut alii multi fecerunt , nobis apud imperitiores laudem primae inventionis vindicare licuiſſet . quo pertinet , quod alibi , veriore quadam lectione ſive conjectura , ſive ex libris prolata , ſaepe nullis exemplis eam ſtabilitam invenies; ne in ſcir-

po nodum quaeſiviſſe diceres, ut largam ſegetem exemplorum adſpergeremus.

Hac via proceſſimus ut in Catilina & Jugurtha, ſic etiam in Fragmentis Salluſtii, maxime tamen in Orationibus & Epiſtolis, quae inter ea leguntur. Haec opera, quanta laude digna ſint, jam ſupra dixiſſe memini; &, ſi feſtinationem evitare potuiſſem, latiores obſervationes in illa legeres. Quae cum diligentiſſime perlegerem & in adtentione cum intima quadam voluptate aliquantiſper perſeverarem, multum animum meum confirmarunt in eo, quod olim ceperam, de E P I S T O L I S A D C A E S A R E M judicio. Dubius ante eram, &, cum magnae doctrinae viros viderem pro Salluſtianis Epiſtolis habere, opinioni eorum ſubſcribere, quam meo, aut paucorum judicio obſequi, malui. Tandem vero cum iterum eas perlegerem, & dictionem cum cura examinarem, liquido cognovi fraudem, & quemcumque potius, quam Criſpum, ad Caeſarem de Republica ordinanda ſcripſiſſe, conſtitui. Faſcinaverant viros doctos ſententiae quaedam argutae his Epiſtolis inſperſae; & formulae dicendi copioſiores Salluſtianis ſimiles. Contra hoc ipſum, quod ita crebro Salluſtium exſcribit, & ipſas formulas non proprie, ſed importune ſaepe inculcat, jam dudum mihi auctorem reddiderat ſuſpectum. Et ad ceteras Criſpi criminationes accedere poſset, quod egenus verborum, κακόζηλοι & obſcurorum hominum, qui hodie Latine diſcunt, ſocius fuiſset, ſi quis certo illi has Epiſtolas adjudicaret. Sed iſtae ineptiae inimicis ejus fuerint. De ſententiis autem praeclaris exiguae noſtrae adnotationes oſtendent, quod eae perquam vulgares ſint, & a Pſeudo-Salluſtio ex Cicerone, Seneca, Ariſtotele aliiſque ſcriptoribus deſumtae: ut propterea tanto auctore, qui vulgo fuit, ſint indignae. Reliqua hic omitto, quae jam ad principium harum Epiſtolarum ſunt prolata, & Lectori facile perſuadebunt, quod ego perſuaſiſſimum & compertum habeo, perperam Criſpo adſcriptas eſſe Epiſtolas de Republica Ordinanda. Quis vero concinnaverit, reperire nondum potui. veterum aliquem ex ertio, aut quarto poſt natum Chriſtum ſaeculo non eſſe, id etiam perſpicuum eſt. Plura non addo. Erit autem aliquando, ubi haec, & quae noſtra ſit de P O R C I O L A T R O N E, cujus nomen Declamationi in Catilinam praeſcribitur, ſententia, pluribus aperiemus. Nam & hoc nomine male abuſi ſunt librarii; cum ſcateat barbariſmis & ſoloeciſmis, qui a Porcio longe alieni fuerunt. Circumfertur Catilinae in Ciceronem Declamatio, eamque in opuſculo Joannis Felicii expreſſam legere poteris. Qui hanc & illam, quae Porcium auctorem mentitur, ex eodem ingenio proveniſſe adfirmaverit, mea opinione, haud peccabit. Longe doctior fuit, quiſquis ille auctor D E C L A M A T I O N I S I N C I C E R O N E M E T S A L L U S T I U M: & ſi uterque foetus eumdem parentem agnoſcit, habuit ille, praeter ceteram doctrinam, egregiam etiam prudentiam, qui tam ſcite Criſpo brevitatem & Ciceroni copiam dedit, & utramque illam virtutem haud inepte expreſſit. Quid, quod ſimul vitae Salluſtii ſcriptoribus uſui eſſe, & magnam difficultatem tollere quaeſivit. Nam cum inexplicabile videret, Criſpum Tullii aetate vixiſſe, non tamen ab hoc uſquam illius mentionem factam eſſe, finxit inimicitias inter illos. Quam parum

parum tamen proficiat, ſentiunt ſtatim, qui Ciceronem Clodii, Antonii, Vatinii aliorumque ſuorum inimicorum nomina in ſcriptis ſuis exhibere, recordantur. De Julii Exsuperantii Opuſculo nihil compertum habemus, quod non ab aliis jam pridem ſit prolatum. Ne quid deeſſet ab aliis Salluſtio junctum, addidimus illum. dictio autem ejus & errores in ipſa rerum geſtarum recenſione meruiſſent, ut omnino excluderetur. Propterea dedimus operam, ut vitia ejus exſtantiora notaremus, & quae tironi oſfendiculo futura judicavimus, removerentur.

Fragmenta Veterum Historicorum, quae plerisque Criſpi editionibus ſubjunguntur, neque nos deſiderari paſſi ſumus. Illuſtrare autem ſuperſedimus, cum quod eo otio non abundaremus, tum quod illis, qui ad has epulas accedunt, abunde conſultum eſse putaremus, ſi quam adcuratiſſime, ſine tali ornatu, paratae eſsent. Secuti autem ſumus Cl. Waſſium, quod omnium optime de his particulis promeritus eſset. Agmen claudit libellus *Conſtantii Felicii Durantini* de conjuratione Catilinae, cujus primam diu, ſed fruſtra, editionem quaeſivimus. Deſcripſimus itaque ex editione Salluſtii Baſileenſi Anni MDLXIV. Non ingratum tale additamentum erit illis, qui eamdem rem aliis atque aliis verbis enarratam legere cupiunt. Praeterea ex eo adparebit, quod multa jam tum aliter, ac hodie, in Salluſtio lecta fuerint: ſive ex ingenio Felicius ea immutaverit, ſive in codicibus ſuis ita invenerit. Nam quod quaedam a Salluſtio omiſsa inſeruerit, id non magnopere curamus, neque in invidiam duci volumus. Sunt illa ejusmodi, quae de rebus Ciceroni ſcribenti adferenda fuiſsent; non vero illi, qui de conjuratione Catilinae paucis abſolvere conſtituerat. De ornatu, quem ab numis aliquot antiquis libro noſtro comparare voluimus, tribus verbis monebimus. Salluſtii effigiem Gronovianus theſaurus ſuppeditavit. Quem bello Jugurthino praefiximus, is numus oſtendere perhibetur, quomodo Bocchus Sullae tradiderit Jugurtham. Viſitur in Familiis Patini, & quae pauca immutari in eo curavimus, ea nituntur fide Rever. Joannis Harduini, qui eumdem nuperrimae Plinii ſui editioni adjecit. Reliqui tres in Gaza Ampliſſimi Senatus Lipſienſis ſervantur, eorumque primus, qui Mithridatem oſtentat, vulgatiſſimus eſt; ſecundum genuinum eſse, negat Patinus aliique, hic tamen quem in oculis manibusque habuimus, permagnam antiquitatis ſpeciem habet, & faciem duri illius Marii elegantiſſime expreſſit: in altera parte tropaeum viſitur cum litteris VIC. CIM. h. e. *Victoria Cimbrica;* tertius Pompeii nomen praeferens omnium optimus & ita comparatus eſt, ut genuinum eſse, qui adſpexerit, haud facile dubitare queat: quod ipſius Pompeii facies ſit, non ita compertum habeo, cum varia ſimul impellant, ut Amplius pronunciemus. in averſa parte exprimitur aedes cum ſtatua adpoſita, & elogio infra ſcripto: CONSECRATIO, ad latus vero legitur COS. III. Vale.

COM-

COMPENDIA SCRIPTURAE,

Quibus in denotandis Libris ſcriptis & editis uſi ſumus.

Fabric. & Fab.	MSS. Fabriciani, de quibus Praefat. pag. I.
Remenſ. & Rem.	Remenſes. pag. I.
Baſil. & Baſ.	Baſileenſes. pag. II.
Guelf. & Gu.	Guelferbytani. pag. II.
Gudian. & Gud.	Gudianus. pag. V.
Vinar. & Vin.	Vinarienſes. pag. V.
Eccard. & Ecc.	Eccardianus. pag. VI.
Struvian. & Struv.	Struvianus. pag. VI.
Incert. & Inc.	Incerti. pag. VIII.
Heuſſian. & Heuſſ.	Heuſſianus. pag. VII.
Academ. & Ac.	Academicus. pag. VII.
Senat. & Sen.	Senatorii. pag. VII.
Francian. & Franc.	Francianus. pag. VIII.
Uratisl. & Urat.	Uratislavienſes. pag. VIII.
Berger. & Berg.	Bergerianus. pag. VIII.
Ed. vet.	Guelferbytanae Bibliothecae editio vetus Catilinae. pag. IX.
Venet. & Ven.	Editiones Venetae. Ann. 1470. 1490. 1493. 1499. 1500. pag. IX.
Viteb. & Vit.	Editio Vitebergenſis Bibliothecae. pagin. IX.
Lipſ.	Editio Lipſienſis A. 1510. pag. IX.
Gryph.	Gryphii A. 1533. pag. X.

C. CRIS.

CAII CRISPI SALLUSTII

BELLUM CATILINARIUM

SIVE

DE CONJURATIONE CATILINAE

EJUSQUE SOCIORUM.

CAII CRISPI SALLUSTII. Hoc poſitu auctoris noſtri Nomina praeferunt optimi Codic. tam ſcripti, quam impreſſi. Pauci immutarunt ordinem, veriti, credo, ne Cognomen inepte ſecundo loco ponatur. Sed amant potius Latini ejusmodi transpoſitionem. Sic Livius lib. II. modo *Agrippa Menenius*, modo *Menenius Agrippa*. Idem XXVII. *c.* VI. *Licinius Craſſus* & *Craſſus Licinius*. Corn. Nep. Attic. *cap.* XVIII. n. 4. *Marcellus Claudius*, *Scipio Cornelius*. Tacit. III. Ann. *c.* LXXV. *Capito Atejus*. Plin. VI. Hiſt. Nat. *c.* II. *Nepos Cornelius*. Cicero II. ad Q. Fr. ep. IV. *Macer Licinius*. Vellei. Pat. II. *c.* XXVII. *Ofella Lucretius*. Idem II. c. XVI. *Cato Porcius*. adde infra Jug. cap. XXVII. n. 3. Solus Pſeudo-Cares librum ſuum inſcripſit *Salluſtio Criſpo*; at longe melius Horat. II. Od. II. non modo in carmine v. 3. *Criſpe Salluſti* dixit, ſed ſimiliter etiam inſcripſit. Neque aliter Pſeudo-Cicero in Declamatione, & quaedam Inſcriptiones. Ex his etiam duabus LL *Salluſtii* nomen ſcribendum eſſe docuit Voſſius, qualis & illa apud Gruter. p. 636. n. 6. quam emendatiorem dedit R. Ainsworth in recenſione Monumentorum Vetuſtatis Kempianorum p. 39. n. II. Sed multae etiam dantur, in quibus unica tantum L ſculptum eſt. Neque ex editionibus Scriptorum, qui Noſtri mentionem faciunt, aliquid certi ſtatuere licet: cum hodiernae fere omnes per duas, vetuſtiores vero per unam conſonantem *Saluſtius* ſcribant. & his quidem accedunt MS. noſtri, accedunt etiam Graeci, qui aut hujus, aut *Saluſtii* Philoſophi meminerunt. e. g. Suidas to. 2. p. 7. voce *Ζηνόβιος*. *Ἔγραψεν Μετάφρασιν ἑλληνικῶς Ἱστορικῶν Σαλουστίου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Ἱστορικοῦ*, & tom. 3. p. 276. ſeqq. cum aliis. Mihi in his non libuit refugere judicium virorum doctorum, quod probis nititur rationibus, quarum unam expono ad cap. XVII. n. 3.

BELLUM CATILINARIUM. Hoc indice notatur in MS. Guelf. 2. alterum vero *de Conjura-*

Digitized by Google

1 **O**mnis homines, qui ſeſe ſtudent praeſtare ceteris animalibus, ſumma ope niti decet, vitam ſilentio ne tranſeant, veluti pecora,

juratione &c. deſumſi ex Guelferb. 12. Reliqui enim omnes aut *librum primum* vocant, aut ſimpliciter *Catilinarium*, uti alterum *Jugurthinum*. Gemino autem titulo veteres lucubrationes ſuas ornaſſe, multis exemplis conſtat: Neque tamen alterum a Salluſtio eſſe praeſtiterim. At Fab. Mar. Victorino, A. Gellio, Nonio aliisque Grammaticis citatur ſaepe nude, ut mos eſt, *Salluſtius in Catilina:* quomodo Poetae potiſſimum poemata ſua inſcripſerunt, ut Valerius Cato apud Sueton. Grammat. c. xi. Porphyrio in Horat. 1. Od. xii. canto Lalagen. *compono ſc. librum Lalagen. ita liber Sex. Decii* Collyra *inſcribitur, eo quod de Collyra amica ſcriptus ſit. Etiam nos ſic plerumque loquimur.* Bellum Jugurthinum quaedam editiones primo loco ponunt, ideo forſitan, quod prius fuerit geſtum; Sed cum omnes noſtri MSS. Catilinarium praepoſuerint, & vel ipſum Prooemium ſatis evincat, quod hoc prius a Criſpo noſtro conſcriptum ſit, non fuit conſilium ordinem iſtum perturbare. Hiſtoria, vel in primis memorabilis, in omnibus rerum Rom. ſcriptoribus reperitur, quos citavit jam Camers ad Flor. iv. *c.* 1. ſi addideris Dion. Caſſ. xxxvii. L. Ampelium, Vellei. Paterc. ii. *c.* xxxiv. xxxv. A. Licin. Archiam verſibus eam componere inchoaſſe, teſtatur Tullius Or. pro illo *c.* xi. xii. Demique breviter perſtringitur in Fragm. Antiquit. Etruſc. Curtii Inghiramii p. 2. adde ibidem p. 155. & ride.

CAP. I. 1. Omnis homines. MSS. Codd. aut aperte, aut per notam hoc loco, etſi non alibi, manum Salluſtii repraeſentant; recentiora ſunt aliorum *Omneis* & *Onines*, quod poſterius tamen habet uterque Senat. *Omnis* certe citant Charis. Lib. 1. p. 113. Priſcian. Lib. vii. p. 775. Eugraphius ad Terent. Eunuch. Act. 2. Sc. 2. Lege quae de hac terminatione contuli ad c. xliv. n. 1. *ad* civis *perferant*.

Qui sese student praestare, Recte hunc ordinem verborum ex MSS. aliisque vetuſtis reſtituit Jo. Rivius, quibuscum faciunt noſtri, praeter MS. Incert. 2. ac Guelferb. 9. & 12. qui cum aliquot editis: *qui ſtudent ſeſe p.* In Academ. eſt: *qui* ſeſe natura *ſtudent praeſtare*. Utrique male. Librarii non ceperunt elegantiam, qua Pronomen iſtud a verbo ſuo ſeparatur, uti infra c. xlviii. n. 4. *cum* ſe diceret *indicaturum*. ubi plura. Non enim aliter poſt verba *Studii* & *deſiderii* Pronomen exponitur, quam per *ut ipſi* praeſtent, etſi nos fere omittere conſueverimus. Non vero Plautus Aſinar. Act. 1. Sc. 3. v. 31. Vult *placere* ſeſe *amicae*. Coel. Antipater apud Feſtum in *Topper: Ita uti* ſeſe *quisque vobis* ſtudeat *aemulari;* Non Cicero pro Arch. P. c. v. *quod ſemper* ſe *Heracleinſem eſſe* voluit. Sulpic. Sever. de Vit. Mart. c. x. extr. *Quae enim eſſet civitas aut eccleſia, quae non* ſe *de Martini monaſterio* cuperet *habere ſacerdotes:* Non multi alii. *Student* intellige *cupiunt*, uti c. xxxvii. n. 2.

Praestare ceteris animalibus. Eadem conſtructione dixit Terent. Eun. Act. 2. Sc. 2. v. 1. *Di immortales*, Homini *homo quid* praeſtat? Livius 1. c. lvii. *quantum* ceteris praeſtet *Lucretia ſua.* & ſic A. Gellius xx. cap. vi. Cum quarto caſu Quinctil. 11. c. xx. *Ea in quoque animalium eſt virtus, qua* praeſtat cetera *vel* pleraque. Homines igitur ſtudent ſeſe praeſtare ceteris animalibus, quando cogitant ſeſe vere homines eſſe, qui praeclaris factis memoriam ſui quam maxime longam efficere, & aliis modis rationi convenienter vivere debent, quod in ſequentibus latius deducitur. Silius Italic. xv. Pun. v. 72.

- - - mortalibus alti
Quantum Coelicolae, tantumdem animalibus *iſti*
Praecellunt cunctis.

adde Cic. 1. de Leg. c. x. & Senec. Epiſt. cxxi. Ceterum Diphthongum *ae* in *praeſtare* & aliis perpetuo ſejungimus, auctoritate non tantum vetuſtiſſimorum MSS. [Cl. Salmaſius inde argumentum aetatis MSS. deſumit Ep. ad Sarravium inter Sarravianas p. 237. cui addas, ſi lubet, infra notam ad c. xxi. n. 1. Ex noſtris certe Fabricianus 1. non quidem hanc vocem, quam per notam exhibet, ut c. 11. *aeſtumo.* c. vi. *conſervandae*, *augendae*. Jug. cap. 1. n. 1. *aevi brevis.* &c. & ſic Baſil. 1. & Guelferb. maxime c. xlviii.] ſed etiam Virorum hujus ſaeculi celeberrimorum; eo magis, quod ſcripturae velocitatis cauſſa, quam quidam ſolam pro conjunctione hujus Diphthongi praetendere poſſunt, in typis & ipſa etiam alia ſcriptura omnino ceſſat.

Animalibus. Sic etiam noſtri, praeter Guelf. 7. 9. 12. & a manu correctrice 11. & utrumque Remenſem ac Incert. 1. niſi me Excerpta fallunt, qui *animantibus*, adprobante I. Fr. Gronovio in Scholis. Non placet. *cetera* quidem *animantia* opponere elegantius potuiſſet *Diis immortalibus*, ut fecit Apulejus de Mundo p. 59. ed. Elmenh. *Superna quapropter Dii ſuperi ſedes habent, infima* ceterorum animantium *terrena poſſident genera;* at *hominibus* recte

Digitized by Google

cora, quae natura prona atque ventri obedientia finxit. Sed noſtra 2
omnis

ſte etiam *cetera animalia* opponuntur, ut opposuit Quinctilianus, Silius, Seneca ll. cc. Neque aliter citat Chariſius. Male igitur utrumque pro irreptitio declaratur.

SUMMA OPE NITI DECET. Summa opera, & omnibus viribus contendere. Jug. c. XIV. *maxuma* ope niti. & iisdem verbis Cat. c. XXXVIII. n. 2. ubi vide.

NE VITAM SILENTIO TRANSEANT. Socordia & *ignavia*, ubi nullam memoriam, aut famam virtutis rerumque geſtarum per vitam ſuam produnt, quod tamen ſoli homines poſſunt, non bruta, quorum proprie eſt *ſilentium*. Egregia ſententia egregiorum verborum, ad quam non pertingunt Gloſſae MSS. Guelferb. I. *ne ita vivans, ut de illis merito ſileatur, ſive vivis, ſive defunctis. Silentia* ſic poſuit Silius inter imitatores Salluſtii III. *v.* 145.

Quantum enim diſtant a morte ſilentia *vitae.*

Tacit. Agric. c. III. n. 5. *exemtis e media vita tot annis, quibus juvenes ad ſenectutem, ſenes prope ad ipſos exactae aetatis terminos* per ſilentium *venimus. Tranſire* vitam dixit, ut Seneca Epiſt. XC. tranſire *hiemem.* & eadem metaphora Epiſt. XCIII. *Hoc a me exige, ne velut* per tenebras *aevum* ignobile *emetiar, ut* agam *vitam, non* ut praetervehar. quem locum citat I. Waſſe, ut & Tacit. Agr. c. VI. n. 5. *Mox inter Quaeſturam ac Tribunatum pl. atque etiam ipſum Tribunatus* annum *quiete &* otio tranſit, *gnarus ſub Nerone temporum, quibus* inertia *pro ſapientia fuit. idem praeturae tenor &* ſilentium. adi & Senec. Thyeſt. v. 396. ſeqq. & Gronovii Scholas. Male quidam *tranſigant*, quomodo editio obſoleta, cetera ſatis proba & Vinar. 2. in hoc refutati conſenſu omnium MSS. quorum tamen quidam Ordinem variant. Academ. & Vinar. 1. *ne vitam tranſeant ſilentio.* Guelferb. II. *ne vit. ſil. veluti pecora tranſeant. 5. vitam ſilentio ne tranſeant:* qui tum ipſe eximia ſua bonitate ſe ſatis defendit, tum iis, quae ſcripſi ad Jug. c. CII. n. 3.

VELUTI PECORA. Seneca de Vit. Beat. c. V. *Eodem loco* pone homines, *quos in numerum* pecorum *& animalium redegit hebes natura &* ignoratio ſui. *Nihil intereſt inter hos & illa.* adde Ei. Epiſt. VIII. Cic. Parad. I. c. VIII.

PRONA ATQUE VENTRI OBEDIENTIA. Eccard. Struv. Incert. 2. Guelf. 3. & 12. poſitura inverſa *obedientia ventri;* Guelf. vero 5. *prona ventri atque obedientia.* Remenſis etiam 2. *obaudientia.* Unde conjiceret quis Salluſtium tantum dediſſe: *quae natura* prona ventri *finxit*, qua ſtructura Valer. Max. VII. c. III. extr. 10. *paci proniores.* Certe Apulejus, ſi reſpexit, non aliter legit de Mundo p. 65. *Proxima quoque animalia &* in alvum prona *atque projecta venenati ſpiritus contagione corripiunt.* Accedit Cicero I. de Leg. c. IX. *Nam cum ceteras animantes* abjeciſſet ad paſtum, *ſolum hominem erexit, ad coelique, quaſi cognationis domiciliique priſtini conſpectum excitavit.* & Silius Ital. XV. v. 86.

Cum pecudes, volucrumque genus, formasque ferarum
Segnem atque obſcenam paſſim ſtraviſſet in alvum.

Sed probe utrumque in rem praeſentem trahi poteſt, (defendente inſuper *ventri obedientia* Seneca Epiſt. LX. & Zenone Veron. Serm. XXV. quod & captum corrumpentium ſuperat) ita quidem, ut PRONA per ſe denotet *terram ſpectantia*, quomodo in notiſſimis verſibus Ovid. I. Metam. v. 84. Juvenal. Sat. XV. v. 147.

Cujus egent prona *&* terram ſpectantia. Homo contra, qui pecoribus praeſtare cupit, terram deſpicere & aeternitatem quamdam meditari debet. quod ex *erecta ejus* forma Boetius V. Conſ. Phil. Metr. V. elegantiſſime concludit. Concludit etiam Minuc. Felix Octav. c. XVII. Lactant. II. c. I. & IX. immo omnes reliqui Eccleſiaſtici & alii, quos ad Minucium citarunt editores. Sed Noſter habuit praeeuntem Platonem VII. de Rep. cui adde Ariſtotel. IV. de Part. Anim. c. X. Ita VENTRI OBEDIENTIA erunt appetitui tantum ſervientia & voluptati indulgentia. nam hac etiam ex parte homo contra agere debet, quod docuit Cic. I. Offic. c. XXX. Senec. de Vit. B. c. IX. extr. Hominis *bonum quaero, non* ventris, *qui* pecudibus *ac* belluis *eſt laxior.* De *ventre* vide c. II. n. 8. quod *obedire* Noſter, illud *ſervire* alii dicunt. Seneca Epiſt. XIV. in. *Fateor inſitam eſſe nobis* corporis *noſtri caritatem; non nego indulgendum illi*, ſerviendum *nego.* Id. Ep. XC. *corpori animum addixit, & illius* deſervire libidini *juſſit.* D. Paullus ad Rom. XVI. com. 18. δουλεύουσι τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ. Imitatur plane Aur. Victor Caeſ. c. IV. n. I. *Claudius* ventri *foede* obediens. & Epitom. c. IV. n. 3. *Hic* ventri, *vino, libidini foedae* obediens.

2. SED NOSTRA OMNIS VIS. Ita ſe verba excipiunt in Eccard. Fabric. 2. Senat. 1. Baſil. 1. & 2. Vinar. 2. Heuſſ. Incert. 2. Guelf. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 12. & editione vetuſta: ita etiam Servius citat, &, ſi hoc addendum, Plautus voluit Caſin. A. II. Sc. VIII. v. 73. Noſtra omnis *lis eſt.* VIS autem notat ſubſtantiam & οὐσίαν, a qua voce, leviter tranſpoſitis litteris, mihi

omnis vis in animo & corpore ſita: animi imperio, corporis ſervitio magis utimur. alterum nobis cum dis, alterum cum belluis commune eſt.

certe latinorum *Vis* formatc videtur. (imo ex *ἶς*, *nervus*. Pro natura capiunt Varro III. de R.R. c. II. extr. *Induce me in viam diſciplinae villaticae paſtionis*, *ac* vim formamque *ejus expone*. Cic. I. de Offic. c. v. in. *Ex quatuor autem locis*, *in quos honeſti* naturam vimque *diviſimus*. Idem Orat. c. III. *Eloquentiae* vim *ac* naturam *explicemus*. adde pro Roſc. Amer. c. XLV. III. Fam. ep. XI. n. 6. IX. ep. XII. n. I. ep. XVI. n. 12. Senec. Ep. LVIII. A. Gellius II. c. VII. *quae* ſua vi *recta aut honeſta ſunt*, *ut fidem colere*, cetera. Boetius v. Proſa IV. *omnia quae quisque novit*, *ex ipſorum tantum* vi *ac* natura *cognoſci exiſtimat*. Pariter Graeci voce *δύναμις* utuntur, in quibus etiam M. Camariota contra Plethonem p. 74.

IN ANIMO ET CORPORE. Non haec ſolius eſt Salluſtii opinio, ſed etiam Maxim. Tyrii Serm. XLI. Cic. IV. de Fin. c. VII. v. c. XII. Prudentii Apotheos. *v.* 559. multorumque praeterea. Fulgentius Contin. Virg. p. 143. *Omnis* perfectio *in virtute conſtat* corporis *&* *ſapientia* ingenii. vide & Jugurth. c. II. *Eſt* delevi; rationem reddo ad Jug. extr.

ANIMI IMPERIO. Qui eſt Stoicorum *ἡγεμονικὸν*. unde Chryſippus apud Claudian. Mamert. de ſtatu An. II. c. VIII. *ab ipſo paene principio ſui operis* Animo dominandi *jus tribuit*, corpori *legem* ſervituris *imponit*. Sed jam inde a Platone hoc nomine notatus eſt. Apulei. de Hab. Doctr. Plat. p. 9. *Quare idem bene pronunciat*, *hominis* animam *eſſe corporis* dominam. Jugurth. c. I. Dux *&* imperator *vitae mortalium* animus *eſt*. Lactant. de Ira D. *c.* x. Animus rector *eſt corporis*, *cui membra* obſequuntur *tanquam* Regi *&* Imperatori. *Omne corpus mens &* animus gubernat. Id. de Opiſ. D. *c.* XVI. Prudent. Apotheos. *v.* 803. de anima

-- reginaque *rerum* Imperat. & *v.* 813.
Majoremque aliis atque omnibus imperitantem

Idem Hamartig. *v.* 527. ſq. & II. in Symmach. *v.* 628.

At ſi mentis *apex* regnandi *jure potitus*.

& ex pluribus Senec. Epiſt. CXIV.

CORPORIS SERVITIO. Senec. Epiſt. LXV. *Quem in hoc mundo locum Deus obtinet*, *hunc in homine* animus: *quod eſt illic materia*, *id nobis* corpus *eſt*. ſerviant *ergo deteriora melioribus*. Auguſtin. VIII. Confeſſ. *c.* IX. *Imperat animus* corpori, *&* paretur *ſtatim* — *Imperat animus*, *ut moveatur manus*, *&* *tanta eſt facilitas*, *ut vix a* ſervitio *diſcernatur* imperium. Pap. Stat. v. Sylv. II. *v.* III.

Par vigor eſt membris, *promtaeque ad fortia vires*
Sufficiunt animo atque ingentia juſſa ſequuntur.

adde Senec. de Beneſ. VII. *c.* II. Lactant. II. *c.* XII. de Opiſ. *c.* I. & VIII. Ariſtotel. I. Polit. *c.* I.

MAGIS UTIMUR. Hoc eſt, animus *plerumque & juſtius* imperat, corpus ſervit. de verbo *uti* vide *c.* XXV. n. 5. & Jug. *c.* XXXI. n. 22. *Magis* autem quam vim nominibus interdum addere ſolet, eam nunc verbo reddidit. omittit tamen Senat. 2.

ALTERUM NOBIS CUM DIS. Secutus ſum Vinar. 2. editionem pervetuſtam & Waſſianam. nam manu exarati *diis* fere, vel *dys*. Sed *dii* & *diis* etiam Priſciani aetate pro monoſyllabis poſita ſunt, quod patet ex ejus Lib. VII. p. 736. & 737. Ennium quoque *iſdem* pro *iiſdem* dixiſſe, memorat Cicero in Bruto p. 656. Et in Inſcriptionibus permultis non tantum Genitivi *Imperi*, *Aedifici*, *Peculi*, ſed & Dativi & Ablativi per unum *i* ſculpta deprehenduntur. Voſſius quidem I. de Art. Gramm. *c.* XXIX. in. longiuſculum I in talia immittit: cujus ad opinionem *dIs* hic ſcribendum fuiſſet; ſed hoc non perpetuae eſſe obſervationis egregie oſtendit Eminentiſs. Noriſius Diſſert. IV. ad Cenot. Piſan. *c.* II. §. III. & ſine tali diſcrimine habes apud Gruter. p. 795. n. 4. 6. & 9.

D I S. M A N I B V S

& Auſon. Epitaph. XVIII.

Nec dis, *nec viribus aequis*.

Horat. III. Od. XVI. *v.* 22.

Ab dis *plura feret*.

& in MSS. noſtris Jug. *c.* XIV. n. 19. alibi. vide infra *c.* XV. n. 4. addito Pierio ad Virg. I. Eclog. *v.* 69. Cum dis nobis animum communem eſſe dixit ita magnifice, ut Cicero v. Tuſc. Quaeſt. *c.* XIII. *Humanus* animus *decerptus ex mente divina*, *cum alio nullo*, *niſi cum ipſo* Deo, *ſi hoc fas eſt dictu*, *comparari poteſt*. Similia legas I. de Offic. *c.* XLIII. III. *c.* X. I. de Legib. *c.* VII. ſeqq. Hujuſmodi etiam Euryſus apud Stobaeum Eclog. p. 16. Ariſtotel. Metaph. *c.* ult. Plato Phaed. & VI. de Rep. Antonin. ad ſe ipſum XII. §. XXVI. Senec. Epiſt. XXXI. & paſſim. adde Lact. VI. *c.* XXIV. ibique Galaeum p. 633. Quinctil. II. *c.* XVII. Prudent. Apotheos. *v.* 782. ſeqq.

ALTERUM-ALTERUM. Elegantius hoc & magis latinum, quam aliorum *unum-alterum*. Infra *c.* XLI. n. 2. *In* altera *parte-at in* altera.

Ovid.

Digitized by Google

eſt. Quo mihi rectius videtur, ingenii, quam virium opibus gloriam 3
quaerere, &, quoniam vita ipſa, qua fruimur, brevis eſt, memoriam

Ovid. Heroid. Epiſt. VII. *v.* 13.

-- quaerenda per orbem
Altera, *quaeſita eſt* altera *terra tibi*.

adde Cic. IV. Fam. ep. XIV. n. 1. & mox n. 7.

CUM BELLUIS COMMUNE EST. *Commune* abundare hoc loco falſo putant, quod demonſtrat Cic. IX. ep. XV. n. 4. eſt *id quidem magnum, ſed* tibi commune cum *multis*. adde X. ep. III. n. 3. Ovid. II. Pent. ep. IX. *v.* 21.

Hoc tecum commune Deo: *quod uterque rogati*
Supplicibus veſtris ferre ſoletis opem.

Seneca Epiſt. CXXIII. *Voluptas humilis res & puſilla eſt*, communis cum *mutis animalibus*. Gellius XIX. bis uno cap. II. Apulei. de Hab. D. Plat. p. 9. *& ſenſus quidem ipſi* nobis communes ſunt cum *ceteris animalibus*. de Deo Socrat. p. 49. Ex *his quinque quae commemoravi, tria a principio* eademque nobiſcum, *quartum proprium, poſtremum* commune cum diis *immortalibus habent*. ad Aſclep. Adloc. p. 89. *propter victum, quem neceſſario* habemus cum *omnibus* animalibus communem. Cic. pro Roſc. Comœd. *c.* IX. *is* [ſervus] ſuit ei cum *Roſcio* communis. Auſon. Profeſſ. extrem.

Dum remeat illud, judicis dono dei
Commune cum dis *ſaeculum*.

De re vide Cic. I. Offic. *c.* III.

3. QUO MIHI RECTIUS VIDETUR. *Quo* eſt *propter quod*, vi caſus ſexti. Sic Jug. *c.* LXXXV. Quo *mihi acrius adnitendum eſt*. *c.* II. n. 4. Quo *magis pravitas eorum admiranda eſt*. hoc libro *c.* XXXVII. quo *minus mirandum eſt*. Donatus ad Terent. Andr. A. II. Sc. V. *v.* 18. *quo aequior, hoc eſt*, quare *aequior Pamphilo, benivolentior, non iratus, vel minus iniquus*. Apulei. Florid. p. 345. Quo *major religio dicendi habenda eſt*. Paedagogi turpiter haec tamquam inſeparabilia nobis propinant, *quo minus, eo major* & ſimilia, cum ratio ſeparationis tam ſit manifeſta. adde *c.* XXXIV. n. 2.

RECTIUS VIDETUR. Multi ex MSS. & editis addunt verbum ſubſtantivum, *rectius* eſſe *videtur*, in quibus & Gruteriana. ex noſtris omittunt edit. antiq. Inc. 1. Baſil. 3. & Guelf. 6. cum utroque Remenſi. locum mutat in 2. 3. 4. 10. 12. Baſil. 1. Incert. 2. Vinar. utroque, Eccard. Fabric. 1. & Acad. qui *rectius videtur eſſe* habent. Sed Noſter in primis poſt verba *Exiſtimandi*, illud verbum exulare juſſit, ut infra *c.* XXI. n. 1. *magna merces* videbatur. Jug. *c.* LXXIX. n. 1. *non indignum* videtur, *egregium facinus memorare*. I. de Rep. Ord. *c.* VIII. *non pejus* videtur, *pauca nunc de facto meo diſſerere*. & ſic frequenter. quare ejeci, cum etiam alios ejeciſſe viderem. at Senat. 1. *quo mihi videtur eſſe*, quod pro Palmerio facit, qui legit: *quo mihi videtur*. Ceterum ſimili forma concludendi utitur Quinctil. XII. *c.* II. *Si divina noſtris animis origo, tendendum ad* virtutem, *nec voluptatibus terreni corporis ſerviendum*. Junge Cic. IV. de Fin. *c.* XXVI. ſeqq. Senec. Epiſt. XV. Lactant. I. *c.* I. & XVIII.

QUAM VIRIUM OPIBUS. *Quam* omittit Guelf. 3. *ingenii* magis, *quam vir. opibus* habent Rem. 1. & Inc. 1. praeter ſenſus neceſſitatem. *Opes* virium, ſunt opera & praeſtantia earundem, quas Curtius in loco noſtra memoria ſatis vexata lib. IX. *c.* VII. n. 16. *virtutem virium* dixit, Noſter infra *vim corporis, virtutem animi*. Cicero *opera animi & corporis*. De re vide elegans dictum Juliani in Scholis Gronovii. pro *gloriam quaerere* Eccardianus habet *adquirere*. Sed *quaerere* eſt Salluſtianum. ſic Jug. *c.* IV. n. 2. *gratiam quaerere*. ibi vide.

VITA IPSA BREVIS EST. Guelf. 2. 7. 8. & Acad. *ipſa vita*; Guelf. 10. *vita iſta*. Parum decederet Salluſtio, ſi Pronomen plane abeſſet; *ipſa* tamen magis eſt appoſitum, & trahit aliquid ex ea ſignificatione, qua *decem* ipſi *dies* & ſimilia auctores dicunt, vide Cic. II. Fam. ep. VIII. n. 6. hoc eſt, *integra* vita, etiam longiſſima, uti eleganter Plin. III. epiſt. VII. n. 11. *Quid enim tam* circumciſum, *tam* breve, *quam hominis* vita *longiſſima?*

VITA, QUA FRUIMUR. Non penitus ſupervacuum eſt hoc loco acumen Laur. Vallae, qui per Verbum *frui* ejuſmodi vitam innui putat, qua aliquid egregium facimus: praeclara quippe facta eſſe vitae fructum. vide Cic. I. Fam. ep. IX. n. 76. adde *c.* II. n. 9. Verius tamen eſt, quod *vita frui* hic nihil aliud ſit, quam *vitam* naturae munere conceſſam *vivere*, quod cum *delectatione* eſt conjunctum, quomodo Cic. IV. Catil. *c.* IV. *Alter eos, qui nos vita privare conati ſunt, punctum temporis* frui vita *& hoc communi ſpiritu non putat oportere*.

MEMORIAM NOSTRI. In Guel. 2. primitus fuit *noſtram*, quod adhuc Baſil. 2. ſervavit non male, ut ex dictis ad *c.* XXXI. extr. *incendium* meum *ruina reſtinguam*, patebit.

QUAM MAXUME. Recte haec & ſimilia per U vocalem in ſua editione ſcripſit Gruterus, cum haec ſcriptura Criſpi aetate communis & receptiſſimae conſuetudinis fuerit. Servant eumdem modum ſcribendi *tres* ex noſtris MSS. ſatis conſtanter. Praeterea vide ad cap. IX. n. 1. Heuſſ. *quam* maximam *longam*.

4 riam noſtri quam maxume longam efficere. Nam divitiarum & formae
5 gloria fluxa atque fragilis: Virtus clara aeternaque habetur. Sed diu
magnum inter mortalis certamen fuit, vine corporis, an virtute animi

LONGAM EFFICERE. Diutinam, & multum temporis durantem. Sic Cicero *Senatum* frequentem *efficere*, *milites* firmos *efficere*. Phaedr. III. Fab. XIX. *iter longius Effecit* brevius. Alii una voce *Extendere* hoc proferunt, ut Plin. VII. ep. XXXI. memoriam *praedicatione prorogat & extendit*. Solin. Pol. *c.* LIII. Nomen *memoria ſceleris* extendere. iterum Plin. v. ep. VIII. *famam extendere*. Silius IX. *v.* 375.

- Brevis hoc vitae *quodcumque relictum*
Extendamus.

Guelf. 3. Vinar. 1. & Struviano verbum ſuperadditum eſt: *longam efficere decet*, quod io ſpatio interlineati exhibet Academ. quaſi non ab *rectius videtur* Infinitivus regatur, & iſte quidem conjuogatur cum *ingenii opibus gloriam quaerere*.

4. DIVITIARUM ET FORMAE GLORIA. Ciacconius & Urſinus ex vet. cod. malunt *gratia*, neque aliter Gronovius in Scholis. Nihil muto. Loquitur enim de *quaerenda gloria*, *fama* & *longa memoria;* quae quomodo cum *gratia* comparari poſſint, quilibet videt. Pacuvius quidem apud Nooium ſcripſit: *Hiccine eſt quem famae* gratia *ante omnes* nobilitat *viros*. ſed ibi *nobilitat* additum eſt, quod noſter optime uno verbo *gloria* expreſſit, quae eſt *frequens de aliquo fama cum laude*. Cic. II. de Invent. *c.* LV. adde Ariſtotel. I. Rhet. *c.* V. Notae praeterea ſunt *gloriae meretricum*. Plauti Truc. A. IV. Sc. IV. *v.* 36. & *gloria avitudinis*, Rud. A. II. Sc. VI. *v.* 40. Et *divitiis* non obſcure, etſi falſam, *gloriam* tribuit Cic. v. Phil. *c.* XVIII. *quid enim ſtultius, quam invidioſas* opes *anteferre verae, gravi, ſolidae* gloriae. De *forma* vero res pervulgata. De ioconſtantia & vanitate tam divitiarum, quam formae vide inprimis Senec. Conſ. ad Polyb. *c.* XXVIII. Hippol. *v.* 758. Octav. *v.* 541. Plutarch. in Solone. Diogen. Laert. v. de Vit. Phil. Lact. III. *c.* XII.

FLUXA ATQUE FRAGILIS EST. Labilis, praeteriens & non *ſolida*, quod eleganter *fragili* oppoſuit Lactant. l. c. *fluxum*, quod tranſit inſtar aquae. Lucret. II. v. 68.

Et quaſi longinquo fluere *omnia cernimus aevo*

Manilius IV. v. 17.

Tunc & opes & regna fluunt

Lactant. Mort. Perſec. c. XXIV. in. *Res ejus dilabi ac* fluere *coeperunt*. Seoeca Epiſt. LVIII. Fluunt *enim, & in aſſidua diminutione atque adjectione ſunt*. — *Corpora noſtra* rapiuntur fluminum *more, quidquid vides* currit *cum tempore*. vide ibi dictum Heracliti Lipſio citatum. Sic *fidem fluxam* pro inconſtanti & vana dixit Plautus, Livius, Noſter Jug. cap. CXI. num. 2. Apul. Flor. p. 350. *Omnia* fluxa *infirmaque eſſe*. Alan. Anticlaudian. I. *v.* 268.

Haec manet, illa fluit; *haec durat, deſerit illa*,

Paullious Petroc. v. Vit. Mart. *v.* 644.

- - terrena & gaudia calcent
Quaeque fluunt, *celeri cupiant evadere niſu*.

Divitiae quippe alium poſt alium ſortiuntur dominum, quod Plutarchus dixit l. c. Forma autem bonum *fragile*. ut omoia hominum & mortalia caduca. Plin. Paneg. *c.* LXXVII. *hominum aevum omne & breve &* fragile *eſt*. Senec. Epiſt. LXVI. *Satorum vero animaliumque virtutes cum mortales ſint*, fragiles *caducaeque*. Ceterum ex noſtris Guelf. 4. Fabric. I. *fluxa* & *fragilis*. Vinar. I. Academ. & *fluxa* atque *fragilis*. Baſil. I. & 2. ut & optimo Rivii deficit *eſt*: & abeſſe omnino debet, vide *c.* XI. n. 3. XVI. n. 5.

VIRTUS CLARA AETERNAQUE HABETUR. *Eſt* cum ſumma *gloria* & *fama*: hanc notionem verbo *haberi* adſtruit Noſter infra *c.* LIII. n. 1. *Cato magnus atque clarus* habetur. II. de Rep. Ord. *c.* VIII. *ubi divitiae* clarae habentur, *ibi omnia bona vilia ſunt*. Caeſar. I. B. Gall. *c.* XXI. *Conſidius rei militaris peritiſſimus* habebatur. Sulpic. Sever. II. *c.* VII. *Daniel* clarus *ante*, clarior haberi *coepit*. ut Jug. cap. XCII. num. I. aliter Gronovius, quaſi dixiſſet: qui virtutem habet, non fluxum quid & fragile amplectitur; ſed ea eſt cum claritudine & perpetuitate conjuncta. & in hac ſententia citat Criſpi verba etiam ad Sen. VII. Qu. Nat. *cap.* XXII. Et ſic quidem Graeci, uti Thucyd. I. *c.* XIII. alibi. & Noſter infra *c.* VI. n. 3. XXXVII. n. 2. Sic etiam verbum *habetur* ad ſuperiora *fluxa atque fragilis* trahi poterit: uti Jug. cap. XXXI. n. 24. ubi vide. De re Seoeca apud Lactant. III. *c.* XII. *Una res eſt* virtus, *quae nos* immortalitate *donare poſſit*. Idem Firmianus VII. *c.* XII. Virtus *eſt* immortalitatis *fabricatrix*. adde *c.* IX. X. & XI. Seneca Epiſt. XCVIII. *Nam illud verum bonum non* moritur, *certum eſt* ſempiternumque, *ſapientia &* virtus: *hoc unum contigit* immortale *mortalibus*. adde Cic. v. Tuſc. Qu. *c.* III. & Tacit. Agric. *c.* XLVI.

5. INTER MORTALIS. *homines*. Synechdoche noſtro aliisque Hiſtoricis frequentior, quam Ora-

Digitized by Google

mi res militaris magis procederet. Nam & prius, quam incipias, con- 6
ſulto: &, ubi conſulueris, mature facto opus eſt. Ita utrumque per ſe 7
indigens, alterum alterius auxilio eget.

CAP.

Oratoribus. Sic Graeci *θνητός*. Sophocles apud Dicaearchum:

Θήβας λέγεις μοι, τὰς πύλας ἑπταστόμους
Οὗ δὴ μόνον τίκτουσιν αἱ θνηταὶ θεούς.

Hebraei autem contra חי uſurpant. Fronto apud A. Gellium XIII. *c.* XXXVII. amplius quid & prolixius, quam *homines* [inprimis quando *omnes* additur] eſſe exiſtimat *ſenſu quodam*, ut ait, *inenarrabili*, *omne* ſcilicet *genus fere & ordinum*, *& aetatum*, *& ſexus* eo vocabulo *comprehendi*. Sed bene ſimul ibi monet *non ubique hujusmodi ἔμφασιν eſſe quaerendam*. Sic *mortalia* pro rebus *hominum* dixit Horatius, Prudentius, Ovidius, & Auſonius: Plautus etiam ſingulariter *mortalem catum*, *mortalis quisquam* Poenul. Act. 4. Sc. 3. *v.* 63. 65. & ſimilia de homine: quemadmodum & Sulpic. Sever. I. Hiſt. Sacr. *c.* IX. n. 6. Sic & Seneca Epiſt. XCI. *Omnia* mortalium *opera mortalitate damnata ſunt*. Tacit. I. Ann. *c.* LXXII. *Omnia* mortalium *incerta*. Feſtus in *Tyria maria*: *ut omnibus* mortalibus *navigatio eſſet periculoſa*. Et ſic *mortalitatis* etiam voce praeter Curtium & Plinium uſus eſt Quinctil. VIII. Declam. *c.* XVI. *publico potius* mortalitatis *contendo nomine*, *non debere genus iſtud curationis admitti*.

CERTAMEN FUIT. Quod adumbratum eſt in contentione Ajacis & Ulyſſis apud Homerum Odyſſ. Λ *v.* 544. & Ovid. Metam. XIII. ſi ad hunc legeris Sabinum p. m. 437. Non ſpernenda eſt lectio Guelf. 3. prout a manu prima profecta eſt: *Sed diu inter mortales certamen fuit*, *corporis*, *an virtute animi res militaris magis procederet*. quo & alludit Senat. 3. *an ne corporis*, *an virtute animi*: *virtutem* enim tam de corpore, quam animo dicere potuit; & priorem interrogandi particulam *ne* omitti, doceo ad ea verba *c.* LII. noſtra, *an vobiſcum una hoſtium futura ſint*.

MAGIS PROCEDERET. Proſpere cederet, perficeretur. Infra *c.* XXVII. *Poſtremo*, *ubi multa agitanti nihil* procedit *c.* XXXII. *Neque inſidiae conſuli* procedebant. Jug. *c.* LXI. *quoniam armis bellum* parum procedebat. Cato: *quia haec res tam ſecunde* proceſſit. Livius I. *c.* LVII. *ubi id* parum proceſſit, *obſidione munitionibusque coepti premi hoſtes*. Corn. Nepos Datam. *c.* VI. in. *Sed haec propter hiemale tempus* minus proſpere procedebant. Remenſis 2. & Baſil. I. omittunt *magis*, incuria, ut vides, librarii. & Baſileenſi quidem ſecunda manus adlevit.

6. INCIPIAS. Ita Latini eleganter reddunt Impersonalia: *ehe* man *etwas fürnimmt*, vide ad Jug. *c.* I. n. 2. *incipias* praeciſe poſuit, ſubintelligendo *aliquid*, *factum*, de quo ad *c.* VIII. n. 4. & ipſum *incipere* appoſitum eſt, uti *c.* XX. n. 3. *animus auſus eſt maxumum*, *atque pulcherrumum facinus* incipere.

CONSULTO. Conſilio opus eſt, deliberandum eſt. quaſi dixiſſet *deliberatu*. Sed Drackenborch. ad Sil. VI. *v.* 455. haec citat pro ſignificatione *conſilii*: Noſter cap. XLIII. *facto*, *non* conſulto *in tali periculo opus eſſe*. melius citare potuiſſet Jug. *c.* CVIII. conſulta *ſeſe omnia cum illo integra habere*. Plaut. Mil. Act. 3. Sc. 1. *v.* 6.

Nam bene conſultum, *inconſultum eſt*, *ſi inimicis ſit uſui*.

uti Noſter Jug. *c.* XCII. n. 1. quomodo *cogitatum* & *factum* conjungit Corn. Nepos Datam. *c.* VI. n. 8. Livius II. *c.* II. *ſi quid in tam ſubitis rebus* conſulto *opus eſſet*. Unde vides in *conſulto* eſſe *conſulendum*, quod hoc loco valet; & perfectum etiam *conſilium*. Sed Priſcian. XVIII. p. 1130. pro *conſulere* & *facere* Infinitivis poſita exiſtimat.

MATURE FACTO. Inepte quidam Adverbium *mature* ad praecedens *conſulueris* trahunt, quod & ex noſtris faciunt Guelf. 1. & 8. Fabric. vero 1. plane *mature conſulueris*. Reliqui omnes aut aperte poſt *conſulueris* diſtinguunt, aut taciti conſentiunt veritati. Noſter Demoſthenem expreſſit, qui ita Ex. XXII. *Δεῖ δὲ βουλεύεσθαι μὲν ἐφ' ἡσυχίας, πράττειν δὲ τὰ δόξαντα* ΜΕΤΑ ΣΠΟΤΔΗΣ, aut Iſocratem ad Demonic. *βουλεύου μὲν βραδέως, ἐπιτέλει δὲ* ΤΑΧΕΩΣ, *τὰ δόξαντα*, aut alium quem veterem. nam Ariſtoteles VI. Ethic. *c.* X. proverbio celebrari ait: *πράττειν μὲν δεῖ* ΤΑΧΤ *τὰ βουλευθέντα, βουλεύεσθαι δὲ βραδέως*. & ſic Herodian. II. *c.* IX. Miror Joſ. Waſſium Themiſtium Or. 3. p. 82. Zoſimum Lib. I. p. 49. citare, & tamen omittere potuiſſe Leonem in Tactic. *c.* III. n. 9. qui manifeſte noſtrum reddidit; adde Herodot. VII. *c.* XLIX. Valer. Max. II. *c.* VII. ext. 1. III. *c.* VIII. ext. 2. Corn. Nep. Them. *c.* IV. Datam. *c.* VII. Vellei. Pat. II. *c.* LXXIX. qui & *c.* CX. confirmat, quod *mature* hic ſit *celeriter*: *Nulla*, inquit, *umquam natio tam* mature *conſilio belli bellum junxit*, *ac decreta patravit*. Porro *facto opus eſt*, habes bis apud Plaut. Merc. A. III. Sc. III. *v.* 4. 5. ſimiliter Apulejus Florid. p. 352. *cum* dicto *eſt* opus, *impigre dicere*; *& cum* tacito opus *eſt*, *libenter tacere*. Tandem *maturo facto* dixit, cum nobis familiarius accidiſſet *maturo facto*; ſed Adverbia ita pro Nominibus poni, doceo ad *c.* XI. *ea* privatim *ac* publice *rapere*.

7. ITA UTRUMQUE PER SE INDIGENS. Guelf. 7. & 8.

CAP. II.

1 IGITUR initio Reges (nam in terris nomen imperii id primum fuit) diverſi, pars ingenium, alii corpus exercebant: & iam tum vita hominum

& 8. cum Incert. 2. *Itaque.* non probo. *Ita* Salluſtio eſt particula *Concluſionis*, uti *c.* LV. extr. Ita *ille patricius dignum moribus exitum vitae invenit.* ibi vide. *Per ſe* eſt ſolum, non conjunctum cum altero, ut apud Cic. I. epiſt. IX. n. 24. & Lucret. I. *v.* 508.

ALTERUM ALTERIUS AUXILIO VEGET. MSS. omnes *eget*. Palmerius conjecit *veget*, quod nec Grutero diſplicuit, ut quod ſignificaret *vegetum eſt*, *valet*. Sed vide EXCURSUM I. in Catilin. ut cognoſcas, me non ſine ratione Codd. potius, quam conjecturas ſequi. *alterum* autem *alterius* eleganter exprimit, quod dicimus *invicem*, *mutuo unum alterius*. Sic Horatius, ſic Noſter Jug. *c.* LXXIX. âlteri alteros *aliquantum attriverant*, & alibi. ſic Livius XL. *c.* XLVI. alter alteri *diſplicetis*, cum ceteris.

CAP. II. 1. INITIO. Eccard. Fabric. I. (ſed a manu ſecunda) Academ. Heuſſ. Senat. 2. Struv. Incert. uterque, Baſ. 3. Guelf. 3. 4. 6. 7. 8. 9. 11. & 12. habent *in initio*. Similitudinem litterarum eam Praepoſitionem primum progenuiſſe arbitror. Cod. enim Eccardianus etiam *c.* XIII. in *juventutem* manu ſcripta habet: & alibi ſaepiſſime hujusmodi lapſus in Codd. deprehenduntur, quod ſemel monuiſſe ſatis erat. Infra *c.* VI. n. 1. *Urbem Romam habuere* initio *Trojani*. Nec aliter Ennius apud Lactant. I. *c.* XIII. Initio *primus in terris imperium ſummum Uranus habuit.* Juſtin. I. *c.* I. Principio *rerum*, *gentium nationumque imperium penes Reges erat*.

NOMEN IMPERII. Id nomen habuit, ita nominatum eſt proprium imperium: eodem redit, ſi verteris *Regierungs-Form.* nam a forma nomen trahit imperium quodque. ſic *c.* VI. *imperium legitimum*, nomen imperii *regium habebant.* Declam. in Cic. *Quaſi inter ſe*, *Sullamque dictatorem*, *praeter* nomen imperii, *quidquam interfuerit*. Seneca I. de Clem. *c.* IV. *Ideo* Principes, Regesque, *& quocumque alio* nomine *ſunt tutores ſtatus publici*. Tacit. I. Ann. *c.* I. *Qui cuncta*, nomine Principis, *ſub imperium accepit.* adi ad *c.* VI. Interreges, atque *id nomen imperii* ea latinitatis ratio, quae apud Liv. XXIV. Puellis *ut ſaltem parcerent*, *a* qua aetate *etiam hoſtes iratos abſtinere*. vide Gronov. ad XXIII. *c.* XI. & Jug. *c.* XVII. n. 2.

PRIMUM. In quam ſententiam Ariſtotel. IV. Polit. *c.* II. πρώτη μὲν, ϗ θειοτάτη (πολιτεία) ἡ βασιλεία. adde I. *c.* I. III. *c.* X. & XI. Cic. III. de Leg. *cap.* II. *omnes antiquae gentes* Regibus primum *paruerunt*. Sic per totum fere Orientem civitatum etiam & regionum Toparchae *Reges* appellati. vide Geneſ. *c.* XIII. Pſalm. CV. Juſtin. XXXVI. *c.* II. Richard. Montacut. de Or. Eccleſ. P. I. p. 205.

DIVERSI. Modo & inſtituto diverſo, diverſa ſequentes. Guelf. 5. *diviſi*, qui error ex compendio ſcripturae ortus, aliis etiam locis in MSS. eſt obvius, quod nos infra indicavimus, indicavit etiam Scaliger ad Propert. I. eleg. III. p. 347. *Diverſi* valde appoſitum, ut Plaut. Epid. A. III. Sc. III. *v.* 22.

Divortunt *mores virgini longe ac lupae.* Sed eadem Figura, etſi de loco, Livius IX. *cap.* II. *pecoraque* diverſos, *alium alibi paſcere jubet.* & X. *c.* XXVII. *inde* diverſae *ferae*, *cerva ad Gallos*, *lupus ad Romanos curſum deflexit. cap.* XLIV. *Itaque* diverſi, *Papirius ad Sepinum*, *Carvilius ad Volanam oppugnandam legiones ducunt*. C. Nep. Dat. *c.* XI. *cum aliquamdiu in colloquio fuiſſent*, *&* diverſi *diſceſſiſſent.* uti noſter Jug. *c.* LXXXVII. & *c.* CI. diverſi *redeuntes*, *alius ab alia parte*. Adde Cat. *c.* LXI. *inter* ſiniſtros *montes*, & *c.* LXI. *quos* medios *cohors praetoria disjecerat*.

PARS ALII. Cur non *pars-pars*; aut *alii-alii*? Sed ejusmodi aequalitatem fruſtra in Noſtro quaeſiveris, & vulgus tantum quaerere ſolet. Jug. *c.* LI. n. 1. pars *cedere*, alii *inſequi*. *c.* LVII. n. 4. *Romani pro ingenio quisque* pars *eminus glande aut lapidibus pugnare*, alii *ſuccedere*. & ſic ſaepiſſime. Ovid. I. Faſt. *v.* 405.

Naides effuſis aliae *ſine pectinis uſu*,
Pars *aderant poſitis arte manuque comis*.

INGENIUM CORPUS EXERCEBAT. Excolebant, & aut corporis aut ingenii *opibus* gloriam adepti ſunt, dum *vel* pecoris & agri, corporis & virium culturae, *vel* ingenii artibus, ſapientiae, meditationibus, inventionibus &c. intenti erant. Nam ita haec cum ſuperioribus cohaerent. Jug. *c.* LXI I. *Non Graeca facundia neque urbanis munditiis* ſeſe exercuit. Fragm. Inc. ingenium *ad malefaciendum* exercere. II. de Rep. Ord. *cap.* IX. Corpus *atque* ingenium *patriae*, *non ſuae quisque potentiae* exercitabat. Mela III. *c.* III. *immanes ſunt* animis *atque* corporibus, *& ad inſitam feritatem vaſte* utraque exercent, *bellando animos*, *corpora adſuetudine laborum*. Seneca Epiſt. LXXX. *Cogito mecum*, *quam multi* corpora exerceant, *quam* ingenia *pauci*. Ea autem exercitiorum diverſitas ex ſacris etiam litteris conſtat. *Herculem* etiam antiqui-

Digitized by Google

minum ſine cupiditate agitabatur, ſua cuique ſatis placebant. Poſtea 2
vero quam in Aſia Cyrus, in Graecia Lacedaemonii & Athenienſes coepere urbes atque nationes ſubigere, lubidinem dominandi cauſſam belli

tiquitas vel propter *vires* celebravit; contra *Zoroaſtres* ſummam gloriam *ingenio* adeptus eſt. Sed cum ea omnia, quae ante Cyri aetatem traduntur, incerta, aut tenebris obvoluta ſint, quem aut quos Criſpus innuerit, dicere non praeſumo.

ETIAM TUM. Tunc temporis *praeciſe*, quae vis eſt particulae *jam*, ut Donatus docuit. quam male omittit Guelſ. 10. *c.* XVIII. n. 7. Jam tum *non conſulibus modo* &c. *c.* XIX. n. 2. etiam tum *potentia Cn. Pompeii formidoloſa erat*. Igitur & ſejunxi, quae vulgo cohaerebant, *& jam*, ex aliquot ſcriptis. adde Virg. III. Georg. v. 189. cum nota Pierii. Audacter alii & inepte: *etiamſi tum*. Guelſ. 2. Eccard. Remenſ. 1. Incert. 1. Struv. *& jam tunc*. Sed *tum* ſaepiſſime idem quod *tunc*, ut *cap.* XL. XLVII. LII. aliis. Jug. *c.* XL. *trepida* & jam tum *civitate*. *c.* LI. n. 1. *c.* LXIII. extr. & jam tum *alios magiſtratus plebes, Conſulatum nobilitas inter ſe per manus tradebat*. Virgil. Aen. VII. *v.* 737.

- - *late* jam tum *ditione premebat*
Sarraſtis populos.

Similiter *& jam nunc* Caeſar VI. Gall. *cap.* XL. *nullo* & jam nunc *uſu rei militaris percepto*. vide Herald. ad Minuc. Fel. *c.* I. & Criſp. Jug. *c.* CIX. n. 3.

SINE CUPIDITATE. Quaſi aureo illo ſaeculo. Tacit. III. Ann. *c.* XXVI. *Vetuſtiſſimi mortalium nulla adhuc* mala libidine, *ſine probro, ſcelere, eoque poena agebant. nihil contra morem* cupiebant. adde Juſtin. I. *c.* I. & II. *c.* II. Lactant. V. *c.* V. & in primis Senecam Epiſt. XC. Confer mox *c.* VI.

VITA AGITABATUR. Uti *c.* LI. *qui demiſſi in obſcuro* vitam agunt, & *c.* XXXVII. *aetatem agere*. & Edit. quidem antiqua h. l. *agebatur*, quomodo Baſil. 2. & 3. cum utroque Vinatienſi. Sed Noſtro, pro illa aetate, Frequentativa grata ſunt, uti *ductare exercitum*, *c.* XI. *agitare laetitiam*, *c.* LXI. *adventare cum exercitu*, *c.* LVIII. n. 3. *objectare periculis*, Jug. *c.* VII. n. 1. *moenia defenſari*, *c.* XXVI. *praeſidia agitare*, *c.* LXXXV. *agitare* etiam abſolute, pro vivere utitur Jug. *c.* XVIII. & I. Hiſtor. Sic Cato: *Emtito, Redemtito*; Lucretius: *Imperito*; *Negito*; Varro: *Tracto* & ſimilia frequentant.

SUA CUIQUE SATIS PLACEBANT. Sufficiebant, ſuo quisque contentus erat. Formulam redolet, uti Jug. *c.* LXIV. *debere illi res ſuas* ſatis placere. Plaut. Trinum. Act. II. Sc. II. *v.* 40.

Qui ipſus ſibi ſatis placet, *nec probus eſt,*
nec frugi bonae.

Terent. Eunuch. Act. V. Sc. II. *v.* 12. Satin' *id tibi* placet. Senec. Epiſt. XIII. ſatis *adverſus fortunam* placebas tibi. Addeſis Horat. I. Sat. I. init.

2. POSTEA VERO QUAM. Guelſ. 10. & Acad. *Poſteaquam vero*. Illis ſcilicet, ut quibuſdam hodie, *Poſteaquam* una vox fuit, quae non eſſet ſeparanda. Sic *c.* V. n. 3. cujus *rei* libet, alii: *cujuslibet rei*, *c.* IX. *ſeque remque* publicam *curabant*. *c.* LI. *neque* prius *finis jugulandi fuit*, quam *Sulla omnis ſuos explevit*. *c.* LII. cujus *haec* cumque *modi videntur*. Adde *c.* LVIII. n. 5.

IN ASIA CYRUS. Hunc poſitum retinendum cenſeo in verbis, etſi Guelſ. 7. 8. Acad. & Vinar. 1. (non pervetuſtus ille, ſed a recentiſſima manu in prima pagina reformatus) *Cyrus in Aſia L. & Ath. in Graecia*. Niſi tamen Guelſ. 3. & Struvianus audiendi ſunt, qui: *Cyrus in Aſia, in Graecia Laced. & Athen.* ejuſmodi quippe variationibus delectantur auctores, multo magis, quando ſimiles voces (hic utraque regionem notat) componere poſſint, uti in vulgatis illis *c.* XIII. *domum* alius, alius *agros cupere*. *c.* XV. *citus* modo, modo *tardus inceſſus*. *c.* X. n. 5. *aliud clauſum* in pectore, *aliud* in lingua *promtum habere*. Sic Senec. Epiſt. CI. *trahere* animam, tormenta *tracturam*. Capitolin. Macrin. *c.* III. *Commodus* quartus, quintus *Caracallus*. Pollio XXX. Tyr. *c.* XXXIII. *tertio* conſularis, legatus *praetorio ſecundo*. Vopiſcus Aurel. *c.* XXXII. *ut erat ferox* animi, cogitatione *multus*. Spartian. Adrian. *c.* XXRI. *promiſſa* barba, habitudine *robuſta*. adde mox n. 9. & *c.* V. n. 4. & ad IX. n. 1.

CYRUS, — LACEDAEMONII ET ATHENIENSES. Apud Juſtin. I. *c.* I. jam *Ninus* incuſatur, quod *veterem, & quaſi avitum gentibus morem* nova imperii cupiditate *mutaverit*. Mela id *Phoenicibus* tribuit I. *c.* XII. aliis ex Moſ. Geneſ. XIV. Sulpic. Sev. I. Hiſt. S. *c.* V. De Cyro Herodotus, Diodorus, Thucydides, Pauſanias, Juſtinus, Oroſius, alii. Is quidem prima ſtatim aetate lubidine dominandi agitabatur, quae neque devicta Aſia, neque univerſo Oriente in poteſtatem redacto ſedata eſt, quin & Scythis bellum inferret. De *cupiditate Lacedaemoniorum* praeter Hiſtoricos Plato VIII. de Rep. *τὸ φιλόνεικον, καὶ φιλότιμον κατὰ τὴν Λακωνικὸν*

belli habere, maxumam gloriam in maxumo imperio putare: tum demum periculo atque negotiis compertum eſt, in bello plurimum ingenium

ἰσότητα πολιτῶν: qualia ſunt, quae ex eodem Cic. I. Offic. *c.* XIX. docet. Ariſtotel. VII. Polit. *c.* XIV. *πάντα πρὸς τὸ κρατεῖν, καὶ πρὸς πόλεμον νενομοθετῆσθαι* apud Lacedaemonios. adde Solin. Pol. *c.* XIV. De *Atbenienſibus* qui, praeter vim, etiam dolis ad principatum graſſati ſunt. vide Plutarch. Dion. extr. Thucyd. I. *c.* LXIX. & LXX. II. *c.* LXV. VIII. *c.* II. Juſtin. V. *c.* I.

NATIONES SUBIGERE. Gentes, uti Graeci *γένος* pro ἔθνη. vide *c.* XX. *populi*, nationes *ſtipendia pendere*. *c.* X. nationes *ferae*, *& populi ingentes vi* ſubacti. Livius II. *c.* XLIX. *Omnes finitimos* ſubigi *populos poſſe*. Sueton. Jul. *c.* XLIX. n. 7. *Gallias Caeſar* ſubegit, *Nicomedes Caeſarem: Ecce Caeſar nunc triumphat*, *qui* ſubegit *Gallias*. Copula *atque* eraſa eſt in Baſil. 3.

LUBIDINEM DOMINANDI. Cupiditatem imperii, voluptatem dominandi, *pro cauſſa belli* habere. quoniam imperitare quam plurimis cupiebant, bellum etiam aliis inferre poſſe putabant. Nam *libido* eſt *qualibet voluntas temere ſuſcepta* Donato ad Terent. Hec. A. II. Sc. II. ſive, quod vulgo dicunt, quilibet *affectus*. *c.* XIII. libido *ſtupri*, *ganeae ceterique cultus*. adde *c.* VII. n. 3. *c.* VIII. n. 1. Eccard. Senat. 1. Incert. uterque, Vinar. 2. Guelf. 3. 11. 12. *libidine dominandi*, & quaſi id verum eſſet, Guelf. 4. *propter libidinem dominandi*; praeterea Guelf. 7. & 11. *babuere*; Academ. vero & Vinar. 1. *libidinem dominandi & cauſſas belli babere*. Offenſi forte ſunt quarto caſu bis poſito *libidinem* habere *cauſſam*, cum tamen & Lentulus Cic. XII. ep. XV. n. 5. eosdem *ſe* hoſtes habituros, *quos Senatus P. Q. R.* & dictum Ciceronis XII. ad Attic. ep. XXII. extr. habe *tuum* negotium, recte interpretantur viri docti: *babe boc* ut *tuum negotium*. Noſter Jug. *c.* LXXXV. *neque* gloriam *meam* laborem *illorum faciam*. Oroſius III. *c.* XX. *qui* miſerias *aliorum* felicitatem *ſuam reputent*. adde Jug. *c.* LXXXI. n. 1. ubi in MSS. ſimiliter peccatur. Solinus Pol. *c.* XV. *bomines* victimas *babent*. De cupiditate imperii, ut cauſſa belli vide infra *c.* XXXIII.

IN MAXUMO IMPERIO PUTARE. Quomodo fere Sidonius II. epiſt. XIII. *ſummam* beatitudinem *exiſtimant ſummam* poteſtatem. De verbo *putare* in hac ſtructura dico quaedam ad Jug. *c.* LIII. n. 3. *dum* in *elephantis auxilium* putant. hic tantum nota, quod valde proprie ita conſtruatur, cum ſit a *ponere*, quaſi *ponito*. idem ergo eſt, ac *in maxumo imperio* ponere *maxumam gloriam*. adde infra *c.* XLIII. extr.

TUM DEMUM. Sic noſtri omnes, uno ore, & qui ex ſolo Nonio *tum vero* praeferunt, Grammatico plus juſto tribuunt. *Demum* vero hic & *temporis*, & *adſeverandi* particula eſt, uti mox n. 9. *is* demum *mibi vivere videtur*, & alibi.

PERICULO ATQUE NEGOTIIS. Gronovius *periculo* interpretatur *experiundo*, *experimentis*. & ſic Dan. Pareus. Melius longe Gloſſ. MS. Guelf. 1. *periculoſis negotiis*, ut ſit figura ἓν διὰ δυοῖν. Certe *rebus*, *factis comperire* tam frequens eſt, quam *experimentis*. Et alibi Noſter ea figura utitur. mox *c.* III. extr. *eadem*, *quae ceteros*, ſama atque invidia *vexabat*. pro *invidioſa fama*, quod dicere non potuit. *c.* XVI. n. 4. *Sullani milites* rapinarum & victoriae veteris *memores*. victoria attulerat rapinas. Cic. V. ep. XIII. n. 5. Caſus *enim* gladiatorii, ſimilitudineſque *bae*. h. e. caſus gladiatorii per ſimilitudinem propoſiti. Juſtin. II. *c.* II. Lanae *iis uſus* ac veſtium *ignotus eſt*. pro *lanearum veſtium*. Caeſar III. Gall. *c.* III. *quum neque* opus hibernorum munitioneſque *plene eſſent perfectae*. h. e. *opus bibernorum munitionum*. & ſic Thucyd. I. *c.* XVIII. μετὰ κινδύνων. *c.* LXX. μετὰ πόνων καὶ κινδύνων. pro quo Dionyſ. Hal. VII. *c.* VI. ἐπιπόνως καὶ κινδυνωδῶς. ut adeo & ſine illa figura ſenſus conſtare poſſit. vide, quae ad *c.* VII. n. 4. Excurſu II. diſputo. Ad ſententiam egregie Manilius I. *v.* 80.

> *Et* labor ingenium *miſeris* dedit, *& ſua quemque*
> Advigilare *ſibi juſſit Fortuna* premendo.

Et Cic. IX. ep. III. n. 5. *Gravitas morbi facit*, *ut medicinae egeamus*, *eaque* nunc appareat, *cujus vim non ſentiebamus*, *cum valebamus*.

COMPERTUM EST. Certo cognitum. *c.* LVIII. in. *Compertum habeo*. Sed adi notam ad Jug. *c.* XVII. n. 2. *de iis haud facile* compertum *narraverim*.

IN BELLO PLURIMUM INGENIUM POSSE. Saepe enim ipſis rebus cognitum eſt, quod canit Valer. Flaccus IV. Arg. *v.* 620.

> - - - *non ſolis viribus aequum*
> Credere, *ſaepe acri* potior prudentia *dextra*.

& docet Euripides apud Stobaeum Serm. LII. pr. Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ. Tacit. XIII. Ann. *c.* VI. *Pleraque in ſumma fortuna auſpiciis &* conſiliis, *quam* telis *&* manibus *geruntur*. adde Polybium I. *c.* LXXXIV. Cicer. I. Offic. *c.* XXII. XXIII. & maxime Syneſium

nium poſſe. Quod ſi regum atque imperatorum animi virtus in pace 3
ita, uti in bello, valeret, aequabilius atque conſtantius ſeſe res humanae haberent; neque aliud alio ferri, neque mutari ac miſceri omnia cer-

neſium Serm. ad Pœonium, ubi docet, antiquitus arctam fuiſſe Philoſophiae & rei militaris cognationem. quo etiam tendit *c.* XIV. Libr. VII. Var. Hiſt. Aeliani, quod agit, ut habet inſcriptio, *περὶ φιλοσόφων στρατηγῶν καὶ πολιτευσαμένων*. *Poſſe* eſt *valere*, ut ſaepe apud Caeſarem & quoſvis alios. Incert. 1. *quam plurimum*. Baſil. 2. non legit *in bello*. & qua ſingulari vi, aut ſententia, gratia denique (mox enim eaedem voces occurrunt) addatur, non video. Heuſſ. non habet *ingenium*.

3. Regum atque imperatorum. Ita placuit Salluſtio omne genus imperantium exprimere. cave enim *imperatores* vulgari notione pro *Ducibus* accipias. de Conſulibus dixit *c.* VI. *annua imperia*, *binoſque* imperatores *ſibi ſecere*.

Animi virtus. Quam modo *ingenium* dixerat; intelligit circumſpectionem, conſilia aliasque artes animi, uti Caeſar. VII. Gall. *c.* LIX. extr. *ab* animi virtute *auxilium petere*. Sed ego potius *virtutem* pro primaria voce habeo cum Gronovio, quo ſequentia ducunt, quam & *c.* 1. n. 4. pro *animo*, opponendo poſuerat. nam *animi* ſolemne eſt Noſtro addere. uti *c.* LIII. n. 1. *virtutem* animi *ad cœlum ferunt*. *c.* LVIII. *timor* animi *auribus officit*. & ſic Jug. *c.* XXXV. ibid. *c.* VII. extr. *Huc accedebat munificentia* animi *& ingenii ſollertia*. Herodian. V. *c.* 1. n. 11. Ἡ δὲ τῆς ψυχῆς ἀρετή. Firmat valde Cicero 1. de invent. *c.* II. *nec ratione* animi *quidquam*, *ſed pleraque viribus corporis adminiſtrabant*. Idem Bruto p. 176. *diligentia tamen &* virtute animi *atque vita bonus auctor in ſenatu*. De ipſa *virtute* ita diſſerit Lactant. III. *c.* XII. *Multa ſunt propria animi*, *multa propria corporis*, *multa utrique communia*, *ſicut eſt ipſa* virtus: *quae quoties ad corpus refertur*, *diſcernendi gratia*, *fortitudo nominatur*, & quae ſequuntur. Quomodocumque intellexeris, *animi praeſtantiam* ejuſque commoda & hic ſignificari intelliges.

In pace ita, uti in bello. Plurimorum Codd. repraeſentavi lectionem. Academ. Baſil. 1. & 2. reticent *ita:* & loco non ſuo exhibet Incert. 2. qui *in pace*, *ut in bello* ita *valeret*. Struv. ita *valeret in pace*, *ut in bello*. *Uti* vero magis Salluſtianum eſt, quod vidit Jo. Rivius, & propter ſequentem litteram *i* alii facile abjecerunt extremum *i* in *uti*, atque *ut* nobis reliquerunt: quomodo librarii non raro lapſi ſunt, vide *c.* XXIII. n. 1. Jug. *c.* XXVI. n. 2. ita, uti *conſuerant Italici deditionem fecit*. *c.* XXXIX. n. 3. *Senatus* ita, uti *par fuerat*, *decernit*. Cur vero in pace & otio a bonis artibus facile deſciſcatur, rationem reddidit Tacit. 1. Hiſt. *c.* XV. *Secundae res acrioribus ſtimulis animos explorant: quia miſeriae toleramur*, *felicitate corrumpimur*. Eleganter Ariſtoteles VII. Polit. *c.* XIV. extr. *πολεμοῦσαι μὲν σώζονται, κατασχοῦσαι δὲ τὴν ἀρχὴν ἀπόλλυνται. τὴν γὰρ βαφὴν ἀφιᾶσιν, ὥσπερ ὁ σίδηρος, εἰρήνην ἄγοντες.* Hinc Livius II. *c.* XLIII. *Excellentibus ingeniis citius defuit ars*, *qua civem regant*, *quam qua hoſtem ſuperent*. Quare Plato III. de Rep. a bono imperante duplicem harmoniam, quam vocat, deſiderat *πολεμικὴν καὶ βίαιον*, *εἰρηνικὴν καὶ μὴ βίαιον*.. adde Curt. X. *c.* 1. n. 22. 39. 20. Corn. Nep. Conon. *c.* V. Quod cum non eſſet in Mario, inhoneſto titulo notatus eſt a Vellei. Pat. II. *c.* XI. *Marius* bello *optimus*, pace *peſſimus*. Idem de Sulla Valer. Max. IX. *c.* II. n. 1. Et Alexander *bello*, *quam poſt victoriam clarior* habitus eſt, Curt. VIII. *c.* IX. n. 1. item Tarquinius, Liv. 1. *c.* LIII. Antonius Primus, Tacit. II. Hiſt. *c.* LXXXVI. & alii complures.

Valeret. Vigeret, exerceretur. infra *c.* XVII. extr. *ſimul confiſum*, *ſi conjuratio* valuiſſet, *facile apud illos principem ſe fore*.

Aequabilius. Sic Noſtri laudabili conſenſu. eſt enim *aequabilius* idem quod *uno magis tenore*, *ſtatu* magis *imperturbato*, quali ſenſu Cicero *aequabilitatem in omni vita* laudat. Noſter Jug. *c.* XLIII. n. 1. *fama tamen* aequabili *& inviolata*. Seneca Epiſt. LXXIV. *virium illis major eſt &* aequabilior *firmitas*. Apulei. de Deo Socrat. p. 48. *Cuncti enim coelites ſemper* eodem ſtatu *mentis*, *aeterna* aequabilitate *potiuntur*. Pomp. Mela III. *c.* VIII. *recedentes oras* aequabiliter *impellit*. ſic reſtituit Jac. Gronovius ex MSS. cum antea ederent *aequaliter*. quam grata autem hujus formae Adjectiva hac aetate fuerint, diſce ex dictis ad Jug. *c.* 1. n. 2.

Aliud alio ferri. *Aliud* huc, aliud *alio* in vernacula dicimus, quod Latini circumſcriptius proferre poſſunt. Sic cap. extr. aliud alii *natura iter oſtendit*. Jug. *c.* XII. n. 2. *Reguli* alius alio *conceſſere*. infra *c.* LI. alia aliis *licentia eſt*. nec aliter Graeci & Latini, quotquot habemus. Alio modo *c.* VI. alius alium *hortari*, pro *alter alterum*, quod tamen proprie de *duobus* tantum dicitur. ipſum etenim *aliud* diverſitatis per ſe nomen eſt. Heuſſ. *aliud alio transfer-*

4 cerneres. Nam imperium facile his artibus retinetur, quibus initio
5 partum eſt. Verum ubi pro labore deſidia, pro continentia & aequitate lubido atque ſuperbia invaſere; fortuna ſimul cum moribus immutatur.

ferri. Sed *Ferri* eſt verbum violentum, uti apud Graecos.

NEQUE MUTARI AC MISCERI. turbari, confundi. Vet. Ed. & Vinar. 2. *commiſceri:* Struv. *ita miſceri*. male, uti & Guelf. 7. qui *immitavi*, forte pro *inmutari*. Plaut. Trin. A. II. Sc. II. *v.* 7. *Turbant*, miſcent *mores mali*. Cic. de Har. Reſp. *c.* XXII. *ea* miſcet, *ea turbat*. adde V. epiſt. XVI. n. 4. Plin. I. epiſt. XX. n. 19. *omnia denique perturbat ac* miſcet. Sulpic. Sever. Hiſt. S. II. extr. *turbari aut* miſceri *omnia cernerentur*. Phaedr. I. Fab. II. *v.* 2.

Procax libertas civitatem miſcuit.

adde *c.* X. n. I. *fortuna ſaevire ac* miſcere *omnia coepit*.

CERNERES. Imperſonaliter pro *cerneretur*, vel *cerneres quis*, ſi Donatum atque Chariſium audias. vide ad Jug. *c.* I. n. 2. infra *c.* XXV. *pecuniae, an famae minus parceres*, *haud facile* decerneres.

4. FACILE HIS ARTIBUS RETINETUR. *Artes* ſunt mores, ſtudia, & modo *virtutes*, modo *vitia*, vide *c.* III. n. 4. V. n. 7. & mox n. 9. verbo, quod nos *media* dicere ſolemus. Et Donatus quidem ad Andr. A. I. Sc. I. *v.* 4. docet *artem* ab ἀρετῆ dictam eſſe. conſentit Diomedes Libr. II. qui addit: *unde veteres* artem *pro* virtute *appellabant*. Plaut. Trin. A. I. Sc. II. *v.* 34.

Nam ſi in te aegrotant artes *antiquae tuae*,
Sive immutare vis ingenium moribus
Aut ſi demutant mores ingenium *tuum*,
Omnibus amicis morbum tu incuties gravem.

Livius Praef. *per quos viros*, *quibusque* artibus *domi militiaeque & partum & auctum imperium ſit*. adde Jug. *c.* XLVIII. n. I. Q. Septimius IV. *c.* I. *in pace etiam praeclara* pudicitia *ex qua haud minorem*, *quam ex reliquis* artibus *gloriam adeptus erat*. Hoc dictum autem adeo veritati conſentaneum eſt, ut ſaepe *ſcelera*, *etiam ſceleribus tuenda fuerint*. Senec. I. de Clem. *c.* XIII. uti *armis quaeſita*, *armis tuenda*, Vellei. II. *c.* LVII. Qui vero initio bonas artes ſimulaverunt, ut ſibi regnum pararent, ad proprias malas reverſi omnia miſcuerunt. vide Juſtin. XXI. *c.* I. Herodian. II. *c.* III. Plin. Pan. *c.* LXVI. Tac. XV. Ann. *c.* XXI. Ex Polybii autem Exc. X. *c.* XXXIII. locum hunc deſumtum eſſe, jam docuit P. Victorius. Ceterum *his artibus* reſcripſi, auctoritate MSS. omnium, quos inſpexi, & edit. vetuſtae. neque aliter Baſileenſes, & Excerpta Incertorum ac Remenſium. ſolus tamen Guelf. 12. habet *iis* artibus, & Baſil. 3. *ab initio*.

5. VERUM UBI PRO LABORE. *Ubi* Salluſtio frequentiſſime pro *Cum*, *quando*, *Poſtquam*, quod tironibus adnotamus. ſic & *ibi* pro *tunc*, Jug. *c.* XLIX. Nec id minus Ciceronianum, (nam de Plauto, Terentio, Livio & ſimilibus non dicam) qui IX. ep. XX. n. 8. ubi *ſalutatio defluxit litteris me involvo, aut ſcribo, aut lego*. Donatus ad Ter. Andr. A. V. Sc. II. ubi *voles, accerſe*. Ubi *pro* quando. *non eſt enim loci*, *ſed* temporis *adverbium*. puta eo loco., nam utriuſque ſignificationis eſt, ut vel Servius docet ad I. Aen. *v.* 719. adde eumdem ad III. Aen. *v.* 410. & VI. *v.* 271. *Labor* ſtudioſam in res intentionem, & ſingulatim virtutem bellicam notat, vide ad *c.* VII. n. 4.

PRO CONTINENTIA ET AEQUITATE. Vinar. I. Fabric. I. & Heuſſ. *aequalitate*. Senat. 2. Vinar. 2. Edit. vet. *aequabilitate*. ceteri cum editis faciunt. *Superbiae* oppoſuit *aequitatem*, unde non de nihilo eſſet *aequalitas*, niſi *aequitas* idem notaret. *Aequum* pro *aequali* videbis ad Jug. *c.* CI. n. 3. Cicero I. Offic. *c.* XIX. *Difficile autem eſt*, *cum* praeſtare omnibus *concupieris*, *ſervare* aequitatem, *quae eſt* juſtitiae *maxime propria*.

LIBIDO ATQUE SUP. INVASERE. Imperium, ſive imperantes, puta. nos quoque ſine caſu Nominis dicere poſſumus: *ſie ſind eingebrochen, haben uber Hand genommen*. *c.* XXXI. n. I. cum caſu: *repente* omnes *triſtitia* invaſit. aliter Livius V. *c.* XIII. dulcedo invaſit *proximis comitiis tribunorum militum plebejos creandi*. & Auguſtin. III. de Civ. D. *c.* XXXI. *Deinde tunc primum per Cn. Manlium Procoſ. de Gallograecis triumphantem*, *Aſiatica* luxuria *omni hoſte pejor* invaſit. Sic *inceſſerat*, *c.* VII. n. 3. *c.* X. n. 6. *invaſit*. adde *c.* XIII. n. 3. Jug. *c.* XIII. *tanta commutatio* inceſſit.

FORTUNA SIMUL CUM MORIBUS IMMUTATUR. Quoniam mores mutantur, *ſtatim etiam* ſtatus & conditio mutatur. Baſil. 3. *ſimul fortuna c. m. i.* Non ſani prorſus coloris illud *ſimul*, & ſine illo Livius XXII. *c.* XXII. *Abelox Hiſpanus*, *fidus ante Poenis: tum* cum *fortuna mutaverat fidem*. adde infra *c.* XXXIII. n. 5. Simile quid accidit Dionyſio Juniori apud Juſtin. XXI. *c.* II. & V. accidit etiam Tarquinio Superbo, Flor. I. *c.* VII. &c. cum fortuna autem ſaepius etiam mores mutari, tractat Cic. Laelio *c.* XV.

6. AD.

tatur. ita imperium ſemper ad optumum quemque a minus bono trans- 6
fertur. Quae homines arant, navigant, aedificant, virtuti omnia pa- 7
rent.

6. AD OPTIMUM QUEMQUE A MINUS BONO. Ita omnes Noſtri, niſi quod Eccard. Incert. uterque, Vinar. 1. & Acad. ordinem mutent *a minus bono ad optimum quemque*: quibus verus ille poſitus verborum ita inſolens fuit, uti illis, qui corruptiſſime expreſſerunt: *ab optimo quoque ad minus bonum*. in quo nulla vis, nulla ſententia. Sed illi cogitare debuiſſent primo per elegantiam terminum *ad quem*, uti loquuntur, praeponi termino *a quo*, uti c. XXXVI. ad *occaſum*, ab *ortu Solis*. Deinde ſenſum eſſe: ad optimum quemque transferri imperium, tam *ex intentione eorum, qui poteſtatem transferendi habent*, qui melius & juſtius imperium quaerunt; etſi non ſemper inveniant; quam ex natura ipſorum imperantium, dum nunquam ad gentem aliquam imperium pervenit, niſi *melior aut bello*, aut aequitate, aut aliis artibus fuerit: cum contra ea, cui ademit, aut deſidia torpuerit, aut aliis vitiis imperio jam exciderit, antequam regno privaretur. De prioribus exemplo ſunt Vejentes (nam de Romanis, qui Reges, ipſos Conſules, Decemviros, alios imperio ita privarunt, non dicam) taedio annuae ambitionis regem creant, Livius V. c. 1. Athenienſes ſaepius mutant; mox populo, mox Senatui, mox triginta viris imperium conferunt & adimunt, Juſtin. lib. V. ſemper ſperantes ad optimum transferri, licet falli fuerint. Et valent hic illa Dionis de electione Macrini: *ἀγαπητῶς αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐδέξαντο, οὐχ ὅτι τινὶ δουλεύσουσιν, ὡς δὲ ἐστέρηντο ἐνδυόμενοι καὶ πάντα τινὰ καὶ τὸν τυχόντα αἱρετώτερον αὐτοῦ νομίζοντες ἔσεσθαι*. de quo eodem Capitolin. c. II. *quamvis ſenatus eum imperatorem* odio Antonini Baſſiani *libenter acceperit, quum in ſenatu omnibus una vox eſſet*: quemvis *magis quam parricidam*, quemvis *magis quam inceſtum*, quemvis *magis quam impurum*, quemvis *magis quam interfectorem & ſenatus & populi*. De poſterioribus breviter Claudian. III. Stilic. v. 160.

-- *nam cetera* regna
Luxuries *vitiis, odiisque* ſuperbia *vertit*.
Sic male ſublimes fregit Spartanus Athenas:
Atque idem Thebis cecidit. ſic Medus ademit
Aſſyrio, Medoque tulit moderamina Perſes.
Subjecit Perſen Macedo, ceſſurus & ipſe Romanis.

Sed ipſos etiam Romanos, cum deſidia, luxuria & longo otio corrupti eſſent aliorum, qui ea parte meliores erant, rapinas fuiſſe, quis neſcit? *quemque* male omittit Guelf. 9. cum & *cap.* VII. extr. *optimus* quisque *facere*, dixerit. *a minus bono* abeſt Remenſ. 2.

7. QUAE HOMINES ARANT. h. e. etiam in agricultura, navigatione, aedificatione, ſervilibus officiis, virtuti, adeoque *animo* noſtro primae partes debentur. Male haec Turnebus VI. Adverſ. c. XX. male etiam omnes reliqui interpretes ceperunt, quorum opiniones, lector, caſſa nuce non emeris. Noſter verſatur in demonſtranda praeſtantia & imperio animi, ejusque excellentiam I. prae naturalibus bonis c. 1. n. 4. II. in re militari c. 1. n. 5. III. in imperio c. II. n. 2. demonſtravit. Igitur non omittendae fuerunt IV. res domeſticae, quas infra vocat, *ſervilia*, in quibus praeſtantiam ſuam animus non patitur deſiderari, & in quae animus quaſi dominatur. aliud longe eſt prudenter navigare, aedificare, aliud imprudenter. & iſta homines haud noſſent, niſi ingenii humani ſollertia excogitaviſſet & eadem dirigeret. Apulej. de Mundo p. 72. *Omne quippe humanae vitae praeſidium* ingenio *ejus eſt paratum: cultus* agrorum, *uſus frugum*, artificum *ſolertia*, *proventus* artium, *commoditatesque vitae humanae*. adde omnino Senec. Epiſt. XC. Nemini autem fraudi eſſe debet, quod tam pauca de his Criſpus proferat, cum non multo plura de divitiis & forma ſupra dixerit, & ipſa res levis & indigna animo ejus fuerit viſa, de qua pluribus verbis diceret. Ad hoc *amputatae ſententiae; & verba ante exſpectatum cadentia* jam olim in Noſtro animadverſa ſunt, teſte Seneca Epiſt. CXIV. Porro *quae arant* &c. recte dixit, uti Horat. III. Od. XVI. v. 26. Quidquid arat *impiger Appulus*. & Noſter infra c. XX. *in exſtruendo mari*. ubi plura. Pro *homines* Fabric. 1. 2. Remens. 2. Guelferb. 1. 2. 5. Baſileenſes, Heuſſ. Vinar. 1. Senat. uterque & ed. vet. habent *omnes*, qui error in veteribus libris valde uſitatus eſt, & Guelf. 3. manifeſtavit, qui *omies* habet. Multum autem confuſionis inde ortum eſſe diſcere potes ex Stewich. ad Arnob. VII. p. 147. Behot. I. Apophor. c. I. ſed Vinar. 2. *Quae homines omnes*, utramque lectionem notans in contextu, de quo ad c. XLVII. n. 1. alibi.

VIRTUTI PARENT. Male Vinar. 2. Guelf. 8. & a manu ſecunda 9. *parant*. Horat. II. Sat. III. v. 94.

--- *omnis enim res*
Virtus, fama, decus, divina humanaque pulcris

8 rent. Sed multi mortales dediti ventri atque ſomno, indocti incultique vitam, ſicuti peregrinantes, tranſegere: quibus, profecto contra naturam, corpus voluptati, anima oneri fuit. eorum ego vitam mor-

Divitiis parent.

Atque hie quidem unicus Horatii locus dignus ſolum eſt, qui, inter tot ſupervacuos, a I. Waſſio citaretur.

8. DEOITI VENTRI ATQUE SOMNO. Voluptati atque deſidiae. *Venter* enim, quod Apoſtolus ait, Deus eorum, qui voluptatem ſectantur. addit Senecam *libidinem* Epiſt. LV. *ille ſibi non vivit, ſed* ventri, ſomno, *libidini*. Idem VII. Beneſ. *c.* II. ventri *ac libidini dediti; quorum animus* inerti otio *torpet*. Cic. pro Sext. *c.* LXVI. *cum iis, qui ſe patriae, qui ſuis civibus, qui laudi, qui gloriae, non qui* ſomno, *& conviviis, & delectationi natos arbitrantur*. Herodian. I. *c.* VI. n. 2. Τὸ ἀδαιμον ΓΑΣΤΡΙ ἐ τοῖς αἰσχίστοις (οἱ κόλακες τραπέζης) μετρῶσι.

INDOCTI, INCULTIQUE. Conjunctionem omittit Guelſ. 6. & Incert. 2. Priſcianus etiam utrumque Nomen. contra Apulej. de Deo Socr. p. 54. *ipſi autem horridi*, inculti indoctique *circumeunt*. & hoc plane poſitu Guelſ. 12. Baſileenſ. I. *indocti atque inculti*, ſed ita, ut conjunctio ab alia manu eſſe videatur. Gloſſae autem MSS. *inducti* ad animum, *inculti* ad corpus trahunt, quemadmodum Noſter alibi *deſidiam & ſecordiam*, ſimili relatione, conjungit.

SICUTI PEREGRINANFFS, TRANSEGERE. *Peregrinantes* egregie explicat Zeno Veronenſ. ſerm. XXXVII. ubi inter alia: *ſed qui ſunt* praetereuntes, *niſi qui* peregrinantes *corporalis vitae ſaeculum* tranſeunt. ſed lege quae ſequuntur, & Gronovium. *Tranſegere* deſumpſi ex Fabric. utroque, utroque Senat. Baſil. I. & 2. Heuſſ. Vinarienſibus, Eecard. Acad. Guelſ. I. 2. 3. 4. 9. & a manu ſecunda 12. Nam 5. & 10. eum Baſil. 3. habent *tranſigere*, quod Grutero tantopere placuit. ſed in 5. eadem manu accentus poſitus eſt ſupra *e*, hoc modo *tranſigère*. 6. vero & 7. cum Remenſ. Incert. utriſque, & Struviano: *tranſiere*, quomodo & Servius & Nonius IV. n. 489. eitat, & voluit forſitan Zeno. Guelſ. 8. *tranſire*, II. *tranſierunt*. Neque hoc mirandum. Cuilibet enim accidere poſſet, ut, cum *cap.* I. n. I. vitam ſilentio *tranſire* legiſſet, hic *tranſire* q̃ *t anſigere* praeferret. Sed Criſpus qui ſemper *animi* voce utitur, mox tamen hoc cap. *animam* adhibet. & ſic B. Jug. *c.* I. & II. & infra *c.* IV. num. I. *aetatem habere* & *agere* variat. cur non etiam in iſtis verbis idem ſectari debuit? *Tranſigere* otioſis, inquis, non ſatis accommodatum eſt. Eſt. Tacit. de mor. Germ. *c.* XV. *plus per otium* tranſigunt, *dediti ſomno ciboque*. Ovid. I. Faſt. *v.* 68.

Otia *terra ferax, otia pontus* agit.

Idem Lib. II. *v.* 724.

Luditur in caſtris; otia *miles* agit.

In Vinar. I. eſt *veluti*, pro *ſicuti*.

CONTRA NATURAM. Humanam, quae cultu animi *delectari*, corporis vero ſervitiis tantum uti jubet. vide Cic. I. Offic. *c.* VI. Unde qui eulturam animi atque mentis agitationem omittunt, haud abſurde Quinctil. I. *c.* I. cum *monſtris naturae* contenduntur. Contra Stoici frequentant *ſecundum naturam*, *Naturae convenienter vivere*, quibus omnia vitia *cum Natura pugnare* ſunt viſa. vide Senec. Ep. XC. & CXXII. Multa etiam diſputat D. Auguſtin. III. Confeſſ. *c.* VIII. de flagitiis, quae fiunt *contra naturam*, & quae fiunt *contra mores*, & priora quidem ſemper deteſtanda eſſe pronunciat, quo refert *libidinem* & reliqua vitia, quibus animum aut corpus noſtrum corrumpimus. vide *c.* XXIII. n. I. & Jug. *c.* II. n. I.

ANIMA ONERI FUIT. *Incommodo.* animam non *inutilem* tantum, ſed & *odioſam* ſibi habuere. adeo neſcii ſunt ſuae felicitatis. vide *c.* X. n. XLVI. n. 2. & Jug. *cap.* XIV. n. 5. Apulej. Florid. p. 350. *Denique in forum exilit, rem familiarem abjicit, velut* onus *ſtercoris, magis labori, quam uſui*. Quae autem vera ſit *voluptas*, quam ex animo haurire licet, docte exſequitur Seneca VII. de Beneſ. *cap.* II. & quod corpus ſit animi *pondus, ſarcina* ac *poena*, Idem Ep. LXV. Interim tamen haeſitavit ſeriba Guelſ. 5. in voce *oneri*, cujus loco vacuum ſpatium reliquerat, quod poſtea novitia manus vulgata lectione implevit. Baſil. X. *honori*, facili errore pro *honeri:* iſque etiam verbum ſubſtantivum non ſcripſit.

JUXTA AESTUMO. Pariter nihili &, quod Gloſſ. Guelſ. I. habet, *aequaliter vilipendo.* ita enim ſolent, ubi inprimis alterum membrum notae eſt malignitatis, ut fruſtra ſit Guelſ. 9. *proximam eſſe exiſtimo*. *c.* XXXVII. *homines reip.* juxta *ac ſibi conſuluiſſe*. *c.* LXI. *ſuae hoſtiumque vitae* juxta *pepercerant*. hoc *c.* XII. n. 2. eſt *promiſcua habere*. Henricus Septimellenſis de div. fort. & conſ. Phil. IV. *v.* 131.

Blandus adulator & proditor impius aequo
Semper, dum vivis, ſint in amore *tibi*.

Sc-

Digitized by Google

mortemque juxta aeſtumo, quoniam de utraque ſiletur. Verum e- 9
nim vero is demum mihi vivere atque frui anima videtur, qui aliquo

Seneca de Conſtant. *c.* XIX. *Et honores & injuriae vulgi* in promiſcuo *habendi ſunt.* Mela I. *c.* XIX. *ſolus aeſtus biememque* juxta *ferens.* Rurſus Senec. Phoen. *v.* 98.

--- qui cogit mori
Nolentem, in aequo eſt, *quique properantem impedit.*

adde Thucydid. II. *c.* XLIV. ubi verbum judicii ſubjungit; pariter ac *c.* LIII. ἐφήμερα τά τε σώματα, καὶ τὰ χρήματα ΟΜΟΙΩΣ ἡγούμενοι; mox tamen: κρίνοντες ΕΝ ΟΜΟΙΩΙ καὶ σέβειν, καὶ μή. Hoc idem vult Horat. IV. Od. IX. *v.* 29.

Paullum ſepultae *diſtat* inertiae
Celata virtus.

Praeterea Baſil. 2. Eccard. Struv. Guelf. 1. 4. 6. 7. 9. & 10. *exiſtimo* habent, adnuentibus 8. 11. & Baſ. 3. qui *extimo*. In 12. itidem fuit *exiſtimo*, quod nunc correctum eſt. Gloſſa tamen remanſit: Aeſtimare *conſiderare eſt:* exiſtimare *vero poſt noſtram inveſtigationem judicare; non enim quicumque* aeſtimat *ſtatim &* exiſtimat. Eadem poſtea *aeſtimare* pro *taxare* videtur accipere. Recte autem cenſuit de illo *exiſtimare*, vide Cic. I. ep. V. n. 5. Et Salluſtianum eſſe hoc verbum, Donatus perſuadebit ad Phorm. A. I. Sc. I. *v.* II. vide modo *c.* IV. n. 4. Corn. Nepos Caton. *c.* I. magni*que ejus opera* exiſtimata *eſt in praelio apud Senam.* poſt paullo: *quod non minoris* exiſtimamus. Vide, ſi placet, quae egregia I. Fr. Gronov. ad Liv. XXXIV. *c.* II. ad Gellii I. c. III. de his verbis diſſeruit. At hic contra meliores Codd. nihil fuit novandum.

9. VERUM ENIM VERO. Gloſſ. Guelf. I. interpretatur *Sed certiſſime.* At Gloſſ. 12. *Completivam autem etiam Salluſtius oſtendit in hoc Catilinario libro.* Verum enim vero is demum mihi vivere. *hic* enim vero *ornatus cauſſa adjuncta eſt, quamvis etiam poſſit* approbativa *eſſe. lege Priſcianum de Conjunctionibus completivis circa finem:* quae tota verbotenus exſcripta eſt ex Priſcian. XVI. p. 1032. Prior vera eſt, eſt enim ea dictio *adverſativa* & *adfirmativa* ſimul, quod & ex *c.* XX. adparet. Raro eadem Cicero, ſaepiuſcule Livius utitur, uti XXIV. *c.* V. XXXI. *c.* XXX. XXXVI. *c.* XL. XXXVII. *c.* LII. XXXIX. *c.* IV. & alibi. Uſus eſt jam Cato apud Gell. XIII. *c.* XXIII. Verum enim vero *cum tantam remp. agier arbitrarer.* Et diu poſt illa tempora Apulej. de Hab. Doctr. Plat. extr. & de Deo Socr. p. 52. Bene autem Jo. Rivius comparavit Terent. Adelph. A. II. Sc. III. *v.* 2. Verum enim vero *id* demum *juvat.*

VIVERE. Cicero pro M. Marcello *c.* IX. *Neque vero haec tua* vita *ducenda eſt, quae corpore & ſpiritu continetur, illa, inquam, illa* vita *eſt tua, Caeſar, quae vigebit* memoria *ſaeculorum omnium.* Apulej. de D. Socr. p. 53. *Nihil aeque miror quam cum omnes & cupiant optime vivere, & ſciant non alia re quam a*nimo vivi, *nec fieri poſſe, quin optime vivas, niſi* animus colendus ſit; *tamen animum ſuum non colant.*

FRUI ANIMA. *Fructum vitae capere*, quod Cic. II. Phil. *c.* XIII. dixit. & non ſine cauſſa ac utilitate vivere. Accius apud Nonium *c.* V. n. 20. *Sapimus animo*, fruimur *anima*. Pro eo Seneca Epiſt. LVII. *multis iners vita, ſine* uſu *jucunt* ſui. & LX. *Vivit is, qui* ſe utitur. & Hyppol. *v.* 446.

Aetate fruere. *mobili curſu fugit.*

adde Claudian. Epigr. II. extr. & Barth. atque Gronov. ad Juvenal. Sat. I. *v.* 49. p. 898. ed. Hennin. ſive illum in Adverſariis, hunc ad Senec. Herc. Fur. *v.* 34.

QUI ALIQUO NEGOTIO INTENTUS. Sic MSS. & impreſſi plurimi numero. at Fabric. 2. Academ. & Guelferb. 5. *qui* in *aliquo negotio intentus.* De quo nunc demum judicabunt eruditi. ego enim & alibi pro tertio Caſu, quem & Jo. Rivius hic neceſſarium eſſe vidit, inveni ſextum cum Praepoſitione poſitum. Terent. Andr. A. IV. Sc. IV. in quibus *ſic illuditis.* Donatus: *& illudo* in te *ſeptimo caſu, & illudo* tibi *dicimus; ſed in primo ſupervacuum eſt, ut ſit* quibus *illudatis.* Noſter *c.* LI. *virtus major* in illis *fuit.* Cato apud Gellium XI. *c.* II. *ſi quis* in ea re *ſtudebat;* uti & Lucretius *deditus in re*, vide Giſan. Conlect. p. 327. Certe haec librariorum induſtria manifeſtare voluit, cur Ablativus voci *Intentus* adjunctus ſit. ad quam formam Terent. Phorm. A. I. Sc. IV. *v.* 2. *tanta* te *impendent mala.* Idem Eunuch. A. II. Sc. I. *indulget te*, pro *tibi*. Solent enim veteres Praepoſitionem Verbo adſcribere nomini detractam, quod adnotat Giſanius Conlect. in Lucret. p. 302. 385. & 435. Niſi & Florus I. *c.* I. n. 7. ſcripſiſſet: *adſuetus* ſanguine, & M. Seneca I. Controv. II. *humano* ſanguine *adſuetos*, & Caeſar I. Civ. *c.* LVIII. celeritate *navium &* ſcientia *gubernatorum* confiſi. & Livius XXXI. *c.* XXXV. *genus pugnae*, quo *adſueverant.* Criſpus Jug. *c.* XVI. *uti* fama, fide *commodum regis* anteferret. Quae ſi diligentius

Gram-

quo negotio intentus, praeclari facinoris, aut artis bonae famam
10 quaerit. Sed in magna copia rerum aliud alii natura iter oſtendit.

CAP. III.

1 PUlchrum eſt bene facere reipublicae: etiam bene dicere haud ab-

Grammatici quidam conſideraſſent, non tot ſibi antiquos Dativos fingere potuiſſent. Sive enim per *in re*, *a re*, ſive *per rem*, *quod ad rem*, in his conſtructionibus ſextum caſum reddere volueris, videbis linguam latinam eum non refugere. Nam ne refingamus *aliquoi negotio*, tum Codd. vetant, tum Aruſianus Meſſus, qui haec ita citat in Exemplis Elocution. *Intentus illa re*. Salluſt. Catil. *qui aliquo negotio intentus*. Haec ille; qui & *invigilare hac re* dici, ex Virgilio probat. loca ſunt IV. Georg. *v.* 158. & IX. Aen. *v.* 605. *victu, venatu invigilant*, qui antiqui poſſunt eſſe Dativi; etſi & Servius pro *Ablativis dubiis* habeat.

PRAECLARI FACINORIS. *Facti* egregii. *Facinus* enim eſt vox media, ἐκ τῶν μέσων dicunt Grammatici. vide Nonium *c.* IV. ubi haec Salluſtii laudat. A. Gellius XII. N. A. *c.* IX. *Eſt pluriſariam videre atque animadvertere in veteribus ſcriptis pleraque vocabula, quae nunc in ſermonibus vulgi unam certamque rem demonſtrent, ita fuiſſe* media & communia, *ut ſignificare & capere poſſent* duas *inter ſe res* contrarias: *ex quibus quaedam ſatis nota ſunt, ut* tempeſtas, valetudo, *facinus*, dolus, gratia, induſtria. *Haec enim fere jam vulgatum eſt* ancipitia *eſſe*, & utroqueverſus *dici poſſe*. Deinde *periculum* etiam, *venenum*, *contagium*, *honorem* inter ea enumerat. de *facinore* adde ad *cap.* XX. dicenda, ubi *pulcherrumum facinus* Catilina dixit.

ARTIS BONAE. Non ſervilis cujuſdam artificii, ſed virtutis bellicae, ſtudiorum litterarum, aut reip. prout *c.* III. explicat. Reſpice ad n. 4. & evolve Ariſtotel. I. Polit. *c.* II.

FAMAM QUAERIT. Sic *c.* I. n. 3. *gloriam quaerere*. Imitatur, ut plurima, Sulpicius Sever. I. H. S. *c.* IV. *His more humani ingenii conſilium fuit, inſigni aliquo opere* famam quaerere. Baſil. 2. *quaerat*: nimium Grammatice.

10. IN MAGNA COPIA RERUM. Cum *praeſertim sam* multae variae*que* ſint artes animi, *quibus ſumma claritudo paratur*, ipſe interpretatur Jug. *c.* II. extr. nec potuit magis Grammatice. nam *in copia*, reddimus *cum copia ſit*, pariter ac duos iſtos abſolutos Ablativos. Sic *c.* XIV. in. In *tama tamque corrupta* civitate. Jug. *c.* XIV. in *imperio veſtro*, cum vos imperatis. *c.* XXXIV. in *tam diverſis mentibus*, hoc eſt, cum mentes adeo diverſae ſint. Plancus Cic. X. ep. IX. n. 3. *Niſi* in multitudine *optimorum civium, impetus animi mei fuerit ſingularis*. adde IX. ep. XVI. n. 1. I. ep. IV. n. 6. ep. IX. n. 26. infra cap. LI. n. 15.

NATURA ITER OSTENDIT. *Iter* male omittit Heuſſ. Notat *modum*, *inſtitutum*, viam nos dicimus, & dixit Noſter *c.* XI. & Jug. *c.* I. n. 2. qua ad famam pervenias. Ovid. II. Faſt. *v.* 702.

Prodendi Gabios quod ſibi monſtret iter.

Tacit. XVI. Ann. *c.* XVII. *ſimul acquirendae pecuniae brevius* iter *credebat per procurationes adminiſtrandis principis negotiis*. uti Seneca Praeſ. IV. Nat. Qu. *facilem ſibi eſſe ad divitias* viam. Idem Ep. VI. *longum* iter *eſt per praecepta, breve & efficax per exempla*. Quoniam igitur a diverſis *inſtitutis* hominum, ipſe vitae decurſus atque genus nomen accipere ſolet, non male dixit Auſonius Idyll. XV. pr.

Quod vitae *ſectabor* iter.

CAP. III. 1. BENE FACERE REIPUBLICAE. Hoc eſt *bona*, praeclara *facta* facere, in commodum reip. *Bene facere* pro *bonum quid facere* accepi, uti eſt apud Auſon. Epigram. LXXXII.

Si bene quid *facias, facias cito. nam cito factum*
Gratum erit; ingratum gratia tarda facit.

Vel potius uti Jug. *c.* LXXXV. n. 5. *quoniam* bene facta *mea reip. procedunt*. Horatius IV. Od. VIII. *v.* 20.

- - - *neque*,
Si chartae ſileant, quod bene feceris,
Mercedem tuleris.

Facere enim includit Nomen *Factum*; quod cum non expreſſum eſt, tam *bona*, quam *bene* verbo jungere potes. Sic Plin. V. Epiſt. XIX. *ars ejus & quaſi inſcriptio comoedus, in qua* plurimum facit. Lamprid. Severo *c.* L. *fecerat & phalangem-cum quibus* multum fecit *in Perſide*. Vinar. I. pro *reip.* habuit primitus *in rep.* Sed *Reip.* expoſui *in commodum reip.* ut naturam ejus caſus aliquantum exprimerem. Juſtin. II. *c.* VIII. *quaſi* ſibi *non* patriae *viciſſet*. Sic Cicero ſaepe *Reipublicae convaluiſſe, vivere* & ſimilia, vide II. ep. XI. n. 4. V. ep. VIII. n. 3. X. ep. XVII. n. 3. Senec. ep. CVI. Scholae, *non* vitae *diſcimus*. adde infr. *c.* XV.

BE-

abſurdum eſt : vel pace, vel bello clarum fieri licet : & qui fecere, & qui facta aliorum ſcripſere multi laudantur. Ac mihi quidem, 2
ta-

Bene dicere. Eloquentiam exercere, quaſi *bonam dictionem* dicere. aliud enim eſſe *loqui*, aliud *dicere*, Cicero docuit, qui & hac voce, ut neceſſe erat, cum Quinctiliano ſaepe utitur. vide inprimis Cic. I. Orat. *c.* v. vii. aliis. Idem Bruto *c.* xciii. philoſophiam vocat *matrem omnium* bene factorum bene*que* dictorum. Unde & *Benedicta* pro cate dictis & elegantioribus ſententiis aliis accepta ſunt, de quibus librum ſcripſit Caſcelius lege 2. de Or. Jur. §. 45. *Caſcelii ſcripta non exſtant, niſi unus liber Benedictorum.*

Haud absurdum est. ἀτόπως eſt, pro *conveniens, dignum* eſt. *c.* xvii. n. 7. non ignarum ejus *conſilii fuiſſe*. *c.* xxiii. n. I. *natus* haud obſcuro *loco* *c.* lx. n. 3. *illi* haud timidi *reſiſtunt*. Jug. *c.* viii. n. I. *Jugurthae* non mediocrem *animum accendunt*. *c.* xxviii. n. 5. *belli* haud ignarus. & ſic ſaepiſſime. Cic. pro Archia *c.* iii. *ſtudia propter tranquillitatem Romae* non negligebantur. Livius xxxvii. *c.* vii. *Scipio comitate, quae ſine luxuriu eſſet*, non averſus. Lucanus II. *v.* 565.

> Non privata *cupit, Romana quisquis in urbe*
> *Pompejum tranſire parat.*

Terent. Eunuch. A. II. Sc. II. *hominem* haud impurum. Donatus: *non dixit* prodigum, *quia hoc ipſum probat: ſed non avarum, non improbum. Et ſic laudamus eos, in quibus nihil eſt, quod magnopere efferamus.* Qui fortaſſe alibi audiendus eſt, non hic. Nam quanta in laude, quantaeque utilitatis Romae fuerit eloquentia, quae ipſi Philoſophiae & Juris prudentiae praelata eſt, Cicero tibi probabit Bruto *c.* xli. & Quinctil. Poem. Libr. I. & Auctor Dialogi de Orat. *c.* v. xxxvi. & perſonatus Cicero Declam. in Salluſtium. & Corn. Nep. Epaminond. *c.* vi. Breviter Cic. pro Murena *c.* xiv. *Duae ſunt artes, quae poſſunt locare homines in ampliſſimo gradu* dignitatis, *una* Imperatoris, *altera* Oratoris boni. *ab hoc enim pacis ornamenta retinentur, ab illo belli pericula repelluntur.* Neque hodie eam Politicis negligendam eſſe, oſtendit Reinhard. Theatr. Prud. Eleg. ad Lipſ. Polit. I. *c.* x. n. 16. p. 429. Ceterum Guelf. 3. habet: *haud ſurdum eſt*. Remenſ. I. *quam totiens haud abſurdum eſt*, vitio ſcribarum. Ceteri nihil movent, neque Sulpic. Sever. I. H. S. *c.* I.

Vel pace, vel bello. Academ. *vel* in *pace, vel* in *bello*. ſed is plerumque humilitatem quamdam in ſermone ſectatur. *c.* xiv. *convicti* judiciis, *aut pro factis judicium timentes*. Cic. v. ep. XI. n. I. *reliquis* rebus *omnibus me cognoſces fidum*. Livius xxxvi. *c.* xxix. *terra marique*. & ſic Corn. Nepos. Nec debuiſſet iſtam Ellipſin inuſitatam dicere ad Cic. Senect. *c.* vi. *juventute, ſenecta quid gerere*, I. G. Graevius; cum *in juventute*, ſive *per juventutem* recte exponatur, ſicuti Gloſſ. Guelf. I. *per pacem, per bellum* hic expoſuit.

Et qui fecere. Puta *facta* egregia, quod ſequitur, & penes prius hoc membrum ita intelligitur, uti *quiſquam* *c.* xxxvi. aut *c.* viii. extr. *optimus quiſque* facere, *quam dicere; ſua ab aliis* benefacta *laudari malebat*. mox Baſil. 3. *facta aliorum conſcripſere*. quomodo & Vinar. I.

Multi laudantur. *Adeoque* gloriam & memoriam ſui *adepti ſunt*, cujus rei gratia animo & bonis artibus ſtudendum eſſe docet. Heuſſ. *multa laudantur*. Sed qui hoc modo laudantur ſunt fere innumeri. Juvenc. Praef. Hiſt. Ev. *v.* 6.

> *Sed tamen* innumeros homines *ſublimia* facta
> *Et* virtutis *honos* in tempora longa *frequentant*
> *Accumulant quorum* famam laudeſque *poetae*.

Et mox *v.* II.

> *Nec minor ipſorum diſcurrit* gloria vatum
> *Quae manet* aeternae *ſimilis*, cetera.

Sed & Proſae Scriptoribus eadem gloria contigit. Laudabantur jam Salluſtii aetate non Homerus magis, quam Thucydides, non Accius, Naevius, Ennius, quam Q. Fabius Pictor, C. Licinius Macer, Cato, Piſo & plures. vide Dion. Halycarn. I. *c.* vii. ita ut jam Cornelius Nepos peculiares libros, de iis, *qui ſcribendo claruerunt*, compoſuiſſe, dicatur Hieronym. Praef. in Script. Eccleſ. Quot *Viros* factis *illuſtres* laudare potuit Corn. Nepos, Plutarchus, Aur. Victor: quot laudant ceteri ſcriptores omnis generis? Sed non minorem numerum clarorum etiam Scriptorum dederunt vel noſtra aetate ii, qui eos cum cura memorarunt: quibus evenit, quod Propert. II. Eleg. viii. *v.* 23. ſibi perſuaſit: *Tua caſtra canendo Magnus ero*. adiice Macrob. II. Somn. Scip. *c.* xvii. Gloſſa Guelf. I. *Achillem*, & minus apte *Lucanum* exempla laudat.

2. Ac mihi quidem. Fabric. 2. Senat. 2. Vinar. 2. Incert. uterque, Eccard. Remenſ. 2. Guelf. 7. 8. 9. 10. & ed. vet. *At* ſcribunt; Guelf.

tamen etſi haudquaquam par gloria ſequatur ſcriptorem & auctorem rerum ; tamen in primis arduum videtur res geſtas ſcribere : primum quod facta dictis ſunt exaequanda : dehinc, quia plerique, quae delicta reprehenderis, malivolentia & invidia putant : ubi de magna virtute

II. *Et :* quae confuſio cum infra occurret *cap.* XLVII. n. 2. Jug. *c.* XXXIII. & alibi, tum eſt in vetuſtiſſimis etiam Codd. ab aliis animadverſa. Vide Pierium ad Virg. IV. Eclog. *v.* 18. II. Georg. *v.* 467. 478. &c. Drackenb. ad Sil. VI. *v.* 190. Hic vero *Ac* praeferendum.

Tametsi haud quaquam. In Guelf. 5. litura teſtatur fuiſſe *tamen etſi*, quod Salluſtio vindico ad *c.* XXI. n. 1. De eo, quod cum *tamen etſi* dixerit, intulerit etiam *tamen*, conſule notam ad Jug. *c.* XIII. n. 4.

Gloria sequatur. Comitetur, ſeſe accommodet. h. e. ſcriptor acquirat, adipiſcatur gloriam. Sic *c.* XII. n. 1. *divitias* ſequitur *potentia* I. Hiſtor. *fortuna meliores* ſequitur. Seneca VI. Beneſ. extr. *Opinionem atque famam eo loco habeamus, tamquam non ducere, ſed ſequi debeat.* Plura infra ad *c.* LIII. extr. Guelf. 1. 2. & 5. maluerunt *ſequitur*, ut *c.* XXI. & alibi. eaque omnino caſtior eſt lectio.

Scriptorem et auctorem. Non mirum eſt, quoſdam dediſſe *actorem* hoc loco, cum & Jug. *c.* I. n. 4. & *c.* XXII. n. 2. ſimilem errorem in manu ſcriptis oſtenderim. lege & Gebhard. I. Crepund. *c.* XII. Caſaub. & Torrent. ad Sueton. Jul. *cap.* IV. *Auctorem* ſancte ſervarunt ex noſtris Struv. Vinar. 2. Eccard. Incert. uterque, Baſil. 2. & 3. Guelf. 4. 6. 7. 10. 11. 12. & ed. vet. Baſil. 1. nunc quidem *actorem*, ſed ita, ut eraſum *u* inter duas priores litteras manifeſto liqueat : & ſimiliter dubium eſt in Vinar. 1. *Auctor* eſt, qui aliquid efficit, & a quo quid proficiſcitur, ut dixi ad Cic. X. ep. VIII. n. 7. Sic *auctor rerum*, qui res geſſit, ut Jug. *c.* I. *auctor negotiorum*, & Plin. XXXIV. *c.* VIII. *In mentione ſtatuarum eſt & una non praetereunda, licet* auctoris *incerti* h. e. artificis, qui fecerit. Seneca Medea *v.* 977. *ſceleris auctor* Vellej. Pat. II. *c.* X. *praeclari facinoris* auctor *fuit Caedus Caelius*. Sueton. Aug. *c.* XXVIII. auctor *optimi ſtatus*, & quae ſunt fimilia. Confirmat A. Gellius IV. *c.* XV. & *actor* eſt Gloſſa mera. *rerum* inter lineas jacet in Struviano, & omiſſum eſt in Vinar. 2. qui mox pro *tamen*, *verum* exhibet.

Arduum videtur. Idem Noctium ſcriptor de voce *arduum* ibidem diſputat & comparat cum Graecorum *δυσχερὲς* & *χαλεπόν*. Juſtinus Praeſ. n. 2. *cum plerisque auctoribus ſingulorum regum vel populorum res geſtas ſcribentibus opus ſuum* ardui *laboris videatur*. Sic Apulej. de Mundo princ. *laborem* arduum *& profundum* dixit.

Facta dictis sunt exaequanda. Sic Noſtri aliorumque Codd. plures & meliores. At Eccard. Acad. Sen. 2. Struv. Vinar. 2. Inc. 2. Guelf. 3. & 10. *exequenda*. Guelf. 8. *eſequenda*. Verbum vero *ſunt* modo ante, modo poſt *exaequanda* ponitur. mihi valde odioſum pariter, ac otioſum eſt. Sed *exaequanda* Gloſſ. Guelf. X. reddit : *componenda, comparanda, adſimilanda*, non ita bene, ut Gloſſa Fabric. 2. *ita ut magna magnitudine dicantur, humilia humilitate :* adde *ut bona laudentur, mala reprehendantur*, hoc ſequentia & *τὸ primum* volunt. Noſtrates dicerent *gleichkommen*, quando dictis adſequimur facta, ita dicimus atque ſcribimus, ut ſunt facta. Plin. VIII. ep. IV. *Una ſed maxima difficultas, quod* haec aequare dicendo *arduum.* & ſic Livius atque Virg. II. Aen. *v.* 361. *quis funera fando Explicet, aut poſſit* lacrumis aequare *labores*. & ſic Claudian. II. Ruffin. *v.* 422. Idem tamen IV. Conſ. Hon. *v.* 430. *jam natus* adaequat *Te* meritis : quomodo Sidon. IX. ep. XIV. *Opera Suetonii, Martialis hiſtoriam, quisve Balbi Ephemeridem* fando adaequaverit. Ruſus Claudian. II. Ruff. *v.* 482. Exaequat *damnum* meritis. pro eo Auct. ad Herenn. III. *c.* VI. *Si laudabimus vereri nos dicemus, ut illius* facta verbis conſequi *poſſemus*. Junge his Senec. Epiſt. XCV. & Quinctil. III. *cap.* X.

Dehinc. Proletarias quaſdam edd. occupavit *deinde*, quod in nullis ſcriptis nec edd. melioribus deprehendi. attamen Vinar. 2. & ed. vet. *dein :* eo pacto, quo apud Flor. Praeſ. n. 7. & II. *c.* VIII. pro *dehinc* quidam Codd. *dein*, & apud Sueton. Tib. *c.* IX. pro *exhinc* MS. cetera probus, *exin* nobis propinant. Particulam *dehinc* non ex Afranio modo, ſed etiam ex Virg. III. Georg. *v.* 167. &c. Ovid. Faſt. VI. *v.* 788. Horat. Epod. XVI. *v.* 65. Liv. I. *c.* LIX. Tacit. VIII. Ann. *c.* XXXVIII. & multis aliis potes defendere. adde Jug. *c.* XIII. n. 4.

Quae delicta reprehenderis. Incert. 1. Guelf. 2. Fabric. 2. Guelf. 2. & 3. maluerunt : *delicta, quae repr.* Sed illi ignorarunt morem Salluſtii & optimi cujusque, de quo aliquid ad Jug. *c.* XLI. n. 4. quod *in adverſis rebus optaverant* otium. ubi itidem interpretes haeſitarunt.

Digitized by Google

tute & gloria bonorum memores, quae ſibi quiſque facilia factu putat, aequo animo accipit; ſupra ea, veluti ficta, pro falſis ducit. Sed 3
ego adoleſcentulus, initio ſicuti plerique, ſtudio ad rempublicam latus ſum;

runt. Sollemne eſt Criſpo, *delicta* haud nude referre, ſed ſimul ſatis acriter reprehendere, & ita etiam *facta dictis exaequare*, quod jam obſervavit Servius ad VII. Aen. *v.* 660. Confer *c.* XIII. n. 1. XXXVII. n. 2. XLII. extr. &c. hinc male Guelf. 10. omiſit vocem *delicta*, pro quo 11. primitus *dicta*.

MALIVOL. ET INVIDIA DICTA PUTANT. *Malivolentiam* proprie dixit, pro *mala* in eos, quos reprehenderit, *voluntate*, vide *c.*XII. n.1. ita autem, non *malevolentia* ſcribunt Codd. noſtri. *Invidiam* vocat *odium* illud, de quo ad *cap.* XXII. extr. nam & haec illis, qui inſenſi ſunt, tribuitur, ut hoc *c.*extr. & apud Liv.1. *c.*XXVII. invidia *vulgi ingenium dictatoris corrupit*. *Dicta* non legitur in Incert.1. ſed *maliv. & inv. reprehendiſſe putans*. Fabric. 1. *dictum*; Acad. *ducta*. ceteri etiam non ſatis ſibi conſtant. quamobrem expunxi: Senſu enim, quod Incert.1. indicat, repetendum eſt *reprehendiſſe*, qua figura uſus eſt Noſter Jug. *c.*III. n.4. XIV. n.4. & alibi. Cic. II. Offic. *c.* XXII. *Ne illam quidem conſequuntur, quam putant gratiam*. Idem in Oratore: *Sequitur ergo, ut qui* maxime cadant in orationem aptam *numeri, videndum ſit. Sunt, qui Jambicum* putent. Tacit. XIII. Ann. *c.* LVII. *neque* extingui *poterant, non ſi imbres caderent, non ſi fluvialibus aquis, aut quo alio humore*, pura *extinguere vellent*. Sic eſt in Cod. antiquiſſimo Mediceo. vulgo appendunt *niterentur*. Liv. XLIII. *c.*XVII. *Ne, quod bello captos & hoſtes mos eſſet, id pacatae & ſociae civitates* ignominiae acciperent. ubi itidem vulgo turbant; Sed Gronovius docuit adſumendum eſſe: *quod hoſtes* ignominiae accipere *mos eſſet*. Lege de eadem Syllepſi Donatum ad Terent. Eunuch. Prolog. & Adelph. Act. III. Sc. IV. Naturale autem eſſe, ut indignationem noſtram commodemus illis, qui male ſunt tractati, auctor eſt Chryſoſtomus XIII. de ſtatuis. confer infra *c.*LI. n.15. & Plin. V. Epiſt. VIII.

GLORIA BONORUM. *Gloria* eſt factum, quod gloriam adfert, ut apud Tacit. III. Ann. *c.*XLV. & Curt. IX. *c.*VI. n.2. lege & Virg. IV. Eclog. *v.* 26. 27.

QUAE S. Q. FAC. FACTU PUTAT. Baſil.1. & Heuſſ. *putant* a prima manu. Mallem & *putat*, & Provocabulum *quae* abjiceretur, niſi Thucydides prohiberet. Fabric. 1. Heuſſ. Vinar. 1. & Baſ. 2. cum paucis aliis *facto*; at Incert. 2. Acad. & Baſ. 3. *facta*, ut infra *optimum factum*, vide *c.* XXXII. n. 1. Sed Plaut. Perſa Act. V. Sc. 1. *v.* 9. *Quorum opera haec mihi* facilia factu *facta ſunt, quae volui effieri*. adi & *c.*VI. n.2.

AEQUO ANIMO. h.e. *aequali*, nec laudante, nec vituperante. Jug. *c.*XXXIV. *Vos, Quirites, imperio nati*, aequo animo *ſervitutem toleratis*. adde Jug. *cap.* CI. n. 3. Horat. 1. Sat. V. *v.* 8.

- - - *coenantes haud* animo aequo
Exſpectans comites.

SUPRA EA. Quae *ſupra facilia* h. e. *difficilia* ſunt, narraveris, quaeque *impoſſibilia* putant. neque aliter Gloſſa Guelf. 1. *ea* autem ſervant MSS. noſtri ſincere & conſtanter; tantummodo Guelf. 9. a manu ſecunda additum eſt; & Heuſſ. atque Senat. 2. gloſſam in textum receperunt: *ſi ſupra ea aliquid addideris*. Sic Jug. *c.* LVII. n.4. *Contra ea*. ut Corn. Nepos Epaminond. *c.*X. n.4. & alibi: Caeſar V. Gall. *c.*XXIX. in. Sic & Quinctiliani Declam. IV. *c.*XI. *cum jam fidem membra non habeant, ſupra ſua facta videri*, accipit Schultingius. atque ſic alii praeciſe maluerunt Praepoſitionibus uti, e. g. Plin. Paneg. *c.* XLVII. *Superatisque jam mille liminibus*, ultra *ſemper aliqua dura & obſtantia*. quomodo Noſter *c.*LI. n.20. Interim totus locus expreſſus Thucyd. Libr. II. *c.*XXXV. quem lege cum Sulpic. Sever. 1. Dialog. *c.*XXV. & Vit. Mart. *c.* XXXII. ac Dionyſ. Halic. 1. *c.* V.

3. ADOLESCENTULUS. In Adoleſcentia mea, ſive eos annos cum haberem, quibus licuit Quaeſturam petere, *viginti quinque*; ſive Anno aetatis XVII. quo in forum deſcendere, & togam praetextam mutare ſolebant, ceu jam idonei reip. Gellius X. *c.* XXVIII. item XVIII. *c.*IV. & Senec. Epiſt. IV. pr. de nomine *adoleſcentuli*, quod etiam in majorem, quam poſiti termini volunt, cadat aetatem, vide Plin. 1. epiſt. XVIII. & infra *c.*XXXVIII. n.1.

STUDIO AD REMP. LATUS SUM. Nepotis locutione, *honoribus operam dedi*, aliquas partes reip. capeſſere ſtudui. Omnia enim quae *publice* fiebant *Reip.* nomine continentur. Senec. de Tranqu. *c.* III. *actione rerum & reip.* tractatione *ſe detinere*. Et hanc quidem lectionem Fabric. 1. 2. Baſil. 2. Vinar. 1. Eccard. a manu prima, Guelf. 1. 2. 3. & 5. mihi ſuggeſſerunt. Nam uterque Remenſis, Guelf. 4. 6. Senat. 2. Baſil. 1. & 3. Vinar. 2. & ed. vet. habent *a ſtudio ad remp. latus ſum*, quomodo &

ſum, ibique mihi advorſa multa fuere. Nam pro pudore, pro abſti-
4 nentia, pro virtute; audacia, largitio, avaritia vigebant. Quae tametſi

Guelſ. 7. 8. 10. 11. 12. Incert. uterque, Struv. & Acad. niſi quod hi pro *latus* praetulerint *delatus*. Ab Heuſſiano abſunt *ſtudio ad remp.* Sed vix ab animo meo impetrare potuiſſem, ut Praepoſitionem *a* ejicerem: inprimis cogitans, quod *c.* XIV. a *culpa vacuus*, Jug. *c.* XXXI. ab *ignavia corruptus*. & *c.* XLVIII. ab *natura & humano cultu vaſtus* itidem eum Praepoſitione Noſter dixerit: & quod Guelſ. 9. ſcriba certe in exemplari ſuo illam legerit, aliter numquam *a ſtudio litterarum* exaraſſet, niſi meliores Codd. & inprimis Nazarianus atque Commelinianus, quos Gruterus merito magni fecit, me renitentem viciſſent. Nam quod quidam putant ex *c.* IV. n. 2. *a quo incepto ſtudio* &c. hic confirmari, quod Salluſtius *a ſtudio* litterarum, h. e. illis relictis remp. capeſſere ſtuduerit, illi non viderunt ad n. 2. hujus cap. eadem verba referenda eſſe.

IBIQUE MIHI ADVERSA MULTA F. I. Waſſe dedit *ubique*, contra mentem Salluſtii & Gruterianam, quam tamen expreſſit. Ego *ibique* in omnibus noſtris eſſe ſentio, praeterquam quod Fabric. 1. & Vinar. 1. *ibi*, & Guelſ. 4. *ubi* oggerant. *Advorſa* (Senat. 1. *adverſaria*) Incert. uterque & quaedam editiones. nemini quippe inauditum, olim E & O permutata eſſe. vide Diſſ. II. de uſu Orthogr. §. VIII. & IX. Quinctilian. 1. *c.* VII. *Quid dicam vortices & Vorſus, ceteraque ad eumdem modum, quae primo Scipio Africanus in E litteram ſecundam vertiſſe dicitur*. Et quamquam hic meliores MSS. *adverſa* ſcribant, habent tamen illi infra aliquoties vetuſtam Orthographiam, ut Jug. *c.* LXXXIX. n. 4. alibi. Ab initio autem libri plura ab ſcribis corrupta eſſe, dico etiam ad *c.* XV. n. 4.

PRO PUDORE. Moderatione in omnibus cupiditatibus ex reſpectu juſti & aequi, cui recte oppoſuit *audaciam*, uti Plancus Cic. X. ep. XXIII. n. 2. & Cicero pro Quinctio *cap.* XXVI. *profecto intelligetis illinc ab initio* cupiditatem *pugnaſſe &* audaciam: *hinc* veritatem *& pudorem, quoad potuerit, reſtitiſſe*. Is recte II. de Fin. *cap.* XXXIV. *pudorem* vocat *cupiditatis moderatorem*, & propterea haud raro cum *modeſtia* conjungitur. Plinius vero maluit conſequentia opponere II. ep. XX. n. 12. *non minora praemia, imo majora*, nequitia *& improbitas, quam* pudor *& virtus habent*. & Tacitus *vim*, quae eſt in audacia III. Ann. *c.* XXVI. *At poſtquam exui aequalitas, & pro modeſtia ac* pudore, *ambitio &* vis *incedebat*.

PRO VIRTUTE. In adminiſtranda nempe rep. neceſſaria, ut eſt, *juſtitia*, *aequitas* &c. ſaepe enim hoc nomen ſpeciali notione quadam capiendum eſt, uti apud Cic. pro C. Rabirio *c.* VIII. *Latere mortis erat inſtar turpiſſimae: cum Saturnino eſſe furoris ac ſceleris:* virtus *& honeſtas, &* pudor *cum conſulibus eſſe cogebat*. & ſic ſaepiſſime, quemadmodum & *bonum*, *malum*, *optimus*, *libido* & ſimilia pro ſingularibus bonis aut malis artibus frequentiſſime ſumuntur. Quid igitur mirabimur *avaritiam* hic oppoſitam eſſe virtuti? cum omnino poſtquam *avaritia* in tractatione reip. magiſtratus aliosque occupaverat, nihil *virtus* praetorum, judicum, imperatorum &c. valebat. vide *cap.* X. n. 4. *cap.* XI. n. 4. Jug. *cap.* XXVIII. n. 5. Quae quamquam non uno argumento poſſint defendi, non tamen vera ſunt. Sed Criſpus opponit *Pudori*, *Audaciam*; *Abſtinentiae* NB. *Avaritiam*, & *Virtuti*, *Largitionem*. De *Abſtinentia* & *Avaritia* res certiſſima. *Virtutem* accipit ſpeciali ſignificatu de *Virtutibus Candidatorum*, qui ex vero *digni* eſſe debuiſſent magiſtratibus, ſed per *largitiones* potius, hoc *furtim & per latrocinia* vocat Jug. *cap.* IV. num. 6. 7. ad honores nitebantur. Sic infra *cap.* LII. *Omnia* virtutis *praemia ambitio poſſidet*. Eo ducit Guelferb. 7. qui ita: *Nam pro pudore, pro abſtinentia*, pro virtute; *audacia*, *avaritia*, largitio *vigebant*. & hunc ordinem in textum recipiendum eſſe, cuiquam videri poſſet. Non mihi: nam *non ſemper, quod adverſum eſt*, in ſuo ordine *contraponitur*, ut huc accommodem verba Quinctil. IX. *c.* III. Exempla habes Tacit. II. Hiſt. *c.* LXXVII. infra *c.* XIV. & XX. Sed inprimis nobile exemplum eſt Terent. Andr. Act. I. Sc. V. *v.* 43.

. . . adeone me ignavum putas,
Adeo porro ingratum, *aut* inhumanum, *aut* ferum,
Ut neque me conſuetudo, *neque* amor, *neque* pudor
Commoveat.

ibi Donatus *Conſuetudo* ad *ferum*; *Amor* ad *inhumanum*; *Pudor* ad *ingratum* referenda eſſe exiſtimat. Nobilius illud Ciceronis: *Nam ſine ullo ſumptu noſtro*, copiis, tunicis, frumentoque *ſuppeditato maximos exercitus noſtros* veſtivit, aluit, armavit: quod produxit Servius ad I. Aen. princip. ut doceret figuram, *qua non ſemper eo ordine reſpondemus, quo propoſuimus*. Turpiter Heuſſ. & Senat. 2. *in me vigebant*.

4. ANIMUS ASPERNABATUR. rejiciebat, non amplectebatur. quomodo Cicero *virtutem*, *honorem*, *ſententiam aſpernari*, & Philoſophiam *haec*

Digitized by Google

etſi animus aſpernabatur, inſolens malarum artium; tamen inter tanta vitia imbecilla aetas ambitione corrupta tenebatur: ac me, cum ab reliquorum malis moribus diſſentirem, nihilo minus honoris cupido, eadem, quae ceteros, fama atque invidia vexabat.

CAP.

haec civitas numquam aſpernata *eſt*, dixit. Vinar. 2. *animus meus ;* ſed 1. *Quae* tam ſi *animus*. Lege *tamen etſi*, ut ſupra n. 2.

INSOLENS MALARUM ARTIUM. Inſuetus, *ungewohnt*, quod eas adhuc vitaverat. *anſtatt* Gloſſ. Guelf. 9. Tacit. I. Hiſt. *c.* LXXX. *bellorum inſolens.* & ſic ſaepe. vide quoque Donatum ad Terent. Andr. Act. IV. Sc. IV. Cic. I. de Orat. *c.* XLVIII. *quod ea requiruntur a me, quorum ſum* ignarus *atque* inſolens. Id. II. ad Attic. ep. XXI. *inſolens infamiae.* adde pro Sext. *c.* LVI. Sulpic. Sev. II. H. S. *c.* IV. inſolens parendi *ſalubribus conſiliis*. Gellius XIX. *cap.* XII. *iuris colendi* inſolens. adde Lambin. ad Horat. I. Od. V. *v.* 8.

INTER TANTA VITIA. Cum tot ac tanta vitia vigerent, inter quae vivendum mihi erat. uti Jug. *c.* XL. inter *laetitiam plebis & ſuorum fugam.* ibi vide. Gloſſa Guelf. I. *inter tam vitioſos homines*.

IMBECILLA AETAS. Pro *imbecillis*, uti Jug. *cap.* I. n. I. utitur eadem terminatione etiam Coelius Cic. VIII. ep. XVII. n. 6. & Auguſt. III. Confeſſ. *c.* IV. in. imbecilla *tunc aetate*. Sic *inermus pro inermis*, Jug. *c.* XCIV. & CVII. item Lepidus Cic. X. ep. XXXIV. n. 3. *Semianimus* Ennius & Phaedrus I. Fab. IX. *v.* 8. *Declivus* defendit Heinſ. ad Ovid. III. Faſt. *v.* 13. *Imberbus* Lucilius apud Nonium *c.* VIII. n. 84. De imbecillitate adoleſcentium vide *c.* XIV. Papin. Stat. V. Sylv. II. *v.* 68. *Quem non corrumpit pubes* effrena. Eorum ambitionem ita depingit Tacit. Agric. *c.* IV. extr. *Scilicet ſublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac ſpeciem excelſae magnaeque gloriae* vehementius, *quam* caute *adpetebat. mox mitigavit ratio &* aetas. Sulpic. Sev. Dial. I. *c.* X. *ne* infirma aetas *inſoleſceret*.

AMBITIONE. Qua honores in rep. *ambire* non deſiſtebam. mox: *honoris cupido. cap.* LII. *deliquere homines adoleſcentuli per* ambitionem. Cic. VII. ep. I. n. 15. *Nam me cum antea taedebat, cum &* aetas, *&* ambitio *me hortabantur*, & XI. ep. XXVII. n. 5. *Tuus deinde diſceſſus*, ambitio noſtra *& vitae diſſimilitudo non eſt paſſa voluntates noſtras conſuetudine conglutinari*. Tacit. XV. Ann. *c.* XVI. *certamen virtutis &* ambitio gloriae, *felicium hominum affectus*. adde Plin. III. Epiſt. I.

CORRUPTA TENEBATUR. Plus eſt, quam *corrupta erat*. Jug. *c.* XXIV. *armis obſeſſus* teneor. I. Hiſt. Or. Lepidi: *rapta tenet*. Plin. I. ep. I. *ut eas, quae adhuc* neglectae jacent, *requiram*. vide notam ad Cicer. V. ep. VII. n. 2. & Jug. *c.* CX. extr.

5. AB RELIQUORUM MALIS MORIBUS. Ita ſcriptum lego in Fabric. utroque, Eccard. Acad. Senat. utroque, Heuſſ. Vinarienſibus, Guelf. 1. 2. 4. 5. ita & Remenſ. 2. atque Baſileenſes omnes. Nec potui non probare, etſi Remenſ. I. ed. antiqu. & reliqui Guelferbytani cum Incertis & Struviano *reliquis* propugnent. Sed ita probavi, ut *malis* ſimul pro ſuſpecto declararem, quod ſane Fabric. 2. & Guelf. 2. inter lineas tantum ſervarunt. Etenim per ſe manifeſtum eſt, ad *audaciam*, *largitionem*, *avaritiam* n. 2. memoratas reſpici. hi *reliquorum* fuerunt mores. Quod ſi vero mihi ſuccenſere ob id volueris, quod τῷ *malis* moverim ſtatus controverſiam, tum demum deprehendes, quod *reliquus* aeque probum ſit, ac *reliquorum*.

DISSENTIREM. Alienus, remotus, liber eſſem ab audacia, largitione & avaritia, & potius pudori & virtuti ſtuderem. Cicero in Vatin. *c.* XVI. *graviter ſe ferre, praetorem aliquem eſſe factum, qui a ſuis rationibus* diſſenſiſſet. pro Fontejo: *a ceterorum* more *ac natura* diſſentire. Sic infra *c.* XXVI. *ne contra remp.* ſentiret.

HONORIS CUPIDO, EADEM, QUAE CETEROS, FAMA ATQUE INVIDIA VEXABAT. Senſus eſt apertiſſimus: Et quamvis ſupra dictis malis moribus minus infectus eſſem, tamen *honores affectabam* in rep. & quia affectabam, *maligna fama* iſtis hominibus adnumerabat, inque eamdem *invidiam* incidebam. Breve eſt genus dicendi, quod tantas tenebras interpretibus obfudit: *Me vexabat honoris cupido, & vexabat* propterea *etiam eadem, quae ceteros, fama atque invidia*. Zeugma enim eſſe, adnotavit Gloſſa Guelf. I. Mire ſenſum torquet Rupertus: *Seſe ſtimulatum* ambitione *non ſolum multum* in famam *laboraſſe; ſed & aliorum ſplendorem* aegris oculis *aſpexiſſe*. Nec multo melius Muretus conjecit: *famaeque avidia ;* Nec Palmerius: *fames atque invidia necabat*. Gronovii opinionem ex Scholis diſce, cum quo facit Cl. Iſelius, qui ſeſe dudum *eadem*, qua *ceteros* legiſſe profitetur. Reliquos non moror,

CAP. IV.

1 **I**Gitur ubi animus ex multis miſeriis atque periculis requievit, & mihi reliquam aetatem a republica procul habendam decrevi; non fuit conſilium ſecordia atque deſidia bonum otium conterere: neque vero agrum colendo, aut venando, ſervilibus officiis intentum, aeta-

qui in Noſtro raro ſapiunt. Si quid mutandum, legerem: *bonoris cupido*, *eadem*que, quae *ceteros*, *fama atque invidia vexabat*. certe Remenſ. 1. Eccard. Guelſ. 6. *eademque*: Et Remenſ. 2. Fabr. 2. Eccard. a manu ſecunda *quae* & *ceteros*. Heuſſ. *eadem*, *quae eſſet ceteros*. unde *eademque*, *quae* haud difficulter extundas. Ita ſane non amplius pro aſpero & ingrato haberetur illud Ciceronis 1. Offic. *c.* IV. *Declinetque ea*, *quae nocitura videantur*, *omnia*que quaecunque *ad vivendum ſint neceſſaria anquirat*, *& paret*. Noſter Jug. *c.* XXXVI. n. 1. *ſtipendium alia*que, quae *militibus uſui forent*. *c.* XXXVII. extr. *alia*que, quae *incepto uſui forent properare*. *c.* LXVI. n. 1. *alia*que, quae *ſpe pacis amiſerat*. Sic ibi omnes edd. & MSS. etſi ipſe aliter cenſeam. at Cat. *c.* LVII. n. 1. *plerique quos*, & alia alibi eodem modo. Hic tamen nihil adfirmo, cum recepta lectio, ut ſenſus docet, ſana ſit: & errorem librariorum, qui *eademque* ſcripſerunt, manifeſtaverit Baſil. 1. qui *quae* per notam habet, ſed itidem cum praecedente voce junctum. Praeterea Noſtrum copulas reticere, etiam vulgo notum & antiquis Grammaticis notatum. quare inſignem inprimis locum ejus obſervationis corrumpi nollem. Nam *fama & invidia* per ἓν διὰ δυοῖν pro *invidioſa & maligna fama* dici, ſupra notavimus *c.* II. n. 2. quae erat, Salluſtium aeque corruptum eſſe malis moribus, ac ceteros, & proxime accedit Senec. Herc. Fur. *v.* 352.

Invidia *factum* ac ſermo *popularis premet*.

ubi vide Gronovium. de *invidia* infra *c.* XXII. extr. quibus probe conſideratis etiam per ſe quaeque vox, ſine iſta figura, ſenſu non deſtituitur, quem ſupra poſuimus.

CAP. IV. 1. Ex M. MISERIIS REQUIEVIT. *Poſt* miſerias & pericula. Corn. Nepos Datam. *c.* XI. *ut ſi* a laſſitudine *cuperet* acquieſcere. Idem. Timol. *c.* III. ex *maximo* bello *tantum otium inſulae conciliavit*. Cic. pro Arch. *c.* 1. ex *gravi morbo* recreati. Alia ad Jug. *c.* XXXVI. ex *tanta ſ.. operantia tractum bellum*.

AETATEM A REP. PROCUL HABENDAM. Ciacconio & Urſino placet *agendam*, ut Jug. *c.* IV. n. 2. *quia decrevi procul a rep. aetatem* agere. Sic etiam Livius IX. *c.* XXVI. *Qui maxime procul ab his coitionibus vitam* egiſſet. Sed hoc *agere* ſtatim mox ſequitur, & *habere* Noſtro non diſplicuiſſe, manifeſtat Jug. *c.* LXXXV. *ubi* adoleſcentiam habuere, *ibi ſenectutem agant*. Noſtri Codd. uno omnes ore *habendam*. & idem verbum vulgo corruptum ex MSS. reſtitui *c.* LI. n. 12. In argumentum conferre poteris Lucceium ad Cic. V. ep. XIV. n. 3.

NON FUIT CONSILIUM. Animus & propoſitum. Plautus Mil. Act. II. Sc. III. *v.* 73. Conſilium *eſt ita facere*. Tacit. 1. Ann. *c.* 1. conſilium mihi *pauca de Auguſto tradere*. Boetius IV. Proſ. IV. *Sed nunc de his diſſerere* conſilium non eſt. Q. Septimius II. *c.* XXI. *ne ſic quidem praelium adverſum vos inire* conſilium fuit. Arnob. III. adv. Gent. *Sed* conſilium non eſt *parte in hac cauſſae diutius immorari*. adde infra *c.* XXIX. n. 1. & XIV. Hiſtor. II. de Rep. Ord. *c.* I. & II.

SECORDIA ATQUE DESIDIA. Variant Codd. *ſocordia* & *ſecordia*. Hoc praetuli, quoniam Feſtus docet dictum eſſe a *Se*, h. e. *Sine* & *Corde*. Igitur haec culturam animi; *deſidia* opera externa neglecta reſpicit. Hoc modo Terent. Andr. A. I. Sc. III. in *Secordiam* & *ſegnitiem* conjungit. Noſter II. de Rep. Ord. *deſidiam* & *inertiam*.

BONUM OTIUM CONTERERE. Otium *bonum*, quod *bene* collocari & rebus bonis impendi poteſt. vide Gronov. *Conterere* firmant Plaut. Trinum. A. III. Sc. III. *v.* 67. *In bujuſmodi negotio* diem *ſermone* terere, *ſegnities mera eſt*. Propert. II. eleg. I. *v.* 46.

Qua pote quisque, *in ea* conterat *arte* diem.

Idem I. eleg. VII. *v.* 9.

Hic mihi conteritur *vitae modus*, *haec mea fama eſt*.

Seneca de Vit. B. *c.* 1. conteritur vita *inter errores*. Cic. de Amic. *c.* XXVII. *in quibus remoti ab oculis populi*, *omne* otioſum tempus contrivimus. alii *otium tempuſque*. Liv. I. *c.* XXII. *purgando* tempus terere, *c.* LVII. *otium*, & ibidem *tempus terere*. Ovidius, Plinius, alii *perdere*, *abſumere*, *conſumere otium*, *tempora* dicunt. Mox *agrum in colendo* Struvianus; Vinar. autem 2. *vero* omiſit.

SERVILIBUS OFFICIIS INTENTUM. Appoſitio eſt,

aetatem agere; ſed a quo incepto ſtudio me ambitio mala detinuerat, 2
eodem regreſſus, ſtatui res geſtas populi Romani carptim, ut quaeque memoria digna videbantur, perſcribere: eo magis, quod mihi a ſpe,

eſt, qualis illa Ovid. II. Amor. Eleg. XII. *v. 3.*

> *Quam vir, quam cuſtos, quam janua firma*, tot hoſtes
> *Servabant.*

Auſon. Idyll. XXXII.

> *Ut trabeam, pictamque togam*, mea praemia, *Conſul*
> *Inducerer.*

Sed hoc in promtu eſt. Litigant vero maximopere, quomodo Salluſtius *Agriculturam* & *Venationem ſervilia officia* vocare potuerit, & recuſavit in hoc ſententiam ejus jam Symmachus v. epiſt. LXVIII. *Venationem* ipſe laudat Jug. *c.* VI. Et nihil tam *regale* eſſe, quam ſtudium agrum colendi, Socrati viſum apud Cic. de Seneđ. XVII. qui & *c.* XV. item I. de Offic. *c.* XXI. ac XLII. & alibi laudes agriculturae praedicat. Verum non *ἁπλῶς τῆς χρείας*, ſed *συγκριτικῶς ὑποθέσεως* haec dicta eſſe, quilibet videre potuiſſet. Nempe in contentione actionum animi iſta officia humilia, ſervilia ſunt, etſi per ſe laudabilia & utilia. Cave enim *ſervile* hic putes illud, quod *ad ſervos pertinet*, ut plerisque viſum, utique Menander: *τὸ γὰρ γεωργεῖν ἔργον ἐστὶν οἰκέτου*; ſed ea notione dixit, qua cap. I. *Animi imperio, corporis* ſervitio *magis utimur.* quo ſine ullo dubio reſpexit, indeque haec explica, & ſuperſedere poteris multis ſubtilitatibus. Hinc certe ſumſit Zeno Ver. Serm. LXIII. *animus enim regalis poteſtatis imperio ſubjectum ſibi corpus* ſervilibus officiis *ſuae compellit implere deſideria voluntatis.* Quam abjecta autem omnia exercitia corporis olim illis fuerint, qui *animum* exercebant, diſcas licet ex Galeni Protreptico ad artes & Senecae Epiſt. LXXXVIII. Aliud enim longe eſt, quando ejusmodi exercitiis *motus* & *delectationis* cauſſa aliquid dabant.

AETATEM AGERE. Vitam degere, vivere. vide *c.* II. n. 1. & *c.* XXXIX. n. 2. Hygin. Aſtron. II. *c.* XXV. *neque illo tempore ab hominibus exteras nationes bello laceſſitas eſſe, ſed* agris colendis vitam agere *conſueviſſe.*

2. A QUO INCEPTO STUDIO. Nempe hiſtoriam ſcribendi, quod illi ſtudium fuiſſe *cap.* III. n. 2. innuit. *inceptum* vocat, quia nunc *incipit* hiſtoriam ſcribere, cujus impedimentum adhuc *ambitio* fuerat. ſic vocat *inceptum ſtudium*, uti Livius Praef. *negotium ſuſceptum*. Caeſar v. Gall. *c.* IV. *intelligebat, quae eum res ab* inſtituto conſilio *deterreret*. Virg. II. Georg. *v. 39.*

> *Tuque ades*, inceptum*que una decurre* laborem

adde Jug. *c.* LXXX. n. 5. & eodem *ſtudii* nomine honoravit Jug. *c.* IV. n. 1. Quare recte opinor ex Incert. 1. Guelf. 3. 7. 8. 9. 10. 11. 12. (qui *inceptoque ſtudio* a manu ſecunda habet) uti & Eccard. & Acad. quibus corrector tantummodo *que* addidit, & Remenſ. 1. Vinar. 1. & ed. antiqua hanc lectionem revocavi. Neque aliter legit Auctor Vitae Valerii Max. *a quo* incepto ſtudio *militiae gloria* detinuerat, *eodem regreſſus, ſtatuit facta ac dicta memoratu digna litterarum monimentis commendare*. Remenſ. autem 2. Fabriciani, Vinar. 2. Senat. uterque, Incert. 2. Heuſſ. Baſil. Guelf. 1. 2. 4. 5. 6. cum vulgatis. *incepto ſtudioque* agnoſcunt: quod quomodo Gruterus probare potuerit non video. ceteris enim editoribus parabilior venia.

* AMBITIO MALA. Ambitus honorum, vide *c.* III. n. 3. & 4. Cic. I. ad Attic. ep. XVII. *me* ambitio *quaedam ad honorum ſtudium; te autem alia minime reprehendenda ratio ad honeſtum otium duxit*. Idem pro Murena *c.* XXVI. *qui remoti a ſtudiis* ambitionis, *otium ac tranquillitatem vitae ſecuti ſunt*.

DETINUERAT. Struvianus *deterruerat me*. Alterum habes I. de Rep. Ord. *cap.* VII. *ut plebes habeat negotia ſua, quibus ab malo publico* detineatur. Et hoc ſignificantius eſt, quam *retinere*, cum ſimul in alio quodam *teneri* notet. Sic Suetonius Caeſ. *c.* LXII. commutat utrumque. Sic Ovid. III. Art. Am. *v.* 651. & Seneca de morte Claud. *c.* III.

CARPTIM. *Stuckweiſe*, partim, de ſingulari materia, hinc inde decerpta. Eleganter Gloſſ. Guelf. 9. *ἐκλογάδην*. & 12. *quaſi decerpendo hinc, illinc res ad ſcribendum.* modo enim de Catilina, de Lepido modo, modo de Jugurtha aut aliis ſingularibus rebus geſtis ſcribit; non hiſtoriam, ut Livius, *perpetuam* deducit. Eodem ſignificatu Siſenna apud A. Gellium XII. *c.* XV. *vellicatim* uſurpavit. Sic Plinius VIII. ep. IV. *carptim* ſcripta, & *contexta* opponit. Idem tamen VI. ep. XXII. inclinat ad notionem *breviter*, qua vocula *carptim* Sulpic. Sev. initio Hiſt. S. & ſaepiuſcule Ammianus Marcellinus utuntur. Attejus Philologus Salluſtium *breviario rerum omnium Romanarum, ex quibus*, quas vellet, eligeret, *inſtruxiſſe* dicitur Sueton. Grammat. *c.* X. Eamdem voculam Muretus aliquando

3 a ſpe, metu, partibus reipublicae animus liber erat. Igitur de Cati-
4 linae conjuratione, quam veriſſume potero, paucis abſolvam. nam id
facinus in primis ego memorabile exiſtumo, ſceleris atque periculi
no-

do Senecae II. Quaeſt. Nat. *c.* XIII. reddiderat: *totum poteſt excidere, quod poteſt* carptim; ſed Gruterus & Gronov. *carpi* revocarunt ex MSS.

UT QUAEQUE MEM. DIGNA VIDEBANTUR. Examina verbum *videbantur* ad loci ſenſum, & ſenties quam is in ordinem redigatur. Idem infra aliquoties obſervabis in Verbo *ſunt*, *erant*, *fuere*, quae ſimiliter ſenſui officiunt, & propterea juvantibus libris vetuſtis expulſa ſunt. Hic, praeter mutatum ordinem, ex MSS. nihil ſubſidii habeo. Mela tamen Noſtri aemulus accedit Proem. lin. 10. *Dicam autem alias plura & exactius: nunc* ut quaeque clariſſima & *ſtrictim*. Confer infra *c.* XLIII. n. 2.

QUOD MIHI A SPE, METU &c. Non male Baſil. 1. eo *magis*, quo *mihi*. de qua ſtructura notam conſulas ad *c.* XXXIV. n. 2. Senec. Hippol. *v.* 491. *Spei metusque liber*. Recte haec. cum enim animus non facile verum provideat, ſi aliqua lubido officiat, *c.* LI. iſtae praecipue longe lateque removendae ſunt, animusque liber ſervandus ei, qui Hiſtoriam ſcribit. lege Tacit. init. Annal. & Hiſt. Num vero Salluſtius hoc obſervaverit, judicabunt, qui temporum illorum hiſtoriam, vel ſaltem quae Ciceronem atque Caeſarem ſpectant, probe cognita habent, in quibus minimum *ſpes* illum occupaſſe videtur; etſi, quod ad alia, non adeo libidini eum ſubjectum fuiſſe, ipſa res fateatur. Conferatur Proem. Livii.

3. DE CATILINAE CONJURATIONE ABSOLVAM. puta *narrationem*, *hiſtoriam*. Perperam abeſt Praepoſitio *de* Baſil. 3. Utrumque ſequentia docent. Jornandes de rebus Get. *c.* II. De *Britannia Inſula prius* abſolvam. quem jam olim Th. Munckerus cum hoc Salluſtii loco comparavit ad Hygin. Aſtron. II. *c.* IV. *Sed* de hoc *in medio relinquamus*. Auſonius Caeſar.

Nunc & praedictos & regni ſorte ſequentes
Expediam.

Idem Profeſſ. Epigr. X.

Nunc, ut quemque mihi
Flebilis officii
Relligioſus honor
Suggeret, expediam.

Uti Corn. Nepos cum addito nomine Dion. *c.* III. de hoc *in eo libro* plura *ſunt* expoſita, ſic Ammian. XIV. *c.* IV. *nunc quoque* pauca de *iisdem* expediam: Apulejus de Mundo p. 65. *Verumenimvero, ut quatenus poſſum de univerſitate quod ſentio, breviter* abſolvam. Anon. in Rythm. de Laude Virginit.

Nunc oportet ut loquamur,
Et ſuccincte proſequamur
De *matre juſtitia*.

cum Accuſativo, uti Auſonius, Ammianus XXIII. *c.* VI. *Nunc locorum* ſitum, *quantum ratio ſinit, carptim breviterque* abſolvam. Sed Tacit. IV. Hiſt. *c.* XLVIII. n. 1. *Ea* de caede *quam veriſſime* expediam. adde infra *c.* XXXVIII. n. 3. Ceterum MSS. juniores *Catelinae*, quidam & *Cathelinae* ſcribunt, quem tenorem quisque conſtanter ſervavit.

QUAM VERISSUME POTERO. *Veriſſime*, per conſuetam valde extenſionem, quam non reſpexere Ciacconius & Urſinus, cum *potero* pro abundanti habuerunt. Codd. noſtri agnoſcunt, & recte quidem. Cicero I. de Div. *c.* XXXII. *Expoſui*, quam breviſſime potui, *ſomnii & furoris oracula*. Noſter *c.* XVIII. n. 1. *de quo*, quam veriſſume potero, *dicam*. adde *c.* XXXII. neque aliter Plautus, Livius, & venditatus Dictys I. *c.* XIII. *reliqua, quae deinceps inſecuta ſunt*, quam veriſſime potero, *exponam*. Apulej. Apolog. p. 305. *Dicam igitur* quam breviſſime potero. Quinctil. Declam. CCCXXXIII. Serm. Quam poteſt maxima *religione judicum implendus eſt animus*. & ſic Graeci, ut Thucyd. I. cap. XVII. *δὶ ἀσφαλείας, ὅσον ἠδύναντο μάλιστα, τὰς πόλεις ᾤκουν*. Sed veritatem nec Noſtrum, nec quemquam alium Hiſtoricorum ſervare ſemper potuiſſe, docet Vopiſcus Aureliano *c.* I.

4. IN PRIMIS. Inter praecipua, primo loco inter ea, quae hinc, inde decerpere ac memoriae prodere conſtituerat, memorandum. Corn. Nepos Pauſan. *c.* V. *matrem* in primis *ad filium claudendum lapidem ad introitum aedis attuliſſe*.

MEMORABILE. Memorandum. Gloſſ. Guelf. 1. *memoratu dignum*. Vere. Liv. XXV. *c.* XXXII. in. *cum biennio ferme nihil admodum* memorabile *factum eſſet*. Idem XXI. *c.* 1. *In parte operis mei licet mihi praefari, quod in principio ſummae totius profeſſi ſunt plerique rerum ſcriptores, bellum maxime* memorabile *omnium, quae unquam geſta ſint, me ſcripturum*. cap. LVII. *neque ulla, quae in tali re* memorabilis *ſcribentibus videri ſolet, praetermiſſa clades eſt*. Porro Fabric. 2. Eccard. Acad. Senat. 2. Incert. 2. Heuſſ. Guelf. 6. & 10. habent *aeſtumo*, II. *extimo*, de quo vide *c.* II. n. 8. in Baſil. 3. non legitur *ego*.

NOVITATE. *Inſolentia*, & quod vix umquam
tale

Digitized by Google

novitate. De cujus hominis moribus pauca prius explananda ſunt, quam initium narrandi faciam.

C A P. V.

Lucius Catilina nobili genere natus, magna vi & animi & cor-

tale ſcelus & periculum in rebus populi R. occurrat. Sie Cieero 11. ep. vi. n. 4. *Sed quia ut in me vel nota omnibus, vel ipſa* novitate meorum temporum *clariſſima & maxima beneficia exſtiterunt*. ubi dixi de hac notione. Idem pro Ligar. *c.* 1. Novum *crimen*, C. *Caeſar*, *& ante hunc diem inauditum*; quomodo etiam Quinctil. Declam. cccxxvii. adde Inſt. Or. iv. *c.* 1. p. 306. Noſter cap. liii. *ſibi magnum imperium*, *exercitum*, novum bellum *exoptabat*.

5. De cujus hominis moribus. Ita vero aequum erat. & ſane non tantum in Catilinae, ſed etiam Caeſaris, Jugurthae, Marii, Sullae aliorumque, & ſimul magiſtratuum ae totius populi moribus depingendis adeo laudabiliter ſe geſſit Criſpus, ut nemini in hoc ſecundus videatur. Didicerat haec multo ſtudio & labore, ab adoleſceotia ſua ſumma ope nitendo, ut eognoſceret Reip. viros & vires, vide 11. Epiſt. de Rep. Ord. *c.* 1. Optimo profecto & utiliſſimo exemplo, cujus commoda agnovit Livius Praefat. Inde enim eſt, quod hiſtoria tantum facit ad augendam prudentiam, dum per traditam hujuſeemodi notitiam animorum actiones hominum eorumque naturam eo facilius perſpicere & dijudicare poſſumus.

Explananoa sunt. Remenſ. 1. *exploranda*, Guelſ. 12. *explicanda*, quod merum eſt interpretameotum. Cicero iii. Orat. *Docilem autem facio, non tum cum polliceor me demonſtraturum, ſed tum cum doceo* & explaoo. adde Auct. ad Herenn. iv. *c.* xii. Quinctil. v. *c.* x. *argumentum nondum verbis* explanatum, *jam tamen mente conceptum*. De conſtructione n. 3. actum, & agooſcit eamdem cum Verbo *explicare* Frontin. de Aquaed. Art. cxvi. *Supereſt tutela Ductuum, de qua prius, quam dicere incipiam*, pauea de familia, *quae hujus rei cauſſa parata eſt*, explieanda ſunt.

CAP. V. 1. Lucius catilina. Ex illuſtri Sergiorum familia, Servius ad v. Aen. *v.* 121. Eutrop. vi. *c.* xii. L. Sergius Catilina *nobiliſſimi generis vir, ſed ingenii praviſſimi*. Proavum Catilinae M. Sergium mirifiee laudat Plin. vii. *c.* xxviii. adde infra *c.* xxxi. & Barth. x. Adverſ. *c.* xxi.

Nobili genere natus. Struv. *ortus fuit*. Vocabulum *natus* ſuſpectum eſt Grutero praeter cauſſam. Noſter *c.* xxiii. n. 1. natus *haud obſcuro loco*. ubi tamen Aeadem. ooſtro deeſt. Cic. pro Flacco cap. viii. *Adoleſcens bonus, honeſto loco* natus. & ſic Idem mox *c.* xi. Plaut. Perſa A. iv. Sc. iv. *v.* 93.

Haec erit bono genere nata, *nihil ſcit, niſi verum loqui*.

Idem Moſtell. A. v. Sc. ii. *v.* 20. *quod faciunt ſummis* nati *generibus*. Corn. Nepos Dioo. *c.* 1. *Dion, Hipparini F. Syracuſanus, nobili genere* natus. De oobilitate Catilinae Juvenal. Sat. viii. *v.* 231.

Quid, Catilina, *tuis* natalibus *atque Cethegi*
Inveniet quiſquam ſublimius.

Fuit magna vi et animi. *Fuit* itidem pro ſpurio haber Gruterus; judicio, haud paullo meliori, quam prius eſt. Nonius poſt *fuit* diſtinguit: *nobili genere natus fuit*; quocum faciunt Academ. Senat. uterque, Struv. Vinar. 1. Incert. 2. Baſil. 1. Guelſ. 1. 3. 5. 7. 10. Ceteri cum ſequentibus conjungunt. Ego fidenter delevi, cum alibi perpetuo Salluſtium reſpuere deprehenderim, de quo plura ad Jug. *c.* xcv. n. 3. Non magis Victor quam Florus firmat 1. *c.* iv. *Ancus deinde Marcius, Pompilii* nepos, *pari* ingeoio. *Hic* cet. Praeterea alterum *&* deeſt Eccard. Acad. Guelſ. 6. 8. 9. 10. 11. *magna vi animi & corporis* ſolum exhibentibus. *Vis* eſt virtus, potentia: Validus Catilinae erat animus, validum eorpus. Aurel. Vict. de Vir. Illuſtr. *c.* lxxix. *Mithridates rex Ponti, oriundus a Perſis*, magna vi *& animi & corporis*. Liv. xxxix. *c.* xl. *In hoc viro tanta* vis animi ingenii*que fuit*. Servit dilatandae & intendendae orationi, uti *cap.* xxxvi. extr. *Tanta* vis *morbi*. ubi vide. nam *cap.* liii. brevius dixit de Caeſare & Catone: magnitudo *animi par*.

Sfo ingenio malo. Quaeritur quomodo *ingenium* hic oppoſuerit *animo* Criſpus? Reſpondetur: Erat quidem magna vi animi, ſed qui *moribus* eſſet malignus, ſive Taciti verbis xiii. Aon. *c.* iii. *vividum* animum, *maximis virtutibus capacem in* vitia *detorſerat*. vide Cic. pro Coelio *c.* v. *Ingenium* ſi eum *animo* conjungatur, eſt omne id quod in animum ioſertur, mores, ſcieotia vel aliud quidlibet. Sic conjun-

2 & corporis, ſed ingenio malo pravoque. Huic ab adoleſcentia
bella inteſtina, caedes, rapinae, diſcordia civilis grata fuere: ibique
3 juventutem ſuam exercuit. Corpus patiens inediae, vigiliae, algoris,
ſupra

git Cic. x. ep. xxviii. n. 4. & xii. ep. xxiii. n. 2. Plautus Trinum. A. i. Sc. ii. v. 55.

Sunt quorum ingenia *atque* animos *non poſſum noſcere.*

Curt. iii. c. vi. extr. *queis ille vel* ingenii *dotibus, vel* animi *artibus, ut pariter carus ac venerandus eſſet effecerat.* Sic *mentem animi, ingenium animi* veteres dixiſſe obſervat Muretus ad Catull. Carm. lxvi. p. 79. Veriſſimum enim eſt, quod Plutarchus in Demetrio ex Platone judicat: ὅτι καὶ κακίας μεγάλας, ὥσπερ ἀρετάς, αἱ μεγάλαι φύσεις ἐκφέρουσιν. adde Cic. i. Offic. *cap.* viii. Talis fuit Alcibiades, C. Nepos in vita *cap.* i. cum quo compara Tacit. i. Hiſt. *cap.* x.

Malo pravoque. *Malo* erga alios, qui nihil boni nec utilis ab eo ſperare poterant; *pravo* in ſe, & omnibus vitiis dedito, quibus animus corrumpitur. Conjungunt haec auctores, ut omnem naturam *militiae* exprimant; ſicuti *flagitia* & *facinora*, vide c. xxiii. n. i. Imitatur Sulpic. Sever. ii. H. S. c. xlv. *Vir ſane peſſimus & ingenio* malo prav*oque*. *Pravum* proprie *perverſum* & *diſtortum* notare abunde docuit I. Fr. Gronov. ad Liv. iv. c. xxvi. & ad Senecae Epiſt. cxxii. extr. hinc recte ea vitia, quibus homo in ſe peccat *pravitas*, & *contra naturam* eſſe dicuntur, c. ii. & Jug. c. ii. n. 4. Quaedam etiam Rich. Bentlei. ad Horat. ii. Sat. ii. v. 55. *Si te alio* pravum *detorſeris*. Heuſſ. *pravo maloque*.

2. Bella, caedes-grata fuere. Memorabile exemplum hujus ingenii de Catilina, jam tunc in omne facinus manus exercente, memorat Seneca iii. de Ira c. xviii.

Ibique juventutem suam exercuit. Dares Phryg. c. vi. *Aſiam ſemper in deſidia* vitam exercuiſſe; ſed edit. Artop. *vitam exegiſſe*. Catullus aliter Carm. lx. extr.

Munere aſſiduo valentem
Exercere *juventam*.

Ibi vide Ach. Statium & Paſſeratium. Interpretatur non circumſpecte ſatis Servius ad Virg. x. Aen. v. 807.

-- *in terris ut poſſint, ſole reducto*
Exercere diem.

Hypallage eſt, inquit, *pro, ut ipſi per diem exerceri poſſint*. Aurel. Vict. Caeſ. c. xxxix. n. 20. *quia gubernandi* (*quo officio* adoleſcentiam *mercede* exercuerat) *gnarus habebatur*. *Ibi* dixi pro *in quibus*, per Enallagen, qua Jug. xiv. *etſi tibi immaturo*, & unde *minime decuit*, *vita erepta eſt*, pro *a quo*. ubi plura. Sic *Hinc* pro *ex quo* Terent. Adelph. A. iii. Sc. iii. v. 7. *Syrum incedere video; hinc jam ſcibo, quid fiet;* ſic *ubi*, pro *in qua* re, in qua ratione, praeceptis, via, philoſophia, vide Giſan. Conlect. ad Lucret. p. 449. *ſuam* mutat ſedem in Baſil. 3. vellem ſolum, quod ajunt, etiam verteret. nam Salluſtius non intercedit, quem agnoſcas ex dictis ad c. xxxv. n. i.

3. Patiens inediae. Poterat ferre. Sic c. vii. *juventus* patiens *belli*. Sulpic. Sev. II. H. S. c. xlvi. interpretatur: *Vigilare multum, famem ac ſitim* ferre poterat. Plin. v. ep. vi. n. 12. *fluvius navium* patiens. Eleganter Ovid. i. Faſt. v. 247.

Tunc ego regnabam, patiens *cum terra* Deorum
Eſſet, & humanis numina miſta locis.

Contra *impatiens* Silius viii. v. 4. impatiens*que morae fremit*. Claud. ii. Ruffin. v. 252.

Flexit iter; vacuo qualis diſcedit hiatu
Impatiens remeare *leo*.

Vellejus ii. c. xxxiv. *armorum laborumque* patientiſſimi. Livius xxi. c. iv. *caloris ac frigoris* patientia *par: vigiliarum ſomnique nec die nec nocte diſcriminata tempora:* & quae ibi alia huc pertinentia aeque ac illa Silii iii. v. 326. ſeqq.

Supra quam cuique credibile est. Invitus adſentior Grutero, qui pro *cuiquam*, quod vulgatas editiones occupat, dedit nobis *cuique*, quod hoc in quatuor Palatinis vetuſtioribus invenerat, quod & Bongarſius in ſuis, ego in Guelf. 1. 4. 5. Senat. 2. Heuſſ. Vinar. 2. Remenſ. 2. & edit. vet. ſcriptum eſſe deprehendi. Non vero propter euphoniam, in qua non comparari poteſt cum illo Ennii: *Quid*quam *quis*quam *cui*quam, *quod conveniat, neget:* neque illo Plautino: *Quorum nun*quam *quid*quam *cui*quam *venit in mentem:* neque Catulli: *Nec peccatum a me* quisquam *pote dicere quid*quam: neque Catonis: *Quod eorum nemo* quisquam quidquam *mihi ignotturus eſt*. adde c. lii. n. 34. Sed quod *quisque*, & *quisquis*, & *quicumque* promiſcue optimis auctoribus dicatur. vide Giſan. ad Lucret. p. 409. ſeq. Lambin. ad ii. v. 96. Gronov. ad Liv. i. c. xxiv. alies. Eadem c. xiv. extr. & alibi in MS. confunduntur. neque tamen neceſſario τῷ *cuiquam* notione hic accipiendum eſt, ſed potes pro eo, quod eſſet; *ſupra, quam* omnibus *credibile eſt:* quam ſententiam Noſter eleganter circumſcribit

Digitized by Google

ſupra quam cuique credibile eſt. Animus audax, ſubdolus, varius, 4
cujus rei libet ſimulator ac diſſimulator, alieni appetens, ſui profuſus, ardens in cupiditatibus: ſatis loquentiae, ſapientiae parum. Va-

bit *c.* XIII. n. I. Victor tamen Aurel. *c.* XIV. Epit. maluit *Memor*, *ſupra* quam cuiquam *credibile eſt*. *Supra* pro *ultra*, *magis* etiam Ciceroni uſitatum in nota formula: *ut nihil poſſet* ſupra, ad Attic. XIII. ep. XIX. hoc eſt *ſupra*, *magis accurate*, *ut* hic *ſupra patiens*. Mela I. *c.* XIII. *Specus eſt*, *ſingulari ingenio*, *ac* ſupra *quam deſcribi facile ſit* eximius. Heuſſ. *ſupra* quod *cuique credibile eſt*.

4. ANIMUS AUDAX. Vide Declamat. *c.* IX. ſimilia de Sejano Tacit. IV. Ann. *c.* I.

VARIUS. *Inconſtans* Gloſſ. Guelf. I. Aurel. Vict. Adrian. *c.* XIV. Varius, *multiplex*, *multiformis ad vitia atque virtutes quaſi arbiter genitus:* quomodo & Spartianus. Aliter *varium* in laude ponit Plinius I. ep. XVI. *ingenium varium*, *flexibile*, *multiplex*. Hic *verſipellem* quem dicunt denotat, & cui ingenium verſatile ad omnia fuerit, Livii verbis XXXIX. *c.* XL. ut Martial. IX. Epigr. XLIV.

Offenſus variae *tumidis terroribus* Aulae
Privatos gaudet nunc habitare lares.

adde Cic. II. de Finib. *cap.* III. & Jug. *c.* LI. n. I.

CUJUS REI LIBET. Hoc ordine, praeeunte Codice Nazariano, verba locavit Gruterus. Noſtri ſere *cujuslibet rei;* praeter Senat. I. qui omnibus litteris & perſpicue, *cujus rei libet* repraeſentat, & Guelf. 5. qui *rei* plane non agnoſcit. Nonius facit cum Grutero. Noſter II. de Rep. Ord. *c.* I. cujus *rei* libet *periculum facere*, etſi diverſa paullulum notione, uti Claud. II. Stilic. *v.* 67.

- - dum pronus ad omne,
Quod libet, *obſequeris:*

& Plautus in Caſina: *ſine amet*, *ſine* quod lubet, *id faciat*. Igitur hoc vocabulum ita ſeparare potuit, uti Cicero IV. ep. VIII. extr. ſatis *noſtrae conjunctioni amorique* facturum. ibi *valedico*, *ſupereram* ſimiliter ſeparata contuli: uti Noſter *c.* LIII. ante *Romanos* fuiſſe. vide ad *c.* LII. n. 10. cujus *haec* cumque modi *videntur*.

SIMULATOR AC DISSIMULATOR. Gloſſ. Guelf. 2. ſimulo, *quod facere nolo;* Diſſimulo, *quod facere volo:* & latius Gloſſ. Fabric. I. *Quod noluit*, *ſimulabat velle; & quod voluit*, ſimulabat *nolle:* brevius Guelf. 10. *ſimulator* falſi; *Diſſimulator* veri. Herodianus II. *c.* XIV. n. 9. effert per ὑποκρίνειν & προσποιεῖν. Alterum per *Mentiri* non raro proferunt, ut Martial. III. Epigr. XLIII. *Mentiris juvenem:* pro quo Ovid. VI. Metam. *v.* 26. *Pallas anum* ſimulat. Verba *ac diſſimulator* Guelf. 6. & Eccard. primitus non habuerunt. Vide Jug. *c.* XCV. n. 4. Utrumque Aurel. Vict. Epit. *c.* XIV. agnoſcit: *clementiam* ſimulans, *contraque* diſſimulans *ardorem gloriae*, *quo flagrabat*.

ALIENI APPETENS, SUI PROFUSUS. Confer *c.* XII. n. 2. & de Catilina Cicer. pro Cœlio *c.* V. Profundebat nempe bona ſua, ut adſeclas ſibi pararet, vide *c.* XIV. ubi itaque bona ſua defecerant, vel, ut eſſet, quod largiretur, neceſſario, & pravitate animi aliena appetebat. inde etiam inopia rei familiaris & conſcientia ſcelerum. n. 7. Vide & Cic. I. Offic. *c.* XIV. II. *c.* XV. Ariſtotel. Nicom. IV. *c.* I. Adumbravit Salluſtium. Q. Septimius IV. *c.* XXII. *parcum in ſuo atque appetentem alieni:* & Sidonius III. Epiſt. V. *alieni non appetens*, *ſui parcus*. *Profuſus* active uſurpari, ut ſit quaſi *Profuſor*, Prodigus, notavit Gloſſ. Guelf. 12. & nos alia ad *c.* X. n. 4. *ambitio multos mortalis* falſos *fieri ſubegit*, h. e. fallentes, Paſſivum pro Activo. Apulej. Metam. IX. *in rapinis turpibus avara*, *in ſumtibus foedis* profuſa. adde ibi Pricaeum p. 506.

ARDENS IN CUPIDITATIBUS. Baſil. 2. a prima manu *ardens cupiditatibus*, ſine Praepoſitione. Familiarius illi fuit Ciceronis *ardere*, *flagrare ſtudio*, *deſiderio*, *cupiditate;* quomodo & Livius XXXVIII. *c.* XXV. *ardentibus* ira *animis*, & alii plures. Sed Salluſtius utrumque & *ardens*, & *in cupiditatibus* abſolute accipere jubet, non magis, ut Poetae *ardere*, *furere*, *inſanire in qua*, dicunt, de quibus multa hic non valde aliena vide apud Gronov. ad Senec. IV. Nat. Qu. Praeſ. Brocxhus. ad Propert. I. eleg. IV. *v.* 12. & Drackenb ad Sil. V. *v.* 15. quam quod Praepoſitio *in* proprie ſaepe notat *quod ad*, ut pluribus docui ad *c.* LI. n. 15. & *Ardere* etiam per ſe de cupiditatibus vehementibus dicitur, ut contra *ſegnes* quaſi *ſine igne* vocantur, qui ſunt ſomnolenti & ignavi. Florus I. *c.* VIII. *quid Romulo* ardentius? Sidonius V. ep. VII. *ad judicandum* ignei: pro quo Noſter I. de Rep. Ord. *c.* ult. *ad reprehendenda facta aliena* ardet *omnibus animus*. Jug. *c.* XXXIX. *perſequi Jugurtham animo* ardebat. adi & Donatum ad Terent. Andr. A. V. Sc. II. Servium ad IX. Aen. *v.* 198. Ovidius II. Metam. *v.* 574. *Incaluit* de *amatore*, uti & III. *v.* 371. Noſter *c.* XXV. *lubido ſic* accenſa. *c.* XIII. *ad facinora* incendere. *c.* XX. *animus* accenditur. adde Cic. I. ep. IX.

5 Vaſtus animus immoderata, incredibilia, nimis alta ſemper cupiebat.
6 Hunc poſt dominationem Lucii Sullae lubido maxuma invaſerat reipubli-

n. 16. & VI. ep. XIII. n. 13. ibique notata, ut & quae infra Jug. *c.* LXIV. adſcripſi.

SATIS LOQUENTIAE. In pleriſque omnibus Codd. quos & nos, & alii contulimus, conſtanter ſcribitur *eloquentiae*. unum excipere licet ex noſtris MS. 1. quem Incertum vocare ſoleo, qui habebat *loquentiae:* atque hoc quidem bis indicavit, qui cum impreſſo contulit; & praeterea Lovanienſem, in quo *loquentiae* invenit Cyprianus a Popma. nam de Guelf. 11. nihil dicam, etſi *loquentiae* nunc praeferat, cum veſtigia appareant, *e* litteram primam eſſe eraſam; neque de Senat. 1. qui inter lineas: *loquentiae alias*, etſi ab antiqua manu. Sed jam olim incerta fuit lectio. A. tamen Gellius 1. *c.* XV. teſtatur, *Valerium* etiam *Probum*, *Grammaticum illuſtrem brevi antequam vita decederet* loquentiae *legere coepiſſe*, *& ſic a Salluſtio relictum adſirmaſſe*. Quantum autem *loquentia* diſtet ab *eloquentia* optime docuit Plin. V. epiſt. XX. Deinde nec Ordo verborum omnino certiſſimus eſt. Editum ſervant Guelf. 1. 5. 9. 11. Vinar. 2. Eccard. Senat. 1. Baſileenſes, & forſitan Remenſes cum edit. vet. ſed uterque Fabricianus, Heuſſianus, Senat. 2. Vinar. 1. Acad. Guelferbytanorum ceteri ſcribunt: *ſatis eloquentiae, parum ſapientiae:* ſcilicet ut *ſatis* & *parum* elegantius utrumque primo loco ponatur; de quo tamen contrarium docui ad *c.* II. n. 2. Porro pro *Sapientiae* Remenſ. 1. Acad. Senat. 2. & Guelf. 3. habent *ſcientiae*; Guelf. 10. *prudentiae*. Tandem Vinar. 2. & ed. vet. *fuit* ſubdiderunt, quod omnes Codd. reſpuunt, etſi intelligendum eſſe haud negaverim; repetitur enim ex eo, quod adſuit *n.* 2. *huic fuere*, hoc loco *huic fuit*, per Synezeugmenon Numeri, uti *c.* XXI. n. 1. adde *cap.* XV. extr. Priſcianus vero XV. p. 1020. *Satis* pro Nomine poſitum eſſe docet, quaſi eſſet *ſufficiens*, ut exponit Gloſſa Guelf. 12. Comparat ille Lucani 1. *Tu* ſatis *ad vires Romana in carmina dandas;* quod & de *parum* & reliquis ejuſdem notionis Particulis verum eſt.

5. VASTUS ANIMUS. Immenſae cupiditatis, inſatiabilis, alia poſt alia appetens. Egregie *Vaſtus* de animo cupido tibi dici videbitur, ſi a *Veſcor*, vel *Paſcor* derivaveris, vide Diſſ. II. de uſu Orthogr. Lat. *c.* III. §. VII. n. 8. adde Serv. ad 1. Aen. *v.* 56. Non. Marcell. *c.* IV. Noſter IV. Hiſt. *Atque hiavit humus multa*, vaſta *& profunda*. Et ſic alii quoque de rebus *profundis* adhibere ſolent, quomodo Criſpus Jug. *c.* XCV. altitudinem *ingenii* dixit.

NIMIS ALTA. Struv. *ſemperque nimis alta*. Haec verba Joſepho Waſſio v. cl. facere videntur, ut vis ſententiae langueſcat, utque minus dixiſſe videatur in fine quam in principio. quamobrem vocem *alta* plane omittendam eſſe ſuadet. Noli parere, lector. iſta vox ſignificantiſſima eſt. Livius 1. *excelſa &* alta *ſperare jubet*. Cic. pro Milone *c.* VIII. *ſed homo ſapiens*, *&* alta, *&* divina *quadam mente praeditus, multa vidit*. Jo. Saliſberienſ. II. Policr. *c.* XXVII. *Occidi ſiquidem in monte debuit, qui non niſi* alta *in ſe ipſo reſpexit*. Sed ſit ſane infirmior quam *immoderata, incredibilia;* Nonne optimi auctores ſaepe ita quaſi deficiunt, ubi rerum deſcribendarum magnitudine ſufflaminantur? Criſpus *c.* XI. *ſemper infinita*, inſatiabilis. & ibidem. *rapere, trahere*, cupere. *c.* XIV. *obnoxios* fidoſque. *c.* XXVII. *dies noctesque feſtinare*, vigilare. Jug. *c.* XL. *quanta vi rogationem juſſerit, decreverit*, voluerit. quae quamquam alia ratione explicari poſſint, habent tamen aliquid ſimile: ut Seneca III. de Ira *cap.* XIX. *Torſerat per omnia, quae in rerum natura triſtiſſima ſunt, fidiculis, tabularibus, eculeo, igne*, vultu *ſuo*. Cic. 1. ad Attic. ep. IV. *Nos hic* incredibili *ac* ſingulari *populi voluntate de C. Macro transegimus*. ubi tamen Caſaubonus acumen ingenii maluit perdere, quam verum agnoſcere. Idem pro Sextio *c.* II. *in ruinis* everſae *&* afflictae *reipublicae*. *c.* III. *homine & ſapiente*, *&* ſancto, *&* ſevero. Vopiſcus Aurelian. *c.* VIII. Nimius *eſt*, multus *eſt*, gravis *eſt*, *& ad noſtra jam non facit tempora*. Utile itaque erit, haec non neglexiſſe.

6. POST DOMINATIONEM L. SULLAE. *Poſt* non tantum *temporis* hic eſt Praepoſitio, ſed etiam *quaſi cauſſalis*, & *occaſionalis*. uti Jug. *c.* LV. poſt *inſidias Jugurthae*. & infra *c.* XII. ex *divitiis juventutem luxuria atque avaritia cum ſuperbia invaſere*. *Dominatio* abſolutum ejus imperium & *tyrannidem* notat, *c.* VI. n. 8. *Poſt ubi regium imperium in ſuperbiam dominationemque convertit:* neque aliter *cap.* XXVIII. De Sulla infra *c.* XI. & Jug. *c.* XCV. plura occurrunt. Eum aemulatus eſt Catilina, familiaris olim ejus amicus, cui ingenio quoque valde ſimilis erat, vide Appian. II. Civil. poſt med. *Sylla* alius ſcribitur, qui Graecos ſequuntur, quibus eſt Σύλλας, & vetuſtos aliquot Codices. Ex noſtris *Syllae* ſcripſere Guelf. 1. 5. 7. & ed. vet. Reliqui omnes habent *Sillae*, (Vinar. 1. peculiari modo *Scillae*) quomodo in aliis etiam codd. reperiri, teſtatum reliquit H. Ernſt. ad

publicae capiundae : neque id quibus modis adſequeretur, dum ſibi re-

ad C. Nepot. Attic. *cap.* II. Qualem varietatem etiam in nomine urbis *Adrumeti* deprehendi, quod per V, Y, & I ſcribunt Codd. MSS. Unde I in has voces per librarios pervenerit, haud dictu difficile eſt, qui *Optimus*, *Peſſimus*; imo & *innitatur* pro *immutatur*, *ſimilare*, *diſſimilare*, confidenter exararunt. Deinde *Sylla* & *Sulla* promiſcue ſcribendum eſſe rati ſunt, quia V ſonum I in pronunciatione olim admiſcere ſolebat. Eum medium ſonum per Y recentiores exprimere voluerunt. Hinc & *Suria*, *Syria*: *Boruſtenes*, *Boryſtenes*, *Illuricum*, *Illyricum* & alia promiſcue ſcripta inveniuntur, vide Spanhem. de V. & P. Num. Diſſ. II. Sed Nomen *Sulla* per Y ſcribere, etſi adeo militet Aldus Manutius, non lapides magis & numi, quam ipſa ratio vetat. eſt enim non a *Sibylla*, ut Plutarchus aliique ridicule volunt, ſed ὑποκοριστικὸν a *Sura*. Quae igitur partes litterae Graecae in voce Latina?

Libido m. invaſerat. Cupiditas, vide *c.* II. n. 2. Silius V. *v.* 640.

> - - *ſi tanta* libido
> *Eſt vobis rabieſque* fugae.

de verbo *invaſerat* dixi ad *c.* II. num. 5.

Reip. capiundae. Fruſtra ſollicitatur verbum *capiundae*, quaſi non ſatis efficax (ſubſtituunt enim *occupandae*, aut *rapiundae* contra omnes Codd.) aut plane ſuperfluum. Seneca V. de Beneſ. *c.* XVI. *Parum eſt illi* capere *patriam*, *niſi verterit* : de Catilina loquitur. I. de Rep. Ord. *c.* IV. *neque receptam a te*, *ſed* captam *Remp.* Seneca de morte Claud. *c.* VI. de Claudio : *Itaque quod Gallum facere oportebat Romam* cepit. Mamert. Paneg. Maxim. *c.* XII. *illi enim illi avide regna deſiderent*, *quos ſoluta legibus vita delectat*, *quorum crudelitas indemnatos necandi*, *cupiditas* privata capiendi, libido *honeſta foedandi*, *jus atque impunitatem requirunt*. ſic edidit Rhenanus. Juretus corrigit *privata rapiendi*, & ſic vulgo edunt. Sed etiamſi non ſatis *violentum* eſſet hoc verbum, tamen per ſequentia loco ſuo ſervatur : *neque id quibus modis* &c. ita, ut ea notione poſitum eſſe poſſet, qua Tacit. IV. Hiſt. *c.* XXXIX. *Caeſar Domitianus praeturam* cepit : qua *remp. capere* eſt *imperium accipere*. Sed Salluſtius ipſe ſeſe ſatis tuetur.

Id quibus modis adſequeretur. *Id* ſcilicet *ut Remp. caperet*. Neutrum refertur ad totam Orationem, ut Cic. Divin. in Q. Caecil. *Ut res ita duceretur*, *ut apud Metellum praetorem cauſſa diceretur*. *In eo eſſe haec commoda*. adde notam ad Cic. II. ep. VII. n. 5. Idem IV. ep. XV. extr. *Quapropter eo animo ſimus inter nos*, *quo ſemper fuimus*; quod *de te ſperare*, *de me praeſtare poſſum*. Confer *c.* XIV. n. 7. & XLVIII. n. 7. notata.

Quibus modis. Juſtis ſive injuſtis. Nota ſententia Euripidis in Phoeniſſ. A. II. *v.* 527.

> Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι
> Κάλλιστον ἀδικεῖν· τ᾽ ἄλλα δ᾽ εὐσεβεῖν χρεών.

quam Caeſari familiarem, & ita ab Cicerone converſam fuiſſe ſcribit Sueton. *c.* XXX. extr. ex Cic. III. Offic. *c.* XXI.

> *Nam ſi violandum eſt jus*, regnandi *gratia*
> *Violandum eſt*, *aliis rebus pietatem colas.*

Siquidem *cupido dominandi*, *omnibus affectibus flagrantior eſt*, Tacit. XV. Ann. *c.* LIII. ac *ſceleratis ingeniis & plus quam civilia cupientibus non dominari inſtar ſervitutis eſt*, Calpurn. Flaccus Declam. VI. Conſ. omnino Senec. Theb. *v.* 662. Hippol. *v.* 540. Thyeſt. *v.* 39. Cic. I. Offic. *c.* VIII. Flor. III. *c.* XII. n. 13. infra I. Hiſt. Or. Lepidi.

Dum ſibi regnum pararet. *Dum* reddunt *dummodo* Gloſſae MSS. quem ſignificatum notavi ad Cic. VII. ep. IX. n. 3. *Tu tibi deeſſe noli*, *ſerius potius ad nos*, dum *plenior*. Soſipater Chariſ. II. p. 201. Virgilii illud I. Aen. *v.* 9. dum *conderet urbem*, explicat *dummodo conderet* : ſed Servius, *donec conderet*, quia particula *finalis* eſt, vide *c.* XIV. n. 4. XL. n. 4. Livius XXXIII. *c.* XXIV. extr. *mille adſcribi juſſi*, dum ne *quis in eorum numero eſſet*, *qui poſt P. Cornelium & Ti. Sempronium conſules hoſtis fuiſſet*. Auſonius Epigr. II.

> *Salva mihi veterum maneat* dum *regula morum*,
> *Ludat permiſtis ſobria Muſa jocis.*

Pro *pararet* Fabr. I. Guelſ. 9. & Acad. a manu prima habuerunt *paret*, ut Jug. *cap.* XLII. extr.

Quidquam penſi habebat. Pro quidquam *penſum habebat*, & hoc pro *perpendebat*, uti ſaepe apud Livium *infeſtum habere* pro *infeſtare*, ap. Cicer. *ſollicitum habere* pro *ſollicitare* & quae ſunt alia. Gloſſ. Guelſ. I. *deliberaverat vel curabat* exponit. Sed Gloſſar. Iſidori p. 39. ed. Graev. *Nihil cenſi*, *nihil judicati*. ſcribe : *Nihil penſi*, & eo magis emendatio Graevii fruſtra erit. infra *c.* XII. n. 2. *nihil* penſi *neque* moderati *habere*. adde *c.* XXXIII. n. 3. Jug. *cap.* XLI. *nihil* penſi, *neque* ſancti *habere*: quem locum verbotenus expreſſit Sulpic. Sever. II. H. S. *c.* L. Dictys I. *c.* VII. *quippe qui lingua moribusque barbari*, *nihil* penſi *aut* conſulti *patientes*, *praeda ac libidine tranſverſi agebantur*. Lactant. VI. *c.* I. *nihil denique* moderati, *aut* penſi *habent*, *dummodo auro coruſcent*. Sueton.

7 regnum pararet, quidquam penſi habebat. Agitabatur magis magisque in dies animus ferox inopia rei familiaris, & conſcientia ſcelerum: quae utraque his artibus auxerat, quas ſupra memoravi. In-

Domit. *c.* XII. nihil *penſi habuit*, quin *praedaretur omni modo*. Quinctil. XI. *c.* I. *ex quo ipſo mentis habitu manifeſtum ſit, tam in ſuſcipiendis, quam in agendis cauſſis* nihil penſi habere. Seneca Phoen. *v.* 298. & penſi nihil ducunt, *ubi illos ira praecipites agat*. Livius XLII. *c.* XXIII. *id illi, cui nihil* penſi *ſit, facile eſſe*. P. Bembus etiam *nihil penſi facere* dixit III. Epiſt. p. 460. *Nihil* penſi *ſuam fidem facere*, quomodo Dictys I. *c.* VII. *penſi aut conſulti* facere *nihil*. *neque quidquam* dixit pro & *nihil*, & hoc, ſi ſimplex verbum intelligis *conſiderabat*, pro *non*, ut alibi & infra *c.* XII. n. 2.

7. Agitabatur animus. *Agitant* cupiditates, quando ſtimulant & vexant. Plaut. Ciſtell. Act. II. Sc. I. *v.* 4.

> *Jactor, crucior*, agitor, *ſtimulor, verſor in amoris rota miſer;*
> *Exanimor, feror, differor, diſtrahor, diripior.*

Aurel. Vict. Caeſ. *c.* XXXIX. n. 46. *Herculius* libidine *tanta* agebatur, *ut ne ab obſidum corporibus quidem animi labem comprimeret*. Apulejus X. Metam. p. 239. *Ergo igitur impatientia furoris altius* agitata, *diutinum rupit ſilentium*. I. Hiſt. Or. Philippi: Angitur *enim ac laceratur animi* cupidine. quod ego haud damnaverim; etſi noverim Caſaubonum in Aurel. Victore Caeſ. *c.* XIII. n. 10. *quo vitio, uti Nerva*, angebatur, reſcribere *agebatur:* cum ſane parum aut nihil *angere* & *agere* differant.

Magis magisque. Geminant ejusmodi particulas, uti Jug. *c.* LXXXV. etiam *atque* etiam *reputate*. & leg. 39. §. 1. Dig. de minor. vigint. quinq. ann. & longe longeque *rem meliorem fecit*. Mamert. in Genethl. Maxim. *c.* XVI. *id nunc* longius longiusque *protendere licet*. Sic Cicero *iterum iterumque*, & Poetae *candidior candidiorque*, ſimilia. Lege Servium ad II. Aen. *v.* 299. addito *c.* XX. n. 6.

In dies. Omittit haec Guelf. 5. & 8. habuit primitus *indiges*. Ceteri retinent & I. 4. II. 12. quidem ſeparatim *in dies* ſcribunt, quomodo & Gruterus ſcripſit, & ſcribendum eſſe, ipſa ratio evincit, quam ex antiqua Jurisjurandi formula apud A. Gell. XVI. *cap.* IV. & eis, quae Priſcianus XVIII. p. 1187. attulit, eruere licet. adde infra *c.* XXXII. n. 2. Servat etiam Apulej. VI. Met. p. 266. *Nec minus* in dies *mihi* magis magisque *accipiendorum ſacrorum cupido glíſcebat*. & defendit Cic. I. Phil. *cap.* II. quotidie *magis magisque perditi homines minabantur*.

Inopia rei familiaris. Guelf. 5. pro *inopia* habet *neceſſitate*, quod librarius procul dubio ex *c.* XVII. deſumpſit. Sed *inopiam* ad mala conſilia impellere poſſe, docet Claudian. II. Eutrop. *v.* 178.

> - - *feritasque dolore*
> *Creverat*, &, *teneris etiam quae* crimina *ſuadet*
> *Ingeniis, Scythicum pectus flammabat egeſtas*.

Quid dicatur res familiaris, expono ad *c.* XX. num. II.

Conscientia scelerum. *Conſcientia* hic non eſt judicium illud animi noſtri, quo memoria factorum noſtrorum nos aut damnat aut abſolvit; ſed ſimpliciter notat *ſcientiam* ſive notitiam rei alicujus, & proprie quidem quae nobis *cum* aliis communis eſt. Nonius Marc. *c.* V. n. 29. Scius & Conſcius *hoc differunt: quod* ſcius *ſecum*; Conſcius *cum alio ſcius eſt:* ſed bene addit: *licet* Conſcium *indifferenter poſitum legerimus*. nam & nudam nobiscum ſcientiam ſaepe denotare ſolet, ut Cic. III. ep. VII. n. 20. *fretus* conſcientia *officii mei*. Sulpic. Sev. II. H. S. *c.* XXIX. n. 5. *ſibi pro* conſcientia *ſcelerum invifus*. Confer Buchner. ad Tacit. Agric. *cap.* II. p. 97. Adpoſite Herodian. IV. *cap.* VII. in. *ὑπὸ τῆς τῶν ἔργων συνέσεως ἐλαυνόμενος*.

Quae utraque. Heuſſ. *quae* utique *h. a. m.* Nempe intelligit *inopiam* & *conſcientiam*, & tamen Neutrum intulit, ut Cicero III. Offic. *cap.* XXI. Honeſtate *igitur dirigenda* utilitas *eſt*, & *quidem ſic, ut* haec duo *verba inter ſe diſcrepare, re tamen unum ſonare videantur*. Sulpic. Sev. II. H. S. *c.* XLI. *placuit decem legatos mitti, ut*, quae eſſent *partium* fides & ſententia, *cognoſceret*. Corn. Celſus Praef. I. *quos neque* deſidia, *neque* luxuria *vitiarant*. *ſiquidem* haec duo *corpora prius in Graecia, deinde apud nos adflixerunt*. Columella VIII. *c.* II. *niſi quod rutilam* galeam & criſtam *capite gerit*, quae utraque *ſunt in Meleagride caerulea*. l. 13. §. 4. Dig. de teſtam. milit. *ſervo* libertas *ſimul* & haereditas *data*, quae utraque *ad eum pervenire teſtatorem voluiſſe negari non poteſt*. quae duo etiam citavit Burmannus ad Quinctil. VII. *c.* IV. p. 632. adde de plurali *utraque* infra ad *c.* XXX. n. 4. Porro *c.* XXXI. n. I. *ex ſumma* laetitia *atque* laſcivia, quae *diuturna quies pepererat*.

Digitized by Google

Incitabant praeterea corrupti civitatis mores, quos peſſuma ac diverſa 8
inter ſe mala, luxuria atque avaritia vexabant. Res ipſa hortari vi- 9
detur, quoniam de moribus civitatis tempus admonuit, ſupra repete-
re,

rerat. Jug. *c.* XXXVIII. Nox *atque* praeda *hoſtes*, *quo minus victoria uterentur*, remorata *ſunt*. mox *c.* X. n. 3. *primo pecuniae, deinde imperii* cupido *crevit*, ea *quaſi materies o. m. fuere*. In Baſil. 2. eſt *atque utraque*.

AUXERAT. Fabric. 2. *illexerat*; at Eccard. *auxerant* a prima manu. non male, pro *aucta erant*, uti I. Hiſt. *auxiſſe* pro *auctam eſſe*. vide Gellium XVIII. *c.* XII.

SUPRA MEMORAVI. N. 2. & maxime 4. Sic *c.* XXVI. *de quo paullo ante memoravi*. *Cap.* LI. memorare *poſſem*: & *magna mihi copia eſt* memorandi. Q. Septimius II. *c.* V. *quos ſupra* memoravimus. adde praeterea Jug. *c.* XXXIII. *quem pecunia corruptum* ſupra diximus.

8. INCITABANT CORRUPTI CIVITATIS MORES. De corruptis moribus lege *c.* XII. & XIII. item XXXVII. Non abit Florus III. *c.* V. n. 4. ſpem *atque* fiduciam *dabant noſtra vitia*. In Baſil. 3. prima manus tantum *Incitabant* ſcripſit; addidit alia inter lineas: *eum praeterea*. & Struv. *incitabant illum praeterea*.

CIVITATIS-QUOS. Senſu Pronomen *quos* ad *civitatem* refertur, quaſi dixiſſet *civium*. id indicare voluerunt Heuſſ. Struv. & Baſil. 3. *corr. mores civitatis, quos*. Eam figuram *Syntheſin*, ſive *Syneſin* appellant Grammatici. Sic Jug. *c.* XIV. n. 5. Familia *noſtra cum populo R. amicitiam inſtituit*-quorum *progeniem nolite pati fruſtra auxilium petere*. Similiter Juvenal. Sat. XIV. *v.* 240.

Dilexit Thebas - *In* quorum *ſulcis*.

Livius XXXVIII. *c.* XXIX. *quatuor menſes obſidionem* fame *ſuſtinuit*. *quum ex paucis quotidie aliqui* eorum *caderent*. vide ibi Gronovium & ad IX. *c.* XLI. XXI. *c.* XXXIX. adde Lentul. Cic. XII. ep. XV. n. 3. & Cic. XV. ep. IV. n. 18. infra *c.* XVII. n. 7. *ſimul confiſum*, *ſi* conjuratio *valuiſſet*, *facile apud* illos *ſe principem fore*. *cap.* XXXIX. n. 3. *plebis-animos* eorum *arrexit*.

DIVERSA INTER SE MALA. Fabric. 1. *diviſa*, uti *c.* XX. n. 3. quem errorem etiam *c.* II. n. 1. in alio notavi. Struv. a prima manu *averſa*. Sed *Diverſa* ſunt Diſcrepantia, Contraria, pro quo ſaepe ponitur, uti oſtendit Gronov. ad Senec. II. de Ira *c.* XXIII. Lucan. II. *v.* 275.

Nam praelata ſuis numquam diverſa *dolebit*

Caſtra ducis magni.

Sed propius ad rem Apulej. de Hab. D. Plat. p. 14. *Eamdem malitiam de* diverſis *conſtare*, *abundantia inopiaque*. P. Latro Declam. *c.* XXXIII. *vigent in eo res* diverſiſſimae *pariter*, *continentia & libido*. Livius XXXIV. *c.* IV. diverſisque *duobus vitiis*, *avaritia & luxuria civitatem laborare*. Claudian. de B. Gild. *v.* 163.

- - - - diſtantibus *idem*

Inter ſe *vitiis cinctus*: *quodcumque profunda*

Traxit avaritia, luxu *pejore refundit*.

adde Plin. II. ep. VI.

9. RES IPSA HORTARI VIDETUR. Remenſ. 1. & Vinar. 2. *Res ipſa hortari* me *videtur*. ſed iſte Remens. etiam ſupra Pronomen addidit: *Incitabant* cum *praeterea corrupti civitatis mores*, ubi & Senat. 1. *Incitabant illum*, quae Hiſtoricus elegantius omittit, ut Jug. *c.* X. Similem connexionem habes Jug. *c.* LXXIX. & XCV. habes etiam Tacit. IV. Hiſt. *c.* V. Sulpic. Sever. Vit. Mart. *c.* XXII. extr. Dialog. II. *c.* VI. Apulej. IV. Metam. p. 144. Res *ac* tempus ipſum *locorum & ſpeluncae illius deſcriptionem exponere* flagitat.

SUPRA REPETERE. *Rem*, (habuerit forſan initio *rem petere* Baſil. 1. qui nunc veſtigium eraſae litterae inter primam & ſecundam ſyllabam verbi *repetere* ſervat) *narrationem* vel ſimile quid intellige, ut *c.* VI. *parare*. Jug. *c.* LXVI. *n.* 3. *conſtituere*: *adminiſtrare*, *incipere*, *ducere*, alia dicuntur. Jug. *cap.* V. addit Nominis Caſum: pauca *ſupra repetam*. ſicuti Tacitus XVI. Ann. *c.* XVIII. *De C. Peronio pauca* ſupra repetenda *ſunt*. III. *cap.* XXV. extr. Ea res admonet, *ut de principiis juris*, *& quibus modis ad hanc multitudinem ac varietatem legum perventum ſit*, altius diſſeram. ſed ſine Nomine Sueton. Neron. *c.* II. *ut igitur paullo* altius repetam. & Frontin. de Aquaeduct. Art. XCIV. *In quibus dum* altius repeto, *leges de ſingulis quidem latas*, *quaedam apud Veteres aliter obſervata inveni*. ſic locus ille ex MSS. eſt legendus, qui nec in nupera editione ſatis emendatus eſt. Sine Nomine hoc verbum tanto facilius ponunt, quod proprie ſit *regredi*, (a *pede* & antiquo *pedo*, quod eſt *eo*) *redire*, *ſe referre*; quamobrem cum particula termini conjungit Cicero pro Arch. *c.* 1. inde *uſque repetens*: Oroſius V. *c.* XXIV. *ut* e proximo repetam, *& infame illud ſervile bellum praeteream*. &, niſi vulgari notione ceperis, Enallagen vere patitur, quando Caſus Nominis adjungitur. Ceterum digreſſiones haſce, & longa Prooemia, nihil ad hiſtoriam pertinentia reprehendit Quinctil. III. *c.* VIII. qui vero hanc *de inſtitutis majorum*

re, ac paucis inſtituta majorum domi militiaeque, quomodo Rempublicam habuerint, quantamque reliquerint: ut paullatim immutata, ex pulcherruma peſſuma ac flagitioſiſſuma facta ſit, diſſerere.

CAP.

jorum diſſertationem reprehendere non poteſt, quam Criſpus recte atque ordine addidit, ut *non modo caſus eventusque rerum, qui plerumque fortuiti ſunt, ſed ratio etiam cauſſaeque noſcantur*, verbis Taciti in re ſimili I. Hiſt. *c.* IV. adde IV. Ann. *c.* XXXIII. & Jug. *cap.* V. Et vix mente concipere poſſemus tot homines corruptos, qui ſibi atque patriae juxta conſuluerunt, niſi mores corruptae civitatis cognitae eſſent, *c.* XIV. n. 1. Aliam digreſſionem fecit Thucydides, quam ipſe defendit I. *c.* XCVII. & II. *c.* XV. de Athenis, aeque, ac haec Noſtri, neceſſariam.

INSTITUTA MAJORUM. Verbum *diſſerere* ad *inſtituta* ita referas, ut dicatur pro *de inſtitutis*, quam figuram pluribus exemplis illuſtravi ad Cic. IX. ep. III. n. 4. Sic Jug. *c.* XCV. de *rebus Sullae dicere*, & mox: *qui eas res dixere*. Lamprid. Alex. Sev. *c.* XXX. *de quo in libris ſuis Marius Maximus loquitur, cum Adriani* diſſerit vitam. Treb. Pollio Claud. *c.* III. Claudium *principem* loquor, *cujus vita* &c. Zeno Veron. Serm. LII. de Jona. *Quis corpoream aeris hujus, ut quidam putant*, inanitatem *ſe* diſſerere *poſſe mentiatur*. Sic etiam Varro V. de L. L. *cap.* VII. *diſſerere partes*, ut *diſſerere areas*, recte dici adnotat. Hinc Cic. III. de Nat. Deor. *c.* XL. ea, *quae diſputavi*, diſſerere *malui, quam judicare*. & Tacit. IV. Hiſt. *c.* LXIX. vim *Romanam, paciſque* bona diſſertans. *Inſtituta* (Acad. *in ſtatuta* ſcribit) ſunt mores publici, quos uſus vel lex conſtituit. I. de Rep. Ord. *non ad vetera* inſtituta *revocans*. Cic. II. Agrar. *c.* I. *Eſt hoc in more poſitum* inſtitutoque *majorum*. Hinc & cum *legibus* jungit Juſtin. III. *c.* II. inſtitutis *Solonis & Lycurgi* legibus *pares*. de verbo *inſtituere*, Jug. *c.* XIV. & XVIII.

DOMI MILITIAEQUE. Pacis atque belli, erga cives & hoſtes. Saepe ſic Noſter, Livius, ceteri. Curt. VII. *c.* II. n. 33. *Hic exitus Parmenionis fuit*, militiae domique *clari viri*. Jug. *c.* XLI. *belli domique*. infra *c.* LII. n. 21.

QUOMODO REMP. HABUERINT. Adminiſtraverint, quae *forma* fuerit reip. Tacitus IV. Ann. *c.* VI. etiam Ciacconio laudatus: *Congruens crediderim recenſere ceteras quoque* reip. partes, quibus modis *ad eam diem* habitae ſint. adde II. *c.* LXX. III. *c.* XIII. IV. *c.* XLIV. XIII. *c.* XXX. infra *c.* XI. exercitum *luxurioſe nimiſque liberaliter* habuerat. Jug. V. *Jugurtham eodem cultu, quo liberos ſuos, domi* habuit. Pompon. Mela Prooem. *Ac primo quidem quae ſit* forma *totius, quae maximae partes*, quo *ſingulae* modo ſint, *atque habitentur, expediam*.

QUANTAMQUE RELIQUERINT. Guelf. 4. 9. 10. Eccard. Senat. 2. Baſil. 1. Heuſſ. Struv. & uterque Remenſ. ſcribunt *relinquerint*. Neſcio, an ſcribae Praeteritum tempus ita a Praeſenti formarunt, uti *Intellegit, Neglegit, Sinit, Aſteruit*. Eamdem varietatem in MSS. video infra *c.* XII. n. 5. *c.* XX. n. 8. & alibi paſſim in optimis etiam Codd. Vide Joſ. Scalig. ad Varron. I. de R. R. extr. p. 214. & infra Fragm. I. Hiſtor. *cap.* XI. Jug. *cap.* CVII. num. 6. Victor Caeſ. *c.* XXIV. *Neque ultra annos tredecim imperio functus* Remp. reliquit *firmatam undique*.

PAULLATIM IMMUTATA. Quod I. Waſſe in Markii quodam Cod. invenit *imminuta*, id habet etiam Fabric. 1. Baſil. 3. & Vinar. 1. Guelf. 1. vero *immuta*. ſed *immutata* defendit *c.* X. extr. *Paullatim* dixit, quia *paullatim lapſa eſt diſciplina & mores deſidere velut primo coeperunt*, Livius Proem. Scilicet *nemo repente fuit turpiſſimus*, Juven. Sat. II. *v.* 83. de quo ad *c.* LI.

EX PULCHERRUMA, PESSUMA. Inculcant quidam & *optuma*, quod ex Noſtris tantummodo Eccard. Baſil. 2. Struv. Vinar. 2. Guelf. 7. 8. 10. 11. 12. ſervant. Auguſtin. tamen II. Civ. Dei *c.* XVIII. etiam agnoſcit. Illi addiderunt, quibus verba ex *c.* X. extr. haeſerunt, quique aliquid habere voluerunt, quod τῷ *peſſuma* opponeretur, cum & unum oppoſitum ſufficiat. vide *c.* XIV. n. 2. Cic. pro Domo ſua *cap.* VII. *quemadmodum diſceſſu meo frugum inopia, fames, vaſtitas, caedes, incendia, rapinae, ſcelerum impunitas, fuga, formido, diſcordia fuiſſet: ſic reditu meo ubertas agrorum, ſpes otii, tranquillitas animorum, judicia, leges, concordia populi, ſenatus auctoritas, mecum ſimul reducta videantur*. adde Jug. *c.* XX. n. 2. Modum loquendi ſervat *c.* X. ex *maxuma invidia in* gratiam & favorem *nobilitatis pervenit*. Capitolinus Maximinis *c.* XIII. *quum* ex *ditiſſimis hominibus pauperrimos* faceret. Sic Polybius Excerpt. p. 1378. Ἐξ ἐλαχίστης μὲν βασιλείας, ἐνδοξοτάτην ἀρχὴν κατασκευάσασαν, ut Caeſar. *c.* LI. infra: *qui ex parvis opibus tantum imperium fecere*: Cic. pro Coelio *c.* XVII. *qui haec ex minimis tanta fecerunt*. & ſic ſaepe. *pulcherrima* de rep. dixit, ut ſupra: Pulchrum *eſt benefacere reip. cap.* III. n. 1. ubi vide Gron. Rutil. I. Itin. *v.* 81.

Omnia

CAP. VI.

URbem Romam, ſicuti ego accepi, condidere atque habuere initio Trojani, qui, Aenea duce, profugi, ſedibus incertis vagabantur: cumque his Aborigines genus hominum agreſte, ſine legibus, 1

Omnia perpetuos quae ſervant ſidera motus

Nullum viderunt pulchrius imperium.

Florus IV. *c.* I. *actum erat de* pulcherrimo *imperio*. & infra *c.* LII. n. 20. Denique Baſil. I. copulam omittit *peſſuma*, *flagitioſiſſuma*. Reliqui ſervant.

CAP. VI. 1. Sicuti ego accepi. Audivi, cognovi, didici. *Tradere* enim & *Accipere* ad ſe invicem referuntur. Jug. *c.* IX. *ea quae fama* acceperat. *c.* XXI. *poſtquam Senatus de bello illorum* accepit. adde infra *c.* XXI. & Cic. VI. ep. VI. n. 4. XII. ep. XXI. n. 2. Bene hoc addidit. Nam ceteri omnes urbem Romam a *Romulo* conditam eſſe ſcribunt, niſi quod *Heraclidi* jam *placuerit*, *Troja capta*, *quoſdam ex Achivis in ea loca*, *ubi nunc Roma eſt*, *deveniſſe per Tiberim*, *deinde ſuadente Rome nobiliſſima captivarum*, *quae his comes erat*, *incenſis navibus poſuiſſe ſedes*, *inſtruxiſſe moenia*, *&* *oppidum ab ea Romen vocaviſſe*, Solinus Polyhiſt. *c.* I. quem lege & adde Plutarch. in Romulo. Eorum tamen Trojanorum progeniem, qui, Aenea duce, primum in Italiam venerant, auctore Romulo Romam condidiſſe, ſcribit Dionyſ. Hal. I. *c.* XLV. & LXXI. ut hoc pacto omnium optime Salluſtius cum ceteris conciliari poſſet. Niſi auctor illi fuerit Cephalon Gergithius, ſcriptor antiquiſſimus, qui ſimpliciter ait apud Eumd. *cap.* LXXII. anno ſecundo poſt bellum Iliacum Romam eſſe conditam a comitibus Aeneae, coloniae duce *Remo*, filio Aeneae. Aeneam enim quatuor filios habuiſſe ſcripſit, Aſcanium, Euryleontem, Romulum & Remum, quod & Romani ſcriptores confirmant apud Eumd. *c.* LXXIII. Ceterum valde incerta ſunt, quae de Aenea, ejuſque in Italiam adventu tot ſcriptores prodiderunt. Dionyſ. Hal. I. *c.* LIII. *οἱ μὲν δὴ ἐλθεῖν Αἰνείαν φασὶν εἰς Ἰταλίαν ἅμα Τρωσίν*. & noſtris etiam temporibus fuerunt, qui hoc in dubium vocarent, in eis Bochartus, Cluverius, Gravina.

Habuere. Incoluere, poſſedere (ut Cato ait III. Orig.) *habitavere*, quomodo legit Iſidorus XV. Orig. *c.* I. male & contra MSS. etſi Baſil. I. vitioſe ita primum ſcripſerat, quod mox in *habuere* correctum eſt. illud elegantius. infra *c.* LII. *malos loca tetra* habere. Jug. *c.* XVIII. *Africam initio* habuere *Gaetuli*. II. de Rep. Ord. *c.* IX. Tacit. I. Ann. *c.* I. Urbem Romam *a principio reges* habuere. Flor. IV. *c.* II. n. 22. Siciliam & Sardiniam per legatos *habet*. & ſic *c.* VIII. n. I. qui pro *regere* poſuerunt. Curt. VIII. *c.* VIII. n. 12. *Si* habere *Aſiam*, *non tranſire volumus*. Sulpic. Sever. I. H. S. *c.* IV. *diverſaque loca atque inſulas mortales* haberent. Sic *ἔχειν* apud Graecos pro *habitare*. *Habito* autem *eſt frequentativum ſeu iterativum ab* Habeo, ut Diomedes docet Libr. I. p. 335. Pomp. Melae I. *c.* IV. relinquamus ſuam elegantiam: *ſine tectis paſſim ac ſedibus vagi*, habent *potius terras*, quam habitant.

Aenea duce profugi. Quot homines eum ſecuti ſint, narrat Dares *c.* XLIV. plures ſocios utriuſque ſexus fuiſſe tantummodo tradit Auctor de Orig. G. R. *c.* IX. addatur Livius I. *c.* I. Virgilius, Dionyſius, ceteri.

Sedibus incertis. *Incertis ſedibus* Fabric. I. Guelſ. 7. 8. 12. quomodo & Auguſtinus. *Sedes* Gloſſ. Guelf. I. reddit *locos* nempe morationis & habitationis. ſic Jug. *c.* XVIII. apud Livium, Caeſarem & alios frequentiſſime.

Aborigines. Primi Italiae cultores, qui *ab origine* Itali fuerunt. Ridiculas duas derivationes lege apud Auct. de Orig. Gent. R. *c.* IV. Juſtin. XLIII. *c.* I. *Italiae cultores primi* Aborigines *fuere*, *quorum Rex Saturnus*. Hos Herculis tempore parvulam urbem habuiſſe, quod poſtea Palatium Romae fuit, tradidit Diodor. Siculus Libr. V. *Caſcos* Ennius apud Varron. alii *Auſones* celebrant, vide Aelian. IX. Var. Hiſt. *c.* XVI. *Arcades* ante Jovem genitum eas terras incoluiſſe, memorat Ovid. II. Faſt. *v.* 289. adde Meſſalam Corvin. de progenie Auguſti. Sed *Auſones* atque *Arcades* facile ab *Aboriginibus* diſtinxeris. Nam hi ſunt illi incolae, quos aliae terrae pro ſe quaeque *αὐτόχθονες* vocant, quales *Aegyptii*, *Scythae* & *Athenienſes* eſſe voluerunt, vide Juſtinum II. *c.* I. & VI. ibique Interpretes & Perizonium ad Aeliani l. c. etſi non Aborigines, ſed *Siculos* pro ejuſmodi habeat indigenis Dionyſius Halicarnaſſ. l. citand. Poſſet aliquis, ſi ſalva foret Pintiani lectio in Plin. IV. H. N. *c.* XXII. nomen *Aborigines* pro Appellativo habere, ut fuit *Caſcus*, cui propterea quodcumque Proprium aptaretur. Nuper tamen ipſos illos,

2 bus, ſine imperio, liberum atque ſolutum. Hi poſtquam in una moenia convenere, diſpari genere, diſsimili lingua, alius alio more viventes: incredibile memoratu eſt, quam facile coaluerint.. Sed

quos vocant, *Aborigines*, non *indigenas*, ſed ortu Germanos fuiſſe, demonſtrare voluit Jo: Nic. Funccius de Orig. L. L. *cap.* vi. qui & *cap.* ix. *Aeneae* in Italiam adventum propugnat. vide Dionyſ. Halic. i. *c.* x. ſeqq. & ii. *c.* i.

GENUS HOMINUM AGRESTE. Fabric. i. *agreſtium*. Guelſ. 8. tantummodo: *agreſte genus*: 6. & 7. *agreſte genus hominum*; Ceteri cum editis conſentiunt. Sed male interpretes *agreſte* capiunt pro *duro* ac *intractabili*, cum notet eos, qui inculti & inconditi *in agris vixerint*, & pro copia pabuli agrorum incertas ſedes habuerint, de quibus Ovid. ii. Faſt. *v.* 291.

Vita ferae *ſimilis, nullos agitata per uſus:*
Artis adhuc expers; & rude *vulgus erat.*
Pro domibus frondes *norant, pro frugibus* herbas;
Nectar erat palmis hauſta duabus aqua.

& quae ibi ſequuntur. Adde Jug. *c.* xviii. *Fuit enim tempus, cum* rura *colerent homines, neque* urbem *haberent*, Varro iii. de R. R. *c.* i. & quamvis Cicero *Agreſtem* opponat *Ruſtico*, alibi tamen hac notione adhibuit, ut & Tibullus i. eleg. v. *v.* 3. ii. eleg. i. *v.* 17. & alii. *genus hominum*, conſueta Periphraſis eſt. Plaut. Trinum. A. ii. Sc. iv. *v.* 141.

Tum autem Syrorum, genus *quod patientiſſimum eſt*
Hominum, *nemo extat*.

Cicero Partit. *c.* xii. genus hominum *indoctum & agreſte*. Livius i. *c.* viii. *quae ita ſancta* generi hominum agreſti *fore ratus*. pro *rudi*. Plinius vii. *c.* ii. *In multis autem montibus* genus hominum *capitibus caninis ferarum pellibus velari*.

SINE LEGIBUS, SINE IMPERIO. Uti decuit Saturnia tempora & aureum illud ſaeculum. Cicer. pro Sext. *c.* xlii. *Quis enim veſtrum, judices, ignorat, ita naturam rerum tuliſſe, ut quodam tempore homines nondum neque* naturali, *neque* civili jure deſcripto *fuſi* per agros *ac diſperſi vagarentur, tantumque haberent, quantum manu ac viribus per caedem ac vulnera aut eripere, aut retinere potuiſſent*. Idem tradit Tacit. iii. Ann. *c.* xxvi. & Dionyſ. Halic. i. *c.* xxxvi. Ovid. i. Met. *v.* 59.

Aurea prima ſata eſt aetas, quae vindice nullo
Sponte ſua ſine lege *fidem rectumque colebat*.

Sed Poetas Latinos & alios quoſdam citavit Brockhus. ad Tibull. i. eleg. iii. *v.* 35. Junge Lucian. in Saturn. Tom. ii. p. 611. Juſtin. i. *c.* i. Lact. v. *c.* v. Diodor. Sic. i. *c.* viii. alios.

LIBERUM ATQUE SOLUTUM. Guelſ. i. Vinar. 2. & ed. vet. *atque abſolutum*. Guelſ. 3. *atque ſolutum*. Male. Satius facit Gloſſ. Guelſ. i. quae *liberum* ab imperio; *ſolutum* a legibus intelligit. Conjungit utrumque etiam Livius viii. *c.* xxxii. *Num ea magiſter equitum* ſolutus ac liber *potuerit eſſe?* & Cicero locis Gronovio citatis.

2. IN UNA MOENIA. Non nove *unum* plurium numero poſitum eſt, penes Nomen plurale. Caeſar iv. Gall. *c.* vii. *ſeſe* unis *Suevis concedere*. *c.* xvi. Uni *Ubii legatos miſerant*. Terent. Andr. A. iv. Sc. i. *v.* 51. *Ex* unis *geminas mihi conficies nuptias*. Cic. ii. ep. vii. unis *litteris perſcriberem*. adde xiii. ep. xxiv. n. 6. i. ad Attic. ep. v. Varro viii. de L. L. *Itaque dicimus* Una Muſa, *ſic dicimus* Unae bigae -- *Quare tam* uni & unae & una *quodammodo ſingularia ſunt, quam* unus & una & unum. *hoc modo mutat, quod altera in* ſingularibus, *altera in* conjunctis *rebus*. Sed Ovidius ii. Pont. Epiſt. i. *v.* 7. 8. *Una gaudia*. Prudentius ii. Symm. *v.* 783. Unas *capit impius & pius* auras.

DISSIMILI LINGUA. Eſt haec exigua, ſed tamen difficultas unionis populorum, quare & Annibalem miratur Livius xxviii. *c.* xii. quod exercitum, *mixtum ex colluvione omnium gentium, quibus non lex, non* mos, *non* lingua *communis; alius habitus, alia veſtis, alia arma, alii ritus, alia ſacra, alii prope dei eſſent, ita quodam uno vinculo copulaverit, ut nulla nec inter ipſos, nec adverſus ducem ſeditio extiterit*.

ALIUS ALIO MORE VIVENTES. Non modo Codd. quantum ſatis eſt Fabric. i. Remenſ. 2. Senat. 2. Baſil. i. etſi hic quidem a manu ſecunda, Heuſſ. Vinar. uterque Guelſ. i. 2. 5. & ed. vet. ſed etiam ipſa ratio hanc lectionem defendunt. longe enim major diverſitas notatur ſi ad *ſingulos* (alius) quam ad *plures* (alii) referatur. Neque aliter Rivius atque Gruterus; etſi I. Waſſe *alii alio more viventes* ediderit. Sic *c.* xxii. alius *alii tanti facinoris* conſcii. *c.* lii. alius *alium* exſpectantes. Jug. *c.* liii. n. 8. *milites* alius alium *laeti appellant*. i. de Rep. Ord. alius *alium, quaſi prudentiorem* ſecuti. & alibi. ubi ſimiliter in quibuſdam MSS. ſed fere auctoritatis infractae, *alii* offendi. quomodo etiam Jug. *c.* xii. n. 2. Livius ii. *c.* x. *dum* alius *alium* circumſpectant. Curt. x. *c.* v. n. 16. alius *alii*

Sed poſtquam res eorum civibus , moribus, agris aucta, ſatis pro- 3
ſpera ſatisque pollens videbatur : ſicuti pleraque mortalium ha-
ben-

alii occurſantes, *invicem ſuſpecti ac ſolliciti* ſerebantur. Juſtin. xv. c. II. *dum auxilium ferre* alter *alteri* volunt. Seneca Epiſt. cxiv. *Haec vitia ceteri imitantur, & alter alteri* tradunt. Rationem pete ex dictis ad c. II. n. 3. & adde c. XLVIII.

INCREDIBILE MEMORATU EST. Omiſit verbum ſubſtantivum I. Waſſe, nec quid, nec quare. Noſtri retinent, praeter Eccardianum, in quo a manu ſecunda tantum viſitur. ſed iſte & proximum *alius* primitus non habuit. Agnoſcit etiam Aldina & Gruteriana cum aliis, & ſic c. VII. n. 2. Jug. c. XL. n. 5. Imitatur Sulpic. Sev. I. H. S. c. XIII. *incredibile* memoratu eſt, *quam cito numero aucti ſint*. Eo modo Plautus Mil. A. II. Sc. I. *v.* 23. *qui eſt amor* cultu *optumus*. Silius I. *v.* 175. *ferum* viſu dictu*que*, alii alia dixere. Si vero hoc loco placuerit deleri *eſt*, per me licet; dum ex reliquis omnibus his formulis pariter expellatur.

QUAM FACILE COALUERINT. Concreverint quaſi in unum populum, & *concordaverint in* unos mores. *ſie haben ſich vereinigt*. Livius I. c. II. *Fretuſque his animis* coaleſcentium *in dies magis duorum populorum*. c. VIII. *quae* coaleſcere *in populi* unius corpus, *nulla re, praeterquam legibus poterat*. Florus I. c. I. *ita ex variis quaſi elementis* congregavit corpus *unum*. Idem III. c. III. corpus *fecit ex membris, & ex omnibus* unus *eſt*. Dictys V. c. XVII. *cuncti qui bello reſidui ad eum confluunt, brevique ingens* coalita *multitudo*. infra Jug. c. LXXXVII. *Sic brevi ſpatio novi vetereſque* coaluere. Juſtin. XVIII. c. IV. *convaleſcere* pro eo utitur. Sed poſt haec verba editio vetuſta, ſaepe mihi laudata, & MS. Vinar. 2. addunt: *ita brevi multitudo diverſa atque vaga, concordia civitas facta erat*. quae quod ad ſtructuram non ſunt quidem multa diverſa ab eis c. VII. n. 2. ſed in nullo MS. praeter illum Vinarienſem, qui paſſim editioni vet. praeire ſolet, ipſe inveni, neque invenere alii: etſi ejuſmodi concluſiones adamet Salluſtius, vide c. LV. n. 5. Sed Auguſtin. Epiſt. V. eadem aperte Ciceroni tribuit, inter cujus fragmenta I. de Rep. vulgo eduntur, & ex Auguſtino librarius quidam ea hic ad oram notaverat. quare merito ab editoribus ejecta ſunt. Vinar. I. *quam facillime*.

3. RES EORUM. *Status* nunc dicunt, & pro eo poſuit Auctor c. XX. *mala* res, *ſpes multo aſperior*. Ennius: *Moribus antiquis* res *ſtat Romana viriſque*. Ovid. III. Faſt. *v.* 36. *Remque decuſque dabant arma*. Livius I. c. III. *tantiſper tutela muliebri* res *Latina, & regnum avitum paternumque puero ſtetit*. c. IX. *mirantur tam brevi* rem *Romanam creviſſe*. XXI. c. II. *is hoſpitiis regulorum magis, quam bello aut armis* rem *Carthaginienſem auxit*. Virg. I. Aen. *v.* 230.

- - *o qui* res *hominum deumque*
Aeternis regis imperiis.

Ennius I. Ann. apud Acron. in Hor. I. Sat. II.

Qui rem *Romanam Latiumque* augeſcere *voltis*.

Pro *imperio* accipit Auſonius in Grammaticomaſt. *v.* 8.

Imperium, *litem, Venerem cur una notet* res.

Sed Graeci etiam πράγματα hac notione uſurpant.

MORIBUS. Conſuetudines, uſu receptae, vel ex legibus deſcendentes, optimum firmamentum rempublicarum. *Juri ſcripto* oppoſuit *mores* Tacit. III. Ann. c. XXVI. Dio Chryſoſt. Orat. *περὶ ἐθῶν. Ἔστι δὲ τὸ ἔθος γνώμη μὲν τῶν χρωμένων κοινὴ, νόμος δὲ ἄγραφος ἐθνῶν ἢ πόλεως, δίκαιον δὲ ἑκούσιον, καὶ ταὐτὰ πᾶσιν ἀρέσκον, εὕρημα δὲ ἀνθρώπων οὐδενὸς, ἀλλὰ βίου καὶ χρόνου*. adde infra c. LII. Virg. I. Aen. *v.* 268.

- mores*que viris & moenia ponet*.

AUCTA. Sumtum eſſe a Catone, notavit A. Popma, qui ſic in Orig. *eodem hominum complures ex agro acceſſitavere. eo* res *eorum* auxit. Juſtin. II. c. XV. in. *Athenienſes* aucti *& praemiis belli, & gloria*. adde Jug. c. LXXXVI. n. 3.

SATISQUE POLLENS. Remenſ. 2. *pollere*. ceteri nihil movent. Jug. c. I. n. 3. *abunde* pollens *potenſque & clarus eſt*. ibi vide. c. XXX. n. 4. *facundia clara* pollens*que*.

S. PLERAQUE MORTALIUM HABENTUR. Guelf. 7. 8. Baſil. 2. & Acad. *plerique:* quod illis perinde erit, qui hic ſenſum, *ſicuti pleriſque accidere ſolet*, latius capiunt. Sed pertinet ad *res humanas*, quae proprie *habentur*, & ita quidem habentur, ut ſi emineant & proſperae ſint, invidiam comitem habeant. Expoſitionem habes ſupra c. I. n. 4. Modus loquendi idem c. XXXVII. n. 2. *quoniam* egeſtas *facile* habetur *ſine damno*. Sed Incert. 2. elegantem Gloſſam in textum receperat: *ſola miſeria caret invidia*. male vero in Baſil. 2. corrector quidam fecit *videntur* ex *habentur*.

INVIDIA EX OPULENTIA. Quia res eorum creſcebat, finitimi invidebant, Livius I. c. II. de Mezentio: *jam inde ab initio* minime laetus *novae origine urbis, & tum nimio plus, quam ſatis tutum eſſet* accolis, *rem Trojanam* creſcere ra-

bentur, invidia ex opulentia orta eſt. Igitur reges populique finitumi bello tentare: pauci ex amicis auxilio eſſe. nam ceteri metu percuſſi a periculis aberant. At Romani domi militiaeque intenti feſtinare, parare, alius alium hortari, hoſtibus obviam ire, liber-

ratur, haud gravatim ſocia arma *Rutulis junxit*. & *c*.IX. de vicinis gentibus: *tantam in medio creſcentem molem ſibi poſteriſque ſuis* metuebant. Juſtin. XLVIII. *c*.III. *Sed Ligures* incrementis urbis invidentes *Graecos adſiduis bellis fatigabant*. adde XLIV. *cap*.V. num. 2. cum nota Berneggeri. Vellej. Pat. I. *c*.IX. *Adſidua* eminentis *fortunae* comes *eſt* invidia, *altiſſimiſque adhaeret*. adde II. *c*. XL. Liv. XLV. *c*.XXXV. *Intacta* invidia *media ſunt: ad* ſumma *ferme tendit*. Seneca ad Polyb. *c*.XXVIII. *Inimica ſemper alienis* proceſſibus invidia. Tacit. II. Hiſt. *c*.XX. *inſita mortalibus natura, recentem aliorum* felicitatem aegris oculis *introſpicere*. Papin. Stat. V. Sylv. I. *v*.137.

> *Quisnam impacata* conſanguinitate *ligavit*
> Fortunam Invidiam*que Deus? quis juſſit iniquas*
> *Aeternum bellare Deas? nullamne notavit*
> *Illa domum*, torvo *quam non haec* luminc *figat*
> *Protinus, & ſaeva perturbet gaudia dextra?*

Vinar. I. pro *orta eſt*, habet *exorta eſt*.

4. BELLO TENTARE. Pro *tentabant*, per frequentatiſſimam Hiſtoricis Enallagen, qui quaſi feſtinantes verbum Infinitum arripiunt, loco Pronunciativi. Serv. ad Aen. II. *v*. 683. 684. *Fundere, lambere, paſci*. hiſtorico, inquit, *more; ſunt autem hic Infinitivi pro Indicativis*. ad VIII. *v*.493.

> *Ille inter caedes Rutulorum elapſus in agros*
> Confugere, *& Turni* defendier *hoſpitis armis*.

Confugiebat, inquit, *& ut diximus hiſtoricus ſtilus eſt*. Philargyr. ad IV. Georg. *v*.134. *Carpere* poma: *pro* carpebat, *Infinitum pro Indicativo*. Chariſ. Soſipat. IV. p. 239. *At vero Rutulis impar ea pugna* videri *Jamdudum: pro* videbatur, *poſuit infinitivum verbum pro finitivo*. Sunt, qui malint cum Priſciano Ellipſin Verbi *coepit* dicere. ſed illi meminiſſe debuerunt, ipſum verbum *coepit* eſſe Periphraſin temporis Imperfecti, eodem doctore Lib. XVIII. ad prius itaque & commune recurrere decet. Exemplis non eſt opus, cum in Noſtro obvia ſit magna vis. ex. gr. *c*. X. XI. XX. aliis. Oratores, ubi narrant, eadem utuntur, ut Galba Cic. V. ep. XXX. n. 10. Apulej. Florid. p.253. *qui non adfuerant* percontari *ante dicta: qui adfuerant* recordari *audita: ſequentia* expectare. *interim dies* ire, *neque Philemon ad condictum* venire. *quidam tarditatem poetae* murmurari, *plures* defendere. Mamert. Paneg. Maxim. *c*. XXXV. *milites cauſſam publicam manu* agere: *hoſtes gladiatoria deſperatione* pugnare, *nec gradu* cedere, *ſed in veſtigio* ſtare, *vel* cadere. Ceterum phraſin retinuit Sulpic. Sev. I. H. S. *c*. V. *qui* bello *vicina* tentabant. *populi* ſine copula Heuſſianus.

PAUCI EX AMICIS AUXILIO ESSE. Uti Albani, qui Fidenate bello medii expectavere fortunam, cum ex foedere Romanis auxilio eſſe debuiſſent, Florus I. *c*. III. Liv. I. *cap*. XXVII. nec multo magis fidi reliqui ſocii. Heuſſ. *paucis*. male.

METU PERCULSI. In Guelf. I. lego: *nam ceteri metu ac periculis perculſi aberant*. 4. & 10. Struv. Baſil. 3. Incert. 2. cum Senat. 2. *percuſſi*, de quo vide ad *c*.XLIII. n. 2. Rectum certe hoc loco *metu percuſſi*, ut Jug. *c*. XL. n. 4. & apud Virg. IV. Georg. *v*.357. Percuſſa *nova mentem* formidine *mater*. ſic Codd. ſanctiſſimae antiquitatis. Silius VII. *v*.416.

> *Tum magno* percuſſa metu *Nereia turba*.

quod ibi edidit & defendit Nic. Heinſius. itaque repoſui. aliud enim eſſe *perculſus*, patebit ex dictis ad Jug. *c*.XLII. n. 1. Eccard. ordinem mutat *perculſi metu*. quae facile eo ducerent, ut *perculſi* pro ſpurio declarari poſſet, ſine quo dixit *c*.LII. *ſin* metu *ceſſerimus*. Jug. *cap*.LXIX. *deditionem, quam* metu *deſeruit*. vide tamen, ne quid mutes, notam ad *c*.XLIX. n. 2. Lucan. I. *v*. 486. *Nec ſolum vulgus inani* Percuſſum *terrore pavet*. Forte in voces *a periculis* potius aliquid tentandum; ſed viam non monſtraverim.

A PERICULIS ABERANT. Guelf. 12. *a periculo*. Baſil. 3. *abierunt*. Nullus vero ex iis, qui ad manum ſunt, *longe a periculis aberant*, quamvis particulam eam ex Auguſtino defendi poſſe ſciam. Confer *c*. XV. extr.

5. FESTINARE. Feſtinanter, μετὰ σπουδῆς agere, quemadmodum *properare* Servius ad VIII. Aen. *v*.454. exponit *properanter facere*. Noſter *cap*. XXVII. *dies noctesque* feſtinare, *vigilare*. *c*.XXXI. feſtinare, *trepidare*. *c*. XLII. *feſtinando, agitando omnia*. Jug. *c*.XXXIX. *denique omnibus*

modis

Digitized by Google

libertatem, patriam parenteſque armis tegere. poſt, ubi pericula virtute propulerant, ſociis atque amicis auxilia portabant: magiſque dandis, quam accipiundis beneficiis amicitias parabant. Imperium legitimum, nomen imperii regium habebant: Dele- 6
cti,

modis feſtinare. uti & *c.* LV. & LXXII. *ad integrum bellum cuncta paras*, feſtinatque. adde de voce A. Gellium XVI. *c.* XIV.

PARARE. Ea, quae defenſioni aut bello uſui eſſent, eſt enim & hoc verbum ex praeciſe poſitis. Sic Jug. *c.* XI. *moliri*, parare, *atque eo modo cum animo habere, quibus Hiempſal per dolum caperetur*. *cap.* LX. *agere*, *oppugnare*, *aut* parare *omnibus locis*. Virg. II. Aen. *v.* 121. *cui fata* parent. Sic *comparare* Livius XXXV. *cap.* XLIV. *ut Romani tempus ad* comparandum *habeant*. Corn. Nepos Thraſyb. *c.* II. *hos autem, tempore ad* comparandum dato, *fecit robuſtiores*. adde Cic. XII. ep. XII. n. 2. XVI. ep. XI. n. 6. Non multum abſimilia leges ad *c.* XXVI. n. 2. & Jug. *c.* XCII. extr. Male Vinar. I. omittit *parare*.

HOSTIBUS OBVIAM IRE. Occurrere ad confligendum. Liv. I. *c.* X. *effuſe vaſtantibus* fit obvius *cum exercitu Romulus*. & ſic ſaepiſſime. adde Jug. *c.* V. & VII.

PATRIAM PARENTESQUE. Poſſes intelligere quos vulgo *ſubditos* vocant. Jug. *c.* III. *nam vi quidem regere patriam aut* parentes. *c.* CII. parentes *abunde habemus*. Vellej. Pat. II. *c.* CVIII. *ex voluntate* parentium *conſtantem inter ſuos occupavit principatum*. Aliis *qui parent*: Graeci ὑπηκόους & ἀρχομένους vocant. Sed cum res omnes circumſpicies, *parentes* hic vulgari notione pro iis *qui genuerunt* accipiendum eſſe ſenties. Tam enim mulieres, quam ſeniores non militabant: hos igitur defendi opus erat; nec ſine ſummo flagitio deſeri poterant. Cic. I. Offic. *c.* VII. *qui autem non defendit, nec obſiſtit, ſi poteſt, injuriae, tam eſt in vitio, quam ſi* parentes, *aut amicos, aut* patriam *deſerat*. Alibi etiam cum *patria* conjunguntur. Noſter infra *c.* LII. n. 3. *Illi mihi diſſeruiſſe videntur de poena eorum, qui* patriae, parentibus, *aris atque focis ſuis bellum paravere*. Jug. *c.* LXXXVI. n. 3. *armis libertatem*, patriam, parenteſ*que*, *& omnia alia tegi*. & alibi. Perperam Heuſſ. *paupertatem parenteſque*.

ARMIS TEGERE. Guelf. I. *protegere*. ceteri ad unum omnes *tegere*, ut Jug. *c.* LXXXVII. tegere eſt *tueri*, *defendere*, uti infra *c.* LVII. *nec amicus quisquam* teget, *quem arma non* texerint. & Plaut. Pſeud. Act. I. Sc. III. *v.* 117. cum nota Gronovii. atque in dictione quidem *armis tegere* cogitare potes de illis, qui milites civem armis tegendo, civicam merebant, unde originem ſumſiſſe poteſt. ejus rei figura ſervata eſt in numo Gentis Minuciae.

PERICULA PROPULERANT. Sic & Cicero, qui ſaepe *propulſare pericula*, uti pro Roſc. Am. *c.* III. pro Font. *c.* I. alibi:

SOCIIS. De quo Claudian. III. Stilic. *v.* 138.

> . . . *ſi voluere priſcos*
> *Annales legat, quoties hic* (populus R.) *praelia ſumſit*
> Pro ſociis.

item Caeſar I. Bell. Gall. *c.* XLIII. praedicat, *populi R. hanc eſſe conſuetudinem, ut* ſocios *atque* amicos *non modo ſui nihil deperdere, ſed gratia, dignitate, honore auctos eſſe velit*. lege Cicer. pro L. Manilia & II. Offic. *c.* VIII. Verum idem ille Tullius III. de Rep. apud Nonium fatetur: *Noſter autem populus* ſociis defendendis *terrarum jam omnium potitus eſt*. pariter ac Athenienſes *ſub ſpecie* ferendi auxilii, *tentabant Siciliae imperium*. Adi Chriſt. Forſtner. in III. Annal. Taciti p. 256. Duck. de auctor. & uſu Jur. Civ. I. *c.* I.

AUXILIA PORTABANT. Hoc maluit pro conſueto *ferebant*. uti Sidonius IV. ep. XIV. *perſonam publicam* portas. & *rebus magnis* accommodatum eſſe verbum docet Donat. ad Ter. Hec. Act. III. Sc. V.

DANDIS QU. ACC. BENEFICIIS. In oculis & animo habuit ſuum Thucydid. II. *c.* XL. οὐ γὰρ πάσχοντες εὖ, ἀλλὰ δρῶντες, κτώμεθα τοὺς φίλους, quem etiam citavit Manutius. Sic *dare* & *accipere beneficia* habes Jug. *c.* XCVI. num. 2. At Guelf. II. Baſil. 2. & Remenſ. I. habent *in dandis*: Guelf. 8. *in dandis quam in accipiendis*: 7. *dandis quam in accipiendis*, ſed ſine Praepoſitione cum ſexto Caſu verbum *parare* occurrit Jug. *c.* XXXI, ubi vide. Guelf. 3. 7. 9. 10. *dandis beneficiis, quam accipiendis*. Mox Baſil. I. non habuit primitus vocem *amicitias*, quae & in 3. locum mutat. ac potuit ſane Salluſtius omittere, cui facile fuit vel *amicos* & *ſocios* ex ſuperioribus ſubaudire, vel ex his *amicitias* intelligere. vide ad *c.* XVIII. n. I.

6. IMPERIUM LEGITIMUM. Legibus circumſcriptum, ſecundum certas leges imperitabant. Jam enim propius Romuli tempora devenit, qui non modo *Patrum conſiliis*, uti ſtatim narrat, obtemperabat, ſed etiam ipſe leges quasdam ad populum tulit, ex quibus temp.

 re-

cti, quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validum, Reipublicae conſultabant. hi vel aetate, vel curae ſimilitudine

PA-

regeret: ut de provocatione ad populum nihil dicam, de qua Cicero apud Senec. Epiſt. xix. L. 2. §. 2. D. de O. Jur. *Poſtea aucta ad aliquem modum civitate, ipſum Romulum traditur populum in triginta partes diviſiſſe, quas partes Curias appellavit: propterea quod tunc reip. curam* per ſententias partium *earum expediebat. Ei ita* leges *quasdam & ipſe* curiatas *ad populum tulit. Tulerunt & ſequentes reges.* Sed *praecipuus Servius Tullius ſanctor legum fuit, quis etiam* reges *obtemperarent*, inquit Tacit. III. Ann. *cap.* XXVI. extr. Iſta vocis notio eſt ſatis propria adeoque Salluſtio potius tribuenda, quam quae nunc receptior eſt. Sed eodem modo Cic. I. Offic. *cap.* III. dixit *legitime imperare*, & *cap.* XIX. *nec ullo publico ac* legitimo *jure vinci ſe patiantur.* & Lactant. VI. *cap.* IX. legitime *injurias inferre*, de Romanis, qui *ſecundum leges* ſuas (quae Populi R. gloriam & imperium quovis modo augere jubebant Cic. III. de Leg.) facile vicinas gentes aggredi conſueverant, eique mox *contra leges facere* opponit. Cic. pro domo *c.* XXIX. *quamquam in illa adoptione* legitime *factum eſt nihil.* leges adoptionis *cap.* XIII. memoraverat. adde *cap.* XXXI. Corn. Nep. Ariſt. *cap.* I. legitimam *poenam* (decem annorum exſilium oſtraciſmum decretum) *non pertulit*. Liv. I. *cap.* XLIX. *Cum Servio Tullio juſta &* legitima *regna occiderunt*. Sic in jure civili noti ſunt *Legitimi tutores.* notum etiam *jus legitimum*, quod opponunt *Juri praetorio*; eodem modo quo *imperium legitimum* opponitur *abſoluto*, ſive ei, quo omnia *manu gubernantur*.

Nomen imperii regium. Hoc eſt, *Reges* vocabantur, imperii forma erat regia. Male Struv. *imperii* omittit. Sic *c.* II. n. I. *nam in terris* nomen imperii *id primum fuit.* cum ibi notatis. Lactant. Epit. Inſtit. *c.* LXXI. nomen imperii *ſedemque mutabit*. Tacit. I. Ann. *cap.* III. *eadem magiſtratuum* vocabula. Id. XIII. *c.* LI. *exactionum nomina* poſuit. Livius VII. *c.* XVIII. *vel reges, vel decemviros, vel ſi quod* triſtius *ſit* imperii nomen *patiendum eſſe potius, quam ambos patricios* Conſules *videant*. Afranius apud Nonium in voce Sanctitudo; *Tuam majeſtatem &* nominis matronae *ſanctitudinem*. Placetne nunc cum Waſſio *nomen imperii* accipere per Periphraſin pro *imperio?* aut cum Ruperto & ſimilibus male ingenioſum aliquid fingere: *Reges fuiſſe ſine regno*, nomine ſcilicet tantummodo tenus? Sint ſane iſta veritati aliqua parte conſentanea; num hoc eſt regia via ſenſum Scriptorum eruere?

Delecti. Lecti quidam ex univerſo populo. *Electos* vocat Vellej. Pat. I. *c.* VIII. Sic Caeſar VII. Bell. Gall. *c.* LXXVI. *iis* delecti *ex civitatibus attribuuntur.* Livius XXXVI. *c.* XXVIII. *cum in concilio* delectorum, *quos* Apocletos *vocant, Phaeneas quae imperarentur expoſuiſſet*. De Romuli inſtituto Eutrop. I. *c.* I. *Centum ex ſenioribus* legit, *quorum conſilio omnia ageret, quos Senatores nominavit, propter ſenectutem*. adde Plutarch. Romulo *cap.* XVIII. Dionyſ. Halic. II. *cap.* VIII.

Ingenium sapientia validum. Eccard. *pro ſapientia*, quam Praepoſitionem librarius addidit, ne quis *annis* & *ſapientia* oppoſita eſſe exiſtimaret, aut eodem ſenſu caperet, cum illud *per annos*, hoc *pro* ſive *in ſapientia* exponendum ſit, uti Seneca V. Controv. XXXIII. *corpore invalidos* dixit. Sed & aliquoties in aliis, maxime autem in Struviano ea Praepoſitio Ablativis temere adjicitur. Huc reſpexit Apulejus de Deo Socr. p. 51. *Nempe Pylius orator, cui omnes ſciebant corpus* annis *hebeſcere, animum* prudentia vigere, *verba dulcedine affluere*. Scilicet *per annos* ſapientia etiam augetur. Seneca Epiſt. XV. *Id bonum cura, quod* vetuſtate *fit melius:* de cultura animi loquitur. adde epiſt. XXVI. Ovid. VI. Metam. *v.* 29. *Seris venit uſus* ab annis. Plaut. Moſtell. Act. V. Sc. III. *v.* 37. *Sapere iſthac aetate oportet, qui ſunt* capite candido. Sulpic. Sev. Epiſt. III. n. 13. *Eſt animus* victor annorum, *& cedere neſcius ſenectuti*. Nam ſi decrepita ſenectus *fregerit inſtrumenta, non eſt ingenii vitium, ſed corporis*, inquit Lactant. VII. *c.* XII. Prudent. II. in Symmach. *v.* 321.

Mox ſtabilita venit maturi roboris aetas,
Ultima conſiliis melior; *ſed viribus aegra*
Corpore ſuccumbit mente purgata *Senectus*.

adde Valer. Max. V. *c.* VII. n. I. Hinc illud decantatum Ariſtotel. VII. Polit. *c.* IX. *ἡ μὲν δύναμις ἐν νεωτέροις, ἡ δὲ φρόνησις ἐν πρεσβυτέροις ἐστίν*. Et non modo non orbari, ſed etiam *augeri* conſilio & ſapientia ſenectutem, docet Cicero de Senect. *c.* VI. qui plura huc facientia. Quinctil. Declam. CCCXVII. Conſilium *&* ratio *procedentis aetatis in locum virium ſubeunt*. Struv. *corpus annis infirmum* erat, *ingenium ſ. validum*. Sed non tam in alium locum verbum *erat* rejiciendum, quam plane expellendum eſt. quod feci. vide *c.* XX. n. II.

Vel aetate, vel curae similitudine.

Prius

Digitized by Google

PATRES appellabantur. Poſt, ubi regium imperium, quod initio conſervandae libertatis, atque augendae reipublicae fuerat, in ſuperbiam dominationemque convertit; immutato more, annua imperia, binosque imperatores ſibi fecere. eo modo minume poſſe puta- 7

Prius *vel* non agnoſcunt Remenſ. 1. nec Acad. & Guelf. 12. inter lineas tantum exhibet; at 8. *hi pietate, vel aetate, vel curae ſimilitudine*. 10. *curae ſollicitudine*. Livius I. *c.* VIII. *Patres certe* ab honore, *patriciique progenies eorum appellati*. & ſic Florus I. *c.* I. *qui* ex auctoritate *Patres, ob aetatem Senatus vocabantur*, quocum facit Pſeudo-Meſalla Corv. de prog. Aug. Plutarch. Romulo ad *paternam curam* originem appellationis refert, & haud obſcure etiam Feſtus voce *Patres* pag. 326. quique praeterea a *pietate*, quae hic eſt paterna iſta cura, deducunt, ut A. Victor V. Illuſtr. *c.* II. Lactantius vero II. *c.* VI. *aetatem* praeferre videtur: *legit in Senatum eos, qui* aetate anteibant, *& Patres appellavit*. Quinctil. I. *c.* VI. *Senatui nomen dederit* aetas; *nam iidem Patres ſunt*. Mihi haec ultima ſententia, quae ab *aetate* deducit, maxime vero videtur ſimilis; etſi de eo, quod Criſpo dubium fuit, cuivis deliberare licebit. adde Robortell. II. Emendat. *c.* LV.

7. CONSERVANDAE LIBERTATIS FUERAT. Ex noſtris Fabric. 1. Guelf. 2. & 6. Remenſ. etiam 1. Baſil. 1. Incert. 2. hanc lectionem defendunt. Partim etiam Struvianus, ubi ſic legitur: *quod initio conſervandae* fuerat inventum *libertatis atque augendae reip. fuerat*. prius *fuerat* eadem manus induxit. Ceteri vel *cauſſa*, vel *gratia* immittunt, ſed ita, ut iſta vox ſedibus incertis vagetur. Vinar. 2. *libertatis a. a. r. cauſſa conſtitutum fuerat*. Iſte Genitivus eſt Periphraſis Adjectivi, quaſi diceret, *quod initio* conſervatorium (liceat doctrinae cauſſa eo vocabulo uti) *libertatis* fuerat, hoc eſt, *ad conſervandam libertatem comparatum*, quod uno Adjectivo cum exprimere non poſſent, Periphraſin auctores adhibuerunt, ut in vulgatis: *Vir multae lectionis, Puer bonae indolis* & aliis. Simpliciter expreſſit Livius XXXIX. init. *qui hoſtis* ad continendam *diſciplinam erat*. Sed Noſter alibi eodem modo locutus eſt I. Hiſt. Or. Philippi: *Exercitum* opprimundae libertatis *habet*. Or. Lepidi: *Omnia* retinendae dominationis *honeſta exiſtimat*. & Jug. *cap.* LXXXVIII. *quae poſtquam* glorioſa *modo, neque* belli patrandi *cognovit*. ubi vides nudum *Adjectivum* opponi huic generi dicendi. ad eum locum aliorum auctorum exempla contulimus. ſupra *regium nomen* Vinar. 1. pro *regium imperium*.

DOMINATIONEMQUE. Imperium non legitimum, tyrannidem. III. Hiſt. *certatum utrimque de* dominatione *in vobis*. Jug. *c.* XXXI. *niſi forte nondum vos* dominationis *eorum ſatietas tenet*. Plin. Paneg. *c.* XLV. *Sunt diverſa natura* dominatio *& principatus*. Quare & Auguſtum *Domini appellationem, ut maledictum & opprobrium ſemper exhorruiſſe*, legimus apud Sueton. *c.* LIII. in.

CONVERTIT. Manutius in uno ſuorum, & Rivius in Cod. Merſeburgenſi, hanc lectionem invenit, quorum auctoritate Gruterus Pronomen *ſe* expulit, etſi in nullo ſuorum ejus facinoris cauſſam deprehenderit. Sed neque I. Waſſe in ſuis, neque ego in Noſtris aliter, quam *ſe convertit* ſcriptum oſtendi, excepto unico Baſil. 3. in quo recenter poſt verbum additur *ſeſe*, & Vinar. 1. ubi nunc quidem legitur *convertit* nude; ſed raſura teſtatur antea fuiſſe *convertit ſe*. adeo parum fidei in rarioribus verbis & conſtructionibus etiam membranis habendum eſt. Eadem labe infecti ſunt Livius, Caeſar, Seneca, Silius, alii. uti monſtrabo ad ea Jug. *cap.* LXXXV. num. 9. *mihi benefacere jam ex conſuetudine in naturam* vertit. Jam enim Salluſtii tantum locum conferam ex *cap.* LII. *ne iſta vobis manſuetudo in miſeriam* vertet: & Gellium XVIII. *cap.* XII. citabo, ubi docet, quod ſaepe veteres elegantiae cauſſa verba Agentia poſuerint, pro Paſſivis: uti *tempeſtas ſedavit*, pro *ſedata eſt: eo res eorum auxit*, pro *aucta eſt: reliquae mutant*, pro *mutantur*. quod & Chariſio obſervatum Lib. IV: pag. 241. in eo: *Nox jam humida coelo* praecipitat, pro *praecipitatur*.

ANNUA IMPERIA, BINOSQUE IMPERATORES. Exactis regibus *duo* Conſules reip. praefecti ſunt, qui per *unum* ſaltem *annum* imperium tenebant. Cic. pro Sext. *cap.* LXV. *qui* (majores) *cum regum poteſtatem non tuliſſent, ita* magiſtratus annuos *creaverunt, ut conſilium ſenatus reip. proponerent ſempiternum*, cetera. Confer, ſi placet, Gronov. & Bernegger. ad Juſtin. III. *cap.* III. Eutropius I. *cap.* VIII. *Hinc* Conſules *coepere, pro uno Rege* duo *hac cauſſa creati, ut ſi unus malus eſſe voluiſſet, alter eum, habens poteſtatem ſimilem*, coerceret. *& placuit imperium longius, quam* unum annum *haberent, ne per diuturnitatem poteſtatis* inſolentiores *redderentur, ſed civiles ſemper eſſent, qui ſe poſt annum ſcirent*

Digitized by Google

putabant per licentiam inſoleſcere animum humanum.

C A P. VII.

1 SEd ea tempeſtate coepere ſe quisque extollere, magisque inge-

ſcirent futuros eſſe privatos. adde Livium II. *c.* I. Dionyſ. Hal. IV. & V. Flor. I. *c.* IX. Feneſtell. de Magiſtr. Rom. *c.* VII. Boetius II. Proſa VI. *Conſulare* imperium, *quod libertatis principium fuerat, ob ſuperbiam conſulum veſtri veteres abolere cupierunt, qui ob eamdem* ſuperbiam *prius* regium *de civitate* nomen *abſtulerant*. Deinde Guelf. I. *binoſque conſules* exhibet, quod a Gloſſa eſt, quae *imperatores* explanaverat. praeterea in omnibus copula addita eſt*que*, *binos*que *imperatores*, & ſic ed. vet. Aldina, Gruteriana, Waſſiana. de Pronomine *ſibi*, quod ſupervacuum mihi videtur, dico ad *cap.* XXIII. n. 3.

Minime posse putabant-insolescere. Si nempe duo, & unum tantum annum imperarent. Nam, ut Dio Caſſ. LII. ait: *αἱ μακρότεραι, ἢ πολυχρονιώτεραι ἀρχαὶ ἐπαίρουσί τινας πολλάκις, ἢ ἐς νεωτεροποιίαν ἐξάγουσιν*; Contra, *maxima libertatis cuſtodia eſt, ſi magna imperia diuturna non ſint*, Livius IV. *c.* XXIV. adde Juſtin. XXXI. *c.* I. n. 8. Deinde omnis libertatis cautio eſt, neminem *unum* magnum facere, ſed plures; ſic enim ſe invicem obſervabunt, Ariſtotel. V. Polit. *cap.* XI. & alter alterum, quod Eutropius dixit, coercere poterit. In hoc ſenſu capiendum dictum illud Athenienſium apud Cicer. Tuſcul. Qu. V. *c.* XXXVII. *Nemo de nobis* unus *excellat: ſin quis exſtiterit, alio in loco & apud alios ſit*. adde Ariſtotel. III. Polit. *c.* IX. & omnino Dionyſ. Halicarn. VII. *c.* LV. ſeq. Et ſic in omnibus liberis rebuspubl. fuere, qui nimiae potentiae *unius* ſeſe opponerent. Romae Cenſores & Tribuni, Lacedaemone Ephori, vide Clapmar. de Arcan. Rer. IV. cap. XVII. qui etiam e Jovio *Venetos* memorat, *qui neminem temere ex Optimatibus, qui vel inſigni virtute, vel ſpiritu in rebus gerendis ceteris antecellat, nimium plus creſcere, vel collecta gratia potentem & clarum fieri paſſi ſunt*. adde Perſonatum Hippolyt. a Lapide de Rat. Stat. P. III. *c.* II. Sect. II. & P. II. *c.* II. & VI. alibi. Quod ſi Romani poſterioribus temporibus illud curatius obſervaſſent, nec in ſolum Pompejum aut alios omnia contuliſſent, numquam orbis terrarum adeo concuſſus eſſet, *ut non aliter ratio imperandi conſtare potuiſſet, quam ſi* uni *redderetur*, Tacit. I. Ann. *c.* VI. Poſt Gordiani obitum, ejuſmodi quidem ſpiritus ſumebat Senatus R. ut pluribus imperium conſerre vellet, ſed fruſtra. Herodian. VII. *c.* X. Sunt tamen, qui & commoda illius imperii, quod ab *uno* adminiſtratur, docte demonſtrant. Lege Lipſi. II. Politic. *c.* II. quaeque & quos ibi Reinhardus.

CAP. VII. 1. Sed ea tempestate. Eo *tempore*, more Hiſtoricorum, de quo ad Jug. cap. LXXII. num. 5. *Sed* particula, quae hic turbare Grutero viſa eſt, non eſt adverſativa, ſed inceptiva, vide cap. XXXVI. num. 1. Senſus hic eſt: Dum reges imperabant, nemo eminere laboravit, ſed in contemtu, remedii cauſſa, omnes delituerunt. Poſtquam autem illi dejecti, populoque libertas eſſet reſtituta, quilibet gloriam quaerere, ſeſe proferre, & propterea ingenium exercere coepit. *Quibus enim libertas adempta eſt, illi dimidio ſimul mentis privati ſunt*, auctore Homero Odyſſ. P. *verſ.* 322. & apud Platon. VI. de Legib. circa fin. Contra ſi libertate, aut illi ſimili imperio frui licet, *recti ac vividi animi non contunduntur, ſed foventur & attolluntur*, vide Plinium Panegir. & Claudian. Pan. Mallii *verſ.* 261. & II. Stilic. *verſ.* 121.

Coepere se quisque. Offendit verbum *coepere* Gruterum, contra elegantiam ſententiae Salluſtianae. Non enim uno impetu, ſed paullatim ſe protulerunt ingenia, de quo Tacit. Agric. *c.* III. *ingenia ſtudiaque oppreſſeris facilius quam revocaveris*. Et ſi vel ſimul multi ſeſe extulerint, nonne verbum *coepit* omnibus illis, per ſpeciem Macrologiae, accommodatur, quae quocumque modo initium capiunt? ut infra cap. XII. n. 1. de corruptis moribus: *innocentia pro malivolentia duci* coepit: & *divitiae honori eſſe* coepere. *c.* XXIII. *repente glorians, polliceri coepit*. Phaedr. I. Fab. II. *v.* 8.

- - ſed quoniam grave
Omne inſuetis onus, & coepiſſent *queri*.

vide ibi Nic. Rigaltium. Scaliger. ad Catull. Carm. LXXXII. Graev. ad Cic. X. ep. XVI. noſtra

Digitized by Google

genium in promtu habere. Nam regibus boni quam mali ſuſpe- 2
ctiores ſunt, ſemperque his aliena virtus formidoloſa eſt. Sed civi- 3
tas, incredibile memoratu eſt, adepta libertate, quantum brevi
creve-

ſtra ad VII. ep. V. n. 4. p. 328. et ſic Lucas Act. Apoſt. *c.* I. in. aliique ex Graecis. in Vinar. I. correctum legitur: *coepere ſe quique*; ſed antea recte fuit *quiſque*. *coepere quiſque*, dictum eſt, ut Liv. II. *c.* XIX. miſſi *bonoratiſſimus* quiſque *ex patribus*. VII. *c.* XIX. Delecti *nobiliſſimus* quisque, *qui Romam mitteretur*. XXVII. *c.* LI. *primus* quisque *oculis auribusque baurire tantum gaudium* cupientes. Reſpice etiam cap. VI. n. 2. & adi, ſi plura cupis, Heinſium ad Ovid. Faſt. II. *v.* 731. V. Metam. *v.* 212. II. Am. eleg. XI. *v.* 21. rationem petas ex nota ad cap. XXXVII. n. 6.

EXTOLLERE. Delevi prius illud *magis*, quod huic verbo etiam optimae editiones, & Guelf. 2. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Eccard. Baſil. 1. 2. Heuſſ. Vinar. 1. Senat. uterque, & Fabr. 2. addunt. idque ex fide Fabric. 1. Baſil. 3. Struv. et Guelf. 1. cui tamen in ſpatio interlineari adpictum eſt. Non enim hic habet quod agat: ſub regibus enim, omnes ſe extollere non poterant, ut iis exactis ſe *magis* extuliſſe dici poſſent; at *ingenium* etiam tum exercebant, nunc vero *magis* in promtu habuiſſe recte dicuntur. Praeterea ſaepe locum mutat. Quidam ex vulgatis cum Vinar. 2. ed. vet. & Remenſ. utroque: *magis magiſque extollere*, *ingenium*. Alii, ut & Guelf. 3. & Acad. *extollere magis magiſque ingenium*. Ad hoc non contra morem Noſtri eſt illa emendata nunc ſcriptura. ſic Jug. cap. XCVIII. n. 1. *Neque in eo negotio Marius* territus, *aut* magis, *quam antea*, *diminuto animo ſuit*. Tandem hoc dicitur, ut illud Plin. I. epiſt. XIII. *Juvat me*, *quod vigent ſtudia*, proferunt ſe *ingenia hominum & oſtentans*. *Alios extollere*, habes apud Tacit I. Ann. *c.* III. & alibi.

INGENIUM IN PROMTU HABERE. Promere, virtutes animi ſui oſtendentes, adeoque aperte conſulebant & reip. & *gloriae* ſuae. hoc voluit Gloſſa, quae eſt in contextu Baſil. 3. *virtuti maxime operam dantes boni*. Jug. cap. LXX. n. 3. *exiſtimans opera aut* ingenio *ſuo opus eſſe*. Phraſis eſt ejuſmodi, cujus cap. XXXI. *ut omnia bona* in ſpe haberet, h. e. *ſperaret*. & *c.* XLI. Sed *Allobroges diu* in incerto *habuere*. adde cap. XIII. n. 2. & ſic Cicero 1. Offic. c. XXVI. *ut non recondita quadam ratione cernatur*, *ſed ſit* in promtu. hinc Baſil. 2. *in promptu habere* non tam ob promiſcuam τῷ *In* ſtructuram, quam quia *promtum habere* in Gloſſa legerat, exhibere videtur.

2. BONI QUAM MALI SUSPECTIORES. *Boni* hic ſunt, qui virtutibus quibuscumque *excellunt*, & praeclari facinoris gloriam quaerunt; contra *mali* ignavi, quorum nulla ſunt merita aut facta egregia, quique vitam ſilentio tranſcunt. Late enim patentibus vocabulis ſingulari notione ſaepe utuntur, ut dixi ad *c.* III. n. 3. Sic *foedi oculi*, *c.* XV. ſic cap. XII. n. 2. *bonus*, *ignavus*, & Jug. *c.* LVII. *parique periculo* boni *atque* ignavi *erant*, h. e. *fortes*; & infra *c.* XIX. *boni*, pro *optimatibus*, qui ceteris in rep. praeſtant. Idem in dictionibus *bene* ac *male* emere obſervare licet, & quando Jug. cap. C. malo *coercere* dicit, pro *poena*. Nota quidem ſatis eſt figura *Synecdoche*, per quam haec ita dicuntur; Sed cum illius cognitio vix ultra tritiſſima quaedam exempla vulgo procedat: & hoc maxime loco interpretes ſe male ſatis dederint, ejus mentionem feciſſe, non abſurdum exiſtimabitur.

SUSPECTIORES. Idem conqueruntur Tacit. Agr. *c.* II. & XLII. Plin. Paneg. *c.* LXVIII. legatur etiam Ariſtotel. V. Polit. *c.* XI. Dio Chryſoſt. Or. I. de Regno. C. Nepos Dion. *c.* IV. Juſtin. XII. *c.* XIV. Valer. Max. VII. *c.* III. n. 2. Trebell. Pollio Tyr. *c.* XII. Gruter. in Tacit. Diſc. XXXIII. Rationem aperit Cicero 1. Off. *c.* XIX. *ut quiſque animi magnitudine maxime excellit*, *ita maxime vult princeps omnium*, *vel potius ſolus eſſe*. adde cap. VIII. ibidem, & Tacit. IV. Ann. *c.* XXXVIII. *Optimi mortalium altiſſima cupiunt*. Quae ſecum repugnantes Reges, omnes, qui ſupra vulgus eminent, plus quam civilia cupere, aut tamen cupere poſſe, ſibi perſuadent. mox *ſemper*, abjecta copula praefert Baſil. 3.

ALIENA VIRTUS. Aliorum Plancus ad Cic. X. ep. IV. n. II. *ne inter* aliena *vitia*, *hae gentes noſtra mala ſuam putent occaſionem*. Auſon. Epiſt. XIV. *Nam qui ipſe facundus & muſicus editioni* alienae *prolectat audaciam*, *conſilio*, *quo ſuadet*, *exterret*. adde Jug. cap. XLI. n. 2.

3. ADEPTA LIBERTATE. Paſſive, uti Jug. *c.* CI. *dum prope jam* adeptam *victoriam retinere cupit*. Plautus Trin. A. II. Sc. II. *v.* 88.

Non aetate, *verum ingenio* adipiſcitur *ſapientia*.

Cic. de Senect. *c.* II. *ſenectutem ut adipiſcantur omnes optant: eamdem accuſant* adeptam. Sueton. Tib. *c.* XXXXIII. *Biennio continuo poſt* adeptum *imperium pedem porta non extulit*. Sed hoc *Deponens* non ſolum eſt, quod & Active, & Paſſive ſignificat; ſed habemus infra *c.* XLVIII. *ab Autronio* machinatum *eſt*. Jug. *c.* XVII. *uti* interpretatum *nobis eſt*. *c.* XXV. *ab iiſdem ſumma ope* eniſum. *c.* XXXI. *quidquid ſine ſanguine civium* ulciſci *nequitur*. Veteres enim multa illorum etiam Activa terminatione proferre ſolebant,

4 creverit. tanta cupido gloriae inceſſerat. Jam primum juventus ſimul laboris ac belli patiens erat, in caſtris per uſum militiam diſcebat: magiſque in decoris armis & militaribus equis, quam in ſcor-

bant, quod alibi demonſtravi. Et Chariſius II. p. 138. vulgate numero quatuor generum Verborum addit quintum, hoc nempe *Commune*. adde p. 139. atque A. Gell. XV. *c.* XIII. *De verbis* inopinatis, *quae utroque verſum dicuntur, & a Grammaticis* Communia *dicuntur*. Barth. XXV. Adverſ. *c.* VII. ac H. Steph. I. Schediaſm. XXIV.

QUANTUM BREVI CREVERIT. Struv. Acad. & ſolium quoddam lacerum Guelſ. 4. quod nunc illi praemittitur, *crevit*, Senat. 2. *creverat*, qui ſane dubium aliquem reddere poſſent, ſi tanti eſſent. nam *quantum* & *tanta* pro relatis accipi poſſent, & ſenſus auctori affingi: quantum Roma crevit, tantum cupida gloriae fuit. adde Jug. *c.* I. n. 5. Verum nec libri, nec ſenſus ſatis addicunt. intelligit *civitatem brevi auctam eſſe*, uti Liv. XXI. *c.* VII. *verum in tantas* brevi creverant *opes*. Quod vero ſequitur: *Tanta cupido gloriae inceſſerat* illa talis ratio augmenti reip. eſt, qualis illa Jug. *cap.* LXXXIV. *Sed ea res fruſtra ſperata*. tanta *lubido cum Mario eundi pleroſque invaſerat*, & cap. XL. n. 3. *Sed plebes incredibile memoratu eſt, quantum intenta fuerit - - - Tanta lubido in partibus erat*; Catulli Carm. LXIV. *v.* 4. poſt memoratum mentis ſuae dolorem: *tantis fluctuat ipſa malis*; Virgilii I. Aen. *v.* 37. *Tantae molis erat*, cetera; Septimii V. *c.* XVII. *brevi ingens coalita multitudo*. tantus *amor erga Antenorem atque opinio ſapientiae* inceſſerat. qui ſimul dicendi genus confirmat, uti Livius XXIV. *c.* XXI. *Ipſum ingens* cupido inceſſerat *Tarenti potiundi*. adde *c.* XIII. n. 2. Attamen in Vinar. I. lego: quam *brevi creverit*.

4. JAM PRIMUM JUVENTUS. Vinar. I. *Nam primum*. Sed *Jam primum* non tam numerandi, quam incipiendi eſt particula, cujus partem Noſtrates per *Schon* vertere ſolent. Sic cap. XV. ineunte: Jam primum *adoleſcens Catilina multa nefanda ſtupra fecerat*.

SIMUL LABORIS AC BELLI-IN CASTRIS PER USUM. Ita hunc locum emendavi partim ex libris, ex conjectura partim, antequam viderem ſocium mihi eſſe ex parte Rupertum. vide EXCURSUM II. in Catil. Vulgo: *ſimul ac belli patiens erat, in caſtris per laborem uſu militiam diſcebat*.

SIMUUL. Pro *ſimul ac* ſaepe Liv. ut IX. *c.* XXVI. *intellecturoſque id ita eſſe*, ſimul *magiſtratu abiiſſent*. adde Jac. Gronov. ad VI. *c.* I. etiam Cic. ut VI. ep. XIX. in. Simul *accepi a Seleuco tuo litteras, ſtatim quaeſivi*: cum nota. et Seneca I. de Ira *c.* I. *in illo*, ſimul *ira invaſit, nova feritatis acceſſio*. & Caeſar IV. Gall. *c.* XXVI. *Noſtri*, ſimul *in arido conſtiterunt, in hoſtes impetum fecerunt*. vide & ibi I. Fr. Gronovium, & hic I. Daviſium. Sic & Phaedrus II. Fab. IV. *Nam* ſimul *exieris, Aquila eſt parata rapere porcellos tibi*. alii plurimi.

LABORIS. Notanter de laboribus bellicis dicitur, tum per ſe, tum addito *belli*, *militaris*, pro quibus hic Noſter *ac belli*. vide EXCURS. Sic Cic. VII. ep. XVII. n. 2. *timidus in* labore *militari*. Corn. Nep. Phocion. III. *rei militaris* labor. Lucan. VII. *v.* 92.

- - potuit tibi vulnere nullo
Stare labor belli.

Seneca Epiſt. XVIII. *Miles in media pace decurrit ſine ullo hoſte, vallum jacit, & ſupervacuo* labore *laſſatur, ut ſufficere neceſſario poſſit*. adde Jug. *c.* XLIV. n. 3.

BELLI PATIENS. Uti *c.* V. n. 3. *patiens inediae*. Suet. Jul. *c.* LVII. *laboris ultra fidem* patiens *erat*. Caligula *c.* L. *in adoleſcentia ita* patiens laborum *erat, ut* &c. Contra Domit. *c.* XIX. *laboris* impatiens. Noſter Jug. *c.* XLIV. n. I. de exercitu corrupto: *neque* periculi, *neque* laboris *patiens*. *c.* XXVIII. *patiens* laborum, belli *haud ignavus*. & *c.* LXIII. *ubi primum aetas* militiae patiens *fuit*. *Bellum pati* dixit Tertull. ad Martyres *c.* III. *Etiam in pace labore & incommodis* bellum pati *jam ediſcunt*. Juventus vero inde ab aetatis anno *ſeptimo decimo* belli patiens exiſtimata eſt a Serv. Tullio, docente Tuberone apud A. Gell. X. *c.* XXVIII.

PER USUM MILITIAM DISCEBAT. *Per uſum* cur reſcripſerim, dico in EXCURSU n. 4. De re vide Jug. *c.* LXXXV. n. 33. 34. Poſtea vero Romani non ſolo *uſu*, & experientia (cujus veſtigia manſerunt, quod adoleſcentuli *in contubernio* aliorum militaverint, vide Jug. *c.* LXIV.) ſed etiam *exercitiis* in campo Martio & aliis Gymnaſiis (vide Plaut. Bacchid. A. III. *v.* 24. Senec. ep. XXXVI.) demum & *praecepta* militaria legendo militiam diſcebant, de quo Jug. cap. LXXXV. num. 12.

MAGISQUE-LUBIDINEM HAB. *Magis* pro *majorem* quaſi *lubidinem habere* unum eſſet verbum. Liv. XXXI. *c.* XXXI. Magis *illud* eſt periculum, *ne nimis facile victis ignoſcendo plures incitemus*. Ibid. c. XLII. Maxime *uſui fuit Amynander*. Terent. Eun. A. I. Sc. V. *mihi* parum *habeat fidem*. infra *c.* LVIII. n. 9.

DECORIS ARMIS. pulchris atque fulgentibus. Nam

Digitized by Google

ſcortis atque conviviis lubidinem habebant. Igitur talibus viris non labos inſolitus, non locus ullus aſper, aut arduus erat: non armatus hoſtis

Nam auri & argenti uſus in armis tum erat incognitus, quem reprehendit Alexander apud Juſtin. XI. *c.* XIII. n. II. Poſtea tamen, ut apud alios, & ipſius Philopoemenis exercitum, vide Plutarch. Philop. p. 361. ſic & Romanos invaluit, *ſimul ad ſpeciem, & quo tenaciores eorum in proelio eſsent, metu damni*, Suet. Jul. *c.* LXVII. Lege Boſium et Gebhard. ad C. Nep. Ageſil. cap. III.

MILITARIBUS EQUIS. Ad militarem uſum eſsent comparati, non ad voluptatem, cujus cauſſa poſtea equos alebant, cap. XIV. Paullinus Pellaeus Euchar. *v.* 142.

Firmatur facile ad juvenalia vita ſequenda,
Ut mihi pulcher equus *faleriſque ornatior eſſet,*
Strator procerus, velox canis *&c.*

ET CONVIVIIS. Immoderatis; *furor ille*, quem vocat Seneca I. de Ben. *c.* X. *conviviorum, & foediſſimum patrimoniorum exitium culina* taxatur. lege Senec. Epiſt. XCV. Meurſ. de Luxu Rom. *c.* XIII. & infra cap. XIII.

LUBIDINEM HABEBANT. Voluptatem: delectabantur. *Lubido* enim *media* vox eſt, & utroque verſum dicitur. Plaut. Epid. A. I. Sc. II. *v.* 87. *Nequam homo's, qui tibi* lubido *'ſt male loqui.* & libidinem etiam *honeſtae rei dici poſse, ut ſit* libido, *omne quod libuerit*, docet Nonius Marc. cap. XV. n. 19. producto hoc loco Salluſtii: Silius XI. v. 312.

Quoque eſſes miranda magis tam ſacra libido

Noſter II. de Rep. Ord. *Quod ſi tibi* bona *lubido fuerit* &c. Contra Liv. I. *c.* LVII. *Tarquinium* mala *libido capit.* etſi ex appoſito *mala*, caute argumentandum eſſe noverim. Porro Nonius *habent* citat: Sed MSS. *habebant*, praeter Remenſ. 1. & 2. qui *agebant*, quo tamen numerus defenditur, & Vinar. I. cum ed. vet. ubi *habebat*. Cum noſtra facit Aldiana, Rivina, Gruteriana; ſolus I. Waſſe & ignobiliores quidam dederunt *habebat*. Non crediderim, ea ratione, ut numerus idem ſit in eo, quod ſupra eſt: *militiam diſcebat*, & hoc: *habebat*. ex quo tamen fonte ſupra Guelf. 6. Baſil. 1. (in quo tamen nunc littera *n* eraſa eſt) & 3. Codd. Vegetii, & vet. ed. Freinshemii *militiam diſcebant* praetulerunt. Non ſatis illud cauſſae: cum ſtatim n. 6. *properabat* & *putabant*. & cap. XXIII. extr. *Namque antea pleraque nobilitas invidia* aeſtuabat, *& quaſi pollui conſulatum* credebant. Hic vero aliud ſubjicit Fabric. I. qui primitus *lubidinem* habuit; ſed eum antiqua jam manus in ordinem redegit & *libidinem* fecit. Et video Grutero etiam aliquid haeſiſſe, quo differentiam ſtatueret inter illa, quae tantummodo Orthographia differunt. Non tamen illud, quod cuidam ad Cic. I. Offic. *c.* XVII. videtur: *lubidinem* in re bona; *libidinem* in mala poni. Nobis nulla differentia cognita eſt: nec veteribus aliquam fuiſſe, ipſe uſus quemvis edocere poterit. Abſque hoc ſi foret, Velius Longus ſufficeret, qui de Orthogr. p. 2216. *Ambiguum eſt*, manibiae, *an* manubiae; libido, *an* lubido *ſcribendum*. Quare nos, exigente Salluſtio, ſemper *lubido* ſcripſimus.

5. TALIBUS VIRIS. De juventute dixerat. igitur *cum tales*, qui ita juventutem ſuam exercuerunt, *viri eſſent, in virilem aetatem adoleverant*. Celſus I. de R. Med. cap. III. Quibus juvenibus *fluxis alvus, plerumque in ſenectute contrahitur*.

NON LABOS INSOLITUS. MSS. & editiones, *labor* potius ſcribunt, quam *labos*, & in ipſo Virgilio ad vetuſtiſſimum MS. collato *arbos* quidem & *honos* ediderunt; non vero *labos*, ſed *labor*. Cum vero eadem ubique ſit ratio, & Quinctilian. I. *c.* IV. nullo diſcrimine *arbos* & *labos* conjungat; quod alii etiam Grammaticorum faciunt; me non peccaturum arbitrior, ſi rationi hic obtemperem: maxime cum videam Giſan. ad Lucret. p. 448. ex vet. cod. *labos* huic loco vindicare. Ipſe Gruterus Jug. *c.* C. dedit *labos*. ibi vide notam. Confer in rem Valet. Max. III. *c.* II. n. 6. Horat. IV. Ovid. IV.

NON LOCUS ULLUS. Sic cap. XXI. neque *res*. neque *ſpes bona* ulla. cap. LVII. neque *praeſidii* ullam *ſpem*. Cic. VI. ep. IX. n. 2. *ut* non ullo *cum homine conjunctius viverem*. Catullus Carm. LXV. *v.* 72.

Namque ego non ullo *vera timore tegam.*
Virgil. II. Georg. *v.* 420
Contra non ulla *eſt oleis cultura.*
& IV. *v.* 515.
Nulla Venus, non ulli *animum flexere hymenaei.*
& ſic VI. AEN. *v.* 103. II. *v.* 247.
- - non umquam *credita Teucris*.

Cicero Bruto *c.* XC. extr. *ut* non ulla *eſſet, quae* non digna *noſtro patrocinio videretur*. Sic Idem XVI. ep. II. n. I. *non queo*. & Noſter cap. LI. *non idoneus*.

FORMIDOLOSUS. *Formidabilis* Poetae dicunt, & Boetius II. Proſ. II. Sed Donatus ad Terent. Eun. A. IV. Sc. VI. notat; formidoloſus *& terribilis, & timidus intelligitur*. & ſic n. 2. adſuit.

VIRTUS OMNIA DOMUERAT. *Virtus* uſu mi-

6 hoſtis formidoloſus: virtus omnia domuerat. Sed gloriae maxumum certamen inter ipſos erat: ſeſe quiſque hoſtem ferire, murum adſcendere, conſpici, dum tale facinus faceret, properabat: eas divi-

litiae acquiſita & animi magnitudo, uti Caeſar. v. Gall. c. VIII. *Qua in re admodum ſuis militum* virtus *laudanda, qui vectoriis, gravibuſque navigiis, non intermiſſo remigandi labore, longarum navium curſum adaequaverint*. Idem II. c. XXVII. *ut non nequidquam tantae* virtutis *homines judicare deberet auſos eſſe tranſire latiſſimum flumen, adſcendere altiſſimas ripas, ſubire iniquiſſimum locum: quae facilia ex difficillimis* animi magnitudo *redegerat*. Sed verbum *domuerat* valde appoſitum, quo de agris utitur Columella XI. c. XXVII. *terram aratro domare*. Manilius IV. v. 902.

Et domuit *terram ad fruges*.

Hinc cap. X. n. I. *reges bello* domiti. & Manil. I. v. 327. domuit *infernas leges*, quas ſibi ſubjecerat, vicerat. de Orpheo loquitur.

6. SED GLORIAE MAXUMUM CERTAMEN. *De gloria*. Caſus ſecundus pendet ita a nomine *certamen*, uti cap. XXXVIII. extr. *modus contentionis*. ubi pluribus illuſtro. Jug. cap. XLI. n. 2. *neque* gloriae, *neque* dominationis certamen *inter civis erat*. Guelſ. 6. *ſed maxumum gloriae certamen*. I. Waſſe mallet *maxumum* abeſſe. Sed vide cap. IX. n. 2. Cicero I. Paradox. c. II. de his Romanis: *Eos cogitaſſe nihil in vita ſibi expetendum, niſi quod* laudabile *&* praeclarum *videretur*.

SESE QUISQUE. Mire hic variant Codd. & aliorum, & noſtri. Guelſ. 2. 3. 6. 8. 11. Eccard. Vinarienſes, Struv. Baſil. 2. & 3. Incert. I. Rem. I. & ed. vet. *Sic quiſque*. Guelſ. I. 4. 7. 12. Fabric. uterque, Baſil. I. Incert. 2. Acad. Senat. 2. & Rem. 2. *Sic ſe quiſque*. Senat. I. *ſi quiſque*. Guelſ. 10. & Heuſſ. *Sicque ſe quiſque*. Guelſ. 5. *Se quiſque*. 9. *Sic ſeſe quiſque*. Reſcribendum itaque duxi: *Seſe quiſque*, quo pleraque librorum pars, & judicium Rivii ducunt. Gruterus tantummodo: *Se quiſque*; ſed voculam aut ſyllabam illud *ſe* praeceſſiſſe, varietates iſtae docent. Confirmat Jug. c. LXXXIV. Seſe quiſque *praeda locupletem fore-alia hujuscemodi animis trahebant*. Illud *ſic* idem damnat c. XLI. ſibi quiſque *ducere, trahere, rapere*, & alibi, ubi per Pronomen incipere ſolet. quod vero I. Waſſius putet, *ſic* valere *adeo, prorſus* hoc loco, in eo falſus eſt. Praecedit *gloriae certamen erat*, quod verbis pergit demonſtrare. quis ibi locus τῷ *adeo, omnino, prorſus*? vide cap. XXXIX. n. 3. Crediderim hanc particulam ex nota *Sc.* hoc eſt, *ſcilicet* ortam eſſe, quam libris MSS. aliquoties additam deprehendi in ejuſmodi explicationibus, & quam eſſe prius *ſe*, iſte, qui primus addidit, putaverit. Accedebat, quod librariis *ſeſe ferire*, cetera, non ſatis ex uſu videbatur. at non alia via te expedias initio libri. *ſtudent*, ſe *praeſtare*; quam hic *properabant*, ſe *ferire*, ſe *conſpici*. de quo in Fragm. Incert. *Quo cupidius* in ore *ducis* ſeſe quiſque *bonum & ſtrenuum oſtentantes*. Quare faceſſat Coleri & Prieaei: *Pro ſe quiſque*, aliorumque alia commenta.

HOSTEM FERIRE. Occidere. Occurrit etiam Jug. c. I. n. 4. LXXXV. n. 33. & Cat. c. LIX. *leonem & feras ferire*, Jug. c. VI. Ennius apud Cicer. *Hoſtem qui* feriet, *mi erit Carthaginienſis*.

CONSPICI, DUM TALE FACINUS FACERET, PROP. Gruterus ſex has voces libenter neſcio quo ablegaret. Sed *properabat* ex ſupra dictis ſeſe ſatis tuetur. *Conſpici* vero hic maxime neceſſarium eſt, quandoquidem *certaminis gloriae* proprium eſt, properare, ut *conſpiciaris*. Silius I. v. 312.

Clara nec *in numero virtus* latet. obvia *quiſque*

Ora duci *portans, ceu ſolus bella capeſſit*.

Auctor VIII. de B. Gall. c. XLII. *ita quam quiſque poterat maxime inſignis, quo* notior teſtatiorque virtus ejus eſſet, *telis hoſtium flammaeque ſe offerebat*. adde Caeſar. III. Gall. c. XV. VII. c. LXXX. & *conſpici* hinc pro *excellere* dixit Livius XXI. c. IV. ſed quatuor illarum vocum, *dum tale facinus faceret*, patrocinium non reciperem, niſi Criſpus etiam Jug. c. XXXVII. extr. interpretari ſeſe videretur. ibi plura. Hic certe *facinus facere* non facile ab interpolatoribus profectum eſſe poteſt. Denique Codd. nihil mutant. immo duabus voculis auctiores ſunt Heuſſ. atque Senat. 2. & fuit Guelſ. 12. *ab aliis conſpici*. Guelſ. 9. & II. *conſpici ſe*, quibus genus dicendi praeciſum impoſuit. Sed ita Cic. in Piſon. c. XXV. *captare plauſus, ubi per urbem*, conſpici *velle*. & in malam partem Sueton. Claud. c. IV. *ne quid faciat, quod* conſpici *& derideri poſſit*.

FACINUS FACERET. Fabric. 2. *facinus perpetraret*, ex Gloſſa. Noſter c. XI. *foeda crudeliaque in civibus* facinora facere. item cap. XIX. Jug. c. XXXII. n. 2. Quinctil. Declam. II. c. VIII. *plerumque* facinus *infirmitate* fecerunt. Livius I. c. XLI. *qui alienis manibus peſſimum* facinus fecerunt. Catullus Carm. LXXX. extr.

- - *Ah neſcis, quod* facinus facias.

Et

divitias, eam bonam famam magnamque nobilitatem putabant: lau-
dis avidi, pecuniae liberales erant: gloriam ingentem, divitias ho-
neſtas volebant. Memorare poſſem, quibus in locis maxumas hoſtium 7
copias populus Romanus parva manu fuderit, quas urbis, natura mu-
nitas, pugnando ceperit; ni ea res longius ab incepto traheret.

CAP.

Et ſunt, qui putent poſt omnia Verba Activa Subſtantivum Nomen exaudiendum eſſe. Certe non apud Latinos magis, quam Graecos & Hebraeos hujuſmodi locutiones frequentes ſunt. Vide Salmaſ. de Lingua Hellen. p. 139. & quae collegit Vechner. Hellenol. I. cap. XXII. pag. 198. ſeqq.

EAS DIVITIAS, EAM BONAM FAMAM. Sic Baſil. I. Vinar. Gu. I. 2. 3. 5. Fabr. I. 2. Senat. uterque, Rem. 2. & edd. vet. Secunda tamen manus Fabr. I. ea *bonam famam* fecit, eraſa virgula transverſa ſuper *a* in *eam*. Ceteri vel *ea-ea*; vel *ea-eam*; vel *ea divitias*, *bonam famam*, uti Gu. 6. 9. Sed cui non dictum Virgil. VI. Aen. v. 129. *Sed referre gradum*-hoc *opus*, hic *labor eſt*. quod expreſsit Ovid. I. Art. v. 453. cum Quinctil. VI. c. II. *Huc igitur incumbat orator*, hoc *opus ejus*, hic *labor eſt*. Apulejus Apolog. p. 315. Hiccine *eſt ſceletus*? haeccine *eſt larva* (hoccine *eſt*, *quod appellitabatis daemonium*. Cic. Somn. Scip. c. VIII. hic *fons*, hoc *principium eſt movendi*. Plaut. Truc. A. II. Sc. V. v. 13.

Id *illi morbo*, id *illi ſenio eſt*, ea *illi miſerae miſeria eſt*.

Idem Trinum. A. III. Sc. II. v. 71.

Is *eſt bonos homini pudico*, *meminiſſe officium ſuum*.

Livius II. c. XXVIII. *Si* haec *profectio*, *non fuga eſt*. vide Gronov. in Senec. ad Marc. cap. XIX. Cic. X. ep. X. n. 4. Is *enim bonos mihi videri ſolet*, *qui non propter ſpem futuri beneficii defertur & datur*. Ibi jam dixi conciſum eſſe genus dicendi, quod integrum eſſet *eas divitias*, divitias, *eam famam*, bonam famam putabant. Addo I. de Rep. Ord. cap. V. *Nihil lubidini denegare*, eam *virtutem & magnitudinem animi aeſtimant*.

PECUNIAE LIBERALES. Raro Nomini *liberalis* Caſus adjungitur. Dictum tamen ut illud Capitolini in Pio c. II. *Largus* ſui, *alieni abſtinens*. adde ſupra c. V. n. 4. Victor Epitom. c. XX. *ad quaerendum diligens*, ad largiendum *liberalis*. Confer c. LII. *malarum* rerum *audacia*. Jug. c. XIV. *honeſtarum* rerum *egens*. c. XVIII. *ager* frugum *fertilis*. c. XXIX. *poſtquam participem* negotii *Scaurum accepit*. Juſtin. VI. c. VII. pecuniae adeo parcus *fuit*, *ut ſumtus funeri defuerit*. Contra Hegeſippus I. cap. XV. *pecuniae avarus*.

DIVITIAS HONESTAS. *Decentes* & convenientes ſtatui ſuo, quae ſufficerent rei familiari, ne *turpe* aliquid pati cogerentur. vide Jug. c. XIV. nu. 17. Noſtrates: *Ehrliches Auskommen*. Saepe *honeſtum* pro *decoro*. c. XIII. n. I. *honeſte* & *per turpitudinem* opponit. Jug. *cap.* XIV. *honeſtus exitus*. c. LXXXII. *Quibus rebus ſupra bonum aut* honeſtum *perculſus*, *neque lacrumas tenere*, ibi dixi. Hoc vero eſt, quod Marius a ſanctis viris acceperat c. LXXXV. *Omnibus bonis oportere* plus gloriae, *quam divitiarum eſſe*.

7. MEMORARE POSSEM. Et memorantur haec paſſim ab Hiſtoricis. confer cap. LIII. & Jug. c. CVII. C. Nepos Pelop. c. II. *Magnae ſaepe res non ita magnis copiis ſunt geſtae*. Herodian. VIII. cap. III. n. II. Nempe, quod Veget. I. c. XVIII. ait, *In omni conflictu non tam prodeſt multitudo*, *quam virtus*. adde Vellei. Pat. II. c. CXII. ſeqq. Liv. XXI. c. XLIII. Juſtin. XX. c. III. Bernegg. ad Sueton. Aug. XVII. 7. Gruter. ad Flor. II. c. VIII. n. 17.

PARVA MANU. Parvis copiis. *manus* de omni multitudine, & proprie de *militibus* dicitur. exempla ubivis obvia. Vide tamen Marcell. Donatum ad Tacit. XIII. Ann. cap. XIV. Vinar. I. *ſuderat*.

NATURA MUNITAS. Situ & loco. opponitur *opere* Jug. c. LVII. n. I. *id oppidum magis opere*, *quam* natura *munitum erat*. Caeſar I. Gall. c. XXXVIII. *idque* natura *loci ſic muniebatur*. Livius XXX. c. IX. *locus cum operibus*, *tum ſuapte* natura *tutus*. Lucanus VI. v. 23. Naturam *ſedemque loci*. Auct. de B. Alexandr. c. XXVIII. *Conſederat cum copiis rex loco* natura *munito*. Et pro *ſitu* praeciſe Caeſar. V. Gall. cap. XIII. *Inſula* natura *triquetra*. Has autem urbes capere longe majoris gloriae eſt, quam operibus munitas. illud enim eſt quaſi *ipſam naturam vincere*, verbis Noſtri Jug. cap. LXXVI.

PUGNANDO CEPERIT. Vi atque virtute; non per fraudes aut deliberationem. Sic jam in Columna Duillii. v. 6. MACELLAM. PUGNANDOD. CEPET. Jug. c. XXIX. n. I. *multos mortalis & urbis aliquot* pugnando *cepit*. I. Hiſtor. *validam urbem* pugnando *vicit*. ut Liv. XXXIII. c. XXXVI. *alios jam congregatos* pugnando *vicit*. Id XXXV. cap. I. vi *fundere*. Vatinius Cic. V. ep. X. n. 9.

CAP. VIII.

1 SEd profecto fortuna in omni re dominatur: ea res cunctas ex lu-
2 bidine magis, quam ex vero celebrat obſcuratque. Athenienſium
res geſtae, ſicuti ego aeſtumo, ſatis amplae magnificaeque fuere; ve-
rum

Sex oppida vi, oppugnando *cepi*. Plautus Menaechm. A. v. Sc. VIII. *v.* 5.

Quom ego accurro, teque eripio vi, pugnando.

Apulej. IV. Metam. p. 146. *Quam noſtra* vi, virtute *nacti ſumus*. Sic etiam Jug. *c.* XIV. *Ceteri reges aut* bello *victi*, & cap. v. *quaſcumque urbis & agros* manu *ceperat*.

NI EA RES. Superfluum videtur Grutero *ea res*; ſed non eſt. Sic Jug. *c.* LXXXIV. *putabatur Marius aut belli uſum aut ſtudium vulgi amiſſurus, ſed* ea res *fruſtra ſperata*. quo plura contuli. eſt enim uſitatiſſima Periphraſis Pronominis, ſi ad noſtrum uſum; ſed planum & purum dicendi genus; ſed planum & purum dicendi genus, ſi ad proprietatem reſpicias. Sed *nos* elegantius abeſſet: & abeſt ſane ab Incert. 1. qui ejus loco *ab incepto* me *traheret*. vide *c.* XX. extr. Eodem pertinet ſcriptura Heuſſ. *longe nos ab inc. tr.* et Vinar. 1. *ab inc. nos traheres*: quem ordinem etiam in aliis oſtendi. adde Jug. *c.* XLII. n. 5. & *c.* LXXXIX. n. 1. & 3.

CAP. VIII. 1. FORTUNA-DOMINATUR. Sic Jug. *c.* CII. *humanarum rerum* fortuna *pleraque* regit. Claudian. 1. Eutrop. *v.* 24 *Hoc regni*, *fortuna*, *tenes*. Attius apud Nonium cap. IV. n. 345. Fors dominatur, *neque vita ulli propria in vita eſt*. Paſſim itaque *Hera* ac *Domina* audit, & propterea, inquit Galenus Protreptic. *καὶ πηδάλιον ἴδοιεν ἐν χερσὶν ἔχειν αὐτῇ*. Legi poterit, ſi placuerit, Plutarch. de virtute & fortuna R. & Alex. M. Ariſtotel. II. Phyſ. cap. IV. Plin. II. H. N. *c.* VII. Macrob. v. Saturn. *c.* XVI.

EA RES CUNCTAS. Ed. vet. *ea res cunctos*: perinde ac ſi *ea res* conjungenda ſint; quod ne cui incidat Rem. 1. Acad. & a prima manu Guelf. 4. ea fortuna *res cunctas*. Commeliniano Gruteri defuit *ea res*, & ille mallet abjicere. Non placet. Heuſſ. *ea res* cumque *ex lub.*

EX LUBIDINE-EX VERO. *Ex* eſt fecundum, ut II. de Rep. Ord. in. *pleraſque res fortuna* ex lubidine *ſua agitat*. adde infra *c.* XLIV. n. 1. Terent. Heaut. A. 1. Sc. II. *v.* 42. *pati* ex *ſua* libidine *moderantur*. Quinctil. Decl. CCLI. *qui nuptias* ex aequo *fecerunt*. Sueton. Caeſ. *c.* XXXI. & Plin. I. epiſt. 1. *ex conſuetudine*. Vetus formula apud Gell. v. *c.* VI. ex *animi mei ſententia*. adde cap. XXVI. n. 1. De re Plautus Capt. A. II. Sc. II. *v.* 54.

Fortuna humana fingit artatque, ut lubet.

Stat. II. Silv. VI. *v.* 8.

- - - *rerum omnia caeca*

Sic miſcet fortuna manu, nec pectora novit.

Seneca Hippol. *v.* 377. *Res humanas* ordine nullo Fortuna *regit* &c. adde cap. X. & lege contra Lactant. III. *c.* XXVIII. Boet. I. Proſ. II. ſqq.

EX LUBIDINE MAGIS, QUAM. Palatino 4. abſuit *magis*. & ſane more Graecorum frequenter omittitur in hoc poſitu, ut Ter. Andr. Prolog. *qui placere ſe ſtudeat bonis*, quam *plurimis*. Apulej. Apolog. p. 327. *idque a me ſuſceptum officii gratia*, quam *lucri cauſſa docebo*. Neque aliter legit Berneggerus in Juſtin. VI. *c.* 1. n. 5. ubi hanc Ellipſin exemplis confirmat. Tacito ſane nihil frequentius. Nec refugiunt Noſter aliique. vide cap. IX. num. 5. Plura collegit Anton. Auguſtin. IV. Emendat. *c.* VIII. Schott. Obſerv. Hum. v. *c.* XXXIV. Vechner. I. *c.* v. Voſſius de Conſtruct. c. LXI. Sed Codd. noſtri agnoſcunt. agnoſcit etiam Lactantius l. c.

CELEBRAT OBSCURATQUE. Gloſſ. Guelf. 1. *laudat & vituperat*. Vero prorſus Guelf. 2. *exaltat & humiliat*. Loquitur enim de celebritate factorum Athenienſium & Romanorum.

2. SICUTI EGO AESTUMO. *Aeſtumo* revocavi, jubentibus MSS. notae pretioſioris Gruterianis, & ex noſtris Guelf. 1. 2. 5. 6. 10. 11. Fabr. utroque, utroque Rem. utroque Senat. utroque Vinarienſi, Incert. 2. Baſil. 1. & 2. Heuſſ. Struv. Eccard. ac ed. vet. & quidni in Noſtro feramus, quod ferimus in Caeſare III. Civ. *c.* XCV. *nullum ſpatium perterritis dare oportere* aeſtimans; quoſque ibi Daviſius; & Macrob. II. Sat. *c.* VII. *Multi*, ut aeſtimo, *in hoc a Varrone diſſentiunt*; Apulejo p. 74. *Ad hunc modum res agi in mundo* aeſtimemus; Juſtino III. cap. VII. *ſupervacuam pugnam* aeſtimantes; & aliis compluribus: tanto magis, quod hic ad proprietatem magis accedat, quam vulgatum *exiſtimo*. vide ad cap. II. n. 8. Sic cap. XIV. n. 7. XXXI. n. 8.

AMPLAE MAGNIFICAEQUE. Eadem de rebus
Scytha-

Digitized by Google

rum aliquanto minores tamen, quam fama feruntur. Sed quia pro- 3
venere ibi ſcriptorum magna ingenia, per terrarum orbem Athe-
nienſium facta pro maxumis celebrantur. Ita eorum, qui fecere, 4
vir-

Scytharum Juſtin. II. *c.* I. init. Baſil. 3. *ſatis amplae, ſatis magnificae fuere*.

ALIQUANTO MINORES. Quod nec ipſe Thucydides, Waſſio laudatus, negat Libr. I. *c.* XLII. Lactant. I. *c.* XV. *Quod malum a Graecis ortum eſt: quorum levitas inſtructa* dicendi facultate *& copia incredibile eſt, quantas* mendaciorum *nebulas excitaverit;* Junge Ejuſdem *c.* XVIII. Aurel. Vict. Caeſ. *c.* III. n. 12. Graecorum *dicto, quis* augendi *omnia ſtudium eſt*. ubi Schottus jam laudavit Juvenal. Sat. X. *v.* 174.

- - - *quidquid* Graecia mendax
Audet in hiſtoria.

propter hanc levitatem adeoque ſubleſtam fidem ſaepe male audiunt. vide Cic. pro Flacco *c.* IV. pro Sextio c. LXVII. Plin. V. H. N. *c.* I. in Baſil. 2. defuit primitus *tamen* (deeſtque Heuſſiano) & pro *aliquanto* ſcripſerat *aliquantum*.

FAMA FERUNTUR. Circumferuntur, communi opinione putantur & praedicantur. Sic *fama fert*, Livius I. *c.* LXV. & cap. XLII. *ut poſteri* fama ferrent *conditorem Servium*. Frontin. II. Strateg. Praeſ. *ut mea* fert *opinio*.

3. PROVENERE. Eleganter de *ingeniis*, tamquam de alio quodam proventu. Juſt. XIII. *c.* I. *Neque enim umquam Macedonia tam clarorum virorum* proventu *floruit*. Plin. I. epiſt. XIII. *Magnum* proventum *poetarum annus hic attulit*. Et ſic Zoſimus I. *c.* I. ὥστε εὐφορίας μὲν συνιέναι ψυχῶν ἐνδεῖν, ἀφορίας δὲ ἐπιπολαζούσης ἐς τὸ νῦν ὁρώμενον σχῆμα κατενεχθῆναι.

SCRIPTORUM MAGNA INGENIA. Hoc ordine verba locant MSS. quos vidimus numero quindecim, & ed. vet. Guelf. 3. *magna ingenia ſcriptorum*. 8. 9. & 11. *magna ſcriptorum ingenia*. & hanc varietatem Gruterus & Waſſe in ſuis quiſque notarunt. unde hic quidem *ſcriptorum* ſuperfluum judicat. Et ſane eleganter *ingenia* per ſe ſcriptores notant, uti in proxime ſequentibus & ſaepe apud Tacitum. ſic & Propert. I. eleg. VII. *v.* 21.

Tunc me non humilem mirabere ſaepe poetam:
Tunc ego Romanis praeferar ingeniis.

Verum Criſpus, cum mox *praeclara ingenia* ſcripſerit, hic *ſcriptorum* omiſiſſe non poteſt: & licuit illi in hoc, quod alibi, ubi cap. XI. *delubra deorum*, pro quo nude alii *delubra* c. IX. *ſuppliciis deorum*. Juſt. *c.* XVIII. *navium carinae*, *c.* XIX. *ſolis ardores*, pro quo paullo ſuperius; *haud procul ab* ardoribus, *c.* LII. *veſper diei* & ſimilia plene dicere voluit.

PRO MAXUMIS CELEBRANTUR. Ut maxima. Supra *c.* III. n. 2. *veluti ficta* pro falſis *ducit*. Ovid. I. Triſt. eleg. VII. *v.* 16. *Amicitiae nomen*

Re tibi pro vili *ſub pedibuſque jacet*.

Plaut. Merc. A. IV. Sc. IV. *v.* 4.

Nam qui amat, quod amat, ſi id habet,
id habet pro cibo.

Lege quae congeſſi ad Jug. *c.* XCVIII. *quia non fugere*, pro victoribus *agere*.

4. ITA EORUM, QUI FECERE, VIRTUS. Vulgo: *Ita eorum, qui* ea *fecere, v. t. h. quantum verbis* ea *potuere extollere*, *p. i.* Priorem clauſulam emendavi ex Eccardiano qui: *Itaque eorum, qui* fecere, *virtus tanta habetur*. ejeci *ea*, cujus Pronominis repetitio multa putidum quid redolebat. et quoniam Guelf. 3. oſtentaret: *ita eorum, qui* facta *fecere*, facile apparebat interpolatorem per *ea* ſenſum juvare, & ad praecedens *facta* remittere voluiſſe; quaſi vero non ſenſu ex prioribus addere, & ita abſolute *facere* dicere potuiſſet Salluſtius, uti n. 5. & cap. I. *priuſquam* incipias *conſulto, & ubi conſulueris, mature facto opus eſt*. & cap. VI. num. 5. *feſtinare, parare*. ibi vide. Livius XXXI. *c.* II. *ipſe eodem aperto itinere per medios montes* duxit. pro *exercitum duxit*. quid quaeris? ſupra *c.* II. n. 1. *& qui* fecere, *& facta aliorum ſcripſere, multi laudantur*. Juſtin. VII. *c.* III. *natura taciti; ad* faciendum, *quam ad dicendum promtiores*. Eademque Ellipſis eſt, quando *contra quem facere*, locutione uſitatiſſima dicimus. adde Jug. *c.* XCII. num. 9.

TANTA HABETUR, QUANTUM. Turbant Guelf. 7. *virtus* clara *habetur, quantum*, & 8. *virtus tanta habetur*, quanta. Homines obſcuri adamaſſent aequalem plane oppoſitionem *tanta-quanta*, prae inaequali hac *tanta-quantum*. Sed non audit eos Criſpus Jug. *cap.* I. tanta *cura*, quanto *ſtudio*. nec Cicero II. ad Attic. ep. XIX. *neque* tantum *eſt in re*, quantus *eſt ſermo*. Idem XII. Fam. ep. VII. n. 2. *Dixi* tanta *contentione*, quantum *forum eſt*. De te vide Vopiſc. in Probo *c.* I. Plaut. Pſeud. A. II. Sc. I. *v.* 4. & maxime, quem Noſter expreſſit, Thucyd. II. cap. XXXV. Immo ubi deſunt ſcriptores, virtus in obſcuro latet. Horat. IV. Od. IX. *v.* 25.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi, ſed omnes inlacrumabiles
Urguentur ignotique longa

Nocte

virtus tanta habetur , quantum verbis eam potuere extollere praeclara ingenia. At populo Romano numquam ea copia fuit : quia prudentiſſumus quiſque negotioſus maxume erat: ingenium nemo ſine corpore exercebat : optumus quiſque facere , quam dicere ; ſua ab aliis benefacta laudari, quam ipſe aliorum narrare malebat.

CAP.

Nocte, carent quia vate ſacro.
Boetius II. Proſa VII. *Quam multos clariſſimos ſuis temporibus viros ſcriptorum inops delevit oblivio?* adde Cic. pro Archia.

QUANTUM VERBIS EAM POTUERE EXTOLLERE. Sic Fabricianus I. Guelf. 6. 10. & forſitan Remenſ. 2. pro vulgato *ea*. Sic conjecerat olim Gruterus , apud quem, ſi viveret , noſtra emendatio bonam gratiam initura eſſet. Sane longe validius & magis ex numero aſſertum eſt, ſi *virtus* tanta eſt , quantum *ipſa* extollitur , quam ſi ex laude *factorum* (ad ea enim *ea* pertinet) dependet. Neque aliter Vopiſcus l. c. qui ad *virtutes* refert *eas:* neque omnino Thucydides. Accedit Vinar. I. *quantum* ea *verbis potuere ext.* tam *praeclara ingenia. tam* fecit, cum reperiſſet *eam*.

5. **NUMQUAM EA COPIA FUIT.** *Solche Gelegenheit*, ſcriptorum & magnorum ingeniorum. *Copia* autem non ſolum *abundantiam* , ſed & *praeſentiam* & *facultatem* notat , quod ex locutione *copiam rei alicui facere* apparet. & hoc poſteriori ſignificatu hic accipiendum eſt. Loquitur enim de veteribus Romanis, qui ſuere poſt reges exactos. Ex iſtis profecto neminem hiſtoricum novimus, & ante Bella Punica nullus reperitur, qui aliquid de rebus Rom. ſcriptum reliquerit. *Fabius Pictor* primus innotuit, iſque aequalis ſuit temporibus belli Punici ſecundi, Liv. XXII. *c.* VII. Eutrop. III. *c.* II. eum atque L. Cincium [illegible] hiſtoricorum nominat Dion. Halicarn. I. *c.* VI. Memorantur quidem *M. Livius Andronicus* , & *Naevius* , paullo majores, ſed poetae, qui fabulas ad populum dedere, anno poſt V. C. circiter IↃX. & IↃXIX. Cic. Bruto *c.* XVIII. Gellius XVII. *c.* XXI. *Ennius* vero famigeratiſſimus inter veteres junior eſt Fabio. Vides igitur, quantum temporis Roma ſine hiſtoricis fuerit, & res ſuas ſine teſte & auctore geſſerit. *Numquam* igitur particula de illo tempore intelligenda eſt, & eleganter aptatur certo tempori , ut Jug. *c.* XCV. & Terent. Adelph. A. IV. Sc. II. *v.* 31. *Verum hodie numquam monſtrabo*. adde Serv. ad II. Aen. *v.* 670. De *copia c.* XVII. *quibus vel magnifice, vel molliter vivere* copia *erat*. Sed plura ad Jugurth. *c.* XCVIII. *Tum Marius ex copia rerum conſilium trahit*. Vinar. 2. *ea copia ſcriptorum fuit*.

PRUDENTISSUMUS QUISQUE. Qui *ſcientia* pollebat, & de rebus geſtis bene dicere & ſcribere potuiſſet. Sic Nepos Cimon. *c.* II. *Habebat magnam* prudentiam *cum juris civilis, tum rei militaris*. Ceterum *prudentiſſumus quiſque* nobis eſt vulgatum: *prudentiſſimi*. ſic mox *Optimus quiſque*. & Aur. Victor Caeſ. *c.* III. Prudentiſſimus quiſque *ſimilem fore ſui credebat* . infra *c.* LI. *peſſumum quemque*. *c.* LX. *ſtrenuiſſumus quiſque*. & innumera alia apud alios.

NEGOTIOSUS. Rebus gerendis adſtrictus. Vide, ſi lubet, quae de vi & terminatione ejuſmodi nominum ex Gellio aliiſque produxi ad Jug. *c.* LXVI. n. 2. *vulgus ſeditioſum atque* diſcordioſum *erat*.

NEMO SINE CORPORE. Omnes enim militiae ſeſe addicebant & corpus ad labores tolerandos exercebant , *bellicoſa etiam tum civitate*, Sueton. Grammat. *c.* I. adde Cicer. IV. Tuſc. Qu. *c.* III.

OPTUMUS QUISQUE. Optimi ingenio & virtute, uti *boni* ſupra *c.* VII. n. 2.

QUAM DICERE. De ſe & ſua *benefacta*, uti Jug. *c.* LXXXV. *meamet* facta *mihi* dicere *licet* . De hoc genere repetitionis vide Gronov. ad Liv. XXX. *c.* VII. Sic *benefacere* & *dicere* conjungit *c.* III. n. I. Contra Jug. *c.* XLIV. habes *exercitum* lingua, *quam* manu *promtiorem*. Imitatur noſtrum Juſtin. citato XLI. *c.* III. n. 8. & Quinctil. Inſtit. Proem. p. 8. Facere *enim optima, quam* promittere *maluerunt*. adde Jug. *c.* VI. n. 2.

SUA AB ALIIS BENEFACTA LAUDARI. Fabric. I. & 2. *beneficia*, hoc eſt, bona & praeclara facta. quod non repudiandum eſſe, illud evincit Jug. *c.* XXXI. extr. *adhoc in rep. multo praeſtat* beneficii, *quam* maleficii *immemorem eſſe*. Sic miſcent libri *c.* LII. *malefacta* & *maleficia*. & ſane noſter alibi dixit *bene parta* , *bene conſulta;* ſed ab illis non aliud habebat Nomen, quod hic in promtu erat. Intrudunt quidam *Et* , ſcribentes *Et ſua ab al* nullo bono more, & cujus in ſcriptis ne veſtigia quidem apparent. adde Jug. *c.* XIV. n. I. LXVIII. n. 2. infra *c.* XXXIV. num. 2.

CAP.

Digitized by Google

C A P. IX.

IGitur domi militiaeque boni mores colebantur. concordia maxuma, 1
minuma avaritia erat: jus bonumque apud eos non legibus magis, quam

CAP. IX. 1. BONI MORES COLEBANTUR. Eccard. *celebrebantur*. Ovid. I. Metam. *v. 90. ſine lege fidem rectumque* colebat. Cic. I. Offic. *c.* II. *officium colere*, & mox: *neque amicitiam* colere *poſſit*, *nec juſtitiam*, *nec liberalitatem*. De moribus eorum vide Cic. Paradox. I. *c.* II. & v. de Rep. apud Auguſt. II. de Civ. Dei *c.*XXI. ubi de illo Ennii verſu: *Moribus antiquis* ita judicat: *quem quidem ille verſum, vel brevitate, vel veritate tamquam ex oraculo mibi quodam eſſe effatus videtur. Nam neque viri, niſi ita* morata eivitas *fuiſſet: neque* mores, *niſi hi viri praefuiſſent, aut fundare, aut tam diu tenere potuiſſent tantam & tam juſte lateque imperantem Rempublicam.*

CONCORDIA MAXUMA, MINUMA. Poſituram variat Guelf. 3. *concordia maxuma*, *avaritia minuma*. Sed iſte ſeiolus habet, unde ſapiat ad *c.* II. n. 2. dicta habeat & Cic. III. ad Qu. Fr. ep. v. *nec honores* ſitio, *nec* deſidero *gloriam*. Id. III. de Nat. D. XXXIV. extr. *ita ad impietatem* in deos, in homines *adjunxis injuriam*. *c.* XXXVIII. *Critolaus evertit* Corinthum, Karthaginem *Hasdrubal*. adde *c.* XXXII. Id. I. de Div. *c.* XXXIII. *Haec improbantur* a Peripateticis, a Stoicis *defenduntur*. II. *c.* LXIV. *poeta* nemo, nemo *phyſicus obſcurus*. Interim non negligendum hoc loco videtur, quod Cl. Jac. Chriſtoph. Iſelius ex MS. Baſileenſi, quem *primum* voco, adnotavit: eum habere: *Concordia* maxUma, minIma *avaritia erat*. Seilicet elegantiam iſtius librarii inde conjicere licet, qui voci *minima*, cum alibi veteri Orthographiae, eique etiam in proxima voce *maxuma* inſiſtat, exilem potius ſonum tribuere maluerit. Exilem dico. nam ſie veteres Grammatici vocant ſcripturam in his vocabulis per I, quam tanquam ſingularem in C. Caeſare notavit Terentius Varro apud Caſſiod. de Orthogr. p. 2284. qui *maximus*, *juſtiſſimus* per tertiam vocalem, non ut antiqui *maxumus*, cetera ſcripſerit. Sed poſt Caeſaris etiam tempora antiquum obtinuiſſe, teſtatur Mar. Victorin. I. Art. Gramm. p.2456. *Idem* C. *Caeſar* Optimus, Maximus *ſcripſit*, *non*, ut nos, *per U litteram*. Neque ad ſola Superlativa iſta ratio pertinet, ut nonnulli exiſtimarunt, contra quos diſputat Velius Longus p. 2216. ſed *LUbido*, *aeſtUmo*, *faciUndum* reliqua etiam huc referenda ſunt. Hine apud Virg. I. Georg. *v.* 284.

Septuma *poſt* deeumam *felix*

II. *v.* 205. Optuma *frumentis*, & ſimilia recte ex obſoletis membranis ediderunt. adde Pier. ad I. Aen. *v.* 525. & II. *v.* 311. 389. Medium autem iſtum ſonum, quem inter U & I agnoſeunt Quinctil. I. *c.* IV. Priſeian. Libr. I. p. 539. cum aliis hujus permutationis cauſſam fuiſſe, ſuo loco demonſtrabo. Ceterum placuit quidem ingenium dicti illius librarii; ſed in Salluſtio aliquid mutare vel propterea abſtinui, quod nimis ingenioſum videretur: & quod obſervarem eumdem cap. XX. itidem ſcripſiſſe: *maxumum atque pulcherrimum facinus incipere*.

ERAT. *Inter ipſos erat*, praeſert Guelſ. 7. & 8. At 9. 10. 11. & Eccard. *illis erat*. Sed Pronomen omittit Noſter *c.* XXI. extr. *c.* XXV. extr. *prorſus multae facetiae multuſque lepos* inerat. *c.* LV. n. 5. *laqueo gulam* (ei) *fregere*. Jug. *c.* LXXXV. n. 4. *alii ſi deliquere omnia haec praeſidio* (illis) *adſunt*. Sic Caeſar I. Gall. *c.* XXVIII. n. 1. *quorum per fines ierant*, *his*, *uti conquirerent & reducerent* (eos) *imperavit*. Sueton. Othon. *c.* VIII. *Ubinam imperator eſſet requirentes*, *perruperunt in triclinium uſque*, *nec niſi* viſo *deſtiterunt*.

JUS BONUMQUE. Ante haee verba Gloſſam habet Guelſ. I. *per naturam maxime juſtitiam colebant*, quae ſe ipſa ſatis damnat. Sed copulam omittunt Baſil. 3. Gnelſ. 8. 9. 10. *Jus bonum*, & Ecoard. *Bonumque jus*. Plautus Pſeud. A. I. Se. v. *v.* 123. Jus bonum *orat Pſeudolus*, & alia alibi ſimiliter dixit. Neſcio an potiſſimum confirmetur illis I. Hiſt. *neque amplius*, *quam regibus exactis* aequo *&* modeſto jure *agitatum*, & Orat. Lepidi: *utrumque per injuriam malunt*, *quam* optumo jure *liberi agere*. Alibi tamen conjunctionem addidit, Jug. cap. XXIX. n. 2. *magnitudine pecuniae* a bono honeſtoque *in pravum abſtractus eſt*. Igitur *jus* eſt id, quod verum, rectum & aequum eſt; *bonum* vero proficuum & utile reip. Sie Jug. *c.* XXII. *neque* recte, *neque pro* bono *facturum*. *c.* XXXV. *Fit reus magis ex* aequo bono*que*, *quam ex jure gentium Bomilcar*.

NON LEGIBUS MAGIS, QUAM NATURA. Quod idem de Seythis tradidit Juſtin. II. *c.* II. *Juſtitia gentis* ingeniis *culta*, *non* legibus. & de Romanis non multum abſimilia Tacit. III. Ann. cap. XXVI. Idem de Germanis cap. XIX. extr.

2 quam natura valebat. Jurgia, diſcordias, ſimultates cum hoſtibus exercebant: cives cum civibus de virtute certabant. in ſuppliciis Deorum magnifici, domi parci, in amicis fideles erant. Dua-

Pluſque ibi boni motes *valent*, *quam alibi bonae* leges. adde Lactant. v. *c.* v. illud *non magis*, *quam* eſt, verſis membris, idem quod *non minus*, *quam* vel *aeque ac*. Corn. Nep. Dion. *c.* III. *homo amicus* non magis *tyranno*, quam *tyrannidi*.

2. JURGIA, DISCORDIAS. Vulgares quaedam editiones addunt *iras*, quod in nullo ex noſtris apparet Codice, excepto Senat. 1. *Jurgia*, quid ſint, dico ad *c.* XXXI. n. 4. Iſidorus Gloſſ. Jurgat, *litigat*, *rixat*, *pugnat*. Cum *bello* jungit Mela III. *c.* v. de Scythis: *Non* bella *novere*, *non* jurgia. *Diſcordias* dixit plurium numero ἐμφατικωτέρως, uti Donato videtur, ad Andr. A. 1. Sc. 1. *v.* 70. ſive quoniam ſemel de pluribus loqui coeperat. Sic *c.* XV. n. 4. *neque vigiliis*, *neque* quietibus *ſedari poterat*. Cicer. Offic. I. *c.* XXIX. *Ludo autem & loco uti illo quidem licet: ſed ſicut ſomno &* quietibus *ceteris*. Seneca de Provid. *c.* III. *cruditatibus* ebrietatibus*que & ceteris*, *quae necant per voluptatem*. vide Gron. in Conſ. ad Polyb. *c.* XXXVI. A. Gellius XVII. *c.* II. M. Catonem in numero elegantiam quaeſiviſſe obſervat in eis. *Et complures in laboribus miſerrimas* vitas *exegerunt*; *at hic nimiis in* otiis *conſumtus eſt*. Quare fruſtra ſcriba Guelf. II. haeſitat in *diſcordia*: fruſtra Guelf. 9. *ſimultatem* oggerit, eum ipſe Cicero *ſimultates* ſaepiſſime dixerit.

SIMULTATES. Gloſſ. Guelf. 1. Simultas *eſt latens odium*, *a verme* ſimulta, *quae jacens tauro inter cornua*, *facit eum cornipetam*. De verme *ſimulta* etiam Papias, qui eum in capite arietis naſci docet. Iſidorus *ſimultum* vocat & in cornu locat: item Jo: de Janua, qui fere iiſdem verbis deſcribit, quibus noſter librarius. Sed nugae ſunt merae Grammaticorum, ut nomen haberent, unde *ſimultatem* derivarent. Paullo melius Feſtus, ſive Paullus p. 510. ſimultas, *ideſt*, *odium*, *dicta ex contrario*, *quia* minime *ſint* ſimul. *poteſt & a* ſimulatione *dicta exiſtimari*, *quia ſimulate loquuntur ad invicem*. Recte a *ſimul* deducitur. Proprie enim de *aemulatione* dicitur, ubi duo vel plures *ſimul* aliquid adfectant. Neque, qui antiquae Orthographiae gnarus eſt, ipſe *aemulationi* aliam poterit adſcribere originem: etſi haec vulgo in bonam, illa in malam partem ſumatur.

EXERCEBANT. Sic infra *c.* XLIX. n. 2. *Uterque cum illo gravis* inimicitias exercebant. cui loco quaedam alia junxi.

DE VIRTUTE CERTABANT. Quod teſtatur etiam Vellej. II. *c.* XXVI. *in qua civitate ſemper* virtutibus certatum *erat*, *certabatur ſceleribus*. & Tacit. III. Hiſt. *c.* XI. *ut olim* virtutis *modeſtiaeque*, *nunc procacitatis & petulantiae* certamen *erat*. Sed quoniam *nihil tam pronum eſt ad ſimultates*, *quam aemulatio*, verba ſunt Plin. Paneg. *c.* LXXXIV. ſententia etiam Salomonis Proverb. *c.* X. comm. 12. & Ciceronis Lael. *c.* X. per haec primum certamina evenit, ut civium animi in ſe invicem accenderentur, & concordiae paullatim obliviſcerentur. quae res poſtea magnorum malorum, & ipſius libertatis ruinae cauſſa fuit.

IN SUPPLICIIS DEORUM. Vocem *deorum* non agnoſcit Fabric. I. niſi a manu ſecunda. Servant ceteri & Varro II. de R. R. *c.* V. *Tametſi quidam de Italicis*, *quos propter amplitudinem praeſtare dicunt*, *ad victimas ſarciunt*, *atque ad* Deorum *ſervant* ſupplicia. & Apulej. de Hab. D. Plat. p. 16. *quarum Religioſitas* Deum *honori ac* ſuppliciis, *divinae rei*, *mancipata eſt*. Vinar. 1. *in* ſuppliciis, ſacrificiis *Deorum*: ut ſupra *c.* II. n. 7. *Supplicia* autem ſunt tam victimae & ſacrificia (vide Apulej. XI. Met. p. 265.) quam preces & *ſupplicationes*, quae inde tractae ſunt, vide *c.* LII. n. 29. ſive omne id, quo Deos, proprie & ex uſu Auctorum, vel homines propitios nobis reddimus. Vide quae diſſerui Diſſ. III. de Uſu Orthogr. Lat. §. XI. n. 15. De religione autem veterum Romanorum ad *c.* XII. n. 3.

DOMI PARCI. Sic Cicero pro Flacco *c.* XII. *Haec enim ratio ac magnitudo animorum in majoribus noſtris fuit*, *ut cum in privatis rebus ſuiſque ſumtibus* minimo contenti tenuiſſimo cultu *viverent*, *in imperio atque in publica dignitate omnia ad gloriam ſplendoremque revocarent*. Symmach. IV. epiſt. LX. *Hoc etiam Tullius tuus praecipit*, luxum in privatis negotiis *arguens*, *in publicis* magnificentiam *probans*. Sed *parcimonia* Romae non ſolum domeſtica diſciplina, ſed & publicis legum ſanctionibus juſſa erat, Gellius II. *c.* XXIV. Livius Proem. *Nulla umquam Reſp. fuit*, *in quam tam ſero avaritia luxuriaque immigraverint*, *nec ubi tantus ac tamdiu* paupertati *ac* parſimoniae *honos fuerit*. Hinc Tacit. III. Ann. *c.* LIV. *olim* parcimonia pollebat. adde Plin. I. ep. XXII. n. 4. Senec. ep. LXXXVI. Hine *Olim Romanis ſummum luxuria crimen erat*. Quinct. III. *c.* IX.

IN AMICIS FIDELES ERANT. Erga amicos. Vul-

Duabus his artibus, audacia in bello, ubi pax evenerat aequitate ſeque rem- 3

Vulgo *in amicos*; ſed Incert. 1. & Guelf. 11. veram lectionem ſervarunt, qui habent uti edidi. Sic *c.* LII. *ſint miſericordes* in ſuribus *aerarii*. ubi pluribus genus dicendi illuſtravi. Fabric. 2. pro varia lectione habet: *alii in animo*. unde magis, quam ex pluribus Codd. me confirmavi. legerat enim ille forte *amico* pro *amicis* ſcriptum. ex quo facile, pro more ſuo, fecerunt *amicos* librarii, rariorum conſtructionum ignari. Porro *erant* locum mutat in Fabric. 1. *domi parci erant*. & Guelf. 6. habet *erat*. Nemo Salluſtio adſuetus deſideraret, ſi abeſſet. De *fide* Romanorum legatur Gellius XX. cap. 1. & auctor Libr. 1. de Machabaeis comm. 12.

3. DUABUS HIS ARTIBUS. Grutero tres hae voces redolent aliquid ſpurii, ut legitimae agnoſcuntur a Codd. & uſu Latinorum, qui & Genus addunt, quando ſpecies enumerant, vide *c.* XI. n. 7. vel aliis vocibus id antea deſignant, quod poſt enumerant, vide ad *c.* LXVI. n. 2. Jug. Sic Cicero II. ep. VI. n. 8. *Habemus* haec omnia, *bonorum ſtudium-vulgi ac multitudinis-juventutis & gratioſorum ſtudia-noſtram ſuffragationem*. ubi notam videre licet. Id. VII. ep. III. n. 14. *praeſertim cum habeam* duas res, *quibus me ſuſtentem, optimarum artium ſcientiam, & maximam rerum gloriam*. Id. XI. ep. XXVII. n. 21. Illa *vero* duo *quis aut libentius commemorat, aut ſaepius, te & non ſuſcipiendi belli civilis graviſſimum auctorem fuiſſe, & moderandae victoriae?* Livius XXIX. *c.* XXXVII. *Vendere equum* C. *Claudium juſſit* duarum rerum cauſſa; unius, *quod falſum adverſus ſe teſtimonium dixiſſet*: alterius, *quod non ſincera ſecum fide in gratiam rediſſet*. & ſic Idem XXVI. *c.* XI. & Cic. pro Muren. *c.* XVIII. Seneca Epiſt. XXII. hoc uno *excuſati, quod iſta optantibus data ſunt*. Noſter IV. Hiſt. Epiſt. Mithrid. *Romanis* una *& ea vetus cauſſa bellandi eſt*, cupido *profunda imperii*. item infra *c.* LIII. *ingenti virtute, diverſis moribus fuere* viri duo, *M. Cato & C. Caeſar*. *c.* LVIII. *Exercitus hoſtium* duo, *unus ab urbe, alter a Gallia obſtant*: qui neque in hoc ipſo diverſus eſt ab Thucydide, ubi III. *c.* XL. μηδὲ ΤΡΙΣΙ ΤΟΙΣ ΑΞΥΜΦΟΙΩΤΑΤΟΙΣ τῇ ἀρχῇ, οἴκτῳ, καὶ ἡδονῇ λόγων, καὶ ἐπιεικείᾳ ἁμαρτάνειν. Sic Idem mox cap. XLII. νομίζω δὲ ΔΥΟ ΤΑ ΕΝΑΝΤΙΩΤΑΤΑ εὐβουλίᾳ εἶναι, τάχος τε καὶ ὀργήν. Eamdem figuram etiam unica vocula exprimunt in eis, quae ita dicuntur, ut illud Liv. XXXVI. *c.* XXVI. Id *ad dignitatem ejus fidemque pertinere, non prodi ſocios*: quae ſane ſunt valde frequentia. adde ſupra *c.* V. n. 7. & infra ad *c.* XLVIII. num. 7. XLIX. n. 2. Per *Prolepſin* quamdam (quam Figuram Grammatici nimis coarctant, qui omnes, quotquot meminere, ultra Virg. XII. Aen. *v.* 161. ſeqq. exemplum nullum norunt) quae ab inverſa Appoſitione non multum differat, haec ita dici ſemper exiſtimavi. Per additum autem *Nempe* explanari poſſe ad Ciceronem iterum iterumque monui, & hic Eccard. *ſcilicet* immiſit. Conf. ſupra *c.* IV. n. 1. & infra *c.* XX. n. 2.

AUDACIA. Non temeritate, ſed *virtute & fortitudine*. in bonam partem accepta voce, uti *c.* LVIII. audacia *pro muro habetur*.

IN BELLO, UBI PAX EVENERAT. Cur non *in duce* opponit? ſed id non ſatisfeciſſet ſententiae, & Numero non nocet etiam periphraſin aliquam nudo Nomini opponere. Ovid. II. Metam. *v.* 78.

— *per* inſidias *iter eſt* formasque ferarum.

Confer ad *c.* XVI. n. 2. & ad *c.* XVIII. *egens, ſummae audaciae*. *c.* LI. n. 6. in *pace*-per *inducias*. Jug. *c.* VII. *multo* labore, *praeterea modeſtiſſime* parendo. *c.* CVIII. *Bocchum magis Punica* fide, *quam* ob ea, quae praedicabat, *ſimul Romanos & Numidam ſpe pacis attinuiſſe*, dicenda. *c.* XCVII. *rati noctem* victis *ſibi munimento fore*, &, ſi viciſſent, *nullo impedimento*.

AEQUITATE. De qua eleganter Florus III. *c.* II. extr. *Numquam populus R. hoſtibus domitis* victoriam *ſuam* exprobravit. adde omnino infra *c.* XII. & Cicer. II. Offic. *c.* VIII. Et inter praecepta reip. gerendae eſt apud Claudian. II. Stilic. *v.* 15.

——— *ut ferrum Marte cruentum*
Siccum pace feras.

adde quae Gruterus Diſcurſ. XXVI. ad Tacitum. Rutilius I. Itiner. *v.* 63.

Feciſti patriam diverſis gentibus unam,
Profuit injuſtis te dominante capi.
Dumque offers victis proprii conſortia juris,
Urbem feciſti quod prius orbis erat.

Nimirum *conſortia* illa *juris* ſunt prima pars *aequitatis*.

SEQUE REMQUE PUBLICAM. Guelf. 6. *ſe remque publicam*. at. 7. 8. 9. Senat. 2. & Eccard. a prima manu: *ſeque r. p. curabant*. Struv. *ſeſe & remp.* ceteri recte *ſeque remque*. Sed Vinar. 1. *ſeque remque procurabant*. ex nota *p.* fecit *pro*. Sic *c.* XXXVI. *qui* ſeque *remque publicam perditum irent*. & Jug. *c.* LXXXV. *majores ſeque remque publicam celebravere*. Sic Tacit. II. Ann. *c.* III. *ſeque regnumque tutatus eſt*. Apud Poetas autem nihil frequentius; Hiſtorici etiam *ſeque & remp.* dicunt, quod exempla docebunt ad Jug.

4 remque publicam curabant. Quarum rerum ego maxuma documenta haec habeo, quod ſaepius vindicatum eſt in eos, qui contra imperium in hoſtem pugnaverant, quique tardius, revocati, bello ex-

c. VI. *opportunitas ſuae*que & *liberorum aetatis :* neque aliter hoc loco Incert. I. Librariis fraudi fuiſſe poteſt, quod inter *rem* & *publicam* particula interponitur. Sed eodem modo *c.* V. n. 4. cujus *rei* liber: & *c.* LVIII. quo*que* modo, pro *& quomodo* dixit. ubi loca citata tibi quidem ſatisfacient.

CURABANT. Struv. *regebant*, ex Gloſſa. Sic fere noſtrates: *etwas beſorgen*. Sic Jug. *c.* III. n. I. *omnis* cura *rerumpublicarum*. Dicitur de omnibus quibus providentia ſimul & conſilium cum adminiſtratione certarum rerum incumbit, etiamſi opera fiat per alium. Sic Jug. *c.* LVII. n. 2. *legatis imperat, ubi quiſque* curaret. ibi ejus generis plura. Sic Plinius XVIII. *c.* XXXIV. *curare fruges*. & XVII. *c.* XXII. uti & Cato de R. R. *c.* CXXXVII. *curare vineam falce.* & quae ſunt alia.

4. QUARUM RERUM. Audaciae & Aequitatis. *Audaciae*, dum ex Romanis plures cupiditate hoſtes feriendi ita ardebant, ut etiam contra imperium & revocati pugnarent. *Aequitatis* documenta num. 3. exponit. Dictum eſt per Periphraſin, de qua ad Jug. *c.* LXXXIV. num. 3.

DOCUMENTA. Exempla & indicia, quibus res doceri queat. Sueton. Aug. *c.* LI. in. *Clementiae civilitatiſque ejus multa & magna* documenta *ſunt*. Vellej. Pat. II. *c.* XLII. *Illud referatur*, documentum *tanti mox evaſuri viri*. Horat. I. Sat. IV. *v.* 110.

— *magnum* documentum, *ne patriam rem*
Perdere quis velit.

Sed ſaepius de *exemplis* dicitur. Sic Curt. VII. *c.* XI. n. 8. *& mei* documenta *vobis dedi, & veſtri* habeo. Noſter expreſſit Thucyd. I. *c.* II. παράδειγμα.

HAEC HABEO. Gruterus haec cum pronomine *ego* omiſiſſet; ſed *haec* defendunt modo n. 3. adlata: & *habeo* eſt lingua Sallustii, qui eo pro Subſtantivo Verbo *Eſſe* utitur, & hic de ſuo maxime judicio loquitur. Reſpice dicta ad *c.* I. n. 4. hoc etiam defendit Curtius & Cic. I. Agrar. *c.* ult. *Deinde* habeat *me ipſum ſibi* documento, *quem equeſtri ortum loco conſulem videt*. Phaed. II. Fab. IV. extr.

Quantum homo bilinguis ſaepe concinnet mali,
Documentum habere *ſtulta credulitas poteſt*.

Interim tamen Codices noſtri in hoc commate incertum habent vocum ordinem: ac Guelſ. 6. & Eccard. plane, forte & unus Remenſ. *haec* omittunt.

IN BELLO. Edit. vet. *bello* ſine praepoſitione, quam tamen ceteri Codd. & hic & alibi retinent. Ciacconius vero duas has dictiones abundare non male exiſtimat, inprimis ſi mox pro *praelio exceſſerunt* legendum ſit *bello exceſſerant*. Defuerunt etiam Palatino tertio & ex edit. veter. conjicio ex proximis *bello exceſſerant* vocem huc eſſe translatam. nam quae quidam opponit, quod ſequatur *in pace*, ea nihili ſunt. Vinar. I. *quo & bello ſaepius* cet.

SAEPIUS. Plura exempla ſuppetunt eorum, qui *audaciae* ſuae poenas dederunt, quam eorum, qui metus: plura eorum, in quos vindicatum eſt, quod contra imperium pugnaverint; quam, qui neglecto imperio pugnam detrectaverint. Plus igitur audaciae, quam timoris in militibus fuiſſe debet. Haec eſt vis hujus documenti, quod vulgo ineptiſſime intelligunt:

VINDICATUM EST IN EOS. Puniti ſunt illi. Sic Jug. *c.* XXXI. vindicandum in eos, *qui hoſti prodidere remp.* Apulej. III. Metam. *Conſtanter itaque in hominem alienum ferte ſententias de eo crimine, quod etiam* in civem *veſtrum ſeveriter* vindicaretis.

QUI CONTRA IMPERIUM I. H. PUGNAVERANT. Uti A. Manlius Torquatus, qui producitur infra *c.* LII. Q. Fabius Maximus magiſter equitum, quod vetante Dictatore, etſi feliciter, pugnaſſet, capitis damnatus, aegre favore militum & populi ereptus eſt, Eutrop. II. *c.* IV. Liv. VIII. *c.* XXX. ſeqq. Simile exemplum Architecti a Craſſo puniti, narrat A. Gellius I. *c.* XIII. Idemque XI. *c.* I. ex Catone refert: *Imperator noſter, ſi quis extra ordinem depugnatum ivit, ei multam facit*. Unde etiam Leg. 3. §. 15. D. de re milit. *In bello qui rem a duce prohibitam fecit, aut mandata non ſervavit, capite punitur, etiam ſi res bene geſſerit*. adde Caeſar. VII. Gall. *c.* LII. Plutarch. Parall. *c.* XIII.

IN HOSTEM. Adverſus, contra: ut infra *c.* LII. Gellius XVII. *c.* II. Sic Corn. Nep. Lyſandr. *c.* I. *Athenienſes* in Peloponneſios *bellum gerunt*. Flor. IV. *c.* XII. n. 6. in hos *expeditionem ipſe ſumſit*. & alii.

REVOCATI. Ex praelio, ſigno receptui dato.

Ve-

exceſſerant, quam qui ſigna relinquere, aut pulſi, loco cedere auſi erant. In pace vero quod beneficiis, quam metu imperium agitabant, &, acce-

Veget. II. de R. M. *c.* XXII. *Tubicines ad praelium* vocant *milites, & rurſum receptui canentes* revocant. ſic antea ibi vulgabatur, quod Stewechius mutat: *& rurſum receptui canunt.* Hinc Dares *c.* XXI. *Agamemnon ut vidit fortiſſimos cecidiſſe*, pugnam revocavit. Hinc in aliis etiam pro retinere, reprimere dicitur, ut apud Curt. V. *c.* XI. n. 3. *revocato ſermone*, & Cic. VI. ad Attic. ep. 1. revocavi *me, ne te offenderem.* Seneca I. de Ira *c.* IX. *inutilis miles eſt, qui ſignum* receptui *negligit.* adde Plutarch. Quaeſt. Rom. XXXIX.

BELLO EXCESSERANT. Sic reſcripſi ex Fabric. 1. 2. Vinar. 2. Heuſſ. Baſil. 2. Senat. 2. Guelf. 2. 9. & ed. vet. Nam Guelf. 3. *ex praelio diſceſſerant:* 8. *a praelio exceſſerant:* 4. & Acad. *e praelio exceſſerant*, quae ſunt indicia dubiae ſanitatis. Accedit raritas ſignificationis Nominis *bello*, quod omnino pro *praelio* poſitum eſt. Serv. ad VIII. Aen. *v.* 547. Bellum *eſt tempus omne, quo vel praeparatur aliquid pugnae neceſſarium; vel quo pugna geritur.* Juſtin. II. *c.* XII. *Artemiſia inter primos duces* bellum *acerrime ciebat.* ſic πόλεμος Graecis frequenter!, ut & D. Paullo I. ad Corinth. *c.* XIV. comm. 8. adde Caſaub. ad Polybium p. 147. qui Livii Caeſariſque loca contulit, Varronem citavit Stewech. ad Vegetium II. *c.* XIII. quem auctorem locis plus centum eo verbo ita uti, teſtatur ad III. *c.* XXVI. Eutrop. III. *c.* XIII. *Interea* proelium *ab utroque duce inſtructum eſt, quale vix ulla memoria fuit, cum peritiſſimi viri copias ſuas ad* bellum *educerent.* Sic Donat. ad Terent. Eunuch. Act. V. Sc. II. *v.* 60. ubi *pugnam* & *bellum* in re venerea promiſcue dicta exemplis oſtendit, quemadmodum in alia Lucretius V. *v.* 381.

Denique tantopere inter ſe cum maxima mundi
Pugnent *membra, pio nequaquam concita* bello,

SIGNA RELINQUERE. Vexilla nempe, *Aquilam* & alia, de quibus ad *c.* LIX. *deſerere.* Ovid. III. Faſt. *v.* 114.

- - - - *ſigna*
Sed ſua: quae magnum perdere crimen erat.

Livius V. *c.* VI. *Fuſtuarium meretur, qui ſigna relinquit, aut praeſidio decedit.* adde Eumdem II. *c.* LIX. De Corbulone Tacit. XIII. Ann. *c.* XXXV. *Nec enim, ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia proſequebatur, ſed qui* ſigna reliquerat, *ſtatim capite poenas luebat.* Et quoniam, qui perditis ſignis redibant, iis cum ignominia fuit moriendum, eo Duces quosdam ſigna in hoſtes jeciſſe, a militibus per vim referenda, obſervat Dion. Halic. Libr. IX. Incert. 1. & ex emendatione 2. *reliquere.* quod non diſplicet. vide ad *c.* XXII. num. 2. Baſil. 3. *quam* in illos, *qui ſigna* cetera. male vide *c.* XIII. n. 2.

PULSI, LOCO CEDERE. Locum, quem occupaverant in acie, relinquere hoſti *inſtanti*, qui *pellit.* non ita eleganter Vinar. 2. *a loco cedere.* Caeſar I. Civ. *c.* XLIV. *pedem referre*, & loco excedere *non turpe exiſtimant.* contra Romani *ipſi ſuos ordines ſervare, neque ab ſignis diſcedere, neque ſine gravi cauſſa eum* locum, quem ceperant, dimitti *cenſuerant oportere.* mox: *legio* locum non tenuit, *atque in proximum collem ſeſe recepit.* Livius XXIV. *c.* XIV. *Qui* loco ceſſiſſet, *in eum ſervili ſupplicio animadverſurum.* Idem XXVI. *c.* V. *legio ibi ſexta* loco ceſſit. C. Chabr. *c.* I. *reliquam phalangem* loco *vetuit* cedere. Seneca de Vit. Beat. *c.* XI. *quae habere nomen ſuum non poteſt, ſi* loco ceſſit. Lucan. III. *v.* 107.

- - *vacuaeque* loco ceſſere *curules.*

Quamobrem male quaedam edd. & MS. Heuſſ. *pulſi loco* conjungunt, etſi ſciam Senecam II. Nat. Qu. *c.* XXVII. dixiſſe: *quarum mentes ſonus ille coeleſtis* loco pepulit. Denique *pulſi cedere*, ut Virg. III. Aen. *v.* 121.

Fama volat pulſum *regnis* ceſſiſſe *paternis*
Idomenea ducem.

& Ovid. VI. Metam. *v.* 290.

Pulſa fugit *macies, abeunt pallorque ſituſque.*

adde infra *c.* XLIX. *victus diſceſſerat. auſi* dixit *cedere*, nempe contra leges & diſciplinam militarem, quae gravem poenam conſtituit in eos, qui in proelio loco ceſſerant, vide Tacit. III. Ann. *c.* XXI. II. Hiſt. *c.* XII. adde Ariſtot. III. Polit. *c.* X. Nonnumquam circumſcriptioni ſervire verbum *audere*, obſervat Gataker. I. Miſcell. *c.* III. quae hic tamen nulla eſt.

5. IN PACE V. QUOD BENEFICIIS. Vide n. 3. & *c.* VI. n. 5. Commoda ejusmodi imperii, quo victis beneficiis imperium tolerabile reddimus exponit Herod. I. *c.* IV. n. 10. & Jocaſta apud Sen. Thebaid. Act. IV. & II. de Rep. Ord. *c.* IV. Contratium vide apud Herodian. III. *c.* VIII. num. 15. IV. *c.* III. n. 8. VII. *c.* I. & Senec. ad Polyb. *c.* XXXI. Praeterea Fabr. 1. Senat. 1. Baſil. 1. & 2. Guelf. 1. 2. 5. 6. & a manu ſecunda 4. addunt *quod:*

 in

accepta injuria, ignoſcere, quam perſequi malebant.

CAP.

in pace vero, quod *beneficiis*, cetera, idque Rivius etiam in ſuis invenit. & ſolet noſter particulas Cauſſales repetere, ut *c.* XVI. num. 5. quod *aes alienum ingens erat*, *&* quod *plerique Sullani milites* &c. *c.* XIX. num. 1. & 2. *quod-quippe-quia*. adde Jug. *c.* LXV. LXXXV. num. 25. & CII. Solent etiam poſt alias voces ponere, uti *c.* XI. n. 2. *Huic* quia *bonae artes deſunt*, cetera. Librarii etiam alibi omiſerunt, ut *cap.* XIV. & Jug. *c.* V. n. 1. quare revocandum exiſtimavi.

Beneficiis, quam metu. Vulgo addunt *magis. beneficiis* magis *quam metu*. Sed Colonienſis, quem Palmerius tractavit, D. Martini & Pembrochienſis, a Waſſio inſpecti (in hujus editione error in hac nota commiſſus eſt) & ex noſtris Remenſ. 2. Fabric. 2. Senat. 1. Baſil. 2. Guelſ. 4. & 5. omittunt tectius. locum etiam mutat in Guelſ. 3. *magis agitabant*. & frequentiſſimam eſſe hanc Ellipſin dixi ad cap. VIII. n. 1. Aurel. Vict. Caeſ. *c.* XXXIII. *Optimi mortalium vitae decore*, quam *quaeſitis nominibus coelum adeunt*. adde quae ſtatim mox addimus in hujus *cap.* fin.

Imperium agitabant. Imperabant. Sic Juſtin. I. *c.* V. *agitato regno*. Lentulus Cic. XII. ep. XIV. *conſulatum agere*. Florus I. *c.* VI. Regnum *dolo partum ſic* egit *induſtrie, ut jure adeptus videretur*. Henricus Septimell. de Fortuna el. II. *v.* 73. *Quidve minas agitas?* pro *minaris*. Sic Juſtin. XI. *c.* V. n. 7. *quibus longa jam fatis & natura* imperia *contigiſſe, quorumque tempus eſſe vices excipere melius* acturos. Sic ſupra *c.* II. n. 1. *vitam agitare* & alia plura dixit. vide *c.* LXI. extr. Tamen Baſil. I. ab alio ſaltem atramento vocabulum *imperium* atque in ſpatio interlineari exhibet, quod ita ſane abeſſe poſſet, ut Jug. *c.* XLI. n. 6.

Accepta injuria. *Accipere injuriam* proba eſt locutio. Cicero pro Flacco *c.* I. *non ſum arbitratus, quemquam novas huic inimicitias*, nulla accepta injuria, *denunciaturum*. Seneca ep. XCV. *nec* accipere injuriam *queunt, nec facere*. quae etiam Cicero opponit.

Ignoſcere, quam perſequi. Injuriam acceptam. repetatur per Sylleplin Nomen alio caſu, aut certe Pronomen *eam*, quod poſt Ablativos ejusmodi abſolutos haud raro additur. Cic. I. de Inv. *c.* XXIII. *is non intellexit in partitione*, expoſito genere, *partem ſe generis admiſcuiſſe*: nempe *generi expoſito*. Confer de hoc genere Jug. *c.* LXIII. n. 1. ubi in MSS. ſimiliter Ablativi ponuntur, ex quibus penes verbum ſubſequens alius caſus intelligendus eſt. Liv. XXIX. *c.* XXXIV. *Carthaginienſes*, alio equitatu *per novum delectum* comparato, *Hannonem* praeficiunt. Sed etiam abſolute poſitum habes I. Hiſt. Or. Philippi: ignoſcendo *populi Rom. magnitudinem auxiſſe*. Porro *Perſequi injuriam* Donatus ad Ter. Adelph. Act. II. Sc. I. *v.* 9. interpretatur *ulciſci* & eleganter comparat cum alia dictione: *jus ſuum perſequi*. Cic. V. in Verr. *c.* XIII. *qui* injurias *ſuas* perſequi *volunt*. Id pro Mur. *c.* XXI. *quid ergo?* acceptam *injuriam* perſequi *non placet*. Sulpic. Sev. III. Dial. *c.* XV. *ne ſuam* perſequi *videretur* injuriam. Dares *c.* XI. *decreverunt* injurias *Trojanorum* perſequi. Hygin. fab. CXVI. *ſenſitque tempus veniſſe ad* perſequendas *filii ſui Palamedis* injurias. II. Aſtron. *c.* IV. *Niſi Icarii* mortem perſecuti, *& eum forent ulti*. Noſter Jug. *c.* XIV. *tuasne* injurias perſequar. Seneca III. Controv. XX. *Ego taceam de adulterio*, quod perſequitur *etiam populus? ego taceam de parricidio*, quod perſequitur *etiam puer?* Atqui & hoc verbum cum quadam elegantia abſolute poſuit Cicer. pro Roſcio Com. *cap.* XIII. quomodo *exſequi*, in ſignficatione Verbi *perſequi*, ſive *ulciſci*, ſine caſu poſitum obſervat Gronovius ad Liv. I. *c.* LIX. talia notamus ad *c.* XLVI. num. 5. & LI. num. 13.

Malebant. Guelſ. 10. *valebant*, pro *volebant*, quod reſcribendum duxit Palmerius. Eodem inclinant, Remenſ. 1. & Guelſ. 4. qui: *magis ignoſcere, quam perſequi volebant*. item Acad. Eccard. & Guelſ. 3. qui: *mages ign. q. p. malebant*. quod tamen nec ipſum contra Latinitatem eſſe, ex nota ad Cic. XV. Fam. epiſt. V. n. 4. patet. Ceteri eum vulgatis faciunt, pariter ac Auguſtinus, Nonius & Donatus, quos modus loquendi, ut fit, abſtraxiſſe poteſt. infra *c.* XX. extr. *niſi vos ſervire*, quam *imperare parati eſtis*. ibi & MSS. infarciunt *magis*. Claudian. II. in Eutrop. *verſic.* 204.

- - *conceſſoque* cupit *vixiſſe colonus*,
Quam *dominus rapto*.

lege ibi Barthium, quaeque & quos Idem ad Paullin. Petrocc. I. de Vit. Mart. *v.* 262. citavit: adde Taubmann. ad Plaut. Menaechm. A. V. Sc. II. *v.* 21. Schulting. ad Senec. I. Controv. III. p. 98. Fr. Sanctium IV. Min. *c.* VII. vocibus *Magis & Prius*: ibique Perizonium. Gronov. ad Liv. V. *c.* XXI. & XXVII. *c.* XX. eumdem ad Gell. IV. *c.* XV. & VII. *c.* III. ſiquidem illa, quae ſupra jam protulimus, animum tuum non exſatiantur. Sed quia Noſter jam modo *magis* reticuerit, & infra *c.* XXXVII. num. 11. *malebat* maluerit: ab vulgatis hic abire nolui.

CAP. X.

CAP. X.

SEd uti labore atque juſtitia reſpublica crevit, reges magni bello 1
domiti, nationes ferae & populi ingentes vi ſubacti, Carthago, aemula imperii Romani ab ſtirpe interiit, cuncta maria terraeque pate-

CAP. X. 1. LABORE ATQUE JUSTITIA. *Laborem* notanter de labore bellico dici, ad *c.* VII. n. 4. notavi, & reſpicit hic Noſter ad inſtituta Romanorum domi militiaeque, quae ſuperiori *c.* IX. memoraverat. & labor omnino erat non modo iſta audacia in bello, uſu militiae confirmata, ſed & illud *feſtinare*, *parare* &c. *c.* VI. Cicero IV. Cat. *c.* IX. *Cogitate*, *quantis* laboribus *fundatum imperium*, *quanta* virtute *ſtabilitam libertatem*. adde infra *c.* LII. Baſil. 3. *ubi* pro *labore atque juſtitia*. Haeſit id bono librario ex *c.* II. num. 3. quae genera erratorum utinam ſemper animadvertere voluiſſent editores! in Noſtro certe quaedam immerito ex hoc vitio leguntur. vide *cap.* XXXIX. extr.

REGES MAGNI BELLO DOMITI. Pyrrbus, Syphax, Philippus & alii. Sed Eccard. aliud oſtendit, qui: *reges magni bello*, *dominationes ferre* (pro *ferae*, quod & in aliis MSS. deprehendi) *& ingentes populi ſubacti*. quod etſi aperte vitioſum ſit, cum *domiti* & *nationes* in unam vocem coaluerint; placuit tamen adſerre, ut comparare poſſis cum lectione illa, quam ex uno ſuorum protulit I. Waſſe, quae plane haec eadem eſt.

NATIONES FERAE ET POPULI INGENTES. Gloſſ. Guelſ. 1. Nationes *ſunt univerſae provinciae*; populi *unius civitatis*. *velut* Nationes *ſunt Graeci*, *Hebraei*, *Teutonici*; Populi *diverſi in unaquaque natione*, *ut Teutones ſunt Alemanni*, *Bavari*, *Saxones*. adde *c.* XX. De his Cicero pro Sext. *c.* XXIII. *Nam externa bella regum*, gentium, nationum *jampridem ita exſtincta ſunt*, *ut praeclare cum iis agamus*, *quos pacatos eſſe patiamur*. & IV. Philipp. *c.* V. *hac virtute majores veſtri primum univerſam* Italiam *devicerunt*: *deinde* Carthaginem *exſciderunt*, Numantiam *everterunt*, *potentiſſimos* reges, *bellicoſiſſimas* gentes *in ditionem hujus imperii redegerunt*. Confer 1. Machab. *c.* VIII. Guelſ. 9. & Eccard. poſitu inverſo *ingentes populi*. Baſil. 1. Adjectivum plane omiſit.

VI SUBACTI. Codd. notae ſequioris addunt *ſunt*, quod elegantius ab optimis ejectum eſt, ut hoc *cap.* extr. & *c.* XIII. XV. XVI. XX. & alibi paſſim. *Subigere* eſt in poteſtatem redigere, ſibi *ſubjicere*, ut *c.* II. n. 2. Vitruvius Praefat. 1. *Cum gentes omnes* ſubactae *tuum ſpectarent nutum*. Cicero de Prov. Conſ. *c.* XXXI. *Nulla gens eſt*, *quae non ita* ſubacta *ſit*, *ut vix exſtet*: *aut ita* domita, *ut quieſcat*: *aut ita* pacata, *ut victoria noſtra imperioque laetetur*. De *Vi* reſer dicta ad *c.* VII. extr.

CARTHAGO. Scio cum aliis N. Heinſium hanc vocem per K perpetuo ſcribere juſſiſſe, neque aliter in Silio Italico apparet; ſed cum jam in Columna Roſtrata, & aliis vetuſtatis monumentis per C exarata ſit, & ita melius eſſe, Grammatici doceant, immutare aliquid nolui. Ex noſtris Codd. ſolus Guelſ. 1. per K perpetuo ſcripſit; nam Guelſ. 12. recentior manus dedit, & in ſequentibus, uti *c.* LI. cum reliquis omnibus C agnoſcit. Adſpirationem ſolum Eccard. Vinar. 2. Baſil. 1. Guelſ. 5. 7. 12. & ed. vet. tuentur; ſed eam ſatis defendunt numi & lapides, & Cic. in Orat. *c.* XLVIII. Ceterum Acad. copulam addit: *& Carthago*, Guelſ. 2. *& ubi Carthago*: ſcilicet, ut eo magis oſtenderent, haec etiam ad Antecedens, ut loquuntur, Periodi pertinere, cujus Conſequens demum eſt *fortuna ſaevire*, cetera.

AEMULA IMPERII R. De quo A. Gellius X. *c.* XXVII. *In libris veteribus memoria exſtat*, *quod par quondam fuit vigor & acritudo amplitudoque populi R. atque Poeni*, *neque immerito exiſtimatum*. *Nam cum aliis quidem populis de unius cujuſque Rep. cum Poenis autem de omnium terrarum imperio certatum eſt*. Nihil autem frequentius, quam a Carthagine deleta corruptam virtutem ceteroſque bonos mores Romanorum mutatos derivare. adeo accidit, quod Scipio Naſica Romae timebat: *Ne metu ablato aemulae urbis luxuriari felicitas urbis inciperet*, Flor. II. *c.* XV. n. 5. Lege Juſt. *c.* XLI. Praeterea vocem *Romani*, quae in Baſil. 2. & tribus aliis locum mutat, a Gloſſargis invectam exiſtimo, qui ignorabant *imperium* hic eſſe, quod ex Gellio liquet, orbis terrarum imperium. & ſic Florus II. *cap.* VII. num. 2. de Macedonibus: *affectator quondam* imperii *populus*. Patrocinium tamen, modo illud ſatis ad praeſidium, cjus ſuſtinet Auguſtin. III. de Civit. Dei *c.* XXI. & Mela I. *c.* XII. *Carthago nunc populi Rom. colonia*, *olim* imperii ejus *pertinax aemula*.

AB STIRPE INTERIIT. Sic Fabr. uterque, uterque

Digitized by Google

2 patebant : ſaevire Fortuna ac miſcere omnia coepit. Qui labores, pericula, dubias atque aſperas res facile toleraverant, iis otium, divi-

terque Senat. Acad. Heuſſ. Vinarienſes, Baſil. 1. & 3. Inc. 2. Guelf. 1. 2. 4. 5. 6. 11. 12. & ed. vet. Gudius ex utroque Remenſi notavit *abs ſtirpe*, uti Livius XXXII. *c.* I. *abs Sueſſa*. Aldus & Gruterus *a ſtirpe* expreſſerunt, quod ex noſtris tantummodo Eccard. Struv. Baſ. 2. Inc. 2. Guelf. 3. 7. 8. 9. 10. praefuerunt. At Baſil. 2. olim habuit *cum ſtirpe*. adde Jug. *c.* XIV. n. 2. pro *interiit* Guelf. 9. *periit*. Significat Carthaginem *funditus deletam*, quemadmodum *creſcere* & ſimilia de urbibus dicuntur.

CUNCTA MARIA TERRAEQUE. Omnia maria, *quaecunque poſſunt navigari*; Omnis terra, *quaecunque non inacceſſa eſt, ſed ab hominibus habitatur*, ita imitat Dion. Hal. I. *c.* III. cum *c.* II. ad eumdem modum locutus eſſet: *πᾶσαν γῆν τε καὶ θάλασσαν*; quomodo & Thucyd. II. *c.* XLI. ſive cuncta maria terraeque, quae tunc temporis cognita erant; ſive maxima pars terrae & nobiliſſima maris, ut haec per *Complexionem* & *Excellentiam* dicta ſint: qua figura etiam D. Lucas *c.* II. comm. 2. imperium Romanum *τῆς οἰκουμένης* nomine ornat. Lege omnino Grotium de I. B. & P. II. *c.* XXII. §. XIII. cum notis. Dixi ad Cic. II. ep. XVI. n. 13. *hac* orbis terrarum *perturbatione*. quomodo ille etiam V. ep. VII. n. 7. & nihil frequentius apud Scriptores Romanos. vide Freinshem. ad Flor. IV. *c.* III. n. 8. & infra *c.* XXXV. Praeterea *maria terraeque* plurium numero ita capienda eſſe, ut partes ſive regiones terrae intelligantur, obſervavit Soſip. Chariſ. I. p. 21. Ovid. IV. Pont. Ep. X. *v.* 55. de Tanai fluvio:

Quique duas terras, *Aſiam Cadmique ſororem*
Separat, & curſus inter utramque facit.

Manilius I. Aſtron. *v.* 487.

Atque hic & maria, & terras, & ſidera Coeli

& multi praeterea.

PATEBANT. Male Ciacconius *parebant*, etſi bene locum Thucydidis ex Libr. II. oratione nempe funebri Periclis adduxit, quem Colerus poſtea & Pareus exſcripſerunt: *ἀλλὰ πᾶσαν μὲν θάλασσαν καὶ γῆν* ΕΣΒΑΤΟΝ *τῇ ἡμετέρᾳ τόλμῃ καταναγκάσαντες γενέσθαι*. *Patebant* eſt, *in poteſtate erant*, & ſubjecta voluntati R. quemadmodum quae extra poteſtatem noſtram ſunt *clauſa* nobis dicuntur: prout Piratae *maria claudunt* apud Liv. XXXVII. *c.* XIII. Cic. pro L. Man. *c.* XII. Sic Idem VI. ep. X. n. 9. *ut intelligant omnia Ciceronis patere Trebiano*, & XIII. ep. XXIX. n. 6. *praeſto fuit* & patuit *temporibus & fortunae meae*. Rutilius I. Itiner. *v.* 61.

Quantum vitalis natura tetendit in axes,
Tantum virtuti pervia *terra tuae*.

Plaut. Bacch. Prolog. Suppoſ. *v.* 56.

Nam maria, terras, *montes atque inſulas*
Veſtrae legiones reddidere pervias.

Noſter infra verbo *patere* ſic utitur *c.* XXXVI. n. 4. & *c.* LVIII. *Si vincimus, omnia nobis tuta erunt, municipia atque coloniae* patebunt. Nihilominus ex noſtris ineptire maluit Guelf. 9. cum ſuo *parebant*. de mutatione Temporum in *patebant*, & *interiit*, ceteris, vide ad *c.* XII. n. 1.

SAEVIRE FORTUNA. Hic eſt ordo in MSS. quotquot viderim, etiam in ed. vet. idemque notavit ex Remenſ. Gudius, ex Baſil. 3. Cl. Iſelius neque aliter Aldus. Guelf. 7. 11. 12. addunt *tunc*, *ſaevire* tunc *fortuna* &c. ſcilicet ut melius ſuperioribus cohaereret. incaſſum. Ceterum pro more illorum hominum fortunae *ſaevitiam* tribuit, quomodo alii *tyrannidem*, confer *c.* VIII. n. 1. & XLI. n. 2. quia mirum in modum mores mutati, & ita in pejus dati ſunt, ut *fortuna* iis quam maxime *adverſa* fuiſſe videretur. Simili ſententia Tacit. IV. Ann. *c.* I. *cum repente* turbare fortuna *coepit*. Sed apertius Apule. VI. Metam. p. 185. *Vos ſuperi tandem meis ſupremis periculis opem facite: & tu* fortuna *durior jam* ſaevire *deſiſte*, atque Seneca Hippol. *v.* 1124.

Minor in parvis Fortuna ſurit.

Calpurn. Flacc. Declam. XLI. *Subito* fortuna, *ſicut ſolet, ipſa ſuis muneribus invidit*. & de Parcis Stat. II. Sylv. VII. *v.* 89.

O ſaevae *nimium*, graveſque *Parcae!*
O *numquam data feſta longa ſummis!*
Cur *plus ardua caſibus patetis?*
Cur ſaeva vice *magna non ſeneſcunt?*

In quam ſententiam de Fortuna lege Herodot. VII. *c.* X. Ovid. Faſt. *v.* 209. Senec. ep. CXIV. & paſſim. Tacit. II. Hiſt. *c.* XXXVIII. Quinctil. Declam. CCCXXXIII. Flor. II. *c.* XIX. III. *c.* XII. Calpurn. Declam. VIII. Lactant. VII. *c.* XV. & Lucanum I. *v.* 159. ſeqq. ubi *publica ſemina belli* doctiſſime perſequitur.

AC MISCERE OMNIA COEPIT. Mutare & turbare. C. Nepos Pauſan. *c.* I. *qua victoria elatus* plurima miſcere *coepit*. Senec. Phoen. *v.* 342.

Miſcete cuncta *rapite in exitium omnia*.

vide ad *c.* II. n. 3. ut non audiendi ſunt Eccard. Baſil. 1. Incert. 2. & Guelf. 8. qui *miſceri* malunt. Haeſit hoc librariis ex *c.* II. n. 3. etſi infra ipſe docturus ſim, hujusmodi permutationes ad elegantias Criſpi pertinere. vide ad *c.* LI. n. 40. Locum expreſſit Herodianus II. *c.* IV. n. 11. *ἐξετάραξε πάντα, καὶ ἀνέτρεψε πονηρὰ τύχη*.

2. DUBIAS ATQUE ASPERAS RES. Res periculo-

divitiae, optandae aliis, oneri miſeriaeque fuere. Igitur primo pecuniae, 3
deinde imperii cupido crevit: ea quaſi materies omnium malorum fue-

culoſas & in utramque partem nutantes *dubias* appoſite nominat, ut *c.* XXXIX. *ubi primum* dubiis rebus *novandis ſpes oblata eſt*. Jug. *c.* XIV. *Ceteri reges in ſuis* dubiis rebus *ſocietatem veſtram adpetiverunt*. pro eo minus eleganter Waſſii duo Codices ſubſtituunt *duras*, quam permutationem conſuetam eſſe, docuit P. Burmannus ad Vellej. Pat. II. *c.* LXXIX. num. 3. Idem Vellej. II. *c.* CXII. num. 6. *Jam igitur in* dubiis rebus *ſemetipſae legiones adhortatae*. Senec. Thyeſt. *verſ.* 658. *Hinc petere lapſis* rebus, *&* dubiis *opem*. Cic. V. in Verr. *c.* I. extr. *eſt bonus imperator & felix & ad* dubia *reip.* tempora *reſervandus*. Pari ſigura Jug. *c.* XCI. n. 5. *res trepidas* dixit. Livius II. *c.* IX. *haec indulgentia patrum*, aſperis *poſtmodum* rebus, *in obſidione ac fame concordem civitatem tenuit*.

FACILE TOLERAVERANT. Pertulerant, ſuſtinuerant, vide *c.* XXIV. n. 3. Seneca Thyeſt. *v.* 307. *Leve eſt miſerias* ferre, perferre *grave*. Sueton. Aug. *c.* LXXXI. extr. *quare quaſſato corpore, neque frigora neque aeſtus* facile tolerabat. Tacit. II. Hiſt. *c.* XLVI. *majore animo* tolerari adverſa, *quam relinqui*. Agric. *c.* XV. *ut graviora, tanquam* ex facili tolerantibus *imperentur*. IV. Ann. *c.* LXXII. *apud Germanos* difficilius *tolerabatur*. Conf. *c.* XXXVII. n. 7. Sen. 2. *celebraverunt*. & mox plerique MSS. *his otium*; ſed Gruterus edidit *iis*, quocum ſentit Guelf. 5. & pauci ex reliquis.

OPTANDAE ALIIS. *Optanda* legit Jac. Perizonius ad Sanct. Minerv. IV. *c.* X. ex Cod. Hogerſii: & ſic habuit forte Senat. I. a prima manu. Sed reliqui melius *optandae* ſervant. Nam ſi infra *c.* XI. n. 3. *corpus animumque* virilem; ſi Virg. I. Aen. *v.* 587. *Claſſem ſocioſque* receptos. Noſter Jug. *c.* CXI. n. 2. amicitiam, foedus, *Numidiae* partem, *quam nunc peteret, tunc ultro* adventuram. ſi alii alia ad hanc formam dicere potuerunt, potuit ſane Salluſtius *optandae* referre ad *otium* & *divitiae*, quod proximum eſt, cum omnino *optandae res* intelligendum ſit, quod docuit Sanctius IX. Min. *c.* IV. & magna, inprimis apud Noſtrum, eſt propinquitatis vis in Conſtructione, quod cognoſcas ex *c.* XXV. n. 3. & 5. *Optandae* interpretor *optabiles* vel *quae optantur* ab aliis, uti Servius ad I. Aen. *v.* 273. *volvendis menſibus* interpretatus eſt. Sic Jug. *c.* LXIV. n. 2. *cui quamquam virtus, gloria, atque alia* optanda bonis *ſuperabant*. Sic Petr. Nannius accepit ea Livii Praeſat. *ante conditam* condendamve *urbem*. ade *c.* XVIII. n. 5. Librarii vero *optatae* intelligiſſe videntur, qui *alus* interpretantur vel *prioribus* puta Romanis, ut Academ. vel *alias*, hoc eſt, alio tempore, ut Guelf. 5. qui *alias* pro varia lectione habet. & hic quidem reſpexiſſe videtur ad illa Jug. *c.* XLI. *Ita*, quod *in adverſis rebus* optaverant *otium, poſtquam adepti ſunt, aſperius acerbiuſque fuit*.

ONERI MISERIAEQUE FUERE. Intolerabiles, non *tulerunt* otium atque divitias, eoque in multa *mala* atque damna lapſi ſunt. Claudian. B. Get. *v.* 225.

Jamque oneri *creduntur opes*.

Aurel. Victor Caeſ. *c.* III. *vix convenire in eum, cujus vita nullius* oneri *aut* incommodo *eſſet*. adde infra *c.* XLVI. n. 2. Jam appoſitae ſecundae res dicuntur *ferri*, uti oſtendit Schefferus ad Phaedr. I. Fab. II. *v.* 29.

Quia noluiſtis veſtrum ferre, *inquit*, *bonum*
Malum perferte

& quae ingrata ſunt ut & illa, quae non toleramus, ad quae non ſapimus *onus* dicuntur, vide ad *c.* II. n. 8. Diod. Sicul. XIII. *Εὐδαιμονήσαντες γὰρ ὄντες τῆς* Ἑλλάδων *τὴν ἀτυχίαν* ΩΣΠΕΡ ΒΑΡΥ ΦΟΡΤΙΟΝ *οὐ φέροντες*. & ſic Idem Lib. XVIII. repetit. Non minoris autem virtutis ſemper eſt habitum proſpera, quam adverſa ferre, vide viros doctos ad Corn. Nep. Conon. *c.* V. & Timol. *c.* I. quandoquidem tot gentium exempla clamant armis invictos otio & deſidia ſuperatos eſſe, lege omnino Gruter. Diſcurſ. XXV. & XXXVIII. in Tacitum. quamvis non conſentaneum exiſtimet Cicer. I. Offic. *c.* XX. *qui invictum a labore ſe praeſtiteris, vinci a voluptate*. adde Prudent. Pſychom. *v.* 379. Conſtructionem librarius Guelf. I. ita intellexit, ut *oneri, miſeriae* eſſe, idem eſſe ſcripſerit ac *onus* & *miſeria* eſſe. Sed potius intellige *ad onus*, *in miſeriam* fuerunt comparatae, verterunt: quoniam tertius Caſus terminum ad quem ſaepe denotat, quod diſces partim ex *c.* XV. *vacuam* ſceleſtis nuptiis *fecit*: partim ex *c.* XXI. *quibus ea* praedae *fuerat*. Hic addo Livium XLII. *c.* I. *Ante hunc conſulem nemo unquam ſociis in ulla re* oneri *aut* ſumtui *fuit*.

3. PRIMO PECUNIAE, DEINDE. Aperte nempe in rep. invaluit, & omnia miſcuit. Alias ambitio prior fuit, ſed ſub ſpecie virtutis. & jam tum pecuniam nemo concupivit, *c.* XI. n. 1. 2. Sed cum Reſp. eo magnitudinis creviſſet, ut omnium terrarum opes poſſideret; Romani opes itidem concupiſcere, mox imperium ambire

H coe-

4 fuere. Namque avaritia fidem, probitatem, ceteraſque artis bonas ſubvertit; pro his ſuperbiam, crudelitatem, deos neglegere, omnia ve-

coeperunt. *c.* XII. n. I. Flor. III. *c.* XII. n. I. *Nonne ambitus honorum ab iiſdem* divitiis *incitatus?* Ovid. I. Faſt. *v.* 194.

Tempore crevit *amor*, *qui nunc eſt ſummus*, *habendi*.

& quae ibi ſequuntur plura. adde Thucyd. III. *c.* LXXXII. & Lactant. V. *c.* V. VI. *deinde* ex MSS. conſentientibus & ed. vet. deſumſi. Gruterus ſine indicio fontis *dein* repoſuerat.

EA-FUERE. *Duae* iſtae cupiditates pecuniae & imperii. quaſi dixiſſet: *primo* cupido *pecuniae*, *dein imperii* cupido *crevit*. mutat Numerum uti *c.* XXIII. extr. *ea* autem ita intulit, ut *c.* V. n. 7. inopia *rei familiaris*, & conſcientia *ſcelerum*, quae utraque *his artibus auxerat*. ibi plura. Vellej. Pat. II. *c.* LXXXV. *citius* vitam veniam*que promiſit*, *quam illis ut ea precaventur perſuaſum eſt*. Horat. III. Od. XIX. *v.* 20.

Cur pendent tacita *fiſtula cum lyra?*

Sic legit Al. Cuningamius. Sed etiam quandu intellectu tantum plurium numerus praecedit, & Nomen in Singulari poſitum eſt. Cic. X. ep. V. n. 4. *Itaque* commemoratio *tuae paternae neceſſitudinis*, *benevolentiaeque ejus*, *ceterarumque rerum incredibilem mihi laetitiam* attulerunt. Brutus XI. ep. I. n. 4. *placitum eſt mihi*, *ut poſtularem* legationem *liberam mihi*, *reliquiſque noſtris*. Haec *ſe impetraturum pollicitus eſt*. Tale & illud Cic. II. ep. IIX. n. 4. *cum Pompejo nullis in aliis*, *niſi de rep.* ſermonibus *verſatus ſum:* quae *nec poſſunt ſcribi*, *nec* ſcribenda *ſunt*. Confer Jug. *c.* XLI. n. I. LVII. n. 4. & infra *c.* LI. n. 42.

MATERIES OMNIUM MALORUM. *Radicem* dixit cum Scriptura S. Jo: Saliſberienſis III. Policr. *c.* III. ſuperbiam S. Caeſarius Homil. IX. *Et quia* radix *omnium malorum eſt cupiditas*, & radix *omnium bonorum eſt charitas*. & de ſuperbia eadem Epiſtola ad Caeſar. Abbat. p. 347. *Materiem* ea notione Aurel. Vict. Caeſ. *c.* XV. & ſaepe Tacitus. Sueton. Caeſ. *c.* XXXV. materia *novarum rerum*. Senat. 2. *matres*, forte pro *matres*, ut Claud. II. Stilic. V. III.

Ac primam ſcelerum matrem, *quae ſemper habendo*

Plus ſitiens patulis rimatur faucibus aurum

Trudis avaritiam: *cujus fidiſſima* nutrix Ambitio.

Ariſtot. II. Polit. *c.* VII. *Καὶ ἔτι τῶν γ' ἀδικημάτων ἑκουσίων τὰ πλεῖστα συμβαίνει σχεδὸν διὰ φιλοτιμίαν ἢ διὰ φιλοχρηματίαν τοῖς ἀνθρώποις.*

4. AVARITIA FIDEM, PROBITATEM. *Nihil enim nefas avaritiae*, Curt. IV. *c.* X. n. 17. & de avaris Ariſtophanes Acharn. A. II. Sc. II. *v.* 29.

Οἷσιν ὔτε βωμὸς, ὔτε πίστις, ὐδ' ὅρκος μένει.

Lactant. VI. *c.* XIX. extr. *Utuntur cupiditate ad congerendas opes: hinc* fraudes, *hinc* latrocinia, *hinc omnia* ſcelerum *genera orta ſunt*. Conf. Cic. II. Offic. *c.* XXII. & elegans ſatis Carmen Anacreontis XLV. ubi oſtendit, quod prae amore argenti *Ingenium & mores conculcentur*, *nemo frater*, *nulli parentes habeantur*. Vinar. I. *ſubverſebas*.

SUPERBIAM. Quidni avari divites ſuperbiant? cum norint, quod Ovid. I. Faſt. *v.* 217.

In pretio pretium nunc eſt. dat cenſus honores;

Cenſus amicitias: pauper ubique jaces.

& ad multos pertinet illud Comici Hecyr. A. III. Sc. V. *v.* 56. *Quia paullulum vobis acceſſit pecuniae ſublati animi ſunt*. adde Ariſtotel. II. Rhet. *c.* XVII. ubi eleganter oſtendit cur *contumelioſi* & *ſuperbi* ſint divites: & quae iſta vox comprehendat alia vitia, expoſuit Caſaubon. ad Theophraſt. Charact. *c.* XXV. Adde *c.* XII. n. 2. Jug. *c.* XLI. n. 9.

CRUDELITATEM. De argento Anacreon l. c.

Πόλεμος, φόνοι δι' αὐτόν.

Sic Severus multos interfecit, ut bonis eorum potiretur, Herodian. III. *c.* VIII. & quam crudeliter tractati ſint militum conjuges & liberi ab illis, quibus divitiae bono honeſtoque potiores erant, diſcas ex Jug. c. XLI.

DEOS NEGLEGERE. Sic ſcribitur verbum in MSS. melioribus noſtris, & ſic edidit Gruterus. quod eo magis accipiendum eſt, quod etiam *delegere* pro *deligere* in vetuſtiſſimis libris occurrat. Ejuſmodi contemtor Deorum erat Craſſus, vide Plutarch. in Craſſo p. 555. Oroſium VI. c. XIII. alios. In Sicilia rex Antiochus cupiditate pecuniae templum Elymaei Jovis ſpoliare aggreſſus eſt, Juſtin. XXXII. c. II. Brennus & Alexander ſive Antiochus Cyzicenus per riſum & jocum ſacrilegia committunt apud Eumdem XXIV. c. VI. XXXIX. c. II. & de Dionyſio videndus eſt Cicer. III. de Nat. D. c. XXXIV. ipſi Romani delubra deorum ſpoliare, ſacra profanaque omnia polluere audebant. c. XI. XII.

OMNIA VENALIA HABERE. Jus, judiciumque, honores & magiſtratus, teſtimonia & perjuria. vide c. XVI. Juvenal. Sat. XIV. *v.* 218.

Falſus erit teſtis, vendet *perjuria ſumma*

Exigua, *Cereris tangens aramque pedemque.*

pro

venalia habere edocuit. Ambitio multos mortalis falſos fieri ſubegit; aliud clauſum in pectore, aliud in lingua promtum habere, amicitias inimicitiaſque non ex re, ſed ex commodo aeſtumare; ma-

pro *edocuit* Senat. 1. & tres alii *docuit*. Vide infra *c.* XLVIII. n. 3. Seneca de Conſtant. *c.* 1. extr. *Tunc ego reſpondi, habere te, quod* Reip. *nomine movereris, quam hinc P. Clodius, hinc Vatinius ac peſſimus quiſque* venundabat, *& caeca cupiditate corrupti, non intelligebant, ſe dum* vendunt, *&* vaenire. adde Claudian. 1. Ruffin. *v.* 178. De Roma Jugurtha cap. XXXV. extr. *Urbem venalem*, dixit, *& mature perituram, ſi emtorem invenerit*. adde infra *c.* XXX.

5. Falsos. Fallentes, active. Coegit multos homines, ut fallerent alios per ſimulationem. Donatus ad Ter. Andr. A. IV. Sc. 1. *v.* 23. Falſus es: *modo participium eſt, id eſt*, falleris: *ſi Pamphilus id dicit. Si vero conjungitur, pro* fallax *accipitur*. Auſon. Epiſt. XII.

Si qua fides falſis *umquam eſt adhibenda poetis*,

Tacit. 1. Ann. *c.* VII. *quanto quis illuſtrior, tanto magis* falſi *ac feſtinantes, vultuque compoſito*. Plaut. Bacchid. A. III. Sc. VI. *v.* 11. *quos cum cenſeas Eſſe amicos reperiuntur* falſi *falſimoniis, Lingua factioſi, ſubleſta fide*. Sic Noſter *c.* XVI. *teſtes falſos* dicere potuit. Sic Phaedrus 1. Fab. XI. *v.* 2. Ignotos *fallit*, notis *eſt deriſui*. h. e. qui eum noverunt, & non noverunt. Plaut. Pſeud. A. IV. Sc. II. *v.* 39. *Novi*, notis *praedicas*. Sic *profuſus* eſt *profundens* *c.* V. n. 4. Sic *infeſtus*, *innoxius* & plura vulgo active dicuntur, cum proprie ſint Paſſiva. Porro *Surdus* eſt tam qui non audit, quam qui non auditur. Propert. 1. eleg. VII. *v.* 17.

Flebis in aeterno ſurda *jacere ſitu*.

Neſcius, qui neſcit & neſcitur. Plaut. Rud. A. 1. Sc. V. *v.* 17. *Quae in locis* neſciis, neſcia *ſpe ſumus*. *Innoxius*, cui non nocetur infra *c.* XXXIX. n. 2. *Ignarum*, quod ignotatur Jug. *c.* XCIII. ubi alia dabimus.

Subegit. Adegit, coegit. infra *c.* LI. n. 18. *aut metus aut injuria te* ſubegit. Jug. *c.* XXIV. n. 2. *vis Jugurthae* ſubigit. quibus locis plura.

Aliud clausum in pectore. Quod non minus eleganter expreſſit Homer. Iliad. 1. *v.* 309.

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει.

Vocem *clauſum* ſervat Alcimus Av. II. de Pecc. Or. *v.* 74.

- - clauſaeque *accommoda fraudi*
Sumitur exterior ſimulata mente figura.

Contra Seneca epiſt. LXXV. *Haec ſit propoſiti noſtri ſumma: quod ſentimus loquamur, quod loquimur ſentiamus*. & Martial. IV. Epigr. V. de homine probo:

- - *linguaque & pectore verus*.

Baſil. 3. *in pectoribus*. quidni & *in linguis?* Mendum eſt manifeſtum, ſed utile iſtud notaſſe. Similiter peccavit librarius apud Virg. 1. Georg. *v.* 267.

Nunc torrete igni *fruges, nunc frangite* ſaxo.

ibi nempe *ſaxis* ſcripſit, quia de *pluribus* loquitur.

Clausum-promtum. Latens & expoſitum: occultum & apertum. Cic. pro Planc. *c.* XIV. *Communis ille ſenſus in aliis fortaſſe* latuit: *hic, quod cum ceteris animo ſentiebat, id magis quam ceteri & vultu* promtum *habuit & lingua*. Ennius apud A. Gellium XIX. *c.* VIII. *Amicitiam Atque inimicitiam in fronte* promtam *gero*. Et ad *verba* hoc proprie refertur, uti Plaut. Aſin. Act. 1. Sc. 1. *v.* 11. *Percontanti quin* promam *omnia*. Seneca de morte Claud. cap. VII. Exprome *propere, ſede qua genitus cluas*.

Non ex re. Per ſe, & propter ipſas exiſtimat. h. e. qui ſint amici vel inimici, qui ſint amandi vel odio habendi; ambitio ſecundum commoda, non ſecundum veritatem judicat. Res praeciſe hanc vel illam cauſſam, ejuſque naturam notat, vide *c.* XX. hinc Cicero: *dicam, quod* res *eſt*, & XIII. ep. VII. n. 4. *Velim exiſtimes, quod* res *eſt*. ubi ex Donato oſtendi, idem eſſe, ac *quod* verum *eſt*.

Ex commodo aestumare. *Ex quomodo* Guelf. 6. 9. At 3. 6. 7. 8. 9. 10. 12. cum Baſil. 2. *exiſtimare*: 11. cum Baſil. 3. & Struv. *extimare*: Eccard. & Acad. *exſtimare*; quae perpetua eſt in libris vett. diſcrepantia. vide *c.* VIII. n. 2. *c.* IV. n. 2. mihi non diſplicet *exiſtimare*, quod hic ſenſus & Conſtructio defendit, quae ab uſu vulgi paullo remotior. Sic Ter. Heaut. A. II. Sc. III. *v.* 41. *ea res dedit* exiſtumandi *copiam Cotidianae vitae* conſuetudinem. Accedit Ovid. II. Pont. ep. III. *v.* 8.

Vulgus amicitias utilitate probat.

Juſtin. IX. *c.* VIII. *Amicitias utilitate non fide* colebat. ſic amicitias exiſtimat amicitias, quoad ipſi commodum eſt, ſin minus, inimicitiae habentur. Porro numquam aeque eleganter *ex commodo aeſtimare* dici poteſt, etſi Ciceronem ſimili ſtructura, alio ſenſu, dixiſſe noverim, & *ex commodo exiſtimare*. De Praepoſitione *ex* vide *c.* VIII. num. 1. *ex commodo* non tantum

6 magiſque vultum, quam ingenium bonum habere. Haec primo paullatim creſcere, interdum vindicari. poſt ubi, contagio quaſi, peſtilentia invaſit, civitas immutata, imperium ex juſtiſſumo atque optumo crudele intolerandumque factum.

CAP.

utilitatem, ſed & *placitum* ambitionis denotat. Seneca Epiſt. XLIX. *Securi eſt, & ex commodo migrantis, minuta conquirere*, h. e. ſuo tempore, ad ſuum placitum, ut interpretatur Gronov. ad Senec. Epiſt. LXX. p. 258. Quibus conſideratis *aeſtimare* non quidem corrigendum, ſed ea notione, qua c. II. capiendum ſtatui, ratus, id quod res eſt. non tantum de malis Candidatorum artibus, ſed etiam de aliorum moribus, qui uni excellere cupiebant, auctorem loqui.

MAGISQUE VULTUM, QUAM INGENIUM. Magis videri, quam eſſe boni volebant. Contra quam Cato c. LIII. & Claudian. II. Stilic. v. 35.

Fides ſe docuit
Certum mentique parem, componere vultum.

Adjectivum *bonum* deeſt Baſil. 3. ſed ſenſus requirit.

6. HAEC PRIMO PAULLATIM CRESCERE. *Creſcebant* Acad. pro more ſuo Gloſſas in textum recipiendi. De re confer Plaut. Trin. Act. I. Sc. I. & ſupra c. V. n. 9.

INTERDUM VINDICARI. *Ea*, hoc eſt prohiberi, dum vindicabatur in eos, qui illis vitiis contaminati erant. Sic abſolute Jug. c. XLVI. extr. *Ita probibendo a delictis magis, quam* vindicando *exercitum brevi confirmavit*. Hinc pro *punire* Auctor Rythm. de Laude Virgin.

Qui inſontem vindicat
Et non punit noxium.

Nove *hominem vindicare*. Sed *peccatum*, *maleficia vindicare* etiam Cicero dixit, ut III. offic. c. XV. *atque iſte* dolus *malus etiam legibus erat* vindicatus.

CONTAGIO, QUASI PESTILENTIA. Diſtinctionem mutavi, quam nullam deprehendi in MSS. praeter Guelf. II. qui vulgari modo diſtinxit. Pembrochienſis habuit a prima manu *ex contagio*, unde, credo, primum fecerunt librarii *haec contagio*, quod Rem. I. & Guelf. 4. praeferunt: dein *contagio haec*, quod in Guelf. 3. viſitur, quo alludit Acad. *contagio eſt*. Sed Rem. 2. & Guelf. 6. *contagium* tuentur. *contagio quaſi*, ſexto caſu, (peſſime vulgo omnes primum accipiunt) ſignificat *veluti contactu*, quo alter alterum corrupit, & morbo vires dedit. Florus I. c. XV. *Sabini* quodam contagio *belli ſe Latinis adjunxerant*. & I. c. IX. n. 8. *donec*, quaſi contagione quadam, *per ſingulos itum eſt*. Livius XXXIX. c. IX. *hujus mali labes ex Etruria Romam, velut* contagione *morbi, penetravit*. Seneca III. de Ira c. VIII. *Sumuntur a converſantibus mores, & ut quaedam in* contactos *corporis vitia tranſiliunt, ita animus mala ſua proximis tradit*. Id. de Tranqu. c. VII. *Serpunt enim vitia & in proximum quemque tranſiliunt, &* contactu *nocent*. Tacit. II. Hiſt. c. LX. *ſimul ceterae legiones* contactu *bellum meditabantur*. Et ſic demum ſententia Criſpo procedit, etſi non librarii magis, quam Grammatici Chariſius I. p. 54. Nonius *cap.* III. n. 57. eam corruperint. quos tanti facio, quanti Dictyn. II. c. XXII. *quanta clades, &* veluti contagio *hujuſce exempli orbem terrarum occupatura ſit*. niſi hic Copulam & delere volueris. Nam *contagium* nominandi caſu maluit Criſpus, uti IV. Hiſt. Ep. Mithrid. *obſidium* pro *obſidio*. *Peſtilentiam* vocat malos mores, uti c. XXXVI. extr. ſine addita particula ſimilitudinis, *morbum*. & Seneca ad Helv. c. XIII. *Si avaritia dimiſit, vehementiſſima generis humani* peſtis; *moram tibi ambitio non faciet*. cap. XVII. *intelligas magni animi eſſe feminam, quam non ambitio, non avaritia, comites omnis potentiae, &* peſtes *vicerunt*. adde Jug. *cap.* XLI. extr.

INVASIT. Guelf. 3. & Eccard. *illos invaſit*, quo augmento Salluſtius non indiget, quod dixi ad c. II. n. 5.

IMMUTATA FACTUM. Sic Fabric. uterque Senat. I. Remenſ. 2. Baſil. I. & 3. Vinar. I. Guelf. I. 5. & 6. qui ſunt meliores. Ceteri aut ſemel, ut Eccard. Senat. 2. Guelf. 2. 4. & 12. aut bis, ut reliqui cum ed. vet. verbum Subſtantivum *eſt* poſitum habent, quos refellit n. I. hujus Capitis. adde c. XXXIV. extr. Praeterea relege c. V. extr.

CAP. XI.

Digitized by Google

CAP. XI.

SEd primo magis ambitio, quam avaritia, animos hominum exer- 1
cebat: quod tamen vitium propius virtutem erat. Nam glo- 2
riam, honorem, imperium, bonus, ignavus aeque ſibi exoptant: ſed ille

CAP. XI. 1. SED PRIMO MAGIS AMBITIO. ea nempe, quae propius virtutem erat, de qua *c.* VII. ea, poſtquam pecuniae cupido invaluerat, peſſima facta, *c.* X. n. 3. Quod non conſideravit librarius Baſil. 2. qui contra reliquos omnes *primo* neglexit.

ANIMOS EXERCEBAT. Fabr. 1. in contextu *vexabat* (quod reliqui fere omnes pro interpretatione ſuperimpoſitum habent) ita tamen ut veſtigia liturae ſuperſint, & inter lineas *exercebat* viſatur. Vinar. 1. *ſubvertebat*. Vulgatum ne damnes, conſidera II. de Rep. Ord. *cap.* ult. *Sed me illa magis cupido* exercet. I. Hiſtor. *multiplex cura patres* exercebat. Lucret. V. *v.* 226.

- - *Nunc aurum & purpura curis*
Exercent *hominum vitam*.

Senec. II. Controv. XIII. *Sic vir & uxor mentem* exercebant. Virg. I. Aen. *v.* 435. *Qualis apes* Exercet *ſub ſole* labor. Poetae *exercere curas* & ſimilia dicunt, quae mihi pariter recta videntur, etſi Grammatici per Hypallagen dicta exiſtimant: quod potius de hac ſtructura meum eſſet judicium, niſi Livius diverſa poſuiſſet XXXIX. *c.* XL. *ſimultates nimio plures & exercuerunt eum, & ipſe* exercuit eas. *nec facile dixeris, utrum magis* preſſerit *eum nobilitas, an ille* agitaverit *nobilitatem*.

VITIUM PROPIUS VIRTUTEM. Sic habuit initio Fabric. 1. ſed mutatum poſtea. habet etiamnum Baſil. 1. & Guelf. 8.; ac 9. ſcriba dubius fuit, quia *virtute* primum ſcripſit, & poſtea *e* litterae *i* inſeruit: quale fere incertum in Senat. 2. animadvertere licet. In duobus Rivius, in duobus etiam I. Waſſe reperit. & ſic citat Priſcianus, laudato ſimul ex Jugurth. *c.* XVIII. *Nam hi* propius mare Africum *agitabant*. Sic Liv. XXIX. *c.* V. *ſi ſe Mago ex Liguribus* propius urbem *moveat*. Id. XXII. *c.* XL. *ut nova minora eſſent* propius Annibalem. ibi vide Gronovium, ut & ad XXI. *c.* I. Eo modo & *proxime* cum Accuſativo conſtruunt, de quo exempla petas ex dictis ad Jug. *c.* XVIII. *quae* proxuma Carthaginem *Numidia appellatur*. Hic tantum videbimus, quid ſit *propius virtutem eſſe*. Eam rem ita exponit Seneca I. de Clem. *c.* III. *Nam cum ſint* vitia *quaedam* virtutes imitantia, *non poſſunt ſecerni, niſi ſigna, quibus dignoſcantur, impreſſeris*. Idem Ep. CXX. *Sunt enim, ut ſcis*, virtutibus vitia confinia, *& perditis quoque ac turpibus recti* ſimilitudo *eſt*. Cic. II. de Invent. *c.* LIV. *Audacia non contrarium* (fidentiae) *ſed* appoſitum *eſt ac* propinquum: *& tamen vitium eſt. Sic unicuique* virtuti finitimum *vitium reperietur*, cetera. Liv. XXII. *c.* XII. *pro cunctatore ſegnem, & cauto timidum*, *affingens* vicina virtutibus vitia, *compellabat*. Plin. I. epiſt. XX. n. 21. *quod certe etſi non limatioris*, majoris *tamen* ingenii vitium *eſt*. Quinctil. II. *c.* XII. *Eſt praeterea quaedam* virtutum vitiorumque vicinia, *qua maledicus pro libero, temerarius pro forti, effuſus pro copioſo accipitur*. Sic ambitio vicinior eſt virtuti, & ſub ſpecie virtutis tolerabilior, quam avaritia. Theologorum more eadem tractat Auguſt. II. Confeſſ. *c.* VI. n. 2. quem omnino, ſi vacat, legas. Nec fruſtra *ambitio* propior virtutem eſt exiſtimata, cum de ea etiam Seneca de Brev. Vit. *c.* VI. teſtetur: *Ceteri, etiamſi vana* gloriae imagine *teneantur*, ſpecioſe *tamen errant*. & Quinctil. I. *c.* II. *Et licet ipſa vitium ſit* ambitio, *frequenter tamen cauſſa virtutum eſt*.

2. GLORIAM, HONOREM, IMPERIUM. Quid *gloria* ſit, quantum opus fuit, expoſui ad *c.* I. n. 4. Inter *honorem* autem & *imperium* hoc intereſt, quod *ille* ad magiſtratus & reliqua officia reip. omnia, quibus auctoritas quaedam adjuncta eſt cum hominum magnifica opinione, pertineat: *hoc* de ſummis tantum gradibus honorum, & illis, qui proprie dicuntur *cum imperio* eſſe, intelligendum ſit. Haec ita conjungit uti *c.* XII. n. I. *eas* gloria, imperium, potentia *ſequebatur*. uti *c.* XXXIX. num. 2. *Hi* magiſtratus, provincias *aliaque omnia tenere*. *c.* XX. num. 8. *Itaque omnis gratia*, potentia, honos, *divitiae apud illos ſunt*. alibi *arma* atque *tela*. *c.* LI. *tempus* atque *dies*, alibi *flagitia* atque *facinora*: quae ſi alicubi non ita cum diſtinguuntur, *abuſionem* vocare licet. Diſtinguit tamen Cicero V. Tuſc. Qu. *c.* XV. *Da divitias*, honores, imperia, *opes*, gloriam: ſi *fuerit is, qui haec habet, injuſtus, dubitabisne eum miſerum dicere*. & quidam alii. Confer dicta ad *c.* XX. n. 7.

BONUS, IGNAVUS. Noſtri retinent copulam, praeter Struvianum, qui, ut vetuſti quidam Riviani, ejicit. pro more Salluſtii ceterorumque, quando diverſa duo conjungunt. Jug. *c.* LI. *arma tela*

ille vera via nititur; huic quia bonae artes deſunt, dolis atque fal-
3 laciis contendit. Avaritia pecuniae ſtudium habet, quam nemo ſapiens concupivit. ea, quaſi venenis malis imbuta, corpus animumque

tela; equi, viri; hoſtes, cives permixti. c. LX. *clamor permixtus hortatione*, laetitia, gemitu. *c.* XCVII. equites, pedites *permixti*. Sic Liv. VII. *c.* XXXIV. *Samnites* dum huc, illuc *ſigna vertunt.* XLI. *c.* III. *terra, mari*. Cic. I. Offic. *c.* XVII. *Magna etiam illa communitas eſt, quae conficitur ex beneficiis* ultro, citro, datis, acceptis. Plaut. Aſin. Act. I. Sc. III. *v.* 94.

Dignos, indignos *adire atque experiri certum eſt mihi.*

Auſon. Cent. Nupt. extr. *Velit, nolit*. Terent. Eunuch. Act. V. Sc. VIII. *v.* 28. *Poſtulo, ut mihi tua domus te* praeſente, abſente *pateat.* ibi Donatus: *Proverbiale eſt* Praeſente, abſente, *ut* ſurſum, deorſum; ultro, citro, *& cetera hujusmodi:* fanda, neſanda; juſta, injuſta; digna, indigna; velit, nolit. Haec ille. Ceterum *bonus* eſt, qui benefactis & praeclaris facinoribus ſtudet; *ignavus*, qui non benefacit Reip. & praeter merita ſua, honores tamen adipiſci vult. Vide ad *c.* VII. n. 2.

VERA VIA NITITUR. Rectis inſtitutis contendit, vero modo & bonis artibus comparare nititur. hoc Jug. *c.* I. n. 3. eſt, *ad gloriam virtutis* via *graſſatur.* haec enim *vera via*, ut per virtutis merita gloriam & honorem adipiſcaris. Ea figura *iter* dixerat *c.* II. extr. ut Cic. I. Phil. *c.* XIV. *ignorans verum* iter *gloriae*, & Plin. IX. ep. XIX. extr. *Uterque ad gloriam pari cupiditate*, diverſo itinere *contendit*. Sed *viam* etiam Plaut. Trinum. Act. III. Sc. II. *v.* 19.

Tibi paterque avusque facilem fecit & planam viam

Ad quaerendum honorem.

nititur & *contendit* per ſe poſita, requirunt, ut addas *ad ea*, ut Senec. Thyeſt. *v.* 436.

- - *Placet ire, ſed*

Alio, quam quo nitor, *abductus feror:*

quam Ellipſin, ſimul verba ſic praeciſe poſita ſemel atque iterum jam legimus. Occurrent ſimilia ad *c.* XXVI. n. 2. *Neque illi tamen ad* cavendum *dolus aut aſtutiae deerunt.* & *c.* XXXV. n. 3. *quod non dignos homines* honore *honeſtatos videbam, neque falſa ſuſpicione* alienatum *eſſe ſentiebam*. atque ſic Caeſar I. Gall. *c.* XIII. *Se ita a patribus majoribusque ſuis didiciſſe, ut magis virtute, quam dolo* contenderent, *aut inſidiis* niterentur. Sed maxime vide notam ad *c.* XLVI. n. 5. Baſil. 3. *Sed ille nititur vera via*, quod non omnino diſplicet.

HUIC QUIA BONAE ARTES DESUNT. In Guelf. 5. 11. 12. correctum eſt *huic* in *hic*. quod a manu prima habet 10. Male. Ignorarunt homines illi ejusmodi vocabula, quae duos Caſus ſuſtinere poſſent, elegantiae cauſſa cum illo Verbo conjungi eumque Caſum recipere, qui minus accommodatus videatur. Jug. *cap.* LXXXV. n. 4. *adhuc*, alii *ſi deliquere, omnia haec praeſidio* adſunt. Livius IV. Civis Romanus *ſi ſit ex plebe*, praeciſa *conſulatus ſpes erit*. cur non *civi Romano?* Nec aliter Cic. IV. ep. I. n. 8. Rem *vides, quomodo ſe habeat*. Nec Sulpic. epiſt. V. n. 2. *quia, per quos ea conferi debet* propinquos *ac* familiares, *ipſi pari moleſtia adficiuntur.* ubi adnotata legiſſe dicta confirmabit. Juſtin. I. *c.* IV. Quem *ubi in manum mulier accepit, veluti ad notam* alluſit. ubi quidam intrudunt *puer*. intellige Qui, *ubi* eum *in manum* &c. Minuti animi eſſet cogitare *ille* & *hic* ſibi reſpondere debere, cum aliud *cap.* oſtendat. Sed Anaſtrophen ſimilem habes Jugurth. *cap.* IV. num. I. Cujus *de virtute* quia *multi dixere, praetereundum puto*. ubi & rationem praepoſuit, ſicuti *cap.* XV. & XVIII. extr.

3. PECUNIAE STUDIUM HABET. Eodem genere dicendi Silius XIII. *v.* 628.

- - *Nullos, o nate*, labores

Mors habuit *noſtra*.

hoc eſt, continet in ſe, ſtudet, laborat. Phaedr. I. Fab. XIX. in.

Habent inſidias *hominis blanditiae mali*.

cum nota Schefferi. Quinctil. II. *c.* XVIII. in. *Nullum exigens actum, ſed ipſo rei, cujus* ſtudium habet, *intellectu contenta.* & quaſi Paſſive, (nam ad utrumque Verbum in circumſcriptione aptum eſt) Cic. X. ep. XXVIII. n. I. *ut veſtrum illud divinum in remp. beneficium nonnullam* habet querelam. ep. XVIII. n. 2. *conſilium, quod* habere *poſſet* obtrectationem. Sic ſaepe Petronius. Baſil. 3. *avaritiae pecuniae ſtudium habens.* adde infra *c.* LI. n. 20.

QUAM NEMO SAPIENS CONCUPIVIT. Nemo, qui intellexit, quo vera gloria ſit paranda. de quibus idem Cicero teſtatur I. Phil. *c.* XII. *Credo enim vos, homines nobiles, magna quaedam ſpectantes non* pecuniam, quae *ſemper ab ampliſſimo quoque clariſſimoque* contempta eſt, *ſed caritatem civium & gloriam* concupiſſe. Nec aliter Idem IV. Tuſc. Qu. *c.* XI. avaritiam definiit, quam per *opinationem vehementem de pecunia*, quaſi petenda ſit, *inhaerentem & penitus inſitam*. Exempla ejusmodi ſapientum ex Romanis pete ex Valer. Max. IV. *c.* III. & IV. quorum

&

Digitized by Google

que virilem effeminat: ſemper infinita, inſatiabilis, neque copia, neque ino.

& alibi multa inveniuntur. adde I. de Rep. Ord. *c.* VII. Nam de Philoſophis, qui divitias ſuas abjecerunt, hic non eſt memorandi locus. Talis fuit Democritus, Crates, Tuditanus, Lactant. III. *c.* XXIII. Anacharſis, Cic. V. Tuſc. Qu. Ariſtippus, Laertius in Vita: & tota Secta Cynica, Idem in Diogen. Cyn. de quibus operae pretium erit legiſſe Liban. Sophiſt. Declam. XXXVII.

Quasi venenis malis imbuta) infecta, ut *c.* XIII. *animus* imbutus *malis artibus*. Liv. XXXIX. *c.* XI. *Illius excetrae delinimentis & venenis* imbutum, *nec vitrici*, *nec parentis*, *nec Deorum verecundiam habere*. Venenis *malis* dixit, quia venenum eſt τῷ μίσειν, ſicut & virus, leg. 236. de V. S. ubi adjicitur, idem eſſe ac Graecorum φάρμακον. vide & leg. 3. §. 2. D. ad L. Corn. de Sicar. ac Gell. XII. *c.* IX. Nec male optimus Gronovius cenſet alludi hoc loco ad certa quaedam medicamenta ſeu venena, quae reddunt homines frigidos & inficiatos, h. e. impotentes ad Venerem. *effeminat* quippe ſubdidit. Mihi tamen utrobique ſententiae tantummodo quaedam lumina quaeſiviſſe videtur, & uti *effeminat*, pro *corrumpit virtutem*; ſic *malis venenis*, pro *pernicioſiſſima qualitate* dixiſſe; quemadmodum *venena mala* vim corporis animique deſtruere ſolent: dum aut *frigore ſanguinem gelant*, Quinctil. Decl. CCCL. aut *paullatim vires conſumunt*, Id. Declam. XIV. *c.* XII. Fabric. I. a manu tantum ſecunda *malis* habet, & mox *animum virilem effeminat*, omiſſo *corpus*. Perperam. Cicero IV. Tuſcul. Qu. *c.* XI. non multum diverſa ſimilitudine uſus eſt: *Nam cum eſt concupita pecunia*, *nec adhibita continuo ratio*, *quaſi quaedam Socratica* medicina, *quae* ſanaret *eam cupiditatem*: permanat in venas, *& inhaeret in viſceribus illud malum*, *exſiſtitque* morbus *& aegrotatio*. Quam eleganter autem ejusmodi Similitudines in omni genere Orationis uſurpentur Idem docuit in Bruto, in Oratore ad Brutum & alibi. praeter Longinum & Ariſtotel. III. Rhet. *c.* II.

Corpusque animumque virilem effeminat. *Schwaechet*, corrumpit, emollit, dum atterit virtutem animi & corporis. nam verbum plus ſignificans ad indignitatem rei tantum delectum eſt, uti *c.* XX. *illis annis ac* divitiis *omnia* conſenuerunt. Juſtin. I. *c.* VII. *Sic gens induſtria quondam*, *potens & manu ſtrenua*, effeminata *mollitie luxuriaque* (cauponias, ludicras artes & lenocinia exercere juſſi erant) *virtutem priſtinam perdidit*. Et ſic alii molliter hoc verbo, non de impura iſta effeminatione, aut plena deſtructione virium utuntur; ſed quod Columella VII. de R. R. *c.* XII. de vere effeminandis dixit per immaturam Venerem: capit *& corpus & vires*, *animumque degenerat*. Nihilominus hic locus jam olim magnos viros vexavit, qui quaeſiverunt & diſputarunt, *quonam modo* corpus *quoque hominis* effeminetur *per avaritiam*. apud A. Gellium III. *c.* I. Sed optime Favorinus ibi reſpondit, quod ita fiat, quando quaeſtui intenti laborem virilem & exercendi corporis ſtudium derelinquant. Dum enim opibus inhiant, humile aliquid quaerunt, & animus primo corrumpitur. (Cic. I. Offic. *c.* XX. *Nihil eſt tam anguſti animi*, *tamque parvi*, *quam amare divitias*.) Dein, quia corpus non belli laboribus duratur, nec militiae intentus eſt, quae res uſu & labore maxime conſtat, neceſſario vires & fortitudo elangueſcit. Et hoc nominat corpus *effeminatum*, ſicut Alexander Perſas, qui bello non ſtuduerant prae congerendis divitiis, *feminas*. Curt. III. *c.* X. n. 9. *Aciem hoſtium*, *auro purpuraque fulgentem intueri jubebat*, *praedam non arma geſtantem*, *irent &* imbellibus feminis *aurum* viri *eriperent*. Qualem dictum Alexandri Epiri Regis memorat Liv. IX. *c.* XIX. & Curt. VIII. *c.* I. n. 37. adde Stewech. ad Veget. II. *c.* XXIII. Quantum vero illi, qui non aſſiduo in uſu laboris militaris & armorum ſint, virtutis perdant, pluribus demonſtrat Gruter. Diſc. XXV. & XXXVII. in Tacit. ac ſpeciatim divitiarum ſtudium emollire populum, docet Forſtner. Not. Polit. in eumdem P. I. p. 443. ſeqq. Vitiar. I. *corpus animumque* virile *effeminat*, quaſi remotiori Adjectivum aptandum & Neutrum praeferendum putaſſet, ut Cicero V. ep. XXI. num. 14. culpa *& peccatum*, qua *ſemper caruiſti*. ubi vide. aut Noſter I. Hic *metus a Tarquinio & bellum grave* poſitum. Sed altera ratio, quae eſt in vulgata, aeque proba, & Syllepſin eſſe docuit Donatus ad Ter. Andr. Act. V. Sc. II. *v.* 3. adde ſupra *c.* X. n. 2.

Semper infinita, insatiabilis est. Lege Cohel. *c.* V. comm. 9. Ariſtotel. II. Polit. *c.* V. Claudian. I. Rufin. *v.* 186.

Quo veſane ruis? teneas utrumque licebit
Oceanum, *laxet rutilos tibi Lydia fontes*,
Jungantur ſolium Croeſi, *Cyrique tiara*.
Numquam dives eris, *numquam ſatiabere quaeſtu*;
Semper inops quicumque cupit

Quod Auſonius dixit: *Cui nullus finis capiendi*, *nullus habendi eſt*. Contra Quinctil. Decl. XIII. *Satis divitiarum eſt*, *nihil amplius velle*. Confer, ſi ea ta dicta te delectant, Senec. II. Benef. *c.* XXVII. VII. *c.* II. ad Helv. *c.* XI. ep. XIV. XVI. CVIII. Juſtin.

4 inopia minuitur. Sed poſtquam L. Sulla armis recepta Republica, bonis initiis malos eventus habuit; rapere omnes, trahere, domum alius,

Juſtin. VI. in. Minuc. Fel. *c.* XXXVI. Prudent. Hamartig. *v.* 254. Ambr. Serm. LXXXI. Zenon. Veron. de Avarit. Serm. I. Hieron. Ep. CIII. ad Paullin. ubi meminit antiqui dicti, quod Senecae eſt, ſed jam Ennio atque Catoni tribuit Jo. Saliſber. Carm. ad Opus ſuum Policr. *Avaro tam deeſt quod habet, quam quod non habet*. Hic vero animoſe ſatis Guelf. I. *ſemper infinita, ſemper inſatiabilis eſt*. non tamen vere. Verbum Subſtantivum exulat in Sen. 2. et Baſil. 3. & maxime, quando aliud Verbum ſequitur, Salluſtius *Eſſe* omiſit. cap. XXXIX. n. I. *plebis ope* imminutae, *paucorum potentia* crevit. Jug. cap. L. n. I. *ubi Numidas* quietos, *neque colle* digredi *animadvertit*. & ſic iterum atque iterum. vide Jug. cap. XCII. n. 2.

NEQUE COPIA, NEQUE INOPIA MINUITUR. Eccard. *neque augetur copia, neque minuitur inopia*. inepte. Sed iſte *inopia minui poſſe* avaritiam, ita non intellexit, ut iſti, qui hic vel *neque* vel *inopia* ejecerunt, aut in *impia* immutarunt: cum tamen ſimile ſit dictum illi: *Ambitionem neque* contemtu, *neque honore vinces*. *Copia* autem non minuitur, quia ſibi inops videtur. Boetius II. Metr. II. extr.

Numquam dives agit, qui trepidus gemens
Scſe credit egentem.

Alani Planct. Naturae Metr. VII. *v.* 15.

Nil habet ergo miſer, dum nil ſe credit habere

Pacat. Paneg. *c.* XXV. *Creſcebat indies habendi fames, & parandi rabiem* parta irritabant. Horat. III. Od. XVI. *v.* 17.

Creſcentem ſequitur cura pecuniam
Majorumque *fames*.

4. ARMIS RECEPTA REP. Per arma. Ne metuas concurſum ejuſdem caſus, maxime cum proxima *bonis initiis* etiam ſexto caſu accipiant, vide Cic. XI. ep. V. n. 7. & quae ibi. Id. VI. ep. II. n. 5. *armis* conditione *poſitis*. Alcimus Avitus IV. *v.* 217.

- - - Obice *rupta*,
Saevit laxatis excurrens humor habenis.

Livius XXXI. *c.* XLV. *Poſtea juſtum bellum* decretis *civitatis ultro* indicendo *factum*. & XXXII. extr. *firmatis* praeſidio *Argis*. adde infra cap. XLV. n. I. Valer. Max. IV. *c.* III. n. 6. honoribus & auctoritate *omni* cive, temporibus *ſuis*, *major*. Sed *Recepta* proprie eſt *rurſus capta rep.* & *liberata* ab illis, qui occuparunt. Sic Africanus captum ab Antiocho *armis ſe* recepturum *filium dixerat* apud Juſtin. XXXI. *c.* VII. Idem V. *c.* IV. *ubique victor* recipit *civitates, quae defecerant*. Liv. XXVI. *c.* XXXII. *Urbem* recipi, *non* capi: & receptam *legibus antiquis & libertate ſtabiliri*. Et ſane Syllae Reſp. *recipienda* erat, quam Mariani *ceperant*, ut perſpicue narrat Florus III. *c.* XXI. Eutrop. V. *c.* III. & V. ceteri.

BONIS INITIIS. Defendebat enim initio Optimates; quos Mariani foede laceraverant. Vellej. II. *c.* XXV. *Putares, Sullam veniſſe in Italiam, non belli vindicem, ſed pacis auctorem, tanta cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque, cum ſingulari cura frugum, agrorum, hominum urbium perduxit, in Campaniam*, & quae ſequuntur. Valer. Max. IX. *c.* II. n. I. *Sylla dum* quaerit victorias, Scipionem *ſe populo R. dum exercet, Annibalem repraeſentavit*. Aſcon. in Orat. I. pro C. Cornel. *Sulla ab initiis bonarum actionum ad perditas progreſſus*. Latius interpretatur bona initia & malos eventus Jul. Exſuperant. de B. Civ. *c.* V. Porro Gruterus edidit: *ex bonis initiis*, quomodo de noſtris Acad. Rem. I. Baſil. 3. Guelf. 7. 8. & a manu ſecunda 12. Sed 3. 4. 6. et Struv. perſpicue *de bonis initiis*. Ceteri nullam praepoſitionem agnoſcunt: nec eſt in Aldina, & Waſſiana. Et profecto qui Auguſtin. III. de Civ. D. *c.* VII. conſideraverit: *Horum bonorum* initiorum *nondum malos* eventus *habuit*, is intelliget Salluſtium *bonis initiis* dandi caſu dixiſſe, pro Genitivo *bonorum initiorum*: ad quam elegantiam non adſurgit dixiſſe *de* vel *ex bonis initiis*. Et haec conſtructio Criſpo eſt imprimis frequens. Sic *c.* XXIV. quaeſtui *modum facere*. cap. XXXII. num. I. *quod neque* inſidiae conſuli *procedebant*. ubi vide alia, ut & ad cap. XL. *quem* exitum *tantis* malis *ſperarent*. Gellius XIX. *c.* IX. *quam principem* ſibi *vitae* habuerat. Tacit. XIII. Ann. *c.* II. *& quae alia* exactionibus *publicis* nomina *publicani invenerant*. Livius VI. cap. VIII. malis conſiliis *pares adepte eventus*. ubi Dandi caſum ab Nomine *pares* pendere dices. Sed cum *eventus* duplici notione dicantur, pro hoc Dandi caſu non potuit, niſi cum Amphibolia & obſcuritate, Gignendi adhibere. Non tamen adeo contra nitar, ſi quis *bonis initiis* abſolute poſita eſſe dicat ut cap. IX. extr.

MALOS EVENTUS HABUIT. *Eventus habuiſſe* dicitur Sulla, ut Vellej. Pat. II. *c.* XXVII. de eodem: *Si eumdem & vincendi, & vivendi* finem habuiſſet. C. Nep. Eumen. *c.* XIII. *talem* habuit exitum *vitae*: quod & apud alios legere licet. pro quo Senec. Ep. CXV. *Exſpectarent, viderentque, quem admirator auri* exitum faceret. Manilius vero

Digitized by Google

alius, alius agros cupere: neque modum, neque modeſtiam victores habere, foeda crudeliaque in civibus facinora facere. Huc accedebat, quod L. Sulla exercitum, quem in Aſiam ductaverat, quo ſibi fidum faceret, contra morem majorum, luxurioſe nimiſque liberaliter habuerat.

loca

vero, Livius & Lucanus malunt *eventum dare*. Sed & Plancus Cic. x. ep. XVIII. n. 7. *res nunc magnam adfert ſollicitudinem*, *magnumque* habet caſum. Cic. v. Phil. cap. XVI. *Fugam quaerebamus omnes*, *quae ipſa* exitum *non* habebat.

RAPERE OMNES. Idem de Sullanis obſervat Vellej. II. *c.* XXII. *Poſtea id quoque acceſſit*, *ut ſaevitiae cauſſam avaritia praeberet*, *& modus culpae ex pecuniae modo conſtitueretur*; *& qui fuiſſet locuples*, *fieret nocens*, *ſui quiſque periculi merces foret*; *nec quidquam videretur turpe*, *quod eſſet quaeſtuoſum*. Hinc & Cicero II. Offic. *cap.* VIII. teſtatur, *poſt Sullae victoriam bonos mores*, *qui jam antea fuiſſent imminuti*, *penitus amiſſos eſſe*.

TRAHERE. Verbum aptum rapinis, & Noſtro de illis frequentatum. vide ad Jug. *c.* XLI. *Sibi quiſque ducere*, trahere, *rapere*.

AGRUM CUPERE. *Cupere* illi ſignate dicuntur, qui adpetunt rem alienam, etiamſi eam non adſervent, ut avari, ſed profundant. Sic *c.* XII. *ſua parvi pendere*, *aliena* cupere. Auſon. Idyll. II. *v.* v4.

Felicem ſcivi, *non qui*, *quod vellet*, *haberet*:
Sed qui per fatum non data non cuperet.

Sueton. Galba *c.* XII. *Titus Vinius*, *legatus ejus in Hiſpania*, cupiditatis *immenſae*. adde Brockhus ad Tibull. I. eleg. I. *v.* 90. Ducker. ad Flor. III. cap. XI. n. 2. & IV. cap. XII. n. 12.

NEQUE MODUM, NEQUE MODESTIAM HABERE. neque *finem*, neque *pudorem*, ut vel hujus vel illius pepercissiſſent. Conjungit utrumque Noſter Jug. *c.* XLI. & infra cap. XXXVII. num. 3. Plautus Bacchid. A. IV. Sc. III. *v.* 2. *ſine* modo *&* modeſtia *ſum*. *Modum habere* recte dicitur, ut Cic. II. de Fin. *Ergo & avarus erit*, *ſed finite*: *& adulter*, *verum* habebit modum: *& luxurioſus*, *eodem modo*. Quinctil. x. *c.* VII. *poſtremo* habebunt modum *& finem*. uti leg. I. pr. D. de curat. Furioſ. *qui neque tempus*, *neque* finem *expenſarum* habet. Calpurn. Flacc. Declam. XII. extr. Modum *non* habet *iracundia mentiendi*. Apulej. de Hab. D. Plat. p. 21. *immoderatum ingenium*, *in quaecunque proruerit*, modum *non* habet.

IN CIVIBUS FACINORA FACERE. Vulgo *in cives*. Sed in Regio Cod. I. Waſse repperit *civibus*, quod ita mutarunt ſcioli, ut ſupra *c.* IX. n. 2. *in* amicis *fideles erant*. Firmat non Caſſiodorus modo: *Non permittatis a famulis veſtris fieri* in civibus, *quod adhuc debet in hoſtibus accuſari*: ſed etiam Seneca Thyeſt. *v.* 309.

In patre facient, *quidquid in patruo doces*.

& alia, quae jam praecepit P. Burmannus ad Quinctil. Decl. XV. *c.* VI. Juſtin. XXXVIII. c. VI. *Neque* in ſe uno, *ſed* in aliis omnibus *hac ſemper arte graſſatus*. *facinora facere* ad cap. VII. n. 6. illuſtravi. Heuſſ. *facinora facere*.

5. QUEM IN ASIAM DUCTAVERAT. Taxaverunt quidam ex veteribus Phraſin Salluſtii *ductare exercitum*, de quo dicam ad Jug. c. LXX. n. 2. Vulgo *in Aſia* editur. Sed *in Aſiam* Ciacconius in vet. ſuo libro, Waſſe in tribus, ego in Guelſ. 1. 2. 3. 5. 7. 12. Eccard. Incerto utroque, & Acad. deprehendi: Neque aliter Remenſ. 1. atque Baſil. 1. & 3. etſi in quibuſdam manus non ſatis fida. Similiter ſcriptum invenit in MSS. Schegkius uti ad Vellej. Pat. II. *c.* LIX. teſtatur. Et recte illud dici pro *intra Aſiam* pluribus adſtruxi ad *cap.* XIX. n. 3. in provinciam *iter faciens*.

QUO SIBI FIDUM FACERET. Eodem conſilio Marius Jug. *cap.* LXIV. *milites laxiore imperio habebat*. et Auguſtus Tacit. I. Ann. *c.* II. *donis pellexit*. Quantae vero initium cladis & corruptionis illud fuerit ſub imperatoribus ex Herodiano & Tacito abunde conſtat. & recte Auct. B. Alexand. *c.* XLVIII. *Multa praeterea & magna praemia ſingulis concedebat*, *quae ſpecioſum reddebant praeſentem exercitus* amorem; *paullatim tamen & occulte militarem* diſciplinam *ſeveritatemque* minuebant. Militum amorem quanto ſtudio ſibi etiam tum Quaeſtor conciliaverit, eleganter Noſter Jug. *c.* XCXI.

CONTRA MOREM MAJORUM. Qui valde ſeveri in diſciplina militari fuerunt, vide Veget. I. *c.* VIII. Valer. Max. II. *c.* VII. et VIII. pr. Gell. II. *c.* XXIV. Noſtrum Jug. *c.* XL. XLIV. XLV.

LUXURIOSE N. LIBERALITER HABUERIT. *Luxurioſe habere* eſt facere, ut ſolutus ſit, is enim eſt proprie *luxurioſus*, a *luxo* quaſi *laxo* & *ſoluto*, vide Feſtum p. 209. *liberaliter habere* eſt tractare liberaliter, indulgere & donare illis multa. erat enim *Sulla multarum rerum & maxime pecuniae largitor*, Jug. cap. XCV. pro eo *arcte & opulenter colere* dixit Marius Jug. *cap.* LXXXV. Sed infra *c.* XIV. *parum* honeſte *pudicitiam habere* occurrit. adde c. VIII. n. 2. & Jug. *c.* CIII. n. 5. *accurate & liberaliter* habere. Livius XXIX. *c.* VIII. *Ita* ſuperbe & crudeliter habiti *Locrenſes*

I *ab*

loca amoena, voluptaria facile in otio ferocis militum animos mol-
6 liverant. Ibi primum inſuevit exercitus populi Romani amare, potare; ſigna,

ab Carthaginienſibus fuerant. Id. xxvii. *cap.* xxxiv. *neque* liberalius, *neque* benignius haberi, colique *adoleſcentem*, *quam cultus eſt*, *potuiſſe*. Id. xxxix. *c.* i. *Exercitus praecipue ſub imperio Cn. Manlii* ſolute *ac* negligenter habiti *ſunt*. Dictys i. *c.* ii. *ibi* largiter magnificeque *eos* habuere. Flor. i. *c.* xviii. *Captivos* indulgenter habuit. quae adduxi, ut videres, idem iſtam dictionem eſſe, ac *indulgenter & liberaliter tractaverat*: *indulgens & liberalis in militem fuerat*.

LOCA AMOENA, VOLUPTARIA. *Amoena loca*, ſunt aſpectu jucunda, non tantum natura, ſed etiam opere naturam aliquomodo imitante, ornata, ut *tabulis*, *ſignis*, quae mox memorat. Sic Liv. xxxix. *c.* i. memorat *amoenitatem urbium Aſiaticarum*, & opponit *loca montana & aſpera*. Tacit. iii. Ann. *c.* vii. *Vagus interim per* amoena *Aſiae atque Achajae*. C. Nep. Attic. *c.* xiii. *Domum habuit*, *cujus* amoenitas *non* aedificio, *ſed ſilva conſtabat*. Vellej. ii. *c.* i. *porticum amoeniſſimam*. Et fateor, ut plurimum de naturali jucunditate locorum dici. Quinctil. xii. *c.* ix. *Nam ut gerentibus bella non ſemper exercitus per plana &* amoena *ducendus eſt*, *ſed adeundi plerumque* aſperi *colles*, cetera. adde Curt. v. *c.* i. n. 35. ſeqq. & de Aſiae *amoenitate*, ut ipſa verba habent, Liv. xxxviii. *c.* xvii. Flor. ii. *cap.* xi. *Voluptaria loca*, ubi voluptatibus indulgetur, earumque inſtrumenta praeſto ſunt. lege Curtium l. c. mira narrantem, & quae Liv. xxxix. *c.* vi *Poſſeſſiones voluptarias* vocat captas in Aſia civitates Juſtin. xxxi. extr. Plautus vocem exponit Poen. A. iii. Sc. ii. *v.* 25. *Liberum ut commonſtremus tibi* locum, *&* voluptarium, Ubi *ames*, *potes*, *pergraecere*. Perperam igitur Baſil. 3. *voluptuoſa* a manu ſecunda. *facile* deeſt Heuſſ.

FEROCIS MILITUM ANIMOS. Duros, acres & ſtrenuos. *ferox* enim in laude eſt apud militem. Jug. *c.* cvi. *ille animo* feroci *negat*, *ſe toties fuſum Numidam pertimeſcere*. Livius iii. *c.* xlvii. ferociter *facta*. Id. xxxviii. Feroces *ad bellandum viri*. C. Nepos Them. *c.* ii. ferociorem *reddidit civitatem*. Tacit. ii. Hiſt. *c.* lxxvi. *Si quid ardoris ac* ferociae *miles habuerit*, *popinis & commeſſationibus*, *& principis imitatione deteritur*. Et quomodo *facinus*, *libidinem* in meliorem partem dicta habuimus; ſic et quaedam Adjectiva, ut *Elatus* apud Cicer. i. Offic. *c.* xix. *Altus* apud Flor. iv. *c.* vii. n. 47. et Cic. pro Milon. *c.* viii. *Superbus*, apud Silium x. *v.* 573. contra vulgarem conſuetudinem uſurpata invenire licet.

MOLLIVERANT. Fervorem & audaciam iſtam militarem fregerant & comminuerant. Cic. de Senect. *c.* iv. *Fabius Annibalem juveniliter exſultantem patientia ſua* molliebat. vide ibi viros doctos. Sed de locis amoenis & voluptariis, quae corporis gaudiis favent, longe elegantius dicitur, ut apud Valer. Max. ii. *cap.* vi. n. i. *Spartana civitas civium oculos a contemplanda Aſia retraxit*; *ne illecebris ejus capti*, *ad* delicatius *vitae genus prolaberentur*. Et *Pauſanias*, *ut primum ſe Aſiae moribus permiſit*, fortitudinem *ſuam* effeminato *ejus cultu* mollire *non erubuit*. Quantum ejuſmodi loca faciant ad corrumpendos milites, vel unus Hannibal doceat, cui *Capuam Cannas fuiſſe*, Marcellus dixit apud Liv. xxxiii. *c.* xlv. Confer Senec. Ep. li. Valer. Max. iv. *c.* i.

6. IBI PRIMUM INSUEVIT. Omnia nempe iſta ſimul. Nam jam Syracuſis captis idem narrat Livius xxv. *c.* xl. *inde primum initium mirandi Graecarum artium opera*, *licentiaeque huic ſacra profanaque omnia vulgo ſpoliandi factum eſt*. Et ad Aſiam a L. Scipione devictam retulit Plin. xxxiii. *cap.* xi. *Aſia* primum *devicta luxuriam miſit in Italiam*. *Eadem*, addit, *Aſia domata multo etiam gravius adflixit mores inutiliorque victoria illa hereditas Attalo rege mortuo fuit*. Ibid. tamen & C. Nep. tradit, *ante* Sullae *victoriam duo tantum triclinia Romae fuiſſe argentea*. adde xxxiv. *c.* vii. Flor. iii. *c.* xii. *Syria prima nos victa corrupit*: *mox A*ſiatica *Pergameni Regis hereditas*. Juſt. xxxvi. extr. *Sic Aſia Romanorum facta*, *cum opibus ſuis vitia quoque Romam tranſmiſit*. Sic de Aſia conſentiunt, de Sullae militibus non item. niſi conjuncta iſta vitia omnia, & maxime corrupta militum diſciplina te expediverint.

AMARE, POTARE. Veneri indulgere. Sic Jug. *c.* lxxxv. n. 41. *Quin ergo*, *quod juvat*, *quod carum aeſtumant*, *id ſemper faciant*: ament, *potent*. Plaut. Truc. A. i. Sc. i. *v.* 56. *Re placida atque otioſa*, *victis hoſtibus*, Amare *oportet omnes*, *qui*, *quod dent*, *habent*. Lamprid. Sever. *c.* liii. *Milites Romani* armant, *potant*, *lavant*. De *potare* verbo, quod ſit largius ſeſe invitare & ſaepe, vide quae collegit Brockhuſ. ad Tibull. i. eleg. xi. *v.* 31.

SIGNA. *Statuas* dicere poſſumus, quas tamen *a ſignis* ſeparat Plin. i. ep. xx. n. 5. & recte quidem, cum *Signa* latius pateant, & *ſtatuas* in ſe comprehendant, quae hoc nomine ornantur, quando publico maxime loco *ſtatuuntur*: & praeterea dimidiatae etiam, aut materiae inhaerentes

Digitized by Google

ſigna, tabulas pictas, vaſa caelata mirari; ea privatim ac publice rapere; delubra ſpoliare; ſacra profanaque omnia polluere. Igitur 7
hi milites, poſtquam victoriam adepti ſunt, nihil reliqui victis fecere.

Quip-

tes Figurae, ut Hermae &c. *Signa* ſunt, non non per ſe ſtatuae. vide Struv. Antiq. Rom. p. 536. Aur. Vict. V. Illuſt. *c.* LX. *Mummius Corinthum* ſignis *tabuliſque ſpoliavit*. & de eod. Front. IV. Strat. *c.* III. n. 15. *L. Mummius, Corintho capto, non Italiam ſolum, ſed etiam provinciam tabulis* ſtatuiſ*que exornavit*. Conſ. Cic. pro Domo *c.* XLIII. pro L. Man. *c.* XIV. Plin. XXXIV. *c.* II. & paſſim.

TABULAS PICTAS. Picturas in tabulis. Cic. IV. Verr. *c.* I. *nego ullam* picturam *neque* in tabula, *neque* textili *fuiſſe, quin conquiſierit*. Quando & cur magnifecerint Romani, exſequitur Plin. XXXV. *c.* IV. In Graecia multas tabulas fuiſſe, Athenienſium *Poecile* declarabit, C. Nep. Milt. *c.* VI. & Plin. XXXV. *c.* VIII. unde jam de jucunditate & gratia ejuſmodi tabularum judicare poteris.

VASA CAELATA. Toreumata vocat *cap.* XX. quae auro & argento diſtincta erant, ſimulacris nempe quibuſcumque, quae prominerent, inſertis. Sen. Ep. V. *Non habeamus argentum, in quod ſolidi auri* caelatura *deſcenderit*. Liv. IX. *c.* XL. *Duo exercitus erant: ſcuta alterius auro, alterius argento* caelaverunt. *Filice* etiam caelaſſe ex Cic. VI. ad Attic. ep. I. & I. Parad. *c.* III. conſtat. De *Caelatura* vide Quinct. II. *c.* XXI. & quos ibi citarunt. inprimis Salmaſ. Exercit. Plin. p. 774.

MIRARI. Quae alias contemſerant. Sic locutus Liv. XXV. *c.* XL. Juven. Sat. XI. *v.* 100. *Tunc rudis & Grajas* mirari *neſcius artes frangebat pocula miles*. Sed Plin. XXXIII. *c.* XI. amare *etiam, non ſolum* admirari, *opulentiam externam*.

PRIVATIM AC PUBLICE RAPERE. *Privatim*, i. pro ſe quiſque; *publice* i. publico nomine, ubi omnis exercitus, aut qui erant cum imperio & poteſtate rapiebant, tamquam praedam populi R. Nam ita tam aliis, quam his ſingulatim Adverbiis utuntur, ut integrum ſenſum ſuſtinere videantur. De locis autem publicis aut privatis quo minus capiamus, prohibent proxima. Sic infra *c.* XL. n. I. publice privatim*que aere alieno oppreſſi*. ubi vide, adde ad Jug. *c.* VIII. n. 2. Eod. *c.* XXXII. n. 5. poſtquam de *fide publica* dixerat: privatim *praeterea ſuam fidem interponit*. Alii alio ſenſu: ut Spart. Nigro *c.* X. *Juſſit ut nummos* publice *commendarent, recepturi poſt praelia, quod dederant*. Gell. XV. *c.* IV. *comparandis mulis & vehiculis, quae magiſtratibus, qui ſortiti provincias forent, praebenda* publice *conduxiſſet*. quod Dioni LIII. p. 506. eſt παρὰ τοῦ δημοσίου. Vellej. Pat. *c.* XXXIII. *in ea jugulati civis R.* publice *conſtitueretur auctoramentum*. adde de vi Adverbii infra *c.* XIV. n. 3. & *c.* XL. n. I. item Jug. *c.* XVIII. n. II. et Gronov. ad Liv. IV. *c.* XIII.

DELUBRA DEORUM. Illud *deorum* tantummodo exſtat in Gu. 12. Ceteri omnes non agnoſcunt. vid. *c.* XII. n. 4. Cic. modo addit, modo omittit, quem vid. Divin. in Caec. *c.* I. ubi Schol. a Gronovio primum editus laborat in derivatione hujus vocabuli. A *deluendo* plerique deducunt, ut Serv. ad IV. Aen. Iſid. XV. *c.* IV. Orig. Fronto p. 1330. Sed non quod *aqua ibi deluuntur peccata*, quod illis viſum; ſed quoniam *deluere* eſt ſolvere, auctore Feſto p. 116. & pleraque omnia templa *ex votis* condita ſunt, quae ita ſolvebant: ac in illis ipſis locus erat, ubi & alia vota ſolvebantur. Sic *Jovi Statori* templum vovit Romulus ap. Liv. *c.* XII. *Bellonae* Appius Claudius, Liv. X. *c.* XIX. *Concordiae* Furius Camillus, Ovid. I. Faſt. *v.* 639. aliam in arce Tarpeja L. Manlius, Liv. XXII. *c.* XXXIII. alii alia. & alteram meam ſententiae partem confirmat Fronto: Delubrum, *in quo homines periculo ſuo deluunt: ponunt enim vel pileum, vel ſcutum, vel alia ſuſcepta votis*.

SACRA P. O. Gu. 3. *omnia* & 9. *que* a manu prima non habuerunt, hoc ſi abeſſet, foret, ut illud Quinct. Decl. I. *c.* X. *Omnia* humana, ſacra *confudit*. Sed tam copulam, quam *omnia* retinet in formula Flor. III. *c.* V. n. 7. *Tum quidem domus, templa & arae, humana* omnia atque *divina jura violata ſunt*. Cic. pro Roſc. Am. *c.* XXIII. *cum* omnia *divina* atque *humana jura ſcelere nefario polluiſſet*. & Vinc. Lir. I. Common. *c.* VI. *nequaquam deſtitit univerſa miſcere atque vexare, privata ac publica, ſacra profanaque* omnia, *nullum boni & veri gerere diſcrimen*. Noſter quamvis mox *c.* XII. n. 2. *divina* atque *humana promiſcue habere* dixerit; alibi tamen ſervat, & *c.* XIII. n. 3. *veſcendi cauſſa terra marique* omnia *exquirere*. adde *c.* XXX. n. 4. Jug. *c.* V. n. 2. & XXXI. n. 9. De re graviter conqueſtus eſt Cicero pro L. Manil. cap. XXII.

7. NIHIL RELIQUI VICTIS FECERE. Nihil reliquerunt, quod contra majores facere ſolebant, *c.* XII. n. 5. *nihil* reliqui *facere* eſt pro *reliquum*, ut ſupra *nihil penſi habere*. Hinc Cic. II. Verr. *c.* XXXV. quos *cives belli calamitas* reliquos *fecerat*. Noſter *cap.* XXVIII. n. 6. *quibus lubido & luxuria ex magnis rapinis* nihil reliqui *fecerant*. ibi vide.

8. SAPIENTIUM ANIMOS. Sic ſcribunt Gu. I. 4. 5. Fab. uterque, Acad. Sen. I. Incert. Baſil. I. Struv.

8 Quippe ſecundae res ſapientium animos fatigant: ne illi corruptis moribus victoriae temperarent.

CAP. XII.

POſtquam divitiae honori eſse coepere, & eas gloria, imperium, potentia

Eccard. & ſorte Remenſ. ceteri eum vulgaribus *ſapientum*. Sic infra *c.* XL. n. 2. *civitatum*. c. XXI. n. 2. *locupletinm*. e. XXVI. n. 4. *clientum*. & de his quidem Chariſ. I. p. 103. Regulam ſuppeditat: *Trium generum nomina Genitivo plurali I ante VM debent recipere*. adde Varr. VII. de L. L. ad fin. & quae infra ad c. XL. n. 2.

FATIGANT. Corrumpunt, ut in animi virtute laſſi quaſi, & negligentes evadant. Curt. V. *c.* III. n. 13. *metuere ſeſe, ne victoris indulgentiam* fatigaret. de re Tacit. II. Hiſt. *c.* VII. *Rebus ſecundis etiam egregii duces inſoleſcunt*. Conferatur Id. I. Hiſt. *c.* XV. Claud. II. Stilic. *v.* 160. Juſtin. VIII. *c.* I. Ariſtotel. II. Rhet. *cap.* XVIII. Polit. V. *c.* VIII. Cic. I. Offic. *c.* XXVI. Cato apud Gellium VII. *c.* III. & alii.

NE ILLI C. M. *Ne* pro vulgato *Nedum*, hujus ſignificatione, ex noſtris Fab. I. Gu. I. a. 5. & 12. Sen. uterque (primus vero a manu prima habuerat *ni*, ſolenni iſta permutatione, de qua Diſſ. I. de Uſu Orthogr. *c.* III.) Baſ. I. (qui in margine pro V. L. *nedum*) & 2. Heuſ. Vin. a. cum ed. vet. & ſic Plaut. Caſin. A. V. Sc. IV. *v.* 23. *Si umquam occoepſo modo*. Ne *ut eum amaſſo*, cum nota Gronovii, qua ſua citavit ad Liv. III. *c.* LII. Cic. IX. ep. XXV. n. 7. *Me vero nihil iſtorum ne juvenem quidem movit umquam*, ne *nunc ſenem*, quem etiam Gronovium citaſse video. Praecepit etiam Apulej. Apolog. p. 317. *At hoc ego Aemiliano—vix credidiſſem*. ne *huic fruſtici credam*: quemadmodum quaedam illi Rivius & Schottus II. Obſerv. *c.* XXVI. praeceperant. Vin. a. *ne illi corrupti* in omnibus *obt. vict.*

VICTORIAE TEMPERARENT. Sic Fab. & Gu. 12. ita quidem, ut litura teſtetur adfuiſſe primitus *obtemperent*. Sed ſine litura Guelf. 5. Sen. I. Baſil. I. Rem. 2. ut adeo in hac elegantiſsima ſententia ſoli Guelf. 5. Sen. I. & Baſil. I. omnibus in vocabulis ſani ſuerint. Dictio non adeo rara, tamen imponere potuit librariis. Eſt autem *temperare vict.* idem quod moderari, modum imponere illi, ut ne inſolenter illa utaris. Sic extulit Livius XLI. modum imponere *ſecundis rebus, nec nimis credere ſerenitati praeſentis fortunae. praeſtantis hominis & merito felicis eſt*. Sic ille XXX. *cap.* XX. & Tacit. XV. Ann. *cap.* XVI. *temperare lacrimis* dixere. Rurſus Liv. II. c. XXXIII. *Nec* temperatum manibus *fores, ni propere conſules interveniſſent*. Quinctil. X. *cap.* I. *Ovidii Medea videtur mihi oſtendere, quantum vir illa praeſtare potuerit, ſi* ingenio *ſuo* temperare, *quam* indulgere *maluiſſet*. ubi cave *imperare* elegantius eſſe credas. Idem V. extremo: His *tamen* habendus modus, *ut ſint ornamento non impedimento*. ubi itidem nihil mutandum. ut Horatius: *Qui non moderabitur* irae. Sidonius IX. epiſt. III. *hiſce de cauſſis* temperavi ſtilo. Nec fruſtra Chariſ. V. p. 266. adnotavit *Tempero tibi* & *te* dici: ut non audiendus ſit Servius ad I. Georg. *v.* 360. *Jam* ſibi *tum curvis male* temperat *unda carinis*, explicans: *male temperat ſeipſam ſibi*.

CAP. XII. I. HONORI ESSE COEPERE. In pretio, quas ante nemo ſapiens concupiverat. Plaut. Trin. A. IV. Sc. III. *v.* 21.

Utinam veteres mores, veteres parſimoniae
Potius majori honori *hic* eſſent, *quam mores mali*.

Seneca Ep. CXV. *Pecunia ex quo* in honore *eſſe coepit, verus rerum honor cecidit, mercatoreſque & venales invicem facti - Denique eo mores redacti ſunt, ut* paupertas *maledicto probroque ſit, contemta divitibus, invisa pauperibus*.

POTENTIA SEQUEBATUR. Illis adhaerebat, per illas acquirebatur. Sic cap. III. n. 2. *Scriptorem & auctorem* ſequitur *gloria*. ibi vide. Sed Fabr. I. Acad. Incert. 2. & Guelf. 10. 11. 12. *ſequebantur*. Noſter tamen alibi pluribus Nominibus ſingulare verbum ſubjungit, ut cap. XXV. n. 3. *ſed ei cariora ſemper omnia, quam* decus *atque* pudicitia ſuit XXV. extr. *multae facetiae multusque lepos* inerat. c. LII. libertas *&* anima *in dubio* eſt. Jug. cap. XXXIX. n. 5. *quos licentia atque laſcivia* corruperat. adde collata ad Cic. III. ep. X. n. 22. Praeterea Tempora permutavit *coepere* dicendo & *ſequebatur*, ut ſupra cap. X. n. I. *Carthago* interiit, *cuncta* patebant. infra cap. XX. n. I. ſecedit, *& orationem* habuit. XLVIII. num. 4. *ne* terrerent, *eoque magis* properet. LII. n. 24. Conjuravere *nobiliſſimi cives, Gallorum gentem* arceſſunt. & Caeſar I. B. Gall. cap. XLIII. *ſua ſenatuſque in eum beneficia* commemoravit - quam *rem paucis contigiſſe* docebat. Livius XXXVIII. *cap.* XL. *Thracas praeda ad caedam* praebet; *Romanos iniquitas locorum* prodebat. Itaque nihil contra libros mutandum. in fragm. Cic. Orat. I. pro Corn. p. 969. *Romanam*

manam

Digitized by Google

tentia ſequebatur: hebeſcere virtus, paupertas probro haberi, innocentia

mati revertuntur, *in Aventino* conſederunt. ubi Patricius eo, quod ſequatur *conſederunt*, *venerunt*, *creaverunt* reſcripſit *reverterunt*. Idem v. ep. XVI. n. 10. *ad ſecutum* & *functurum* jungit. Spartian. Adriano c. XII. *Poſt haec Hiſpanias* petit, *& Tarracone* hiemavit. Seneca III. Benef. c. XV. *Sed neceſſario optimis* praetulerunt, *& cogere fidem, quam ſpectare* malunt. ubi Lipſius: *Sequela & numerus periodi* maluerunt *mallet*, caſtigatus propterea a Gronovio ad I. Benef. c. III. adde & in Jug. c. LIX. n. 3. Hic vero eo facilius fuit Noſtro tempora iſta permutare, quia, ut ſupra monui, Grammatici verbum *coepit* pro Periphraſi temporis Imperfecti habent.

HEBESCERE VIRTUS. Non tam acriter exerceri coepit, ut antea, cum virtutis honos daretur. Gloſſa Guelf. 6. *pigrire* reddidit, novo verbo. Sed Guelf. 2. & Senat. 1. *erubeſcere*, quod ab initio habuiſſe videtur etiam Eccard. aut certe, quod Baſil. 2. oſtendit, *tebeſcere*: quaſi voluiſſent *tepeſcere*. Illud alterum melius. Seneca Epiſt. XXIV. *Ne mergas animum tuum in iſtam ſollicitudinem*. hebetabitur *enim & minus habebit vigoris cum exſurgendum erit*. Apulej. VII. Metam. p. 189. *ei ſuaſi, ut manus* hebetatas *diutina pigritia tandem referret ad meliorem frugem*. Tacit. II. Hiſt. c. LXXXVII. *Hos ira, odium, ultionis cupiditas* ad virtutem accendit; *illi per faſtidium & contumaciam* hebeſcunt. *Curt.* VII. c. VIII. n. 10. *quod in ſuo quiſque negototio* hebetior *eſt, quam in alieno*. Sueton. Claud. *cap.* II. animo *ſimul & corpore* hebetato. Confer Jug. cap. LIV. n. 3. Contrarium eſt *acui*. Liv. XXXIX. c. I. *nec alia provincia militem magis ad virtutem* acuebat. Phaedr. II. Prolog. *v.* 4.

Acuatque *ſeſe diligens induſtria*.

PAUPERTATES PROBRO HABERI. Mediocris iſta, & tenuis fortuna, quae antea honori erat, vide cap. IX. num. 2. Et merito. nam ea praeclaros viros publico magis, quam ſuo ſtudere docebat, quod poſtea contra factum, vide cap. LIII. Lucanus I. *v.* 166.

- - *foecunda virorum*

Paupertas *fugitur*.

Et inter multas magnaſque paupertatis laudes & hoc habet Apulej. Apolog. p. 285. *Eadem* paupertas *etiam populo R. imperium a primordio fundavit*. Confer Valer. Max. IV. c. IV. Et de iſta ſignificatione vobis Porphyr. in Horat. II. *v.* 199. Paupertas *honeſtae* parſimoniae *nomen eſt, & uſurpatur pro fortuna mediocri*. In Oppoſitione nempe ad abundantes ejus temporis divitias. qua ſupra cap. IV. *n.* I. *ſervilia officia*, infra c. XXXVIII. *adoleſcentulos* ſenſu largiori dixit. Hinc Juvenal. Sat. VI. *v.* 294.

Nullum crimen abeſt facinuſque libidinis, ex quo

Paupertas *Romana perit*.

& Seneca Ep. LXXXVII. extr. *Populus R.* paupertatem *fundamentum & cauſſam imperii ſui requirat ac laudet; divitias autem ſuas timeat, cogitet, has ſe apud victos reperiſſe*. Sed aliorum etiam populorum viri praecipui mediocri fortuna fuerunt, & Phocion quidem *paupertatem tamquam praecipuum aliquod virtutis decus & argumentum excoluit*. Plutarchus & C. Nepos in Vita. adde Aelian. II. Var. Hiſt. c. XLIII. item XI. c. IX. & Horat. III. Od. XXV. *probrum* ita explicat Seneca Ep. XC. jam ruſticitatis *& miſeriae eſt, velle quantum ſatis eſt*. Vocem ſervat Ep. CXV. addito *maledicto*. Thucyd. III. cap. LXXXIII. *τὸ εὔηθες καταγελασθὲν ἠφανίσθη*. quem eo & praecedente cap. legiſſe, non poenitebit.

INNOCENTIA PRO MALIVOLENTIA. *Innocentia* hic eſt ea virtus, *qua nemini* divitiarum cauſſa *nocebant*, non, ut ceteri, rapiebant, trahebant et quovis modo opes cumulare volebant; ſed jus bonumque ſervabant. Sic partim eam definit Cic. Tuſc. Qu. III. c. VIII. addo Jug. c. XLVII. n. I. ubi *innocentia* Metelli laudatur, qui contra divitias animum invictum gerebat. ubi plura. *Malivolentiam* minus recte I. Waſſe interpretatur *ἐπιχαιρεκακίαν*, etſi Cic. IV. Tuſc. c. VIII. *Malivolentiam* quamdam agnoſcit, voluptatis ſpeciem, *laetantem malo alieno*: pejus eſt, quod mallet *maleficentia*. Eſt oppoſitum *benevolentiae*, & eſt fere indignatio & malus animus in illum, quem beatum & divitem videas, adeoque quaſi quaedam *ἐπιλυπεκακία*. h. e. qui divitias undique non trahebat, ille iſtis non virtutis amore & innocentia abſtinere cenſebatur, ſed pro male animato in divites habebatur. Hinc eum *invidia* recte conjungit Noſter cap. III. num. II. Plaut. Capt. A. II. Sc. IV. *v.* 51. *Eſt miſerorum, ut* malevolentes *ſint, &* invideant *bonis*. *malivoli*, quod apud indignos bona ſint; *invidi*, quod apud aequales, cum aeque apud nos eſſe deberent. *invidiam* & ſermonem *malivolorum* conjungit etiam Cic. pro Rab. Poſt. cap. VII. Fallor, aut haec *malivolentia* eſt iſtud, quod Ariſtoteles II. Rhet. c. IX. *τὸ νεμεσᾶν indignari* vocat. niſi quod ibi pro virtute, hic pro vitio habeatur. Quod vero eumdem doctorem *ἐπιχαιρέκακον* & *φθονερὸν* pro uno eodemque ibidem n. II. habere exiſtimavit vir doctiſſimus, in eo non ſatis animo advertit diſcurſum Philoſophi, qui aperte diſtin-

Digitized by Google

2 centia pro malivolentia duci coepit. Igitur ex divitiis juventutem luxuria atque avaritia, cum ſuperbia invaſere: rapere, conſumere; ſua parvi pendere, aliena cupere; pudorem, pudicitiam, divina atque humana pro-

diſtinguit tempore et objectis, diſtinguit etiam *ἀπὸ τοῦ νεμεσᾷν* ex eis cauſſis, quas n. 5. 6. 7. 8. attulit. & verum eſt, poſſe eumdem, qui *malivolus* nunc & *invidus* eſt bonis meis, mox, cum illa perdiderim, *ἐπιχαιρέκακον* eſſe, quod ex Plauto Stich. A. I. Sc. III. *v.* 54. manifeſtum eſt. Sed hoc non apud omnes uſu venit malivolos, qui ſaepe ſimul miſericordes ſunt: non apud illos, qui in *innocentia ſua* a *divitibus* pro malivolis habentur. adeoque iſta ex vero diſtinguuntur. adde Cic. I. epiſt. IX. n. 64. Tacit. IV. Ann. *c.* XXXIII. n. 7.

DUCI COEPIT. Modo *haberi* poſuerat, & *duci* ſubdit: unde alterutrum abundare viro eidem doctiſſimo videtur. Nequidquam. Utrumque agnoſcit Apulej. Adlocut. p. 91. *Religioſus pro inſano, irreligioſus* putabitur *prudens: furioſus, fortis; pro bono* habebitur *peſſimus*. Terent. Andr. A. I. Sc. V. *v.* 54. *Quod ego te per hanc dextram* oro *perque hujus ſolitudinem* obteſtor. Caeſar I. Gall. cap. XXXII. *quod Aeduos in ſervitute* videbat *Germanorum teneri, eorumque obſides eſſe apud Arioviſtum ac Sequanos* intelligebat. addit ſtatim *arbitrabatur, videbat, exiſtimabat*. adde notam ad Cic. I. epiſt. VI. n. 2. Sed ſane quod Grutero non ſuperfluum fuit, id aequo nos feramus animo, cum Codices ita velint. & cur non alterutrum omiſit cap. II. n. 2. *lubidinem dominandi cauſſam belli* habere, *maxumam gloriam in maximo imperio* putare. item Jug. cap. XXX. n. I. *Poſtquam res in Africa* geſtas, *quoque modo* actae *forent, fama divulgavit*. item infra cap. XXXV. num. 3. *quod non dignos homines honore honeſtatos* videbam, *meque falſa ſuſpicione alienatum* ſentiebam. ubi vide. Denique & *coepit* ei ſuſpectum. Sed tu vide notata ad cap. VII. n. I. Nam ne *ταυτολογεῖν* tibi videatur, efficiam ad cap. XXIII. *Cui cum* minus *gratus eſſet, quod inopia* minus *largiri poterat*.

2. EX DIVITIIS JUVENTUTEM. *Ex* i. e. per & propter divitias. cap. XIV. *ut cujuſque ſtudium* ex aetate *flagrabat*. cap. XXXV. *ſatisfactionem* ex *nulla* conſcientia *de culpa proponere decrevi*. cap. LVII. ex difficultate *rerum eadem illa exiſtumans*. Jug. cap. VII. *quorum alterum* ex providentia *timorem, alterum* ex audacia *temeritatem adferre plerumque ſolet*. adde ibi citata. Si mihi id juris eſſet, vocem *juventutem* alias ſibi ſedes quaerere juberem; cum vitia iſta non juventutis magis, quam aliarum aetatum fuerint, et ingrate ſatis cap. XIII. n. 4. eadem vox, ſi opus ſit, repetatur: & praeterea Verbum *invadere* alibi praeciſe ponatur. Niſi maluerit Criſpus a corrupto juventutis R. ſtatu mala Reip. & ipſam conjurationem deducere, ut res ejus florentes cap. VII. n. 4. a virtute juventutis deduxit.

CUM SUPERBIA. Quam demonſtrat *contemtu* omnium, magnificis villis, n. 3. & *abuſu* divitiarum ad externum ſplendorem, cap. XIII. n. I. ita ut nec modus nec modeſtia adfuerit. adde cap. X. n. 4. et modo dixerat de contemtu paupertatis.

RAPERE, CONSUMERE. Ex more luxuriae, quam iiſdem coloribus depingit Seneca I. Beneſ. c. IX. *Jam* rapta ſpargere, *ſparſa rapaci avaritia recolligere certant:* nihil penſi habere, *paupertatem alienam contemnere, ſuam, quam ullum aliud, vereri malum*. quod non immerito a Salluſtio eſſe adfirmat Lipſius. Id. I. Nat. Qu. Praeſ. *Luxuria pecuniam turpiter* amittens, *quam turpius* reparet. Ita & Ovid. I. Faſt. *v.* 213.

Quaerere *ut* abſumant, abſumta requirere *certant:*
Atque ipſae vitiis ſunt alimenta vices.

Simul, ne Grutero auſcultes, qui, quod hic *rapere* & reliqui Infinitivi inſeruntur, pro *invaſere* maluit *invadere*, confer ad cap. VI. num. I. Jug. collata.

SUA PARVI PENDERE, ALIENA C. Uti Catilina *alieni appetens, ſui profuſus*, cap. V. n. 4. Seneca Octav. *v.* 434.

Luxuria *victrix orbis immenſas opes*
Jampridem avaris manibus, ut perdat, rapit.

PUDOREM, PUDICITIAM. Male editiones *amicitiam* interponunt, quam quomodo Salluſtius inter *pudorem* & *pudicitiam* memorare, & omnino in ſententiam praeſentem referre potuerit, non video. Damnat eam vocem Fabric. uterque, Eccard. Remenſes & reliqui ad unum omnes. Damnavit etiam Jac. Tollius ad Auſon. Perioch. II. Iliad. p. 741. De *pudore* ſupra expoſui: *pudicitiam* ex cap. XIII. & XIV. cognoſcere poteris. Eadem jungit ſaepe Cicero, ut pro R. Dejotaro *cap.* X. *eum virum, unde* pudoris pudicitiae*que exempla peterentur*. ibi vide Nic. Abram. Intellige autem pudorem, pudicitiam *non penſam neque moderatam habere*, hoc eſt, non curare, nec iis temperare. plane ut cap. V. n. 6. ne*que id quibus modis adſequeretur*, quidquam *penſi habebat*. & in aliis

promiſcua, nihil penſi atque moderati habere. Operae pretium eſt, 3
cum domos atque villas cognoveris in urbium modum exaedificatas, viſere tem-

aliis ibi citatis. Quod ideo dico, ne aut cum Interpretatibus haeſites, aut ſpurium additamentum: *pro nihilo haberi* hic fruſtra deſideres, quod Codd. incorruptiores omnes excludunt.

DIVINA ATQUE HUMANA PROMISCUA. Sine diſcrimine, quod olim maximum erat. Livius v. *c.* XL. de Albinii erga Veſtales pietate: *ſalvo etiam tum* diſcrimine *divinarum humanarumque rerum*. Sed mores mali miſcent. Plaut. Trin. A. II. Sc. *v.* 7. *rapax*, *Avarus*, *invidus*, ſacrum *profanum*, publicum *privatum habent*. *Hiulca gens*.

NIHIL PENSI, ATQUE MODERATI HABERE. hoc eſt, non conſiderare, nec temperanter tractare. non curare, nec modeſte habere, poſtquam ſemel ſpreta ſunt. Hunc ſignificatum ex dictis ad cap. v. n. 6. & cap. XI. num. 5. tibi confirmabis. Gloſſ. Senat. I. *nihil cogitationis neque moderationis*. *Nihil penſi*, *atque* MSS. Rivii, ex noſtris Remenſ. I. Incert. I. Guelf. 5. 6. 9. 11. 12. quod recipiendum eſſe, vel inde conjiceres, quod librarii varie immutarunt: alii *nec moderati*, ut Guelf. 7. alii *neque quidquam moderati*, ut Rem. 2. & Guelf. 10. alii *nihil*, alii *nihilque moderati*. vulgo *nihil penſi*, *neque moderati*. Nam etſi in B. Jug. ſemel atque iterum *nihil* & *neque* ſeſe excipiant; potuit hic tamen planius loqui. quippe ſi *neque* obtinet, adeſt duplex negatio; ſin *atque*, repetas tantum per Zeugma *nihil*, ut cap. XXXVI. *quiſquam*. patimur autem hoc, & ex regula putamus quando *Nihil* ultimo loco ponitur, ut Gell. XIII. *c.* XII. *Ratum tamen*, *penſum*que nihil *haberet*. quidni, quando ab initio? immo hoc vetuſtius. Lucillius apud Nonium cap. I. n. 165. Nihil *parvi*, ac *penſi*, *uti littera doceas lutum*. Sic Stat. II. Sylv. II. *v.* 150. 151.

> Non *tibi ſepoſitas infelix ſtrangulat arca*
> *Divitias*, *avidi*que *animum diſpendia torquent*
> *Foenoris*.

Noſter Jug. cap. XCIX. n. 2. neque *omnino facere*, aut *providere quidquam poterant*, ubi in duobus ſcriptis reperi *neque providere*. adde XCVIII. n. 1.

3. OPERAE PRETIUM EST. Simili connexionis modo uſus Ennius, loco infra citando, & cum alis Liv. III. *c.* XXVI. ubi de dictatore ab aratro memorat: Operae pretium *eſt* audire, *qui omnia prae divitiis humana ſpernunt*, cetera. & ſic narrat, quomodo & in quo habitu Cincinnatus repertus ſit. Horat. I. Sat. II. *v.* 37.

> Audire *eſt* operae pretium, - -
> - - - *ut omni parte laborent*.

Sic noſter *utile fore* dicit, luxuriam ſuae aetatis in extruendis aedificiis, & ipſa illa aedificia comparare cum templis, a majoribus aedificatis, quibus ſane religioſiſſimi mortales plurimum tribuere. ſic enim apertum fore, quam parcimonia antiqua profligata, & luxus actus ſit. & hoc erit operae pretium.

DOMOS ATQUE VILLAS. Domos *laxas* non magis, quam, ut Apulejus ait, *vice templorum exornatas*. Columnas, parietes marmore inductos, laquearia inaurata in eis cognoſcas ex Seneca Epiſt. CXV. adde de Tranqu. cap. I. & Martial. XII. epigr. L. Valer. Max. IV. c. IV. n. 7. *Anguſte ſe habitare nunc putat*, *cujus domus tantum patet*, *quantum Cincinnati rura patuerunt*. *Villarum* magnificentiam vix ſatis deſcribere poſſunt, vide Lipſium de Magnit. R. III. c. XIV. Kobierzyck. de luxu R. II. *c.* IX. breviter Varro I. de R. R. *c.* XIII. *Veteres* villas *faciebant ad fructuum rationem*, *hi faciunt ad* libidines *indomitas*. Eaſdem taxat Cato infra cap. LII.

COGNOVERIS. Didiceris earum magnificentiam, ſive adſpiciendo, ſive ab aliis accipiendo, ita enim hoc verbo de ſingularibus modis cognoſcendi utuntur. Juſtin. Praef. *Quod ad te*, *non tam* cognoſcendi, *quam emendandi cauſſa tranſmiſi*. adde Jug. *c.* LXXXIII. n. a. Petron. Sat. cap. VII. *cum ego negarem me* cognoſcere *domum*, ubi ſimul *agnoſcere* denotare poteſt. Sueton. Calig. *c.* III. *Sicubi clarorum virorum ſepulcra* cognoſceret, *inferias manibus dabat*.

IN URBIUM MODUM. Eccard. & Rem. 2. *modos*: fuit etiam alia olim vocis terminatio in Guelf. 2. Vulgatum praeſeto. Seneca Excerpt. v. Controv. v. *Infinitis porrectae ſpatiis ambulationes*, & urbium ſolo *aedificatae* domus, *non nos prope a publico excludunt*? L. Seneca VII. Benef. *c.* X. aedificia *privata*, laxitatem urbium *magnarum vincentia*. Id. Ep. XC. *Non habebant domos* inſtar urbium. Diſtincte Apulejus de Deo Socr. p. 54. *Igitur illas aedificiorum ſpecies*, *in quas patrimonia ſua profuderunt*, *amoeniſſimas & extructiſſimas & ornatiſſimas deprehendas*: villas aemulas urbium *conditas*, domus vice templorum *exornatas*.

EXAEDIFICATAS. Agnoſcunt hoc verbi Guelf. I. 2. 5. Acad. Senat. I. Baſil. I. & 2. (3. *ex hac edificatas*, in quo idem verbum latet) Vinar. a. & ed. vet. Guelf. I. additur Gloſſa. Ex *praepoſitum hic completiva eſt*. Academ. alia

Digitized by Google

4 templa deorum, quae noſtri majores, religioſiſſimi mortales fecere. Verum illi delubra deorum pietate, domos ſua gloria decorabant; ne-

alia manus induxit *ex* et ſuper ſcripſit *egregie*. Cui *ex* hic intendere rem viſum eſt. Et auget ſane apud Lucan. v. *v.* 634.

Extimuit natura chaos.

Auget in *Exaggerare*, *Exornare* interdum. Cicero tamen *Exaedificare* pro ſimpliciter utitur.

• VISERE TEMPLA DEORUM. Eodem verbo Livius xav. *c.* al. Viſebantur *enim ab externis ad portam Capenam dedicata a Marcello templa: propter excellentia ejus generis ornamenta, quorum perexigua pars comparet*. Sueton. Aug. *c.* acııı. *in peragranda Aegypto paullum deflectere ad* viſendum *Apin ſuperſedis*. Guelſ. 9. *videre*. Heuſſ. ac Senat. 2. *ire & videre*. quaſi *Viſere* eſſet *viſum ire*. Nam hoc Excellentibus & raris praeſtamus: addidit item *Operae pretium eſt*; ſed haec omnia indignationis cauſſa. Plautus Poen. A. v. Sc. iv. in. *Fuit hodie* operae pretium *ejus qui amabilitati animum adjiceret*, *Oculis epulas dare*, *delubrum qui hodie ornatum eo* viſere *venis*. Ennius apud Perſium Sat. vi. *v.* 9. *Lunai portum* eſt operae cognoſcere *cives*. adde Columm. ad Ennium p. 40. Similiter Minuc. Fel. *c.* vii. Inde *templis ac* delubris deorum: *magis ſunt auguſta numinibus incolis, praeſentibus, inquilinis, quam cultui inſignibus & muneribus opulenta*.

RELIGIOSISSUMI MORTALES. Guelſ. 4. Rem. 1. Incert. 1. Struv. et ed. vet. *religioſiſſimi viri*. Vinar. 2. *viri religioſiſſimi mortales fec.* Guelſ. 11. *religioſi viri*. ſcilicet ut interpretarentur vocem *mortales*, quam homines denotare ſupra diximus ad cap. ii. n. 7. Hoc addere autem (ne quis ex diverſa ſcriptura ſuperflua caiſtumet) debuit, ut oſtenderet, non contemtu deorum tam parva delubra facta eſſe. Varro 1. de vita P. R. apud Nonium cap. viii. n. 87. & Cap. ii. n. 714. & 715. quae Joſeph. Scaliger Conject. ad Varron. p. 22. conjunxit ad hunc modum: *Haec aedis, quae nunc eſt, multis annis poſt facta fuit: quia omnia regiis temporibus* delubra parva *facta, ut in cetero cultu. Quae ſunt conſentanea, quod ſint paupertina, ſine elegantia, ac* cum callimonia. *Quid inter hos Joves interſit, & eos qui ex marmore, ebore, auro nunc fiunt, potes animo advertere, & horum temporum divitias, & illorum paupertates*. De religione veterum Romanorum legas Symmach. x. epiſt. lxi. Cic. ii. de Nat. D. *c.* iii. Minuc. Fel. *c.* vi. Et ipſe Auguſtinus exiſtimat, auctum propterea a Deo imperium Romanorum, *quod illis cordi fuerit, quamvis falſa religio*, & quod, Lactantii verbis, *ſummum hominis officium, etſi non re ipſa, tamen propoſito tenerent*. Grotius ii. de Jure B. & P. *c.* aa. §. li. Ceterum uti *delubra facere* Criſpus, ſic Livius 1. cap. alv. *fanum facere* bis dixit.

4. DELUBRA DEORUM. Guel. 4. ſolum omittit *deorum*, quod gratum erit I. Waſſio, cui diſplicet repetitio vocabuli *deorum*. Baſil. 2. & hic, & paullo ſuperius *Domorum* habet pro *Deorum*. ſed repetitio diſplicere non debet, cum alia etiam, ut *coepis*, *atque* hoc ipſo capite ſaepius, quam ſemel dicantur, uti ad cap. xxiii. docebo. Sed ſolent etiam auctores *delubra* abſolute ponere. Quid tum? adjiciunt etiam *deorum*, ut cap. ai. n. 6. ubi, ſi repetitio hic condemnationis cauſſa eſt, multo magis damnari oportuit. Adjicit Minucius Felix, ut n. 3. vidimus. Adjicit Livius axiv. *c.* xai. *pro patria*, *pro* Deum delubris, *pro libertate ſeſe armantibus*. Idem axvi. *c.* xiii. *arae, foci*, Deum delubra, *ſepulcra majorum temerata ac violata*. Dictys iii. *c.* xxvi. *continuante flamma* deorum delubra *concremari*. ubi quater nomen *deorum* repetitum legere potes. Lucret. v. *v.* 1166.

Qui delubra Deum *nova toto ſuſcitat orbi.*

Thucyd. iii. cap. lviii. *ἱερά τε θεῶν ἐπησοῦντο*. Valer. Maa. 1. cap. vi. n. 12. *Quo conſtat in* delubris deum *ſua ſponte ſigna converſa*. Adjiciunt alii Graeci et Latini. Et quia ſupra cap. xi. n. 6. in unico tantum MS. mihi repertum ſit hoc *Deorum*, eo quidem loco delevi; hic vero Salluſtius in poſitu decoris & ſignificatus aliquid quaeſiviſſe videtur. Si enim a librariis foret, potuiſſent illi hoc loco ita, ut ſupra, & hic quidem multo potius omittere. Legeres: *delubra pietate, domos gloria decorabant*. Sed non ſemper quod nobis placet, placuit etiam Criſpo.

PIETATE. Quae eſt juſtitia adverſum deos, definiente ita Cicerone 1. de Nat. D. *c.* ali. qua ea, quae de Diis eorumque cultu juſta eſſe cognoverunt, iis exhibent. adde Eumdem pro Domo cap. ali. *nec eſt ulla erga deos pietas*, ibi inquit, *niſi honeſta de numine eorum ac mente opinio, cum expeti nihil ab iis, quod ſit injuſtum, atque inhoneſtum arbitrere*. Apulej. Adloc. p. 85. *Haec eſt enim merces* pie ſub deo, *diligenterque cum mundo viventibus*. Eam jubebat etiam lex xii. Tabb. apud Cic. ii. de Leg. *c.* viii. *Ad divos adeunto* caſte: pietatem *adhibento*, opes amovento. *Qui ſecus facit, deus ipſe vindex erit*. adde Horat. ii. Sat. ii. *v.* 103. & Serv. ad 1. Aen. *v.* 382. & 548.

DOMOS SUAS GLORIA DECORABANT. Fabric. 1. pri-

Digitized by Google

neque victis quidquam praeter injuriae licentiam eripiebant. At hi contra ignaviſſumi homines, per ſummum ſcelus, omnia ea ſociis adime-

primitus accepit: *domos ſua gloria:* alio autem atramento S adjectum. & ſic Regius, quem I. Waſſe tractavit. Primo credo ab iis immutatum, qui *delubra deorum* & *domos ſuas* cum cura opponere voluerunt, cujusmodi Numeri non ſine elegantia negligens eſt Salluſtius, ut jam exemplis cognitum eſt, & pluribus infra pateſcet. At quoniam *ſua gloria* ſignificantius eſt, & cum *domos* ſua *gloria* dicuntur decoraſſe, conſequitur, quod *domos ſuas* decoraverint; non vero contra: eo emendavi. adde ad *c.* XLIII. n. 1. De re elegantiſſime Cicero V. Paradox. *c.* II. *Reviviſcat M' Curius, aut eorum aliquis, quorum* in villa *ac* domo *nihil ſplendidum, nihil ornatum fuit, praeter* ipſos: & quae ſequuntur. adde II. Offic. *c.* XXII. *decorare gloria* dixit, ut Plautus Trin. Act. I. Sc. II. *v.* I. *Larem* corona *noſtrum* decorari *volo*. Virg. VI. Aen. *v.* 217. Decorant*que ſuper fulgentibus* armis. pro eo Jug. *c.* X. *meque regnumque meum* gloria honoraviſti, quod infra eadem ſtructura *c.* XXXV. *non dignos homines* honore honeſtatos *videbam*.

INJURIAE LICENTIAM. Liberam poteſtatem, dum Romani cavebant, ne quid ſibi a victis injuriae inferri poſſet. Sic verbo *licet*, non vulgari ſignificatione, utitur *c.* LVIII. Licuit *vobis in exilio vivere*. Et Jug. *c.* CIII. n. 3. *quocumque modo belli componendi* licentiam *ipſis permittit*. *Injuriae* intellige *inferendae*, hoc eſt, verbum Gerundi ex Nomine, uti Jug. *c.* LV. *igni magis, quam* praeda *ager vaſtabatur*. hoc eſt, praedas agendo, praedando. Sic Auſonius Ephem. Orat. Miracula *terrae nulla putem*. h. e. nihil admirandum in terra & morti praeferendum. Cato de R. R. *c.* CXLVII. *dies pecuniae*, hoc eſt, ſolvendae. Cic. II. epiſt. III. n. 3. munerum *facultatem neque quisquam admiratur*. Ovid. I. Faſt. *v.* 17.

Dederis in carmina *vires*.

Sedulius V. *v.* 139.

Staret ut ad jugulum *ductus mitiſſimus agnus*.

Spartianus Adrian. *c.* II. *Trajano a Nerva adoptato, ad* gratulationem *exercitus miſſum*. h. e. ad gratulandum exercitui. Livius XXXIX. *c.* LIV. *Sine ullius* injuria. Caeſar I. Gall. *c.* IX. extr. *Helvetii, ut ſine maleficio & injuria tranſeant*. adde infra *c.* XXXVI. *antequam liceret* ſine fraude *ab armis diſcedere*. Similem, ſed alius temporis, Ellipſin illuſtrabo ad Jug. *c.* LV. *Neque poſt* inſidias *Jugurthae ejuſo exercitu praedari*. De moribus iſtis Romanorum lege Liv. VIII. *c.* XIII. XXVI. *c.* XVI. Cic. I. Offic. *c.* XI. & alios.

5. IGNAVISSUMI HOMINES. Qui nec fortiter, nec bene quidquam fecere, ut virtutis ſuae ea praemia petere poſſent. Sic *virtuti ignaviam* opponit *c.* XX. n. a. & *c.* LVIII. n. I. *Neque ex* ignavo ſtrenuum, *neque fortem ex timido exercitum oratione imperatoris fieri*. alibi *bonos* & *ignavos*; hic *fortiſſimos*.

PER SUMMUM SCELUS. Summo ſcelere, Ovid. II. Faſt. *v.* 630.

Et quicumque ſuas per ſcelus *auget opes*.

Livius XXIX. *c.* IX. *& quae antea* per libidinem *atque* avaritiam *foeda exempla in ſocios edideret; tunc* ab ira *multiplicia edere*. infra *c.* XX. *nonne emori* per virtutem *praeſtat*. Jug. *cap.* I. *ubi* per ſocordiam *vires defluxere*. Hinc accidit, ut non raro hac Praepoſitione & Nomine *Adverbia* circumſcribant.

SOCIIS ADIMERE. Adimunt devictis dudum & pacatis gentibus. nam ita molliori vocabulo *provinciales* etiam dicti, cum *ſocii* proprie eſſent, qui legibus ſuis viventes ſocietatem & amicitiam cum populo Rom. inſtituerant. Obſervavit hoc contra Fr. Fabritium Graevius ad Cic. pro Ligario *c.* I. & demonſtrat Manutius de Civ. Rom. in Theſauri Graev. Tom. I. pag. 20. & 22. Pro *adimere* Guelf. I. 2. 9. *ademere*. Non ob rem. vide ad *c.* XXI. n. 4. ademere autem decora aedium & villarum, opes, ſigna & quae ſunt alia, ut Siculis Verres, de quo vide Cic. II. Verr. *c.* XXXV. & alibi.

VICTORES RELIQUERANT. Sic ed. vet. & MSS. quos conſuluimus ipſi per nos, aut per alios. Guelf. quidem I. & Vinar. I. *victis* interponunt; ſed omittit *viri*. 4. & II. neque *viri* neque *victis*. Eccard. Baſil. 3. & Rom. 2. *hoſtibus* agnoſcunt. pro hoc militant editores, ſed ita, ut alii ſupra *c.* V. extr. *ex pulcherruma* & optuma, *peſſuma ac flagitioſiſſima facta*. ubi *& optuma* optimus quisque ejecit; ſed erant tamen, qui, propter numerum ſcilicet, defenderent. Sic hoc loco *hoſtibus* additum volunt, ut referatur ad *ſocios*: quemadmodum *fortiſſimi viri*, ad ignaviſſimos homines; *relinquere*, ad *adimere*. Egregie ex arte. Quaſi ex voce *victores* non intelligi queant *victi*; aut *ſocios* iſtos non olim *hoſtes* fuiſſe, per ſe conſtet: & n. 4. non praeceſſerit ſermo de *victis*. Cur non dudum emendarunt Celſum III. *c.* IV. *Id enim medici officium eſt, ut neque aegrum ſupervacua materia oneret, neque* imbecilliorem *fame perdat?* cur non in priori addunt *valentiorem?* Similiter

adimere, quae fortiſſumi viri victores reliquerant: proinde quaſi injuriam facere, id demum eſſet imperio uti.

CAP. XIII.

1 NAm quid ea memorem, quae niſi iis, qui videre, nemini credibilia ſunt. a privatis compluribus ſubverſos montes, maria conſtructa

peccavit Putſchius *c.* XIV. num. 2. ubi vocem *aleo* inculcat, ea cauſſa, ut reſpondeat illi *manu*. adde *c.* LVIII. n. 1. & XXXI. n. 7. Sed hic ſatis manifeſtat Guelf. 1. originem erroris, quod ex *viri*, ſcribae fecerint *victis*, cum Gloſſa *hoſtibus*.

RELIQUERANT. Exemplum M. Marcelli laudat Cic. II. in Verr. *c.* II. qui Syracuſas non ſolum incolumes eſſe paſſus eſt, ſed ita *reliquit* ornatas, *ut eſſet idem monumentum victoriae, manſuetudinis, continentiae: cum homines viderent & quid expugnaſſet, & quibus pepercisſet, & quae* reliquiſſet. Hinc Id. pro Sext. *c.* XXV. *populus R. etiam bello victis regibus* regna reddere *conſuevit*. adde Joſeph. Antiquit. IX. *c.* X. Flor. IV. *c.* XII. n. 57. Porro & hic aliquot ex MSS. *reliquerant* oſtentant, ut ſupra *c.* V. *relinquerint*. Alii ex ſcriptis *reliquerunt*, ut Vinarienſes.

PROINDE QUASI. Sic MSS. praeter Baſil. 3. Guelf. 8. 9. 11. & a manu correctrice 12. qui *perinde*. Gloſſ. Guelf. 6. *taliter* particulam reddidit recte, ut apparebit ex Jug. *c.* IV. Confuſionem harum particularum in MSS. jam notavit Rhenanus ad Tacit. I. Hiſt. *c.* XXX. & quoniam per notas tam *per* quam *pro* ſcribunt, quae non multum differunt, facilis iſta quidem eſt. Saepe cum *quaſi* & ſimilibus jungitur. C. Nepos Lyſandr. *c.* II. Proinde ac ſi *iidem firmiſſimi amici ſolerent eſſe, qui conſtantes fuiſſent amici*.

ID DEMUM ESSET IMPERIO UTI. Simili concluſione Cic. pro Quinct. *c.* IX. extr. *ita ſine injuria potentiam levem atque inopem eſſe arbitrantur*. Lactant. I. *c.* XVIII. *Videlicet, quo plures homines adflixerint, ſpoliaverint, occiderint, eo ſe nobiliores & clariores putant*. Sic Seneca Epiſt. CXXIII. *Demum* exponit Gloſſ. 12. *ſolum*. nec male. *ſolum* & *vere* ſignificat *c.* XX. *ea* demum *firma amicitia eſt*. adde *c.* II. *is* demum *mihi vivere videtur. imperio uti*, imperare vere in devictas gentes & uſum imperii habere. Sic *victoria uti*, *c.* XXXIX. n. 4. & *c.* XXXIII. n. 1. *neque cuiquam noſtrum licuit* lege uti.

CAP. XIII. 1. NAM QUID EA MEMOREM. Satis eſt, te vidiſſe domos ac villas earumque luxuriam, ut de moribus corruptis judicare poſſis; Nam cetera, quae majora ſunt, ne memorare quidem volo, &c. Formulam ſervat Plautus Amphitr. Prolog. *v.* 41. Nam quid ego memorem, *quis benefactis meus pater*. Aurel. Vict. Caeſ. *c.* XXXIX. num. 16. Quid ea memorem, *adſciviſſe conſortio multos externosque*. *Quid* eſt *propter* quid. ut Terent. Eunuch. Act. III. Sc. V. *v.* 7. *quid geſtiam, aut* quid *laetus ſim:* ubi Donatus: *propter quid*. Cic. IX. ep. III. extr. *Sed* quid *ego haec ad te: nihil ſcilicet, niſi ut reſcriberes aliquid*. ibi notam legas.

NISI IIS, QUI VIDERE, NEMINI. Sic Plin. XXXVI. *c.* XV. *Quae neque concipi animo*, niſi ab iis, qui videre, *neque humano ſermone enarrari poſſunt*. & Florus I. *c.* X. *quae niſi in Annalibus forent, hodie* ſabulae *viderentur*, Curt. III. *c.* II. n. 12. *opulentia, quantam*, qui oculis non ſubjecere, *animis concipere non poſſunt*. Porro MSS. fere *his*, in quibus etiam Baſileenſes: plane ut ſupra *c.* X. n. 2. ſed Guelf. 5. ſidiſſimus *iis*, quomodo & 12. at 10. *hiis*, quod idem eſt in veteribus libris: & ſic edidere in Sidon. I. epiſt. VI. Hiis *additur*. & in Prolog. Juſtin. XL. Hii *deinde a filio*. Juſtin. XXIX. in. Hiisdem *ferme temporibus*. ſic Berneccerus & Vorſtius. Graevii, Gronovii, & Burmanni mutat. Lactant. de mort. Perſec. *c.* XXIII. hisdem *Cenſitoribus*. ubi inepte ſatis interpres ſuum *hisdem* pro alio *habet*, quam *iisdem*, etiamſi ſaepius in eo ſcripto ex unico Cod. deſcripto occurrat. Senat. 2. certe hoc loco *hys*, ut alibi ſemper. & ſic Acad. & alii quidam. Sed Salluſtio magis aptum, Pronomen Demonſtrativum plane delere, vide Jug. *c.* CVIII. extr. & mox n. 2. Seneca Medea *v.* 334.

- - niſi quas *tulerat*
Natale ſolum, non norat opes.

MARIA CONSTRUCTA ESSE. Hanc veriſſimam lectionem tuentur ex noſtris Guelf. 2. 10. Fabric. 2. Senar. 1. Baſil. 1. Vinar. 2. & ed. vet. Tuetur etiam Salmaſius ad Sparriani Adrian. *c.* X. Guelf. 4. initio habuit *contra eſſe*, quod poſtea mutatum in *conſtrata*, & hoc quidem reliqui omnes retinent. male, ut & Gruterus cum ſuo

con-

ſtructa eſſe. quibus mihi videntur ludibrio fuiſſe divitiae: quippe, quas honeſte 2

contracta. Conſtrata quidem ex ſcriptura Longobardica ortum eſſe, quae A & V non diſtinguit, nemo paullo humanior ignorat. & litterae C omiſſae tum infra, tum in Pandectis Florentinis exempla bene multa occurrunt. *Piſcinarum* luxuriam taxat, quae fere in littore aedificabantur, teſte Columella VIII. c. XVII. De illis Varro III. R. R. c. XVII. *Maritimae piſcinae aedificantur magno, ſecundo implentur magno, tertio aluntur magno*, & quoniam ut ibidem docet *plures conjunctas* habebant, in quas ſingulari artificio aqua erat immittenda, ſive, ut Seneca I. de Ira c. XVI. dixit, *cluſa*, quae Tibull. II. eleg. VI. v. 27. *clauſa*; recte omnino dixit *maria conſtructa*. Sed lege omnino totum illud caput Varronis, & perſuadebit tibi *maria conſtructa*. Nam & alia aedificia in mari exſtruebant. Seneca Ep. LXXXIX. *Ubicumque in aliquem ſinum littus curvabitur, vos protinus fundamenta jacietis, nec contenti ſolo, niſi quod manu feceritis, maria agetis introrſus*. Epiſt. CXXII. *Non vivunt contra naturam, qui fundamenta thermarum in mare jaciunt*. adde Ammian. Marcell. XVI. c. VI. Nec ſolus Lucullus ita inſanivit, ſed *privati complures*, inquit Noſter. & recte Vellej. Pat. II. cap. XXXIII. *Lucullus profuſae hujus in* aedificiis, *convictibus & apparatibus luxuriae primus* auctor *fuit*. *Quem ob injectas moles* mari, *& receptis, ſuffoſſis montibus, in terras* mare, *haud infacete Magnus Pompejus* Xerxem *togatum vocare adſueverat*. Auctor fuit, non ſolus. Secuti ſunt multi; ex quibus nobiliſſimi Philippus, Hortenſius, conjuncti cum Lucullo a Varrone III. R. R. c. III. extr. Dum igitur non modo *in mari* aedificabant; ſed etiam huc illuc, per varios ductus, *mare* ducebant, rectene illi dicuntur *maria conſtruxiſſe*? Si de Conſtructione dubitas, confer dicta ad cap. XX. n. II. *quas profundant* in exſtruendo mari *& montibus coaequandis*. Hic addere poteris Horat. II. Od. XV. & XVII. Senec. Ep. LXXXVI. & c. Plin. IX. c. LIV. Varron. I. R. R. c. XIII.

2. LUDIBRIO FUISSE DIVITIAE. Qui proſtituiſſe quaſi divitias & ad ludibrium illis uſi eſſe videntur, dum riſum jocumque & contumeliam, eas ad inutilia impendendo, fecere apud veros rerum aeſtimatores. Et ſunt certe, *quibus divitiae moleſtae ſunt*, Seneca IV. Nat. Qu. c. XIII. *qui pecuniam trahunt*, vexant; *tamen ſumma libidine divitias vincere nequeunt*, Noſter c. XX. *adeoque eas non* decori *habent, ſed ipſi illis* flagitio *ſunt*, de Rep. Ord. I. c. VIII. ii nempe *qui neſciunt ſumtus vereri* h. e. revereri, Auſon. Ludi VII. Sapient. Prolog. De conſtructione lege ad c. XXI. n. 2. dicta. Sic c. XX. *ubi alienae ſuperbiae* ludibrio *fueris*. & Jug. c. XXXIII. *Ita populus* ludibrio *habitus ex concione diſcedit*. Hinc non minus ſcite Tacit. II. Hiſt. c. XCIV. de Vitellio pecuniam inutiliter profundente dixit: eum *tamquam in ſumma abundantia* pecuniae illudere. hunc & ſimilem Taciti locum ſuggerit Gronovius. & hoc quidem verbum valde frequenter de rerum & hominum *abuſu* dicitur. vide Turneb. Adv. XXVIII. c. XXXII. ipſum autem hunc verborum poſitum MSS. defendere ſcias noſtros. Contra eos Hackiana: *quibus mihi ludibrio videntur fuiſſe*.

QUAS H. HABERE L. ABUTI. Adde Pronomen Demonſtrativum eo caſu, quem verbum requirit, nempe *illis*; quam Ellipſin valde frequentem eſſe, exempla tibi monſtrabunt. c. XXXVII. n. 2. *ſemper in civitate*, quibus *opes nullae ſunt, bonis invident*. pro *illi, quibus*. n. 10. *praeterea*, quorum *jus libertatis imminutum erat, haud ſane alio animo belli eventum* exſpectabant. Hiſt. III. Or. Macr: *abſit periculum & labos*, quibus *nulla pars fructus eſt*. i. e. *ab iis, quibus*. Dixi de eadem ad Cic. III. epiſt. VI. n. 7. dixi etiam infra ad c. LV. n. 5. ut locum, vulgo corruptum, ſanarem. Agnoſcit hanc figuram Donatus in Terent. Eunuch. Act. III. Sc. II. v. 24. quae *liberum ſcire aequum eſt adoleſcentem*, ſollertem *dabo*. In veteri SCto. apud Front. de Aquaed. Art. CVIII. *Conſtitui oportere, quo jure intra extraque urbem ducerent aquas*, quibus *adtributae eſſent*. Sic MSS. vulgo fruſtra addunt *ii, quibus*. Plautus Poen. Act. II. Sc. V. v. 19. *Ita mihi renunciatum eſt*, quibus *credo ſatis*. Sic Graeci non minus frequenter, & Juris etiam auctores, ut obſervavit Petr. Faber ad Tit. de Orig. Jur. p. 35. adde c. XIV. extr. Fallitur ergo Aruſianus Meſſus in Exempl. Eloc. V. *Abutor*, ubi hoc loco docet *Abutor illam rem* dici; & ſic quidem citat: *Quibus mihi videntur ludibrio fuiſſe divitiae, quippe* has *habere honeſte licebat, abuti per turpitudinem properabant*. ſic, inquam, eſt in MSS. Gudii, ut Aruſianus *has, quas hab. h. licebat* legiſſe, aut intellexiſſe videatur. ſed contra morem Salluſtii, quem vidimus. Eſt quidem, ubi Pronomen *Demonſtrativum*, permittente Verbo, eodem Caſu ſubauditur, quo *Relativum* poſitum eſt; ſed cum hoc loco id non permittat Verbum *abuti*, quo Noſter alibi conſtanter cum ſexto Caſu utitur, Pronomini potius alium Caſum aptemus, qui congruat cum Verbo, quam contra, ratio ſuadet.

HONESTE HABERE. Non *poſſidere* hic notat,

Digitized by Google

3 honeſte habere licebat, abuti per turpitudinem properabant. Sed lubido ſtupri, ganeae ceterique cultus non minor inceſserat: Viros pati mu-

ut volunt interpretes. nulla enim in poſſeſſione & coacervatione divitiarum honeſtas, ſed in *uſu*. Quare *honeſte habere* intellige tractare, *uti*, hoc eſt, *bene impendere*, quod vidit Gronovius: ita ut *c.* XI. n. 6. *Exercitum* luxurioſe *nimisque* liberaliter habuerat. Tacitus IV. Ann. *c.* XLIV. *Lentulo fuerat bene tolerata paupertas, dein magnae* opes *innocenter paratae &* modeſte habitae. De uſu pecuniae *honeſto* Quinctil. Declam. CCLX. ubi inter alia: *Et tamen ſi faciendae ſunt* impenſae, *ſi perdendum aliquid: non poteſt* honeſtiore *via impendere*.

ABUTI PER TURPITUDINEM. Turpiter profundere. Oppoſuit puro Adverbio *honeſte*, uti Livius XLII. *c.* XVIII. *tuto &* per commodum. adde Cic. XIII. ep. LXIX. n. 2. Nam ita non raro Adverbia circumſcribi, monui ad *c.* XII. n. 5. Verbo *abuti* in hac re uſus Sueton. Nerone *c.* XXX.

3. GANEAE. Loca illa dicta ſunt, ubi ventri ac libidini, vino & epulis vacabant homines perditi. v. Salmaſ. in Spartian. Adrian. *c.* XVI. Pro ipſa etiam *ingluvie* poni, dudum viri docuerunt.

CETERIQUE CULTUS. Deliciarum in victu. ne ad veſtitum haec temere trahas. Sic Jug. *c.* V. extr. *Jugurtham eodem* cultu, *quo liberos ſuos, domi habuit*. Cic. I. de Nat. Deor. *c.* XXXIV. *Omnis* cultus *& curatio corporis*. Gratius *v.* 322.

Qui tibi cultus *erat poſt tot, Serrane, triumphos*.

Seneca VI. Excerpt. Controv. VIII. *Vixit modeſte, caſtigate. non in illa* cultus *luxurioſior: non converſatio cum viris licentioſior*. Pravo ſenſu uſurpavit hanc vocem etiam Livius l. 29. *cap.* 21.

NON MINOR INCESSERAT. Sic diſtinguo ex voluntate MSS. & editt. praeter Gruterianam & Waſſianam. Intranſitive Verbo utitur, ut ſupra aliquoties, vide *c.* II. n. 4. *c.* VII. n. 3. & Caeſar II. Civ. *c.* XXIX. in. *In caſtris Curioonis magnus omnium* inceſſit *timor*. Liv. XXVIII. *c.* XX. *terror inde ac deſperatio* invaſerat. XXIX. *c.* XVIII. *& tanta* inceſſit vis *morbi*. Tacit. II. Hiſt. *c.* LXII. *Sabinus ſuopte ingenio mitis; ubi formido* inceſſiſſet, *facilis mutatu*. Dictys IV. *c.* VIII. *Apud Trojam metus & ſummae rerum deſperatio* inceſſerat. Florus I. *c.* IX. *Tantumque libertatis novae gaudium* inceſſerat.

VIROS. Non mutanda eſt lectio Codd. optimorum. Ex noſtris tamen Sen. I. Vinar. I. a man. ſec. Baſil. 3. Guelf. 7. Rem. I. & Acad. *Viri* defendunt, queis conſtructio ignota fuit. Repetendum enim Verbum *inceſſerat*, per Zeugma, uti *c.* XXIX. *permittitur c.* XXX. Verba *mittere* & *decernere*. Sic Auct. VIII. de Bell. Gall. *c.* XLI. *Hoc fonte* prohiberi poſſe *oppidanos cum optarent reliqui; Caeſar unus videret, non ſine magno periculo*. Cic. Or. ad Brut. *c.* II. *eluceat* verbum ſic poſuit. Terent. Andr. Act. III. Sc. II. *v.* 13. *itane tandem idoneus tibi videor eſſe, quem tam aperte* ſallere incipias *dolis? Saltem accurate*. ibi Donat. *ζεῦγμα a ſuperiore: fallere incipias*. Confer infra *c.* XLVII. n. 1. Jug. *c.* LVI. n. 1. Ordinem mutat cum quibusdam aliis Baſil. 1. *Viros muliebria pati*. Non dicam, an vere. at hoc ſcio, quod a. qui *muliebria viros pati* praefert, propter diſtinctionem ita ſcripſerit, ne ſcilicet Verbum *inceſſerat* huic membro coagmentaretur.

PATI MULIEBRIA. Eadem ἀφημίᾳ iſtud flagitium exprimit Tacit. XI. Ann. *c.* XXXVI. extr. *Ceſoninus vitiis protectus eſt, tamquam in illo foediſſimo coetu* paſſus muliebria. cum aliis. Virorum iſti impudici dicuntur *mulieres*, ipſi viri mulierum, Cic. II. Verr. *cap.* ult. Sueton. Caeſ. *c.* LII. extr. Quinctil. Declam. III. *Saeculi in tantum vitia regnant, ut obſcoenis cupiditatibus natura ceſſerit, ut, pollutis in foemineam uſque* patientiam *maribus, incurrat jam libido in* ſexum ſuum. Salvianus VII. de Gubern. *Quis credere, aut etiam audire poſſit, convertiſſe in* muliebrem tolerantiam *viros non* uſum *ſuum tantum atque naturam, ſed etiam* &c. adde D. Paullum ad Rom. *c.* 1. comm. 27. Cic. Parad. V. *c.* II. Herodian. V. *c.* V. & proximi *c.* fin. In Anthologia Lib. II. *εἰς ἀνδρογύνους* eodem modo exprimitur:

Ἀνέρες ἠρνήσαντο, ϗ οὐκ ἐγένοντο γυναῖκες.
Οὔτ᾽ ἄνδρες γεγάασιν, ἐπεὶ ΠΑΘΟΝ ΕΡΓΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ
Οὐδὲ γυναῖκες ἔασιν, ἐπεὶ φύσιν ἔλλαχον ἀνδρῶν.
Ἀνέρες εἰσὶ γυναιξὶ, ϗ ἀνδράσιν εἰσὶ γυναῖκες.

PUDICITIAM. Illud decus ſuum, quod intemeratum optima quaeque, vel *prae pudore naturali*, ſervare ſolet. Sic *pudica*, pro inviolata Plaut. Curc. Act. I. Sc. I. *v.* 51.

Tam a me pudica *eſt, quam ſi ſoror mea ſit*.

Hinc *pudicitiam eripere* pro ſtuprum inſerre dixit Cic. pro Milone *c.* IV. *expugnare*, eadem notione pro Coelio *c.* XX. & Seneca II. Controv. XI. pro eo Liv. I. *c.* LVIII. *expugnato* decore *muliebri*. quod Laberius uno verbo *depudicare* dixit. *Pudorem* vocant Imperatores l. 2. Cod. ad L. Jul.

Digitized by Google

muliebria, mulieres pudicitiam in propatulo habere; Veſcendi cauſſa terra marique omnia exquirere; dormire prius, quam ſomni cupido eſſet; non famem, aut ſitim; neque frigus, neque laſſitudinem opperiri, ſed

L. Jul. de adult. *Foediſſimam earum nequitiam, quae* pudorem *ſuum alienis libidinibus proſternunt, leges ulciſcuntur.* adde *c.* XIV. n. 2.

IN PROPATULO HABERE. Non pudore ſeptam & clauſam, ſed pluribus patentem, & obviam (ut ſunt *veſtibula* aedium) abuti volentibus. Nam ita per Translationem haec mallem accipere, quam proprie de meretricibus, quae publice flagitium ſuum & vitam meretriciam apud aediles profitebantur. de hujus farinae mulieribus vide *c.* XXIV. & XXV. Cic. pro Coelio *c.* XX. *Si quae non nupta mulier domum ſuam* patefecerit *omnium cupiditati, palamque ſeſe in meretricia vita collocarit, virorum alieniſſimorum conviviis uti inſtituerit: ſi hoc in* urbe, *ſi hoc in* hortis, *ſi in* Bajarum *illa celebritate faciet: cum hac ſi quis adoleſcens forte fuerit, utrum hic tibi* adulter, *an* amator; *expugnare pudicitiam, an explere libidinem voluiſſe videatur.* quae cum haud obſcure in Clodiam dixerit, videre licet matronas fere ipſas meretrices impudentia ſuperaſſe, de quo Martialis I. epigr. XXXV. legere eſt. Et ipſum illud *palam proſtituere*, Juris auctores interpretantur *paſſim & ſine delectu*, leg. 42. & 43. D. de ritu nupt. Sed translationem ſatis defendit, quod ſupra dixit *c.* VII. *ingenium* in promtu *habere*. *c.* XX. *in manu eſt: in oculis ſita ſunt*, & quae ſunt ſimilia. vide *c.* LI. n. 12. etſi *propatulum* Subſtantive ſumtum proprie ſit *propatulus*, patens, *locus*, ut integre dixit Cic. VI. Verr. *c.* XLIX. & ea notione Apulej. Apolog. p. 277. *in* propatulo *& conſpicuo*: pag. 284. *in* propatulo *& celebri*. adde & Plin. I. epiſt. VIII. n. 16. Sed ſignate de *veſtibulis* aedium. Livius XXIV. *c.* XVI. *Apparata convivia omnibus in* propatulo *aedium fuerant*. & ſic XXVI. *c.* XIII. Valer. Max. II. *c.* V. n. 5. *Nam maximis viris prandere & coenare in* propatulo, *verecundiae non erat*. quae ſignificationes etiam ad *notitiam impudicitiae* earum mulierum intendunt translationem. Prope abeſt Tacitus XIV. *c.* XIV. ubi in alia re *evulgatum pudorem* poſuit: & in eadem *vulgatum corpus* Curt. V. *c.* I. n. 38.

TERRA MARIQUE OMNIA EXQUIRERE. Quo de luxu Seneca Epiſt. LXXXIX. ad fin. *quorum profunda & inſatiabilis gula hinc* maria *ſcrutatur, hinc* terras. *alia hamis, alia laqueis, alia retium variis generibus cum magno labore perſequitur: nullis animalibus, niſi ex faſtidio, pax eſt*. Eadem Conſol. ad Helv. *c.* IX. Lucan. IV. *v.* 373.

- - - o prodiga rerum
Luxuries, numquam parvo contenta paratu
Et quaeſitorum terra pelago*que ciborum*
Ambitioſa *fames*.

Idem I. *v.* 160. & X. *v.* 155. Horat. II. Sat. II. Petron. *c.* LXXIX. Gellius VII. *c.* XVI. ubi *pleraque id genus, quae helluones iſti* terra & mari *conquirunt*, expoſuit.

DORMIRE PRIUS. Non tantum ſomnum meridianum capientes, ſed ſaepe a prima luce. Quae conſuetudo tandem perverſionem iſtam attulit, de qua Seneca Epiſt. CXXII. *Lucet: ſomni tempus eſt. quies eſt: nunc exerceamur, nunc geſtemur, nunc prandeamus. Jam lux propius accedit: tempus eſt coenae.* Heuſſ. *quam libido ſomni ineſſet*. Struv. *quam eſſet cupido ſomni*.

OPPERIRI. Exſpectare, uſque dum iſta eſſent naturalia. Incert. 2. *opperiebantur*.

LUXU ANTECAPERE. Per luxum famem, ſitim, frigus & laſſitudinem ſibi manu facere, ut Seneca loqui ſolet. is dicta Epiſt. *hoc eſt luxuriae propoſitum, gaudere* perverſis: *nec tantum diſcedere a recto, ſed quam longiſſime abire, deinde etiam e contrario ſtare*. Sic luxu antecapiunt FAMEM, dum *Vomunt, ut edant, edunt ut vomant*, Senec. ad Helv. *c.* IX. & alias *quaſdam edendi irritationes repertas habebant, non per uſum vitae neceſſarium, ſed per luxum animi*, inquit Gellius VII. *c.* XVI. SITIM praecipiebant, qui jejuni ſeſe inebriabant, & vinum recipiebant inanibus venis, Senec. cit. Epiſt. cum nota Lipſii. qui etiam *quaerebant*, quemadmodum ſitim, prima potione ſedatam, revocarent, Id. Ep. CXIX. fin. per *ſudorem* excitabant; & poſtea *ſudorem, quem moverant, potionibus crebris ac ferventibus ſubinde deſtringebant*, Columella Praefat. Senec. Ep. CXXII. FRIGUS contra naturam in frigidariis, & porticibus captabant, de quibus Ambr. Epiſt. XII. & Caſaubon. ad Spartian. Adrian. *c.* X. p. 87. Plinius V. ep. VI. num. 30. *Subeſt* cryptoporticus, ſubterraneae *ſimilis*, *aeſtate* incluſo frigore *riget*. LASSITUDINEM denique quaerebant *Curſu, Geſtatione*, aliiſque modis exercitationis, quarum omnium finis eſt laſſitudo, teſte Seneca Ep. LXXXIII. adde ep. XV. habebant inter modos tuendae valetudinis; ſed luxus ad delicias trahebat. Hoc igitur illud *antecapere* involvit; mendum autem eſt, quando Barthius

4 ſed ea omnia luxu antecapere. Haec juventutem, ubi familiares opes
5 defecerant, ad facinora incendebant. Animus imbutus malis artibus
haud facile lubidinibus carebat: eo profuſius omnibus modis quaeſtui
atque ſumtui deditus erat.

CAP.

xlvi. Adverſ. *c.* viii. legit *antecipere*. illud habes *c.* xxxii. n. 1. & alibi. Ceterum *neque frigus* verba deſunt Fabric. 1. Et pro *aut ſitim* Senat. 1. Eccard. Fabric. uterque Guelſ. 2. 3. 4. 7. 8. 9. 10. 12. & ed. vet. habent *non ſitim*; & ſuperbiſſime omnium Baſil. 2. *non famem*, *non ſitim*, *non frigus*, *non laſſitudinem*. in poſtremis etiam paullulum turbant; inprimis Guelſ. 7. & 8. qui *nec ullam laſſitudinem*. Mihi vero edita ſola placet. & ſimilem, qua primam partem, MS. errorem vidimus ad *c.* xi. n. 3. & xii. num. 2.

4. Haec juventutem, ubi. Eccard. *Haec, ubi juventutem*: & ſic vulgatam aceepiſſe videtur librarius Inc. 2. qui *Haec*, *poſtquam familiares opes* juventuti *defecerant*. melius *juventutem*, ſi is ordo recipiendus. certe non praeter morem Latinorum, quem indicavi ad *c.* xi. n. 2. & latet ſimile quid in Livii Praefat. *nec in quam* eivitatem *tam ſerae avaritia luxuriaque immigraverint*. Sic MSS. pro *nec civitas*, *in quam*. Remenſ. 1. *Haec* omnia *juventutem*, quod ex ceteris quidam inter lineas habent, ſed ita, ut interpretari voluerint *Haec*, & oſtendere, quod ad ſupra dicta vitia pertineat. Denique Guelſ. 12. dum *familiares opes*, pro *ubi*, quod hic *poſtquam* ſignificat, ut ſupra notavimus.

Familiares opes. Quas *rem familiarem* vocat *c.* xx. n. 12. *bona patria*, *c.* xiv. n. 2. quaecumque ad ſe ſuamque familiam ſuſtentandam ſunt neceſſaria.

Ad facinora incendebant. Inſtigabant. Guelſ. 7. *ad mala facinora*; Sed 4. *incendere incendebant*. Scripſerit Salluſtius: *ad facinora incendere*, quod propter ſequentia *carebat*, *erat* immutatum eſſe poteſt, uti alia. vide *c.* xii. n. 1. & *c.* xxi. n. 4. De verbo *incendere* conferas notam ad *c.* v. n. 4. hie praepoſitionem addidit, ut Jug. *c.* iv. n. 4. *vehementiſſime ſibi animum* ad virtutem *accendi*. Atqui *accendebant* habet Baſil. 1. ſupra poſito *incendebant*: quam varietatem infra aliquoties videbimus.

5. Imbutus malis artibus. *Inſtructus*, adſuetactus & quaſi infectus, ſive ſemel jam dicatus, ſi ſuper hoc Verbo audire volumus, quae diſſerit Graev. Lect. Heſiod. *c.* xvi. Sic Juſtin. xxix. *c.* 1. *Dux Annibal conſtituitur odio Romanorum*. quo imbutum *eum a pueritia ſciebant*. Liv. 1. *c.* xxi. *ea* pietate *omnium pectora* imbuerat. Cic. pro Rege Dej. *c.* x. *quibus ille* ſtudiis *ab ineunte aetate ſe* imbuerat. & ſaepiſſime. Significat autem juventutem non deſiiſſe vitiis ſupra memoratis incumbere, etiamſi pecunia defecerit; ſed potius, quoniam ſemel adſueverat malis artibus, lubidine amplius ad illas latam fuiſſe. & propterea per fas & nefas opes acquirere ſtuduiſſe, quas eo profuſius conſumſerit. Vide Cic. ii. Catil. *c.* v. pro Roſc. Am. *c.* xxvii. Vinar. t. *lubidine*.

Eo. Propterea, uti *c.* iv. n. 2. *c.* xx. n. 3. xxi. n. 3. *c.* xxii. n. 2. Liv. xxiii. *c.* xix. *nocte mittebantur & perveniebant*: eo *cuſtodias hoſtium fallebant*. vide & *c.* 1. n. 4. Quo *mihi rectius videtur*.

Profuſius, omnibus modis. Haec ita jungit, ut oſtenderet omnimodum quaeſtum, & omnis generis ſumtus in *varias* iſtas lubidines ſupra memoratas: & per particulam *profuſius* innueret ardorem in quaeſtu, & quaeſiti immodieam profuſionem. Sic Jug. *c.* xi. n. 2. *poſtquam illi* more regio *juſta* magnifice *fecerant*. Cic. ii. de Invent. *c.* xlix. *utra lex de genere omni*; *utra de parte quadam*; *utra* communiter, in plures; *utra in aliquam certam rem ſcripta videatur*. adde Jug. *c.* xxxv. n. 4. Non multum divertit A. Gellius xvii. *c.* viii. *ad id* diei, *ubi jam* veſperaverat: Accius apud Nonium *c.* ii. n. 546. *Calleci* voce canora, fremitu *peragrant*, minitabiliter. Ibidem Pacuvius Antiopa: Minitabiliter *increpare* dictis ſaevis *incipit*. Hie vero commode *profuſius* referas ad *deditus erat*. uti Livius xlii. *c.* lv. *cum* ingenti difficultate, *parvis itineribus*, aegre *Gomphos pervenit*. ubi *difficultate* ad *itinera* referas licet. ſic *omnibus modis* erit Periphraſis Nominis Adjectivi, quod aptandum erat *ſumtui* & *quaeſtui*, uti ſupra *c.* xi. extr. *illi corruptis* moribus. *c.* v. n. 1. *Catilina* magna vi *animi & corporis*. & alia talia. pro quo in Suppoſit. Martial. Epigr. xviii. Multimodoque *mades nocte dieque* mero. Similis locus eſt Jug. *c.* xxx. n. 3. ubi tamen ratio noſtra non videtur procedere; ſed ibi ſententiam meam expono. Baſil. 3. *eo profuſius*. Dubito vero, an Criſpus dederit *omnimodis*, quod apud Lucretium aliosque veteres eſt frequentiſſimum, ſaepiſſime autem ſimul, & varie corruptum.

Quaestui atque sumtui. *Impenſis* in convivia, ganeas ceterumque cultum. *c.* xxiv. *mulieres*, *quae primo ingentes* ſumtus *ſtupro corporis toleraverant*.

CAP.

CAP. XIV.

IN tanta tamque corrupta civitate Catilina, id, quod factu facillimum erat, omnium flagitiorum atque facinorum circum ſe, tamquam ſtipatorum, catervas habebat. Nam quicumque impudicus, adulter, ga- 1
2

CAP. XIV. 1. IN TANTA TAMQUE CORRUPTA. Sic Vinar. 1. Baſil. 1. & 3. Guelf. 1. 2. 3. 5. Fabric. uterque, Rem. 2. Sen. 1. & ed. vet. At alii, ut Guelf. 4. 6. 11. Rem. 1. Baſil. 2. Vinar. 2. Acad. *In tanta* itaque *tamque:* quae particula Adſumtionem Narrationis notare debuit: quae recte habet, etiamſi abeſt. Reliqui: *In tanta itaque & tam*. Sed Eccard. primitus habuit: *Itaque in tanta corrupta civitate;* & Struv. hodieque: *In tanta itaque corrupta.* certe *tamque* etiam aliis duobus a manu ſecunda additum eſt. Mallet aliquis: *tanta tam corrupta*, ut Livius v. Tot tam *valida oppida*. vide Gron. ad Sen. Octav. *v.* 5. infra *c.* LI. n. 10.

ID QUOD FACTU FAC. Incert. 2. Baſil. 3. Guelf. 8. 11. & inter lineas 9. *ratus id, quod f. f. e.* 10. *exiſtimans, id quod f. f. e.* Pro *factu* in Rem. 2. eſt *actu*, quod & ex duobus ſuis notavit Gruterus. Alterum formula defendit; ſed alterum, quomodo in libros pervenerit, ignoro. Nolo tamen ad fabulas confugere, quaſi Catilina magnum virum, qui ſtipatoribus ornatus fuit, *egiſſet*. Confer *c.* XXX. n. 2. Cum vero poſtea, quam haec ſcripſi, cognoſcerem, in Baſil. 3. a manu prima fuiſſe: *quod facillimum erat factorum;* ex iſta varietate facillime fieri poterit *facillimum factum*, ut alibi *optumum factum*, *difficile factum*, *difficile dictum*, quae adduxi infra ad *c.* XXXII. num. 1. niſi forte cui religioni fuerit litteris *m*, quae jam ſepties hoc loco proxime ſeſe excipiunt, unicam etiam addere.

FLAGITIORUM ATQUE FACINORUM. Sic MSS. Gruteri & Rivii meliores. Ex noſtris Guelf. 3. 4. 5. Baſil. 1. Remenſ. 2. Senat. 1. Fabric. 1. & pro varia lectione etiam 2. Satis illud auctoritatis pro veritate. ſed & Eugraphius ſic citat ad Terent. Eunuch. A. v. Sc. VI. *Ad hoc* facinorum *circum ſe, tamquam ſtipatorum, catervas habebat.* Citavit autem, ut illuſtraret Terentii *Scelus* pro *Sceleſto*. Et ſane (etſi poſſes *catervas facinorum* jungere, ut ſint *facinoroſae catervae*) hoc quoque loco *flagitia* ac *facinoroſa* ponuntur pro *flagitioſis* ac *facinoroſis*, uti infra aliquoties *ſervitia* pro *ſervis: c.* XXXVI. *vicinitas* pro *vicinis: c.* XLVIII. *conjuratio*, pro *iis, qui conjurarunt*. Aliquoties ſimiliter locuti ſunt Terentius & Plautus, qui Perſa A. III. Sc. II. *v.* 10. *Lutum* pro *lutulento* ita poſuit, ut alibi *Caenum*, obſervante Turneb. XXIX. Adverſ. *c.* XVII. ut Catullus Carm. XVII. *Stuporem* pro *ſtupido*. Sic intelligendus Virg. II. Aen. *v.* 65.

Accipe nunc Danaum inſidias, & crimine *ab uno*
Diſce omnes.

Sic Martial. XI. Epigr. XCIII.

Mentitur, qui te vitioſum, *Zoile, dixit.*
Non vitioſus homo es, Zoile, ſed vitium.

Silius VIII. *v.* 557.

- - - ſpectacula *tantae*
Ambo acies virtutis erant.

hoc eſt, Spectatores. Eumen. Paneg. *c.* VIII. *Cum conjugiis & liberis, ceteroque examine* neceſſitudinum *tranſirent*. Livius XXXIV. *c.* VII. extr. *patiendum huic* infirmitati *eſt, quodcumque vos cenſueritis*. Alia alibi adferam, uti ad *c.* XXIV. n. 4. Sic & Graeci, ut in proverbio trito: Ἡρώων παῖδες λῶβαι vel ἆται, de quo vide R. Bentlei. ad Horat. I. Od. XXXVII. *v.* 9. p. 61. Eamdem elegantiam obſervavit Cic. III. de Orat. *c.* XLII. qua *& virtutes & vitia pro ipſis, in quibus illa ſunt, appellantur.* & Quinctilian. VIII. *c.* VI. ubi exemplum laudat: *ſacrilegium deprehenſum*, pro *ſacrilego*. ad quam formam Volcatius in Caſſ. *c.* V. Luxuriem *non levi ſupplicio adfecit*. Sed quemadmodum Eugraphius tantummodo *facinorum* citavit in his verbis; ſic ed. vet. habet ſolum *flagitioſiſſimorum:* quomodo, ſed addito, *atque facinoroſorum*, etiam Vinar. 2. Utrumque autem recte conjungi poſſe, patebit ex dictis ad cap. XXIII. num. 1.

CIRCUM SE. Sic loquuntur de Stipatoribus & proximis quibuſque. Liv. XXIX. *c.* 1. *ex iis trecentos juvenes inermes* circa ſe *habebat*. Herodian. I. *c.* XI. n. 15. πλείονι ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΝ ἐχρῆτο φρουρᾷ. adde ad *c.* XXVI. n. 5. notata.

TAMQUAM STIPATORUM. Satellitum, cuſtodum corporis. Cic. pro Muren. *c.* XXIV. Stipatum *choro juventutis, vallatum indicibus atque ſicariis*. pro domo ſua *c.* V. *Armiger Catilinae*, ſtipator *tui corporis*. Virg. IV. Aen. *v.* 136.

- - - *magna* ſtipante *caterva.*

Florus IV. *c.* 1. de Catilina: *Hos omnes immaniſſimi facinoris* ſatellites *habuit*.

2. QUICUMQUE IMPUDICUS. Pathicus, ſive qui patitur muliebria ſic proprie vocatur. Juſt. VIII. *c.* VI. *Alexandrum ad ſtupri conſuetudinem per-*

Digitized by Google

ganeo; manu, ventre, pene bona patria laceraverat; quique alienum aes grande conflaverat, quo flagitium, aut facinus redimeret; praeterea omnes

perpulit, & impudicum *fecit antequam regem*. Cic. pro Coel. *c.* XIII. *adulter*, impudicus, *ſequeſter convicium eſt*. Revolve dicta ad *c.* XIII. n. 3. additis, quae Torrent. ad Sueton. Aug. *c.* XXXIV. & lege de talibus Catilinae ſociis Cicer. II. Catil. *c.* IV. quare Baſil. 2. omittere non debuit.

GANEO. Tabernis operam dans & conviviis turpioribus, Eugraph. ad Ter. Heaut. A. V. Sc. IV. *v.* 11. Lactant. III. *c.* XXVI. *Da libidinoſum, adulterum*, ganeonem: *jam ſobrium, caſtum, continentem videbis*. De ganea dixi ad *c.* XIII. n. 3.

MANU, VENTRE, PENE. Aliae editiones voce amplius: *alea*, quam ſervant MSS. Guelſ. 3. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Baſileenſ. 2. & 3. Struv. Acad. Remenſ. 1. Eccard. Sed quam nos dedimus cum Grutero lectionem, eam tuentur Fabric. uterque, uterque Senat. Guelf. 2. 5. Baſil. 1. & ed. vet. Nam Remenſ. 2. omittit *manu*: ſicuti *ganeo* primitus non ſuit in Guelſ. 4. At Guelſ. 1. & Vinar. 1. *aleo* praeſerunt, pro quo militavit Putſchius. Vinar. 2. *ventre*, alia *pene*. Denique Guelſ. 3. & 6. in ſuperioribus vocibus ordinem mutant: *impudicus, ganeo, adulter*: Quaſi illi voluiſſent *manu* ad *impudicum*, *ventre* ad *ganeonem*, *pene* ad *adulterum* referri. Quod etſi etiam in recepto poſitu fieri poſſit, vide ad *c.* II. n. 4. III. n. 4. firmavit tamen aliquatenus conjecturam meam, qua reſcribendum putavi: ano, *ventre, pene*: id eſt, impudicitia iſta, de qua ad *c.* XIII. n. 3. memoravi, & propter quam proprie *impudici* appellantur. De obſcoenitate utriuſque vocis *ani* & *penis* diſputat Cic. IX. ep. XXII. n. 5. Sed in re turpicula ſatis erit iſta jeciſſe. Juvat interim Gloſſ. Fabric. 1. adſcribere: manu, *hoc eſt profuſe dando*; ventre, *comedendo*; pene, *ſtupro*. Sed neque Gronovius in interpretatione *manus* ſatisfacit.

BONA PATRIA LACERAVERAT. MS. noſtri ne litterulam quidem mutant, niſi quod Vinar. 1. *lacerabat*, Aldina *diſſipaverat*, *Lancinaverat* Palmetius ex Colonienſi, quod verbum paullo efficacius illi videtur, quam *laceraverat*. Sed ingenio ſuo abreptus eſt, ut paſſim alibi. Non agam cum illo ex Excerpt. Different. Bongarſ. p. 94. Laniat, *cum membratim diſtendis*; Lacerat, *qui partibus ſuis membra diſtruit*; Lancinat, *qui utiliter membra diſcerpis*: unde *Lancinat* manifeſte hoc loco damnatur; Sed habemus uſum Plauti Mercat. Prolog. *v.* 48. *Lacerare rem ſuam*, qui & Aſin. A. II. Sc. II. *v.* 25. & Stich. A. III. Sc. I. *v.* 45. *Lacerare diem*, pro *conſumere diem* appellavit. Ovid. Heroid. Epiſt. I. *v.* 90.

Viſcera noſtra, tuae dilacerantur *opes*.

ubi Heinſius *dilaniantur*. leg. I. pr. D. de Curat. Furioſ. *Solent hodie praetores, ſi talem hominem invenerint, qui bona ſua* dilaceranda & *diſſipanda profudit, curatorem ei dare*. Florus IV. *c.* IV. n. 2. lacerare *furtis haereditatem*. Eadem Metaphora Laberius apud Gellium VII. *c.* IX. *De integro patrimonio meo centum millia nummum* momordi. Uſitatius eſt *devorare*, ut apud Catullum Carm. XXIX. *v.* 23. *quid hic poteſt, niſi uncta* devorare *patrimonia*. *Bona patria* eleganter vocat, quae infra *c.* XXXVII. n. 5. *patrimonia*. Sic Cic. de Senect. *c.* VII. *quemadmodum noſtro more male rem gerentibus* patriis bonis *interdici ſolet; ſic illum quaſi deſipientem, a re familiari removerent judices*. Sic legendum eſſe docuit Giſanius ad Lucret. p. 353. ubi & ex Paulli Recept. Sent. III. tit. IV. n. 8. adſcripſit *bona paterna avitaque*.

ALIENUM AES GRANDE CONFLAVERANT. Multa debita contraxerant. *ab aliis* multum *aeris* mutuum *ſumſerant*. nam *etiam aureos nummos aes dicimus*, Ulpian. l. 159. de V. S. quia, quod pervulgatum, prima moneta aerea fuit. Sic, quia homines primum glande paſtos eſſe credebant, (vid. Plin. VII. *c.* LVI. Juvenal. Sat. VI. princ. alios) omnis cibus *glans* vocatur, lege 236. Eodem. de voce *alienum* dixi ad *c.* VII. n. 2. *Conflare* eſt conficere proprie, & pro colligere, contrahere ita ponitur, uti eas ſignificationes ad verbum *Facere* auctores aptare ſolent. Male Turnebus ad Cic. I. Agrar. *c.* ult. ſic Noſter *c.* XXIV. n. 4.

REDIMERET. Gloſſ. MS. *per illud debitum poenam evaderet*. Noſtrates & *Loſskauffen* & *Gutmachen* dicere ſolent. Sic Plancus Cic. X. ep. VIII. n. 2. *non enim praeteritam* culpam *videri volo* redemiſſe. Sen. Excerpt. Controv. IV. Praef. extr. Redimebat *tamen* vitia *virtutibus*. Saepe S. Caeſarius, ut Hom. II. *per poenitentiam omnia minora* peccata *jugiter* redimuntur: & *minuta* peccata *indeſinenter* redimere. Hinc Cic. in Piſon. *c.* XXXVI. in. *Quid ego rerum capitalium quaeſtiones*, reorum *pactiones*, redemtiones, *libidinoſiſſimas liberationes proferam*. adde Jug. *c.* XXIX. n. 3.

OMNES UNDIQUE. Ex omnibus locis, ubicumque facinora commiſerant. Sic Jug. *c.* CIV. *venire jubet* omnes undique *Senatorii ordinis*. Cic. pro Sext. *c.* LVI. omnes undique *floſculos carpere*

omnes undique parricidae, ſacrilegi, convicti judiciis, aut pro factis judicium timentes; ad hoc, quos manus atque lingua, perjurio aut ſanguine civili alebat; poſtremo omnes, quos flagitium, egeſtas, con-
ſcius

pere ac delibare. Liv. XLI. *cap.* XIX. omnes undique *armati convenerunt*. Propter Ellipſin Verbi videtur vim *Nominis Adjectivi* ſuſtinere, ut apud Liv. XXXVII. *cap.* I. *praeſentes interrogationibus* undique *ſenatorum fatigati ſunt*. adde ſupra *c.* XI. n. 6.

PARRICIDAE. MSS. noſtri aut ſic, aut *paricidae*, aut denique *patricidae* ſcribunt. vetuſtiſſimi priori modo nempe gemina R. Et hi mihi refutare videntur Fr. Balduinum de leg. Rom. p. 25. Dion. Lambinum ad Cic. Milon. *c.* VII. & quosdam alios, qui *parricidam* dictum putant, quaſi qui *parem occiderit*. ita enim putant voci optime adſtrui poſſe notionem cujuſcumque occiſoris. Et hoc quidem Feſtus p. 324. probat ex lege Numae: *Si quis hominem liberum dolo ſciens morti duit*, parricida *eſto*. & comprobari poteſt ex Juſtin. IX. *c.* VII. XVII. *c.* I. uti lege I. D. de L. Pompej. de parric. Sed ſit ſane a *patre* derivandum, poterit tamen de quocumque homicida ita dici, ut *Peſtis* pro quocumque *praeſenti malo; Pecunia* pro omnibus *opibus*. Eadem vox de omni Pecunia nunc dicitur, ſed diſtinguebant aliquando. Lamprid. Severo *cap.* XXXIII. *Scenicis numquam* aurum, *numquam* argentum, *vix* pecuniam *donavit*. *Puer* de quolibet ſexu appellatur, notante Donato ad Andr. Act. II. Sc. III. Et multa praeterea eſſe, quae etſi *arcte* proprie dicantur, *latius* tamen uſurpentur, infra pateſcet exemplis *legionis*, *c.* LIII. *Evocatorum*, *c.* LIX. *Lictoris*, Jug. *c.* XII. & aliquot aliis.

SACRILEGI. Qui templorum rerumque ac perſonarum ſacrarum religionem violarunt. vide leg. 4. 6. & 9. D. ad L. Jul. Pecul.

CONVICTI JUDICIIS. Male hic I. Waſſe ſeſe gerit cum ſua Praepoſitione *In*, & alieniſſimis exemplis illuſtrat. e. g. *convicti ſcelere*, *convicti in affectatione imperii*. Hic *convictus judiciis* eſt idem quod *per judicia* legitima convicti, *a* ſive *in* judiciis, ut infra *c.* XLVII. & XLIX. & apud Cic. pro Quinctio *c.* XV. *non nemo aut ignominia affectus*, *aut* judicio *turpi* convictus. & III. Verr. *c.* LIX. *confiteatur*, *ſe omnibus* judiciis convinci *neceſſe eſſe*. ac alibi. Incert. 2. *victi in judiciis*. Baſil. 3. *convicti*, in *judiciis*. ab interprete.

JUDICIUM TIMENTES. Sic Cic. pro Sext. *c.* XLVII. inter novarum rerum avidos numerat, *qui propter metum poenae*, *peccatorum ſuorum conſcii*, *novos motus converſionesque reip. quaerunt* adde Plaut. Moſtell. Act. V. Sc. II. *v.* II. Ariſtot. Polit. V. *c.* III. *Διὰ δὲ φόβον στασιάζουσιν οἵ τε ἠδικηκότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην*. Accidit hoc Bello Italico, *quod propter metum judiciorum excitatum*, inquit Cic. II. Offic. *c.* XXII. Tacit. III. Ann. *c.* XL. *quibus ob egeſtatem ac* metum *maxima peccandi neceſſitudo*. De bello civili idem teſtatur Lucanus II. *v.* 251.

Quemque ſuae rapiunt ſcelerata in praelia cauſſae
Hos polluta domus, *legesque in pace* timendae
Hos ferro fugienda fames, *mundique ruinae*
Permiſcenda fide.

AD HOC. Praeterea. infra *c.* XLIV. extr. ad hoc *mandata verbis dat*. ibi vide. male ſex MSS. *ad haec*; & Vinar. 2. *Adhuc*.

MANUS ATQUE LINGUA. Obſerva elegantiſſimum *χιασμὸν*, ut vocant, quo proximum *perjurio* ad *linguam*; *ſanguine* autem *civili* ultimum, ad prius *manus* refertur. Similem figuram habes *c.* X. extr. & XLVI. n. 2. Sueton. Caeſ. *c.* XXXV. *bellum ſane difficillimum geſſit*: *neque* loco, *neque* tempore *aequo*, *ſed* hieme *anni*, & intra moenia *hoſtis*. Ibidem *c.* XXXV. eam obſervat Caſaubonus. Florus I. *c.* IX. *ex imperio perpetuo* annuum *placuit*, *ex ſingulari* duplex, *ne poteſtas* ſolitudine, *vel* mora *corrumperetur*. ubi in noviſſima ed. itidem loca Suetonii, & praeterea Dan. Heinſ. ad Matth. *cap.* VII. comm. 6. Cujac. XIV. Obſerv. *c.* XXIV. Reineſ. ad Rupert. Epiſt. XXIII. citantur. *Manus* autem ita *alere* dicitur, uti mox *facinus exagitare* & Jug. *c.* LXV. *ſpes pacis impellere*. ibi plura.

ALEBAT. Miniſtrabat, unde ſeſe alerent. Sic *c.* XXXVI. n. 3. *Turba atque ſeditionibus ſine cura* aluntur. quo alia contuli.

CONSCIUS ANIMUS. Conſcius nempe flagitii aut facinoris. De vi vocis *Conſcii* & *Conſcientiae* non contemnenda notavit Schulting. ad Quinctil. Declam. I. *c.* VII. Noſter vero cum potuiſſet *Conſcientiam* inferre, maluit *conſcium animum* dicere, eodem modo, quo Cic. I. de Invent. *c.* XVI. *In contentionem adducentur*, *ſi eorum inertia*, *negligentia*, *ignavia*, deſidioſum ſtudium, & luxurioſum otium *proferetur*. Idem de Senect. *c.* X. *pueros*, & qui *conſtantis aetatis* conjungit hac Figura, quam aliqui ex veteribus Hyperbaton vocare ſolent, ea voce comprehendentes omnia, quae contra externam Concinnitatem & Numerum Orationis dicuntur.

ſcius animus exagitabat: ii Catilinae proximi familiareſque erant.
4 Quod ſi quis etiam a culpa vacuus in amicitiam ejus inciderat; quotidiano uſu atque illecebris facile par ſimiliſque ceteris efficie-
5 batur. Sed maxume adoleſcentium familiaritates adpetebat: eorum animi molles & aetate fluxi, dolis haud difficulter capiebantur. Nam

PROXUMI. Intimi, quod de regibus & principibus frequenter dicitur. Sic *proximi amicorum*. Tacit. VI. Ann. *c.* XXVI. n. 2. XIII. *c.* XIII. n. 5. adde Jug. *c.* XXXV. LXXX. & CVII. Plaut. Milit. Act. II. Sc. III. *v.* 77. *hic ei* proxumus *eſt*. vide leg. 92. D. de V. S. Dicitur etiam de ſanguine conjunctis, ut apud C. Nep. Ageſil. *c.* I. *qui* proximus *eſſet propinquitate*. Sed Theologi Graecorum τ̀ πλησίον hac voce exprimunt, notantes eum, qui jure ac ſocietate humani generis continetur; quae notio a puriori latinitate exulat. vide ſuper illa Voſſium ad Sulpic. Sev. I. H. S. *c.* XVII. Baſil. 3. omittit copulam *proxumi familiares*, ut ſit ſicuti *c.* XIX. n. I. *infeſtus inimicus*. Sed aliis quam plurimis locis idem accidit. vide Jug. XVI. extr. *c.* XVIII. n. I. &c.

4. A CULPA VACUUS. Alibi Praepoſitionem omittit. addit eam Caeſar II. Gall. *c.* XII. *quod vacuum* ab defenſoribus *eſſe audiebat*. Tacit. I. Hiſt. *c.* LXXXVI. *vacuus* a periculo *animus fuit*. Sed Idem VI. Ann. *c.* XVI. *neque enim quisquam tali* culpa *vacuus*. Noſter haud gravatim Praepoſitiones addit, uti *c.* LI. cum *ſummo ſtudio*: & Jug. *c.* XXXI. n. 2. ubi vide. Vinar. a. & ed. vet. habent: Quia *ſi quis etiam*. Sed *quod ſi* ſe ſatis defendit, & dictum, ut *c.* XVIII. Quod ni *Catilina maturaſſet*. ubi vide. Melius, ut puto, Baſil. I. omittit *etiam*.

QUOTIDIANO USU. MSS. aetate majores omnes *cotidiano uſu*: Senat. 2. & Guelf. 6. a manu ſec. cum Vinar. I. Baſ. a. & Acad. *cottidiano*, qui videntur cum Quinctiliano feciſſe, qui I. *c.* VII. *cotidie* magis, quam *quotidie* ſcribere vult. Sed uſus obtinuit, ut *quotidie* ſcriberemus, etſi olim *cotidie* ea ſcriptura enunciara ſit, ut docuit Caſſiodorus ex Papirio p. 2290. Ea res ſcripturam ſaepe reddidit incertam. Sed antiquos frequentiſſime QV, loco C, poſuiſſe tradidit Priſcian. I. p. 560. & Velius Longus p. 2236. Eosque etiam *Coquus*, non *Cocus*, quod in libris viſitur Jug. *c.* LXXXV. ſcripſiſſe, auctor eſt Donatus ad Ter. Adelph. Act. III. Sc. III. Praeterea videas eos, qui *cotidie* ex recentioribus propugnant, *quum* tamen ſcribere pro *cum*, in quo tamen idem omnino obtinet judicium. Quamobrem permittent mihi hic cum Guelf. 7. II. 12. etſi recentioribus MSS. cum ed. vet. & optimis novitiis *quotidiano* ſcribere.

USU. Conſuetudine, quam vulgo *Converſationem* dicunt. Habes ea notione apud Cic. pro Roſc. Am. *c.* VI. pro Cluent. *c.* XLII. & alibi. apud Caeſar. I. Civ. *c.* LI. C. Nepot. Attic. *c.* XX. Tacit. II. Ann. *c.* XXVIII. it. IV. *cap.* LXVIII. Flor. II. *c.* II. n. 23. & quosvis alios.

PAR SIMILISQUE. *Par* ad conjunctionem & conſuetudinem externam; *ſimilis* ad mores pertinet. Ea alii etiam conjungunt, quando externum ſimul & internum quendam habitum notant. Differre certe, obſervavit Cl. Burmannus ad Quinctil. Declam. VIII. *c.* IV. ſed in quo ſita ſit differentia, dicere noluit. Citatis ab eo adde Cic. I. de Leg. *c.* X. *Nihil eſt uni unum tam* ſimile, *tam* par, *quam omnes inter nosmet ipſos ſumus*. Senec. I. de Ira *c.* IX. extr. *quos* (affectus) *numquam comprimere poſſit, niſi* pares *illis* ſimileſque *oppoſuerit*. Aurel. Victor Caeſ. *c.* XXXIII. n. 29. *& quisque peſſimus erit*, par ſimiliſque *ſemper ipſi habebitur*. Gloſſa Guelf. I. par *in quantitate*; ſimilis *in qualitate*. quae auctore ſuo ſatis digna. Neſcio, an ſic Apulej. IX. Met. p. 232. *Namque & mibi, & ipſi domino caena* par ac ſimilis, *ſed oppido tenuis aderat*. Noſter in decantatiſſima ſua brevitate valde hujus compoſitionis ſtudioſus eſt. Sic *c.* V. n. I. *ingenio* malo pravoque. *c.* XX. *populi* atque *nationes*. *c.* XXIII. *flagitia* atque *facinora*. *cap.* L. *tempus* atque *dies*. Jug. *cap.* I. *Dux* atque *Imperator*. *cap.* XIII. *affines* & *propinquos*, alia alibi diſtinguit.

CETERIS. Fabric. I. pro hac voce aliam initio habuit. neſcio an illas, quas Senat. 2. offert: *eſſet is*. Guelf. 3. plane abfuit: habet nunc in margine. Sane aut aliam dedit Criſpus, aut hac facile carere poſſemus, ſi potioris auctoritatis libri juberent. Quantum autem uſus & conſuetudo malorum ad corrumpendos mores faciat, docet Seneca Epiſt. VII. de Tranqu. *c.* VII. III. de ira *c.* VIII. Terent. Andr. Act. I. Sc. I. Auguſtin. II. Confeſſ. *c.* VIII. *Confricatione conſciorum animorum, accenditur pruritus cupiditatum*.

5. ADOLESCENTIUM. Qui rationibus ſuis & conſilio magis apti eſſent, ferocientes aetate. Et ab iis multae ſaepe turbae. vide *c.* XVII. n. 6. & Senec. I. de Clem. *c.* X.

ANIMI MOLLES ET AETATE FLUXI. *Mobiles* &

Digitized by Google

Nam uti cujuſque ſtudium ex aetate flagrabat, aliis ſcorta praebere; alii canes atque equos mercari; poſtremo neque ſumtui, neque modeſtiae ſuae parcere, dum illos obnoxios fidoſque faceret. Scio, 6

& *inconſtantes*. Sic Horatius: *mollia brachia*. at Tacit. IV. Ann. *c.* XVII. *ne quis* mobiles *adoleſcentium animos praematuris honoribus ad ſuperbiam extolleret*. Porro *fluxas* & *mobiles* conjungit Jug. *c.* CIV. Supra *c.* I. dixerat, *formae ac divitiarum gloriam* fluxam *atque* fragilem: Inde Gloſſa in Vinar. 2. *animi molles & aetate fragiles & fluxi*. vide ad *c.* XXXIX. extr. De hoc adoleſcentium habitu Terent. Adelph. Act. V. Sc. IX. *v.* 35. 36. Hecyra Act. I. Sc. III. *v.* 31. & Plato I. de Rep. *μάλιστα διανεῦσ πολυτρόφων γνώμαν* tribuit juventuti. Adde Ariſtotel. VIII. Ethic. *c.* III. Lactant. I. *c.* XX. *Aetas illa ſimplex &* improvida *prius irretiri & in laqueos poteſt cadere, quam* cavere. Confer Herodian. I. *c.* III. n. 4. Hinc Paullinus de ſua pueritia Euchar. *v.* 107. *vagus per* lubrica tempora *vitae*, quomodo Plin. III. epiſt. III. Adoleſcentiam vocat *lubricum aetatis*. Claudian. III. Rapt. *v.* 227. *teneris, heu*, lubrica *moribus* aetas. Illis opponuntur *conſtantes* apud Cic. pro Q. Roſc. *c.* XVI. quemadmodum *conſtans aetas* opponitur adoleſcentiae de Senect. *c.* XX. & alibi. vide Bentl. ad Hor. Art. Poet. *v.* 157. Mox *difficiliter* ſcribit Cod. Struvianus.

6. UTI CUJUSQUE STUDIUM EX AETATE. *Πρὸς τὸ πάθος ἑκάστῳ συντιθέμενος*, Luciani verbis de non cred. calumn. Habet enim ſua quaeque aetas ſtudia & cupiditates. Horat. de Art. Poet. *v.* 156.

> Aetatis *cujusque notandi ſunt tibi* mores.

quos expoſuit partim Ariſtotel. II. Rhet. *c.* XII. ſeqq. & paucis Prudent. II. in Symmach. *v.* 317. ſeqq. Baſil. 3. primitus: *ut c. ſtud. ex aetate flagitabat*. poſt alia manus Praepoſitionem delevit, reliquis, ut ſunt, relictis. quae itidem agnoſcit Struv. Nihil mutandum ex *c.* XXIII. n. 5. XXV. n. 3. & quam ſaepe audias *cupiditate*, *odio*, *ſtudiis flagrare?* Hinc Propert. I. eleg. XIII. *v.* 23. *flagrans amor Heben*. Tacit. II. Hiſt. *c.* XXXI. *flagrantiſſimae libidines*, cum innumeris talibus.

SCORTA PRAEBERE; ALIIS CANES. Haec enim ſtudia adoleſcentium elegantiorum Romae aliisque locis. Horat. de Art. *v.* 161.

> *Imberbus juvenis, tandem cuſtode remoto,*
> *Gaudet* equis canibusque.

ubi Acro opportune citavit Terent. Andr. A. I. Sc. I. *v.* 28. ſeqq. Hic vero Rem. I. & Guelf. I. habent *ſcortum praebere*; Vinar. 2. alii *canes a. e. m.*

NEQUE SUMTUI, NEQUE MODESTIAE. Neque impenſis, neque pudori ſuo & honeſtati, ut *c.* XI. n. 4. *c.* XXXVIII. extr. *c.* LII. *cum* modeſto pudore *certabat*. Ejus nimirum generis fuit Catilina, quos deſcribit Cic. I. Offic. *cap.* XXX. *qui quidvis perpetiuntur, cuivis deſerviunt, dum quod velint, conſequantur*. Id de illo ipſe memorat pro Coelio *c.* IV. V. VI. ubi inter alia: *Illa vero in Catilina mirabilia fuere, comprehendere multos amicitia, tueri obſequio, cum omnibus communicare quod habebat, ſervire temporibus ſuorum omnium*, cetera. Sed turpia, quae II. Cat. *c.* IV. *juventutis illecebra, aliorum amori flagitioſiſſime inſerviens, qui alios ipſe amabat turpiſſime*.

PARCERE. Temperare. infra *cap.* LII. *parcite dignitati Lentuli, ſi ipſe* pudicitiae *ſuae, ſi famae ſuae, ſi diis, aut hominibus ullis unquam* pepercit. Lamprid. Elagab. *c.* X. *neque enim unquam* verbis pepercit *infamibus*. Idem in Commodo *c.* II. *Popinas & ganeas in Palatinis ſemper aedibus fecit: neque unquam* pepercit *vel pudori, vel ſumtui*. adde infra *c.* XXV. n. 3. & Liv. I. *cap.* XLVI. nullis *verborum* contumeliis parcere.

DUM ILLOS. Gloſſae Guelf. I. ut *illos*: Fabric. I. *tantummodo*. Sic *c.* V. dum *ſibi regnum pararet*. Servius ſaepe per *donec* interpretatur, quo ſignificatu poſuit Ovid. I. Faſt. *v.* 33.

> *Quod ſatis eſt, utero matris* dum *prodeat infans;*
> *Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.*

OBNOXIOS FIDOSQUE. Arbitrio ſuo ſubjectos, & fideles, ut ibi *timor*, hic *amor* eſſet obſequii cauſſa. Sic enim Gellius de voce *obnoxius* VII. *c.* XVII. definientem ſiſtit Grammaticum: *cui quid ab eo, cui eſſe obnoxius dicitur, incommodari & noceri poteſt*. Sed eadem de cauſſa interdum *fidi* dicuntur, uti *c.* XXII. & Juſtin. XVI. *cap.* V. n. 2. Interim tamen *obnoxius* non modo *morem gerentem*, uti *c.* XXIII. Sed etiam *debitorem* & *obligatum* denotat, docente Servio ad II. Georg. *v.* 439. Hinc & *ſervilem* & plane *addictum* denotat, quacumque de cauſſa. Tacit. XII. Ann. *c.* I. *Conjugum imperiis* obnoxius *Claudius*. item XVI. *c.* VI. Sulpic. Sev. Dial. III. *c.* XII. *licet epiſcopis nimio favore eſſet* obnoxius. adde Juſtin. VIII. *c.* VI. n. 6. infra *c.* XLVIII. n. 5. *Sibi* non apparet in ed. Waſſiana, operarum, credo, incuria. habet enim Gruteriana cum reliquis. At elegantius ſane abeſt. nam *obnoxius* abſolute dicitur, uti apud Liv. XLII. *c.* XLVI. *quae ſerva atque* obnoxia *fore, ſi nullus* alio.

Digitized by Google

7 Scio, fuiſſe nonnullos, qui ita aeſtumarent, juventutem, quae domum Catilinae frequentabat, parum honeſte pudicitiam habuiſſe; ſed ex aliis rebus magis, quam cuiquam compertum foret, haec fama valebat.

CAP.

alio ſit, *quam ad Romanos*, *reſpectus*. notavit Gronovius ad Senec. Epiſt. cxx. adde Schefferum ad cit. Phaedr. Fab. iii. Prolog. *v.* 34. Et ſane Guelf. 9. omittit, Eccardiano vero inter lineas noviſſime adpictum eſt. Heuſſ. *ſibique fidos*; Quo etiam optimus Commelinianus ducit, qui eum Baſil. 3. ſupra *ſuae* omiſerat: quod vero neceſſarium diſerimen longe magis defendit, quam *ſibi*. adde *c.* xxii. n. 3.

7. Qui ita aeſtumarent. Fabric. uterque, Vinar. 1. uterque Senat. Baſil. 2. Heuſſ. Acad. Guelf. 2. & 4. cum ed. vet. *aeſtumarent*. Ceteri, major pars, in quibus etiam unus & alter ex melioribus, *exiſtumarent*. Mihi hic unice ſeſe probat *aeſtumarent*, vid. *c.* viii. n. 2. *c.* xlviii. n. 7. *Erant eo tempore*, *qui* aeſtumarent. adde *c.* li. n. 15. Sed *ita* abundat, ut alibi *Quod*, *Id* Pronomina. Cic. xiii. ep. xlii. n. 4. *mihi gratiſſimum eſt*, *quod* ita *ſciunt procuratores*, & ita *Lucceius ipſe intellexit*, *hominis nullius apud te auctoritatem aut gratiam valere plus*, *quam meam*. adde xv. ep. xxi. n. 4. Id. ad Attic. xii. ep. li. *ſed ſcis* ita *nobis eſſe viſum*, *ut iſti ante legerent*. Livius i. *c.* xvi. *ſciantque & ita poſteris tradant*, *nullas opes humanas armis Romanis reſiſtere poſſe*. infra *c.* xix. *ſunt qui* ita *dicunt*, *imperia ejus barbaros nequiviſſe pati*. adde Jug. *c.* iv. *n.* 5.

Parum honeſte pud. habuiſſe. Figuram *Litotita* in his obſervat Gloſſ. Guelf. 5. & 1. exponit *turpiter*, *ſodomitice ſcilicet*. De quo flagitio reſpice n. 2. citata. Talis C. Curio tribunus pl. de quo Vellej. ii. *c.* xlviii. *ſuae alienaeque fortunae ac* pudicitiae *prodigus*. Sed figuram illam jam illuſtravimus ad *c.* iii. n. 1. Confer Jug. *c.* ci. n. 6.

Ex aliis rebus magis, quam quod cuiqu. Senſum ſuboſcurum prius explanabo, quam de verbis dicam. Eſt autem genus Macrologias, quo utuntur optimi Scriptorum, quando validiſſime negare volunt, ut *alia omnia* opponant & adfirment, tantummodo non unum illud; & vice verſa. Sic Criſpi ſententia hoc loco eſt: *eam rem* plane non *compertum fuiſſe*, *famam valuiſſe* ex incertiſſimo *rumore*. Exemplis ea obſervatio illuſtrior magis erit. infra *c.* xxvi. n. 3. *Sed ei cariora ſemper* omnia, quam *decus atque pudicitia fuit*. Cic. vi. ep. 1. num. 1. *nemo eſt*, *quin* ubivis, quam *ibi*, *ubi eſt*, *eſſe malit*. eo loco plura Salluſtii citavi. Id. vii. ep. 1. n. 9. *dum tibi* quidvis *potius*, quam *orationes meas legerit*. pro Quinctio *c.* xxvi. *quid haec amentia ſignificat? non vim*, *non ſcelus*, *non latrocinium? non denique* omnia *potius*, quam *jus*, *quam officium*, *quam pudorem?* iii. ad Attic. ep. x. *Quae tamen* (diſcordia) *inter eos de* omnibus *potius rebus eſt*, quam *de me*. Lentulus Cic. xii. ep. xv. n. 8. *ut* omnes *firmiores putarent*, quam *bonos*. Curt. iii. *c.* vi. n. 3. Omnia *quippe facilius*, quam *moram perferri poterat*. Terent. Hec. Act. iii. Sc. 1. *v.* 4. *Cui fuerat praeſtabilius*, ubivis *gentium aetatem agere*, quam *huc redire*. Livius ii. *c.* xxxix. *Plebes* omnia, quam *bellum malebant*. Quod hic magis proclive eſt, cum vox *aliis* contrarietatem indefinitam involvat, uti dixit ad Cic. 1. ep. ii. n. 4. Sic eadem figura erit *c.* xxxvii. *quicumque* aliarum, atque *Senati partium erant*. Erit etiam in illis Jug. *cap.* xiii. *Nihil* minus, quam *vim aut bellum exſpectantem*. *cap.* lxxxii. extr. *ſi ademta provincia* alii, quam *Marro traderetur*. de vi particulae *quam* vide, ſi placet, quae notavi ad Rutilii Itiner. 1. *v.* 2. Quod vero *compertum* ſit certo cognitum, id oſtendo ad Jug. *cap.* xvii. Jam pleriſque veteribus libris deeſt Particula *quod*; ex noſtris ſolummodo Senat. 2. & Baſil. 1. integre, Guelf. 1. & 3. dubie ſervarunt: illi nempe expuncta; huic alio atramento adjecta eſt; Sed librarii decepti ſunt omnino genere loquendi, atque ad notius, quod ſaepe obſervavi, inſolentius paullo reformarunt. habuerant autem *c.* v. *ſupra quam cuiquam credibile eſt*; & ſic Auctorem etiam hoc loco locutum eſſe putarunt. Nequidquam, ut vidimus. alia autem de cauſſa eam particulam exturbarunt iidem illi *c.* ix. num. 5. Deinde Fabric. 1. ſine Praepoſitione *aliis rebus*, contra quem ceteri nituntur. At Senat. 2. Incert. 1. & Guelf. 12. *cuique*. Facilis iſte in MSS. lapſus; hic tamen animo advertendus, cum *c.* v. num. 3. ſimiliter *cuique* pro *cuiquam* dederit Gruterus ex ſuis, quos hic ſilentio involvit. Guelf. 6. *cuicumque*. adde infra *c.* xxi. n. 2. Denique editiones quaedam *ex eo*, *quod*; quae eſt mera interpretatio, cum Pronomen iſtud omittatur, ut ſupra vidimus ad *c.* xiii. n. 2. & ita plane 1. Hiſt. Or. Philippi: *non pro ſua*, *aut* quorum *ſimulat injuria*. Age, imperite, & hic repone: *aut pro eorum*, *quorum*. Livius xxxi. *cap.* xl. in. *Ita anguſtiae* minore *certamine*, *quam* quod *animis propoſuerant*, *ſuperatae*.

Fama valebat. Guelf. 8. & Eccard. *volebat*.

Digitized by Google

CAP. XV.

JAM primum adoleſcens Catilina multa nefanda ſtupra fecerat, 1
cum virgine nobili, cum ſacerdote Veſtae, alia hujuſcemodi contra jus faſque. poſtremo captus amore Aureliae Oreſtillae, cujus 2
praeter formam, nihil umquam bonus laudavit; quod ea nubere illi du-

bat. melius Gloſſae, qui exponunt *vigebat*. Curt. IX. *c.* VI. n. I. *Rex cum audiſſet*, convaluiſſe *apud barbaros* famam *mortis ſuae*. Tacit. IV. Ann. *c.* X. *Sed non omiſerim eorumdem temporum* rumorem, validum *adeo, ut nondum exoleſcat*.

CAP. XV. I. JAM PRIMUM. Male Fabric. uterque, Vinarienſes, Acad. & ed. vet. *Jam pridem. primum* ad adoleſcentiam. narrat enim quo poſtremo captus ſit amore, quaeque demum alios facinora docuerit. Livius XL. *c.* III. Jam primum *omnem fere multitudinem civium ex maritimis civitatibus traduxit*. *Jam* autem eſt particula adſumendi & continuandi narrationem, ut Cic. II. ep. XIII. n. 2. VII. ep. XVIII. n. 8. cum nota. Apulej. de Hab. Doctr. Plat. p. 25. Jam principio *civitatis definit formam*. Florid. p. 342. Jam primum *crines ejus praemulſis antiis*. Hinc ſaepe ita ponitur, ut ſit fere *Etiam*, *Porro*, uti apud Liv. XL. *c.* XII. Jam *illud quam accuſatorie*. Plin. I. epiſt. VI. Jam *undique ſilvae* &c. Apulej. de Mundo p. 57. Jam *aſtrorum innumerabilis multitudo* &c.

MULTA N. STUPRA FECERAT. Aſconius ex Cicer. *Stupris ſe omnibus ac flagitiis contaminavit*. Servat phraſin Auſonius Epigr. CXIX.

Tres uno in lecto, ſtuprum *duo perpetiuntur*
Et duo comittunt, *quatuor eſſe reor.*
Falleris; extremis da ſingula crimina: & illum
Bis numeres medium, qui facit, *& patitur.*

CUM VIRGINE NOBILI. Quae poſtea ipſi ſocrus fuiſſe dicitur. Cic. Or. in Toga Cand. *Ex eodem ſtupro tibi & uxorem, & filium inveniſti*. Ibi Aſconius: *Dicitur Catilina adulterium commiſiſſe cum ea, quae ei poſtea ſocrus fuit; & ex ſtupro duxiſſe uxorem, cum filia ejus eſſet*. Sed tantam rem non ita ſuſpicioſe poſuiſſet Salluſtius.

SACERDOTE VESTAE. Tres Codd. recentiores *Deae Veſtae*. Guelf. 4. inepte *Sacerdotiſſa Veſtae*. Rem narrat ibidem Aſconius: *Fabia, virgo Veſtalis, cauſſam inceſti dixit, cum ei Catilina objiceretur; eratque abſoluta*. De ſtupro cum Veſtali etiam Oroſius, & Plutarchus. Sed cum Criſpus ejuſmodi incerta narrare pro compertis non ſoleat, mihi itidem, ut Grutero, haec valde ſuſpecta ſunt. De Sacerdotibus Veſtae Lipſius peculiari libro, & Plutarchus in Vita ejus, qui inſtituit, Numae. Sed ſi vel illud noveris, quod illis perpetua Virginitas ſervanda fuerit, intelliges cur hoc ſtuprum *nefandum* dixerit Auctor.

ALIA HUJUSCEMODI. Copulam, quae proletarias editiones obſidet, unus Guelf. 10. in textu habet: 7. *aliaque*. Omittit Noſter eam & *c.* XXI. n. 2. *magiſtratus, ſacerdotia, rapinas*, alia omnia, *quae bellum fert*. & *c.* XXV. n. 2. XLVIII. n. 4. LI. n. 40. LII. n. 36. Vinar. I. *alia multa hujuſcemodi*.

CONTRA JUS FASQUE. *Jus* ad res humanas; *fas* ad res divinas pertinere putant. & ſic Iſidor. V. Orig. *c.* II. Fas *lex divina eſt*; Jus *lex humana*. Hinc ſaepiſſime conjunguntur. Cic. ex Haruſpicum Reſponſo in Orat. de iis *c.* XVI. *Oratores* contra jus faſque *interfectos*. Lactant. VIII. *c.* XVII. *Confundentur omnia & miſcebuntur* contra fas, contra jura *naturae*. Plura Jo. Savaro ad Sidon. II. ep. XIII.

2. CAPTUS AMORE. Vulgata ſatis Phraſis, quam habet Ovid. II. Faſt. *v.* 585.

Jupiter indomito Juturnae captus amore:

& ex aliis pluribus Dictys I. *c.* V. Sic Apulej. de Hab. Doctr. Plat. p. 19. per libidinem capti *amatores corporum*. Cic. pro Cluent. *c.* V. *Mater Melini, generi ſui, contra quam fas erat*, amore capta. Et ad eam formam Ovid. Heroid. Epiſt. XV. *v.* 63. victus *meretricis amore*.

AURELIAE ORESTILLAE. Quae habebat & ipſa filiam, *c.* XXXV. quam forſitan Cornificius ſibi deſponderit, Coelius inter Cic. VIII. epiſt. VII.

CUJUS PRAETER FORMAM, NIHIL. Hoc eſt, in qua nihil umquam bonus aliquis laudavit, praeter *ejus* formam, per id genus Conſtructionis, quod occurrit *c.* XLVII. n. I. Senec. Exc. V. Controv. VII. *In quibus laudari nihil poteſt, praeter fugam*.

QUOD EA NUBERE ILLI DUBIT. Eccard. *quia*. Sed Guelf. I. 2. 5. Baſil. 2. Senat. I. Fabr. I. *qui*, *quod ea*. Ne ſcilicet ita nude ratio praeponeretur ſa-

dubitabat, timens privignum adulta aetate; pro certo creditur, ne-
3 cato filio, vacuam domum ſceleſtis nuptiis feciſse. Quae quidem
4 res mihi inprimis videtur cauſsa fuiſse facinoris maturandi. Namque animus impurus, dis hominibuſque infeſtus, neque vigiliis ne-

facto, quod tamen ſollemne Noſtro. vide Jug. *c.* VII. n. I. Sed iisdem non bene procedere viſum eſt *captus amore* & *feciſſe*, quod eſſe deberet: *pro certo creditur*, *captum feciſſe*. Sed Nominativus iſte a Verbo *Creditur* dependet, & ſingulare eſt, quando illi Livius XL. *c.* XXIX. quartum Caſum ſubjungit. Sic Tacit. XIII. Ann. *c.* XXIII. in. Deferuntur *dehinc conſenſiſſe* Pallas *ac* Burrhus.

PRIVIGNUM ADULTUM AETATE. Baſil. I. & 3. Vinar. 2. Senat. I. & ed. vet. *adulsa aetate*. quod non eſt nauci. Recte *aetas* dicitur *adoleſcere*, Tacit. II. *c.* XLIII. *Nam ſuam* aetatem *vergere*, *Druſi nondum ſatis* adoleviſſe. Lucret. IV. *v.* 1030. adulta aetas *cum primum roborat artus*. Et eadem ſtructura *c.* XLIX. n. 2. *quod* extrema aetate, *maximis honoribus uſus victus diſceſſerat*. Saepe Cicero, ut V. Verr. *c.* XII. *Inter ejuſmodi viros ac mulieres* adulta aetate filius *verſabatur*. Plaut. Trin. A. I. Sc. II. *v.* 5. *Hic ille eſt*, ſenecta aetate *qui factus eſt puer*. Sic Livius & Corn. Nepos: *homines magno natu*, vide Gebhard. ad hujus Pauſan. *c.* V. n. 3. Nihil mutaſſem, niſi Jug. *c.* LXV. n. 3. librarios damnaſſet.

PRO CERTO CREDITUR. Tamquam certum, ſive *certo*. Cic. VI. ep. XIII. n. 12. *putavi*, pro certis *ad se ea*, *quae eſſent certa*, *perſcribi oportere*. Coelius Ep. IV. extr. pro certo *jam habetur*. Livius XXV. *c.* X. *ſed quid rei eſſet*, *nemo ſatis* pro certo *ſcire*. & ſic ille alibi. Jo: Seriſber. Prolog. Policr. *non* pro certo *adſtruam*, & Epiſt. II. extr. pro certo *ſciat eminentia veſtrae ſanctitatis*. Damaſus Epiſt. III. in. *Etſi nobis* pro certo *perſuaſum eſt*. & eadem ad fin. *Porro autem* pro certo *credimus*.

VACUAM DOMUM SC. NUPTIIS. An nuptias iſtas ſcelere pollutas. Sed eleganter *vacuam* dixit, ſublato privigno *opportunam* & *paratam*. Sic non modo Cic. I. Catil. *c.* VI. *cum novis* nuptiis *domum* vacuefeciſſes. Liv. I. *c.* XLVI. *cum domos* vacuas *novo* matrimonio *feciſſent*. quae jam citavit Bentlej. ad Hor. II. Ep. II. p. 401. ſed etiam Tacitus XI. Ann. *c.* XII. *Meſſalina in C. Silium juventutis Romanae pulcherrimum ita exarſerat*, *ut Juniam Silanam*, *nobilem feminam matrimonio ejus exturbaret*, vacuoque adultero *poti retur*. Horat. II. Sat. V. *v.* 49.

-- & ſi qui caſus puerum egerit Orco,
In vacuum *venias*.

Sic *vacuos penates*, in quibus nullus filius, Quinctil. Decl. I. *c.* II. & quae ibi Schulting. atque Burmannus. Contra *plenam domum*, *plenum teſtamentum*, Declamat. CCCXXVII. ubi heredes. de quo egit idem Schulting. ad Senec. II. Controv. XV. p. 203. Jam Dativum caſum notare *Terminum* quem dicunt *ad quem*, obſervatum ad Cic. II. Ep. I. n. 2. & Noſter Jug. *c.* VIII. extr. *ultro* illi *gloriam & regnum venturum*. Similem plane malitiam narrat Cicero pro Cluent. *c.* IX. adeo verum eſt, quod Plautus dixit Milit. A. IV. Sc. VII. *Multos multa admiſiſſe accepi inhoneſta propter amorem atque aliena a bonis*. Narrat immane hoc Catilinae facinus Val. Max. IX. *c.* I. n. 9.

4. ANIMUS IMPURUS. Pollutus ſcelere. Cic. I. Verr. *c.* XXVII. *Seſe intelligere*, *hominem illum eſſe* impurum *& nefarium*. Sic Idem IX. ad Attic. ep. XVIII. adde Turneb. ad I. Agrar. *cap.* I.

DIS HOMINIBUSQUE INFESTUS. A Diis hominibuſque infeſtatus, quem, ut Catilina ſibi animo proponebat, perditum aut excruciatum volunt ob violatum *jus faſque*. Propria ea notio Nomini *infeſtus*, ſiquidem eſt a Participio Paſſivo, uti *innoxius*, quaſi *innocitus*, *c.* XXXIX. n. 2. *ignarus*, pro *ignorato*, Jug. *c.* XCIII. n. 3. ad quem modum *Interminus*, apud Auſon. Ep. III. *Obliterus*, apud A. Gellium XIX. *c.* VII. alia alibi occurrunt. Quod ſi igitur haec Nomina *Active* ſumuntur, tum demum eſt Notio eatenus impropria, & ſimilis illis, quae ad *c.* X. n. 5. attuli, ubi *Falſus* pro *Fallente* poſitum fuit. De *Infeſtus* notavit Gellius IX. *c.* XII. quod *ancipiti* ſit ſignificatione: *Nam & is*, inquit, *Infeſtus appellatur*, *qui malum infert cuipiam*; *& contra*, cui aliunde impendet malum, *is quoque* infeſtus *dicitur*. Hinc Cicer. II. Agrar. *c.* XXIX. *infeſtum bellis*, *bello* Silius XII. *v.* 399. Rurſus Cic. pro Planc. *c.* I. *Si hujus* ſalus *ob eam ipſam cauſſam eſſet* infeſtior. Plaut. Truc. A. I. Sc. I. *v.* 65.

Quem infeſtum *ac* odioſum *ſibi memorabat mala*.

Liv. I. *c.* XLVII. *Tum vero indies* infeſtior *Tullii ſenectus*, infeſtius *coepit regnum eſſe*. *Diis hominibuſque* dixit, quod utroſque offenderat, eorumque leges violando odium contraxerat. Sic Plautus Rud. A. II. Sc. II. *v.* 13. Deorum *odium atque* hominum. Sulpic. Sev. II. H. S. *c.* XIII. Deo ho-

Digitized by Google

neque quietibus ſedari poterat: ita conſcientia mentem excitam va-
ſta-

hominibuſque *inviſum*. Liv. xxiii. c. xxvii. *Si cunctator in ſegnitie*, Deorum hominumque *judicio damnata*, *perſtaret*. Cicero i. pro C. Corn. apud Aſcon. Diis *ac* nobilitati *perinviſus*. Saepe veluti ex formula conjunguntur, uti apud Livium iii. *Non quidquid patrum, plebiſque eſt, conſules, tribunos*, deos hominesque omnes *armatos opem ferre, in Capitolium currere decuit*. Cic. pro Domo c. xvii. *Jam omnes urbes, omnes ordines*, *omnes* dii atque homines *judicaverunt*. uti *divina & humana* c. xii. n. 2. *ſacra profanaque* c. xi. n. 6. Reſpiciunt tamen ſemper auctores aut ad auguria, prodigia, ſortem, Sacerdotem, Fortunam, aut ad alia, quae Diis attribuere conſueverant. Fabric. i. *Dis*, altero *i* ſuperimpoſito. alii quatuor *dys*. Heuſſ. *dis*. vide ad c. i. n. 2. infra c. lii. n. 28. & 33. Sic Jug. c. xc. n. 1. *dis* in MSS. iidemque alibi *iſdem, idem* pro *iiſdem, iidem*. Scilicet ab initio libri multa ad ſuam opinionem correxere librarii, quae in medio & ad finem non tentarunt. adde ſupra c. iii. n. 3. de *iſdem* pro *iiſdem* infra c. xxxix. n. 6.

NEQUE QUIETIBUS. Eo numero etiam Cicero i. Offic. c. xxix. *Ludo autem & joco uti illo quidem licet: ſed ſicut ſomno &* quietibus *ceteris*. Sic Caeſar vii. Gall. c. x. *omnium ſuorum* voluntates *alienare*. Auct. B. Hiſpan. c. xxxvii. Peditatibus & equitatibus *ad perſequendum celeriter iter faciens*. Senec. de Provid. c. iii. *cruditates, ebrietates*. Claudian. i. Rapt. v. 119. de incerto conſilio: *diverſos ducens* animos. quae omnia paullo inſolentius plurium numero dicuntur.

ITA CONSCIENTIA. Incert. 2. Guelſ. 9. 11. & 12. *Itaque*, qualem errorem ſupra etiam notavimus. Cape pro *adeo*, velut cauſſam ſuperiorum, ut apud Plaut. Pſeud. A. i. Sc. i. v. 105. *Spero, me tibi inventurum auxilium argentarium, Atque id futurum unde, unde dicam neſcio, Niſi quia futurum eſt: ita* *ſupercilium ſalit*. *Conſcientiam* intellige *ſceleris*, nempe necis privigni. adpoſuit nomen ſupra c. v. n. 7. ſed abſolute c. xiv. n. 3. *Conſcius animus*. & Curt. iii. c. viii. n. 9. *ratus aliquas* conſcientiae *notas in ipſo ore poſſe deprehendere*. vi. c. x. n. 13. *Scelerati*, conſcientia *obſtrepente*, *quum dormire non poſſint, agitant eos furiae*.

MENTEM EXCITAM. Sic MSS. praeter Guelf. 3. qui *citam*; 4. qui *exitam*; 11. qui *excitatam*, quod primitus habuit etiam 12. Incert. 1. qui *curis excitam*. adde c. xxvii. n. 7. Notat mentem *commotam*, quod Gloſſa Fabr. 2. habet, & ſede ſua atque quiete expulſam. Sic. ii. de Rep. Ord. c. xiii. Confer N. Heinſ. ad Silium v. v. 192. *Excitam* autem in Interpretatione reddere poteſt *Exciebat* & ſive *cum excivisſet*. Sic Jug. c. xxvi. *Atherbalem* excruciatum *necat*. Sic interpretatur Philargyr. illud iii. Georg. v. 523.

Atque oculos ſtupor urget inertes.

Terent. Adelph. Prolog. *Verbum de verbo* expreſſum *extulit*. Liv. Epit. xli. victos *in deditionem accepit*. Id. xxxviii. c. xliii. convulſos *ablatos eſſe*. xxxix. c. ii. Circumſeſſi *expugnati ſunt*. Frontin. de Aquaed. Art. lxxxix. *quarum* (aquarum) *ſplendor a capite integer, nihil, aut minimum pluvia inquinatur, ſi putei* exſtructi *objecti ſint*. & ſic Noſter infra c. lii. n. 26.

VASTABAT. Non vexabat tantum, ſed excutiebat plane, & *vecordem* reddebat. Noſtrates eodem Idiotiſmo: *den Kopff wuſte machen*. Et hanc quidem lectionem propugnant decem Palatini, & optimus Commelinianus; aliquot Rivii & Waſſii; Ex noſtris Guelſ. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 10. Eccard. Vinar. uterque, Baſil. 1. & 3. Incert. 1. Sen. 1. Rem. 2. Acad. & vet. ed. Reliqui *vexabat*, quod non ſatis exprimit *verſabat* Gruteri & Bentleii; nedum ad *vaſtabat* exſurgeret. *Vaſtabat* autem, non ut *armenta homines vaſtare* dicuntur apud Jul. Obſequ. de Prodig. c. cxiv. in quos impetum faciunt. nec plane ut Tibullus iv. eleg. i. v. 153.

Atque duae gelido vaſtantur frigore *ſemper*.

quas frigus adfligit, & cultoribus privat: Neque ut Zeno Veron. Serm. lxiii. *cum in perſecutione pro nomine Domini* diabolum *moriendo* vaſtamus. Sed a latronibus & hoſtibus translatum, qui regiones ſaepiſſime dicuntur *Vaſtare*, etiamſi non proprie *vaſtitatem* faciant, ſed rapiant modo, trahant, turbent & vexent. Sic conſcientia vaſtat, quando diripit uſum mentis & tranquillitatem, eamque ſemper agitat. Gemma profecto Latinitatis, quam proculcare religioni ducere debuiſſent editores. Pretioſior certe, quam, ubi ſimili translatione mens dicitur *excuti*. Lucan. iv. v. 535.

- - - - *nullique tumultus*

Excuſſere *viris* mentes *ad ſumma paratas*.

vide Gronov. ad Senec. i. de Ira c. vii. N. Heinſ. ad Sil. ii. v. 592. Et ſic Cic. i. Verr. c. ii. *quorum ſcelerum poenis* agitatur, & a mente *conſilioque* deducitur. pro S. Roſcio c. xxiv. *Sua quemque fraus & ſuus terror maxime vexat: ſuum quemque ſcelus agitat*, amentiaque afficit. in Piſon. c. xviii. *ſua quemque fraus & facinus, ſuum ſcelus, ſua audacia* de *ſanitate ac* mente deturbat. Vides, ut hic *mentem vaſtare* deſcribat. Juvenal. Sat. xiii. v. 193.

— quos

ſtabat. Igitur colos exſanguis, foedi oculi, citus modo, modo tardus inçeſſus; prorſus in facie vultuque vecordia inerat.

CAP.

. . quos *diri conſcia facti*
Mens habet attonitos, *& ſurdo* verbere
caedit.

Lucret. v. *v.* 46.

Quantae conſcindunt *hominem cuppedinis*
acres
Sollicitum curae. Et mox
quantas Efficiunt clades.

Sed lege ea omnia, quae de conſcientiae poenis dicuntur, apud Barth. ad Stat. Tom. III. p. 663. xxv. Adv. *c.* x. Gruter. Diſcurſ. xxix. in Tacit. & Interpretes Ciceronis locorum citt. & mecum facies.

5. Color exsanguis. Sic reſcripſi ducibus Palatino 8. tribus l. Waſſii & Guelf. 1. ac Vinar. 1. qui *color exſanguis*. quomodo etiam Aldina & Schumanniana. Eodem adludunt Nazarianus & Commelinianus, qui *colore exſanguis*, repetita per ſcribas, ut alibi, vocali initiali; etſi nec eam ipſam lectionem penitus rejiculam habeo. Ceteri autem a ſciolis depravati ſunt, qui aut *ei* interponunt, uti ex noſtris Remenſ. 2. Baſileenſes, Vinar. 2. Guelf. 5. & ed. vet. quod ſolum pro vero habent Rivius, Gruterus, Waſſe, aut plane *ejus erat*, ut Guelf. 6. qui ſane aperto ſuo errato ceteros ſimul prodidit; aut *ejus*, ut ceteri, quod cur non ejuſdem valoris eſſe poſſit, ac *ei*, non video. ſane Curt. III. *c.* 1. n. 4. *Itaque color* ejus *placido mari ſimilis*. Neque tamen verum eſt, cum tam *ejus*, quam *erat* intelligendum ſit, pro more Salluſtii, qui ſic *c.* v. n. 4. *Animus audax, ſubdolus, varius ſatis loquentiae, ſapientiae parum*. Sic *c.* xxv. extr. Jug. *c.* LXIII. n. 2. adde Donat. ad Ter. Andr. A. v. Sc. VI. *v.* 6. & ſimili plane errore ſupra in aliquot MSS. legitur: *animus* ejus *impurus*. & mox: *modo tardus* ejus *inceſſus*. *Color* auctoritate Probi Grammatici, qui ſic citat Cathol. p. 1456. & 1467. & comparat cum *labos*, vide ad Jug. *c.* c. n. 4. receptum eſt. Atque is etiam Pronomen omiſit. *colos* etiam ex vetuſto, ut ait, cod. approbat Giſan. ad Lucret. p. 317. De ejuſmodi pallido colore Seneca Epiſt. cxxII. *Ita iſtorum corpora* foeda *viſuntur. quippe ſuſpectior illis, quam morbo* pallentibus *color eſt: languidi & evanidi* albent, *& in vivis caro* morticina *eſt*.

Foedi oculi. Vides, uti *foedum* circumſcripſerit Seneca. quare fruſtra Donatus & Servius *ſaevitiam & immanitatem prae ſe ferentes* exponunt. Gratuito etiam haeſitat Anglus ille, neſciens utrum *crudelitatem*, an *mollitiem* exprobret. Neque ſatis clare interpretatur Barth. XII. Adv. *c.* II. ineunte, etſi recte Servium refutet. Melius Gloſſae MSS. *deformes* dicunt, quod conſuetudine *foedum* ſignificare, dicit Nonius *c.* IV. turbatos & lividos intelligit, quos in eis videmus, qui turbata ac vaſtata mente ſunt, & quorum facies *vecordiam* oſtendit. Confer Jug. *c.* cxIII. Sic infra *c.* LII. *loca tetra ac* foeda. Sic Hiſt. fragm. Inc. foedant *nubes diem*, & *foeda tempeſtas* apud Liv. xxxvIII. *c.* II. xL. *c.* II. Is quidem ſatis aperte II. *c.* xxIII. *obſita erat ſqualore veſtis*, foedior *corporis habitus*, *pallore ac macie peremti*.

Citus modo, modo tardus incessus. *Velox* modo, modo *lentus* inceſſus, ut Jug. *c.* CI. n. 1. *ſpeculatores* citi. Livius xxvI. *c.* xv. *eques* citus. Index erat ille inconſtans & varius inceſſus animi turbati. Nam *ab illo ſenſus*, *ab illo verba exeunt*, *ab illo nobis eſt habitus*, *vultus*, inceſſus, Seneca auctore Epiſt. cxIv. Cic. I. Offic. *c.* xxxvI. *ex quibus magna ſignificatio fit, non adeſſe conſtantiam*. Quinctil. xI. *c.* III. *Ex vultu* ingreſſuque *perſpicitur habitus animorum*. Et perſpexiſſe voluerunt perverſum Juliani ingenium Nazianzenus & Ambroſius. vide illum Invectiv. in Julian. hunc I. Offic. *c.* xvIII. & Hiſt. Eccl. Tripart. vII. *c.* II. Lege Senec. Epiſt. LII. Sapientem Syracid. *c.* xIx. extr. Ariſtotel. Ethic. Iv. *c.* III. De ſimili inconſtantia Horat. I. Sat. III. *v.* 9.

Nil aequale fuit homini illi: ſaepe velut
qui
Currebat fugiens hoſtem: perſaepe velut
qui
Junonis ſacra ferret.

In facie vultuque. *Facies* eſt tota *ſpecies corporis, quae apparet & cernitur*, Donat. ad Eunuch. A. II. Sc. III. *v.* 5. *Vultus* habitus oris adventitius, vide Nonium & Iſidor. xI. Orig. *c.* I. adde Plaut. Aſin. A. II. Sc. III. *v.* 19. ſeqq. Gellium xII. *c.* xxvIII. Infra Jug. *c.* LxxvIII. n. 3. Nam, quod Senec. II. Controv. xIII. dixit, *Magna conſilia non bene* vultus *tegit*. vide Jug. *c.* cxIII.

Vecordia. Furor & amentia, Cic. pro Murena *c.* xxIv. Sic in Piſon. *c.* xx. *vecors*, *furioſus*, *mente captus* junguntur. & pro Sext. *c.* Lv. *Ac cum ille* furibundus *incitata illa ſua* vecordi *mente veniſſet*. Sic de Haruſp. Reſp. *c.* Ix. In Claudio *vecordiam* notat Aurel. Victor *c.* Iv. quam Sueton. *c.* xxxIx. *inconſiderantiam* vocat. Sed Feſtus: Vecors *eſt turbati & mali cordis*. adde Gell. v. *c.* xII. leg. 242. §. 3. de V. S. Curt. Iv. *c.* xIII. n. 13. 14. Noſtr. Jug. *c.* xcIv.

In

C A P. XVI.

SEd juventutem, quam, ut ſupra diximus, illexerat, multis 1
modis mala facinora edocebat. Ex illis teſtes ſignatoreſque fal- 2
ſos commodare; fidem, fortunas, pericula vilia habere; poſt, ubi
eorum famem atque pudorem attriverat, majora alia imperabat:
Si

IN FACIE INERAT. Heuſſ. *facie vultuque* ſine Praepoſitione *in*. Sed Latini geminant Praepoſitiones, quod Auguſtum ſingulatim feciſſe, memorat Sueton. *c.* LXXXVI. & exemplis Terentii ac Ciceronis docuit Aruſianus Meſſus. Cic. I. Offic. *c.* IV. in *quo* ineſt *modeſtia*. Coelius Epiſt. XIV. n. 4. *judicium nunc* in *exſpectasione* ineſt. Q. Cic. XVI. ep. VIII. n. I. in *magna conſolatione ingens* ineſt *ſollicitudo*. Quinctil. VI. *c.* III. *Sed* ineſt *proprius quibusdam decor* in *habitu*. Sic Plin. XI. *c.* XXXVII. in *oculis animus* inhabitat. adde infra *c.* XLI. num. 5. XLVIII. n. I. 3. & 4.

CAP. XVI. I. SED JUVENTUTEM. Fabr. I. *Sed* ut *juventutem*, omiſſo deinde proximo *ut*, in *ut ſupra diximus*: ibi nec Eccard. habet, & praeterea *Sed* in *juventutem*. ſcilicet prima ſyllaba *ju* ſimilis eſt & τῷ *in*, & *ut*. unde lapſus.

MALA FACINORA. Eccard. Guelf. 12. & a manu ſecunda 9. *ad mala facinora*: quod vix pueris excidere ſolet. Sed Baſil. I. jam habet a manu veteri *multa*, eraſa priori voce, quae non alia, niſi *mala* fuit.

2. EX ILLIS. Senat. I. Guelf. 9. & ed. vet. *Et illis*. Sed ipſa illa juventus teſtes ſignatoreſque falſi fuere, dum quosdam eorum Catilina aliis in id commodabat. *illis* de *juventute*. vide obſervationem in Jug. *c.* XXVII. n. 2.

TESTES SIGNATORESQUE. Baſil. 3. *teſtes ſenatoresque*, inepte. *Signatores* ſunt qui *teſtamentum vel aliud inſtrumentum falſum ſcripſerint, ſignaverint, recitaverint, ſubjecerint: vel ſignum adulterinum fecerint, ſculpſerint, expreſſerint, ſcientes dolo malo*, ut habent verba legis Corneliae apud Juſtinian. §. 7. de public. judic. *Falſarios* vocat Sueton. Nerone *c.* XVII. in. Liv. XXXIX. *c.* VIII. *Falſi teſtes*, falſa ſigna, *teſtimoniaque & indicia ex eadem officina exibant*. Cic. II. Cat. *c.* IV. *teſtamentorum ſubjectores & circumſcriptores* adpellat. Inter graviſſima crimina fuiſſe, Ovidius docet II. Pont. Epiſt. IX. *v.* 69.

Nec mea ſubjecta *convicta eſt gemma* tabella
Mendacem linis impoſuiſſe notam.

adde Briſſon. IV. de Form. p. 512.

COMMODARE. Struv. *commendare*; Sed *commodare* eſt uſui dare. Cic. IV. Verr. *c.* XLII. nomen *ſuum ad translationem criminis* commodare. adde dicta ad III. Epiſt. III. n. 3. Modos verborum mutavit in *edocebat* & *commodare*, uti *c.* XXI. n. 2. & 4. *polliceri* & *increpabat*. Livius II. *c.* XXIII. Oſtentare *vincula ſua haec ſe meritos* dicere-poſtulare, *ut ſenatum vocarent: curiamque ipſi futuri arbitri moderatoresque publici conſilii* circumſiſtunt. Tacit. I. Ann. *c.* XVI. *Is imperitos animos* impellere *paullatim & deterrimum quemque* congregare. *poſtremo velut concionabundus* interrogabat. Adde notam ad *c.* XXI. n. 4.

FIDEM, FORTUNAS. Fidem datam, jusjurandum & ſimilia cum ipſis *bonis* ſuis vilia habere. Eccard. & Guelf. 8. *fortunam*, ſed alterum longe melius. vide infra ad *c.* XXXII. n. I.

VILIA HABERE. *Edocebas* repetit Doctiſſimus Jac. Perizonius ad Sanct. Minerv. IV. *c.* XI. & oſtendit, haud novum eſſe, quod alia conſtructio ſit interpoſita. & ſic Gloſſa MS. Verum habemus mox verbum *imperabat*, quod longe facilius huc pertrahitur. Neque vero aliter eas res docere poterat, niſi *imperando* monendo, hortando. Tale Zeugma habemus *c.* XXIX. *exercitum* parare, *bellum* gerere, *domi militiaeque imperium atque judicium ſummum* habere: (adſume *jus eſt*, vel *permittitur*) *aliter ſine populi juſſu nulli earum rerum conſuli* jus eſt. adde Cic. VI. ep. III. n. 5. & Jug. *c.* LXIII. Supra *c.* XII. n. 2.

FAMAM ATQUE PUDOREM ATTRIVERAT. Minuerat & vilia ſive perdita fecerat. Sic *cap.* IV. n. I. *otium conterere*. Tacit. XIV. Ann. *c.* XIV. *Evulgatus aut* attritus *pudor* non ſatietatem, ſed incitamentum adfert. Apulej. Apolog. p. 274. *qui ingenio malo eſt, quo ſaepius, eo apertius delinquis*. Pudor *enim veluti veſtis, quanto obſolesior eſt, tanto incurioſius habetur*. Hinc Plaut. Bacch. Act. III. Sc. III. *v.* 81. *Nam ego illum periiſſe duco, quoi quidem periit pudor*. Nam hoc amiſſo, inquit Auguſt. II. Conf. *c.* IX. extr. *pudet, non eſſe impudentem*. Adde Hyperid. apud Stobaeum Serm. LII. Ceterum obſervat Synezeugmenon in *famam* atque pudorem *attriveras*. intelligendum enim *famae incurioſos reddiderat*, *famam* vilem reddiderat,

3 Si cauſſa peccandi in praeſens minus ſuppetebat, nihilo minus inſontes, ſicuti ſontes, circumvenire, jugulare. ſcilicet, ne per otium torpeſcerent manus aut animus, gratuito potius malus atque cru-

aut quid ſimile. Sic Tacit. vi. Ann. c. xxiv. *ſicuti* nurum & nepotem *domumque omnem* caedibus compleviſſet. Sic Jug. c. xxxviii. Fame *ferroque* clauſum *tenet*. ibi plura.

Majora alia imperabat. Ne propterea haeſites verbum *imperabat* cum ſuperiori *vilia habere* conjungere, quod hic nomini junctum ſit, habeas c. v. n. 4. ubi *crudelitatem*, *ſuperbiam*, *Deos* negligere *edocuit*. Claudian. Nupt. Hon. v. 313.

- - *quis* conſilio, *quis juris & aequi*
Noſſe *modum melior?*

Cic. i. Epiſt. iii. extr. *Commendo ejus* negotia, *& ut* adjuves *eum*. adde c. ix. n. 3.

3. In praesens. Tempus: pro in praeſenti, vide ad c. l. n. 2. ſive, quod Cicero amat, in praeſentia. Saepe eodem modo Tacitus, ut i. Ann. c. iv. & lxxvi. iii. c. xxviii. alibi. etiam Livius xxv. c. xxxv. *id modo eſſe ſalutare* in praeſens *credebat*, & aliis locis. & Gellius xii. c. xii. *cum pecuniam* in praeſens *non haberet*. Juſtinus autem i. c. v. *ad praeſens tempus*. & ſic interpretatur Aruſianus Noſtri *in praeſens*. Nam Ciceronis xii. epiſt. viii. *ad praeſens* falſo ita a Graevio & Cellario intelligi in notis ad eum locum demonſtravi. Supra Heuſſ. omittit *peccandi*: bona opinor gratia Salluſtii.

Suppetebat. Aderat in promtu, ſubveniebat. quaſi *ſub pedibus* erat, ut ſub manu, in manu. Sic cum aliis Graecis Thucyd. viii. *ἐμποδὼν* voce utitur, pro *praeſenti*, & Terent. Adelph. Act. iii. Sc. iii. *quod ante pedes*. vide ibi Lindenbrog. p. m. 616. & adde Minuc. Fel. c. xii. n. 7.

Circumvenire, jugulare. *Imperabat* intellige. *Circumvenire* eſt aggredi non modo, ſed etiam ad id redigere, quod volo, & cujus cauſſa adgreſſus ſum, per Metalepſin, ſive ab eo quod praecedit, id quod ſequitur. Sic iii. Hiſt. *ab latronibus in itinere* circumventi. Confer ad c. xxxi. extr. dicenda. *Sontes* intellige, *meritos*, ex opinionibus Catilinae ſociorumque.

Torpescerent manus aut animus. Exercitium & cupiditatem facinorum amitterent. Sic *virtutem* dixerat *hebeſcere* c. xii. num. i. & c. xx. *conſeneſcere*. Sed Jug. c. ii. *ingenium incultu atque ſocordia* torpeſcere *ſinunt*. Capitolin. Maximinis c. vii. *Denique totum ejus exercitum, qui ſub Heliogabalo magna ex parte* torpuerat, *ad diſciplinam retraxit*. Auguſt. Serm. xcviii. de temp. *ut fides noſtra non* otio torpeſcat. *digitum torpentem* proprie habes apud Sueton. Auguſt. c. lxxx. Apud Apulejum vii. Met. p. 189. ſic latro quidam Tlepolemum juvenem, quo in ſocietatem traheretur, excitaſſe ſe memorat, *ut* manus hebetatas *diutina* pigritia *tandem referret ad frugem meliorem*: nempe ad furta, caedes, latrocinia. Exiſtimabat Catilina, id quod Jo. Saliſber. ii. Nug. Cur c. v. agnoſcit: *crudelitatem exercitio convaleſcere*. quod illi tam rectum videbatur, quam olim Germanis, *qui juventutis exercendae, ac deſidiae minuendae cauſſa latrocinia fieri* jubebant, Caeſar vi Gall. c. xxiii. Ceterum diſtinctionem, quam poſt *animus* poſui, defendunt Guelf. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 9. 11. 12. Fabric. uterque, Eccard. Sen. i. Baſil. i. Struv. Vinarienſes, Remenſes & ed. vet. quae plane *manus & animus torpeſceret* poſuit, conſentiente Vinar. 2. quo tanto minus cum ſequentibus jungeretur. ex eodem, credo, conſilio profectum eſt, quod Baſil. 3. *ne per otium manus atque animus torpeſcerent, ac animus g. p.* ac Guelf. 5. 11. Eccard. a manu ſecunda & Remenſ. 2. ſcripſerint *aut manus aut animus*. Quo magis miror potuiſſe quosdam poſt *manus* diſtinguere; & voces *aut animus* proximis *gratuito malus erat* jungere: quibus nec ex ceteris noſtris MSS. aliquid praeſidii, ubi incerta eſt diſtinctio. Male etiam Auguſtinus ii. Confeſſ. c. haec de Catilina ſolo, non de ſociis & juventute, quam ipſe ad peſſima quaeque erudiebat, intelligit: deceptus illis: *gratuito malus erat*; Cum tamen ea recte de Catilina, magiſtro & principe nequitiae dicantur, cum cauſſam adferre voluerit, cur etiam inſontes jugulare imperaverit.

Gratuito potius. Particulam *potius* prima manus non ſcripſit in Guelf. 3. Sed elegantius adeſt, integrum enim: *gratuito potius*, quam ob cauſſam & mercedem *malus erat*, efferri non erat opus, cum facile intelligatur, quod obſervavi ad ea Cic. vi. ep. viii. n. 2. *huic meae rogationi* potius *non continuo reſponderunt*; adde: *quam plane negarunt*. item ad iv. ep. iii. n. 2. vii. ep. xxviii. n. 6. & ſimile ad xi. ep. xxviii. num. 4. adde infra c. xxxvii. num. 9. *Gratuito* Gloſſa Guelf. 9. reddidit [illegible], melius, quam Fabr. i. *ſine neceſſitate*; Guelf. i. *ſine cauſſa*. adde *ſine commodo*. iii. Hiſt. Or. Lepidi: *meliusque habent* mercede *delinquere, quam* gratis *recte facere*. & Orat. Philippi: *gratuito bonus*.

Digitized by Google

cπudelis erat . His amicis ſociiſque confiſus Catilina , ſimul quod 4
aes alienum per omnis terras ingens erat , & quod plerique Sul-
lani milites , largius ſuo uſi , rapinarum & victoriae veteris me-
mores civile bellum exoptabant ; opprimundae reipublicae conſi-
lium cepit . In Italia nullus exercitus : Cn. Pompejus in extre- 5
mis

nut. Livius I. *c.* XLVII. *ne* gratuita *praeterita parricidia eſſent* . Quinctil. Declam. CCCXXV. *Sunt quidam irrationabiles impetus animorum , quaedam* gratuita (*ut vulgo vocantur*) *odia* . Sed Auguſtin. II. Confeſſ. *cap.* IV. hic legiſſe, commodum erit , ubi inter alia confitetur : *ſe furtum feciſſe nulla compulſum egeſtate , nec penuria ; ſed faſtidio juſtitiae & ſagina iniquitatis. nam id furatus ſum*, pergit ille , *quod mihi abundabat , & multo melius . Nec ea re volebam frui , quam furto adpetebam : ſed ipſo furto & peccato: - malitiae meae* cauſſa nulla *erat , niſi malitia , ut eſſem* gratis malus. Et hoc eſſet , quod Cic. II. Offic. *c.* XXIV. de Caeſare dixit : *Hoc ipſum eum delectavit peccare , etiamſi cauſſa non eſſet* . & Senec. II. de Clem. *c.* IV. *Qui ignotos homines & obvios , non* in compendium, *ſed occidendi cauſſa occidunt* . Catilina tamen cauſſam , ſed *non ſufficientem alias malitiae* , habebat , exercitium juventutis in facinoribus .

4. AES ALIENUM PER OMNIS TERRAS . Per omnes partes terrae , hoc eſt , tam Romae , quam per provincias, vide ad *cap.* X. n. I. ibi luxu; hic avaritia magiſtratuum, quod de Allobrogibus legas infra *c.* XL. de aliis apud Cic. III. epiſt. VIII. n. 18. hic Incerti addunt *ingens erat ad perſolvendum*. turpi Gloſſa, qua Baſil. 2. *aes alienum ſolvendum*. & Vinar. 2. *per o. terras perſolvendum ingens erat* .

SULLANI MILITES. Veterani illi , qui *tantum aeris alieni contraxerant , ut ſi ſalvi eſſe voluiſſent, Sulla ab iis inferis fuiſſet excitandus*, inquit Cicer. II. Cat. *c.* IX. adde infra *c.* XXXVII. & Appianum II. Civil. p. 208. De ſimilibus Tacit. I. Hiſt. *c.* XXV. *Erant , quos* memoria Neronis, *ac deſiderium prioris licentiae accenderet* .

LARGIUS SUO USI. Luxurioſius bonis ſuis uſi & nimis profuſe , ut illi ſolent , qui repente & per rapinas divites facti ſunt . Noſtrates : *Viel auffgeben laſſen*. Sic Seneca *laxius uti* de Brev. vit. *c.* VIII. *Nemo aeſtimat tempus: utuntur illo* laxius, *quaſi gratuito*. & Ulpianus leg. 25. §. 12. D. de heredit. petit. *Si quis re ſua* lautius uſus ſit, *contemplatione delatae hereditatis*. Sed haec etiam citavit R. Bentlej. ad Hor. II. Sat. II. *v.* 113. *Integris opibus novi non* latius uſum. Eadem ratio eſt, quando Cic. II. ad Qu. Fr. Ep. VII. *Tribus locis aedifico , reliqua reconcinno ; vivo paullo* liberalius, *quam ſolebant* .

RAPINARUM ET VICTORIAE. Eſt ἓν διὰ δυοῖν: quo nomine laudatur ad *c.* II. n. 2.

CIVILE BELLUM EXOPTABANT . Guelf. 8. *ex optabant ;* Eccard. *expectabant* a manu prima , quod ſignificantius eſt apud Noſtrum , quam alterum. *c.* XL. n. 3. *miſeriis ſuis remedium mortem* exſpectare. Jug. *c.* XIV. n. 7. *nunc deformatus aerumnis , inops , alienas opes* exſpecto. ibi alia quaedam . Sed propter conſenſum Codd. reliquorum nihil muto .

OPPRIMUNDAE R. P. Occupandae & diripiundae , vide *cap.* XXVII. extr. ita , ut illa omnis ex ſuo arbitrio penderet. Sic Florus IV. *c.* I. Catilinam luxuria , egeſtas & occaſio *in nefaria conſilia* opprimendae *patriae ſuae compulere* . Cicer. IV. epiſt. III. num. 4. *quicumque poſtea* remp. oppreſſiſſet *armis , multo intolerabiliorem futurum.* pro domo *c.* XLVII. *Cum tu* oppreſſam *teterrimo latrocinio* remp. *teneres* .

5. NULLUS EXERCITUS . Florus: *quod in extremis finibus mundi Romana arma* peregrinabantur ; quam rem Criſpus mox memorat . Quaedam editiones, ut & noſtra vet. & MSS. Guelf. 3. 4. 6. 7. 8. 9. Fabric. 2. Eccard. Remenſ. 2. Baſil. 2. & 3. *nullus exercitus* erat . qua appendice ceteri deſtituuntur, & recte abeſſe, viri docti cenſuerunt . confer *c.* XV. n. 4. x. num. I.

CN. POMPEJUS . Ed. vet. *quod Gnejus Pompejus* &c. Vinar. 2. quia *Cn. Pompejus* &c. Satis probe, ſi MSS. viſum eſſet, & haec verba: *Cn. Pompejus in extremis terris bellum gerebat*, nihil amplius inferrent, quam ſolam cauſſam , propter quam nullus in Italia exercitus fuerit. plura inſunt, quae Catilinae opportuna fuerunt . Porro MSS. aut *Gneum*, aut *Gnejum* , aut per notam *Gn.* omnes tamen per G hoc nominis ſcribunt , qui tamen non antiquitatem ſequuntur, ut Auctori Fragmenti de Nominibus , quod Valer. Max. ſubjicitur, viſum; ſed pronunciationem, quae fit per G, etſi ſcribatur *Cneus* , obſervante Quinctil. I. *c.* VII. Inde etiam *Naeus* ſcribi potuit in Pandectis & aliis monumentis, juvante pronunciatione τοῦ N, quod alias docui . Qua de cauſſa iidem noſtri Codd. etiam *Cujus* perpetuo per G. notarunt.

mis terris bellum gerebat : ipſi conſulatum petundi magna ſpes : Senatus nihil ſane intentus : tutae tranquillaeque res omnes ; ſed ea prorſus opportuna Catilinae.

CAP. XVII.

1 IGitur circiter Kalendas Junias L. Caeſare & C. Figulo Conſulibus primo ſingulos adpellare : hortari alios , alios tentare : opes

IN EXTREMIS TERRIS. In Ponto & Armenia Plutarch. Cic. p. 365. bellum Mithridaticum gerens. Inſolita haec Romana dictio librariis fuit, hinc *terris* abfuit Eccard. abeſt Senat. 2. & deletum eſt Guelf. 12. Inde effinxit Acad. *in exteris bellum gerebat:* ſed acumine Grammatico juvare voluit Guelf. 9. *in extremis* terrae *bellum gerebat :* quaſi non *prima urbs* , *poſtrema comoedia* , *in extremis litteris* ſimiliter dicantur , ubi *extremum* , ſive *extrema pars* intelligenda. vide ad Cic. III. epiſt. VI. num. 4. VII. ep. V. n. 5. infra *c.* LXI. n. 2. adde ſupra *c.* X. n. 1. Ex cognitione itaque Romanorum , & ſecundum quamdam ἐξοχὴν verba intelligenda ſunt. Livius Epitom. CI. *Cn. Pompejus cum Mithridatem perſequeretur* , *in* ultimas *ignotasque gentes penetravit*. Cic. V. Verr. *c.* LX. *Qui uſque ex* ultima *Syria atque Aegypto navigarent.* ſic ibidem *c.* LVII. & de Har. Reſp. *c.* XII. XV. n. 2. Curt. IV. *c.* X. n. 3. *in* ultimas *terras ſe trahi querebantur*. Poetae etiam *extremum* & *ultimum orbem*, Lucanus VII. *v.* 542. Ovid. I. Faſt. *v.* 717. alii.

IPSI CONSULATUM PETUNDI MAGNA SPES. Quidam *petenti* , quomodo Palat. 2. & 5. Ex noſtris Guelf. 6. planius , quam par eſt : *ipſi conſulatum* petenti *magna ſpes erat*. 8. vitio librarii : *conſulatum petendum*. Conjecerat olim Gruterus *potiundi* , & me aliquando Verbum *petere* ad eumdem fere ſenſum traxiſſe memini ; ſed iſte poſtea cum Urſino maluiſſet : *ipſi conſulatus magna ſpes*. Verum aut cum Eccardian. reſcriberem : *ipſi* conſulatus petundi *magna ſpes*, hoc eſt, ſperabat, ſe conſulatum adepturum , quem jamjam petiturus erat ; (quamquam id vix Salluſtii latinitas patiatur) aut vulgata lectio non eſt ſollicitanda ; quandoquidem conſtat, petere non cuivis licuiſſe , vide Vellej. Pat. II. *c.* XCI. XCII. & Plin. II. Epiſt. IX. & mox *c.* XVIII. Jam vero nondum petebat , uti cenſet Urſinus. narrat enim Auctor, quae ante Caeſarem & Figulum , imo Lepidum & Tullium Coſſ. fuerint Catilinae opportuna, eo tempore , quo Pompejus bellum in extremis terris gerebat ; quae cum impulerunt, ut *poſtea* Caeſare & Figulo Coſſ. quae *diu* habuerat conſilia, in veram erumperent conjurationem. Quam cum *c.* XVII. deſcribere incipiat , putarunt Viri docti de illo tempore Auctorem loqui : non conſiderantes penitius hoc ipſum *c.* XVI. & XV.

NIHIL SANE INTENTUS. *Non* plane , ut in ſumma tranquillitate & ſecuritate. Tacit. Agric. *c.* XXIX. *Nam Britanni* nihil *fracti pugnae prioris eventu*. Cic. IV. Tuſcul. Qu. *Sed eo* nihil *hoc loco utimur*. II. ad Attic. Ep. VI. in. *Quod tibi promiſeram* , nihil *jam magnopere confirmo*. Sed vide dicta ad Ei. VI. Fam. Ep. VI. n. 5. Mox *tranquillaeque* non legitur in Vinar. I.

OPPORTUNA CATILINAE. Guelf. 8. *videbantur* quod 9. in margine habet. ſed 7. *erant*. Utrumque recte abeſſe, ex ſupra dictis apparet. & poſterius ſupra etiam ejecerunt conſulto conſilio Editores, cum ipſe in ſex MSS. invenerim *magna ſpes erat ; & res omnes erant*. adi *c.* XV. extr. XXXI. n. 3. & Jug. extr.

CAP. XVII. 1. CIRCITER KALENDAS JUNIAS. Sic omnibus litteris , non per notas , ſcribunt plerique omnes MSS. *Junii* habent Fabr. 2. Guelf. 5. & 6. Solus autem 7. *Januarias ;* Vinar. I. *Julias*. Praeterea Fabric. I. & 2. *circa*.

L. CAESARE ET C. FIGULO. Anno Urb. Cond. 689. *L. Julius Caeſar*, avunculus Antonii , qui eum proſcripſit, Florus IV. *c.* VI. ſervatus a ſorore Julia, quae erat Antonii mater, Plutarchus. C. *Marcius Figulus* , ut Cicero & Dio vocant , aliter *Minucius Thermus* , ſed ex Minuciis in Marcios adoptatus, vide Cic. I. ad Attic. ep. I. cum nota Iſ. Caſauboni & Fr. Junii.

CONSULIBUS. Sic & hic ſcripſere omnes MSS. & ed. vet. Vulgo *Coſſ.* per notam, non id quidem male , quoniam etiam Quinctil. I. *c.* VII. eam agnoſcere videtur. Sed mihi a Codd. priſcis religioni fuit recedere. Baſil. 2. *Conſulibus deſignatis*.

HORTARI ALIOS, ALIOS TENTARE. Liber Ciacconii: *hortari*, *alios tentare*, quomodo Eccard. In-

opes ſuas , imparatam rempublicam , magna praemia conjurationis docere. Ubi ſatis explorata ſunt , quae voluit ; in unum 2
omnis convocat , quibus maxuma neceſſitudo , & plurimum audaciae. Eo convenere Senatorii ordinis P. Lentulus Sura , P. Autro-

Incertus uterque & Guelf. 10. inde iſte fecerit: *hortari, ac oſtentare opes ſuas*, audacia non ferenda. quaſi *tentare* non proprie ſatis hoc loco dicatur, uti *c.* XLVII. Jug. n. 4. & alibi. Sed excidit ſemel *alios* propter repetitionem: quod ne fieret in ed. vet. ſcriptum eſt: *alios hortari, alios tentare*, & in Senat. 2. *hortari alios, alioſque tentare*.

Opes suas. Vires & potentiam. Cic. XI. ep. XXII. n. 10. *Tuis* opibus *& tuo conſulatu omnem timorem abjiceremus*. Caeſar I. Gall. *c.* XX. num. 3. *quibus* opibus *ac nervis ad perniciem ſuam uteretur*. & apud alios. hinc pro *militibus* vocem poſitam notat Servius ad VIII. Aen. *v.* 171. & *urbs* dicitur *opulenta*, quae facultate rerum gerendarum inſtructa eſt , Jugurth. *c.* XVI. & LVII. num. 1. Baſil. 2. *opes ſuas imminutas*. mox 3. *impar. remp. eſſe* , de ingenio Gloſſargorum.

Magna-conjurationis. Codex Bibl. Publicae , quae Cantabrigiae eſt , omittit *magna* , Eccard. initio habuit: *magna prima conjurationis ;* unde aliquis eliceret : *prima conjurationis docere*. Sed vetat *c.* XXI. n. 1. *quae* praemia *armis peterent*. Baſil. 3. *magna praemia*, *conjurationis dotem*, acute nimis.

2. In unum omnis convocat. Eccard. omittit *omnis ;* ſed Guelf. 9. *omnes in unum* locum *convocat*. & ſic quidem Auctor B. Alexandr. *c.* XLVIII. *cum primum in unum* locum *exercitum conduxit*. Sulpic. Sev. Dialog. I. ineunte: *Cum in unum* locum *ego*, *& Gallus noſter conveniſſemus*. Sed Noſter omiſſa iſta voce Jugur. *c.* XI. *Reguli* in unum *convenerunt*. *c.* XCVIII. *milites* in unum *contrahit*. & Tacit. IV. Ann. *c.* XLVII. *donec exercitus* in unum *conduceret* . adde XV, *c.* XXVI. Sulpic. Epiſt. III. n. 8. *omnes* in unum *illae volucres congregatae*. Liv. XXXVI. *c.* VII. *Tumulus eſt* , in unum *oſſibus coacervatis factus*.

Maxuma necessitudo. Pro *neceſſitate*, vide ſtatim ad n. 5. notat autem *urgentem* aliquam *calamitatem* , ut erat inopia , infamia , condemnatio & alia, quae conjurare cogebant, prout lectum eſt *c.* XIV. Sic Curt. IV. *c.* IV. n. 18. *addita denunciatione belli*, *quod praeſens rerum* neceſſitas *moraretur*. Sueton. Aug. *c.* LXVIII. *famem & ceteras* neceſſitates *tantopere tolerabant*. Sulpic. Sev. I. *c.* VIII. *Ea tempeſtate gravis annonae inopia terras inceſſerat*. Qua neceſſitate *Iſaac in Geraris ad Abimelechum ceſſit*. Confer etiam Gronov. II. Obſerv. *c.* II.

Et plurimum audaciae. Fabric. I. clare & perſpicue : *&* primum *audaciae*. ſupraſcriptum eſt *: vel praemium ;* at in margine litteris novitiis *plurimum*. idem *primum* aeque clare exhibet Senat. I. & Baſil. I. At Fabric. 2. Sen. 2. Heuſſ. Guelf. 2. 4. 5. per ſcripturae compendium *primum* itidem praeferunt, idemque ex Remenſi 2. notavit Gudius. Fateor notam, qua MSS. *primum* exprimunt, una tantum littera in aliis, in aliis duabus diverſam eſſe ab ea, qua *plurimum ;* unde aliquis dicere poſſet, quae & mea ſententia, inde errorem ortum ; nihilominus ineſt quaedam ſuſpicio, quam auget ipſe Criſpius, qui alibi *primum* pro *praecipuo*, *ſummo* poſuit, uti infra *c.* XXXVI. Jug. *c.* XLI. Copula *&* deeſt Struviano.

Quibus-inerat. Gruterus putat verbum *inerat* ſalvo ſenſu abigi poſſe. Sed Codd. aliter viſum: Nec aliquid movet Criticus ille *c.* XXIII. n. 2. *huic homini non minor vanitas* inerat. ibi vide. adde *c.* XXV. extr. Corn. Nep. Epamin. *c.* IV. *illi genti plus* ineſt *virium* , *quam ingenii*. Sulpic. Sev. II. Hiſt. S. *c.* L. *quibus ſtudium* inerat *lectionis*. Interim qui novit genium Salluſtii, vel contra Codd. Grutero mecum obſecundabit .

3. Eo convenere. *Eo* Gloſſa Fabr. 1. interpretatur : *ad hanc convocationem*. Sed Guelf. 1. eſt Adverbium. nempe ad eum locum, quo convocaverat omnes. Melius tamen abeſſet, & abfuit primitus Academico. Sed Guelf. 6. *Eo omnes convenere*. Baſil. 2. *convenerant*.

P. Lentulus Sura. Hunc omiſere Guelf. 6. & 7. 10. autem neque hunc, neque tres proxime ſequentes ſcriptos habet. Eſt hic ille Lentulus *Patricius ex gente clariſſima Corneliorum* , *c.* LV. qui Cicerone Conſule Praetor erat, *cap.* XLVI. ut mos eſt , cum quis Senatu motus in eum denuo adſumitur, Plutarch. in Cic. p. 868. Conſul fuerat A. V. 682. cum Cn. Aufidio Oreſte. *Sura* dictus unde ſit, Zanchius expoſuit. ſed vide Plutarch. in Cic. p. 869. in Coriolano, & Macrob. I. Sat. *c.* VI.

P. Autronius. *Antonius* Rem. 1. Fabric. 2. Struv. Baſil. 2. & 3. Eccard. Guelf. 8. 9. 11. 12. quod fuit in vulgaris Flori Editionibus & Cic. III. ad Attic. ep. II. apud quem & aliis locis iſte error obſervatus eſt. Acad. Senat. 2. Baſil. 1. antequam

Digitized by Google

tronius , L. Caſſius Longinus , C. Cethegus, P. & Servius Sullae , Servii filii, L. Varguntejus, Q. Annius, M. Porcius Laeca, L. Beſtia,

hic ab eodem librario recenſeretur , Heuſſ. Guelſ. 3. & 6. *Antronius :* Vinar. 2. & ed. vet. *Auſtronius ;* Sed recte Fabric. 1. Rem. 2. Senat. 1. Baſileenſ. 1. prout jam olim emendatus eſt, Vinar. 1. Guelſ. 1. 2. 4. 5. *Autronius*. Hic eſt ille *P. Autronius Paetus* , qui ambitus damnatur *c.* XVIII. & conjurat cum Piſone & Catilina, ibid. & Sueton. Julio *c.* IX. adhaeret & poſtea Catilinae , *c.* XLVII. & propterea in exſilium auſugit. vide Cicer. pro Planco & pro Sulla aliiſque locis. Male, & contra Faſtos , Dionem , Ciceronem in Suetonii edd. *Lucius* adpellatur.

L. CASSIUS LONGINUS. Ciceronis in conſulatu competitor, ut Aſconius tradit, qui *urbis incendendae vices ſibi poſtulaverat* , auctore Tullio.

C. CETHEGUS. Princeps poſt Lentulum in Conjuratione perſona, quem, credo , propterea Appianus *praetorem ita ut Lentulum dixit*. vide *cap.* XLVIII. Praetorem autem non fuiſſe conjicias ex *c.* XLVI. Interim paſſim cum Catilina & Lentulo nominatur ab his, qui hujus ſceleris meminerunt, vide Vellejum, Cic. Parad. V. *c.* III. Juvenal. Sat. VIII. *v.* 231. Plutarch. Caeſ. p. 710. & infra in fragm. Orat. Philippi circa fin.

P. ET SERV. SULLAE, SERVII FILII. Hic Pater *Servius Cornelius Sulla* fuit frater L. Sullae Dictatoris , Dio XXXVI. *Publius Sulla* ambitus damnatur *c.* XVII. propterea conjurat Liv. Epit. CI. Suet. Julio *c.* IX. etſi nihil de eo Criſpus . Cicero etiam integra Oratione eum defendit . Nec meminit Noſter *c.* XLVII. ubi tamen fratris *Servii* fit mentio. Turbant etiam mirum in modum Codd. MSS. quorum quidam *&* ejiciunt , quidam *filius* , quidam *ſervi* aut alia quaedam portenta exhibent, qui in *Sullae* tamen haeſitaſſe videntur, quod dictum ut Livii XXXVII. *Duo* Quinctii Fabii, *Labeo & Pictor*. Id. XL. *c.* VIII. *Exempla T. & L.* Quintiorum, *qui bellum mecum geſſerunt* , *P. & L.* Scipionum , *qui Antiochum devicerunt*. Cic. IX. ep. XXI. n. 9. *Cajus* , *Cneus* , *Marcus* Carbones . Idem XIII. epiſt. XL. *L. &* C. Aurelios, *L. filios commendo tibi*. & quid frequentius, quam *Arcadius & Honorius* Auguſti , *Tullo & Lepido* Conſulibus , & ſimilia? nulla enim inter haec differentia. Sed cum Copula *&* ne in melioribus quidem appareat, ſcripſiſſe putem: *P. Serv. Sullae, Servii filii*. ſic quippe ſolent in Inſcriptionibus , & habes in libello Notarum p. 1539. P. M. SALONIEI, quod exponitur : *P. Salonius & M. Salonius*. De ſtemmate eorum Sullarum Sigonius ad Liv. XXV. *c.* XII.

L. VARGUNTEJUS. Homo audax , qui cum equite C. Cornelio , cum ceteri omnes haeſitarent , Ciceronem domi ſuae confodere conſtituit , *c.* XXVII. antea ambitus fuerat accuſatus , at ab Hortenſio defenſus, Cic. pro Sulla *c.* II. in priori etiam Piſoniana conjuratione eum fuiſſe Idem innuit ibid. *c.* XXIV.

Q. ANNIUS. Ex gente plebeja , conſulari tamen. Jug. *c.* XXXVII. mentio fit *L. Annii Trib. pl.* & *c.* LXXVII. *C. Annii Praefecti* . In Eccard. hoc nomen non viſitur ; in Guelſ. 6. eſt *Q. Angnius* , in Incert. 1. & Fabr. 2. *Q. Antonius ;* at in Guelſ. 8. portentum : *Q. Currore avis* . ſed is quam negligentiſſime ſcriptus eſt. Hujus & Q. Curii , ut perditorum Senatorum, meminit Q. Cicero de Petit. *cap.* III.

M. PORCIUS LAECA. Sic eſt in denariis, cui ſcripturae proxime accedunt Fabr. 1. Guelſ. 1. 2. 5. 6. 7. Senat. uterque , Vinar. 1. qui *Leca*, & Guelſ. 4. *Leeca*. ceteri, ut vulgo editur *Lecca*, praeter Guelſ. 10. 12. Baſil. 3. Struv. Vinar. 2. & ed. vet. ubi *Lecta*. eo lapſu, quo librarii apud Livium pro *Laetorio*, dederunt *Lectorium*, & pro *Plaetorio*, *Plectorium*. Scilicet poſt brevem Vocalem Conſonantes geminabant , aut aliter Syllabae moram addebant. Hinc *Palatium & Pallantium : Bratea & Brattea* vel *Bractea* in Gloſſis : *Sementa & Segmenta* , prius etiam recentioribus Graecis uſitatum : *Camenae & Caſmenae : Reditus* agrorum & *Redditus* in MSS. vide Caſaubon. ad Spartiani Adrian. *c.* XI. Mons *Caſius & Caſſius* , ſic Appianus, illud vero apud Stephanum, Plinium , Ammianum obtinet. Jam *Atilius*, *Atillius : Aquilius*, *Aquillius : Meſſala* , *Meſſalla* notiſſima ſunt. illa quidem vetuſtiſſimis , haec recentioribus uſitata . Quare *Laeca* recte habet , nec minus *Leca* ; at *Lecca* novum . In hujus domum conjurati convenerunt, *c.* XXVI. Cicer. 1. Cat. *c.* IV.

L. BESTIA. Tribunus plebis, *c.* XII. *L. Calpurnius Beſtia*, quem Appianus *L. Seſtium* vocat , ſed male ; & corrigendum eſſe , docuit Muretus ad Cic. 1. Cat. *c.* I. inter Senatores enumerat hic Salluſtius. nec mirum ! cum & conſulares inter Tribunos fuiſſe legamus apud Liv. III. *cap.* LXV. imo tribunatum a plebe ad Senatum translatum eſſe , etſi incertum ſit , quo tempore, conſtat ex Sueton. Auguſt. *cap.* XL. adde Manut. de Legib. *cap.* V. Conſulem ejuſ-

Digitized by Google

ſtia, Q. Curius: praeterea ex equeſtri ordine M. Fulvius Nobi- 4
lior, L. Statilius, P. Gabinius Capito, C. Cornelius: adhoc multi
ex coloniis & municipiis, domi nobiles. Erant praeterea com- 5
plures paullo occultius conſilii hujuſce participes nobiles, quos
magis dominationis ſpes hortabatur, quam inopia, aut alia ne-
ceſ-

juſdem nominis memorat Noſter Jugurth. *cap.* XXVII.

Q. CURIUS. Natus haud obſcuro loco (fuit enim in ea gente Max. Curius Dentatus, qui quater Conſulare geſſit imperium) ſed flagitiis & facinoribus coopertus. prodidit per ſcortum ſuum Fulviam conjurationem, *cap.* XXIII. & meruerat judicii publica praemia, ſed C. Caeſar, ne darentur, effecit, Sueton. Jul. *cap.* XVII.

4. EX COLONIIS ET MUNICIPIIS. *Coloniae*, quae ex civitate Romana in alias ſedes & loca propagatae ſunt; *Municipia*, quae aliunde in civitatem R. pervenerunt, Varro IV. de L. L. Feſtus, A. Gellius XVI. *c.* XIII. & lex 18. de V. S. Gloſſa Fabric. 1. Colonia *eſt*, *quae defectu indigenarum novis cultoribus adimpletur*; Municipes *Romani cives*, *eis in omnibus ſimiles*, *niſi ſuffragilatione. i. non fuerunt in ſuffragio*, *ubi conſulatus dignitates cenſebantur*.

DOMI NOBILES. Non placet MSS. manifeſtos errores in addendo Pronomine *qui*, aut Verbo *erant* hic recenſere: Neque propterea pro vexato habeo, cum nullus fere Codex turbaverit voces *domi nobiles*, (niſi quod Sen. 2. *domi* omittat, & Vinar. 2. addat *domi* & militiae *nobiles*,) quae ſunt uſitatae ſatis & notae iis qui vel Ciceronem inſpexerint. Notant autem nobilitatem peregrinam, ſeu nobiles illos fuiſſe apud ſuos, in coloniis & municipiis, non itidem Romae. Sic Cicer. I. Verr. *c.* XVII. *hominem ingenuum*, domi nobilem, *pop. Rom. ſocium atque amicum*. & Curt. III. *c.* XII. n. 15. *Ariſtogiton*, *Diopides*, *& Iphicrates* inter Athenienſes genere famaque longe clariſſimi: *Lacedaemonii*, *Pauſippus & Onomaſtorides cum Monimo & Callicrate*, *ii quoque* domi nobiles. hoc illi *inter ſuos* IV. *c.* I. n. 17. & Cic. pro Flacco *c.* XXII. *ceteri homines apud nos noti*, inter ſuos *nobiles*, quod per vocem *domeſticus* extulit Corn. Nepos Eumen. *c.* I. *neque aliud huic defuit*, *quam generoſa* (Macedonica) *ſtirps*: *etſi ille* domeſtico *ſummo genere erat*. adde Jug. *c.* VIII. n. 1.

5. HUJUSCE CONSILII. Conjurationis, propoſiti ſceleris Remp. opprimendi. Sic. *c.* ſeq. *conſilio communicato*. Livius II. *c.* IV. *eos quoque in ſocietatem* conſilii *avunculi adſumunt*. Curt. VII. *c.* V. n. 23. *Illi manibus ſua ſponte religatis a* participibus conſilii *trahebantur*. Sed pluribus jam probavit, hanc vocem auctoribus placuiſſe, ubi de conjuratione loquuntur, Schulting. ad Quinctil. Declam. I. *c.* VII. & Senec. II. Controver. XIII. p. 177. Rationem autem, quam addit, *quia iſti homines ſaepiſſime inter ſe conſultare ſoleant*, ingenioſam tantummodo eſſe cenſeo. *conſilium* enim uti de omni, ſic etiam de *ſceleſto* quodam *propoſito*, latine dicitur. Supra *quamplures* ſcribere voluit Heuſſ. ſed eadem manus *quam* induxit, deditque *complures*. vide ad *cap.* XIX. num. 2. Vinar. 1. *paullo occultiores*, quod alio loco non foret ſine gratia.

PARTICIPES NOBILES. Ingrata paullulum auribus vox *nobiles*, & deficit Incert. I. ſed ſententiae Salluſtii neceſſaria, qui his Craſſum, Antonium, Caeſarem & ſimiles occulte notare voluit. vid. Dio p. 43. Eccard. & Incert. 2. *nobiles atque ignobiles*. quod, uti ſit, ex *c.* XX. transſumtum eſt. de Tautologia apparente, vide dicta ad *c.* XXIII. n. 3.

AUT ALIA NECESSITUDO. Soſip. Chariſius I. p. 76. Neceſſitas *imperii eſt*, Neceſſitudo *ſanguinis conjunctio*. *Salluſtius tamen* Neceſſitudinem *ſaepe pro* Neceſſitate *ponit*. *nec umquam* Neceſſitatem *pro* Neceſſitudihe, *aut ipſe*, *aut quiſquam veterum*. in quo varie fallitur. Primum omnium ignoravit antiquitas diſcrimen inter *Neceſſitudinem* & *Neceſſitatem*, ſed promiſcue dicta ſunt, ut *Claritas*, *Claritudo* & ſimilia, de quo erudite diſſerit A. Gellius XIII. *c.* III. adde Noſtrum Jug. *c.* II. extr. Deinde non ſolus Salluſtius *Neceſſitudinem* ea notione adhibuit, ſed ipſe etiam Cicero, Varro, Siſenna. vide Nonium *c.* IV. n. 322. & Scaurum de Orthograph. p. 1378. ed. Godofr. Denique *Neceſſitas* etiam pro *Neceſſitudine* h. e. ſanguinis conjunctione, aut vinculo amoris dicta ab Caeſare, notante Nonio loc. cit. num. 323. & Gellio l. c. & ab ipſo Cicerone pro Sulla *cap.* 1. *ſi noſtram* neceſſitatem *familiaritatemque violaſſet*. & alibi. Falluntur & librarii Eccard. Struv. Baſil. 3. Incerti utriuſque, Rem. I. Guelf. 3. 6. 10. 11. & 12. qui dederunt *aut aliqua neceſſitudo*: quomodo & ſecunda manus Baſil. I. nam & ipſa inopia neceſſitudo eſt, eo ſenſu, de quo ad n. 2. diximus.

6. MA-

Digitized by Google

6 ceſſitudo. Ceterum juventus pleraque, ſed maxume nobilium, Ca-
tilinae inceptis favebat. quibus in otio vel magnifice, vel molli-
ter vivere copia erat, incerta pro certis, bellum, quam pacem,
7 malebant. Fuere item ea tempeſtate, qui crederent M. Licinium
Craſſum non ignarum ejus conſilii fuiſſe; quia Cn. Pompejus in-
viſus ipſi magnum exercitum ductabat, cujuſvis opes voluiſſe con-
tra

6. MAGNIFICE, VEL MOLLITER. Superbe, vel in voluptate. Jug. *cap.* XXXI. *incedunt per ora veſtra* magnifice. *c.* LV. *Jugurtham* magnificum *ex Auli ſocordia*. Vellej. Pat. II. *cap.* I. magnificentiam *publicam ſecuta eſt privata* luxuria.

VIVERE COPIA ERAT. Pro *vivendi*, ut Jug. *c.* LXXXIX. n. 3. *majora* aggredi *tempus viſum eſt*. ubi plura. Hic adde *Aliqui*, *Quidam*, quibus in otio &c. de qua Ellipſi exempla poſui ad Jug. *c.* LXXXV. n. 12. Sed ed. vet. omittit: *copia erat*. quod defendi poſſet. Sed MSS. repugnant, & ipſum illud exquiſitum, ut nunc habemus, genus dicendi.

INCERTA PRO CERTIS. Ita Cicer. II. Catilin. *c.* IX. Noſter infra *c.* XX. Tacitus variis locis. Conſtructionem autem conciſam nota. ſenſum quippe optime juvabis, ſi *tamen* hic addideris; etſi penes illa: *quibus in otio* &c. non poſueris *quamvis*. Sic *tamen* omittit, praecedente *quamquam*, Jug. *c.* XXXIII. n. 2. & *c.* XXXV. n. 9. Utrumque deeſt Lucan. IV. *v.* 342.

- - - gerit omnia victi,
Sed ducis.

& apud Noſtrum infra *c.* XXXVI. num. 5. *duobus Senati decretis, neque patefecerat conjurationem, neque ex caſtris quiſquam omnium deceſſerat*. Jug. *cap.* LXIII. *pleriſque faciem ejus ignorantibus; factis notus per omnes tribus declaratur*. *c.* LXXVI. extr. *Oppidani magna atque inſolita re perculſi, nihilo ſegnius bellum parare*.

BELLUM QUAM PACEM MALEBANT. Verbum in duplici Regimine, ut ajunt, poſitum: *Malle, pro;* & *Malle, quam*. utrumque recte dici ex ſolo Tacito conſtare poteſt. utrumque autem in eadem dictione adhiberi illa evincunt Sueton. Julio *c.* XVI. *qui* VI, *ac* per arma *prohiberent*. Livius XXXVII. *c.* XXXIII. Id *multo, quam* de *navali* victoria *laetius fuit*. Duriuſculum illud Vopiſci Tacito *c.* XIII. *Et prima quidem* illi *cura* imperatoris facti *haec fuit*. Sic & infra *c.* XXV. litteris *Graecis & latinis* docta-multa alia, *quae inſtrumenta luxuriae ſunt*. ubi plura hujus generis congeſſimus. Jugurth. *c.* XXXI. *ſociis veſtris* veluti *hoſtibus, hoſtibus* pro *ſociis* utuntur. Quare inepte Remenſ. I. *ſed* cupiebant *incerta pro certis, bellum, quam pacem malebant*. & Fabric. 2. *bellum* pro pace *malebant*.

7. M. LICINIUM CRASSUM. Hominem nobilem, maximis divitiis, ſumma potentia, *c.* XLVIII. ubi addit, quoſdam credidiſſe, ſed propter Craſſi potentiam diſſimulaſſe. Plutarchus & Dio ſcribunt ſuſpicionem fuiſſe, Ciceronem, aut reos hoc in Craſſum finxiſſe, ut Noſter *c.* XLIX. Inde Ciceroni cum Craſſo magnae multaeque contentiones, Cic. Phil. II. *c.* III. quamquam hic illum aperte laudaret, Id. I. ad Attic. ep. XIV.

QUIA CN. POMPEJUS. Gloſſae MSS. ſenſum ita juvant: *ideo, quia*. Potius ita ſupple: *non ignarum fuiſſe*, ſed *voluiſſe*. Sic Noſter Jug. *c.* LI. num. 5. de qua Ellipſi ad *c.* XVIII. extr. ubi ſimiliter rationem primo loco poſuit, ut & alibi.

INVISUS IPSI. Odioſus, quem odio & invidia perſequebatur. quaſi *inviſus ab ipſo*, uti ex collatis ad *c.* XV. n. 4. patet. Ovid. Heroid. Ep. I. *v.* 3.

Troja jacet certe Danais inviſa puellis.

pro quo in Sabini Reſponſoria Ulyſſis *v.* 13.

- - Graiis odioſa *puellis*.

de dictione *exercitum ductare* vide ad Jug. *c.* LXX. n. 2. ne praeferas, quod eſt in Baſil. 3. *exercitum ducebat*.

CUJUSVIS OPES. Quemcumque alium validiorem fieri contra Pompejum. Sed Acad. Vinar. I. Guelf. I. & 9. *& cujuſvis*. II. & Rem. I. *cujus*. Sed Fabric. uterque a manu prima: *& cujus;* forte pro *cujuſque*, hoc eſt, cujuſvis, cujuſcumque, ut apud Auſonium: *Pareto legi*, quiſque *legem ſanxeris*. Plaut. Curcul. A. IV. Sc. II. *v.* 17. *Tum genu ad* quemque *fecero, ad terram dabo*. Aurel. Vict. Caeſ. *c.* XXXIII. quiſque *peſſimus erit, par ipſi habebitur*. adde Gron. ad Liv. I. *c.* XXIV. Eſt autem proprie *quis & quis*, unde iſta notio provenit: Sic *ubique* pro ubicumque; *quandoque* pro quandocumque & ſimilia.

CONTRA ILLIUS POTENTIAM. Vere igitur Minucius Fel. *c.* XXVII. *Naturale eſt enim & odiſſe, quem timeas; & quem metueris, infeſtare ſi poſſis:* quae eſt imitatio dicti Ennii apud Cic. II. Offic. *c.* VII.

tra illius potentiam creſcere : ſimul confiſum, ſi conjuratio valuiſset, facile apud illos principem ſe fore.

CAP. XVIII.

SEd antea item conjuravere pauci contra rempublicam, in quibus 1
Catilina. de qua quam veriſſume potero dicam. L. Tullo, M. 2
Lepido conſulibus, P. Autronius & P. Sulla legibus ambitus interrogati

c. VII. de tali invidia Liv. I. *cap.* XLII. Addere poteris, ſi talia placent, Boecler. ad Vellej. I. *cap.* XI. Zevecot. ad Flor. II. *cap.* II.

CONJURATIO VALUISSET. Praevaluiſſet, obtinuiſſet & conſilia ſua effectu perſecuta eſſet. Sic Cic. II. Tuſc. Qu. *cap.* XXII. valuit *auctoritas*. IX. ep. XVII. n. 3. *fiet enim, quodcumque volent, qui* valebunt : valebunt *autem ſemper arma*. Tacit. XIII. Ann. *cap.* LII. Valuitque *pecunioſa orbitate & ſenecta*. Livius I. c. XXX. valuit *pacta induciarum fides*. Sic ſupra *fama valebat*. infra *cap.* LI. num. 40. *poſtquam reſp. adolevit, & multitudine civium factiones* valuere. ubi tamen idem eſt, ac robur accipere.

APUD ILLOS. Intellige ex Conjuratione *Conjuratos*. dixi ad *cap.* V. n. 8. *incitabant corrupti* civitatis *mores*, quos *peſſuma ac diverſa inter ſe mala vexabant*. *Se* non exſtat incert. I. nec credo ab Salluſtio eſſe profectum. vide notam ad Coelii epiſt. XI. num. 3. Gronov. ad Liv. XL. XLII. adde infra *cap.* XXXI. n. 7. XLVII. n. I.

CAP. XVIII. I. SED ANTEA. Tertio anno ante hanc Catilinae Conjurationem, quam Noſter deſcribit. Ejus vero auctorem Criſpus & Cicero pro Murena c. XXXVIII. Piſonem facere videntur ; at Dio XXXVI. & Sueton. Jul. c. IX. haud obſcure M. Craſsum faciunt. Heuſſ. *Sed antea* tempore *pauci conjuravere*.

DE QUA. *Conjuratione*, quod nomen intelligitur ex verbo *conjuravere*, obſervante Diomede II. p. 440. & ex ejuſmodi Gloſsa adſciverat Incert. 2. Neque aliter MSS. quos conſuluerim, & ed. vet. Acad. tamen *de qua re*, quod pro interpretatione inter lineas habet Guelf. I. & ſimiliter librarii voluerunt infra c. LVI. n. 4. juvare. Male vulgo, etiam in optimis editionibus, viſitur *de quo*, quod damnavi ad ea Cic. II. epiſt. III. n. 2. *quid* ſentiam *aut ſcribam ad te poſtea pluribus, aut, ne ad* eam *meditere, imparatum te offendam*. vide infra c. XXIX. n. 3. Noſtram lectionem adprobat Barth. XII. Adv. c. XXX. Simile mendum obſederat Cicer. pro Muren. c. XIII. *Deinde veſtra reſponſa atque decreta & evertuntur ſaepe* dicundo, & *ſine defenſione* oratoris *eſſe non poſſunt*. in qua *ſi ſatis profeciſſem, parcius de ejus laude dicerem*. Sic MSS. & vett. edd. ſubintelligendo : *in qua facultate dicendi*. vulgo : *in qua re*. adde Cic. I. epiſt. IX. n. 31. III. epiſt. V. n. 8. XIII. ep. LXXV. num. 4. & quae infra ad *cap.* LVI. n. 5. ſervitia *repudiabat*, cujus *initio ad eum magnae copiae concurrebant*. mox pro *quam veriſſume* Senat. 2. *quod veriſſume*.

2. L. TULLO. Sic Guelf. 5. Senat. I. & ed. vet. ceteri mendoſe *L. Tullio*, aut *L. Tulio*. *L.* autem *Volcatius Tullus* & *M. Aemilius Lepidus* Conſules fuere A. V. 987. Apud Cic. pro Sulla c. IV. *Lepido & L. Volcatio Coſſ.*

P. AUTRONIUS ET P. SULLA. Alter a Cotta, alter a Torquato ambitus convicti, qui & in eorum locum, pro more, creati ſunt. Dio, Aſconius. Sed P. Sullam invidia Autronii abreptum eſſe, adfirmat Cic. pro Eo *cap.* I. alibi.

DESIGNATI COSS. Ne turbae fierent in rep. centuriatis comitiis a Conſule inſequentis anni conſules renunciabantur, Plin. Paneg. *cap.* LXIII. qui ad Kalendas uſque Januarias, quibus eo tempore magiſtratum inibant, *deſignati* dicebantur, & non modo magna pompa e campo, ubi deſignati erant, domum deducebantur, Cic. I. in Verr. *cap.* VII. ſed & honore omnes reliquos Senatores antecedebant, vide *cap.* XXIV. & I. Graeci ſimiliter *ἀναδείκνυμι* dicunt, ut Zoſim. I. c. VIII. n. I.

LEGIBUS AMBITUS *Ambire* eſt proprie *circumeundo* favorem & ſuffragia quaerere. Varro: *qui populum circumit*, ambit, adde Plin. II. epiſt. IX. Cic. pro Planc. *cap.* IV. C. Nep. Attic. *cap.* IV. Hinc crimen *ambitus* (Graeci *δημοκοπίαν* vertunt) eum qui illegitimis modis & malis artibus populi ſuffragia ſibi compararet, et ita magiſtratum occuparet. Leges de ambitu multae fuerunt latae, quarum ſeveriſſima Pompeii, de qua Dio XL. p. 145. ſed iſta demum A. V. 701. lata eſt. Antea Lege de Toga Candida, Pratelia, Baebia, Maria, Calpurnia maxime, Tullia denique (vide Cic. pro Murena c. II. & III.) crimen illud damnatum eſt, multiplici

3 gati poenas dederant. Poſt paullo Catilina, pecuniarum repetundarum reus, prohibitus erat conſulatum petere; quod intra legitimos dies

conſtituta poena. de quibus Cicero, Livius, Dio, Aſconius. vide Auguſtinum de L. L. & Sigon. II. de Judic. *c.* XXX.

LEGIBUS A. INTERROGATI. Qui criminis cujuſdam ſuſpecti, vel rei facti erant, in eos *quaerebatur* publico judicio, ut Jug. *cap.* XL. n. I. hoc eſt, *ex lege* hac vel illa *interrogabantur*, an eo crimine tenerentur, ut ita *confeſſi* poenas darent. Sic infra *cap.* XXXI. *Catilina* lege *Plautia* interrogatus *erat ab L. Paullo*. Cic. pro domo *cap.* XXIX. *quis me umquam ulla* lege interrogavit? *quis poſtulavit? quis diem dixit?* Sueton. Aug. *cap.* XXXIII. *Dixit jus ſumma lenitate: ſiquidem manifeſti parricidii reum, ne culeo inſueretur, quod non niſi* confeſſi *adſiciebantur hac poena, ita fertur* interrogaſſe: *Certe patrem tuum non occidiſti*. adi ibi Caſaubonum. Sed luculentum imprimis hujus judicialis *interrogationis* exemplum habes apud Livium VIII. *cap.* XXXII. Non male itaque Gloſſ. MSS. *in judicium ducti, judicati erant*.

3. POST PAULLO. Sic MSS. & alia hujus poſiturae exempla collegi ad Jug. cap. CVI. n. 3. Sed iidem Codd. *paulo* omnes habent; contra quos confidenter pronunciat Terent. Scaurus p. 2256. *Sine dubio peccant, qui* paulum & paululum *ter unum L ſcribunt*. Sed haec leviora. At de tempore, quando hoc factum, non convenit inter eruditos. Manutius ad Cic. I. ad Attic. ep. I. putat hoc factum eſſe Cotta & Torquato Coſſ. quia Tullo & Lepido Coſſ. praetor Africam obtinuiſſet. Sed eum doctiſſime refellit Malaſpina ad l. c. & Sim. Boſius. Certe ſi alio anno factum foret, Criſpus non dixiſſet *Poſt paullo*. Igitur hae dictiones ita intelligendae, poſt paullo, quam Autronius & Sulla damnati a Conſulatu excluſi erant, & altera Comitia coeperant, quibus Cotta & Torquatus in damnatorum locum creati ſunt; Catilina, qui etiam a legatis Afris accuſatus erat, petere Conſulatum prohibitus eſt, quod ſerius ex Africa redierat, & praeſens trinundinum petere non potuerat. Haec eſt vera hujus loci ſententia. Qui eam rem Cotta & Torquato Coſſ. eveniſſe, & tum demum Catilinam ex Africa rediiſſe putant, illi non animadvertunt, impoſſibile ita eſſe, quod iſte cum Piſone & aliis conſilium communicaverit, atque Tullo & Lepido Coſſ. pridie Kalend. Jan. in comitio ſteterit, quod tamen & Noſter & Cic. I. in Cat. *cap.* IV. manifeſte docent. Hoc certo conſtat, eum Cotta & Torquato Coſſ. cauſſam de pecuniis repetundis dixiſſe, Cic. pro Coelio *cap.* IV. Sed quis inde efficiet, eum non prius Romae fuiſſe? Et ſic contrariam opinionem nec Aſconius juvat. *Ante annum, quam haec dicerentur, Catilina cum rediiſſet ex Africa, Torquato & Cotta Coſſ. accuſatus eſt repetundarum a P. Clodio adoleſcente*; tempus enim accuſationis, non domum reditionis innuitur. Clodius eo anno peregit accuſationem; ſed ſuperiori anno *legati Afri*, teſtis Aſconius, *in ſenatu jam tum abſente illo queſti ſunt, multaeque graves ſententiae de illo dictae*. Nec obſtat Cicero l. proxime cit. qui *ſe praetore Catilinam praetorem Africam obtinuiſſe* ſcribit; nam Catilina poſtquam biennium fere in provincia moratus eſſet, altero anno vergente diſceſſit. Cic. in Tog. Cand. *a quibus* conſulatum *petis? principibus civitatis? qui tibi, cum* L. Volcatius Cos. *in conſilio fuiſſet, ne petendi quidem poteſtatem eſſe voluerunt*. Duplex itaque cauſſa prohibuit *petitionem*. altera, quod ſerius ex Africa rediiſſet: altera, quod SCto decretum erat, ejus, quoniam legati Afri de eo queſti eſſent, non eſſe habendam rationem. Hinc ſimul apparet recte Epitom. Liv. CI. Catilinae *duas* tantum *petitiones* attribui. Nam hoc anno prohibitus eſt: proximo Cotta & Torquato Coſſ. ipſe quievit, quia cauſſam tunc de repetundis dicebat: at Caeſare & Figulo Coſſ. Competitor fuit Ciceronis, ſed repulſam tulit, cap. XXIII. XXIV. mox Cicerone & Antonio Coſſ. ſecundo petiit, ſed iterum fruſtra, cap. XXVI. quae in gratiam eorum, quos magnorum virorum auctoritas in tranſverſum agere poſſet, adſcripſi.

PECUNIARUM REPETUNDARUM. Erant iſtae pecuniae, quas ſocii & nationes Romanis ſubjectae a *magiſtratibus* ſuis *provincialibus* ſibi injuſte ereptas repetebant, de quibus L. Piſo trib. pleb. legem tulit A. V. 604. vide Cic. Bruto cap. XXVII. & Pighii Annal. Tom. II. p. 447. Poſtea ad *urbanos* etiam *magiſtratus*, judices & curatores tranſlatum idem judicium, pluribus legibus latis, quarum proximae quaeque duriores, Cic. II. Offic. *cap.* XXI. Poſtrema eſt Julii Caeſaris, quae nominatim ad omnia officia & miniſteria publica pertinet, vide Marcian. l. I. D. de L. Julia repet. In hoc tamen Judicio Catilina ſequenti anno abſolutus eſt, qui accuſatorem P. Clodium pecunia corruperat, ut praevaricaretur, Cic. de Haruſp. Reſp. cap. XX. & ipſum defenderat Torquatus Coſ. pro Sulla *c.* XXXI. atque Cicero ipſe, ut tradidit Feneſtella, contra quem tamen diſputat

Digitized by Google

dies profiteri nequiverit. Erat eodem tempore Cn. Piſo, adoleſcens 4
nobilis, ſummae audaciae, egens, factioſus, quem ad perturbandam
rempublicam inopia atque mali mores ſtimulabant. Cum hoc Ca- 5
tilina & Autronius, conſilio communicato, parabant in Capitolio
Kalen-

tat Aſconius ad Orat. in Tog. Cand. Cogitaſſe tamen Ciceronem, & paene deceptum eſse, ipſe memoravit pro Coelio & I. ad Att. epiſtol. II.

Intra legitimos dies. Triginta illos dies intelligunt, qui ante Comitia Centuriata eſſent proximi; *trinundinum* vocant, de quo ad Cic. XVI. ep. XII. n. 4. Confer Gruch. I. de Comit. cap. IV.

Profiteri. Se candidatum. Sueton. Aug. *c.* IV. de C. Octavio ex praetore Macedoniae. *Decedens Macedonia, priusquam* profiteri *ſe candidatum conſulatus poſſet, morte obiit repentina.* Aſconius tamen: *Itaque cum* profeſſus *deinde eſſet Catilina petere ſe conſulatum, L. Volcatius conſul conſilium publicum habuit, an rationem Catilinae habere deberet*, ſi peteret conſulatum. *nam quaerebatur repetundarum. Catilina ob eam cauſſam deſtitit a petitione.* Sed eum non de propria *profeſſione* loqui manifeſtum eſt. recte autem ob judicium de ſe habitum Catilinam deſtitiſse ſcribit: ſed Catilina conſulto conſilio ſerius petitoribus accedebat, ut aliam cauſsam praetendere poſſet. Interim Gloſſae MSS. hoc *profiteri* intelligunt *cenſum ſolvere*, quibus ſorte in mente ſuit *profeſſio aeris alieni*, quae a Candidatis fieri ſolebat, vide Senec. VI. Benef. *cap.* XX. alii male: *pecuniam ſolvere*. Contra quos noſtra expoſitio ſeſe ſatis tuetur. Cum tamen in MSS. modo *profit. nequiverit*, modo *nequiveris profiteri* legatur: Videndum, an Verbum *profiteri* hic poſſit ita deleri, ut ſupra *cap.* III. num. 2. *dicta*. Sic certe longe magis illuſtria omnia evadunt. *Nequiverit* autem tuentur Codd. meliores: nam qui ea laude deſtituuntur habent *nequiverat*. Cic. de Amic. *c.* IV. *ut beate vixiſſe videar*, quia *cum Scipione* vixerim. cui lectioni male Graevius praefert *quia vixi*. Ibid. *cap.* V. *hos viros bonos appellandos putemus*, quia ſequantur *naturam*. adde de Enallage notam ad *c.* XII. n. I.

4. Cn. Piso. Meminit ejus aliquoties Cicero, Dio, Aſconius & Sueton. Jul. *cap.* IX. Idem ille mihi videtur, cujus audaciam ſermonis erga Pompejum notavit Valer. Max. VI. *cap.* II. n. 4. nam proximo etiam capite *infeſtus inimicus Cn. Pompeii* dicitur.

Nobilis, summae auoaciae. Fabric. I. & Guelf. 9. primitus haec male conjunxerant in *nobiliſſumae audaciae*, de cujuſmodi erroribus ſcribarum etiam queſtus eſt Hieronymus Epiſt. CVIII. ſive Praef. in Paralipom. p. 20. ed. Eraſm. Guelſ. 6. *homo ſummae audaciae*, quo additamento ſine cura omnes reliqui ſcripti & impreſſi carent. Sed cum dicere potuiſſet *ſumme audax*, illud alterum maluit, ut ipſe varietate delectationem adderet. Sic Jug. *c.* I. n. I. *imbecilla atque aevi brevis. cap.* VI. *pollens viribus*, decora facie, *ſed multo maxume ingenio validus. cap.* LXI. extr. Facile *Numidae perſuadet cum* ingenio inſidio, *tum metuenti*. Dares *cap.* XII. *Helenam ſimilem illis, formoſam*, animi ſimplicis, *blandam*, cruribus optimis, *notam inter duo ſupercilia habentem*, ore puſillo. ex quo uno capite plura hujus generis petere licet. Cic. II. epiſt. XIII. num. I. *litteras quam prudentes, quam* multi *&* officii *&* conſilii cum ibi adnotatis. adde XII. ep. X. n. 3. XIII. ep. X. n. 8. Noſter infra *cap.* XLVIII. n. 5. *nobilis, maxumis divitiis*. Jug. *cap.* XX. *quietus, imbellis*, placido ingenio, *opportunus injuriae. cap.* V. n. I. *quia magnum et atrox*, varia*que* victoria *fuit. cap.* XXI. *homines ſceleratiſſimi*, cruentis manibus, immani avaritia, *nocentiſſumi, idemque ſuperbiſſumi*. Spartian. Adrian. *c.* XXVI. & in Vero *c.* V. *in vita minus probabilis, comtus*, pulchritudinis regiae, oris venerandi, *verſu facilis, in rep. etiam non inutilis*. Capitol. in Pio *c.* II. *Fuit vir forma conſpicuus, ingenio clarus*, ſingularis eloquentiae, nitidae litteraturae, *praecipue ſobrius* &c. adde Spart. Severo *c.* XIX. Nigro *c.* Vopiſ. Aureliano *c.* VI. qui ſatis tibi confirmabunt *aequalitatem* illam, quam per obſcuram diligentiam nonnulli quaerunt, ſaepiſſime, & ſtudio, neglectam eſse optimis Latinorum.

Factiosus. Hoc eſt, *πολυπράγμων*, multis rebus ſeſe immiſcens, & validus ad efficiendum vel gratia, vel alio modo. Plautus Bacch. A. III. Sc. VI. *v.* 13.

Lingua factioſi, inertes *opera*.

Hinc pro novarum rerum cupidis, turbulentis & inquietis, quorum partes a multis adpetuntur, dicitur. adde Jug. *cap.* VIII. n. I.

Perturbanoam. *Turbandam* Sen. I. Guelſ. 2. 5. Fabr. 2. parum refert, utrum Salluſtianum dixeris.

5. Consilio communicato. Ad eam ſententiam C. Nepos Pelopid. *c.* II. communiter *cum*

Digitized by Google

Kalendis Januariis L. Cottam & L. Torquatum Conſules interfice-re ; ipſi, faſcibus correptis , Piſonem cum exercitu ad obtinendas duas

bis, *qui Thebis idem ſentiebant*, *diem delegerunt*. Sed Plautus Perſa A. III. Sc. I. *v*. 6.

Communicavi *tecum* conſilia *omnia*.

Sidon. IV. Epiſt. XXV. Conſilio *cum Coepiſcopis prius clam* communicato , *quam palam prodito*.

In Capitolio. in quo Kalendis Jan. Conſules, qui Conſulatum inibant , Jovi vota nuncupabant. Eo magna amicorum turba comitante deducebantur, & hoc ptoprie dicebatur *procedere* , vide Lactant. de Mort. Perſ. *c*. XVII. & quae ibi Gisb. Cuperus & Steph. Baluzius . Sed maxime Ovid. I. Faſt. *v*. 79. ſeqq.

Kalendis Januariis. Diſsentire videtur Cicero, qui I. Cat. *cap*. VI. *pridie kalend. Jan. Catilinam in comitio ſtetiſſe* ſcribit , *& manum ad caedem paraviſſe* . Sed iſte diſsenſus nullus eſt . nam etſi paraverit ſeſe ad caedem piridie Kalend. ipſis tamen Kalendis caedes committenda erat . Er recte ſeſe mature paravit . Nam primo mane Capitolium adſcendebant , quod teſtatur Libanius Progymn. 179. Faſces autem jam pridie Kalend. accepiſse , ipſa ratio evincit, cum & Ovidius l. c. id innuat , & ex inſcriptione Auſonii Precationis , quae eſt Idyll. VIII. ſatis appareat . Alioquin ſollemne erat diebus feſtis partem noctis , quae diem praecedebat, impendere; unde dicterium Ciceronis in Conſulem, quo nemo ſomnum ceperit , tanto illuſtrius ad cognoſcendum exiſtit, Cic. VII. ep. XXX. n. 5. Antea autem modo Kalend. Septembribus, modo Sextilibus, modo aliis diebus Conſulatum inierunt. Sed Kalendis etiam Martiis ad ſpatium Bellorum Punicorum iniiſſe , teſtatur Ovid. III. Faſt. *v*. 147. Ur in Kalend. Januarias translatum ſit, Celtiberorum motus in cauſsa fuerunt, quod ex Appiano & Caſſiodoro viri docti obſervarunt. vide Lipen. de Stren. ptim. act. *c*. II. §. 36. Lipſium de Magiſtr. R. *cap*. IX.

L. Cottam. L. Aurelium Cottam , qui Ciceroni ob liberatam Remp. ſupplicationem decrevit, Cic. II. Phil. *c*. VI. adde Aſcon. in t. pro C. Cornelio.

L. Torquatum, L. Manlium Torquatum , qui Macedoniam provinciam obtinuit , & Imperator ibi appellatus eſt, Cic. in Piſon. *cap*. XIX. Originem & cauſsam cognominis exponit A. Gellius IX. *c*. XIII. Vocem *Conſules* omiſit Baſil. 3.

Fascibus correptis. Hoc ſic extulit Cic. pro Sulla *cap*. XXIX. *interfectis Coſs. deſcendere kalendis Januar. cum lictoribus* . *Corripere* eſt per vim capere. Tacit. IV. Hiſt. *cap*. XXIII. *eques evaſit*, *cum ſignis captiviſque* , *quos prima acie* corripuerant. Virg. II. Aen. *v*. 167. Corripuere *ſacram effigiem* , de rapto Palladio canit . Vellej. Pat. II. *cap*. LVIII. *cum jam Dolabella* faſces *atque inſignia* corripuiſſet *conſularia* . Sic Diodor. Sicul. XVIII. τῶν ἄλλων ἡγεμόνων ΠΕΡΙΑΙΡΕΙΣΘΑΙ τὰς ἐξουσίας. *Faſces* autem inſignia imperii , hic conſularis, fuiſse virgas, ſeu bacillos teretes loro colligatos in modum faſcis , abunde conſtat . de *betula* ſumtos ſtatuunt ex Plin. XVI. *c*. XVIII. *Ulmeos* memorat Plautus Aſin. A. III. Sc. II. *v*. 28. *vimineos* Epid. A. I. Sc. I. *v*. 26. ubi ſimul videas quae Taubmanus ex Lipſio adjecit. XII. Conſules , & alternis quidem menſibus , ſi ambo adeſſent, habebant, vide Gellium II. *cap*. XV. alter, qui eo menſe non imperabat, habebat tantum apparitorem, Sueton. Jul. *cap*. XX. Sed in provinciis, ſi alteruter aut ambo alius alibi eſſet , uterque ſuos XII. faſces habebat, Valer. Max. loco mox citando. Hic pro ipſo *Conſulatu* poni, recte Gronovius probat ex Lucan. I. *v*. 178.

Hinc rapti *pretio* faſces.

addo Rutil. I. Itiner. *v*. 175.

Sedula promiſit ſummos *imitatio* faſces;
Si fas eſt meritis fidere, Conſul *erit*.

Valer. Max. I. *c*. I. n. 3. *Laudabile* XII. faſcium (Poſtumii Coſ.) *religioſum obſequium : laudabilior* quatuor & viginti (duorum Coſſ. C. Figuli & Scip. Naſicae *in conſimili re obedientia* . adde infra *cap*. LIX. Sed hic dictio ita intelligenda eſt, ut ſimul ſenſus aliquid ex proprietate trahat , cum vere faſces & lictores arripiendi eſſent : de qua *Collocatione* ad *c*. XXXI. num. 8.

Ao obtinendas. Occupandas & regendas in fide Catilinae. Auct. B. Alexandr. *c*. XLVIII. *Caſſius Longinus in Hiſpania Propraetor provinciae ulterioris* obtinendae *cauſsa relictus* . Coelius VIII. Cic. epiſt. IX. n. 5. *relinquendus tibi erit*, *qui provinciam* obtineat. Livius XXIV. *cap*. XXI. *Cum ceteri ex conjuratis ad exercitum* obtinendum *remanſiſſent* . Hyginus Fab. CXXII. *Aletes regnum Mycenis* obtinere *coepit*; Hinc Aggenus Comm. in Frontin. p. 60. *dicuntur & ea relicta loca*, *quae vis aquae* obtinuit. Confer , ſi ea , quae olim hic promiſi , cupis , *c*. XXIV. n. 2.

Duas Hispanias. Citeriorem & ulteriorem , ſive Tarraconenſem & Baeticam, Livius XXXII. *c*. XXVIII. Caeſar I. Civ. *cap*. XXIX. *interea veterem exercitum*, duas Hiſpanias *confirmari*. ad-

de

Digitized by Google

duas Hiſpanias mittere. Ea re cognita rurſus, in Nonas Februa- 6
rias conſilium caedis tranſtulerant. Jam tum non Conſulibus mo- 7
do, ſed pleriſque Senatoribus perniciem machinabantur. Quod 8
ni Catilina maturaſſet pro curia ſignum ſociis dare; eo die, poſt
con-

de Ei. III. *c.* X. alios Auguſtus tres Hiſpanias fecit, addendo ſeparatam a Baetica Luſitaniam, Strabo XVII. p. 840. Poſtea in *ſex* & *ſeptem* provincias omnis Hiſpania diviſa, vide Sext. Rufi Breviar. *c.* V. & Catalog. Provinc. Schonhovii p. 78.

6. EA RE COGNITA. *Obſtante Catilinae fortuna reip.* inquit Cic. I. in Cat. *c.* VI. Sed Suet. Jul. *cap.* IX. *Craſſum poenitentia vel metu diem caedi deſtinatum non obiiſſe: & idcirco ne Caeſarem quidem ſignum, quod ab eo dari convenerat, dediſſe. Conveniſſe autem Curio ait, ut togam de humero dejiceret.* Sed iſte hanc Piſonis conjurationem etiam facit.

7. NON CONSULIBUS MODO. Sed etiam antea principibus ſimul civitatis exitium machinatos eſſe ſcribit Cic. l. c. & Suetonius Senatum adoriri, & trucidare, quos placitum eſſet, voluiſſe memorat. In eo etiam diſſentit a Suetonio Cicero, quod hic Catilinam cum Autronio conſulatum invadere voluiſſe ſcribat pro Sulla *cap.* XXIV. ille reſtitutionem Couſulatus Autronii & Sullae propoſitam fuiſſe adfirmet. Sed Ciceroni accedere videtur Salluſtius. Mox *ſed* nude poſuit pro eo, quod vulgatius eſt, *ſed etiam*, uti Livius XXXII. *c.* XXIX. *Romae* non *in urbem* ſolum, ſed *in Capitolium penetraverat lupus*. Id. XXIII. *c.* VII. *Id* non *obedienter* modo, ſed *enixe factum eſt*. Vide Ducker. ad Flor. III. *cap.* IV. num. 4. Sic Noſter infra *c.* XXXIX. num. 6. *Neque* ſolum *cives*, ſed *cujusque modi genus hominum*.

8. QUOD NI. Variat ed. vet. Vinar. a. & Guelf. II. *Quod Catilina ni maturaſſet*. Idemque ex Remenſibus notaverat Gudius. Eccard. a prima manu habuit *Quia ni*, & ſic editam lectionem exponunt Gloſſae MSS. Male. dictum ut *c.* XIV. n. 4. Quod ſi *quis etiam a culpa vacuus in amicitiam ejus inciderat*. & Jug. *c.* I. Quod ſi *hominibus tanta cura eſſet*. adde Jug. *c.* XIII. *Quod utinam*. Corn. Nep. Hannib. *c.* I. Quaſi *domi debilitatus eſſet*. Terent. Phorm. Act. I. Sc. III. *v.* 3. Quod ni *fuiſſem incogitans, ita eum exſpectarem, ut par fuit*. Caeſar I. Gall. *c.* XLIV. Quod niſi *diſcedat, ſeſe illum pro hoſte habiturum*. Flor. IV. *c.* II. n. 81. Quod etſi *nondum fugerat, apparebat tamen, pudore magis, quam virtute reſiſtere*. Pleonaſmus eſſe videtur, ſed conciſus. Integrum foret: *Quod niſi* (hoc eſt, *niſi hoc* vel *illud*) *factum eſſet*, nempe, *ut maturaſſet*, vel *niſi maturaſſet*. De addendo Verbo *facio* vel *fio* (poterit etiam verbum, quod adeſt, repeti) notavi quaedam ad ea Cicer. XII. ep. XXIII. n. 4. Illud *profecto, quoad potero, tuam famam & dignitatem tuebor*. De addendo *Nempe* ſaepius monui ad eum librum. Plaut. Perſa Act. II. Sc. III. *v.* 5. 6.

> Quod *ego non magis ſomniabam, neque opinabar, neque cenſebam,*
> Eam fore *mihi* occaſionem, ea *nunc quaſi decidit de coelo.*

hoc eſt, *Quod* non ſomniabam, *nempe* non ſomniabam &c. eam mihi fore occaſionem. Caeſar I. Gall. *c.* VII. *Caeſari cum* id *nunciatum eſſet, eos per provinciam noſtram iter facere conari*. Et ſic alii multi. quare ad ſingularem demonſtrationem, non tantum ad Numerum iſte Pleonaſmus conciſus eſt comparatus. Trajectio itaque in iſtis obvenit Codd. qui habent *Quod Catilina ni*: qualis apud Hygin. Fab. XVI. Quod *poſtero die* cum *prope littus appropinquaſſet*. ubi ſimul videas Th. Munckerum, ſed non audias iſtum, quando in hoc dicendi genere cum Scheffero Ellipſin Praepoſitionis *Ob* fingit: quam olim etiam finxere Servius atque Donatus. nam, ſi aliquando rationem inſerat, iſta repetitio, ut expoſui, validiſſima ſimul eſt ratio.

PRO CURIA. Guelf. II. *prae curia*, quod idem alterum denotat. Gloſſae exponunt *ante Curiam*. Cic. III. Phil. *c.* XI. *ſedens* pro *aede Caſtoris dixit*. Sueton. Jul. *cap.* LXI. *cujus etiam inſtar* pro *aede Veneris genetricis poſtea dedicavit*. Curt. IV. *c.* 2. n. 21. *miſſilibus eos quoque, qui* pro *opere ſtabant, inceſſere*.

POST CONDITAM URBEM ROMANAM. Seit dem die Stadt geſtanden. ad quam formam Aur. Victor Caeſ. *c.* XXXIX. *Quae res*, poſt *memoriam humanam, nova atque inopinabilis fuit*. adde Jug. *c.* V. n. 3. Vulgo *poſt c. u. Romam*; at odioſa vox *Romam* Grutero. & omittunt eam Cic. in Vatin. *c.* VII. *num quem* poſt urbem conditam *ſcias Tribunum pl. egiſſe cum plebe, cum conſtaret ſervatum eſſe de coelo*. & ſic ibid. *cap.* XIV. & Tacit. III. Hiſt. *c.* LXXII. *id facinus* poſt conditam urbem *luctuoſiſſimum*. *Urbem* enim cum dicimus *Romam* intelligimus, inquit Fabius VIII. *cap.* II. pag. 672. adde, quem ibi Pareus citat, Jo. Savar. ad Sidon. I. epiſt. VI. pag. 41. Sed Codd. ipſius aliorumque bene multi retinent; nec reformidavit Noſter

Digitized by Google

conditam urbem Romanam, peſſumum facinus patratum foret. Quia nondum frequentes armati convenerant; ea res conſilium diremit.

CAP. XIX.

1 POſtea Piſo in citeriorem Hiſpaniam Quaeſtor pro Praetore miſſus,

cap. VI. n. I. *Urbem Romam* dicere; nec Livius III. urbi *quoque* Romae *ingens praebitus terror*; nec A. Gellius XVIII. *c.* VII. in. *celebris in* urbe Roma *Grammaticus;* nec alii. Sed quoniam in Guelſ. 10. ſatis fido repererim: *urbem Romanam*, & viderim, ita ab initio etiam in Academ. ſcriptum fuiſſe: praeterea legerem in Guelſ. 3. 8. 10. 11. & a manu ſecunda in 4. 6. & 9. *tam peſſimum facinus*, nec aliter Incert. 2. habere cognoſcerem, nullus habitavi, quin *Urbem Romanam* reſcriberem, eo, quod librarii ex ultima ſyllaba *am*, feciſſe mihi *tam* videbantur: & quod in MSS. legerim illud, quod vel ex ſola conjectura ſeſe ſatis probaret. Sic Liv. IX. *& vocis impiae poenas expetere, qua ſe* urbem Romanam *oppugnaturos minati ſunt.* Idem III. *infeſto agmine* Romanam urbem *petentibus*. Corn. Nep. Attic. *c.* XX. *cum ſe uterque principem non ſolum* urbis Romanae, *ſed orbis terrarum eſſe cuperet*. Juſtin. VI. *c.* VI. urbs Romana *a Gallis capta eſt*. Id. XLIII. *c.* III. urbs Romana *ab adoleſcentibus conditur*. Lucan. II. *v.* 564

- - Romana *quiſquis in* urbe
Pompejum tranſire parat.

Florus I. *c.* XIII. extr. *ne quis extaret in ea gente, quae incenſam a ſe* Romanam urbem *gloriaretur*.

PATRATUM FORET. Perfectum eſſet. Sic Jug. c. XXI. *patratum bellum*, quod quam inepte a quibuſdam improbatum ſit, oſtendit Burmannus ad Quinctil. VIII. *c.* III. p. 695. certe & Juſtin. II. *c.* VI. dixit *patrata bella*, & Livius *patrare facinus*, ut Noſter infra *c.* LVI. *Si ſocii incepta* patraviſſent. Tacit. II. Ann. *c.* LXXXVIII. *ſi patrandae necis venena mitterentur*. Cic. I. ad Attic. Epiſt. XIV. *promiſſa* patrare. ut adeo mendoſi ſint non tantum Guelſ. 3. qui *paratum*; ſed etiam 7. 8. 9. Remens. 1. & Fabric. 2. qui *perpetratum* hic praetulerunt.

QUIA NONDUM. Omittitur *Sed*, uti *c.* XVII. n. 7. & *c.* LVIII. n. 14. *Licuit vobis in exſilio aetatem agere*; quia *illa foeda atque intoleranda viris videbantur, haec ſequi decreviſtis*. Sic Sulpic. Sev. II. H. S. *c.* XXIV. *Rex petit pacem:* quia *infido ingenio male uſus, perfidiam conſecuta ultio*, Cic. XII. ad Attic. ep. LI. *id autem utrum illi ſentiant, anne ſimulent, tu intelliges; mihi ſimulatio pro repudiatione fuerit.* vulgo: ſed *mihi ſimulatio* cetera. Aliam hujus particulae Ellipſin notavi ad Cic. IX. ep. XXVI. extr. & XII. ep. XIV. n. 7. Senec. V. Benef. *c.* XX. *Ecce neſcio qui non ex philoſophorum domo clamat; ex medio conventu populos genteſque damnatura vox mittitur*. Id. Epiſt. XXIV. *cui non ex injuria tantum aut ex potentioris viribus denunciabitur dolor; ipſae voluptates in tormenta vertuntur*. ad quae loca plura Gronovius, uti & ad Liv. XXVIII. *c.* XXXIX. XXXVI. *c.* XIX. & XXXIX. *c.* VIII. quod ad alterum indicavit ipſe, & ad Quinctil. Declam. XIV. *c.* VI. Burmannus V. C. adde *c.* LII. n. 6.

EA RES CONSILIUM DIREMIT. Pro *ea re*, h. e. *propterea* conſilium fruſtra fuit, de qua Hypallage pluribus ad Jug. cap. LXV. adde praeterea ibid. *c.* LXXXIV. Sic ibid. *c.* LX. extr. *praelium nox* diremit. Lucan. V. *v.* 393.

Et non admiſſae dirimit *ſuffragia plebis*.

h. e. ſuſtulit. Plinius VIII. *c.* LVII. *Soricum occentu* dirimi *auſpicia*. h. e. irrita reddi. *Bellum diremiſſe* raptae Sabinae dicuntur Juvenal. Sat. VI. *v.* 164. *colloquium dirimere* Caeſar I. Gall. *c.* XLVI. quod vero ſaepe *ſeparare* denotat, ejus rei cauſſa eſt duplex iſta notio Praepoſitionis *De*, vel *Dis*, de qua alibi.

CAP. XIX. 1. QUAESTOR PRO PRAETORE. Remens. 1. tantummodo delet nomen *Quaeſtor*, ceteri omnes agnoſcunt. defenderunt alii ex marmore: defendit etiam Sueton. l. c. *cui ob ſuſpicionem urbanae conjurationis provincia Hiſpania ultro* extra ordinem *data ſit*. Aſconius *per honorem legationis in Hiſpaniam ablegatum* eſſe ſcribit: quomodo fere Dio. Inſolens autem erat *Quaeſtorem pro Praetore* mitti, qui legitime cum Praetoribus & Conſulibus in provincias ibant. ſed hic propter utilitatem publicam extra ordinem aliquid factum. Catonem quidem provinciam Cyprum jure praetorio, ſive *Quaeſtorem pro Praetore* geſſiſſe legimus; at ibi alia ſuberat ratio. Porro Guelſ. 4. *propraetorie* vitioſe ſcribit, & 11. *Propraetor*. Sed hic quidem ceterorum omnium *pro Praetore*, quod praeterea etiam diviſim ſcribunt,

ſus eſt, adnitente Craſſo; quod eum infeſtum inimicum Cn. Pom- 2
pejo cognoverat. Neque tamen ſenatus Provinciam invitus dede-
rat : quippe foedum hominem a republica procul eſſe volebat :
ſimul,

bunt, ita certum eſt, ut nihil ſupra. Notat *loco Praetoris*, ſive *tanquam Praetor*, cum imperio ac dignitate Praetoria : quam notionem particulae cognoſcas ex Caeſar. III.Civ. *c.* CIX. *iſque maxime vellet* pro communi amico atque arbitro *controverſias regum componere.* adde B. Gall. III. *c.* XVIII. Liv. XXVII. *c.* XV. alios complures. Sed utra dictio antiquior ſit *Pro Praetore*, an *Propraetor*, vix umquam exiſtimabitur; cum utrumque bonis auctoribus, ut nunc habemus, ſit uſitatum. Spanhem. de V. & P. Num. p. 560. vetuſta monumenta produxit, ubi duabus vocibus ſcribuntur hujus generis Nomina. Manutius contra ad Cic. I. Ep. I. laudat alia, ubi omnino unica voce apparet *Proconſul*. Profert ſimul teſtimonia Priſciani & Auguſtini, qui veteres una voce iſta dixiſſe teſtantur. Sed quam falſi ſaepe ſint Grammatici, ubi de veteribus loquuntur, multis exemplis didici. Et cum ea conſidero Cic. II.Verr. *c.* LXX. *In ſcriptura Siciliae* pro Magiſtro *eſt.* & Caeſar I. Civ. *c.* V. *conſules-quique* pro Conſulibus *ſunt ad urbem* : Auſon. Idyll. XXX. ut Vinetus numerat:

Hujus ego & natum & generum Proconſule *vidi*.

& quaedam alia talia: in eam ſententiam potius tranſeo, quae veteribus duas Voces tribuit. Nam cuivis difficile foret, monſtrare apud illos *Promagiſter*, etſi recentiores Latini ita dixerint. Sic *Ex Conſule*, *Ex Praefecto*, antea dicebant, ut eſt apud Ammianum, Eutropium & aequales; deterior aetas *Exconſul* &c. Adde hic notam Gronovii ad Liv. XXXVIII. *c.* XXXVII. in. Porro *citeriorem* non agnoſcit Baſil. 3. quod non improbo.

ADNITENTE CRASSO. Guelſ. I. *favente Craſſo*, editum autem ſupra ſcriptum. Non male: ſiquidem eſt ſtudente, pro eo laborante. aliquoties ita Cicero, ſic & Spartian. Adrian. *c.* IV. *Secundo Conſul* ſavore *Plotinae factus.* & Servius ad IV. Georg. in illo Ennii : *Matronae melos complent*, *ſpectare* faventes, ultimum verbum pro *volentes* accipit. Sed plus eſt quam nude *velle.* iterum Spartian. Adr. *c.* II. Favente *Plotina*, *Trajano leviter* volente. Reciperem, ſi modo plures Codd. faverent. Nam errores librariorum in Guelf. 8. & 10. ubi *annuente*, & in II. ubi *admittente* : nihil juvant. *Adnitente* Capitolin. Gordianis *c.* V. *Proconſul Africae factus eſt*, adnitentibus *cunctis*, & Florus I. *c.* VI. Adnitente *regina ſubſtitutus in locum regis.*

INFESTUM INIMICUM. Sic recte MSS. praeter Guelſ. II. qui omiſit *inimicum* & Incert. 2. Remenſ. I. Guelſ. I. & 9. qui *infeſtum inimicumque*, quomodo etiam 12. qui habuerit: *infeſtum & inimicum*, quod ex litura apparet. id certe notatum eſt ex Incert. I. atque ſic quidem Cic. pro Quinct. *c.* XXI. *ſin autem* inimiciſſime atque infeſtiſſime *contendere perſeveret.* in Q. Caecil. *c.* XIV. *qui illi* inimici infenſique *ſunt.* Seneca Ep. L. *vitia* inimica & infeſta *ſunt.* Sed nihilominus recepta lectio bene habet, vel quod *infeſtus* hic ita accipiatur ut ſupra *c.* XV. n. 4. quoniam illi inimici maximi & formidoloſiſſimi eſſe ſolent, qui odio habent alium, & ab eodem ipſi infeſtantur; vel quia Nomen *inimicus* Subſtantive poſitum eſt. itaque dictum ut illud Livii XXXVII. *c.* XXXII. *Phocaeenſes numquam fidos ſocios*, *ſemper* infeſtos hoſtes. & ea ſubeſt ratio, quae in *bono publico*, *egregio publico*, *malo publico*, vide *c.* LI. quae in Plaut. Trin. A. V. Sc. II. *v.* 23. *Megaronides hoc* communis meus & tuus benevolens *commentus eſt.* *c.* XVIII. *frequentes armati.* iterum Plaut. Poen. A. IV. Sc. II. *v.* 58. *inimicus capitalis.* Sic Cato in Diſtichis:

Dilige ſic alios ut ſis tibi charus amicus

Gellius XV. *c.* XXVIII. *amicus familiaris.* quare non debuit ſollicitari hoc loco Salluſtius. imo hinc corrige Liv. XXXV. *c.* XII. ubi editi : *tam* inimici infeſtique *erant.* ſed ſcripti : *inimici infeſti.* quod eſt ut Ciceronis : *acerbe ſeverus*; aut ſcribe : *tam* inimici infeſti *erant.* In Salluſtio autem dandi caſum defendit & Cato, & Horat. I. Sat. III. *v.* 33. *At eſt* tibi *amicus*, & alia ad Jug. *c.* VII. n. 3. memoranda.

2. FOEDUM HOMINEM. Turpem et improbum infra *c.* LVIII. *quia illa* foeda *atque intoleranda viris videbantur.* Dio de hac re : *ἐφοβήθη τε ἡ γερουσία, μή τι* (ὁ Πίσων) *συνταράξῃ.* Similiter *M. Cato inviſus*, *quaſi per beneficium*, *Cyprum relegatur*, Cic. pro Domo *c.* XXV. adde Tacit. II. Ann. *c.* XLII. & Sueton. Auguſt. *c.* XII.

A REP. PROCUL ESSE. Sic MSS. & edd. Aldina, Riviana, Gruteriana, aliae. Neſcio, unde I. Waſſe exprimere potuerit : *a rep. procul* abeſſe, quod in negligenter impreſſis tantummodo viſitur. ne quidem ed. vet. favet, quae tamen hic : *foedum hominem Romano populo procul* eſſe *volebat.* illud *Romano populo* ortum traxit ex nota MSS. *R. P.* Sed Noſter *c.* IV. n. I. aeta-

ſimul, quia boni quam plures praeſidium in eo putabant : & jam
3 tum potentia Cn. Pompeii formidoloſa erat. Sed is Piſo, in provinciam

aetatem procul a rep. habendam. Cic. xv. Epiſt. II. n. 4. *ut rex ſciret*, *non* procul a *ſuis finibus exercitum populi R.* eſſe. alibi. Pro *volebat* Guelf. 11. & Eccard. *volebant*, ut *c.* XLVIII. pars *tametſi verum* exiſtimabant. adde Jug. *c.* XXXIII. n. 2. Vinar. 2. *hominem als* (*alias*) *a republica romano populo procul* cet.

Simul, quia. Bongarſianus : *ſimul*que *boni* etc. Vix indicaverat Gruterus, cum ſtatim reciperet Pareus. tanto magis nunc faceret, ubi audiret in Guelf. 4. 11. & ed. vet. illud etiam exſtare : adludere etiam Guelf. 1. & 2. in quibus *ſimul*que *quia*. Peſſimo profecto exemplo. *Simul* ſignificat *que* vel &, ſi copula, ut eſt, neceſſaria eſt. Sic modo *c.* XVII. extr. ſimul *confixum*. mox *c.* XX. n. 3. *Sed quia*-ſimul, *quia vobis eadem quae mihi bona malaque eſſe intellexi.* Jug. *c.* IV. n. 1. *cujus de virtute* quia *multi dixere praetereundum puto* ; ſimul, ne *quis exiſtumet memet ſtudium meum laudando extollere*. Sed quod primo *quippe*, deinde *quia* poſuerat Criſpus, id praeter morem fuit corruptoribus. certe ſi utrobique *quia* inveniſſent, nihil immutaſſent. Sed ſic Jug. *c.* LXX. *ſimul* atque & ſeſe excipiunt. ib. *c.* 1. extr. *neque* ac &. Confer *c.* XVIII. n. 4. *c.* XVI. n. 2. Sic pro *Alterum*, *Alterum* Plin. XXIV. *c.* XIV. Alterum *genus eſt ſylveſtre*, *nigrius* ; Ille *autem candidior adſtringit magis*. vide Gron. ad Liv. XXXV. *c.* XL. Terent. Heaut. A. v. Sc. 1. Foris *ſapere*, tibi *non*. cur non *domi?* Brutus Cic. XI. Ep. XIII. n. 11. *ut quam paratiſſimi* & *ab exercitu*, *reliquis*que *rebus confligamus*. Plancus Cic. x. ep. XI. n. 10. *neque* & *nec*. ubi notam addas licet.

Boni quam plures. Vulgo *complures*, ſed noſtram lectionem habent Guelf. 1. 5. 7. 9. 10. Rem. uterque, Eccard. Acad. Senat. 2. Heuſſianus. Uſurpat etiam Cicero, & ipſa illa vulgata ex hac primum profecta eſt. Plaut. Stich. A. 1. Sc. III. *v.* 44.

Sed curioſi ſunt hic quam plures *mali*.

Petron. Sat. *c.* XXI. *intraverunt palaeſtricae* quamplures. Struv. *quia plures boni*, idem firmare videtur. Ferendum hoc loco exiſtimavi, etſi ſciam, quid Valla, quid Gronovius ſcripſerit ad Gellii 1. *c.* XII. *Boni* ſunt, qui remp. quietam volunt, qui bono publico ſtudent, & omnes potius, quam unum, in rep. valere volunt. vide omnino Cic. VII. ad Attic. Epiſt. VII. Idem. III. Phil. *c.* VIII. Bonos *cives primum natura efficit*, *adjuvat deinde fortuna. omnibus enim* bonis *expedit ſalvam eſſe remp. ſed in iis*, *qui fortunati ſunt*, *magis id apparet*. Hinc non modo *optimates*, ſed ſingulatim *divites* hoc nomine ornantur, uti ad *c.* XXXIII. n. 3. prolata comprobant.

In eo putabant. Sine ulla omnino cauſſa haeſitat Waſſe, qui *in eo* duplici modo intelligi poſſe putat. Sequentia ad unum redigunt, & de Piſone intelligendum eſſe perſuadent, in quo praeſidium aliquod contra nim[illegible] Pompeii potentiam boni *ponebant*. Guelf. 1. & Vinar. 1. *praeſidium in eo* valere *putabant*. quomodo a ſartore quodam Struvianus. Sed ſcribae intellexerunt vim Verbi *putare*. vide *c.* II. n. 2.

3. In provinciam. Hoc eſt, intra provinciam, qua ratione alibi *in* pro *intra*; & *ex* pro *extra* poni ſolent : id eſt, ſi hoc mavis, *in provincia*; per decantatiſſimam illam Antiptoſin. Lectionem hanc ſuſtentant Fabric. 1. Rem. 2. Acad. Senatorii, Struv. Baſileenſes, Guelf. 2. 5. 6. 7. 8. 10. 12. & ed. vet. Ceteri *in provincia*, quod cum in ſuis aliquot inveniſſet I. Waſſe, potuit ſane adeo aberrare a vero, ut iſtud dictum interpretaretur per *in provinciam*; cum potius contra debuiſſet. Nam Piſo certe *in provincia* occiſus eſt. Aſcon. ad Cic. Or. in Toga Cand. *Piſo autem perierat* in Hiſpania, *miſſus a Senatu per honorem legationis*, *ut avus ſuus ablegaretur*. ibique, *dum injurias provincialibus facit*, *occiſus erat*, *ut quidam credebant*, *a Cn. Pompeii Clientibus*, *Cn. Pompejo non invito*. Sic Dio XXXVI. p. 21. Ὁ μὲν ΕΝΤΑΥΘΑ ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ἀδικήσας τι αὐτοὺς ἐσφάγη. Sed ex ſolo Salluſtio refutari poſſunt, qui ſibi perſuadent, Piſonem *in itinere in provinciam* occiſum eſſe. Cur enim Salluſtius non ſcripſit *in provinciam proficiſcens*, unde Piſoni *equites Hiſpani* : quomodo *barbari ejus imperium nequiverunt pati*, ſi illos ne vidit quidem : & quomodo Catilina *c.* XXI. dicere potuit, *eſſe in Hiſpania Piſonem*, ſi in itinere occiſus eſt? Jam *in provinciam* idem eſſe veteribus, qui indifferenter ſextum & quartum Caſum, nulla habita ratione motus & quietis, huic Praepoſitioni jungunt, quod nobis *in provincia*, dudum docuere Linacer, Sanctius, Giſanius, Scioppius, Bangius, Voſſius cum aliis pluribus. Pauca exempla illuſtrationis cauſſa addam. Noſter ſupra *cap.* XI. num. 5. *exercitum*, *quem* in Aſiam *ductaverat*. Jug. *cap.* CXII. *ſi talem virum* in poteſtatem *haberet*. quomodo Cicero loco notiſſimo pro L. Man. *cap.* XII. in

ciam ab equitibus Hiſpanis, quos in exercitu ductabat, iter faciens,
occiſus eſt. Sunt, qui ita dicunt, imperia ejus injuſta, ſuperba, 4
crudelia barbaros nequiviſſe pati: alii autem, equites illos, Cn. Pom- 5
peii veteres fidosque clientes, voluntate ejus Piſonem adgreſſos:
num-

in *praedonum fuiſſe* poteſtatem, quod defendit A. Gellius I. *c.* VII. Sic & Livius II. *cap.* XIV. Caeſar I. Civ. *c.* XXV. Sueton. Aug. *c.* XIII. adde Cic. Divinat. *c.* XX. XV. ad Attic. Epiſt. IV. Lentul. Cic. XII. Ep. XV. Liv. XXXIII. *c.* X. Sic Plautus Aſſ. Act. II. Sc. III. *v.* 26. *ubi* in luſtra *jacuiſti?* Epid. Act. II. Sc. II. *v.* 7. *ego illum audivi* in amorem *haerere*. Terent. Eunuch. A. II. Sc. II. *v.* 29. in *tantum* honorem *eſſe*. Tacit. I. Hiſt. *c.* LXXXVII. *ſaevitia Galbae* in cuſtodiam *habitos*. adde Curt. III. *c.* V. n. 10. VII. *c.* III. n. 17. Juſtin. III. ineunt. Jul. Obſequ. de Prodig. *c.* LXXI. quos ea cauſſa adſcripſi, ut una opera ſimul ad interpretes eorumdem te ablegarem. illi vero alios dabunt.

QUOS IN EXERCITU DUCTAAAT. Qui in ejus exercitu erant. Sed Fabric. I. Guelf. 2. 4. 6. *quos* in exercitum *ductabat:* qui tamen non ita recedunt a vulgata, ut Guelf. I. & Vinar. I. *quos* ſine exercitu *ductabat*, quae ſcriptura ex geminata *s* & *e* orta eſt, cui ſimilem librarii errorem notavi *c.* XV. extr.

ITER FACIENS. Non habuit primitus Fabr. I. reliqui agnoſcunt. & erant ſane multa Praeſidum in provinciis itinera; in primis conventus peragendi cauſſa, de quibus lege Sigon. II. de Jur. Prov. *c.* V.

4. SUNT, QUI ITA DICUNT. Gruterus & I. Waſſe dederunt nobis *dicant*, quod in humilioribus etiam quibuſdam edd. legitur. Sed MSS. omnes (praeter Guelf. II. ubi *dicerent*) cum ed. vet. Aldina, Pomponiana illud tuentur, quod in contextu expreſſi; nec poenitet. etſi enim Noſter alibi Subjunctivum praeferat, uti *cap.* XIV. extr. *Scio fuiſſe nonnullos, qui ita* exiſtimarent. *cap.* XV. I. *fuere, qui* crederent. *cap.* XLVIII. *erant eo tempore, qui* exiſtumarent; utrumque tamen Modum recte adjungi poſſe, illa Horatii II. Epiſt. II. *v.* 128. docent:

- - - Fuit *haud ignobilis Argis*,
Qui ſe credebat *miros audire tragoedos* &c.
Cetera qui vitae ſervaret *munia recto*
More.

quod idem ex iſto loco probat Bentlej. ad Hor. I. Serm. VI. *v.* 4. Idem de A. P. *v.* 361.

- - - erit, *quae, ſi propius ſtes*,
Te capiet *magis*.

Excipit mox *alii*, ut repetas *dicunt*, ſicuti fere *cap.* XXII. n. 2. aliter paullo Apulej. VIII. Met. p. 208. Erant, qui *ſudes praeacutas attollerent: plerique tamen ardentibus facibus* proterrebant *feras*. Mela I. *c.* XVI. *Habitator incertae originis:* alii *indigenas*, ſunt qui *Pelasgos*, quidam *Cretas exiſtimant*.

BARBAROS NEQUIVISSE PATI. *Hiſpanos* nempe, ut Gloſſae MSS. reddunt. Nimirum vix umquam *provinciae vitia Romanorum ferre potuerunt*, Flor. IV. *c.* XII. n. 22. ſed aut in Praefectos inſurrexerunt, aut alio modo imperium ejurarunt. Vide, ne, longi ſimus, Cic. I. Verr. *c.* XXVII. Herodian. VII. *c.* IV. Tacit. IV. Ann. *c.* LXXII. XIV. *c.* XXXI. XXXII. IV. Hiſt. *cap.* XIV. Agric. *c.* XII. Zoſim. I. *c.* XXI. Auct. B. Alexand. *c.* XLVIII. ſeqq. popularium itaque cauſſam egerunt equites illi, qui ab illis ſollicitati Piſonem interfecere.

5. ALII AUTEM. *Dicunt*, quod male in textum recepit Guelf. 10. Confer *c.* X. n. 2. *c.* XIII. num. 3.

CN. POMPEII VETERES FIDOSQUE CLIENTES. Purus Hexameter eſt, quod jam animadvertit Muretus ad Cic. I. Cat. *c.* I. ubi ex Cicerone, Livio, Catone plures collegit. Cui adde Barth. XI. Adverſ. *c.* XVI. ubi ex Victorino & hunc Salluſtii adjecit:

Omnis Gallia cis Rhenum atque inter mare noſtrum.

Ciceroni etiam in Epiſtolis exciderunt, ut XVI. Fam. ep. IV. n. 3. *Nunc opus eſt te animo valere, ut corpore poſſis*. adde Jug. *c.* I. n. I.

CLIENTES. Non eo *clientes* vocat, quod Hiſpani in Pompeii clientela eſſent, de quo genere Patrocinii dico ad *c.* XLI. n. 4. Sed quod illi equites ſingulari quodam beneficio Pompejo eſſent devincti. Hi ſunt, quos Caeſar I. Civ. *cap.* LXXV. *beneficiarios* vocat: *Petrejus cum barbaris equitibus paucis*, beneficiariis ſuis, *quos ſuae cuſtodiae cauſſa habere conſueverat, improviſo ad vallum advolat*. Et quoniam hi, ut ceteri clientes, circa patronos eſſe ſolebant, factum, ut media aetate *Clientes* pro *Satellitibus*, & *Clientelam* pro *manu Satellitum* dicerent. Iſtos autem equites poteſt Pompejus inter auxilia in exercitu duxiſſe, maxime cum in Hiſpania bellum gereret. vide Eutrop. VI. *c.* I. Flor. III. *c.* XXII. ceteros.

VOLUNTATE EJUS. *Ex voluntate ejus* Guelf. 4. 7. 8. 12. Eccard. Incert. I. Baſil. 2. & 3. & Acad. Omittit Praepoſitionem Sueton. Jul. *c.* LXXV. *ac*

numquam Hiſpanos praeterea tale facinus feciſſe, ſed imperia ſaeva
6 multa antea perpeſſos. Nos eam rem in medio relinquemus. De
ſuperiore conjuratione ſatis dictum.

CAP. XX.

1 Catilina ubi eos, quos paullo ante memoravi, conveniſſe videt: tametſi cum ſingulis multa ſaepe egerat; tamen in rem fore credens univerſos adpellare & cohortari, in abditam partem aedium

ne hos quidem voluntate *ipſius interemtos putant.* adde Cic. III. epiſt. IV. n. 3.

NUMQUAM HISPANOS PRAETEREA. Fabric. 1. & Guelf. 6. *Nusquam*, quod certis ex rationibus non damno, modo tot reliquorum Codd. auctoritati poſtpono. Interim de hoc loco ita Agroetius p. 2272. Praeterea *praeteriti temporis*, Salluſtius: *Numquam Hiſpanos* praeterea *tale facinus feciſſe*. Quod pro veritate quidam Interpretum hic repetere potuit. Sed Grammaticus falſus eſt poſitu particulae. quae ſi ab initio locata fuiſſet: *praeterea*, *numquam* &c. vidiſſet, quod conſuetam hic ſuſtineret notionem. additur enim poſterioris opinionis de nece Piſonis ratio, quae priorem deſtrueret. Ejusmodi Anaſtrophen obviam habuimus *cap.* XVII. n. 7. *c.* XVIII. extr. *c.* IX. n. 6. adde *c.* LII. n. 35. Res exigua, & tamen ut hic, ſic apud Liv. XXXIX. *c.* XIV. extr. erroris cauſſa fuit: *Adjutores triumviris quinqueviri* uti *cis Tiberim ſuae quisque regionis aedificiis praeeſſet*. ubi male *uti* in *dati* mutant, aut *dati* ſuperaddunt. *mandatum eſt*, quod ibi praecedit, praeciſe & ſine caſu Nominis intelligendum eſt.

TALE FACINUS FECISSE. Ut Praefectos Populi R. interfecerint. de dictione reſpice dicta ad *c.* VII. n. 6. Sed Hiſpanos *ſaepe & ſaepius magiſtratibus Romanis manus intuliſſe*, adfirmat Caeſar apud Auct. B. Hiſpan. extr.

IMPERIA SAEVA MULTA. Nazarianus & Guelf. 2. *multo* ut jungatur cum *antea*. Non aliam reddere cauſſam poſſum, quam duo Adjectiva uno Nomini Subſtantivo inſolentius accidiſſe librariis juncta. ipſum etiam Vallam iſtud peccatum putaſſe ex Sanctii Min. II. *c.* VIII. conſtat, quem vel iſta refutant, quae contuli ad Cic. III. epiſt. IV. n. 4. Auctor VIII. B. Gall. *c.* VI. *nullum ſummum bellum*. Apulej. Apolog. p. 286. *Si denique* omnes illae veteres *proſapiae* Conſulares *&* Cenſoriae *&* triumphales *brevi uſura lucis ad judicium iſtud remiſſae audirent*. lege Cuningam. Animadverſ. in Hor. Bentl. *c.* XV. p. 271. Cic. V. epiſt. XI. n. 1. & infra *c.* XXXIX. n. 3.

6. IN MEDIO RELINQUEMUS. Nec affirmabimus, nec negabimus, ita ut ſuum cuique liberum ſit judicium. ſic fere Herodotus & Lucianus interpretantur, quos vide, & plura apud Nic. Abram. ad Cic. pro Coelio *c.* XX. Circumlocutus eſt ita Dionyſ. Hal. I. *c.* XLVIII. *χειρίτω δ' ὡς ἕκαστος τῶν ἀκουόντων βούλεται* & mox: *ἐχέτω δ' ὅπῃ τις αὐτὸν πείθει*. Sed cum in Guelf. 5. & Vinar. 1. legam: *in medio derelinquemus*, ſuſpicio oritur, Salluſtium antiquitatis amatorem dediſſe: *in medium relinquemus*, quod ex Claudio notavit Gellius XVII. *c.* II. & ipſe uſurpavit VI. *c.* XIV. extr. Ceterum Fabric. 1. Rem. 2. Sen. uterque Baſil. 1. Vinar. 2. & ed. vet. *relinquemus*. reliqui *relinquimus*. Incert. 1. *relinquamus*.

DE SUPERIORE CONJURATIONE SATIS DICTUM. Utuntur hujusmodi formulis claudendi & Hiſtorici, & alii ſcriptores, quando res diverſas proponunt. Vide exempli cauſſa Ariſtotel. I. Polit. *cap.* IV. V. VI. Lib. II. *cap.* II. & multorum praeterea *capp.* extrema. Sic Apulej. ad Aſclep. p. 84. *Et de his ſit hucuſque tractatum*. p. 93. *& haec eouſque narrata ſint*. Sic Dionyſ. Hal. I. *c.* LXIX. extr. Zoſim. I. *c.* XXIII. extr. Thuc. I. *c.* LXXXV. XCIII. CX. lib. II. *c.* CI. & CIII. aliorumque extr. adde Jug. *c.* XIX. extr. *ſuperiori* eſt *priori*, *praecedente*, uti Jug. *c.* XC. *dies ſuperiores*. intelligit hactenus ſe dixiſſe de Conjuratione Piſonina. Incert. 1. *ſuperiore* quomodo & optimus Guelf. 5. & plures alii. quod cum non ſit contra uſum, ut alibi dixi, recipere non dubitavi. vide ad *c.* XXI. n. 3.

CAP. XX. 1. PAULLO ANTE MEMORAVI. *c.* XVII. n. 3. vide inſuper de hac formula Noſtro valde frequentata ad Jug. *c.* XXXIV.

IN REM FORE CREDENS. Guelf. 1. 4. 6. 7. 8. 9. 11. 12. Rem. 1. Fabr. 2. & Eccard. cum Laur. Valla: *in re fore credens*. contra conſuetudinem Latinorum. Terent. Phorm. Act. II. Sc. III. *v.* 9. *quae* in rem *tuam ſint*, *ea velim facias mihi*. & ſic ille ſaepe. Livius XXX. *c.* IV. *Scipio ad comparanda ea*, *quae* in rem *erant tempus habuit*. cum nota

aedium ſecedit : atque ibi, omnibus arbitris procul amotis, orationem hujuſcemodi habuit.

Ni virtus fidesque veſtra ſpectata mihi forent, nequidquam op- 2
por-

nota Gronovii. Sic Jug. *c.* XXXI. *fruſtra*, *an* ob rem, *in veſtra manu ſitum eſt*. Neque aliter legit Aruſianus Meſſus, qui exponit *utile fore*; pariter ac Gloſſa Senat. 1. quae *in utilitatem fore*.

IN ABDITAM PARTEM AEDIUM. Guelf. 3. a prima manu acceperat: *in* additam *partem*; at 5. etiam nunc habet: *in* alteram *partem*, editam autem lectionem in margine ſervat. ludibria ſcribarum hanc varietatem putaſſem, niſi jam olim in mentem veniſſet, a Salluſtio profectum eſſe: *in* editam *partem aedium ſecedit*. *Edita* enim aedium non apud Hebraeos magis, quam Romanos ſecretis rebus erant dicata. Tacit. VI. Ann. *c.* XXI. *Quoties ſuper negotio conſultaret*, edita *domus* parte *utebatur*. Vide Boſium ad C. Nep. Dion. *c.* IX. n. 1. neque tamen placet *abditam*.

SECEDIT. Vulgo *ſeceſſit*. Alterum habet ed. Aldina ejuſdemque propagines. Invenit etiam Gruterus in optimis Nazariano & Commeliniano item Palat. 5. 12. & impreſſa vetuſta: Rivius in duobus: Waſſe in ſeptem Codd. ego in Fabricianis, Senatoriis utriſque, Heuſſ. Guelf. 2. 5. & 9. Gudius in Remenſ. a. qui ſunt omnes probatae ſatis fidei. Cur autem iſti non receperint in textum, prodidit de ſe certe Anglus, qui ita: *ſi in textum recipias* (nempe *ſecedit*) *legendum* (in proximis: *orationem hujuſcemodi* habuit) *habet*. potuitne adeo iſti Critico ignota eſſe *Enallage temporis*, ſive potius, ut mihi videtur, genus illud Figurae, quam vocant *Hyperbaton?* de quo plura jam contuli exempla ad *c.* XII. n. 1.

OMNIBUS ARBITRIS P. AMOTIS. Baſil. 2. *arbitriis*. inconcinne. atque ſic tamen edit. Pareana Symmachi 1. epiſt. III. *Bonis remotis* arbitriis *otiabar*. *Arbitri* ſunt inſpectores, cenſores, quique facta tua aut dicta arbitrentur, ut definit Lipſius ad Vellej. II. *c.* XIV. vide & Plaut. Mil. Act. II. Sc. II. *v.* 3. Prudent. Cathemer. Hymn. II. *v.* 105. ſeqq. *Arbitrari* quippe conſideratiſſimum verbum Romanae conſuetudinis, quo omnes *teſtes* utebantur, etiam qui de rebus compertis teſtimonium dicebant. Briſſon. v. Form. p. 477. Sed in Guelf. a. primitus fuit: *omnibus arbitris remotis*. & ſic Livius VII. *c.* V. *eſſe*, *ait*, *quae cum eo agere arbitris* remotis *velit*. procul *inde omnibus* abire *juſſis*, *cultrum ſtringit*. Apulej. Apolog. p. 301. remotis *arbitris*, *ſecreto aliquo loco*. Curt. VI. *c.* XI. *in* intimam *diverſorii* partem *ſeceſſit*, *&* remotis *arbitris quaeſtionis exſpectavit eventum*. Lactant. I. *c.* XXII. *huc ſe* remotis *arbitris inferre conſueverat*. Cic. III. Offic. *c.* XXXI. remotis *arbitris ad ſe adoleſcentem juſſit venire*. Licuiſſe tamen auctoribus aliis atque aliis verbis uti, Livius demonſtrat XXII. *c.* IX. *Senatus*, ſummotis *arbitris conſuli coeptus*. Noſtro verbum *amovere*, diverſa paullulum notione, etiam *c.* XXIII. n. 1. placuit, uti *c.* L. ab*ditis praeſidiis*. Horat. I. Sat. I. *v.* 27.

Sed tamen amoto *quaeramus ſeria ludo*.

Seneca Troad. *v.* 514.

Procul *hinc recede*, *teque diverſam* amove.

Denique in Guelf. 5. non comparet *τὸ omnibus*: abeſt quoque ab uno Waſſii: nec illi omnes, quos citavimus, neceſſarium habuerunt, praeter Vellejum Paterculum, qui habet: *immunis ab* omnibus *arbitris eſſet*. & eſt genii Salluſtiani, vide *c.* XIII. n. 3. XXII. n. 1. alibi. quare nihil mutandum.

2. SPECTATA FORENT. Aldina & Vulgares edd. *ſatis ſpectata foret*: & particulam *ſatis* quidem etiam in Rem. 1. Vinar. 2. Eccard. Baſil. 3. Guelf. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. exſtare, teſtor: neque aliter Platus atque Terentius. Sed noſtri vetuſtiores omnes abjiciunt. aſt *foret* in Eccard. Struv. Guelf. 7. 8. & 12. ſolis reperi, nec tamen ſatis ſincere, ſed cum veſtigiis liturarum: ceteri *forent*. Ac defendit ſe ſatis Noſter cum illo notiſſimo Jug. *c.* XXXVIII. Nox *atque* praeda *caſtrorum hoſtes*, *quo minus victoria uterentur* remorata ſunt. ubi vide. Pro *ſpectata* Baſil. 3. *exſpectata*. alterum vero Gloſſae reddunt *nota*, *probata*. Curt. IX. cap. IV. n. 24. *Ducem* ſpectatae virtutis *elegerant*. Ovid. I. Triſt. eleg. IV. *v.* 25.

Scilicet ut fulvum ſpectatur *in ignibus aurum*,
Tempore ſic duro eſt inſpicienda *fides*.

adde Livium II. cap. VII. ubi Gronovius haec Salluſtii etiam ſine particula *ſatis* citat.

NEQUIDQUAM. In MSS. antiquioribus Fabric. utroque, Vinar. 1. Sen. 1. Guelf. 1. a. & 5. lego *nequiquam*, quod pro Pierio, Giſanio aliiſque erit, quos citat Brockhus. ad Propert. II. eleg. III. *v.* 5. proque Scioppio ad Phaedr. II. Fab. V. *v.* 24. qui ex vett. libb. hanc ſcripturam reſtitutam volunt: *qui*, in *quiquam* ſexto caſu accipientes. Sed N. Heinſius noverat voluntatem certe Pierii, & tamen in Virgilio ſuo dedit *nequidquam*, quem contulerat cum vetuſtiſſimo exemplari Florentino: Jac. etiam Gronovius in

Digitized by Google

portuna res cecidiſſet; ſpes magna, dominatio in manibus fruſtra fuiſſent: neque ego per ignaviam, aut vana ingenia, incerta pro certis ca-
3 *ptarem. Sed quia multis & magnis tempeſtatibus vos cognovi fortes fidosque mihi: eo animus auſus, maxumum atque pulcherrumum facinus inci-*

pe-

Tacito, ad ejuſdem fere aetatis MS. expreſſo, *nequidquam* ſcripſit, quos ego ſecutus ſum, etſi ceteri noſtri MSS. oſtentarent *nequicquam*. & ſic Baſ. 1. cum antea habuiſſet *necquicquam*. praeter Guelf. 10. & Heuſſ. qui *nequiquam*, & Senat. 2. qui *nequidquam*. Erit igitur haec particula idem quod *non quidquam*, h. e. *nihil*, & per eam, qua hoc poni ſolet, Ellipſin *ob nihil*, vide ad Cic. IX. Ep. III. extr. hinc & *non*, & *fruſtra* ſignificat, de qua notione Servius ad v. Aen. *v.* 791. infra *c.* LVIII. *quem non pericula excitant*, nequidquam *hortere*. Liv. v. *ut* nequidquam *retinente atque obſecrante Aemilio Tuſculum fugerent*. mox: nequidquam *exterrita civitate*.

Opportuna res cecidisset. Pro *opportune* accidiſſet. Sic Cic. 1. ad Qu. Fr. ep. III. *a te mihi omnia ſemper* honeſta & jucunda ceciderunt. Coelius Cic. VIII. ep. VI. n. 8. *neque ille tacere eam* rem *poterit, quae ſuae ſpei tam* opportuna acciderit. adde *c.* XXVI. extr. aſpera foe*daque evenerant*. pro *cecidiſſet* Baſil. 2. Rem. 1. Incert. 1. Struv. Guelf. 7. 8. 10. & 12. *accidiſſet*, contra Ciceronem & Caeſar III. Civ. *c.* LXXIII. *Si non omnia* caderent ſecunda, *fortunam eſſe induſtria ſublevandam*.

Spes magna, dominatio. Sic meliores. nam in Acad. Incerto utroque, Struv. Vinar. 2. Eccard. Rem. 1. Guelf. 3. 6. 7. 8. 10. 11. 12. & ed. vet. eſt *ſpes magna dominationis;* in Guelf. 9. & Baſil. 2. *dominatioque;* in Senat. 2. & Heuſſ. *dominationiſque*. Neque probo quod in Fabric. 1. video *fuiſſet*. Loquitur enim Oratorum more, qui per *Correctionem* ſaepe ſimilia & magis ſignificantia ſubjiciunt, omiſſa conjunctione. Sic Noſter infra *c.* XXXIX. Caeſar. 1. Gall. *c.* XXXI. n. 14. Terent. Hec. A. II. Sc. I. adde G. Jo. Voſſ. Inſt. Or. v. *c.* II. & quae nos ad *c.* VII. n. 4. Excurſ. II. n. 5.

In manibus. In propinquo & ita certa, ut eas quaſi manibus teneremus, quod Glareanus tamen tolerare non potuit. Sic mox n. 10. *Victoria nobis* in manu. ubi plura.

Per ignaviam aut vana ingenia. Guelf. 11. Sen. 1. Baſil. 3. & a manu ſecunda Eccard. *aut* per *vana ingenia*. confer *c.* XLIX. n. 1. Sed fallor, aut Salluſtius ſcripſit: *neque ego per* ignava, *aut vana ingenia*: ita ut *ignava ingenia* oppoſuerit *virtuti;* & *vana*, *fidei* conjuratorum, de quibus principio Orationis dixerat. *ignavia* dederat ſcriba, pro *ignava*, uti olim apud Tacit. XIV. Ann. *c.* II. edebatur *laſcivia* pro *laſciva*. & infra Jug. *c.* XXX. n. 3. *ſuperbia* pro *ſuperba* in MSS. Certe librariis ejus aetatis non poteſt haec terminatio fuiſſe inſolens, qua *induſtris*, *limis*, *lepidis*, *ſceleſtis* & ſimilia primo caſu dicebant, vide Reines. ad Petron. Sat. *c.* LXI. Sic *enodis* pro *enodus* in Gloſſ. Iſidori p. 25. *gnaruris* pro *gnarus* & ſimilia. quod cum aliis ab Salluſtio abhorrere videretur; addita littera, fecere ignaviam.

3. Multis et magnis tempestatibus. Temporibus, caſibus: quomodo Cicero frequenter *tempora* pro diſcriminibus & negotiis ponere ſolet, vide Hottomann. ad Or. pro L. Man. *c.* 1. adde Scholiaſt. Thucyd. ad 1. *c.* XXXVI. & quae Oratoribus *tempora*, eae Hiſtoricis antiquioribus *tempeſtates*, vide Jug. *c.* LXXIII. Guelf. 11. Praepoſitionem *in* addit. longe elegantius abeſt, ut Cic. v. Epiſt. XI. n. 1. *Reliquis tuis* rebus *omnibus pari me ſtudio erga te* cognoſces. Locum ita aemulatus eſt Herodianus II. *c.* VII. num. 7. *ἀδοκιμήσας δ' ἐν πολλαῖς καὶ μεγάλαις πράξεσι.*

Eo animus ausus est. Propter id, *propterea*. infra *c.* LII. eo *fit*, *ut impetus fiat in vacuam remp.* ſupra *c.* XIII. extr. dignum & neceſſarium habuit Graevius, quod obſervaret ad Cic. pro S. Roſc. *c.* XXXI. Sic *quo* eſt *propter quod* *c.* 1. n. 3. *eſt* Incert. 1. habuit tantummodo inter lineas; Heuſſ. *eſt auſus*.

Pulcherrumum facinus incipere. Videbatur ſane Catilinae *pulcherrimum facinus* Conjuratio, & dicere ita potuiſſe, patet ex notatis ad *c.* II. n. 9. quomodo Tacit. 1. Hiſt. *c.* XLIV. *ut* pulchrum *& memorabile* facinus *jactabant*. Terent. Phorm. A. v. Sc. VI. *v.* 31. *Hic* pulcherrumum facinus *audivi*. adde Tacit. 1. Ann. *c.* XVIII. Curt. VI. *c.* VII. n. 10. At verbum *incipere* Grutero inviſum fuit, & abeſſe debere, pro certo enunciat. Codd. ejus, praeter Polonicum, atque noſtri ſervant omnes, & Guelf. 10. verbo auctius: *facinus* facere & *incipere*. Sed vulgatam jam defendit Criſpinus loco gemino Terent. Eunuch. A. v. Sc. VIII. *v.* 15.

> - - *an me, qui* auſus ſim
> Incipere, *an fortunam collaudem*.

Ibid. A. IV. Sc. III.

> *Hoccine tam audax* facinus facere *eſſe* auſum.

Verbum autem *Incipere* eſſe magnorum facinorum & audaciae, obſervavit Donatus ibid. A. v. Sc. VII. *v.* 1. Noſter autem amat Verba addere, quae alii omittunt. Sic *c.* XXI. *cum eo ſe*

Con-

pere: ſimul quia vobis, eadem mihi, bona malaque intellexi. nam idem 4
velle atque nolle, ea demum firma amicitia eſt. Sed ego quae mente agi- 5
ta-

Conſulem initium agendi *factuꝛum*. Jug. *c.* XXXVI. *maturat in Africam* portare. *c.* LXXIX. *maturavere iter* pergere: ibi plura. Auct. B. Afric. *c.* LXXV. iter *ad oppidum Sarſuram* ire contendit. Perperam Pareus & Rupertus ſcribunt a MSS. abeſſe Verbum *incipere:* ipſi enim nullos conſuluerunt, & Gruteri *adeſſe* mihi quidem *abeſſe* legiſſe videntur. Sed quae iſta ſocordia?

4. QUIA VOBIS EADEM QUAE MIHI BONA MALAQUE ESSE INTELLEXI. Sic eſt in omnibus, quotquot viderim, editionibus; & tamen auſus ſum & pronomen *quae*, & Verbum Subſtantivum ejicere. *quae* non invenit in probatiſſimis Nazariano & Commeliniano Gruterus; ipſe in Fabr. 2. deprehendo: *quia eadem vobis* atque *mihi*, optima latinitate & librariis etiam ſatis cognita. Remenſ. 1. aliter turbat: *quae mihi eadem quae vobis mihi bona*. Incert. 2. *eadem* illa, *quae mihi*. Facile itaque perſuadebo, a Salluſtio eſſe: *eadem mihi*, cujus Graeciſmi vulgata illa eſt interpretatio. Lucr. III. *v.* 1052.

> - - - *quorum unus Homerus*
> *Sceptra potitus* eadem aliis *ſopitus quiete eſt*.

quem video citaſſe N. Heinſ. ad Ovid. I. Amor. Eleg. IV. *v.* 1.

> *Vir tuus eſt epulas* nobis *aditurus* eaſdem.

ubi plura collegit: inter ea locum Cicer. IX. epiſt. VI. n. 8. quem Graevius eodem modo accepit. adde ad Claudian. II. Stilic. *v.* 30. Jac. Gronov. ad Cic. X. epiſt. XXXII. p. 854. & Drackenborch. ad Silium XV. *v.* 400. atque ſic ceperat Noſtrum Manutius Jug. *c.* LXXXV. n. 17. *faciant* idem majoribus *ſuis*. ſed perperam. Sic interpretatur Vorſtius Juſtin. II. *c.* IV. *Virgines in* eumdem ipſis *morem non otio ſed armis exercebant*. Jam illud *eſſe* omnes Salluſtiani ſupervacuum habebunt, nec comparet in editt. Pomponianis & ſequacibus, neque in Colonienſi, neque in MSS. Guelf. 3. 8. & 12. locum mutat in Acad. Guelf. 6. 9. & 10. Vide Vatin. Cic. V. epiſt. X. n. 5. Cic. VI. ep. IV. n. 3. *Nunc tantum videmur* intelligere, *non diuturnum bellum*. Supra *c.* XIX. *quod eum infeſtum inimicum Cn. Pompejo* cognoverat: uti ex hoc *c.* paucis ante lineis, & *cap.* XXXII. *quorum* cognoverat *promtam audaciam*. adde *c.* XXXVII. & Jug. *c.* XXXVI.

BONA MALAQUE. Guelf. 2. prima manus non dedit copulam. diſce autem hic principium omnis amicitiae, quod latius exſequitur Ariſtoteles II. Rhet. *c.* IV. adde D. Chryſoſtom. Homil. XXII. in Ep. ad Rom. & quae ex hac domeſtica Catilinae Oratione Cicer. pro Murena *c.* XXV.

IDEM VELLE, ATQUE NOLLE. Vulgo: *idem velle*, *atque* idem *nolle:* & ſic quidem plurimi MSS. cum Auguſtino, Hieronymo, Zenone Veronenſi, Sidonio, (vide Herald. & Elmenhorſt. ad Minuc. Fel. *c.* 1. Jo. Savar. ad Sidon. V. epiſt. III. p. 307.) Jo. Salisberienſi III. Policr. *c.* XII. Aelredo I. de Spir. Amicit. p. 140. At noſtram lectionem indicavit ex vetuſtiſſimo Commeliniano Gruterus, I. Waſſe ex Regio, Gudius ex Remenſi 1. ipſe lego illam in Guelf. 5. qui ſe mihi ſaepe probavit, & 9. Firmat Jo. Salisber. III. *c.* IV. *Idem ſiquidem* velle & nolle (*ut ait hiſtoricus*) *ea demum firma amicitia eſt*. Silius IX. *verſ.* 406. Apulej. de Hab. D. Plat. pag. 25. Minucius loc. cit. Sidon. IV. epiſt. 1. Aelredus Libr. III. pag. 145. *& ſic idem velit*, & nolit *cum ipſo*. Praeferunt iſti fere *&*, uti Guelf. 2. & 8. Sed Gruterus ſuaviorem auribus gnomen credebat, ſi abjecta copula eſſet: *idem velle*, *idem nolle*. & ſic duo apud Waſſium, & ex noſtris Guelf. 6. & a manu prima 12. quo trahas licet Fabric. 2. *velle idem atque idem nolle*. & tuetur ex parte Noſter Jugurth. *c.* XXXI. *quos omnis eadem cupere*, *eadem odiſſe*, *eadem metuere in unum coegit*. Neque eſt in Veneta A. 1500. Sed Vinar. 1. *eadem velle atque eadem nolle*. Verum quam nunc habes lectionem, ea longe praeſtantior. Nihil juvant verba Cicer. pro Planc. *cap.* II. Laelio *c.* IV. I. Offic. *c.* XVII. III. *cap.* X. Lactant. de morte Perſec. *c.* VIII. Sueton. Othon. *c.* II. Quinctil. Declam. IX. & XVI. Plin. Paneg. *c.* LXII. & IV. epiſt. XV. Tacit. XII. Ann. *c.* 1. Ennod. VI. ep. XXIV. Auguſtin. IV. Conf. *c.* VI. etſi eos in ſententiam legiſſe, non alienum erit.

5. QUAE MENTE AGITAVI. Guelf. 10. & 11. *quae* animo ac *mente agitavi:* Eccard. & Guelf. 1. ſed uterque a manu correctrice: *quae hactenus mente agitavi*. Falſo. Parum potius decederet, ſi & *mente* abeſſet. ſed addit Noſter Jugurth. *c.* XI. *& ipſe longe aliter* animo *agitabat*, & Juſtin. VIII. *c.* III. num. 12. *Inde*, *quaſi omnia*, *quae* agitaſſet animo, *ei licerent*, *auraria in Theſſalia occupat*. adde Vellej. Pat. I. *c.* XVI. num. 1. Dein Baſil. 2. *jam vos omnes antea*. mox pro *diverſi* Fabric. 1. *diviſi*, id quod alibi etiam in MSS. erratum eſt. vide *c.* V. n. 8.

6 *tavi, omnes jam antea diverſi audiſtis. Ceterum mihi in dies magis animus accenditur, cum conſidero, quae conditio vitae futura ſit, niſi nosmet*
7 *ipſi vindicamus in libertatem. Nam poſtquam respublica in paucorum jus atque ditionem conceſſit; ſemper illis reges, tetrarchae vectigales eſſe:*

6. MAGIS ANIMUS ACCENDITUR. Gruterus in ed. vetuſtiſſima & Palat. 11. & 12. recentiſſimae aetatis invenit *magis magiſque*. alii in aliis. nos in ed. vet. Vinar. 2. Fabric. 2. Guelſ. 7. 8. 9. 10. 11. 12. ſed in Incert. x. *magis & magis*. in Baſil. 2. *magis ac magis* eſſe comperimus. Pariter peccaverant librarii *c.* VII. n. 1. & *c.* XVII. n. 5. Pro *accenditur*. Fabric. 1. *incenditur*. prohibent ceteri omnes, & Silius V. *v.* 305.

- - - data foedera nuper

Accendunt animos *exſpectatique nepotes*. & Liv. XXI. *c.* XLIII. Accendit *praeterea* animos & ſtimulat *dolor, injuria, indignitas*. adde infra *c.* LI. n. 10. Jug. *c.* VIII. n. 1. Baſil. 3. *vitae futurae*. Sed Verbum *Sit* aegre tolerat conſuetudo Criſpi, vide *c.* XXXIV. n. 2.

NISI NOSMET IPSOS VINDICAMUS. Sic optimae edd. & ex MSS. Guelſ. 5. Fabr. uterque, Rem. 2. Baſil. 1. Vinar. 1. Sen. 1. (qui tamen *vendicamus*) & Eccard. a manu prima. Ceteri aut *vindicemus*, aut *vendicemus*. Sed nihili eſſe *vendico* Verbum dudum viri docti demonſtrarunt. Modum autem Indicativum poſt particulam *niſi* poni, probat Terent. Andr. A. IV. Sc. I. *v.* 18. & Noſter infra extr. h. *c.* & *c.* LII. n. 33. Rivius malebat: *ni noſmet ipſi:* ſed Gruterus nihil ex ſuis monuit. Scio, eleganter Pronomen *ipſe* cum Verbo, Nominandi Caſu, conſtrui, vide ad Cic. 1. epiſt. 1. n. 1. at contra Codd. haud facile quidquam novarem; niſi ipſe Criſpus infra *c.* XXIII. n. 2. pro Rivio facere videretur, cui & propterea auſcultavi. vide Gronov. ad Senec. 1. Nat. Qu. Praefat. & ad Liv. II. *c.* XIX. Cl. Graevius ſemper ita Ciceronem & optimum quemque loqui exiſtimat, ea autem loca, ubi Pronomina in uno caſu ponuntur, corrupta eſſe. Manutius autem utramque formam probat, cujus judicium ſequitur Cl. Ducker. ad Flor. III. *c.* XVIII. n. 7. Et hic quidem plura loca congeſſit, ubi *ſemet ipſum*, *nobiſmet ipſis*, *ſibi ipſi* & talia ad eamdem formam leguntur. Illis addere poſſes Cicer. 1. de Leg. *c.* X. Pomp. Melam III. *c.* I. Apulej. VIII. Met. p. 204. Lactant. III. *c.* VI. & XVIII. & pluries. Saepiſſime autem omnium Zeno Veron. unico Serm. XXV. e. g. *neque* ſemetipſum *oculis conſiderare poteſt*. item: *deſcribunt* ſibimetipſis *dignitates*. item: ſemetipſum *diſcutias ſemper* &c. Sed in hoc & hujus aetatis ſcriptoribus ferendum eſſe; vetuſtiores tamen *ipſe* primo Caſu cum alio quocumque alterius Pronominis Caſu junxiſſe, cenſeo. Quare non multum repugnarem illi, qui multa loca, ubi nunc aliter legimus, corrupta dixerit. Etenim ratio Latinitatis pro Nominativo militat, quae cum aliis aliquot linguis paullo difficilior appareat, factum, ut ab librariis frequenter in faciliorem mutaretur. Praeterea Guelſ. 6. habet *in libertate*. Alterum exſtat in Monumento Ancyrano Tab. I. REMP. IN. LIBERTATEM. VINDICAVI. Cicer. Parad. V. extr. *Nolite ſinere nos cuiquam ſervire*. in libertatem *vindicari vult*. Id. II. Fam. ep. V. extr. In *veterem dignitatem ac* libertatem *vindicaturus*. adde pro Flacco *c.* XI. extr. Livius XXIX. *c.* V. *miſſum ſe ad eos vindicandos* in libertatem. adde II. & III. *c.* L. Vellej. II. *c.* LXIV. Juſtin. XXXVI. *c.* I. Ovid. IV. Faſt. *v.* 90. Pompon. l. 2. §. 24. D. de O. I. & Coel. Rhodig. XVII. L. A. *cap.* XXIX.

7. IN PAUCORUM POTENTIUM. Notavit Putſchius, libros aliquot habere *potentiam*; atque id legimus in Fabric. 1. & Eccard. adprobat Colerus: mox tamen *potentium* pro Gloſſemate habet. in poſteriorem ſententiam diſcedent, qui reputabunt ſecum, vocabulum *paucorum* libera etiam tum rep. inviſam adeo ὀλιγαρχίαν notaſſe. Neque aliter Noſter infra *c.* XXX. n. 4. *calumnia* paucorum. *c.* XXXIX. n. 1. paucorum *potentia crevit*. Jug. *c.* III. extr. *potentiae* paucorum *decus atque libertatem ſuam gratificari*. *c.* XXXI. num. 19. *cum regna, provinciae, leges - penes* paucos *erant*. *c.* XLI. num. 7. Paucorum *arbitrio belli domique reſp. agitabatur*. Lentulus Cicer. XII. ep. XV. *ſive potentia* paucorum, *qui & antea pari contumelia viros clariſſimos adfecerant*. Cic. II. Agrar. *c.* III. *cum me intelligam non hominum potentium ſtudio, non excellentibus gratiis* paucorum, *ſed univerſi populi R. judicio conſulem factum*. quare ita hic *potentium* delendum, ut Jug. *c.* XXXI. n. 9. *nobilibus*, quod pro Gloſſa τῷ *paucis* legitur adjectum.

JUS ATQUE DITIONEM CONCESSIT. Guelſ. 6. & 10. *dictionem*, quomodo membranas ſcribere, jam alias obſervavi. ſed Guelſ. 5. *jus atque conditionem*. Non memini, aliquem ex veteribus ita locutum; ſed alteram dictionem ex Liv. XXXVI. *cap.* XIV. Senec. epiſt. XXIX.

eſſe: populi, nationes ſtipendia pendere: ceteri omnes, ſtrenui, boni, nobiles atque ignobiles vulgus fuimus, ſine gratia, ſine auctoritate, his ob-

XXIX. firmavit Putſchius. Auſonius Caeſar. Praefat.

> *Caeſareos proceres*, in *quorum* regna, *ſecundis*
> *Conſulibus*, *Romana potentia* ceſſit.

Aurel. Vict. Caeſ. *c.* XX. *Arabas in ditionem redegit: Adiabena quoque, ni terrarum macies deſpectaretur, in tributarios* conceſſiſſet. Zeno Veron. Serm. XXV. *neque indulgeas adverſum virtutem rationis vitia inſoleſcere, & ſummam regni in ſua* jura ditionemque *convertere*. Sen. Hippol. *v.* 416.

> - - *torvus, averſus, ferox*
> In jura *Veneris* redeat.

Similiter jungit *jus imperiumque* Liv. XXXIX. *c.* XII. & Caeſar I. Gall. *c.* XXXI. *ſub ditione atque imperio eſſe*. De Verbo *concedere* vide notam ad Jug. *c.* XVIII. extr. Baſil. 3. *ditiones*: minus eleganter.

TETRARCHAE. Qui in gente *in quatuor partes* diſtributa, ſingulari parti praeerant, ita proprie nominati. Poſtea id nomen iis impoſitum, qui parti terrae praeeſſent, etiamſi non tres alii aliis partibus praepoſiti erant. immo Jac. Cruquius exiſtimavit, generatim ſaepe hoc nomine denotari quemcumque praeſidem ex Matth. *c.* XIV. comm. 1. Luc. III. comm. 1. & Cic. pro R. Dejot. *c.* IX. in quo tamen alii merito diſſentiunt. vide Salmaſ. Exerc. Plin. p. 406. Scalig. in Euſeb. p. 163. Dignitate erant fere regia, quibuſcum ſaepiſſime conjunguntur, uti apud Cic. in Vatin. *c.* XII. pro Milone *c.* XXVIII. alibi.

VECTIGALES ESSE. Hoc eſt, *vectigalia*, ſive certos reditus aerario Romano *pendere*. Latinitatem adſtruit Salvianus VI. de Prov. D. *Fortiſſimi quondam Romani erant, nunc ſine viribus. terrebant Romani veteres, nos timemus.* vectigalia *illis* ſolvebant *populi barbarorum*, *nos* vectigales *barbaris* ſumus. De vectigalibus ipſis, poſt Burmanni utiliſſimam operam, ne pauca quidem dicere licet.

POPULI, NATIONES. *Nationes* ut a populis differant ex Gloſſa MS. docui ad *c.* X. n. 1. Firmat Cic. I. de Inv. *c.* XXIV. *Hominum genus in* natione *conſideratur*, Grajus, *an* Barbarus. idem pro Fonteio *c.* IX. & X. *nationes* de variis Gallorum populis & civitatibus adhibuit. Jungit autem *Reges*, *nationes*, *populos* idem II. Offic. *c.* VIII. & alibi. & quoniam vox origine idem eſt, quod Graecorum *γένος*, uti indicavi ad *c.* II. n. 2. eleganter Tullius *nationem Candidatorum*, *Optimatium* dixit, pro *genere* illorum hominum: uti Plautus Rud. A. II. Sc. II. *v.* 6. *famelica hominum* natio. Eodem modo frequenter *gentes* & *populos* jungunt auctores, ut Mela I. *c.* XXI. *Una* gens, *aliquot* populi, *& aliquot nomina*. Sic Virgilius, Liv. alii *gentes populique*. Adi omnino Gronov. ad Liv. V. *c.* XXXIV. & quidni? cum *genus*, *gens*, *natio* parum diſcrepent. Hoc loco Remenſ. 2. *populi & nationes*.

STIPENDIA PENDERE. Rem. 1. Baſil. X. *ſtipendia impendere*: Guelſ. 10. *ſuſpendia pendere*. ceteri nulla tali labe infecti ſunt. *Stipendia* ſunt *Tributa* aliter dicta, niſi ubi pro *Salariis*, ut aliqui loquuntur, militum ſumuntur. Leg. 27. de V. S. Stipendium *a ſtipe adpellatum eſt, quod per ſtipes, id eſt, modica aera colligatur. idem hoc etiam* tributum *adpellari Pomponius ait*. Livius II. *c.* IX. *Portoriis quoque & tributo plebe liberata, ut divites conferrent, qui oneri ferendo eſſent: pauperes ſatis* ſtipendii pendere, *ſi liberos educarent*. Sulpic. Sev. I. H. S. *c.* XXXVII. *Moabitas ſubjugavit, Syriam ſubegit*, ſtipendiumque *impoſuit*.

CETERI OMNES. Pro eo, quod eſſet: *Nos* vulgus fuimus. quod quidem non ita commode addere potuit, cum *ceteri omnes* majoris invidiae cauſſa diceret; attamen & ſaepe iſtud Pronomen omitti, docuit Gronovius ad Liv. XXXII. *c.* XXI.

STRENUI, BONI, NOBILES ATQUE IGNOBILES. *Boni* deeſſe video Guelf. IX. nec apparet in Baſil. 1. I. Waſſe: boni *ſi abeſſet, melius meo judicio procederet ſententia*. nihil tamen mutare audet: quam illi mentem bona ratio dedit. nam *ſtrenui* & *boni* ita conjunguntur, nti Jug. *c.* XXXIII. *quo plura* bene *atque* ſtrenue *feciſſet*. & II. de Rep. Ord. *libertas juxta* bonis *& malis*, ſtrenuis, *atque ignavis optabilis eſt*: Horat. IV. Od. IV. *v.* 29.

> *Fortes creantur* fortibus *ac* bonis.

ad quem locum plura congeſſit R. Bentlej. p. 162. Cato apud A. Gell. XVII. *c.* XIII. *quin populi &* boni, *&* ſtrenui *ſint*. de Copula inter *nobiles* atque *ignobiles* egit Perizon. ad Sanct. IV. *cap.* VII. ſed mihi hic locus ſimillimus videtur illi Liviano X. *cap.* XXXVI. *Omnes undique anniſi, duces, milites, peditum equitum*que *vis*.

VULGUS FUIMUS. Sic MS. Gruteri & noſtri omnes. at edit. vet. cum unico Incert. 2. *vulgus ſumus*, quod Rivio placuerat, etſi non damnaverit vulgatam. *Vulgus*, quaſi ſine nomine, adeoque ſine ulla gloria & auctoritate. Juſtin. XLI.

Digitized by Google

8 *obnoxii, quibus; ſi reſpublica valeret, formidini eſſemus. Itaque omnis*
gratia, potentia, bonos, divitiae apud illos ſunt, aut ubi illi volunt: re-
9 *pulſas nobis reliquere, pericula, judicia, egeſtatem. Quae quouſque*
tan-

XLI. *c.* I. *veluti* vulgus *ſine nomine*, *praeda victorum fuere*.

SINE GRATIA, SINE AUCTORITATE. Varie capiunt *gratiam* interpretes. ſed eſt proprie, qua quis *gratus* eſt hominibus, & eo quaelibet facili negotio efficere poteſt: dum quisque ipſi gratificatur. Cic. II. de Inv. *c.* XXII. *Gratiam* definit, *quae in memoria & remuneratione officiorum, & honorum, & amicitiarum obſervantiam teneat*. quae pars eſt iſtius *Gratiae*. Ariſtoteles ſaepius memorat quosdam χαρίεντας, qui illi ſunt *Optimates*, quique honores gerunt: & opponuntur τοῖς πολλοῖς, h. eſt, Vulgo & φορτικωτέροις, hominibus abjectis & ſordidis. ex. gr. II. Polit. *c.* V. I. ad Nicom. *c.* IV. & XIII. Zoſimo I. *c.* V. extr. cum aliis ſunt χαριέστεροι. Liv. VI. *c.* XXXIV. de Fabia nupta plebejo: *nupta in domo, quam nec bonos, nec* gratia *intrare poſſet*. Ovid. I. Amor. eleg. VI. *v.* 21. de ſe, qui janitorem interceſſione ſua a verberibus liberaverat:

Ergo, quae valuit pro te quoque gratia *quondam,*
(Heu facinus!) pro me nunc valet illa parum.

Diſtincta igitur iſta ab *auctoritate*, & diſtinguit Cic. pro Milone *c.* V. *Quae quidem ſi potentia eſt appellanda potius, quam propter magna in remp. merita mediocris in bonis cauſſis* auctoritas, *aut propter hos officioſos labores meos nonnulla apud bonos* gratia. adde IV. ep. XIII. n. 7. XIII. epiſt. XLIX. n. 2.

HIS OBNOXII. Poteſtati, adeoque injuriae eorum expoſiti. vide ad *c.* XIV. n. 6.

SI RESP. VALERET. Guelf. 2. *publica res.* de verbo *valere* adeas notam ad *c.* XVII. n. 7. & numquam adſenties Baſil. 2. *praevaleret*.

8. BONOS. Sic ſcribunt MSS. praeter Incert. 2. Baſil. 2. Guelf. 3. & 10. ubi *honor*, & 4. ubi *onos* adparet: id quod propter notam ad Jug. *c.* C. non praetereundum fuit. Vinar. I. *honeſtas*.

AUT UBI ILLI VOLUNT. Elegantius Pronomen abeſt ab Fabric. 2. *volunt* eſt auctoritate & potentiae, uti apud Caeſar. I. Gall. *c.* XIII. *ibi futuros Helvetios, ubi eos Caeſar conſtituiſſet, atque* eſſe voluiſſet. *Ubi* poſitum pro *apud quos*, quemadmodum & alii de perſonis & rebus poſuerunt alia etiam *loci* Adverbia. Vide ad Jug. *c.* XIV. n. 22. *quamquam tibi immaturo*, & unde *minime decuit, vita erepta eſt.* pro *a quo*.

REPULSAS NOBIS RELIQUERE. Vulgo: *nobis reliquere pericula, repulſas* &c. Sed alterum illum verborum ordinem multo concinniorem inveni in Guelf. 5. & 9. Rivius etiam in ſuis vetuſtis. Fabric. uterque Heuſſ. & Sen. 2. *nobis pericula reliquere, repulſas* &c. Vulgati ordinis cauſſa fuit, quod quidam librarii *repulſis* ſcripſerant, (hinc Guelf. 6. *expulſis*) quod ne jungeretur τῷ *nobis*, & error itaque conſervaretur, alius ordo placuit, ut alibi factum eſſe conſtat. Hic autem mihi obſcuri quidam viri occurrent, quibus ſatius videbitur, nomina omnia conjuncta eſſe, quam unum a ceteris ſeparatum. Sed iſtos parum latine ſcire Cic. XIII. ep. LXV. n. 5. XVI. ep. II. extr. Liv. XXXI. *cap.* XIV. XXXV. *c.* XL. & multi alii demonſtrabunt, adde *c.* XIII. n. 3. XIX. n. 4. infra *c.* XXI. n. I. At ne quid diſſimulem Guelf. 5. habet *repulſa*. Anne veteres *repulſa* & *repulſum* dixere, uti *praeſtigia, praeſtigium; vertebra, vertebrum; alimonia, alimonium?* qualia plura habet Reineſius Ep. XXV. ad Daumium. Neque id reticere volui in Eccard. Acad. Sen. 2. Baſil. 2. Heuſſ. Guelf. I. 4. & 8. eſſe *relinquere*, vide ſupra ad *c.* V. n. 9.

EGESTATEM. Guelf. 4. corrigit *egeſtates*, & ſic habet Baſil. 2. ut plutium ſcilicet numerus ſervaretur. Sed miſcent utrumque, ut Liv. XXXVII. *c.* XLV. *aliis belli* caſibus, *aliis* morbo *abſumtis*. Idem XXXVIII. *c.* XXI. *ſagittis*, glande, *jaculis*, uti Noſter Jug. *c.* LVII. ibidem *jacula* tormentis, *aut* manu *emiſſa*. Idem Livius XXXIV. *His duceni quinquageni aeris in* pedites *diviſi, duplex* centurioni, *triplex* equiti. Capitolin. Maximin. *c.* XIII. *Cum ferre non poſſet, quod* delatores *evocaret*, accuſatorem *immitteret*. Sidon. IV. ep. VIII. *fluvius* avibus *ac* piſce *multo refertus*. Treb. Pollio Gallien. *c.* VIII. *Omnes viae ludis*, ſtrepituque *& plauſibus perſonabant*. Hinc recte Tacit. I. Ann. *c.* VII. Gronovius Jacobus reſtituit: *nec* laeti *exceſſu principis, neu* triſtior *primordio, lacrymas, gaudium, queſtus adulatione miſcebant*.

9. QUAE QUOUSQUE TANDEM PATIEMINI? Plena indignationis Oratio, & obſervavit Quinctil. III. *c.* VIII. Catilinam ita loqui, *ut rem ſceleratiſſimam non malitia, ſed indignatione videatur audere*. Vinar. I. voce auctior: *Quae* omnia *quouſque tandem* &c. *Tandem* abjecerunt Acad. & Guelf. II. duo etiam Putſchii. At ceteri ſervant melius cum Cic. I. Cat. *c.* I. Qnouſque tandem *abutere, Catilina, patientia noſtra?*

FORTISSUMI VIRI. Remenſes, Fabriciani, Senato-

Digitized by Google

tandem patiemini fortiſſumi viri? nonne emori per virtutem praeſtat, quam vitam miſeram atque inboneſtam, ubi alienae ſuperbiae ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verum enim vero pro Deum atque bomi- 10. Al
num C. xxi.

natorii, Baſil. 1. Incert. 2. Guelf. 2. 4. 6. & inde ab 8. reliqui nmnes: *O fortiſſumi viri.* quod in hac oratione improbare nnn audeo, etſi cognoverim, aliis locis quampluribus quintn Caſui eam Interjectionem inter lineas MSS. eſſe adpictam, ubi nemo deſideraret. & ſic ſupra ſcripta eſt hoc loco Incert. 1.

NONNE EMORI. Legerem *mori*, inquit Ciacconius. infeliciter, ut ſolet. Adverſarios habet MSS. omnes praeter Struvianum, & Plaut. Pſeud. A. 1. Sc. III. *v.* 102. & 104. *Ex tua re non eſt, ut ego* emoriar. *v.* 105. *Si ego* emortuus *ſim*: & Catullum Carm. LIII. Phaedr. 1. Fab. VI. apud Muncker. ad Lactant. Placid. p. 251. adde infra XLVIII. n. 3. inprimis cum hic non de ſimplici morte, ſed propria ſua et intenſa mnrtis nntione intelligi poſſit. hinc in Remenſi 1. *exmori* ſcribitur. Sed Eccard. & Heuſſ. *Non emori*, quos pluribus exemplis defendere poſſem, quibus *Non* pro *Nonne* poſitum eſt; niſi eum eſſe librarii errorem in aperto foret, de quo ad *c.* XXIII. n. 1.

PER VITUTEM. Eraſae ſunt hae duae voces in Guelf. 12. locum tamen tuentur vel inſequentibus: *per dedecus*. Vices autem Adverbii ſuſtinent, ut Liv. 1. *cap.* V. *ut nudi juvenes* per luxum *atque* laſciviam *currerent*. Tacit. III. Hiſt. *cap.* LXVI. extr. *Moriendum victis, moriendum deditis: id ſolum referre, noviſſimum ſpiritum* per ludibrium & contumelias *effundant*, *an* per virtutem. Gellius IX. *c.* XI. *Dux interea Gallorum* per cnntemtum *&* ſuperbiam *circumſpiciens diſpiciensque omnia*. Nnſter in Orat. Lepidi contra Sullam.

VITAM MISERAM. In Incert. 1. Baſil. 3. Struv. Guelf. 7. 8. 11. & a manu ſecunda in 9. eſt. *vitam* hanc *miſeram atque inboneſtam*. ſuavinri paulln oratinnis tractu, & validiore ſententia. Reſpice tamen ad *c.* VII. n. 4. & mallem eum ordinem, qui eſt in Baſil. 2. *quam miſeram vitam atque inboneſtam*.

UBI ALIENAE SUPERBIAE LUDIBRIO FUERIS. *Alterius* Gloſſae MSS. reddunt illud *alienae*. dictum vere prn *aliorum*, ut oſtendi ad *c.* VII. n. 2. *Superbiae* pro ſuperbis, de quo ad Jug. *c.* XV. extr. & infra *c.* XXXIII. n. 6. *Ludibrium* de omni indigno & injuria dicitur, maxime quae cum contumelia ſit cnnjuncta. Sic Tacitus l. c. & *cap.* LXXXV. Curtius VI. *cap.* IX. n. 28. *eos, velut tum, cum corpus demto capite, ſine ſpiritu, ſine nomine aliena terra* ludibrium *hoſtis futuros*. Livius XXVII. *c.* XIX. *foeda atque indigna paſſi* expnnit. Confer *c.* XIII. n. 2. *Fueris* Guelf. 5. Rem. 2. Baſil. 1. Sen. 1. Fabr. 1. tuentur. in ceteris omnibus a ſciolis cnrruptum *fueritis*. Guelf. 2. & 9. habuere initio *fuerimus*; ſed correctum in hoc *fueritis*, in illo *fueris*. & hanc ἑτέρωσιν numeri, incredibilem quamdam gratiam & venuſtatem habere, cenſet Rivius. Cnnfer notata ad Jug. *c.* 1. n. 2.

10. PRO DEUM ATQUE HOMINUM FIDEM! Sic MSS. fere omnes: pauci, nempe Sen. 2. Incert. 2. Baſil. 3. Heuſſ. Struv. Guelf. 8. & 10. *per*. Ceteri vero etiam ſine aſpirante, ſcribunt, praeter Guelf. 2. & 12. ubi *prob*: et Baſil. 2. qui a manu ſecunda, quae, quod prior ſcripſerat, *per* correxit, *procb* exhibet; ni me Excerpta fallunt: et ſic Vinar. 2. contra Diomedem II. p. 419. H *conſonans muta omnibus vocalibus praeponitur, nulli ſubjungitur, niſi conſonantibus*. quam regulam ut eluderet Priſcianus 1. p. 548. lepide multa argutatur. ipſe tamen XIV. p. 997. hoc *pro* a Praepoſitione accentu tantum diſtinguit: quod & alii faciunt. Similiter *a*, non *ab*; *va*, nnn *vab* Interjectiones in veteribus libris ſcribuntur, ex ſententia Valerii Probi, vide Pierium ad Virg. 1. Eclog. *v.* 15. Achillem Stat. ad Cattull. Carm. LXVII. pag. 362. Porro in Guelf. 3. 4. & ed. vet. *hominem* reperio: etiam Guelf. 5. *hominum* & *hominem* ſimul repraeſentat. quod unde prnfectum ſit dicere nequeo, niſi putidiuſculi quidam *Deum* Genitivum, pro Accuſandi caſu habuerunt, cui propterea *hominem* adſimulaverunt. Sed ita Livius II. *cap.* X. atque Plautus Epid. A. IV. Sc. II. *v.* 10.

. . . pro Deum atque hnminum
fidem!

Quid? ego lenocinium facio?

& ſaepiſſime ita Genitivum iſtum prolatum legas. ut Liv. XXI. *c.* IV. *nullus* deum *metus*. Silius V. *v.* 80.

Plenus & ipſe deum, *&* ſocium *terrente pavore*.

num fidem! victoria nobis in manu. viget aetas, animus valet: contra illis annis atque divitiis omnia conſenuerunt. tantum modo incepto
11 *opus eſt: cetera res expediet. Etenim quis mortalium, cui virile ingenium,*

Virg. II. Georg. *v.* 473. *ſacra* deum. Plura hujus inclinatus Cic. Orat. *c.* XLVI. & de eodem Quinctil. I. *c.* VI. p. 76. Eumdem Melae frequentari oſtendit Gronov. ad I. *c.* VIII. Denique Incert. I. Baſil. 2. Rem. I. Guelf. 6. 7. 8. 12. addunt *teſtor*: Guelf. II. & Baſil. 3. *obteſtor*; quaſi non ipſa illa formula jam eſſet obteſtatio & invocatio, ſignificans omnes Deos hominesque fidem verbis facere, & veritatem eſſe teſtari. Sic & Plaut. Aul. A. IV. Sc. VII. *v.* 10.

- - obſecro te, uterum doleo,
Juno Lucina, tuam fidem!

Terent Andr. A. IV. Sc. III. *v.* 1. *Di, voſtram* fidem! & ſic Idem Eunuch. A. V. Sc. VIII. *v.* 19. alii.

VICTORIA NOBIS IN MANU. Vulgo: *victoria in manu nobis eſt.* quomodo & bene multi ex noſtris MSS. At Remens. 2. habet *in manus.* (quomodo infra cap. LI. n. 36. Baſil. I.) Rem. *in manu ſita eſt.* Baſil. 3. *in manibus.* *Nobis* non fuit primitus in *Eccard.* pro eo ed. vet. Guelf. 2. & 6. *vobis: eſt* locum mutat in Guelf. 3. 4. 6. & 12. Ex qua varietate primo abjeci τὸ *eſt*, & poſtea ordinem verborum eum reſtitui, quem habet Guelf. I. & a manu ſecunda Eccardianus. illius Gloſſa eleganter exponit *in praeſenti.* nam & Virg. II. Georg. *v.* 44. *In manibus terrae.* ubi Servius: *in facili & in promtu eſt terrarum deſcriptio.* Papin. Stat. X. Theb. *v.* 29. *in manibus merces.* ibi Luctatius: *in promtu ſunt praemia laboris noſtri.* Sic Livius VI. *cap.* VIII. Camillus *cohortatus milites*, victoriam in manibus *eſſe.* Cic. pro Sext. *c.* XXXII. *Quae cum res jam* manibus *teneretur.* ubi plura Nic. Abram. Imitatur Dictys V. *c.* XIV. *quis etiam nunc* bellum in manibus. adde Jug. c. XIV. n. 4.

ANNIS ATQUE DIVITIIS O. CONSENUERUNT. Hoc eſt, ex *annis*, *per* & *propter* annos & divitias. uti Jug. *c.* XIV. & *c.* LIV. *conſenuerunt* Gloſſae MSS. *languerunt*: ſive *debilitata* & *fracta* ſunt. Appoſite Varro apud Nonium *c.* IV. n. 138. Diſtractione *civium elangueſcit bonum proprium civitatis*, *atque* aegrotare *incipit*, *&* conſeneſcit. Auſon. de Conſulatu ſuo: *Non aetate quidem*, *ſed vilitate* conſenuit. Sic apud Liv. XXXV. *c.* XII. *ſeneſcunt conſilia.* Id. I. *c.* XXII. Seneſcere *igitur civitatem otio ratus.* Id. VI. *cap.* XXIII. *quid attinere*, *cum mortali* corpore *uno*, *civitatis*, *quam immortalem eſſe deceat*, *pati* conſeneſcere vires. adde XXIII. *cap.* XLIII. & Cic. IV. epiſt. VI. n. 10. Juvenc. I. H. Ev. *v.* 474.

Ille ſapor amiſſa *ſi jam* virtute ſeneſcit.

Columella VII. *c.* V. *quaſi torpentes excitare*, *nec pati veterno* conſeneſcere *atque extingui.* Sed Incert. I. habet: *contra illi annis atque divitiis conſenuere.* male; cum longe elegantius de rebus dicatur. Cic. pro Cluent. *c.* II. conſeneſcat *falſa ſuſpicio*, *ſpatio interpoſito.* adde ibid. *cap.* V. cum nota Sylvii. Egeſippus I. *cap.* XXVI. *niſi a fratre infractus & patre impetus ejus* conſenuiſſet. Plaut. Truc. A. II. Sc. V. *v.* 12. *Male quod mulier facere incepit*, *niſi id efficere perpetrat*, *id illi* morbo, *id illi* ſenio *eſt*, *ea illi miſera miſeria eſt.* adde Capt. A. I. Sc. II. *v.* 30. Aliter autem *annis*, aliter *divitiis* conſeneſcunt, quae tamen Latini ita eleganter copulare poſſunt, ut Jug. *cap.* XIII. *urbes partim* vi, *alias* voluntate *imperio ſuo adjungit.* Liv. XXIX. *cap.* III. *Hannibalem ipſum jam &* fama *ſeneſcere*, *&* viribus. Tamen Fabr. 2. omittit *atque divitiis.* Sex etiam vel ſeptem *conſenuere* maluerunt. Vinar. I. *haec omnia conſenuerunt.* adde n. 14.

INCEPTO OPUS EST. Remens. I. *inceptum*: Guelf. 6. *opus eſt cepto.* cetera multitudo nihil movet. Quantum autem difficultatis in incipiendo, tantum facilitatis in perficiendo eſſe, docet Tacit. IV. Ann. *c.* VII. Ariſtot. I. Ethic. *cap.* VII.

CETERA RES EXPEDIET. Guelf. 9. a manu ſecunda *res ſe expediet.* Vinar. 2. & ed. vet. *res* ipſa *expediet*, & ſic unus Waſſii. Sed *res* per ſe denotat ipſum factum. Livius II. *cap.* ult. *Conclamant ſe ituros. clamoremque* res *eſt ſecuta.* Ovid. III. Metam. *v.* 350. & *v.* 368. *Reque minas firmat.* Plaut. Trinum. A. I. Sc. II. *v.* 70.

Id ita eſſe ut credas, rem *tibi auctorem dabo.*

Idem Moſtell. A. I. Sc. III. *v.* 42.

Mea dicta ex factis *noſce:* rem *vides.*

Apulej. IV. Metam. p. 146. Res *ipſam fidem ſermoni meo dabit.* adde Cic. III. ep. II. extr. IV. ep. XIV. n. 2. X. ep. XI. n. 4. infra Jug. *cap.* XLVIII. n. I. Abram. ad Cic. Milon. *c.* XX.

11. CUI VIRILE INGENIUM. Ita malui reſcribere contra omnes vulgatos, quam damnato a Grutero verbo *eſt* locum permittere, quod locum mutat in Fabric. I. & Senat. 2. aut illius *ineſt* recipere, etſi ex vetuſtiſſimo Nazariano deſumto; cui addicit fidelis ille Guelf. 5. & Baſil. 2. Neutrum certe prima manus exaravit in Guelf. 3. & ſaepiſſime huic Scriptori deeſſe, ubi vulgus librariorum temere inculcavit, plurihus jam exemplis cognitum eſt. Heuſſ. deficit vox *inge-*

nium, tolerare poteſt, illis divitias ſuperare, quas profundant in exſtruendo mari & montibus coaequandis; nobis rem familiarem etiam ad neceſſaria deeſſe? illos binas, aut amplius, domos continuare; nobis larem familia-

ingenium. Guelf. 1. *cui* ſimile *ingenium*. male: lege quae notamus ad ea *c.* XL. verba: *ſi viri eſſe vultis*.

DIVITIAS SUPERARE. Gloſſae MSS. *abundare* recte, ut monſtro ad Jug. *c.* LXIV. n. 1. *cui quamquam virtus, gloria, atque alia optanda bonis* ſuperabant.

QUAS PROFUNDANT. Significantius hoc, quam Vinar. 2. Guelf. 7. 8. 10. 11. & 12. *profundunt*. nam Academ. *profuderant* ne memoria quidem dignum. Non multo melius Eccard. *effundunt*. *Profundere* eſt inutiliter impendere, uti alias *projicere*, vide Virg. VI. *v.* 435. Senec. Phoeniſſ. *v.* 193. Cic. XIV. ep. II. n. 8. Apulej. Apol. p. 329. *ne quinquaginta millia numum denuo* profundenda *eſſent*. Terent. Adelph. A. 1. Sc. II. *v.* 54. Profundat, *perdat*, *pereat*. Cic. pro Cluent. *cap.* XXV. *Quam cum pecuniam* profudiſſet. ibi vide Sylvium.

IN EXSTRUENDO MARI. Nihil omnino mutant Codd. praeter Guelf. 12. omnes, qui *ſtruendo*, & Incert. 2. qui *exturendo* tranſpoſitis, ut ſcribis accidere ſolet, litteris, & Struvian. qui *eſtruendo*. Nihilo tamen minus conjecturas experiri voluerunt Viri doctiſſimi Gruterus & Gronovius: ille *excludendo*, hic *extrudendo* (non *extendendo*, quod peſſime quidam editores auctori adfingunt. vide Diattib. in Silv. Stat. *cap.* XXXIX. & Scholas) *extrudendo* inquam ſubſtituens. Sed & illud utrumque magnificum noſtrum *exſtruendo* comprehendit. vide *cap.* XIII. num. 1. Inſolentiam operum paullo inſolentiori conſtructione notavit Noſter, & ea quidem fere, qua Virg. 1. Aen. *v.* 71.

Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor.

quomodo & Cic. II. de Finib. vide Heins. ad Ovid. 1. Faſt. *v.* 122. Barth. ad Paullin. 1. Vit. Mart. *v.* 201. Spartian. Adrian. *c.* XXXII. Sederi equos *in civitatibus non permiſit*. Et ſicuti quibuſdam Verbis duos Accuſandi caſus junguot, quorum alter ſaepe per alium eſt explicandus, niſi aliud potius verbum intelligere malueris, quale illud Lucan. IV. *Rogare deos proſpera bella*; Claudian. Mall. Coſ. *v.* 287. Alciden *poſce*: Cic. VII. epiſt. X. n. 6. quem *antea ne* Andabatam *quidem* defraudare *poteramus*; ſic haec verba veteres tractaſſe, Analogia ſuggerit. Conſer ad Cie. XI. ep. XIII. n. 4. itinera *majora fugiens*, collata. Hinc Tullius V. Tuſc. Qu. *c.* XXI. menſas *epulis* exſtruere, quomodo & Ovid. XI. Metam. *v.* 119. & Virg. V. Aen. *v.* 57. ſtruere*mque ſuis* altaria *donis*. Eodem modo Graeci ſuum *κτίζειν* tam de iis, quae aedificantur, quam de loco, cui inſtruuntur, dicunt, vide notas ad Mor. Plutarch. Xylandr. p. 62. & Salmas. ad Tertullian. de Pallio *c.* II. p. 121. Auctores, qui Romanorum aquae ductus deſcribunt, ſaepe hujuſmodi dictionibus utuntur, ut Plin. XXXVI. *c.* XV. Caſſiodor. VII. epiſt. VI. ad quos tamen hic reſpici, minime eſt credibile.

MONTIBUS COAEQUANDIS. Tres MSS. addunt Praepoſitionem: in *montibus coaequandis*. Gloſſae exponunt *complanandis*, *terrae aequandis*. recte. Sic Seneca 1. de Ira *c.* XVI. *terras transferre* dixit.

REM FAMILIAREM. *Opes familiares* dixerat *c.* XIII. n. 4. ſed *rem c.* V. n. 7. eſtque, qua quiſque domi ſuae opus habet. *rem privatam* & *domeſticam* diceres eum Cic. pro Flacco *c.* XII. Idem XII. ep. XXIX. n. 4. *quam ſi ea tua liberalitas pertimuiſſet ad* rem familiarem *meam*. adde 1. Offic. *c.* XXVI. Baſil. 2. *& nobis familiarem rem*: Illud & propter oppoſitionem ſciolus adjecit, ſine quo haec elegantior, ut Jug. *c.* XXXIII. extr. LXXXV. n. 43.

ETIAM AD NECESSARIA. In Fabric. 1. & Senat. 2. eſt: *ad neceſſaria etiam*. Sed ille poſitus proprietatis ſtudioſo accommodatior. *Neceſſaria* ſunt *victus atque cultus*. Curt. V. *cap.* XII. n. 6. *Jamque nox appetebat, cum Perſae, more ſolito, armis poſitis ad* neceſſaria *ex proximo vico ferenda diſcurrunt*. Pariter Tacit. 1. Ann. *c.* XI. *neceſſitates*, pro neceſſariis impendiis poſuit.

ILLOS BINAS, AUT AMPLIUS, DOMOS CONTINUARE. Eccard. repetit: *Quis poteſt tolerare illos* &c. praeterea habet *binas domos, aut amplius*, qui ordo verborum extat etiam in Baſil. 3. Guelf. 7. 8. & 12. At 9. *domos binas, aut amplius*. prior poſitus haud ſane omni parte diſplicet. elegantius autem in Acad. primitus non fuit *aut*: ita enim loquuntur probati auctores. & concinit Iocert. 2. qui: *illos* aut *binas amplius domos*. neque tamen contra ceteros Codd. aliquid muto. *Amplius* in Enallage jacet vulgatiſſima, & praeterea iotelligendum *quam binas*, uti in noto illo Virgil. *Noctem, non amplius, unam*. *Continuare domos* eſt *domos domibus adſtruere*, neque hoc adeo rarum, ut I. Waſſio hic viſum, et jam olim Stewichio ad Veget. 1. *cap.* X. ſed proprie, ut alibi docui, & freouenter. Id Eſaiae *cap.* V. comm. 8.

Digitized by Google

12 *miliarem nuſquam ullum eſſe? Cum tabulas, ſigna, toreumata emunt; nova diruunt, alia aedificant; poſtremo omnibus modis pecuniam trahunt, ve-*

Οὐκὶ οἱ συνέχοντες οἰκίαν πρὸς ἑαυτόν. Cic. pro Domo *c.* XLIV. *Habitare laxe & magnifice voluit: duaſque & magnas & nobiles domos* conjungere. *jungere* vocat Plin. III. ep. XIX. Diſtinguit tamen Liv. I. *cap.* XLIV. *ut neque interiore parte aedificia moenibus* continuarentur, *quae nunc vulgo etiam* conjungunt. Idem tamen XXXIV. *c.* IV. *ingentem cupidinem* continuandi *agros* memorat, de qua vide Burmann. ad Petron. *c.* XLVIII. p. 242. Hinc Plancus Cic. X. ep. XVIII. n. 3. *binis* continuis *litteris*: ut Juſt. XVI. ineunte: *Poſt Caſſandri regis filiique ejus* continuas *mortes*. Idem I. *c.* I. continua *poſſeſſio*. Inde ſalva eſt lectio Sulp. Sev. II. H. S. *c.* XXII. *Sed Syris arcem tenentibus, quae* continua *templo*. Inde *continuo* *proſtatum*. Ovid. I. Am. eleg. XI. *v.* 16.

- - - vacuae bene redde tabellas
Verum continuo *fac tamen illa legat.*

quaſi dixiſſet, *fac, ut illa* continuet *lectionem traditioni*. & Senec. ad Marc. *c.* XVIII. *Oceanus* continuationem *gentium triplici ſinu ſcindens*. & *continuare diem ac noctem potando*, ſimilia plura illis Pruden. Praef. Cathemer. *v.* 37.

Hymnis continuet *dies*.

LAREM FAMILIAREM NUSQUAM ULLUM ESSE. *Lar familiaris* erat ſingulis cujuſque domus deus, ab aedificante adſcitus. Apud Auctorem Queroli A. I. Sc. I. 10. ita loquitur: *Ego ſum cuſtos & cultor domus*, cui *fuero* adſcriptus. Inſequentes poſſeſſores eumdem venerabuntur, quod ex Plauti Aulul. Prolog. *v.* 3. liquido patet:

- - hanc domum, loquit idem
Jam multos annos eſt, cum poſſideo, & colo
Patri Avoque jam hujus, qui nunc hic habet.

Colebantur quotidie in foco, pro ſalute familiae, vide Prudent. Paſſ. X. *v.* 261. & Reines. ad Inſcr. CI. Claſſ. I. p. 140. Ab his longe diviſi ſunt *penates*, vide Dionyſ. Hal. I. *c.* LXVII. & Graev. ad Cic. pro domo *cap.* XLI. ita tamen ut ex ſupra dictis eum aliquantum corrigas. *Lares* pro *domibus ipſis* frequenter ponunt, ut notavit Scholiaſt. ad Stat. Theb. IX. *v.* 515. Senec. Med. *v.* 20. *Exul, pavens, invisus, incerti* laris. Apul. Apol. *Sed quod vivo gracili* lare, *quod paucos ſervos habeo*. & ſic Curt. V. *c.* XII. n. 2. *homo ſine* lare. Hinc Ovid. III. Faſt. *v.* 242.

Nunc avis in ramo tecta, larem*que parat.*

Pro *ullum* Gudius conjecit *unum*. Scilicet nondum ſatis varietatis Codd. optimi ſuggerunt, niſi eam ingenio noſtro augeamus.

12. CUM TABULAS, SIGNA. De tabulis atque ſignis ſupra *c.* XI. n. 7. *Cum* hoc loco *etſi* intelligas cum Gloſſ. MSS. ut Cic. II. de Orat. *c.* XLVI. Cum *alieniſſimos defendimus, tamen eos alienos exiſtimare non poſſumus*. Fruſtra Popma: Illi *cum tabulas* &c. Guelf. tamen 7. 8. & 12. *cum* illi *tabulas* &c. ſed iſti ſunt notae deterioris. At Vinar. I. Illi *tabulas, ſigna* cet. omiſſa particula *Cum*, quod haud omnino diſplicet.

TOREUMATA. Quae *vaſa caelata* dixerat *c.* XI. n. 7. ἀπὸ τοῦ τορεύειν, quod eſſe *ſculpere*, *caelare* late probat Bentlej. ad Hor. A. P. *v.* 441. p. 437. Cic. VI. Verr. *c.* XVIII. Toreumata *Mentoris manu ſummo artificio facta*. Habes in ſupellectili menſali apud Sidon. I. epiſt. II. adde Plin. XXXIII. *c.* XII. Apulej. Florid. p. 344. Cui libet nugatorem audire, habeat hoc loco Baſil. 2. *Cum tabulas, picta, ſigna auro ornata emunt.*

NOVA DIRUUNT, ALIA AEDIFICANT. Carrionis editio & ſequaces: *vetera negligunt, nova diruunt* &c. quod Gronovius videtur probaſſe. Verum illud additamentum ex omnibus noſtris Codd. tantummodo Guelf. II. viſendum praebet, iſque non in contextu, ſed in margine. At 8. habet: *vetera, nova diruunt* (*dirimunt* falſo librarius ſcripſit, uti 2. 6. 7. Vinar. 2. & Baſileenſes chartacei) quod potius probarem, quam illud: ſi una voce amplius Salluſtium ſcripſiſſe, certo conſtaret. eſſet ut ſupra *c.* XI. bonus, ignavus *aeque ſibi exoptant*. & alia. Hariolatur Baſil. 2. *Vetera diruunt*: quomodo & Struv. *vetera diruunt*; ſed is olim habuit *nova*. Sed nihil contra meliores novandum. atque contra Zenon. Serm. LIII. *Sed horrea quidem* diruit, *& majora reaedificat*. Eumdem luxum taxat Seneca de Tranqu. *c.* III. *Incipiemus aedificia* alia ponere, alia ſubvertere, *& mare ſubmovere, & aquas contra difficultates locorum ducere*. *Nova* puta aedificia, de qua Ellipſi quaedam ad c. LII. n. 4.

PECUNIAM TRAHUNT, VEXANT. Fabr. I. non habuit primitus *pecuniam*, ſed recens corrector addidit. A moribus belli tracta Tranſlatio, quam eleganter exſequitur, ubi mox etiam *vincere* adjecit. Noſter IV. Hiſt. *qui ſocios & amicos* trahant, *excidant*. Hinc *tractare* Plautinum Milit. A. II. Sc. VI. *v.* 10. Tractatam *& ludificatam*. *v.* 30. *Tum quod* tractaviſti *hoſpitam ante aedes meas*. Sic ſupra *c.* XIII. *quibus* ludibrio *fuiſſe videntur divitiae*. Erit igitur *pecuniam trahere* idem, quod modis indignis *diſtrahere*; & *vexare* idem, quod ſupra *cap.* XIV. *lacer-*

vexant, tamen ſumma lubidine divitias vincere nequeunt. At nobis 13
domi inopia, foris aes alienum: mala res, ſpes multo aſperior. denique,
quid

lacerare, ita ut ſummam libidinem & profundendi arbitrium deſignet, vide A. Gellium II. *c.* VI. Serv. ad Eclog. VI. *v.* 76. Plaut. Perſa A. V. Sc. II. *v.* 4. *ita meam rem* divexavit. Martial. IX. Epig. IX.

In ſeptis Mamurra diu multumque vagatus
Hic ubi Roma ſuas aurea vexat *opes*.

Idem genus elegantiae eſt, quando Seneca Ep. CI. *agitare pecuniam*; Statius II. Sylv. II. *v.* 150. Strangulare *opes*; Martialis II. Epigr. XXX. *flagellare* dixit. ibi vide Interpretes. Hoc demum eſt, verba rebus aptare. Ingenioſe, ſed non vere Gloſſa Guelf. I. *diſpenſant & in peregrinationem mittunt*.

TAMEN SUMMA LUBIDINE. Fabr. I. & Sen. 2. *ſumma* tamen *libidine*. Sed *tamen* ab initio etiam ponitur, ut ſupra *cap.* III. n. 4. Tamen *imbecilla aetas ambitione corrupta tenebatur*. Apulej. II. Metam. p. 115. alibi. Guelf. 12. tandem in *ſumma libidine*: qualis confuſio in MSS. aliis etiam locis deprehenditur.

VINCERE NEQUEUNT. Semper illis ſuperant, & in ſumma profuſione numquam non habent, quod profundant. *Vincere* Gloſſae MSS. interpretantur *finire*. non male. potuiſſent tamen magis appoſite *atterere*, *comminuere*. Sic *opinionem vincere* Cicero cum aliis dicit, rebus atque factis efficere, ut opinio minor de nobis fuerit. Sic Silius III. *v.* 580.

- - - - *blandoque veneno*
Deſidiae virtus paullatim evicta *ſeneſcit*.

adde Gifan. in Lucret. p. 473. ſeqq.

13. FORIS AES ALIENUM. *Apud alios* contractum. Vulgo, inquit Manutius ad Cic. I. ep. IX. n. 14. *apud omnes homines*: additque II. ad Qu. Fr. ep. VII. *Senatus frequens divinus fuit in ſupplicatione Gabinio deneganda*. foris *valde plauditur*. & III. ep. II. *Nihil hominum ſermone foris clarius*. Jungo Plaut. Ciſtell. A. II. Sc. I. *v.* 2.

Hanc ego de me conjecturam domi *facio*,
ne foris *quaeram*.

Ingenioſius, praeter morem, Gronovius interpretatur, quem videbis, addita nota noſtra ad *c.* LII. n. 21. Praetera vulgo edebatur: *At nobis* eſt *domi inopia, foris aes alienum*. Ego vero cum in Fabric. 2. nullum veſtigium ejus Verbi oſtenderem, & in Guelf. 10. et 11. locum mutaſſe ſentirem, adeo, ut ille ſcribat: *At nobis domi inopia, foris* eſt *aes alienum*; hic poſt *domi* poſitum exhibeat; in Struviano autem ita legerem: *at nobis inopia* eſt *domi*: expungendum eſſe ratus ſum, ut ſupra *c.* X. n. I. XV. n. 4. XVI. n. 5. hoc *cap.* n. II. Praeterea autem ex Struviano mallem hunc ordinem: *at nobis inopia domi, foris* cet. Omittit Auſonius Epiſt. XIII.

Nam mihi non ſaliare epulum, non caena
dapalis.

& Idyll. XXXI.

Cui *non longa penus*, huic *quoque prompta*
fames.

MALA RES, SPES MULTO ASPERIOR. *Res* praeſens ſtatus; *ſpes* futurus. De hac gratiſsima Paranomaſia Ciceronis exemplum poſuit Quinctil. IX. *c.* III. p. 821. *Non enim tam ſpes laudanda, quam res eſt*. Noſter *c.* XXI. n. I. *neque* res, *neque* ſpes *bona ulla*. Cic. pro Coelio *c.* XXXII. *Hominem ſine re, ſine fide, ſine* ſpe, *ſine ſede, ſine fortunis, ore, lingua, manu, vita omni inquinatum*. Auſon. Profeſs. Epigr. XI. *v.* 2.

Spem *magis, quam* rem *fruendam praebuiſti avunculo*.

ibi adde Tollium. Apulej. Apolog. p. 323. *eſt* rei *modicus*, ſpei *immodicus*. Ea figura Cicero X. ep. XXVIII. n. 3. *in* ore *&* amore dixit. Plato etiam χώραις καὶ ὥραις, ſed cum joco, & orationis affectationi illudens. neque enim in his vis Oratoriae ponenda, aut nimis luxuriandum eſt. *Spem aſperam* dixit, quae proprie *timor*. nam *ſpes* eſt media vox: etſi, cum de adverſis dicatur, ἀκύρως poni docuerit Quinctil. VIII. *cap.* II. p. 670. Nec aliter Eugraphius in Terent. And. A. II. Sc. III. *Nam quod tu ſperas, propulſabo facile*. Speras, inquit, *id eſt times*. *& eſt* ἀκυρολογία. Liv. II. *cap.* III. *Cum haud cuiquam in dubio eſſet, bellum ab Tarquiniis imminere, id quidem* ſpe *omnium ſerius fuit*. Herodian. II. *cap.* I. n. 16. τόδε τὸ τέλος τοῦ βίου (φόνον) εἶχον δὲ ἐλπίδος. mox: ἐγὼ δὲ ΠΟΝΗΡΑΣ ΕΛΠΙΔΟΣ καὶ φόβου συνεχοῦς ἀπαλλάξομαι. adde notam ad Cic. V. ep. I. n. 5. & infra Jug. *c.* CXIII. n. 4.

MISERAM ANIMAM. *Vitam* nos dicimus, ut *c.* LII. *Libertas &* anima *noſtra in dubio eſt*. Juvenal. Sat. XII. *v.* 57.

I nunc, & ventis animam *committe*.

adde *c.* LI. n. 22. Interim *miſeris etiam mortalibus nihil ſpiritu eſt carius*, dixit Nabarzanes apud Curt. VI. *c.* IV. n. II. quod Auguſtin. XI. de Civ. D. *cap.* XXVII. exemplo pauperum & mendicorum demonſtrat. *Unde enim*, inquit, *mori metuunt, & malunt in illa aerumna vivere, quam eam morte finire, niſi quia ſatis apparet, quantum natura refugiat non eſſe*. Sed qui deſperant, aut animo ſunt inhumano, iis aliud

P 3 in

14 *quid reliqui habemus, praeter miſeram animam? Quin igitur expergiſcimini? En illa, illa, quam ſaepe optaſtis, libertas, praeterea divitiae, decus, gloria in oculis ſita ſunt! fortuna omnia victoribus praemia poſuit.* *Res,*

in pectore conſilii eſt. Supra Vinar. 1. *Denique quid* reliqui *habemus*.

14. QUIN IGITUR EXPERGISCIMINI. Guelſ. 12. & a manu ſec. 11. Vinar. 2. cum Struv. addunt: *& capeſſite remp.* ex *c.* LII. quod genus Gloſſae ſupra jam notatum. *Expergiſci* jam ſatis innuit, quid Catilina velit. Sic II. de Rep. Ord. *ut omnes* expergiſcantur *ad libertatem*. Terent. Adelph. A. IV. Sc. IV. *v.* 21. *Ceſſatum eſt uſque adhuc, nunc porro Aeſchine* expergiſcere. Apulej. Apolog. p. 290. *Quin igitur tandem* expergiſcimini, *ac vos cogitatis apud Claudium Maximum dicere. Quin* pro *Cur non* eſt particula excitandi & exhortandi, quod obſervavit Gellius XVII. *c.* XIII. Sic Livius I. *c.* LVII. Quin, *ſi vigor juventae ineſt, conſcendimus equos?* Plin. VII. ep. IX. extr. Quin ergo *pugillares reſumis, & aliquid ſcribis?* Vellej. II. *c.* VII. Quin *tu hoc potius facis?* Juſtin. II. *c.* XII. Quin *vos in haec noſtra caſtra tranſitis?* adde Cic. VII. ep. VIII. n. 3.

EN ILLA, ILLA. Adſeverandi cauſſa geminant Pronomen Codd. virtutis robuſtae Gruteriani, ex noſtris Sen. 1. Rem. 2. Baſil. 1. Guelſ. 1. 2. 5. 9. & ab correctore Fabr. 1. Guelſ. 3. & 12. Ceteri ſemel tantum *illa*; at Sen. 2. & Heuſſ. *Cum illa, quam* &c. qui non ſatisfaciunt ardori Catilinae. Cic. III. Cat. *c.* IX. ille, ille *Jupiter reſtitit*. Caeſar V. Gall. *cap.* XLIV. Hic dies, hic dies *de noſtris controverſiis judicabit*. Catullus Carm. XIV. Non, non *hoc tibi, falſe, ſic abibit*. cui adde Gronov. ad Liv. XXX. *c.* XIV. Lucan. I. *v.* 203.

Ille *eris*, ille *nocens, qui me tibi feceris hoſtem*.

Silius III. *v.* 509.

Nunc, *o*, nunc, *ſocii, dominantis moenia Romae*
Credite vos, ſummumque Jovis conſcendere culmen.

Martianus Capella II. p. 36.

Nunc, nunc *beantur artes,*
Quas ſic ſacratis ambo.

Ubi ſimiliter alterum nunc omittit MS. Guelſ. Sic Juvenc. I. *v.* 202. adde Bentlej. ad Hor. III. Od. XXIV. *v.* 25. Drackenborch. ad Sil. II. *v.* 25.

QUAM SAEPE OPTASTIS. Acad. & Incert. 1. quod *ſaepe optaſtis*. Nil illi quidem morantur; at Fabric. 1. Sen. 2. Struv. & Guelſ. 3. *quam* ſemper *optaſtis*: qui ſalivam moverent, niſi occurreret Rem. 1. ubi & *ſaepe* & *ſemper* deficit. Certe non expreſſit Virg. X. Aeneid. *v.* 279.

Quod votis optaſtis, *adeſt, perfringere dextra:*
In manibus *Mars ipſe, viri*

Servius: *pugnam eos* ſemper *dicit optaſſe*.
Verum vulgatam tuetur Lucanus VII. *v.* 251.

Miles, adeſt toties *optatae copia pugnae*
Nil opus eſt votis: jam fatum accerſite ferro.

DECUS. Quid ſit, expoſui ad Jug. *cap.* III. extr. Flor. III. *c.* V. n. 21. *& decus, & nomen, & titulos Pompejo ſua fortuna quaerebat*. Statim: *gloria, gratia in oc. ſ. ſ.* Struvianus.

IN OCULIS SITA SUNT. Guelſ. 7. & 8. *in oculis* veſtris: 12. *noſtris*. quae ſunt ejus generis additamenta, quale mihi verbum *ſunt* videtur. pro iſto, praeterquam quod in tribus MSS. locum mutet. Guelſ. 4. & 9. *eſt* praeferunt. niſi hos Syntheſis, ut vocant, Generis & Numeri deceperit, de qua ad Jug. *c.* XXXVIII. *In oculis* dixit, ut ſupra *in manibus*; ſed hic *in* eſt *coram* vel *prae*: Sic pro Mur. *c.* X. *poſita* in *oculis*. II. Verr. *c.* XXXIII. in ore, *atque* in *oculis provinciae geſta ſunt*. adde Graev. ad III. Offic. *cap.* 1. Tacit. III. Hiſt. *c.* LXXVII. in *ore ejus jugulatur*, ibique Pichenam. Curt. IV. *c.* XIII. n. 1. *Tum vero univerſa futuri diſcriminis facies* in *oculis erat*. Id. III. *cap.* VI. n. 3. in *oculis erant arma & acies*.

FORTUNA OMNIA VICT. PRAEMIA POSUIT. Vulgo: *fortuna* ea *omnia* &c. Sed *ea* non apparuit in Palat. 9. & 10. nec eſt in Rem. 1. Gu. 3. ac 4. niſi inter lineas. Locum etiam mutat in duodecim aliis & ed. vet. Pro quo Struv. *fortuna* & eo *omnia*. Cui non auditum illud Livii V. *c.* XXXVI. omnia *fortium virorum eſſe*: & Curtii III. *cap.* X. num. 5. omnia *victoria parari?* adde infra *cap.* LVIII. *ſi vincimus*, omnia *nobis tuta erant*. Porro non *poſuit*, ſed *praebet* habent Rem. 1. Baſil. 2. & Guelſ. 11. Incert. 2. *praebuit*; at Guelſ. 6. *propoſuit*. Nil muto: etſi ita Livius XXI. *c.* XLIII. *& eadem* fortuna, *quae neceſſitatem pugnandi impoſuit*, praemia *vobis ea victoribus* proponit, *quibus ampliora homines ne ab Diis quidem immortalibus optare ſolent*. & Phaedr. V. Fab. V. *v.* 5. Sed *praemia alibi poni* dicuntur, ut apud Sil. IV. *v.* 269. *jam nunc ſibi* praemia pono. & Phaedr. I. Fab. XIV. *v.* 9.

Hoc bibere juſſit ipſum, poſito praemio.

Hic plura Interp. & Noſter Simplicia nonnumquam praefert Compoſitis, ut *c.* XXI. n. 2. alibi.

15. RES

Digitized by Google

Res, tempus, pericula, egeſtas, belli ſpolia magnifica magis, quam 15
oratio, hortentur. Vel imperatore, vel milite me utimini. neque animus, 16
neque corpus a vobis aberit. Haec ipſa, ut ſpero, vobiſcum conſul agam; 17
niſi forte animus fallit, & vos ſervire, quam imperare, parati eſtis.

CAP.

15. RES. Ipſa conjuratio, & quae nobis propoſuimus. dixi ſupra n. 10.

TEMPUS. Opportunum, h. e. occaſio. Terent. Eunuch. A. IV. Sc. I. *v.* 7. *Ad eam rem* tempus *non erat*. Jo. Saliſber. I. Polict. *c.* IX. *Poteſt igitur venatica eſſe utilis & honeſta; ſed ex loco*, tempore, *modo, perſona & cauſſa. Sit autem hic* tempus, *ut in locis quam pluribus invenitur*, opportunitas *gerendorum*. Hinc *tempore*, *in tempore* & ſimilia. de opportunitate coniurationis vide *c.* XVI. extr.

BELLI SPOLIA. Quae bellum adferet. vide notam ad Jug. *c.* XI. n. 5.

MAGIS, QUAM ORATIO (MEA VOS) HORTENTUR. Sic ſolent Oratores ſaepiſſime: ſic etiam Plin. II. epiſt. IV. *ne se* verbis *magis*, *quam* rebus *hortet*. adde Cic. III. ep. II. n. 6. Praeterea Guelf. I. *incendunt*, pro *hortentur* contra ceteros omnes praeſert, quae lectio ſimilis eſt illi, quam idem Codex *c.* XIX. n. I. habet. Pronomen *Vos* non fuit primitus in Fabric. I. & in Guelf. 12. *mea* eraſum, quod & in aliis incertae ſedis eſt. Forte utrumque ſi deleatur, non peccetur. ſicuti *c.* LII. n. 35.

16. VEL IMPERATORE, VEL MILITE ME UTIMINI. Non audiendi ſunt Baſil. 2. & 3. Guelf. 4. & 6. qui *utemini*; etſi hoc fuerit initio etiam in Fabric. I. & hodieque occupet quaſdam editiones. Validior modus imperandi, ut I. Hiſt. Or. Lepidi extr. adeſte, *Quirites, ac ducem & auctorem* ſequimini. Sic autem & alii complures gratiam captarunt. Civilis apud Tacitum, quem citat Colerus, IV. Hiſt. *c.* LXVI. *Transgredior ad vos, ſeu me* ducem, *ſeu* militem *mavultis*. Eumenes apud Juſtin. XIV. *c.* II. orat, *ut non tam* ducem *ſe*, *quam* commilitonem *recipiant, unumque ex corpore ſuo eſſe velint*. & Alexander apud Curt. IX. *c.* II. n. 28. *ne* commilitonem *veſtrum*, *ne dicam Regem deſeratis*. Quidam Codd. ut Vinar. I. *utimini me*.

NEQUE ANIMUS, NEQUE CORPUS. De iis, qui *animo* abſunt, hoc eſt, rei militaris imperiti trepidant, nec ſuos conſilio atque arte juvant, vide Jug. *c.* LXXXV. n. II. De iis, qui *animo & corpore* adſunt, h. e. ſtrenue principes agunt, quae a militibus fieri volunt infra *c.* LX. ipſum Catilinae exemplum. adde Jug. *c.* LXXV. & c. ac Gruteri Diſcurſ. XV. in Tacitum.

A VOBIS ABERIT. Fabric. 2. Vinar. 2. Eccard. Baſil. 2. Guelf. 12. & ed. vet. non agnoſcunt Praepoſitionem *a*; quam tamen Noſter haud invitus ponit, uti dictum ad *c.* XL. n. 5. Verbum *abeſſe* hic non temere poſitum; uti nec *adeſſe* apud Ammian. Marc. XXIII. *c.* XIV. Adero *ubique* vobis *adjumento numinis ſempiterni imperator & anteſignanus & conturmalis*. Alioqui, quod Idem XXV. *c.* IV. ait, Corporis *munus a milite, ab imperatore vero* animi *poſcitur*. adde Onoſandr. Strateg. *c.* XXXIII.

17. VOBISCUM CONSUL AGAM. Vulgati omnes: *vobiſcum una*. & locutus eſt ita Noſter *c.* LII. ſed alia ſententia. Omittunt *una* optimus Guelf. 5. & 12. cum Fabric. 2. ac neſcio, quid hic ſibi velit. vide *c.* XXXIII. n. 5.

NISI FORTE ANIMUS FALLIT. H. e. quod nos, ni *fallor*. Sic Waſſiana: caſune, an conſilio, non dixerim. Gruteriana: ni *forte* me *animus fallit*. Alii: Niſi *forte* me &c. Primum *Niſi* praetuli ex optimis Codd. nam Guelf. plerique, non tamen quintus, Eccard. & Acad. habent etiam *ni forte*. Sed illud eſt Salluſtianum, & conjungit hanc particulam cum *forte*, quando rem incredibilem proponit. Jug. *c.* XXXI. Niſi forte *nondum etiam vos dominationis eorum ſatietas tenet*. I. Hiſt. Or. Philippi: Niſi forte *cui pacem praeſtare, & bellum pati conſilium eſt*. III. Hiſt. Or. Macri: Niſi forte *repentina iſta frumentaria lege, munia veſtra penſantur*. Sic & Apulej. Apolog. p. 282. Niſi forte *quod artificio elaboratum laudabile habetur, hoc natura oblatum culpabile judicandum eſt*. Deinde Pronomen *me* omiſi, etſi in plurimis MSS. repeiſſem. deeſt tamen Guelf. 5. Vinar. I. (qui ſimul *niſi* abjicit) Remenſ. I. & Fabric. 2. ut & uni Riviano. Addit quidem Lucretius I. *v.* 136.

> *Nec* me *animus fallit*.

Terent. Heaut. A. IV. Sc. I. *v.* I.

> *Niſi* me *animus fallit, hic profecto eſt annulus*

v. 53. *Niſi fallit* me *animus, haud multum a me aberit infortunium*.

ipſe denique Cicero pro Roſc. Am. *c.* XVII. &, *niſi* me *fallit animus, unuſquiſque veſtrum*. Alibi tamen eleganter Pronomen iſtud deſideratur, ut in iſtis Livii XXXIV. *c.* XXXI. *ceterum nomen tyranni & facta premunt*. adde ſupra *c.* VII. extr. *Animus* pro *opinione*, *cogitatione* ponitur, ut aliis locis ſaepiſſime.

ET VOS SERVIRE MAGIS. Fabric. I. magis *ſervire*. Incert. 2. *ſervire, quam imperare* magis

pa-

CAP. XXI.

Al CAP. xxii.

1 POſtquam accepere ea homines, quibus mala abunde omnia erant, ſed neque res neque ſpes bona ulla, tamen etſi illis quieta movere, magna merces videbatur; tamen poſtulare plerique, uti proponeret,

parati eſtis. Vinar. 1. & magis *vos ſervire parati eſtis*, *quam* mihi *imperare*. τὸ *magis* cum majori gratia plane exularet. vide ad *cap.* IX. extr. prolata. & niſi ſane in exilium, donec aliquis ſciolus revocet. Idem ex Fabric. 1. auſus ſum *cap.* XLVIII. n. 5. *quia in tali tempore tanta vis hominis leniunda*, quam *exagitanda videbatur*. & ex duobus Guelſ. *c.* LII. n. 3. *Res autem monet*, *cavere ab illis*, quam *quid in illos ſtatuamus*, *conſultare*.

CAP. XXI. 1. Quibus mala abunde omnia. Hic eſt ordo in melioribus Gruteri & noſtris; niſi quod Fabr. 2. & Gu. 3. male deſit *omnia*. In vocis *mala* extrema littera librarios haeſitaſse, & aliud quid olim dediſſe, ex Fabric. 1. & Guelſ. tribus patet. Forſitan conſtructio τῦ *abunde* illos impedivit. Sed ſic *c.* LVIII. *omnia nobis tuta erunt*, *commeatus* abunde. Jug. *c.* XIV. abunde *magna* praeſidia *in veſtra amicitia fore*. *c.* XLIII. commeatum affatim *parare*. III. Hiſt. abunde libertatem *rati*. Guelſ. 1. *in quibus m. a. o. erant*: qui ſemper neſcio quid, ſingulare ſectatur. Struviano deeſt *homines*; pro *erant* Baſil. 2. *fuerant*. Delendum & hic *erant* cenſeo.

Neque res, neque spes bona ulla. Fabr. 1. Acad. Incert. 1. Baſil. 2. & Guelſ. 2. *neque ſpes*, *neque* res *bona ulla*. Sed rem praeponit ſupra *c.* XX. n. 13. ubi vide: & praeponi debere, omnes judicant. Qui hic ſupplent *appareret*, nihil agunt. ex *erant* repete *erat*, uti apud Liv. 1. *c.* IX. *quippe quibus nec domi ſpes prolis*, *nec cum finitimis connubia* eſſent. uti ſupra *c.* V. n. 4. adde hic quae Gronov. ad Liv. XXXIV. *c.* XIX. Sic ex *fuit* ſimili modo adſumendum eſt *fuerunt* *c.* XXV. Simile eſt illud Auſon. Parental. Praefat.

Et, *praeter* juſtum, funera *nulla fleas*.

Haec propter Codd. addidi, quibus libenter careas, quando Verbum Subſtantivum loco erit motum.

Tametsi illis. *Illis* eleganter deficit Struv. In Guelſ. 5. lego. *neque res*, *neque ſpes* tamen *bona ulla*, *tametſi* &c. Unde conjicio, in Codice, ex quo deſcriptus ille eſt, fuiſſe: *tamen etſi*, antiquo more: & illud *tamen* locum occupaſſe alienum. certe *tamen etſi* clare habet Guelſ. 6. praeterea Incertum 2. perpetuo ſic ſcribere, qui illum contulit, in extremo libro ſuo adnotaverat. Et jam reddidimus Criſpo ex optimo Guelſ. 5. ſupra *c.* III. n. 2. et infra aliquoties ex aliis ſcriptis. Poſſem ad conjecturam confirmandam alios decem, vel duodecim Codd. laudare, ubi *tam & ſi* diviſim exaratum eſt; niſi illud ipſe pro infirmo haberem, cum non aliter ſoleant MSS. Sed, quod plus valet, Heuſſ. *tam ſed ſi*. Jam *tamen etſi* habes apud Cic. IV. ep. XV. n. 3. tamen etſi *antea ſcripſi* - tamen *hoc tempore breviter commonendum putavi*. apud Ennium etiam, Plautum, Terentium, Lucanum, Caeſarem, alios reperiri, dudum notavit Muretus XI. Var. Lect. *c.* XVII. adde Cujac. 1. Obſerv. *c.* XIV. Ritterſhuſ. ad Gunther. Lig. IV. *v.* 527. Gronov. ad Sen. II. Beneſ. *c.* VIII. Jac. Gronov. ad Cic. II. Orator. *c.* LII. Graev. ad Cic. pro Quinct. *c.* XXI. Salluſtium illis nunc poteris adjungere. confer Jug. *c.* XIII.

Quieta movere. Guelſ. 6. 8. 10. 12. Rem. 1. Eccard. Struv. Baſil. 2. & 3. Incert. 1. Acad. & Sen. 1. *quietam temp. movere*, quod in aliis pro Gloſſa ſupra ſcriptum eſt τῷ *quieta*; quod ita Salluſtius dixit, uti *cap.* XX. n. 2. *incerta*, & alibi. Sic Jug. *c.* XXXII. n. 3. *pacata*. Auſon. Praeſ. Epigr. ad Theod. *v.* 7.

Nihil dubites auctore bono, mortalia *quaerunt*
Conſilium; *certus juſſa capeſſe Dei*.

Idem Parental. Epigr. XXII.

Tu gravis & comis, *cum juſtitiaque remiſsus*,
Auſteris *doctus jungere* temperiem.

Erit igitur *quieta* idem, quod *quietem*, *quietum ſtatum*.

Magna merces. *Praemium*, pretium 1. Hiſt. Or. Lepidi: *plebis ſedes occupavere ſatellites*, mercedem *ſcelerum*. Lucan. VII. *v.* 303.

Aut merces *hodie bellorum*, *aut* poena *paratur*.

Sic Noſter Jug. *c.* LXXXV. n. 8. adde Brockhus. ad Propert. IV. Eleg. VII. *v.* 33. Cic. pro Sext. *c.* XLVII.

Tamen postulare. Sic eſt in fideli Guelſ. 5. Fabr. 2. Baſ. 1. & 3. Vinar. 1. Eccard. aliorumque MSS.

neret, quae conditio belli foret: quae praemia armis peterent: quid
ubique opis aut ſpei haberent. Tum Catilina polliceri tabulas novas, 2
pro-

MSS. item in editt. Aldina, Parei, Coleri, aliisque. Gruteriana cum ed. vet. ceteris MSS. ed. Pomponiana & ſequacibus *poſtulavere*. quod ſcribarum commentum eſſe, ipſa res clamat. Dictum de hac Enallage ſupra ad *c.* XII. n. I. adde *c.* XXII. n. 2.

UTI PROPONERET. In Remenſi I. (qui & *illis* addidit ſatis inepte) Guelf. 9. 12. & ed. vet. eſt *praeponeret*. inde, credo, ortum, quod Gloſſae MSS. verum illud *proponeret* interpretantur *praediceret*; & quod in MSS. *prae* & *pro* ſaepe eadem nota ſcribuntur, unde earum particularum confuſio jam multis eſt adnotata. Sed *proponere* pro *edicere*, *demonſtrare*, *oſtendere* ſaepe obvium eſt. Cic. pro Footej. *cap.* VIII. *credo majus emolumentum Caepionibus & Metellis* propoſitum *fuiſſe ex Q. Pompeii damnatione*. II. Verr. *cap.* LXIII. *putarem me idoneum, qui* proponerem ſpem *meis hoſpitibus atque neceſſariis, quo tutiorem vitam ſeſe meo praeſidio victuros eſſe arbitrarentur*. Juſtin. I. *c.* VI. *Si conditio* proponatur. Curt. V. *c.* II. n. 2. praemia*que* propoſuit *de virute militari certantibus*. uti Corn. Nep. Ageſil. *c.* III. adde Gronov. ad Liv. XXI. *c.* XLV. Haud tamen improbarem, ſi quis ex probato Codice duas haſce voces Salluſtio adimere poſſet. adeo non modo ſuſpectae, ſed etiam dedecori tali auctori eſſe videntur.

QUAE CONDITIO BELLI. Gloſſae MSS. *ratio*, *ſtatus*. recte, quatenus pro *modo* accipiuntur, uti Sueton. Tib. *c.* XIII. *cum pluribus de* ratione belli *communicavit*. Sic ſupra *c.* XX. *conditio vitae*, uti Cic. III. Verr. *c.* XLI. *miſera & iniqua condisio vitae*. adde IV. Cat. *c.* X. pro Cluent. *c.* XLVI. alia. Guelf. II. *condictio*, quod in gratiam Orthographiae praemittere nolui. Sic *c.* XX. n. 7. *dictio*, pro *ditione* memoratum eſt.

ARMIS PETERENT. Gloſſ. Guelf. I. *conquirere poſſent*. certe *peterent*, pro *quaererent* poſitum, uti Cic. pro Milone *c.* XXX. *dubitaret id fateri, ex quo etiam* praemia *laudis eſſent* petenda. adde Jug. *c.* XXIV. n. 5. Ipſum verborum ordinem MSS. tuentur.

QUID UBIQUE. Guelf. 3. initio habuit: *quid* ubi *opis aut ſpei haberent*. putarem, quod Gloſſa expoſuerat *quid*, & ubi, *opis* &c. neque enim aliter eam particulam intelligendam eſſe demonſtro ad *cap.* XXVII. num. I. niſi & aliis locis compluribus librarii copulam omitterent. vide ad *c.* XXIII. n. 4. Catullus Carm. LXII. *v.* 46.

> *Liquidaque mente vidit ſine quis*, ubique
> *fores*.

Integrum in Noſtro foret: *Quid opis*, & ubi id *opis haberent*, quod patet lucide ex *c.* XLVII. n. I. *Vulturcius interrogatus*, quid, *aut* qua de cauſſa conſilii *habuiſſet*: pro eo, quod eſſet: *qua de cauſſa* id *conſilii habuiſſet*.

OPIS, AUT SPEI. *Opis*, i. e. auxilii, quod mox demonſtrat. Sed *opes* & *ſpem* frequenter conjungunt, per ἓν διὰ δυοῖν, pro *opem ſperatam*. Sic Noſter Jug. *c.* ult. extr. & *c.* CVII. Plaut. Amphitr. Act. V. Sc. I. *v.* I. Spes atque opes *vitae meae jacent ſepultae in pectore*. Seneca ep. XLVII. *Omnes undique ad te manus tendunt, perditae vitae perituraeque auxilium aliquod implorant, in te* ſpes opesque *ſunt*. Sidon. VII. ep. II. *per haec* ſpes opesque *iſtius rapſim ſaltuatimque cumulari*. Terent. Phorm. A. III. Sc. I. *v.* 6.

> *Cujus nunc miſerae* ſpes opesque *ſunt in*
> *te uno omnes ſitae*.

Sed & *ſpem* ſaepe per ſe pro *re ſperanda* ponunt, ut Terent. Andr. A. II. Sc. I. *ad te venio*, ſpem, *auxilium, ſalutem expetens*. Plaut. Rud A. I. Sc. IV. *v.* 3. *Perdidi* ſpem, *qua me oblectabam*. Sc. V. *v.* 20. *Quibus nec locus ullus, nec* ſpes *parata eſt*. adde Liv. XXXIV. *c.* XII. Juſtin. XXIX. *c.* IV.

2. TABULAS NOVAS. Inepte Gloſſae MSS. de *ludo alearum* capiunt; nec magis ſcite quidam Interpretes de *tabulis pictis*. Intellige *Tabulas debiti & crediti*, quae *novae* dicuntur, quando debitoribus aes alienum remittitur: & hae quidem *bella* fere & *diſſenſiones civiles ſequi conſueverunt*, Caeſar III. Civ. *cap.* I. ut eo modo *novarum* rerum cupidi plebis & obaeratorum ſtudia ſibi conciliarent. Quinctil. Decl. CCCXXXVI. *Ideo non ſolvi aes alienum, quia* novae tabulae *intervenerunt*. Dicuntur illae χρεῶν ἀποκοπαὶ, Cic. V. ad Attic. ep. XXI. & VII. ep. XI. Solon. σεισάχθειαν nominavit apud Plutarch. Solon. p. 86. ubi plura de his tabulis novis. Ingenioſe Seneca I. Benef. *c.* IV. extr. *niſi forte exiſtimas, levi ac fabuloſo ſermone & anilibus argumentis prohiberi poſſe rem perniocioſiſſimam, beneficiorum* novas tabulas. ubi vide notas, addito Donat. Dilucidat. in Sueton. Jul. *c.* XLII. Verbum *polliceri* poſt voces *novas tabulas* ponitur in Vinar. 2.

PROSCRIPTIONEM LOCUPLETIUM. Sulla primus eorum nomina, quibus infenſus erat, & poſtea quorum bonis inhiabat, quosque propterea interfectos cupiebat in ferali tabula deſcripſit, &

Digitized by Google

proſcriptionem locupletium, magiſtratus, ſacerdotia, rapinas, alia omnia, quae bellum atque lubido victorum fert. Praeterea eſſe in Hiſpania citeriore Piſonem, in Mauretania cum exercitu P. Sittium Nucerinum, conſilii ſui participes: petere conſulatum C. An-

praemia ſimul percuſſoribus propoſuit. Plutarch. in Sulla p. 472. Appian. I. Civ. pag. 409. Flor. III. c. XXI. Valer. Max. IX. c. II. n. I. Seneca V. Beneſ. c. XVI. Hic eam promittit Catilina, ut illi ex conjuratione in proſcriptorum bona invaderent. Confer Cic. VIII. Phil. c. III. quod voluit Gloſſa vetuſta Fabr. I. *hereditatem reorum*. Porro *locupletium* eſt in melioribus, ſed Ecc. Guelf. 3. 4. 6. & ab hoc ſequentes ceteri omnes, Ineerti etiam, Vin. a. & Baſ. a. ac 3. habent *locupletum*. vid. c. XI. extr.

SACERDOTIA. Statum dignitatis illorum, qui ſacra tractarent & res divinas. Pleraque *Sacerdotia* Romanorum recenſet Lucanus I. v. 595. ſeqq. vide, addito Sigonio I. de Antiqu. J. Civ. R. c. XIX. Recte ea diſtinguit a *magiſtratibus*, qui res civiles curabant. Sacerdotes enim magiſtratus numquam fuerunt, neque imperium umquam habuere. id quod de Pontificibus egregie docuit Muretus ad Cic. I. Cat. c. I. p. 605.

ALIA OMNIA. Male Guelf. I. 2. 6. 7. Baſil. 3. Sen. I. *alia*que *omnia*: uti & Acad. cum ſuo: atque *alia omnia*. Ceteri recte omittunt copulam, ut ſupra c. XV. n. I.

BELLUM A. LUBIDO V. FERT. Guelf. I. *lubido victorum* poſcit: ſine dubio de Gloſſa. ſic enim interpretantur id Terent. Andr. Act. V. Sc. I. v. 13. *incepi, dum* res retulit: *nunc non* fert. & apud Cic. pro Murena c. II. pro *quod natura fert*, imperiti repoſuerant *adfert*. Eodem titulo ornanda eſt lectio Vinar. 2. *victoribus fert*. Sed de omnibus cupiditatibus probati auctores uſurpant. in iis Noſter II. de Rep. Ord. *ut eorum, qui dominantur, ſimultas ac arrogantia* fert. infra c. LVIII. *Si maxume animus* ferat. ubi vide. Pariter *ferri*, ut Cicer. pro Quinct. c. XI. *qui uſque eo fervet*, ferturque *avaritia*. & alii complures. Poſſes per *adfert* reddere, cum Donatus ad Ter. Andr. Act. II. Sc. VI. ita diſſeruerit: Tulit *duo ſignificat: attulit & abſtulit: paſſus eſt, & pertulit*. & ſic ille Comicus Heaut. Act. III. Sc. III. v. 12. *libido multa* fert. adde Serv. ad I. Aen. v. 467. Sed melius & magis ἀναλόγως eſt, in Verbo *cupere* acquieſcere; ſiquidem *ferre* hic & alibi proprie eſt *habere, ſuſtinere, conjuncta habere*. ita *bellum fert* erit *bellum habet*, uti c. XI. hoc eſt, *in bello cupiuntur*. vide Jug. c. LXV. addito c. XLII. n. 4.

5. PRAETEREA ESSE IN HISPANIA. Rem. I. Guelf. 6. 8. & a manu ſecunda 9. & Struv. *praeterea eſſe* dicebat *in Hiſpania*. Sed recte ceteri MSS. & editiones id additamenti aſpernantur. Subintelligitur tamen uti Jug. c. CIX. n. 3. *Tunc Rex poſt diem decimum redire* jubet; *ac nihil etiam nunc decreviſſe*, (dicit) *ſed illo die reſponſurum*. & ſic Liv. I. c. XXVII. *redire in praelium* jubet, *nihil trepidatione opus eſſe*, ſcilicet *dicitque*. adde infra c. XL. n. 4. XLIV. n. I. XLVI. n. 2. XLVII. n. I. Jug. c. XXV. n. 5. atque LXXXII. n. 3. & maxime Perizon. ad Sanct. IV. c. V. Verbum *eſſe* ab initio non fuit in Fabr. I. Et Rem. I. Ineert. a. Struv. Gu. 3. ac 6. *in Hiſpaniam citeriorem* praeferunt. At in Sen. a. & Guelf. II. eſt *citeriori*. Parum refert; ſed illud tamen malunt & Codd. & alii auctores. vide Bentlej. ad Horat. I. Sat. IX. v. 68.

MAURITANIA. Sic eſt in MSS. tantum non omnibus, nam ſolus Baſil. I. habuit ab initio *Mauretanea*; at lapides & numi non pauci *Mauretania*, ex qua confuſione ſeſe difficillimum eſt expedire, etſi Viri docti ſcripturam per E vetuſtiorem putent, quam alteram. vide Pierium ad Virg. IV. Aen. v. 206. & Duckerum ad Flor. IV. c. II. n. 65. de ipſa illa provincia vide Jug. c. XIX. vel potius Sext. Ruf. Breviar. c. IV. ibique Cellarium. Struv. iterum *in Mauritaniam*.

P. SITIUM NUCERINUM. Hic eſt ille, quem Cicero a crimine conjurationis multis verbis defendit pro Sulla c. XX. ſed ibi editur *Cincius* peſſimo modo, cum tamen in MS. Turingieo & aliis invenerint *P. Siccius*, & in Dresdenſi *P. Sitius*: quod & Francii Codici ab antiqua manu adſcriptum fuit. Ex noſtris fidiſſimi omnium Baſil. I. & Guelf. 5. *Sittium*: Senar. uterque & uterque Fabric. cum Guelf. 2. 4. Heuſſ. Vinar. 2. & ed. vet. *Sicium*; at Guelf. II. 12. *Sithium*; 6. *Sithicium*; 10. *Sithinium*; 3. *Sciticum*; 7. cum Baſil. 3. *Scitium* (corrupte Baſil. 2. *Scilium*) vocant. Repoſui *Sittium* ex Baſileenſi & Guelferbytano, praeterea Dione & Appiano: ſicque reſcribent apud Ciceronem & Scriptorem Belli Africani, qui veritati obſequi didicerunt. Habes P. SITTIUM. MAXIMUM. P. SITTIUM. SECUNDUM. & P. SITTIUM RESTITUTUM in antiqua Tabula apud Reineſ. Claſſ. X. Inſcr. I. Habes etiam alibi in lapidibus hoc nomen; ut recte ita ſcribi dubitare

Digitized by Google

Antonium , quem ſibi collegam fore ſperaret , hominem & familiarem , & omnibus neceſſitudinibus circumventum : eo conſulem ini-

re nequeas. inprimis cum & Plinii atque Melae Codd. habeant *Sittianorum*, ubi de oppido Cirta loquuntur. Hic eſt ille *Sittius*, qui Romae accuſatus , non expectato judicio , profugit paullo ante, quam Catilinae conjuratio erumperet : collectisque ex Italia & Hiſpania copiis, in queis multi exſules , in Africam trajecit. ubi cum bellum eſſet inter Africae regulos , modo huic , modo illi auxilio fuit , ſemper vincentibus illis , quibus iſte ſeſe adjunxiſſet. Haec ita perſpicue narrat de *Sittio* Appian. IV. Civ. p. 620. & orationis involucris teguntur apud Ciceronem l. c. Pater ejus Bello Italico *Nuceriae* ſingulari in Romanos fide fuerat, cum ceteri finitimi deficerent ac vicini, & ipſa etiam *Nuceria* commoveretur , Cic. ibid. & Flor. III. *cap.* XXIII. n. I. Ex qua urbe cum eſſet oriundus , *Nucerini* cognomen tulit filius. nam portenta ſunt iſta Codd. *Naſcerinum*, *Nuſerinum*, & Baſil. 3. *miſerrimum.* Is in Africa cum exercitum ſuum rei militaris peritiſſimum reddidiſſet , magnum nomen adeptus eſt. claſſem ſibi etiam comparavit, Auct. B. Afric. *c.* XCVI. Caeſari contra Pompejanos adfuit , ibid. XCV. illique , cum copias quasdam ab rege Boccho impetraſſet , & ſalutem & victoriam attulit, Dio Libr. XLIII. ſeqq. a quo pro meritis ſuis accepit partem agri Manaſſis, quem militibus ſuis diviſit . Appianus p. 621. Illi Manaſſi filius erat nomine Arabio, qui tandem poſt Caeſaris necem hunc Sittium per inſidias ſuſtulit, Appian. ibid. & hoc innuit Cic. XV. ep. XVII. *Arabioni de Sittio nihil iraſcor:* quaſi ſcriberet : non iraſcor Arabioni quod Sittium ſuſtulerit, etſi acriter aliquando a me defenſum. ubi intoleranda commentus eſt Popma.

Petere consulatum. Remenſes, Acad. Senat. I. Struv. Guelf. 1. 2. 5. 6. 9. 10. 11. Praeterea *petere conſulatum*. Incert. 2. Eccard. Guelf. 7. 8. 12. (quibus adde Baſil. 2. *ad haec praeterea conſulatum*) cum ed. vet. ad hoc *petere conſulatum.* ceteri neutrum agnoſcunt. & ſic Aldina, Gruteriana, aliae. *Praeterea* enim repeti tam exiguo intervallo ferre non poterant . At Cicero ipſe III. de Fin. *c.* VI. bis *deinceps;* & I. Invent. *c.* XXVIII. nec non II. *c.* XIII. ter *deinde* longe minori intervallo impune poſuit . adde ad *c.* XXIII. n. 3. collata . Sed Noſter idem, ſi ita dicere licet, peccavit *c.* XXXVII. n. 9. Praeterea quatuor Codd. addunt vocem *hominem* nobilem *&* *familiarem;* ſed iſti auctoritatis infimae.

Quem sibi collegam f. speraret. Voces has quinque ad cloacam maximam abigit Gruterus ; ſed nulla juſta de cauſſa. Codd. etiam omnes retrahunt defenduntque nondum convictas . De his collegis Plutarch. in Cic. p. 866. *ὁ Κατιλίνας ὑπατείαν μετῄει· ϗ λαμπρὸς ἦν ταῖς ἐλπίσιν, ὡς Γαΐῳ Ἀντωνίῳ συνυπατεύσων.* Aſcon. Arg. Orat. contra Competitores Cic. Catilina *autem &* Antonius, *quamquam omnibus maxime infamis eorum vita eſſet, tamen* multum poterant. *coierant enim ambo , ut Ciceronem conſulatu dejicerent , adjutoribus uſi firmiſſimis, M. Craſſo & C. Caeſare.* Nihilominus Catilina repulſus abiit , Antonius autem Catilinam pauculis centuriis ſuperavit, *cum ei propter* patris *nomen paullo ſpecioſior manus ſuffragata eſſet* , inquit idem Paedianus in nota. Pater iſte fuit M. Antonius Orator celeberrimus. Aſconius. adde Cic. II. Phil. *c.* XXIII.

Omnibus necessitudinibus circumventum. Interpretes putant arctiſſimam his verbis neceſſitudinem & familiaritatem inter Catilinam & Antonium denotari . Sed quis ita locutus eſt? Cicero dixiſſet: *& familiarem & neceſſarium;* aut , *quocum mihi omnes neceſſitudines ſunt ;* aut, *quocum mihi intercedunt omnia jura neceſſitudinis*. At illud iſte , & omnes alii reſpuerunt ; etſi Tullius, ubi peſſimam quamdam amicitiam reprehendit , *egeſtate* , *improbitate* &c. *conſtrictos addixerat* poſuerit pro Sext. *c.* XVII. etſi Theodoſius Auguſt. l. 8. §. 2. C. de Codicillis ſcripſerit: *Si quis vero ex parentibus utriuſque ſexus ac liberis uſque ad quartum gradum* agnationis *vinculis* alligatus , *vel* cognationis *nexu* conſtrictus *uſque ad tertium* , *ſcriptus haeres fuerit* &c. at quis diceret *agnatione* ſive *cognatione circumventus ?* Quamobrem *neceſſitudinibus circumventus* omnibus difficultatibus, quae ultima experiri juberent, *ſeptum*, uti Gloſſae MSS. exponunt . de qua notione *neceſſitudinis* egimus ad *c.* XVII. num. 2. nec opus, cum Guelf. II. *neceſſitatibus* reponere, quod apparet ex nota ad Ei. *cap.* n. 4. Plutarchus Cic. p. 866. eum multo aere alieno oppreſſum, & propterea conjurationi favere viſum eſſe, memorat. adde Patricium in Cic. Or. in Toga Cand. p. 981.

Eo consulem initium a. facturum. h. e. *quippe* propterea, *ſi conſul declaratus eſſet, per ſe initium facturus eſſet rerum, quae conjuratio cuperet*, caedis nempe, proſcriptionis aliarumque. Sed ipſa lectio nova eſt, &, quod fateor, majorem partem ex conjectura deſumta: quam

4 initium agendi facturum . Ad hoc maledictis increpat omnis bonos : ſuorum unumquemque nominans laudare ; admonebat alium ege-

tamen vel ipſa inconſtantia MSS. defendere poſſet. Vulgo: *Cum eo ſe conſulem* &c. idque reperi in MSS. decem. Alii : *Cum eo ſe conſule* & ſic MSS. reliqui. Nunc vero cum voluptare videre poteris ex noſtra lectione, unde varietates iſtae promanaverint : quando primo dixero, nec iſtam praeſidio MSS. deſtitui. *Cum* non apparet in Remenſi 1. *Se* exulat a Palat. 4. Eccard. (cui noviſſime adpictum) Acad. Guelſ. 2. 3. & 6. & Baſil. 1. habet tantum inter lineas. Jam *Eo* Salluſtius, more ſuo, poſuerat pro *propter id*, de quo dixi ad *c.* XIII. extr. Quod cum non ad animum verterent librarii primo proximum *Conſulem* mutarunt in *Conſule:* mox verbum *facturum* concedere debuit in *futurum* quod in quatuor noſtris viſitur. Qui vero *futurum* ſubſtituere nolebant Praepoſitionem *Cum* addebant, cujus audaciae anſam poſterioribus quidem praebuit nota illa, quae in MSS. quinti & ſexti retro ſaeculi principiis periodorum apponi ſolet, & modo C modo S litteris non multum eſt abſimilis. At apud quos veterum librorum auctoritas aliquid valebat, illi revocabant *Conſulem*, & ut in poſterum contra novas res tutius eſſet *ſe* adjecerunt, velut praeſidium : quod tamen indicio novitatis modo ante, modo poſt illud vocabulum in Codd. viſitur. Quae cum animo mecum peragerem, offerebat ſe ipſa illa, quam poſui, lectio. Confirmabat autem Plutarchus qui in Cicer. p. 866. de Antonio memorat, quod homo fuerit, *qui per ſe quidem neque ad bonum, neque ad malum dux eſſe, ſed alteri incipienti opem & poteſtatem addere potuiſſet*. Hanc opinionem ut popularibus Catilina demeret, omnia magnifica, uti in aliis, de Antonio promittere debuit : neque ſingulare illud Salluſtio fuit praetereundum.

INITIUM AGENDI. Sic MSS. primae claſſis; aliis, ut Guelſ. 7. 8. & 10. Baſil. 2. & 3. Gloſſa additur *belli agendi*. pro quo Incert. 1. *belli gerendi*. in ed. vet. & Vinar. 2. eſt : *initium* belli *facturum*, quod ex Beroaldino etiam indicavit Rivius: & ſic infra *c.* XXVII. n. 3. Sed *agendi* praeciſe dixit, pro *agendi ea, quae conſtituta ſunt*, ut ſupra *c.* VI. n. 5. *parare: c.* XII. n. 2. *rapere, conſumere.* alia alibi. vide modo ad *cap.* XXVI. n. 2. indicata. Qui utrumque abjiciunt, neſcio quid ſibi velint. Livius 1. *cap.* XLVI. *Sed* initium turbandi *omnia a foemina ortum eſt.*

4. AD HOC. Baſil. 2. Guelſ. 11. & 12. *ad haec.* quomodo Aldina. Sed illud eſt Salluſtii, & praeterea Livii, Taciti, Flori aliorumque. vide ad *c.* XLIV. extr. Poſt *praeterea* adhibuit Noſter *c.* XXXVII. extr.

MALEDICTIS INCREPAT. Sic Guelſ. 3. fideliſſimus 5. 6. & 11. cum Baſil. 3. Et Gruterus etiam membranas tractavit, in quibus ita ſcriptum erat. Ipſe tamen mallet *increpare ;* cum vulgo legeretur *increpabat*. Sed per errorem. Miſcuit enim Criſpus pro rerum varietate & Tempora, & Modos. de temporibus plura ad *c.* XII. n. 1. Modorum confuſionem docebunt ea Jug. *c.* VI. n. 1. *non ſe corrumpendum* dedit, *ſed* equitare, jaculari &c. ſupra *c.* XVI. num. 1. & 2. *Juventutem multis modis mala facinora* edocebat. *Ex illis teſtes ſignatoreſque falſos* commodare, cetera. infra *c.* XLII. n. 2. *Namque illi inconſulte ac veluti per dementiam agere: - plus timoris, quam periculi* effecerant. & XLVIII. n. 1. *exſecrari, tollere, agitabat*. Sic *c.* LVI. n. 4. *occaſionem non* dare ; ſperabat *ſeſe habiturum*. Capitolin. Maximin. *cap.* III. *Hinc igitur* factus *conſpicuus*, amari *a tribunis, a commilitonibus* ſuſpici, impetrare *ab imperatore quod vellet, locis etiam militiae a Severo* adjutus. Id. *c.* V. *Quinto quoque die* jubebat *milites decurrere - omnia arma illorum quotidie* circumſpicere : *calciamenta quinetiam ipſe* proſpiciebat. Porro *Increpare* eſt incuſare, inſultare, ut Nonius Marcellus cenſuit ; quaſi inclamare, infamare. Livius 1. *cap.* LI. *Haec Aricinus in regem Romanum* increpans. Noſter 1. de Rep. Ord. *c.* IV. *quae in Cn. Pompejum victoriamque Sullanam* increpabantur. Claudian. III. Rapt. *v.* 291. *His* increpat *omnes vocibus*. Sed *maledicta* ſunt Criminationes, quas & *Voces* abſolute vocant, & *Convicia* (quae tamen majus quid eſſe arbitrantur lege 15. §. 11. D. de injur. & famoſ.) Opponitur apud Graecos *ἐγκώμια*, vide Lactant. 1. *cap.* XXI. Habes eadem infra *c.* XXXI. adde Cic. pro Planc. *cap.* XII. pro Coelio *cap.* III. in Vatin. *cap.* III. Gellius 1. *c.* V. *maledicta, compellationes probroſas, turpia indignaque verba* conjungit. Silius VIII. *v.* 266. vocat *petulantia verba*, ubi legendus eſt Nic. Heinſius. Catilina itaque *in omnes bonos vitia criminaque fingebat*, verbis Ammian. XVII. *c.* XI. eorumque nominibus eos traducebat. Hoc Sulpicio Severo eſt *conviciis increpare* de Vit. Mart. *caput* XXII. *Audiebantur etiam plerumque* convicia, quibus *illum turba daemonum protervis vocibus* increpabat. Haec res autem eo valebat,

ut

egeſtatis, alium cupiditatis ſuae, complures periculi aut ignominiae, multos victoriae Sullanae, quibus ea praedae fuerat. Poſtquam omnium animos alacris videt; cohortatus, ut petitionem ſuam curae haberent, conventum dimiſit.

CAP.

ut accenderentur magis conjurati ad optimum quemque tollendum. Confer Tacit. I. Hiſt. *c.* XXIII.

Nominans. Quod non eſt ſine gratia. Lege *c.* LIX. Struv. *ſuorum* quemque unum *nominans*; qui poſitus etiamſi ſit falſus, tamen fortaſſe unum alterumve lectorum morabitur, ut proprietatem vocabuli *unuſquiſque* conſideret.

Admoneaat. Sic MSS. noſtri omnes (exceptis Eccardiano, & primo Incertorum qui *admonere*) neque aliter edit. vet. At Aldina, Gruteriana & ceterae, quae nunc ad manus ſunt, omnes *admonere*, quod tamen tuetur Rivius, cum in Gymnico & aliis *admonebat* legiſſet. Gruterus & I. Waſſe, a quibus litis hujus compoſitionem expectaſſes, nihil plane dicunt. adeo illis placuit in Rivio acquieſcere. quam bene ipſi aut defenſores eorum viderint. Mihi non licuit Codd. contemnere: inprimis poſtquam diſtinctione difficultatem illam ſuſtuleram, quae illos opinionis ſuae reddidit ſecuros: & de permutatione Modorum ac Temporum Salluſtio familiari modo dixeram.

Alium egestatis, alium cupiditatis. Varia oratione, ut cujuſque animis aptum erat, verbis Curtii III. *c.* X. num. 4. quod ejuſmodi Oratoris optimum eſt artificium. Confer *cap.* XVII. addito inſuper *c.* XIV. n. 5. Jug. *c.* XLIX. num. 4.

Quibus ea praedae fuerat. *In praedam* expone, ſive, quod idem eſt, *ad praedandum*, uti *c.* XII. extr. Subſtantivum nomen hoc modo poſitum eſt. Planior autem ſenſus inde reſultat: quibus ea praedam attulerat, ut ex pauperibus divites facti eſſent, quod de iiſdem narrat *c.* XXXVII. Eadem latinitate infra *c.* XLVIII. n. 2. *Namque alia belli facinora* praedae *magis, quam* detrimento *fore*. Livius III. *c.* LXVIII. *Concitati aut* honori, *aut* quaeſtui *illis eſtis*. Saepius Cicero, ut Philipp. IX. *c.* I. *cui legatio ipſa* morti *fuiſſet*. adde Car. Lang. in Lael. *c.* II. Nec eſt, cur ſpernant in Juſtin. XXXI. *c.* I. *qui in ſpem regni relictus* praedae *etiam domeſticis erat*; cum ſic habeant MSS. approbentque Berneccerus & Graevius. adde ſupra *c.* X. n. 2. XIII. n. 2. Coelium epiſt. VIII. n. 5. Plancum Cic. X. ep. XVII. extr. Poſſem & Livii XXXIII. *c.* XLVII. *praedae ac diviſui eſſe*, alia hujuſmodi congerere; ſed id tantum monebo, me non fruſtra expoſuiſſe *in praedam*, cum ea vis tertii Caſus tam ex aliis, quam ex illis Jug. *c.* XXXI. n. II. adpareat: *Vos*, imperio *nati*, *aequo animo ſervitutem toleratis*. Nunc & minuti cujuſdam lectorem non ſinam ignarum. in Senat. a. & Heuſſiano ſcribitur apertiſſime: *quibus ea praeda efuerat*. manifeſto documento reperiſſe librarium in Codice *ae*, in *praedae* diviſim exaratum. cujus deinde lapſus confirmat obſervationem Bongarſii ad Juſtin. XXI. *cap.* I. ed. Berneceeri & Gronovii, (nam in aliis temere optima ejus notae pars omittitur) ubi ex *natura ejus* MSS. facit *naturae jus*, ex *injuria ejus*, *injuriae jus*, & alia plura corrigit; quia Diphthongus *ae* bene diviſim ſcripta, male ab imperitis inter duas voces ſit diſpertita. Sed diviſionis in *ae* luculentiſſimum argumentum habes apud Quinctil. I. *c.* VII. p. 89. ubi antiqua *pictai*, *aulai* comparat cum terminatione in *bi Sullae*, *Galbae*. & ſane ipſa pronunciatione & *a* & *e* in *ae* diſtincte fuiſſe auditas, vetuſtiſſimorum uſus rationeſque probae perſuadent.

5. Petitionem suam. Conſulatus. Sic infra *c.* XXVI. n. 5. *Catilinae neque* petitio, *neque inſidiae proſpere ceſſere*. Jug. *c.* LXIV. n. I. *ab Metello* petundi *gratia miſſionem rogat*. ibi vide. adde infra *c.* XLVIII. n. 5. Sic *petitionem* abſolute pro *petitione conſulatus* dixit, uti Vopiſcus *facultatem* pro *facultate eloquentiae*, ſive dicendi Probo *c.* I. *Neque ego nunc* facultatem *eloquentiamque polliceor, ſed res geſtas, quas perire non patior*. utrumque enim propter celebritatem facile intelligitur. Eadem ratione *indulgentias* poſteriori aetate ſaepe praeciſe poſuerunt, ut Capitolin. Pio *c.* X. *ad* indulgentias *proniſſimus fuit*: intelligentes modo *criminum*, modo *debitorum*. Male Interpretes haec ceperunt, qui *preces ſuas* interpretantur: quaſi Oratio Catilinae fuiſſent preces.

Curae haberent. *Curarent*. Coelius epiſt. VIII. extr. *eos tibi, & rem, de qua miſi, velim* curae habeas. quam Periphraſin clare eſt cognoſcere ex Capitol. Maxim. & Balbin. *c.* VI. *quare &, a ſenatu multum* dilectus eſt, *& a populo* timori habitus. Sueton. Aug. *c.* XLVIII. *nec aliter univerſos, quam membra parteſque imperii*, curae habuit. Ita autem *curae haberent* petitionem Catilinae, ut non modo ipſi ſuffragia ſua ipſi ferrent, ſed & aliorum compararent, quod in co-

CAP. XXII.

XXIII.

1 FUere ea tempeſtate, qui dicerent, Catilinam, oratione habita, cum ad jusjurandum popularis ſceleris ſui adigeret, humani corporis ſanguinem, vino permixtum, in pateris circumtuliſſe; inde

mitiis ſolenne erat. Cic. I. Att. epiſt. I. p. 16. *Illam manum tu mihi cura ut praeſtes, quoniam propius abes, Pompeii amici noſtri.* loquitur de conciliatione ſuffragii Pompejanorum quorumdam. Et quoniam Coloniae etiam atque municipia jus ſuffragiorum habebant; in his vero, quos hortatur Catilina, multi ex coloniis & municipiis erant, vide *c.* XVII. n. 4. earum etiam ſavorem ut praeſtarent, laborare jubet. Lege notam Daviſii ad ea Auct. VIII. Gall. *c.* LII. T. *Labienum Galliae Togatae praefecit*, *quo majore* commendatione *conciliaretur ad conſulatus petitionem.* Strenue id inprimis egit C. Manlius, ut videbis ad *c.* XXIV. n. 2.

CONVENTUM DIMISIT. Acad. *diviſit.* perperam. Dictys I. *c.* XI. *Menelaus ira percitus*, *atroci vultu exitium minatus*, *concilium* dimittit. Idem V. *c.* I. *atque ita* dimiſſo conventu, *diſceditur.* infra *c.* XL. extr.

CAP. XXII. I. POPULARIS SCELERIS SUI. *Socios*, *conſcios*, quod vocis ex Gloſſa in MSS. bene multos irrepſit. eſt enim in Guelf. I. 6. 7. 8. 9. Rem. I. Sen. I. Acad. Eccard. Incert. 2. Baſil. 3. Vinar. utroque, Fabric. 2. & ed. vet. *populares conſcios ſceleris.* in Guelf. 10. *populares ſocios ſceleris.* Sed Noſter itidem *c.* XXIV. n. I. *quod factum primo* populares conjurationis *concuſſerat.* Sic Senec. de Vit. B. *c.* XIII. *invitis noſtris* popularibus, de ſuae Sectae Philoſophis: & Terent. Phorm. A. I. Sc. I. *v.* I. *Amicus ſummus meus & popularis Geta* Donatus exponit: *ejuſdem* conditionis *gentiſque?* at Eugraphius accipit: *ſocium ſive ejuſdem conditionis.* Donatus in Adelph. A. II. Sc. I. in. Popularitas *in omnis rei* conſortium *ſumitur*; *Populus* enim quoſcumque *ſociatos* deuotat. hinc de apibus Columella IX. *c.* XIII. *duo* populi *conjungi debent.*

AD JUS-JURANDUM-ADIGERET. In MSS. Remenſibus, Fabricianis, Senatoriis, Eccard. Incert. 2. Baſileenſi I. Heuſſ. Vinarienſibus, Guelf. I. 2. 3. 4. 5. 6. 11. & ed. vet. eſt *adiceret*, quod & Gruterus ex ſuis, alii ex aliis notarunt. ſed in Struv. Guelf. 7. 8. 9. 10. 12. Acad. & ed. Ald. eſt *addiceret.* Certe in nullis manu exaratis ſeſe mihi obtulit *adigeret*, niſi forte exſtet in Baſil. 2. & 3. Et tamen uſus Auctorum evincit, ut hoc retineamus. Succurrit etiam ratio ſcribendi, qua C & G litterae in hujuſmodi verbis perpetuo confunduntur. vide Cujac. IV. Obſerv. *c.* XV. Drackenborch. ad Sil. I. *v.* 642. ne Livii, Caeſaris, Tacitique diverſitates in ipſa illa phraſi memorem. Peſſime vero librarii ex *Adiceret* fecerunt *Addiceret*, cum, ſi *Adigeret* verum noluiſſent, debuiſſent *Adiiceret*, quod exſtat in Incert. I. Veteres enim *Conicio*, *Subicio* & ſic cetera a *Jacio* compoſita ſaepe uno *I* protuliſſe, teſtis eſt A. Gellius IV. *c.* XVII. & vetuſtiſſimae quaeque membranae, vide Carrion. I. Antiqu. Lect. *c.* V. Barth. IX. Advers *c.* XI. alios complures. Praepoſitionem autem *ad* quam aliqui pro ſuperflua habuerunt, omnes omnino libri defendunt. Defendit eamdem hoc Salluſtii loco Daviſius ad Caeſ. VII. Gall. *c.* LXVII. in. *Probata re*, *atque omnibus* ad *jus jurandum* adactis. Nec inſolens illa viſa Joſepho Scaligero ad Feſtum p. 7. nec Petro Cunaeo elegantiſſimo ICto in Satyr. *c.* XXXVI. ubi, ad *hoc ſacramentum*, inquit, *ſe* adactum *eſſe*, *ſequi naturam*, Senecam reſpiciens de Vit. B. *c.* XV. qui & ipſe Praepoſitionem ſervat. uti & Ulpianus leg. 8. §. 2. D. de in jus voc. *Sed ſi* ad *jusjurandum* adegi, *ne uxorem ducat*, *ne nubat.*

HUMANI CORPORIS SANGUINEM. Dio p. 43. puerum a conjuratis mactatum, ſuperque ejus viſcera jusjurandum conceptum eſſe, memorat. ita certe ſolebant, qui per ſanguinem humanum foedera ſanciebant, quod patet ex Plutarch. Poplic. p. 98. de quo more videndus Lipſius ad Tacit. XII. Ann. *c.* XLVII. Alexand. ab Alex. V. Gen. D. *c.* III. Freinshem. ad Flor. IV. *c.* I. n. 4. Elmenhorſt. ad Minuc. Fel. *c.* XXX. qui ita: *ipſum credo* ſanguinis foedere *docuiſſe conjurare Catilinam.* Sed erat gravitatis Salluſtianae nihil adfirmare.

VINO PERMIXTUM. *Aſſiratum* vocabant antiqui genus quoddam potionis ex vino & ſanguine temperatum, Feſtus p. 40. cum nota Dacerii. adde Melam II. *c.* I. ibique Voſſium p. 420.

IN PATERIS. Male Incert. 2. *patinis.* *Paterae* ſunt Genus poculi. Varro IV. de L. L. *c.* XXVI. *praeterea in poculis erant* Paterae, *eo quod pateant*, *latinae ita dictae.* *Hiſce etiam nunc in publico convivio*, *antiquitatis retinendae cauſa*, *cum magiſtri fiunt*, *potio circumfertur*; *& in ſacrificando deis hoc poculo magiſtratus dat deo vinum.* Iſidor. XX. Orig. *c.* V. Paterae *phialae ſunt* di-

inde cum poſt exſecrationem omnes deguſtaviſſent, ſicut in ſollemni- 2
bus ſacris fieri conſuevit, aperuiſſe conſilium ſuum, atque eo, di-

dictae, vel quod in ipſis potare ſolemus, vel quod patentes ſunt diſpanſiſque labris. Vina in ſollemnibus ſacris *pateris* data eſſe Diis, ex loco l. Varronis aliiſque docet diligentiſſimus Briſſon. I. Form. p. 26.

2. POST EXSECRATIONEM. Poſt ſponſionem, verbis, quae exſecrarentur ſe & eos, qui aperirent conjurationem, aut recederent, aut aliter dolo malo agerent conceptam. a potiori deſumta denominatione, uti apud Cic. I. ep. IX. n. 14. *interrogatio*: ubi, ſi tanti, obſervatiunculam noſtram legas. Habes *exſecrationis* expoſitionem apud Liv. X. c. XXXVIII. *Jurare cogebatur diro quodam carmine in* exſecrationem capitis familiaeque & ſtirpis *compoſito, niſi iſſet in praelium, quo Imperatores duxiſſent: & ſi ipſe ex acie fugiſſet, aut ſiquem fugientem vidiſſet, non extemplo occidiſſet.* Nudum vocabulum adhibet Cic. pro Sext. c. VII. *Hunc Cn. Pompejus omni cautione, foedere,* exſecratione *devinxerat.* Tacit. IV. Hiſt. c. XV. n. I. *barbaro ritu & patriis* exſecrationibus *univerſos adigit.* Juſtin. III. c. IV. *graviſſima ſe* exſecratione *obſtrinxerunt, non prius, quam Meſſenam expugnaſſent, reverſuros.* Et hac ſignificatione reſpondet Graecorum ἐξορκισμὸν, vide Selecta Hiſtorica & Litter. Obſerv. I. de Exorciſmo Litterario §. I. & 2. adde Briſſon. I. de Formul. p. 110. Non abeunt itaque a vero Gloſſae MSS. qui explicant, *poſt juramentum.*

SICUTI. Multa in ſacris ſollemnia, quae cum his Catilinae factis ſimilitudinem habent, & *Paterae*, ut vidimus, & *exſecratio*, & *deguſtatio*. De *exſecratione* vide omnino Liv. I. c. XXIV. Virg. XII. v. 175. ſeqq. in foederis confirmatione, quam, etiamſi *precationem* ſcriptor appellaverit, obſervavit in confirmandis ſuis promiſſis Annibal apud Liv. XXI. c. XLV. quibus omnino junge Senec. Thyeſt. v. 691. ſeqq. *Deguſtationis & Vini mixtionis* in ſimili cauſſa meminit Hom. Iliad. Γ. v. 268. vid. doctiſſimam obſervationem Dan. Heinſ. ad Sil. I. v. 119. p. 13. & 14. & haec quidem maxime in ſollemnitate foederum obſervata, quae ſaepiſſime pacta ſunt *ſanguine.* vid. Lipſ. ceteroſque ſupra citatos. Sed erat etiam *deguſtatio* in aliis ſacris ſollemnibus, ubi diis libarent, cum aliqua *invocatione* eorum conjuncta, de qua vide Virg. II. Georg. v. 529. & Laurent. Polym. IV. Synopſ. VII. item Var. Sacr. Gentil. c. XIX. Nam ad *deguſtationem* vini novi Criſpum reſpicere, vix aliquis putarit; etſi & illi dies quaedam ſacra erat, quae *Meditrinalia* dicta, de qua Feſtus p. 234. Varro V. de L. L. c. III. Lipſius l. c. de vini cum ſanguine mixtione ejuſque deguſtatione certo capit, & putat eam veteribus Romanis in ſacris ſollemnem fuiſſe. Mihi tamen ad ſollemnia carmina (exſecrationem) quae deguſtatione cujuſcumque libaminis confirmata ſunt, haec verba referre placet.

IN SOLLEMNIBUS SACRIS. Haec eſt Orthographia, quam non magis ſuppeditant Eccard. Heuſſ. Guelf. I. 9. & 11. ubi *ſolemnibus*, quam Fabric. I. Sen. I. Baſ. I. Guelf. 2. 3. 4. & 5. ubi *ſollempnibus* omnibus litteris exaratum eſt. Sed omnium caſtiſſime Vin. I. qui ſancte *ſollemnibus* exhibet. 2. *ſollennibus*, quomodo tam *m*, quam *n* notare ſolet ille Codex. Illud *p*, quod optimis Codd. adhaeret, ex pronunciatione, ut pleraque talia, ortum traxit: &, quod nos expreſſimus, illud habent vetuſtiſſima monumenta, Lapides, Pandectae & Virgilius Florentini, quod poſt Aldum Manutium egregie oſtendit H. Noriſius Diſſert. IV. in Cenot. Piſ. c. VI. De proprietate Vocis multa diſputant Fr. Sanctius in Min. IV. c. XVII. ad eamque Perizonius. Quae hodie quoſdam obtinet opinio quaſi eſſet a *Soleo* & *anno*, ea fuit jam Auguſt. Tom. X. Serm. II. Fer. II. Pentecoſt. hanc redarguunt Feſtus & alii, etſi ille *anni* tamen influxum in Vocem admittat. Cum tamen potius ſit, cum Sanctio, ſyllabas *emnis* pro ſola productione vocis Oſcae *Sollo*, a qua vetuſtiſſimi derivant, reputare: qualem obſervare licet in *modeſtia*, *tempeſtas*, *legitimus*, aliis; niſi malueris mecum a *Sollo* & *Omni* deducere, quod paullo fuſius demonſtravi Diſſ. IV. de Uſu Orth. Lat. c. III. §. XVII. num. 4. Litteram vero *m* in ſcriptura retinendam eſſe, etiamſi in pronunciatione *n* pro illa audiatur, docebit Caſſiodorus ex Papiriano p. 2294. In Guelf. 4. 7. 10. Incert. 2. Baſil. 3. *ſollemnitatibus ſacris* invenias, varia ſcriptura. Sed *ſacra ſollemnia* plurimi dicunt, in eis Lucret. V. v. 1163.

Suſcipiendaque curarit ſollemnia ſacra.

Arnobius VII. adv. Gent. ſacrificiorum ſollemnium *munia*. Florus I. c. XIII. n. 16. *qui* ſollemne ſacrum *in Quirinali monte conficeret*. Sic Cicero cum aliis Phil. V. c. IX. *ſacrificia ſollemnia*.

FIERI CONSUEVIT. Haec facile pateretur reſcindi Gruterus; Non vero noſtri Codd. niſi ita interpretari volueris, quod Rem. I. Vinar. I. & Fabric. I. habeant *fieri ſolet*. Quare rectius crederem unum *fieri* delere, ut eſſet: *ſicuti in ſollemnibus ſacris conſuevit*, intellecto *deguſtari*, aut

dictitare , feciſſe , quo inter ſe fidi magis forent , alius alii tanti
3 facinoris conſcii. Nonnulli ficta haec , multa praeterea exiſtumabant ab iis, qui Ciceronis invidiam, quae poſtea orta eſt, leniri credebant

aut potius *fieri*, uti *c.* XXIX. n. 2. & alibi ſaepiſſime. Denique hanc veluti Parentheſin mallem ſtatim verbis *poſt exſecrationem* adjungi : quia ita & apertior poſitus, & oratio ipſa numeroſior. multas hujuſmodi trajectiones dari in Noſtro, dixi ad Jug. *c.* LXIII. n. 6. & ad Cat. *c.* VII. Excuſ. II.

ATQUE EO, DICTITARE, FECISSE. Atque *dictitabant* (illi , qui ſanguinem Catilinam circumtuliſſe, dicebant) ideo illum feciſſe. Vide EXCURSUM III. ad hunc locum.

FIDI MAGIS FORENT. Vulgo: *magis fidi forent*. Sed illo ordine Vinar. 1. Incert. 2. Baſil. 3. Guelf. 1. 4. 5. & 10. aliquot etiam I. Waſſii. locum mutat in Guelſ. 3. & 11. Dictum , uti *diſſimilis longe*, *culta maxime* & alia apud probatos : uti infra *c.* XXXIII. extr. ulti maxume *ſanguinem noſtrum*. *c.* LI. num. 23. *grave nimis*. item ut *poſt paullo*; vide ad Jug. *c.* CVI. num. 3. *inter ſe*, uti Plautus Trucul. A. II. Sc. IV. *v.* 30.

Cum inter nos *forderemus unus alteri*.

adde notulam ad Epiſt. Lepidi Cic. X. ep. XXIV. num. 7.

ALIUS ALII CONSCII. Guelſ. 3. *alii tanti alius facinoris conſcii*. in 12. vero fuit primitus *conſcius*. Sed *alius* cum ſit vox diverſitatis, vide *c.* II. n. 3. recte plurium numerum adſciſcit , reſpice ad *c.* VI. n. 2. & VII. n. 1. adde notam ad Jug. *c.* XXVIII. n. 2. *alii* Dandi caſus ne te perturbet, faciet Auctor II. de Rep. Ord. ſibi *quiſque conſcius*, & Curt. VI. *c.* X. n. 20. *ſi conſcius* Dymno *tanti ſceleris fuiſſem*. Sed Palmerius emendat *alis ali*, ex fragmento Colonienſi , in quo reperit *aliis alii*. vide autem quae de eo ad *c.* LX. num. 6. In re ſimili fere Caecilius apud Minuc. Fel. *cap.* IX. *hac foederantur hoſtia : hac* conſcientia ſceleris *ad ſilentium mutuum pignerantur*. Plura vide in Gronovii Scholis. Sed *fruſtra ſilentium & fidem in tot conſciorum animis & corporibus* exſpectavit Catilina, quod illi ſtatuebant apud Tacit. XV. Ann. *c.* LIX.

3. ET MULTA PRAETEREA. Copula deficit Baſil. 3. cujus credo locum tuetur *praeterea* . aeque commode, ut *c.* XLVII. n. 1. *Autronium* , *Sullam* , *multos* praeterea *in ea conjuratione eſſe*. Jug. *c.* IV. n. 4. *P. Scipionem* , praeterea *praeclaros viros ſolitos dicere*. & LXXXIV. n. 1. CIX. n. 4. quamquam Lucret. VI. *v.* 797. *Multaque* praeterea *languentia membra per artus ſolvunt*. adde *c.* 1. n. 4. Male ergo quidam : & *haec & multa praeterea :* quomodo Vinarienſes aliique. male etiam Struv. & Incert. 2. *& multa alia praeterea*.

CICERONIS INVIDIAM. *Invidiam* paſſive intellige , qua invidioſus fuit Cicero. dupliciter enim ſumi docuit Quinctil. VI. *c.* II. p. 521. *Et metum tamen* duplicem *intelligi volo*, *quem* patimur, *& quem* facimus: *&* invidiam, *namque altera* invidum , *altera* invidioſum *facit* . *Hoc autem hominis*, *illud rei eſt*. Nove diceres *die Verhaſſtheit*. Saepiſſime ita ea voce utitur Cicero , qui propter ambiguitatem eam invidiam , qua invident , maluit *invidentiam* dicere III. Tuſc. Qu. *cap.* III. *Odium* non ita proprie vertes, quia eſt illorum, quos aliorum *invidia* irritat. Hinc Sulpic. Sever. Dialog. II. *c.* VIII. monachorum ſibi *odia* concitaſſe ſcribit , additque : *ne etiam hoc ad meam referatur* invidiam. Id. II. H. S. *c.* XXIX. *Sed opinio omnium* invidiam *incendii in principem retorquebat*. adde Dial. 1. *c.* VII. Sic ſupra *cap.* XVII. *Pompejus Craſſo* inviſus *fuiſſe* dicitur & infra *c.* XLII. *belli graviſſumi* invidiam *optumo Conſuli imponeret*. & Jug. *cap.* XXV. *quod in* invidia *res erat*. Liv. XXII. *cap.* XXXIV. *aliena* invidia *ſplendentem*. mox: *per* invidiam *eorum favorem candidato ſuo conciliabat*. adde Manut. ad Cicer. 1. epiſt. 1. Barth. VI. Adverſ. *c.* IX. Erhardum ad Petron. Sat. *cap.* XIV. Suprà *ab iis* & *ab his*, pro more, in MSS. variat. Quod utinam ſatis argumenti eſſet , ad ejiciendum. Nam Salluſtius Demonſtrativa Pronomina cupidiſſime omittit. Vide ad *cap.* LVIII. n. 17.

QUAE POSTEA ORTA EST. Adeo, ut jam ipſo Ciceronis anno novi tribuni plebis Ciceronem vexare inciperent , quos Cicero accerſito Sextio repreſſit. Multi tamen praeterea erant, quibus injuſte Lentulus , Cethegus & reliqui caeſi videbantur, Plut. Cicer. p. 872. quae res tantum valuit , ut Tullius denique , Clodio aliiſque adnitente , in exſilium ejiceretur, Idem p. 876.

LENIRI CREDEBANT. Minui. Sueton. Domit. *c.* XI. *atrocitate poenae conterritus* , *ad* leniendam invidiam *interceſſit*. Sic Cicer. IV. Cat. *c.* VI. *dolorem ac cruciatum* lenire. Victor Caeſ. *c.* VI. *lenire tumultum*. Tacit. 1. Ann. *c.* XII. *nec ideo* iram *ejus* lenivit, *pridem inviſus*. Auctor Dialog. de Orat. *c.* XXXI. *ut facilius iram judicis vel* inſtiget, *vel* leniat. Vinar. 2. *leniri* poſſe *credebant*.

4. PRO

bant atrocitate ſceleris eorum, qui poenas dederant. Nobis ea res pro magnitudine parum comperta eſt. 4

CAP. XXXIII.

xxiv.

SEd in ea conventione fuit Q. Curius, natus haud obſcuro loco, 1 flagitiis atque facinoribus coopertus; quem Cenſores Senatu probri

4. Pro magnitudine. Cum adeo magna ſit, non facile ex rumore pro comperta narraverim. documenta enim rei magnitudini eſſent aequanda. Sic Jug. *c.* xlii. extr. *Sed de ſtudiis partium & omnibus civitatis moribus ſi ſingulatim, aut* pro magnitudine *parem diſſerere, tempus quam res maturius deſeret.* Plura ad ea Jug. xiv. *quibus* pro magnitudine imperii *jus, & injurias omnes curae eſſet decet*, & quaedam infra *c.* xxxv. n. 4. Tali autem delectu, veluti ſale, condienda eſt pragmatica Hiſtoria, inquit Boeclerus ad Herodian. iii. *c.* vii. num. 8. qui hiſtoricos memorat *ὐ πρὸς χάριν, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν λέγοντες*. Similiter Caeſ. vii. B. Gall. *c.* v. extr. *Quod nihil nobis conſtat, non videtur pro certo eſſe ponendum.*

CAP. XXIII. 1. Sed in ea conjuratione. In laudatiſſimo Guelſ. 5. Rem. 2. & Fabric. a. eſt *conventione:* aliud etiam quid, quam *conjuratione*, prima manus ſcripſerat in Guelſ. 1. & Vinar. 1. Editores hic omnes tacent. Sed eam vocem non eſſe negligendam, Varro docebit v. de L. L. *c.* ix. ubi aliquoties pro *concione* & *conventu* ponitur. Defendit non magis ibidem Joſ. Scaliger, quam Stewechius ad Veget. iii. de R. M. *c.* iii. p. 151. Nec raro, quod hic ſimul tetigit, Verbalia pro Nominibus, quartae inflexionis uſurpantur. Sic *partio* pro *partu* cum Plauto Gellius x. *c.* ii. *mulierem in Aegypto uno* partu *quinque pueros enixam; eumque eſſe finem multijugae hominum* partionis. Infra 1. de Rep. Ord. *quae res populos nationesve magnis* auctionibus *auxiſſet.* ſic eſt in MSS. pro *auctibus* & vulgato *auctoribus*. Sic *actio* & *actus*, *venatio* & *venatus* cum pluribus promiſcue dicta probare poſſem, niſi ipſa *conventionis* vox librariis non adeo familiaris ſe ſatis tueretur. Reſpicit autem & *cap.* xvii. n. 2. *Eo convenere:* & *c.* xx. n. 1. *ubi eos* conveniſſe *vide:* & *cap.* xxi. extr. conventum *dimiſit*. In iſta itaque *conventione* etiam Curius fuit.

Q. Curius: *Lucius* Praenomen habet Senat. 2. & habuit initio Guelſ. 4. At Appianus ii. Civ. p. 429. *Κοΐντον Στίεραν* vocat. male.

Haud obscuro loco, i. e. *genere*. Gloſſ. MSS. Sic Cic. pro Balbo *c.* iii. *Hunc enim in ea civitate, in qua ſis natus, honeſtiſſimo* loco *natum eſſe concedis.* & ſic Idem pro Plancio *c.* vi. Laelio *cap.* xxv. ubi plura Graevius. Juſtin. xv. *c.* iii. in. *Erat hic Lyſimacus illuſtri quidem Macedoniae* loco *natus, ſed virtutis experimentis omni nobilitate clarior*. C. Nepos Eumene *c.* 1. *nemo ad id officium admittitur, niſi honeſto* loco, *& fide & induſtria cognita*. Zeno Veron. exquiſitiſſimo illo Sermone xxv. de Praecepto *Attende tibi: Qui ſi ignobilis es, obſcuro* loco *natus, pauper ex pauperibus procreatus.* adde quae proferuntur ad Jug. *c.* lxiii.

Flagitiis atque facinoribus. *Atque* non eſt in Senat. 1. ac tantummodo inter lineas in Fabr. 1. & Manutio olim *facinoribus* ſupervacuum viſum. Sed differentiam quae *flagitia* inter & *facinora* eſt, cum plurimi ignorent eruam tibi ex Auguſt. iii. de Doctr. Chriſt. *c.* x. *Quod agit*, inquit, *indomita cupiditas ad corrumpendum animum & corpus* ſuum, flagitium *vocatur. Quod autem agit ut* alteri *noceat*, facinus *dicitur. & haec ſunt duo genera omnium peccatorum*. & quae ſequuntur. P. Africanus apud Gell. vii. *c.* xi. pro *flagitiis*, *nequitiam;* & pro *facinoribus*, *malitiam* habet, & in his omnia probra eſſe adſerit. Hinc Cicero Divinat. *c.* 1. *quas res* luxuries *in* flagitiis; crudelitas *in* ſuppliciis - *efficere potuiſſet: eas omnes ſeſe hoc uno praetore per triennium pertuliſſe.* ibi Scholiaſtes: *propria ſingulis reddidit*. A Noſtro certe ea diſtinctio obſervata *c.* xiii. n. 3. 4. ubi docuit juventutem a luxu & libidinibus ad facinora proſiluiſſe. *cap.* itidem xiv. primo recenſet *flagitia*, adulteria, impudicitiam, crapulas; deinde *facinora* parricidia, perjuria, alia. Haec diverſa exprimas per *malum pravumque*, uti *c.* v. n. 1.

Coopertus. Guelſ. 9. *coopertis*. Sed vulgatam defendit Criſpus Jug. *c.* xiv. *coopertus miſeriis*. qui & cum Catone *coopertus foenoribus* dixit, teſte Gellio ii. *c.* xvii. Cicer. 1. Verr. *cap.* iv. *tot, tantis, tam nefariis ſceleribus* coopertus. Tacit. iii. Ann. *c.* lxiii. *opertus infamia*.

Censores. Inter quorum officia fuit etiam *aeſtimatio morum:* hinc non quidem *punire*, ſed

Digitized by Google

2 probri gratia amoverant . Huic homini non minor vanitas, quam auda-

notare dicuntur, eorumque animadverſio *ignominia*, non *poena*, etſi vel ſic cum *damno* eſſet conjuncta, Gellius VII. *cap.* XVIII. inde & *morum magiſtri* dicti, Cic. III. Fam. epiſt. XIV. Metraphraſt. Eutrop. II. *c.* IV. n. 7. Sic coercent *libidinem*, apud Cic. de Senect. *cap.* XIII. *perjuria*, III. Offic. *cap.* XXXI. *Compotationes*, & *prodigentiam*, Sueton. Tib. *c.* XLII. Gellius II. *c.* XXIV. IX. *c.* XII. & omnia alia quae ad *mores* referuntur, Sueton. Claud. *c.* XVI. Valer. Max. II. *c.* IX. Quam late patuerit, quantaeque fuerit auctoritatis, pluribus exponunt Livius IV. *c.* VIII. & Treb. Pollio Valerian. *cap.* II. Qua de cauſſa ipſi Caeſares hoc munus ſibi ſumſerunt, etſi *Praefecti morum*, quam *Cenſores*, dici mallent, Prudent. II. in Symmach. *v.* 433. Gellius IV. *c.* XX. *Cives* Cenſores *ſic notabant*, inquit Aſconius in Cic. Divinat. *c.* III. *ut qui Senator eſſet, ejiceretur Senatu, qui Eques R. equum publicum perderet, qui Plebejus, in Caeritum tabulas referretur, ac per hoc non eſſet in albo* Centuriae *ſuae*. Lipſius IV. Polit. *c.* XI. Principibus auctor eſt reducendae Cenſurae morum, ubi ſimul quid ſit notandum, quae conſtituenda poena, & alia huc pertinentia curatius expoſuit.

Senatu. Sic Codd. quibus plurimum auctoritatis ineſt. at Rem. I. Incerti, Struv. Vinar. 2. Eccard. Guelf. 7. 8. 9. 11. 12. & a manu ſecunda 1. & 3. *a Senatu*.

Probri gratia. Guelf. 6. *dedecoris gratia*, manifeſta Gloſſa, ſed non tanti valoris, quanti aliae Gloſſae, quae *propter probrum* exponunt. Aliter Caeſar apud Auct. B. Afric. *c.* LIV. *ob eas res*, ignominiae cauſſa, *ab exercitu meo te removeo*. Sed Gellius IV. *c.* VIII. *Hunc Fabricius ſenatu movit*, ob *luxuriae notam*. lex 2. D. de Senat. *qui* propter turpitudioem *ſenatu motus nec reſtitutus eſt*. *Gratia* autem pro *Cauſſa* antiqui ſaepe dicebant, vide Donat. ad Andr. A. II. Sc. VI. *v.* 2. & A. III. Sc. IV. *v.* 8. Hinc A. Victor. Caeſ. *c.* IX. *Senatu motus* probroſior *quisque*.

Amoverant. Rivius ex uno MS. praefert *moverant*. Noſtri uno ore *amoverant*, praeter Vinar. 1. & eos, qui a Librariis corrupti, in queis Senat. 2. & Guelf. 6. qui *ammoverant*, quomodo etiam ed. vet. unde ſcriba Guelf. 9. fecit *admoverant*, quia ſcilicet *ammonere*, *ammirari*, *ammittere* homines illius ordinis ſaepe in MSS. dederunt, *am* pro *ad* ſcribentes. Sed *amovere*, vetuſtiſſimis frequentatum, bene habet. Sic in Legg. XII. Tabb. *Feriis jurgia amovento*: & eodem, quo Noſter, ſeoſu Cic. de Aruſp. Reſp. *c.* XV. *Quaeſtorem a ſua frumentaria procuratione Senatus* amovit. Plaut. Truc. Act. I. Sc. I. *v.* 64. *me exinde* amovit *loco*. & ſic ille ſaepe. Fateor tamen ceteros pleroſque *Senatu movere* dixiſſe, quod ſupra modo citati confirmabunt, & praeterea Jo. Savaro ad Sidon. I. epiſt. III. Quod ad Cod. Rivii & Vin. 1. attinet, in eis propter praecedens *a* alterum periiſſe, veroſimile eſt. Sic apud Corn. Nep. Pauſan. *c.* IV. ex *ne enunciaret* factum: *ne nunciaret* ibid. *c.* II. *ſe adjuvante te redacturum*, ubi plurimi *te* omittunt. apud Sueton. Aug. *c.* LXIV. pro *Ac nihil aeque elaboravit*, quod eſt in vetuſtiſſimis membranis, vulgo circumferunt *laboravit*. Sic Nic. Heinſius Ovid. Heroid. Epiſt. IV. *v.* III. reſtituit: *Niſi ſi manifeſta negamus* cum vulgo pro altero ſi *nos* circumferretur. eadem particula etiam alibi a *Niſi* devorata eſt. Adde quae viri docti ad Juſtin. XII. *c.* IV. n. 1. & XV. *c.* IV. n. 13. Similes errores tetigi ad *c.* II. n. 3. XV. extr. XIX. n. 3. XX. n. 9. Jug. *c.* LXIII. n. 1.

a. Vanitas. Omnium rerum *inconſiderantia*, quo Apollinaris ducit apud A. Gellium XVIII. *cap.* IV. magis vero Arruntius inter Auctores L. L. p. 1356. Livius de Metio Suffetio I. *c.* XXVII. *invidia vulgi* vanum *ingenium dictatoris corrupit*. Phaedrus V. Fabr. VI. *Ubi* vanus *animus aura captus frivola - Facile ad deriſum ſtulta* levitas *ducitur*. Idem I. Fab. XXII. *v.* 8. vanum *beneficium* dixit, quod ſpeciem habet, ſed nullum eſt: quo conferas Serv. ad Aen. II. *v.* 715. adde Sulpic. Sev. Dial. I. *cap.* XX. & ſeq. ut & XXV. qui mox *ſuperbiam* & *inflationem*, mox *jactantiam* cum *vanitate* conjungit: & Nonium Marcell. *cap.* IV. vide *c.* LI. n. 37.

Inerat. Sic vulgo: *Non minor vanitas* inerat. At in Sen. 1. deeſt, & inter lineas prima manus Gloſſam poſuit: *ſc. fuit*. Defuit etiam initio Guelf. 2. cui recentior multo manus ſupraſcripſit. locum mutat ut in aliis, ſic in Baſil. 2. quare juſſi hinc faceſſere, cum ſaepius jam monitum ſit, a Salluſtio admodum raro Verbum Subſtantivum in ejusmodi poſitu adhibitum eſſe. Simile plane mendum ſuſtuli *c.* XVII. n. 2. Omittit etiam Sulpic. Vir. Mart. *c.* II. *multa* illi *circa commilitones benignitas*. adi & notam ad *c.* XX. n. 13. alia res eſt *c.* XXV. extr. ubi nullum poſuit Pronomen, quod hic ſenſui integrando legitur.

Neque reticere, quae audierat. Non mirum in vano homine. Sed eſt etiam aliis *quaedam dulcedo ſermonis, quae irrepit & blanditur, & non aliter quam ebrietas, aut amor ſecreta producit*, Sen. ep. CV. lege quae ſequuntur, & delectaberis. Me-

audacia ; neque reticere , quae audierat , neque ſuamet ipſe ſcelera occultare. prorſus neque dicere , neque facere quidquam penſi habebat . Erat ei cum Fulvia , muliere nobili , ſtupri vetus con- 3
ſuetudo ; cui cum minus gratus eſſet , quia inopia minus largiri pote-

Merito a Chilone apud Laertium inter tria difficilia refertur *τὸ τὰ ἀπόῤῥητα σιωπῆσαι*. Perſae tamen apud Curt. IV. c. VI. n. 6. *nullam magnam rem ſuſtineri poſſe ab eo , cui tacere grave ſit , quod homini facillimum voluerit eſſe natura* , non minus recte , quam ſapienter ſtatuerunt. ubi , ſi lubet , Freinshemium legas.

SUAMET IPSE. Sic ex noſtris Guelf. 4. 5. 11. Fabric. 2. Baſil. 1. a prima manu, Senat. 1. & a correctore Struv. At Eccard. Acad. Fabr. 1. Heuſſ. Sen. 2. Vinar. 1. Incert. 2. a prima manu, & 1. pro varia lectione, Guelf. 2. 7. 8. 9. 12. *ſuamet ipſa :* Guelf. 1. 3. & Rem. 2. *ſua & ipſa*. Incert. 1. *ſua ipſemet*. Baſil. 1. uti corruptus eſt, *ſua & ipſe*. unde in ed. vet. & Vinar. 2. tantum *ſua ipſe* , & in Guelf. 10. plane *ipſe* non apparet . Sed genus dicendi idem , quod ſupra c. XX. n. 5. *niſi nosmet* ipſi *vindicamus* . Sic Jug. c. VI. *minimum de ſe* ipſe *loqui* . c. XLI. *quoad ſemet* ipſa *praecipitavit* . c. LXXXV. ipſa *ſe virtus ſatis oſtendit* . Gemina autem ibid. *cap.* VIII. extr. *ſin properantius pergeres* , ſuamet ipſum *pecunia praecipitem caſurum*. & c. XXXI. n. 6. ſuomet ipſi *more praecipites eant*. ubi & ſimiles turbae.

NEQUE DICERE, NEQUE FACERE. Adeoque nihil plane penſi habebat. Gloſſae quidem *dicere* trahunt ad id , quod non mode gloriatus ſit temere, ſed etiam fidem prodiderit conjurationemque aperuerit . Sed eſt de formula Latina, qua per *dicere* & *facere* ſive *facta* & *dicta* omnia omnino exprimunt. 1. de Rep. Ord. extr. *ad reprehendenda aliena* facta *aut* dicta . Jug. c. LXIV. *neque* facto *ullo*, *aut* dicto *abſtinere , quod modo ambitioſum eſſet*. Liv. XXVI. c. XV. *queis neque quid* facerent , *neque quid* dicerent, *quidquam umquam* penſi *fuiſſet*. Petron. Sat. c. XCIX. *daturum operam , ne aut* dicam , *aut* faciam *amplius , quo poſſet offendi* . ibi plura Burmannus, uti & ad illa Velleii II. c. XLV. *Homo audax, quique* dicendi, *neque* faciendi *ullum , niſi quem vellet noſſet modum* . de *penſi habere* dictum ad c. V. n. 6.

3. FULVIA. Viliſſimum ſcortum, ſed parricidii innocens, inquit Florus. vide de illa Plutarc. Cic. p. 868. *γυνὴ τῶν ἐπιφανῶν* . adde Appianum II. Civ. p. 429.

STUPRI CONSUETUDO . *Conſueſcere* pro rem habere, & proprie in ſtupro dici, notavit Donatus ad Terent. Hec. A. IV. Sc. I. *v.* 40. *Conſuetudinem* tamen etiam in officiis conjugum honeſte poſuit Sueton. Neron. c. XXXV. Quare nihil hic ſuperfluum . Eutrop. VI. c. XVII. *Caeſar regnum Cleopatrae dedit , cum qua* conſuetudinem ſtupri *habuerat* . Juſtin. VIII. c. VI. *ſimulato amore ad* conſuetudinem ſtupri *perpulit* . Sueton. Cal. c. XXIV. *cum omnibus ſuis ſororibus* ſtupri conſuetudinem *fecit* . Curt. IV. c. X. n. 31. *deſiderium captivae profecto a* conſuetudine ſtupri *ortum eſſe conjectans* .

CUM MINUS GRATUS Q. I. MINUS. Quidam de ſcriptis libris omittunt *cum*, propter ſimilitudinem Pronominis *cui*. Eſt & hic locus in eis, quibus utuntur, qui Tautologiam Salluſtio impingunt . Sed eam quidem , ut haec eſt , nec Ciceronem, nec alium ſummum auctorem vitaſſe prodidit Quinctil. VIII. c. II. adde IV. c. II. & Boecler. ad Vellej. I. c. III. Ciceronis exempla & Caeſaris olim quaedam congeſſimus , cum Curt. VII. c. VIII. n. 9. ita emendaremus : *magnitudine* animum *aeſtimantibus* , *modicus* animi , *haud quaquam famae par videbatur* . alia ad Cic. 1. ep. V. n. 8. Sic Ovid. Her. Ep. II. v. 39. 40.

Per Venerem , nimiumque mihi facientia tela ,
Altera tela *arcus* , *altera* tela *faces* .

Juſtin. XLI. c. II. *in* tantum *protulero* , *ut non* tantum *profunda* , *verum etiam ardua occupaverint* . Capitolin. Albino c. VII. *Te quaeſo , ut eo* animo *remp. regas* , *quo dilectus es frater* animi *mei* . Sic ſupra c. VIII. aliquoties *res* poſuerat Noſter c. XII. *coepit* , *atque* , *deorum* invenies repetita, non magis quam apud Cic. pro Domo c. XLI. adde c. XVII. num. 5. XXI. num. 3. XXX. extr. XLVII. n. 1. n. XLVIII. n. 6. LIX. n. 1.

QUIA INOPIA . Ex inopia. Sic cum multis Apulej. Apolog. p. 324. *ſi ratum futurum eſt , quod quisque in epiſtola ſua vel* amore , *vel* odio *cujuspiam ſcripſerit* . Confer Gronov. ad Sen. VI. Ben. c. VIII. noſtra ad c. XXXI. num. 3. *Quia* revocavi ex MSS. & ed. vet. pro *quod*, hodie vulgato; neque ante Aldinam in quodam Codice aliter lectum eſſe crediderim . Ceterum ingenium iſtud meretricularum ſaepe depingit Plautus , ut Menechm. Act. I. Sc. III. v. 11. *Meretrix tantiſper blanditur , dum illud , quod rapiat , videt*. Aſin. Act. I. Sc. III. v. 84. Moſtell. Act. I. Sc. III. v. 25. Pſeudol. Act. I. Sc. II. v. 21. ſeqq.

poterat, repente glorians maria montesque polliceri coepit; minari interdum ferro, niſi obnoxia foret: poſtremo ferocius agitare,
4 quam ſolitus erat. At Fulvia inſolentiae Curii cauſſa cognita, tale periculum reipublicae haud occultum habuit; ſed, ſublato auctore, de Catilinae conjuratione quae quoque modo audierat com-

Maria montesque polliceri. *Montes*, pariter ut *maria* de magnitudine & multitudine dicunt, ut Plaut. Moſtell. Act. II. Sc. I. *v.* 5. *mali moeroris* montem *maximum conſpicatus ſum*. Lucret. VI. *v.* 158. *concreti* montes *nimborum*. adde Turneb. XIX. Adverſ. *cap.* XIV. Barth. ad Stat. v. Theb. *v.* 339. Scaliger. ad Catull. Carm. XCVI. p. 185. ubi tam *χρυσοῖο πόντον*, quam nude *πόντον* & *mare* de magna multitudine tibi monſtrabit. Inde potius Proverbium iſtud tractum dicerem, quam ab aurariis montium quorumdam, quo tamen idem Adrianus inclinat XXIX. *c.* II. Alterum facilius defendas ex Terent. Phorm. Act. I. Sc. II. *v.* 18. *modo non* montes auri *pollicens*. & Perſio Sat. III. *v.* 65.

Et quid opus Cratero magnos *promittere* montes.

Eraſmus certe Chil. I. Cent. IX. n. 15. cum vidiſſet & *maria auri* & *montes auri* promiſcue, *montes* etiam *promittere* nude dici, tandem ſtatuit in ſolo nomine *Montis* hyperbolen eſſe quaerendam, non in auro. Sin alterum malueris, *maria* ad *flumina*, quae aurum vehere dicebantur, referenda eſſe dicas, vide Curt. VIII. & de *Oceano* Indico gemmifero praeter illum & Interpretes Plin. IX. *c.* XXXV. mihi mea tamen opinio firmo talo ſtare videtur.

Minari interdum ferro. *Ferri* nomine omne telorum genus continetur, quod Tacitus pluribus locis evincit. vide *c.* LVIII. n. 7. Sub veſte igitur armatus fuerit hicce audaculus, cum aliter Romae cum telo eſſe non liceret, vide ad *c.* XXVII. n. 2.

Nisi obnoxia foret. Edd. aut *ni ſibi*, aut *niſi ſibi*, ante Gruterum, qui *ſibi* recte ejecit. Adſentiunt MSS. noſtri plurimi & meliores. Forte & ſupra *cap.* VI. ext. Pronomen iſtud tollendum, ubi vulgo: *binosque imperatores* ſibi *fecere*. Saltem hoc teſtari poſſum, Inc. I. non adfuiſſe. & ſolet ita Salluſtius, uti *cap.* XXIV. n. 3. XXXI. n. 7. & Jug. *c.* X. *neu malis alienos adjungere:* ubi *tibi* immittunt quidam MSS. Lamprid. Elagab. *cap.* XXII. *quae populus tam libenter accepit, ut eum imperare* (ſibi) *gratularentur*. Et *obnoxius* quidem ſine caſu, & ubi vulgo addiderant *ſibi* habuimus *c.* XIV. n. 6. ubi & de voce *obnoxia* videas, quam hic in re turpi pro *morigera* poſuit. Sic Tacitus de Mneſtere XI. Ann. *c.* XXXVI. *reminiſceretur vocis, qua ſe* obnoxium *juſſis Meſſalinae dediſſet*. adde Ei. *c.* XIII. & XLV.

Ferocius agitare. *Agere* omnia, ſeſe gerere. Jug. *c.* LXIII. *Semper in poteſtatibus eo modo* agitabat, *ut ampliore, quam gerebat, dignus haberetur*. & ſic alibi. Sed conſideres amabo, quae Plautus Mercat. Act. I. Sc. I. *v.* 24. ſeqq. *Sed* amori *accedunt etiam haec, Ineptia, ſtultitia, temeritas Incogitantia, excors immodeſtia - Multiloquium, quia, quae nihil attingunt ad rem, nec ſunt uſui, haec amator profert ſaepe adverſo tempore*.

4. Insolentiae Curii caussa c.) Hic ed. vet. & Vinar. 2. *inſolentia viri, cauſſa cognita*. MSS. aut *inſolentia;* aut, ut Senat. I. Baſil. 3. Guelſ. 7. 9. ac, quod litura probat, primitus 12. cum Academ. *ex inſolentia Curii*. Rivius tamen vetuſtos memorat, ex quibus *inſolentiae* ſcribendum ſit: atque ſic eſt in Vinar. I. nec aliter Glareani Codex vetuſtus, Badius, Aldus, & Gruterus. Duriuſcula eſt compoſitio, quae mutationi cauſſa fuit: & quia *e* ſeparatim ſcribebatur, facile ab ſequenti *e* in *Curii* potuit abſorberi. Compoſitionem eamdem habes Jug. *c.* XXX. n. 3. *Cujus de libertate ingenii & odio* potentiae nobilitatis *ſupra diximus*. *cap.* XLIV. n. 4. *quantum* temporis aeſtivorum *in imperio fuit*. Tacit. III. Hiſt. *c.* X. *Rapiuntur arma, & ut* proditionis *ira* militum *in T. Ampium Flavianum incubuit*. ubi recte hanc omnium librorum ſcripturam defendit Gronovius. Cic. VI. ep. XX. n. 3. *de curatione aliqua* munerum regionum *cum Oppio locutus ſum*. ubi ſimilia, ſi non gemina, citata conferas.

Haud occultum habuit. Significanter pro haud *occultavit*. Cic. VI. ep. II. n. 2. *ſtatutum habere*. VII. ep. III. n. 3. *ſollicitum* & Noſter Jug. *c.* X. n. I. *neque ea res* falſum *me* habuit. quomodo Tacit. II. Ann. *c.* LVII. *cunctaque non ideo* laetum *Germanicum* habebant. item *c.* LXV. *nihil aeque Tiberium* anxium habebat. & ſic ſaepiſſime.

Sublato auctore. *Suppreſſo nomine auctoris*, Gloſſa MS. Alia *occultato*. vere. & qui aliter interpretantur, peccant in totam Hiſtoriam, uti librarius Baſ. 3. *ſublato auctore de medio*. *Tollere* pro *ſupprimere* habes apud Horat. II. ep. II. *v.* 122. & *menda tollere litura*, pro facere, ut non appa-

compluribus narravit. Ea res inprimis ſtudia hominum accendit ad 5
conſulatum mandandum M. Tullio Ciceroni. Namque antea ple- 6
raque nobilitas invidia aeſtuabat, & quaſi pollui conſulatum credebant,
ſi eum,

apparcant, etiam Cicero dixit. Sed pro *reticere*, ut Noſter dixit, haud facile reperias: etſi, ſi omnia demus, a propria notione ita iſta deſumta eſt, uti Jug. *c.* LXXXII. *excruciatum* dixit, qui aegritudine & ira *male habitus* eſt. ubi plura.

QUAE QUOQUE MODO AUDIERAT. Sic Gruterus ex MSS. Palatinis, quod & nos in Guelf. 5. Sen. 1. Vinar. 1. &, prout emendatus eſt, Fabric. 1. invenimus: nec aliter ſcribere voluit Guelf. 1. ubi *quae* quo quo *modo*. (vide Jug. *c.* XXX. in.) Accedunt proxime Baſil. 1. & 3. Incert. 1. Guelf. 6. 7. 8. 9. Acad. Vinar. 2. & ed. vet. ubi *quae* & *quomodo*, qualem interpretationem particulae *que* ſupra etiam ex MSS. notavimus. Eccard. apertam Gloſſam exhibet: *ea quae audierat, & quomodo audierat*, uti & Guelf. 10. *& quomodo, & quae audierat*. Illi tamen omnes τὸ *que* defendunt. Sed Rivius maluit: *quae quomodo audierat:* & hoc placuit Burmaono ad Quinctil. VII. *c.* 1. p. 582. ubi Fabius: *In quo genere agenti eſt diſpiciendum, quid* quoque *loco diluat*. Ipſe ex Vallae libro mallet: *quid*, quo *loco diluat*, uti hic *quid*, quo *modo audierat*. & fateor me nullam plaoe copulam deprehendiſſe in Heuſſ. Guelf. 2. 3. 4. 11. 12. Fabric. 2. Baſil. 2. Sen. 2. Struv. Incert. 2. & Remenſibus. Plura etiam adducere poſſem, quibus appareret, a quibuſdam ſaepe copulam eſſe omiſſam, ut Plin. VI. epiſt. XXIV. *Quam multum intereſt, quid a quo fiat*. Lamprid. Elagab. *c.* V. *facta ſunt SCta ridicula de Legibus matronalibus:* quae quo *veſtitu incederent*, quae cui *cederet*, quae ad cujus oſculum *veniret*. Idem Severo *c.* XXXIII. *juſſit* quid, ad quos *judices pertineret*. Sic Inſcriptio Monoſtichi incerti auctoris:

> *Ungues Mercurio, barbam Jove, Cypride crines.*

habet: quo die, quid *demi de corpore oporteat*. Jo. Saliſber. II. Policr. *c.* II. quid, quo *tempore geri oporteat*. & in hoc quidem, ut & Plinio, voculis leviter verſis, nec ipſe ſenſus Conjunctionem requirit. At Noſter ſemper illam addidit, & ita quidem, ut non raro aut Librariis, aut Interpretibus lapſui fuerit. Supra *c.* XXI. o. 1. quid *ubi*que *opis, aut ſpei haberent c.* XXVII. n. 1. quem *ubi*que *opportunum fore credebat*. *c.* XLVII. n. 1. *interrogatus*, quid, aut *qua de cauſſa conſilii habuiſſet*. ubi vide expoſitionem, quae vult ut hic ſenſus ſit: *quae audierat*, & quo modo ea *audierat* ſc. *parari* &c. Jug. *c.* XXX. num. 1. *Poſtquam res in Africa geſtas, quo*que *modo actae forent fama divulgavit*. Aliorum quidem exempla inſra addentur, ſed Quinctilian. non omittam X. *c.* VII. pag. 951. *Deinde*, quid *quo*que *loco quaerant, ſcient*. ibi V. Cl. nihil ex libris ſuis varietatis notavit. Confer Virg. II. Georg. *v.* 256. ibique Servium & Pierium, de ſimili varietate nempe *quis cui*, & *quis cuique*, vel *quis cuive* differentes.

5. STUOIA H. ACCENDERAT. Jug. *c.* VI. extr. *adhoc* ſtudia *Numidarum in Jugurtham* accenſa. ibi vide.

CONSULATUM MANOANDUM. Tradendum, Committendum, quaſi *manu*, Cic. pro Planc. *c.* XXV. Sic Livius XXII. *c.* XXXV. *Nec cuiquam eorum, praeter Terentium Conſulem, erat* mandatus *honos, quem jam non antea geſſiſſet-quia in tali tempore nulli novus* magiſtratus *videbatur* mandandus. Horat. I. Sat. VI. *v.* 19. 20.

> *Namque eſto, populus Laevino mallet* honorem
> *Quam Decio* mandare novo.

6. INVIDIA AESTUABAT. Baſil. 1. initio acceperat *aeſtumabat*, ſed jam olim correctum *aeſtuabat*, quod eſt agitabatur, vide *c.* V. n. 7. Plin. IV. epiſt. XI. *Fremebat enim Domitianus*, aeſtuabat*que ingenti* invidia. Cic. II. Verr. *c.* XXX. *Itaque* aeſtuabat *dubitatione*. Juſtin. I. *c.* X. aeſtuante *rege*. Plin. IX. ep. XXXIV. *Explica* aeſtum *meum*. i. e. dubitatiouem, qua animus meus agitatur.

QUASI POLLUI. Aptum *Invidiae* verbum & ſimilia Ariſtotel. II. Rhet. *c.* X. & XVII. Noſter Jug. *c.* LXIII. extr. *Novus* quaſi pollutus *habebatur*. Lamprid. Elagab. *cap.* XI. *Omneſque dignitates* polluit *ignobilitate hominum perditorum*.

CREDEBANT. Hanc dicit Gruterus unaoimem MSS. lectionem, quam ex noſtris Incert. 2. Senat. 1. Struv. omnes Baſileenſes, Fabric. 2. Acad. Guelf. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. & 10. confirmant. Fabriciano 1. initio plane defuit, poſtea ab alia manu datum *credere*, ea figura, de qua ad *c.* XXII. n. 2. Sed Criſpo ſollemne Numeros mutare, uti *c.* X. n. 3. Tantummodo inſoleotius viſum hic eſt, quod uni Nomini (*Nobilitas*) utrumque Numerum aptavit. Sed noo eſt. Sic ſupra *c.* III. n. 2. VII. n. 4. & Virgil. Aen. IX. *v.* 466. io Cod. Mediceo:

> Pars *aditus urbis* firment, *turriſque* capeſſat.

Tacit. II. Ann. *c.* XXIV. *ut* quis *ex longinquo*

Digitized by Google

7 ſi eum, quamvis egregius, homo novus adeptus foret. Sed ubi periculum advenit, invidia atque ſuperbia poſtfuere.

xxv. C A P. XXIV.

1 IGitur comitiis habitis, Conſules declarantur M. Tullius & C. An-

advenerat, *miracula* narrabant. Auctor B. Hiſp. *c.* xxxvii. Pars *erat*, *quae legatos ad Caeſarem* miſerat, pars, *qui Pompejanorum partium* eſſent *fautores*. Herodian. ii. *c.* xii. num. 6. ἡ δὲ σύγκλητος ἐψηφίσατο μὲν ταῦτα, ὁρῶντες δὲ &c. Cicero vi. ep. vi. n. 2. de ſe: *Nunc, ut ſpero, brevi* gratulabimur: *itaque in alind tempus id argumentum epiſtolae* differo, & ſic Idem ii. ep. vii. n. 6. epiſt. xi. n. 2. aliis. Liv. xxxii. *c.* xviii. *Elatia* clauſit *portas; nec, niſi vi* cogerentur., *recepturi moenibus videbantur aut ducem aut exercitum Rom.* & recte adducto Salluſtio defendit Florum Cl. Duckerus iv. *c.* x. n. 3. *Cum ſubito hoſtium manus* erupit, *& miſſis undique ſagittis duas legiones* operuerunt. Simili ratione diverſi caſus ab uno verbo pendent *c.* xxv. n. 2. Alia Burmannus ad Quinctil. ix. *c.* ii. p. 790. qui & Declam. xiii. *c.* xii. de apibus: *Neſcimus, qua pernicitate plerumque vix contactis floribus* revolet (*hoc animal*) diſcurratque *per ſingulos velox experimento: quam etiam ubi* immorantur *libratis* pendeant *alis*. adde Jug. *c.* lviii. n. 2. xv. n. 1. xxviii. n. 2.

Homo novus. Cujus parentes atque majores non fuere honoribus in rep. cogniti, neque adeo, quod Juvenalis ait, in ſuam gloriam vixerunt; ſed qui per ſe ipſe emergit. Appian. ii. Civ. p. 428. Καλοῦσι δ' οὕτω τοὺς ἀφ' ἑαυτῶν ἀλλ' οὐ τῶν προγόνων γνωρίμους. Aſconius: *qui primus in ſua gente honores adeptus erat*. Eleganter *hominem novum* circumſcribit Sil. viii. *v.* 248.

Atque illi ſine luce *genus*, ſurdumque *parentum*
Nomen.

h. e. Nomen parentum ejus ignobile erat, non audiebatur ita Romae, ut *Corneliorum* &c. De Varrone loquitur, de quo Liv. xxii. *c.* xxxiv. C. *Terentio Varroni*, *quem* ſui generis *hominem, plebei inſectatione principum conciliatum, vulgus etiam extrahere ad conſulatum nitebatur*. Cicero ſemet ipſe *hominem per ſe cognitum, a ſe ortum*, aut ſimiliter appellat. Egregie autem diſſerit in Piſon. *c.* i. *Omnes honores populus R. mihi ipſi*, homini novo, *detulit*. *Nam tu* (Piſo) *cum Quaeſtor es factus, etiam qui te numquam viderant, tamen illum honorem* nomini *mandabant tuo. Aedilis es factus*. Piſo *eſt a populo R. factus, non iſte Piſo. Praetura item* majoribus *delata eſt tuis*. noti *erant illi mortui, te vivum nondum* noverat *quiſquam. Me cum Quaeſtorem in primis, Aedilem priorem, Praetorem primum cunctis ſuffragiis populus R. faciebat, homini ille honorem, non* generi; *moribus, non* majoribus *meis; virtuti perſpectae, non auditae* nobilitati *deferebat*. Itaque *homo novus* proprie opponitur *nobili*, non vero *plebejus*: de quo vide Excurſum Manutii ad Cic. i. Fam. ep. vii. i. ad Attic. ep. ii. praeterea Sigon. de Antiq. I. C. R. ii. *c.* xx. Fuerit ſane Cicero Regia ſtirpe oriundus, teſte Silio viii. *v.* 406. ſeqq. quod alii negant; tamen, quia ſtirps iſta deformata, majorumque ejus nullum nomen claritudinis in rep. fuit, pro *Novo* recte habebitur. adde *c.* xxxi. n. 6. Jug. *c.* iv. n. 6. lxiii. extr. lxxxv. n. 14.

7. Ubi periculum advenit. Oroſius ii. *c.* xvi. *quippe otio diſcordiae nutriuntur; at ubi* neceſſitas *incubuit, poſtpoſitis* privatis *cauſſis atque* odiis *in commune conſulitur*. Claudian. Laud. Seren. *v.* 210.

- - - *Suffragia quippe peregit*
Judex vera timor, *victus ratione ſalutis*
Ambitus, & pulſus tacuit formidine livor.

Similiter Valer. Max. viii. *c.* xv. n. ii. *Quo tempore ſalus eorum in ultimas anguſtias redacta, nullum* ambitionis *locum relinquebat*. Hoc eſt, quod Cicero dixit ad Quir. poſt Red. *c.* ix. Odium *vel precibus mitigari poteſt, vel* temporibus reip. *communique utilitate deponi*. adde i. Fam. ep. ix. n. 54. Plutarch. Ariſtid. p. 313. Liv. ix. *c.* xvi. infra *c.* xxvi. n. 4.

Post fufre. *Poſtpoſita ſunt* (*nachſteben*) neceſſariis & utilibus conſiliis. Confer ad *c.* liii. n. 3. dicenda.

CAP. XXIV. i. Comitiis habitis. Explica *dum comitia habentur*, ſive *quae tum habitae ſunt*. ipſis comitiis. Ea forma ſaepiſſime Livius, qui & de initio comitiorum adhibuit xxxi. *c.* vii. in. *Conſul in campo Martio*, comitiis habitis, *priuſquam centurias in ſuffragium mitteret, concione advocata inquit*. ibi vide Jac. Gronovium. Claudian. i. Rapt. *v.* 42.

Paene reluctatis *iterum pugnantia rebus*
Rupiſſent elementa fidem.

De-

Digitized by Google

C. Antonius. quod factum primo popularis conjurationis concuſſerat. Neque tamen Catilinae furor minuebatur; ſed in dies plura 2
agitare; arma per Italiam locis opportunis parare; pecuniam ſua, aut amicorum fide ſumtam mutuam, Faeſulas ad Manlium quemdam por-

Declaratio enim conſulis, ut quae maxime, ad *comitia* pertinebat. Gloſſae vetuſtae *comitia* interpretantur *conſpirationem*, aut *feſtivitatem*: quod illi quidem aetati condonandum eſt; Hodie vero *Comitia centuriata*, qua civitas per claſſium centurias diviſa ſuffragium ferebat, aut legum ferendarum, aut judicii exercendi, aut, ut hic, majorum magiſtratuum creandi cauſſa, nemo ignorat. Et ſic Gloſſa Struv. *habito tempore lectionis conſulum*. Conveniebant in Campo Martio, de quo, ut & quo die ſint habita vide *c.* XXVI. n. 5.

CONSULES DECLARANTUR. Guelf. 5. *deſignantur*. quod non damnarem, ſi plures Codd. in meam ſententiam tranſirent. Sed *declarantur* aeque probum. id fiebat proprie per *Praeconem*. Cic. pro Milone *cap.* XXXV. *Meminit etiam ſibi* vocem Praeconis *modo defuiſſe, quam minime deſideraverit: populi vero cunctis ſuffragiis, quod unum cupierit, ſe conſulem* declaratum. primum vero *Conſul*. Cicer. pro Murena. *is potiſſimum* Conſul, *qui Conſulem* declaravit. Auſonius Paneg. Gratian. *Te conſulem deſignavi, &* declaravi, *& priorem nuncupavi*. Imo & populus, qui ſuffragia tulit. Cic. in Piſon. *c.* I. *Me cuncta Italia, me omnes ordines, me univerſa civitas non prius* tabella, *quam* voce *priorem Conſulem* declaravit.

CONCUSSERAT. Grave verbum, pro *turbaverat*. & primum labefactaverat. Tacit. V. Hiſt. *c.* XXV. Concuſſa *Transrhenanorum fide*. Vide plura apud Heinſ. ad Vellej. Pat. II. *c.* II. n. 3. Voci *populares* in Fabric. 2. eadem Gloſſa adjecta eſt, quae ſupra *c.* XXII. n. 1. *conſcios*: & in Vinar. 1. lego: *primo* plures *conjurationis concuſſerat*.

2. NEQUE TAMEN. Poſteriorem particulam non habuit ab initio Fabric. 1. Senſus tamen exigit, & reliqui omnes loco ſuo ſervant. Baſil. 3. *arma* pericula in *locis*. manifeſto mendo.

PECUNIAM SUA, AUT AMICORUM FIDE. Sic quidem major pars MSS. Sed in Guelf. 5. fuit initio *pecuniam ſuam* (quod nunc mutatum in vulgatam) & hoc hodieque apparet in Guelf. 1. 6. 7. 8. Acad. Senat. 1. Incertis, Eccard. Remenſ. 1. & Fabric. 2. Praeſtat edita lectio in Catilina omnium rerum maxime egeno, & aere alieno oppreſſo, vide Cicer. Catil. I. *c.* VI. cui tamen, propter uxorem, erat aliqua *fides*, infra *c.* XXXV. num. 3. *fide ſua* ſc. interpoſita per cautionem, aut ſponſionem quamcumque, de quibus vide omnino Briſſon. VI. Formul. p. 530. ſeqq. *amicorum fide*, qui fidejuſſores facti erant, aut interceſſores. vide Senec. Epiſt. CXIX. & illi quidem hoc modo rogabantur: CENTUM A ME CATILINAE TUA FIDE CREDITA ESSE JUBES? JUBEO. vide Briſſon. p. 574. Salmaſ. de modo Uſur. *c.* XVI. Cic. pro Flacco *c.* XX. *pecuniam ſumſit* mutuam *a Sex. Stola, qui tamen credidit P. Fulvii Veratii* fide. *ei cum ſolveret* ſumſit *a C. & M. Fufiis-Hermippi* fide-*pecunia petitur ab Hermippo. Hermippus ab Heraclide petit: ipſe tamen Fufiis* ſatisfacit *abſentibus*, & fidem *ſuam liberat*. adde Senec. I. Beneſ. *c.* I.

SUMTAM MUTUAM. Fabric. 2. Baſil. 3. Struv. Eccard. Acad. Incerti, Guelf. 7. 8. 9. 11. 12. *ſumtam mutuo*; quomodo etiam correxerat in Guelf. 5. & ed. vet. inficeta manus. Salmaſio id quidem nimium placuerit; at Gronovius III. de Pec. Vet. *c.* I. doctiſſime oſtendit, recte dici, *pecuniam ſumere* mutuam. ubi ſimul de Veriverbio *Mutui* ea fere tradidit, quae Cujacius XI. Obſerv. *cap.* XXXVII. Sic Livius XXXV. *cap.* XLIX. *nunc* mutuas *pecunias foenore in ſtipendium quaerentem*. neque aliter ceteri. Sed Baſil. 3. *pecunia-ſumta mutua*, duriuſcule, & propter modum ſcribendi facillimo lapſu.

FAESULAS. Urbem Etruriae, *c.* XXVII. Cic. I. Cat. *c.* II. ad Appennini radices. vide Cluver. Ital. Antiqu. II. *c.* III. p. 509. Cic. II. Cat. *Arma, Signa, Faſces* Catilinam eo *miſiſſe* dicit. Coloniam eo deduxerat Sulla. vide Cic. II. Cat. *c.* IX.

AD MANLIUM QUEMDAM. *Ἄνδρα τῶν ἐπιφανῶν ὑπὸ Σύλλα ςρατευσαμένων* vocat Plutarch. Cic. p. 867. Dio p. 43. *Μάλλιον* vocat, & ſic Plutarchus & Appianus p. 429. quomodo & in Criſpo Eccard. Struv. Acad. Guelf. 2. 4. 6. nam 7. 8. 9. plane *Malium* ſcribunt. *Manlium* meliores, ut viſitur in vetuſtiſſimis monumentis. *Acidini* cognomen illi tribuunt Corradus, Manutius & Graevius in Cicer. IV. ad Attic. epiſt. III. Sed quomodo hunc Catilina a ſe dimittere potuit *c.* XXVII. n. 1. cum hic innuatur, quod Faeſulis vixerit, quod ex Plutarchi l. d. manifeſtum eſt? Plutarchus rem expedit, qui eum narrat proximo anno cum nonnullis Sullanorum militum Romam veniſſe ad comitia, ut Catilinae pe-

Digitized by Google

3 portare , qui poſtea princeps fuit belli faciundi . Ea tempeſtate plurimos cujuſque generis homines adſciviſſe dicitur ; mulieres etiam aliquot , quae primo ingentis ſumtus ſtupro corporis toleraverant : poſt ubi aetas tantummodo quaeſtui , neque luxuriae mo-

petitinnem juvarent : quae cum non procederet, remiſſus eſt Faeſulas in locum ſatis opportunum addc Cic. pro Murena *c.* XXVI. & confer notata ad *c.* XXI. extr.

PRINCEPS FUIT BELLI FACIUNDI. Erat jam tum *princeps* Sullanorum militum , qui cum Catilina conſpiraverant , ut ſcribit Plutarch. Sed a Catilina *praepoſitus* bello faciundo, *primus* aperte bellum fecit. Hic enim *multitudinem paravit ad arma capienda*, *c.* XXVII. n. 3. *homines tenues & egentes ſollicitaverat in ſpem rapinarum*, Cicer. II. Catil. *c.* IX. & infra *cap.* XXVIII. n. 4. *Etruriam valde agitaverat* , Appian. pag. 429. atque ipſe jam *caſtra* habebat, infra *c.* XXXII. n. I. utpote qui *arma ceperat* , *c.* XXX. n. I. Ea Latinitate Cic. X. Phil. *c.* XVI. *Caeſar ſe ad neminem adjunxit* , *ipſe* princeps exercitus faciendi *& praeſidii comparandi fuit*. Ea notione Caeſar. VII. Gall. *c.* II. principesque *ſe ex omnibus* bellum facturos *pollicentur* . h. e. primos. collato VIII. Gall. *c.* XXXVIII. & Cicer. VII. Phil. *c.* IX. in. *Laudandi ſunt Firmani , qui* principes pecuniae pollicendae *fuerunt*. qui primi polliciti ſunt. Igitur *faciundi* cape, quod ſimpliciſſimum , *princeps faciendi bellum* , ut ſupra *c.* XVIII. num. 5. *Piſonem ad* obtinendas *duas Hiſpanias mittere*. ut Cicero, & Livius XXIII. *c.* XVII. in. *ſpe* potiundae *Nolae adempta*. Hinc intelliges , quid ſibi velit Cicero II. Catil. *cap.* IX. *quo ex genere eſt iſte Manlius , cui nunc* ſuccedit *Catilina*. Confer Jugurth. *c.* XCVII. num. I. De Phraſi *bellum facere* memoro ad *cap.* XXVI. extr. Verbum *fuit* in ſcriptis non habet ſedem ſatis ſtabilem .

3. ADSCIVISSE DICITUR. Vulgo immittunt *ſibi* , ſed abfuit MS. Regio, quem inſpexit I. Waſſe, & omittit, ut idem monuit, Ammianus XXXI. *cap.* I. neque viſitur in Fabric. I. & Guelf. 3. cui noviſſime adpictum. locum murat in Guelf. 7. & pro eo Acad. habet *ſicut*. immo in Fabric. I. liturae inſcriptum eſt. quare abjeci. reſpice ad *c.* XXIII. n. 3.

INGENTIS SUMTUS. *Ingentis*, non ingentes, ſcriptum videre eſt in Guelf. 5. Sed ordinem mutant Fabric. I. & Senat. 2. *quae primo ingentis ſtupro corporis ſumtus toleraverant*.

SUMTUS STUPRO C. TOLERAVERANT. Quae magnos ſumtus fecerant, quos tamen pecunia, quam ſtupro corporis lucrabantur , facile perferre potuerant. Terent. Heaut. A. III. Sc. II. *v.* 33.

Cum tolerare *hujus* ſumtus *non queat*.

Pari brevitate infra *c.* LIII. n. 5. *reſp.* magnitudine *ſua magiſtratuum vitia* ſuſtentabat. *Tolerare* apposite. Hinc Caeſar I. Gall. *c.* XXVIII. *domi nihil erat*, quo *famem* tolerarent. Juſtin. XLIII. *c.* III. n. 5. piſcando, mercandn, *plerumque etiam* latrocinio *maris vitam* tolerabant . adde infra *c.* XXXVII. n. 7.

AETAS TANTUMMODO QUAESTUI. Cum anus factae eſſent , corpore non amplius quaeſtum facere poterant, amatores deſerebant ; & tamen manebat vetus illa luxuria. Eleganter Claud. I. Eutrop. *v.* 95.

Stat tamen atque alias ſuccingit lena miniſtras,
Dilectumque ſemel quamvis longaeva *lupanar*
Circuit : & retinent mores , quod perdidit aetas.

adde quae Bacchis meretrix apud Terent. Heaut. A. II. Sc. IV. *v.* 9.

QUAESTUI. *Lucro* , Gloſſae MSS. Sed *quaeſtuariam* ab *adultera* diſtinguit Senec. VI. Benef. *c.* XXXII. etſi de ejuſmodi femina, cui, ut Tacit. II. Ann. *c.* LXXXV. loquitur, *corpore quaeſtum facere* , publice permiſſum erat. De his, ut dictio eo magis in illuſtri ſit, audiendus Lactant. I. *c.* XVII. ubi de Venere : *Illa prima , ut in hiſtoria ſacra continetur , artem meretriciam conſtituit , auctorque mulieribus in Cypro fuit , uti vulgo* corpore quaeſtum *facerent*. adde Ei. Epit. *c.* IX. Auguſt. XIV. C. D. *c.* XVII.

NEQUE LUXURIAE. *Et non* pro *non vero* . *Neque* ſemel poſitum induxit librarium Remenſ. I. uti plane deleret, & Guelf. 12. ac Baſil. X. ut ſcriberet *neque ſumtui* , *neque luxuriae m. f.* Sed ſic Jug. *c.* II. n. 3. *habet cuncta* , neque *ipſe habetur*. *c.* XIV. n. 7. *prohibere injuriam* , neque *pati cujuſquam regnum per ſcelus creſcere*. *cap.* XXXV. n. 4. *quae poſtquam agitare coepit* , neque *Jugurthae in amicis ſatis praeſidii eſt*. adde *c.* LXIV. n. 3. LXXXVIII. n. 4. Sic *neu* pro *& ne* I. Hiſtor. Or. Lepidi. *libertas & ſuae cuique ſedes :* neu *cui* , *niſi legibus* , *pareremus*. Cicer. pro Arch. *c.* I. *quod alia quaedam in hoc facultas ſit ingenii* , neque *haec dicendi ratio aut diſciplina*. adde Jug. *c.* I. n. 5. & quae mox ad *c.* XXVII. n. I.

Mo-

Digitized by Google

modum fecerat, aes alienum grande conflaverant. per eas ſe Cati- 4
lina credebat poſse ſervitia urbana ſollicitare, urbem incendere, vi-
ros earum vel adjungere ſibi, vel interficere.

CAP. XXV.

XXVI.
SEd in his erat Sempronia, quae multa ſaepe virilis audaciae 1
facinora commiſerat. Haec mulier genere atque forma, praete- 2
rea

MODUM FECERAT. Temperaverat, adeoque *finem*, quam vocem alii cum *modo* conjungunt, impoſuerat. Revolve notam ad *cap.* XI. n. 4. Vellej. II. *cap.* XLVII. *cujus neque* finis *reperiebatur*, *nec* modus. Cic. II. Verr. *cap.* XLVIII. *Nos* modum *aliquem & finem* orationi *noſtrae* faciamus.

AES ALIENUM G. CONFLAVERANT. Quo haberent in ſumtum. Confer *c.* XIV. n. 2.

4. SE CATILINA CREDEBAT POSSE. Guelf. 4. deeſt Pronomen *Se*; ſed ita ut appareat, ab inepto quodam abactum eſse, cui poſitus non fuit ad guſtum, de quo ad *cap.* XLVIII. n. 4.

SERVITIA. *Servos*. μετωνυμικῶς. Saepiſſime Noſter & alii. Livius II. *c.* X. Servitia *regum ſuperborum ſuae libertatis* immemores *alienam oppugnatum venire*. Sic *conſilium* pro *conſultantibus*, vide Jug. *c.* LXII. n. 4. Sic vulgo dicimus *Nobilitatem* pro *Nobilibus*, ut Noſter *cap.* XXXVIII. n. 2. *Juventutem* pro *Juvenibus*, ut ſupra *cap.* XVI. n. 1. *Vicinitatem* pro *Vicinis*, uti *cap.* XXXVI. n. 1. & Cic. II. Offic. *cap.* XVIII. & Caeſar VI. Gall. *cap.* XXXIV. Hinc Liv. III. *cap.* XLVII. *cum ingenti* advocatione i. e. *vi advocatorum*. Quinct. Declam. II. *cap.* XXIV. *Receſſerunt cuncta debilitatis* officia, *nec eſt*, *qui dirigat greſſus*, uti Corippus III. p. 45.

Omnis ſacrorum vis adfuit officiorum.

Pollio Gallien. *cap.* XVII. *omnia Palatina* officia *ſequebantur*. Juſt. III. *cap.* III. *ut ſeverius* matrimonia *ſua viri coercerent*, i. e. *uxores*. Sueton. Tib. *cap.* LI. *omnes* amicitias & familiaritates *intra breve tempus adflixit*, *uno ex his equeſtris ordinis* viro. Lucanus III. *v.* 511.

- *decuit fulgens* tutela *carinas*,

pro *Deo tutelari*. ut alii paſsim. Seneca de Prov. *cap.* III. *venatio* & *aucupium* pro captis. Sic *indago* poſita eſt lege II. fin. D. de action. emt. vend. *Novitas* pro *novis hominibus* Quinctil. Declam. XLIX. Alii *Operae* pro Operariis; *Regna* pro Regibus; *Miniſteria* pro miniſtris. vide Salmaſ. ad Flor. I. *c.* X. item ad Spartian. Sever. *cap.* XII. Muncker. ad Hygin. Fab. CXX. & ſupra ad *c.* XIV. n. 1.

SOLLICITARE. Sic ſcripti vetuſtiſſimi, aliaque antiquitatis monumenta, non *ſolicitare*. Feſtus quidem a *ſolo* deducit, quaſi eſſet *loco movere*; ſed ibidem veteres libri *ſollum* ſeribunt. Mihi ab Oſca voce *Sollo* deducendum videtur, cujus etiam ad *cap.* XXII. n. 2. meminimus, ut ſit, quaſi *totum* vel *plane ciere*. ſic certe eum *ſollicito*, qui eſt *curis exercitus*, melius comparatum erit. confer *cap.* XXVIII. XXXVI. Curt. III. *cap.* V. n. 15. Nep. Pauſan. *c.* III. Caeſar Gall. VI. *cap.* II. Propter ſimiles turbas, viri olim prudentes civitati non utile eſſe exiſtimarunt, multos habere ſervos. lege Ariſtotel. II. Polit. *c.* VII. Senec. Epiſt. XLVII.

VIROS EARUM. *Maritos*. vide mox *c.* proximi n. 2.

CAP. XXV. 1. VIRILIS AUDACIAE. Quae non raro in feminis. Seneca Medea *v.* 267.

Cui femina nequitia, ad audendum omnia
Virile robur, *nulla famae memoria eſt*.

Juſtin. II. *c.* XII. *ut in viris muliebrem timorem*, *ita in muliere* virilem audaciam *cernees*. Vellej. II. *c.* LXXIV. Uxor Antonii Fulvia *nihil muliebre*, *praeter corpus*, *gerens*. Hinc Plautus Mil. A. II. Sc. V. *v.* 54.

Neque eques neque pedes profecto quiſquam tanta audacia,
Qui aeque faciat confidenter *quidquam*, *quam quae* mulieres
Faciunt.

2. HAEC MULIER VIRO, LIBERIS S. FORTUNATA. Vulgo: *Haec mulier viro atque liberis ſatis fortunata fuit*. Sed jam Manutius auctoritate Frontonis *atque* ejecit, haud obſcure adſentiente Grutero. Eugraphius etiam ad Terent. Andr. A. I. Sc. I. omittit. et ne credas verba *genere atque forma* exemplum dare, ut et *viro atque liberis* ſcribamus, lege notam Jac. Gronovii ad Melam. I. *c.* II. p. 19. is nempe *Gandari & Pariani*, *Bactri*, *Sugdiani* ex Codd. reſtituit, cum vulgo legerent *Bactri & Sugdiani*: & plura ſimilia contulit. Porro verbum *fuit* recte pro ſuperfluo habuit Gruterus,

rea viro, liberis ſatis fortunata: litteris Graecis atque Latinis docta: pſallere, ſaltare elegantius, quam neceſse eſt probae: multae alia, quae

&, eum pro eo in Senat. 2. deprehenderem *erat*, iſto additamento Salluſtium onerare nolui. Amplius autem aliquid audere haeſitavi, etſi Gruterus etiam Provocabulum *Haec* lubens remotum videret. Verum vetat Salluſtius *cap.* v. n. 2. & 5. *cap.* VI. num. 2. maxime *cap.* XXIII. num. 2. Jug. *cap.* LXIII. n. 2. 3. *mulier* autem vacat in Vinar. 2. *Fortunata* dixit *viro*, qui D. Brutus erat, *cap.* XL. num. 5. pro quo Gellius XVI. *cap.* XIX. ad fin. *atque in gratia pecuniaque magna opulentum* fortunatumque *eſſe*. Sed Auſon. Idyll. II.

Infelix nato, nec fortunata *marito*.

Eugraphius locum Salluſtii citavit, ut confirmaret bonos liberos fortunae deberi. Sed omnino liberos ſuſtuliſſe felicitatem habebant. lege Claudian. I. Rapt. *v.* 108. & ibi Dempſterum. *Virum* autem pro *marito* dixit, ut Terent. Hecyr. A. IV. Sc. I. *mihine, mi vir?* ibi Donatus: Vir *ad maritalem conditionem retulit, non ad ſexum, ut Virg. in Bucol.* (Eclog. VII. *v.* 6.) *Vir* gregis ipſe caper. quo exemplo idem probat Servius ad IV. Aen. *v.* 192. eadem notione Plaut. Menaechm. A. V. Sc. II. *v.* 23. alii: uti *mulier*, pro *uxore*, cum multis Noſter *cap.* XXIV. n. 3. adde Schoppium ad Phaedr. I. Fab. XVIII. *v.* 4.

LITTERIS GRAECIS ET LATINIS DOCTA. Sen. I. Baſil. 2. Incert. I. Fabriciani, Vinar. 2. Gu. 2. 7. 9. 12. *Graecis* atque *Latinis*. & ſic Noſter cap. XCV. Jug. *litteris Graecis* atque *Latinis juxta atque doctiſſime eruditus*. &, credo, propter multam *τῦ atque* repititionem olim in *&* eſse mutatum: quae vero nunc ceſſat. quamobrem reſtitui. *litterae* ſunt Hiſtoriae, ſcripta, doctrinae: quomodo nos *Studia* dicere ſolemus. Fruſtra ergo Baſil. 3. *litteris graecis &* doctrinis *docta fuit*. Sic Cicero XV. ep. IV. num. 28. ubi citavi Gronov. ad Liv. VI. *cap.* I. *doctus* cum ſexto caſu conſtrui docet Gronovius. ipſe Cicero Brut. *cap.* XLV. *In eo genere ſane probabilis*, doctus *autem* Graecis litteris, *propinquus noſter*. *cap.* XLVI. *quam* docti *& Graecis* litteris *& Latinis*. Vera autem eruditio, quod etiam ad mulieres pertineat, probat Lactant. III. *c.* XXV. Separatam quamdam a viris doctrinam mulierum habebat Pythagoras apud Juſtin. XX. *cap.* IV.

PSALLERE, SALTARE. Haec verba habent Codd. probatiſſimi. Sed Guelf. 2. & Sen. I. *pſallere & pſaltare*. Guelf. 3. *& cantare, pſallere*, qui non minus, quam 8. qui *pſallere, ſaltare, cantare* habet, manifeſtat, cur Eccard. 2. Heuſſ. Inc. I. dederit *pſallere & cantare*. aut Guelf. 6. *pſaltare & cantare*. etſi ſciam a veteribus aliquoties *canere & pſallere* conjungi; iſti tamen Gloſſam verbi *pſallere* receperunt. ea enim aetate, qua ſcripti ſunt Codd. *pſallere* idem erat quod *cantare*, qua notione ſcriptoribus Eccleſiaſticis uſurpatum, ut Prudentio Paſſione X. *v.* 837.

- - *docta mulier* pſallere
Hymnum canebat carminis Davidici.

Pſallere Salluſtio proprie ad inſtrumentum fidibus obductum, *Pſalterium* vocabant, cantare. Genus Muſices ex Aſia Romam tranſductum, Livius XXXIX. *cap.* VI. Hinc famoſae *Pſaltriae*, quae in ſcenis, aut conviviis & ganeis iſtam ſuam ſcientiam venditabant. vide Graev. ad Cic. Haruſp. Reſp. *c.* XXI. Bulgeng. de Theatr. II. *cap.* X. & XLIV. Ipſius autem Semproniae cantandi ſcientiam ſatis celebrem fuiſſe, probat, qui ejus meminit, Fulgent. I. Mytholog. Praef. p. 23. *Saltare* autem, ita ut *Pſallere*, ſuis limitibus non turpe erat, vide Ovid. I. Art. Am. *v.* 595. Horat. I. Sat. IX. *v.* 24. & Paſſerat. ad Propert. p. 332. Imo in ſacris quibuſdam tam viris, quam foeminis neceſſe erat, teſte Servio ad V. Eclog. *v.* 73. Seneca de Tranqu. *cap.* XV. Loccen. ad Nep. Epaminond. *c.* I. Verum uti exceſsus in *pſallendo* pſaltriarum erat; ſic in *ſaltando* ad hiſtriones & pantomimos ablegatum, vide Graev. ad Cic. I. Offic. *cap.* XLII. imo *ſaltatrices* Romae honeſtis aeque odioſae, ac *pſaltriae*, Ammian. XIV. *c.* VI. Sed neque diverſi ſexus homines in ſaltatione honeſta mixtos apud veteres Romanos reperias, qui et ipſi optima de cauſſa ita corpus exercebant. quo Mercurial. Gymn. II. *cap.* VI. Ceterum copulam *&* expunxi, quod ea non eſſet in Macrob. III. *cap.* XIV. cujus auctoritate expunxerat Manutius, neque in Guelf. I. 3. 7. 8. Incert. 2. neque in aliquot Waſſii.

ELEGANTIUS, QUAM NECESSE EST PROBAE. *Caſtae*, inquit Graevius loco proxime citato. & ſane *probrum*, pro caſto; & *improbum* pro impudico dici, pluribus probat N. Abram. ad Cic. pro Milone *cap.* IV. Saltatrices enim maxime in conviviis fluctuantibus lumbis geſtibuſque ad omnem petulantiam compoſitis ſpectantium libidinem excitare ſolebant, lege Juvenal. Sat. XI. *v.* 162. Simili dictione utitur Plin. V. epiſt. XIX. *Utitur & Cithara perite*, ultra *quam comoedo* neceſſe *eſt*. Livius IV. *ingeniumque* liberius, *quam virginem decet*. Tacit.

quae inſtrumenta luxuriae. Sed ei cariora ſemper omnia, quam 3
decus atque pudicitia fuit: pecuniae an famae minus parceret, haud

cit. v. Ann. *cap.* I. *comis* ultra, *quam antiquis foeminis probatum*. Hoc *Probae*, cum quidam ex vetuſtis Codd. per ſimplex *e* ſcripſiſset, ſtatim ad ſequentia tractum eſt: & jungitur in decem ex Noſtris: *Probe multa alia*. Quod ne fieret, alii Gloſsas receperunt. Guelf. 7. *alicui probae*. 8. *alicui probae mulieri*. II. cum Baſil. 2. & 3. *cuiquam probae*. Sed Sen. 2. *quam necesse eſt probem*. Apage!

MULTA ALIA. Puta *docta*, a quo pendent etiam *pſallere* & *ſaltare* Infinitivi; ſicuti Prudentius l. c. & Lucanus III. *v.* 185.

Creta vetus populis Gnoſſaſque agitare *pharetras*

Docta.

Nec opus Gloſſa Guelf. II. quae eſt in textu: *& docta facere multa alia*. Sed diverſos ita Caſus conjungit *litteris* & *multa alia*. Nihil obſtat. Sic infra *cap.* XXXIII. n. 2. Gruterus edidit: *plerique* patriae, *ſed omnes* fama *atque* fortuna expertes *ſumus*. Sic Ovid. II. Am. eleg. X. *v.* 13. 14.

Quid folia arboribus, *quid pleno ſidera* coelo,

In freta *collectas alta quid* addis *aquas?*

Apulej. ad Aſclep. p. 91. *Religioſus* pro inſano, *irreligioſus* putabitur prudens; furioſus, *fortis* pro bono habebitur *peſſimus*. Virgil. v. Eclog. *v.* 5.

Sive ſub *incertas Zephyris motantibus* umbras,

Sive antro *potius* ſuccedimus.

ubi Servius: Succedimus *& Dativo, & Accuſativo caſibus, ſecutus tam veterem, quam noſtram conſuetudinem, ſuo more jungit* &c. Tacit. XIII. Ann. *cap.* LIV. *Quod comiter a viſentibus exceptum, quaſi* impetus *antiqui, & bona* aemulatione. ubi male ſollicitant viri docti. Alia contuli ad Cic. I. ep. VII. n. 29. XI. epiſt. XI. n. 3. adde I. ep. V. n. 2. Supra *c.* XVII. n. 6. Similiter Auſonius Parental. Epig. IX.

Genus *incluta & incluta* forma

& Inſcriptio antiqua apud Galeum in Anton. Iter Brit. p. 71.

VIXIT. *ANNOS*. XVI.

ET *MENSIBUS*. VII.

Nam illud Inſcriptionum, Horatii & Petronii *cap.* LXXI. *ut ſint* in fronte *pedes centum*, in agrum *pedes ducenti*, per aliam rationem dictum eſt. Porro Ciacconius ex MS. indicat *Praeterea multa alia*: quomodo ex noſtris Incert. 2. Remen. I. Guelf. 6. 7. & 10. *Et multa alia*, contra morem Salluſtii quem vide *cap.* XV. n. I. in quem peccat etiam Baſil. 3. qui omiſerat *alia*.

QUAE INSTRUMENTA LUXURIAE SUNT. *Sunt* locum mutat in Guelf. 2. 6. Fabric. 2. & Eccard. ea *inſtrumenta* Cicero I. Offic. *cap.* XLII. *miniſtras voluptatum* vocat. Juſtin. XXX. *cap.* I. *Adduntur* inſtrumenta luxutiae, *tympana & tripudia*. Idem XX. *c.* IV. *conſecutuſque* (Pythagoras) *diſputationum aſſiduitate erat, ut matronae auratas veſtes, ceteraque dignitatis ſuae ornamenta, velut* inſtrumenta luxuriae, *deponerent*.

3. CARIORA SEMPER OMNIA, QUAM. Decus atque Pudicitia ei non plane cara fuit, neglexit. Abunde dictum de hac Macrologia ad *c.* XIV. extr. Jug. *cap.* XV. *quibus bonum & aequum divitiis* carius *erat*. *cap.* XVI. *paucis* carior *fides, quam pecunia fuit*. Oppoſuit *vilis* Tacit. XII. Ann. *cap.* LXV. & Cyprianus de diſc. & hab. Virg. *Nullarum fere pretioſior cultus eſt, quam quarum pudor* vilis *eſt*.

DECUS. Exiſtimatio, ſive quod *decebat* matronam ejus loci. Clytaemneſtra adultera apud Senec. Agamemn. *v.* 112.

Periere mores, jus, decus, *pietas, fides*

Et qui redire, cum perit, neſcit pudor.

vide ad Jug. *cap.* III. extr.

DECUS ATQUE PUDICITIA FUIT. Sic Remenſes, Fabriciani, Senat. I. Baſil. I. & 2. Guelf. I. 2. & 5. Ceteri cum ed. vet. *fuere*, quomodo legendum eſſe jubet Purſchius. Verum primo duobus & pluribus Nominibus ſingularem Verbi Numerum ſubjungere ſolet Noſter, quod ſcripſi ad *cap.* XII. n. I. Deinde poſterioribus potius aptare voluit Verbum, quam priori *omnia* ea elegantia, qua Ovidius III. Art. Am. *v.* 222.

Quas geritis veſtes, *ſordida lana* fuit.

Item I. Metam. *v.* 292.

Omnia *Pontus* erat.

Senec. de Vit. B. *cap.* XXI. *& ſaeculum illud in quo cenſorium crimen* erat, *paucae argenti* lamellae. & hoc propterea, quia de *decore* & *pudicitia* potiſſimum loquitur. Jug. *cap.* L. n. 6. *Sin opportunior fugae* collis, *quam campi* fuerant. qui mihi tamen dubius. plura ad Jug. *cap.* XVIII. n. II. *ea* loca, *quae proxime* Carthaginem, *Numidia* appellatur. Quare penes *omnia* per Syllepſim repetas *fuere*, uti apud Livium XXXI. *c.* XXIV. *ea patentior, quam ceterae*, eſt: & ſupra *c.* XXI. n. I. Cic. ep. LXI. n. 3. *non modo reliqui* tutores, *ſed etiam puer ipſe ſibi* perſuaſit. infra *c.* XXXVII. *quorum* pa-

Digitized by Google

haud facile decerneres: lubido ſic accenſa, ut ſaepius peteret viros,
4 quam peteretur. Sed ea ſaepe antehac fidem prodiderat, creditum abjuraverat, caedis conſcia fuerat, luxuria atque inopia praeceps abie-

rentes *proſcripti* bona *erepta*, *jus libertatis imminutum* erat.

Pecuniae, an famae minus parceret &c. h. e. pecuniae & pudicitiae ſuae juxta prodiga. Utuntur hac formula, ubi ſimillimum quid denotant. I. Hiſt. *qui pejor an ignavior ſit, deliberari non poteſt*. IV. Hiſt. *perincertum, ſtolidior an vanior*. Cic. de Prov. Conſ. *cap.* IV. *ſic fortuna cum improbitate certavit, ut nemo poſſet, utrum poſterior, an infelicior eſſet, judicare*. Liv. XXII. *cap.* LIX. *qui utrum avarior, an crudelior ſit, vix exiſtimari poteſt*. Porro pro *diſcerneres*, contra libros, reſcripſi *decerneres*, rationibus Gronovii motus III. Obſerv. *cap.* XIII. maxime cum in Guelf. 12. legerem ſaltem *cerneres*, & in Vinar. I. primam Verbi ſyllabam non ſatis ſinceram viderem: cumque haec alibi confundi animadverterem, & in Noſtro quidem infra *cap.* XXXVI. n. 3. et ſic plane Liv. XXI. *cap.* IV. *itaque haud facile* decerneres, *utrum imperatori, an exercitui carior eſſet*. De particula *an*, ſemel tantum poſita, ago ad *cap.* LII. n. 10. *famam* κατ' ἐξοχὴν de mulierum *pudicitia* dici, Gronovium ſecutus obſervavit Graevius ad ea Cic. I. Verr. *cap.* XXX. *vitam patris* famamque *ſororis* (quam violare cupiebat Verres) *defenderat*. De Verbo *parcere* dixi ad *cap.* XIV. n. 6.

Lubido sic accensa. Hanc lectionem debes Guelf. 1. 5. Sen. I. Fabr. I. & recte Gloſſae interpretantur: *lubido ejus ſic erat accenſa*. Nec abit in diverſum Servius ad VI. Aen. v. 525. Vulgo: *lubidine ſic accenſa*; cujus auctores putarant, ſemper eodem tenore orationem debere decurrere, quos refutavi ad *cap.* XVIII. n. 4. Sed geminum locum habes *cap.* XV. n. 5. Et non minus ipſae *libidines*, quam *homines*, qui patiuntur, *accendi* dicuntur, vide *cap.* XIV. num. 6. XXIII. num. 5. Tacit. XII. Ann. *cap.* XXXV. *Tribuni* ardorem *exercitus incendebant*. Attamen Fabric. I. habet *incenſa*, uti *cap.* XX. num. 6.

Peteret viros, quam peteretur. *Petere* ſignificatu turpiculo, uti Ovid. I. Am. eleg. VIII. *v.* 43.

> *Ludite formoſae, caſta eſt, quam nemo* rogavit,
> *Aut, ſi ruſticitas non vetat, ipſa* rogat.

appetere inde dixit Lactant. I. *cap.* XVII. *ne ſola virorum* appetens *videretur*. Hinc *procaces*, quaſi *petaces*, de quo Donatus in Terentium, & nos alibi. Coel. Aurelian. IV. Morb. Chron. *c.* IX. extr. *Omnis animi libido in contrariam ducitur appetentiam: & propterea femina validius Venerem* poſcit. Senec. Medea *v.* 218.

> - Petebant *tunc meos thalamos proci*
> *Qui* nunc petuntur.

Gloſsae vero & haec ſatis elegantia deturparunt in Guelf. 3. & 8. ubi *quam peteretur a viris*: item in 7. & II. qui *quam ipſa a viris peteretur*: & Academ. qui *quam peteretur ab eis*; & Baſil. 3. *quam peteretur ab ipſis*, quae ſenſu *quilibet* adſumet ex praecedente *viros*, uti Jug. *cap.* I. extr. Similes feminas deſcribunt Sueton. Galb. *c.* V. Capitolin. Pio *cap.* III. alii.

4. Fidem prodiderat. *Non ſervaverat* fidem datam, exponit Gronovius: per *fidem fefellerat* Nic. Heinſius ad Ovid. II. Faſt. *v.* 454. qui pluribus illuſtrat. Rectius, quam Gloſſae MSS. qui *ſecretum manifeſtaverat* interpretantur; etſi *prodere* ſaepe pro manifeſtare reperiatur. Sic *prodere cauſſam* dicuntur praevaricatores lege I. pr. & §. I. D. de praevaric. Plura de verbo ad Jug. *cap.* XXXI. num. 17.

Creditum abjuraverat. MSS. tres: *objuraverat*; duo: *adjuraverat*, ſed illi ex peſſimis. *Abjuraverat* eſt contra creditores, mutuum repetentes, jurejurando adfirmaverat, ſeſe nihil debere. Servius in VIII. Aen. *verſ.* 263. Abjurare *eſt rem creditam negare perjurio; Plautus Curcul.* (A. IV. Sc. II. *v.* 9.) *quibus ſui nihil eſt, niſi una lingua, Qui* abjurant, *ſi quid* creditum *eſt*. Haec ille. Cic. I. ad Attic. ep. VIII. extr. *mihi autem* abjurare *certius eſt, quam dependere*. ubi Servii locum citavit Popma. Hac quoque parte male audiunt mulieres Plauto Amphitr. A. II. Sc. II. *v.* 206. *Mulier es, audacter juras*. adde Milit. A. II. *v.* 32.

Praeceps abierat. Guelf. 6. inſulſe *praeceps abjecerat*. Notat in pravum abſtracta, praecipitata, peſſum data erat ad peſſimas quaſque *lubidines* Jug. *cap.* I. num. 4. *cap.* LXIII. *nam poſtea ambitione* praeceps datus *eſt*. Singularem autem vim in verbo *abire* ineſſe notavit ad ea Quinct. Declam. IX. *cap.* V. *In omnia* praeceps, *ſine reſpectu ſui*, abiit, Burmannus. adde infra *cap.* XXXVII. num. 4. Male Baſil. 3. *lux. atque pecunia p. aberat*.

5. Poſ-

Digitized by Google

abierat. Verum ingenium ejus haud abſurdum; poſse verſus facere, jocum movere, ſermone uti vel modeſto, vel molli, vel procaci. prorſus multae facetiae multuſque lepos inerat. 5

CAP.

5. POSSE VERSUS FACERE. *Poſſe* non reperi in Senat. 2. nec Heuſſ. & cupit nimium abeſse Putſchius, qui *abſurdum verſus facere* conſtruit, capitque *ad verſus faciendos*. Sed meliores Codd. omnes intercedunt, & qui Gloſſas receperunt addidere *quia*, aut *enim*, ut iſta conſtructio prohiberetur. Haud abſimiliter Capitolin. Vero *cap.* II. Amavit *autem in pueritia* verſus facere. Phraſin defendit Cic. pro Arch. *c.* X. *epigramma facere*. in Piſon. *c.* XXIX. poema facit *ita feſtivum*. Catullus Carm. LI. *v.* 16.

Hoc jocunde tibi poema feci.

Recte itaque Pighius in Nepot. Caton. *cap.* III. legit: *fecit orationes*, ubi vulgo *confecit*. De *feminis* carmine valentibus quaedam Brockhus. ad Tibull. IV. eleg. VI. *v.* 2.

JOCUM MOVERE. Guelf. I. *locum movere*, quae confuſio in MSS. ſaepiſſime notata eſt. vide de illa Burmann. ad Quinctil. VI. *c.* III. p. 527. ſeqq. Cicero, Livius, Quinctilianus, alii *ſtomachum*, *riſum*, *iras*, *indignationem* & ſimilia *movere* dixerunt, quae apud alios *excitantur*; & ſic Horat. I. epiſt. XIX. *v.* 20.

Ut mihi *ſaepe* jocum *veſtri* movere *tumultus*!

Nec aliter ceperim Salluſtium, etſi norim Quinctil. VII. *cap.* IV. *Hinc* moventur *mille quidem juris* cavillationes. & Ovid. Metam. XIV. *v.* 20.

At tu, ſive aliquid regni eſt in carmine, carmen
Ore move *ſacro*.

quae qui cum cura conſideraverit, alia eſſe fatebitur. Noſtrates proxime *auf die Bahn bringen*.

SERMONE UTI. Varie per *utor* Verba circumſcribit Noſter, ſecutus Thucydidem ſuum, qui ſic *ira uti* I. *cap.* CXXX. καὶ τῇ ὀργῇ χαλεπῇ ἐχρῆτο. Livius XLII. *cap.* IX. *qua* ſaevitia *animi* uſus. adde mox *c.* XXVI. n. I. alia ad Jug. *cap.* XXXI. n. 22.

VEL MODESTO, VEL MOLLI, VEL PROCACI. Guelf. 6. delet *vel modeſto*; ſecundum *vel* deeſt Guelf. 4. & *vel molli* locum mutat in Guelf. 12. Unde alicui in mentem venire poſſet, Salluſtium modo dediſſe *vel modeſto*, *vel procaci*. me nec auctore, nec defenſore, cui illa elegantiſſime conjungi videntur. Sermo *mollis* eſt *voluptarius* & cui inſunt occultae quaedam illecebrae, quae capiunt animum; at *procax* eſt liberior et impudens. Sic Seneca Epiſt. c. *Compoſitionem ſine infamia* mollem dicit, & Cicero apud Nonium *cap.* VI. n. 98. *Tu elegans, tu ſolus urbanus, quem decet muliebris ornatus, quem inceſſus pſaltriae, qui levare vultum*, mollire *vocem potes*: niſi hic quidem de *ſono* dixerit: nam vox parum virilis dicitur *mollis*, Valer. Probus in Virg. I. Georg. *v.* 57. Sed Propert. II. eleg. I. *v.* I.

Quaeritis unde mihi toties ſcribantur amores?
Unde meus veniat mollis *in ora* liber?

adde Brockhus. ad verſ. 41. & Poetam I. eleg. VII. *v.* 19. *Procax* eſt *petulans*, quatenus & haec vox proprie accipitur. Sic explicat Donatus ad Terent. Heaut A. II. Sc. II. & Hecyr. A. I. Sc. II. Iſidor. X. Orig. p. 1083. eleganter *ruſticae* virgini *procacem* opponit Ovid. II. Am. eleg. II. *v.* 13.

Sive procax *aliqua eſt; capior, quia* ruſtica *non eſt*,
Spemque dat in molli mobilis eſse toro.

PRORSUS. Cum Interpretes hanc voculam multi per *adeo* explicent, monendi fuerunt rectius longe Donatum ad Adelph. A. V. Sc. III. ea per *certe*, *recte*, *vere* interpretari. Noſtrum autem ſaepe pro *in ſumma*, *verbo* adhibuiſſe, *cap.* XV. extr. XXIII. n. 3. Jug. *cap.* LXXVI. n. 3. conferenti haud erit dubium. Imitatur Dictys I. *cap.* XIX. prorſus *nullus funeri modus neque requies*.

MULTAE FACETIAE. Ciacconii codex *facetia*. alteri adhaerent noſtri. Singulariter quidem Plautus Stich. Act. V. Sc. IV. *v.* 47. Idem tamen Milit. A. III. Sc. I. *v.* 187.

Ecquam tu potes reperire forma lepida mulierem
Quoi facetiarum *cor corpuſque ſit plenum & doli*.

Soſipater I. p. 20. ἐυομιλίαν, ἐυσομιλίαν vertit. ſaepiſsime cum *lepore* jungit Cicero, qui ad *ſales* retulit, & cum *ridiculis* Graecorum comparat. Vide illum II. Orat. *cap.* LIV. & Orat. *cap.* XXVI. Fabric. I. & Vinar. I. expoſitionem adſciverunt: *multae facetiae*, ſales, *multuſque* cetera.

LEPOS. *Jucunditatem voluptatis* exponit Beda de Orthograph. p. 2338. Gloſſae MSS. *jucunditatem eloquentiae*. Et recte de *eloquentia*, etſi non minus vere Cicero II. Orat. *cap.* LXVII. *nullum eſt vitae tempus, in quo non deceat* leporem, *humanitatemque verſari*. Noſter quemadmodum *facetias* ad ſuperiora *jocum movere*;

CAP. XXVI.

XXVII.

1 HIs rebus comparatis, Catilina nihilo minus in proxumum
annum Conſulatum petebat; ſperans ſi deſignatus foret; faci-
2 le ſe ex voluntate Antonio uſurum. Neque interea quietus erat,
ſed omnibus modis inſidias parabat Ciceroni. Neque illi tamen
ad

ſic *lepos* ad *varium ſermonem*, omnibus accommodatum, reſpicere voluit. Ridicule vero Agroetius p. 2272. qui inter *lepos* & *lepor* diſtinguit. vide Jug. c. n. 4. Conjungit iſta Catullus Carm. XII.

- - *eſt enim* leporum
Diſertus puer, *ac* facetiarum.

adde et Carm. XVI. et LI. ad Licinium.

INERAT. Palatini 7. & 9. ed. vet. Vinar. 2. & Incert. 2. *inerant*: quos refellunt dicta ad *c.* XII. n. 1. item Claudian. III. Rapt. *v.* 432. *Quo pedes*, *quo caſus* jubebit. Neque hinc *inerat* abjiciendum eſse, ipſe auctor demonſtrat Jug. *cap.* LXIV. n. 1. *eamen* inerat *contemtor animus & ſuperbia commune nobilitatis malum*. & Silius XII. *v.* 15. 18. *Sed non ille vigor Tunc* inerat. Confer *cap.* VII. n. 3. XIII. n. 3.

CAP. XXVI. 1. HIS REBUS COMPARATIS. Cum tanta undique ſubſidia conjurationi comparaſſet, quae ſola ſufficerent ipſi ad occupandam remp. Quare & Appianus p. 428. narrat, Catilinam a reip. tractatione abſtinuiſſe, quia illa non multum ipſi viſa ſit conferre ad tyrannidem; omittens tertiam hanc petitionem, quam neque Liv. Epit. CII. numerat. Alii primam illam, de qua *cap.* XVIII. in numerum non recipiunt: quia tunc mature deſtitit.

IN PROXUMUM ANNUM. Cicerone Conſule petebat, una cum Dec. Silano, Serv. Sulpicio & L. Murena. Cic. pro Muren. *cap.* XXIV. ſeqq.

EX VOLUNTATE. *Ut ipſe vellet*, Antonium futurum. Male Gruterus has voces exterminat. Neque multo melius ſeſe agit Waſſius cum ſuo: *ex facili ſe Antonio uſurum*, qui tamen nihil mutandum eſse agnoſcit. Integrum foret: facile futurum, ut Antonius in omnia conſentiret, eadem faceret, quae vellet Catilina, vide infra *cap.* XXXVII. n. 3. *Pro voluntate* dixit Cic. I. Verr. cap. II. *cum haec res* pro voluntate *populi R. eſſet judicata*. Ex ea notione habes ſupra *cap.* VIII. n. 1. Tacit. IV. Hiſt. *cap.* LXV. *cuncta* ex voluntate *Agrippinenſium perpetravere*. Cic. XIII. ep. V. n. 1. *quo minus ſuſceptum negotium* ex voluntate *Caeſaris gerere poſſis*. & ſic Noſter Jug. *cap.* LXXXIII. exit. *cap.* CXI. num. 3.

ANTONIO USURUM. Sicuti Plancus Cic. X. epiſt. XXI. n. 3. *confidere me bono* Lepido *eſſe* uſurum. Neque aliter illa notiſsima *familiariter aliquo uti* interpretari licet, quam *habere aliquem familiarem*, *adhibere*, *experiri* &c. monui *cap.* XXV. n. 5.

2. AD CAVENDUM. Puta *inſidias*, ut fruſtra ſit cum ſuo *ad cavendum dolos* Ciacconius. Sic *cap.* XI. n. 2. *cap.* VIII. n. 4. *cap.* XXI. n. 3. Livius XXII. *cap.* XXXVIII. *denunciantes*, bellum *arceſſitum in Italiam ab nobilibus*, *manſurumque in viſceribus reip. ſi plures Fabios imperatores haberet*, *ſe*, *quo die hoſtem vidiſſet*, perfecturum. Sed praeciſe dixit Sueton. Claud. *cap.* XXXVII. *Nulla adeo ſuſpicio*, *nullus auctor tam levis exiſtit*, *a quo non mediocri ſcrupulo injecto ad* cavendum *ulciſcendumque compelleretur*. quomodo Livius XXXI. *cap.* II. & XXIV. atque alibi *ducere* pro *exercitum ducere*, Idem XXXI. *cap.* XLV. *tenere* pro *curſum tenere*, Cicero & Seneca IV. Beneſ. *cap.* XXXVII. *nunciare* pro *certam rem nunciare*, Cicero XI. epiſt. VIII. n. 1. *mittere* pro *nuncium mittere*, alii alia dicunt. adde infra *c.* LII. n. 3.

DOLUS. Sollertia. erat enim olim pariter vox media, ac *lubido*, *venenum*, *facinus*, de quibus ſupra, & inter illas enumeratur ab Gellio XII. *cap.* IX. Hinc ICtorum *dolus malus* & hodie frequentatus, de quo Feſtus p. 123. ita diſſerit, ut ad ancipitem illam ſigificationem confugiat. Ulpianus lege 1. §. 3. D. de dolo malo: *Veteres* dolum *etiam* bonum *dicebant*, *& pro* ſollertia *hoc nomen accipiebant*: *maxime ſi adverſus hoſtem latronemve aliquis machinetur*. Sed haec jam praecepta ſunt aliis; hic tamen novare aliquid prohibent. Interim Incert. 2. Baſil. 2. Guelf. 2. *doli* praeferunt; mox *aut* omittit ed. vetuſta. Tacit. Agric. *cap.* XLII. in. *Nec Agricolae* conſilium deerat, *nec Domitiano exemplum*. Similia autem Ciceronis prudentiae vide apud Vellej. Pat. *c.* LXXXVIII.

3. Er-

Digitized by Google

ad cavendum dolus, aut aſtutiae deerant. Namque a principio 3
conſulatus ſui, multa pollicendo per Fulviam, effecerat, ut Q. Curius, de quo paullo ante memoravi, conſilia Catilinae ſibi proderet. Ad hoc collegam ſuum Antonium pactione provinciae per- 4
pulerat, ne contra rempublicam ſentiret. circum ſe praeſidia amicorum atque clientium occulte habebat. Poſtquam dies comitiorum 5
venit,

3. Effecerat, ut Q. Curius-proderet. Sic quidem etiam Sueton. Caeſar. *cap.* xvii. *Caeſar ne Curio praemia darentur*, effecit. At in Guelſ. 5. lego *fecerat*, quod mihi ad ulteriorem antiquitatem accedere videtur. Sic Terent. Eunuch. A. iv. Sc. vii. *v.* 31.

Faciam, *ut hujus loci, dieique, meique ſemper memineris.*

Livius xxxi. *cap.* xviii. *mihi quoque in animo eſt* facere, *ut regnum Macedonum nobile bello ſentiaris.* et ſic infra *cap.* lii. fit, *ut impetus fiat in vacuam remp.* Sed Jug. *cap.* lxi. *primo* efficit, *uti ad ſe colloquendi gratia occultus veniat.* & ſic *cap.* xi. n. 4.

De quo paullo ante memoravi. Baſil. 2. *de q. p. a. narravi.* Vinar. 2. Heuſſ. & Struv. *commemoravi.* Morboniam ire juberet haec verba Gruterus, non revocans ad mentem morem Thucydidis, Livii, Dionyſii aliorumque, qui hac formula, veluti ex neceſſitate quadam, cum Salluſtio utuntur. vide congeſta ad Jug. *cap.* xxxiv. n. 1. etſi interdum male intruſas hujusmodi formulas eſse, & ipſe cenſam.

4. Pactione provinciae. Antonius cupidus erat *Macedoniae* provinciae Conſularis, eam ſingulari obſequio illi conceſſit ſine ſorte Cicero, ſumſit ſibi *Galliam*, quam tamen mox in concione depoſuit. Meminit Cicero in Piſon. *cap.* ii. ad Attic. ii. epiſt. i. xv. Fam. ep. iv. alibi, ut frequens eſt in laudibus ſuis Cicero, quod neque reprehendendum exiſtimat v. Fam. ep. xii. n. 26. De eadem pactione Dio & ſatis magnifice Plutarch. Cic. p. 866. *Καὶ τοῦτο πρῶτον θεραπεύων ὁ Κικέρων, ἐκείνῳ μὲν ἐψηφίσατο τῶν ἐπαρχιῶν Μακεδονίαν, αὐτῷ δὲ τὴν Γαλατίαν διδομένην παρῃτήσατο, καὶ κατηργάσατο τῇ χάριτι ταύτῃ τὸν Ἀντώνιον, ὥσπερ ὑποκριτὴν ἔμμισθον, αὐτῷ τὰ δεύτερα λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος.* *Pactione* in omnibus libris: & diſplicet, quod olim mihi inciderat, *paratine*, vide Jug. *cap.* xliii. n. 1. Alterum Cicero ſervat pro Sext. *cap.* xxv. *ut Gabinio pro illa ſua Cilicia, quam ſibi ſi remp. prodiſſet pactus erat, Syria daretur.* Sueton. Aug. *c.* x. *M. Antonio ne publicum quidem et tranſlatitium jus ulla in re ſibi ſine* pactione *graviſſimae* mercedis *impertiente.* De ipſis *provinciis conſularibus* vide notata ad Jug. *cap.* xliii. & de facto Ciceronis, ut boni civis ſupra *c.* xxiii. extr. praetera Valer. Max. v. *c.* x. Sen. ad Marc. *c.* xiii. Caeſar i. Civ. *c.* viii. Cic. de Prov. Conſ. *c.* viii. ix. Vellej. i. *c.* x. & ii. *c.* iii. Tacit. i. Ann. *c.* x. alios.

Perpulerat. Sic quidem vetuſtiſſimi ex noſtris: & neſcio, qui haeſitare potuerint librarii in voce Guelſ. 1. & Baſil. 3. *pepulerat*: Fabric. 2. & a manu ſecunda Eccard. *perpepulerat*: Guelſ. 4. *protulerat*: Acad. *compulerat*: Incerti, Remenſ. 1. Guelſ. 2. 3. 6. 9. 11. & 12. cum Baſil. 2. Struv. & Vinarienſibus (1. tamen initio habuit editam) *propulerat*; cum tamen Jug. *cap.* xxxviii. num. 2. dixerit: *Denique Aulum ſpe pactionis* perpulit, *uti ſeſe inſequeretur.* Haerebit certe aliquis in *pepulerat*. Sed Tacit. iii. Hiſt. *cap.* liv. *Julius Agreſtis, poſt multos ſermones, quibus Vitellium ad virtutem fruſtra accendebat*, perpulit, *ut ad vires hoſtium ſpectandas ipſe mitteretur.*

Contra remp. sentiret. In MSS. ignobilioribus, & pauci lego *diſsentiret*, Baſil. 1. *deſentirent*. *Contra ſentire* aliquantulum lucis accipit ex *c.* liii. n. 3. Sed majorem inde, quod Cic. *ſenſum in rep.* memoret, uti i. Fam. ep. viii. n. 4. Nec ad cogitationes tantum, ſed per Metalepſin etiam de *actionibus* recte dicitur, quomodo ſupra *cap.* iii. n. 5. *cum ab reliquis malis moribus* diſsentirem. qua figura *providere*, pro ſtatuere cap. li. n. 2, & alibi. Hinc cape Lamprid. Elagab. *cap.* xvi. *ut mors eſſet vitae* conſentiens. adde his I. Fr. Gronov. ad Gell. vi. *cap.* xvi.

Circum se. Sic ſupra *cap.* xiv. n. 1. circum ſe, *tamquam* ſtipatorum *catervas habebat*. Frequenter de regum comitibus, ut apud Curt. iii. *cap.* 1. n. 17. Sulpic. Sev. ii. H. S. *cap.* xxxviii. A Graecis petitum eſse, vel ex Cic. xiii. ad Attic. epiſt. lii. conjicias, ubi *οἱ περὶ αὐτὸν*, Caeſariani. Nude C. Nep. Eumen. *c.* x. *non paſſi ſunt hi, qui* circa *erant*. nec abit multum Terent. Eunuch. A. iii. Sc. v. *v.* 33. *paucae, quae* circum illam *eſſent, manent.*

Clientium. Praeteriſſem indicare, ſic ſcribi in MSS. ferre omnibus, uti et alibi, vide *c.* xi. extr. niſi multas novitias edd. *clientum* praeferre vidiſſem; & in Vinar. 2. ſe obtuliſſet *dicentium*, facilimo lapſu.

5. Dies comitiorum. Conſularium eo tempore

venit, & Catilinae neque petitio, neque inſidiae, quas Conſulibus in campo fecerat proſpere ceſsere; conſtituit bellum facere & extrema omnia experiri: quoniam quae occulte tentaverat, aſpera foedaque evenerant.

CAP.

pore erat fere a. d. VI. Kalend. Sextiles, quod Aſconius notat & Cic. I. ad Attic. epiſt. I. & II. epiſt. XIII. ſignificat. Gruchius I. de Com. Rom. *c.* VI. pluribus adſtruit. Sed Fr. Fabricius in vita Ciceronis in ante d. XII. Kal. Novembr. haec indicta exiſtimat. idemque cenſet Muretus ad Cic. I. Cat. *c.* III.

Neque petitio. MSS. Incerti, Senat. I. Fabriciani, Guelf. I. 2. 7. 9. 10. 11. 12. Acad. Vinar. 2. & ed. vet. *petitiones*, quaſi de prioribus petitionibus Catilinae ſimul loqueretur Criſpus. Sed reſtringit *dies comitiorum*: & ob id verior ceterorum *petitio*. adde *cap.* XXI. extr.

Neque insidiae. Competitores ſuos, & Ciceronem Coſ. occidere voluiſſe, Ciceronem autem cum lata inſignique lorica, & cum firmiſſimo praeſidio in campum deſcendiſſe, narrant Dio, Plutarchus, ipſe Cicero I. Cat. *cap.* V. pro Murena *c.* XXVI.

Quas consulibus in campo fecerat. Sic Fabriciani, Heuſſ. Senat. 2. Guelf. I. 5. & 10. & optimi ex Gruterianis. Acad. & ed. vet. *quas conſulibus fecerat*. Senat. I. & Baſil. 2. *quas* Conſuli *in campo fecerat*. Ceteris mutilate *quas conſuli fecerat*. Baſil. 3. *quas conſulibus fecerat*. Credo quia *Ciceroni* tantum inſidiatum eſſe putarunt. At furor illius, poſtquam ipſi petitio non proceſſiſſet, petebat etiam *Conſules deſignatos*, quod citati auctores confirmant. Florus: *Senatum confodere*, Conſules *trucidare*. ibi Graevius *conſulem* corrigit. Sed nupero Editori, Viro doctiſſimo, videtur rem augere oratorio more. quod de Salluſtio non ita dicas, uti id, quod poſui, qui tam circumſpecte *cap.* XXVII. n. 2. Conſuli *inſidias tendere* ſcripſit. Voces *in campo* ipſe Cicero in hac re adjungit, qui & alibi praeciſe pro *campo Martio* poſuit. de Prov. Conſ. *cap.* XI. *quo die cenſor eſt factus* in campo *ſtatim rediit in gratiam*. Petron. *c.* CXIX.

> *Nec minor* in campo *furor eſt emtique Quirites*
> *Ad praedam ſtrepitumque lucri ſuffragia vertunt.*

adde quae collegit R. Bentlej. ad Hor. I. epiſt. VI. *v.* 59. & Gellium XII. *cap.* VIII. Unde dictus, poſt alios exponit Scholiaſt. Juvenal. ad Sat. II. *v.* 132.

Prospere cessere. Ciacconius mallet contra Codd. *proceſſere*, quia ita alibi Criſpus: Nec tamen altero plane abſtinuit. Jug. *cap.* LXIII. num. I. *cuncta* proſpere eventura II. de Rep. Ord. in. *ſaepe prava magis, quam bona conſilia* proſpere eveniunt. et extr. *ea res ſibi reique publicae* proſpere eveniat. Sic Plautus Pſeud. A. II. Sc. I. *v.* I.

> *Pro Jupiter, ut mihi, quidquid ago, lepide omnia* proſpereque eveniunt.

Baſil. tamen I. *proſpere conceſſere*. Forte: *proſpera ceſſere*.

Bellum facere. Taxat Phraſin Seneca Ep. CXIV. qua Noſter ſaepius utitur, ut *cap.* XXIV. n. 2. *c.* LII. n. 33. Sumſit ab Thucydide ſuo, qui I. *cap.* LVII. & alibi: *ῥᾷον ἂν τὸν πόλεμον μετ᾽ αὐτῶν ποιῆσθαι*. Sed alii etiam Latinorum non abhorrent. Caeſar III. Gall. extr. *quae proxime* bellum fecerant. ubi jam Cellarius adnotavit, nec Ciceronem, nec Livium & Nepotem hac formula erubuiſſe. Habes & apud Tacit. III. Ann. *c.* XVIII. *M. Antonius, qui* bellum *patriae* feciſſet.

Extrema omnia. Graviſsima, quae modo poſſet: ultima, quae experiri poſset. Gloſſae MSS. *extrema pericula*. Liv. III. *cap.* II. *Aequos conſcientia contracti culpa periculi, & deſperatio futurae ſibi poſtea fidei*, ultima *audere &* experiri *cogebat*. Dictys II. *cap.* XXXI. extr. cuncta extrema *ratus* experiri, *nihil remittendum de ſententia deſtinaverat*. Sic & Curtius V. *cap.* III. n. 4. & VIII. *cap.* XIV. n. 35. & cum multis aliis Eucherius in Martyr. Agaunenſibus: extrema experiri *ſatius eſſe, quam adverſum Chriſtianam fidem venire*. Similiter Curt. III. *c.* I. n. 6. *Ni dederent, ipſos* ultima *eſſe paſſuros*. & Valer. Flacc. VIII. *v.* 385.

> *At Minyae tanti reputantes* ultima *belli*.

Hinc Jug. *cap.* III. n. 3. *extremam dementiam* vocat, quae, quo progrediatur ultra, non habet: & IV. Hiſtor. poſtremus *ſervorum*.

Aspera foedaque evenerant. Sic pertinaciter omnes MSS. & impreſſi vetuſtiſſimi: Quidam invexere *aſpere foedeque*. alterum dictum, ut ſupra *cap.* XX. n. 2. *nequidquam* opportuna *res* cecidiſset. qua forma Jug. *cap.* XXXVIII. n. I. *Jugurtha* ſubdolus *augere ejus amentiam*: ubi itidem fecerant *ſubdole*. ibi plura. Plautus Trin. A. I. Sc. II. *v.* 3.

> - - - *ut nobis haec habitatio*
> Bona, fauſta, felix fortunata*que eveniat*.

Alios

CAP. XXVII.

XXVIII.

IGitur C. Manlium Feſulas atque in eam partem Etruriae, Septimium quemdam Camertem in agrum Picenum, C. Julium in Apuliam dimiſit; praeterea alium alio, quem ubique opportunum cre- 1

Alios *bene*, *feliciter evenire* in ſormula gratulantium dixiſſe, notum eſt. Cic. I. ep. IX. num. 12. *Non tamen tam* acerba *mihi haec* accidebant, *quam erant illa grata*, *quae fecerant*. Noſter iterum hoc modo in optimis MSS. *cap.* LII. n. 29. proſpera *omnia cedunt*: ubi vulgo *proſpere*.

CAP. XXVII. I. IN EAM PARTEM ETRURIAE. Baſil. 3. *Tuciae*, ut *Tuſciam* cogitaverit; 2. *Eutruriae*. ceteri *Etruriae* ſine Aſpirata, atque ex vetuſtiſſimis libris & lapidibus idem probat Pierius Valer. ad Virgil. II. Georg. *v.* 533. Sigonius ad Liv. I. atque Aldus. Sigonius vero de ipſa etiam regione I. de ant. Jur. Ital. *c.* IX. accuratius differit. Incolae *Tyrrheni* etiam, & *Thuſci* vocantur, Dionyſ. Halic. I. *c.* XXX. unde hodie *Toſcana*. Recte *partem* dixit. erat enim in *duodecim* olim civitates diviſa, Dionyſ. VI. *c.* LXXV. & IX. *cap.* XVIII. etſi alii non ex civitatibus, ſed in *tres* partes dividerent, quas vide apud Sigonium & alios. Vinar. I. *atque* non ſcripſit. Ex ductibus vocularum *in eam* facile effingeres *circum*, vel *circaque*, quod foret longe vulgatae praeferendum. vide notam ad *cap.* XXX. num. 3.

CAMERTEM. Hoc eſt, *Camerino* oriundum, quod oppidum eſt in ipſo Umbriae & Piceni confinio. Hinc Gentile *Camers*, ut Cic. pro Sulla *c.* XIX. *in agro Camerti*, etſi ſciam *Cluſinos* aliquando *Camertes* eſſe dictos, de quibus Cluver. II. Ital. Antiqu. *c.* VI. p. 613.

IN AGRUM PICENUM. Agrum vocat, quod vulgo *diſtrictum*. & ſic ſaepe Livius aliique. Poteris comparare eum Helvetiorum *pagis*, & Gallorum *civitatibus*, vide *cap.* XL. etſi haec pateant latius. Picentes a *pico* nomen traxiſſe, notat Strabo V. p. 166. & Feſtus p. 344. Regio eorum comprehendebat fere illum terrae tractum qui hodie *la Marca d'Ancona*. Cluver. II. *cap.* XI. & Cellar. Not. Orb. Ant. Tom. I. Lib. II. *c.* IX. *Picenum* porro in omnibus MSS. invenio, cum debuiſſet ἐθνικὸν eſſe *Picentem* aut *Picentinum*, quod poſt Salmaſium cenſet Graevius ad Cic. Cat. Mai. *cap.* IV. Sed ipſe Cicero l. c. *in* agro *Camerti*, Piceno *Gallico*: uti locis pluribus aliis. Caeſar I. Civ. *c.* XV. *omnem* agrum Picenum *percurrit*. Et pone pro certo non eſſe terminationem ex regula: notane ſunt IV. Hiſt. *Galliae Mulieres*, *Dardana arma*, *Graecia gens*, *Arcadia nemora*? de quibus olim quid notabamus ad Senec. de morte Claud. *c.* VII.

C. JULIUM IN APULIAM. Latiſſima illa regio a Frentone fluvio ad fauces Adriatici maris. *Incolae, quidquid poſt Calabros eſt, Apuliam vocant*, inquit Strabo VI. pag. 191. adde Cellar. II. *c.* IX. p. 879. Sed Cicero III. Cat. *c.* VI. *Caepario* Apuliam tributam fuiſſe, ſcribit. Iſte tamen ſerius eo profectus eſt, vide *cap.* XLVI. n. 3.

DIMISIT. Senat. 2. Heuſſ. Rem. I. Baſileenſes, Struv. Vinar. 2. Eccard. Guelſ. 6. 7. 8. & II. *miſit*. Norant illi homines *dimittere* eſſe proprie *de* loco *mittere*, & hic tamen conſtrui *dimiſit* in *Apuliam* &c. Sed non ceperunt integram locutionem, quae eſt *dimittere* a ſe, & *mittere in* &c. Sic Jug. *c.* XXXVI. extr. *Albinus* Romam *deceſſit*. ibi plura, ut & infra *c.* LVII. *reliquos* in *agrum Piſtorienſem* abducit. vide & Pier. ad Virg. I. Aen. *v.* 301. De hac autem demiſſione plura paſſim Cicero & Appianus p. 428. ſeq.

QUEM UBIQUE. Doleo optimo Grutero excidiſſe. *Fere fecerim tranſpoſitis ſyllabis* ubi quemque &c. nam illud nihil movet, librarium Guelſ. 6. plane omiſiſſe *ubique*, & Incert. 2. dediſſe, *quem ubi opportunum*; eumdem quippe errorem refutavimus in *c.* XXIII. n. 4. ubi vide. Proprie reddas: quem, & *ubi* illum *opportunum credebat*. de Pronomine Demonſtrativo ex Relativo adſumendo, adi ad *cap.* XLVII. n. I. *ubique* autem & *ubi* continere, ridiculum foret negare, & habes in ſimili poſitu *c.* XXI. n. I. *c.* XXXVII. n. 5. *c.* LI. n. 38. Jug. *c.* LII. n. 5. non magis, quam apud Horat. I. Ep. XVIII. *v.* 68.

Quid, de quoque viro, & cui dicas ſaepe videto.

Ubi Porphyrio: *Tria dixit*, quid *dicas*, de quo *dicas*, cui *dicas*. Ibi *quoque* alii capiunt pro *quocumque*. & erunt, quibus & hic *ubique* per *ubicumque* explicandum eſſe apparebit; uti lege 77. D. de contrah. emt. *lapidicinae in eo fundo*, ubique *eſſent*, *exceptae erant*; uti *quan-*

T *doque*

2 credebat. Interea Romae multa ſimul moliri; Conſuli inſidias tendere, parare incendia, opportuna loca armatis hominibus obſidere: ipſe cum telo eſſe, item alios jubere: hortari, uti ſemper intenti paratique eſſent: dies noctesque feſtinare, vigilare, neque inſo-

doque apud Horat. A.P. *v.* 359. Sueton. Jul. *c.* LXXXI. illi certe, qui neque in eis *&* *ubi*, *&* *quando* arte reperire poterunt; cum tamen hic *ubique* de locis definitis atque deſcriptis cogitare ne quidem liceat. Aperte Liv. XXXVI. *cap.* II. *Quisquis magiſtratus eos ludos*, *quando* ubique *faxit*, *hi ludi recte facti donaque data recte ſunto*. Sic *utique* Jug. *c.* XVII. extr. pro *&* *uti*. *itaque* pro *&* *ita* *c.* LV. & quae ad Cic. V. epiſt. XI. n. 2. dixi. Confer ſupra *c.* XXIV. n. 3.

OPPORTUNUM CREDEBAT. Edd. omnes: *opportunum* ſibi fore *credebat*. Ego cum *fore* primitus in Guelf. 12. qui alioquin omnia ſenſui perficiendo exhibere ſolet, non lectum fuiſſe, & in Fabr. 2. pro eo verbo *fieri* ſcriptum eſſe deprehenderem *ἐς κόρακας* abire juſſi, volente Salluſtio, ut alibi, ſic Jug. *c.* LXXVI. n. 1. & infra *c.* XLVI. n. 2. adde Cic. VI. ep. IV. n. 3. *nunc tantum videmur* intelligere, *non diuturnum bellum*: & quae ibi. Pronomen *ſibi* ferre non potuit, quia pro illo Guelf. 10. *ei* obtulerat, & in omnibus fere Codd. alium occupat locum. Incert. a. & Guelf. 5. *fore ſibi*: Guelf. 4. & 11. *quem ſibi ubique*: 6. *credebat ſibi*: 9. & 12. *ſibi opportunum*. Non improbat factum Criſpus *c.* XXIII. n. 3.

2. MULTA SIMUL MOLIRI. Senatorii, Heuſſ. Guelf. 10. & a manu ſecunda Fabric. a. atque Guelf. 2. *multas ſimultates moliri*: Fabric. 1. *Hic interea Romae ſimultates multas moliri*: Remenſ. 1. *multas moliri*. Conjiceret quis poſt *ſimul* voculam aliam fuiſſe; aut *ſimul* plane ſpurium eſſe; aut *multas ſimul res* Criſpum ſcripſiſſe. neque eſt omnino *ſimul* in Baſil. 2. Tamen *c.* XLII. n. 2. *inconſulte*, *ac veluti per dementiam* cuncta ſimul *agebant*.

CONSULI. Vinarienſes, Fabriciani, Baſil. 1. Senat. 2. Heuſſ. Guelf. 1. 2. & 3. *conſulibus*.

ARMATIS HOMINIBUS. Falſo Vinar. 1. *privatis hominibus*. Caeſar, Juſtinus, Curtius, alii abſolute dixiſſent *armatis*; at Noſter maluit cum addito *hominibus* etiam *c.* XXVIII. n. 1. aemulatus Catonem ſuum VII. Orig. apud Gell. II. *c.* XXII. *Ventus Cercius cum loquare buccam implet*: armatum hominem, *plauſtrum oneratum percellit*. Habes tamen etiam aliquoties apud Ciceron. pro Caecina *cap.* XXI. & XXII. pro Sextio *cap.* XV. & XXXV. alibi, ne Waſſio credas, praeter Catonem, Plautum Mil. Act. IV. Sc. VI. Lucret. II. *v.* 635. & Vitruv. I. *c.* V. haud temere alium eam dictionem uſurpaſſe.

OBSIDERE. Quaſi *inſidere* & conſtanter *obſervare*. Lamprid. Diadum. *c.* I. *ingens moeror* obſedit *omnium pectora*: & Livius III. *c.* L. *quid ſibi vellent*, *qui armati Aventinum* obſediſſent. & ſic ille alibi: & Noſter Jug. XCI. n. 4. *obſidere portas*. Livius XL. *c.* XX. *minus deinde indies patris animo fidebat*, *quum* obſideri *aures a fratre cerneret*. Hinc & *obſidio* pro captivitate & cuſtodia apud Juſtin. II. *c.* XII. n. 6. alios. Noſter *c.* XLVIII. num. 2. *januam obſidere*. & *c.* XLV. n. 2. *pontem*.

CUM TELO ESSE. Baſil. 3. *adeſſe*. Sed ex ipſis legibus XII. Tabb. perita formula, quibus, ut lege Cornelia, iſtud prohibitum erat. infra *c.* XLIX. extr. *qui cum telis erant*. Cic. pro Milone *c.* IV. *ipſa lex* eſſe cum telo *hominis occidendi cauſſa vetat*. *cap.* XXIV. *qui Milonem* cum telo eſſe *diceret*. alibi ſaepe. Ea ratione dicebant *eſſe cum imperio*, *cum penulis*, *cum toga*, vide Cicer. I. ep. I. n. 7. & V. ep. IX. n. 1. Hoc vero cum Criſpus tamquam inſolens aliquid narret, merito concludas, cives Romanos domi ſine telo fuiſſe, quod docuit Hottomannus ad Cic. pro Milone *c.* IV. & pro C. Rabirio *c.* VI. *Telum* vulgo quod ab arcu mittitur, ſed & omne quod mittitur manu, lapis, lignum, ferrum, taeda, & quodlibet, quo alterum offendimus, docuit Cajus lege 233. de V. S. quod propter locum Jug. *c.* LX. hic monendum fuit. Saepiſſime autem gladii minores & ſicae eo denotari, abunde conſtat. adde Abram. ad Milonian. Ernſtium & Boecl. ad Nepot. Datam. *cap.* XI.

ITEM ALIOS JUBERE. Repete *cum telo eſſe*, quod ipſum illud *item*, quod *ſimiliter* ſignificat, innuere poteſt. Terent. Andr. A. I. Sc. I. *v.* 49.

Sed poſtquam amans acceſſit, pretium pollicens
Unus, *&* item *alter*. h. e. pretium pollicens.

Noſter Jug. *c.* C. n. 4. *Ipſe armatus intentusque*, item *milites cogebat*. Sic adhibuit *idem* Jug. *c.* IX. n. 2.

INTENTI PARATIQUE. Fabric. 1. Senat. 2. *intenti*, *parati* ſine copula, ſicque duo alii. Alterum tenet Jug. *c.* XLIX. n. 3. *proinde* parati intentique *eſſent*. ubi vide. Baſil. 3. addit *bello*, haud belle.

DIES NOCTESQUE. Plus eſt, quam *diu noctuque*,

inſomniis neque labore fatigari. Poſtremo ubi multa agitanti nihil procedit, rurſus intempeſta nocte conjurationis principes convocat per M. Porcium Laecam: ibique multa de ignavia eorum queſtus, docet, *ſe Malium praemiſiſſe ad eam multitudinem, quam* 4
ad

que, & notat continuationem. Sic Livius XL. *c.* V. & XII. *dies ac noctes*. Terent. Eunuch. Act. V. Sc. VIII. *ſtertis noctesque & dies.* ibi vide Donatum. adde Jug. *c.* LXIII. n. 3. *vigilare* non fuit primitus in Struv. *feſtinare, vigilare* eſt quaedam Hyſterologia, de qua infra *c.* LIV. num. 4.

NEQUE INSOMNIIS. Senat. 1. *neque inſomnis neque in labore. inſomnis* etiam Heuſſ. Struv. & Vinarienſes. *Inſomnia* defectus ſomni, vigilia, ἀϋπνίᾳ. Habes vocem apud Pacuvium, citante Charis. 1. p. 78. Caecilium in Gloſſis, Sueton. Calig. *c.* L. & Terent. Eunuch. Act. I. Sc. I. *v.* 13.

Nam aut jam revertere, aut mox noctu te adiget horſum inſomnia.

Lambinus etiam inveniſſe voluit apud Cic. de Senect. *c.* XIII. ſed Suffridus Petri ibi *ſomnia* interpretatur. qua diverſitate Chariſius & Servius locum Virgilii IV. Aen. *v.* 9. tractant. at Gellius VI. *c.* IV. *eademque* (qua Regulus) inſomnia *cruciatos interiiſſe:* quam Seneca de Provid. *c.* III. *perpetuam vigiliam* appellat. Noſter habet iterum IV. Hiſtor. Vinar. 2. *neque inſomniis, neque* die *labore fatigavi*.

3. INTEMPESTA NOCTE. Ea noctis parte, qua aliter *nullum* rerum agendarum *tempus*. Noſtrates quod ſero eſt, dicunt eſſe *auſſer der Zeit.* approbat Varro V. L. L. *c.* II. Intempeſta *nox, ut in Bruto Caſſius, quod dicebat Lucretia*, Nocte intempeſta *noſtram devenis domum*. Intempeſtum *Aelius dicebat, quo tempus agendi eſt* nullum. adde, quia nox *extra tempeſtatem* ſeu *tempus* habebatur, de quo vide Gronov. ad Senec. Herc. Fur. *v.* 842. Idem Varro tamen VI. vocabulis Poeticis accenſet; ut utitur ſane Virgilius III. Aen. *v.* 587. ubi Servium legas, aliisque Poetae. At Noſter etiam aliquoties & Livius XXXVII. *cap.* XIV. *Eodem Timaſicrates* nocte intempeſta *venit*. item XXXVIII. *c.* V. XL. *cap.* IX. & alibi. Diſtincte Macrob. 1. Saturn. *c.* III. *Ab hoc tempore* (a veſpera) *prima fax dicitur; deinde concubia; & inde* intempeſta, *quae non habet idoneum tempus rebus gerendis.* & Varro apud Serv. ad II. Aen. *v.* 268. has ſolidas noctis partes numerat: *Veſpera, Concubium,* Intempeſta nox, *Gallicinium, Conticinum, Lucifer*, quas Servius loco ſupra cit. quodammodo interpretatur. ſupra Baſil. 3. *nihil proſpere procedit*.

PER M. PORCIUM LAECAM. Atque in ipſius Laecae domum, Cic. 1. Cat. *c.* IV. pro Sulla *c.* XVIII. Latro declam. *cap.* XVI. Hinc ſtatim advocat ingenium Palmerius, &, pro more ſuo, h. e. audacter reſcribit *penes M. Porc. Laecam*. Hoc more profecto effectum, ut Brevitatem Salluſtii nunc fere nusquam cognoſcamus. Verum ſi *per Laecam* convocati ſunt principes Conjurationis, non hercle alio, niſi domum ſuam convenerint: aliter Laecam, Senatorem, Catilinae apparitorem & Conjurationis vocatorem faciemus. dictionem habes infra *cap.* XXXIX. extr. *Lentulus idoneos aut per ſe, aut* per alios *ſollicitabat* c. XLIV. in. *Allobroges* per Gabinium *ceteros conveniunt*. & Jug. *c.* VII. n. 5. XXVII. n. 2. Hic vero ſubdidit *ibique* quod noſtram ſententiam aliquo modo juvat. Livius XXV. *c.* X. Convenere *omnes Tarentini*. - Ibi *Annibal benigne allocutus recipere ſe in domos ſuas quemque juſſit*. adde ſupra *c.* III. n. 4. In Vinar. 1. Praepoſitio *per* non adparet, habetque: *convocans M. Porc.* &c.

MULTA DE I. E. QUESTUS. Fabric. 2. Eccard. & primitus Guelf. 12. *multum*; verum ex interprete: quippe ſic Servius ad V. Aen. *v.* 869. multa *gemens: Nomen*, inquit, *pro Adverbio; h. e.* multum *& ſatis gemens*. Sic infra *cap.* XLV. n. 4. *multa obteſtatus*. Corn. Nep. Epaminond. *c.* VI. *cum in oratione ſua* multa *invectus eſſet in Thebanos.* idemque alias. Auſonius Ephemer. init. *Tibi cauſſa ſomni*, multa *quod dormis*. Sed Poetis nihil frequentius, quam *dulce, laetum, crudele rubere*, Stat. Theb. VII. *v.* 762. IX. *v.* 439. *lene ſonare*, Ovid. II. Faſt. *v.* 704. *ſubriſit crudele*, Claudian. II. Eutrop. *v.* 107. *ſonare omnia*, Claudian. Olybr. *v.* 208. ubi plura Heinſius. *aſinum vivit*, Boetius IV. Proſa III. Et plurima, quae verba vocant *Neutra*, ut Activa eſſe cum quibusdam Nominibus constructa, alias comprobavi. Nunc tamen Grammatici hic *Enallagen* agnoſcunt; addam ea. Ciceron. pro Quinctil. *cap.* XXI. *injuriam decernere* pro *injuſte* & Prudent. Paſſ. XIII. *v.* 32. *Vivere* juſtitiam *Chriſti.* h. e. *juſte ut Chriſtus*.

4. PARAVERAT. *Paraverit* vel *paraviſſet*, requireret Oratio indefinita. alterum vero & Codd.

ad capiunda arma paraverat; item alios in alia loca opportuna, qui initium belli facerent; ſeque ad exercitum proficiſci cupere, ſi prius Ciceronem oppreſſiſſet: eum ſuis conſiliis multum obſicere.

C A P. XXVIII.

XXIX.

1 IGitur perterritis ac dubitantibus ceteris, C. Cornelius, eques Romanus, operam ſuam pollicitus, & cum eo L. Varguntejus Senator, conſtituere ea nocte paullo poſt cum armatis hominibus, ſicuti ſalutatum introire ad Ciceronem, ac de improviſo domi ſuae im-

& uſus maluerunt. Jug. *c.* LXIII. n. 1. *magna atque mirabilia portendi haruſpex dixerat: proinde, quae animo* agitabat, *fretus diis ageret:* quo te dimitti patiaris. Vin. 2. *capiunda ad arma*. Forſitan irreptitium ſit vox *capiunda:* & ſine illo *parare ad arma* dictum ut Flori II. *c.* VI. in ſacramentum militiae *liberata ſervitia*. Cic. V. Verr. *cap.* LXXVII. Ad ſtatuam *pecuniam contulerunt*. Confer ſupra *c.* XII. n. 4. & plura exempla petas ex notis ad Coelii Epiſt. IX. n. 9. & Cic. X. ep. XXI. n. 17. Adde Jug. *c.* LXXIII. n. 1. *tanquam* ad *integrum* bellum *cuncta* parat *feſtinatque*, & quae ibi.

PROFICISCI CUPERE. *Cupere* non ſcriptum eſt in Fabric. 2. at is paullo ante *alia* etiam omiſerat. Si vetuſtiſſimis noſtris ita viſum foret, optime certe Catilinae voluntatem expreſſam eſſe dicerem Verbo ſine effectu poſito, qualia multa reperiuntur. Sic Seneca VI. Beneſ. *c.* XXXIX. *male utentis bona voluntate, & in id vitium incidentis, quod* evitat: pro *evitare cupit*. Plura hujuſcemodi profero ad Jug. *c.* CIX. num. 3. *dein ambo in ſua caſtra* digreſſi: pro *digredi pararunt*. qui locus injuria Glareano vapulavit, & male Interpretibus intelligitur.

EUM S. C. M. OBFICERE. Memorat. Cic. I. Cat. *c.* IV. ubi plura ex hoc ſermone nocturno: *dixiſti, paullulum eſſe tibi tum morae, quod ego viverem*. pro Murena cap. XXXVIII. *Neque iſti me meo nomine* interfici, *ſed vigilantem conſulem de reip. praeſidio demovere volunt*. Quod Ciceroni *interficere* Noſtro *opprimere*; quomodo ille ipſe alibi & Celſus II. cap. 1. *quo ſit, ut Autumnus plurimos* opprimat. Acad. *eumque ſuis* &c. idem initio in Guelſ. 12. fuiſſe, ex litura patet. Guelſ. 9. *quia eum ſuis* &c. ſed maxime omnium inepte 11. *quia dicebat eum ſuis conſiliis multum officere*. τὸ *dicebat*, ſi ejus vices per praemiſſum *docet* non ſuſtinerentur, elegantius abeſt. vide cap. XXI. n. 3. *obſiſtere obeſſe* interpretatur Nonius *c.* II. n. 610. & habes infra *c.* LVIII. n. 1. alibi. Liv. II. *c.* II. *ne additus nomini honos aliquid libertati* obſiceret.

CAP. XXVIII. 1. C. CORNELIUS, EQUES R.) ambo equites Ciceroni. Sed Plutarchus Μάρκιον ϗ Κέθηγον hoſce audaculos vocat, Appianus *Lentulum* & *Cethegum*. major tamen Criſpo fides.

POLLICITUS OPERAM SUAM. Seſe praeſtaturum, quod verbum formulae addit Livius XLII. *c.* XXVI. Nos: *er offerirte ſich*, ſimili Ellipſi. Oppoſitum eſt *negotium dare*, de quo ad *c.* XL. n. 1. & ad idem extrem. de illo.

ET CUM EO L. VARGUNTEJUS. *Eo* deeſt Guelſ. 11. & mox 6. habet *ſenatores*, pro *ſenator*. Vide, an Salluſtii ſit: C. *Cornelius e. R. o. ſ. p. cum L. Varguntejo Senatore conſtituere*. Sic *c.* XLII. n. 1. *Lentulus cum ceteris conſtituerant*. & eſt fere hic modus dicendi in plerisque aliorum Auctorum Codd. corrupte exaratus.

EA NOCTE PAULLO POST. Scilicet *poſt intempeſtam noctem*, hoc eſt, primo mane. Illud enim tempus ſalutationum erat. Herodian. VII. *c.* VI. n. 18. ſalutantes quidam πρὸ ἡμέρας ἀνακεχωρήκασιν. Cic. I. Attic. ep. XVIII. *cum bene completa domus eſt tempore* matutino. adde VIII. Fam. epiſt. XXVIII. IX. epiſt. XX. Virg. II. Georg. *v.* 462. Martial. I. epigr. LVI. & CIX. Lib. IV. epigr. VIII. quos ſi evolveris, addas Senec. VI. Beneſ. *c.* XXXIII.

SICUTI SALUTATUM. Remenſ. 1. *ſalutandum:* Eccard. *ad ſalutandum*, quomodo editam exponendam eſſe, nemo dubitat; & expoſuit Gloſſ. MS. Guelſ. 1. Sic Jug. *c.* XX. n. 5. *legatos ad Jugurtham de injuriis* quaeſtum *miſit*. *c.* XXVII. n. 2. *niſi regnum ipſumque* deditum *veniſſent*. *c.* LXXXIII. n. 1. *legatos ad Bocchum mittit* poſtulatum.

DOMI SUAE. Delet utramque vocem Guelſ. 6. *ſuae* tantum Remenſ. 1. Vinar. 1. Guelſ. 11. Scn. 1. &

imparatum confodere. Curius ubi intellegit, quantum periculi Con- 2
ſuli impendeat, propere per Fulviam dolum, qui parabatur, enun-
ciat. Ita illi janua prohibiti, tantum facinus fruſtra ſuſceperant. 3
Interea Manlius in Etruria plebem ſollicitare, egeſtate ſimul, 4
ac

& eralum eſt in Guelf. 2. neque ſuit in Commeliniano & Nazariano. Aut utramque delendam, aut *ſuae* retinendam cenſeo, quae diſcriminis cauſſa addita. & ſic Plautus Truc. A. II. Sc. II. *v.* 6. *Quid ſibi hic* noſtrae domi *debetur*. Apulej. Apolog. p. 312. *me, ſi quid ejus facere vellem, non* domi meae *potius facturum fuiſſe.* item Varro & Cato apud Charis. I. p. 101. Saepius Cicero, ut II. Offic. *c.* XXII. *Nihil* domum ſuam *intulit.* adde VII. ep. V. n. 5. IV. ep. VII. n. 10. XIII. ep. LXIX. n. I. & Noſtrum Jug. *c.* LXXVI. n. 6. Praeterea Palat. 7. unus Waſſii & quidam A. Pommae, ex noſtris Incert. 2. Eccard. Vinar. 2. Guelf. 3. & ab emendatore Fabric. 2. cum ed. vet. habent *domui ſuae*. & ſic pro antiquo *domuis* in veteribus libris Ciceronis ſcribi, notat A. Popma de Uſu Ant. Loc. I. *cap.* IX. pag. 468. & P. Manut. ad Cic. III. Offic. *c.* XXVI.

2. UBI INTELLEGIT. Vet. Cod. Urſini *intellexit*, & ſic Incert. Baſil. 2. Struv. Vinar. 2. Eccard. Guelf. 2. 7. 8. 10. cum ed. vet. Ortum eſt ex antiqua ſcriptura *intellegit*, quam perſpicue exhibent Fabric. I. Senat. I. Guelf. 5. & Baſil. I. Sive potius inde, quod cum particulis *poſtquam*, *ubi* ſemper Praeteritum tempus jungendum eſſe exiſtimarent. Sed ſic ſupra *c.* XX. n. I. ubi *eos conveniſſe* videt. adde infra *c.* XLV. n. 3. & Jug. *c.* LII. n. 6.

QUANTUM PERICULUM. Incert. I. Sen. 2. Guelf. 2. 9. & 11. *quantum periculi*.

CONSULI IMPENDEAT. Miſcent Codd. varie, nec cauſſa adparet in loco aperto. Urſini, Remenſ. I. Eccard. Guelf. 6. 7. 8. *impendebat*, quia partim *intellexit* habuerant: Rem. 2. *impendiſſet:* Guelf. 10. & Struv. *impenderat;* Baſil. 2. *impenderant;* At fidelis ille Guelf. 5. cum I. & 2. item Vinar. 2. & ed. vet. *impendat*, ſine ulla ſuſpicione contractae ſcripturae. Et hanc Criſpi manum eſſe ſuſpicor, qui infra *c.* XLV. n. 2. *obſidunt* pro *obſident* poſuit. ubi plura. *Impendo* autem tanto magis pro *impendeo* ponere potuit, quod cam duplicem terminationem, etiamſi notiones diſtinctae ſint, nemo umquam impugnaverit. Et quod ad ſignificationes, eae alterutri verborum optime conciliantur; ſicuti in Diſſertationibus noſtris multa verba, quae notionibus & terminatione vulgo diſtinguebantur, ad concordiam revocavimus.

PER FULVIAM CICERONI DOL. Q. P. ENUNCIAT. Sic quidem vulgo omnes edd. etiam Gruteriana, quam quando nomino, norit lector, quid mihi velim. ego vero fide Fabriciani 2. *Ciceroni* delevi; tum quia ſaepius in paucis verſibus iteratur, tum quia modo dixerat *conſuli*. & ſane ſtupidus foret, qui quando legit Curium *per Fulviam* enunciaſſe, non repetere mente poſſet ex *c.* XXVI. num. 3. nulli alii, quam Ciceroni, quem iſti latrones petebant, nunciatum eſſe. Praeterea iſtud Nominis neque in ceteris Codd. certiſſimae ſedis eſt.

DOLUM, QUI PARABATUR. *Parare* & *Apparare*, maxime cum tertio caſu juncta, de pernicie & clade dici ex Donato ad Andr. A. IV. Sc. I. *v.* 32. & Sc. II. *v.* 7. in Phaedr. II. Fab. IV. *v.* 6. & Petron. Sat. *c.* XX. init. notat Cl. Burmannus. adde infra Jug. *c.* XI. extr. & *c.* LXX. n. I. & quod maluerit ita, & non praeciſe *dolum*, omiſſo *qui parabatur*, de eo ſimilia habes *c.* LIII. n. 2. & XXXIX. n. 4.

3. ITA ILLI JANUA PROHIBITI. Non narrat, quae Cicero contra pararit, cum id ex eventu cognoſcatur. Et haec eſt *brevitas Hiſtorica*, quam commendat Eugraphius ad Ter. Eun. A. I. Sc. II. & eleganter deſcribit Cicero I. de Invent. *c.* XX. *Brevis erit narratio, ſi cujus rei ſatis erit* ſummam *dixiſſe, ejus partes non dicentur. nam ſaepe ſatis eſt*, quod factum ſit, *dicere; non ut enarres* quemadmodum *ſit factum: & ſi ita dicetur, ut nonnumquam ex eo, quod dictum ſit*, id, quod dictum non ſit, *intelligatur.* & quae ibi plura. Luculentum exemplum habes Jug. *cap.* XII. extr. de nece Hiempſalis: *Cum interim Hiempſal reperitur. Numidae* caput *ejus, uti juſſi erant, ad Jugurtham referunt.* ibi quaedam alia notamus.

JANUA PROHIBITI. Quod eo facilius fuit, quia, *qui olim amplas domos aedificabant locum ante januam relinquebant, qui inter fores domus & viam medius eſſet. in eo loco qui ſalutatum veniebant, priuſquam admitterentur, conſiſtebant. clauſae interim fores, & niſi humani & noti facile admittebantur*, Gellius XVI. *c.* V. adde Alexandr. ab Alex. V. Gen. D. *cap.* XXIV. *janua prohibiti*, uti Terent. Phorm. A. III. Sc. III. *v.* 78. *ipſam prohibebo* domo. infra Jug. *cap.* XXI. *multitudo togatorum Numidas* moenibus *prohibuit*. alibi addit Praepoſitionem.

4. DOLORE INJURIAE. In Fabric. 2. & Guelf.

ac dolore injuriae novarum rerum cupidam : quod, Sullae dominatione, agros bonaque omnia amiſerat ; praeterea latrones cujuſque generis, quorum in ea regione magna copia erat; nonnullos ex Sullanis colonis, quibus lubido atque luxuria ex magnis rapinis nihil reliqui fecerant.

CAP.

12. reperio *labore injuriae*. Et novi, Ciceronem docuiſſe, *laborem* & *dolorem* finitima eſſe: auctores bene multos *laborare* pro periclitari & adverſa pati ponere: Servium etiam ad III. Aen. *v.* 145. & X. *v.* III. *laborem* ſtatum difficilem & *periculum* interpretari ; nihilominus *dolore* non moveo. Niſi ſi malis ex hac varietate conficere : *egeſtate ſimul*, *ac* injuria *novarum rerum cupidam*. nam ſic aliquoties Noſter voce utitur. At Livius I. *c.* XL. *Sed & injuriae* dolor *in Tarquinium ipſum magis, quam in Servium eos ſtimulabat*.

Novarum rerum. Seditionis atque turbarum, *mutationis* ſtatus praeſentis. Sic ſaepiſſime Latini: item Graeci, apud quos *νεωτερίζειν* eodem ſignificatu ſaepe invenias. Eleganter circumſcribit Noſter *c.* XXXVII. adde *c.* XXXIX. n. 3. Jug. *c.* LXXXVII. n. I.

Sullae dominatione-amiserat. Exponit *injuriam* & cauſſam egeſtatis, etſi *novarum rerum cupidam* ioterpoſuerit. quo de vide quaedam ad *c.* proximi o. 3. *Dominatione*, eſt *per tyrranidem* Sullae, ut *c.* XIV. n. 2. & *c.* XXIII. n. 3. alibi. Sulla enim non ſolum eos, qui Mario faverant, male habuerat, in quibus etiam Etruſci, Florus III. *c.* XXI. num. 21. ſed pleraque etiam municipia, quos agris & civitate ſpoliavit, ut milites ſuos locupletaret, vide Cic. pro domo *c.* XXX. & infra *c.* XXXVII. In quatuor MSS. eſt *amiſerant ;* ſed non ſunt illi ex vetuſtioribus. quamquam Salluſtium ita conſueviſſe conſtat. Baſil. 3. omittit *omnia*, propter nomen *agros*, ut videtur.

Latrones cujusque generis. Viarum obſeſſores, parricidae, ſicarii, Cic. II. Cat. *c.* IX. Erant & alii imperii impatientes, qui vagando & latrocinando vitam tolerabant, & mercedem pacti cujuſvis cauſſam agebant : quibus ſimiles in Italia Panditae, in Dalmatia Morlacki, in Ruſſia & Polonia Koſaki habentur. lege Scaliger. ad Euſeb. p. 237. Cellar. Diſſ. de Imper. Palmyr. §. XVI. Hinc *cujuſque* generis addidit, quod eſt *omnis*, vulgo *cujuſcumque*. ſic *c.* XXIV. n. 3. cujuſque *generis homines*. & alibi. Sic Cic. I. Offic. *c.* XXXIX. *& admittenda hominum* cujuſque modi *multitudo*, cum nota Fr. Fabritii ac Jac. Gronovii, quod itidem Noſter *c.* XXXIX. extr. Vinar. I. *Poſtea ſollicitare latrones cujuſque generis*.

Magna copia erat. Haec deſiderantur in Guelf. 6. *magna* in margine habet Sen. 2. ſatius foret, ſi quis cum Grutero *erat* tantum abjiceret.

Sullanis colonis. Gloſſ. Fabric. I. *quos Sulla poſuit agros colere*, h. e. quibus Sulla agros adſignaverat. Male Senat. I. Guelf. 2. 3. & 4. *coloniis:* qui error recurret *c.* LIX. n. 3. de quibus Cicero II. Cat. *c.* IX. *Hi ſunt homines ex iis coloniis, quas Faeſulis Sylla conſtituit-ſed tamen* hi *ſunt* coloni, *qui ſe inſperatis repentiniſque pecuniis ſumtuoſius inſolentiuſque jactarunt*. &c. de Sullae coloniis Livii Epit. LXXVII. & Godelevaeus ad Liv. Libr. IV. paſſim Cicero.

Nihil reliqui fecerant. Recentiores MSS. *fecerat*, uti *c.* XII. n. I. Idem iocertum apud Horat. I. Od. VI. *v.* 9.

- - - *dum* pudor
Imbelliſque lyrae Muſa *potens* vetant.

alii *vetat*. de magnis rapinis nihil ipſis ſupererat, quia *libidine* & *luxuria* dilapidaverant omnia. *libido* nihil reliqui feciſſe dicitur, uti Jug. *c.* LXV. n. 4. ſpes *impellit*, ubi plura hujus figurae. In Vinar. I. emendavit quidam: *nihil relinqui fecerat*, cum antea fuiſſet : *nihil reliqui fecerant*. *Nihil reliqui*, eſſe idem quod *nihil reliquum*, dixi ad *c.* XI. n. 7. Cic. I. Verr. *c.* I. *ne* hoc *quidem ſibi* reliqui *facit*. V. *c.* XXVI. nihil *ne* de *bonis quidem ſuis* reliqui *fecit*. Caeſar II. Gall. *c.* XXVI. extr. *nihil ad celeritatem ſibi* reliqui fecerunt. Sulpic. Sev. I. Hiſt. Sacr. extr. nove : quos *belli conditio*, *vel praedae faſtidium* reliqui *a victoribus* fecerat. ibi Sigonius *relinqui* ; alii *reliquias* ; I. Waſſe *reliquos* ſubſtituit. Mihi vulgata videtur retinenda, cum id genus ſcriptorum antiquas phraſes corrupte ſaepe adhibere ſoleat. adeoque Severus *reliqui facere* abſolute ceperit pro *relinquere* ; qui & alibi *formulas* ne rebus quidem cum cura aptat, ut I. Hiſt. Sacr. *c.* XVIII. n. 3. aliis.

CAP.

Digitized by Google

CAP. XXIX.

xxx.

EA cum Ciceroni nunciarentur ; ancipiti malo permotus , quod 1
neque urbem ab inſidiis privato conſilio longius tueri poterat, neque exercitus Manlii quantus, aut quo conſilio foret , ſatis compertum habebat, rem ad Senatum refert, jam antea volgi rumoribus exagitatam. Itaque , quod plerumque in atroci negotio ſolet , 2
Se-

CAP. XXIX. 1. ANCIPITI MALO. Quaſi *duplici* , intra & extra urbem , quod mox exponit : *intra* ab inſidiis Catilinae ſociorumque ; *extra* ab exercitu Manlii. Sic Jug. *c.* LXVII. n.2. *Ita neque caveri* anceps *malum poſſe* &c. Caeſar III. Civ. *c.* LXXII. *Non illi* ancipitem *terrorem* , intra extra*que munitiones cauſſae fuiſſe cogitabant*. Apulej. VII. Met. p. 196. *Ergo igitur* ancipiti malo *laborabam, nam cum me curſu proripueram, vehementiore niſu ſpinarum feriebat: ſi dolori parcens paullulum reſtitiſſem , plagis compellebar ad curſum*. Dictys II. *c.* XII. *eoſque* ancipiti malo *territos* , *ſine ullo ordine ac diſciplina militari fugere coegit*. Gronovius qui hic in Scholis obſcurius mentem auctoris proponit, aperte ſatis verum oſtendit ad Liv. XXX. *c.* XXXIII. Sequiores tamen pro *periculoſo* ſaepe dixerunt, non illam proprietatem reſpicientes, uti Dictys & Sulpic. Sev. Epiſt. I. n. 12.

PRIVATO CONSILIO. Adhuc enim per amicos & clientes , nullo publico auxilio adiutus ſeque remque publicam defenderat, *c.* XXVI. num. 2. Cicer. I. Catil. *c.* V. Dictionem imitatur Vellej. II. *c.* LXI. de Octavio : *quod mira* , ſcribens, *auſus ac ſumma conſecutus* privato conſilio *majorem* Senatu *pro rep. animum habuerit*.

LONGIUS. Diutius, in ulteriora tempora, uti Cicero: longius, *quam vitae tempora poſtulant, cogitare*. Servius ad III. Aen. *v.* 487.

- - - - - - longum *Andromachae teſtentur amorem*

& de praeterito , & de futuro : ut agnoſcas quantum te vel amaverim , vel amatura ſim. poteſt & pro diu accipi. Sic Rutilius I. Itiner. *v.* 2. 3.

Quid longum *toto Romam venerantibus aevo*
Nil unquam longum *eſt, quod ſine fine placet*.

adde ibid. *v.* 27. Olim etiam *longinquum* de tempore dicebant.

QUO CONSILIO. Utrum exſpectaturus ſit Catilinam, an per ſe ad urbem acceſſurus: utrum in latrocinia, an in apertum bellum ſit erupturus. *quo propoſito* ſit iſta multitudo, vide *c.* IV. n. 1. vocem *quantus* omittit Baſil. 3.

REM AD SENATUM REFERT. Gloſſae MSS. *ſenatu proponit*. non male. Sententiam Senatus exquirebat, uti ex dictis ad Cic. I. epiſt. I. n. 5. patet. Conſulis hoc erat. legimus tamen & praetores & tribunos *retuliſſe* , vide omnino Manut. de Senatu R. *cap.* VII. *referre* pro crimen proponere dixit Plin. IX. epiſt. XIII. & eadem voce, etſi frementibus antiquariis quibuſdam, utitur Florus III. *c.* XXI. num. 9. de rogationibus popularibus : *Cum de revocandis , quos Senatus hoſtes judicaverat*, ad populum ferretur.

VOLGI RUMORIBUS. Sic edidit Gruterus & qui eum ſequuntur. Antiqui enim nullam litteram Vocalem geminabant, qua de cauſſa *Davos*, non *Davus* ſcribendum eſſe exiſtimat Donatus ad Andr. A. I. Sc. II. Sed poſtquam V pro Conſonante accepta eſt, iſtam diligentiam certatim reprehenderunt, ut Chariſius I. p. 57. Velius Longus p. 2222. Scaurus p. 2251. Marius Victorinus p. 2459. Solus Quinctilian. I. *cap.* IV. ſine reprehenſione proponit morem illum ſcribendi , ubi ſimul alia veterum *dedero nt* , *probaveront* adduxit. Priſcianus I. pag. 554. ejus rei hanc rationem reddidit , quod multis Italiae populis *V* non fuerit in uſu. Sed id placet , ubi *& maxime* , inquit , *digamma antecedente hoc faciebant*, *ut ſervos pro ſervus*, *volgus pro vulgus* , *Davos pro Davus*. Nam quod ad rationem illam , viderit , quid reponat Auguſto, qui *domos* Gignendi caſu perpetuo pro *domus* ſcripſit, teſte Sueton. *c.* LXXXVII. Deinde mallem *exagitatum* , ut ad *Senatum* , agitatum & motum rumoribus de Catilinae conjuratione , pertineat. ſic *exagitatum* molliori ſignificatu accipiendum , ut Jug. *cap.* LXXXII. extr.

2. IN ATROCI NEGOTIO SOLET. Incert. Baſil. 2. & 3. Struv. Vinar. 2. Acad. Guelf. 4. 6. 7. 8. 11. &c. quantum ex cicatrice judico, 12. *fieri* addunt. Sed jam ad Cic. I. epiſt. I. n. 10. exemplis firmavi, hoc additamento carere poſſe Criſpum, & ex *decrevit*, adſumendum eſſe *decernere* vel de-

Senatus decrevit, DARENT OPERAM CONSULES, NE QUID
3 RESPUBLICA DETRIMENTI CAPERET. Ea poteſtas per Senatum, more Romano, magiſtratui maxuma permittitur: exercitum parare, bel-

decerni. adde v. cp. t. n. 3. xiii. cp. x. num. ii. inſra Jug. *c.* xviii. n. 2. *vagi palantes*, *qua nox* coegerat, *ſedes* habebant. & mox *c.* xxx. n. 2. adde infra *c.* xlviii. n. 4. *negotium*, pro *re* poſuit, ut Jug. *c.* vi. n. 2. & alibi. Ipſum illud SCtum *ultimae ſemper neceſſitatis eſt habitum*, quemadmodum in extremis tantum periculis Dictatorem, cui Conſul hoc verſiculo armatus proxime accedebat, creabant. vide Liv. iii. *c.* iv. Caeſar 1. Civ. *c.* v. Cic. I. ad Att. ep. xvi. alibi.

Darent operam. Guelf. 7. 8. & reliqui numero ſequentes Fabric. 2. Incert. 1. Remenſ. 1. Acad. Eccard. Baſil. 3. Struv. Vinarienſes & ed. vet. *ut darent operam*. Sed nec Cicero, Livius, Caeſar, nec libri meliores agnoſcunt. neque Vegetius iii. R. M. *cap.* 1. *mittebantur cum ejuſmodi praecepto: provideant, ne quid reſp. detrimenti caperet*. Confer Briſſon. ii. Form. p. 212. & Schottum ad Aurel. Vict. Vir. Ill. *cap.* lxxiii. Noſter poſt *decernere* adhibuit particulam *c.* xxx. n. 7. Alibi omittit, ut *c.* xxxiii. extr. Jugurth. *c.* lvi. n. 2. Capitolin. Vero *c.* ix. *Urgente Lucio, Aquilejam rediret*. Imago hujus SCti etiam ſub Imperatoribus ſervata. Caeſares quippe in rebus trepidis Patribus commendabant remp. Lege Tacit. 1. Hiſt. *c.* xc. & maxime Herodian. ii. *c.* xii. num. 7. Denique Cicero, Livius, & ſemel Caeſar, *ne quid detrimenti reſp.* eodem ordine Fabric. 1. Eccard. Senat. 2. Heuſſ. Vinar. 2. Guelf. 9. & 10. Sed ea Diſſolutione Livius xxviii. *cap.* xlii. *duabus navibus* populi R. *imperator* fortunam *commiſiſti*. Cicero Bruto: *cur hominum* clariſſimorum *diſcipulis* domus *floruerunt?*

3. Ea. Intellige *formula*, *ſententia* (nam & hoc nomine iſtud SCtum notatur apud Livium vi. *c.* xix.) vel quidvis, dummodo cum Gronovio *Ea* ſexto caſu accipias. *Decretio*, ſi antiquis in uſu fuiſſet, facillime adſumeretur, ut ſupra *c.* xviii. num. 1. ex *conjuravere*, *conjuratione*. Sed librariis & quibuſdam Grammaticis ſatius eſt *re* intelligere. Olim cum Auſon. Popma malebam *Eo:* repreſſit autem Criſpus, cui illa Syntheſis valde familiaris. confer infra *cap.* lvi. num. 6. Interim poſitum vocis *poteſtas* mutaſſem, quia ſimiles trajectiones auctori invectas alibi videram, ut *cap.* vii. numer. 4. & hoc loco Pronomen *Ea* facillime ſibi *poteſtas* adſciviſſe videbatur: niſi Codd. & alia prohibuiſſent. vide ad *cap.* xxxviii. numer. 1. Improbo tamen nihilominus, & falſum eſſe judico vulgarem ordinem.

Per Senatum. Semper SCto datam legimus; & opponit *populi juſſum*. Sed Grutero haec, uti & ſubſequa de Gloſſa videntur, & fuiſſe primam ſcripturam: *Eo permittitur exercitum parare*, &c. Sed liceat Salluſtio vetuſti moris explanatio, quae ſummis Scriptoribus & nominatim illis, quos aemulatur, permiſſa fuit. In negotio praeſenti & Livius, & Caeſar, & Cicero interpretationem hujuſcemodi admiſerunt. adi *c.* l. n. 4.

More Romano. Ne quid novi factum eſſe putares. & eſt hoc additamentum in ſollemnibus. vid. *c.* lii. extr. more Graecorum ſimilis poteſtas τῷ στρατηγῷ αὐτοκράτορι permittebatur, de quo Sam. Petitus Comm. ad Leg. Att. iii. Tit. v. p. 251.

Magistratui. Conſulibus: imo & aliquando Praetoribus, Pro Conſulibus, Tribunis pleb. Caeſar l. c. Cic. xvi. epiſt. xi. n. 5.

Potestas-maxima permittitur. Sic diſtinguunt omnes MSS. & ed. vet. Gruterus vero poſt vocem *maxima*. Geminus perfecte locus *c.* xiii. n. 3. *Sed lubido* ſtupri, ganeae *ceterique* cultus *non minor* inceſſerat: *viros pati muliebria, mulieres pudicitiam in propatulo habere*, cetera. ubi ſimiliter turbavit optimus Gruterus. Sed ut ibi primum ſummatim poſuerat *lubidinem ſtupri*, *ganeae* &c. quam poſt per partes oſtendit; ſic hoc loco *ſummam poteſtatem*, & mox in quo illa conſiſtat enumerat, *exercitum parare* &c. penes quae *permittitur* recte per Zeugma ſubauditur, uti in illo *inceſſerat*. Erunt, quibus concinnior ordo habebitur, ſi Criſpus ſcripſiſſet: *poteſtas maxima, exercitum parare-imperium atque judicium ſummum habere permittitur*. Sed conſiderent illi principium hujus *cap.* *ancipiti malo* permotus, *quod neque* cetera; ubi ſimiliter prius, quam deſcriptionem *ancipitis mali* adderet, verbum *permotus* poſuit. Sic *c.* xxviii. n. 4. *dolore injuriae* novarum rerum cupidam, *quod Sullae dominatione* &c. Jugurth. *c.* xxxi. n. 1. Multa *me dehortantur a vobis, ni ſtudium reip. omnia ſuperet:* opes factionis, veſtra patientia &c. adde *c.* xvii. n. 5. & xxvii. n. 3. xxv. n. 10. *ubi neque quod intenderat*, efficere poteſt, *uti prius quam legatos conveniret Adherbalis potiretur*. hoc libro *c.* xxxviii. n. 1. *homines adoleſcentuli* ſummam poteſtatem nacti, *quibus aetas animuſque ferox erat*. Similes expoſitiones habes ſu-

bellum gerere, coercere omnibus modis ſocios atque 'civis: domi militiaeque imperium atque judicium ſummum habere; aliter, ſine populi juſſu, nulli earum rerum conſuli jus eſt.

CAP. XXX.

XXXI.

Poſt paucos dies L. Saenius ſenator in Senatu litteras recitavit, 1
quas Faeſulis adlatas ſibi dicebat: in quibus ſcriptum erat, C. Manlium arma cepiſſe, cum magna multitudine, ante diem VI. Kalendas

ſupra *c.* V. n. 9. *c.* VII. n. 6. Aliam vero Trajectionem *c.* LII. n. 26.

Coercere omnibus modis. s. a. c.) Hinc Cicero de Pompejo, cui per tale SCtum reſp. erat mandata pro Milone *c.* XXVI. *quid enim illo minus dignum, quam cogere, ut vos eum condemnetis*, in quem animadvertere ipſe *& more majorum, & ſuo jure poſſet?*

Judicium summum. Summam jurisdictionem, ſine provocatione, aliiſque legibus, quibus ordinarium eorum imperium erat circumſcriptum, ſolutam. Sub nomine enim Conſulum *dictatoriam* poteſtatem habebant, Plutarch. Gracch. p. 843. Livius VI. *c.* XIX.

Aliter. Alioquin *c.* XLIV. n. 1. *poſtulant jusjurandum, quod ſignatum ad civis perferant:* aliter *haud facile eos ad tantum negotium impelli poſſe*. Cic. I. Offic. *c.* XXXIX. *adhibenda eſt cura laxitatis*. aliter *ampla domus dedecori ſaepe domino fit*.

Sine populi jussu. Populus proprie *jubet*, quod Senatus cenſuit: & Senatus quidem decreta eleganter Dionyſius προβουλεύματα vocat. Livius XXXI. *c.* VII. *Ite in ſuffragium bene juvantibus diis; & quae patres* cenſuerunt, *vos* jubete. Id. XXXVII. *c.* XV. *Senatus eam pacem ſervandam* cenſuit, *& paucos poſt dies populus* juſſit. adde Jug. *c.* XL. n. 3. & Gell. X. *cap.* XX.

Nulli earum rerum. Sic eſt in Baſileenſibus, Heuſſ. Senat. 2. (qui tamen ut & Heuſſ. *rerum* omittit) Struviano, Vinar. 2. Guelſ. 5. & 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Incertis, ed. vet. Ceteri *nullius*; quod & Rivius, & Gruterus in membranis melioribus repererunt. Gruterus *nullius* revocandum cenſet; at melius, meo judicio, Rivius *nulli* antique pro *nullius* poſitum exiſtimat, ut apud Terent. Andr. Act. III. Sc. V. *v.* 2. *Quandoquidem tam iners, tam* nulli *conſilii ſum*. ubi vide Donatum. Plura Muncker ad Hygin. Fab. V. & Fulgent. Continent. p. 140. illique, quos citat. Recte autem *nulli* Gignendi caſu accipi, & non conjungi cum *conſuli*, illa Cic. XII. ep. IV. n. 2. paullulum demonſtrant: *cum ille* earum rerum nulli *paruiſſet*. *Nulli* autem pro *Nullae* jungit cum *earum rerum*, uti Horat. I. epiſt. XVII. *v.* 21. *vilia rerum:* uti alii alia, quae producimus ad Jug. *c.* XLI. n. 1. *otia atque abundantia* earum rerum, quae *prima mortales ducunt*.

Jus est. *Jus* Rivius interpretatur *poteſtatem*. ea notione Livius XXVII. *c.* VI. *ut, quoad bellum in Italia eſſet, ex iis qui conſules fuiſſent, quos & quoties vellet, reficiendi conſules populo* jus *eſſet*. Id. XXXVIII. *c.* XXXIV. *qui ibi manſiſſent, eos prehendendi, vendendi, abducendi Achaeis* jus *eſſet*. quae ſimul propterea adſcripſi, ut defenderent lectionem editam contra hos, qui invitis omnibus libris tam *eſt*, quam *conſuli* ſuſpecta habent. Id Livius XXXIV. *cap.* LVII. *ipſius* jus *atque arbitrium eſſe*. Eam itaque *poteſtatem* vocabulum denotat, quae eſt ex legibus, vel *jure*. alibi moraliter pro quacumque. vide Jug. *c.* III, n. 1.

CAP. XXX. 1. L. Saenius. Hoc modo nomen ſcribendum. MSS. vetuſtiores *L. Senius*, recentiores *L. Sennius*. ſcilicet ut *Laeca*, *Leca* & *Lecca*, *c.* XVII. n. 5. Vinar. 2. *L. Servius*.

Litteras recitavit. De quo more ad. *c.* XXXIV. extr.

Adlatas sibi dicebat a Q. Fabio. Voces poſtremas *a Q. Fabio* Cypr. Popma primus infarſit, cum in nullis tamen Gruteri, Rivii & noſtris MSS. appareant. quaſi neceſſe fuiſſet Saenium dicere, a quo ſibi adlatae litterae. Senat. 2. *illatas*.

Ante diem VI. Kalendas Novembris. *Ante diem* integris litteris omnes MSS. & ed. vet. quod alibi per *AD* notatum, quas ignari in *Ad* ſaepius mutarunt. Sed conciſam iſtam & conſuetudine confirmatam locutionem ita evolvendam eſſe, ut *diem* vel *die* VI. *ante Kalendas* ſignificet, monui ad Cic. II. epiſt. XVII. n. 1. Nihilominus Gruterus edidit *Kalendarum Novembrium*, quod ex Incert. 2. Eccard. Baſil. 1. Vinar. 2. Guelſ. 11. 12. & ed. vet. confirmatur; ceteri KLD. aut per aliam notam primam vocem exhibent,

Digitized by Google

2 lendas Novembris. Simul id, quod in tali re ſolet, alii portenta atque prodigia nunciabant, alii conventus fieri, arma portari, Capuae

bent, ita ut quidam *as* terminationem addiderint, alii *arum*, ſed hi recentiores; alteram vero *Novembris* integre ſcribunt Guelf. 1. 3. 5. & 9. Heuſſ. & Struv. ceteri per trium aut quatuor litterarum ſigna. Habet Gruterus, quo ſe tuea. tur, dum ita exponere poſſet *diem VI. ante diem Kalendarum*; illud tamen frequentius in libris reperitur. Confer Salmaſ. Epiſt. cxxv. ad Gronovium.

2. ID, QUOD IN TALI RE SOLET. Incert. 1. Baſil. 3. Struv. Acad. Rein. 1. Guelf. 4. 7. 8. & 12. addunt *fieri*, quod pro Gloſſa habet Guelf. 1. unde profectum eſt, ut *c.* xxix. n. 2. & Jug. *c.* xv. n. 5. in MSS. aliquot. Simul male pleraeque editiones diſtinctionem poſt Provocabulum *id* neglexerunt, quia vulgo per Pleonaſmum additum cenſetur. Sed eſt potius Ellipſis; & integra foret locutio; *ſimul id* factum eſt, accidit, *quod in tali re* fieri, accidere *ſolet*. Nam uti Hiſtoricorum aliorumque narrantium apud Graecos & Latinos eſt, ut ſaepe ſcribant *Accidit, ut; Factum eſt; Eſt, quod; Fuere, qui:* (lege ſis *c.* xxii. num. 1. lii. num. 23.) Sic idem in his exprimere volunt, etiamſi lectoris judicio permittant. Exprimit tamen Plautus Menaechm. Act. v. Sc. ii. *v.* 23.

- - - ejus triſtem virum video
Id *eſt*, quod *ſuſpicabar*

quem imitatur Terent. Andr. Act. 1. Sc. v. *v.* 14.

Repudiatus repetor. quamobrem? niſi ſi
id *eſt*, quod *ſuſpicor*,
Aliquid monſtri alunt.

Sic intelliges *cap.* xiv. n. 1. *Catilina* id (faciebat) quod *factu facillimum erat*, (nempe) *omnium facinorum catervas circum ſe habebat*. Cic. pro Sext. *c.* xvii. *Quos homines, ſi* id, (feciſſem) quod *factu facile fuit, & quod* fieri *debuit, vi armisque ſuperaſſem*. Caeſar. iv. Gall. *c.* xxix. *Compluribus navibus fractis, magna*, id (nempe accidit) quod *neceſſe erat accidere, totius exercitus perturbatio facta eſt*. cui junge Auct. viii. Gall. *c.* ii. & x. Flor. iv. *c.* ii. n. 81. *Noviſſime* illud *inuſitatum Caeſaris oculis nefas*, (evenit, nempe) *veteranorum manus gradum retro dedit*. Aliquando Demonſtrativo adhaeret Verbum, uti Jug. *c.* xlvii. n. 2. *ratus* id, quod *res* (fieri vel exiſtimare) *monebat*. *c.* lvi. n. 1. *ratus* id, quod *negotium* (fieri) *poſcebat* &c. Sic Cicero pro Sext. *cap.* xiii. *Nihil acerbius ſocii Latini ferre ſoliti ſunt, quam* id (ferunt) quod *perraro accidit, ex urbe exire a conſulibus juberi*. & tamen in his quoque *id quod* compingunt, ac *id* pro ſuperfluo habent. Sed librarios etiam convincam *fieri* poſſe abeſſe. Cic. poſt Red. *c.* ii. *A parentibus*, id, quod *neceſſe erat, parvus ſum procreatus*. ſimiliter Jug. *c.* xv. extr. *c.* lix. n. 3. lxxi. n. 1. xcvi. de locutione *in tali re* conſule ad *c.* xlviii. n. 4. dicta.

SOLET. Propter timorem hominum, de quo Tacit. ii. Ann. *c.* xxiv. *Viſa ſive ex metu credita*, & quae ibi plura. Id. 1. Hiſt. *c.* xix. *Facilis civitas ad accipienda credendaque omnia nova, cum triſtia ſunt*. quae deinde *ex longinquo aucta in deterius adferuntur*, quod idem ait ii. Ann. *c.* lxxxii. & iii. *c.* xliv. & recte Seneca ii. de Ira *c.* xxii. *quae inviti audimus, libenter credimus*, & Quinctil. Declam. xi. *apud ſollicitos in deterius prona perſuaſio eſt*. adde Curt. iv. *c.* iii. n. 22. Hinc Statius vii. Theb. *v.* 131. *Nil falſum trepidis*, adde omnino *v.* 112. ſeqq. & iii. Theb. *v.* 343. Hinc Claudian. de B. Get. *v.* 227.

Utque eſt ingenio loquax & plurima fingi
Permittens credique timor; tum ſomnia vulgo
Narrari; tum monſtra Deum, monitusque ſiniſtri &c.

adde ii. Eutrop. *v.* 470. Liv. xxvii. *cap.* xliv. Caeſar. vii. Gall. *c.* lxxxiv. ii. Civ. *c.* xxix. Plin. vi. epiſt. xx. n. 15. Dictyn 1. *c.* iii. Quare in talibus utile monitum Phaedri iv. Fab. x. *v.* 51.

Nil ſpernat auris, nec tamen credat ſtatim.

Interim ex experientia docet Herodot. vi. *cap.* xxvii. magnas civitatium calamitates ſignis fere praenunciari.

PORTENTA ATQUE PRODIGIA. Ea quidem enumerat Cic. iii. Cat. *c.* viii. 1. de Divin. *c.* xi. xii. Jul. Obſequens de Prodig. *cap.* cxxii. Plutarch. p. 867. Dio p. 40. adde Plin. ii. c. li. Unde dicta, Cicero 1. Div. *c.* xlii. exponit: *quia*, inquit, *oſtendunt*, portendunt, *monſtrant*, praedicant, *oſtenta*, portenta, *monſtra*, prodigia *dicuntur*. Accedit Feſtus. adde leg. 38. de V. S. Lucan. 1. *v.* 525. ſeqq. Senat. 2. Heuſſ. Struv. & quidam alii: *alii prodigia*.

CONVENTUS FIERI. Quos ſedulo obſervabant Romani & valde metuebant: ſaltem ſemper ſuſpicionem movebant. Liv. xxxii. *cap.* ii. Hinc Chriſtiani quoque ob conventus ſuos illis exoſi, Tertullian. Apolog. *c.* ix. Minuc. Fel. *cap.* x. *conventum facere* habes etiam Jug. *cap.* xii. num. 1. & leg. 4. D. ad L. Jul. de vi priv.

Legis

Digitized by Google

puae atque in Apulia ſervile bellum moveri. Igitur Senati decre- 3
to Q. Marcius Rex Faeſulas, Q. Metellus Creticus in Apuliam circumque loca miſſi: Ii utrique ad urbem Imperatores erant; impedi-

Legis Juliae de vi privata crimen committitur, cum coetum *aliquis, vel* concurſum feciſſe *dicatur, quominus in jus quis produceretur.*

ARMA PORTARI. Guelf. 3. 9. &, quod raſura perſuadet, 12. addunt *alii* arma portari: quomodo fere ſupra ed. vet. *alii portenta, alii prodigia, alii conventus fieri nunciabant*. Sed editam amplectuntur meliores. Guelf. 7. *arma parari*: contra *c.* XLII. n. 2. *nocturnis conſiliis, armorum atque telorum* portationibus *plus timoris quam periculi effecerant*.

CAPUAE ATQUE IN APULIA. Praepoſitiunem *in* omiſit Fabric. 2. & Baſil. 2. quam contra Guelf. 2. bis poſuit. Forte fuit ab Salluſtio *Apuliae* ſcriptum, ut Jug. *c.* XXXIII. n. 3. *Romae* Numidiae*que ejus facinora memorat*. De *Capua*, olim dicta *Vulturnum*, a *Capye*, vel *campeſtri* agro illo nomine inſignita, Livius IV. quaeque Ciceronis tempore altera Roma erat, XII. Phil. *c.* III. adde contra Rull. *c.* XXXII. ſic Idem pro Sext. *c.* IV. in rem praeſentem, *quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia & ſcelerata manu attentari ſuſpicabamur*. Ibidem Cicero *P. Sextium* Capuam periculo & metu liberaſſe ſcribit; cum Salluſtius mox memoret *Q. Pompejum Rufum* eo eſſe miſſum.

3. SENATI DECRETO. Fabric. 2. Ex *Senatus decreto*, quam Praepoſitionem ſcribae, pro ſua liberalitate, adjecerunt *c.* XXXVI. n. 5. ibi vide. *Senati* antiquus Gignendi caſus receptus eſt, pro *Senatus*, auctoritate Nonii, qui *cap.* VIII. n. 10. ſic citavit: ubi ſimul *Quaeſti, tumulti, ſumti, aeſti* & plura veteris illius inclinatus memorat. Quinctil. I. *c.* VI. p. 78. *Quid de aliis dicam, cum* Senatus, ſenatus, ſenatui, *an* Senatus, *ſenati*, ſenato *faciat incertum ſit*. ipſum Ciceronem *Senati* declinaſſe, tradit Soſipater I. p. 116. adde Priſcian. VI. p. 711. infra *c.* LIII. n. 1.

Q. MARCIUS REX. Conſul A. V. 685. cum *L. Metello*; Proconſul in Cilicia bellum contra piratas geſſit, auctore Dione. Cic. in Piſon. *c.* XXIII. eum appellat *virum fortem inprimis, belli acrei militaris peritum, familiarem ſuum*. Sed hunc *Q. Marcium Regem* peſſime confundit Dalechampius ad Plin. XXXVI. *c.* XV. cum alio ejusdem plane nominis, qui A. V. 608. Ductus aquarum refecit & vindicavit, quod nuperrime etiam animadvertit Cl. Polenus ad Frontin. de Aquaed. Art. VII. p. 28. Ceterum *Rex* eſt cognomen gentis Marciae. Sic *Regulus, Tyrannus*, uti Actor. *c.* XIX. comm. 9. & *Princeps* apud Sueton. Gramm. *c.* IV. *reperto quemdam* Principem nomine *alternis diebus declamare*. Ejuſdem nominis Tibicen eſt apud Phaedr. V. Fab. VIII. *verſ.* 4. ubi vide Interpp.

Q. METELLUS CRETICUS. Conſul A. V. 684. cum *Q. Hortenſio*, quod memorat Aſcon. ad Cic. in Piſon. *cap.* XXVI. Cretam Proconſule ſubegit intra triennium, & Silano ac Murena demum Coſſ. triumphavit. Eutrop. VI. *c.* IX. & XIII. adde Flor. III. *cap.* VII. Liv. Epit. XCVIII. ſeqq. Plutarch. in Pompejo p. 633.

CIRCUMQUE EA LOCA. *Que* prima manus non ſcripſerat in Guelf. 2. pro eo Incert. 2. & Eccard. *& circum ea loca. ea* debet abeſſe, quod ex adlatis ad Epiſt. Mithrad. IV. Hiſt. pateſcit: nullo circum *adnitente*. ubi peſſime unam vocem fecerunt *circumadnitente*. exiſtimarem librarios *ca* per *ea* primum ſcripſiſſe ut notarent variam lectionem, nempe *circum* & *circa* ſcribi, quae & alibi confuſa v. Gronov. ad Senec. Herc. Fur. *v.* 150. Liv. XXIV. *c.* XLI. *cum expeditis clam profectus ad* loca circa *viſenda*. Sed in aliis etiam Scriptoribus ſimiliter ſaepe peccarunt correctores. geminum vero animadvertit Gronov. ad Liv. XXXVI. *c.* XIV. *Proernam inde recepit, & quae* circa *caſtella erant*. ubi vulgo legitur *circa eam*, etiam in MSS. Vellej. I. *cap.* XVII. *In Accio* circaque *Romana tragoedia eſt*. Sic Eraſmus, & Heinſius, qui alia ſimul quaedam corrigit. & nihil verius, quam apud Eumd. *c.* II. extr. vel anctoritate Strabonis reſcribendum eſſe *ſedem cepere Lesbum inſulam* circaque. Plura l. d. Sed illud ſimul conſiderandum pono, an ita vere *in Apuliam circumque loca*, uti *Faeſulas circumque loca* Imperatores miſſi dicantur; an potius poſt Nomen *Faeſulas* hae voculae ſunt locandae? Niſi hoc audendum, an forte pro *Apulia*, nomen urbis primitus ſcriptum fuerit?

4. II UTRIQUE. Sic Aſconius. Accedit proxime Guelf. 1. qui *Hii*. Ceteri aut *Hi*; aut neutrum agnoſcunt, ut Rem. 2. ut Rem. 2. Baſileenſes, Struv. Vinat. 1. Guelf. 3. 6. 7. 8. 10. 11. Alii *hi enim*; at Incert. 2. *Nam hi utrique*: Baſil. 2. *Nam utrique*. Particulam cauſſalem ingenuit, quod *n* litteram referre putarunt. Qui *utrique* attentarunt, iis, arbitror, ſedit, quod *uterque* jam ambos ſignificare potuiſſet; ut Juſtin. XLI. *c.* VI. *Mithridates & Eucratides, magni* uterque *viri regna ineunt*. Sed eos refutat Servius

pediti, ne triumpharent, calumnia paucorum quibus omnia honeſta atque inhoneſta vendere mos erat. Sed Praetores Q. Pompejus Rufus Capuam, Q. Metellus Celer in agrum Picenum; iisque per-

ad I. Aen. *v.* 97. ubi oſtendit, quod & *de duobus* plurium numero poſſit dici. & ſimiliter ſupra *c.* V. n. 7. de duobus dixerat: quae utraque *his artibus auxerat*. Livius XLII. *c.* LIV. Elatiam & Gonnum *recepit*. Utraque *oppida in faucibus ſunt, quae Tempe adeunt*. Tacitus XVI. Ann. *c.* XI. Pater *filiam*, avia *neptem*; *illa* utroſque *intuens*. & alibi. C. Nepos Timol. *c.* II. *quod* utrorumque Dionyſiorum *opibus Corinthii ſaepe adjuti fuerant*.

AD URBEM IMPERATORES ERANT. *Imperatores* erant, quia juſtum hoſtium numerum occiderant. vide ad *c.* XXXIII. n. I. *ad urbem eſſe* dicebantur, quia urbem nondum intraverant, depoſito imperio, ſed exſpectabant, donec ipſis triumphus decerneretur. Aſconius ad Cic. I. Act. in Verr. *c.* XV. ad urbem: *ſic dici ſolet de iis, qui cum poteſtate provinciali aut nuper e provincia revertiſſent, aut nondum in provinciam profecti eſſent*. adde omnino ibid. Hottomannum & Aſcon. ad II. Verr. *c.* VI. Senec. V. de Beneſ. *c.* XV. *Qui ne triumphaturi quidem* intrare urbem *injuſſu ſenatus deberetis, quibusque exercitum victorem reducentibus curia* extra muros *praeberetur*. Confer Caeſar. VI. Gall. *cap.* I. II. Civ. *cap.* LXXXIV. Si vero urbem ingrederentur, & imperium, & ſpem triumphi deponebant, leg. 16. D. de Offic. Proconſulis. Pro *erant* Senat. 2. & Heuſſ. *fuere*. Sed deleri praeſtat.

CALUMNIA PAUCORUM. Qui eos triumphum non meruiſſe calumniabantur. Proprie *calumniam* dixit ut Caec. Cic. VI. ep. VII. n. 12. *In hac igitur* calumnia *timoris, cum plurima ad alieni ſenſus conjecturam ſcribantur*. ubi vide: & Interpp. ad Phaedr. I. Fab. XVII. *v.* 2. *Paucorum* vox quam invidioſa ſit, dixi ad *c.* XX. n. 7.

OMNIA HONESTA ATQUE INHONESTA. Imitatur Tacit. II. Ann. *c.* XXXVIII. *ab his, quibus* omnia *principium* honeſta atque inhoneſta *laudare mos eſt*. Noſter Jug. *c.* XXXI. n. 12. *quibus fides, decus, pietas, poſtremo* honeſta atque inhoneſta omnia *quaeſtui ſunt*. & totidem verbis *c.* LXXX. n. 5. Dictum, ut ſupra *c.* XI. num. 5. Dictum, ut ſupra *c.* XI. num. 7. ſacra profanaque *omnia polluere*. *cap.* XII. num. 2. *divina atque humana promiſcua*. Valer. Flacc. II. *v.* 117.

> *Quem Pater omnipotens* digna atque indigna *canentem*
> *Spargentemque metus, placidis regionibus arcet*.

honeſtum de jure, & *inhoneſtum* de injuria, quam accepta pecunia, pro nulla habebant, accipit Gronovius.

VENDERE. Pro pretio gratificari. Cic. V. Philipp. *c.* XVI. *decreta falſa* vendebat: *regna, civitates, immunitates in aes*, accepta pecunia, *jubebat incidi*. adde III. Phil. *c.* XII. & Gronov. ad Senec. de Morte Claud. p. 853. Virgil. VI. Aen. *v.* 621.

> Vendidit *hic auro patriam, dominumque potentem*
> *Impoſuit, fixit leges* pretio *atque refixit*.

adde Jug. *c.* XXXV. extr. ſupra *c.* X. n. 4. Vinar. 2. *mos eſt*.

5. SED PRAETORES. Et juri dicundo, & rei militari Praetores in provinciis praeerant. Mittebantur autem vel ſimul ac creati eſſent, vel ex Praetura, & tamen Praetores nominati, vide Cic. pro Ligar. *c.* I. quod hic negligendum eſſe non crediderim, cum certe conſtet extra ordinem, utpote poſt Kalendas Novembres, miſſos eſſe. Conferas, ſi placet, Hottomann. de Magiſtr. Rom. I. p. 1877. Theſ. Ant. R. T. II.

Q. POMPEJUS RUFUS. Urſinus opinatur eſſe hunc filium illius *Q. Pompeii Rufi*, qui Conſul fuit cum L. Sulla A. V. 665.

Q. METELLUS CELER. Q. Metelli Nepotis patruelis, Cic. poſt Red. *c.* X. Manut. in II. ad Attic. epiſt. V. cui tamen in V. Fam. epiſt. I. germani ſunt fratres. Conſul fuit biennio poſt Ciceronem A. V. 693. cum L. Afranio, Cicer. pro Coelio *cap.* XXIV. Eum ſummis paſſim laudibus celebrat Cicero, ut pro Sext. *cap.* LXII. II. ad Attic. epiſt. I. alibi. Id. II. Cat. *c.* XII. *Q. Metellus, quem ego proſpiciens hoc, in agrum Gallicanum Picenumque praemiſi, aut opprimet hominem, aut omnes ejus motus conatusque prohibebit*. Et ſtrenuam inprimis operam navaſſe, patet ex Noſtri *c.* XLII. & LVII.

IN AGRUM PICENUM. Repete *miſſi ſunt*, quod in textu habet Guelf. II. Sed eam figuram habes aliquoties *c.* X. item XIII. n. 3. XIX. n. 4. alibi. ſic mox verbum *decrevere* tractavit. adde *c.* LI. n. 19.

HISQUE PERMISSUM. Optimus Guelf. 5. *iisque*. invenerat ille ſine dubio in optimo Codice *isque* ſcriptum, ut alibi *isdem, idem*. Baſil. I. primo *hiisque*; correctum *hiſque*. *permiſſum* Gloſſae MSS. reddunt *juſſum*. non ita male. vide *c.* XLV. n. I.

PRO

permiſſum, *uti pro tempore atque periculo exercitum compararent.* ad 6
hoc, *ſi quis indicaviſſet de conjuratione, quae contra rempublicam fa-
cta erat*, *praemium ſervo libertatem & ſeſtertia centum: libero impunita-
tem*

Pro tempore atque periculo. *Secundum* naturam & neceſſitatem temporis atque periculi, ut *c.* xxii. extr. *c.* xxxv. *ſatis honeſtas ſpes* pro *caſu meo ſum ſecutus.* *c.* lix. n. 1. *exercitum* pro *loco atque copiis inſtruxit.* Livius x. *vultis* pro *virtute ſpes gerere.* Juſtin. xi. *c.* 1. *ita vulgus omne conſolatus hortatuſque* pro *tempore eſt.* Petrus etiam Cellenſis de Diſc. Clauſtr. *c.* 11. *Accidentale quod adeſt & abeſt* pro *loco*, pro *tempore*, pro *cauſſa*, pro *perſona*, pro *ceteris circumſtantiis*. Sed duriuſcule iterum & fere pro moderno vulgi uſu Sulpic. Sever. 1. H. S. *c.* xxii. *quia neque navium copia* pro tempore *erat*.

6. Si quis indicavisset. Si conſcius aliquis conjurationem pateféciſſet. vide *c.* xlviii. num. 6. Liv. xxvi. *c.* xxvii. *Conſul ex auctoritate ſenatus pro concione edixit, qui, quorum opera id conflatum incendium, profiteretur, praemium fore libero pecuniam, ſervo libertatem*-indici libertas *data*, *& viginti milia aeris*. Idem ii. de Vindicio: *praemium* indici *pecunia ex aerario*, libertas *& civitas data.* & ſic alibi. Porro *indicaſſet* ſcriptum in Vinar. 1. Fabriciano 1. Incertis, aliiſque tribus; Sed Vinar. 2. *indicaſſent*. At Baſil. 1. & 2. cum ceteris, quod exhibemus. vide infra *c.* lvi. extr.

Facta erat. *Eſſet* quis mallet, & ita eſt in Vinar. 1. ſed ſic *c.* xxvii. n. 3. *facta conjuratione* dixit etiam Flor. iii. *c.* x. n. 8.

Praemium. *Decrevere* addunt Incert. 1. Baſil. 2. Fabric. 2. Sen. 1. Acad. & Eccard. ſed Struv. Heuſſ. Guelf. 7. 8. Vinar. 2. & ed. vet. *praemia decrevere:* Guelf. 2. & 4. inter lineas Verbum oſtendunt, quem locum meretur: uti &, quod in Guelf. 6. viſitur *praemium conſtituere ei dare*. Meminerat enim Senatus *decreti*; inde adſumendum pro more, cujus exemplum ex Livio xxvi. *c.* xxxiv. petere potes, & aliud magis inſigne ex Frontin. de Aquaed. Art. ci. ubi particulam *item* ſic poſuit, ut ex praecedenti: *Senatus conſultum factum*, adſumendum ſit *cenſuerunt*, *conſtitutum ſuit*, vel aliud hujuſmodi. In narrationibus de SCtis nihil frequentius. Sed alibi etiam ex Nominibus per Syllepſin Verba adſumuntur. Livius xxxix. *c.* xiv. *Patres* pavor *ingens cepit: cum publico nomine tum privatim ſuorum* quiſque vicem, *ne quis affinis ei noxae eſſet*. recte intelligis: ſuorum quiſque vicem *pavere*, *metuere*. adde infra *c.* xxxvi. n. 3.

Servo libertatem. Quae ſummum illi erat pretium, quod ex Plauto & Terentio conſtat. adde leg. 39. fin. D. de fideicom. libert. Hinc ſemper inter praemia indicum memoratur Livio, ut ll. cc. docent, quibus adde xxii. *c.* xxxiii.

Sestertia centum. Sic Guelf. 3. 5. 6. 7. 9. 10. Incerti, Struv. Senat. 1. Baſil. 1. & 3. & Eccard. niſi quod praeter Guelf. 5. Baſil. 1. & Vin. 1. omnes ſcribant *ſextertia*; unde lepide mea aehi, pro lubidine ſua, in Acad. & Guelf. 8. dedere *ſextaria*. Sed Remenſ. 1. & Guelf. 11. tantummodo s. c per notam, quae in aliis MSS. *HS.* aut *H-S.* aut *IIS.* denique *LLS.* deprehenditur. talem deprehenderit in ſuo Cod. librarius Guelf. 4. qui & C ſolummodo ſcripſit. Ea ſimul anſam praebuit, ut Guelf. 1. & 2. nunc habeant *ſervo libertatem ex Senatus Conſulto*; quod perſpicue probat Fabric. 1. Senator. 2. & Heuſſ. hoc loco: *ducenta milia ſeſtertiorum*. Sed in Vinarienſibus nihil amplius legitur quam *ſervo libertatem*. *libero* cet. Nota illa nihil aliud, quam *duos aſſes* per duas rectas lineas, & *ſemiſſem* per tranſverſam — deſignat: quod teſtatur Chariſius 1. p. 58. *Denique & nota ejus* (Seſtertii) nihil *aliud*, *quam* Dupondium & Semis *oſtendit*. manifeſte LL— propugnat. adde Lambin. ad Cic. pro Roſc. Am. *c.* viii. Optime autem Gloſſa Guelferb. 5. *Seſtertius eſt pars denarii quarta*. Sic & Vitruv. iii. *c.* 1. Sed *Seſtertia* pondera argenti, ſunt *mille ſeſtertiorum*, hoc eſt, 251. denarii. *Centum* igitur *Seſtertia* efficiunt 25000. denarios, hoc eſt, 2500. Scutatos ſive Ducatones, Coronatos, aut Thaleros Philippeos. nam hi viris doctis pro iiſdem ſumuntur. Lege omnino Gronov. de Pecun. Vet. 1. *c.* ii. & iv. Libr. iii. *c.* vi. additamque illi Tabulam Groſippi p. 404. Confer Maſen. Palaeſtr. Stili iv. *c.* xlix. §. 3. Noſtra moneta, ſi denarium tribus *groſſis*, adeoque numum ſeſtertium novem vulgaribus *numis* aeſtimes, exſurget ſumma 3125. *Thalerorum*.

Impunitatem ejus rei. Conjurationis, ut Jug. *c.* xvii. *fides* ejus rei *penes auctores erit*. adde lxxiii. extr. lxxxiv. n. 2. Cic. 1. ad Attic. epiſt. iii. *Aviam tuam ſcito deſiderio tui mortuam eſſe.* ejus rei *conſolationem ad te L. Sauf-fejum miſſurum eſſe arbitror.* Similiter Noſter Jug. *c.* xix. extr. *ad neceſſitudinem* rei *ſatis dictum*: & *c.* lx. *diffidentiam* rei *ſimulare*. adde notam ad Cic. ii. epiſt. xvi. n. 1.

7 *tem ejus rei, & ſeſtertia ducenta.* item (decrevere,) *uti gladiatoriae familiae Capuam & in cetera municipia diſtribuerentur, pro cujuſque opibus: Romae per totam urbem vigiliae haberentur, iiſque minores magiſtratus praeeſſent.*

xxxii. **C A P. XXXI.**

1 Quibus rebus permota civitas, atque immutata urbis facies: ex

Sestertia ducenta. Hic vero Guelſ. 1. 2. Fabric. 1. Senat. 2. Heuſſ. Vinar. 2. & Acad. *Seſtertiorum ter ducenta milia.* illud *ter* ex voce *Seſtertiorum* prognatum eſt. Guelſ. 3. 4. 5. 6. 7. 9. 11. Incerti, Remenſes, Baſileenſes, Struv. Vinar. 1. Eccard. *ſeſtertia ducenta milia;* at Fabric. 2. & Guelſ. 10. *ſeſtertiorum CC. milia*, quod prima manus, inducta priori lectione, etiam fecit in Guelſ. 5. Scilicet hi homines interpretari voluerunt *Seſtertia ducenta*, quae vere ſunt *ducenta milia Seſtertiorum* ſive *Seſtertium*, quod viri docti dudum demonſtrarunt, & hodie quidem nemo ignorat. Erunt itaque 5000 Scutati; ad noſtram monetam circiter 6250. *Thaleri.*

7. Gladiatoriae familiae. h. e. *gladiatores*, qui in ludo gladiatorio alebantur, homines noxii, viliſſimi, aut bello capti & laniſtae venditi, aut propter egeſtatem & malos mores ſemet ipſi vendentes, aut aliter in ludum detruſi. Plin. Paneg. *c.* xxxiii. Faber Agon. p. 355. alii. *Familias* dixit de illis, cum proprie ſic vocitent omnes, qui in ſervitio ſunt, ſive corpus & certam multitudinem, minimum *quindecim*, Apulej. Apolog. p. 482. ſervorum. Sic & Cic. pro Caecin. *c.* xvi. Ulpian. leg. 12. §. 2. D. de public. & vectig. leg. 195. §. 3. de V. S. Habes ea notione *familiam* infra *c.* l. n. 2. apud Flor. iii. *c.* xix. n. 9. *c.* xii. n. 10. Sueton. Caeſ. *c.* x. Juſtin. xv. *c.* 1. Lactant. vi. *c.* 1. adde Douzam ad Plaut. Epid. Act. 1. Sc. 1. *v.* 2. *gladiatoriam familiam* dixit cum Cicerone Caeſar iii. Civ. *c.* xxi. Supra pro *itemque* Heuſſ. *itaque;* Struv. *item*, ſine copula: quem approbo. etſi nunc illi etiam *que* ſit adpictum. vide *c.* xxii. n. 3. & xlii. extr. Sed verbum *decrevere* mihi ſuſpectum eſt: ad has etiam lineas vim *Senatus decreti* pertinere exiſtimo, quod Frontinus n. 6. citatus egregie confirmat.

Distribuerentur. Ne Romae aliquid novarent, cum Catilina Gladiatores maximam & certiſſimam ſibi manum fore putaret, Cicer. ii. Cat. *cap.* xii. Similem Caeſaris Gladiatorum, quos Capuae in ludo habebat, diſtributionem, ubi bini ſingulis patribus familiarum dati ſunt, memorat Tullius vii. Att. epiſt. xiv. & Caeſar. i. Civ. *c.* xiv. Dictionem *diſtribuere Capuam* illuſtratam habes Jug. *c.* xxxvii. n. 1. & *c.* lxvii. num. 1.

Pro cujusque opibus. Prout municipium quodque gladiatores capere, tenere & cuſtodire poſſet. Sic *opes* dixit *c.* li. ad fin. adde ſupra *c.* xvii. n. 1.

Vigiliae haberentur. Quas tantum in ſummo periculo urbis decretas legimus, ubi urbs in diſcrimen vel ab externis, vel internis hoſtibus maxime *incendiis* venit, Livius iii. *c.* vi. xxxix. *c.* xiv. Auguſtus poſtea incendiorum cauſſa *excubias nocturnas & vigiles* commentus eſt, Sueton. *c.* xxx. Dio lv. p. 566. leg. 3. pr. D. de Offic. Praef. Vig.

Minores magistratus. Sic vocantur, quorum minora erant auſpicia, praeter Conſules, Praetores & Cenſores (alia ſubeſt ratio quando his Aediles & Quaeſtores adjungit Sueton. Caeſ. *c.* xli.) omnes: nempe *Aediles*, *Quaeſtores*, *Triumviri*, *Tribuni* &c. lege quae A. Gellius xiii. *c.* xii. & xiii. lex 1. D. de Offic. Praef. Vig. *Apud vetuſtiores incendiis arcendis* Triumviri *praeerant: qui ab eo, quod excubias agebant*, nocturni *dicti ſunt. Interveniebant nonnunquam &* Aediles, & Tribuni *plebis. Aediles* maxime, quod ex Dione lv. p. 554. conſtat, quibus *Quinqueviri* adjuncti apud Liv. xxxix. *cap.* xiv. & xvi. *iiſque* ſcripſi ex Gu. 5. ceteri omnes *hiſque;* nullus *eiſque*, quod in edd. bene multis conſpicitur: quidam *hiiſque*.

CAP. XXXI. 1. Quibus rebus. *Rebus* non comparet in Fabric. 2. in Eccard. locum mutat. Sed Noſter alibi ſervat. Forte fuit *Quis rebus.* de quo ad Jug. *c.* xxx. n. 4.

Immutata facies urbis erat. *Erat* non eſt in Eccard. abeſt etiam Bodlejano, & parum habere, quod hic agat, cenſuit Gruterus. Idem voces *permota civitas* ex Gloſſa natas exiſtimat, quia Auctor bis idem dicere videtur. In hoc tamen omnes Codd. conſentiunt. & eſt ſane aliud *civitas*, aliud *facies urbis*, quo ge-

Digitized by Google

ex ſumma laetitia atque laſcivia, quae diuturna quies pepererat,
repente omnis triſtitia invaſit. feſtinare, trepidare; neque loco, 2
nec homini cuiquam ſatis credere; neque bellum gerere, neque
pacem habere: ſuo quiſque metu pericula metiri. Ad hoc mulie- 3
res, quibus, reipublicae magnitudine, belli timor inſolitus, adflictare
ſe-

genere plenus Salluſtius. vide ſupra *c.* VI. XIII. XXIII. Jug. *c.* XVI. XXXV. XXXVII. Sic D. Lucas Act. II. comm. 19. *ἐν τῷ ἱερῷ αὐτῶν*. Liv. XXXV. *c.* XXXIV. media urbe *ac per* forum *manu Eurylochum tenens domum deduxit*. Compone dicta ad Cic. II. epiſt. IV. num. 2. V. epiſt. XVII. n. 3. & infra ad *c.* LI. n. 25. *facies urbis* dixit, uti Dictys III. *c.* XVI. *facies civitatis* & leg. 25. C. Theod. de oper. publ. urbis *venerabilis* facies. plura Savaro ad Sidon. VII. epiſt. 1. p. 391. nos ad Jug. *c.* LXXVIII. n. 3. Denique *urbis facies* ex vetuſtiſſimis noſtris repoſui, ut *cap.* XXXVIII. n. 3.

Quae diuturna quies pepererat. Olim ediderunt *quam*, ut habet Guelf. 9. & Baſil. 2. Sed reſpicias *c.* X. n. 3. Jug. *c.* XXXVIII. num. 8. Heuſſ. *diuturna dies.* contra Tacit. Agric. *c.* XI. *Plus tamen ferociae Britanni praeferunt, ut quos nondum* longa pax *mollierit*. lege ibi Buchnerum. adde II. Hiſt. *c.* XCIX. Lucan. I. *v.* 240. Juſtin. XVI. *c.* IV. Chryſoſtom. Hom. XXXVI. in Matth. Valer. Max. VII. *c.* II. n. 1. *Blandae appellationis* quies *plurimis vitiis reſperſis civitatem.* Confer Vellej. II. *c.* CX. Jug. *c.* XLI. & Zevecot. ad Flor. II. *c.* III. p. 89. Struv. pro *pepererat*, male *expeterat*.

Repente omnis tristitia invasit. *Omnis* ſcribit non modo Guelf. 5. ſed etiam 4. 6. 7. 9. 11. 12. Acad. Fabric. 2. & ed. vet. ſcilicet Nomen *triſtitia* ſomnolentos alioquin induxit, ut veterem ſcripturam ſervarent, de qua ad *c.* XLIV. n. 1. Sed Guelf. 6. *triſtitia invaſit homines*: quae permutatio uſitatiſſima.

2. Neque loco neque homini cuiquam. Totidem verbis Jug. *c.* LXXII. n. 2. Sed pro *cuiquam* Fabricianus 1. *cuique*. vide *c.* XIV. extr. *Nec* ſecundo loco ſcribit clare Senat. 1. cui in his accuratiſſimo fidem habui. Sic Plancus Cic. X. ep. XI. n. 10. neque *animum*, nec *diligentiam mihi defuturam*. ubi vide. Sic mox num. 6. *Sive-ſeu*.

Credere. *Fidere*, & tutum putare. Cic. II. Phil. *c.* XLVI. *Didicit populus R. quantum cuique crederet, quibus ſe committeret, a quibus caveret*. quam notionem in alias etiam conſtructiones eleganter tranſmittit, ut quando dicunt *credere ſe mari*, *credita femina* quae propter ſpem redditus traduntur, &c.

Suo quisque metu pericula metiri. Pericula tanta habebant, quantum quiſque timebat. Timor autem hujuſmodi malus judex, Onoſand. Strateg. *c.* LXII. Lucan. I. *v.* 484.

- - - - *ſic quiſque* pavendo
Dat vires famae, nulloque auctore malorum
Quae finxere, timent.

vide ſupra collata ad *c.* XXX. num. 2. Phraſin expreſſit Herodian. I. *c.* VI. num. 2. & Demoſtheni deberi notavit A. Schottus. Cicer. II. Phil. *c.* XLIII. *te omnia quaeſtu tuo, non illius dignitate* metiri. XII. Phil. extr. *non periculo meo, ſed utilitate reip.* metiar. Mamert. Paneg. Max. *c.* XIV. *adpoſitas dapes non ſapore, ſed ſumtu* metiebantur. Fruſtra itaque Guelf. 7. *pro ſuo quiſque*. Rem. 1. *metus*; Vinar. 2. & ed. vet. *periculum*, & Baſ. 3. *ſua quiſque m. pericula*.

3. Mulieres. Adeo *ad omnem aetatem tanti mali ſenſus penetraverat*, Juſtin. V. *c.* VII. & Livius III. *Sequentes clamitant* matronae, *eamne liberorum procreandorum conditionem? - ceteraque quae in tali re* muliebris *dolor, quo eſt moeſtior imbecillo animo, eo* miſerabilia *magis querentibus ſubiicit*.

Reip. magnitudine. Quia reſp. ita magna pollenſque erat, ut Romanae mulieres bellum ceteroquin haud timuiſſent. Sic habes *magnitudinem* Jug. *c.* V. n. 4. *c.* XIV. n. 16. ubi quaedam huc facientia addidi. Incert. 1. Acad. Eccard. Baſil. 2. *reip.* pro *magnitudine*: Guelf. 7. *reip.* timor *pro magnit. belli*, qui alium ſenſum parare poſſet, ac ſi timuiſſent mulieres reip. propter magnitudinem belli. Sed ne hoc fieret, Guelf. 6. ſcripſit: *mulieres reſp. magnitudine quibus belli inſolitus inceſſerat timor*. Is cum reliquis omnibus *pro* abjecit, quod abeſſe debet, & abjecerunt diu meliores editorum. Nam *magnitudine*, ſine Praepoſitione exponi poteſt *propter magnitudinem*, ſive *cum ita magna reſp. eſſet*. Poſſes componere Jugurth. *cap.* XXXVII. *quamquam & ſaevitia temporis & opportunitate loci neque capi neque obſideri poterat*. *c.* LXIV. extr. *quod* diuturnitate *belli*, *res familiares corruperant*. ubi MSS. itidem intrudunt *pro*: uti *c.* LXXV. n. 9. Talia ſunt illa, quae protuli ad Cic. IX. ep. XI. n. 1. adde & V. ep. XVII. n. 3. Spartian. Carac. *c.* II. *Fratrem, magna ejus* humilitate, *deſpexit*. Alibi tamen
in

Digitized by Google

ſeſe, manus ſupplices ad coelum tendere; miſerari parvos liberos; rogitare, omnia pavere; ſuperbia atque deliciis omiſſis, ſibi patriaeque

in hac ſtructura & ſententia *in* addere ſolet; quod diu valde veritus ſum, ne hic littera prima in voce *magnitudine* devoraverit. uti apud Virg. III. Eclog. *v.* 55. vide *c.* II. extr. Jug. *c.* XIV. n. II. *me nihil minus*, *quam vim*, *aut bellum exſpectantem* in *imperio veſtro*. ubi plura. inprimis cum ſine *in* ſextus Caſus Criſpo ſemper cauſſam inſerat in additum verbum, quae hic nulla eſt. Nam *magnitudo reip.* profecto *inſolitum timorem* non fecit. Atqui ſic *cap.* LI. num. 40. multitudine *civium factiones valuere*. Jug. *c.* XXIX. num. 2. magnitudine *pecuniae abſtractus eſt*. ubi in MSS. eſt *in magnitudine*. male. adde ſupra *c.* XXIII. num. 3. Itaque locum ſic reſtituerem: *mulieres*, *quibus in reip. magnitudine belli timor inſolitus*, ſcilicet *erat*; abjecto verbo *inceſſerat*, quod mihi partim ex iſto *in*, partim ex Gloſſa *erat* natum videtur: hic certe inſolentia ſtructurae cum tertio caſu *quibus*, (etſi alii *inceſſit cui* dicant, & hoc defendi queat ex Q. Septimio IV. *c.* XIV. & dictis ad Cic. XVI. epiſt. XII. num. 2.) cum alibi perpetuo aut nullum, aut quartum jungat, verbum valde dubium reddit. Ipſa ſimul ſententia facillima ex mea emendatione, & illud, quod vulgatis quibuſdam adhaeſit, *pro*, quodque in Guelf. II. primitus ſcriptum fuit *rei in magnitudine*, quod denique *invaſit* praeceſſerat, fecere omnia, ut haec conjectura ſeſe mihi probaret: etſi quod ad Praepoſitionem memet repreſſerim.

TIMOR BELLI INSOLITUS. Ut ſolet in longa pace, & ubi reſp. omnibus hoſtibus formidoloſa putatur. ibi enim nihil minus, quam bellum, & ejuſmodi bellum, quod tutiſſimos omnium adfligat, timetur. Jug. XIV. num. II. Sed prudentes etiam in ſumma ſecuritate timere jubent, Vellej. II. *c.* CXVIII. infra *cap.* LII. num. 16. etſi ea non capiant mulieres. De Ellipſi Verbi *erant*, vide *cap.* XV. extr. & alibi.

ADFLICTARE SESE. Mos ille apud omnes fere gentes obtinuit, ut in gravioribus periculis, luctu atque dolore ſeſe adfligerent, & maxime aut crines lacerarent, aut pectus tunderent. Sedul. II. *v.* 123.

Haec laceros crines nudato vertice rupit,
Illa genas ſecuit, nudum ferit altera pugnis
Pectus.

Vide plura apud Gejerum de Luctu Ebraeor. Kirchmannum, alios; item Barth. ad Claudian. II. Rapt. *v.* 248. Stat. III. Theb. *v.* 125. Interpp. Curtii X. *c.* V. item III. *c.* XI. n. 23.

MANUS SUPPLICES AD COELUM TENDERE. *Supplices* i. e. quales ſupplicum eſſe ſolent, de quibus Diſſert. III. §. XI. n. 14. 15. de Uſu Orthogr. Lat. *ad coelum tendebant* quaſi inde auxilium deſumturi, pro more precantium, Apulej. de Mundo p. 73. Curt. IV. *c.* X. extr. Vellei. II. *c.* CIII. *Laetitiam illius diei & vota poene inſerentium coelo manus vix perſequi poterimus*. Tacit. II. Ann. *c.* XXIX. *&* manus *ac ſupplices voces ad Tiberium* tendens. Livius XXV. *cap.* XXXVII. *flere omnes repente, & offenſare capita: & alii* manus *ad coelum* tendere, *Deos incuſantes.* adde Rappolt. ad Horat. p. 378. Drackenborch. ad Sil. XV. *v.* 640. Scilicet quod Idem cecinit VII. *v.* 88.

Tanta adeo, cum res trepidae, reverentia Divum
Naſcitur.

MISERARI PARVOS LIBEROS. Liberorum ſuorum conditionem miſerabilem proponere. vide Jug. *c.* XXIII. extr. & infra *c.* LI. n. 9.

ROGITARE. Remenſ. I. Acad. Baſil. 3. Incerti, Guelf. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Eccard. *rogitare deos*. Gruterus mallet *rogitare omnia*, *omnia pavere*. Neutro opus eſt. Nam ne quidem ad *Deos* hoc *rogitare* referre voluiſſe Criſpum crediderim, inprimis ſi audias veterem Scholiaſtam ad Cic. Divinat. *c.* I. Sed mulieres illos *rogitaſſe*, ſive quaeſiviſſe, interrogaſſe & ſciſcitatas eſſe de conjuratione apud alios poſt alios. Et ſic ſaepiſſime verbo *rogitare* utitur Plautus. Juſtin. V. *c.* VII. *Quae cuncta cum Athenis nunciata eſſent, omnes relictis domibus per urbem diſcurrere pavidi;* alius alium ſciſcitari; *auctorem nuncii requirere.*

OMNIA PAVERE. Ab omnibus timuiſſe. Sic Terent. Andr. A. II. Sc. II. id *paves*, *ne ducas tu illam*. Treb. Pollio Tyrann. *c.* III. *virum*, quem *ego prae ceteris ſtupeo*. Claud. III. Rapt. *v.* 141.

Cuncta *pavet*, *ſperatque nihil.*

SIBI PATRIAEQUE DIFFIDERE. *Timere* multa mala ſibi atque univerſae patriae, ſive non credere, ſeſe aut patriam tanta mala intactos ſuperaturos eſſe. Sic *c.* LII. num. 16. & Jug. *c.* XXXIX. num. I. *pars inſolita rerum bellicarum timere* libertati. Livius XXI. *c.* XVI. *patres* metus de ſumma rerum *cepit*, *velut ſi jam ad portas hoſtis eſſet*. Sic *cap.* XLV. extr. *diffidens vitae:* & Jug. *c.* LXXV. n. I. *diffidens rebus ſuis*. *c.* LX. num. 5. *diffidentia rei*. & talia paſſim apud alios.

4. EA-

que diffidere. At Catilinae crudelis animus eadem illa movebat: ta- 4
men etſi praeſidia parabantur; & ipſe lege Plautia interrogatus ab
L. Paullo. Poſtremo diſſimulandi cauſſa, atque ſui expurgandi, ſicuti 5
jurgio

4. EADEM ILLA MOVEBAT. Struvian. Guelf. 6. & 11. *eadem illa, quae antea, movebat*, pro more ſuo. Sed Guelf. 1. pro interpretatione *eadem illa quae coepit*. Nimirum Pronomen *illa* remittit ad *cap.* XXVII. & *eadem* ſignificat, eum nec metu, nec praeſidiis reip. a conſilio ſuo abſtractum eſſe. lege notam ad Cic. 1. epiſt. IX. num. 55.

TAMETSI PRAESIDIA PARABANTUR. In Remenſ. 1. Guelf. 4. & 6. eſt *tamen etſi*, quod revocavi. Conſule dicta ad *c.* XXI. n. I.

ET I. LEGE PLAUTIA INTERROGATUS ERAT. Guelf. 5. *ab lege Plautia*; Sed *lege interrogari* latine dici, evici ad *cap.* XVII. num. 2. Eccard. Guelf. 1. & 2. *lege Plautica*; Academ. Baſil. 1. Incerti, Remenſ. 1. Guelf. 4. 8. & 9. *lege Plautitia*. Male. Nominatur a *Q. Plautio* Tribuno pl. rogationis adminiſtro. *Plotiam* vocat Coelius ep. VIII. num. 2. & Cicero: ſicuti *pollulum*, *oſim* antiqui dicebant pro *paullulum*, *auſim* &c. Aſconius *legem Plautiam de vi* integre vocat, Cicero *legem de vi*. adde Dion. XXXVII. p. 44. Ea tenebantur, qui univerſam remp. oppugnaſſent, de Haruſp. Reſp. *c.* VIII. uti & qui vel aperte, vel per inſidias alteri vim intulerant, pro Milone *c.* XIII. Eximie illam praedicat pro Coelio *c.* XIX. *quod ad imperium, ad majeſtatem, ad ſtatum patriae, ad ſalutem omnium pertineat*. Confer Gell. XIII. *cap.* III. Sueton. Jul. *cap.* V. Sigon. II. de Judic. *c.* XXXIII. Ad hoc *erat* non eſt in Guelf. 7. & 10.

AB L. PAULLO. *L. Aemilio Paullo*, qui Conſul fuit A.V. 703. cum C. Claudio Marcello; & Ciceronis quidem conſulatum multo ſtudio ornavit, quod Tullius ipſe teſtatur XV. Fam. epiſt. XII. XIII. quo ſine dubio & haec interrogatio pertinet.

5. ATQUE SUI EXPURGANDI. Vetuſtiſſimae edd. teſte Grutero, ejusdem aliquot MSS. Waſſii aliquot, edd. quaedam mediae & MSS. Struv. Vinar. 2. Incert. 2. Remenſ. 2. Baſil. 1. & 3. Guelf. 7. 8. 10. 11. 12. & ed. vet. habent *aut ſui exp.* Sed Incert. 1. Guelf. 3. 4. *ac ſui expurgandi:* item Eccard. Fabric. 2. & Guelf. 9. *& ſui exp.* Soli Guelf. 1. & 5. cum Baſ. 2. Senat. utroque & Vinar. 1. ſine litura *& ut ſui expurgandi*, quod Gruteriana ejusque ſequaces praeferunt. Sed cum initio fuiſſet in Guelf. 2. & Fabric. 1. olim quidam litterator particulam *ut* eraſit. Mihi vero iſta *& ut* videntur orta eſſe ex corrupta ſcriptura τῶ *atque: a* nempe & *u* in litteris Longobardicis vix diſtingui poſſunt. cum igitur pro *utque* accepiſſet Librarius, maluit *& ut* exponere, ut alibi ſaepe factum eſſe, vel ex his notis conſtat, quam dubium relinquere. Proclive poſtea ex his *aut* conſtrui. Sed verum ſolum eſt *atque*, poſtulante ſententia. adde Jug. *cap.* LXXXII. num. X. Verum Guelf. 6. omnium parciſſime: *& expurgandi:* quem tamen non audiendum putaverim. *Sui* dixit, quod cum Verbo Gerundi eſſet *Se*. Sic Cicer. II. epiſt. IV. extr. *Hoc quidquid attigi, non feci inflammandi* tui *cauſſa, ſed teſtificandi amoris mei*. adde ſupra *cap.* XXIV. num. 2. At vero Heuſſian. tres has voces plane omiſit.

SICUTI JURGIO LACESSITUS FORET. *Jurgium* circumſpecte dixit *interrogationem L. Paulli:* cujus famam ut refutaret, ſeque Senatoribus purgaret in Senatum venit. itaque nihil mutatione opus eſſe, apparet; ſed etiam alienae voci notiones hic non ſunt adfingendae, cum illo, quo dixi, modo plana ſint omnia. Illuſtrat Cicero pro Coelio *c.* XIII. *Omnia ſunt alia, non crimina, ſed maledicta* jurgii *petulantis magis, quam publicae* quaeſtionis. Tacit. IV. Hiſt. *c.* LXXII. extr. *ne quis in certamine* jurgiove *ſeditionem aut cladem commilitoni objectaret*. Primo quidem de publicis quaeſtionibus, ubi *jure agebatur* dictum, vide Bentlej. ad Horat. II. ep. II. *v.* 171. & quae Jo. Savaro ad Sidon. II. ep. VII. ſed propter corruptos mores, pro quavis criminatione, rixis & objectamentis ſumta, Plaut. Menaechm. Act. I. Sc. II. *v.* 18.

> Jurgio *hercle tandem uxorem abegi ab janua*.

Apulej. Apolog. pag. 273. *Quae ego cum intelligerem non tam crimina* judicio, *quam objectamenta* jurgio *prolata*. Pro *Sicuti* mallet Gronovius *ſi cujus*. Sed *ſicuti* cape *quaſi*, quod pro illo viſitur in Baſ. 2. uti *cap.* XXVIII. num. 1. ſicuti *ſalutatum*. & ſic *cap.* XXXVIII. num. 3. *alii*, ſicuti *jura populi defenderent, pro ſua potentia certabant*. Hoc voluit Gloſſa per ſuum *quaſi*, quod poſtea loco alieno inſertum eſt, ſupra nempe *& quaſi ſui expurgandi*.

IN SENATUM VENIT. Sed nemo eum appellavit, nemo ſalutavit, & ſubſelliorum pars, ad quam

Digitized by Google

6 jurgio laceſſitus foret, in Senatum venit. Tum M. Tullius Conſul, ſive praeſentiam ejus timens, ſeu ira commotus orationem habuit luculentam atque utilem reipublicae: quam poſtea ſcriptam edi-
7 dit. Sed, ubi ille adſedit, Catilina, ut erat paratus ad diſſimulanda omnia, demiſſo voltu, voce ſupplici poſtulare, *Patres Conſcripti ne*

ille acceſſerat, nudam Senatores reliquerant, Cic. II. Cat. *c.* VI.

6. Praesentiam ejus timens. Haeſitat hic Gruterus & pleraque a Gloſſa exiſtimat. Sed erant ſane multae cauſſae, cur praeſentiam Catilinae in Senatu timeret Tullius. unam exponit Gronovius; alia eſſent *inſidiae*, quas vel ibi Catilina cum ſociis Conſuli facere poſſent, quam Cicero ipſa Oratione innuit.

Sive ira commotus. Senat. I. *Seu*, quod ita probo, ut n. I. *nec*, pro *neque*. Horat. I. Sat. v. *v.* 108. Seu *fundi*, ſive *domus ſit emtor*. Propert. I. Eleg. VIII. *v.* 44.

Sive *dies*, ſeu *nox venerit*, *illa mea eſt*.

Frontin. de Aquaed. Art. IX. *Hanc Agrippa emiſit*, ſeu *quia uſum improbaverat*, ſive *quia Tuſculanis poſſeſſoribus relinquendum credebat*. Remenſ. I. *permotus*. adde *c.* LI. n. 43.

Orationem habuit luculentam. Compoſitam atque elegantem, ut Cicero de clar. Orat. cap. XXVI. *ſcriptor luculentus*. Sed non dubito, quin auctor ſimul reſpexerit ad primam notionem *aperti*; quia Cicero omnia fere Catilinae crimina ea oratione publicavit. *Orationis* hujus mentio fieri debuit, quia per eam Catilinam viciſſe videri voluit. Silius VIII. *v.* 411.

Implebit terras voce & furialia bella
Fulmine compeſcet linguae.

Baſil. I. *luculentem.* 3. *luculentiſſimam*.

Quam postea scriptam edidit. Fabric. 2. *ſcripto*. Sed Grutero haec ſuſpecta, nec minus mihi. Nihil enim novi fecit Cicero edendis orationibus, quas publice habuit, ut neceſſe id eſſet monere. Et Cato edidit ſuas Orationes, & Scipio, alii quam plurimi. Cic. Laelio *c.* XXV. *Quanta illis, dii immortales, fuit gravitas, quanta in oratione majeſtas, ſed adfuiſtis, & eſt* in manibus *oratio.* adde de Seneƈt. *c.* XI. & confer Plin. I. epiſt. XX.

7. Ubi ille adsedit. *Stantes* enim dicebant: uti Judicum erat *ſedere*. *c.* LIII. num. I. *Poſtquam Cato adſedit*. Ovid. Metamorph. XIII. init.

Conſedere duces & vulgi ſtante corona
Surgit *ad hos clypei dominus ſeptemplicis Ajax.*

adde Cic. pro Rab. Poſt. *c.* V. pro Roſc. Am. idit. pro M. Marcello *c.* XI. Plin. II. ep. I. & XIX. III. ep. IX. Plaut. Moſtell. A. V. Sc. II. & Salomon. Proverb. *c.* XX. comm. 8. Ipſi Imperatores eum morem ſervarunt. inde tamen a Claudio, in quo veluti inſolens id notavit Dio Caſſius, ſedentes dixere aut legere, uſque dum per alios orationes ſuas haberi curarunt, Spartian. Adrian. *c.* III. Sed actoribus etiam in rebus minoribus, & ſi oratio longior eſſet, poſtea ſedere licuit, Quinctil. XI. *c.* III.

Ut erat paratus. Haec illuſtrare poteris ex dictis ad *cap.* LIX. num. 2. Senat. I. *ad* ſimulanda *omnia*. quod verum eſt. Reſpicit ad vultum & vocem, quam *ſimulavit*. vide *cap.* V. num. 4.

Demisso. vultu. Quod pro ſigno *pudoris* ſemper eſt habitum, & virginibus ſingulatim tribuitur a Chryſoſtom. de Virg. *c.* VII. *Terroris* etiam *atque triſtitiae*, Curt. VI. *c.* IX. n. I. *Rex vultu praeferens* dolorem, *diu* dimiſſo *in terram vultu*, *attonito* ſtupenti*que ſimilis ſtetit.* Caeſar. I. Gall. *cap.* XXXII. *triſtes*, *capite demiſſo*, *terram intueri*, *in eadem triſtitia taciti permanere.* adde Tacit. IV. Hiſt. *cap.* LXXIV. *Modeſtiae*, ſed maxime *Verecundiae*. Terent. Eunuch. Act. III. Sc. V. *v.* 32. *Terram intuens modeſte.* adde Valer. Max. VI. *c.* I. n. 7. Seneca Epiſt. XI. *Artifices ſcenici*, *qui imitantur adfectus*, *qui metum & trepidationem exprimunt*, *qui triſtitiam repraeſentant*, *hoc indicio imitantur* verecundiam; dejiciunt vultum, *verba ſubmittunt*, *figunt* in terram oculos *& deprimunt*, *ruborem ſibi exprimere non poſſunt*.

Voce supplici. Ne eadem proderet animum, quae alioquin vitia facile indicat, Cic. I. Offic. *c.* XXXVII. Terent. Heaut. Act. II. Sc. IV. Facile tamen ſimulationem ut vultu, ſic & ſermone ſuſtineri, ſcripſit Tullius ad Q. Fratr. I. ep. I.

Postulare, P. C. ne quid de se. Hanc lectionem, quam conjectura Gruterus fuerat adſecutus, probat unice Eccardian. ubi lego, *poſtulare coepit*, *patres ne quid de ſe* &c. & Baſ. 3. *poſtulare coepit*, *ne quid* &c. & Vinar. I. *poſtulare* patres *coepit*, *ne quid* &c. Sed illud *coepit* ex littera C, quod *Conſcripti* notat, natum eſſe, opportune odoratus eſt idem Criticus. firmat Guelf. I. ubi ſcriptum *poſtulare patribus* centum, *ne* &c.

ne quid de ſe temere crederent: ea familia ortum, ita ab adoleſcentia vitam inſtituiſſe, ut omnia bona in ſpe baberet: ne aeſtumarent, ſibi patricio bomini, cujus ipſius, atque majorum plurima beneficia in plebem Romanam

&c. Igitur *coepit* quidem, quod ſervant etiam Baſ. x. Vinarienſes, Heuſſ. Struv. & Senat. uterque ejiciendum, & *Conſcripsi* revocandum eſt, quod omnibus litteris exhibuit Commelinianus. Sed quod pro vulgata *poſtulare a Patribus Conſcriptis*, illam maluerim, non Eccard. modo effecit, ſed etiam experientia, qua in ſcriptura per notas, ſaepe pro lubitu librariorum terminationes adfictas & adjectas obſervavi. adhue, quod Remenſes, Baſil. 1. Senat. 1. Fabriciani, Guelſ. 1. 2. 3. 4. 9. 10. 11. IX. non agnoſcerent Pracpoſitionem *a*. Sollemnem autem Senatorum appellationem hanc fuiſſe, nemini enarrandum eſt, de cujus origine Livius II. *c.* 1. Corippus IV. *v.* 2.

> *Inde* Senatorum *ſacro recitantur ab albo*
> *Nomina*, Conſcripti Patres, *qua voce citati*
> *Accedunt bilares*.

EA FAMILIA ORTUM. Edd. & MSS. quidam ſequiores addunt *ſe*, aut hic, aut mox: *ita ſe ab adoleſcentia* &c. aut utrobique. Sed recte ejecerunt docti viri. Sic ſupra *cap.* XVII. extr. & Jug. *cap.* LXIV. n. 5. *dimidia pars exercitus ſibi permitteretur, paucis diebus Jugurtham in catenis babiturum*. Liv. XXXVI. *c.* IV. extr. *de pecunia item reſponſum, nullum ante diem accepturos; ſe*, nempe *pop. Rom.* a Carthaginienſibus. & ſic penes Modum infinitum *me, te, illum, nos, vos* omitti notata ad Cic. II. epiſt. XIII. num. IV. epiſt. XIII. num. 18. infra *c.* XLIII. n. 3. *c.* L. n. 3. LII. n. 16. & 36. demonſtrant. Quidam MSS. praeterea addunt *dicebat*; Sed eum dixerit *poſtulare*, quod certe *verbis* factum, iſtud Verbum ita reticuit, uti Sueton. Tiber. *cap.* LIV. Egit *cum Senatu, Non debere talia praemia tribui niſi expertis*. Sic ſaepe Salluſtius. vide ſupra ad *c.* XXI. n. 3. infra ad *cap.* XLVII. num. 1.

OMNIA BONA IN SPE HABERET. Vocem *bona* abundare cenſet Ciacconius. at I. Waſſe conjungit *bona in ſpe* ſupra ad *c.* XXI. num. 1. Recte quidem *bona ſpes* dicitur, quod jam alibi, & ad Jug. *c.* CXIII. n. 3. oſtendimus; ſed hic *omnia bona* non ſunt diſcerpenda. Non enim magis de formula ſunt *alia omnia, humana divinaque omnia, mala multa, bona multa*; quam *bona omnia*. Sic *c.* XXI. num. 1. *quibus* mala *abunde* omnia *erant*. *c.* XXVI. num. 6. *ſtatuit* extrema omnia *experiri*. Horat. I. Sat. III. *v.* 13.

> - - - *modo Reges atque Tetrarchas*,
> Omnia magna *loquens*.

in ſpe haberet eſt fore certo & in praeſenti *ſperare*. uti ſupra *c.* VII. n. 1. *in promptu habere*. Pro quo Lentulus Cic. XII. ep. XIV. n. 3. *cujus rei tanto* in timore ſui. Cic. XIII. ep. XIX. n. 2. *etſi* eramus in *magna* ſpe. Id. XIV. ep. III. n. 4. *quamdiu vos* eritis in ſpe, *non deficiam*. Et haec lectio validior, quae oſtendit Catilinam ſpe jam praecepiſſe bona Senatorum de ſe judicia, quam illa ab Rivio in libris quibusdam, a nobis in Guelſ. 7. 8. & Incert. 1. obſervata *haberent*: quamquam & haec commode exponi poſſit, magis vero, ſi mox legeris pro *ne*, *neu*, hoc eſt, *neque*, quod ipſum in Guelſ. 11. & Incert. 1. exſtat.

NE EXISTUMARENT. Gruterus in quinque vetuſtioribus Palatinis & in optimo Commeliniano reperit *ne aeſtumarent*: quibus accedunt ex Noſtris Fabriciani, Vinarienſes, Remenſes, Senat. uterque, Baſ. 1. & 2. Acad. Heuſſ. Eccard. Guelſ. 1. x. 5. 6. & ipſa ed. vet. quorum auctoritati ita obtemperavi, uti ſupra *c.* VIII. n. 2. ubi vide. addo hic Zenon. Veron. Serm. XXIV. *Poſthaec quid praeſumant*, aeſtimare *non poſſum, homines, qui ſalutem ſuam in pecorum morte conſtituunt*.

PATRICIO HOMINI. Ut infra *bomo militaris, mulier ancilla* & ſimilia, vide Jug. *c.* XII. n. 5. *Patricii* erant, qui a primis *patribus* ſeu Senatoribus a Romulo, aut Tarquinio Priſco, aut denique Bruto Conſule inſtitutis genus derivare poterant. & primi quidem *majorum*, ſed poſteriores illi *minorum gentium* dicebantur, Liv. I. *c.* XXXV. & Tacit. Ann. *c.* XXV. adde quae Appius Claudius & P. Decius apud Liv. VI. & X. diſſerunt & praeterea Panvinium, Manutium, Sigonium, alios.

CUJUS IPSIUS. Commeliniano correctoris tantummodo addidit manus illud *ipſius*. Noſtri omnes nihil movent. & quoniam *majores* ſtatim laudat, oppoſitio certe eſt elegantior & ex more Latinorum ſi *ipſius* retineamus. Livius XXXIII. *c.* XLII. *Id C. Flaminii honoris cauſſa* ipſius, *patrisque, advexerant Siculi*. qui ſimul oſtendit, quam frigide recentiores MSS. addiderint mox *majorum ſuorum*. Noſter infra *c.* LIX. num. 6. *pleroſque* ipſos, *factaque eorum fortia noverat*.

IN PLEBEM ROMANAM ESSENT. Inſulſa haec tolerare nemo poterit, quae jamdiu Gruterus ſollicitiſſimus ſuſpicatus eſt ex nota *P. R.*

Digitized by Google

manam eſſent, perdita Republica opus eſſe, cum eam ſervaret M. Tul-
8 *lius inquilinus civis urbis Romae.* Ad hoc maledicta alia cum adderet; ob-

originem duxiſſe. Neque tamen placet ejusdem commentum *in populum Rom.* ita, ut *in Rempublicam*, quod reſcribendum arbitror. Obſervavi enim eosdem codices, qui hic *in plebem Rom.* praeferunt, alibi ubi in edd. vulgaribus etiam *remp. reip. reſp.* legimus, partim *R. P.* tantum, ſive *P. R.* partim clare *populum Rom.* ſive *Rom. plm.* exaratum habere. quod in re aperta ſatis firmamenti ſuggerere poteſt. Vide interim ſupra *c.* xix. n. 2. infra *c.* xxxix. n. 4. xli. n. 3. Jug. *c.* xxx. n. 3. & xxxi. n. 24. lxxxv. n. 33. lxxix. n. 9. alibi. Sed aliorum etiam Scriptorum librarii haec ſaepe permutarunt. videatur Clarcke ad Caeſar. iv. Gall. *c.* xvi. Manutius & Puteanus ad Vellej. ii. *c.* xv. Jam Salluſtianum eſſe *beneficia in remp.* vel illa ſupra *c.* iii. n. 1. *benefacere reip.* Jug. *c.* lxxxv. n. 5. *quippe* benefacta *mea* reip. *procedunt*, inter alia docent. Conſtructio eadem, quae Jug. *c.* xxxiii. n. 4. *ſcelera* in patrem *fratresque oſtendit*. Igitur forſitan ſcripſerit Criſpus: *ne aeſtumarent, ſibi patricio homini, cujus ipſius atque majorum plurima beneficia in remp. perdita opus eſſe, quam ſervaret M. Tullius inquilinus.* reciſis ceteris. judicet Lector, qui reputaverit ſecum, ſic iſta dicta, vere *maledicta* eſſe. Igitur cum ita *remp.* alio caſu, nempe *rep.* ſenſu iterandum fuit, qua elegantia plenus Salluſtius; accidit huic loco, quod ſupra *c.* iii. n. 2. verbo *reprehenderis*. Locum autem ex hac emendatione manifeſte aemulatur Auctor Declam. in Ciceronem med. *Quaſi vero non illius conjurationis cauſſa fuerit conſulatus tuus, & idcirco reſp.* disjecta *eo tempore, quo te* cuſtodem *habebat*. De iſta *Syllepſi Caſus* vide ſupra *c.* ix. extr. & Jug. *c.* i. num. 5. & eumdem MSS. errorem infra *c.* li. n. 27. & apud Florum ii. *c.* ii. n. 2. *c.* vi. n. 1.

Perdita rep. opus esse. Circumſpectis omnibus, ſenties, Criſpum *opus eſſe* pro ſuo proprietatis ſtudio dixiſſe, pro *laborem, negotium eſſe* in perdenda rep. Multus ſane in eo eſt Sanctius iv. Min. *c.* xv. ut probet, ex iſta propria notione τῷ *opus* factum, ut *neceſſe eſt* vulgare ſignificaret. adde Voſſium de Conſtruct. *c.* viii. Periaon. ad Min. iv. *c.* iv. Mariangeli Auctar. ad Gramm. Phil. Arg. x. infra Jug. *cap.* lxxi. num. 4. *ex conſuetudine ratus, opera aut ingenio ſuo* opus *eſſe*. in Vinar. 1. eſt *perditam remp. opus eſſe*.

Inquilinus civis urbis Romae. Tres poſteriores voces eraſae ſunt in Guelf. 12. Duas *urbis Romae* ab interprete malo eſſe exiſtimat Gruterus. Codd. omnes a nobis tractati mordicus retinent, cum tamen Appianus ii. Civ. p. 428. nil niſi *inquilinum* dixiſſe, probare poſſet; qui rationem addit quod Cicero *in urbe haud natus fuiſſet*, ὡς ξενίκον τῷ πόλεως haec Catilinam jeciſſe, cum alioquin ita vocarent τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ἀλλοτρίαις οἰκίαις. Sed iſte etiam tempora miſcere videtur. Cicero *patricios* & *peregrinos* opponit pro Sulla *c.* xii. *Facetus eſſe voluiſti, cum Tarquinium & Numam & me, tertium* peregrinum *regem eſſe dixiſti.* lege quae ibi ſequuntur. Guelf. tamen 9. & Academ. habent *urbis Romanae*, vide ſupra *cap.* xviii. ad fin. Haec primo aliquis addidit, ut diſtingueret & declararet *inquilinum urbis*, ab *inquilino aedium*. &, ſi me audis, voci *perdita* olim litterator quidam ſuperimpoſuerat *urbe Roma*, unde inter haec verba poſtea tranſtulerunt. (ejus generis Gloſſa eſt, quam Glareanus in libris ſuis invenit *Novus homo*. eam approbat L. Valla & expreſſit editio Laeti. perperam.) deinde ſciolus oppoſitionem elegantiorem facturus, ſicuti ſupra jam aliquoties peccatum vidimus, *civis* adjecit de ſuo, eo quod dixiſſet Criſpus *homini patricio*. ſic vara vibiam ſequitur.

8. Ad hoc. Sic ſcriptum offendi in probatiſſimis Fabriciano 1. Senat. 1. Remenſibus, Vinarienſibus, Guelf. 5. 1. 2. & pluribus aliis: Sic etiam Rivius in omnibus ſuis MSS. ceteriſque vetuſtioribus: cujus notam, ut alias aliquot, qui *integras* crepant, hoc loco omiſerunt. *Ad haec* autem, quod Gruterus edidit & qui eum ſequuntur, illi tantum exhibent, qui & alibi hanc Salluſtii vocem corruperunt. vide quae collegi ad *c.* xliv. num. 6. Ad hoc *mandata verbis dat*. Hic vero propter Verbum *addere*, viris doctis *ad haec* ſeſe probavit. Sed iſtud verbi ſaepiſſime ſine termino *cui* reperitur poſitum, quod oſtendo ad *c.* lviii. num. 1. quae ſint *maledicta* expoſui ad *cap.* xxi. num. 4.

Obstrepere omnes. Silent de MSS. ſuis, qui ante me Salluſtium ediderunt; & tamen Fabric. 1. 2. & a prima manu Academ. item Vinarienſes, Incert. 2. Baſ. 2. Sen. 2. Heuſſ. Guelf. 2. 3. & ed. vet. *ſtrepere* praeferunt. *Strepitu* enim, aut ſurgendo, aut acclamando indignationem ſignificabant. Cicer. iii. Agrar. ſub init. *Video quoſdam, Quirites,* ſtrepitu *ſignificare, neſcio quid.* adde pro Sext. *c.* iv. & Jug. *c.* xxxiv. num. 1. Sed propterea hoc non praefero. tantum

obſtrepere omnes, hoſtem atque parricidam vocare. Tum ille furibundus: *Quoniam quidem circumventus*, inquit, *ab inimicis praeceps agor*, *incendium meum ruina reſtinguam*. 9

CAP.

tantum moneo valde appoſite Noſtrum voce *obſtrepere* uſum, in re, ubi & vere *ſtrepitus* locum habet. Igitur qui translate accipiunt, meminerint ſimul proprietatis. Sic poſui *aliena* c. LI. num. 17. aliena *ſententia ejus a rep. noſtra videtur*, Jug. c. LXXXIV. num. 1. *quae bello opus erant*, prima *habere*. c. LXXXV. n. 3. *ea agere inter invidos*, occurſantes, *factioſos*. Sic Liv. XXXIV. c. LVI. deſcribere *dilectum*, alii alia dicunt. adde ſupra c. XVIII. num. 5. Denique *obſtrepere* ſic habes apud Plin. IX. epiſt. XIII. *Incipit reſpondere Vejento: nemo patitur*, *obturbatur*, obſtrepitur: Livium I. cap. XL. *Primo uterque vociferari*, *& certatim alter alteri* obſtrepere. *coerciti ab lictore*, *& juſſi invicem dicere tandem* obloqui *deſiſtunt*. III. cap. XLIX. *Sequuntur Horatius Valeriuſque*, *eos concio audit*, *Decemviro* obſtrepitur. XXXV. c. XXXIX. *Altercatio inde*, *non ſermo fuit*, *cum multitudo* obſtreperet, *nunc ſenatum*, *nunc Quintium accuſando*.

HOSTEM ATQUE PARRICIDAM. *Hoſtis* eſt perduellis, vide c. XXXVI. num. 2. *Parricida*, qui reip. & patriae ſuum interitum quaerit, c. LI. n. 25. LII. n. 31. Cic. II. Phil. c. XIII. *Confiteor*, *eos* (Brutum & Caſſium) *niſi liberatores populi R. conſervatoreſque reip. ſint*, *plus quam ſicarios*, *plus quam homicidas*, *plus etiam*, *quam* parricidas *eſſe: ſiquidem eſt atrocius* patriae parentem, *quam ſuum occidere*. Idem I. Cat. c. VII. *Nunc te patria*, *quae communis eſt omnium noſtrum parens*, *odit ac metuit*, *ac jam diu de te nihil judicat*, *niſi de* parricidio *ſuo cogitare*. Tacit. I. Hiſt. c. LXXXV. *Igitur verſare ſententias*, *atque huc & illuc torquere*, hoſtem & parricidam *Vitellium vocantes*. Vinar. 2. *eum hoſtem atque parricidam* cet.

9. CIRCUMVENTUS. De illis dicitur, qui ita in alterius poteſtatem ſunt delati, ut non modo *urgeri*, ſed etiam *vinci*, *ſupprimi* poſſint. infra c. XXXIV. *Se falſis criminibus* circumventum. Cic. II. Offic. c. XIV. extr. *Ut ei ſubveniatur*, *qui potentis alicujus opibus* circumveniri *urgerique videatur*. adde ſupra c. XVI. n. 3. Tamen ab alia tantum manu in marg. exhibet Senat. I. Quod vero hic duo genera translationis conjungit *praeceps agor*, & *incendium*, illud haud eſſe praeter conſuetudinem, obſervavit Giſanius ad Lucret. p. 302. & 445.

INCENDIUM MEUM. Valer. Maxim. IX. c. XI. num. 3. haec ita refert, quaſi Cicero Catilinae dixiſſet, *ab ipſo* incendium eſſe excitatum. Sed Salluſtii verba Paſſive intelligenda ſunt, auctore Cicerone pro Murena c. XXV. *Si quod eſſet* in fortunas ſuas incendium *excitatum*, *id ſe non aqua*, *ſed ruina reſtincturum*. Sic frequenter apud Ciceronem & alios *invidia mea*, & apud illum pro Sext. c. VI. *naufragium reip.* & ibid. c. LVI. *Quanto cum fletu de illis* noſtris incendiis *ac ruinis*, *cum patrem pulſum*, *patriam adflictam deplorares*, *domum incenſam everſamque*. Noſter infra c. LI. *injuriae* ſuae. ut Liv. XXIX. c. IX. *Pleminius neglectam ab Scipione & nimis leviter latam* ſuam injuriam *ratus*. Vellej. II. c. XCI. *Quippe ita ſe mores habent*, *ut publica quiſque* ruina *malit occidere*, *quam* ſua *proteri*, *& idem paſſus minus conſpici*. Claudian. II. Ruffin. v. 18.

Quid reſtas niſi cuncta novo confundere luctu
Inſonteſque meae *populos miſcere* ruinae
Everſo juvat orbe mori.

Sic Livius XXVIII. c. XXXIX. *naufragium noſtrum*. Iſtud vero aeque frequenter, ut *incendium*, de ruina omnium fortunarum, aut certae cujuſdam felicitatis dicitur. adde Flor. IV. c. VI. num. 1. Claudian. VI. Honor. v. 317. Sic Juſtin. I. c. VII. *velut commune Graeciae* incendium. Liv. XXXIX. c. VI. *ne* incendio *alieni judicii conflagraret*.

RUINA RESTINGUAM. Dudum Laur. Valla hic & Camerarius ad Cic. pro Muren. d. c. obſervarunt translatam eſſe dictionem ab eo, ubi ignis, flamma ſuperante, reſtingui aqua non poteſt, diruuntur aedificia, ut ita opprimatur; ſic Catilina minatur ſe excidio totius reip. ſuae ſaluti ſubventurum. Verum in eo abit a Salluſtio Cicero, quod haec verba *Catoni* Catilinam dixiſſe refert, paucis diebus ante, quam haec *in ſenatu* dixiſſe memorat Noſter. I. Waſſe bis idem Catilinam eructaſſe autumat; ſed Ducker. ad Flor. IV. c. 1. parum abeſt, quin errorem Criſpi hic agnoſcat. Nos interim Doctiſſ. Waſſio ſubſcribimus, ſed ita, ut non ipſa illa verba, quae Salluſtius ex priori Catilinae ſermone deſumſit, ſed quae ejuſdem fere ſententiae eſſent, Catilinam repetiiſſe, cenſeamus. Porro nec verbum *reſtinguam* ita certum eſt. Plerique MSS. Valer. Maximus, P. Latro praeferunt *exſtinguam*. Sed Cicero, qui eſt unus inſtar omnium, *reſtinguam*. & hoc in Guelf. 1. 2. & a manu prima 3. 6. Struvian. Academ. & Senat. 1. perſpicue legitur;

CAP. XXXII.

xxxiii.

1 DEin ſe ex Curia domum proripuit. ibi multa ſecum ipſe volvens , quod neque inſidiae conſuli procedebant , & ab incendio intellegebat urbem vigiliis munitam, optumum factum credens, exer-

quibus proxime accedunt Guelſ. 4. Vinar. x. & edit. vet. in quibus *reſtringam*. Pronomen (nam *ruina veſtra* eſt in Guelſ. 6. 9. 11. Baſ. 2. Struv. & Academ.) ut ſaepe alibi , otioſum eſt. quod valet itidem in Baſil. 3. *incend. meum in ruinam veſtram ſtinguam*. In Sententiam lege *c.* xxxvii. Tacit. iii. Ann. *c.* xiv. Lucan. vii. *v.* 654.

CAP. XXXII. 1. Ex Curia. Sic noſtri Codd. omnes. Rivius in quibuſdam invenit *ex templo:* quomodo edd. Pomp. Laeti. Videlicet non Plutarchus ſolum, ſed etiam Cic. ii. Catil. *c.* vi. teſtatur Senatum eſſe habitum *in aede Jovis Statoris*. Sed *templa* etiam *Curias* eſſe dictas, auctor eſt Varro iv. de LL. *c.* xxxi. & Lamprid. in Alexandr. *c.* vi. *Aedem Concordiae* diſerte vocat *Curiam*. quamobrem nihil mutandum.

Se oomum proripuit. *Domum* deeſt Baſil. x. at 3. *prorupit*. Sed *proripuit* intellige celeriter egreſſus curia , domum ſe contulit. Cicero de Haruſp. Reſp. *c.* 1. *exſanguis atque aeſtuans ſe ex curia repente* proripuit. Plin. vi. ep. xx. n. ii. *Non moratus ultra* proripit ſe , *effuſoque curſu periculo auffertur*. Hinc Terentius Hecyr. A. iii. Sc. iii. *v.* 16. corripui *illico* me *inde lacrumans*. & A. iv. Sc. i. *v.* 3. corripuit *derepente tacitus* ſeſe *ad filiam*.

Multa secum ipse volvens. *Secum* delet Guelſ. 6. At *ipſe* non comparet in Guelſ. 2. Incert. 1. Eccard. Baſ. 2. Sen. 1. Vinar. 2. Acad. & ed. vet. Denique nec ordo ſibi conſtat: nam in Struv. Guelſ. 1. 5. 12. Baſ. 1. Vinar. 1. Fabric. 1. eſt *multa ipſe ſecum:* quomodo Gruterus. in Guelſ. 10. 11. Heuſſ. ac Senat. 2. *ipſe multa ſecum*. Primo igitur *ſecum* non erat omittendum, etſi *c.* xli. n. 2. non poſitum ſit; neque apud Tacit. i. Ann. *c.* xxxvi. nec Prudent. Paſſion. v. *v.* 327. Sic Noſter Jug. *c.* vi. n. x. *multa* cum *animo ſuo volvebat*. *c.* xiii. n. 5. *in otio facinus ſuum* cum *animo reputans*. *c.* cviii. extr. *multumque* cum *animo ſuo volvere ſolitum*. pro quo (eſt enim *cum* idem quod *apud*, *in*, ut alibi docui) ii. de Rep. Ord. *c.* vii. *multaque* in *pectore volvit :* & Lactant. vii. *c.* xvi. *nova conſilia* in *pectore ſuo volutabit*. Seneca Epiſt. xiii. *ac ſubinde hoc* in *animo volve*. & Epiſt. xxiv. *haec* in *animo voluta*. Plaut. Capt. A. iv. Sc. ii. in. *Hanc rem* in *pectore meo voluto*. Alii nullam Praepoſitionem addunt , ſed tamen *pectore*, *animo volvere* dicunt: ut Stat. ii. Sylv. i. *v.* 193.

-- *et ſimiles volventem* pectore *curas*.

Sulpic. Sev. Dial. i. *c.* ii. *me autem haec tacitis* cogitationibus *revolventem*. Dial. iii. *cap.* xiii. cogitatione *pervolvens*. Auguſtin. vii. Conſ. *cap.* v. *talia volvebam* pectore *miſero* . Hinc & *cogitatio* ipſa *volvi* dicitur apud Minuc. Felic. *c.* 1. Sed primo modo Virg. Eclog. ix. *v.* 37.

Id quidem ago & tacitus Lycida mecum
ipſe *voluto*.

Igitur nec Pronomen *ipſe* ullo modo tentandum, etſi illud ſaepe ludibrio fuerit librariis . infra *c.* lii. n. 2. *cum ſententias nonnullorum* mecum ipſe *reputo*. ibi in quinque MSS. offendi *ipſe mecum*, & in uno pro *ipſe*, *egomet*. Eadem varietas Jug. *c.* lii. n. 9. cxii. extr. cxiii. n. 1. & 3. obvia Apulej. iii. Met. p. 140. *Diu denique ac multum* mecum ipſe *deliberavi*. adde Eumd. viii. Met. p. 208. Senec. Agamemn. *verſ.* 116. Tecum ipſa nunc *evolve femineas dolos*.

Neque insioiae consuli procedebant. *Neque*, excipiente *Et* ſaepe ponit Noſter, vide Jug. *c.* i. n. 5. Cic. x. epiſt. i. extr. Nec *miror*, & *gaudeo*. Vopiſcus Tacito *c.* xii. Nec *tacendum eſt*, & *frequenter intimandum*. male itaque & omittunt. Remenſ. 1. & quaedam edd. Porro *Conſuli* dixit Paſſive, pro *Conſuli factis* , ſive a Nomine, ſive a Verbo pendere autumes. Illo modo Cato de R. R. *c.* v. *Semen ſatui*. Auſon. Ephemerid. *Cauſſa rebus creandis*. Seneca ad Polyb. *c.* xxxi. *rebus humanis praeſes*, Hoc Noſter mox n. 3. *inſidias* conſuli *maturent ;* adde ſupra *c.* xi. n. 4. Senec. i. de Clem. *c.* vi. *tribus* theatris *viae poſtulantur*. Caeſar. i. Gall. *c.* xxx. *ut locum* domicilio *ex magna copia deligerent*. Ita non eſt, quod in Verbo *procedere* haeſites, quod alibi, ut Jug. *c.* lxxxv. n. 5. cum Dandi caſu , commodi notione, compoſuit : etſi iſte ibi Caſus commode cum voce *benefacta* jungatur, & Verbum, ut hic, praeciſe intelligatur. Atque ſic interpretatur Perizonius ad Sanct. iv. *c.* iv. n. 10.

Urbem vigiliis munitam. Guelſ. ii. in mar-

exercitum augere, ac prius, quam legiones ſcriberentur, antecapere, quae bello uſui forent; nocte intempeſta cum paucis in Manliana caſtra profectus eſt. Sed Cethego atque Lentulo, ceteriſque 2
quorum cognoverat promtam audaciam, mandat, quibus rebus poſ-

margine tantum *vigiliis* recenter adpictum eſt; locum mutat in Vinar. 2. tribuſque aliis: & poterat per ſenſum quidem abeſſe, at non per morem Salluſtii, qui ſic Jug. *cap.* XXVIII. numer. 4. *auctoritate munire.* ubi vide. Vopiſcus Caro *cap.* II. *Numa civitatem* religione *munivit.*

OPTUMUM FACTUM. Sic Acad. Guelf. 8. & 10. praeter edd. Gruteri, Parei, Waſſii. idemque ex MSS. reſtituimus c. LV. n. 1. *conſul optumum* factum *ratus, noctem antecapere.* c. LVII. n. 5. *optumum* factum *ratus, fortunam belli tentare.* Jug. c. CVII. n. 5. *quare optumum* factum *videri, per media ejus caſtra tranſire.* in quibus prioribus tamen iſtae edd. ut hic vulgares, male *factu* tenent. Notum eſt iſtud *Bonum factum*, unde hoc manaſſe ſuſpicatur Colvius: Notatum etiam aliis Plautum & Apulejum ſimiliter *Optimum factum* dixiſſe, Symmachum *difficile factum*; quo & Purſchius traxit Arnobii *difficile dictum.* Vide Interp. Plauti Pſeudol. A. 1. Sc. II. v. 52. Pricaeum ad Apulej. Miles. 1. p. 37. quem tamen editores in Juſtin. XIV. c. II. n. 6. non audiunt. Terent. Andr. A. 1. Sc. V. *humanum factum*: ubi quidam, teſte Donato, *factu.*

MULTA ANTECAPERE. Fabric. 1. *multo praevenire antecapere ea, quae;* 2. *multo praev. & antec. ea, q.* Guelf. 9. *multa praev. antec. e. q.* 1. & a. cum Heuſſ. & Vinar. a. *multa antecapere ea, quae;* Senat. 1. *multo praeire antecapere ea, q. b. u. f.* Ceteri *multa antecapere quae bello uſui forent.* Inde Gruterus exſculpſit nobis *multo antecapere, quae bello u. f.* quomodo Vinar. 1. quod quale ſit, profiteor, me non intelligere, ſi *prius multo ante* conjungas. Nam alia res foret, ſi diceremus a Criſpo eſſe, *multo ante praecipere, quae b. u. f.* ut Livius XL. *ad* multo ante prae*cogitatum facinus revoluta:* etſi ne ſic quidem favente τῷ *prius.* Ciacconius hic verum vidit, cum vocabulum *multa* vacare opinatus eſt: quod ego ita ab correctoribus additum cenſeo, uti ab aliis *ea;* quaſi non infinitis locis Verba cum Demonſtrativis Pronominibus jungantur. Sic Noſter ſupra c. XIII. n. 2. Sic ſaepiſſime Livius *ſacrificare*, quibus *Diis videretur*, vide XXXII. c. I. XXXVI. c. XXI. adde XXXIX. c. XI. & alia. Cic. VIII. epiſt. IV. n. 5. X. epiſt. XXI. n. 2. Et Salluſtium quidem pervolventi conſtabit, haud raro ejuſmodi Additamenta male adjici Verbis aut Pronominibus. infra c. XLIV. n. 6. *parata eſſe*, quae *juſſerit.* ubi in quatuor MSS. legi *omnia parata eſſe, quae i.* adde *cap.* XLII. num. 2. XLIX. num. 4. Jug. c. XI. num. 5. c. LX. n. 1. reliqua. Quod praeterea ad librariorum Gloſſam attinet, qui *praevenire* de ſuo addiderunt, eam refellit Salluſtius ſupra c. XII. num. 3. infra c. LV. num. 1. Jug. c. XXI. num. 3. quem imitatur Dictys II. *cap.* VIII. *uti propere inſtructo exercitu* tempus *profectionis* antecaperent. Nunc *prius* cum Verbo *antecapere* jungas licet, & habes Liv. XXI. c. XXXII. *quanquam fama* prius praecepta *res erat*, & plures idoneos auctores.

QUAE BELLO USUI FORENT. *Bello* inter verſus modo adpingitur Guelf. 12. vide c. XXXI. extr. Supra etiam *ſcriberentur* vitio, ut arbitror, librarii omiſſum eſt in Guelf. 5.

NOCTE INTEMPESTA. Reſpice ad *cap.* XXVII. num. 3.

IN MANLIANA CASTRA. *Manliana* pauci ex noſtris, iiſque recentiores; plures *Malliana* aut *Manliana* ſcribunt. vide c. XXIV. n. 2.

2. ATQUE LENTULO, CETERISQUE. Guelf. 11. *& ceteris.* Mihi tam *&*, quam *que* ſuſpectum, qui credo Salluſtium ſine copulis *Cethego, Lentulo, ceteris* ſcripſiſſe, ut ſupra c. XV. n. 1. infra c. XXXIX. n. 2. LVII. n. 1. & alibi ſaepe *alia.* Confer Jug. c. LXVI. n. 1.

QUORUM COGNOVERAT PROMTAM AUDACIAM. Fabric. 1. & Senat. 2. *cognovit*, ex compendio ſcripturae: Academ. *agnoverat:* Nullus tamen *noverat.* Librarius Incert. 2. primo haeſitavit *propriam*, an quidvis aliud ſcriberet; poſt tamen dedit *promtam.* Recte. Curt. IX. c. VI. n. 10. *ne admirari quidem poſſet, tam* promtae *eſſe te ad omne diſcrimen* audaciae. Tacit. 1. Ann. c. LVII. *Quanto quis* audacia promtus. Gloſſae reddunt *facilem:* quomodo Quinctil. XI. c. III. *cui in iis, quae ſubito dicenda erunt*, facilitas promta *defuerit.*

QUIBUS REBUS POSSET. Guelf. 7. Vinar. 2. & ed. vet. *ut quib. r. p.* quae particula in aliis etiam edd. alio loco viſitur, quam tamen reticet Noſter ſupra c. XXIX. n. 2. infra c. XXXIII. extr. XLI. n. 5. L. n. 2. orabat, *grege facto ad ſeſe irrumperent.* ibi vulgo addunt *ut.* ſic Jug. c. LVI. n. 2. & pluribus aliis locis, ubi ſimiliter librarii fere ſemper peccarunt. adde infra c. LVIII. extr. Deinde *rebus* delet Guelf. 10. & ab co-

poſſent, opes factionis confirment, inſidias conſuli maturent, caedem, incendia, aliaque belli facinora parent: ſeſe prope diem cum
3 magno exercitu ad urbem acceſſurum. Dum haec Romae geruntur, C. Manlius ex ſuo numero ad Marcium Regem mittit, cum mandatis hujuſcemodi:

CAP.

correctore tantummodo additur Guelf. 2. Ceteri ſervant & Cic. XIII. epiſt. IX. n. I. *intellexi cupere ei ſocietati, quibuſcumque* rebus *poſſes, commodare*. Corn. Nep. Attic. *c.* XI. *ut plurimis, quibus* rebus *poſſet, eſſet auxilio.* adde Cicer. II. Offic. *c.* XXIV. & confer ſupra *c.* IV. n. 3. *c.* XVIII. num. I.

Opes factionis confirment. Gu. 12. *opem:* Eccard. Baſil. I. *copiis:* Fabric. 2. *opes pactionis.* Guelf. 5. *opes factiones*. Omnes falſo, etſi hic aliquantulum moratur. Supra *c.* XVII. num. I. opes ſuas, *magna praemia conjurationis docere.* alia ad illa Jug. *c.* XLVI. extr. *exercitum brevi* confirmavit.

Insidias consuli maturent. Sic *c.* XV. n. 3. *facinus maturare* dixit, Jug. *c.* XXXVII. extr. *properare aliqua*, *c.* LXXVII. n. I. *quid feſtinare*. Leve eſt, quod Guelf. 4. habeat *maturarent*; quomodo mox 9. Incert. 2. & Baſil. 2. Vinar. I. *pararent.* nam ſcribis acceptum eſſe ferendum, ex *c.* XXXVI. n. 3. patet, ubi idem tentarunt. Alibi tamen plerumque Imperfectum tempus in hac ſtructura Criſpus poſuit. male Baſ. 3. *inſidias conſulis*.

Aliaque belli facinora parent. Guelf. 6. *aliqua.* Struv. *alia omniaque belli f.* Verum & hic Salluſtium ſine *que*, *alia* ſcripſiſſe cenſeo; quandoquidem *alia*, *cetera*, *reliqua* per ſe illum ſenſum inferunt, quem nos per copulam quaerimus. vide *c.* LI. n. 40. At Ciacconius quod Verbum *parent* tentet, & potius *patrent* legat, in hoc ab iſto diſſentio. non ſolum propter Codd. qui omnes hoc loco *parent*, aut *pararent* exhibent; ſed etiam, quia *parare* non ad longam *praeparationem*, ſed proxime ad ipſa facinora ſpectat. Sic *proficiſci parat*, qui in eo eſt, ut ſtatim proficiſcatur, *c.* XLVI. n. 4. Hinc *c.* XLIV. *In urbe* parata *eſſe, quae juſſerit*. adde ſupra *c.* VI. n. 5. *c.* XXVII. n. 2. *Conſuli inſidias tendere*, parare *incendia. c.* XLIII. n. 2. *Inter haec* parata *atque decreta*. *c.* XLVIII. n. 4. *de paratis incendiis, de caede bonorum.* adde *c.* LII. extr. & *c.* XXXV. n. 5. Et ad hunc fere modum τὰ ἕτοιμα exponit Scholiaſtes Thucydid. I. *c.* LXX. Neque enim aliud ſignificat Auctor, niſi Catilinam voluiſſe, ut omnia *parata* eſſent (*c.* XLII. & XLIII.) cum ipſe ad urbem accederet. Alibi tamen *parare* & *patrare* confunduntur. vide Jug. *c.* XIII. n. 5.

Propediem ad urbem accessurum. In vetuſtis diviſim ſcribitur *prope diem*; unde Gloſſa nata Guelf. I. *ante lucem*. inſulſe. *prope diem* primo ita dixere, uti *ad diem*, *indies*, *ante diem*, *poſt diem* cetera, & noſtrates dicere ſolent *naechſter Tage*, pro brevi, ſtatim. vide ſupra ad *c.* V. num. 7. Certe Donatus ad Ter. Adelph. A. V. Sc. V. extr. ὑφὲν agnoſcit in ea voce, & membranis obſequi licebit. Eaedem in voce *acceſſurum* nihil mutant. Senat. 2. & Heuſſ. delet Praepoſitionem, habetque *prope diem* urbem *acceſſurum*. vide *c.* XLI. extr.

3. Ex suo numero. *Etliche aus ſeinen Mitteln*, quoſdam de ſuis, ſicut *c.* XLII. num. 3. & Jug. *c.* XVIII. n. 4. *Ex* eo numero *Medi & Perſae:* & *c.* XXXV. n. 6. Hirtius de B. Alex. *c.* X. *cum aquandi cauſſa remiges in terram expoſuiſſet, nonnulli ex eo* numero, *ab equitibus hoſtium ſunt excepti*. Eleganter inprimis & saepiſſime de *militibus* dicitur, quorum *cohortem*, ſive certum *ordinem* ſaepe *numerum* vocant. Sozomenus I. *c.* VIII. Ῥωμαίων τάγματα, ἃ νῦν ἀριθμοὺς καλοῦσι. de quo multa Lipſius ad Tacit. I. Hiſt. *c.* VI. Cl. Puteanus ad Pacat. Paneg. *c.* X. p. 804. Heinſ. ad Ovid. Her. Epiſt. VIII. *verſ.* 24.

Legatos ad Q. Marcium Regem mittit. Sic quidem vulgo circumfertur, ſed vocabulum *legatos* non legitur in Fabric. I. neque in Guelf. 3. niſi, quo corrupti ſunt, ab alio atramento. & tralaticium eſt, *mittere* Ciceronem, Senecam, Quinctilianum & alios abſolute ponere pro *epiſtolam* modo, modo *nuncium*, *legatum* mittere, quod indicavi ad Cicer. II. epiſt. VIII. n. 2. & XI. ep. VIII. n. I. Hic vero *mittit ex ſuo numero* idem notat, ac *mittit* quoſdam *ex ſuo numero*, quod ex Liv. I. *c.* XXXIV. patet: *Tum e ſuis* unum *ſciſcitatum Romam ad patrem mittit*. Omittit Noſter etiam Jug. XCIII. n. 7. *Marius cum Ligure promiſſa ejus cognitum* ex praeſentibus *miſit*. Juſtin. VIII. *cap.* II. *non* ex ſuis civibus, *ſed Philippum Macedoniae regem, ducem eligunt*. de qua Ellipſi plura ad Jug. *c.* LXXXV. num. 12. legas. Sueton. Othon. *c.* VI. *ibi* miſſis, qui *Galbam & Piſonem trucidarent:* & hac forma nihil frequentius. Sed neque Praenomen *Quintus* in ullo MS. viſere fuit, nec vidit Gudius in Remenſibus. Vinar. 2. & edi-

Digitized by Google

CAP. XXXIII.

DEos hominesſque teſtamur , Imperator , nos arma neque contra patriam cepiſse , neque quo periculum homini faceremus , ſed uti corpora noſtra ab injuria tuta forent ; qui miſeri, egentes, violentia atque crudelitate foene- 1

& editio vet. mutato ordine ad *Regem Marcium* eo more, quem ad principium libri expoſuimus. adde *c.* LX. n. 5.

CUM MANOATIS HUJUSCEMODI. Quibus hujuſcemodi *mandaverat* perſerenda, non vero ep. eſt, quae ſequitur oratiuncula; etſi ſalſo in quibuſdam Codd. inſcribatur. Neque nomine Manlii, ſed totius illius copiae, quam habebat Manlius, loquuntur. Alibi quidem obliqua Oratione ejusmodi proferuntur, uti *cap.* XLIV. extr. Jug. *cap.* XXI. extr. Sed recta etiam in uſu, ut apud Sueton. Calig. *cap.* XXV. *Adbibitum coenae nuptiali* mandaſse *ad Piſonem contra accumbentem:* Noli *uxorem meam premere. Mandata* paſsim hoc ſenſu reperiri, notavi ad Cic. ITI. epiſt. III. n. I. adde Symmach. X. epiſt. LXXII. *et ut legatus civium* mandata *commendo*. nec infrequentius eſt *mandare* pro nuncio indicare ; *mandatus* pro miſſo ; denique *mandator* pro miſſore apud auctores aevi ſequioris. vide Barth. XIV. Adverſ. *cap.* XIII. Etiam *epiſtolae* dicuntur *mandata*. Heſychius: *ἐπιστολαί, ἐντολαί*. & ſic Suidas.

CAP. XXXIII. 1. DEOS HOMINESQUE TESTAMUR. Teſtes facimus, *teſtificamur*, Coelii verbo Epiſt. XVI. n. 2. & ipſius Ciceronis in Bruto; Livio. *Deos facere teſtes*. Noſter Jug. *c.* LXX. n. 4. Teſtari *Deos per quos juraviſſet*. Vopiſc. Aurel. *c.* VIII. teſtor *omnes Deos*. Sic Prudent. Paſſ. X. *v.* 996. Teſtor *ſalutem principis*. Sever. Vit. Mart. *cap.* XXV. *Jeſum* teſtor, *ſpemque communem*. adde Juſtin. XVIII. *cap.* VII. n. 5. Cic. III. ep. X. n. 4. X. ep. XXXV. n. I. Gronov. ad Sen. VII. Beneſ. *c.* XVI. & Briſſon. VIII. Form. p. 716. ſeqq. pro eo *Deum hominumque fidem* habes ſupra *c.* XX. n. 10.

IMPERATOR. Sic vocatur *cap.* XXX. n. 4. & recte, quia hoſtibus ſuſis triumphum petebat. quo titulo milites poſt victoriam ſuos duces decoraſſe ſcribit Appian. II. Civ. p. 455. Sed Duces etiam, qui erant cum *imperio*, & poteſtatem belli gerendi habebant, ita appellati, Cic. I. de Orat. *c.* XLVIII. Jam qui provinciis praeerant, ſi hoſtis metueretur, erant cum imperio. Id. III. Fam. ep. II. etſi id *c.* XXX. de Marcio non expreſſe tradatur, ſed de Praetoribus. Ergo utroque modo non injuſte Q. Marcius Rex a Manlianis ita ſalutatur.

CONTRA PATRIAM CEPISSE. In Guelſ. I. eſt *concepiſſe:* quaſi ad omnem multitudinem vocabulo accommodatiore ; uti ſupra *c.* XXXVI n. 5. *concedere*. Et Florus quidem *corripere arma* ita dixit I. *c.* IX. IV. *c.* XII. n. 32. ſed ex illo Codice nihil novandum. vide *c.* XIX. n. I. uti neque ex Baſ. 3. *qui ſuſcepiſſe*. Alterum habes *c.* XXX. n. I.

NEQUE QUO. Fabric. 2. Remenſ. a. Guelſ. 3. *quod*. Mirum videbitur nonnullis, quibus facile eſt *quo* Conjunctionem facere, & per *ut* exponere. Sed illis librariis ſine dubio, ut eſt, ſextus caſus Pronominis fuit, non aliter quam *c.* XXXIV. n. a. ubi vide.

PERICULUM ALIIS FACEREMUS. Remenſ. I. *alicui:* longe elegantius Guelſ. 3. *periculum* homini *faceremus*. quod probo. ſaepe enim *homo* loco Pronominis indefiniti ponitur, ut modo *ille*, de quo ad *c.* XLVIII. n. 5. modo *aliquis* ſignificet, Phaedr. IV. Fab. VIII. *v.* I.

> Homo *ſimul ac venit in magnum periculum*,
> *Effugium repperire* alterius *quaerit malo*.

adde Burmann. ad I. Fab. XVI. *v.* I. Plaut. Moſtell. A. II. Sc. I. *v.* 60.

> *Pluma haud intereſt, patronus an cliens probior ſiet*
> Homini, *cui nulla in pectore audacia*.

AB INJURIA TUTA FORENT. Fabric. 2. Guelſ. 9. *ab injuriis*: neutrum habet Guelſ. 12. in contextu ; editum tamen in margine. Uterque numerus Criſpo placet. ſupra *c.* IX. extr. *accepta* injuria, *ignoſcere, quam perſequi malebant*. infra *c.* XXXV. n. 3. & *c.* LI. n. II. *neque cuiquam mortalium* injuriae *ſuae parvae videntur*. Recte *ab injuria tuta* dixit. Phaedrus I. Fab. XXXI. *v.* 9.

> *Qui vos* ab *omni* tutas *praeſtem* injuria.

uti Idem III. Fabr. VII. 10. a furibus *tueri domum*. Sic & *periculum facere cui* haud nove dicitur. Cic. Divin. *cap.* XIV. *ipſe metuere incipies, ne innocenti* periculum faceſſeris. Tacit. IV. Hiſt. *cap.* XLIII. *qui* nulli *umquam ſub Nerone* periculum faceſſiſſet. XVI. Ann. *cap.* XIX. *Fregique annulum, ne mox uſui eſſet ad* facienda pericula. Adde Rhenan. ad XIII. Ann. *cap.* XXXIII.

QUI MISERI-SUMUS. Incert. I. ſupra *qui* habuit

Digitized by Google

foeneratorum plerique patriae, ſed omnes fama atque fortunis expertes ſumus: neque cuiquam noſtrum licuit, more majorum, lege uti, neque, amiſſo patrimonio, liberum corpus habere: tanta ſaevitia foeneratorum atque

buit *nos*, expoſuionis gratia. recte. *noſtra* enim abs *qui* ita ſaepiſsime excipitur, quaſi *noſtri* poſitum fuiſſet. Sic et *mea*, *veſtra* cum ceteris. Jug. *cap.* LXXXV. n. 28. *Sed quoniam* veſtra *conſilia accuſantur*, qui *mihi ſummum honorem impoſuiſtis*. Terent. Andr. Act. I. Sc. I. *verſ.* 70. *Laudare fortunas* meas, qui *gnatum habere tali ingenio praeditum.* & ſic alii frequentiſsime. quare nunc ſimpliciter ita explico Cic. I. ep. IX. n. 31. *Illud quidem certe* noſtrum *conſilium laudandum eſt*, qui *meos cives ſervis armatis objici noluerim*. In aliis poſſeſſivis idem uſu venire ſolet. Apulej. II. Met. p. 121. *id omne* latrocinalis *invaſit manus*: quorum *audaciae repugnans frater meus occiſus eſt*. quaſi dixiſſet *latronum*; etſi & alia hic ſubſit ratio, quae tamen altera illa poſterior. De *foeneratoribus* paullo inferius.

Plerique patriae. *Patriae* invenit in vetuſtiſſimis ſuis Nazar. & Commelin. Gruterus, Gudius in Remenſ. I. Cl. Iſelius in Baſil. I. nos in Academ. Senat. I. & Guelſ. 4. (etſi in Senat. I. verba ita concepta ſint: *plerique* patriae, ſed o. *famae atque fortitudinis*. mox tamen eadem manus *ti* & *di* ſyllabas inducit.) nec invidebimus Salluſtio ſuam elegantiam, qua alibi ita diverſos Numeros, Modos, Perſonas conjungit, ut hic Caſus Patrium & Auferendi. Vide *cap.* XXXIII. n. 6. Sic *cap.* XXV. n. 2. docta *litteris*, *multa alia*. Jug. *cap.* LXXXIV. n. 2. *pleroſque* militiae, *paucos* fama *cognitos accire*: id ibi ex MSS. reſtituo. adde *cap.* XXXIII. n. 2. & c. n. 2. Uſitate magis Jug. *cap.* VII. n. I. *ubi videt neque* per vim, neque inſidiis *opprimi poſſe*. *cap.* XXII. n. 2. ob *eaſdem* artes, *non* penuria *liberorum adoptatum eſſe*. Sed infra geminum ex Nazariano Gruterus notavit *c.* LI. n. 37. *neque* conſilii, *neque* audacia *umquam eguere*. *c.* XLVI. num. 2. *poenam ſibi* oneri, *impunitatem* perdundae reip. *fore*. Plaut. Aſin. A. III. Sc. II. *v.* 31. *ut meque*, *teque*, *atque* ingenio *noſtro* decuit. Catullus Carm. XCV. *v.* 1. 2.

> In te, *ſi* in quemquam, *dici pote*, *putide Vetti*
> *Id quod* verboſis *dicitur* & fatuis.

Sueton. Othone *cap.* VII. *Dicitur ea nocte per quietem* pavefactus-*poſtridie quoque graviter* prolapſum. Horat. I. Sat. VI. *v.* 110. *Hoc ego commodius* quam tu, *& mille* aliis *vivo* Zeno. Veron. Serm. XXXIII. *Bonus eſt* in quem *ſperavit*, *& ſperandum* in eo *eſt*, *quia miſericor eſt*.

Fama atque fortunis expertes sumus. Fabric. uterque, Vinar. I. Academ. a prima manu & Senat. 2. *fortuna*: forte eo, quod *fama* Numero ſingulari praeceſſerat; quam cauſſam nullam eſſe ex dictis ad Jug. *cap.* LVII. extr. conſtat. quin potius *fortunis* ſignificantius eſſe, notat Donatus ad Ter. Andr. neque aliter pars maxima Auctorum. ſed appoſite Cic. in Piſon *c.* XVII. *Cum omnes* fortunis, *multos* fama *vitaque privaſſet*. Cum ſexto autem Caſu *expers* jungitur, uti apud Lucretium, Catullum, Plautum, vide Muret. ad Catulli Carm. LXVII. p. 82. Giſan. ad Lucret. p. 341. & Taubman. ad Plaut. Amphitr. Act. II. Sc. II. *v.* 81. & qui Noſtrum multo maxime imitatur Dictyn Cret. II. *cap.* IV. *prorſus nullo*, *aut perpaucis* clade *belli ejus* expertibus.

More majorum. Quod adeo aequum fuerat. vide ad *c.* LII. extr.

Lege uti. Praeſidio legis agere aut tutum eſſe: legem in utilitatem ſuam vertere. Sic *c.* XII. extr. *imperio uti*. *c.* XXXIX. n. 4. *victoria uti*. Juſtin. XI. *c.* VII. extr. *violentius* oraculo uſus *gladio loramenta caedit*. quem locum recte defendit & pluribus illuſtrat Cl. Burmannus ad Petron. Sat. *c.* CXII. *Leges* autem *foenora* & *uſuras* circumſcribentes variae celebrantur, *Liciniae*, *Duillia Maenia*, *Genutia*, *Sempronia*, *Valeria* aliae, vide Sigon. II. de ant. jur. Civ. R. *cap.* XI. Auguſtin. de Legib. & Manut. *cap.* XVI. atque omnino Tacit. VI. Annal. *c.* XVI.

Liberum corpus. Ea enim olim erat impotentia foeneratorum, ut in debitorum terga quoque ſerviliter ſaevirent, Flor. I. *c.* XXIII. quando quidem, qui ſolvendo non erant, creditoribus dedebantur, ut ſerviendo ſatisfacerent. Livius VII. *c.* XXXIV. *Fama atque corpore judicati atque addicti creditoribus ſatisfaciebant*. quam debitorum conditionem quamquam leges varie mitigaſſent, manſit tamen aliquandiu ut nexi eſſent, aut in vincula truderentur. vide Raevard. ad Lege XII. Tabb. *c.* VIII. Quinct. Declam. III. *Cum ex domo foeneratoris addictus lacero verberibus tergo proruпiſſet in publicum*. adde Valer. Max. IV. *c.* VIII. n. 3.

Foeneratorum. Hanc vocem cum adhaerenti Copula ſine ſententiae detrimento expungi poſſe cenſeo; ſed Codd. non addicunt. Erant

atque Praetoris fuit. Saepe majores veſtrum miſeriti plebis Romanae 2
decretis ſuis inopiae opitulati ſunt: ac noviſsume memoria noſtra, propter magni-

rant autem *foeneratores* cives opulenti, qui ſub uſuris pecunias aliis locabant. Sed quia illi ſaepe injuſti nec modum nec modeſtiam habebant, factum, ut fere ubivis hoc nomen pro convicio legatur, & ipſum nomen *foenus* optimo cuique inviſum fuerit: ut Catoni, cui *foenerari* & *hominem occidere* paene idem apud Cicer. II. Offic. *c.* XXV. Sic in vocibus *foenus* & *funus* ludit Ambroſius Tob. *c.* X. & ipſe Cicero jubet juventutem cavere *ne foenore trucidetur* pro Coelio *c.* XVIII. Confer de *foeneratoribus* Alexandr. I. Gen. D. *cap.* VII. Salmaſ. de Uſur. p. 542. Gronov. IV. Obſerv. *c.* XXIV. & Nic. Abram. ad Cic. l. c. Inter conjuratos autem maxime ejuſmodi homines fuiſſe, qui ſolvere nolebant, aut non poterant, inde liquet, quod Cic. V. ep. VI. profiteatur, *ſe foeneratores obſidione exemiſſe*: id quod magis aperit II. Offic. *c.* XXIV.

PRAETORIS. Qui judiciis praeerat, lege 2. §. 27. 28. de O. I. quem eo accuſant, quod legis praeſidium eripuerit: ſiquidem obſervat Sigonius loco dicto Praetores modo ſeveriores, modo mitiores in foeneratores leges in jure dicundo obſervaſſe, prout vel creditoribus, vel debitoribus faverent: quae ſane *iniquitas* fuit, ut infra nominatur.

2. SAEPE. Uti per legem *Unciariam*, cujus meminit Feſtus p. 595. & vulgo hujuſmodi ab ordine Senatorio fieri ſolitum, gloriatur Cicero II. Offic. *cap.* XVIII. Lege Livium VI. VII. VIII. alibi.

MAJORES NOSTRI. Sic plerique omnes Codd. aliorum & noſtri. Omnes dicerem, ſi de Remenſibus ſatis conſtaret, & Fabric. I. primitus habuiſſet, qui ſaltem inter verſus exhibet *veſtri*: quod in contextu ſcribunt Heuſsian. & Senat. 2. Atqui A. Gellius XX. *cap.* VI. ex ore Apollinaris memorat, antiquiſsima exemplaria hic *Veſtrum* habuiſse, ex quo poſtea *veſtri* ſit factum. Inde Manutius jam repoſuerat *veſtrum*, quem tamen nemo meliorum editorum audire voluit. Gruterus etiam ne quidem locum habere poſse putavit: quia, credo, ad Marcium directa oratio. At mox infra dicunt: *Te atque Senatum obteſtamur*; et ſic alibi magiſtratus adloquuntur, ut ſimul ad omnes magiſtratus, Senatum & Populum R. reſpiciant. Latinitatem vide apud Noctium ſcriptorem defenſam, & eſt talis, qualis ſupra *juventus nobilium*, *belli ſpolia*, infra *facinora rei militaris* cum ſimilibus: qualis illa Cicer. II. epiſt. VI. extr. Tui *unius ſtudio* ubi vide. Placuit igitur auſcultare Gellio, cui *c.* V. omnes fere editores obedientes fuerunt, qui ejus auctoritate *loquentiam* pro *eloquentia* reſtituerunt. nam MSS. hic non multum fido, qui & alibi *noſtra* & *veſtra* confundunt: & Salluſtius pro more ſuo *Voſtrum* ſcripſerat, uti Plautus aliique vetuſtiores. hinc lapſus fuit facilior.

MISERITI. Remenſ. 2. Incerti, Acad. Fabriciani, Baſileenſes, Senatorii, Vinarienſes, Guelf. 1. 3. 4. 6. 9. 10. 11. & ab correctore 12. cum ed. vet. *miſerti*; Eccard. & Gu. 2. *miſerati*. Ceteri cum Gellianis rectius *miſeriti*: ad quam formam Salluſtius *juvaturum*, *arguiturus*, *alitus* pro *altus* dixit. vide ad Jug. *c.* LXIII. n. 3. & Priſcian. X. p. 882.

INOPIAE EJUS. Remenſ. 1. delet *ejus*, & id ipſum in Guelf. 9. aliiſque locum mutat. mihi valde odioſum eſt, &, neſcio quo pacto, gravitatem Salluſtii infringere videtur. vide & *c.* XV. extr. LI. n. 12. Jug. *c.* V. n. 6. XV. n. 1. quorum conſenſu delevi.

MEMORIA NOSTRA. Male edd. quaedam *veſtra*, quod in nullis MSS. viſitur, quorum tamen aliquot genus dicendi explicare voluerunt, ut Guelf. 3. 7. 11. Struv. & Baſil. 3. qui habent *in memoria noſtra*; id quod alia via intendit Vinar. 2. & ed. vet. ubi legitur *At noviſſume memoria* exiſtente *noſtra*, quomodo & Scaurus explanat apud Diomedem 1. p. 303. Noſter infra *c.* LI. n. 32. noſtra memoria *victor Sulla*. *cap.* LIII. n. 6. *ſed* memoria mea *ingenti virtute fuere viri duo*. adde Jug. *cap.* CXII. n. 2. De iſta formula Plin. II. epiſt. XIV. *At hercle* ante memoriam meam; *majores natu ita ſolens dicere*.

VOLENTIBUS OMNIBUS BONIS. *Boni* ab Latinis appellantur vel *divites*, quibus bona & facultates ſuppetunt, ut Jug. *cap.* LXXXVII. n. 2. de Mario, qui capite cenſos & egentiſsimum quemque milites ſcripſit, *id factum*, inquit, *alii inopia* bonorum *memorabant*. Hinc *foeneratores* ſingulatim *boni* & *optimi viri* appellantur, Cic. IX. ad Attic. epiſt. XII. *Praetores jus dicunt? Aediles ludos parant?* Viri boni *uſuras perſcribunt?* vide Gronov. IV. Obſerv. *c.* IX. Plaut. Curcul. A. IV. Sc. 1. *v.* 14.

In foro infimo boni *homines atque* dites *ambulant*.

Vel dicitur de *beneficis*, qua ſignificatione. Horatius 1. Sat. II. *v.* 49. *at hic ſi Qua res, qua ratio ſuaderet, quaque modeſto Munifico eſſe licet vellet* bonus *atque* benignus *Eſſe*. adde Hieron. in *cap.* V. Epiſt. ad Galat. & Serv.

Digitized by Google

magnitudinem aeris alieni, volentibus omnibus bonis, argentum aere ſolutum eſt. 3 *Saepe ipſa plebes aut dominandi ſtudio permota, aut ſuperbia* 4 *magiſtratuum, armata a patribus ſeceſſit. At nos non imperium neque divitias petimus; quarum rerum cauſsa bella atque certamina omnia inter*

ad I. Aen. v. 199. Vel de *potentibus* & *optimatibus* in rep. de qua ſignificatione multa Cicero pro Sextio. vide & ſupra *cap.* XIX. n. 2. Schulting. ad Senec. Controv. VI. & Graev. Lection. Heſiod. *c.* VI. Hanc autem, non illas, ſequi debemus hoc loco, ſi ad legem Valeriam hiſtoriam referre volumus: niſi cauſae ſuae ſerviiſſe Manlianos dicere volumus.

ARGENTUM AERE. Sic meliores ex noſtris. Incerti, Baſ. 1. & 3. Senat. 2. Heuſſ. Struv. Vinar. 2. Guelſ. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & ed. vet. *communi aere*: quorum quidam *ex*, quidam *de* Praepoſitiones inſuper addunt. Inde mirae olim extiterunt interpretationes loci, quas omnes refutavit, melioremque dedit Gronov. IV. de Pec. Vet. *cap.* V. adducto loco Velleii ex II. *cap.* XXIII. *In hujus locum ſuffectus Valerius Flaccus, turpiſſimae legis auctor, qua creditoribus* quadrantem *ſolvi juſſerat*. itaque *argentum* (*Seſtertius* non minus quam Denarius erat argenteus) *aere* (*As* quippe erat aerea moneta) ſive pro omni debito *quadrans* ſolutus eſt: ita ut pro ſeſtertio, aſſem; pro denario, ſeſtertium; pro mille numis, ducentos quinquaginta; denique pro omni debito *quartam partem* ſolverent, ac tres omnino creditori perirent.

3. SAEPE IPSA PLEBES. Voci *Saepe* in MSS. tribus ſupraſcriptum *Bis*, quae Gloſsa ex Jug. *cap.* XXXI. manavit. *Quatuor* ſeceſſiones numerat L. Ampelius *cap.* XXV. prima, ob injuſtitiam ſoeneratorum. vide infra Hiſtor. 1. ſecunda, propter ſtuprum ab Claudio Appio ingenuae virgini illatum, Livius II. Eutrop. 1. *c.* XVI. Tertia, ut Ampelius & Florus volunt ob matrimonia plebejorum cum patriciis, ſive ut Livius Epitom. XI. aliique habent, ob aes alienum. Quarta, diſcordia potius & ſeditio vocanda, ut plebeii quoque magiſtratus crearentur. lege Flor. 1. *cap.* XXIII. ſeqq. In Fabr. 1. legas: *Saepe* tamen *ipſa plebs*. Gruterus *plebs* edidit, incertum an ex ſuis libris, an quia Salluſtio ita dignum crediderit. Noſtri omnes hic quidem *plebs*, etiam Vinar. 1. qui tamen ab initio aliud ſcriptum quid habuit. alibi vero unus atque alter *plebes*; quam terminationem illuſtro ad *cap.* XXXVII. num. 1.

ARMATA A PATRIBUS SECESSIT. Vulgo edd. diſtinguunt poſt *armata*; ſed Guelſ. 2. & 5. cum Senat. 1. clare poſt vocem *magiſtratuum* diſtinctionem ponunt; Fabriciani, Acad. Sen. 2. & tres Guelf. nullam plane agnoſcunt: *ſeptimus* etiam ordinem pro nobis mutat *a patribus armata ſeceſſit*; Sed in tertio vox *armata* non eſt in textu, qui forte prae omnibus reliquis placebit: paullo ſaltem magis, quam Eccard. qui *a patribus* omittit. Noſtram autem diſtinctionem juvat ipſe Criſpus Jug. *c.* XXXI. n. 17. *Majore veſtri parandi juris & majeſtatis conſtituendae gratia bis per ſeceſſionem* armati *Aventinum montem occupavere*. 1. Hiſt. apud Auguſtinum: *Quibus ſaevitiis & maxime foenoris onere oppreſſa plebes*, armata *montem ſacrum inſedit*. Livius III. *c.* L. *quid ſibi vellent, qui* armati *Aventinum obſediſsent*. Flor. 1. *cap.* XXIII. *in ſacrum montem plebs* armata *ſeceſſit*. et ſic alibi & alii. Editores egit in tranſverſum nomen *permota* in medio *τῶν dominandi ſtudio*, & *ſuperbia magiſtratuum* poſita: cum tamen non poſsint ignoraſſe *Prozeugma*, ſive *Meſozeugma* Grammaticorum, quo *permoto* ad poſterius itidem trahitur, ſi nolueris Ablativum per ſe intelligere. Livius XL. *cap.* LIV. *Demetriade hibernabat, cum deſiderio* anxius *filii, tum poenitentia crudelitatis ſuae*.

4. NON IMPERIUM, NEQUE DIVITIAS PETIMUS. Baſil. 3. *non imperium, non divitias*. Guelſ. 3. *neque dominationis* & pro var. lect. *vel divitias*. male imperii & divitiarum cauſſa, bella atque certamina inter mortales eſſe, alii etiam docent. Lucanc. 1. v. 351.

Nam neque praeda *meis, nec* regnum *quaeritur armis*.

Mithridates IV. Hiſt. *Romanis una, & ea vetus* cauſsa *bellandi eſt cupido profunda* imperii *&* divitiarum. adde Grot. 1. de Jure B. & P. *cap.* II. §. VIII. n. 16. cum ejuſdem notis. de libidine dominandi, cauſſa belli vide ſupra *cap.* II. n. 2. de cupidine divitiarum egregie Lactant. II. *cap.* VI. Tacit. IV. Hiſt. *cap.* LXXIV. Auguſtin. II. Confeſs. *cap.* V. *Petimus* quam apte hic poſitum ſit, vide ad Jug. *cap.* XXIV. n. 5. *eum ſupra, quam ego ſum* petere.

BELLA ATQUE CERTAMINA OMNIA. Guelſ. 4. & 9. omittunt *omnia*; pro quo 3. habet *omnino*. An *omnino omnia?* ut *cap.* XXXVII. n. 1. omnino cuncta *plebes*.

NEMO BONUS. Addit Baſil. 2. *umquam*.

NISI

ter mortalis ſunt ; ſed libertatem , quam nemo bonus , niſi cum anima ſimul , amittit. Te atque Senatum obteſtamur , conſulatis miſeris civibus ; legis praeſidium , quod iniquitas Praetoris eripuit , reſtituatis ; neve eam neceſſitudinem imponatis , ut quaeramus , quonam modo , ulti maxume ſanguinem noſtrum , pereamus.

CAP.

Nisi cum anima simul , amittit. Remenſ. 2. Eecard. & Academ. *amiſit*. Adverbium *ſimul* non viſitur in Guelf. 3. & 6. idque ex Jug. *cap.* xiv. n. 23. *has omnes aerumnas* cum anima ſimul *amiſiſti* , huc translatum diceres. Certe ſine illo Vitruvius 1. Arch. *cap.* iv. *Piſces cum ad terram producuntur animam* cum aqua *relinquunt*. vide tamen *c.* ii. n. 5. ibi Codd. nihil movent, etiamſi Livius ſine *ſimul* idem dixerit. Simile quid habes cap. xx. n. 17. In ſententiam Seneca 1. de Ben. *cap.* xi. *Proxima ab his ſunt , ſine quibus poſſumus quidem vivere , ſed ut mors potior ſit : tanquam* libertas , *& pudicitia , & mens bona*. Idemque ii. Clem. *cap.* vii. *Hoſtes ſaepe ſalvos dimitti* ſcribit , *ſi honeſtis cauſſis , pro fide , pro foedere ,* pro libertate *in bellum accincti ſint*. adde Plaut. Aulul. A. 1. Sc. 1. *v.* 42.

5. Obtestamur , consulatis miseris c. Gu. 6. *teſtamur* vitio librarii ; illud habes Jug. *c.* x. n. 3. & alibi. Porro Fabr. 2. Baſ. 2. Senat. 1. Struvian. Incerti , Guelf. 6. 7. 8. 9. 11. *ut conſulatis* , ſollemni errore , vide ad *cap.* xxxii. n. 2. Denique idem Guelf. 6. *nobis miſeris civibus* ; ſed reſpice *c.* vii. extr. 1. Hiſt. *quo* (vobis) *captivis libertatis curam miſeria eximat*.

Iniquitas Praetoris. Fuit, qui in Academ. corrigeret *iniquus Praetor*. hominem Latinitatis haud ignarum fuiſſe , agnoſco : quippe ita ſaepe interpretari debes. at elegantias cave propterea corrumpas. Noſter *c.* xxxv. n. 4. *Cum & alienis nominibus* liberalitas Oreſtillae *ſuis filiaeque copiis perſolveret*. adde *c.* xxxv. n. 1. Supra cap. xx. n. 9. *ubi alienae* ſuperbiae *ludibrio fueris*. *cap.* lii. n. 32. *Parcite* dignitati *Lentuli , ignoſcite Cethegi* adoleſcentiae. vide omnino Jug. *cap.* v. n. 2. *cap.* xv. extr. Auſon. Perioch. Iliad. xxi. *Tum in campum Achille progreſſo , paſſim* ſtudia Deorum *pro ſua ſingulari parte depugnant*. h. e. Dei ſaventes , Dei ex ſuis ſtudiis. Lucret. v. *v.* 621.

Democriti *quod ſancta viri* ſententia *ponit*.

Liv. ii. *cap.* x. *grata erga tantam* virtutem *civitas fuit*.

Neve nobis eam necessitud. imponatis. *Nobis* vacat in Eccard. Vinar. 2. & ed. vet. ac dicere non poſſum, quare omiſerint, niſi ita in vetuſtis ſuis inveniſſent, cum librarii potius omnia planiora reddere ſoleant . Sufficit ſane , quod praecedit *miſeris civibus* , ut apud Liv. xxi. *cap.* xliii. *eadem fortuna , quae* neceſſitatem *pugnandi* impoſuit , *praemia* vobis *ea victoribus proponit , quibus ampliora homines ne ab Diis quidem immortalibus optare ſolent*. nec deſunt exempla iſtius importunitatis, qua tertium inprimis Caſum ſaepius inculcarunt , quaſi fulcrum quoddam Verborum : vide modo *c.* lviii. n. 1. Idem genus *neceſſitatem* ſcripſit in Fabr. 1. Incert. 1. quod jam *c.* xvii. n. 5. dicta refutant . Phraſin praeter Livium, habet Cic. pro Sulla *cap.* xii. mihi *de memetipſo tam multa dicendi* neceſſitas *quaedam* impoſita *eſt ab illo*. Juſtin. xxxi. *cap.* 4. *ne* ipſis *Aſiam ingrediendi* neceſſitatem imponeret . Plin. 1. ep. xx. extr. *Qui* tibi , *ſi mihi accederes , brevis epiſtolae* neceſsitatem, *ſi diſſentires , longiſſimae* impoſui . Zeno Veron. Serm. liii. *aliis* neceſsitas imponitur *indigendi*. Ambroſ. Hexaem. v. *cap.* xv. *Neceſſitas enim quae invito* imponit obſequium . Ulpian. leg. 1. D. quod met. cauſa : *propter* neceſsitatem impoſitam *voluntati contrariam*. Gerochus adv. Folmarum Prolog. *ſubſequentis operis* neceſsitas mihi impoſita *eſt*. Eodem modo dixit Noſter Jug. c. cii. n. 5. *ſimul* demeres nobis *acerbam* neceſsitudinem *te perſequi* : & Celſus 1. de Re Med. *c.* iii. *quies non ſemper contingere poteſt agendi* neceſsitatem habentibus , & Lamprid. Severo *c.* viii. *Ne quaeſo P. C. me* ad *hanc certaminis* neceſsitatem vocetis, ut cogar *tanto nomini ſatisfacere* . & Frontin. de Aquaeduct. *c.* xcvi. *Tutelam autem ſingularum aquarum locavi ſolitam invenio* ; poſitamque *Redemtoribus* neceſſitatem , *certum numerum ſervorum opificum habendi*.

Ut quaeramus. Haec inter lineas tantum habet Guelf. 3. quod non fruſtra memoravetim. *Quaerere* eſt niti , ſtudere ; quaſi *quaeramus modum* , *quo* &c. Propert. 1. eleg. vii. *v.* 6.

Nos , ut conſuemus , noſtro agitamus amores ,
Atque aliquid duram quaerimus *in dominam*.

adde infra *cap.* li. num. 6. *magis , quod ſe dignum fores , quam quod in illos jure fieri poſſet* , quaerebant .

Maxime ulti. Eſt hoc ad deſperationem reda-

CAP. XXXIV.

xxxv.
1 AD haec Q. Marcius: *Si quid ab Senatu petere vellent, ab armis*
diſcedant, Romam ſupplices proficiſcantur: ea manſuetudine at-
que miſericordia Senatum Populumque Romanum ſemper fuiſse, ut nemo
2 *umquam ab eo fruſtra auxilium petiverit*. At Catilina ex itinere
pleriſque Conſularibus, praeterea Optumo cuique litteras mittit:

redactorum, & quibus neceſse eſt aliorum culpa perire. *cap.* LVIII. extr. *cavete*, inulti *animam amittatis*. ubi vide. *maxime* in Senat. 2. & Heuſs. proxime verbum *pereamus* poſitum eſt. In Vinar. 1. *ulti maxime ſanguinem noſtrum*. iſque poſitus recte habet. Sic ſupra *cap.* XXII. n. 2. *quo inter ſe* fidi magis *forent*. ibi vide.

CAP. XXXIV. 1. AD HAEC Q. MARCIUS RESPONDIT. Verbum *reſpondit* pro adulterino habuit Gruterus, nec reperit Waſſius in Arondeliano, ipſe abeſſe video Gu. II. & cum Salluſtium alibi non poſuiſse cognoverim, abjeci. Sic Jug. *cap.* CIX. n. 1. *Igitur Sulla: pauca ſe coram Aſpare locuturum*. ubi vulgo: *Igitur Sulla reſpondit cap.* CXI. n. 1. *Ad ea Sulla pro ſe breviter & modice; de communibus rebus multis diſſeruit*. ibi Guelſ. 6. *modice reſpondit*. *cap.* cit. n. 12. Ad ea *Bocchus placide & benigne, ſimul* &c. Livius II. *c.* VIII. *Nihil aliud* ad eum nuncium, *a propoſito averſus, quam ut cadaver efferri juberet*. XXXVII. *cap.* III. Ad ea rex: *Si ab aliis ſibi* cet. Claud. Prob. & Olybr. *v.* 164.

> *Ductor* ad haec: *Optata jubes, ultroque volentem,*
> *Diva, rogas.*

Apulej. III. Metam. p. 131. *At ego nihil tunc temporis, quam flere poteram-Sed tamen, oborta divinitus audacia*, ſic ad illa: *Nec ipſe* &c. Virg. I. Aen. *v.* 40. *Cum Juno haec ſecum*. ibi Servius: *ſubaudimus locuta eſt: deeſt enim*. adde infra *c.* XLVII. n. 2.

PETERE VELLENT. Guelſ. 1. Baſil. 2. & 3. *velint*, forte quia mox *diſcedant*: quos nemo facile audiverit; vide Gronov. ad Sen. Epiſt. CXIV. infra *c.* XLVIII. n. 4. etſi ita Caeſar V. Gall. *c.* XLI. extr. *Non eſſe conſuetudinem populi R. ullam accipere ab hoſte armato conditionem. Si ab armis diſcedere* velint, *ſe adjutore* utantur, *legatoſque ad Caeſarem* mittant. ex quo tamen videas recte habere hoc loco *diſcedant, proficiſcantur*: quod & ipſe Criſpus firmat *c.* XXXVI. num. 3.

SENATUM P. Q. R. Sic ex omnibus noſtris ſoli Guelſ. 1. Baſil. 2. & 3. Incert. 1. (2. habuit *Senatum & pop. Rom.*) & a prima manu Academ. poſtea enim in illo factum, quod reliquos omnes occupavit *Senatum populi Romani*. Et Ciacconio quidem voces *pop. Rom.* abundare viſae ſunt; librarii autem quibus idem videri potuiſſet, maluerunt *P. R.* retinere, ſed ejecta Copula, quo id quod ſequitur, *ut nemo* ab eo *fruſtra auxilium petiverit*, melius concordaret: adeoque & haec Enallage Numeri, & vetus illa ſcribendi ratio *S. P. Q. R.* corruptioni anſam praebuiſse cenſemus.

AB EO. Senatu et populo Romano. Sic frequenter S. P. Q. R. *vult, jubet, decernit*, quia unum quaſi corpus repraeſentabat. Praeterea optimi Scriptores a numero Plurali ad Singularem divertunt, vide Donat. ad Terent. Eunuch. A. II. Sc. 1. & Bentlej. ad Horat. I. Carm. XXIV. *v.* 8. adde infra *cap.* LVI. n. 5. ſervitia *repudiabat*, cujus *ad eum magnae copiae concurrebant*. ibique *excurſum VIII.* quare perperam hae voculae abſunt ab Heuſſ. De iſta autem manſuetudine populi R. vide infra Jug. *cap.* CII. II. de Rep. Ord. *cap.* IV. Flor. II. *c.* VII.

2. EX ITINERE. Dum in via erat, dum proficiſcebatur ad Manlium. Jug. *c.* LVI. n. 3. *cognoſcit, Marium* ex itinere *frumentatum cum paucis cohortibus Siccam miſſum*. Vide & Hottomann. ad Caeſar II. Gall. *c.* XII.

CONSULARIBUS. Academ. *Conſolaribus*: Gloſſae MSS. *conſulum miniſtris*. peſſime. & pueri ſciunt, eſse Senatores, qui conſulatu ſint functi; ſicut *Praetorii, Aedilicii, Quaeſtorii*, qui Praeturam, Aedilitatem, Quaeſturam geſſerunt. vide Eutrop. V. *c.* VI. extr.

OPTUMO CUIQUE. Optimatibus. dixi ad *c.* XXXIII. n. 2. & *c.* VIII. n. 4.

LITTERAS MITTIT: SE FALSIS. Guelſ. II. *mittit & dicebat*, de Gloſsa, quod prodit 1. ubi pro interpretatione inter lineas: litteras mittit *ſc. dicens*. Caeſar I. Gall. *c.* XLII. in. *Arioviſtus* legatos *ad eum* mittit, *quod antea de colloquio poſtulaſſet, id per ſe fieri licere*. Noſter Jug. *cap.* XXV. num. 5. litteras *ad Jugurtham* mittunt, *quam ocyſsime ad provinciam accedat*. ubi itidem tres MSS. *dicunt* addidere. C. Nepos Timoth.

tit: *Se falſis criminibus circumventum, quoniam factioni inimicorum reſiſtere nequiverit, fortunae cedere, Maſſiliam in exilium proficiſci: non quo ſibi tanti ſceleris conſcius; ſed uti reſpublica quieta foret; neve ex*

moth. *c.* III. litteras *Athenas publice* miſit, *ſibi proclive fuiſſe Samum capere, niſi a Timotheo & Iphicrate deſertus eſſet.*

FALSIS CRIMINIBUS CIRCUMVENTUM. Fabric. 2. *praeventum*. non probo. vide ad *cap.* XXXII. extr. pro *criminibus* Ciacconii liber *criminationibus*: quod mera interpretatio. *Crimina* enim frequenter pro accuſationibus, criminationibus ponuntur. Tacit. XIII. Ann. *c.* XXXII. *avaritiae* criminibus *olim perculſus*. Liv. II. *c.* VII. *Se ſuperſtitem gloriae ſuae ad* crimen *atque invidiam ſuper-eſſe*. adde Cic. XI. epiſt. XXVII. n. 3. Serv. ad VII. Aen. *v.* 339. & Muncker. ad Hygin. Fab. XIX. Sed hic ne quidem ad eam ſignificationem confugiendum eſſe, ex *c.* XXXVII. n. 5. liquet.

FACTIONI INIMICORUM RESISTERE. Ed. vet. & Vinar. 2. *factione*: Guelf. 3. *reſtituiſſe*; voluit forſitan *reſtitiſſe nequeat*. Sed vulgata recte habet.

FORTUNAE CEDERE. Pati id, quod neceſſe ſit pati: ſubire, quae fortuna adtulerit. Vide EXCURSUM IV. in Catil.

MASSILIAM IN EXSILIUM PROFICISCI. *Maſſiliam*, cum ſolum verterent, elegerunt ſibi multi praeclari viri, C. Scipio, T. Annius Milo, alii: urbem nobiliſſimam Galliae Narbonenſis, hodie *Marſeille*, non alia magis re, quam funeſtiſſimo peſtilentiae malo, quo nuper miſere adflicta eſt inter omnes ſatis nota. Sunt tamen, qui doceant veterem illam Maſſiliam alio fuiſſe loco ſitam. Eam dicunt ab Phocenſibus conditam, tempore Tarquinii Priſci, Strabo, Solinus, A. Gellius. Studiis litterarum (Tacit. Agric. *cap.* IV. Strabo IV. p. 125.) armorum diſciplina, & ſocietate Romana maxime celebris, Cic. II. Offic. *cap.* VIII. adde Eumdem pro Flacco, Coel. Rhodig. XVI. L. A. *cap.* VIII. Cellar. Notit. O. A. II. *cap.* II. in MSS. aliquot ſcribitur *Maxilliam*, quomodo & alibi duo *SS* in *X* vertere ſolent. Lege & Cic. II. Cat. *cap.* VI. ubi memorat, amicos Catilinae in vulgus ſparſiſſe, Catilinam ſe contuliſſe Maſſiliam. de hujuſmodi *exilio voluntario* quaedam ad *c.* LI. n. 22.

NON QUO SIBI TANTI SCELERIS CONSCIUS ESSET. Guelf. 7. 9. & Fabric. 2. *non* quod *ſibi*: Academ. *non* quo ut *ſibi*. Sed *quo* eſt *eo*, *quo*, vel *quod*. Sic enim ſolent Latini, ut Cic. pro Roſc. Am. *cap.* XVIII. *Neque ego haec* eo *profero*, quo *conferenda ſint cum hiſce, de quibus nunc quaerimus*. Apulej. Apolog. p. 287. *Neque hoc* eo *dixi*, quo *me patriae meae poeniteret*. adde notam ad Cic. X. epiſt. XII. n. 3. Neque in hac ſolum ſignificatione, ſed etiam in aliis. Terentius Heaut. A. I. Sc. I. *v.* 16. Hac *quidem cauſſa*, qua *dixi tibi*. & plurimi alii, ut etiam ad Ciceronem monuimus. Id ſtrenue obſervant illi, qui *eo clarior, quo pejor: Tanto felicior, quanto improbior* ſimiliter ſemper dicendum contendunt; non quo id rationem poſtulare credant: ſed quia ſunt Adverbia. Hinc & Petrus Cellenſis de Panib. p. 753. Eo *tamen acrius quaſi ſaevit in corde*, quo *non tranſit in opere*. Sed permittent illi, nos pro certo ſtatuere, Hoc Pronomen *Quo*, etiamſi *Eo* non addatur, tamen per ſe, & vi Sexti Caſus notare *propter quod* h. e. *Quia*, aeque, ac *Quod*, per Ellipſin Praepoſitionis *Propter*, ea notione ſaepiſſime ponitur; Sicuti in altera etiam formula Demonſtrativum omitti ſoleat e. g. *& quidem* qua *tibi dixi cauſſa*, uti Jug. *cap.* XVI. qua *nox coegerat ſedes habebant*. Suſtinere itaque hoc loco *Quo* abſenti *Eo* Caſum exiſtimat Doctiſs. Perizonius ad Sanct. IV. *c.* XII. in quo facilius cum eo conſentirem, quam quod autumet in hac locutione *Non quo* hoc tantum uſu venire. Citat Salluſtium, Terentium & Ciceronem; addere poſſes & Livium XXVIII. *cap.* XXVII. *Numquam mihi defuturam orationem credidi*. non quo *verba umquam potius, quam res exercuerim; ſed quia* &c. Verum ſunt & aliae locutiones, in quibus eadem obſervatio: e. g. *quam quo*. Cic. VI. epiſt. III. num. I. *Superioribus litteris benevolentia magis adductus*, quam quo *res ita poſtularet, ſui longior*. Quamobrem nihil hic novi fingendum; non magis, quam in QUOD pro *id, quod*. QUARE pro *ea re, qua*: QUIN pro *eo, quod* (h. e. *quo*) *non*. Pronomina haec defendit, & Conjunctionibus eximit etiam Linacer II. de Emend. Struct. pag. 101. 102. quem non injuria majores noſtri adeo commendarunt humanitatis ſtudioſis. Sed haec hactenus. Guelf. 6. pro *foret* habet *fuiſſe*. id ſatis habui, ut *eſſet* delerem, quia vel imperitis ſufficere poteſt, quod ſequitur, *foret*. vide infra *c.* LI. n. 6. & 9. Jug. *c.* LIII. n. 7. *c.* LXXI. n. I.

SED UTI RESP. QUIETA FORET. Guelf. 10. *ſed* utique *reſp. quieta* eſſet. Virum bonum ſimulat Catilina. ii enim Patriae ſaepiſſime injurias ſuas condonavere, ejuſque cauſſa mala plurima perpeſſi ſunt. vide Cicer. I. epiſt. IX. num. 54. & II. epiſt. XVI. num. 13. Et cum optimus quiſque, ex Romanis maxime, id prae ſe

Digitized by Google

3 *ex ſua contentione ſeditio oriretur*. Ab his longe diverſas (litteras) Q. Catulus in Senatu recitavit, quas ſibi nomine Catilinae redditas dicebat. earum exemplum infra ſcriptum.

CAP.

ſe ferret, eamque virtutem maximam exiſtimaret, copiam ſibi datam credidit, in falſam iſtam, ut variis ambagibus demonſtrare nititur, virtutem declamandi Lactantius VI. *cap.* VI. homo inanis, & nullius ſolidae diſputationis capax. Confer Caeſar. I. Civ. *c.* VIII. Senec. ad Marc. *c.* XIII.

Neve ex sua contentione seditio or. *Neve* intulit cum poſuiſſet antea *uti*, qui modus loquendi in vetuſtis legibus haud raro obvius, neque aliis ſcriptoribus infrequens. nam *ne* non hic eſt nova quadeam Conjunctio, ſed Adverbium negandi; hinc *neve* idem quod *&* *non*, ſive *aut non*. Hiſtor. I. Or. Lepidi: *Nam quid a Pyrrho defenſum eſt aliud, quam libertas*, -- neu *cui niſi legibus pareremus*. Livius XXIX. *cap.* II. *orant milites*, ut *perculſos invadant*, neu *reſtitui aciem patiantur*. Noſter Jug. *cap.* VIII. n. 2. *cap.* X. n. 3. *cap.* CII. n. 5. Sic *&* poni, excipiente *neque*, & verſa vice, dixi ad *cap.* XXXII. n. 1. item *ne*, ſequente ſubintelligendo, *ut*, vel expreſſo *que*, de quo ad *cap.* XLVIII. n. 3. Dixi *neve* etiam *& non* ſignificare, quod mihi propius originem videtur, quam *aut non*. Nam uti in *nec* prima littera τῦ *que* ſervata eſt *Q*, ſive *QV* quae permutantur cum C, ut in *Cotidie*, *Cocus*, *Cis* pro *Quis*. ſic in *Neve* poſteriores *ve* itidem ex *que* deſumtas eſſe, haud improbabile eſt; quod & in *ſive* factum videmus. Mox pro *contentione* Guelf. 6. *conſuetudine*, & ſecunda ſyllaba *ten* in litura jacet in Fabric. 1. at Incert. 1. habuit etiam *aliqua ſeditio*. & Baſil. 3. a prima manu *coiretur* Vinar. 1. *ſua ex contentione*.

3. Ab his longe diversas litteras. Fabric. 2. *longe alias*, & editam ſupra *alias* ſervat. *cap.* LII. diverſo a *bonis itinere malos* &c. Jug. *cap.* XVI. diverſum *eſt* ab *ea fama*, *quae pleroſque obtinet*. Illud vero potius eſt, ut attendamus, non fruſtra Guelf. 6. oſtendere: *longe diverſas Q. Catulus litteras*: quae vox nec in aliis Codd. ſatis ſtabilis ſedis eſt. pro irreptitia igitur habebimus, non tam quod interdum *meae*, *tuae*, *iſtae* omiſſo nomine *litterae* dicantur; quam quod n. 2. modo ſcriptum eſt *litteras mittit*. ejus Figurae exempla dedi ad *cap.* XXVI. n. 2.

Q. Catulus. Guelf. 1. ſcribit *Q. Catullus*. Vinar. 1. *Q. Catellus*, & ſic quidem etiam infra *cap.* XLIX. Haec autem confundi in aliis etiam libris, docuit Achilles Statius in Catulli princ. p. 149. Eſt is Q. Lutatius Catulus, qui Conſul fuit cum M. Aemilio Lepido A. V. 675. Auctoritas ejus ex Manilianae *c.* XX. clara eſt. Ciceroni eximie ſtuduiſſe, inde apparet, quod eum ob conſervatam conſulatu ſuo remp. patrem patriae dixit. Cic. in Piſon. *c.* III.

In Senatu recitavit. Senatores ſi litteras accipiebant, quae ad remp. ſpectare viderentur, eas in Senatu recitabant, ut Patribus non minus, quam ſibi res nota foret. Sic ſupra L. Senius ſuas recitat *cap.* XXX. n. 1. idem ſaepe apud Ciceronem occurrit, vide modo X. epiſt. XII. n. 2. epiſt. XVI. n. 2. Sic & litterae *publice miſſae* recitabantur. Livius XXV. *cap.* VII. Senatui *ſcripturum ſe*. -- *Hae litterae ad novos conſules adlatae, ac per eos in ſenatu* recitatae *ſunt*.

Quas sibi nomine Catilinae redditas dicebat. Hoc totum, quod jam Gruterus pro Gloſſa habuit, in Fabric. 2. non legitur, neque dixerim, librarii culpam eſſe, cum & doctioribus id jam ſatis in proximis expreſſum videri poſſet. Dein Guelf. 3. 7. & 8. habent *ſub nomine* ex ea ignorantia, qua infra *cap.* XXXVIII. n. 2. ſcripſerunt: *Senati* ſub *ſpecie*, *pro ſua magnitudine*. C. Nep. Attic. *cap.* VI. *Neminem neque* ſuo nomine, *neque ſubſcribens accuſavit*. Curt. VII. *c.* II. n. 27. *Alteram deinde epiſtolam*, Philotae nomine *ſcriptam*, *legebat*. Pro *redditas* Eccard. *editas*, Guelf. 10. *deditas*. Sed litterae proprie *reddi* dicuntur ei, ad quem perferendae fuerunt, quia tabellariis *dantur*. Sed hoc eſt reduviam curare; eum haec omnia potius delenda ſint.

Earum exemplum infra scriptum est. *Eſt* mutat locum in Guelf. 6. *eſt infra ſcriptum*, & Salluſtii inprimis conſuetudo eſt, iſtud non exprimere, ut *cap.* XXXVI. n. 2. LV. extr. Jug. *c.* XIX. extr. *De Africa & ejus incolis ſatis dictum*. Flor. I. *c.* VII. extr. *Imperium tunc regibus abrogatum*. Liv. II. *c.* II. *rerum deinde divinarum* habita *cura*. Eodem modo ſaepe Pompon. Mela, Tacitus & alii curatius impreſſi. vide Jugurthini extrem. *Exemplum* dixit *ἀπόγραφον*, ſive quod barbare dicunt *Copiam*, ut Cicero V. epiſt. IX. n. 5. *Litteras ad Senatum de rebus noſtris geſtis*, *quo* exemplo *miſeram*, infra *tibi perſcripſi*. adde III. epiſt. III. n. 4. IV. ep. IV. n. 1. VI. ep. VIII. extr. Corn. Nepos Alcib. *c.* IV. *Poſtquam audivit ſacerdotes coactos ut ſe devoverent*, *ejuſque devotionis quo teſtatior eſſet memoria*, exemplum *in pila lapidea inciſum*

eſſe

Digitized by Google

CAP. XXXV.

xxxvi.

L. *Catilina Q. Catulo S. Egregia tua fides re cognita, gratam in magnis peri-* 1

eſſe poſtum in publico. Vopiſcus Aureliano *cap.* xxvi. *Litteras ad Zenobiam miſi*, *quarum* exemplum *indidi*. & mox *c.* xxvii. *nam ejus quoque epiſtolae* exemplum *indidi*.

CAP. XXXV. 1. L. CAT. Q. CAT. S.) *Salutem* omnibus litteris ſcribunt Guelf. 1. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. Incert. 1. Vinar. uterque, Acad. Struv. Fabriciani, Heuſſ. & Eccard. In Remenſibus autem, Sen. 1. Baſ. 1. Incerr. 2. Guelf. 4. 3. & 12. non viſitur. Quidam ordinem mutant, ut Fabric. 1. Guelf. 3. 6. 9. Vinarienſes, Heuſſ. & ed. vet. in quibus *L. Cat. Salutem Q. Catulo*; at Guelf. 4. *Luc. Cat.* Suo *Q. Catulo*. ſatis ex more. Martial. xiv. Epigr. xi.

Seu leviter noto, ſeu chara miſſa ſodali
Omnes iſta ſolet charta vocare Suos.

adde Lipſ. Inſtit. Epiſt. *c.* 11. Sed & *Salutem* dicere, eſt ex ſollemnibns Epiſtolarum, quemadmodum apud Graecos χαίρειν & ὑγιαίνειν, vide Maneg. ad Diog. Laert. iii. §. 61. Et *Catilina* recte primo loco ponitur, ex uſu veterum, qui deſiderio legentium ita ſatisfacere volebant, qui ante omnia ſcribentis nomen noſſe cupiunt; adeo ut Paraſitica ea eſſe judicaverit El. Vinetus: *Imperatori Domitiano Martialis S.* & ſimilia. Plautus Pſeudol. Act. 1. Sc. 1. *v.* 39.

Phoenicium Calidoro *amatori ſuo*
Per ceram & linum litteraſque interpretes
Salutem *mittit*, *& ſalutem abs te expetit.*

Auſonius Epiſt. xx.

Paullo Auſonius. *Metrum ſic ſuaſit ut eſſes*
Tu prior, *& nomen praegrederere meum.*

Ex quo patet Gruterum non peccaſſe, quando *Salutem* hic abeſſe poſſe cenſuit.

RE COGNITA. Ipſis factis perſpecta. Cic. xiii. epiſt. xv. n. 1. *patrem ejus*, *re doctus*, *intellexi & didici mihi ſemper fuiſſe amiciſſimum*. dixi ad *c.* xx. num. 10. Jug. *c.* xiv. num. 20. *Vereor*, *ne quos privata amicitia Jugurthae parum cognita tranſverſos agat*. contra ſupra *cap.* xx. n. 2. *Virtus fideſque* ſpectata. Ovid. iii. Triſt. eleg. iv. *v.* 1.

O mihi care quidem ſemper, *ſed tempore duro*
Cognite, *res poſtquam procubuere meae.*

GRATA MIHI, MAGNIS IN MEIS PERICULIS FIDUCIAM. Sic editi: & ſurdis narravit Gruterus, hic & in proxime ſequentibus aliquot ulcera latere; adeo nemo Medicorum manu tangere voluit. Rupertus, quod in promtu erat, Catilinae culpam tribuit, qui non eo, quo Criſpus, ſtilo ſcripſerit. Sed cur Oratio ejus tam apta & compoſita ſupra *c.* xx. refertur? at, inquis, hic ipſum litterarum exemplum exhibetur. At vide mihi exemplum litterarum Lentuli *c.* xliv. & lege Ciceronem, qui idem exhibet, & ſenties, ſenſum magis quam verba referri. Quare inanis haec quidem excuſatio. Nos autem hic emendando, mox vero interpretando non ſovebimus ulcera, ſed Salluſtium, ut ſperamus, ipſi ſanitati reſtituemus. Lego itaque: *gratam in magnis periculis fiduciam commendationi meae tribuit*, rejectis Pronominibus *mihi* & *meis*, & *grata* in *gratam* refingendo. *Gratam* ſcripſerat Salluſtius, cum librarii de extremo *m*, & ſequenti *in* vel *i* (in multis enim MSS. legitur *in meis magnis periculis*) *mihi* facerent eo jam tempore, quo nondum per *m* & ſuperimpoſitum *i*, ut nunc in MSS. plerisque recentioris aevi viſitur, *mihi* notarent. id cognoſcas licet ex Guelf. 6. ubi Pronomen *mihi* Praepoſitionem *in* devoravit, ut ibi nulla ſit. & acceperunt libenter Gloſſargi, qui & alibi intruſerunt, ut Jug. *c.* lxxxv. num. 5. *aequos bonoſque favere* mihi: *non eſt conſilium* mihi, *Quirites*: & ſic in ea Oratione ſaepiſſime, quod jam dudum edd. correxerunt. adde ſupra *c.* xxiii. num. 3. Porro *meis* non legitur in ed. vet. quae praefert: *magis in magnis periculis*, cui & hoc loco, praeivit MS. Vinar. 2. & pro eo Guelf. 11. *magnis in* noſtris *periculis*. neque ſolet Salluſtius addere, maxime ubi ſemel jam poſitum eſt, ut hic *commendationi meae*. *cap.* lii. num. 35. *facile pateret*, *vos ipſa re corrigi*, *quoniam* verba *contemnitis*. in quibusdam eſt *verba mea*. *cap.* lviii. num. 3. *ſimul uti cauſſam* conſilii *aperirem*. vulgo *conſilii mei*. Jugurt. *cap.* xiv. num. 15. generis *praeſidia omnia exſtincta ſunt*: pater *naturae conceſſit*: fratri *propinquus vitam eripuit*: MSS. *generis mei* vel *noſtri*. adde *c.* xxxi. num. 5. Sic *ſuus*, *noſter*, *veſter* omittuntur, vide ſupra *c.* xx. num. 14. infra *cap.* xlv. num. 4. lviii. num. 8. Jug. *cap.* lxx. n. 4. *ne praemia Metelli in* peſtem *converteret*. Sic MSS. emaculatiores & Gruterus; ceteri *peſtem ſuam*. adde Jug. *cap.* vi. num. 2. xxii. num. 2. cii. num. 12. uti *ejus*, vide paullo ſupra *c.* xxxiii. num. 2. Jam quam *grata ſit* in magnis periculis *fiducia* ex fide amicorum, vulgo conſtat. & ſic ſenſum optimum reſtituimus, cum aſpe-

2 *periculis fiduciam commendationi meae tribuit. Quamobrem defenſionem, in novo conſilio non ſtatui parare: ſatisfactionem ex nulla conſcientia de culpa proponere decrevi: quam me Dius fidius veram licet cognoſcas.*

ram & hiulcam, ut olim erat, latinitatem correximus.

FIDUCIAM COMMENDATIONI MEAE TRIBUIT. *commendationi meae*, hoc eſt, mihi commendanti, ſive dum tibi Oreſtillam meam commendare paro. Expoſui ad *c.* XXXIII. num. 6. adde *c.* LII. n. 22. *fiduciam tribuere* dixit, ut Seneca ad Marc. *c.* I. Fiduciam *mihi dedit exploratum jam robur animi, & magno experimento approbata virtus ſua*. Apulej. VII. Metam. p. 191. *Sed prius* fiduciam *veſtri cauſſa ſollicito mihi* tribuite, *cum praeſertim vobis liceat ad aſinum redire*.

2. QUAMOBREM DEFENSIONEM IN N. C. Propterea, quod fides tua mihi ſatis cognita, me apud te non defendere, ſed excuſare tantum debui. vide EXCURSUM V. *conſilii novi* tu potius dixiſſes. Sed *in* Praepoſitio *Statum* denotat, cujus memini ad Cic. I. ep. IX. num. 26. & potuiſſet etiam Sulpicius: *unius mulierculae animae ſi jactura facta eſt*. Sed maluit: *in unius mulierculae animula*, ad Cic. IV. ep. V. n. II. Erit igitur quaſi: *cum novum conſilium ſecutus ſum*, ut Jug. *c.* XIV. n. II. Particula *non* eraſa eſt in Vinar. I.

SATISFACTIONEM. Excuſationem, qua tibi haeſitanti ſatisfacerem. Vide & hic EXCURS. V.

EX NULLA CONSCIENTIA DE CULPA. Propter conſcientiam de nulla culpa, ſive, inde, quod mihi nullius culpae ſim conſcius. *Ex* pro *per* & *propter* ponitur, vide ad *c.* XII. n. 2. ita ut ſimul innuatur, *unde* aliquid deſumatur, proficiſcatur. Jug. *c.* XXXIX. n. 2. *Conſul Albinus ex delicto fratris invidiam ac deinde periculum metuens:* quomodo hic oſtendit, quod ſit fundamentum, qui fons, unde ſatisfactio proficiſcatur. Livius XXIII. *c.* VII. *Nec*, *quo* timorem *aliquem* ex *conſcientia ſignificare poſſet*, *privatim ſe tenuit*. Conſcientia *de culpa* itidem pro Genitivo poſuit, uti II. de Rep. Ord. *c.* I. *neque* de futuro *quisquam ſatis callidus*, *ſatisque prudens ſit*. *c.* IX. de illis *potiſſimum jactura fit*, *quia pretii minumi ſunt*. Sic *caput* de *aquila*, *tantum* de *chartis*, vide Salmaſii ad Volcatii Caſſ. *c.* V. Baſil. tamen 2. Praepoſitionem primo non ſcripſerat. Denique *parare* defenſionem dixit de re, cui opus erat apparatu quodam. Contra de eo, quod in promtu erat *proponere*.

QUAM. Guelferb. I. Gloſſam habet ſc. *ſatisfactionem*. recte. & mendoſae, dignaeque adminiſtris ſunt edd. ubi ex ſomnolenta Servii citatione *quae-vera* legitur: neque enim vetuſtae impreſſae, neque ſcriptae adſentiuntur.

ME DIUS FIDIUS. Incert. 2. *me dius* Apollo *fidius*. Novum quid iſte litterator docere voluit, haud paullo acutior, quam qui Guelf. I. adſcripſit: *talem tibi fidem faciam*, *ut credas ſermonibus meis*. *Dius* (pro *Deus*, ut alibi pluribus oſtendi) *fidius*, ſive *Deus fidei* eſt Hercules: quem propterea fidei praeſidem feciſſe arbitror, quod Herculis temporibus antiqua fides regnaſſe, & ipſe Hercules ſincerus atque ſimpliciſſimus fuiſſe dicitur. Varro IV. de L. L. *cap.* X. *Aelius Gallus* Dius fidius *dicebat* Diovis filius, *ut Graeci Διόσκουρον Caſtorem*, *& putabat hunc eſſe* Sancum *ab Sabina lingua*, *&* Herculem *ab Graeca*. adde Ovid. VI. Faſt. *v.* 213. Propterea *fidius* non eſt quaſi *filius*, uti nonnulli ſomniant; ſed a *fide*. Hinc Graeci Δία Πίστιον appellant, ut Dion. Halic. II. *c.* XLIX. & IX. *c.* LX. Plaut. Aſin. Act. I. Sc. I. *v.* 8. *Per* Dium Fidium *quaeris! jurato mihi video neceſſe eſſe eloqui*, *quidquid roges*. Igitur *me Dius fidius* (nemini *medius fidius* exprobro) dicitur, ut *me Hercules*. Livius XXII. *cap.* LIX. *Si* me Dius fidius *ipſe in nos Annibal mitis eſſe velit*, *nihil tamen vita opus eſſe cenſeamus*. Apul. Apol. princ. *Gratulator* me Dius fidius, *quod mihi copia & facultas*, *te judice*, *obtigit purgandae Philoſophiae*. adde Briſſon. VIII. de Form. p. 707.

VERAM LICET COGNOSCAS. Sic Fabriciani, Vinarienſes, Remenſes, Incerti, Baſileenſes, Senat. I. Struv. Academicus, Guelf. I. 2. 3. 4. 5. 6. 10. & ed. vet. Heuſſ. & Senat. 2. *agnoſcas*. Receperunt tamen quaedam edd. ex Servio ad IV. Aen. *v.* 204. *vera licet mecum recognoſcas:* quae fere totidem verbis Cic. I. Catil. *c.* II. Sed ex citationibus Grammaticorum nihil novandum eſſe, nuper abunde docuit Cl. Alex. Cuningamius Animadv. in Cl. Bentlej. Horat. p. 256. Scilicet citavit ille pro more ſuae aetatis, qua *recognoſcere quid cum quo* frequentiſſimi uſus erat. Latro Declam. *c.* XVI. *Quid heſterna nocte agitatum ſit*, *licet* mecum recognoſcas. Apulej. Flor. p. 358. *Vos ea* mecum *cives ab eo ſervati* recognoſcite. Idem verbi ſaepiſſime apud Sidonium legas, ut III. epiſt. XIV. & apud alios. Non refugit Ovid. I. Faſt. *v.* 7.

> *Sacra* recognoſces *Annalibus eruta priſcis*.

Sed

ſcas. Injuriis contumeliisque concitatus, quod fructu laboris induſtriae- 3
que meae privatus, ſtatum dignitatis non obtinebam, publicam miſerorum
cauſſam, pro mea conſuetudine ſuſcepi: non quin aes alienum meis nomi-
nibus

Sed Salluſtio *cognoſcas* placuit & hic, & *cap.* xlvii. num.3. lxi. oum. 8. ubi meliore jure & magis proprie *recognoſcere* potuiſſet. nec audiveris propterea Guelf. 8. & 11. *agnoſcas*, qui falluntur; oeque 7.9. & Eccard. qui *licet* omittunt. Eodem decore Cicer. xvi. epiſt. xxi. n.4. *Id conſtanti animo facias* licet i. e. potes facere, velim facias. Idem pro Domo *c.* xii. *quare iſtam orationem omittas* licet. Reſtat *veram*; quomodo adpellat *juſtam* excuſationem & *probandam.* Lamprid. Severo *c.* iii. *Singula quaeque, quae publice privatimque agebat, ſe ipſo docente volebat* (litteratos) *addiſcere, ſi forte ipſi non adfuiſſent: eaque petebat, ut ſi* vera *eſſent, in litteras mitterent.* Et ſaepe quidem pro *juſto* & *aequo* ſive eo, quod par eſt poni dudum poſt Servium docuere Victorius ad Cic. xii. ad Attic. ep. vi. Jo. Brantius ad Caeſar. iv. Gall. *c.* viii. ubi Daviſius addidit Gronov. ad Liv. iii. *c.* xliii. & ad Senec. ii. de Ira *c.* xxix. adde, ſi tanti, Cic. ii. epiſt. xvii. n. 5.

3. Quoo fructu laboris. Exponit injurias atque contumelias ſuas, cujusmodi *σαφηνίας* Criſpus io ſumma brevitate ſtudioſus eſt. vide ſupra *c.* ix. n.4. infra *cap.* xxxvii. n. 6. xlix. n. a. *c.* liii. extr. Jug. *c.* xxv. num. 10. Seoeca Epiſt. xxii. *Hoc uno excuſari*, quod *iſta quae excruciant optantibus data ſunt.* Deinde *honores*, quos ambiit, eleganter *fructum* laboris induſtriaeque vocat, quia per haec illi quaeruntur. Sic Marc. Antoninus vi. ad ſe ipſum *καρπὸν τῆς ἐπιγείου ζωῆς* ſapienter vocat *animum ſanctum*. Cicero de Prov. Cooſ. *c.* xiv. *Triumphum*, nominat *laborum fructus*: & in Piſon. *c.* xxvi. *Tu tantis nationibus ſubactis, tantis rebus geſtis, minime* fructum laborum *tuorum, praemia periculorum, virtutis inſignia contemnere debuiſti.* Pro eo Caeſar apud Lucan. i. *v.* 341. *Mihi ſi* merces *erepta* laborum *eſt.* Et Sidon. i. ep. iv. Dotem *meritorum*. Seneca Herc. Fur. *v.* 655.

-- *neve te* fructu *optimo*
Fraudа laborum.

Zeno Veron. Serm. xxxi. in Pſalm. cxxvii. *in hac enim vitae converſatione qui manducant* laborum ſuorum fructus, *manducant ex proventibus elaborati operis ſumentes.* mox: *labor miniſterium corporis eſt*, fructus *vero* merces *laboris*.

Statum oignitatis. Guelf. 6. omittit vocem *ſtatum*, habetque; *fructu laboris induſtriaeque, meaeque privatus dignitatis non obtinebam.* Forte tres voces *privatus ſtatum dignitatis* ſunt ab interprete & legendum: *quod fructum laboris induſtriaeque meae non obtinebam.* Nam *dignitatem* quidem ſcio de magiſtratibus, honoribus alioque claro decore dici, ut apud Sueton. Jul. *c.* xvi. de Caeſare quieſcente ab magiſtratus exercitio & jurisdictione: *Multitudinem quoque operam ſibi in adſerenda* dignitate *tumultuoſius pollicentem compeſcuit.* Ubi inter plura & hunc Criſpi locum citat. Eximius ille Caſaubonus, cui addas licet Gronov. ad Grot. de Jure B. & P. i. *c.* i. §. vii. Sed ignorant illi exemplum aliud ubi *dignitas* illa *ſtatus dignitatis* dicatur. Obtulit ſe mihi Cic. iv. epiſt. ix. oum. 11. *fortuna tua laudatur, quod honeſto otio* tenueris *&* ſtatum *& famam* dignitatis *suae*. Verum hic de dignitate impetrata, & quam habebat Marcellus; Noſter autem de impetranda adhibuit. Attamen cum id parum referat, & Catilina ita ut de re certiſſima & omni ſibi jure debita lòqui potuerit: proprietati etiam non contrarium ſit iotelligere *ſtatum quo dignus eram, quem merueram*, ſive *quod pro meo jam habueram decus*; nihil videtur mutandum.

Pualicam miserorum caussam. Quomodo Appius ille Herdonius apud Liv. iii. *Se miſerrimi cujusque ſuſcepiſſe cauſſam, ut exſules injuria pulſos in patriam reduceret*, cetera. Verius autem de Davide rege idem refertur 1. Samuel. *c.* xxii. n. 2.

Pro mfa consuetuoine. Fabric. 1. *pro mea conſolatione*. perperam haud dubie. de iſta Catilioae conſuetudine cognoſcas ex *c.* v. n. a. & Cic. pro Murena *c.* xxv. Catilinae quamdam orationem refert, qua dixit: *duo corpora eſſe reip. unum debile, infirmo capite: alterum firmum, ſine capite: huic, cum ita de ſe meritum eſſet, caput, ſe vivo, non defuturum.* quae de divitibus & egeotibus aliisque miſeris in rep. recte ioterpretantur.

Non quin. Eadem varietas in noſtris libris, quam ex aliis notarunt viri docti. Plurimi enim *Non* quia *aes al. m. n. e. p. ſolvere* non *poſſem*; Sed Fabric. 1. Guelf. 5. antequam corrumperentur & clare Guelf. 1. atque Vioar. 1. *non* quin -*poſſem*: cujus illud alterum eſt ioterpretatio, *quin* eſt pro *quo non*, h. e. *eo, quod non*, ſive aliter *quo minus*, vide ad *c.* xxxi. n. 2. Sic Cic. iv. ep. vii. n. 1. *Non* quin *ab eo ipſe diſſentiam*, ſed quod *ea te ſapientia judicem, ut meum conſilium anteponam tuo*; & ſic alibi.

nibus ex poſſeſſionibus ſolvere poſſem; cum alienis nominibus liberalitas Oreſtillae ſuis filiaeque copiis perſolveret: ſed quod non dignos homines honore honeſtatos videbam, meque falſa ſuſpicione alienatum ſentiebam. *Hoc*

MEIS NOMINIBUS. Addunt Heuſſ. Senat. 2. Incerti, Baſil. 2. & 3. Struv. Remenſ. 1. Gu. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Vinar. 2. & ed. vet. *ſumtum*; Sed Guelf. 7. *ſumtum* ex *meis nominibus*, qui duplicem Gloſſam repraeſentat: unam, quae eſt *ſumtum*, & ae in tribus MSS. pro expoſitione apparet; alteram, *ex*, quae dictionem elegantius exponit. Nam *nominibus ſolvere* eſt proprie *ex nominibus*, ſive propterea ſolvere, quod nomen tuum & ſummam creditor in tabulis ſuis ſcripſerit, & ipſe in tuas retuleris, cui & quod debeas. Cic. pro Q. Roſc. *c.* I. & Aſconius in I. Verr. *c.* X. Sic Cicero pro Quinct. *c.* IV. *Cum aeris alieni aliquantulum eſſet relictum*, quibus nominibus *pecuniam Romae curari oporteret*. h. e. ex ejusmodi nominibus, quibus. ibid. *c.* XI. *Moritur C. Quinctius: qui tibi, ut ais*, certis nominibus *grandem pecuniam* debuit. Auſon. de Conſulatu ſuo: *Debere te dicis.* cui? quando? quo nomine? *lege ſyngrapham*, nomina *creditorum*. *accepti & expenſi tabulae conferantur*. Confer Briſſon. VI. Form. p. 535. ſeqq. Salmaſ. de Uſuris *c.* VI. & fruſtra litigant, de creditorene, an debitore *nomina* dicantur, cum de utroque, de alio aliter, reſpectu *Verborum*, dici poſſent.

EX POSSESSIONIBUS. *Poſſeſſiones* proprie vocantur, quorum *uſum fructum* habemus, non fundum, Feſtus p. 358. Alibi tamen & fundum notare videntur, ut apud Cic. Paradox. VI. *c.* III. *Etenim ſi iſti callidi rerum aeſtimatores* prata & areas *quasdam magno aeſtimant, quod ei generi* poſſeſſionum *minime quaſi noceri poteſt*. adde Corn. Nep. Attic. *c.* XII. Jam in Catilina egeno, & qui dudum decoxerat, non vero uxoris liberalitate ſeſe ſuſtentabat recte prior ſignificatus obtinet. Ulpianus leg. 12. pr. D. de adqu. vel am. poſſeſſ. *Naturaliter videtur* poſſidere *is, qui* uſum fructum *habet*. Confer leg. 4. D. de pact. doral. Lamprid. Severo *cap.* LVIII. *additis etiam ſacerdotiis & agrorum* poſſeſſionibus *iis qui erant pauperes & aevo jam graves*.

CUM ET ALIENIS NOMINIBUS. Sic quidem edd. At in MSS. mira eſt inconſtantia. nam praeterquam quod quidam editam confirment, Incerti habent *cum etiam* al. Guelf. 1. Baſ. 1. Sen. 2. Heuſſ. uti Nazarianus: *ſed & al*; Guelf. 5. Vin. 1. & Eccard. habent *& alienis*, *cum* vero inter lineas: & ſic primitus in Fabric. 1. fuiſſe, ex litura conjicio, qui nunc cum 2. & Guelf. 6. & 9. *&* omittit, ſervatque *cum alienis nom.* Guelf. 7. & 8. *& cum al.* quomodo Palatt. 2. 10. & 11. Struvian. *cum etiam ſumtum ex al. nom.* Ex qua inconſtantia illud demum certum eſt, unicam particulam *&* eſſe abjiciendam, quippe quae addita ab iis, qui *cum* explicare volebant: illud autem *ſed*, quod probos aliquot Codd. occupavit, eſt a feſtinante librario, qui τὸ *non quin* maturius reddidit *ſed*, ac debuit. Gruterus etiam Polonicum ſuum memorat, a quo *nominibus* abſuit; cui libenter adſentiremur, ſi de auctoritate Codicis ſatis conſtaret. Aſt quoniam haec epiſtola ſatis aperte omnia profert, feramus & hoc, ut apud Plin. IX. epiſt. VI. *Capio* voluptatem, *quod hac* voluptate *non capiar*. & Modeſtin. leg. 10. D. de capit. min. *Legatum in annos* ſingulos, *vel menſes* ſingulos. adde omnino *c.* LI. num. 40. Senſus itaque eſt: tantum abeſſe, ut propterea novum conſilium ceperit, quod ſuis nominibus aes alienum ſolvere non potuiſſet; ut etiam alienis nominibus, ſive ea debita aliorum, pro quibus fidem ſuam interpoſuiſſet, Oreſtilla ſolverit. Nam *quod debitor non ſolvit, ſponſor ſolvat*, Quinct. Decl. CCXXXVII. ſive etiam amicorum. Cic. II. Offic. *cap.* XVI. *Liberales autem, qui ſuis facultatibus aut captos a praedonibus rediment, aut* aes alienum *ſuſcipiunt* amicorum. *alienis*, pro aliorum, ut ſupra *aliena virtus* *c.* VII. n. 2.

LIBERALITAS ORESTILLAE. Editiones aliquot *Aureliae Oreſtillae*; ſed Praenomen non eſt in ſcriptis, ſi tres vel quatuor infimae ſortis exceperis. *liberalitas* hic idem involvit, ac Oreſtilla pro ſua liberalitate, uti *c.* XXXIII. n. 6. Frontin. de Aquaed. Art. CXVIII. *Quem reditum* juſtitia *Divi Nervae populo reſtituit, noſtra* ſedulitas *ad certam regulam redegit*. Vinar. 2. *ſuisque filiaeque copiis*.

NON DIGNOS HOMINES. Guelf. 1. 7. 11. Baſil. 1. Struv. *indignos*, corrupte, vide ad *c.* 11. n. 27. & Baſil. quidem pro var. lect. editam exhibet.

HONORE HONESTATOS VIDEBAM. Sic noſtri Codd. omnes, nec *honeſtare* Verbum inauditum eſt. Plautus plane cum Noſtro Capt. A. II. Sc. II. *v.* 106.

Quum me tanto honore honeſtas.

Idem Sticho A. II. Sc. I. *v.* 7. honeſta *dicta factis*. Apulej. VII. Metam. p. 194. *quod plurimis beneficiis* honeſtarer. Sic Vellej. II. *c.* CXXIV. *corpus ejus humanis* honoribus, *nomen divinis* honoratum. Supra *c.* XII. num. 4. *gloria decorabant*. infra Jug. *c.* X. num. 2. *gloria honorare*. qua

Hoc nomine ſatis honeſtas pro meo caſu ſpes reliquae dignitatis conſervan- 4
dae ſum ſecutus. Plura cum ſcribere vellem, nunciatum eſt, vim mihi 5
pa-

qua figura Cato: **Laudant** *me maxumis* laudibus. etenim *occidione occidere*, & ſimilia alibi laudavimus.

FALSA SUSPICIONE. Novarum rerum, lege *c.* XXXI. Liv. XXV. *c.* XXX. *in tempore legati a Marcello redierunt*, ſalſa *eos* ſuſpicione *incitatos memorantes: nec cauſſam expetendae poenae eorum Romanis eſſe.*

ALIENATUM ESSE SENTIEBAM. *Alienatum* ſc. ab eo honore, quo indigni honeſtati ſunt. C. Nep. Hamilc. *c.* II. *oppida* alienata *reſtituit patriae.* qui eadem formula aliquoties utitur. Cic. de Prov. Conſ. *c.* IX. *quibus eum omnibus eadem reſp. conciliavit. quae* alienarat. adde I. Epiſt. VI. & VII. epiſt. XVII. Figuram eamdem in aliis verbis habes ſupra *c.* XI. num. 2. & alibi. Scripſit itaque hic idem fere quod paullo ſuperius *ſtatum dignitatis non obtinebam*; niſi quod ibi tantum de ſuo ſtatu, hic etiam de malitia adverſariorum, qui alienarunt, referat. Et permittendum hoc Characteri Catilinae feſtinanti ſeque purganti: quemadmodum in ipſa ejus oratione num. 2. & 3. item num. 11. & 13. idem bis dici videtur. Quod ad me, agnoſco hic artificium quoddam Criſpi, & illud quidem, quo *c.* LI. num. 40. proxime ad morem Caeſaris; at Jug. *c.* LXXXV. num. 32. proxime ad genium negligentioris ſermonis, qui decebat barbarum C. Marium, & ſic in aliis pluribus, verba ſua conformat. Hinc neque eſt, quod Gruterus *eſſe ſentiebam* voces pro ſuſpectis habeat, quanquam de *eſſe* adſentior. nam ne quidem alibi ſolet aliter, ut ſupra *c.* XII. num. 1. *Paupertas probro* haberi, *innocentia pro malivolentia* duci *coepit*. ibi vide. infra *c.* LI. num. 14. *quae apud alios iracundia* dicitur, *ea in imperio ſuperbia atque crudelitas* adpellatur. *c.* LIII. num. 3. *Sciebam — Cognoveram.* adde Soſipatr. Charis. IV. p. 250. Nec reticebo tamen Guelferb. 6. verbum *ſentiebam* deeſſe.

4. HOC NOMINE. Et haec ſuperabundant auribus Gruteri, quas hic non ſatis arrectas & minus attentas fuiſſe diceres. Eſt enim idem, quod *hac ſub cauſſa*, *titulo*, proprie ſatis; cum alii negligentius paullo dicant pro *Propterea*. Vellej. I. *c.* III. Quo nomine *mirari convenit*. Sed Cicero etiam proprie accipit, nec aliter illud Horatii III. Od. XXIII. *v.* 5. Quocumque *lectum* nomine *Maſſicum Servas*, interpretatur Cl. Bentlejus. Noſter *c.* XXXVIII. num. 3. honeſtis nominibus — *pro ſua quisque potentia certabant.*

PRO MEO CASU. Pro conditione mea, in quam projectus ſum. Cicer. III. ad Attic. ep. XXIII. *Nihil enim reſtituitur praeter civitatem & ordinem, quod mihi* pro meo caſu *ſatis eſt*. *Caſus* enim dicitur omnis quidem fortuna, maxime tamen ſtatus adflictus, & lapſus ex felicitate in adverſam fortunam. vide ad *cap.* XL. num. 2. *dolens ejus* caſum. *Pro* qualitatis, uti dicunt, Praepoſitio notans *ex*, *ad*, *ſecundum*. Livius XXXIII. *cap.* XLVI. *jam* pro *futuris mox opibus animos gerebat*. adde ſupra *c.* XXII. extr. & Jac. Menard. ad Cicer. II. Verr. *cap.* XLIV. p. 100.

SPES SUM SECUTUS. *Spem ſequi* frequentiſſime dicitur pro rei, actioni, conſilio cuidam operam dare, idque, quod proximum, eligere & tenere, cui ſpes adjuncta emolumenti cujuſcumque. Primo *ſpem* ita & in aliis dictionibus poni, abunde notum & probat Schulting. ad Senec. Controv. V. p. 104. *Sequi* autem ea, qua dixi, notione occurrit *c.* LII. n. 22. *laudamus divitias*, ſequimur *inertiam*. Hinc Virgil. X. Aen. *v.* 107.

Quae cuique eſt fortuna hodie, quam quiſque ſecat ſpem.

Servius. Secat, *ſequitur*, *tenet*, *habet*. Cicer. IX. Epiſt. V. num. 2. Secuti *enim ſumus non* ſpem, *ſed officium*. Id. XII. epiſt. XII. num. 7. *ne quem poeniteat reip. quam* ſpem *praedae & rapinarum* ſequi *maluiſſe*. *Honeſtas* autem *ſpes* vocat, quia ſine ulla conſcientia de culpa miſerorum cauſſam ſuſceperit, & ipſe ſperaret, ſe hoc modo inimicos eo adigere poſſe, ut aut ſibi ſatisfacerent, aut ſaltem reliquam dignitatem non adimerent; quod alioquin factum eſſet, ſi in urbe manſiſſet, & inimicorum machinationibus oppreſſus in exilium actus, ſive alio quodam modo punitus foret. Hic ſenſus verborum, & Glareanus fruſtra laborat.

5. VIM MIHI PARARI. Hoc ordine quidem altera pars, quae melior, & noſtrorum MSS. altera vero: *nunciatum eſt* mihi *vim parari*: ita, ut incertum ſit, cuinam Verbo Pronomen adjungas. Et ſine illo *vim parare* dixit Livius I. *c.* LI. *Turnum circumſiſtunt cuſtodes, comprehenſis ſervis, qui caritate domini* vim parabant. Idem XXI. *Ibi cum* vim pararent *ſpes facta proditionis*. & ſic Idem XXXVI. *c.* XVI. *vim facere* ſine Pronomine. Neque tamen ordinem muto, & *mihi*, ut aequum, capio *contra me*, ſicut Cornel. Nepos Dion. *cap.* IV. *Poſteaquam audivit, eum ſibi bellum facere conari.* & de-

Digitized by Google

6 *parari. Nunc Oreſtillam commendo tuaeque fidei trado. eam ab injuria defendas, per liberos tuos rogatus. haveto.*

CAP.

ſendit Herodian. I. *c.* x. n. 6. *μαθόντες δὲ ἐκεῖνοι, διώκειν ἀγειρομένην ἐπ' αὐτοὺς.* Noſter *c.* LII. n. 3. *qui* patriae, parentibus, aris *atque* focis ſuis *bellum paravere.* Sic *vim cui parare*, idem eſt ac *violenter aliquem aggredi velle.* Aliud quid objiciunt Guelſ. 6. & 5. ille perſpicue *parare ;* hic *parare* & *parari*, ita ut *i* inductum ſit τῷ *e* (ſic ſolet alibi in Varr. Lect.) oſtendit. *parare* non eſt praeter morem Salluſtii, ſubintelligendo *quoſdam*, *inimicos:* maxime poſt Paſſiva. vide ad *c.* LI. n. 40. Supra *nunciatum* ſine *eſt* Heuſſ.

6. Nunc Orestillam tibi commendo. *Tibi* non eſt in Vinarienſibus, Guelſ. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. 11. 12. neque in Academ. Eccard. Incert. 2. Heuſſ. 1. Fabricianis, neque in ed. vet. Nec dubium eſt, quin idem in ſuis Codd. reperturi fuiſſent viri docti, ſi his minutis attendere voluiſſent. At ſequitur *tuae*, ante quod Pronomen *tibi* non minus ſupervacuum eſt, quam poſt *meus*, *me ;* poſt *ſuus*, *ſibi.* quod dudum docuit Donatus. alioquin Noſter Jug. *c.* x. n. 3. *neu malis alienos* adjungere, *quam ſanguine conjunctos retinere.* pro *tibi adjungere.* & Caeſ. III. Civ. *c.* LVII. *quem ab illo* traditum & commendatum *in* ſuorum *neceſſariorum numero habere inſtituerat.* pro *traditum* ſibi *& commendatum.* Idemque abſolute Verbo *commendare* utitur II. Civ. *c.* XLI. *aut ſuam mortem miserabantur, aut parentes ſuos commendabant.* ubi ſimul de more in magnis periculis ſuos commendandi Hottomannus. Sic *tradere* ſine caſu Horat. I. Epiſt. XVIII. *v.* 78.

Fallimur, & quondam non dignum tradimus.

Tuaeque fidei ratio. *Tradere* & commendare eleganter junguntur, ut vidimus ex Caeſare. pro eo *deponere* ICti etiam dicunt leg. 24. D. de depoſ. adde Schulting. ad Seoec. Controv. XII. p. 164. *Fidei* dixit, quae in commendationibus maxime reſpicitur. Sic *debebant ſe fidei victorum*, & *clientes fidei ſeſe tradunt.* Terent. Eunuch. A. v. Sc. IX. *v.* 9. *Thais ſe patri commendavit in clientelam &* fidem. Plaut. Trin. A. I. Sc. II. *v.* 75. *Quoniam hinc iturus eſt ipſe in Seleuciam, Mihi* commendavit *virginem gnatam ſuam. Et rem ſuam omnem, & illum corruptum filium: Haec, ſi mihi inimicus eſſet, non* crederet. ME. *Quid, tu adoleſcentem, quem eſſe corruptum vides, Qui* tuae mandatus eſt fidei *& fiduciae, Quin eum reſtituis.* adde Budaeum ad leg. 63. D. de Eviction. Baſil. 2. *tuique fidei trado.*

Eam aa injuria defendas. Vinar. 2. & ed. vet. *eamque ;* Guelſ. 9. & 10. Baſil. 2. & 3. Struv. *ut eam :* quomodo Joann. Saresberienſ. Epiſt. LVI. ubi haec noſtra expreſſit. & illi quidem aetati convenit, non Salluſtio. Guelſ. 6. omittit *eam;* ſed iſti parum fidei in his capitibus: adeo etiam neceſſaria tranſit ſilentio, quod videbis mox *c.* XXXVI. n. 2. Remenſ. 1. *eam ab his injuriis defendas:* qui ceterae multitudini, editam defendenti, reſiſtere non valet.

Per liaeros tuos rogatus. Valida obteſtatio *per liberos.* Horat. Epod. v. *v.* 5.

Per liberos te, *ſi vocata partubus*
Lucina veris adfuit.

Terent. Andr. Act. III. Sc. III. *v.* 7. *Oro per unicam* gnatam tuam *& gnatum meum.* adde Coel. Epiſt. XVI. n. 2. *Per* autem in his obteſtationibus eſſe *propter* magis patet ex Jug. *c.* x. n. 3. & XIV. extr.

Haveto. Guelſ. 1. qui ex illo numero ſolus aſpiratam agnoſcit habuit initio *Habe*, ſive V in B inducto *Have ;* alia autem manus addidit ſyllabam *to;* ceteri omnes *Aveto.* Vinar. 1. initio *haveto*, nunc *h* eſt eraſum. Fabric. 1. & Baſil. 1. *Habeto*, quomodo Nazarianus & Bongarſiani. Olim enim B & V ſaepiſſime ſunt permutatae, quod ex ſolo Plauto abunde conſtat, ubi *ama Bit*, *Belle*, *Benerem*, pro *Amavit*, *Velle*, *Venerem* etiam in editis aliquot legitur: Virgilii etiam vetuſtiſſimus Cod. II. Eclog. *v.* 15. *SuperVa*, pro *Superba*, & III. Eclog. *v.* 90. *Vavium*, pro eo, quod vulgo male circumferunt, *Bavium.* & in Inſcriptionibus nihil frequentius. apud Spond. Miſcellan. p. 36. *Berum etiam* pro *Verum.* apud Reines. Claſſ. XX. Inſcr. 164. *HaBieno* pro *AVieno.* In Cic. I. Attic. ep. XV. pro *aveo* in MSS. *habeo*, ſicuti in Lucretio, ut diſcas ex Giſanii Collect. p. 355. & Juſtin. I. *c.* I. n. 4. MSS. *habitum* pro *avitum:* quemadmodum Propria *Habitus*, *Abitus*, *Avitus* permutantur. Vide Viros doctos ad princip. Cicer. Or. pro Cluentio. Hoc igitur *Have* ſive *Haveto* eſt verbum valedicendi. Catul. Carm. XCVIII. quo fraternis cineribus parentat:

Accipe fraterno multum manantia fletu
Atque in perpetuum, frater, Have *atque Vale.*

Vide & Manut. Orthograph. & Victor. ad Cicer. VIII. Epiſt. XVI. Quinctil. I. *c.* VI. p. 76. ubi frivolam quorumdam in obſoletis jactantiam taxat: *Multum enim litteratus, qui ſine adſpira-*
tio-

Digitized by Google

CAP. XXXVI.

SED ipſe paucos dies commoratus apud C. Flaminium Flam- xxxvii.
mam in agro Arretino, dum vicinitatem, antea ſollicitatam, 1
armis exornat, cum faſcibus atque aliis imperii inſignibus in caſtra
ad Manlium contendit. Haec ubi Romae comperta; ſenatus *Catilinam* 2
&

tione & productâ ſecunda ſyllaba ſalutavis Avete. ubi male interpres putat *avete* pro *ſalvete:* quin potius pro *havete*. vide Querolum A. 1. Sc. II. Quare *Have* aut *Haveto* hic quidem certo legendum: Et inepti ſunt, qui *Faveto* expreſſerunt. Idem in librarium Eccard. ubi *Vale* legitur.

CAP. XXXVI. 1. PAUCOS DIES COMMORATUS. Gryphiana *per paucos dies*, quomodo a manu ſecunda Guelſ. 4. At 7. 8. & 9. cum Struviano *poſt paucos dies*. nugae merae. Sed ita plurima loca a negligentioribus corrupta. vide Jug. *c.* LXIII. n. 3.

C. FLAMINIUM FLAMMAM. Cognomen ex fide Cod. Nazariani addidit Gruterus: cui adſtipulatur unicus noſter Guelſ. 5. quantum per raſuram, in qua nunc quidem cubat, legi poteſt. Cicero XIV. ad Attic. epiſt. XVI. Flammam *Flaminium audio Romae eſſe*. ejuſdem & alibi meminit. vide XVI. Fam. ep. XXIV. n. 3.

IN AGRO REATINO. Guelſ. 1. *Arretino;* 8. *Regatino;* 11. *Areatino;* 7. Vinar. 2. & ed. vet. *Aretino:* Ceteri cum edd. *Reatino*. *Reate* celeberrimum quondam oppidum in Sabinis, hodie *Rieti* deſcribunt Cluver. Ital. Ant. II. *c.* IX. p. 676. Cellar. Notit. II. *c.* IX. p. 778. Quod ſi vero Catilina *recta via* ad Manlium contendit, ut ex eo fit veroſimile, quod ſeſe Maſſiliam proficiſci dictitaverit cum amicis ſuis: quod cum faſcibus iter fecerit, quos praemiſerat, Cic. II. Catilin. *c.* VI. Plutarchus, Appianus: quod Cicero poſtridie, quam profectus eſt, tam certo adfirmaverit eum ad Manlium proficiſci, ut etiam *viam Aureliam* nominaverit, qua ſit profectus, l. c. *c.* IV. &c. *Arretino* potius reſcribendum erit. *Arretium* autem antiquum Etruriae oppidum deſcribunt Cluver. II. *c.* III. p. 591. Cellar. p. 723.

DUM VICINITATEM. Guelſ. 7. & 11. *civitatem*, quod eſt in olim editis; 3. & 9. *juventutem*. Struv. & Heuſſ. *in civitatem*. Sed *vicinitatem* pro *vicinis* dixit cum Cicerone & aliis, uti *Nobilitatem*, *Servitia* &c. vide ad *c.* XXIV. n. 4. *Dum* poſitum pro *tam diu*, *quam*, ut Jug. *c.* LIII. num. 3. *Numidae tantummodo remorati, dum in elephantis auxilium putant*.

ANTEA SOLLICITATAM. Non fuit recedendum a ſcriptis, qui conſtanter *antea*, non *ante;* hinc factum in Academ. *ante eos;* & alii inde fecerunt *ante ab eo*, quos recte damnavit jam Rivius, Vir de Salluſtio in primis optime meritus.

ARMIS EXORNAT. Inſtruit. Ornatus enim de omni neceſſario inſtrumento, & *ornari* dicuntur, quibus ea addimus. Sed maxime *armis ornare* eleganter; ſicuti *armare* contra etiam pro inſtruere ponunt; ut noſtrates *ausrüſten*. Plaut. Poen. Act. I. Sc. II. *v.* 4. de *navi* & *muliere*.

> - - *forte ſi occeperis* exornare,
> *Neque umquam ſatis hae duae res* ornantur
> *Neque eis ulla* ornandi *ſatietas eſt*.

Sic *gladius* & *arma* vocantur *ornamenta*, Sueton. Tito *c.* IX. & Senec. IV. N. Quaeſt. Praefat. *Armis ornatam* reſtituit Floro I. *cap.* XVI. Nic. Heinſius, ubi advocatur Gronov. ad Liv. XXIV. *c.* XLVIII. & Salmas. ad Solin. p. 26. Plura etiam collata ſunt ad Suetonii l. c. & Caeſ. *c.* XVIII. praeterea a Cl. Burmanno ad Quinctil. Decl. XV. *c.* V. Inprimis Cicero huc facit pro Caecina *c.* XXI. Armatos *ſi Latine loqui volumus, quos appellare vere poſſumus? opinor eos, qui* ſcutis teliſque *parati* ornatique *ſunt*. adde Giſan. ad Lucret. p. 388.

CUM FASCIBUS. Tamquam aliquis Proconſul. Appianus II. Civ. p. 429. *ὁ μὲν γὰρ ῥάβδους τε καὶ πελέκεις, ὥς τις ἀνθύπατος, χεῖρας μάλα ἀνῆγε πρὸ ἑαυτοῦ, καὶ ἐς τὸν Μάλλιον ἐχώρει στρατολογῶν*. Idem Plutarc. Cic. p. 868. *Ὁ μὲν οὖν Κατιλίνας εὐθὺς ἐξελθὼν μετὰ τριακοσίων ὁπλοφόρων, καὶ περιστησάμενος αὑτῷ ῥαβδουχίας, ὡς ἄρχοντι, καὶ πελέκεις καὶ σημαίας ἐπηρμένος, πρὸς τὸν Μάλλιον ἐχώρει.*

2. HOSTES JUDICAT. Perduelles eſſe declarat. Varro IV. de L. L. *Multa verba aliud nunc oſtendunt, aliud ante ſignificabant, ut* hoſtis. *nam tum eo verbo dicebant peregrinum, qui ſuis legibus uteretur; nunc dicunt eum, quem tunc dicebant* perduellem. nimirum, auctore Cicer. I. Offic. *c.* XII. *ut lenitas verbi triſtitiam rei mitigaret*. *Perduellem* autem, quam vocem nunc ſingulatim de iis, qui patriae, aut Principi ſuo bel-

& Manlium hoſtes judicat ; ceterae multitudini diem ſtatuit, ante quam ſine fraude liceret ab armis diſcedere, praeter rerum capitalium conde-
3 *mnatis.* Praeterea decernit, *uti Conſules dilectum habeant ; Antonius*

cum

bellum inferunt, uſurpant, olim omnem hoſtem dicebant, *indicantes* ut lex 234. de V. S. habet, *cum quibus eſſet bellum.* adde leg. 118. eod. Metaphr. Eutrop. VII. c. 1. n. 2. de Antonio: ἐχθρὸς Ῥωμαίων ἢ πολέμιος ἀπεφάνθη δόγματι κοινῷ. Adde Briſſon. II. Form. p. 292. Superius paullo *comperta* ſine Verbo Subſtantivo legitur in Guelf. 2. cujus auctoritate feci, ut neque in noſtro contextu legeretur, uti c. XXXIV. extr. Vinar. 1. *& Catilinam, & Manlium*, quod animoſius & ſonantius.

DIEM STATUIT, ANTE QUAM. Incert. 2. & Guelf. 11. *ante quam diem:* Guelf. 10. & Baſ. 3. *ante quem:* metuebant homines, ne quis *antequam* junctim acciperet, quo metu Salluſtius certe liber fuit. Moris autem fuiſſe tempus ad ſanitatem redeundi praeſtituere, ex multis locis cognoſcitur.

SINE FRAUDE. Guelf. 6. omiſit Praepoſitionem, quae in ceteris quidem ſervatur, at ejus, ut & nominis, ſedes ſunt incertiſſimae. Quidam *ſine fraude liceret ab arm. diſc.* quo ordine Remenſes, Academ. Baſil. 1. Struv. Incerti, Guelf. 1. & 5. Quidam *lic. ab arm. diſc. ſine fraude*, ut Fabrician. Heuſſ. Vinar. 1. & tres Guelfbb. Quidam *liceret ſine fraude ab arm.* quomodo Gruterus & ex noſtris illi, qui ſunt imi ſubſellii. Priores ſecutus ſum, quorum auctoritas propter 5. Guelf. & Baſil. 1. maxima. Nam quo minus putem eſſe duas has voces ab aliena manu, facit tam elegantia ſententiae, quam uſus ſollemnis. Sed quoniam bifariam *ſine fraude* dicunt, & pro *vere*, ſive *ex animo*, ut Caeſar. II. Civ. c. XXII. *Seſe dedere* ſine fraude *conſtituunt :* quamquam & hic, ſi vera aeſtimes, notat *bene, modo haud culpando, ſine noxa ;* & pro eo, quod eſſet, ſine noxa, ſine periculo, ſine poena: Dubitatum credo a librariis & correctoribus, quo has in hac ſententia voces referrent. Sed in promtu eſt judicium, quod non tam eo pertineat, ut diſcederent ſine fraude, ſine dolo malo; quam eo, ut iſtud liceret ſine damno & poena mali conſilii. Sic Livius XXVI. c. XII. *ut qui civis Campanus ante certam diem tranſiſſet*, ſine fraude *eſſet.* pro quo Galli apud Caeſar. V. c. LI. *ſeu quis Gallus, ſeu Romanus velit ante horam tertiam ad ſe tranſire*, ſine periculo *licere: poſt id tempus non fore poteſtatem.* Igitur etſi non male leg. 23. §. 2. D. de aedilit. edict. ſcriptum ſit : *Veteres* fraudem pro poena *ponere ſolebant:* quod & Servius habet ad II. Aeneid. curatius tamen idem Ulpianus leg. 131. de V. S. *Aliud* fraus *eſt*, *aliud* poena. Fraus *enim ſine poena eſſe poteſt:* poena *ſine fraude eſſe non poteſt.* Poena *eſt noxae vindicta:* Fraus *& ipſa* noxa *dicitur, & quaſi poenae quaedam* praeparatio. recte. nam *fraus* eſt crimen, *noxa*, quae pro iiſdem habet Liv. XXIII. c. XIV. cui poena debetur. & licet ſine fraude cui diſcedere, quando ita illi licet, ac ſi nihil peccaſſet : quomodo *fraudi cui eſſe* dicimus, quae in crimen vertuntur, & ob quae punitur. Cic. VIII. Phil. c. ult. *iis* fraudi *ne* ſit, *quod cum M. Antonio fuerint.* adde Phil. V. c. XII. & Liv. VII. *Dictator tulit ad populum, ne cui militum* fraudi *ſeceſſio* eſſet. *oravit etiam bona venia Quirites, ne quis eam rem joco ſeriove cuiquam exprobraret.*

PRAETER RERUM CAP. CONDEMNATIS. Acad. *condemnatus.* Guelf. 1. nunc quidem *condemnatus*, ſed olim fuit *condemnatis ;* contra 2. & Baſil. 2. nunc *condemnatis*, at olim alterum habuerunt. Baſil. 3. *condemnati*, & a manu ſec. *condemnatus.* quod nunc quidem etiam in Vinar. 1. legitur, ſed olim fuit *condemnatis.* Idque non eſt mavendum, quod & Priſcianus & Cledonius p. 1933. agnoſcunt. male vero putant, quod ſit Ablativus; cum potius ab *liceret* Verbo pendeat tertio Caſu, & *praeter* adverbialiter ſit poſitum pro *praeterquam.* Juſtin. XIII. *cap.* V. *Epiſtolas in Graeciam ſcripſerat, quibus omnium civitatium exules*, praeter *caedis* damnati, *reſtituebantur.* ubi jam de hoc Noſtri loco diſputarunt viri docti, quem dudum eſt, quod Th. Linacer II. Em. Str. p. 114. examinavit, Priſciani errorem notavit, &, quaſi Particula haec Conjunctio eſſet, *condemnatis* cum Nomine *multitudini* conjungendum eſſe docuit. Plures Praepoſitiones eodem modo uſurpari Idem ibidem docuit, & nos alibi monuimus. Sed adduxit Noſtrum etiam Gronov. IV. de Pec. Vet. c. IV. ut defenderet & explicaret Cicer. pro L. Manil. *cap.* XXIII. *Videbat enim populus Rom. non locupletari quotannis pecunia publica, praeter paucos.* Denique & Pitiſcus ad ea Sueton. Tiber. c. IV. *reliquerit eum nullo*, praeter *auguralis ſacerdotii* honore, *impertitum.*

3. PRAETEREA DECERNIT. Vinar. 1. *diſcernit ;* Guelf. 6. *Senatus diſcernit ;* 8. *ſenatus decrevit ;* Fabric. 2. *decernit ſenatus ;* Guelf. 7. 10. Baſil. 2. Vinar. 2. & ed. vet. *Praeterea decrevit.* At in Guelf. 9. *Praeterea uti conſules decernit ;* 4. *Praeterea delectum hab. decernit uti conſules ;* in

In-

cum exercitu Catilinam perſequi maturet ; Cicero urbi praeſidio ſit .
Ea tempeſtate mihi imperium populi Romani multo maxume miſera- 4
bile viſum : cui cum ad occaſum ab ortu ſolis omnia domita armis
pate-

Incert. 2. autem litura fuit & ſupra eam *decrevit*. Quae omnia eo ſpectant, ut tandem decernamus, male ſanum eſſe Verbum illud, & ab reliquo Orationis corpore recidendum. equidem adſumendum eſt, uti *c.* XXX. n.6. quod adeo difficile eſſe non poteſt, cum modo dixerit Senatus *judicat*. Caeſar. I. Gall. *c.* XXIX. *quibus in tabulis nominatim* ratio confecta *erat*, *qui numerus domo exiſſet eorum, qui arma ferre poſſent ; & item ſeparatim pueri, ſenes mulieresque*. Similis eſt locus Sueton. Aug. *c.* LVII. *Omnes Ordines in lacum Curtii quotannis ex voto pro ſalute ejus ſtipem* jaciebant: item *Kalendis Januariis* ſtrenam *in Capitolio*, *etiam abſenti* profecto *ſtrenam* non *jaciebant*, ſed *dabant*, *afferebant*. & talia quidem plura infra laudabimus, quae veteres per quamdam Syllepſin dici docebant.

UTI CONSULES DELECTUM HABEANT. Sic quidem libri noſtri, etiam illi, qui Jug. *cap.* CVIII. n. 2. *diligere* pro *deligere* ſcribunt. At veteres maluiſſe *dilectum*, tot viri docti monuerunt, ut fruſtra multa hic adderemus. Unus Lambinus quoties hoc ex vett. libb. Ciceroni aliisque reſtituit? Videndus tamen inprimis Ant. Auguſtinus ad Feſtum in v. *Dilectus* p. 121. ubi eamdem in Pandectis Florentinis ſcripturam eſse docuit. Gruterus, qui alibi *diffluere*, *diſcedere* maluit, quam *defluere*, *decedere*; hic tamen potuit *delectum* retinere: cujus pace nobis contra ſentire licebit. Porro Guelf. I. ſic locum concipit: *uti conſules delectum cautam electionem exercitus habeant*. Gloſſa ſatis manifeſta, nec tamen *dilectum* ſufficienter expreſſit. nam quid illud *cauta? Dilectus* erat, quando ex convocata juventute armis idonei eligebantur in militiam, ſacramentoque adigebantur. Polybius VI. Lipſ. I. de M. R. Dial. III. an propter idoneos *cauta?* Sed cetera videamus. Qui ad edictum non aderant, in eos ſevere animadverſum, Stewech. ad Veget. I. *c.* VI. neque enim poterant fallere magiſtratum, cum & nati & morientes in tabulas publicas referrentur, unde de militari aetate judicium ferri poterat. *Conquiſitores* tamen nonnumquam adhibiti, qui extra urbem cogerent multitudinem, Cic. pro Mil. *c.* XXV. Liv. XXI. *cap.* XXI. Lambin. in Plaut. Amph. Prol. *v.* 62. adde Hottomann. ad ea Cic. de Prov. Conſ. *c.* II. *Jam vero exercitus ille noſter ſuperbiſſimo* dilectu, *& duriſſima* conquiſitione *collectus omnis interiit*. & confer Herodian. VI. *c.* III. *Scribere dilectum* dixit Cic. pro Milone *cap.* IX. & *agere dilectum* Flor. X. *cap.* X. num. 22. Sed *habere* frequentiſſimum & habes apud Cic. X. epiſt. III. & VIII. XII. ep. XIV. XV. epiſt. I. Liv. III. *cap.* XI. Caeſar. VI. Gall. ineunte. I. Civ. *c.* XXX. Vellej. II. *c.* CXI. & alios. Hinc ad *remiges* applicat Caſſius XII. Cic. epiſt. XIII. dilectum *remigum celeriter* habuimus.

PERSEQUI MATURET. Incert. 2. *maturaret*, ut ſupra Guelf. 6. *haberent*. 5. *materet*, ſed eadem manus induxit in litteram E quintam vocalem. notat *mature perſequatur*. Tacitus V. Hiſt. *c.* XVII. *Debellatum foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet*. Noſter Jug. LXXIX. n. 5. *duo fratres* maturavere iter pergere.

CICERO URBI PRAESIDIO SIT. Quatuor ex noſtris: *praeſidio urbi ſit*; Vinar. 2. & ed. vet. *praeſidium*. Baſil. 2. *praeſidio eſſet*.

4. IMPERIUM POP. R. *Mihi* omittit. Incert. 2. neque in ceteris uno ſemper loco ponitur, Spurium exiſtimabit, qui reputaverit non Criſpo tantum, ſed aliis idem viſum eſſe: & ſi forte ſuum judicium immiſceat, ut *cap.* LIII. n. 2. vel ſic Pronomen non eſſe neceſſarium, uti *cap.* XLIX. n. 4. *Res autem opportuna* videbatur. Guelf. 3. *imperium Romani Populi*; Struv. *imperium r. p.* Acad. *imperium R.* ſed Guelf. II. *imperium reip.* vide ad *c.* XXXI. n. 7.

MULTO MAXUME MISERABILE. *Multo* ſuperlativis etiam addi, notavit Donatus ad Terent. Andr. A. III. Sc. II. ad fin. Noſter *c.* LII. n. 19. multo pulcberrumam *eam nos haberemus*. ut Jug. *c.* IX. n. 2. longe maxuma *virtus*. Liv. I. *c.* XI. *Noviſſimum ab Sabinis bellum ortum*, multoque *id* maximum *fuit*. Cic. de Haruſp. Reſp. *c.* VI. *veſtrae domus ceterorumque civium* multo maxima *ex parte ſunt liberae*. & ſic I. Verr. *c.* XV. Plaut. Stich. Act. I. Sc. II. *v.* 66. *Quae tibi mulier videtur* multo ſapientiſſuma. Gellius III. *c.* XI. *de patria Homeri* multo maxime *diſſenſum eſt*. & apud Columell. *c.* III. *Apis, ſi ſaevior*, maxime peſſima *eſt*. *Miſerabilis* ut Jug. *c.* XXXIII. n. 1. *cultu miſerabili*. *c.* LI. n. 1. facies *totius negotii foeda atque* miſerabilis. Livius V. *cum ipſa res facies que* miſerabilis *erat*. Curt. III. *c.* XIII. n. 6. *omnibus* miſerabilis *turba, praeter eum, cujus fidei commiſſa fuerat*. *Viſum eſt* habent MSS. & edd. omnes.

AD OCCASUM AB ORTU SOLIS. *Uſque* inſerunt Incerti, Baſil. 2. Guelf. 7. 8. & 12. Quidam etiam maluerunt *ab ortu ad occaſum*: illud vero longe elegantius. Horatius IV. Od. XV. *v.* 15.

Digitized by Google

paterent; domi otium atque divitiae, quae prima mortales putant, adfluerent: fuere tamen cives, qui ſeque remque publicam obſtinatis animis perditum irent. Namque duobus Senati decretis ex tanta

Porrecta majeſtas ad *ortum*
Solis, ab *Heſperio cubili*.

quomodo Noſter ſupra *c.* II. n. 4. ad *optumum quemque* a *minus bono*. Jug. *c.* LXII. n. 9. *caſus* in *ſervitium* ex *regno*. Liv. II. *c.* X. *pro ſe quisque* in *urbem* ex *agris demigrant*. Mela III. *c.* V. *aliquamdiu* ad *Occaſum*, ab *Oriente currens*. Cic. III. Orat. *c.* XXXVI. in *altum* a *conſpectu paene omnium abſtraxit*. Seneca Epiſt. LXXXIX. *amnes magni magnarumque gentium termini*, uſque ad *oſtium* a *fonte veſtri ſunt*. Ceterum hanc Hyperbolen habes jam *cap.* X. num. I. qua & Ovidius uſus I. Pont. ep. IV. *v.* 29.

Caeſaris ira mihi nocuit; quem Solis ab *ortu*
Solis ad occaſus *utraque terra tremit*.

OMNIA DOMITA ARMIS. Guelf. 9. *domata armis*. Sicuti *implicatum*, *praeſtatum*, *conſtatum* ſimilia. vide ad Cic. I. ep. VIII. n. 8. Commodian. Inſtruct. XXXIV.

Et tamen invita domatur inutilis equa
Minuiturque ferox eſſe, *primum* dedomata.

Nihil tamen muto.

PATERENT. Sic Guelf. II. & Baſ. 2. Sic fuit in Remenſibus; Vinar. 2. Guelf. 3. & Heuſſ. *pararent*. Vulgo *parerent*. etenim & ſupra *c.* X. n. I. *paterent* in *parerent* mutatum fuit. *Pates* qui eſt expoſitus, obnoxius, quod vidit olim Scaliger ad Culic. *v.* 195. id ita de victoribus dicunt ut *peragrare*, *penetrare*, *perrumpere*; & contra *retardari*, *prohiberi* & ſimilia de iis, qui non poſſunt vincere. Cic. V. Verr. *c.* LXV. *Jam omnem orbem terrarum, qui ſemper noſtris hominibus maxime* patuit, *civibus Rom. iſta defenſione* praecluſeris. quare manus Salluſtii reſtituenda fuit, Confer Jug. *c.* XLVII. num. 2.

QUAE PRIMA MORTALES PUTANT. Iisdem verbis Jug. *c.* XLI. n. I. *otio atque abundantia earum rerum*, quae prima *mortales ducunt*. Imitatur Sulpic. Sev. I. Dial. *cap.* V. *Aurum & Argentum*, quae prima *mortales putant*. *Prima* ſunt praecipua, maxima eorum, quae appetuntur; ut contra *poſtrema* peſſima, infima eorum, Jug. *cap.* III. n. 3. Terent. Heaut. A. V. Sc. II. *v.* 9. *Et ſuavia quae eſſent in praeſentia* prima habere. quem ut & Salluſtii locum citat Donat. ad Eunuch. Act. I. Sc. I. *v.* 5. *Nihil* prius, *neque fortius*, ut probet *prius* ad *laudem*, non ad ordinem pertinere. adde Jug. XCVI. n. 3.

SEQUE REMQUE PUBL. Sic plerique MSS. & edd. at Vinar. I. Heuſſ. Fabric. I. Eccard. Sen. 2. Guelf. 7. 8. & ed. vet. *ſe remque p.* Incerti, Guelf. 3. & 10. *ſe & remp.* 6. & II. cum Baſil. 2. & Vinar. I. *ſeque R. P.* editam eſſe veram, jam dixi ad *c.* IX. n. 4.

OBSTINATIS ANIMIS. Gloſſae MSS. *induratis*. Guelf. 5. ſcribit *obtinatis*. Certe ab *obtineo* deſcendit. Donat. in Andr. Act. I. Sc. V. *v.* 8. Obſtinate *facere eſt aliquid in alterius malum cum conatu facere* perſeveranter, *& in alterius perniciem nimis niti*. *animum obſtinatum* dixit Curt. VII. *c.* VII. n. 21. & recte de iis dicitur, qui *morbo*, non judicio quid faciunt: quemadmodum mox *vix morbi* Noſtro memoratur. Seneca Epiſt. LXXV. *Ut breviter finiam*, morbus *eſt judicium in pravo* pertinax.

PERDITUM IRENT. Emendavit quidam in Guelf. 4. *perditam irent*. valde ignarus conſuetudinis Latinorum fuerit, qui neſcivit, iſtud ſaepe dici pro *ire ad perdendum*. h. e. velle perdere; laborare, ut perdatur. Et Grammatici, qui cetera fere neglexerunt *perditum iri*, ut *amatum iri* ſervarunt; etſi & multi citent iſtud Terent. Andr. Act. I. Sc. I. *v.* 107. *cur te is perditum*. At olim per omnia tempora dictum. infra *c.* LII. n. 12. *ne bonos omnes perditum* eant. *c.* LXVIII. n. I. *ultum* ire *injurias feſtinat*. Plaut. Ciſt. Act. I. Sc. I. *v.* 4. *Qui magis potueris mihi honorem* ire *habitum*. Liv. XXVI. *c.* XXVII. *ne ſe ad ultimum perditum* irent. Cato apud Gell. X. *c.* XIV. *In illa contumelia, quae mihi per hujuſce petulantiam factum* itur. Virg. II. Aen. *v.* 786. ibo *ſervitum*. Curt. X. *c.* VIII. n. 5. *temeritatem armis ultum* ivit. Juſtin. XXXVIII. *c.* V. *quia ultum* ierit *ſe*. Apulej. Apol. p. 316. *ut videretur ſe merito ultum* ire. Claudian. Mamerc. III. Stat. A. *c.* II. *non ut calumniatum* eat, *ſed ut purgari valeat*. Eadem Conſtructione Prudent. Paſſ. Rom. *v.* 262. *populos* trahis *perditum*; & Apulej. Florid. p. 365. *eamque raptum* feſtinabant *pari ſtudio*, *impari celeritate*.

5. DUOBUS SENATI DECRETIS. *Ex duobus S. d.* habet Eccard. quod olim edd. occupaverat. Guelf. 10. *de duobus S. d.* Ceteri recte nullam Praepoſitionem agnoſcunt. eſt enim pro eo, quod foret *duobus S. decretis datis*, *propoſitis*, nempe illo, quod memoravit *c.* XXX. *de praemio indicis*, & hoc, de impunitate ante certam diem ex caſtris Catilinae excedentium. Sic *c.* XLII. extr. eo ſigno *cetera multitudo ſuum quisque negotium exſequeretur*. Jug. *cap.* VI. num. 2. *poſtquam*

tanta multitudine , neque praemio inductus conjurationem patefecerat, neque ex caſtris Catilinae quiſquam omnium diſceſſerat. tanta vis morbi, uti tabes, pleroſque civium animos invaſerat.

CAP.

quam hominem, exacta ſua aetate, parvis liberis, *magis magisque creſcere intelligit.* *c.* LXXV. n. I. Ea fuga *Jugurtha impenſius modo legatos mittere*. Brutus ad Cic. XI. ep. XXIII. n. 2. *tribus* tantis exercitibus, *propriis reip. valentibus*, *magnum animum habere debebas*. Repudiavimus jam Praepoſitionem ad Cic. IV. epiſt. I. extr. ibique & ad IV. ep. VI. n. 10. ep. I. n. 17. genus dicendi illuſtravimus. Sed qui omnia ad liquidum vocaverit, inveniet in hac conciſa dictione hoc loco: *quamquam* duo Senatus decreta promulgata eſſent; *tamen* nemo, cetera. & adtuit ſimile *c.* VI. n. 2. *diſſimili lingua-incredibile memoratu eſt*, *quam facile coaluerint.* adde quae dixi ad *c.* XVII. n. 6. Sic Jug. *c.* XLI. n. 6. *plebis vis ſoluta atque diſperſa* in multitudine *minus poterat*. Antiquum patrium caſum, de quo ſupra, ex Fabriciano ſuo revocavit Rivius, noſtri omnes *Senatus*. vide tamen ad *c.* LIII. n. I. Gloſſam. Cic. Laelio *c.* III. *Senato dimiſſo*, pro *Senatu*.

Neque praemio indutus. Incerti, & Guelf. 9. *neque aliquis pr. ind.* &, poſitu mutato Struv. *aliquis neque p. i.* Sed hoc omitti, vidimus ad *c.* XXXII. num. 3. quomodo *aliquid* apud Lamprid. Sever. *c.* LXIII. *Populus vero R. Senatusque omnis*, *cum provincialibus cunctis*, *neque* triſtius *umquam*, *neque* aſperius *acceperunt*. Vopiſcus Carino *c.* XVI. *quo* foedius *neque cogitari potuit aliquando*, *neque dici*. Seneca Epiſt. LXXXVI. *Poſtquam multa balnea inventa ſunt*, ſpurciores *ſunt*. h. e. *quidam*, nempe ex illis, qui lavantur, *ſpurciores ſunt*. qua elegantia paſſim utitur Seneca, quod docuit Optimus Gronov. ad II. de Ira *c.* XII. & XXIV. Sic apud Noſtrum *aliquis ex conjuratione* facilius intelligitur, cum ſtatim excipiat *quiſquam omnium*, quod inde huc transferre potes, ut apud Lucan. I. *v.* 125.

> *Nec* quemquam *jam ferre poteſt*, *Caeſarve* priorem
> *Pompejusque* parem.

Livius XXVI. *c.* XXVII. *Eo* praemio inductus *Campanorum Calaviorum ſervus indicavit*.

Quisquam omnium. Incert. I. *hominum omnium*. Guelf. 9. & a prima manu Fabric. a. *quiſque omnium*. Sed Heuſſ. & Sen. a. omittunt *omnium*. Hic Palmerio quodam opus fuit, qui inde faceret *quis omnium*, ut apud Gell. XVI. *c.* VI. in MSS. *ſi* quid omnium rerum *vellet diſcere*. At Criſpus *c.* LI. n. 2. *neque* quiſquam omnium *lubidini ſimul & uſui paruit*. & ſic alibi ſaepe.

Ex castris discesserat. Sic eſt in MSS. & edd. vett. quos aut alii, aut nos conſuluimus: excepto Guelf. 5. qui primitus habuerat *diſceſſerant*; quod pro varia lectione in margine tenet 3. Et 8. qui *diſceſſerat* ſcripſit, & lapſu librarii ne credam, facit Academ. ubi ſimile quid viſitur; nam *diſceſſerat* ſupraſcriptum eſt. Inde procudi poſſet leviſſima mutatione *deſeruerat*, uti eſt apud Quinctil. Declam. CCCXV. *Eodem praelio*, *quo pater fortiter fecit*, *ejusdem filius* deſeruit. & pluribus aliis locis. Sed talia hic non ſunt tentanda; multo minus ex unico Cypr. Popmae libro *caſtris exceſſerat* legendum, cum Praepoſitiones ut geminare, ſic diverſas jungere familiare ſit optimis ſcriptoribus. ut Jug. *cap.* XXV. extr. ab *oppugnatione deſiſtere*. intra *c.* LV. n. I. in *carcerem deducit*. *c.* LVII. n. 2. in *agrum Piſtorienſem abducit*. ubi vide. *Diſceſſerat* autem, non *deceſſerat* cum MSS. omnibus tenemus: etiamſi, quod alibi demonſtratum, nulla in eis differentia fingenda.

Tanta vis morbi. Eleganter *vis morbi*, uti Livius III. *Et per ignota corpora late vagata eſt* vis morbi. Juſtin. XXIII. *c.* II. *reverti eum* vis morbi *coegit*. iterum Liv. XXVIII. *cap.* XXIX. *Inſaniſtis profecto milites*: *nec* major *in corpus meum* vis morbi, *quam in veſtras mentes* invaſit. Id. XXIX. *c.* X. & tanta *inceſſerit in ea caſtra* vis morbi. Apulej. Apolog. p. 307. *at tu miſer prudens & ſciens delinquis.* tanta vis morbi *te inſtigat*. Unde vides, quod obſtinatus in peccando animus proprie *morbus* dicatur, qui hos homines invaſerat; & idem Ciceroni eſſe, quod *inſania*, diſcas ex IV. Verr. *c.* I. pro vitioſa conſuetudine, ſive inſano ſtudio, poſuit Vellej. II. *c.* LXXXIII. *Plancus non judicio recta legendi*, *ſed* morbo *proditor*. ſaepiſſime cum *pertinacia* conjungitur, *judicio* opponitur: quod ne late probem, otium mihi fecit Doctiſſ. Gronovius ad Senec. I. Beneſ. *cap.* XIV. cui addas Schulting. ad Sen. Controv. VI. p. 112. Nec novum de civium animis; cum etiam de omni rep. *morbum*, *vulnera*, *medicinam* & ſimilia uſurpent. Ariſtophanes in Veſpis:

> *Χαλεπὸν μὲν ϗ δεινῆς γνώμης, ϗ μείζονος ἢ ἐπὶ τρυγῳδῆς*
> *Ἰάσασθαι* ΝΟΣΟΝ *ἀρχαίαν ἐν τῇ πόλει ἐντετοκυῖαν*

Cic. II. ad Att. epiſt. XX. *Nunc quidem novo quodam* morbo *civitas moritur*. Liv. XXIV. *cap.* II. *unus velut* morbus *invaſerat omnes Italiae civitates*,

C A P. XXXVII.

XXXVII.

1 NEque ſolum illis aliena mens erat, qui conſcii conjurationis; ſed omnino cuncta plebes novarum rerum ſtudio Catilinae incepta pro-

tates, ut plebes ab optimatibus diſſentiret. Apulej. de Hab. Doctr. Plat. p. 26. *Ceteras vero, quae non ad hunc modum forent conſtitutae, non arbitrabatur ſanas civitates, ſed tetras & morbis tumentes Reſpublicas.*

ATQUE UTI TABES. Sic quidem Codd. noſtri MSS. & impreſſi. Sed Gruterus duos, tres Waſſius MSS. memorant, quibus *copula* defuit: editionis Gymnici jam Rivius mentionem fecit, cui itidem deeſt. ex particula *uti* ea olim prognata; ut ex eadem alibi *aut* & *atque* prodierunt. Litteratores autem eo amplexi ſunt, quia *morbus* & *tabes*, utrumque translatum, conjungenda videbantur. Sed id eſt, quod Noſter negligit. Supra *c.* x. extr. *poſt ubi*, contagio *quaſi*, peſtilentia *invaſit*. & Jug. XLI. extr. *&* permixtio *civilis*, *quaſi* diſceſſione *terrae, oriri coepit*. ſic iſte locus concipiendus. Praeterea neque Feſtus habet in V. *Tabem*, p. 555. ubi & ex IV. Hiſt. adducit: *qui quidem mos*, uti tabes, *in urbem conjectus.* & ſic quidem permulti loquuntur. vide Heinſium & Drackenborch. ad Silii VII. *v.* 21. Sulpic. Sev. I. H. S. *c.* XXIII. *animos eorum habendi cupido*, veluti tabes, *inceſſit*.

CAP. XXXVII. 1. ALIENA. A Republica. Cicero pro Planc. *Ferre modice populi* voluntates, *allicere* alienas, *retinere partas*. pro R. Dejotaro: *Regem ſemper in ſpeculis fuiſſe, cum a te* animo *eſſes* alieno. adde VII. epiſt. XVII. num. 2.

QUI CONSCII CONJURATIONIS FUERANT. Incert. 2. & Guelf. 3. *erant*: hicque eo amplius *ſocii*, pro *conſcii*. Verbum Subſtantivum fartorum eſt, non Salluſtii: uti *c.* XXXIX. n. 4. *illis, qui victoriam adepti*. Jug. *c.* XLI. n. 5. *reſp. quae* media.

CUNCTA PLEBES. Sic habuit forſan Gu. 5. antequam ſcalpellum pateretur; Sen. 2. *plebis*: ceteri *plebs.* illud veteribus placuit, uti *Grues* pro *Grus*; *Neces* pro *Nex*; *Sepes* pro *Seps*, cetera. Auſon. Taechnopaegn. ſive Idyll. V.

> *Perjurum Lapitham Junonia ludificat nubs*:

ſed uſitate *nubes* dicimus. Ibidem ille, ubi Grammaticos exercet, quaerit:

> *Bucolico* Sepes *dixit Maro, cur Cicero* Seps?

Plebes certe Livius perpetuo & Tacitus. item Quinctil. Declam. XIII. *c.* XI. Florus I. *c.* XXV. *ut* plebes *cum patriciis jungeretur.* ſic MSS. ibidem & *cap.* XXVI. Silius VIII. *v.* 271. *Marsia plebes.* ubi & Lucanum, Statium, Claudianum, alios praeterea ita protuliſſe, in notis videre poteris: quibus addatur Juveneus I. H. Ev. *v.* 451. Grammatici quidam, ut Priſcian. VI. p. 704. putant quinti Ordinis Nomen eſſe: quod ex male intellectis ſcriptoribus profectum videtur, ut cujus Priſcianus aperte convinci poteſt. is eo loco adducit ex Sall. I. Hiſt. plebei *tribuniciam poteſtatem*, ut doceret *plebes* facere patrio Caſu *plebei*; Sed eſt tertius Caſus, quod ex addito Verbo *reſtituit* in Fragment. ipſe videre poteris. Jam inde male concludetes ad quintam Declinationem; cum omnibus ſit cognitum, veteres EI pro I ſcripſiſſe; uti *queis* pro *quis*; *ſervateis* pro *ſervatis* in numis; *Hei* pro *Hi.* vide omnino Lucillium apud Velium Long. p. 2220. ipſum Priſcian. I. p. 552. 561. Nigidium apud A. Gell. IX. *cap.* ult. Quinctil. I. *c.* V. & habemus apud Varron. IV. L. L. plebei *rura largitur ad aream*. Nam quod Criſpus alibi *Tribunus plebei* dixerit, ibi itidem Dandi caſu poſuit Nomen, qua forma etiam dixit *Imperator Romanis* & ſimilia. Hinc in Cic. III. *c.* XX. quidam libri a diligentiſſimo Car. Langio inſpecti aperte *Tribuni plebi* exhibent, quod qui mutaverunt, rationem addere debuiſſent. & noti ſunt *Triumviri* coloniis *deducendis*; *linteum terſui* cum aliis quorum ſupra jam meminimus ad *cap.* XXXII. n. 1. Quare paullo ſaniorem hac parte exiſtimo Soſipatr. Chariſ. I. p. 26. etſi fere idem fallatur. De cauſſa hujus inclinatus inter Doctores non convenit. Veroſimillima tamen videtur, quod enunciationis gratia *plebes* dixerint pro *plebs*: uti *ancipes* & *praecipes*, pro *anceps*, *praeceps* Chariſ. I. p. 67. Priſcian. VI. p. 725. qui falſae rationi inhaerent; uti *Arabus* pro *Arabs*, Soſipat. I. p. 77. *Polluces* pro *Pollux*, Varro IV. L. L. *Mentis* pro *mens*; *Trabes* pro *Trabs*, Idem VI. eod. *Merces* pro *merx*, Chariſ. I. p. 27. quam cauſſam in aliis etiam Latini ſunt ſecuti: ut in *Alcumena*, *Tecumeſſa*, *Lycinus*, de quibus Salmaſ. ad Pollion. Gallien. *c.* XVI.

NOVARUM RERUM STUDIO. Eccard. addit *accenſa*. Nihil illo opus eſt, cum *ſtudio* jam per ſe denotet *ex ſtudio*, quod vulgo omnibus notum. vide

probabat. Id adeo more ſuo videbatur facere. Nam ſemper in ci- 2.3.
vitate, quis opes nullae ſunt, bonis invident, malos extollunt; vetera odere, nova exoptant; odio ſuarum rerum mutari omnia ſtudent; turba atque ſeditionibus ſine cura aluntur: quoniam egeſtas fa-

vide *c.* XXIII. num. 3. Plebs autem ut novarum rerum avida paſſim traducitur. vide Jugurth. *c.* LXVI.

a. ID ADEO. In Guelf. I. corrigitur *Id* ab eo *more*. II. *Idque adeo*. Sen. I. *id de more*. Sed multo magis librarii eam particulam corruperunt extremo h. c. Gloſſa Acad. reddit *certe*: quomodo Vet. Schol. Barthii ad Stat. IV. Theb. *v.* 115. etiam interpretatur. Et hanc, vel ſimilem notionem ſuſtinet, quando abſolute ponitur. Saepe pro *quidem* accipere licet. Plaut. Pſeudol. A. IV. Sc. VII. *v.* 3. *ſuum Qui officium facere immemor eſt, niſi* adeo *monitus*. Virg. I. Georg. *v.* 24. *Tuque* adeo, *quem mox quae ſint habitura Deorum Concilia incertum eſt*. ibi Servius: *quidam* adeo *abundare putant, antiqua figura*. & Donatus ad Terent. Eunuch. A. I. Sc. II. extr. pro *expletiva particula* habet. quo nomine frequentiſſime apud Poetas venit. vide quae Viri docti ad Sil. VIII. *v.* 550. Maxime *id adeo* ſaepe Noſter conjungit, cujus quaedam loca adſcribo ad h. *c.* fin.

MORE SUO. Eximia ſententia Herodian. VI. *c.* VII. *καὶ πάντες μὲν γὰρ ὄχλοι χαίρουσι πρὸς τὰ καινοτομούμενα. ὁ δὲ Ῥωμαίων δῆμος ἐν πλήθει μεγίστῳ καὶ ποικίλῳ, συγκλύδων τε ἀνθρώπων, πολὺ καὶ ῥᾴδιον ἔχει τὸ τῆς γνώμης ἀκίνητον.*

3. QUIBUS OPES NULLAE SUNT. Eccard. *qui* & inter lineas additur ſecunda ſyllaba *bus*. Salluſtius ſcripſit: *quis opes nullae ſunt*. qua terminatione cum ſaepiſſime utatur in Jugurtha, miror, cur in hoc ſcripto vix ſemel atque iterum librarii & correctores ſervaverint. Vide ad Jug. *c.* LXXX. n. 5. de Ellipſi Pronominis *illi* infra ad *c.* LIV. n. 5.

BONIS INVIDENT. *Bonos* dicit ditiores, & honore atque opibus fortunatos, de quo monui ad *c.* XXXIII. num. 3. Plautus Capt. A. III. Sc. IV. *v.* 51.

> *Eſt* miſerorum, *ut malevolentes ſint, atque invideant* bonis.

Idem aliis verbis C. Nepos Chabr. *c.* III. *Non animo aequo* pauperes *alienam opulentium intuentur fortunam*. Hinc *invidiam* pauperioribus veluti propriam adſcribunt Quinctil. XI. *c.* I. Ariſtotel. II. Rhet. *c.* XI.

VETERA ODERE, NOVA EXOPTANT. Meliora ſibi in mutationibus ſemper ſperantes, ut Stat. I. Theb. *v.* 170. *Et (qui mos populis) venturus amatur*. Sulpic. Sever. I. H. S. *c.* XXXII. *more vulgi, cui praeſentia faſtidio, inſueta deſiderio ſunt*. Non minus eleganter talia expreſſit Herodian. II. *c.* III. num. 19. VII. *c.* III. num. I. Eſt & ſua venus Jacobo I. Brit. Reg. de jure lib. Mon. p. 191. *Cavenda autem omnis ſubita mutatio in libera rep. quae hominibus* ſordidis & nudis *ſpem facit, ut* alienis *ſe veſtiant plumis*. Baſil. 3. *vetera odire*.

ODIO SUARUM RERUM. Quae adflictae ſunt, prae quibus aliae quaecumque placent ex mutatione *omnium* ſperandae. Tacit. III. Ann. *c.* XLIV. *Multi* odio *praeſentium*, & cupidine *mutationis ſuis quoque periculis laetabantur*. lege Thucyd. III. *c.* LXXXIV.

MUTARI OMNIA STUDENT. Cupiunt, Gloſſae MSS. *deſiderant*. quemadmodum Tacitus *odium* & *cupidinem* oppoſuit, & Noſter *c.* LI. n. 4. *ſtudere* & *odiſſe*. Livius I. *c.* LVII. *Rex Romanus tum ipſe* ditari, *tum praeda* delinire *popularium animos* ſtudebat.

TURBA ATQUE SEDITIONIBUS. Sidonius V. epiſt. VII. *Spes firmas in rerum* motibus *habent*, dubia *tempora certius amant*. Tacit. I. Hiſtor. *cap.* XXI. *Othoni* compoſitis *rebus nulla ſpes, omne* in turbido *conſilium*. rationem ille reddit IV. Hiſt. *c.* I. *In turbas & diſcordias peſſimo cuique maxima vis; pax & quies bonis artibus indigent*. Baſil. a. *turbatione atque ſeditionibus*.

SINE CURA. Cura rerum ſuarum; quippe quae nullae ſunt. Sic Jug. *c.* LXXXVI. *egentiſſimus quiſque opportuniſſimus; cui neque ſua* curae, *quippe quae nulla ſunt, & omnia cum pretio honeſta videntur*. Senec. Epiſt. XVII. *Paupertas expedita eſt*, ſecura *eſt*, & quae ſequuntur. *Curam* proprie de cura & ſollicitudine habendi & parta retinendi dicunt. Horat. II. Epiſt. II. *v.* 182.

> *Gemmas, marmor, ebur, Argentum* &c.
> *Sunt qui non habeant, ſunt qui non cu*rant *habere*.

Cicero XII. ep. XIV. *magna* cura & ſollicitudine *me & Atticum liberaverit*. Idem aliquoties: *jubet nos eſſe ſine cura*. Quare fallitur Donatus ad Terent. Phorm. A. III. Sc. IV. *v.* I. Cura *eſt in ſpe bonorum*; ſollicitudo *in metu malorum*; cum videas *curam* etiam de iſtius modi ſollicitudine dici.

ALUNTUR. Inde commoda trahunt. Eadem Metaphora Cicer. pro Sext. *c.* XXXVI. *Qui ab* illo

Digitized by Google

facile habetur ſine damno. Sed urbana plebes, ea vero praeceps ierat

illo peſtifero ac perdito cive jampridem reip. ſanguine ſaginantur. *c.* XLVII. *diſcordiis civium ac ſeditione* paſcuntur. pro Milone *c.* III. *quos P. Clodii furor rapinis & incendiis, & omnibus exitiis publicis* pavit. adde II. Offic. *c.* XI. Lamprid. Elagab. *c.* X. *infami rumigeratione* paſcuntur. Liv. XXXIII. *c.* XLVII. *illi, quos* paverat *per aliquot annos publicus peculatus*. Noſter ſupra *c.* XIV. n. 2. *quos manus aut lingua perjurio, aut ſanguine civili* alebat.

Egestas facile habetur sine damno. Nemo haeſitavit in hoc loco, praeter Glareanum, virum maxime ingenuum; qui putavit haec ita intelligenda eſſe, ac ſi foret *facile habetur, & ſine damno*. Reprehenſus propterea ab Jano Douſa Praecidan. Petron. Libr. II. *c.* XII. p. 40. amplexus eſt, ut videtur, alienam hoc loco ſignificationem Adverbii *facile*, quod pro *tuto* ponitur apud Caeſar. III. Gall. *c.* XXIII. & alibi: praeterea inſolens illi fuit *facile* & *ſine damno* utrumque ab uno verbo pendere. Sed ſic Noſter *c.* XXVI. num. I. *facile ſe ex voluntate Antonio uſurum*. Liv. XLII. *c.* LIX. *cum ingenti* difficultate *parvis* itineribus, aegre *Gomphos pervenit*. & *facile* in ejuſmodi poſitu denotat, quod eſt *facile factu, demonſtratu*, ſive, ut Donatus ad Ter. Andr. A. IV. Sc. III. *v.* 5. *liquido, manifeſto, certo*. Cicer. II. Offic. *cap.* XIX. *qui omnes ſuperiores* ſcientia facile *viciſſet*. Deinde *habetur ſine damno* idem eſt, quod *eſt ſine damno*. h. e. egenus quilibet eſſe poteſt, ſine metu damni. Sic *c.* I. n. 4. *virtus clara aeternaque* habetur. Lamprid. Severo *c.* LIX. *Verum Gallicanae mentes, ut* ſeſe habent *durae ac retorridae, & ſaepe imperatoribus graves, ſeveritatem hominis nimiam non tulerunt*. Noſter Jug. *c.* LXXXIX. num. 4. *ejus cives apud Jugurtham immunes, levi imperio, & ob ea fideliſſimi* habebantur. In Sententia argutiſſima certare cum Salluſtio voluit Petronius Satyr. *cap.* CXIX.

- - inops audacia tuta eſt.

Similiter Henricus Septimellenſ. III. de diverſ. fort. & conſ. Phil. *v.* 176.

Paupertate nihil tutius eſſe poteſt

qui in hanc rem ibi plurima. Lactant. de mort. Perſec. *c.* XXIII. *Mendici ſupererant ſoli, quos ab omni genere injuriae* tutos *miſeria & infelicitas fecerat*.

4. Urbana plebes. Opponitur *plebi ruſticae*. & erant homines plerique egentes, rebus domeſticis impediti, aut tamen otioſi, qui aſſidue in foro verſabantur, ſuffragia ſua vendebant, hiſque & aliis talibus artibus ſeſe alebant, aut in turbis libidinem habebant. vide Livium IX. circa fin. cum adnotatis Godelevaei, & Sigon. II. de jur. civ. Rom. *c.* XIII. Ciceroni paſſim perſtringitur, ut I. ad Att. ep. XVI. concionalis *hirudo aerarii, miſera ac jejuna* plebecula. VII. ep. III. *omnis illa* urbana *ac perdita plebs*. Plaut. Trin. A. I. Sc. II. *v.* 165.

Urbani aſſidui *cives, quos ſcurras vocant.*

Idem Curcul. A. IV. Sc. I. *v.* 15. in foro medio propter Canalem ponit *oſtentatores, confidentes, garruloſque*. Confer Gronov. IV. de Pec. Vet. *cap.* IX.

Ea vero. Significanter ponit ea cum jam dixiſſet *Plebes*, ut eo magis indicaret, quae maxime ierit praeceps. Sic Cicer. VII. epiſt. IX. num. 4. *Cn. Octavius an Cn. Cornelius*, is *me crebro invitat*. epiſt. XXVI. num. 5. *Lex ſumtuaria* -- ea *mihi fraudi fuit*. ubi Manutius Varron. III. R. R. *c.* I. laudat: *Thebae, quae ante cataclyſmum Ogygi conditae dicuntur*, eae *tamen circiter duo millia annorum & centum ſunt*. Liv. I. *c.* LVIII. Cultrum, *quem ſub veſte abditum habebat*, eum *in corde defigit*. adde quae Gronov. ad XXV. *c.* XXVIII. congeſſit, & filius Jacobus ad Gellii XI. *c.* I. Apulej. Apolog. p. 278. Belua *immanis Crocodilus ille, qui in Nilo gignitur*, ea *quoque purgandos ſibi dentes praebet*. & mox: *apud nos vero Aedituus, & Porcius, & Catullus*, iſti *quoque cum innumeris*. vides hic propter particulam *quoque* poſitum Pronomen: uti apud Noſtrum propter *vero*, & apud Lucret. V. *v.* 924. *illud* propter voces *in arvis*. quamquam & ipſum per ſe ſuam vim habeat. unde male in Vinar. I. *vero* deſideratur. vero ita exponit Gloſſa Academici: *Dixit cuncta plebs probabat incepta Catilinae, ſed urbana* magis: & ſimilem ex alio Codice habes ad *c.* LXI. num. I. Noſtrates fere ſimiliter *erſt recht* uſurpant, quando iſtud *vero* vel *magis* exprimunt. *c.* LVIII. *nam arma ab hoſtibus avertere, ea* vero *dementia eſt*. & ſic aliquoties.

Praeceps ierat. Sic quidem Incert. I. ſed ceteri omnes, ut Gruteriani, *erat*. neutrum in Guelf. 6. & 7. viſitur. Placet quod expreſſimus, quod eleganter denotat perditas eorum hominum cupiditates, ut ſupra *c.* XXVI. num. 4. *luxuria atque inopia* praeceps abierat. ubi vide. Cicer. in Vatin. *c.* XVI. *qui te fune dignitatis augendae cauſſa, periculo tuo, nullo ſuo delicto*, ferri praecipitem *facile eſt paſſus*: cum nota Paſſeratii. adde Gronov. ad Livium II. *cap.* XXVII. qui tamen minus recte interpretatur.

Mul-

Digitized by Google

ierat multis de cauſſis. Primum omnium, qui ubique probro atque petulantia maxume praeſtabant; item alii per dedecora patrimo-

MULTIS DE CAUSSIS. Guelferbytani, exceptis 7. 8. & 11. Baſileenſes, Remenſes, ceterique quos conſuluimus omnes (ſed & Incert. 1. eximendus eſt) *de multis cauſſis*; & eo amplius Fabric. a. *ex multis cauſſis*. Sed *de* pro *ex*, hoc eſt, *propter* ſaepiſſime poni, vel vulgata illa *de more*, *quibus de cauſſis* & ſimilia argumento ſunt. quamobrem nec de ordine in Noſtro, uti traditus nobis eſt, quidquam immutatum volumus. Sic Jug. *c.* LXXIX. n. 4. *quo in loco*. Livius XXV. *c.* I. *minores* per *magiſtratus*. Id. XXXII. *c.* XXXVIII. *Tumultum* inter *primum*. Cic. IV. epiſt. X. extr. *quod* ad *tempus te exſpectemus*. Id. de Senect. *c.* VII. *quod* propter *ſtudium*. Lucret. V. *v.* 703. *Qui faciant ſolem certa de ſurgere* parte. pro *de certa parte*. Caeſ. VI. Gall. princ. *multis* de *cauſſis Caeſar majorem Galliae motum exſpectans*.

5. PRIMUM OMNIUM. *Omnium* additur ad praeſtantiam ejus cauſſae. Saepiſſime Livius, ut II. *c.* I. Omnium primum *populum jurejurando adegit*, *neminem Romae paſſuros regnare*. *Deinde* &c. *c.* II. *ibi* omnium primum *jusjurandum populi recitat*. Saepe etiam Plautus. Cicer. IV. Verr. *c.* XI. primum omnium *opera danda eſt* &c. Lamprid. Diadum. *c.* VIII. *Nam* primum omnium *jam exulcerati ſuſpicionibus te amare non poſſunt*. Zeno Serm. LXIII. *Unde* primo omnium *definiendum puto*, *quid ſit circumciſio*.

PROBRO ATQUE PETULANTIA M. PRAESTABANT. Incert. 2. Remenſ. 1. Guelſ. 4. & 8. *petulantiae*. Videntur illi *probro* tertium Caſum putaſſe. Sed *praeſtare cantu*, *virtute* & ſimilia nemini nova ſunt: Cicero: *qui*, qua re *homines beſtiis praeſtent*, ea in re *hominibus ipſis antecellat*. Praeterea Gruterus meliores Codd. habere teſtatur *praeſtabat*. ex noſtris hoc amplectuntur Incert. 1. & Guelſ. 1. Ille non ſpernit; alius quis etiam laudaverit. nam librarios excipiens Numerus plurium *alii*, *omnes* induxiſſet potius ad aequandum omnia. Sed Noſter in iſta negligentia gloriam quaerit, ut monui ad *c.* XXIII. extr. & XXI. n. 1. & valde ſimilis eſt locus *c.* XIV. n. 2. quicumque *impudicus*, *adulter*-laceraverat *bona patria*, quique *alienum aes grande* conflaverat; *praeterea* omnes undique *parricidae*-*ad hoc* quos *manus aut lingua perjurio aut ſanguine c. alebat*; *poſtremo* omnes &c. Accedit, quod *qui* cum Singulari verbo, magis ad omnes & *ſingulos* flagitioſos ſpectet, ut alibi *alius alio more viventes*, non *alii*, *c.* VI. n. 2.

ALII PER DED. PATRIMONIIS AMISSIS. Repete Verbum: *Romam confluxerant*. h. e. Alii, poſtquam patrimonia ſua amiſerant &c. & agnoſce artificium Salluſtii, quam varie verbis expreſſerit, quae vocant, Subjecta: cum obſcurior auctor potius ſcripſiſſet: qui probro & petulantia *praeſtabant*, item qui patrimonia *amiſerant*, quique patria ob flagitia expulſi *erant*. In iſta autem varietate cum magna pars nitoris linguae Latinae ſita ſit, pleique tamen hodie ſordes & faeces amplius laudant, quam ejuſmodi elegantias. Neque adeo mirum, locum ab librariis & correctoribus miſere habitum eſſe. nam Incert. a. Heuſſ. Remenſ. a. Vinarienſes, Fabriciani, Senatorii, Guelſ. 1. 2. 3. 4. 6. 10. 12. & ed. vet. Pronomen *qui* immiſeruut: *item alii*, qui *per ded.* Alii etiam verba addunt, ut Guelſ. 9. *qui per dedecora vivebant*; & 11. cum Struv. *qui erant expulſi per dedecora*; Vinar. 2. & edit. vet. *qui p. d. patr. am. pauperes*: juniores Venetae: *qui p. d. p. a. vagabantur*. quibus ſua commenta placere jubemus. Adſuit exemplum *c.* XXII. n. 1. & 3. *Fuere*, qui *dicerent*-*atque eo* dictitare *feciſſe*. ubi vide. & aliud *c.* XVI. num. 2. ubi ſimul Zeugma huic non abſimile. Simillimum autem illud Frontini de Aquaed. *c.* III. *Nomina primum aquarum* ponam; *tum per quot quaeque earum*, *& quibus Conſulibus*, *& quoto poſt V. C. anno perducta ſit*; *deinde* quibus *ex locis*, *& a quoto milliario coepiſſet*; quantum *ſubterraneo rivo*, quantum *ſubſtructione*, quantum *opere arcuato*; *poſtea* altitudinem *cujuſque*, *modulorumque rationem & ab illis erogationes*; quantum *intra urbem unicuique Regioni pro ſuo modo unaquaeque aquarum* ſerviat. Vides ut iſtae voces: *quantum ſubterraneo rivo* &c. ſuſpenſa ſint a verbo *ſerviat*: & ut cetera etiam diverſimode regantur a communi verbo *ponam*. adde infra *c.* XLVIII. num. 5. Nam *qui* & *alii* ita jungit Noſter *c.* XIX. num. 3. *Sunt*, qui *ita dicunt*-alii *autem* &c. Addo denique Jug. *c.* LXXXII. n. 3. *quam rem alii in* ſuperbiam *vertebant*; *alii bonum ingenium* contumelia accenſum; *multi* quod *jam parta victoria ex manibus* eriperetur. Confer infra *c.* LIII. num. 3. Sed librarios maxime abſtraxit, quod ſequitur, Pronomen *ii*, ut huic membro non ſatis aptum, de quo vide *c.* XL. n. 1.

POSTREMO OMNES, QUOS FLAG. *Omnes* tribus L. Waſſii libris abſuit. eleganter, ut is quidem judicat; in cujus ſententiam diſcedo, etſi mei omnes ſileant.

FLA-

moniis amiſſis; poſtremo omnes, quos flagitium aut facinus domo ex-
6 pulerat, ii Romam, ſicuti in ſentinam, confluxerant. Deinde multi memores Sullanae victoriae, quod ex gregariis militibus alios Senatores videbant, alios ita divites, uti regio victu atque cultu aetatem agerent, ſibi quiſque, ſi in armis forent, ex victoria talia ſperabant.

Prae-

FLAGITIUM AUT FACINUS D. EXPULERAT. Proprie diceres: propter flagitium, propter facinus patria pulſi erant, aut ipſi exceſſerant. Sic Florus I. *c.* III. num. 5. *Sed abſtulit* virtus *parricidam*. h. e. ob ſingularem virtutem ereptus eſt & liberatus poena parricidii. Liv. II. *c.* XXV. *Cum Volſcos inde etiam* pavor *expuliſſet*. Auſonius Profeſs. XXIV.

Crimine adulterii quem ſaucia fama *fugavit*.

h. e. ob malam adulterii famam fugiens. Talia ubivis obvia, quantum ſaepe rectae interpretationi addant, illuſtri exemplo alibi docui. Apud Noſtrum ſimilia occurrent Jug. *c.* V. n. 2. *c.* XV. n. 5. *c.* LXV. n. 4. Mox Vinar. I. *hi omnes ſicut in* cet.

SICUTI IN SENTINAM, CONFLUXERANT. Academ. Baſil. 2. Struv. Incert. 2. Vinar. 2. Guelf. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. *ſicuti* aqua *in ſentinam*. Sed tale additamentum apud Criſpum in Metaphoris nuſquam reperias, qui *contagio quaſi*, *veluti tabes*, cetera conciſe proferre ſolet. & ne quidem Egeſippus agnoſcit IV. de Exc. *c.* VI. *qui ex diverſis regionibus principes flagitiorum*, *eo*, *quaſi* in ſentinam, *confluxerant*. neque Apulej. IX. Metam. p. 223. *Nec enim vel unum vitium nequiſſimae illi feminae deerat; ſed omnia prorſus*, ut in quandam coenoſam latrinam, *in ejus animum flagitia confluxerant*. Cicero etiam, ſine addito *quaſi*, dicit *ſentinam reip.* I. ad Attic. ep. XIX. alibi, de quo vide Quinctil. VIII. *c.* VI. & de iſta ſententia, quod Romam ex toto orbe terrarum peſſimi quique confluxerint, Seneca ad Helv. *c.* VI. Tacit. XV. Ann. *c.* XLIV. quos jam Rupertus citavit. *Sentinam* ita interpretantur Gloſſae MSS. Sentinam *vocant aquam foetidam*, *quae per rimas tabularum ſolet paullatim influere in navim: quae, ut reor, idcirco appellatur ſentina, quia non videtur a nautis, ſed odore ſentitur foetor ejus, qui eſt unus ex quinque ſenſibus*. eadem in etymologia tradunt Valla, Omnibonus, Perottus. Rectius dictam ſtatuas, quaſi *Santinam*, uti *Sanates* ab *Antes*, ſive loco inferiori.

6. QUOD EX GREGARIIS. Guelf. 4. & 6. item Incert. 2. Baſil. 2. qui *ex gregariis:* ex Remenſ. notat Gudius *quia* pro quod, niſi error ſubeſt. Haec infra *c.* XL. num. 5. L. num. 4. Jug. *c.* LXXVIII. num. 4. & aliis locis in MSS. confunduntur. Hic vero praefero *quod*, ab imperitis eo immutatum, ut captui eorum reſponderet: & ne videretur particula cauſſalis ad ea *memores victoriae Sullanae*, pertinere. Sed omnino eo pertinet, verum non ut cauſſa, (quae ad poſteriora ſpectat, & pro more praeponitur vide *c.* XVII. extr.) ſed ut interpretatio: ſicuti *c.* XXXV. num. 3. *Injuriis contumeliiſque concitatus*, quod *fructu laboris induſtriaeque meae privatus ſtatum dignitatis non obtinebam*, *publicam miſerorum cauſſam ſuſcepi*. ibi vide. Sic & hoc loco exponit, quid maxime ſpectaverint, cum meminiſſent victoriae Sullanae. Sic *c.* XLIX. num. 3. *Catulus ex petitione Pontificatus* odio incenſus, quod *extrema aetate ab adoleſcentulo Caeſare victus diſceſſerat*. Et ex his quidem patet, quid proprie Pronomen *Quod* ſignificet, quando pro Conjunctione ponitur; & quam cum illo intelligendum ſit Verbum Subſtantivum *eſt*, *erat*, *fuerunt:* cujus Tempus plerumque verbum aliud in oratione adhibitum, veluti in compenſationem abſentiae, ſervat.

ITA DIVITES. L. Luſcius, centurio Sullanus, e victoria ita dives factus eſt, ut poſſideret amplius HS. centies, Aſcon. ad Or. in Tog. Cand. Et haec eſt Sullani temporis *meſſis*, cujus meminit Cic. Parad. II. *c.* VI. Neque enim prius finis jugulandi fuit, quam Sulla omnes ſuos divitiis explevit, inquit Caeſar infra *c.* LI. n. 34.

REGIO VICTU ATQUE CULTU. Quatuor e noſtris inverſo poſitu *cultu atque victu*. Noſter alibi *cultu* dixiſſe ſatis habet, ut Jugurth. *c.* V. extr. Cicero tamen & alii haud raro conjungunt. Primo enim utrumque habebat, quod ſignificaret: alterum quae cibo, alterum quae veſtitui propria ſunt. Deinde alterum comprehendere alterum coepit, vide Donat. ad Terent. Andr. Act. I. Scen. I. *verſ.* 46. & leg. 43. 44. de V. S. quod accidiſſe etiam voci *cibus*, ad Jugurth. *cap.* LXXXIX. extr. notabimus.

AETATEM AGERENT. Sic omnes noſtri, praeter Baſil. 3. nec dubium, *vitam* eſſe de Gloſſa. *c.* LI. n. 12. *qui in excelſo* aetatem agunt. ſupra *c.* IV. num. 2. Jug. *c.* II. num. 4. *per luxum atque ignaviam* aetatem agunt. Noſtrates ſimiliter

Le-

Praeterea juventus, quae in agris, manuum mercede, inopiam to- 7
leraverat, privatis atque publicis largitionibus excita, urbanum o-
tium ingrato labori praetulerant. eos atque alios omnes malum pu-
blicum

Leben & *Lebens-Zeit zubringen* dicere ſolent. & Salluſtius alibi: *adoleſcentiam*, *ſenectute agere.* pro *aetatem* ſimiliter librarii *vitam* dederunt infra *c.* LVIII. n. 14.

SI IN ARMIS FORET, EX VICTORIA. Olim edebatur: *ſi victoria in armis foret*, quod ſcripti & vett. edd. omnes damnant. Sed Incert. 2. Guelf. 8. & poſt raſuram etiam 6. *ſi in armis foret*, *victoria talia ſp.* unde iſta inepta lectio promanavit. Fabric. 2. *ſi in a. f. ſperabat talia ex victoria*. Unde forte voces *ex victoria* ſtatui ſuo periculum metuere queant. *in armis eſſe* eleganter pro eo, quod eſſet *armatum*, uti *c.* LI. n. 19. *cum tanta praeſidia* ſint in armis. Florus I. *c.* I. *Juventus diviſa per tribus* in equis & armis *ad ſubita belli excubaret*. Silius II. *v.* 132.

Exclamat paribus *frater vicinus* in armis.

vide hic Drackenborchium, ibi Duckerum VV. CC. Collegas in Academia Trajectina; unde diſces dudum hoc Salmaſio, Gronovio, Heinſio, Graevio obſervatum eſſe. Sed non modo *in armis*, *in haſta*, *in toga*, *in Tyriis eſſe* huc advocare licet; verum etiam Cic. I. Offic. *c.* VIII. *Qui non defendit*, *tam* eſt in vitio, *quam ſi parentes*, *aut amicos aut patriam deſeras*. Vatin. Cic. V. epiſt. IX. num. I. *Non puto repudiabis* in honore, *quem* in periculo *recepiſti*. Tacit. XIV. Ann. *c.* XXXII. *Et feminae* in furore *turbatae adeſſe exitium canebant*. ubi ſimul Jac. Gron. conſulendus. Auſon. Epigr. LXXIV. — *Videt*

Pallentem & multa mortis in effigie

Noſtrum Jug. *c.* XXV. n. 5. *quod* in invidia *res erat*. Hujuſmodi Periphraſin per *Cum*, *Sine*, *Ex*, *De* non minus frequenter inſtituiſſe, alibi notatum eſt. Hic nunc conſiderandum erit, quod voluerint librarii Incert. I. & Guelf. 10. qui *forent*, non *foret* ſcripſere: & 10. quidem, ille etiam *ſperabant*. Dicas eos reſpexiſſe ad ſuperiora *Multi*; ſed & de reliquis diceres, eos propter *quisque* maluiſſe *foret* & *ſperabat*. Illi peccant; hos peccare potuiſſe conſtat: & *quisque* modo additur, nihil omnino ceterae Conſtructionis immutare debet. Livius II. *c.* XXII. Pergunt *domos eorum*, *apud quem* quisque ſervierant. & eo nomine tulerunt tot editores Jug. *c.* XVIII. num. 3. *multis ſibi* quisque *imperium petentibus*: tulerunt alia apud alios. Jam Ciceronem audio I. Offic. *c.* XLI. *Ut enim* pictores, & ii, *qui ſigna fabricantur*, & *vero etiam* poetae, *ſuum* quisque *opus a vulgo conſiderari* vult. & quae huic ſimilia proferri queunt aliquot loca. Verum enim vero id demum juvat, ſi cum cura perpendas vocem *quisque* ſua vi notare *quis & quis*. inde per ſe ſingularem numerum ferre nequit. Si autem ille deſideratur, ipſa illa voce vulgari conſuetudine jam indicatur. Quamobrem ubi de *multis* ſermo, Verba illa quae *cui quisque*, abſque eo ſi foret, ſingulari numero adhaerere potuiſſent, neceſſario plurium numero proferenda videntur. Hanc conſuetudinem, cum aliis multis, tenuit Criſpus, quod ad *cap.* XLII. extr. exemplis probatur. igitur & hoc loco ex duobus MSS. ita reſcripſi. Liv. II. *cap.* XII. ceteri, *ut* cuique *ceciderit* (fors) *primo*, *ſuo* quisque *tempore* aderunt.

7. MANUUM MERCEDE. De *plebe ruſtica* nunc dicere incipit, cui alias *exoptatiſſimum fuit otium*: *nec umquam*, *dummodo otioſa eſſet*, *regnum recuſavit*, Cic. VII. ad Attic. ep. VII. Sed tunc omnino *cuncta plebs* praeceps abierat: & haec quidem qua de cauſſa, mox demonſtratur. Guelf. 8. ſcripſit *manuum mercedem*; at in 5. fuit tantummodo *merce*, ſed *de* inter lineas additur. nec abit Vinar. I. qui *merce* pure exhibet. *Manuum mercedem* vocat *laboris pretium* atque *fructum*, uti Tertullian. de Idololatr. *c.* V. *Eumdem praecepiſſe dicunt*, *ſecundum ſuum exemplum*, *ut* manibus *unusquisque* operetur *ad victum*. *Si hoc praeceptum ab omnibus manibus defenditur*, *credo & fures*, *& aleatores manibus ſuis vivere*, *& ipſos latrones manibus agere*, *quo vivant*. Sic Jug. *c.* LXXIII. n. 4. *res fidesque in* manibus *ſitae* dicuntur. & notum omnibus *manus pretium*, quod pro opera artificis datur.

INOPIAM TOLERAVERAT. Pertulerat, inopiae ſatisfecerat. Sic *c.* XXIV. n. 3. *ingentis* ſumtus *ſtupro corporis* toleraverant. Tacit. XI. Ann. *c.* VII. *multos militia*, *quosdam colendo agros* tolerare vitam. Plaut. Trinum. Act. II. Sc. II. *v.* 57. tolerare egeſtatem *ejus volo*. & ſic ibid. *v.* 77. & 90. Auſon. Grat. Act. *aliorum* egeſtatem tolerate *ſumtu*. Vellej. II. *c.* XIX. *inopemque* vitam *in tugurio ruinarum Carthaginienſium* toleravit. Liv. XXVI. *c.* XL. *per latrocinia ac rapinam* tolerantes vitam. Rurſus Plaut. Rud. A. IV. Sc. II. *v.* 12. *Tempeſtate ſaevà experiri expetivi*. Paupertatem *heri qui & meam ſententiam* tolerarem. In Vinar. I. *toleraverant* fuiſſe, ex litura ſuſpicor.

Digitized by Google

8 blicum alebat. Quo minus mirandum, homines egentis, malis mo-
9 ribus, maxuma ſpe, reipublicae juxta ac ſibi conſuluiſſe. Praeter-
ea quorum, victoria Sullae, parentes proſcripti, bona erepta,
jus

PRIVATIS A. P. LARGITIONIBUS EXCITA. Fabric. a. Acad. Guelſ. 9. & 10. *excitata*. quae varietas adſuit *c.* XV. n. 3. *mentem* excitam *vaſtabat*. & recurret Jug. *c.* LXXII. extr. *Excita* eſt ſollicitata, priſtino ſuo ſtatu extracta. Curt. III. *c.* II. n. 12. *Hic tanti apparatus exercitus, haec tot gentium & totius Orientis* excita *ſedibus ſuis moles*. Tacit. II. Hiſt. *c.* XCVII. *Auxilia e Germania Britanniaque & Hiſpaniis* exeivit. Vellej. II. *c.* LXI. *primum a Calatia, mox a Caſilino veteranos* excivit *paternos*. ubi lege notas. Sic *ſopore excire* Lucret. IV. *v.* 40. ut Noſter *ſomno*. Hic vero & *exercitus*, pro *exercitatus*, maluit Jug. *c.* LXXI. uti eſt id edd. & MSS. pluribus; item *tutus* pro *tutatus*, & *claudere*, *cernere*, *habere* pro ſuis Iterativis. *Ciere* autem verbum, & inde Compoſita fuit frequentatiſſimum veteribus.

URBANUM OTIUM. Quales illi apud Livium IV. *Coepere a fame mala, ſeu adverſus annus frugibus fuit, ſeu*, dulcedine *concionum &* urbis, *deſerto agrorum cultu*. & de his ipſis Cicer. II. Cat. *c.* IX. *Qui etiam nonnullos* agreſtes, *homines tenues atque* egentes, *in eamdem illam* ſpem rapinarum veterum *impulerunt*. Ariſtoteles II. Polit. *c.* V. Οὐ μόνον δ᾽ οἱ ἄνθρωποι διὰ τ᾽ ἀναγκαῖα ἀδικοῦσιν — ἀλλὰ καὶ ὅπως χαίρωσι, καὶ μὴ ἐπιθυμῶσιν, cetera.

INGRATO LABORI PRAETULERAT. Odioſo, moleſto labori & non tam grato, quam otium. Curt. VIII. *c.* I. num. 27. *Haec & his ſimilia laeti audiere juvenes:* ingrata *ſenioribus erant*. Liv. VI. *c.* XX. *ut ſciant homines, quae & quanta decora foeda cupiditas regni non* ingrata *ſolum, ſed inviſa etiam reddiderit*. Virg. III. Georg. *v.* 97.

Frigidus in Venerem ſenior, fruſtraque laborem
Ingratum *trahit*.

quae mihi ineptia cujusdam Interpretis hic expreſſit, & haeſitatio Remenſ. 2. qui *ingrata*. Non vero inepta eſt priſtina ſcriptura Guelſ. 3. *praetulerant*, etſi ea ab alia manu ſit corrupta. Sic ſupra *c.* XVI. num. 1. *juventutem ex illis*. *c.* XXIII. extr. *Nobilitas credebant*. infra *cap.* XLVIII. num. 4. *pars exiſtimabant*. Neque adjectum *excita* morari debet: non magis, quam in loco medio *Nobilitas* aeſtuabat-*credebant*; aut apud Liv. XXXVI. *c.* XVI. *Aetolorum manus* utraque *ſeſe* incluſerunt. ubi inter plura Livii Gronovius & illud laudat XXXI. *c.* XLII. *Jam enim & quae per agros* multitudo ſparſa *fuerat*, receperant *ſe in caſtra*. adde Jug. *cap.* XXVIII. num. 2. Igitur quod olim, Salluſtii conſuetudine inductus, conjectura adſecutus eram, id nunc ex MS. recipere licebit.

MALUM PUBLICUM ALEBAT. Scripti aliquot ordine mutato *publicum malum*. Intelligit damna reip. ex turbis & Conjuratione. Sic *cap.* LI. n. 32. *qui* malo reip. *creverant*. Varro & Livius II. *c.* I. *peſſimum publicum*. Contra *cap.* ſequente, Jug. *c.* XXV. & alibi ſaepiſſime *bonum publicum:* pro quo Tacitus & Sulpic. Severus II. *c.* LI. *egregium publicum*. lege Fabri Semeſtr. X. *c.* XII. & Clapmar. de Arcan. Rerump. I. *c.* V.

8. QUO MINUS MIRANDUM EST. Gloſſae MSS. *ideo non mirandum*. recte, ut *c.* I. n. 3. diximus. *eſt* non apparet in Guelſ. 8. & 9. hic etiam *mirando*. De hoc nihil dico; illud probo ex more Auctoris, quem ſecutus eſt praeterea Cod. Arondelianus.

EGENTIS, MALIS MORIBUS. Guelſ. 10. *in malis moribus*. quod alio loco ferri poſſet, non hoc. *malis moribus* & *maxuma ſpe* junguntur cum Nomine *Homines*, quaſi non minus Adjectiva, ac *egentes*. Simplex ſcilicet, & Circumſcripta; de qua re plura adſcripſi ſupra *cap.* XVII. n. 4.

REIP. JUXTA AC SIBI CONSULUISSE. *Juxta ac* omiſit Guelſ. 6. At Incert. 2. *reip. ac ſibi juxta conſuluiſſe*. quem poſitum Salluſtii eſſe exiſtimo, ut *c.* II. n. 8. *eorum vitam mortemque juxta aeſtumo*; ubi plura vide, ex quibus & de ordine & de ſenſu conſtabit. hic nempe eſt *pariter male* reip. ac ſibi conſuluiſſe. Vinar. a. *conſiluiſſe*. *Conſulere* autem dicunt per Metalepſin ſaepe ea facere conſulto conſilio, quae huc vel illuc tendant, quem terminum tertius Caſus exprimit. Sic habes Jug. *cap.* LXII. num. 1. & alibi. Hic proprie *conſilia capere* ſibi ac reip. juxta utilia. h. e. pariter noxia & damnoſa. Sic *c.* LI. num. 7. *neu magis* irae *veſtrae, quam* famae *conſulatis*. Seneca III. Beneſ. *c.* XXIII. *tempus eſt memet* mihi *conſulere*. Cic. VII. epiſt. XII. n. 3. *Conſuli quidem te a Caeſare ſcribis; ſed ego* tibi *ab illo* conſuli *mallem*.

9. PRAETEREA. Repetit *Praeterea*, quod modo n. 7. adhibuerat. nec id ſine exemplo eſſe, docui ad *c.* XXI. n. 3. Guelſ. 4. *praeterea* illi, *quorum*, uti n. 5. Sed ſi tam facile *Praeterea* exilio mulctare, quam *illi* poſſemus, Criſpus forte haberet, de quo ſibi gratularetur. Nam,
ſi quid

Digitized by Google

jus libertatis imminutum erat, haud ſane alio animo belli eventum exſpe-

ſi quid video, multum connexioni hoc loco obficit.

Quorum, victoria Sullae, parentes. Incert. 1. *quorum parentes proſcripti victoria Sullae;* ſcilicet ne ſepararentur *quorum parentes*. at ſupra *c.* xxix. n. a. *ne* quid *reſp.* detrimenti *caperet*. ubi vide. Sidon. ii. epiſt. xiii. Ore *ſe* ex ejus *frequenter audiviſſe*. & hic quidem Numerus exigebat, ut *quorum* praeponeretur, ad quam vocem *bona*, *jus libertatis* itidem ut *parentes* pertinebant.

Bona erepta. Ipſi enim proſcriptorum liberi omnibus bonis ſpoliabantur, quae alii Sullani invadebant, item contumelia notati ab omnibus honoribus excludebantur: quamobrem omnes occaſiones ſeſe reſtituendi in priſtinum locum ſedulo captabant. vide 1. Hiſtor. Or. Lepidi contra Sullam. Plutarch. in Sulla. Senec. ii. de Ira *c.* xxxiv. Dion. Halic. viii. Vellej. ii. *cap.* xxviii. Inde Cic. pro Murena *c.* xxiv. *Catilinae ſociis* adnumerat *homines Sullani temporis calamitate perculſos*. Inepte Vinar. *quibus bona er. fuere*.

Jus libertatis imminutum. Dum honores petere prohibebantur, pro talibus reputati, ac ſi ipſi, ut parentes, proſcripti eſſent: adeoque ea amittebant, quae ipſis tamquam *ingenuis* & *civibus* Romanis propria erant: ac ita tractabantur, quaſi non cives, non ingenui, nullis denique legibus muniti eſſent. Civi enim nihil amplius adimi poteſt quam *jus libertatis*, cujus maxime apud Romanos dulciſſimum juxta ac magnificum nomen. Cic. 1. Verr. *c.* v. *proficiſcar eo, quo me jam pridem vocat populus R. De* jure *enim* libertatis *& civitatis ſuum putat eſſe judicium*. mox adducit crimen Verris, *quod ab iſto civis Romanus in crucem actus ſit*. Id & v. Verr. *c.* lv. cum jure civitatis conjungit: *Retineri enim putatis oportere* jura libertatis, *non modo hic ubi tribuni pl. ſunt: – ſed ubicumque terrarum & gentium violatum* jus civium Romanorum *ſit, ſtatuitis id pertinere ad communem cauſſam* libertatis *& dignitatis*. Idem pro Caecina *c.* xii. extr. *Actio enim injuriarum non jus poſſeſſionis adſequitur, ſed dolorem* imminutae libertatis *judicio poenaque mitigat*. Vides, quo pertineat *jus libertatis*: vides etiam eleganter *imminui* dici, & male in Guelf. 12. & Acad. ſcriptum eſſe *immunitum*. Sic idem Cicero, 1. Verr. *c.* xxiii. *cur* imminuiſti jus *legationis?* Flor. iii. *c.* x. num. 20. *Cum frequentiſſimos in lucis haberet, ferocibus dictis ad* jus *priſtinum* libertatis *erexit*.

Haud sane alio animo. Gloſs. Guelf. 1. *niſi ut illi bona ceterorum acciperent*. L. Valla: *non alio, quam illi, quos ſupra memoravi:* & ſic fere Gloſs. Academ. Palmerius *alius* interpretatur *averſus*, quaſi ſit *non averſo a Catilina* animo. Habeo, quod pro ſingulis dicam, ſed circumſpectis rebus omnibus ſecundum Vallam pronunciandum eſt. Dixerat modo: *eos atque alios omnes malum publicum alebat*. hoc nunc de proſcriptorum liberis quaſi repetit, quod per additum *ſane* manifeſtat: quae particula ceteris ſententiis refragatur. Igitur integer Senſus eſt: *haud ſane alio animo belli* eventum *exſpectabant*, quam illi *ipſas* turbas *& victoriam: nempe ut utrique malo publico alerentur, & ex calamitate aliorum & adeo reip. fructum caperent*. Eſt Anacoluthon, quod non rarum in omnibus comparationibus, ut de Comparativis, quae Grammatici vocant, jam ſupra notavimus ad *c.* xvi. n. 3. *gratuito* potius *malus atque crudelis erat*. intellige: *quam ob emolumentum. Alius* autem comparativum eſſe, nemo inficiabitur. Sic Jug. *c.* lxxix. num. 8. *Sed cum Poeni* aliam *conditionem, tantummodo aequam peterent*. pro eo quod eſſet: *aliam*, quam *illam, ut irritis rebus domum diſcederent*. hinc & ſaepiſſime *quam, ac, atque* poſt eam vocem exprimitur. Sic Plinius *alias tenebras*, Poetae *alios fluctus* & ſimilia ſaepiſſime abſolute vocant, ut ſemper alterum aliquod membrum reſpiciatur, de quo V. C. Burmannus ad Petron. Satyr. *caput* cviii. videndus. Quae quamquam etiam pro Gloſſis facere videantur; tamen numquam ita commode illarum ſententiae applicare poteris: quoniam de *animo* illorum, qui bona Proſcriptorum traxerunt, nihil praecedit, quo hoc *alio* referas. Vinar. 2. *ſane haud alio*, ut paedagogi ſolent. Sed tu vide *c.* lii. num. 35.

Belli eventum exspectabant. Guelf. 7. *exoptabant*. Perperam. Cic. de Har. Reſp. *c.* xxv. *captatur occaſio., & qui non tantum opibus valent, neſcio quam tamen fortunam ac tempus* exſpectant. pro quo Tacit. 1. Ann. *c.* xxxi. *Speculari: mente ambigua fortunam ſeditionis alienae* ſpeculabantur. Caeſar vii. Gall. *c.* lxxix. *militum intenti animi pugnae eventum* exſpectabant. adde Jug. *c.* xiv. n. 7. & ſupra *c.* xvi. num. 4. notata. Quamobrem malui cum Guelf. 5. 1. ceteriſque vetuſtioribus *exſpectare* ſcribere, quam, quod in pluribus ſeſe obtulit, *expectare*. Hoc quidem mallet Priſcian. 1. pag. 558. Velius Longus p. 2226. qui tamen quoſdam memorat, qui vitandae ambiguitatis cauſſa ſcriptitaverint *exſpectare*

10 exſpectabant. Ad hoc, quicumque aliarum atque Senati partium erant, conturbari rempublicam, quam minus valere ipſi malebant.
11 Id adeo malum multos poſt annos in civitatem reverterat.

xxxix.

CAP. XXXVIII.

1 NAm poſtquam Cn. Pompejo & M. Craſſo Conſulibus tribunicia

ludos; ſed expectare aliquem. Verum Caeſellius p. 2314. ita tradit: *Quaecumque verba primo loco S littera incipient, ea cum Praepoſitione Ex compoſita litteram eamdem S habere debent*. Et ſic Lapides ut plurimum S retinent; licet etiam nonnumquam omittant. Vide omnino H. Noriſium ad Cenot. Piſ. Diſſ. iv. c. ii. §. ii.

10. Aliarum atque Senati partium. Pro *atque* Senat. 1. Baſil. 2. & 3. Guelſ. 5. & 6. Eccard. & a prima manu Fabric. 2. & Acad. *quam*; ut interpretarentur Conjunctionem Disjunctivam, ut vocat Servius ad iv. Aen. v. 424. Terent. Andr. Act. iii. Sc. iii. v. 13. *alius nunc*, atque *olim*: quod exponeres *nunc alius*, & *olim alius*, ut videas, unde iſte uſus frequentiſſimus profluxerit. Sic plane Varro viii. de L. L. *Falluntur; nam eſt*, ac *putant*, aliter. h. e. *aliter eſt*, & *aliter eſſe putant*. Adde de *alius*, quod eſt indefinitae contrarietatis, ſupra c. xiv. extr. In ſcriptis noſtris eſt *Senatus*; ſed Gruterum ſequimur. Eſt enim, *aliarum partium erant*, & *Senati partes aliae erant*, ſi haec ad vivum reſecare volueris.

Conturbari. Guelſ. 7. & a prima manu 5. *conturbare*, forte ut c. liii. n. 3. Jug. c. xxxv. n. 3. & cxiv. n. 2. Sed alterum aeque probum hoc loco. Reſpice c. xxxi. extr.

Quam minus valere ipsi. Quosdam Glareanus teſtatur legere *nimis*, quomodo ex noſtris ed. vet. quod Hackiana expreſſit; ſed ſenſu incommodo ac plane falſo. Ingenium hominum erat, quale eorum apud Livium ii. *cum omnibus potius, quam ſolos perituros*; uti & Cic. iv. Cat. de popularibus conjurationis dixit. Guelſ. 7. *ſe valere*.

11. Id adeo malum. Remenſes, Fabriciani, Eccard. Heuſſ. ab correctore Vinar. 1. Senatorii, Guelſ. 1. 2. 3. 5. 11. Baſil. 1. (etſi is, ut quidam ex modo dictis, per notam) & 2. *Ideo malum*. Baſ. 3. *Quod adeo multos p. a.* Guelſ. 7. *Ideo id malum*. 9. *Ideo ad malum*. qui transpoſitis tantum particulis editam confirmat, quam in ceteris aperte ſcriptam legere eſt. & ſic ſupra n. 2. *id* adeo *more ſuo videbatur facere*. Nec eſt particula elegantiſſima corrumpenda, Jug. c. lxv. n. 3. id adeo mature poſſe evenire. c. lx. num. 4. id adeo *experiri licet*. ubi ſimiliter in MS. eſt *ideo cap.* cxi. n. 1. id adeo *in promtu eſſe*. Cic. vi. Verr. c. lxiv. id adeo *ex ipſo SCto cognoſcite*. Apulej. Apolog. p. 385. id adeo *evenit, cum quaedam earum modum exceſſit*.

Multos post annos. Nempe poſt Gracchorum ſeditiones, de quibus Noſter Jug. cap. xli. xlii. inter quas & hos Catilinarios motus intercedit ſpatium ſexaginta ferme annorum. Valla atque alii interpretes annos a tribunitia poteſtate per Sullam ſublata numerant, qui ſane vix quindecim eſſent. Neque tunc magis, quam Gracchorum tempore, homines Senatui infeſti conturbare omnia, quam minus valere ipſi malebant: qua ſaltem occaſione de Tribunicia poteſtate Auctor diſſerere incipit. Ceterum Guelſ. 8. Incert. 1. & Baſil. 3. habent *in civitate*.

CAP. XXXVIII. 1. Tribunitia potestas restituta est. Factum id A. V. 683. Vellej. ii. c. xxx. *Hoc Conſulatu Pompejus* Tribuniciam poteſtatem reſtituit, *cujus Sulla imaginem ſine re reliquerat*. lege Cic. iii. de Leg. c. vii. Caeſar. 1. Civ. cap. v. &c. quibus adde quae cum cura ſcripſit Jac. Menardus ad Cic. 1. Verr. c. xv. p. 80. ſeq. Idem tamen Caeſar ibid. c. viii. Pompejum criminatur, ac ſi minus bona fide eam poteſtatem reſtituiſſet. Enimvero nihil magis populare erat, quam ejuſmodi conſilia: ut adeo jam olim Caeſar *auctoris reſtituendae tribuniciae poteſtatis enixiſſime adjuverit*, Sueton. c. v. & apud Lucanum 1. defenſionem eorum ſatis magnifice jactaverit. Cauſſam hujus rei quilibet per ſe cognoſcere poteſt, qui conſideraverit, quantum Pompejo, Caeſari aliiſque dominationem adfectantibus in plebis voluntate ſitum fuerit. Sed de ipſa tribunorum poteſtate, quam *ſummi faſtigii vocabulum* vocat Tacit. iii. Ann. multi multa: in eis Nic. Abrahamus ad Cicer. ii. Phil. c. xxii. vide & B. Jug. c. xxxix. *Tribunicia* ex libris antiquiſſimis ſcripſi, cum & in Capitolinis aliiſque lapidibus ita ſit ſculptum, & vulgaris ſcripturae rationem *Fabricius*, *Minucius*, *Aruncius* ſimiliaque nomina hoc modo in fideliſſimis monumentis exarata reficiant.

Vet-

nicia poteſtas reſtituta ; homines adoleſcentes , (ſummam poteſtatem nacti) quibus aetas animuſque ferox , coepere , Senatum criminando , plebem exagitare ; dein largiundo , atque pollicitando ma-

Verbum *eſt* Fabric. a. & Baſil. a. fide delevi. cum ſic Criſpus , Livius , alii conſuevetint , etiam poſt Particulam *Poſtquam* , ut ſupra *c.* xxxvi. n. 2. infra *c.* xxxix. n. 1. xlv. n. 4. Lucan. i. *v.* 491. *Sic poſtquam fatus.*

Homines adoleſcentes. Sic infra *c.* lii. n. 25. *homines adoleſcentuli.* Jug. *c.* xii. n. 5. *mulieris ancillae.* ubi vide. Adnotant vulgo ex Vellejo , Tribunos plebis etiam adoleſcentes creatos eſſe. Et quidem ſi cum Varrone ad aetatis annum trigeſimum adoleſcentiam extendimus, aut ex inſtituto Servii ad quadrageſimum quintum, vide Liv. i. *c.* xliii. & Cenſorin. de die nat. *c.* xiv. liquidum & certum iſtud eſt. Verum quidquid ejus fuerit, ſaepiſſime Scriptores Latini tam hoc, quam *pueri* vocabulo in comparatione cum Senatu, vel aliis ſenioribus ita utuntur, ut homines juniores, aetate non adeo provectos denotent, uti infra *c.* xlix. Ovid. i. Art. Am. *v.* 182. Plin. i. ep. xviii. Eutrop. ix. *c.* i. Sueton. Aug. *c.* xx. C. Nepos Attic. *c.* viii. & xvi. Gellius xviii. *c.* iv. Legere de his licet Manut. ad Cicer. ii. epiſt. i. Bernegger. ad Juſtin. xlii. *c.* ii. alios. Hinc ſimiliter Cicer. ii. Phil. *c.* xxi. *Quid cupide a Senatu , quid temere fiebat , cum tu unus* adoleſcens *univerſum ordinem decernere de ſalute reip. prohibuiſti.* ubi Abrahamum conſulas. Porro trajectionem in his verbis jam ſenſerat Gruterus , quam & Fabric. i. manifeſtaait, qui vocem *poteſtatem* a prima manu non acceperat , quod partem ſaltem ſcriba ex ſuo loco tranſtuliſſet. Igitur recto ordine (ſi quis male, ut mox demonſtro , adſuta conſervanda putaverit) locanda forent ; *hom. adoleſc. quibus aetas a. ferox , ſum. pot. nacti , coepere.* Conſule ſi vis Excurſ. ii. n. 4.

Summam poteſtatem nacti. Incert. i. *potentiam.* male. Sollemnis eſt de tribunis *ſummam poteſtatem* dicere, & *poteſtas* potius Liv. vi. *c.* xxxvii. Cicero , Caeſar aliique dixere , quam *potentiam*, ut Valer. Max. iii. *c.* viii. n. 6. *inſtabat sibi* ampliſſima poteſtas. & ix. *c.* xv. n. 1. ampliſſima *tribunatus* poteſtate *vallatum eſt.* Nihilominus, ut dixi, in Fabric. i. vox *poteſtatem* non legitur, niſi a manu nimis recenti, & Guelſ. 5. *ſumma poteſtate nacti* primitus habuiſſe videtur: 3. praefert *nancti.* Sed hanc trigam vocum rectius forte Gruterus damnaſſet, adeo multa concurrunt, quae *[illegible]* eam agunt ream. Primum quod voces vulgo non ſuo loco ; (etſi bene noverim, quae de interpoſita alia Conſtructione contulerit Perizonius in Sanct. iv. Min. *c.* xi. & Noſter non multum abſimiliter locutus ſit *c.* xxviii. num. 4. xxix. num. 3. cum nota. ſicuti & Cic. xiii. ep. lxv. num. 5. Terent. Adelph. A. iii. Sc. ii. *v.* 2.) dein quod mutile & corrupte in vett. Codd. ſcribuntur; tandem quod & *poteſtas* & *ſumma* voces, illa paullo ſupra, haec mox infra non ita eleganter iterantur. ut adeo ex Gloſſa: *eam nacti* ſc. *Tribuniciam poteſtatem* ortam eſſe , ne dubitare quidem poſſimus. Haec conjuncta fecerunt, ut uncinis incluſerim: cum ſine illis ſenſus longe elegantius procedat. adi Jug. *c.* xiv. num. 13.

Quibus aetas an. ferox erat. Gruterus primum mallet expelli Verbum Subſtantivum ; mox etiam Pronomine abjecto : *aetate animoque feroces ;* tandem & illa *homines adoleſcentes* , quae tamen non ſine invidia poſuit Criſpus, ſedibus pellere nititur. Codd. autem omnes reclamant: & Salluſtio placuiſſe plura hujuſmodi , quae contra brevitatem dicta videntur ad cap. proximum xxxix. num. 5. exemplis quibuſdam demonſtro , ubi vir ille doctiſſimus idem peccavit. Porro *ingenium* , *animus ferox* paſſim legas , & apud ipſum Criſpum. Etiam Cicero : *Infirmitas puerorum eſt*, ferocia *juvenum.* Horat. ii. Od. v. *verſ.* 13. *Currit enim* ferox aetas. Cootra *ſegnis aetas* Curt. viii. *c.* ix. num. 32. Sed Noſter cum ſingulari gratia haec conjungit, ut ſupra *corpus animumque virilem :* item , *annis atque divitiis omnia conſenuerunt.*

Coepere. Arondelianus Cod. *exagitare coepere*, unde I. Waſſe delendum pronunciat. non auſim; etſi in Guelſ. 3. & Heuſſ. itidem locum mutet. Vide, quae dixi ad *c.* vii. n. 1.

Senatum criminando. Crimina Senatui adfingendo, incuſaodo. Livius i. *c.* liv. *Primores civitatis*, criminando *alios apud populum , alios ſupra ipſos invidia opportunos interemit .* adde Jug. *c.* lxxix. n. 7.

Plebem exagitare. Concitare , ut Cicero pro Sext. *c.* xlvi. & *incitare ad ſeditionem*, quod ibidem *c.* lxvi. de his hominibus dixit. Eſt enim Verbum otio & quieti maxime adverſum , ſicuti apud Flor. i. *c.* viii. *Sic enim effectum eſt , ut* agitatus *injuriis populus , cupiditate libertatis incenderetur.* Noſter *c.* li. n. 32. *Remp. ſeditionibus* exagitare, ut mox *Remp. agitare.* Tacit. iii. Ann. *c.* xxvii. *Neque multo poſt Tribunis reddita licentia , quoquo vellent* populum agitandi.

Digitized by Google

2 magis incendere ; ita ipſi clari potenteſque fieri. Contra eos ſum-
ma ope nitebatur pleraque nobilitas , Senati ſpecie pro ſua ma-
3 gnitudine. Namque , uti paucis abſolvam , per illa tempora qui-
cum-

DEIN LARGIENDO ATQUE POLLICITANDO. Incert. 1. *dehinc*. Alii *deinde* ; ſed vetuſtiſſimi *dein*, uti *exin*, *proin* ; & fuere, qui ſyllabam *de* has voces per παραγωγῇ habere crederent, vide Priſcian. XV. p. 1008. & Donat. ad Eunuch. A. 1. Sc. 1. Porro Incerti, Remenſ. 2. Acad. Struv. Baſ. 3. Guelf. 3. 6. 10. & 11. *pollicendo*, & Baſileenſis ille quidem addit *multa* ; at Guelf. 12. *praepollicitando*. Sed *pollicitando* verum eſt, etſi infra quoque varie ſit tentatum. lege notam ad *c.* II. n. 1. De moribus autem iſtis Tribunorum Cic. pro Sextio.

MAGIS INCENDERE. Recte de plebe exagitata, ut *c.* LI. num. 10. & Jug. *c.* CI. extr. *ut ingenium cupidum pacis vehementius* accenderent. Plura ad *c.* XX. n. 2. ut fruſtra in Academ. neſcio prima an ſecunda manus refingere voluerit *intendere*.

CLARI POTENTESQUE. Sic jungit *c.* LIII. n. 1. *clarus & magnus*, & Jug. *c.* 1. n. 3. *animus abunde pollens, potenſque &* clarus *eſt*.

2. CONTRA EOS SUMMA OPE NITEBATUR. Academ. habuit initio *ſummopere* ; in Struvian. *ſumma opera*, aut ſimile quid fuiſſe, raſura oſtendit: & eadem verba locum mutant in Fabric. 2. & Guelf. 9. Unde conjiceres eſſe eadem ex *c.* 1. num. 1. huc translata, cum id, quod Auctor exprimere voluit, nempe quoſdam ex nobilitate Tribunis reſtitiſſe, iiſque contraria quaeſiviſſe etiam ita redderes: *contra nitebatur pleraque nobilitas*, ut Tacit. II. Ann. *cap.* LII. Contra *plerique* nitebantur, *ut numerus liberorum in candidatis praepolleret* : & Cicer. pro Sext. *c.* XLVIII. Nitebantur contra *optimates*. Verum alterum & vim contentionis magis illuſtrat, & eſt Salluſtio familiare, aeque ac Livio aliiſque. Jug. *c.* XIV. num. 20. *quos ego audio* maxuma ope *niti*. *c.* XXV. num. 2. *Sed ab iiſdem regis fautoribus* ſumma ope *eniſum*. Livius IV. *c.* XLIII. *adverſus quam actionem primo & conſules & patres* ſumma ope adniſi *ſunt*. IX. *c.* XXVI. *primum ipſas expugnare quaeſtiones* omni ope *adniſi ſunt*. XXII. *cap.* XXXIV. *patres* ſumma ope *obſtabant*. XXIV. *c.* IV. *huic conſilio ejus* ſumma ope *obſiſtere filiae ejus*. XXXVIII. *c.* XLV. *Manlium* ſumma ope *tetendiſſe*, *ut eam pacem turbaret*. *cap.* L. ſummis opibus *adnixi ſunt*. Plaut. Merc. Act. 1. Sc. II. *v.* 1. *Ex* ſummis opibus *viribuſque uſque experire*, nitere, *Herus ut minor opera tua ſervetur*. adde Gronov. ad Gell. VII. *c.* III. Quare nihil mutandum ; niſi duxeris, *nitebantur* reſcribendum, cum ſic clare exhibeant Guelf. 8. & 9. cum Senat. 2.

PLERAQUE NOBILITAS. Nobiles, ea figura qua *vicinitas*, *ſervitia* &c. vide *c.* XXIII. n. 6. XXIV. n. 4. Multi nempe ex Senatoribus & Conſularibus, etſi proprie nobilitas ab illis diverſa eſſet. Plin. XXXIII. *c.* 1. *Annulos depoſitos a* nobilitate, *non a* ſenatu *univerſo*, *in annales relatum*. Re tamen Romana collapſa promiſcue poſita ſunt, ut apud Lamprid. Elagab. *Quem Caeſarem* nobilitas *nuncupaverat*. Capitolin. in Gordian. *Milites Gordianum, Gordiani filium Auguſtum creavere. neque ſane factum* nobilitas *aſpernata*. Diſtinguit tamen Apulej. Florid. pag. 344. *Nam ex innumeris hominibus pauci* ſenatores, *ex ſenatoribus pauci* nobiles *genere*.

SENATI SPECIE. Sic Riviani, Gruteriani notae melioris. ex noſtris Baſil. 1. & 2. Fabriciani, Incert. 1. Guelf. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. & 12. Quidam ex ſcriptis & edd. *Senatus ſub ſpecie* ; nimirum ab expoſitione. Eccard. Senat. 1. Vinar. uterque, Guelf. 10. & ed. vet. *Senatus ſpecialiter*. Guelf. 6. & 8. delent vocem *Senatus*, quod forte per notam in Codd. ſuis ſcriptam invenerant. idem 6. & 9. habent *ſpe* pro *ſpecie*. ex eodem fonte, & eadem de cauſſa in aliis etiam Codd. *ſpes* ſaepe pro *ſpecies* ſcribitur, vide Ducker. ad Flor. 1. *c.* XIII. n. 15. Gronov. ad Liv. XXII. *c.* XXIV. *Senati ſpecie* eſt idem, quod *obtentu*, *praetextu Senatus auctoritatis*. Jug. *c.* XXIX. n. 4. *Cujus rei* ſpecies *erat acceptio frumenti*. Flor. II. *c.* II. n. 4. Specie *quidem ſocios juvandi*, re *autem ſollicitante praeda*. Juſtin. XXXIV. *c.* III. ſpecie *venandi ab urbe profectus*. Obtendebant autem *religiones*, *auſpicia*, *poteſtates magiſtratuum*, *ſenatus auctoritatem*, *morem majorum*, *judicia*, *juriſdictionem*, *fidem*, *provincias*, *ſocios*, *imperii laudem*, *rem militarem*, *aerarium*, Cic. pro Sext. *c.* XLVI. & maxime *Senatum reip. cuſtodem*, *praeſidem*, *propugnatorem*, *ſuo ſplendore confirmare volebant*, Ibid. *c.* LXV. adde 1. Offic. *c.* XXV.

3. NAMQUE UTI PAUCIS VERUM ABSOLVAM. Non id magnopere urgebo, in aliquot ſcriptis, quos contulimus, eſſe *Nam*, pro *Namque* ; Sed id conſideratione dignum eſt, quod ab Eccard. exulat vox *verum*. habet enim tantum: *Namque uti paucis abſolvam*. eadem vox locum mutat in Guelf. 2. *verum paucis abſ.* quomodo alii tres. Senat. 2. & Heuſſ. *vera abſolvam*. conſule notata ad *cap.* IV. numer. 3. Iis vero hoc

Digitized by Google

cumque Rempublicam agitavere, honeſtis nominibus, alii, ſicuti populi jura defenderent, pars, quo Senati auctoritas maxuma foret, bonum publicum ſimulantes, pro ſua quiſque potentia certabant. neque modeſtia, neque modus contentionis erat: utrique victoriam 4
crudeliter exercebant.

CAP.

hoc genus non placebit, qui adſueti ſunt ejuſmodi dictioni, qualis eſt in Guelf. II. *Namque ut ego verbis paucis verum abſolvam*. Sed Auctor amat haec praeciſa, ut ſupra *c.* v. n. 9. *Res ipſa hortari videtur*, ſupra repetere. ubi vide, & quae ad Jug. *cap.* XCII. n. 9. Plautus Rud. Act. III. Sc. II. *v.* 39. *Impudens, impurus, inverecundiſſimus*, Uno verbo abſolvam, *Leno 'ſt*. Igitur ut alienum & irreptitium legas *τὸ verum*:

Per illa tempora. Altum hic apud editores de MSS. ſilentium, quaſi omnes hanc lectionem tuerentur. eo tamen non eſt credibile, quod Vinarienſes, Fabriciani, Remenſes, Incerti, Academ. Senatorii, Heuſſ. Struv. Baſil. 2. & 3. Eccard. Guelferbytani, praeter 6. & 9. omnes & ed. vet. habeant *poſt illa tempora*. quaſi intellexiſſent *poſt tribuniciam poteſtatem reſtitutam*. Potius *inde ab eo tempore*, ut Jug. *c.* ult. *ex ea tempeſtate*. Praefero interim vulgatam. Jug. *c.* LXIII. in. *per idem tempus*. ubi alia quaedam adjeci.

Remp. agitavere. Turbarunt & vexarunt. vide Jug. *c.* XLI. extr. & *c.* XXXVII. in. *Ea tempeſtate Romae ſeditionibus Tribuniciis atrociter reſp.* agitabatur. Sic & Livius cum aliis.

Honestis nominibus. Quam ſupra *ſpeciem* dixerat. id eſt, honeſto praetextu. Guelf. 4. *cum honeſtis nominibus*. Thucyd. III. *cap.* LXXII. *τὰ μὲν κοινὰ* ΛΟΓΩΙ *θεραπεύοντες*, quem eo loco, ut jam monuit Manutius, legas. Cic. I. ep. IV. n. 4. *qui nunc populi* nomine, *re autem vera ſceleratiſſimo latrocinio ſi quae conabuntur* &c. ibi plura I. Hiſtor. *ſub* honeſto *patrum aut plebis* nomine *dominationes adfectabant*. Criſpinus ita interpretatur: *honeſtis nominibus eam turbavere*. Tu vero adſume, aut judica pendere a verbis, *pro ſua quiſque potentia certabant*. & confer, ſi placet, praeter Thucydidem, Polybium III. *c.* VI.

Sicuti jura populi. Remenſes, Fabriciani, Incerti & reliquorum pars major ſuaviori poſitu *populi jura*, uti Jug. *c.* LXXXV. n. 4. majorum *fortia facta*, cognatorum & adfinium *opes*. Supra *c.* XXXI. n. I. *urbis facies*. &c.

Quo Senatus auctoritas. Leviuſcula illa praeteriſſem in Guelf. II. pro *quo* ſcriptum eſſe *ut*, in 12. vero *quoque*; niſi & in his minutiis diligentiam meam tibi probare vellem. *auctoritas maxuma*, uti Jug. *c.* IX. n. I. *Jugurthae tui longe* maxuma virtus *fuit*.

Pro sua quisque pot. certabant. Acad. Incert. I. Vinar. I. Remenſ. I. Guelf. 6. 7. 8. & II. *certabat*. nimirum propter *quiſque*. Meliora diſcas ex dictis ad *c.* XXXVII. n. 6. & exemplis ad *c.* VII. n. I. prolatis.

4. Neque illis modestia neque modus cont. er. Error manifeſtus erat in Fabric. 2. quando *moleſtia* habebat antequam emendaretur. at Guelf. 2. *modeſtiae*. an voluit *neque quid modeſtiae*? 7. & 8. tranſponunt Nomina *modus* & *modeſtia* alterum in alterius locum: & octavus quidem praeterea: *neque illis, neque modus, neque modeſtia*. unde forte recte abjiceres Pronomen *illis*, quod voluit Gruterus; Sed in verbo *erat*, quod ſimul ille Gemonias damnavit, nihil plane novant Codd. & alterum omnino ſervandum, ut alibi diximus. Sic ſupra *c.* IX. n. I. *Concordia maxuma, minuma avaritia* erat. *modeſtiam* & *modum* jungit antique, ut ſupra ad *c.* XI. n. 4. vidimus: alterum ad *pudorem*, ad *finem* alterum pertinet; etſi interdum confundantur. Liv. XXVI. *c.* XLVIII. *rem ſine* modo *ac* modeſtia *agi*. Modus *contentionis*, uti *c.* VII. n. 6. *certamen gloriae*; *c.* IX. n. 9. *in ſuppliciis Deorum*; *c.* LII. num. I. *finis dicendi*. Lucan. I. *v.* 334. *Quis ſcelerum modus eſt?* Senec. Agamemn. *v.* 150. *Res eſt profecto ſtulta* nequitiae *modus*. Juſtin. IV. *c.* IV. *fides* pacis *non ſervatur*. Caeſar. IV. Gall. *c.* XXXI. *ex eventu* navium ſuarum *ſuſpicabatur*: Flor. I. *c.* VI. extr. *ac ſi maxima civitas* minimae domus *diligentia contineretur*. Plin. I. epiſt. XII. n. 4. *ut haec tanta pretia vivendi*, mortis *rationibus vincerentur*. Guarricus Abbas Igniac. Serm. II. de Reſurr. Dom. *Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam tam* peccati, *quam* mortis. Haec eo congeſſi, ut appareret, quot modis Caſus ſecundus, quando Paſſive, &, ut ajunt, Objective ponitur, debeat exponi. Eſt enim praeterea, ubi Active uſurpatur, quod in interpretatione probe diſcernendum eſt.

Victoriam crudeliter exercebant. Utebantur victoria cum crudelitate, non temperabant illi, *cap.* XI. extr. Sed quidquid lubido victorum fert victi patiebantur. Sic Jug. *cap.* XLI. num. 3. *acerrume* victoriam *nobilitatis* exercuerat. adde infra *cap.* XLIX. num. 2.

Livius

C A P. XXXIX.

XL.

1 SED poſtquam Cn. Pompejus ad bellum maritimum atque Mithridaticum miſſus ; plebis opes imminutae , paucorum poten-
2 tia crevit. Hi magiſtratus , provincias , aliaque omnia tenere : ipſi innoxii , floreutes , ſine metu aetatem agere , ceteros judiciis ter-

Livius XXIII. *c.* II. *maxime tamen inter corrupta omnia licentia plebis*, *ſine modo* libertatem exercentis. Curt. X. *c.* VIII. num. 19. *reddere hoc* imperium *malo*, *quam* exercere *civium ſanguine*.

CAP. XXXIX. 1. AD B. MARITIMUM ATQUE MITHRIDATICUM. Maritimum bellum eſt *Piraticum*, de quo Cic. pro Leg. Man. Flor. III. *c.* VI. & qui ibi laudantur. *Mithridaticum* ſcripſit Appianus, Florus III. *c.* V. & qui ad utrumque a viris doctis citati ſunt. vide & Noſtrum IV. Hiſtor. Fabric. 2. Acad. Senat. 1. Vinar. 1. Eccard. Guelf. 2. 4. 6. 8. & 10. ſcribunt *Methridaticum* Guelf. 3. *Maltidaticum*: forte pro *Mithradaticum*. nam ſic frequenter in numis ſcribitur, ex quibus A. Schottus in Auct. de Vir. Illuſtr. *c.* LXXVI. edidit *Mithradates*. Sed Graeci etiam Scriptores Μιθριδάτης, non aliter. In Tab. aenea apud Gruterum p. 500. & 501. MITRIDATIS. adde Bongarſ. ad Juſtin. XXXVII. *c.* 1. Spanhem. de Uſu & P. Num. Diſſ. II. §. III. *miſſus* ſine Verbo *eſt* legit Guelf. 10. vide *cap.* XXXVIII. n. 1.

PLEBIS OPES IMMINUTAE. *Sunt* addunt Incerti, Heuſſ. Struv. Baſil. 2. & 3. Guelf. 4. & 10. Sed tunc maxime eleganter omitti , quando aliud Verbum ſequitur, ut hoc loco *crevit*, dixi ad *c.* XI. n. 3.

PAUCORUM POTENTIA CREVIT. *Crevit* non reperit in Remenſ. 2. Gudius, quod tamen ſenſus efflagitat. Vox *paucorum* quem pungat, dixi ad *c.* XX. n. 7.

2. MAGISTRATUS , PROVINCIAS , ALIAQUE . *Magiſtratus* & *provincias* jungit tamquam Genus & Speciem, uti Jug. *c.* XLI. n. 6. *penes eosdem aerarium*, provinciae, magiſtratus, *gloriae triumphique erant* : id quod interpretatur Catilina ſupra *c.* XX. n. 7. & hujus generis quaedam notata ſunt ad illa *c.* XI. n. 2. *Gloriam*, honorem, imperium *bonus*, *ignavus aeque ſibi exoptant*. Mallem praeterea copulam *que* a Voce *alia* abradi , ut Salluſtius & hic ſibi ſit ſimilis, vide *c.* XV. n. 1. Sed ex Codd. nihil praeſidii, niſi quod Arondelianus, male *omnia* reticuit .

IPSI INNOXII. Senatorius uterque. Guelf. 1. Heuſſ. uti apud Gruterum Nazar. *noxii*, quod &, abraſa Particula *in*, in Guelf. 2. & Fabric. 1. dederunt. Erroris illius cauſſa fuit Jug. *c.* XLII. n. 1. Sed neque Rupertus ſententiam verborum cepit , cum innuat Criſpus , paucos illos integros & felices vixiſſe, neminem illis nocere potuiſſe. *Innoxius* nempe Paſſive ſumitur , quod dudum Caſtilioneus obſervavit , adducto loco Collumelae V. *c.* IX. *ut ſit* innoxius *ab injuria pecorum*. Et hoc quidem proprie , ſi fingas , eſſe quaſi Perfectum tempus Paſſivi a *noceo* , uti ſupra *c.* XV. n. 4. *Diis hominibuſque* infeſtus : pro *infeſtatus*. ubi plura. adde *c.* X. n. 5. Sic Lucan. IX. *v.* 892.

- - - gens unica terras
Incolit a ſaevo ſerpentum innoxia *morſu*

Curt. IX. *c.* IV. n. 11. *leviora* (navigia) *cum & ipſa nequirent regi, in ripam tamen* innoxia *expulſa ſunt*. Apulej. IX. Met. p. 235. *Nec* innoxius *ei ſaltem regreſſus evenit*.

FLORENTES. Magnifici atque felices. Auctor II. de Rep. Ord. *quanto in ſecundis rebus* florentior *fuit*, *tanto in adverſis aſperius*, *magisque anxie agitat*. Apulej. V. Met. p. 164. *Nuncio Pſyche laeta* florebat, *& divinae ſobolis ſolatio plaudebat*. Tacit. XVI. Ann. *c.* XXXIII. *Quo obſequio* florentem *Soranum celebraverat*, labentem *non deſeruit*. Sic Livius *florens & beata reſp.* alii alia.

SINE METU AETATEM AGERE. Hoc Liv. III. ita expreſſit : *Qui ſoluti atque effraenati ipſi , omnes metus legum , omniaque ſupplicia verterent in plebem*. Phraſin habet Plaut. Pſeudol. A. 1. Sc. II. *v.* 40. *Vos quae in mundiciis*, *molliciis*, *delitiiſque* aetatulam agit. Poen. A. IV. Sc. II. *v.* 5. *vel in lautumiis*, *vel in piſtrino mavelim* aetatem agere. Apulej. Florid. p. 349. *Poſt ubi intellexit* , *nullum ſibi in re familiari praeſidium legatum*, *quo fretus* aetatem agat.

CETEROSQUE JUDICIIS TERRERE. Copula *que* recte abeſt ab Fabric. 2. &, quod I. Waſſe prodidit, ab Arondeliano. *c.* LI. n. 30. *juxta bonos & malos interficere*, ceteros *metu terrere*. *c.* XLIII. num. 2. *quo tumultu facilior aditus ad Conſulem*, ceteros, *quibus inſidiae parabantur*, *fieret*. adde ſupra *c.* XXXII. num. 2. De quibus hominibus Seneca I. Beneſ. *cap.* IX. *pacem injuriis* per-

Digitized by Google

terrere, quo plebem in magiſtratu placidius tractarent. Sed ubi 3
primum dubiis rebus novandis ſpes oblata, vetus certamen animos eorum

perturbare, *imbecilliores vi ac* metu *premere*. & plura Cic. pro Domo *c.* XXI.

QUO PLEBEM IN MAGISTRATU. Fabric. I. Guelf. 9. Struv. Vinar. 2. & ed. vet. *in magiſtratum*. Non probo. Hoc vult: judiciis tribunos privatos, vel alios ab nobilitate eſſe territos, ut, cum in magiſtratu eſſent, cum tribunatum gererent, plebem non exagitarent neque incenderent in nobiles. Recte enim Tribunatus plebis dicitur *magiſtratus*, quamquam alii negaverint. Nam diſerte Cic. pro Quinct. *cap.* XX. de tribunis: *per eum* magiſtratum, *qui auxilii cauſſa conſtitutus eſt*. adde I. epiſt. VII. n. 4. & aperte Criſpus Jug. *cap.* XXXVII. n. I. *tribuni plebis*, *reſiſtentibus collegis*, *continuare* magiſtratum *nitebantur*. addatur Lycklama de Magiſtrat. *c.* IV.

PLACIDIUS TRACTARENT. Remens. 2. Guelf. 9. & a prima manu Academ. *facilius tractarent*. Utrumque eleganter. *facilis* nempe eſt benevolus, ex voluntate, quod ad Ciceronem notavi. At cum verbo *tractare* non aeque eleganter & recte jungitur, ac *placidius*. vide ſupra *cap.* XI. n. 5. Maluit tamen Baſil. 3. *tenerent*. Sed Terent. Heaut. A. I. Sc. I. *v.* 99. *Ingenio te eſſe in liberos leni puto*, *& illum obſequentem*, *ſi quis recte aut commode* tractaret. Aur. Victor Epit. *cap.* VI. *militem ſeveriſſime* tractans. Juſtin. XLII. *cap.* I. *exercitum ſuperbe crudeliterque* tractaverat. & ſic Cicero aliique frequenter. Jam *placide* eſt tranquille, minus ferociter. Curt. VI. *cap.* III. n. 10. *Suis autem quique parent* placidius. Terent. Adelph. A. IV. Sc. I. *verſ.* 18. *Cum fervit maxime*, *tam* placidum, *quam ovem reddo*. Noſter Jug. *cap.* XLI. num. 2. placide *modeſteque inter ſe remp. tractabant*. *cap.* LXXXIII. num. I. *Ad ea ſatis* placide *rex*.

3. DUBIIS REBUS NOVANDIS. Mallet Gruterus *novandi*, cui non obſcure adſentitur Waſſe, qui hoc in duobus Codd. legit: fuit etiam olim in Guelf. 7. & 9. in II. vero *renovandi*. Facilior, fateor, foret ſtructura, & talis quidem, qualis ea apud Cic. IV. epiſt. IX. *eum magis communem cenſemus in victoria futurum fuiſſe*; quam incertis rebus *fuiſſet*: nam *ſpes novandi* vulgus ſolummodo, non vero *novandis* rectum eſſe cenſebit, cum & Livius XXIV. *cap.* XXIII. dixerit: *tanquam* novandi res *aliquam occaſionem quaerentes*. Verum id primum advertendum exiſtimo, conſuetudinis Salluſtianae eſſe, ſenſus per brevitatem coagmentare, quae interpretatione recte quidem ſeparantur, vide ad *cap.* XV. n. 4. junge *cap.* LXI. n. 3. Jug. *cap.* XXXIX. n. I. LXIII. n. 4. XC. n. 2. Sic recte interpretaberis: rebus, quae, ſive dum dubiae erant, novandis ſpes oblata eſt. Deinde pariter ſollemne Noſtro eſt, plura, ut vocant, Adjectiva uni aptare Subſtantivo, vide *cap.* XIX. n. 5. Treb. Pollio Valer. *cap.* III. *cui ſummam* omnium bellicarum *rerum* agendarum *commiſerat*. Noſter *cap.* XXXV. num. 4. *ſpes* reliquae *dignitatis* conſervandae. Sollemne etiam Participia, ut vulgo, vocant, potius, quam Verbum Gerundi uſurpare, quod exemplis firmavi aliorum ad *cap.* XXIV. n. 2. quomodo & Curt. IV. *cap.* I. num. 30. *Vana gens*, *&* novandis, *quam gerendis aptior* rebus. Denique tertium Caſum, per communem quamdam cum optimis elegantiam, praefert ſecundo, de quo bene multa ad *cap.* XI. n. 4. & XXXII. n. I. Quibus addas, quod Servius tamquam ab Salluſtio citat: *Quae cauſſa fuerat* novandis *rebus*, & Donatum ad Terent. Adelph. Act. I. Sc. II. & Act. IV. Sc. V. & Jug. *cap.* VII. n. 3. Stabilita itaque veteri lectione, neque in verbo *novandis* aliquid novandum exiſtimo, etſi Servius ſemel atque iterum illud per *renovare* reddiderit. Vidiſti Livium & Curtium, vide & Noſtrum *cap.* LV. n. I. et pro *immutare* eſt aliquoties apud Frontin. de Aquaed. Art. XXXIV. *exceptis his quatuor modulis*, *quos Aquarii* novaverunt. Sic recte MSS. Caſſinenſis, vide Polenum ad Art. XXXI. p. 91. Iterum Liv. XXXV. *c.* XXXIV. *quomodo res in Graecia* novarentur; et paucis interjectis; *omnia* novari *velle*. *Novae res* ex Criſpo aliiſque Scriptoribus ſunt notiſſimae; Sed et Graecis *νεωτερίζειν* ſaepe in ore & calamo. Vocem *dubiis* delendam voluerunt Ciacconius & Urſinus: qua re, ex dictis conſtat. Quam apte vero Cicero l. c. eas *incertas* dixerit, uti Noſter *cap.* XX. n. 2. diſcas licet ex adnotatis ad *cap.* X. n. 2. Tandem audiamus Livium VIII. *cap.* XXI. *Nullus populus aut homo denique in ea conditione*, *cujus eum poeniteat*, *diutius*, *quam neceſſe eſt*, *manet*. cui accedit Herodianus VII. *cap.* VII. pondere ſententiarum cum optimis comparandus.

SPES OBLATA EST. Fruſtra ſunt Incert. 2. Eccard. et Guelf. 10. cum ſuo *ablata*. Sed non abs re Fabric. 2. *eſt* omiſit. dixi n. I.

VETUS CERTAMEN. Quod olim eos exercuerat, et de quo *cap.* XXXVIII. Sic Livius II. *c.* XL. *Ex copia deinde otioque laſcivire rurſus animi*, *&* priſtina mala, *poſtquam foris deerant*, *domi*

4 eorum arrexit. Quod ſi primo praelio Catilina ſuperior, aut aequa manu diſceſſiſset: profecto magna clades atque calamitas rempublicam oppreſſiſſet; neque illis, qui victoriam adepti, diutius ea uti

quaerere. Cic. pro Sext. *cap.* XLI. *Hoc enim accuſante*, Priſtini *ſui* judicii *turpitudinem deſperabat*. Virg. I. Aen. *v.* 27. *Id metuens*, veteriſ*que memor Saturnia* belli. ubi praeter cauſsam aeſtuat Servius. eſt idem, quod *prioris*. Sic rurſus Cic. VII. epiſt. V. n. 9. & X. epiſt. XXVIII. n. 3. & 4. Tacit. XIII. Ann. *c.* XXXVII. *Nam Pharaſmanes, interfecto filio Rhadamiſto, quaſi proditore ſui*, vetus *adverſus Armenios* odium *promtius exercebat*. & ſic Noſter *c.* XVI. n. 4.

ANIMOS EORUM ARREXIT. *Eorum* referendum ad praecedens *Plebis*, pro *ejus*, ſicuti *c.* V. n. 8. *civitas*, *quos*. ubi plura. etſi neque hoc, eque illo loco haec ab interpretibus *Syntheſis* agnoſcatur, qui omnes incredibili ſecuritate haec tranſeunt. Porro Incerti, & Guelf. 3. habent *erexit*. & ſic Cicero pro Sext. *cap.* XL. *equitum R. animi ad cauſsam excitati*, erecta *Italia*. Noſter alterum praetulit Jug. *c.* LXVIII. extr. LXXXIV. n. 5. LXXXVI. n. 1. XCIII. n. 7. quibus locis in ſcriptis aliquot ſimiliter *erectis*. Silius II. *verſ.* 295. *Aeneadum* arrectae *mentes*. Et eleganter de iis dicitur, qui per certamen magna ſperant, alterique adverſantur. ut ſaepe Livius. ſic XXXV. *cap.* 1. *Nec dubium eſt, quin omnis Hiſpania* ſublatura animos *fuerit*. h. e. rebellatura. Verum, ſi me audis, *arrigere* hoc loco proprie accipies *ad aliquem rem arrigere*, uti eſt apud Silium l. c. adeoque interpretaberis *ad vetus certamen arrecti ſunt animi*, quomodo Tacitus III. Hiſt. *cap.* XLVIII. Advertit *ea res Veſpaſiani* animum. Sic Plinius, Seneca, alii. Livius VIII. *c.* XXXVII. *adeo ad bellandum* arrecti *animi ſunt*. Sunt mihi in promtu loca bene multa, ubi hoc verbi, pro *erigere*, reſtituendum eſt; Sed nolo eos imitari, qui omnes magis alios, quam quem ſub manibus habent auctorem emendare, & interpretari ſolent: cum quilibet, cujus haec animum advertunt, iſtud tentare poterit.

4. CATILINA SUPERIOR. *Superior* non legitur in Guelſ. 9. Sed perperam. Saepe iſtam vocem de victoribus, & contra de victis *inferior* dici, vel ex Corn. Nepote conſtat. Vita Eumen. *cap.* X. *Cum* ſuperior *praelio* diſceſsiſset. Datam. *cap.* VIII. *Cum caſtra moviſſet, ſemperque inferior copiis*, ſuperior *omnibus praeliis* diſcederet. adde Alcibiad. *c.* IV. Hannib. *c.* VIII. Sic Graeci *ἥττον, ἡττᾶσθαι* uſurpant. Juſt. VIII. *c.* 1. *auxilium* inferioribus *ferendo victos pariter victoreſque ſubire regiam ſervitutem coegit*.

AUT AEQUA MANU. Guelf. 3. *atque* pro *aut*, conſueta permutatione, quae hoc ipſo num. recurret. *aequa manu* eſt aequis & paribus viribus. Tacit. I. Ann. *c.* LXIII. *inde hoſtibus terror, fiducia militi: & manibus aequis abſceſsum*. Alibi dicunt *aequo Marte*; ſed quod de diſcedentibus ex praelio non ita proprie dicitur, cum rectum ſit *aequo Marte contendere, pugnare*, ut verum *aequa manu diſcedere*. Mox Guelf. 5. *diſceſſet* a manu vetuſta: novitia reformavit *diſceſſiſſet*. adde *cap.* XLIX. n. 2.

MAGNA CLADES ATQUE CALAMITAS. In Fabric. 1. pro voce *clades* initio alia fuit, incertum *caedeſne*, an alia. Curt. IV. *c.* III. n. 14. *terreſtri ſimul navalique* clade *obruebantur*. Id. VII. *c.* IX. extr. *ut omnes, qui defecerant, pariter* belli clade *premerentur*. Alteram Caeſar frequentat, ut I. Gall. *cap.* XXXI. *magnam* calamitatem *pulſos accepiſſe*; & ſtatim: *quibus praeliis* calamitatibus*que fracti*. Infra pro *Remp.* quod in aliquot MSS. *R. P.* notatur, Guelf. 1. omnibus litteris ſcripſit *Romanum populum*. vide ad *c.* XXXI. n. 7.

ILLIS, QUI VICTORIAM ADEPTI FORENT. Rectiſsime Gruterus: Pluſquam alienigena vox eſt *forent*. in Guelf. 3. *ſunt* pro eo eſt ſcriptum, quod fiduciam delendi addidit. Similia vitia emendavimus *cap.* XXXIV. n. 2. & *cap.* XXXVII. n. 1. Sed quando idem Gruterus brevius ſcribi poſse cenſet: *neque victoriam adeptis*, peccat in genium Salluſtii, quem oſtendimus mox n. 5.

DIUTIUS EA UTI LICUISSET. *Diutius* habet tantum in margine Guelf. 3. male. *diutius* intellige, *quam adepti eſſent*, vel aliud hujuſmodi, ut Jug. *cap.* LIX. n. 3. *neque* diutius *Numidae reſiſtere quiviſſent*. ibi eſt in MSS. *diu*, quaſi in his Comparativus Gradus, quod Latinis bene uſitatum, pro prima Poſitione agnoſcendus eſſet. *ea* locum mutat in Fabric. 2. & tribus aliis; pro quo Vinar. 2. & ed. vet. habent *omnia*, compendio ſcripturae decepti. Sed eleganter prorſus hoc Pronomen deſideraretur, cum ex poſito *victoriam* facile adſumitur *victoria*. Et hoc eſt moris Salluſtio aliiſque, ut ad *c.* XI. n. 2. XXXV. n. 3. adnotavimus. Senec. Epiſt. XIV. *quiſquis* vitam *ſuam contemſit*, tuae *dominus eſt*. Similiter *ea* male intruſum expulimus ſupra *cap.* VIII. num. 4. Cicer. pro Cluent. *cap.* II. *unaquaque* de re *dicam & diluam*. cur non & hic immititur *& eam*.

Digitized by Google

uti licuiſset, quin deſeſſis & exſanguibus, qui plus poſſet, imperium atque libertatem extorqueret. Fuere tamen extra conjurationem complures, qui ad Catilinam initio profecti ſunt. in his A. Fulvius, ſenatoris filius: quem retractum ex itinere parens necari juſſit.

eam. Juſtin. I. *cap.* IV. *invenit juxta infantem canem ſeminam*, parvulo *ubera praebentem*, & *a feris alitibuſque* deſendentem. adde ſupra *cap.* XXI. extr. & XXV. extr. Sic *cap.* LV. n. 5. *in eum locum poſtquam demiſſns eſt* Lentulus, *vindices rerum capitalium* gulam fregere. hic itidem *ei* vel *ejus* inculcandum erat. *Victoria uti* eſt fructum victoriae capere, exercere & victorem manere, uti Jug. *cap.* XLII. n. 4. Sic *imperio uti* ſupra *cap.* XII. extr.

DEFESSIS & EXSANGUIBUS. Incert. 2. *Defenſis* a prima manu. Baſil. 3. *quin & feſſis & exſangnibus quibus plus* cet. hoc *quibus* ex terminatione praecedentis vocabuli prognatum eſt. Guelſ. I. *exſanguinibus*; Baſil. I. *def. & exſanguibus ceteris*: fruſtra; etſi eadem vox inter lineas adſcripta ſit Academico. Denique Guelſ. 2. & II. *&* omittunt: neque hoc probo. agnoſcit I. de Rep. *cap.* V. *ita* defeſſos & exſangues *regi aut nationi praedae futuros*. h. e. viribus deſtitutos, ut *ſanguis* de viribus dicitur. Stat. VI. Theb. *v.* 679. *collecto* ſanguine diſcum *Ipſe ſuper ſeſe rotat*. ad quae Vet. Scholiaſtes: *id eſt, omnibus ſuis viribus collectis, ut* exſanguem *dicimus viribus deficientem*. Cic. pro Sext. *c.* X. *hominibus enervatis atque* exſanguibus *conſulatus datus*. Juſtin. XXXI. *cap.* III. *Nabydem graviter fractum, velut* exſanguem, *in regno reliquit*.

QUI PLUS POSSET. Seneca Hippol. *v.* 543. *factus praeda* majori *minor pro jure* vires *eſſe*. id quod funeſto exemplo imperium Galbae, Othonis & Vitellii comprobavit, de quibus vide Plutarch. Galb. in. Juſtin. XXVII. *cap.* IV. *Rex Bithyniae Eumenes -- victorem Antiochum Galloſque adgreditur. nec difficile* ſaucios *adhuc ex ſuperiori congreſſione* integer *ipſe viribus ſuperat. Ea namque tempeſtate omnia bella in exitium Aſiae gerebantur*; uti quiſque fortior fuiſset, *Aſiam velut praedam occupabat*. In Guelſ. 4. & 6. mox ſcribitur *imperium* aut *libertatem*, ſollemni lapſu, ut ſupra & Jug. *cap.* LXXXII. n. 2. Senat. I. *poſsent*. *poſses* et *extorqueret* poſuit pro *potuiſſet*, *extorſiſſet*. vide Jug. *c.* LIX. n. 3.

5. EXSTRA CONJURATIONEM COMPLURES. Gu. 9. & 10. *quam plures*, quod placeret. vide *c.* XIX. n. 2. at in omnibus fere Codd. ea vox alio atque alio loco viſitur, & Baſ. 3. plane non agnoſcit, qui forte ſolus ſapit. Scribae in hujuſmodi additamentis nimium liberales fuerunt, ſicuti Jug. *c.* XXXII. n. 3. fuere, qui *auro corrupti elephantos traderent*. ibi MSS. *fuere tales, qui*; & alius: *fuere homines, qui*. in quem locum alia quaedam conjeci.

QUI AD C. IN. PROFECTI SUNT. Dictio finalis aeque ac princeps otioſa & odioſa Grutero; attamen amata utraque Salluſtio. ſupra *c.* XXX. n. 6. *ſi quis indicaviſſet de conjuratione*, quae *contra remp. facta* erat. infra *cap.* XLIII. n. 4. *Lentulus cum ceteris*, qui *principes conjurationis* erant. Jug. *cap.* XXXI. n. 5. *libertatem*, quae *mihi a parente meo tradita* eſt, *experiar*. *cap.* LXIV. n. 5. *neque facto ullo neque dicto abſtinere*, quod *modo ambitioſum* foret. *c.* CXIII. n. 3. *nocte ea*, quae *proxima* fuit *ante diem colloquio decretum*. Sic Noſter alibi paſſim. Et ſi maxime hic illic Verbum Subſtantivum delendum exiſtimes, Pronomen tamen eſt retinendum, frementibus licet illis, qui omnem dictionis ornatum in Participiorum, ut vocant, conſtructione ponunt. Eamdem neglexit Livius XL. *c.* IV. *de comprehendendis liberis* eorum, qui *interfecti* eſſent. mox: *Agite juvenes mei primum*, qui *majores* eſtis, *capite ferrum*. *cap.* XVI. *ſemina jacta ſunt Macedonici belli*, quod *maxime cum Perſeo gerendum* erat. neglexit Cicero aliique omnes. Praeterea verba *ad Catilinam* incuria, ut cenſeo, librarii non leguntur in Guelſ. 8. & pro voce *initio* habet II. & Struv. *in initio belli*, Fabr. I. & alii quatuor *in initio* tantum, quod mendum in MSS. eſt omnium frequentiſsimum & notatum jam ad *c.* II. n. I.

IN HIS ERAT FULVIUS, SENATORIS FILIUS. Nihil juvat ſenſum dictio *erat*, inquit Gruterus. Exulat iſta ab Academico. hinc ejeci. Porro Eccard. *Fulvii ſenatoris*; at Vinar. 2. & ed. vet. *filius Senatoris*, *Antonius Fulvius*. imo *Aulus Fulvius* dicitur Dioni XXXVII. num. 46. quod Praenomen ex antiquis exemplaribus Salluſtio reſtituit Cypr. Popma, nobis tamen in Codd. ſeſe non obtulit. Patrem quidem *A. Fulvium* vocat Valer. Max. V. *cap.* VIII. n. 5. & credibile eſt, Salluſtium ſcripſiſſe. *A. Fulvii Senatoris filius*, quomodo, ut dixi, Eccardianus. Sic *c.* LII. n. 30. patris potius, quam filii nomen poſuit. Dionis error, qui filium Senatorem facit, ab aliis jam eſt notatus.

RETRACTUM EX ITINERE. Sic Codd. ſic infra *c.* XLVII. extr. *nam is paullo ante* ex fuga retra-

6 juſsit. Iſdem temporibus Romae Lentulus, ſicuti Catilina praeceperat, quoſcumque moribus aut fortuna novis rebus idoneos credebat, aut per ſe, aut per alios ſollicitabat; neque ſolum cives, ſed cujus-

ctus *erat*. Caeſ. v. Gall. *c.* vii. *magnam partem equitatus ad eum inſequendum mittit, retrahique imperat*. & proprium hoc verbum ubivis in hac re legas. collegit quaedam, & in his hunc Salluſtii locum Tan. Faber ad Juſtin. xxxviii. *cap.* ix. num. 8. adde infra *cap.* xlviii. n. 3.

Parens necari jussit. Praefatus, ut eſt apud Valerium l. c. *non ſe Catilinae illum adverſus patriam, ſed patriae adverſus Catilinam genuiſſe*. Eamdem ſeveritatem plures patres exercuiſſe, & Valerius, & Dio obſervant. Nam quid hic de *patria poteſtate* multa adlinamus, de qua Philo in Legatione: *ὁ γὰρ υἱῶ παντελὴς ἐξουσία κατὰ τοὺς τῶν Ῥωμαίων νόμους ἀνάκειται πατρί;* Quilibet paterfamilias habebat in rebus domeſticis *ſummam* veluti *majeſtatem* & *imperium*: inde & iſta jura. Sed juvat hic audire Virgil. vi. Aen. *v.* 820.

- - natosque pater *nova bella moventes*
Ad poenam pulchra pro libertate vocabit.

Et hoc loco Incert. 1. *pater*, non *parens* ſcripſit: at Guelſ. 5. in margine tantummodo vocem *parens* oſtendit, quem poſſem defendere; niſi edita animoſior & rei accommodatior eſſet lectio.

6. Iisdem temporibus Romae Lent. Baſil. 1. Fabric. uterque, Heuſſ. Senat. 1. Guelſ. 1. 2. 4. 5. 6. 8. & ed. vet. *Iſdem*: quo refero ſcripturam Incert. 2. Academ. Eccard. Vinarienſium, Guelſ. 3. 7. 9. 10. 11. & 12. quae eſt *hiſdem*. Alteram illam & eam ob cauſſam praetuli, quod eruditi inde ab Gruteri editione tulerant ſupra *cap.* 1. n. 2. *dis* pro *diis*: ubi vide quae ſunt adſcripta. Sic ex vetuſtiſſimis Codd. *ſubiſse*, *petiſſe*, *Aſini* pro *Aſinii*, *Polybi* pro *Polybii*: item *is* pro *iis* & plura talia dudum adnotata ſunt. quae quamvis in contextum ab editoribus nuſquam fere recepta ſint, debuit tamen hoc antiquitati dari; eo magis, quod nihil incommodi, aut parum legentibus pariat. Sic & *c.* xlii. n. 1. xlix. n. 1. li. n. 43. lii. n. 12. adde ſupra *cap.* xv. n. 4. Porro vocabulum *Romae* locum mutat in Baſil. 2. in Gu. 3. plane deficit & 7. pro eo *idem* praefert. Mea ſententia abigenda eſſet cum iſto Guelferbytano. nam ſtupidis tantum narrandum fuerat, Lentulum *Romae* fuiſse, non vero illis lectoribus, quales, judice Quinctiliano, Salluſtius requirit: utut ſimiliter non ſine invidia inculcetur infra *cap.* xlii. n. 4. Jug. *cap.* xxx. n. 1. & 4. xxxvii. n. 1. xl. n. 1.

Moribus aut fortuna. Gloſſae MSS. *malis moribus aut egeſtate*. Sed Gloſs. Fabric. 1. verba *aut fortuna* ita interpretatur: *aut caſus illorum ad hoc illexit*, quae obſcuriora ſunt, quam ipſa verba Salluſtii. Lege *cap.* xiv. & videbis *moribus* conjurationi aptos facinoroſos & flagitioſos: tum & *fortuna*, nempe inopes, aliiſque neceſſitudinibus circumventos.

Aut per se, aut per alios. Sic Latini poſsunt *per ſe* & *per alios* ſimiliter ponere, quae in expoſitione ſeſe diſſimiliter habent, uti Jug. *cap.* xiii. n. 2. *urbes partim* vi, *alias* voluntate *imperio ſuo adjungit*. *Per ſe* eſt *ipſe*. Sueton. Jul. *cap.* lvi. *quae* per alios *erant geſta*, & *quae* per ſe *ediderit*. Q. Cicero de Petit. *cap.* viii. *quos* per te, *quos* per *communes* amicos *poteris ſumere*. Apulej. de Mundo p. 69. *ſummam illam poteſtatem* & per ſe, & per alios *opem ſalutis adferre*. Id. viii. Met. p. 204. *Thraſyllus partim* per ſemetipſum, *partim* per *ceteros* familiares *ac neceſſarios*, ipſos *denique puellae* parentes *extorquet*.

Neque solum-sed. h. e. *ſed etiam*. dixi ad *cap.* xviii. n. 7.

Cujusquemodi genus hominum. Sic Baſil. 1. & 2. Vinarienſes, Fabric. uterque, Acad. Sen. 1. Eccard. Guelſ. 1. 2. 4. 5. 6. 9. & ed. vet. ex Remenlibus nihil notavit Gudius, ſed reliqui *cujuſcumquemodi*, quod eſt ex manifeſta Gloſſa. Salluſtius enim *quiſque* & *cujuſque modi*, *generis*, pro *omnis* & *omnis modi*, *generis* frequenter, ut dictum ad *cap.* xxviii. n. 4. Nec Salluſtius tantum, ſed Lucretius, Cicero, Apulejus, aliique eodem modo, quod Gifan. ad Lucret. p. 324. & Mercerus ad Dictyn ii. *cap.* xviii. obſervarunt. addo Varron. v. de L. L. *cap.* vii. *Nam ut olitor diſſeris in areas* cujuſque *generis res*. Q. Cicero de Petit. *cap.* v. *Denique inſtituendi ſunt* cujuſque *generis amici*. *cap.* ix. *ut quotidiana affectatione* cujuſque *generis & ordinis & aetatis utare*. *cap.* xiv. *in tot hominum* cujuſque modi *vitiis tantiſque verſantem*. Caeſar. vii. Gall. *cap.* xxii. *conſilia* cujuſque modi *Gallorum occurrebant*. Hac ratione *ubique*, *quandoque*, pro *ubicumque*, *quandocumque* dicuntur, & *quotienſque* apud Sueton. Aug. *cap.* xxxvii. *Excogitavit triumviratum legendi Senatus & alterum recognoſcendi turmas equitum* quotienſque *opus eſſet*. ſic MSS. Salmaſii: vulgo *quotieſcumque*. Sed in Criſpo novum eſt viſum *cujuſque modi genus*: hinc in Fabric. 2. ſcriptum eſt: *cujuſque modi homines, qui mo*a

uſe

cujuſquemodi genus hominum, quod modo (bello) uſui foret.

CAP. X L.

XLI.

IGitur P. Umbreno cuidam negotium dat, uti legatos Allobrogum requirat; eoſque ſi poſſit, impellat ad ſocietatem belli: exiſtu- I

m. forent bello. Verum eodem modo Cicer. II. Orat. *cap.* LXXI. Mercero laudatus: *ut ad* cujuſque modi genus *ridiculi etiam vultus accommodetur*. & Auctor de B. Afric. *cap.* XIX. *deinde legiones conſcriptae ex* cujuſque modi generis *amplius* XII. *millibus* ubi alia Cl. Daviſius.

QUOD MODO USUI FORET BELLO. Poſitus maxime vocis *bello* & in Gruterianis, & in noſtris adeo incertus eſt, ut nihil poſſit ſupra. Incerti, Baſil. 1. & 3. Senat. 2. Heuſſ. Guelf. 3. 5. & 10. *quod modo bello uſui foret*; Fabriciani, Vinarienſes, Acad. Senat. 1. Guelf. 1. 2. & ed. vet. *qu. m. uſui foret bello*; Guelf. 11. & 12. *quod bello* (in 11. eſt *bellum*) *modo uſui foret*; ceteri (de Remenſ. tamen non ſatis conſtat) *quod modo uſui bello foret*. Juvat hunc librariorum aeſtum adſpicere, eo magis, quod dudum vocula *bello*, tamquam ex alio loco, nempe ex *cap.* XXXII. n. 2. huc tranſlata, ſuſpecta fuerit. Deteximus hujusmodi fraudem ad *cap.* V. extr. bis ad *cap.* X. n. 1. XIV. n. 5. & extr. XVII. n. 5. XX. n. 14. XXXI. n. 3. item infra *cap.* XLIII. extr. MSS. Eccard. habet *maximum bonum in* maxima *celeritate putabat*, deſumtum ex *cap.* II. n. 2. adde *cap.* XLVIII. n. 3. *cap.* L. n. 2. & LVI. n. 3. Jug. *c.* I. n. 1. in aliquot MSS. *imbecilla aetas* (ex Cat. *cap.* III. n. 4.) in iiſdem *cap.* XXXI. n. 15. legitur *Sed haec inter bonos amicitia* firma: (ex Cat. *cap.* XX. n. 4.) *c.* XXXVIII. n. 1. *per ſaltuoſa loca & tramites* occultus *exercitum ductare* (adſumtum ex Jug. *cap.* XXVIII. n. 2. uti et Cat. *c.* LVII. n. 1. factum fuerat) *cap.* XCVII. n. 5. *attamen* priſtinae *virtutis memores* (ex Cat. *cap.* LVIII. n. 13. & Jug. *cap.* XLIX. n. 1.) Et haec quidem & plura in Salluſtio. in aliis idem peccatum oſtendi. Apud Virg. II. Georg. *v.* 491. in vetuſtiſſimo Codice Romano ſcribitur: *Atque metus omnis &* ineluctabile *fatum*: ſcilicet quia ita Virg. VIII. Aen. *v.* 334. nam ceteri ſcripti & impreſſi omnes habent *inexorabile fatum*. Idem Codex III. Georg. *v.* 88. *& ſolido graviter* quatit *ungula cornu*, pro *ſonat ungula cornu*: quia nempe animo volvebat illud VIII. Aen. *v.* 596. *quatit ungula campum*. Sic inprimis Proverbia, formulae ſollemnes & hujus generis alia locis non ſuis inculcata ſunt. Nobis ſufficit, quod per hanc obſervationem veroſimile ſit, vocabulo *bello*, quod in libris ſcriptis adeo incertum locum habet, nullum plane deberi; atque ſine eo Jug. *cap.* LIV. n. 6. *frumentum & alia*, quae uſui forent, *affatim praebita*, & alibi loqui potuit Salluſtius. Verum Gruterus, qui de hoc valde ſecurus fuit, & *modo* & *foret* tentat atque ſollicitat. Minus recte, uti ex n. 5. & ex eo apparet, quod illud *modo* eleganter non modo cum Pronomine conjungatur, ſed etiam poſt *cujuſque modi*, *omnia*, *nihil*, *nemo* & quae univerſitatem denotant alia, cum ſingulari elegantia ponatur, pro *aliquo modo*. Jug. *cap.* LXIV. n. 5. *neque facto* ullo, *neque dicto abſtinere*, quod modo *ambitioſum foret*. Auctor de B. Afr. *cap.* XXXVI. *Cato* cujuſquemodi *generis hominum*, qui modo *per aetatem arma ferre poterant*, *delectum habere*. Sed vir ille doctiſſimus offenſus eſt repetitione τῶν *modi* & *modo*, quam ut in aliis, ſic in Salluſtio ferendam eſſe, ex dictis ad *cap.* XXIII. n. 3. conſtat. eadem de cauſſa lapſus eſt Idem ad Jug. *cap.* XCIII. n. 2.

CAP. XL. 1. *P. Umbreno c. negotium dat*. Cicero praeter P. Umbrenum in ſollicitatione Allobrogum verſatos memorat P. Futium & Q. Manlium Chilonem, III. Catil. *negotium dare* olim uſitatiſſimum, hodie vix auditur pro *committere* expediendum. Livius II. *conſularibus* negotio dato, *ut collegam vi, ſi aliter non poſſent, de foro abducerent*. Id. III. datum negotium *eſt conſulibus, ut quaererent*. alibi ſaepe. C. Nep. Alcib. *cap.* X. *vicinitati* dant negotium, *ut eum interficiant*. A. Gellius I. *cap.* XIII. *quaeri ſolet an* negotio *tibi* dato, *et quid omnino faceres definito*, *contra quid facere debeas*.

LEGATOS ALLOBROGUM. *Gallorum ex civitate male pacata*, Cic. III. Cat. ſiti in provincia Narbonenſi inter Alpes, Rhodanum & lacum Lemanum, cujus tractus hodie partem habent *Sabaudi*, *Delphinates* partem. Ptolemaeo ſunt Ἀλλοβρύγες per υ; ſed contra fidem Lapidum, quod Cellar. oſtendit Not. Orb. Ant. II. *cap.* II. p. 250. Juvenal. Sat. VIII. *v.* 214.

Rufum, qui toties Ciceronem Allobroga *dixit*.

exiſtumans publice privatimque aere alieno oppreſſos, praeterea, quod natura gens Gallica bellicoſa eſset, facile eos ad tale conſilium
2 adduci poſse. Umbrenus, quod in Gallia negotiatus, pleriſque principi-

Lege & Cic. de Prov. Conſ. *cap.* XIII. Sen. V. Beneſ. *c.* XVI.

REQUIRAT. Non modo *quaerat*, ſed etiam cum iis colloquatut. Terent. Phorm. Act. II. Sc. I. *v.* 79. *Abi, Phaedria, eum* require *atque adduce*. Hinc S. Caeſarius Hom. II. *infirmos viſitare, in carcere* requirere, *peregrinos excipere*,

SI POSSIT. Incerti &, ni ſallor, Remenſes, Vinar. I. Guelf. 12. a prima manu *ſi poſſet*. nec improbo. obſcuros enim homines exiſtimo propter *impellat* alterum inclinatum praetuliſse, ut ſupra *cap.* XXXIV. n. I. *velint*, pro *vellent*.

AD SOCIETATEM BELLI. Belli ſocios faceret, ut arma conjungerent. Cic. pro Q. Ligar. *c.* VIII. *cujus auctoritatem ſecuti in* ſocietatem belli *veneratis*. Juſtin. XXXVIII. *cap.* III. *Hunc Mithridates mire ad* ſocietatem *Romani* belli *pellicere cupiebat*. Dictys III. *c.* III. *ultro nobis auxilium* ſocietatem*que* belli *offerebant*. adde Cic. V. ep. II. n. 2. X. ep. XI. n. II.

PUBLICE PRIVATIMQUE AERE AL. OP. Quaſi *publico privatoque aere alieno;* ſed alterum validius, & integrum ſenſum ſuſtinetut *c.* XLIX. n. 3. Sic ſupra *cap.* XI. n. 6. *ea* privatim *ac* publice *rapere*. ubi vide. Livius I. *c.* XXXIX. *proinde materiem ingentis* publice privatim*que decoris omni indulgentia noſtra nutriamus*. Vellej. II. *cap.* III. *Quidquid* publice *ſalutare non eſſet*, privatim *alienum exiſtimans*. Ἡ δὲ πενία στάσιν ἐμποιεῖ καὶ κακουργίαν, inquit Ariſtot. II. Pol. *cap.* IV. vide ſupra *cap.* XIII. num. 4. XIV. n. 2.

NATURA GENS GALLICA BELLICOSA. Hoc tam experimentis cognitum, quam ab optimis auctoribus traditum & ubivis, & infra *c.* LIII. Jug. extr. apud Strabon. IV. p. 135. Cicer. de Prov. Conſ. *cap.* XIII. Caeſar. III. Gall. *cap.* XIX. VI. *cap.* XXIV. Juſtin. XXIV. *cap.* IV. XXV. *cap.* II. Tacit. Agric. *cap.* XI. Flor. I. *cap.* XIII. cet. legere licet. Gruterus iterum fluctus excitat, & mallet: *praeterea natura bellicoſos, facile* cet. non recordatus eorum, quae ad *cap.* IX. n. 3. & alibi hujus formae memoravimus, ad quam proxime Livius XXXII. *cap.* IV. *nec* altitudine *ſolum tuta urbs, ſed* quod *ſaxo impoſita eſt. Hae* difficultates, & quod *non erat tanti laboris pretium, ut abſiſteret incepto, effecerunt*. Geminum locum habes infra *c.* XLVIII. n. 6. unde ſimul diſces, in Participio *oppreſſos* conſiſtere, *quod oppreſſi eſſent*.

FACILE EOS AD TALE CONSIL. ADD. P. Academ. Baſil. 3. Fabric. 2. omittunt Pronomen *eos*, quod neque in junioribus quibuſdam edd. legitur. Sed cur delent? quia *oppreſſos* dixerat. At quantum differt iſtud extrem. hoc *cap. deinde* eos pollicitos *operam ſuam dimittit*? quantum Seneca ad Marc. *cap.* XXV. *In aeterna rerum per vaſta & libera ſpatia* dimiſſos, *non* illos *interfuſa maria diſcludunt*? Structura, ſi nihil aliud, defendere debuiſſet, quae defendit Cic. I. epiſt. IX. n. 69. *Sed quia verebar, non eos, qui ſe laeſos arbitrarentur, ſed* eos, *quos erat infinitum bene de me* meritos *omnes nominare*. Caeſar. I. Gall. *cap.* XII. eos *impeditos & inopinantes adgreſſus, magnam partem* eorum *concidit*. Aeque injuſte *cap.* LII. n. 20. & Jug. *cap.* LXV. n. 2. in hoc Pronomen ſcioli graſſati ſunt. adde notam ad *cap.* XLVIII. n. 7. Guelf. II. *ad tale negotium*. Sed *cap.* XLI. n. I. *conſilium* dixit, & quod appoſitum ſit de *conjuratione*, notavimus ſupra ad *cap.* XVII. n. 5.

2. QUOD IN GALLIA NEGOTIATUS ERAT. Baſil. 2. *eo quod*. Incert. I. omittit *erat*: cui auſcultandum. ut infra *cap.* XLV. n. 2. *quod ei notus*. *Negotiari* proprie de *Negotiatoribus*, h. e. genere quodam mercatorum dicitur, qui in provinciis maxime, veſtium, frumenti, gemmarum, aut aliarum denique mercium comparatione aut commutatione occupati erant. vide Valer. Max. IX. *cap.* II. extr. 3. Auct. B. Afr. *cap.* XXXVI. leg. 12. §. 3. C. de cohortalibus leg. 9. D. de vacat. & exc. mun. leg. 45. de opet. libert. Diverſi ſunt a mercatoribus, quod manifeſtum ex Cic. II. Verr. *cap.* LXXVII. in Vatin. *cap.* V. aliiſque locis quam plurimis. Sed quaenam ſit iſta differentia, vix expediri poteſt. Fr. Hottomannus ad l. Cic. poſtet. putat, *Negotiatores* in provinciis, *Mercatores* Romae domicilia habuiſſe: illos aratores praeſertim & pecuarios fuiſſe, & hic quidem, quod ad prius, aliquantulum confirmatur ex Salluſt. Jug. *cap.* XLVII. n. I. Graevius ad prior. loc. ita ſcribit *Negotiatores* autem cum videantur iidem eſse, qui *mercatores*, ſunt mea ſententia, cum cives Romani, tum ſocii in provinciis, qui agros habent, quorum fructus per procuratores ſuos vendunt, ut A. Trebonius, qui in Cilicia magna negotia & ampla & expedita dicitur habere Tullio I. ep. III. multi alii in iiſdem libris memorantur. Haec Graevius. Mihi ſic videtur: *Negotiatores*, inprimis libera rep. fuiſse, qui certo loco aliquandiu haererent

cipibus notus erat, atque eos noverat: itaque ſine mora, ubi primum legatos in foro conſpexit, percunctatus pauca de ſtatu civitatis,

rerent (non enim perpetuo in provinciis manſiſſe, vel hic Criſpi locus docet) & ejuſmodi merces maxime compararent, quas ſcirent a mercatoribus deſiderari: ſive eas ab regionis incolis cum aliis rebus commutarent, ſive in agris naſcerentur, ſive in officinis ſuis conficerent; at *Mercatores* non in uno loco diu morabantur extra Romam, ſed multa viſitabant (Horat. Art. P. *v.* 117.) navibuſque aut vehiculis multa ſimul vel importabant, vel exportabant. Ab utriſque diverſi ſunt cociones, de quibus Cicer. I. Offic. *cap.* XLII. & quaedam leges ICtorum intelligenda ſunt. Ceterum jam Ariſtotel. I. Pol. *cap.* XI. tria mercaturae genera ſtatuit *ναυκληρίαν*, *φορτηγίαν* & *παράστασιν*.

PLERISQUE PRINCIPIBUS CIVITATIUM. Sic ſcriptum eſt in Baſil. I. & a manu prima Fabr. I. non *civitatum*: atque illud jam in ed. ſua Gruterus ex Nazariano expreſſit, uti ſupra *ſapientium*, *locupletium*, *clientium*, vide ad *cap.* XI. n. 8. Varro inprimis pro exemplo hujuſmodi inclinatus *civitatium* & *parentium* laudat; & Chariſius I. p. 100. Annuum Cornutum citat, qui ſcripſit: *Jamque exemplo suo etiam principes* civitatium *& poetae incipient ſimilia fingere*. Car. Langius ad Cicer. Lael. *cap.* IV. ex veteribus libris etiam *voluntatium* & *voluptatium* promit & probat. alia Popma de Uſu Ant. Loc. I. *cap.* IX. Sed mihi hoc loco vox *civitatium* ſuſpecta. Difficile enim eſt demonſtratu, P. Umbrenum negotiatorem *omnem Galliam* peragraſse; ſed id certum eſt, eum *in Gallia Allobrogum* fuiſse. Jam Allobroges *una* erant *civitas*, & ſic eſt mox: *percunctatus de ſtatu* civitatis. n. 4. *dum ea res* civitatem *aere alieno liberaret*. *cap.* XLI. n. 4. *cujus patrocinio* civitas *utebatur*. Sic Cicero de his: *Galli ex* civitate *male pacata*. Et illud omnibus notum eſt, *civitatem*, apud Caeſarem maxime, populum & nationem, ſive totius cujuſdam regionis incolas denotare, quod & Cellarius & Daviſius obſervant ad Caeſar. I. Gall. *cap.* II. producto Scaligero ad Euſebium p. 147. adde Muret. ad III. Catil. Cic. *cap.* II. Sed non tam hujus ſignificatus ignorantia, quam quod Criſp. ſcripſerat *in Gallia* olim Gloſſargos corrupiſſe videtur, ut hunc locum contaminarent: quaſi id non de Allobrogibus dici potuiſſet. Hinc enim & *cap.* LVII. n. 2. tantas turbas dederunt, ubi vide. Acceſſit, quod apud Caeſarem, Livium, Ciceronem frequenter occurrat *principes civitatum*, (vide ad Cicer. III. epiſt. VIII. n. 17. VI. ep. VI. n. 7. Gudium ad Phaedr. I. Fab. XV. Davis. ad Caeſar. I. Gall. *cap.* XIII.) quando de primoribus & capitibus veluti civitatis loquuntur: quare ſollemne additamentum neque hoc loco deſiderari paſſi ſunt. Quaſi vero non intelligere potuiſſent *principibus* illius *Galliae*, de qua ſermo. Et habemus abſolute poſitum apud Caeſar. IV. Gall. *cap.* XIII. *Germani frequentes*, *omnibus* principibus *majoribuſque natu adhibitis*, *ad eum in caſtra venerunt*. Cic. pro Flacco *cap.* XXIII. de Trallianis: *Quo cum veniſset Laelius*, *exſiluerunt principes* — *uſque eo orba fuit ab* optimatibus *illa concio*, *ut princeps* principum *eſſet Maeandrius*. Juſtin. XXXI. *cap.* II. *Hannibal cum tota die in oculis* principum *legatique Romani*, *in foro Carthaginienſium obverſatus in ſupremum fuiſſet*. atque alibi. Igitur eum vel refragantibus omnibus libris *τὸ civitatium* fuiſſet delendum, acceſſit tamen conjecturae pondus cum neque in ed. vet. iſtud legatur.

ATQUE EOS NOVERAT. Qui omnia ſupervacua Salluſtii recidere voluerunt, nec manus, nec ferrum hic oſtendunt. Deeſt tamen haec triga Guelf. 4. An in Salluſtio *περισσολογίαι* inveniuntur? Quantum enim diſtat, quod hoc nomine adduxit Chariſius IV. p. 242. *Ibant, qua poterant; qua non poterant non ibant*? Diſtat tamen. Diverſa enim ſunt *notus erat*, & ipſe *noverat*: qualia & alibi conjungit Noſter. vide ad *cap.* XXXI. num. I. infra *cap.* XLIV. num. 2. *data & accepta fide*. Jug. *cap.* LXX. num. I. *ſuſpectus regi & ipſe eum ſuſpiciens*. Livius XXXIX. *cap.* XL. *Simultates exercuerunt eum*, *& ipſe exercuit*.

LEGATOS IN FORO. Habebant legati gentium atque nationum locum ſuum, ubi conſiſterent, antequam in curiam deducerentur, ubique, dum a Senatu reſponſa praeſtolantur, morarentur, quem *Graecoſtaſin* appellat Varro IV. LL. *cap.* XXXII. Cicero, Plinius. vide Alex. ab Alex. I. Gen. D. *cap.* XVI. p. 122. Borrich. Ant. Urb. Fac. *cap.* X. §. 2.

PERCUNCTATUS. In MSS. diverſo modo *percontatus*, *percontatus*, *percunctatus* ſcribitur, cum olim tantum de *percontatus* & *percunctatus* ſit quaeſitum. Nos ultimum cum Feſto, Manutio & vulgari eruditorum conſuetudine amplexi ſumus. Donatus ad Hecyr. A. I. Sc. II. ita diſputat, ac ſi utrumque rectum putaſſet, quia origine quidem diverſa, ſed notione eadem eſſent: at quando ſcripturam illam *percontatus*, quae eſt in Fabric. I. Guelf. 2.

aliis-

vitatis, & quaſi dolens ejus caſum requirere coepit, *quem exitum*
3 *tantis malis ſperarent?* Poſtquam illos videt *queri de avaritia magiſtratuum, accuſare ſenatum, quod in eo auxilii nihil eſſet; miſeriis ſuis reme-*

aliiſque tribus conſideramus; veriverbium de *conto*, quod Verrius & Donatus fingunt, non ſatisfacere videtur.

Et quasi dolens ejus casum. Ed. vet. & Vinar. 2. *condolens*; Struv. *dolens de caſu ejus* ex interpretatione utrumque. *Caſus* de adverſa fortuna eleganter dicitur, ut monui ad *c.* xxxv. n. 4. Livius xxxix. *cap.* x. *Lacrymae mulieri obortae, & miſerari* caſum *adoleſcentis coepit, qui ſpoliatus fortunis* cet. plane ut Noſter Jug. *cap.* xxiii. extr. vocem habet Eod *c.* xiv. n. 22. *laetandum magis, quam* dolendum *puto* caſum *tuum*. Seneca Hippol. *v.* 123.

Promittat ullam caſibus *noſtris opem*.

Requirere coepit. Car. Langius ad Cic. I. Offic. *cap.* iii. legit hoc loco *anquirere coepit*. Sed Codd. pertinaciter alterum ſervant. & cum *anquirere* ſit proprie *circumquaque omnia ſcrutari*, hoc loco id verbi non eſt tolerandum, quandoquidem *requirere* h. e. *interrogare* ſententiae magis reſpondet. melius paullo *anquirere* reſtituit Giſanius Jug. *cap.* xiii. n. 6.

Exit. tantis malis sperarent. Incert. 1. & Guelſ. 2. *tantis ſperarent malis*, qui ordo vulgato recte poſthabetur, etſi cuidam de circulo magis placuerit. non enim verbum *ſperarent* ita abſcondendum eſt, in quo maxima vis eſt ſita. vide quae de his docet Quinctil. ix. *cap.* iv. Dein ſignificantius *tantis malis* pro *tantorum malorum*, quaſi a Verbo potius quam ab nomine caſus penderet. uti Ovid. ii. Her. *v.* ult. *Ille* neci *cauſſam praebuit, ipſa manum*. Hinc recte apud Corn. Nep. Pauſan. *c.* v. *cauſſae quid ſit tam repentino* conſilio, in excerptis Petri Danielis. Sic mox: miſeriis *ſuis* remedium *mortem exſpectare*. Plura jam adduximus ad *cap.* xi. n. 4. & xxxii. n. 1. adde Jug. *cap.* vii. n. 4.

3. Postquam illos videt. Remenſem, Baſil. 1. & Acad. *Poſtquam videt, illos queri*; contra numeros Salluſtianos & omnium elegantiorum, qui Nomina & Pronomina a Verbis ſuis libenter ſeparant, aliiſque externo poſitu adjungunt. vide ad *cap.* xlviii. n. 4. alio modo in Numerum peccat paullo inferius Fabric. 3a. *quod in eo* nihil *auxilii eſſet*. rectius ibidem editi & ſcripti reliqui omnes. Dein Fabric. 1. Guelſ. 9. Vinar. 1. & a prima manu Academ. *vidit*, non *videt*: quia inepti non putarunt *Poſtquam* poſſe conſtrui cum Tempore praeſenti. Sed ſic Jug. *cap.* lii. n. 6. Poſtquam *Rutilium conſediſſe jam* accipit. ubi plura. Poſtremo *videt queri* dixit, eum proprie querelae *audiantur*. Sic Liv. xxxiv. *cap.* xxxi. *Tum me regem appellari a vobis memini: nunc tyrannum vocari* video. Horat. ii. Sat. ii. *v.* 114. Videas *metato in agello — narrantem*. Claudian. ii. Ruffin. *v.* 330. Viſa *loqui*. cum nota Barthii. Jul. Obſequ. de Prodig. *c.* lxxiii. *in Cephalenia turba* (alii *tuba*) *in coelo cantare* viſa. Multa ſuper hoc diſputat Auguſtin. x. Confeſſ. *cap.* xxxv. ut oſtendat *videre* de omni ſenſu dici, ut ſignificet *ſentire, cognoſcere*: ut cum dicatur: vide, *quid ſonet* cet. quam doctrinam & alibi perſequitur.

De avaritia magistratuum. Devictis enim Allobrogibus per Q. Fabium Maximum, atque in provinciae formam redactis, ſuos magiſtratus impoſuerant, Sigon. 1. de ant. jure Provinc. *cap.* vi. Hi autem ſaepiſſime provincias male vexarunt, vide *cap.* xix. nu. 5. inprimis per avaritiam ſuam provinciales fere exhauſerunt. Liv. xliii. *cap.* ii. *Hiſpaniae deinde utriuſque legati introducti. Ii de* magiſtratuum Romanorum avaritia *ſuperbiaque conqueſti, nixi genibus a ſenatu petierunt, ne ſe ſocios foedius ſpoliari vexarique, quam hoſtes, patiantur*. mox ed. vet. *quod in eo nulli auxilii eſſet*: Baſil. 2. *quod in eo conſilio nihil eſſet*.

Miseriis suis remedium mortem. Naturalem in adpoſitione ordinem ſequuntur Fabriciani. Vinar. 1. Acad. Baſil. 3. cum duobus aliis, qui habent; *mortem, remedium exſpectare*, quem ſervavit ſupra *cap.* ii. nu. 1. libidinem *dominandi*, cauſſam *belli habere*; & Tacit. iv. Hiſt. *cap.* lviii. mortem*que in tot malis hoſtium*, ut finem *miſeriarum exſpecto*. adde Jug. *cap.* ciii. n. 1. at eum, qui eſt in editis, habet ſupra *cap.* xxx. n. 6. Jug. *cap.* xxvii. n. 3. Habent Auſonius ad Syagrium:

Cujus ego & Comes, & Quaeſtor, & culmen honorum
Conſul, *collega poſteriore, fui*.

Juſtin. ii. *cap.* iv. *Hercules poſt victoriam Menalippen captivam ſorori reddidit, &* pretium arma *reginae accepit*. Id. xi. *cap.* xv. *In quam rem unicum* pignus *fidei regiae* dexteram *ſe ferendum Alexandro dare*. At cum hoc loco non ſine deliciis vox *remedium* ſeparetur ab iis *miſeriis ſuis*: quem poſitum quiſque praeferre voluerit, in medio relinquo. Vinar. 1. *praeter mortem ſperare remedium*.

Exspe-

Digitized by Google

remedium mortem exſpectare: *At ego*, inquit, *vobis*, *ſi modo viri*
eſſe voltis, *rationem oſtendam*, *qua tanta iſta mala effugiatis*. Haec 4
ubi dixit Allobroges, in maxumam ſpem adducti, Umbrenum orare,
uti ſui misereretur: nihil tam aſperum, neque tam difficile, quin
cupi-

EXSPECTARE. Remenſ. 2. Vinar. 1. & a prima manu Guelſ. 1. *ſperare*, quot Gruterus in Gommeliniano & duobus aliis legit, Rivius etiam in uno, quem Fabricianum vocat. pro var. lect. in Senat. 1. viſitur. Sed dixerat modo: *quem exitum tantis malis* ſperarent; & in hujuſmodi rebus Tautologiam Noſter vitat, ſicuti *c.* XX. *praemia*, & *ſpolia*, & mox *c.* XXI. *merces*; *c.* XXVI. & XXVII. *inſidias parare*, *facere*, *tendere*, *c.* XLV. n. 3. & 4. *tradere* & *dedere*; *c.* LII. n. 16. *timere*, *metuere* ſcripſit, cum ex illis una tantum voce uti potuiſſet. Sic *c.* LI. n. 18. *Nam profecto aut* metus, *aut injuria te ſubegit* -- *De* timore *ſupervacaneum eſt diſſerere*. Cur non *de metu?* Atque *exſpectare* eſt longe ſignificantius, vide ad Jug. *c.* XIV. num. 7.

AT EGO, INQUIT, VOBIS. Pronomen ultimum non comparet in Guelſ. 7. neque 9. Perbelle. vide *c.* XXXIII. n. 6. XXXV. n. 1. XXXVI. num. 4.

SI MODO VIRI ESSE VULTIS. Si non timetis, ſi fortiter, ut viros decet, agere vultis. Cicer. pro Milone *c.* XXX. *Propoſita invidia*, *morte*, *poena*, *qui nihilo ſegnius remp. defendis*, *is* vir *vere putandus eſt*. ibi & ad II. Phil. *c.* XIV. Nic. Abram. plura congeſſit. Livius I. *c.* XLI. *Tuum eſt*, *Servi*, ſi vir es, *regnare*. vide Graev. ad Flor. III. *c.* III. n. 9. Capitol. Maxim. *c.* XVIII. *Ergo* ſi viri eſtis, *ſi vires habetis*, *eamus contra ſenatum & Afros*. adde infra *c.* XLIV. n. 5.

QUA TANTA MALA ISTA. Gruteri meliores, Baſil. 1. & 3. Incerti, Vinarienſes, Fabric. 1. aliquot Guelferbytani, Senat. 1. *tanta iſta mala*. & ſic ed. Gryphii A. 1533. Venetae, Pareana. Guelſ. 11. *illa* pro *iſta*, quod plane exulat in Guelſ. 3. 4. & Fabric. 2. ſicuti contra *tanta* ejectum eſt ex Eccardiano: metuentes ſcilicet ne *tanta iſta* ſuperflue conjungantur. At quam ſaepe *ille*, *ipſe*, *iſte*, *hic* adduntur, ubi alio nomine Adjectivo eorum vis jam expreſſa eſt? Claudian. IV. Hon. *v.* 284. *Operum quo ſe* pulcherrimus ille *Mundus amore liget*. ibi lege N. Heinſii notam. Cicer. II. epiſt. XI. n. 1. *Putaresne umquam accidere poſſe*, *ut mihi verba deeſſent*, *neque ſolum* iſta *veſtra oratoria*, *ſed* haec *etiam levia noſtratia*. Terent. Heaut. Act. I. Sc. II. *v.* 3. *Proin tu ſollicitudinem* iſtam falſam, *quae te excrucias*, *mittas*. adde Donat. ad Eunuch. A. I. Sc. II. & Gronov. ad Sen. Octav. *v.* 5. infra *c.* XLVIII. extr. *tantam* illam *contumeliam*. Hic vero non adeo male ageretur cum Salluſtio, ſi ex probatis magis, quam Eccardianus eſt, Codd. *tanta* poſſet expungi. Ipſe vereor, ex Gloſſa τῷ *iſta* ortum eſſe, quae remiſerit ad praecedens *tantis malis*.

EFFUGIATIS. Guelſ. 4. 6. & 11. *fugiatis*; Struv. *fugatis*.

4. HAEC UBI DIXIT. Invecta haec exiſtimat ab Scholiaſte Gruterus. Habet Noſter ſimilia *c.* XXI. n. 1. XXXI. n. 8. XLVIII. n. 4. LIX. n. 1. Jug. *c.* XI. n. 1. *Sic locutus* &c. Et propria ſunt haec atque perpetua Hiſtoricis, quibus ſolis ordinem & diſtinctionem, praeter alia, obtinere nituntur: quod ex Livio, Caeſare, Tacito, Herodoto, Thucydide omnibus in confeſſo, ut non ſatis videam, quo pacto talia multa exciderint Viro de his litteris optime merito.

IN MAXUMAM SPEM ADDUCTI. Guelſ. 6. *ducti ſunt*. Incert. 2. ducti *in maximam ſpem*. Nimis illi ſapiunt, qui duas Praepoſitiones *in* & *ad* penes unum Nomen ferre noluerunt, quos aliud docui ad *c.* LVIII. n. 1. Cicero, qui *adducere in* ſuſpicionem, in controverſiam, *in* ſermonem, *in* anguſtum protulit, is etiam II. ad Att. ep. XXII. in *eam ſpem* adducimur, *ut nobis ea contentio interdum non fugienda videatur*. Id. III. epiſt. XIX. *me tuae litterae numquam* in *tantam ſpem* adduxerunt, *quantam aliorum*.

ORARE, UTI SUI MISERERETUR. Guelſ. 7. *orare coepere*. Fabric. 2. *exorare*, *uti* cet. *Sui* eſt utriusque numeri, quod poſt veteres obſervavit Linacer v. de Emend. Struct. p. 325.

NEQUE TAM DIFFICILE EST. *Neque* omittit Incert. 1. in *nec* mutant Guelferb. 7. & Acad. in *atque* Senat. 2. at Guelſ. 4. *neque tam facile eſſe*. An inde efficias, quod *tam* ſit ejiciendum? id vero non legitur in Senat. 2. Hoc pro certo adfirmo, verbum *eſſe* auribus meis non placere: neque Guelſ. 12. agnoſcit. vide infra *c.* XLVII. n. 2. Jug. *c.* LIV. n. 1. & ad Cic. V. ep. X. n. 5. Recte etiam Gloſſae ajunt ſubaudiendum *dicentes* ex verbo *orare*, uti ſupra paullo ex *queri* idem verbi intelligendum penes illa: *miſeriis ſuis remedium mortem expectare*. Et haec quidem duo loca ſalva manſerunt ab interpolatoribus; alibi autem varie corrupta eſt eadem Figura. vide ad *c.* XXI. n. 3.

cupidiſſume facturi eſſent, dum ea res civitatem aere alieno liberaret. Ille eos in domum D. Bruti perducit; quod foro propinqua, neque aliena conſilii, propter Semproniam: nam tum Brutus ab

QUIN CUPIDISSUME F. E. *Quod non* habent Codd. noſtri omnes; ſed Rivius ex Veneto protulit *quin*, quem Gruterus, Pareus, Waſſe ſunt ſecuti. in Veneta 1493. eſt *qui*, pro *quin*. *cupidiſſime* adpoſite de ſtudio ſummo, quale ſolet eſſe in partibus, de quo ſaepe dici docuit Graevius tam alibi, quam ad Sueton. Caeſ. *c.* XII. *ac forte judex in reum ductus, tam* cupide *condemnavit, ut ad populum provocanti nihil aeque ac judicis acerbitas profuerit*. Caeſar I. Civ. *c.* XV. *Etiam Cingulo ad eum legati veniunt, quaeque imperavit, ſeſe* cupidiſſume *facturos pollicentur*.

DUM EA RES. Ed. vet. & Vinar. 2. *dummodo*, ex Gloſſa. reſpice ſis ad *c.* V. n. 6. *ea res* intulit, cum ſcripſiſſet *nihil arduum, difficile*. Sed *res* cum Pronomine, per Periphraſin quamdam, vices Pronominis Demonſtrativi ſaepiſſime ſuſtinet, & omnium Generum vocabulis reſpondet, cujus rei exempla petas ex nota ad Cic. I. ep. VIII. n. 2. & ſic Luccej. Cicer. V. ep. XIV. o. 3. *Non habeo* certum, quae *te* res *hinc maxime retrahat*. Rurſus Cic. pro Caec. *c.* II. Quod *eſt gravius, & cujus rei cauſſa maxime judicia conſtituta ſunt*, id *jam mala conſuetudine diſſolutum eſt*. *c.* III. *ſiquis*, quod *ſpopondit*, qua *in re verbo ſe uno obligavit*, id *non facit, maturo judicio condemnatur*. Interdictum Praetoris leg. 2. princ. D. ne quid in loco public. *Ne* quid *in loco publico facias, inve eum locum immittas*, qua *ex re quid illi damni detur*. adde Jug. *c.* XLI. n. I.

CIVITATEM AERE AL. LIB. Solus Fabric. I. quod certo ſciam, poſitum variat ac legit *aere alieno civitatem liberaret*. Alterum ordioem praetulit Cic. VI. ad Att. ep. II. ubi bis hac phraſi utitur. oec ſeparavit ſextum caſum a verbo Livius XLV. *c.* V. *liberaret* religione *templum*. & tamen unius iſtius MS. lectio Salluſtio convenientior, quantum ego ſentio, videtur.

5. IN DOMUM DECIMI BRUTI PERDUCIT. Struv. Guelf. 7. & Rem. I. *perduxit*. *Decii* ſcribunt juniores MSS. cum vetuſtiores tantum per D. illud nomen denotent: quod potius *Decimi* ſignificat praenomen, non *Decii*, quod gentis eſt nomen, quidquid Caſtalio contra dicat. Apud Appian. II. Civ. p. 518. eſt Δέκιμος ὁ Βροῦτος inter Caeſaris interfectores. & alibi hoc Praenomen in *Decii* nomen commutatum eſſe, docent Freinsh. ad Flor. II. *c.* XVII. n. 12. Interpp. ad Vellej. II. *c.* V. *In domum* Apulej. Apolog. p. 320. *ut ad ſeſe* in domum *matris ſuae transferat*. Sic *ad domum, ab domo*. vide Paſſerat. ad Catull. Carm. LXII. Sine Praepoſitione Jug. *c.* LXXVI. n. 6.

QUOD FORO PROPINQUA ERAT. Remenſ. I. *eſſet*. Tam ſaepe negotium faceſſit iſtud verbi, tot locis fruſtra inculcatum, ut, quae noſtra ſit ſententia, proferre pigeat. Vocabulum *foro* non ſcriptum fuit primitus in Guelf. I. ſed inter lineas adpictum. meo judicio abjici poſſet, hicque locus iis adnumerari, in quibus temere Dandi Caſus eſt ſuperadditus. vide ad *c.* LVIII. num. I. *quae* non *quod* ſcribunt Incert. 2. Guelf. 3. & 10. vide ad *c.* XXXVII. n. 6. Sed Guelf. 4. *eo quod*, cui ſimilis lapſus notatus n. 2. Sed *quae* haud omnino diſpliceret, ſi majori niteretur auctoritate.

NEQUE ALIENA CONSILII. In Fabric. 2. fuit olim *conſilio*; in Acad. *neque erat alieni conſilii*. in utroque vulgata nunc viſitur reſtituta. Sed Guelf. 6. hodieque: *neque aliena conſiliis*. Motus eos excitavit ſtructura non adeo vulgaris. Tamen Cic. I. de Fin. *alienum dignitatis*, & pro Caecina *alienum cauſſae* dixit, quae Graeco modo conſtructa eſſe exiſtimat Buchner. I. de comm. rat. dic. *cap.* XIX. Saepe ita Lucretius, ut *aliena ſalutis, rerum* &c. vide Ciſan. pag. 305. Turneb. ad Cic. I. Agrar. *c.* XXV. & N. Heinſ. ad Ovid. I. Faſt. *v.* 396. Eſt autem *aliena* pro *non accommodata, non opportuna* conſilio, nempe *Conjurationi*, o. I. ut *alieno loco* & ſimilia ubivis occurrunt.

PROPTER SEMPRONIAM. Supra *cap.* XXXV. depictam.

NAM TUM BR. AB ROMA ABERAT. Scripti omnes ſine Praepoſitione *Roma aberat*, praeter Baſil. I. ſi Excerptis fidem habere d.beo, & Academ. in quo *a Roma*. Venetae & aliae pleraeque edd. eam agnoſcunt, & Priſcian. XV. p. 1008. qui hoc, inter alia, exemplo uſus eſt, ut adſtrueret Nominibus Urbium ſaepe, & maxime apud Hiſtoricos, addi Praepoſitiones. Livius XLII. *cap.* XVIII. *Legati eo* ab Roma, *gratulantes quod e tanto periculo evaſiſſet; venerunt*. Cic. XV. ep. IV. n. 2. *qui circiter Idus Sextil.* ab Epheſo *in Syriam navibus profectus erat*. Caeſar. I. Civ. *cap.* XI. *Itaque* ab Arimino *M. Antonium cum cohortibus quinque Arretium mittit*. cum nota Cellarii & Daviſii. Curt. V. *c.* VI. n. 19. *Itaque trigeſimo die, poſteaquam* a Perſepoli *profectus erat, eodem redit*.

Digitized by Google

ab Roma aberat. Praeterea Gabinium arceſſit, quo major auctoritas 6
ſermoni ineſſet: eo praeſente conjurationem aperit: nominat ſocios,
praeterea multos cujuſque generis innoxios; quo legatis animus am-
plior eſſet: dein eos pollicitos operam ſuam dimittit.

CAP.

diit, & quae ibi Freinſhemius. adde Sanctium iv. Min. *c.* vi. ibique Perizonium. Noſtr. Jug. *c.* LVII. n. 1. Vinar. 2. & ed. vet. *Romam aberat*. Senat. 2. *Romam abierat*. Ceterum *tum* particula non legitur in Fabric. 1. nec Remenſ. 1. Ceteri & Priſcianus recte exprimunt. Rationem autem hanc Criſpum addere debuiſſe, quia Brutus non particeps fuit Conjurationis, notarunt Omnibonus & Zanchius.

6. PRAETERFA GABINIUM ARCESSIT. Codd. plerique *accerſit*; ſed editum dedit prima manus in Baſil. 1. dedere Senat. 1. Struv. Guelf. 1. 3. & 5. Eodem ducunt Guelf. 8. *arceſcit*; Remenſ. 2. *acceſſit*. *Arceſſit* eſt propius originem, ab *ar* (pro *ad*, uti *arduitor* pro *adduitor*; *arlabitur* pro *adlabitur* Giſan. in Lucret. p. 308.) & *cio*, ut a *capio*, *capeſſo*; *facio*, *faceſſo*, Alcuinus p. 2111. Veteres Grammatici diſtinguunt horum verborum ſignificationes, quibuſcum facit Schottus ad Corn. Nep. Attic. *cap.* XXI. etſi Scaurus p. 2260. eas eodem recidere docuerit. Hinc nullus ex antiquis Scriptoribus nominari poteſt, in quo librarii non ex ficta iſta diſtinctione fuerint graſſati. Giſanius etiam utrumque verbum conſervare jubet, etſi eadem notione. Melior tamen aetas ubique ſcripſit *arceſſit*, uti haec iam certa & decreta habentur apud eruditos homines, inquit Graevius ad Sueton. Tiber *c.* LIII. Vide Pier. ad IV. Georg. *v.* 224. Stewech. ad Apulei. VI. Metamorph. pag. 348. Lambinum ad Nepot. l. c. Manutium ad Cic. Ep. Fam. ad VI. Phil. *c.* II. Taubmann. ad Plaut. Caſin. A. III. Sc. IV. *v.* 10. Drackenb. ad Sil. 1. *v.* 264. infra *c.* LX. n. 4.

QUO MAJOR AUCT. SERM. INESSET. Pro *major* Acad. *aor* dubia manu; Pro *ineſſet* Guelf. 6. *eſſet*; Ciacconius ex vet. libro memorat *adeſſet*. ipſe recte editam probat ex Tacit. II. Hiſt. *c.* XVIII. extr. *quo plus auctoritatis* ineſſet *conſiliis*. adde ſupra *c.* XXV. extr.

NOMINAT SOCIOS. Verbum a principio poſitum non tolerarunt Guelf. 1. & Eccard. in quibus: *ſocios, praeterea multos c. g. innoxios nominat*. Levius Vinarienſes & Fabriciani: *ſocios nominat, praeterea* &c. ut *c.* XX. num. 8. *repulſas nobis* reliquere, *pericula*, *judicia*, *egeſtatem*. Verum nec illud alienum. Supra *c.* XXI. n. 2. *Tum Catilina* polliceri *tabulas novas, proſcriptionem · alia omnia quae bellum atque lubido victorum fert*. n. 3. admonere *alium egeſtatis, alium cupiditatis ſuae* &c. Infra *c.* LI. n. 7. *ne plus* valeat *P. Lentuli & ceterorum ſcelus, quam veſtra dignitas*. aliisque locis quam plurimis. Sic & Cic. II. de Orat. *c.* LII. invidetur *autem praeſtanti florentique fortunae*. Caeſar. Civ. *c.* LII. Deſiderati *ſunt eo die ſagittarii circiter* CC. *equites pauci* &c.

MULTOS CUJUSQUE GENERIS INNOXIOS. Innocentes, & inſcios Conjurationis, quod voluit indicare Guelf. 9. *innoxios inſcios conjurationis*, *quo* cet. *cujusque* iterum temerat idem Codex, & ſcribit *cujuſcumque*. vide *c.* XXXIX. extr.

ANIMUS AMPLIOR ESSET. *Amplior* i. e. major, majori ſpe, & magis excelſus. Sic Litterae Sacrae teſtantur, *Deum Salomoni dediſſe pectus amplum*, proprie *pectus quod optima quaeque in ſpe haberet*. Et naturalis diſciplina docet, *contracto* pectori triſtitiam; *lato* autem atque amplo laetitiam ineſſe. Hinc *Laetari* a *latus*; hinc illae locutiones. infra *c.* LIX. n. t. *quo militibus exaequato periculo* animus amplior *eſſet*. Cic. II. Acad. *c.* XLI. *Eſt enim animorum ingeniorumque naturale quoddam quaſi pabulum conſideratio contemplatioque naturae: erigimur*, latiores *fieri videmur*, *humana deſpicimus*. Gloſſa Guelf. 1. *laetior*. Porro Fabriciani, Vinarienſes, Guelf. 2. 4. Senat. 1. & ed. vet. *ineſſet*, ſed inconcinne. inde tamen factum ut, propter ſimilitudinem praecedentis verbi *ineſſet*, haec omnia: *Eo praeſente - - amplior eſſet*, in Guelf. 3. omitterentur.

DEIN EOS, POLLICITOS OP. SUAM. *Eos* deeſt Fabr. 2. & Baſ. 3. idque, ut & particulam *dein*, ſubintelligendum potius exiſtimat Gruterus. perperam, ut vides ex n. 1. In Baſil. 3. locus ita concipitur: *deinde pollicitos operam ſuam* dare, *dimittit*, & verbum *dare* adjicit etiam Remenſ. 1. quomodo Liv. XLII. *c.* XXVI. pollicitosque *omnia, quae populus R. imperaſſet*, praeſtaturos. Sed ſine verbo ſupra *c.* XXVIII. n. t. & Plaut. Milit. A. III. Sc. III. *v.* 6. *Stultitia haec ſit, Me ire in opus alienum, aut tibi* meam operam *pollicitari*. Trinum. Act. 1. Sc. II. *v.* 154. *Pollicear operam*. Q. Septimius II. *c.* XLVIII. extr. *Igitur his* operam ſuam pollicentibus, *iturum ſe una Diomedes ſponte ait*. Dares *cap.* III. *Noſter Herculem collaudavit*, operamque ſuam *pollicitus eſt*.

C A P. XLI.

XLII.

1 SED Allobroges diu in incerto habuere, quidnam conſilii cape-
2 rent. In altera parte erat aes alienum, ſtudium belli, magna
merces in ſpe victoriae: at in altera majores opes, tuta conſilia,
3 pro incerta ſpe, certa praemia. Haec illis volventibus, tandem

vicit

Domum dimittit. *Domum* non legitur, ut vidimus, in Baſil. 3. neque in Guelf. 3. & 6. Forſitan ex ea ratione, quam tetigimus ad *c.* xxvii. n. 1. Attamen & Noſter *cap.* xxi. extr. *conventum* dimiſit. (Fabric. 2. etiam hoc loco *dimiſit*) Jug. *c.* viii. n. 2. dimittere *auxilia decrevit*. Phaedrus iv. Fab. xvii. *v.* 13. *Vetat* dimitti *magnus illos Jupiter*. *v.* 28. *Non eſt legatos regis non* dimittere. Sic Cicero, Livius, Caeſar, alii. & profecto, cui bono ſententiae additum ſit, nemo dixerit, niſi cui minutias ſectari placuerit, quae nec ipſae procedent.

CAP. XLI. 1. In incerto habuere. Sic Fabric. 2. Vinar. 1. Senat. uterque, Baſil. 2. & 3. Acad. Eccard. Incerti, Guelf. 1. 2. 5. 10. 11. 12. & Venetae priores: quibus addas, qui omiſſa Praepoſitione *incerto* tamen habent, Struv. Guelf. 4. 7. 6. 9. Vinar. 2. ed. vet. & Ven. 1500. Vitium ſcribae manifeſtum in Heuſſiano, qui *diu vim certo*. Nullus, praeter Guelf. 3. *All. incertum habuere*. At Remenſes, ni fallor, Fabric. 1. & Baſil. 1. *in incertum habuere*, quod edd. quaſdam, occupavit, veluti per Antiptoſin hic voluiſſet Criſpus ita, ut ſupra *c.* xix. *in provinciam*. Sed mihi, quidquid hujus ſit, ex Gloſſa videtur prognatum, quae *in incerto* reddidit primum *incertum*. id cum loco τῶ *incerto* irrepſiſſet, Praepoſitionem tamen hujus retinuere; quae & alibi, propter ſimilitudinem prioris ſyllabae, inſerta eſt; ut *in initio* &c. Igitur *in incerto habere* dictum ut *in dubio*, *in proclivi*, *in tranquillo*, *in integro*, *in difficili*, *aequo*, *ambiguo*, *anguſto eſſe*, vel *habere*. Sic Auct. de B. Alex. c. xvi. *Victoribus omnia erant futura* in incerto. Tacit. xv. Ann. *c.* xvii. *quando* in incerto habeantur *Parthorum conatus*. Noſter Jug. *c.* xlvi. extr. *ut abſens*, *an praeſens*, *pacem*, *an bellum gerens pernicioſior eſſet*, in incerto *haberetur*. ubi itidem aliquot ſcripti ſine Praepoſitione *incerto haberetur*. Thucyd. 1. *c.* xxv. in ἐν ἀπόρῳ εἴχοντο.

2. In altera -- in altera. Rariuſcule in utroque membro *altera* poni ad h. l. exiſtimat I. Waſſe. Imo frequentiſſimum id, & proprium eſt, ubi de *duobus* ſermo. vide ad *c.* 1. n. 2. & 7. Nihilo minus primo loco *in alia* ed. vet. falſo oſtentat.

Merces in spe victoriae. In victoria, quam ſperabant: in victoria ſperanda. vide *c.* xxxiv. n. 4. addita nota ad Jug. *c.* xcvii. n. 2.

Pro incerta spe, certa praemia. Guelf. 5. & Remenſ. 2. *certum praemium*: eo, ut arbitror, librariorum errore, quem accuſavi ad *c.* x. n. 5. Sed Guelf. 6. *prope incerta praemia*. Lege tranſpoſitis duobus vocabulis: *pro ſpe incerta*, *certa praemia*. ut Cicero: *o fortunatam* natam *me conſule Romam*. de Amicit. *cap.* xxi. *Rarum genus*, *& quidem omnia praeclara* rara. 1. Offic. *c.* xviii. *ea neſcio quomodo pleniore* ore *laudamus*. Quae eo laudo, ne quis propter ſonum & ſyllabas geminatas vituperet. Nam quod Noſter aliique ſimilia ament conjungere, docui ad *c.* ii. n. 2.

3. Volventibus. Senat. 2. & ed. vet. *nec illis volentibus*; Struv. Heuſs. Guelf. 7. & 11. cum Venet. 1500. *Haec i. volentibus*. male. *volvere* eſt ſecum perpendere, conſiderare, ut ſupra *c.* xxxii. num. 1. demonſtratum. Infra Vinar. 2. & ed. vet. *vincit*, pro *vicit*. Turpius ejusdem nominis primus: *vicit* eos *fortuna reip.*

Fortuna reip. Guelf. 6. & 8. *fortuna R. P.* 3. *fortuna R. Pl.* Acad. *fortuna publicae rei*, Gruterus ex edit. quam vocat primam *fortuna P. R.* Et ſic voluere Ciacconius atque Urſinus, nempe *Fortuna Populi Rom.* Perinde eſt, inquit I. Waſſe, utro modo legas. Imo vero diverſa illa ſunt, quae apud Auctores inveniuntur *Fortuna Pop. Rom. Fortuna Orbis Rom. Fortuna Publica*, *Fortuna Urbis* & *Fortuna Reip.* nec niſi temere confunduntur. Aliud enim profecto eſt *ſtatus Reip.* ſive *ipſa Reſp.* aliud ſtatus Urbis Romae, Populi Romani, Imperii. Itaque e. g. recte apud Livium ii. *c.* x. *Pons ſublicius iter paene hoſtibus dedit; ni unus vir fuiſſet*, *Horatius Cocles: id munimentum illo die* fortuna urbis Romanae *habuit*. recte, inquam, *fortuna urbis*: nam de *urbe* ab hoſtibus occupanda, ſed defenſa ſermo eſt. Recte etiam vii. *cap.* xxxiv. *Nos deinde aut* fortuna populi Rom. *aut noſtra virtus expediet*. nam ibi de fortuna, quam

Ro-

vicit fortuna reipublicae. Itaque Q. Fabio Sangae, cujus patroci- 4
nio civitas plurimum utebatur, rem omnem, uti cognoverant,
aperiunt. Cicero, per Sangam (conſilio) cognito, legatis prae- 5
ce-

Romani ſemper habuere, loquitur. Recte Ovidius I. Faſt. *v.* 209.

At poſtquam fortuna loci *caput extulit* hujus,
Et tetigit ſummos vertice Roma *Deos*.

nam ſiſtit ibi urbem Romam a parvis initiis ad ſumma progreſſam. *dum populus pauper, dum nova Roma fuit: dum caſa Martigenam capiebat parva Quirinum* &c. Hoc vero noſtro loco, ubi *cives* & *cives* unius Urbis, unius populi Romani opponuntur; ridiculum foret dicere *vicit fortuna populi R.* & obtinuit *contra Romanos*, nempe conjuratos. at recte *fortuna reip.* quia *reſp.* ſemper contraponitur civibus quibuſdam, ſua commoda quaerentibus, & contra *communem* ſalutem conſulentibus, ut *c.* XX. num. 7. & Catilina *conſilia ceperat* reip. *opprimundae*, *c.* XVI. num. 5. XXIII. num. 6. & ſi conjuratio valuiſſet, *magna clades* remp. *oppreſſiſſet*, *c.* XXXIX. num. 4. & attende quaeſo, ut Noſter *c.* XXXXVI. num. 4. *imperium populi R.* dixerit, ubi de iis etiam civibus, *qui ſeque remque publicam perditum ibant*, dicere coepit. Quam ob cauſſam ſolummodo vera lectio eſt: *vicit Fortuna Reip.* uti apud Cic. pro Milone *c.* VIII. *Quoties ipſe, judices, ex P. Clodii telis & ex cruentis ejus manibus effugi? ex quibus ſi me non mea, vel* reip. Fortuna *ſervaſſet, quis tandem de interitu meo quaeſtionem tuliſſet?* Clodius enim, perditus civis, utiliſſimum & optimum *reip. Rom.* civem Ciceronem ſuſtuliſſet. I. Catil. *c.* VI. *ſceleri ac furori tuo non mentem aliquam aut timorem tuum, ſed* fortunam reip. *obſtitiſſe*. Sic ibi olim legebatur, cum nuper male fecerint *fortunam pop. R.* Seneca I. Controv. VII. *Non peperciſſetis mihi, ſi putaſſetis me patrem tyranni. Dum inter ſe pugnant*, vicit reſpublica. Otbertus, ſive quis alius auctor Vitae Henrici IV. *Incepta eſt pugna, quae diu dura fuit & dubia; quia virtute pares & numero congreſſi, hi pro laude, illi pro vita pugnabant*. Regis *tamen* fortuna *vicit*, *& hoſtis ferociſſimus peremtus turpiter jacuit* apud Barth. ad Stat. II. Theb. *v.* 197. ubi plura. Sollemne autem eſſe Romanis inprimis ſcriptoribus inſperata, & quorum cauſſae non adeo manifeſtae ſunt, tam mala (vide *c.* VIII. n. I. X. n. I.) quam bona *Fortunae* Urbis, populi R. Principis &c. adſcribere, notavit Gronov. ad Liv. VI. *c.* XXX.

4. ITAQUE Q. FABIO SANGAE. Fabric. I. & Vinar. I. *Ita Q. Fabio Sangae*, ut habet edit. Gryphiana; Fabric. 2. *Itaque Fabio Sangae*, quae varietas ex concurſu τῆς *que* & *Q.* nata videtur. meminit ejus Cicero in Piſon. *c.* XXXI. & alibi.

CUJUS PATROCINIO. Coloniae, Socii, Provinciae & amici populi R. *Patronos* ſuos habebant ex Romanis civibus, quorum opera uterentur, ſi quid Romae curandum haberent. Jam ab Romulo hoc inſtitutum eſſe, docuit Sigon. II. de ant. jure It. *c.* IV. extr. ex Dionyſio Hal. II. *c.* XI. princ. Cicer. I. Offic. *c.* XI. *in quo tantopere apud noſtros juſtitia culta eſt, ut ii, qui civitates, aut nationes devictas bello in fidem recepiſſent, earum* Patroni *eſſent*, *more majorum*. Non tamen hoc perpetuum, ſed habebant civitates eligendi, quem vellent, poteſtatem. Sic Bononienſes in Antoniorum clientela erant, Sueton. Aug. *c.* XVII. Lacedaemonii in Claudiorum, Id. Tiber. *c.* VI. Puteolani in Caſſiorum, Cicer. Phil. II. *c.* XLI. Siculi in Marcellorum, dein Scipionum, poſtea Metellorum, demum Ciceronis, Cicer. Divinat. *cap.* I. ibique Aſconius. adde II. Verr. *c.* XLII. & XLVI. Appianus II. Civ. pag. 430. Ἀλλόβριγες ἐνδοιάσαντες, ἐκοινώσαντο Φαβίῳ Σάγγᾳ, ὅς ἦν τῆς Ἀλλοβρίγων προστάτης, ὥσπερ ἁπάσαις πόλεσιν ἐστὶν ἐν Ῥώμῃ προστάτης.

PLURIMUM UTEBATUR. Guelf. 9. *plerumque*; Incert. 2. *nitebatur*. leves, ſed errores tamen. vide ſupra *c.* XXVI. n. I. Eodem titulo adnotavi Guelf. 9. *ſicut cognoverant*; 7. *uti cognoverat*, *aperuit*, & quod in quinque Codd. offendi *omnem rem*, non *rem omnem*. Vinar. I. *uti cognoverant*, aperuit.

5. CICERO P. S. CONSILIO COGNITO. Vox *conſilio* locum dubium habet in Senat. 2. Incert. I. Struv. Heuſſ. & tribus aliis. maxime tamen in Baſil. 3. ubi legas: *Conſilio per Sangam cognito Cicero leg. praec.* Locus mendo non vacat, etſi nemo aliquid monuerit. quid enim iſtud *conſilio*, quale, cujus? num hoc tam late patet, quam quod modo dixerat *rem omnem, uti cognoverant*? Expunge meo periculo, favente Criſpo, vocem *conſilio*: & *cognito* praeciſum intellige *negotio*, *cognita re*, ut ſaepe apud Juſtinum. Tacit. I. Ann. *c.* XLVI. in. *At Romae nondum* cognito, *qui fuiſſet exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incuſare Tiberium*. Livius I. *c.* XLI. *Itaque per aliquot dies celata* morte, *per ſpeciem alienae fungendae vicis, ſuas opes firmavit. tum demum* palam facto, *& comploratione*

cepit, ſtudium conjurationis vehementer ſimulent, ceteros adeant, bene polliceantur; denique operam, uti eos quam maxume manifeſtos habeant.

CAP.

in regia orta, *Servius praeſidio firmo munitus regnavit.* ibi plura Gronovius. Priſcianus Libr. XVIII. eadem ratione poſita *audito*, *comperto* ex Noſtri v. Hiſtor. laudavit: quo minus de hac emendatione dubitandum. Plura ad citatum v. Hiſtor. princip. Hic illud praeterea monebo, uti *cognito* & ſimilia Latini ſine addito Nomine Subſtantivo dicunt, ſic *ſpe*, *eo ſigno* & alia ſine Adjectivo proferre ſolent, de quo ad *c.* XLII. extr.

LEGATIS PRAECIPIT, UT. Fabriciani, Remenſes, Struv. Heuſſ. Vinarienſes, Senatorii, Incerti, Baſil. 1. & 2. Eccard. Acad. Guelſ. 1. 2. 3. 5. 6. 9. 10. 11. 12. ed. vet. & Venetae: *praecepit*. Cur mutarunt? propter *ſimulent*, *adeant* cet. & propter *aperiunt*. Cauſſa non juſta, vide *c.* XXXIV. num. 1. & XLIV. num. 3. Guelſ. 6. *uti praecepit ſtudium conj.* cet. Uti in altero ab ſcriptis recedere nolui; ſic in altero vel contra eos aliquid audendum fuit. *ut* nempe monitu unius Guelſerbytani delevi. Sic *c.* XXXII. num. 2. *mandat*, *confirment*. XXXI. extr. *obteſtantur*, conſulatis *miſeris civibus*. adde Jug. *cap.* XIII. num. 6.

VEHEMENTER SIMULENT. Omni opera, valde & enixe ſimulent, ſeſe ſtudere conjurationi. Cicer. v. ep. XII. num. 10. *Itaque plane etiam atque etiam rogo*, *ut ornes* ea vehementius, *quam fortaſſe ſentis.* cum nota noſtra. Eſt enim origine ſua *omni mente*, *intenſo animo*, a *ve* & *mens*. Hinc iſta quidem proprie dicuntur, ut illud Curt. X. *c.* V. num. 33. *dedignantibus venerari ipſum*, vehementius, *quam par eſſet*, iraſci. Sed & illud recte dicitur Eod. IV. *c.* I. num. 7. *quibus litteris*, *ut ſuperbe ſcriptis*, vehementer *offenſus eſt*. Noſtr. Jugurth. *c.* VI. num. 2. vehementer *eo negotio permotus*. ſignificat enim motum & offenſionem in pectus alte deſcendiſſe, quod Noſter dixit Jugurth. *c.* XI. num. 7. Transfertur tamen etiam ad alias intenſiones, ut pleraque, quae ſunt extra mentem. adde *c.* XLIII. num. 3. Vinar. 1. *ſimulent vehementer*.

CETEROS ADEANT. Ed. vet. & Vinar. 2. *At ceteros adeant.* an fuit *ad ceteros adeant?* geminant enim & has Praepoſitiones, ut Noſter *c.* XXII. num. 1. *c.* XXXIII. num. 2. ad *urbem acceſſuram*. & ſic in *facie inerat* *c.* XV. extr. ubi vide. Caeſar I. Civ. *c.* LXXXVII. ad *Caeſarem intus adierunt*. lege *in jus*, quod volunt Guilielmius & D. Voſſius. II. Civ. *c.* I. *quod adtingit* ad *oſtium Rhodani*. ſic Daviſius, quem ibi vide. III. Civ. *c.* CI. *Caſſius* ad *Meſſanam navibus* advolavit. Corn. Nep. Them. *c.* VII. *adire* ad *magiſtratus noluit*. mox: ad *magiſtratum ſenatumque Lacedaemoniorum adiit*. & ſic ille aliquoties.

BENE POLLICEANTUR. *Bene* non viſitur in Vinar. 1. denotat largiter omnia, & optima quaeque polliceantur. Sic Cicero *prolixe*, *benigne*, *liberaliter polliceri*. Compone, quae ad ea Cicer. IV. ep. VII. num. a. praeclare *memini*. tum & ea Salluſtii *c.* III. num. 1. *bene facere*, *bene dicere*; ac Jug. *c.* LIV. num. 7. *praelium* male *pugnatum*: collata ſunt. Sed haec differentia notanda, quod in aliis quidem *bene* exponitur *cum commodo*, *valde*, *multum*, aut ſimiliter, ut Adverbii natura ſervetur; in aliis vero *bona*, *commoda* &c. intelligantur, quaſi vertendo in Adjectivum, quod & ex nota ad princip. hujus *c.* & ad XI. num. 6. III. numer. 1. perſpicuum erit. Donatus ad Terent. Adelph. Act. II. Sc. I. interpretatur *multum*.

MANIFESTOS HABEANT. Certo ſcirent, qui eſſent, atque ita ut convincere poſſent. vide *c.* XLIV. num. 1. Jug. *c.* LXXXV. num. 7. *ut omnis labores*, *pericula* conſueta habeam. Lucan. IV. *v.* 170. *Poſtquam*

Mutua conſpicuos habuerunt *lumina vultus*.

Sic *habere perſpectum*, *cognitum* & ſimilia. Sic infra *cap.* LII. num. 7. *adverſos habeo*; & *c.* LVIII. num. 1. *compertum habeo*. Aliter Plautus Poen. A. IV. Sc. II. *v.* 68. *Sed hoc tu tecum tacitum habeto.*

CAP.

Digitized by Google

CAP. XLII.

XLIII.
ISdem fere temporibus in Gallia citeriore atque ulteriore , item 1
in agro Piceno , Bruttio , Apulia motus erat. Namque illi , 2
quos antea Catilina dimiſerat , inconſulte ac veluti per dementiam
cun-

CAP. XLII. 1. Isdem fere temp. Baſ. 1. Sen. 1. Fabriciani. Guelf. 2. 3. 5. 6. 8. 9. 10. cum ed. vet. *Isdem*. ceteri aut *Hiſdem*, aut *Hyſdem*, ut alibi. vide ad *c.* xxxix. n. 6.

In agro Piceno. Vide ad *c.* xxvii. n. 1.

Bruttio, Apulia. Sic Guelf. 1. 5. Baſil. 1. Incert. 1. Senat. uterque, Vinar. 1. Heuſſ. quamquam ex his tres *Brutio* uno T. Ceteri aut *Brucia*, *Bruttia*, *Brutia*; aut *Abrucia*, quod eſt in Guelf. 11. aut *Inprucia*, quod in Baſil. 2. Sed Eccard. nullum agnoſcit, & in Fabric. 2. tranſpoſitae etiam hae voces. Dein quidam Praepoſitiones geminant: *in Brutia atque* (vel &) *in Apulia*; quidam: *Brutia atque in Apulia*; quidam tantum Copulam immittunt *Brutia & Apulia*, pro quo Ed. vet. *Brincio & Apulia*. Vinar. 2. *Brintio & Apulio*. Sed vulgata non videtur mutanda, quae ab optimis libris ſuſtentatur. *Bruttio* intellige *agro*; nam ſequiori tantum aetate ea regio, quae Plinio III. *c.* v. ponitur in regione Italiae tertia, & hodie *Calabria inferior* dicitur, *Bruttia* eſt appellata, vide Cellar. II. Not. Orb. A. *c.* IX. pag. 911. *Bruttio* etiam, non *Brutio* ſcribendum eſſe, Lapides, Numiſmata & Graecorum ſcripta pollulant, etſi *Brutio* maluerit Cluverius. vide Cellarium l. c. & N. Heinſium ae Drackenb. ad Sil. VI. *v.* 15. de *Apulia* ad *c.* xxvii. num. 1.

Motus erat. Sic ſcripti noſtri & ed. vet. aliaeque quamplures. Qua auctoritate juniores receperint *erant*, ipſi viderint. Vinar. 1. *commotus erat*; Guelf. 1. *notus erat*; Remenſ. 1. *metus erat*, errorem ſcribarum. *motus* exponunt Gloſſae MSS. *perturbatio*. motus bellicos intelligit, *tumultus*, ut Flor. III. *c.* XII. extr. *Hos igitur populi R. omnes domeſticos* motus, *ſeparatos ab externis juſtiſque bellis, ex ordine proſequemur*: ſed leviore notione.

2. Quos Catilina antea dimiserat. *Antea* (non *ante*) confirmant MSS. noſtri primae claſſis. Sed Vinar. 1. Incert. 1. Fabriciani, Baſil. 2. & 3. & a manu ſecunda Guelf. 2. *paullo ante*, vel *antea*, voce auctiores; Senator. 1. *polo ante*. Praeterea particula *antea* in multis & melioribus Codd. ponitur ante vocem *Catilina*. Reſpicit *c.* xxvii. num. 1. memorata.

Cuncta simul agebant. Ingenioſi hic ſunt quidam interpretes. *Cuncta ſimul*, inquiunt, agebant, ut dementes: nam prudentibus omnia ſunt diviſa temporibus. Dicunt tamen aliquid. multi enim haec taciti potius concoquunt, & quae non intelligunt, intacta relinquunt. Ipſe fateor nullum me ex his commodum ſenſum extorquere poſſe, ut ut rem in omnes partes verterim. Tentabam *cuncta ſimul* ita accipere, ut ſupra *c.* xxvii. num. 2. *multa ſimul moliri*, quae deinde enumerantur; Sed addita *inconſulte ac veluti per dementiam*, & adſtrictum Noſtri dicendi genus id non patiebatur. etſi fatear, ſi verba non ſint ſpuria, ita omnino accipienda eſſe. Cogitavi omnes *ſimul*, eodem tempore in Gallia, Bruttio, Apulia, per dementiam egiſſe. Poſtea malui *ſimul* in alium locum transferre, ut eſſet: *inconſulte ſimul ac veluti* cet. Dein *ſimul nocturnis conſiliis*. Incidebat etiam *cuncta ſollicitabant*, & quae alia eſſent eo comparata ut ſaltem Particulam *ſimul* conſervarem. Sed cum omnia ad Criſpi mei genium referrem, reſponſum tuli, fruſtra laborari in re aliena. Poſtea vidi, τὸ *ſimul* locum mutare in Senat. 2. & abeſſe ab edd. aliquot olim cuſis. Ita res fere expedita. nam τὸ *cuncta*, *omnia* & quae his ſimilia etiam aliis locis male inculcata ſunt, ubi Salluſtius abſolute potius Verba ponere voluit. vide Jug. *c.* LX. num. 1. LXXII. num. 2. & ſupra *c.* VI. num. 5. *c.* XXXII. num. 1. infra XLIV. num. 6. quamquam, ut verum fatear, *cuncta agere* ſervari poſſet. Liv. XLV. *cap.* XXI. omnia *intempeſtive* agendi *certamen erat*. Reciſis tamen his ſupervacuis *cuncta ſimul*, remanet elegans dictio, dimiſſos a Catilina ſeſe geſſiſſe inconſulte ac veluti dementes, omnes eorum actiones turbulentas fuiſſe. Sic Jug. *c.* LXXXV. num. 35. *Namque cum tute* per mollitiem agas, *exercitum ſupplicio cogere*, *hoc eſt Dominum non imperatorem eſſe*. junge infra *c.* LII. num. 18. Dein *agebant* eſt in MSS. omnibus, in ed. vet. & Gruteriana. Aliae *agere*; & utrumque legiſſe videtur Guelf. 12. qui *agerebant*, librariorum non reprehendenda conſuetudine, qui varias lectiones ita notare ſolebant, quod etiam ex Caſſinenſi MS. Frontini de Aquaeductibus nuper aliquot exemplis demonſtravimus.

(cuncta ſimul) agere: nocturnis conſiliis, armorum atque telorum
portationibus, feſtinando, agitando omnia plus timoris, quam pe-
3 riculi effecerant. Ex eo numero complures Q. Metellus Celer Prae-
tor ex Senati Conſultu, cauſſa cognita, in vincula conjecerat;
item

mus. adde infra *c.* XLVII. num. I. Praetuli vero *agere*, quia cauſſa erroris manifeſta eſt, nempe, quod ſequitur, Verbum *effecerant*, qualia notata ad *c.* XV. num. I. & XXI. num. 4. Tandem Guelf. 3. & 9. *inconſulti*; II. *inconſulto*, ſive *inconſultu*: utroque enim modo legi poteſt iſtius ſcriptura. Praeſtat edita; etſi *inconſulti* non poteſt reprehendi, quod videas ex Jug. *c.* XIX. n. 5.

NOCTURNIS CONSILIIS. Conventibus, qui ſuſpecti Romanis. In urbe prohibiti lege XII. Tabb. *Ne quis in urbe coetus nocturnos agitarit*. vide Porc. Latr. Declam. in Cat. *c.* XIX.

ARMORUM A. TEL. PORTATIONIBUS. Sic *c.* XXX. num. 2. *nunciabant alii conventus fieri, arma portari*. *Arma* quando cum *telis*, quod ſaepiſſime fit, conjunguntur, *Scuta* praecipue notant, ſive ea etiam, quae militis Armas h. e. Humeros ceterumque corpus tegunt, *defendunt*que; *Telum* autem, quidquid mittitur in hoſtem, & quo *offendunt*. Vide omnino Salmaſ. ad Vopiſci Aurel. *cap.* VII. pag. 435. & Popmam. I. de Differ. Verb. pag. 67. ſeq. Noſter infra *c.* LI. n. 38. Jug. *c.* XLIII. n. 2. LI. n. I. alibi.

FESTINANDO, AGITANDO OMNIA. De *feſtinare* vide notam ad *c.* VI. num. 5. Pro *agitando* Guelf. 10. *exagitando*. Male. Jug. *c.* LXVI. n. I. *Prorſus nihil intactum, neque quietum pati*, cuncta agitare.

PLUS TIMORIS, Q. PERICULI EFFEC. Guelf. 8. *tumoris*; 9. *fecerant*; Remenſ. I. *periculis*; ſed Guelf. I. *periculum*, ut ſit: *plus timoris, quam periculum effecerant*, per Schema πρὸς τὸ σημαινόμενον. Intelligendum foret: *majorem timorem, quam periculum*. Exempla petas ex nota ad Jug. *c.* XVI. extr. LXXVII. n. I. Poſſes etiam aliud verbum ſubaudire: *plus timoris, quam periculum* eſſet, *effecerant*. Nam ne temere hoc ſcribae excidiſſe pronunciem, adducor & alterius Cod. varietate, & ſcribae religione, & conſuetudine Salluſtii, qui variationibus hujuſmodi prae ceteris delectatur, ut dictum ad *c.* XXXIII. n. I.

3. EX EO NUMERO. *Ex iis*. illuſtratum ad *c.* XXXIII. n. 3. Apulej. de Mundo p. 69. *Permixta locis omnibus mancipia regalia*. Ex eo numero *erant excurſores diurni atque nocturni exploratores & nuncii, ſpecularum incenſores adſidui*. *quamplures* ſcriptum eſt in Guelf. 9. & Rem. I.

Q. METELLUS. Praetor in agro Piceno atque Gallicano, *c.* XXX. n. 5. & Rupertus, qui ad h. l. Coleri oſcitantiam caſtigat, parum ipſe cautus eſt, quando Ciceronem ad animum non revocat.

EX S. C. CAUSSA COGNITA. His notis ſcribitur in Guelf. 2. & 5. quod anſam dedit, ut in Remenſibus, Academ. Incertis, Guelf. 3. 4. 6. 7. 8. 9. II. 12. ſcriberetur *ex ſociis cauſſa cognita*. (Rem. I. Guelf. 3. 8. & a manu ſecunda 9. *ex ſociis Catilinae*) Utrumque exhibet Guelf. 10. *ex ſenatus conſulto, ex ſociis c. c.* & Acad. pro var. lect. *ex ſenatus conſilio*. Reliqui omnibus litteris *ex ſenatusconſulto*, aut *ex conſulto Senatus*. Sed Baſil. 2. Fabric. uterque, Eccard. Guelf. I. Vinar. I. & Senat. 2. clare & perſpicue *ex Senatus Conſultu*, quod recepi. Non eo, quod DOMV. HVMV. AGRV. LOCV. in Lapidibus eaſcisque Codd. exaratum eſſe ſcirem; Sed quod Noſtrum *fretu*, pro *freto* cum Cicerone dixiſſe ſuccurrebat. Firmant aliquantum Corn. Nepot. Alcib. *cap.* VI. *Amiſſus*; Plaut. Amphitr. Prol. *v.* 109. *Compreſſus*; aliorum *Inceptus*, *Erratus*, *Tonſus* & innumera ab viris doctis reſtituta Latio; Sed maxime Plin. III. H. N. *c.* XX. extr. *Sed interdictum id vetere* conſultu Patrum, *Italiae parci jubentium*. cujus auctoritate nixus I. Fr. Gronovius apud Livium III. *c.* LXII. *conſultu collegae* reſtituit, ubi notaret *conſilio*. Habet & Iſidor. IX. *c.* IV. *Senatus conſultus*, qui *a conſulendo & tractando ſit dictus: quod ſic fit*, inquit, *ut conſulat & nocere non poſſit*. qui vero diverſus a *Senatus conſulto*, quod deſcribitur IV. *c.* XII. Sed apud Juſtin. XX. *c.* V. in pluribus MSS. *facto Senatusconſultu*. *Ex Senatusconſultu* igitur eſt, ſecundum decretum Senatus, qui permiſerat praeſidibus Provinciarum eam in populares conjurationis poteſtatem, *c.* XXX. num. 6. Ea latinitate Cic. XIII. ep. LXXII. num. 3. *exiſtimo te habere magnam facultatem* ex eo SCto *Cerelliae commodandi*. Liv. XXIX. *cap.* XXXVI. *Eas quaeſtiones* ex SCto *minime ambitioſe habuit*. Id. XLIII. *c.* IX. *duo millia militum, quae* ex SCto *conſcripſit*. *cap.* XV. ex SCto *deſtinarent ſibi duas legiones*. Frontin. de Aquaed. pag. 10. *quae id ſanciant poenae*, ex *lege*, SCtis *& mandatis principum irrogatae*.

IN VINCULA CONJECERAT. Academ. *in* vincu-

Digitized by Google

item in ulteriore Gallia C. Murena, qui ei provinciae legatus praeerat.

CAP. XLIII.

XLIV.

AT Romae Lentulus, cum ceteris, qui principes conjuratio- 1
nis erant, paratis, ut videbantur, magnis copiis, conſtituerant,

culis *conjecerat:* qua forma infra *c.* XLVI. n.6. *in* ſenatu *perduxit*, & *in* aede *Concordiae venire jubet*. alia autem alibi. Sic Phaedr. v. Fab. I. *v.* 25. *Quinam Cinaedus ille* in conſpectu meo *Audet venire*, cum nota Schefferi. & ad Petron. *cap.* XXVI. extr. Lactant. de mort. Perſec. *c.* XXIX. *Subſtituto* in *Severi* loco, & quae ibi Bauldri, ut & ad *c.* XXXV. Columbus. leg. I. §. I. D. de flumin. *ne quid* in flumine ripave *ejus immittas*. Commodian. Inſtruct. XLV. *mittuntur* in morte *ſecunda*. Palladius I. *c.* XXII. *piſces fluviatiles mitti* in his *paſcique conveniet*, quomodo & Coel. Apicius I. *c.* VII. S. Damaſus Epiſt. VIII. *quando cauſſa rectiſſime* in medio *producatur*. Plura hujus ſtructurae Muncker. ad Hygin. Fab. I. & XCII. Davies ad Auct. VIII. Gall. *c.* VIII. & XXVII. Nos ad Cicer. X. epiſt. XI. num. 6. Recte Caſaubonus in Lamprid. Commod. *cap.* VIII. recentiorem latinitatem vocat. Etſi enim unum & alterum exemplum apud antiquiſſimos inveniatur; hi tamen valde in ea frequentes ſunt. Quamobrem ne hic quidem aliquid novaverim. Ita tamen exiſtimo; cum veteres Accuſativum pro Ablarivo huic Praepoſitioni aptaverint, nec eſſe contra veterem Latinitatem hunc pro illo uſurpare. Heuſſ. & Senat. a. *in vincula collegerat*. Alterum habes etiam apud Livium, Ciceronem, Corn. Nepot. Milt. *c.* VII. Gellium III. *c.* III.

ITEM. h. e. eodem modo agebat: ſimiliter ex eo numero in vincula conjecerat complures C. Murena. Sic ſupra *c.* XXVII. n. 2. Vinar. I. *itemque*.

IN CITERIORE GALLIA. At Q. Metellus Celer huic Galliae, Dio XXXVII. p.45. Cic. II. Cat. *c.* XII. & C. Murena Galliae Tranſalpinae, ſeu *ulteriori* praeerat, teſte Cic. pro Muren. *cap.* XLI. Hujuſmodi errorem Salluſtii memoriae adſcribere, abſurdum foret, qui modo de actionibus Metelli memoverat. Hinc cum bona fiducia emendavi & reſcripſi *ulteriore*. Similis error occupavit *c.* LVII. n. I.

MURENA. Haec eſt ſcriptura omnium Codd. Qui cum Varrone III. R. R. *c.* III. Macrobio III. Sat. *c.* XV. a piſce *μύραινα* nomen deducunt, mallent *Muraena*. Sed alteram etiam ex lapidibus Capitolinis probat Manut. ad Cic. pro Mur. princ.

QUI EI PROV. LEGATUS PRAEERAT. Baſil. 3. *qui ea provincia l. p.* Gruterus putat haud admodum requiri verbum *praeerat*; & pro eo fuit primum in Guelf. 9. *fuerat*: ſicuti ſolet in locis corruptis. Ut in hoc adſenſum meum praeberem, ſic abnuo & denego in damnatione Provocabuli *qui.* vide ad *c.* XXXIX. num. 5. *Legati* Praeſidibus provinciarum addebantur, ut eorum opera conſilioque uterentur, Varro IV. L. L. *c.* XVI. Sed Praeſes abſens Legatos cum plena jurisdictione praeficiebat, Caeſar III. Civ. *c.* LI. leg. I. D. de Offic. ejus cui mand. jurisd. Appian. I. Civ. pag. 375. Sic Pompejus abſens per legatos duas Hiſpanias adminiſtravit, Caeſar I. Civ. *c.* LXXXV. Mittebantur etiam ab Senatu Legati, qui provincias regerent, Cic. in Vatin. *cap.* XV. Et ita quidem, & ſine alio Praeſide ipſi juriſdictionem & res bellicas adminiſtrarent. Cicer. de Prov. Conſ. *c.* III. *Atque hanc Macedoniam pacatam ipſam per ſe & quietam, tenui praeſidio atque exigua manu etiam ſine imperio* per legatos *nomine ipſo populi R. tuebamur*. Ubi vide Interpp. & praeterea Sigon. II. de A. Jure Prov. *c.* II. Lucullum provincia decedentem C. Murenam legatum praepoſuiſſe adnotat Manutius ad Cicer. pro Mur. *c.* XLI. ſed minus accurate. Vix tamen audeo Manutio ipſi hunc errorem imputare, qui forte *Lucius*, nempe Murena, ſcribere voluit pro *Lucullus*. Ejus enim L. Murenae fratris ſui Legatus erat C. Murena, quod ex Cicerone patet. Adde Pighium t. 3. Ann. pag. 326.

CAP. XLIII. I. QUI PRINCIPES CONJURATIONIS ERANT. Sic Codd. omnes. vide ad *cap.* XXXIX. num. 5. *Principes* erant primores, ut Statilius, Cethegus, Autronius, ceteri. Eodem nomine notantur *cap.* XXVII. num. 3.

PARATIS, UT VIDEBATUR. Guelf. 8. *partis*. Idem Cod. & 10. aperte *videbantur*; quod etiam ex aliis, qui compendio uſi ſunt, elicias. Certe Nazar. & Commelin. ſummae fidei libri idem ſer-

rant, uti, Catilina in agrum Faeſulanum cum veniſſet, L. Beſtia tribunus plebis, concione habita, quereretur de actionibus Ciceronis,

ſervant. Approbat timide Gruterus. *Videbantur* intellige *copiae*. Sic ad rem, non ad hominem, cui videtur, id verbum junctum eſt *c.* XLIX. n. 4. Res *autem opportuna* videbatur, & alibi. Adſumit autem eleganter, quod dicunt, Objectum. Sic ſaepe Livius, *quem videretur*, *quos videretur*. Cic. XVI. ep. IV. n. 7. *teque, ut mihi viſus eſt, diligit*. Et hoc volunt illae formulae *παρενθετικαί*, quarum exemplum illud Corn. Nep. Eumen. *c.* I. *nam apud nos revera*, ſicut ſunt, *mercenarii ſcribae exiſtimantur*.

CONSTITUANT. Sic Nazar. & Commelin. & approbavit I. Fr. Gronovius. Accedunt ex noſtris Guelf. 1. & 5. (in poſteriori inficeta manus corrupit) Incert. 1. ac Fabric. 1. quorum auctoritas ſufficit, ut locum ſuum teneat. Seneca II. Contr. XIII. p. 202. Poſmos cum *Apollodoro hanc quaeſtionem* fecerunt *in hanc controverſiam.* & quae ibi, ac ad Liv. XXI. *c.* LX. Gronovius. Auctor B. Afric. *c.* LII. Juba cum *Labieno* capti *in poteſtatem Caeſaris* veniſſent. cum nota Daviſii. C. Nepos Phoc. *cap.* II. *Ejus conſilio* Demoſthenes cum *ceteris, qui bene de rep. mereri exiſtimabantur, populiſcito in exilium* erant expulſi. Hygin. Fab. VI. Cadmus cum *Harmonia uxore ſua in dracones* ſunt converſi. ubi Munckerum legas, ſed ita, ut non adſentiaris profitenti, poeticam magis, quam pedeſtrem orationem hanc latinitatem ſapere. Horat. I. Sat. VII. *v.* 20. Compoſiti *melius* cum *Bitho* Bacchius. Sic legit Cl. Bentlejus, & quaedam alia adnotat. Florus III. *c.* X. Cottam cum *Titurio Sabinio* legatos *ibi amiſimus*. Sic recte Gronovius, Heinſius, Graevius, Perizonius. Vopiſc. Aurel. *c.* XXXI. Aquilifer *legionis tertiae* cum *vexilliferis & draconario & cornicinibus atque liticinibus* diripuerunt. quam lectionem Caſaubonus feſtinans putabat *σολοικίζειν*; defenſa ibidem ab Salmaſio. Noſter Jug. *cap.* CI. num. 1. Bocchus cum *peditibus* invadunt.

CUM CATILINA. *Cum* non eſt in Guelf. 5. 6. 11. in 3. inter lineas adpictum; Senat. 2. Heuſſ. & ed. vet. *uti ad Catilinam in a. F. c. e. v.* Struv. *cum Cat. i. a. F. cum exercitu* cito *veniſſet*. Scriptum fuit: *uti, Catilina in agrum Faeſulanum cum veniſſet, L. Beſtia* &c. Firmat hanc conjecturam, quod voces *cum exercitu* non legantur in Guelf. 11. Sed maxime, quia ſenſus nullus conſtat, Catilinam *cum exercitu* ad Manlium veniſſe. neque enim incondita illa multitudo, quae Catilinam ſequebatur, quosque paucos fuiſſe Criſpus memorat *c.* XXXII. n. 1. etiamſi alii numerum augeant, hoc nomine notari poteſt. adde *c.* LVI. n. 1. Senſus itaque ſubobſcurus hic eſt: Conſilium Lentuli ceterorumque *fuerat*, cum Catilina abiiſſet, ut, ſimulac audiviſſent, Catilinam in caſtris Manlii adveniſſe, (Sic indubie Appianus pag. 429. *ὅτι Κατιλίναν ἐν Φαισύλαις πυνθάνοιντο γεγενῆσθαι*) L. Beſtia concionem haberet, & proxima nocte caedes incendiumque peragerentur. Haec decreverant, diſtribuerant etiam ſuum cuique negotium. Sed etſi Catilinam adveniſſe nunciatum eſſet, dies tamen prolatabant; & denique in noctem aliquam Saturnaliorum, aut, ut ex *c.* XLIV. extr. apparet, in id tempus, cum Catilina propius acceſſiſſet, differebant. Hinc nata Cethego de ignavia ſociorum reprehenſio. n. 4. Haec Salluſtius pro ſuo brevitatis ſtudio adſtricte narravit, ne quid hiſtoriae deeſſet. Eum vero nemo interpretum cepit: quod & proletarii illi haec falſo exponunt, & doctiores verba iſta *cum exercitu*, cum incommodo maximo hujus ſententiae, tolerarunt. De iſto poſitu Particulae *Cum* dico ad Jug. *c.* CII. num. 3. Praeterea Guelf. 9. *veniret*: Fabric. 1. *veniſſent*: Incert. 1. *adveniſſet*.

L. BESTIA TRIB. PL. *Λούκιον Βήστιον* appellat Appianus l. c. lege *Βηστίαν*, ut vidit Muretus, Zanchius & A. Popma. Revolve *c.* XVII. n. 3. Antiquiores libri *Tribunum plebis* notant TRB. PL. vel TR. PL. Hinc exorta illa Guelf. 1. *L. Beſtia tandem Romani populi concione h.* & 2. *L. Beſtia trib. pl. populi R. conc. h.* Dicunt hoc loco L. Beſtiam tribunum pl. fuiſſe anno proximo, Silano & Murena Coſſ. auctore Plutarcho in Cic. p. 872. Sed rectius Appianus Beſtiam itidem *δήμαρχον* vocat in ſimili, qua Noſter, ratione temporis; atque ipſe Cicero, pariter ac Dio p. 47. unius tantum tribuni pl. nempe Metelli meminit, qui ei tantum permiſiſſet, ut juraret, non vero ut concionem haberet, quod eo loco Plutarchus duobus adſcribit. Et notarunt hujus errorem etiam Manutius, Corradus & Fr. Fabricius, qui Beſtiam Cicerone & Antonio Coſſ. Tribunum fuiſſe & circa exitum ejus conſulatus magiſtratu abiiſſe, adfirmant, ad Cicer. V. Fam. ep. II. & Vita Cicer.

CONCIONE HABITA. Sic plene; alibi *concione, concionibus* nude, ut Jug. *c.* XXX. n. 3. LXXII. n. 5. At Eod. *c.* XXXIII. n. 3. *advocata concione*, uti & infra *c.* LVII. extr.

DE

nis, bellique graviſſumi invidiam optumo conſuli imponeret; eo ſigno, proxuma nocte cetera multitudo conjurationis ſuum quisque negotium exſequerentur. Sed ea diviſa hoc modo dicebantur: 2
Sta-

DE ACTIONIBUS CICERONIS. Remenſ. 1. Baſil. 2. Guelf. 2. 3. 4. 6. 8. *de* actibus *Ciceronis*; Senat. 2. *de actione*. Facta Ciceronis intelligit, qui Catilinam ejecerit, cives ſuſpectos habeat, & remp. agitaret fictitii belli metu: immo miſeros ad bellum impulerit. Appian. p. 429. *ὡς ἀεὶ δειλοῦ καὶ πολεμοποιοῦ, καὶ τὴν πόλιν ἐν οὐδενὶ δεινῷ διαταράττοντος*. Cicer. II. Cat. c. VI.

BELLIQUE GRAVISSIMI INVIDIAM. Guelf. 11. *b. graviſſimas invidias*; Incerti, Remenſ. 1. Struv. Baſil. 2. Guelf. 2. 4. 6. 9. 12. & a manu prima Academ. *bellique* graviſſimam *invidiam*. quod cum Ciacconius in ſuo libro legiſſet, ſtatim placuit. Mihi cum melioribus alterum tenendum eſſe decretum eſt. Nam ſi *belli graviſſimi* invidiam in Conſulem confert, ſimul *gravis* iſta *invidia* erit; at non contra. Hinc & Liv. XL. c. XXXV. otioſam *provinciam conſules habuere*; non *otioſi*. Caeſar 1. Gall. c. XL. *Suam innocentiam* perpetua *vita eſſe* - *perſpectam*. Id. V. c. XXIX. Unam *eſſe in celeritate poſitam ſalutem*. fruſtra Hottomannus contra Codd. mallet *una in celeritate*. Sic ſupra c. XII. n. 4. *domos* ſua *gloria decorabant* ex ſcriptis praetuli, prae vulgato: *domos ſuas*. Neque propterea auſcultaverim Salmaſio atque Caſaubono qui Capitolin. in Pio *cap.* II. *Non ſatis* magnae *pietatis eſt argumentum*, corrigunt *magnum*.

OPTUMO CONSULI IMPONERET. Erant olim, qui legerent: *bellique gr.* invidia *opt. Coſ. imponeret*. Hinc lepida interpretatio Verbi, quaſi h. l. notaret *decipere*: quam Glareanus & Zanchius rejiciunt. *Invidiam imponere* dixit, ut ſupra c. XXXIII. extr. *neceſſitudinem cui imponere*. Noſtrates *belegen*; hinc *Auslagen*, *Die Schuld auf einen legen*. Sicuti Cicer. pro Flacco c. XVII. mortis *illius* invidiam *in L. Flaccum Laelius* conferebat. Tacit. 1. Hiſt. c. VI. *invalidum ſenem*, odio *flagitiorum* oneratum, *contemtu inertiae deſtruebat*. De *invidia* largiter ad c. XXII. n. 3. infra *cap.* XLVII. extr. *tantam illam* contumeliam *ſibi ab Cicerone* impoſitam.

EO SIGNO. *Dato* addunt Incert. 1. Guelf. 8. Baſ. 3. Struv. Vinar. 2. & ed. vet. Recte expulerunt. Sic mox n. 2. *quo tumultu*. *cap.* XLVI. n. 7. magna frequentia *ejus ordinis Volturcium introducit*. Jug. c. LXXV. n. 1. Ea fuga *Jugurtha impenſius modo rebus ſuis diffidere*. Sic ſupra c. XXXVI. n. 5.

PROXUMA NOCTE. Unam ex Saturnalibus deſtinatam fuiſſe, tradunt Cicero & Plutarchus. Sed hic Salluſtius nihil definit, ſed noctem quamcumque intelligit proximam illi ſigno, concioni Beſtiae. Cum Lentulus diem deinde ex die traxerit, magis ſemper opportunum tempus exſpectans, quod Appianus ſcripſit, factum eſt, ut conſilium caedis & incendii in Saturnalia uſque transferrent.

SUUM QUISQUE NEGOTIUM. Remenſ. 2. Baſ. 1. & 2. Senatorii, Fabric. 1. Guelf. 1. 2. 4. 5. & 9. a prima manu: *ſuum* quaeque *negotium*. Sic & optimi Gruteriani; Heuſſ. *ſuumque negotium*: Sed perperam. Non ceperunt Figuram *Syntheſin* in *multitudo quisque*, quam alii *Syneſin* vel *Sylleſin* vocant, ubi ad ſenſum, non ad voces reſpiciunt, tam Genere, quam Numero. Plaut. Poen. Prolog. v. 17. Scortum *exoletum ne* quis *in proſcenio ſedeat*. Livius XXXVIII. c. XLVI. *prope* attoniti *erant tantae corporum* moles. Geminus locus eſt Silii mox citandus. Cic. 1. epiſt. IX. n. 34. *illa* furia *muliebrium religionum*, qui *non pluris fecerat Bonam Deam*, *quam tres ſorores*. ubi vide notam, & Gronov. ad Plaut. Moſtell. A. 1. Sc. III. v. 87. ad Senec. Herc. Fur. v. 1157. & Giſan. in Lucret. p. 352. Talia occurrunt infra c. LVI. n. 6. Jug. c. LVIII. n. 2. & CV. n. 2.

EXSEQUERETUR. Guelf. 6. & 11. *exquereretur*; at 2. habuit initio *exſequerentur*, & ita ſcribendum eſſe docui ad c. XXXVII. n. 6. Sic Silius XVI. v. 464.

> *Cetera contenti* diſcedent turba *duobus*
> Quisque *ferox jaculis*.

Tacit. Agric. c. XXIX. *clari bello*, *ac* ſua quisque *decora* geſtantes. male Academ. *conjurationis* ſuae *quisque neg. exſ.*

2. SED EA DIVISA. *Ea negotia*, quae quisque exſequerentur. Guelf. 6. & 9. *diverſa*. Diviſa eſt diſtributa & deſcripta. Claudian. II. Ruffin. v. 25.

> - - *cladem* diviſit *in urbes*:
> Diſpoſuit*que nefas*.

& v. 363. Diviſo *ſtat quisque loco*. Lege de iſta deſcriptione Cic. pro Sulla c. XVIII. XIX. Gruterus, qui putavit Particulam *Sed* hoc loco turbare, immemor fuit ejus, quod ea apud Latinos ſaepe ſit *Inceptiva*, quod Donatus obſervat ad Terent. Andr. Act. II. Sc. 1. v. 10. ſaepe *Continuativa*, ut Graecorum Δὲ, & propterea narrationibus aptiſſima, ut apud Juſt. 1.

Statilius, Gabinius uti cum magna manu duodecim ſimul opportuna loca urbis incederent, quo tumultu facilior aditus ad conſulem, ceteros, quibus inſidiae parabantur, fieret: Cethegus Ciceronis januam obſideret, eum vi adgrederetur, alius autem alium; ſed filii familiarum, quorum ex nobilitate maxuma pars, parentes interficerent; ſimul, caede & incendio perculſis omnibus, ad

*c.*II. n.9. & alibi ſaepiſſime. Sed verbum *dicebantur* incertae ſedis eſt, & Vinar. 1. pro eo *dicebant*. ita additum eſt, ut ſupra *c.*IV. n.2. *videbantur*.

STATILIUS ET GABINIUS. Cicero l.c. & III. Cat. *c.*IV. *Caſſium* incendio praepoſitum eſſe teſtatur. Ad hoc ſcripti noſtri omnes (exceptis tribus imi ſubſellii) ed. vet. ut & tantum non omnes Gruteriani Copulam *&* non agnoſcunt. Incert. 1. *Statilius, Gabinius & Titus*. aliquot *Gabinus*, non *Gabinius*. Nihil eſt, quod mutes, praeterquam quod *copula* omittenda eſt: ut feci.

XII. SIMUL OPPORT. LOCA. Conſentit in numero locorum Appianus. Plutarchus vero p. 869. Urbem in centum partes deſcriptam, iisque centum viros praefectos eſſe, qui incenderent, memorat. *Simul*, eodem tempore. Seneca Nat. Qu. VII. *c.* XXXI. *rerum natura ſacra ſua non* ſimul tradit. Hoc autem loco ſejunctum eſt a ſuo Verbo *incenderent*, & eleganter nomini XII. *loca* ad latus ponitur, ut *c.*I. n.8. mature *facto opus eſt*. Lucanus III. *v.* 285.

Acciperet *felix ne non* ſemel omnia *Caeſar*.

Liv. VI. *c.*IV. *trium* ſimul *bellorum victor*. Noſter Jug. *c.* CI. n.1. undique ſimul *ſpeculatores citi ſeſe oſtendunt*.

INCENDERENT. Fabric. 1. Academ. Struv. Incert. 2. Rem. 1. Vinar. 2. Guelf. 10. 12. & ed. vet. *incenderet*. eo, quod Nomina *Statilius, Gabinius* pro uno habuerunt.

CETEROSQUE, QUIBUS. *Que* delent Guelf. 3. Baſil. 2. & rectiſſime, uti dictum ad *c.* XXXIX. num. 2. Temere Guelf. 7. *ceterosque ſimul, quibus*.

JANUAM OBSIDERET. Occuparet. Vide ad *cap.* XXVII. nu. 2.

EUMQUE VI ADGREDERETUR. Heuſſ. Guelf. 2. & 5. *cumque vi adgrederetur*; 10. *eumque ibi adgr.* Maxime autem ingenue Incert. 2. *eum vi adgrederetur*, ſine copula. ut Jug. *c.* XXXV. n. 6. *Unus paullo inconſultius Maſſivam adgreditur*, illum *obtruncat*. ibi etiam ante Rivium, & in bene multis Codd. legebatur *illumque*. Supra *c.* XXXIV. n. 2. *Se fortunae cedere*, Maſſiliam *in exſilium proficiſci*. infra *c.* LX. n.5. *cohortem praetoriam in medios hoſtes inducit*, eos *perturbatos interfecit*.

SED FILII FAMILIARUM. Guelf. 1. & Eccard. *Sed & filii familiarum*. Guelf. 2. *Sed familiarum filii*. Omnes (ſi Vinar. 2. excipias, qui *filii familiaris*) *familiarum* ἀναλόγως, judice Varrone VII. de L. L. *Item, ſi Analogias ſequi vellent, plures patres*familias *dicere non debuerunt; ſed, ut Siſenna ſcribit, patres*familiarum. Quod Noſter ſedulo obſervavit etiam *cap.* LI. n.9. ubi *matres familiarum*. Tacit. III. Ann. *c.* III. *Tiberius juvenem ſueta erga* filios familiarum *nobiles liberalitate auget*. XI. Ann. *c.* XIII. *ne in mortem parentum* filiis familiarum *foenori darent*. leg. 4. D. de iis, qui ſui vel al. jur. *Nam civium Romanorum quidam ſunt* patresfamiliarum, *alii* filii familiarum: *quaedam* matres familiarum, *quaedam* filiaefamiliarum *&c.* adde Sueton. Aug. *c.* LIX. Calig. *c.* XXIV. ibique Caſaubon.

EX NOBILITATE MAXUMA PARS. Fabriciani uterque Vinar. 2. & Guelf. 8. *magna pars erat*. Alterum firmatur *c.* XVII. n.5. Voculam *erat* vacare, recte cenſuit Gruterus. Vinar. 2. *ex ea nobilitate*.

CAEDE ET INC. PERCULSIS OMNIBUS. Incert. 2. Guelf. 10. Senat. 2. Struv. *percuſſis*; Guelf. 6. & 8. *percuſis*; 4. *periclis perculſis*. Conſervandum hoc loco *perculſis*, quod eſt *perturbatis* & ab omni conatu reſiſtendi, aut vindicandi dejectis. vide ad Jug. *c.* XLII. n.1. Flor. IX. *c.* III. *qui ſapientia ſua atque ſollertia* perculſum *undique &* perturbatum *ordinavit imperii corpus*. Juſtin. I. *c.* VII. *ibi fortuna prioris praelii* perculſum *jam Croeſi exercitum nullo negotio fundit*. Cicer. pro Murena *c.* XXIV. *Homines* perculſi *Sullani temporis calamitate*. Neque quid mutandum apud Liv. III. *c.* XXX. *Is metus* perculit, *ut ſcribi militem ſinerent tribuni*. Lucan. VI. *v.* 596. *Mens dubiis* perculſa *pavet*. Adi Joſ. Scalig. ad Feſtum pag. 350. & qui plures citat Drackenborch. ad Silium II. *v.* 213.

AD CATILINAM ERUMPERENT. Fabric. 1. *eruperent*. Incert. 2. & Guelf. 8. *irrumperent*. Male. Integer ſenſus eſt *erumperent* ex urbe, ac ſeſe

ad Catilinam erumperent. Inter haec parata atque decreta Cethe- 3
gus ſemper querebatur de ignavia ſociorum: illos dubitando & dies
prolatando magnas opportunitates corrumpere; facto, non con-
ſulto, in tali periculo opus eſſe: ſeque, ſi pauci adjuvarent, lan-
guentibus aliis, impetum in curiam facturum. Natura ferox, ve- 4
he-

ſeſe proriperent *ad Catilinam*. Vide notam ad c. LVII. n. 1.

3. INTER HAEC PARATA. Interea, cum haec pararentur, ſed parata tantum eſſent, neque efficerentur. quia aliquoties diſtulerant. Simili latinitate fere Jugurth. c. XL. num. 4. Cicer. III. Catil. c. IV. *Hanc autem Cethego cum ceteris controverſiam fuiſſe dixerunt, quod Lentulo & aliis Saturnalibus caedem fieri atque urbem incendi placeret, Cethego nimium id longum videri*. Nimirum *Eſt cupiditati & ipſa tarda celeritas*, eſt mimus Syri, & Noſter Jugurt. c. LXIV. extr. *animo cupienti nihil ſatis feſtinatur*.

ILLOS DUBITANDO. Guelf. 7. *illos dicebat*, quam Gloſſam Incert. 2. habet ante voces *opus eſſe*. Remenſ. 1. *dicens illos dub.* vide ad c. XL. num. 4. Guelf. 6. *illo dubitando*. Liquido adfirmare poſſum, Criſpum nullum exaraſſe Pronomen, ſed illud, pro more, voluiſſe intelligi, ut ſupra c. XVII. extr. & XXXI. n. 7. infra c. L. n. 3. & LIII. n. 3.

ET DIES PROLATANDO. Fabric. 2. *prolongando* ab interprete, & pro var. lect. *protelando*, quod in contextu habet Senat. 1. Sed Guelf. 3. *pro latendo*, unde tranſpoſitis ſyllabis factum illud *protelando*: ſicuti c. XXXV. num. 1. in Guelf. 10. & c. X. num. 4. in Heuſſiano *credulitate*, pro *crudelitate*. c. XX. num. 9. in Struviano *diludrio* pro *ludibrio*. alia alibi. Neque vero ignotum erat librariis verbum Latinitatis collapſae *protelare* ſignificatu prolatandi, prolongandi, differendi. Gerochus contra Folmar. Prolog. *in longum idem opus* protelatum *eſt*. Jo. Sariſber. Epiſt. LVII. *quia ſine periculo viduitas Eccleſiae* protelari *non poteſt*. Alia Muncker. ad Fulgentii Cont. Virg. pag. 166. Sed cum ſtaret nitor Latini ſermonis *protelare* notabat vi propellere; at *prolatare* differre. Noſter IV. Hiſt. Ep. Mithrid. *Ptolomaeus pretio diem belli* prolatat. Jug. c. XXVII. num. 2. *omnis invidia* prolatandis *conſultationibus dilapſa foret*. Sic Cicero, Livius, alii & Tacit. VI. Ann. c. XLII. *Sed ubi diem ex die* prolatabant. XIII. c. XLIV. *Ejus anni principio* prolatatum *inter Parthos Romanoſque bellum acriter ſumitur*. ibi plura Rhenanus.

MAGNAS OPPORTUNITATES CORRUMP. Occaſiones perdere. *magnas* dixit pro *ſingularibus*, ſive ut exprimeret Adverbium *valde*, quando dicitur *valde opportunum*. Sic Terent. Andr. Act. II. Sc. II. v. 29. *magnum ſignum*. Sic Cicero *magnus timor*, *magna amicitia*; Horatius *magnum documentum* &c. Vopiſc. Aurel. cap. XXXV. *paratoque* magno *potius*, *quam* ingenti *exercitu Perſis bellum indixit*. Hinc & *magnum* pro *valde* Plaut. Mil. Act. III. Sc. II. v. 10. *Nam eo* magnum *clamat*. De re Lucan. I. v. 281. *Semper nocuit differre paratis*. Struvian. *magnas opportunitates* rumpere, pro *corrumpere*.

FACTO, NON CONSULTO. Fabric. 2. *conſilio*. Guelf. 1. & Vinar. 1. *conſultu*. Nihil mutandum ex c. I. n. 6. & Tacit. I. Hiſt. c. LXII. *Nihil in diſcordiis civilibus feſtinatione tutius, ubi* facto *magis, quam* conſulto *opus eſt*. Is hanc ſententiam ſaepius iterat, ut c. XXXII. *ſcelera impetu, bona conſilia mora convaleſcunt*. c. XXXIII. *Nullus cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari niſi peractum*. adde Vit. Agric. c. XV.

LANGUENTIBUS ALIIS. Remiſſis, torpentibus, per ſecordiam agentibus. Cic. XII. Phil. c. III. *Ipſa illa Martia, caeleſtis & divina legio, hoc nuncio* langueſcet *& mollietur*. Liv. I. c. XLVI. *ut* elangueſcendum *aliena ignavia eſſet*. Id. VII. c. XII. *Eorum omnem in impetu eſſe vim: parva eadem* langueſcere *mora*. Noſter infra c. LII. n. 18. *attente agere* & *languere* contraponit. & Jug. c. LIII. *Dolus Numidarum nihil* languidi, *neque remiſſi patiebatur*. Cicer. XIV. ad Att. ep. VI. *vides* languorem *bonorum*. Guelf. 1. & 4. *langentibus*: mox 8. & 10. cum Incert. 1. *imp.* in curia *factirum*.

4. NATURA FEROX. Incert. 1. *Nam ferox*; & cum etiam 2. ſupraſcriptum erat *Quia*, ille, qui contulit, adnotavit eſſe omnino legendum *Nam ferox*. Sed primo Particula Cauſſalis abjicitur a Noſtro in tali poſitu. Dein *natura* ferox eſt, qui ingenio, non moribus aut ſimulatione eſt ardens & violentus. Sic Cic. in Vatin. c. II. in. *Nimium es vehemens feroxque* natura. vide praeterea de *natura* Jug. c. XXVIII. n. 4. & de voce *ferox* c. XXXVIII. n. 1.

VEHEMENS. *Mente* quaſi *magna*, ſed *impotenti*. Cic. V. Phil. c. VII. *At ille homo* vehemens, *& violentus*. Livius VI. *His opinionibus inflato animo: ad hoc vitio quoque ingenii* vehemens

hemens, manu promtus, maxumum bonum in celeritate putabat.

C A P. XLIV.

1 SED Allobroges ex praecepto Ciceronis per Gabinium ceteros conveniunt; ab Lentulo, Cethego, Statilio, item Caſſio poſtulant jusjurandum, quod ſignatum ad civis preferant: aliter haud fa-

& impotens. Sueton. Galb. *c.* IX. *Primo* acer, vehemens, *& in coercendis quidem delictis vel immodicus*. Ed. vet. *vehementius*.

MANU PROMTUS FRAT. Extrito *erat* haec cum proximis ſine diſtinctione majuſcula conjungenda cenſet Gruterus. recte atque ordine. vide ad *c.* XI. num. 3. & Jug. *c.* XCII. num. 2. *manu promtus* eſt manu ſtrenuus, bonus bello ac pugnando. Curt. VII. *c.* II. num. 33. *acer conſilio*, manu *ſtrenuus*. Sic *manu fortis* Corn. Nepos. Livius II. *cap.* LVI. *haud quiſquam* manu promtior *erat*, quomodo Curt. V. *c.* 1. num. 18. Lucan. II. *v.* 541. *Nec magis hoc bellum eſt, quam cum* Catilina *paravit Arſuras in tecta faces, ſociuſque furoris* Lentulus, exſertique *manus veſana* Cethegi. Multa de peculiari veſtitu *cinctutorum Cethegorum*, qui ſine tunica, brachio extra tunicam porrecto humeriſque nudatis, per peculiarem genti ſuae morem, inceſſerint Modius Lect. Novant. Epiſt. XLVIII. Turneb. Adverſ. XIX. *c.* IX. & XVI. Ferrar. de Re Veſt. I. *c.* IX. & Interpp. ad Horat. A. P. *v.* 50. ad quae tamen, ſi quid veri ſubeſt, Noſter non reſpexit.

IN CELERITATE PUTABAT. Guelſ. 7. *eſſe in celeritate putabat*. Gruterus non ad h. quidem l. ſed ad Cicer. I. Offic. *c.* XXI. MSS. Guilielmi ait legere: *Maximum bonum* celeritate *putabat*, habetque, addit, ſaventes Palatinos noſtros. Sed h. l. nihil de Palatinis monuit; & noſtri omnes Praepoſitionem mordicus tenent. Nec potuit aliter Criſpus, cui *puto* eſt quaſi *ponito*, ut monui ad *c.* II. n. 2. ubi ſimili ſtructura: *maxumam gloriam* in *maxumo imperio* putare. uti Caeſar V. Gall. *c.* XLIII. *Caeſar unum communis ſalutis auxilium* in *celeritate* ponebat. Plura ad Jug. *c.* LIII. num. 3. Blanditur Eccard. *max. bon. in maxima celeritate putabat*, ſed ex ingenio Gloſſatoris, ut expoſui ad *cap.* XXXVIII. extr.

CAP. XLIV. 1. EX PRAECEPTO CIC. Cujus mentio facta *c.* XLI. extr. *Ex* pro ſecundum habes *c.* VIII. n. 1. XLII. n. 3. alibi. Incert. 1. ordine mutato, *Ciceronis ex praecepto*.

POSTULANT JUSJURANDUM. Deeſt verbum Guelſ. 6. mutant Baſil. 2. Vinar. 1. Guelſ. 3. & 9. in *poſtulabant*. Supra pro *ab Lentulo* in Baſil. 1. eſt *At Lentulo*. Sed in Fabric. 1. etiam *poſtulant* cubat in cicatrice. Vereor aliquid ex his turbis in loco alioquin aperto. An *conveniunt, ab Lent. C. St. it. Caſſio epiſtolas dandum, quod ſignum ad* cet. *epiſtolas* facile elicias ex *poſtulans*, uti & *dandum* ex *jusjurandum*. Meminit tamen *jurisjurandi* etiam Cicero III. Catil. *c.* IV. cujus ſententia fuit, ut Idem *c.* V. teſtatur: *Allobrogum ſenatui & populo ſeſe, quae eorum legatis confirmaſſent, eſſe facturos*.

QUOD SIGNATUM. Eccard. *quod ſignum*, eleganter ſed non vere. *c.* XLVII. num. 3. mentio *ſignorum*, quae adjecta fuere litteris. Non vere, inquam, uti nunc locus habet; aliter veriſſima eſt lectio. Sed ſi *ſignatum* Salluſtii eſt, neceſſario exponendum, *quod* ſcriptum & *ſignatum*. Gloſſae MSS. *ſcriptum & ſigillatum*. Sic Caeſar I. Gall. *c.* XXXIX. *vulgo totis caſtris teſtamenta* obſignabantur. quod in eadem hiſtoria apud Flor. III. *c.* X. num. 12. *ut teſtamenta paſſim* ſcriberentur. Ea figura *defendere pacem, tutari pericula, declarare conſulem*; ubi itidem, ſi velis, verbum addere potes, & melior exiſtet ſenſus. item *copias armare*, pro *parare & armare*.

AD CIVIS PERFERANT. Baſil. 1. *civis*, non *cives*, quod ceteros occupavit. & is quidem paſſim, ſi non ſemper, antiquam ſcripturam repraeſentat. ceteri nonnumquam. ut *cap.* XXI. num. 5. *alacris* Senat. 1. *c.* XXXI. num. 1. *omnis* decem & plures. ita & *c.* LII. num. 12. Jug. *c.* LXXXI. num. 1. *communis* omnium *hoſtis*, ſic Guelſ. 3. & ſic idem Cod. *c.* XCVIII. num. 1. Sic Virg. I. Eclog. *v.* 72. *En quo diſcordia* civis *Perduxit miſeros*. Id. II. Eclog. *v.* 32. 33. *pluris* & *ovis*. vide ad ea loca Pierium, ſed maxime ad II. Aen. *v.* 490. Eadem terminatione apud Plautum dedere Curcul. A. V. Sc. III. *v.* 4. *omnis*; Trucul. Act. II. Sc. II. *v.* 1. & 3. *aedis*; Act. III. Sc. I. *v.* 5. *ovis*; Rud. A. I. Sc. I. *v.* 5. 6. *omnis* & *illuſtrioris*. Ex Cicerone etiam & Livio alii notarunt hunc declinandi modum. In Horatio vero Cuningami ſemper obſervatur. Eſt quoque apud Caeſar. III. Gall. *cap.* VIII. *eumdem omnis fortunae exitum eſſe laturos*: notavit Da-

ſacile eos ad tantum negotium impelli poſſe. Ceteri nihil ſuſpican- 2
tes dant : Caſſius ſemet eo brevi venturum pollicetur , ac paullo
ante legatos ex urbe proficiſcitur. Lentulus (cum his) T. Voltur- 3
cium quemdam Crotonienſem mittit ; uti Allobroge: prius , quam
domum pergerent , cum Catilina , data & accepta fide , ſocietatem
con-

Daviſius. Curtius x. *c.* ix. num. 21. *cum in perniciem ſuam nomine* abutentis *videret inimicos*, cum obſervatione Freinshemii. Sueton. Caeſ. *c.* iv. nutantis *ac dubias civitates :* ſic ibi & alibi ſemper Cod. Salmaſii. vide, quae ad eum locum Graevius pag. 777. Sic Commodianus *geneſis*, *ſilveſtris*, pro *geneſes*, *ſilveſtres* , vide H. Dodwelli Diſſ. de Commodiani aetate §. viii. adderem his ex veteribus Varronem vii. & viii. de L. L. Servium ad i. Aen. *v.* 112. Chariſ. i. pag. 28. Priſcianum vii. pag. 777. & alios quosdam ; niſi eos partim jam citatos a ſupra nominatis viderem, & otium mihi feciſſent Leonard. Malaſpina ad Cicer. iv. ad Attic. ep. iii. inter Comment. Manutii pag. iii. ſeqq. ed. Graevii, & Eminent. Noriſius ad Cenot. Piſ. Diſſ. iv. *cap.* iii. qui pluribus hunc inclinatum examinant .

ALITER. Barbare *alias*. Liv. ii. *c.* iv. *Evincuntque inſtando, ut litterae ſibi ad Tarquinios darentur ; nam* aliter *qui credituros eos , non vana ab legatis ſuper rebus tantis adferri? Datae litterae, ut pignus fidei eſſent , manifeſtum facinus fecere.* adde ſupra *c.* xxix. extr.

2. NIHIL SUSPICANTES DANT. Incert. 2. & a prima manu Academicus: *nihil* mali *ſuſpicantes ;* ſed Guelſ. 5. ne *nihil* quidem agnoſcit , niſi inter lineas. Dein Stuv. & Incert. 2. *dant jusjurandum*, quod ceteris pro Gloſſa inter verſus adhaeret ; Vinar. 1. a librario : *dant juramentum*. Gloſſa Fabr. 1. *Nihil aliud ſuſpicantes i. fraudis, idcirco dant jusjurandum.*

BREVI. Remenſ. 1. Guelſ. 4. & 8. *brevi tempore*. iterum ab interprete. Sic *c.* vii. num. 3. *quantum* brevi *creveris*. item Jug. *c.* xiii. n. 1. Et *brevi* pro *breviter* dici , obſervavit Chariſ. ii. pag. 176. Sed habemus plura Adverbia , quae ſunt Ablativi Adjectivorum , ut *multo* , *navi*, *falſo* &c. quae eodem pertinent. Noſtrates ſimili idiotiſmo: *in kurtzem*. Vinar. 2. at *paullo ante :* qui ſere perpetuo *ac* in *at* commutavit.

EX URBE PROFICISCITUR. Acad. ſine Praepoſitione *urbe proficiſcitur*.

3. LENTULUS CUM HIS. Guelſ. 3. *cum is ;* Sed in 5. & 9. haud leguntur hae voculae *cum his*. Cum *Allobrogum* mox fiat mentio , eorumque cum Catilina ſocietatis confirmandae, non plane ſunt neceſſariae. Sic Jug. *c.* cv. num. 2. *Is miſſus cum praeſidio equitum —— praeterea ſagittarii:* nempe *cum illis*.

T. VOLTURCIUM. Baſil. 1. Fabric. 1. Remenſ. 2. Senat. 1. Vinar. 2. Guelſ. 1. 3. 5. & 4. etiam, ubicumque prima manus adparet, cum ed. vet. *Volturcium* perpetuo: & ſic meliores libri apud Ciceronem iii. Catil. *c.* ii. & v. uti teſtantur F. Urſinus & I. G. Graevius. Comparant *Volſeium*, *Volcanum*, *Voltum*. Sic ſupra *Volgus* & plura hujuſmodi apud antiquos , qui eaſdem Vocales non geminabant. Reineſ. Claſſ. 1. Inſcr. 78.

MERCVRIO
CAIVS VOLTVRCIVS

& ſic apud Gruter. pag. 926. num. 19. Guelſ. 9. *Vulturio*. Sed alterum etiam libri vett. apud Flor. iv. *c.* i. n. 9.

QUEMDAM CROTONIENSEM. *Quemdam* omittit Incert. 1. Solet tamen hominum obſcuriorum nominibus addi, ut ſupra *c.* xl. ineunte. Incert. 2. *Cretonienſium ;* Heuſſ. *Trutonienſem ;* Baſil. 3. *Certonienſem !* Guelſ. 3. *Critonienſem ;* 12. *Cretenſem*. Sen. 2. *Cratonienſem*. Plutarch. & Appian. Κρωτωνιάτων vocant. *Croto* urbs Bruttiorum ad ſinum Tarentinum, hodie *Crottone*. Hinc *Crotoniatae* & *Crotonienſes*. Cellar. ii. *c.* ix. p. 923.

DATA ET ACCEPTA FIDE. Conſueta forma , qua Caeſar i. Gall. *c.* iii. inter ſe *fidem & jusjurandum* dant. Liv. xxii. *c.* xxii. Fide accepta dataque, *Saguntum redit*. xxviii. *c.* xxiii. *Fide* accepta dataque *perfugis*. *c.* xxxv. *Fide* data acceptaque *profectus retro Tarraconem eſt*. Hinc Dictys ii. *c.* xvi. *Finitimi populi ultro ad eum cum pace occurrere ; ac ne vaſtarentur agri dimidio fructuum pacti*, dant fidem *pacis* , *atque ab eo* accipiunt. Xenophon: δεξιὰς δόντες καὶ λαβόντες. Sed Dion. Halic. i. *c.* lviii. extr. πίστεις αὐτῶν ἀξιῶ δοῦναι καὶ λαβεῖν. ad hanc formam Ovid. xiv. Met. *v.* 271. *dicta acceptaque ſalute*.

SOCIETATEM CONFIRMARENT. Guelſ. 8. *firmarent ; 6. confirment*. Haeret hodieque imperitis quibuſdam , quod poſt Tempus Praeſens (*mittit*) Particulae etiam *ut* idem Tempus ſit aptandum. qui oppido falluntur. Caeſar i. Gall. *c.* iii. *in eo itinere* perſuadet *Caſtico*, *ut regnum in civitate ſua* occuparet. Cic. xiii. ep. xlvii. n. 1. *Sed tamen*, *ut* ſcires *eum non a me diligi ſolum*, *verum etiam amari ; ob eam rem tibi haec* ſcri-

4 confirmarent. Ipſe Volturcio litteras ad Catilinam dat, quarum exemplum infra ſcriptum:

5 *Quis ſim, ex eo, quem ad te miſi, cognoſces. Fac cogites, in quanta calamitate ſis, & memineris te virum; conſideres, quid tuae rationes poſtulent: auxilium petas ab omnibus, etiam ab infimis.*

6 Ad hoc mandata verbis dat: *Cum ab Senatu hoſtis judicatus ſit,*

ſcribo. Sic alii ſaepe. & Noſter ſupra *c.* XLI. n. 5. infra *c.* XLVII. n. 3. *Senatus* decernit, *uti* haberentur.

4. QUARUM EXEMPLUM. Vide ad *c.* XXXIV. extr. unde & conſtabit, cur *eſt* deleverim. nam & hoc loco Guelſ. 3. *erat* pro eo exhibebat. Ipſum litterarum exemplum legitur diverſum apud Cicer. III. Catil. *c.* V. hoc modo: *Qui ſim, ex eo, quem ad Te miſi cognoſces. Cura, ut vir ſis & cogita, quem in locum ſis progreſſus: & vide, quid jam tibi ſit neceſſe. Cura, ut omnium tibi auxilia adjungas, etiam infimorum.*

5. QUIS SIM. Incert. 1. Fabric. 2. Struv. Baſ. 1. & 3. Senat. uterque, Heuſſ. Vinar. 1. aliquot Guelferbytani: *Qui ſim*, quod rejecit Gruterus; cum tamen ſic edatur apud Cic. Divinat. *c.* VI. *te non novimus: neſcimus* qui *ſis. c.* XII. & qui *ſis, & quid facere poſſis, conſidera.* pro Roſc. Comoed. *c.* VI. qui *ſit, qui ſocium fraudarit & fefellerit conſideremus.* Sed ibi Cod. Francii *quis ſit.* uti apud C. Nep. *c.* VIII. *Domino navis*, qui *ſit, aperit:* alii *quis ſit.* Auſonius ad Syagrium, Praef. II. *v.* 2.

> Qui ſim, *qua ſecta, ſtirpe lare & patria*
> *Adſcripſi, ut noſſes, bone Vir, quicumque fuiſſem.*

Certe Baſil. 2. Eccard. Incert. 2. Guelſ. 1. 3. 5. & 9. Vinar. 2. Acad. cum ed. vet. *Quis ſim*. Novi differentiam, quam tradit Chariſius I. pag. 70. cum aliis. Sed cum ſine differentia dicamus *quot ſunt?* & *neſcio, quot ſint:* atque cetera in eamdem rationem; ferri ſaltem poterit hoc loco *quis ſim*, Gruteri melioribus libris ſuffultum. eo magis, quod nullam plane diverſitatem inter *qui* & *quis* agnoverit P. Nannius ad Cicer. II. Verrinam. Eadem confuſio eſt apud Ovid. IV. Triſt. eleg. I. *v.* 99. Virg. II. Eclog. *v.* 19. I. Georg. *v.* 3. Horat. I. Sat. IV. *v.* 41. Silium IX. *v.* 651. ubi plura Interpp. Incert. 2. *Quis ego ſim*, ut evitaret ſibilum; Fabric. 1. *Qui Sim* una voce h. e. *Quis ſim*, ut in Pandectis aliiſque vetuſtiſſimis Codd. ac lapidibus.

QUEM AD TE MISI. Incert. 1. pro Var. Lect. *mitto.*

FAC COGITES. Guelſ. 5. *Ea cogites.* invenerat librarius FA COGITES, & oblitus eſt C litteram eſſe bis audiendam; E autem pro F accepit. Fruſtra Incert. 2. Guelſ. 2. 7. 8. *fac ut cogites.* Cic. XVI. ep. XVIII. n. 5. Fac, *opus appareat.* alibi *fac me diligas* & ſimilia.

MEMINERIS TE VIRUM ESSE. Fabriciani, Struv. Vinar. 2. & Eccardianus: *memineris te eſſe virum*, quam poſituram vulgatae longe praeferrem, quae nimium languet; niſi ſpurium & inſititium judicarem verbum ipſum. eo abjeci. Sic Jug. *c.* LXXXVII. *ſperant laxius* futuros. Sic ſupra *c.* XL. num. 4. Jugurth. CIV. num. 12. adde XCII. num. 2. & quae ſupra ad *c.* XXVII. num. 1. Sed *memineris te virum* cum peculiari quadam ſuavitate dicitur, ut apud Auſon. Epiſt. XXII. *v.* 21. *Terram* infidelem, *nec* feracem *criminans.* Sicuti Virg. IV. Aen. *v.* 336. *dum* memor *ipſe* mei; ſic Catilinam *ſui*, tamquam *viri* jubet eſſe *memorem. Virum* hominem *ſtrenuum* & virture *praeditum* notare, dictum ad *c.* XL. num. 3. Cic. V. ep. XVII. n. 5. *Te ut hortarer, rogaremque, ut & hominem te, &* virum *eſſe* meminiſſes. Liv. XXIV. *c.* VIII. *Quilibet nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare poteſt: ubi ſaeva orta tempeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento navis, tum* viro *& gubernatore opus eſt.*

QUID TUAE RATIONES POST. Rerum tuarum ſtatus, tuum conſilium. infra *c.* LV. num. 3. *alienum ſuis* rationibus *exiſtimans.* Cicer. III. ep. II. num. 3. *ut, quibuſcumque rebus poteris, proſpicias* rationibus *meis.* & ſic ille frequentiſſime. vide Manut. ad I. ep. IX. pag. 80. & III. epiſt. V. p. 148. Idemque & *ratio mea*, de quo vide noſtra ad III. ep. VIII. n. 23. Vinar. 1. *ſcilicet auxilium petas* eet.

ETIAM AB INFIMIS. Guelſ. 10. *& ab infimis.* pro voce *infimis* aliud quid fuit primitus in Academ. Intelligit quodcumque genus viliorum hominum, maxime Servorum. Cic. I. Offic. *c.* XIII. *Meminerimus autem etiam adverſus* infimos *juſtitiam eſſe ſervandam. Eſt autem* infima *conditio & fortuna ſervorum.*

6. AD HOC. Incerti, Remenſes, Baſilienſ. 2. Acad. Guelſ. 8. aliique *Ad haec*, quam varietatem alibi jam notavimus, ut *c.* XIV. n. 2. XXI. num. 4. & infra aliquoties. Sed *ad hoc* Salluſtius ſcri-

Digitized by Google

ſit , quo conſilio ſervitia repudiet ? in urbe parata eſſe , quae juſſerit : ne cunctetur ipſe propius accedere .

C A P. X L V.

XLV.

His rebus ita actis, conſtituta nocte , qua proficiſcerentur, Cicero per legatos cuncta edoctus , L. Valerio Flacco & C. Pomtino Praetoribus imperat, uti in ponte Mulvio per inſidias Allobrogum comi- I

ſcripſit , ut Flor. II. *c.* VIII. nu. 17. I. *c.* XIII. n.4. ubi itidem quidam Codd. *ad haec* , alibi. Sic & apud Horat. I. Sat. VI. *v.* 87. confunduntur. Eodem ſenſu Curt. V. *c.* I. n.18. IX. *c.* X. nu. 13. ſed & ibi quidam Codd. alterum amplectuntur. Idem de Cicerone, Caeſare & Livio dicendum. Sed ſi Livius XLIV. *c.* XXXVII. hae notione *ad id* dicere potuit : *Conſul* , ſcribens, ad id , *quod pridie praetermiſiſſe pugnandi occaſionem videbatur , tunc quoque terere videbatur tempus ;* Nihil vitii in *ad hoc* ineſſe poteſt . pro Salluſtiano agnoſcit Lipſius in Tacit. I. Hiſt. *c.* VI. adde Stewech. ad X. Metam. Apulej. p.376. & *ad* pro *praeter* in alia etiam junctura ponitur , quod notat Gronov. ad Liv. XXVI. *cap.* V.

Mandata verbis. Ut Plancus Cic. X. epiſt. XIII. *plura etiam* verbo, *quam ſcriptura* mandata *dedimus* . plura ſupra ad *c.* XXXII. extr.

Hostis judicatus. Vide *c.* XXXVI. n.2.

Servitia repudiet. Rejiciat, Gloſſ. MSS. Guelf. 3. & a pr. man. Acad. *repudiat* . Mox Remenſ. I. Struv. Guelf. 4. & 7. *omnia parata eſſe, quae juſſerit* . male , ut probatum ad *cap.* XLII. nu. 2. & XXXII. nu. I. Mox *ipſe* delet Remenſ. I. Sed Guelf. 2. *ne cunctatur* , Baſil. 3. *nec cunctetur* . Supra *eſſe* omittit Heuſſianus & Senat. 2.

CAP. XLV. I. His rebus ita actis , constituta . Academ. *itaque ;* Incert. I. *peractis* . Praeterea geminantur Ablativi , quod nec Ciceroni , neque aliis novum eſſe , ad Cic. XV. ep. III. nu. 3. & ſupra ad *c.* XI. n. 4. docui . quibus jungas licet Spartian. in Vero *c.* II. *Quem ſibi Adrianus* aevo *ingraveſcente , morbis triſtioribus preſſus , peragrato jam* orbe *terrarum , adoptavit* .

Constituta nocte . Saepe verbum *conſtituere* omittitur, &, ſi ad ſequentia adglutines, hic etiam nemo deſideraret . At quando modo dicta obſervatio de pluribus Ablativis hic attenditur , recte Salluſtius addidit . Terent. Eunuch. A. III. Sc. IV. *v.* 3. *Dati annuli : locus* , tempus conſtitutum *eſt* . Juſtin. I. *cap.* X. *equum pridie* conſtitutam diem *ad eumdem locum dicit* . adde Jug. *cap.* LXVI. n.3.

Cuncta edoctus . Remenſ. 2. & Guelf. 9. *doctus* . vide ad *cap.* XLVIII. n. 3. Academ. *cuncta & edoctus* .

L. Valerio Flacco . Pro quo luculenta Ciceronis exſtat Oratio, ubi inter alia *cap.* XL. O nox *illa , quae paene aeternas huic urbi tenebras attuliſti -- cum ego te , Flacce, coelum, noctemque conteſtans* flens flentem *obteſtabar , cum tuae fidei optimae & ſpectatiſſimae ſalutem urbis & civium commendabam* . Mox copulam & non inficete omittit Gu. 10. vide *c* XLIII. nu. 2.

C. Pomptino . Sic quidem Guelf. 5. & pauci alii . At Baſil. I. Fabric. I. & 2. Senat. 2. Academ. Guelf. 1. 2. 3. 8. & 10. *Promptino* ; Vinar. 2. *Pruntino ;* Guelf. 12. & Henſſ. *Prontino ;* Guelf. 4. & 6. cum Senat. I. *Pontino ;* 7. *Prontio ;* Ed. vet. *Pruntio ;* Incert. 2. Vinar. I. & Guelf. II. *Promptinio ;* Inc. I. & Struv. *Prontinio* . Graeci Πομπτῖνος & Πομπτίνιος . Sed Lapides *Pontinius* . Manutio in Cic. IV. ad Att. ep. XVI. nomen ab urbe *Pomoetia* derivatum videtur , ut a *Gabiis* , *Gabius* , & inde *Gabinius ;* ſic a *Pomoetia* , *Pomptinus & Pomptinius* , ſive *Pontinius* . Scribo cum Grutero *Pomtino* ex optimis Codd. quibus *R* familiari errore in nominibus Propriis ex voce *Promtus* adhaeſit, & *P* propter enunciationem eſt adjectum , ut in *Sompnus* , *Dampnum* cet. vide Muret. & Lambin. ad Cic. III. Cat. *c.* II. Sigon. ad Liv. Epit. CIII. Cl. Graevius modo *Pomtinus* , modo *Pontinius* edidit in Cicerone , & hoc quidem ex lapidibus, ut teſtatur ad IV. Att. ep. XVI. p. 446. in Gronovii editione *Pomptinus* modo , modo *Pomtino* legitur : quam inconſtantiam non probo. Cicero hujus viri ſaepe cum laude meminit, & fuit ejus legatus, III. Fam. ep. III. Poſtea Allobroges perdomuit & triumphavit , de Prov. Conſ. *cap.* XIII.

Imperat. Admixtis precibus & obteſtatione, pro Flacco *cap.* XL.

In ponte Mulvio. Sic vetuſtiores noſtri Gu. I. & 5. Vinarienſes, Fabric. I. Baſil. I. Sen. I.

Digitized by Google

comitatus deprehendant: rem omnem aperit, cujus gratia mitte-
2 bantur: cetera, uti facto opus ſit ita agant, permittit. Homines militares, ſine tumultu praeſidiis collocatis, ſicuti praeceptum erat, occul-

& Heuſſ. Remenſ. 2. alii. At Incerti, Fabr. 2. Struv. Eccard. Guelf. 7. & 11. *Milvio*; Guelf. 8. *Mulvo*; 10. *Muliavio*; 4. *Milvo*; Remenſ. 1. *Millo*; Baſil. 2. *Mulino*. *Mulvio* defendunt etiam Gruteriani meliores, aliaque monumenta; Graeci etiam Μούλβιον ſcribunt, & ex potioribus membranis ubivis ita edidere viri docti. vide Victor. ad Cic. XIII. ad Att. ep. XXXIII. Bentlej. ad Horat. II. Sat. VII. v. 34. Jac. Gronov. ad Tacit. XIII. Ann. *cap.* XLVII. Salmaſ. & Ducker. ad Flor. III. *cap.* XXIII. n. 6. Gloſſa Guelf. 1. *Nomen pontis ab auctore, qui adhuc habetur*. Nimirum hodie *Ponte Molle*, haud procul ab urbe in Etruriam tendentibus. Quod addit de *auctore*, fuit is *Aemilius Scaurus*, Aurel. Vict. V. Illuſtr. *cap.* LXXII. Hinc ſuere, qui *Milvius* praeferrent. Sed ſi inde nomen corruptum eſt, potuit tam in *Mulvius* quam in *Milvius* corrumpi, uti ex *Medis*, *Mauri* facti Jug. *cap.* XVIII. n. 10. Confer. Cluver. II. Ital. Ant. *cap.* III. Borrich. Ant. Urb. Fac. *cap.* XVII. §. 2.

ALLOBROGUM COMITATUS. Plurium numero *comitatus* dixit, pro *comitatum*, ut Jug. *cap.* XLVI. n. 7. *equitatus*. ibi vide.

REM O. APERIT, CUJUS GRATIA. Guelf. 12. *rem o. aperit*, cujus rei *gratia*; ſicuti *cap.* LI. n. 40. *aliaeque* leges *paratae ſunt*, quibus legibus *exſilium permiſſum*. ubi plura. Dictys I. *cap.* XI. *Dein non multo poſt legatis* rem aperit.

ITA AGANT, PERMITTIT ILLIS ROM. Sic Gruterus ex MSS. & nimis licenter, ac incurioſe nimis Carrionem alioſque egiſſe, qui voces *permittit illis* ejecerint. Sane noſtri ad unum omnes agnoſcunt, etſi paullulum mutet Guelf. 6. qui *permittunt illis*. Sed *illis* non eſt in Baſil. 2. & pro eo Guelf. 8. & 11. a prima manu, ut & a ſecunda Fabric. 1. *illi*, hac diſtinctione: *ita agant, permittit. Illi homines milit.* faciliori profecto ſententia. Sed *illi* non eſt ab Salluſtio. qui enim locus erit Pronomini, cum Nomen circumſcribatur per voces *Homines militares*? ita Noſter *cap.* LIX. n. 6. Volebam primo verbum *permittit* ita accipere, quomodo *cap.* dict. n. 4. Sed ne ſic quidem cohaerent ſequentia, & omnia hiulca ſunt in Gruteri diſtinctione, quae nunc, ſublato Provocabulo *illis*, ita, ut edidi, apte ſeſe ſubſequuntur. Verum librarii aeque ac interpretes etiam alibi Verba in fine poſita male vexarunt, ut ſupra *cap.* XXIX. n. 3. *Ea per Senatum, more Romano, magiſtratui poteſtas maxuma* permittitur. ibi Codd. quidam poſt *maxuma* diſtinguunt. adde *cap.* XIII. n. 13. *Permittere* eſt hoc loco rem eorum judicio poteſtatique tradere, ut *cap.* XXX. n. 5. Locus plane geminus eſt Jug. *cap.* CIII. n. 3. *agendarum rerum & quocunque modo belli componendi licentiam* permittit. Illi *mature* cet. Livius XXIV. *cap.* XIV. *auctores fore univerſos Patres, quos conſultos ab ſe de libertate eorum, ſibi* permiſiſſe. Id. XXVII. *cap.* X. Permiſſum *ab Senatu iis cum eſſet*, agerent, facerentque, *ut e rep. ducerent*. adi et Gronov. IV. Obſervat. *c.* II. & Pronomen quidem alibi etiam Noſter omittit, vide ad *cap.* XXXVIII. n. 3.

2. HOMINES MILITARES. h. e. magnum militiae uſum habentes, exercitati in rebus bellicis. Livius III. *Nihil ea res animum militaris viri, & multos experti caſus imminuit*. Idem XXIV. *cap.* XXIII. *Interim* juvenes militares, *et adſueti militibus crimina ferebant in ſenatum*. adde ad *cap.* LIX. n. 6. ubi & de verbo *permittere* alia n. 4. Unde magis apertum eſt, haec neceſſario de *Praetoribus* intelligenda, & noſtram emendationem recipiendam eſſe. Nam quod ſtatim ſequitur *praeſidiis collocatis*; nec memoratur, quae adſumſerint praeſidia, id fit ex more Criſpi, de quo ad *cap.* XXVIII. numero 3.

PRAESIDIIS COLLOCATIS. Sic fere *cap.* LV. n. 2. Ipſi nempe Praetores ſecum multos fortes viros, ſine cujuſquam ſuſpicione, eduxerunt; & Cicero delectos juvenes ex praefectura Reatina praeſidio cum gladiis miſerat. Atque illi in proximis villis ad pontem Mulvium ita bipartito fuerant, ut Tiberis inter eos, & pons intereſſet. Cic. III. Cat. *cap.* II.

PONTEM OBSIDUNT. Sic Fabric. 1. Academ. Remenſes, Heuſſ. Vinar. 1. Senat. 1. Incert. 2. Baſil. 1. & 3. Guelf. 2. 3. 5. 8. 9. & ſic Giſan. ad Lucret. p. 385. ex vet. cod. Sunt ſane plurima, quae vulgo ad ſecundam Conjugationem referuntur, antiquis in tertia uſurpata, ut *Conniveo*, *connivo*; *Ferveo*, *Fervo*; *Strideo*, *Strido* & plura, quae enumerat Priſcian. IX. p. 866. et Voſſius III. Anal. *cap.* XXXV. adde Non. Marc. *cap.* VIII. Diomed. I. p. 378. Quomodo ea *obſidio* facta, Cicero in ſuperiori nota docuit. de verbo dixi ad *cap.* XXXVII. n. 2.

3. Ad

occulte pontem obſidunt. Poſtquam ad id loci legati cum Voltur- 3
cio venere, & ſimul utrimque clamor exortus eſt; Galli, cito co-
gnito conſilio, ſine mora praetoribus ſe tradunt. Volturcius primo, 4
cohortatus ceteros, gladio ſe a multitudine defendit; dein, ubi a le-
gatis deſertus eſt, multa prius de ſalute ſua Pomtinum obteſtatus,
quod ei notus erat; poſtremo timidus, ac vitae diffidens, veluti
hoſtibus, ſeſe Praetoribus dedit.

CAP.

3. Ad id loci. Guelf. 6. & 7. *ad id locum*. Stolide. *id loci* certae magis demonſtrationis cauſſa dicunt, quod non vulgariter docuit Varro apud Chariſium I. p. 84.

Cum Volturcio venere. Variant MSS *venerunt* & *venere*. Sed Guelf. 3. *pervenerant*. Cl. Waſſius ex duobus notavit *veniunt*, quod ſeſe nobis non obtulit; ſine dubio hoc rectius. vide ad Jug. *cap.* LII. n. 3.

Et simul utrimque. Copula abeſt ab Academ. Baſil. 3. tribus Guelferbb. & nuperis aliquot edd. Eam pro ſuperflua habet etiam Cl. Iſelius. *Utrimque* Gloſſae MSS. exponunt *ex utraque parte pontis*. Mox Guelf. 10. *clamor factus eſt al. exortus eſt*: ſic ille in contextu.

Galli cito cognito consilio. In tribus poſtremis vocibus aliquid ſpurium latere judicat Gruterus. Putſchius delet particulam *cito*, quam nec Guelf. 3. agnoſcit. Mihi *cognito* potius a Gloſſa videtur, & in vocula *cito* latere arbitror aliquod antiquum vocabulum. An fuit *ſcito conſilio?* *Scitus* certe non eſt inauditum, & Fronto p. 1331. Sciens *qui ſcit*; Scitus *qui ſcitur, vel feſtivus*. Id exponerem *Galli cum ſcirent conſilium*, ſive *gnari conſilii*. Cui haec conjectura non probatur, & ſcio paucis probabitur, me habebit adſeclam, quando Putſchium & Guelf. 3. ſequetur.

Se tradunt. Infra: *velut hoſtibus, ſeſe praetoribus* dedit. quaſi *tradere* eſſet amicum. Utroque promiſcue utuntur. Curt. v. *cap.* VI. n. 16. *Inde per colloquia captivorum paullatim feritate mitigata*, tradidere *ſe regi; nec in* deditos *gravius conſultum*. C. Nepos Milt. *cap.* II. *ex pacto poſtulant, ut ſibi urbem* tradant. *illi enim dixerant, cum vento borea domo profectus eo perveniſſet, ſeſe* dedituros. adde Cl. Bentlej. ad Horat. III. Od. v. *v.* 33.

4. Cohortatus ceteros. Guelf. 7. *cohortatus cunctos*. Academ. *cotartus ceteros*. errores librariorum.

Ubi a legatis desertus est. MSS. omnes *deinde*; Sed Gruterum ſequimur; non vero ita, ut etiam particulam *ubi* pro ſuperflua habeamus. vide ad *cap.* XXXIX. n. 4. et XLII. n. 4. Sed verbum *eſt*, quod illi odioſum, non legitur in Guelferbb. 3. quare delevi. vide *cap.* XXXVIII. num. I. *deſertus* in tali re non ſine vi accipiendum, ut apud Livium XXVI. *cap.* XIII. *Et Hannibal fortes ſocios ſciet abs ſe* deſertos *ac proditos eſſe*. Caeſar. II. Civ. *cap.* XXXII. Deſertos *enim ſe ac proditos a vobis dicunt*.

Multa prius d. s. s. P. obtestatus. Baſil. 2. *multum*. Male. pluribus comprobavi ad *cap.* XXVII. n. 3. D. Marcus *cap.* V. *cap.* 10. Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλά. Et ſic quidem Graeci ſemper; Latini haud raro. *De ſalute* eſt *propter* ſalutem. Alii efferunt per *ſuper*. Proprie *quod ad ſalutem*. Jug. *cap.* XXII. extrem. de *omnibus rebus legatos Romam miſſurum*. Curt. x. *cap.* v. n. 13. *Iterum non* de *regno Aſiae, ſed* de *rege ipſis ſanguinem eſſe fundendum*. Sic alii. Hinc Tertullian. de Anim. *cap.* XIII. De *ſingularitate famoſum*, de *poſteritate monſtruoſum*. Alia ad Ciceronem.

Quod ei notus erat. Guelf. 6. *eo quod*; 9. *ei* haud agnoſcit, idque locum mutat in Baſil. I. Academ. aliis, ubi *quod notus* ei *erat*. Remenſ. I. *fuerat*: Scribe: *quod ei notus*, reciſo Verbo Subſtantivo, ut ſupra *c.* XL. n. 2. *quod in Gallia negotiatus*.

Ac vitae diffidens. Fabric. 2. *ac* ſaluti *diffidens*; ſed punctis poſtea, veluti obelis, confixa eſt iſta vox, & ſuperimpoſita *vitae*. Guelf. 7. & 8. *vitae ſuae*. pueriliter. vide ad *c.* XXXV. n. I. *diffidens* Gloſſae MSS. reddunt *exſpes*. Cicero etiam *diffidens* & *deſperans* jungit. Sueton. Caeſar. *cap.* III. extr. *Cum* ingenio *ejus* diffiſus, *tum* occaſioni, *quam minorem opinione offenderat*. Proprie eſt, non credens, vitam fore ſalvam. dixi ſupra ad *c.* XXXI. n. 3.

Sese Praetoribus dedit. Guelf. 9. & 10. *ſe*, 4. & 10. *tradit*; 11. *tradidit*. Sed *dedit*, quod idem notat n. 3. recte hic legitur, per id, quod monitum ad *c.* XL. n. 3.

CAP. XLVI.

XLVII.
1 QUibus rebus confectis omnia propere per nuncios Conſuli de-
2 clarantur. At illum ingens cura atque laetitia ſimul occupavere. nam laetabatur, conjuratione patefacta, civitatem periculis ereptam eſse: porro autem anxius erat, in maxumo ſcelere tantis civibus deprehenſis quid facto opus; poenam illorum ſibi oneri; im-

CAP. XLVI. 1. QUIB. REB. CONFECTIS. Ciacconii liber *ita confectis*, quomodo Incert. a. & a manu ſecunda Guelf. 9. unde apparet, quae illius Codici fides habenda ſit. Mox *per nuncium* habet Guelf. 1. 11. Superfluum tamen, utrum receperis, non eſt. Cum ſimili additamento Cicero alique *litteris, gemitu, vultu declarare*. Cic. V. epiſt. VIII. n. 5. *Quae ſint acta, quaeque agantur, domeſticorum ſibi* litteris declarari *puto*. *Conſuli* locum mutat in Academ. Sed Remenſ. 1. plane omittit.

2. CURA ATQUE LAETITIA SIMUL. Imitatur locum, &, quae ſequuntur, verba *laetabatur* & *anxius erat* egregie confirmat Tacit. I. Ann. *cap.* LII. in. *Nunciata ea Tiberium* laetitia curuque *adfecere: gaudebat oppreſſa ſeditionem; ſed quod largiendis pecuniis & miſſione feſtinata favorem militum quaeſiviſſet, bellica quoque Germanici gloria* angebatur.

NAM LAETABANTUR, INTELLEGENS. Sic ſcripti omnes omnino & ed. vet. aliaeque: et tamen fuere, qui partim hanc trigam plane abjicerent; partim Particulam *Nam* jugularent. Sed Particulam facile tolerabimus, quae habet vim declarativam, & quam Donatus ad Ter. Hec. A. I. Sc. II. obſervat, inceptivam. Et hoc pacto adhibuit Noſter *cap.* XI. n. 2. XXXVIII. n. 1. alibi. adde Terent. Andr. A. I. Sc. I. *v.* 24. Liv. XXIX. *cap.* VIII. Verum *intelligens* manifeſta Gloſſa eſt, quam, volente Grutero, expunxi: adſtipulante Guelf. 5. ubi *Nam intellegens laetabatur*. Sic mox *dubitans*. Palmerio autem ſi obſequeris, nihil facies reliqui. Iſte mirum tam contra alia, quam contra Jug. *cap.* XXV. n. 6. & 7. peccat.

PORRO AUTEM. Has voculas interfici jubet Gruterus. non pareo; etſi *autem* non legatur in Heuſſ. nec in Senat. a. Jug. *cap.* XXV. n. 6. *Timebat iram ſenatus* - Porro *animus cupidine caecus ad inceptum ſcelus rapiebat*. Sic Cic. III. Verr. *cap.* XXXI. & Terent. Adelph. A. V. Sc. IV. *v.* 4. *porro autem*. adde notam ad Cic. VI. ep. VII. n. 10. Bernegger. ad Juſtin. IX. *cap.* IV. n. 6.

ANXIUS ERAT, DUBITANS. Sic quidem ſcripti noſtri & ed. vet. Sunt tamen recentiores edd. quae jam omittunt verbum *dubitans*, quod hic plane otioſum eſt. Verbum *anxius erat* involvit illud *dubitare*; ut ſupra τὸ *laetari* comprehendit *intelligere*. vide ad *cap.* XXI. n. 3. Sic modo *cap.* XLIV. extr. *adhoc* mandata *verbis* dat: *quo conſilio ſervitia repudiet?* Jug. *cap.* VI. extr. *ne qua ſeditio aut bellum oriretur*, anxius erat. infra *cap.* LII. n. 25. *vos cunctamini*, quid *faciatis?* ubi vide. Livius XXVII. *cap.* XLVII. *duos profecto conſules eſse, & quonam modo alter ab Annibale abſceſſiſſet*, cura angebat. Juſtin. XXIII. *cap.* III. Anxius *tam* ambiguo *periculo*, incertuſque quid *ageret*, *vel* quibus *primum ſubveniret*, *in utrumque pronus conſultabat*. ubi Juſtino quidem permittendum, ut addat *incertuſque*; Sed talia reſpuit Criſpus.

QUID FACTO OPUS ESSET. Fabriciani, Baſil. a. Vinar. 1. Guelf. 3. & 7. *quid facto opus ſit*. Utrumque nihil eſt, & delendum. *Quid* latine dicitur, pro *quo facto*. Sic Cicero & Plautus Pſeud. A. I. Sc. III. *v.* 2. *Quid mihi es auctor*. A. IV. Sc. VII. *v.* 70. Quid *nunc mihi es auctor, Simo*. aliter Terent. Andr. A. I. Sc. I. *v.* 72. Quid *verbis opus eſt*.

SIBI ONERI. Intolerabilem, maximo *incommodo* fore. Sic ſupra *cap.* X. n. 2. *iis otium, divitiae, optandae aliis*, oneri *miſeriaeque fuere*. ibi vide. Vinar. 1. *poenam ſibi illorum*. Forte vacat Pronomen.

PERDUNDAE REIP. Codd. quidam, teſte Glareano, *produndae reip.* Noſtri ſilent: & edita eſt ſignificantior. vide Jug. *c.* XXXI. n. 17. Ed. vet. Incert. a. & Vinar. 2. *perdundae reip.* cauſsam *fore*. Unde in opinione mea confirmatus ſum, ſecundo caſu potius, quam tertio ea verba accipienda eſſe, ut ſupra *cap.* VI. n. 7. *regium imperium, quod initio* conſervandae libertatis *atque* augendae reip. *fuerat*. eo magis, quod Noſter Caſus diverſos conjungere amat. vide ad *cap.* XXXIII. num. 1. notata.

FORE CREDEBAT. Palmerio & Grutero ſupervacuum viſum Verbum *credebat*; Secutae ſunt

impunitatem perdundae reipublicae credebat. Igitur confirmato ani-
mo vocari ad ſeſe jubet Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabi- 3
nium, item Q. Coeparium quemdam Terracinenſem, qui in Apu-
liam ad concitanda ſervitia proficiſci parabat. Ceteri ſine mora ve-
niunt: Coeparius paullo ante domo egreſſus, cognito indi- 4
cio, (ex urbe) profugerat. Conſul Lentulum, quod praetor 5
erat

ſunt Edd. Hackiana, Criſpini, aliae, quae, quod illis ſupervacuum viſum, ex contextu proſcripſere. Neque vero ullum in ſcriptis & impreſſis vetuſtioribus praeſidium habent. Noſtri certe ſancte *credebant* cuſtodiunt. At *fore* non comparet in Guelf. 10. & hoc potius damnandum videtur. ſic certe nemo in pollerum contra alterum hiſcet aut muſſabit. Sic Jug. *cap.* LXXVI. nu. 1. *Sed rex nihil jam Metello* infectum *credens*. *cap.* CIII. nu. 7. *copias, fidem, magnitudinem regis ſui, & alia, quae aut* utilia, *aut* benevolentiae *credebant*, *oratione extollunt*. ibi itidem turbarunt. adde ſupra *cap.* XXVII. n. 1. infra *cap.* XLVIII. n. 2.

3. CONFIRMATO ANIMO. Qui adhuc anxius & aeſtuans fuerat. Catullus Carm. LXXV. v. 11.

Quin te animo obfirmas, *teque iſtinc uſque reducis?*

Ovid. Remed. Am. v. 245.

Si niſi firmata *properabis* mente *reverti*. Cic. v. epiſt. XXI. nu. 11. *Sed plane* animus, *qui dubiis rebus forſitan fuerit* infirmior, *deſperatis* confirmatus *eſt multum*.

ITEMQUE COEPARIUM TERRACIN. Copulam *que* fide Guelf. 1. & Academici delevi, qua hic nihil magis opus erat, quam *cap.* XLII. n. 1. & 3. XLIV. n. 1. Prognata ea hoc loco ex Praenomine *Quinto*: (vide *cap.* XLI. n. 4. item *cap.* LVII. n. 2.) Sic enim eſt in Remenſ. 1. & edd. aliquot: *itemque Q. Ceparium Terracinenſem*. Sed Cicero III. Cat. *cap.* VI. *Marcum* adpellat: quae differentia in Nominibus etiam aliis inter Salluſtium & Ciceronem obſervatur. Praeterea Incet. a. Struv. Baſil. 3. Guelf. 1. 7. & 8. addunt *quemdam*; & ſic Codex Mureti, quem laudat ad Cicer. l. c. Igitur locus ita legendus: *item Q. Coeparium quemdam Terracinenſem*. Sic ſolet Salluſtius. vide *cap.* XLIV. nu. 3. *Coeparium* ſcribit Baſil. 1. *cap.* XLVII. etſi hoc loco, ut plurimi, habeat *Ceparium*. Sed Fabric. 1. cum tribus aliis *Ceparium*; neque tamen id conſtanter. Denique *Terracinenſem* ſcribunt Remenſ. Incert. Fabric. Vin. 1. Eccard. Gu. 1. 2. 5. & 9. Alii *Teracin.* *Tracin.* Sed ed. vet. & Vin. 2. *Terraconienſem*; Senat. a. *Terracunenſem*; Caſtalio vero, Cluverius, alii *Tarracinenſem* ſcribi volunt; Contra F. Urſinus *Terracenenſem* probat. Editam ſcripturam Gruterus praefert, eaque adparet in melioribus libris Vibii Sequeſtri, Plinii, aliorumque. Confer de *Tarracona* Hiſpaniae, & ſimili in eo nomine varietate Salmas. & Caſaub. ad Spart. Adrian. *cap.* VII. De *Terracina* autem oppido Latii, olim *Anxur* dicta, pluribus Cluver. III. It. Ant. *cap.* VII. p. 1009. Cellar. II. *cap.* IX. p. 812.

IN APULIAM. Guel. 3. 9. & 10. *in Apulia*.

PROFICISCI PARABAT. Guelf. 12. *ad c. ſervitia properabat*: & in margine addit *proficiſci*. editum habes Jug. *cap.* XXII. n. 1.

4. CETERI SINE MORA VENIUNT. Fabric. 1. Baſil. a. Eccard. Guelf. 6. *conveniunt*. quod mihi magis placet, quam vulgatum, ſtatim nu. 5. iterum audiendum. Et eſt loco aptum, ubi de pluribus, qui veniunt, ſermo eſt. de quo vide ad *cap.* XLVII. n. a. mox Guelf. 11. *domo* ſua *egreſſus*. Lege Cic. III. Cat. *c.* III. ubi Lentulum tardiſſime omnium venientem exagitat.

COGNITO INDICIO EX URBE PROFUGERAT. *Indicio* i. manifeſtatione Conjurationis, *c.* XLVIII. n. 6. *Ex urbe* in fido Baſil. 1. non legitur, niſi per modum explanationis inter lineas: *ſc. ex urbe*. & in Fabric. 1. voces *indicio ex urbe* ab initio non fuerunt: relictum tamen ſpatium, quod ſufficeret τῷ *indicio*; Sed alio atramento eadem, ut videtur, manus tres iſtas voces in illud ſpatium compegit. Fabric. 2. *ex urbe fugerat*. Lego itaque: *cognito indicio profugerat*. Sic Jug. *cap.* LXVII. nu. 3. *unus Turpilius* profugit *intactus*. *cap.* LIV. nu. 10. *nemo omnium intactus* profugit. Vellej. II. *c.* LIII. *Pompejus profugiens*: cur non addis *ex acie*? Terent. Heaut. A. III. Sc. II. v. 17. *gnatus ejus* profugit *inopia*. adde & hic, ſi diis placet, *domo*. Curt. VII. *cap.* 1. nu. 10. *nam Polemon, minimus ex fratribus, cum Philotam torqueri comperiſſet*, profugerat. Sic Cicero, Livius, alii, ſine addito termino. Conſidera demum Criſpum ſcripſiſſe modo: *domo egreſſus*, & paullo inferius *c.* XLVII. extr. de hoc Coepario: *nam is paullo ante* ex fuga *retractus erat*: indeque magis confirmabitur, recte deleri voculas *ex urbe*.

5. IN SENATUM PERDUCIT. Fabric. a. Guelf.

erat, ipſe manu tenens perducit; reliquos cum cuſtodibus in ..-
6 dem Concordiae venire jubet. Eo Senatum advocat, magnaque frequentia ejus ordinis, Volturcium cum legatis introducit: Flaccum Praetorem ſcrinium cum litteris, quas a legatis acceperat, eodem adferre jubet.

CAP.

3. & 11. *in ſenatu*; Guelf. 7. *perduxit*; Baſil. 2. & Guelf. 9. *producit*. Sed haec levia. Grave iſtud & ad dignitatem Salluſtii, deleri voculas *in ſenatum*. non tantum eo, quod aliquot ſcripti apud Rivium & Vvaſſium cum edd. Venetis ita jubeant: ſed etiam quod vix in Cicerone ferendus foret hic cumulus: *in ſenatum, in aedem Concordiae, eo eodem*. Atque ſi ſenſus non reſponderet, poſſet adſumi ex ſequenti *in aedem Concordiae*, quam Figuram adnotavi ſupra ad *cap.* III. n. 1. XXXVI. n. 5. Sed *perducere* eſt per ſe verbum termini, ſive notans *ductum in* aliquem locum: Hinc ſaepiſſime praeciſe ponitur. Curt. III. *cap.* III. n. 4. *quod Alexandrum, depoſita regia veſte in Perſico & vulgari habitu* perductum eſſe *vidiſſet*. ſupra dixerat: *Alexander* adduci ad ipſum *viſus eſt*. Juſtin. II. *cap.* XIII. *Ille perculſus nuncio tradit ducibus milites* perducendos. Id. XII. *cap.* V. *Interea unus ex amicis Darii vinctus* perducitur. ad quem locum plura Gronovius: ut & ad Liv. XXX. *cap.* XII. Silius XV. *v.* 102. *Caſta mihi domus & celſo ſtant colle penates: Ardua ſaxoſo* perducit *ſemita clivo*. Nam etiamſi in his diverſae notiones concurrant, id tamen commune habent, quod *terminus ad quem* non exprimitur, quem proprietas requirit. Sic ſupra *cap.* XI. n. 2. *niti*, *contendere* praeciſe dicit: ubi alia protuli. Sic vulgata illa *Deportatus eſt*, *Profugit*, ſimilia tractantur. Capitol. Marco *cap.* XXVI. Deportatus eſt *Heliodorus filius Caſſii*. confer ſupra *cap.* IX. extr.

IN AEDEM CONCORDIAE. Plura *Concordiae* templa Romae fuerunt: hic vero illud intelligitur, quod Furius Camillus dictator vovit, eratque ad Capitolii adſcenſum, forum comitiumque ſpectans. Plutarch. in Camillo p. 151. Ovid. I. Faſt. *v.* 640. Auguſt. III. Civ. D. *cap.* XXV. adde Nardin. Vet. Rom. V. *cap.* XI. Marlian. Rycquium alios. Saepe ejuſdem meminit Cicero: & in templis quidem ſenatum fuiſſe habitum, notum eſt. vide c. XXXII. n. 1.

VENIRE JUBET. Guelf. 6. *veniret*. Sic ſaepiſſime in MSS. B. Jug. aliorumque auctorum & apud Noſtrum mox *cap.* XLVIII. nu. 3. adde Graev. ad Sueton. Aug. *cap.* XLIV. ubi vulgo *venirent*, pro *venire* circumferunt.

6. EO SENATUM ADVOCAT. Incert. 2. *convocat*; Guelf. 1. *advocavit*. *Advocare* in hac re frequens, uti apud Cic. in Vatin. *cap.* VII. alibi.

MAGNAQUE FREQUENTIA. Guelf. 3. *magna quedem frequentia*. libenter copulam delerem. Frequens Senatus in laude, & in gravioribus conſultationibus. Latinitate eadem Sueton. Aug. *cap.* XCVII. *Cum luſtrum in campo Martio* magna *populi* frequentia *conderet*. Vinar. 1. *magnaque frequentia ejus ordinis ſenatorii*, ex Gloſſa; quibus paſſim Codex ille deturpatus eſt.

SCRINIUM CUM LITTERIS. *Scrinium* notat cum Tabularium ſeu Archivum, ubi decreta & epiſtolae authenticae ſolent adſervari Plin. X. epiſt. LXXI. tum loculos, ſeu receptacula quaedam epiſtolarum, quibus tabellarii utuntur, ut litteras ſine damno perferant. Seneca II. de Ira *cap.* XXIII. ad fin. Vvaſſio etiam citatus: *Fecit hoc & C. Caeſar, ille qui victoria civili clementiſſime uſus eſt. cum* ſcrinia *deprehendiſſet Epiſtolarum ad Pompejum miſſarum*, cetera. Sic Plin. VII. H. N. *cap.* XXV. adde Iſidorum XX. Orig. *cap.* IX.

EODEM ADFERRE JUBET. Incert. 2. *eodem loco*; Guelf. 1. *aſtante eodem*; Eccard. *ibidem*; Vinar. 2. & ed. vet. *eidem*. Miraberis vacillantes ſcribas; cum hodie *eodem*, pro *in eumdem locum*, & hic quidem *in aedem Concordiae*, nemini obſcurum eſſe ſoleat. Neque vero ex Gloſſis ea omnia non magis, quam *eodem* orta dicere praeſumo. Vinar. 1. *eodem* afferri *jubet*. Sed jubet non ſatis gratum auribus, quod in fine n. 5. eſt poſitum, & pro more Salluſtii, quamvis alia Conſtructio interponatur, poteſt ſubaudiri. vide notas ad c. XVI. n. 2. XXIX. nu. 3. XXXVIII. nu. 1.

CAP.

CAP. XLVII.

XLVIII.

VOlturcius interrogatus *de itinere*, *de litteris*, *poſtremo quid*, 1
aut qua de cauſſa conſilii habuiſſet? primo fingere alia, diſſimulare de conjuratione; poſt ubi fide publica dicere juſſus eſt, omnia, uti geſta erant, aperit: *paucis ante diebus a Gabinio & Coepario ſocium adſci-*

CAP. XLVII. 1. Quid, Aut qua de caussa C. h. Expone: *quid conſilii*, *aut qua de cauſſa* id conſilii *habuiſſet*. dixi pluribus excursu V.

Fingere alia. Guelf. 5. *fingerebat alia*, *diſſimulavebat de conjuratione*: eo more librariorum, de quo ſupra ad *cap.* XLII. n. 2. Sic D. Nazarii membranae in Floro 1. *cap.* XIII. n. 3. *inlatumam*, pro *inlatum* vel *inlatam*. ibi vide Salmaſium, ut & ad *cap.* III. nu. 8. adde Jug. *cap.* LXVIII. n. 3. XCVII. n. 3. C. n. 4. CI. n. 11. Supra *cap.* XXX. num. 3. Praeterea *fringerebat* iſtc Guelf. 5. ſed, quod notandum, hoc loco jam alia manus, quam iſta antiquiſſima, incipit. Ille, ut Guelferbytani omnes praeter duos, ut Fabriciani, Acad. Incerti, Baſileenſes, Senatorii, Heuſſ. Struv. Eccard. ignorat τὸ *omnia*, quod quaedam edd. temere adjiciunt; nec eſt in ed. vet. neque Venetis vetuſtiſſimis. quaſi vero ſemper cum formulis loquendum ſit auctoribus. Noſter III. Hiſt. Orat. Macri Licinii: *dicta* alia: *ſed certatum utrimque de dominatione.*

Dissimulare de conjuratione. Melius *de conjuratione*, quam *conjurationem*, ut Jug. *cap.* LXXXIV. n. 3. *Neque illi Senatus* de ullo negotio *abnuere audebat*. Supra *cap.* XXX. n. 6. *indicare* de *conjuratione*. & ſic *cap.* XLVIII. n. 3. & 5.

Fide publica. *Data* addunt Guelf. 7. 8. 9. 11. Remenſ. 1. Incerti, Struvian. & Baſil. 2. Sed Fabric. 1. a prima manu, Baſil. 1. & Guelf. 4. & 10. *poſt ubi* fidei publicae *dicere juſſus eſt*. Eccard. *fidi p. Fide* autem ſubintelligendo *data* ſaepe dici, vel ex Noſtro conſtat. vide Jug. *cap.* XXXV. n. 7. & ſupra *cap.* XXIV. nu. 2. Seneca IV. Beneſ. *cap.* XXXV. *quidquid mutatur libertatem facit de integro conſulendi & me fide liberat*. Gronovius recte *fide data liberat* interpretatur. quem vide. *Fidem* autem *publicam* dabat Conſul, jubente Senatu. infra *cap.* XLVIII. n. 3. Cic. III. Cat. *cap.* IV. *Introduxi Volturcium ſine legatis: fidem ei publicam* juſſu ſenatus *dedi*. Sanctiſſime illa ſervata. Quinctil. Declam. CCLXVII. *Ego* publicam *adpello* fidem, *quae inter piratas ſacra eſt: quae inter armatos hoſtes inducias facit: quae deditarum civitatum jura conſervat*. Conſtructio praeterea eadem, quae *cap.* XLIII. nu. 1. *eo ſigno*. ibi vide. nec non ad *cap.* XXXVI. nu. 5. *duobus Senati decretis*.

Aperit, docetque. *Docetque* recte abeſt a Baſil. 1. abeſt etiam ab ed. Hackiana, illa quidem, quae, quidquid mutatum ſit, ex Cod. vet. deſumtum profitetur: eam ſecutae ſunt, quae ſolent, edd. Gruterus vero cum adſeclis & ſcriptis ac edd. vetuſtis retineat. Sed peſſime. *Aperit* iſtud verbi involvit, ut ſupra *c.* XLIII. n. 3. *querebatur*. *cap.* XXI. nu. 3. *polliceri*. *cap.* XXXI. nu. 7. *poſtulare*: ubi cum MSS. itidem *dicitque*, *dicens* immitterent, alia adnotavi. Similia commenta ſcribarum etiam infra ſuſtuli, de quibus ad Jug. *cap.* CIX. n. 3. Seneca 1. Controv. II. p. 101. *Marillius cum* deſcripſiſſet, *dignationem puellae magnam fuiſſe*, *altius quiddam ſuperbiuſque vultu ipſo praeferentem*. ibi conſulas Schulting. pag. 91. Petron. *cap.* XXXIII. *Deinde ut* audivi *veterem convivam*: *hic neſcio quid boni eſſe debet*. *audivi* ſcilicet *dicentem*, inquit Burmannus, & pluribus illuſtrat, quem & vide ad ea Quinctil. Declam. CCCV. p. 590. *Jugulum contumaciter parabant*: *Jam pridem mortem contempſimus*. Et *aperire* multo maxime huic Ellipſi favet. Corn. Nepos Att. *cap.* IX. *maximum quaeſtum exiſtimans*, *memorem gratumque cognoſci*; *ſimulque* aperire, *ſe non fortunae*, *ſed hominibus ſolere eſſe amicum*. & ne porro incertus ſis, adde ſupra *cap.* XIII. n. 3.

Se paucis ante diebus. *Se* non eſt in Academ. nec Guelf. 10. & ab iis additum cenſeo, qui nobis *docetque* dederunt. Sic ſupra *cap.* XVII. extr. & XXXI. n. 7. ubi vide. adde infra *cap.* LVI. n. 4. Fabric. 1. *ſe ante paucis diebus*; Vinar. 1. *ſe ante paucos dies*; Baſil. 2. *ſe a paucis ante diebus*; Sed Vinar. 2. & ed. vet. cum Gloſſa: *ſe tranſactis paucis ante diebus*. *Ante* Adverbium eſt, ut apud Ciceronem *anno ante*, *quatriduo ante*, & male ſibi perſuaſiſſe videtur Servius in 1. Eclog. *v.* 30. Ablativum ab ea particula pendere. Confer notam ad *cap.* XXXVI. nu. 2.

Socium adscitum. Incert. 2. Guelf. 6. 7. 8. 9. Baſil. 3. *accitum*; Vinar. 2. *adcitum*. Ceteri

adſcitum, nihil amplius ſcire, quam legatos: tantummodo audire ſolitum ex Gabinio, P. Autronium, Servium Sullam, L. Varguntejum,
2 *multos praeterea in ea conjuratione eſſe.* Eadem Galli fatentur: ac Lentulum diſſimulantem coarguunt, praeter litteras, ſermonibus, quos habere

teri rectius *adſcitum* alii, alii *aſcitum*; Fabric. 1. *aſſcitum*. Supra *cap.* XXIV. nu. 4. *Ea tempeſtate plurimos cujuſque generis homines* adſciviſſe *ſibi dicitur*. Curt. VIII. *cap.* VI. nu. 9. *quippe ſolerter legerunt, quos in ſocietatem ſceleris* adſciſcerent. Caeſar 1. Gall. *cap.* V. extr. *Boiosque receptos ad ſe* ſocios *ſibi* adſciſcunt. Aur. Victor. Vir. ill. *cap.* X. *Juvenibus regiis Delphos euntibus deridiculi gratia comes* adſcitus.

NIHIL AMP. SCIRE, QUAM LEGATOS. Vetuſta eſt obſervatio, particulam *quam* ſimiles Caſus connectere. Cic. 1. de Nat. D. *c.* XXXI. *Et* Metrodorum *tam aperte locutum eſſe quam paullo ante* te. Caeſar 1. Gall. *cap.* XLIV. *Se prius veniſſe, quam* populum *Romanum*. Quinctil. Declam. CCLXIII. *Illud etiam adjiciendum videtur*, neminem *unquam digniorem fuiſſe ignominia, quam* te. haec fere & alia Burmann. V. C. ad Declam. CCCXXI. p. 646. Sed eodem pertinet Cic. pro Ligar. *cap.* 1. *ſed tamen ita confitentem*, ſe *in ea parte fuiſſe, qua* te, *Tubero, qua* virum *omni laude dignum*, patrem *suum*. D. Lucas Act. *cap.* III. com. 22. ὅτι ΠΡΟΦΗΤΗΝ *ὑμῖν ἀναστήσει* Κύριος ὁ Θεὸς *ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς* ΕΜΕ. Talia cum ubivis obvia ſint, miratus ſum, viros doctiſſimos aliquando inter ſe quaeſiviſſe, an latine dicatur: *de juſtitia diutius, quam ceteris virtutibus, culta*. Adeo neceſſe eſt, illud nunc docere, cum olim contra opus haberent oſtendere, quod nonnumquam alius etiam Caſus, alio inprimis addito verbo, ſequatur.

SERV. SULLAM. Praenomen *Servii* non legitur in Remenſ. 2. Guelſ. 1. 5. 6. At Vinar. 2. & ed. vet. *Serv. & L. Syllam*. Sed recte quidem *P. Sulla* (ita enim ſcribere voluiſſe pro *L. Sulla* Vinar. 2. cum ſocia edit. veriſimile eſt) Volturcio ignotus fuiſſe creditur, quem Cicero a Conjurationis crimine purgavit. Confer *cap.* XVII. num. 3. Supra libri quidam *Antonium*: & infra *Guarguntejum*, ut alibi.

MULTOS PRAETEREA. Guelſ. 7. *praeterea multos alios*; 8. *& multos alios praeterea*. male. vide ad *cap.* XXII. n. 3. quod autem *praeterea* etiam de perſonis dicatur pro *praeter eos*, patet ex Jug. *cap.* IV. nu. 4. *audivi Q. Maximum, P. Scipionem*, praeter ea *civitatis noſtrae praeclaros viros, ſolitos ita dicere. cap.* CV. n. 2. ex Ciceronis, Livii aliorumque pluribus locis. Sic ſupra *cap.* 14. n. 2. & alibi *ad hoc*, pro *ad hos* ſive *praeter illos*: & mox hoc *c.* n. 2. *antea* poſuit pro *ante ſe*. infra *cap.* LIX. nu. 5. *poſtea*, pro *poſt eas*. ut hujuſmodi particulae recte per ſe intelligantur, non ad Nomen referantur. Porro Eccard. *multos praeterea in conjuratione eſſe*, omiſſo Pronomine *ea*: offenſus forte ejuſdem ſoni voculaeque repetitione.

2. EADEM GALLI FATENTUR. Languet ſententia, nec Salluſtium ita ſcripſiſſe perſuaſum habeo. Forſitam Verbo *fatentur* abjecto egregiam medicinam feceris, eritque *Eadem Galli*, ut ſupra *cap.* XXXIV. n. 1. Ad haec *Q. Marcius*. ubi vide. Codices nihil juvant. Terent. Andr. A. 1. Sc. 1. *v.* 55. *Egomet continuo mecum*. Livius XXXVII. *cap.* X. *Tum internuncius: regiam claſſem aut totam, aut majorem ejus partem Polyxenidam traditurum ei*. ibi quidam: *Tum internuncius aperit*. quod Verbum cum ſupra poſitum ſit ab Noſtro, eleganter hic ſubauditur.

AC LENTULUM DISSIM. COARGUUNT. *Ac* eſt in Fabricianis, Senatoriis, Heuſſ. Struv. Incert. 1. Baſ. 1. Vinar. 1. Guelſ. 5. & aliquot aliis, non *At*, quod & ſcriptos, & impreſſos quoſdam occupavit. vide *c.* III. n. 2. *coarguunt* eſt convincunt *ſimul* per ſermones ejus. Eſt quidem, ubi *con* iſtam notionem in compoſitione non ſervat, ut in *conclamare* apud Caeſarem, *Concurrere* apud Ciceronem, *Concedere* apud Lucretium alioſque pro *cedere*; plerumque tamen naturam ſuam non deſerit, quam & hoc loco ſervavit. Liv. XXVI. *cap.* XXVII. *Ceterum ut coram* coarguebantur, *& quaeſtio ex miniſtris facinoris foro medio haberi coepta eſt, faſſi omnes*. Sic Lucret. III. *v.* 848.

> Omnia *cum belli trepido concuſſa tumultu*
> *Horrida* contremuere.

Brutus & Caſſ. Cic. XI. ep. II. num. 1. *non* conſcripſiſſemus *haec tibi*. Cic. III. ep. X. nu. 4. conteſtans *omnes Deos*. Caeſar. VII. Gall. *cap.* 1. *ut omnes Italiae juniores* conjurarent.

QUOS ILLE HABERE SOLITUS ERAT. Guelſ. 7. *eſſet*. Fabric. 2. *ſolitus erat habere*; *ille* non eſt in Heuſſ. Senat. 2. neque Incert. 1. Sed Academ. primitus non habuit *habere*: Mea pace & *ille*, & *erat* poſſent amandari in alium plane locum:

Digitized by Google

bere ſolitus: *Ex libris Sibyllinis regnum Romae tribus Corneliis portendi; Cinnam atque Sullam antea: ſe tertium, cui fatum foret urbis potiri; praeterea ab incenſo Capitolio illum eſſe vigeſimum annum, quem ſaepe ex prodigiis haruſpices reſpondiſſent bello civili cruentum fore.* Igi-

locum: credo & tua, lector. de *ille* omiſſo vide notam ad *c.* XLVIII. n.4. nam de *erat* res eſt pervulgata ſaepiusque dicta.

EX LIBRIS SIBYLLINIS. Notiſſimi illi libri, quos Sibylla Cumana, nomine Amalthea, quae & Demophile, vel Herophile Tarquinio Superbo obtulit, qui trecentis aureis emit, & in Capitolio Jovisque templi ſacrario, in arca lapidea, religioſiſſime ſervari juſſit. Eos in rebus arduis Romani per II-viros modo, modo X-viros, tandem XV-viros conſulebant, quia fata Romani imperii communi opinione continebant. Lege, quae de illis Lactant. I. *c.* VI. Gell. I. *c.* XIX. Auguſt. XVIII. Civ. Dei *c.* CXIII. & ibi interpretes. adde, ne plures memoremus, V. C. Fabricii Bibliothec. Graec. Lib. I. *cap.* XXXI. p. 172.

CINNAM ET SULLAM ANTEA. *Cinna* cum Mario quas turbas contra Sullanos excitaverit, perſcripſere Appianus, Plutarchus, Vellejus, Florus III. *c.* XXI. ubi vide. de *Sulla* ſupra *c.* V. n.3. & Jug. *c.* XCV. XCVI. *antea* puta vel *urbis potitos eſſe*, vel *fuiſſe*, pro *ante ſe*, ut modo dictum eſt n.1. Sic Cic. III. Cat. *c.* IV. *Cinnam* ante ſe, *& Sullam fuiſſe*. Sed Incert. 2. *antea* omiſit, & Guelf. 12. habet ſaltem in margine. Fabric. I. & Vinar. I. *ſe tertium fore, cui* cet. Veneta 1500. *tertium ſe dicebat*, ſine Verbo *eſſe*, quod abjiciendum, ut ſupra *c.* XL. n.4.

CUI FATUM FORET. Guelf. II. & a prima manu Struv. cum Veneta 1493. *cui factum foret*; quo librariorum errore nihil eſt vulgatius. vide modo Drackenb. ad Sil. I. *v.* 277. XI. *v.* 9. Guelf. 7. 8. 10. MS. Mureti, Schotti aliorumque *fatatum.* hinc ad antiquum verbum *fatari* confugiunt, quod miror, cur non quaeſiverint etiam apud A. Gellium XV. *cap.* XIII. extr. Sed *fatum* eſt veriſſima lectio, pro cui praeſtitutum, atque divinitus deputatum eſſet regnum Romae: Sic Cicero de Fato *c.* VII. *Si* fatum tibi eſt *ex hoc morbo convaleſcere: ſive medicum adhibueris, ſive non, convaleſces. Item ſi* fatum tibi eſt *ex hoc morbo non convaleſcere* &c. quod *cap.* XIII. ita effert: *Si ex aeternitate verum hoc fuit.* Gellius XV. *cap.* XX. *reſponſum eſt a Chaldaeis, eum puerum victorem in certaminibus fore. id ei* puero fatum *eſſe*. Lamprid. Severo *c.* LXII. *Thraſybulus Mathematicus illi amiciſſimus fuit, qui cum ei dixiſſet* neceſſitatem *eſſe, ut gladio barbarico periret*, &c. Uſitatius *cujus, illius, hominis, Romanorum fatum*; Sed alterum exquiſitius. vide Jug. *c.* VII. n.4. Sua autem cuique homini, ut genti, urbi, eſſe fata, quae ſint certa & inevitabilia, ubivis legas. Confer interim Tacit. I. Hiſt. *c.* XVIII. Vellej. II. *c.* LVII. Juſtin. XII. *cap.* II. Juven. Sat. IX. *v.* 32. Grotium de Fato & Reinhard. ad Lipſ. I. Polit. *c.* IV.

URBIS POTIRI. Guelf. 11. 12. Vinar. 2. & ed. vet. *urbe potiri*. Jug. *c.* XXV. n. 10. *Atherbalis potiri*. *c.* LXXIV. extr. *hoſtium potiri*. Sic & alibi. ut Cicero *rerum, regni potiri*. Caeſar I. Gall. *c.* III. *totius Galliae potiri*. Auct. de B. Afric. *c.* LXI. *vivorum potiti ſunt*. & praeter ſextum Caſum etiam ſecundum & quartum Verbo huic jungi, dudum docuit Servius ad III. Aen. *v.* 278.

AB INCENSO CAPITOLIO. Lactant. III. *c.* XVII. *Capitolium, quod eſt Romanae urbis & religionis caput ſummum, non ſemel, ſed ſaepius fulmine ictum conflagravit*. Hic autem illud innuitur incendium, quo Scipione & Norbano Coſſ. A. V. 670. conflagravit, Plin. III. *c.* XIII. Tacit. III. Hiſt. *c.* LXXII. Reſtaurare illud conatus eſt L. Sulla, perfecit autem Q. Catulus A. V. 675. Lactant. de Ira D. *c.* XXII. Plin. XIX. *c.* I. Sed a Vitellianis iterum incenſum fuit, Tacit. l. c. adde Rycquium de Capit. *c.* XI. & quantum quidem Capitolii incendium portendere etiam Gallis viſum ſit, lege apud Tacit. IV. Hiſt. *c.* LIV.

HARUSPICES RESPONDISSENT. Scripti conſtanter *aruſpices* ſine aſpiratione; Guelf. 5. & 6. Vinar. I. cum aliis *auruſpices*, & ſic MSS. Jug. *c.* LXIII. & LXIV. Sed Donatus ad Phorm. A. IV. Sc. IV. ab *haruga* & *hora* deduxit, & lapides H addunt. Eorum erat prodigia interpretari. Lex XII. Tabb. *Prodigia, portenta ad Etruſcos & haruſpices, ſi ſenatus juſſerit, deferunto*. Proprie autem *reſpondere* dicebantur. vide Cicer. de Haruſp. Reſponſis. Livius XXIV. *cap.* X. *Haec* prodigia *hoſtiis majoribus procurata ſunt, ex haruſpicum* reſponſo. Cic. I. de Div. *c.* XXXVI. *Pater ad haruſpices retulit, qui* reſponderunt, *nihil illo puero clarius fore*. adde Muncker. ad Lactant. Plac. Narr. Fab. V. Libr. III. p. 208.

QUEM BELLO CIVILI CRUENTUM FORE. Guelf. 3. non legit vocem *civili*. Obſerva autem

 ele-

Digitized by Google

3 Igitur perlectis litteris, cum prius omnes ſigna ſua cognoviſſent, Se-
natus decernit, *uti abdicatus magiſtratu Lentulus*, *item ceteri in li-*
4 *beris cuſtodiis haberentur*. Itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri,
qui

elegantiſſimam Hypallagen, per quam exponas licet: *quo bellum* civile cruentum fore reſpondiſſent. Sic Auſonius Parent. Epigr. III.

Hinc tenus Europam fama creſcente perito
Conſtantinopolis *rhetore te cinxit*.

Idem Epigr. XIV.

At lepus: in ore *omnis terrae pelagique rapina eſt*,
Forſitan & caeli: ſi canis aſtra tenet.

Sic Lucan. IV. *v.* 473. *pacemque habuere* tenebrae. Confer notam ad Jug. *c.* V. n. 2.

3. CUM P. C. SIGNA SUA COGNOVISSENT. *Signa* quae etiam, ut hodie, *Sigilla* vocant, cerae ſupra linum, quo tabellae conſtringebantur, impoſitae impreſſa: erantque imagines propriae, vel majorum, vel aliae quaedam. vide omnino Cicer. III. Cat. *c.* V. Seneca Epiſt. XXII. *Jam imprimebam epiſtolae* ſignum: *reſolvenda eſt*. Plautus Bacch. Act. IV. Sc. VI. *v.* 17. CH. *Nunc haſce tabellas ferre me juſſit tibi*. *NI. Cedo*. CH. noſce ſignum. *NI. novi*. ubi ex Victorio adnotant, ſigna eſſe cognita, ne litteras poſtea dicerent fictas. Idque paſſim a JCtis traditum legimus, maxime in tabellis teſtamentorum. Confer praeterea Plaut. Pſeud. A. I. Sc. I. *v.* 34. 40. Trin. Act. III. Sc. III. *v.* 60. Lipſium Inſt. Ep. *c.* IV. Kirchmann. & Loogum de Anulis.

SENATUS DECERNIT. Guelf. 7. & 9. Incert. 1. Struv. Vinar. 2. Academ. Baſil. 3. & ed. vet. *decrevit:* ſcilicet quia excipit *haberentur*, ferre non potuerunt *decernit*. Eodem ex fonte manavit aliorum manu & typis ſcriptorum *habeantur*, quod Gruterus recte ex MSS. vetuſtiſſimis damnavit; cui & noſtri meliores accinunt. Nugas iſtas rejeci ad *cap.* XLIV. numer. 3.

ABDICATO MAGISTRATU. Fabric. 2. & a prima manu etiam 1. Struvian. Academ. Incerti, Baſil. 2. Eccard. Senat. 1. Vinar. 1. Remenſ. 1. Guelf. 1. 2. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & ed. vet. *abdicatus magiſtratu*; tantum Rem. 1. *magiſtratui*; Guelf. 6. & 9. *magiſtratus*; 7. & 8. *a magiſtratu*; Vinar. 2. *abdicatos magiſtratu*. Vulgo ediderant *abdicato magiſtratu*. Sed cum latinum ſit, *abdicare ſe magiſtratu*, quod habes apud Ciceron. III. Cat. *cap.* VI. & alibi. Caeſar III. Civ. *cap.* II. *dictaturaque ſe abdicat*. Capitolin. Marco *cap.* XII. *Praetorem quoque dum peſſime egerat*, *non* abdicare ſe *praetura juſſit*, *ſed collegae juriſdictionem mandavit*: conſequens eſt, ut *abdicatus magiſtratu* ſcripſerit Criſpus, non alterum. Nam ab *ſeſe efferre*, recte dicis *elatum*, qui ſeſe extulit; ab eo quod eſt *removere ſeſe a negotiis* recte *remotum a negotiis*, qui ſeſe removit; ab *exſolvere ſe domino*, recte *exſolutum domino*, qui ſeſe exſolvit. Et elegantiae cauſſa ſolebant Paſſivum amplecti, pro Activo cum Provocabulo *ſe*, ut *lavari*, pro *lavare ſe*, *vix teneor*, pro *teneo me*, vide Vorſt. ad Juſtin. VI. *c.* VII. n. 10. Sic & *Sol occaſus*, qui occidit; *pax conventa*, quae convenit, vide Gronov. ad Senec. Med. *v.* 97. Nec alia interpretaberis talia, quale illud Ovid. I. Faſt. *v.* 407.

Illa ſuper ſuras tunicam collecta *miniſtrat:*
Altera diſſuto pectus *aperta ſinu*.

Denique ut recte dicas, *ille* addictus *creditori exſpiravit*; ſic ridicule, *ille* addicto creditore *exſpiravit*. Neque enim Salluſtii aetate *abdicare magiſtratum* in uſu erat: neque proprietas patitur. Non paſſus itaque ſum Criſpum meum σολοικίζειν, cum viginti amplius Codd. illum hoc vitio liberarent. Coactus autem eſt *ſeſe abdicare*, ut Senatum religione liberaret, Cicer. III. Cat. *c.* VI. quia nefas erat magiſtratum majorem violare, vide D. de injuriis, item leg. 2. de in jus voc. ſicuti de Decemviris A. Victor Vir. Illuſtr. *c.* XXI. *Decemviros abdicare ſe magiſtratu* coegerunt. adde Sueton. Claud. *c.* XXIX.

IN LIBERIS CUSTODIIS HABERENTUR. *Libera cuſtodia* dicta, quando rei illuſtriores Conſulibus, Praetoribus, Aedilibus, aut Senatori tradebantur cuſtodiendi, vel fidejuſſoribus committebantur, Ulpian. leg. 1. D. de cuſtod. & exhib. reorum. Tacit. VI. Ann. *c.* III. *Retrahitur in urbem*, *cuſtoditurque* domibus *magiſtratuum*. ibi conſulas Lipſium & Briſſon. V. Form. p. 474. Fabriciani & Vinar. 1. *tenerentur*, pro *haberentur*. infra *c.* LI. extr. *ipſos per municipia in cuſtodiis* habendos. Tacit. I. Hiſt. *cap.* LVIII. *ita in cuſtodia* habitus, *& poſt victoriam demum dimiſſus eſt*.

4. P. LENTULO SPINTHERI. Guelf. 9. *P. Spintheri Lentulo*, uti Jug. *c.* XXVII. n. 3. *L. Beſtia Calpurnius*. & ſupra *c.* XXXII. extr. *Regem Marcium*.

QUI TUM AEDILIS ERAT. De poſtrema voce id cenſeo, quod ſaepe jam propoſui. vide *cap.* XLII. n. 4. *Aedilis* autem *curulis* erat, Plin. IX. *c.* XXXIX. quorum erat aedificia, annonam, vias, ludos & ſpectacula curare, Lyclama de magiſtr. *cap.* V. Hottomannus & Lipſius de eodem

ar-

Digitized by Google

qui tum aedilis, Cethegus Q. Cornificio, Statilius C. Caeſari, Gabinius M. Craſſo, Coeparius (nam is paullo ante ex fuga retractus) Cn. Terentio ſenatori traduntur.

CAP. XLVIII.

XLIX.

INterea plebes, conjuratione patefacta, quae primo cupida rerum 1
novarum, nimis bello favebat, mutata mente, Catilinae conſilia ex-

argum. Hic vero Lentulus magnificentiſſima aedilitate functus eſt, eaque omnes ſuperiores vicit, teſte Cic. II. Offic. *c.* XVI.

Q. CORNIFICIO. Guelf. 1. & Academ. *Cornifico;* Vinar. 2. *Carnifitio;* Heuſſ. *Carnificio. Q. Cornificius* Ciceronis in conſulatu competitor, & in auguratu collega, Aſconius Argum. ad Orat. in Tog. Cand. Cic. I. ad Att. epiſt. I. XII. Fam. ep. XVII. ſeqq.

C. CAESARI. Futuro Dictatori, tum *Praetori* deſignato, Cic. XII. Attic. ep. XV. & XXI. Sueton. Caeſ. *c.* XIV. princ.

M. CRASSO. *Conſulari*, de quo itidem, ut de Caeſare, erat ſuſpicio conjurationis, ſupra *c.* XVII. & infra *c.* XLVIII. quam diluit litteras a Catilina ad ſe ſcriptas recitando, Plutarch. Cic. p. 868. Hi, ut & Cornificius ob repulſam, Ciceroni infeſti eſſe poterant; ſed eos tali facto delinire, quaſi optima quaeque ab iis in ſpe haberet: tum ſi contra quid auderent, eo conjurationis manifeſtos habere voluiſſe videtur.

NAM IS P. A. EX FUGA RETRACTUS ERAT. Baſil. 2. qui hanc Parentheſin poſt verbum *traduntur* poſuit, vide Jug. *c.* LXIII. n. 6. is pro *erat*, habet *eſt:* ſicuti Vinar. 1. utroque ſecuri poſſumus carere, ut n. 2. Gruterus in MSS. notae eminentioris non deprehendit Praepoſitionem *ex:* quam abeſſe etiam ab Guelf. 1. & 5. teſtamur. 6. & Senat. 2. *nam hic paullo ante fugam retractus.* Fabric. 2. *nam is paullo ante retractus erat ex fuga.* Praepoſitionem ſervat ſupra *c.* XXXIX. n. 5. *retractum ex itinere*, & alibi. Sueton. Aug. *c.* XVII. *Retractum* e fuga *ſupplicio adfecit.*

CN. TERENTIO SENATORI. Guelf. 8. & 9. *Terentino;* 5. *ſanatori:* ſed is alibi etiam *ſanatores* pro *ſenatoribus* ſcripſit. Addidit *ſenatori*, non tam quia gens *Terentia* plebeja fuit; ſed quod ceteri, quos memoraverat, magiſtratu inſigniti erant, adeoque *Aedili*, *Praetori*, *Conſulari* recte adponit *ſenatorem.*

TRADUNTUR. Sic optimi Codd. At Incerti, Baſil. 3. Remenſis 1. Struv. Guelf. 4. 6. 7. 9. 10. 11. & 12. *traditur.* Et aliquoties quidem pluribus Nominibus ſingulari Verbum numero adjectum legas, vide *c.* X. num. 1. Nihil tamen hoc loco mutandum. Dictys V. *c.* XIII. *Atque Neoptolemo* Andromacha, *Ulyſſi* Hecuba obvenere. adde ſupra *cap.* V. num. 7. Sed exemplis nihil opus eſt, cum *traduntur* ex vulgato Grammaticorum canone defendatur. Compones tamen utiliter & Liv. XXIV. *c.* XV. *Cum utrinque* duces Romanus *Bruttium Lucanumque*, Poenus *Romana mancipia verbis obterere:* & Cicer. I. Tuſc. Qu. *cap.* V. *Dic quaeſo num te* illa terrent, *triceps apud inferos* Cerberus, *Cocyti* fremitus, tranſvectio *Acherontis*, *mento ſummam aquam attingens ſiti enectus* Tantalus. adjice notata infra ad *c.* XLIX. num. 2.

CAP. XLVIII. 1. CUPIDA RERUM NOVARUM. Fabric. 2. Vinar. 1. Baſil. 2. Acad. Struv. Incerti & pauci ex ceteris *novarum rerum*, poſitu inverſo, quomodo Venetae & Gruteriana. Sed Fabric. 1. Baſil. 1. Guelf. 5. aliique auctoritatis non protritae alterum tuentur, ut *c.* II. *artis bonae.* Incert. 1. *bonae artis; c.* IV. *ambitio mala*, idem Codex aliique *mala ambitio; c.* V. *animus ferox* ubi Baſil. 1. alii *ferox animus;* ibidem *rei familiaris; c.* VI. *ſedibus incertis; imperium regium; c.* X. *imperii Romani; c.* XIV. *ſanguine civili; c.* XXXVII. *malum publicum; cap.* XLI. num. 4. *rem omnem* &c. quae omnia in ſcriptis noſtris Codd. alio atque alio poſitu offendi. ut & ea *c.* XXXVII. n. n. 1. *novarum rerum ſtudio.* n. 2. *odio ſuarum rerum.*

MUTATA MENTE. Guelf. 8. *mutatu;* pro *mente* Senat. 2. *aetate.* In moribus plebis adnotatur, quod illum, a quo ſibi praeſentia impendeat incommoda, ſi vel maxime antea amaſſet, ſummo odio proſequatur. vide Herodian. I. *c.* XIV.

CATILINAE CONSILIA EXSECRARI. Abominari & deteſtari. Vinar. 1. *execrari:* Guelferb. 9. *exſecrati;* 2. *execravi;* 4. *exſacrari.* Vellej. II. *cap.* LXVI. *omnis poſteritas illius in te ſcripta mirabitur, tuum in eum factum exſecrabitur.*

AD COELUM TOLLERE. Summis laudibus ef-

nam proficiſcentem ex itinere retractum ajebant. Is cum ſe dice- 4
ret indicaturum de conjuratione, ſi fides publica data eſſet; juſ-
ſus a Conſule, quae ſciret, edicere, eadem fere, quae Volturcius,
de paratis incendiis, de caede bonorum, de itinere hoſtium Senatum
edocet: praeterea *ſe miſſum a M. Craſſo, qui Catilinae nuncia-
ret,*

L. TARQUINIUS. Sic omnes ſcripti & impreſſi. Ciacconius tamen & Urſinus voluerunt *Tarquitius*, eo, quod *Tarquinii* nomen poſt exactum Tarquinium Superbum adeo inviſum fuerit Romanis, ut nemini ſit impoſitum. Eamdem cantilenam canit Malaſpina ad Cic. VI. Attic. epiſt. VIII. Quos recte jam Gruterus ex lapidibus refutavit. Senator. I. omittit *quidam*.

ADDUCTUS ERAT. Fabric. I. *deductus erat*; Baſil. 3. *ductus erat*. Sed geminata Praepoſitio perplacuit Noſtro. vide *c.* XIV. extr. Porro Incert. I. & Guelf. 7. *adductus eſt*: quod ſemper mihi argumento fuit, non ſanum eſſe Verbum *erat*; quamobrem ab reliquo corpore recidendum. vide *c.* XXXIV. extr. Denique & eum ordinem revocandum cenſeo, qui eſt in Baſil. I. Acad. aliiſque vetuſtioribus: *adductus ad Senatum*.

EX ITINERE RETRACTUM. Voces *ex itinere* locum mutant in Baſil. 3. Academ. aliiſque. & cum *proficiſcentem* retractum eſſe ſcripſerit, non habent, quod illae ſignificent. Id genus Gloſſae eſſe pro certo ſtatuo, de quo ad *c.* XXXIX. extr. pluribus egi. deſumtum nempe eſt & male adſutum ex *cap.* eodem XXXIX. n. 5. abſolute enim dixit *retractum*, ut Caeſar loco ibi cit. & Liv. X. *c.* XXV. *Ab Ap. Claudio* retractum *quidam videri volunt*.

4. IS CUM SE DICERET INDICATURUM. Struvian. *cum ſe indicaturum diceret*; Inc. I. *cum diceret ſe indic.* Eleganter Pronomen *Se* a Verbo ſuo ſeparatur, aliique adhaerere videtur. *c.* I. n. I. *qui ſeſe ſtudent* praeſtare. Cic. pro Cluent. *c.* L. *ut ſi quid aliquando, quod non opus eſſet, a ſe eſſet dictum, poſſet* ſe *negare* dixiſſe. Livius XXXII. *c.* VII. *Qui honorem, quem* ſibi *capere per leges* liceret, *peteret*. Id. XXXIV. *c.* I. *Nec eam* ſe *abrogari* paſſuros *ajebant*. Horat. II. Epiſt. II. *v.* 129.

Qui ſe *credebat miros* audire *Tragoedos*.

Apulej. Apolog. p. 278. *Qui* ſeſe *ſciat rationem* promturum *neque inutilem neque injucundam*. Ibid. p. 290. *Quin igitur tandem expergiſcimini, ac* vos *cogitatis apud Claudium Maximum* dicere. Eugenius Pontifex Epiſt. ad Hildegard. *Hoc a veridicis perſonis ita eſſe percepimus, qui* ſe *fatentur te* & vidiſſe, *&* audiſſe. adde ſupra *c.* XXIV. n. 4.

QUAE SCIRET EDICERE. Sic Fabricianus uterque, uterque Vinarienſis & Senatorius, Incert. 2. Heuſſian. Baſileenſes, Guelf. 2. 3. 4. 10. II. 12. non *dicere*, quod alios Codd. inſedit. Guelf. 7. & 8. *ea dicere, quae ſciret*; Edit. vet. *quod ſciret edicere*. *Edicere* eſt non tantum edicto jubere, ſed etiam *enunciare, indicare*. Cic. de Amic. *c.* XVI. *Si prius, quid maxime reprehendere ſolitus ſit Scipio*, edixero. Fulgent. I. Mythol. Praefat. extr. *Itaque primum, omiſſo circuitu, unde idolum tractum ſit*, edicamus, ubi vide quae Munckerus, de *edicere, eloqui, edocere* pag. 28. & ad Lactant. Placid. p. 227. collegit. adde ſupra *c.* XVI. num. I. & XX. num. 9. ubi *emori*; uti apud Plautum *emoneo*, apud Horatium *emirari* I. Od. V. *v.* 8. Sed qui locum intentius inſpexerit, hanc trigam: *quae ſciret, edicere* aliunde invectam eſſe ſentiet. eleganter enim aut a ſuperiori *de conjuratione indicare*, aut ab inferiori *edocere* ſubauditur. Sic apud Livium ſaepe Verbum *jubere* ſine altero Verbo ponitur, & Noſter Jug. *cap.* LXX. num. 3. *ad exercitum proficiſcitur, quem inter hiberna Romana* juſſus *habebat*. de qua Syllepſi vide ſupra notata ad *c.* XXIX. num. 2. & XXX. num. 2.

SENATUM EDOCET. Scripti omnes apud Gruterum, ex noſtris pleraque pars *docet*. Incert. tamen 2. & a prima manu etiam I. Baſil. 3. Guelf. 9. 10. II. 12. *edocet* agnoſcunt. & ſic ſupra *c.* X. n. 4. XVI. n. I. Jug. *c.* LIII. n. 8. & alibi. Caeſar III. Civ. *c.* CVIII. *Hunc, quae fieri vellet, litteris nunciiſque* edocuit. & ſic ille aliis locis. Terent. Phorm. A. III. Sc. III. *v.* 7. *invenias argentum, cupio. ſed, id unde*, edoce. Juſtin. XIII. *c.* III. *ut ultro ad pedites veniret, & in concionem vocatos* edoceret, *quod facinus molirentur*.

QUI CATILINAE NUNCIARET. Incert. 2. *Catilinae* ut *nunciaret*. Expoſitio eſt ineptientis. I. Hiſtor. *uti merito dicatur genitos eſſe*, qui *neque ipſi habere poſſent res familiares, neque alios pati*. Jug. *c.* XXI. extr. *legantur*, qui *ambos reges adeant*. Terent. Andr. Prolog. *v.* 5. *operam abutitur, Non* qui *argumentum narret*, *ſed* qui *maledictis reſpondeat*. Ubi, ut & in Cic. IV. ep. III. n. 2. *Nemini concedo*, qui *majorem moleſtiam traxerit*, nihil vetat, quo minus proprie Pronomen intelligatur. Aliud

 eſt,

ret, ne Lentulus, Cethegus, alii ex conjuratione deprehenſi terrerent; eoque magis properaret ad urbem accedere, quo & ceterorum animos reficeret, & illi facilius e periculo eriperentur. Sed ubi Tarquinius Craſſum nominavit, hominem nobilem, maxumis divitiis, ſumma potentia; alii, rem incredibilem rati; pars, tamen etſi verum exiſtumabant, tamen quia in tali tempore tanta vis hominis leniunda, quam

eſt, quando *qui*, hoc eſt *qui* pro *quo*, ſive *ut* ponitur, ubi ex natura ſexti Caſus hanc notionem ſuſtinet.

ALIIQUE EX CONJURATIONE. Guelf. 3. *& alii;* ſupra Remenſ. 2. & Academ. *atque Cethegus;* Fabric. 2. Baſil. 3. & Remenſ. 1. *ne eum Lentulus, Cethegus aliique.* Porro Incert. 2. & Struvian. *de conjuratione;* Guelferb. 9. *a conjurat.* Ed. vet. & Vinar. 2. *in conjuratione.* Denique Pronomen *eum* locum mutat in Incert. 2. qui *eum terrerent.* Scribe: *ne Lentulus, Cethegus, alii ex conjuratione deprehenſi terrerent. Eum* reticuit, ut *c.* XLIII. num. 3. *eos.* & ſic *c.* XXI. extr. *poſtquam omnium animos alacris videt*, cohortatus, *ut petitionem ſuam curae haberent, conventum dimiſit. cap.* XXXII. num. 8. obſtrepere *omnes, hoſtem atque parricidam* vocare. XLVII. num. 2. Lentulum *coarguunt ſermonibus, quos* habere *ſolitus.* vulgo: *ille habere ſolitus erat. c.* LI. num. 33. *uti quiſque aut vas aut veſtimentum alicujus concupiverat, dabat operam*, uti *in proſcriptorum numero eſſet.* pro *uti is.* adde *c.* VII. extr. & Jug. *c.* LIII. num. 3. & quae ibi. De abraſa copula ab voce *alii* vide notam ad *cap.* XV. num. 1.

TERRERENT. Acad. & Baſil. 3. *tenerent.*

EOQUE MAGIS PROPERARET. Guelf. 2. ſine copula *eo magis*, quaſi *ſed* exaudiendum foret, uti *c.* XVII. num. 4. Potius librarium offendit compoſitio τῶ *ne*, & *que;* tranſitus ab negatione ad adfirmationem non copulandus. Contra ſupra *c.* XXXIV. num. 2. uti *reſp. quieta foret*, neve *ex ſua contentione ſeditio oriretur.* Caeſar 1. Gall. *c.* XXXV. ne *quam multitudinem hominum amplius in Galliam traduceret*, deinde, *obſides redderet.* III. Civil. *cap.* LXXIII. *hortatuſque eſt*, ne *ea quae accidiſſent graviter ferrent*, neve *his rebus terrerentur, multiſque ſecundis praeliis unum adverſum opponerent.* Tacit. XIII. Ann. *c.* XIV. *Sane pepigerat Pallas*, ne *cujus facti in praeteritum interrogaretur, pareſque rationes cum rep. haberet.* Dein *properabat* eſt in Guelf. 6. in Heuſſ. *properarent.* Sed Baſil. 1. & Guelf. 12. *properet*, quod mihi praeſentius videtur & miſcet hoc modo tempora ſupra *c.* XXXIV. num. 1. & XX. I. num. 2. eum adnotatis. Tacit. XIII. Ann. *cap.* XXVII. *Scripſit Caeſar Senatui, privatim* expenderent *cauſſam libertorum, in commune nihil* derogent.

AD URBEM ACCEDERE. Praepoſitionem abjiciunt Academ. Remenſ. 2. Guelf. 5. & 6. parum memores moris Salluſtii, cujus modo memini n. 3. Gruterus & Praepoſitionem, & Verbum *accedere* abeſſe poſſe, autumat; non ſatis certus id adfirmes, ut ex loco Jug. *c.* LXXIX. n. 4. *maturavere iter pergere* perſpicuum eſt. adde ſupra *c.* XX. n. 6. *auſus facinus* incipere. Tamen ſolius Verbi patrocinium in me non recipio; Praepoſitionem teneo. Guelf. 1. & 5. habent *accederet.*

E PERICULO ERIPERENTUR. Heuſſ. Senat. 2. Incert. 2. Baſil. 2. & 3. Guelf. 7. & 10. *a periculo eriperentur.*

5. NOBILEM, MAXUMIS DIVITIIS. Pro maxume *divitem*, cum dixiſſet *nobilem*, de qua forma bene multa ad *c.* XVIII. n. 4. de divitiis Craſſi vide Cic. 1. Offic. *c.* VIII. & Paradox. VI. Vox *Craſſum* deficit in Vinar. 1.

REM INCREDIBILEM RATI. Intellige: *quia* rem pro incredibili habebant, uti mox: *quia* ex privatis negotiis obnoxii erant. Hoc vult interjectum: quia *in tali tempore* cet. Sic apud Tacit. 1. Hiſt. *c.* LXXXIX. extr. *& Caecina, jam Alpes* tranſgreſſus, *exſtimulabat.* hoc eſt, eo, quod Caecina Alpes tranſgreſſus eſſet, ſtimulabatur. Ea hic miſcentur, uti *c.* XL. n. 1. *exiſtumans aere alieno* oppreſſos, *praeterea* quod *Gens Gallica* bellicoſa eſſet, *eos facile impelli poſſe.* & Jug. *c.* XXV. n. 5. *Hi* quod *in Invidia res erat*, ſimul *a Numidis* obſecrati, *triduo navim adſcendere.* ſic & ſupra *c.* XVI. n. 5. alibi. adde infra *c.* LVI. n. 5.

PARS, TAMETSI VERUM EXISTUMABANT. Guelf. 10. *pars* atque etſi *verum exiſt.* Fabric. 2. *pars* etſi *verum;* Acad. a prima manu: *tamenſi.* Lege: *pars* tamen etſi *verum exiſtumabant*, vide ad *c.* XXI. n. 1. nam illud nimis putidum eſt, quod Struvian. & Incert. 2. habeant *exiſtimabat. c.* LXI. *amicum* alii, pars *hoſpitem* reperiebant. Jug. *c.* XIV. pars *in crucem* acti, pars *beſtiis* objecti. vide ſupra n. 1.

IN TALI TEMPORE. Guelf. 6. *in tempore;* 7. *in*

quam exagitanda videbatur; plerique Craſſo ex negotiis privatis obnoxii conclamant, *indicem falſum*, deque ea re poſtulant uti referatur. Itaque conſulente Cicerone frequens Senatus decernit: *Tar-* 6
qui-

in tanto periculo, mera interpretatio ſcioli cujuſdam, qui *tempora* pro *periculis* frequenter a Cicerone poni inaudierat. Notat cum tempus ita eſſet comparatum, difficile. Cicer. IX. ep. XVI. num. I. *ut quoquo modo* in tali *re atque* tempore *aut liberarem te iſta cura, aut certe levarem*. Livius XXX. c. XXXVII. *Indignatus Annibal dici ea* in tali tempore *audirique*. Lucr. I. v. 94.

Nec miſerae prodeſſe in tali tempore *quibus*.

Dictys II. c. XLVIII. *namque* tali tempore *in commune ab omnibus conſulendum*. adde Drackenb. ad Sil. VIII. v. 112. Juſtin. XXI. *cap.* IV. *Qua re magiſtratibus per miniſtros prodita, ſcelus declinatum, non vindicatum eſt, ne in* viro tam potenti *plus negotii faceret res cognita, quam cogitata*.

TANTA VIS HOMINIS. Pro *homine tantis viribus*. Terent. Eunuch. Act. III. Sc. V. *O feſtus dies hominis*; cum obſervatione Donati. Sic ſupra *iniquitas Praetoris eripuis*, & *liberalitas Oreſtillae ſolvit*, c. XXXIII. n. 6. XXXV. n. 4. Sic c. XXXVI. extr. *Tanta vis morbi invaſerat*. Et ſic quidem vis demonſtrandi in voce *Tanta* eſt poſita, cum & *homo* pro *ille* poni ſoleat. Cic. I. ep. VI. n. 14. *Sed noſti* hominis *tarditatem*. IV. ep. IV. n. 9. *dixit, ſe ſenatui, roganti de Marcello, ne* hominis *quidem cauſſa negaturum*. IX. ep. XIII. n. 8. *quiprofter cum* his *Caeſar vitam conceſſit; reditum* hominibus *confice*. addidi ibi Plin. I. epiſt. V. *Vide* hominis *crudelitatem*. Confer Caſaubon. in Cicer. I. ad Attic. epiſt. XVI. pag. 108.

MAGIS LENIUNDA, QUAM EXAG. Multi ex ſcriptis Codd. *leniunda* magis, *quam exagitanda*. Sed Fabric. I. *magis* omittit. peropportune & iterum ex more Salluſtii. Sic c. IX. extr. *in pace vero beneficiis*, quam *metu imperium agitabant*. vide quae ad finem ejus c. & ad c. VIII. n. I. adſcripſi.

EX NEGOTIIS PRIVATIS OBNOXII. Beneficiis ejus obſtricti Gloſſae MSS. qualis ille Senator apud Auguſtin. VI. Confeſs. c. X. *Erat eo tempore quidam potentiſſimus ſenator, cujus beneficiis &* obſtricti *multi, & terrore* ſubditi *erant*. Tacit. I. Hiſt. c. I. *Simul veritas pluribus modis infracta-mox libidine* aſſentandi, *aut rurſus odio adverſus dominantes. Ita neutris cura poſteritatis, inter infenſos vel* obnoxios. Sulpic. Sever. II. Hiſt. c. XXXVIII. Obnoxius *quidem omnibus, ſed praecipue Valenti* deditus. adde ſupra c. XIV. num. 6. Porro Struvianus & *plerique*. Poſſet aliquis dicere, hoc *plerique* tam de illis, qui ſub voce *alii*, quam qui voce *pars* notantur, intelligendum eſſe. Id ſine copula habes ſupra c. XXXVIII. extr. *honeſtis nominibus*, alii, *ſicuti jura populi defenderent*, pars *quo Senati auctoritas maxima foret bonum publicum* ſimulantes — *certabant*. Et praepoſito hujuſcemodi nomine Jug. c. LI. num. I. & LXXIV. num. I. Et eſt quaedam quaſi Prolepſis non inuſitata, qua Livius V. c. XXXIX. Romani, *cum* pars *major ex acie Vejos petiſſet*, nemo *ſupereſſe quenquam crederet, complorati* omnes *pariter*. Verum uti hoc Livii loco *omnes* non ad *τὸ pars* referri poteſt; Sic neque in Criſpo, qui tertium genus hominum, tertiamque cauſſam addidit, cur conclamatum ſit. Plures nempe fuiſſe qui obnoxii Craſſo, quam qui, vel quia non crederent, vel quia non utile Reip. in tali tempore videbatur, indicem rejecerint. Sic Jugurth. c. XXXI. num. 13. Pars *eorum occidiſſe tribunos plebis*, alii *quaeſtiones injuſtas*, plerique *caedem in vos feciſſe pro munimento habens*. Sic Caeſar VI. Gall. c. XXXVII. Tacit. IV. Ann. c. LX. Medium autem membrum: *pars tametſi verum* cet. ſingulari artificio ſuſpenſum eſt ab Verbo *conclamant*, de quo ad c. XXXVII. num. 5. Remenſ. I. Academ. Vinar. 2. & edit. vet. *conclamabant*; Vinarienſ. I. *clamabant*.

INDICEM FALSUM ESSE. Eccard. *falſum eſſe videri*. Guelf. 7. *falſum videri*; Sed recte Guelf. 3. Verbum Subſtantivum omittit, quem ſum ſecutus. *Indicem* vocat Aſconius in Cicer. Div. c. XI. *qui facinoris cujus ipſe eſt conſcius, latebras indicat, impunitate propoſita*. Sed lex 197. de Verb. Sign. Indicaſſe *eſt detuliſſe, arguiſſe, accuſaſſe & conviciſſe*.

DEQUE EA RE POSTULANT. *De ea re* eſt ex formula ſollemni, quae omnibus SCtis praeſcribitur. vide Coelium VIII. Ep. Cic. Frontin. de Aquaed. Livium alioſque. item Briſſon. II. Form. p. 193. Guelf. 10. *poſtulabant*; Struvian. *poſtulare*. Certus ſum, & hoc Verbum ab imperitis linguae latinae Salluſtio obtruſum eſſe. vide c. XL. n. 4.

UTI REFERATUR. Struv. & Acad. *differatur*. Tirones norunt, Conſulem dici *referre*, quando rem in ſenatu proponit ſententiaſque exquirit. vide ad c. XXIX. n. I.

6. CONSULENTE CICERONE. Inde *Conſul* Varro IV. de L. L. Conſul *nominatus, quod* conſu-

Digitized by Google

tem periculi reliquos illius potentia tegeret. Alii Tarquinium a Ci- 8
cerone immiſſum ajebant, ne Craſſus, more ſuo, ſuſcepto malo-
rum patrocinio rempublicam conturbaret. Ipſum Craſſum ego po- 9
ſtea praedicantem audivi, tantam illam contumeliam ſibi ab Cice-
rone impoſitam.

CAP.

modo feſtinabat, *Bocchi pacem imminuere*. Terent. Eunuch. A. I. Sc. I. id *amabo* adjuta *me*, quo *id fiat facilius*. Plaut. Capt. A. II. Sc. X. *Si dii* id voluere, *vos hanc aerumnam exſequi*, *Decet* id *pati aequo animo*. Cic. II. epiſt. XIX. num. 2. *Verebar*, *ne* id *ita* caderet, *ne ante quam tu in provinciam veniſſes*, *ego de provincia diſcederem*. XII. ep. XVIII. n. 3. *Idque ut* facias *quam ſaepiſſime*, ut *& quid tu agas*, *& quid agatur ſcire poſſim*: *& etiam quid acturus ſis*, *valde te rogo*. Habes itaque jam in verbis *adpellato Craſſo*, quod hic intrudunt, *indicium illud*: nempe *machinatum eſſe a P. Autronio ut per Tarquinium adpellaretur Craſſus*. Inde & malui Pronomen *illud* ad ſequentia, quam ad ſuperiora trahere: etſi pro his faciat Auctor infra *c.* LVII. n. 2. In Fabriciano utroque & Vinar. I. eſt *nominatum*, pro *machinatum*. Sed *machinari* pro *per dolum & inſidias moliri*, *parare* dixit Noſter etiam ſupra *c.* XVIII. nu. 7. *perniciem machinabantur*. Et Paſſive uſurpari, docuit Priſcianus VIII. p. 791. ubi enumeratis aliquot Verbis, in quibus *machinor*, ſubdit: *Haec plerique Deponentia eſſe confirmant*, *ideo quia frequens uſus earum ſignificationis eſt activae*. Communia *vero eſſe defendit tum natura ipſius ſenſus*, *tum veterum non improbanda auctoritas*. citat deinde p. 792. Salluſt. II. Hiſt. machinata *fames brevi fatigabat*. Noſter itidem II. Hiſt. apud Nonium & Macrobium: *cum* machinato *ſtrepitu tonitruum*. Forſitan etiam Apulej. de Mundo p. 69. *& ex ea ſalutem operi* machinatam. Sic *meditatus*, *emeditatus* Paſſivae inveniuntur. Sic Noſter *ab iiſdem* eniſum *eſt*, & plura talia. vide ſupra ad *cap.* VII. nu. 3.

ADPELLATO CRASSO. Citato, inter ſocios nominato. Sic *teſtis* dicitur *adpellare*, contra quem teſtimonium dicit, apud Ciceronem. Sic ſtatim *c.* XLIX. nu. 1. *uti C. Caeſar per indicem falſo* nominaretur.

PER SOCIETATEM PERICULI. *Propter*, ut ſaepe & Jug. *cap.* XIV. extr. *Societatem periculi* dixit, ut ſupra *cap.* XL. nu. 1. *ſocietatem belli*. Cic. IV. epiſt. VI. *Me autem non oratio tua ſolum*, *&* ſocietas *paene* aegritudinis, *ſed etiam auctoritas conſolatur*.

RELIQUOS ILLIUS POT. TEGERET. Poterat ex regula videri: *appellati Craſſi pot. tegeret*. Sed ita Livius XXIX. *cap.* XXIX. Militante eo *pro Carthaginenſibus in Hiſpania*, *pater* ejus *moritur*. XXXII. *cap.* XXXVIII. Paucis *principum tumultum inter primum* elapſis, eorum *abſentium direptae fortunae*. Id. Epitom. XLIV. extr. *Perſeus* ſollicitatis *in auxilium Eumene rege Pergami*, *& Gentio rege Illyriorum*, *quia* eis *pecuniam*, *quam promiſerat*, *non dabat*, ab eis *relictus eſt*. Confer ſupra *cap.* XL. nu. 1. infra *c.* L. extr. Jug. *cap.* LXIII. num. 1.

8. A CICERONE IMMISSUM AJEBANT. Verbum *ajebant* indoles Salluſtii pro abundanti declarat. vide *c.* XIX. n. 4. Pro *immiſſum* Guelf. 2. 7. 6. 8. *miſſum*, vel *eſſe miſſum*. *Immittere* eſt contra quem ſubornare. Sic. Cic. pro Sext. *cap.* XXXVI. alibi. item Juſtin. XXXII. *c.* II. *ad cujus rei probationem* immittit *indices*, *teſtes ſubornat*.

MORE SUO, SUSCEPTO MALORUM PATROC. Craſſo enim auctore corruptelam judicii moliebantur pecunioſi rei, ipſe patrocinium aut indigentium per ſe ſuſcipiebat, aut mercede paciſcebatur cum divitibus, de quo more Craſſi Cicero Paradox. VI. *cap.* II. & Plutarch. in Craſſ. p. 544. Vinar. 1. *ſuſcepto* eo *malorum patrocinio*.

9. PRAEDICANTEM AUDIVI. *Ego* non eſt in Vinar. 1. nec Struviano; in Heuſſiano aliiſque tribus alio loco ponitur. Pro *poſtea* Guelf. 2. Vinar. 1. & Fabric. 2. *poſt*. *Praedicare* eſt ſaepe & palam dicere. Jug. *cap.* XIV. nu. 12. *uti* praedicantem *audiverant patrem meum*. Plin. 1. ep. XII. num. 4. *Tertio & tricesimo anno* (*ut ipſum* praedicantem *audiebam*) *pedum dolore correptus eſt*.

TANTAM ILLAM. Incert. 2. & Guelf. 7. *illam tantam*. Sed Guelf. 12. *illam* tantum in margine oſtendit. Supra *cap.* XL. nu. 3. *tanta* iſta *mala*. ibi vide.

CONTUMELIAM SIBI A. C. IMPOSITAM. Sic ſcripti noſtri omnes; nec ſcio unde Gryphiana aliaeque quaedam edd. acceperint ſuum *paratam*. Adſuit ſupra *cap.* XLII. num. 4. *invidiam imponere*. & laudat I. Waſſius Nazar. Paneg. *cap.* XII. *o quam acres habes dolorum aculeos*, contumelia, *quam* imponit *inferior*. & Rivius jam citavit ex V. Verrina Cic. *quibus tu privatim* injurias *plurimas* contumeliasque impoſuiſti.

CAP. XLIX.

1 SEd iſdem temporibus Q. Catulus & C. Piſo neque gratia, neque precibus, neque pretio Ciceronem impellere potuere, uti per Allobroges, aut alium indicem C. Caeſar falſo nominaretur. Nam
2 uterque cum illo gravis inimicitias exercebant: Piſo obpugnatus in judicio repetundarum, propter cujuſdam Tranſpadani ſupplicium inju-

CAP. XLIX. 1. Sed iisdem temporibus. Fabriciani, Incerti, Struv. Senat. 1. Baſil. 1. Guelſ. 1. 2. 3. 5. 6. 8. & 10. *iſdem*. ceteri *hyſdem*, aut *hiſdem*. vide ad *cap.* xxxix. n. 6.

C. Piso. C. *Calpurnius Piſo*, qui A. V. 686. conſul fuerat cum M. Acilio Glabrione, & poſtea Galliam adminiſtravit. Is cum Catulo poſtea Ciceronem incuſarunt, quod Caeſari, tunc temporis oppreſſu opportuno, pepercerit. Plutarch. Caeſar. p. 710.

Neque gratia, neque precibus, n. pr. Ordo in Codd. noſtris tot modis varie exhibetur, quot modo poterat. *neque precibus* non eſt in Guelſ. 1. in 11. non eſt *neque pretio*; & in Eccard. Vinar. 2. & ed. vet. *neque gratia* deſideratur, quod inter lineas viſitur in Guelſ. 2. Nihil muto. & tria haec conjungi etiam apud Auct. iii. Rhet. ad Herenn. adnotavit Gruterus. Horat. ii. Epiſt. ii. *v.* 173.

> *Nunc* prece, *nunc* pretio, *nunc vi*, *nunc*
> *ſorte ſuprema*
> *Permutet dominos*.

Dictys 1. *cap.* xviii. *Per idem tempus Lycius Sarpedon neque* pretio, *neque* gratia *Phalidis inlici quivit, ut ſocietatem noſtram ſequeretur*. ibi Obrechtus indicavit ſimilem locum Attii apud Diomedem. *pretio, aut gratia efficere* dixit Jug. *cap.* xxix. n. 3.

Impellere potuere. Sic Baſileenſes omnes, Fabriciani, Remenſes, Incerti, Struvianus &, duobus Guelſerbytanis exceptis, MSS. reliqui omnes. Sic & Gruterus. quare edd. fruantur ſuo *quivere*.

Aut alium indicem. Baſil. 1. Struvian. Heuſſian. Academ. Guelſ. 6. 7. & 9. *aut* per *alium indicem*. Ceteri ut Riviani, non geminant Praepoſitionem. Geminat ſupra *c.* xxxix. n. 6. *aut* per *ſe*, *aut* per *alios*. *cap.* lii. n. 7. *vos ſimul* de *exercitu Catilinae*, *&* de *omnibus conjuratis decernere*. Omittit ſupra *cap.* xx. n. 2. Jug. *cap.* ii. n. 4. xxx. n. 1. & mox hoc *cap.* n. 4.

2. Nam uterque-exercebant. Fabric. 1. Baſil. 1. Vinarienſes, Senat. 1. Remenſes, Guelſ. 5. 10. & ed. vet. praeferunt *exercebat*. Guelſ. 8. 11. & a manu ſecunda 12. cum Incert. 2. *utrique-exercebant*, ut ſupra *cap.* xxx. n. 4. Gruterus & Waſſius nihil de ſuis monuerunt, neque Rivius, niſi quod probe adnotet: uterque exercebant *peculiaris eſt loquendi ratio hiſtoricorum*. Et ſic ſane locuti ſunt Hiſtorici. Sed & Poetae, ut Valer. Flaccus vii. *v.* 511.

> - - *tamen* perſtant *defixus* uterque
> *Et nunc ora* levant.

Sed hoc loco correctoribus impedimento fuit, quod mox enumerat cauſſas inimicitiarum utriusque, ubi adſumendum *Piſo exercebat*, *Catulus exercebat*. eo enim factum, ut & ſupra *cap.* xlvii. extr. *traduntur* ſollicitaretur, & infra *cap.* lviii. n. 6. *obſtant*. *Exercitus hoſtium duo, unus ab urbe, alter a Gallia* obſtant. ibi vide. Et plurimum potius Numerum praemittunt auctores, quando de ſingulis quid narrant. Livius xxvi. *cap.* xi. Minuere *etiam ſpem ejus aliae parva magnaque res*. magna *illa*, *quod* -- parva *autem*, *quod* cet.

Inimicitias exercebant. Sic ſupra *cap.* ix. n. 2. *jurgia*, *ſimultates*, *diſcordias cum hoſtibus* exercebant. Sic infra *cap.* li. n. 16. *gratiam aut inimicitias* exercere. & 1. Hiſtor. *ſimultates* exercere *vacuum fuit*. Livius xxix. *cap.* xvii. *At ſcelus*, *libidinemque & avaritiam ſolus ipſe* exercere *in ſocios veſtros ſatis haberet*. Cic. Div. *cap.* iv. exercere *inimicitias nimium familiariter*. Tacit. 1. Hiſt. *cap.* xiv. *cui apud Rubellium Plautum* exercita *cum Piſone* amicitia. Vellej. 1. *cap.* 1. *haereditarium* exercentis *in eum odium* ii. *cap.* xlv. *cum graves* inimicitias *cum M. Cicerone* exerceret. adde ſupra *cap.* xi. n. 1.

In judicio repetundarum. Codd. noſtri calamo deſcripti, unico excepto, omnes *in judicio* pecuniarum *repetundarum*. atque ſic etiam ed. vet. Sed Venetae, recentioresque omnes expulerunt vocem *pecuniarum*. iſtae autem nihil tentarunt ſupra *cap.* xviii. num. 3. *Catilina* pecuniarum *repetundarum reus*. Vinar. 1. reticuit praepoſitionem *in*. vide ſupra *cap.* xiv. num. 2. Lege autem repetundarum tene-

injuſtum: Catulus ex petitione Pontificatus odio incenſus, quod extrema aetate, maxumis honoribus uſus, ad adoleſcentulo Caeſare vi-

tenebantur non tantum qui pecunias ſociis eripuiſsent, ſed etiam qui ob judicandum, vel ob majus, aut minus quid ex officio faciendum, ob hominem abſolvendum aut damnandum aliquid accepiſſent, legg. 3. 4. 7. D. ad L. Jul. Repet.

P. CUIUSDAM TRANSPADANI SUPPL. de regione Tranſpadana optime Cellar. II. *cap.* IX. p. 676. Caeſar autem Tranſpadanorum Patronus erat, quos etiam civitate donari voluit. Sed cum ab Senatu non impetraſſet, poſtea rerum potitus effecit. Suetonius, Dio. Vide Manut. in Cic. v. Attic. epiſt. II. pag. 546.

EX PETIT. PONTIFICATUS. *Pontificatus* nempe *Maximi*, quem abſolute *Pontificatum* vocat, ut alii *Pontificem* dicunt, intelligentes *Maximum*, vide Ducker. ad Flor. I. *cap.* XIII. n. 9. ut *Ordo*, *Aedilis*, *Claſſis*, alia plura per excellentiam accipiuntur, vide Jug. *cap.* LXXXVI. n. 2. Amplitudinem hujus Pontificatus cognoſcas ex Livio I. *cap.* XX. Dionyſ. Halic. II. Zoſimo IV. *cap.* XXVI. quibus adde Cl. Struv. Syntagm. Ant. Rom. p. 570. & Boſium de Pont. Max. Romae Vet. De Etymologia varia traduntur. Halicarnaſſenſis & Varro II. de L. L. *cap.* XIV. ex eo dictos putant, *quod ab iis ſublicius pons & factus primum, & reſtitutus ſaepe: cum ſacra & uls, & cis Tiberim non mediocriter fierent*. Q. Scaevola, ut idem Varro teſtatur, a *poſſe* & *facere* derivavit, quod ſc. *facere* h. e. ſacrificare potuiſſet. Suidas ab Numa inſtitutum putat, ut precibus ſuis efficeret, ne Tiberis *pontem* rumperet. Zoſimus aliam prorſus originem adfert. nimirum in Theſſalia prima Deum ſimulacra antiquo & rudi ſaeculo in Penei fluminis *ponte* collocata eſſe, inde quaſi *Pontanorum* nomen ſacris illis praefectos accepiſſe, quod Romani imitati eſſent. Hoc conſtat apud Romanos Pontificem M. inſpectionem omnium Sacerdotiorum habuiſſe, curam religionis & caeremoniarum geſſiſſe, leges de ſacris condidiſſe omniaque alia hujus generis ordinaſſe. Ceterum praevaluit Caeſar in petitione ob ſavorem populi, cujus ſuffragiis creabantur Pontifices M. vide Sueton. Caeſ. *cap.* XIII. Vellej. II. *cap.* XLII. Plutarch. Caeſ. p. 710.

ODIO INCENSUS. *Incendere* de animi libidinibus ſaepiſſime. Cic. XIII. ep. XVI. *Nunc autem* incenſus ſtudio *rerum tuarum*. C. Nepos Lyſandr. *c.* III. *dolore incenſus*. vide Caſp. Barthium ad Papin. Stat. III. Theb. *v.* 234. ſupra *c.* XXV. n. 3.

QUOD EXTREMA AETATE. Incert. I. Guelſ. 10. *qui extr. aet.* Sed *quod* ſervit hoc loco explanationi ejus, quod dixerat *ex petitione Pontificatus*, ut ſupra *cap.* XXXV. n. 3. ubi vide. Baſil. I. & 3. Struvian. Vinar. 2. Academ. *quod* in *extrema aetate*. Sed ſine Praepoſitione in fragmentis *extrema pueritia*, & ſupra *cap.* XV. num. 2. *privignus adulta aetate*. ibi plura.

MAXUMIS HONORIBUS USUS. Grutero ſuſpecta vox *uſus*, quam etiam damnat in Jug. *c.* XXV. n. 4. *majores natu nobiles*, *amplis honoribus* uſi. quo loco & Perizonio diſplicuit. Codd. noſtri omnes agnoſunt, praeter Guelſ. II. qui hoc loco *τὸ uſus* omittit; altero tamen cum vulgatis incedit. Sed Cicero pro Flacco *cap.* XIX. *Homines clariſſimos civitatis*, *ampliſſimis* uſos *honoribus*, *hoc praetore circumventos*. Livius V. *Vir nullis ante honoribus* uſus. Florus I. *cap.* XIII. *Jam primum majores natu*, *ampliſſimis* uſi *honoribus*, *in forum coeunt*. ubi Salluſtium defendit Cl. Duckerus. pro eo C. Nep. Themiſt. *cap.* VII. *treſque legati*, functi *ſummis honoribus*, *Athenas miſſi ſunt*. Nec ſemper ea, quae aliquo modo abundare videri poſſunt, reſecanda ſunt: cum veteribus ſaepe *plena* dicendi *genera* placuerint. Noſter ſupra *cap.* VI. num. 4. *ceteri*, *metu* percuſſi, *a periculis aberant*. Jug. *cap.* XIV. n. 11. *Jugurtha intoleranda audacia*, *ſcelere atque ſuperbia ſeſe* efferens. infra *cap.* LI. n. 12. *qui magno imperio* praediti. mox num. 4. *animi mobilitate* impulſi. Zoſimus I. *cap.* XXXIX. extrem. *Ζηνοβία, συνοικῆσα μὲν Ὀδαινάθῳ, φρονήματι δὲ ἀνδρείῳ* ΧΡΩΜΕΝΗ. Caeſar I. Gall. *cap.* XXVII. *ſive timore* perterriti, *ſive ſpe ſalutis* inducti *prima nocte egreſſi*. Terent. Phorm. A. V. Sc. VII. *v.* 84. *Tantane* adfectum *hominem quemquam eſſe* audacia? Vide quae contuli ad Cic. V. epiſt. IV. n. 5. & XI. epiſt. XXII. n. 2. adde Donat. ad Ter. Hecyr. Act. II. Sc. II. & *Excurſum* I. in Cat. *cap.* I. extr.

AB ADOLESCENTULO CAESARE. Annos tamen nato circiter XXXVI. vide Tan. Fabri II. epiſt. X. quod non mirum in comparatione cum aetate Catuli, quod monui ad *cap.* XXXVIII. num. I. Ex lege quidem Romuli ſupra quinquageſimum aetatis annum profecto ſacerdotium fuiſſet conferendum; Dionyſ. II. Verum hoc non obſervatum eſſe exemplis conſtat ex Livio XLII. *cap.* XXVII. Tacit. III. Ann. *cap.* XXIX. ipſe Caeſar *paene puer* Flamen Dialis creatus eſt, Vellejus

praeſidii cauſſa cum telis erant circum Concordiae, ſeu periculi magnitudine, ſeu animi nobilitate impulſi, quo ſtudium ſuum in rempublicam clarius eſſet, egredienti ex Senatu Caeſari gladio minitarentur.

CAP.

reputando *nihil majus* invenias. Silius XIV. *v.*613. *Serpit* paſcendo creſcens *Acheruſia peſtis*.

USQUE EO. Vinar. 1. Struvian. Incerti, Remenſes, Fabriciani, Bauleenſes, Academ. Eccard. Guelferbytani, praeter 2. 3. & 5. omnes, *uſque adeo*. Placet tamen quod Gruterus dedit *uſque eo*, idque ex reliquis noſtris MSS. & ed. vet. confirmatur. ſignificat *uſque ad id*, vide Jug. *c.*L. extr. Sueton. Ner. *c.* VII. *gratia quidem & potentia* uſque eo *floruit*, *ut emanaret in vulgus*, cet. Cic. pro Quinct. *c.* XVIII. *Inferiorem ſe eſſe patitur*, *dumtaxat* uſque eo, *ne Sexti Naevii crudelitati dedatur*.

QUI PRAESIDII CAUSSA. Ne quid a conjuratorum ſociis moveretur. *Equites* autem valde ſavebant Ciceronis conſiliis, & operam ſuam facile commodabant ad defendendam remp. Cic. II. ad Attic. ep. II.

CIRCUM AEDEM CONCORDIAE. In clivo nempe Capitolino, quod Cicero memorat pro Sextio *c.* XII. Fabriciani, Vinar. 1. Incerti & aliquot alii *circa*. Sed in Merſeburgenſi Rivius non legit vocem *aedem*, quomodo *ad Juturnae*, *in Veneris*, *a Veſtae*, *ad Apollinis*, ſubintelligendo *aedem* vel *aede* Cicero aliique dixere. vide notam ad Cic. XIV. ep. II. n. 5. Gruteri vero, Bongarſii, Waſſii & noſtri Codd. ſilent. Sed ex eodem ſolo Rivii Codice Gruterus ſupra *c.* VI. extr. *convertit*, pro *ſe convertit* ediderat: Carrio etiam hoc loco *aedem* expunxit, cui haud invitus accedo. Donatus ad Terent. Ad. A. IV. Sc. II. laudat ex Noſtro: ad Jovis *mandem noſtra*. Livius XL. *cap.* LI. *Theatrum & proſcenium* ad Apollinis *locavit*. Confer Vechner. I. Hellenol. *cap.* III. nu. 4.

SEU ANIMI NOBILITATE IMPULSI. *Nobilitate* ex noſtris adprobant Remenſ. 2. Incert. 2. & 1. pro var. lect. Baſil. 1. (qui pro var. lect. *mobilitate*) Academ. Senat. 1. Eccard. Guelf. 3. 5. & 8. a prima manu. ceteri *mobilitate*. eamdem varietatem in MSS. oſtendi Jug. *cap.* LXXXVIII. nu. 6. & XCI. nu. 7. Gruterus *nobilitate* tuetur: tuetur & Barthius ad Stat. IV. Theb. *v.* 213. nobilitas animi, inquit, eſt contemtrix periculorum, & quaecumque magnanima in bonam partem virtus. adduxerat Epigramma vetus, quo *nobilis ira* pro virtute, & magnanimitate pulchre dicta eſt, idem adſcripſit Rutilii Itiner. 1. *v.* 76. *Factus & Alcides* nobilitate *Deus*. Alterum defenderes ex Tacit. I. Hiſt. *cap.* XXIV. *is* mobiliſſimum *quemque* ingenio, *aut pecuniae indigum & in novas cupiditates praecipitem alliciendo*. Liv. XXXVIII. *cap.* IX. *Adverſus quae legati*, *& quia gravia erant*, *& quia ſuorum animos* indomitos *& mutabiles noverant* cet. Sed alterum verius, pro *ferocia*, &, ut nunc fere dicunt *ambitione*: quam mox exponit: *quo ſtudium ſuum* cet. Latet hujuſmodi quid & miſcetur apud Senec. I. Clem. *c.* IX. *Ego ſum* nobilibus adoleſcentulis *expoſitum caput*, *in quod mucrones acuant*. Nobiles maxime adoleſcentes Auguſto erant infeſti, & illi quidem, qui ipſi ſeſe extollere, aut remp. liberare cupiebant. Noſter addit *animi* ad differentiam, meliuſque exprimendum nobiles illos ſpiritus. vide *cap.* II. nu. 3.

QUO STUDIUM SUUM IN REMP. CLAR. ESSET. Incert. 2. Fabric. 2. Guelf. 7. & 12. *in republica*; Academ. in margine: *quo ſtudium ſuum*; Guelf. 12. inter lineas *ſuum*. Heuſſian. Sen. 2. *ad remp.* Fabric. 1. *clarius haberetur*; 2. *praeclarius eſſet*. Ita nulla fere vox ſana eſt. Si omnes abjicerentur, non haberet brevitatis ſtudioſus, de quo quereretur. Quamdiu pro Salluſtianis habentur, nihil muto. Noſter III. Hiſt. Epiſt. Pompeii: *Caſtra capta & dux cum exercitu deleti ſatis* clara vobis ſunt. II. de Rep. Ord. *c.* I. *Sed per ceteros mortales illa res* clarior eſt.

EGREDIENTI EX SENATU Caeſari. Eccard. *egrediente e. S. Caeſari*; Guelf. 5. *egredienti e. S. Caeſare*; Vinar. 1. *egredienti e. S. Caeſare*. Forte ſcripſerat: *egrediente ex Senatu Caeſare*: nam ſenſum ſuſtentat, quod ſupra dixerat: *magnam illi invidiam conflaverant*, & elegantiae cauſſa abſolutam conſtructionem pro alia adhibere ſolent, de quo ad Jug. *cap.* LXIII. n. 1. In Senatu ſedenti hoc Caeſari accidiſſe narrat Sueton. *cap.* XIV. Sed Plutarchus Caeſ. p. 711. cum Noſtro facit.

GLADIO MINITARENTUR. *Gladio* non legitur in Heuſſiano, Guelf. 6. 10. & pro *minitarentur* Guelf. 9. *minitarent*; 6. 7. 8. & 12. *minarentur*; Vinar. 2. & ed. vet. *imitarentur*. Ciceronis eſt *igni ferroque minitari*. Noſter ſupra *cap.* XXIII. num. 3. *minari interdum ferro*.

CAP. L.

1 DUm haec in Senatu aguntur, & dum legatis Allobrogum & Tito Volturcio, comprobato eorum indicio, praemia decernuntur: liberti, & pauci ex clientibus Lentuli, diverſis itineribus opifices atque ſervitia in vicis ad eum eripiendum ſollicitabant: partim exquirebant duces multitudinum, qui pretio rempublicam vexa-
2 re ſoliti. Cethegus autem per nuncios familiam atque libertos ſuos,

CAP. L. 1. AGUNTUR, ET DUM. Guelf. 6. *agitantur*, Gudius, ſine nota MSS. adſcripſerat *geruntur*. Guelf. 12. non habuit primitus *& dum*. Vinar. 2. et ed. vet. *Volturcio Tito*. Poſſes legere: *Dum haec in Senatu aguntur, & legatis Allobrogum Volturcioque praemia decernuntur;* Sed particulae etiam iterantur apud Noſtrum, quando ſignificatio patitur, ut de Praepoſitione obſervavimus ad *c.* XLIX. nu.1. Sic *cap.* XL. num. 4. *Nihil* tam *aſperum*, *neque* tam *difficile*.

COMPROBATO EORUM INDICIO. Guelf. 6. *comprobato indicio*, eorum *praemia decernuntur*. Pronomen non videtur eſſe ab Salluſtio, vide ad *c.* XLVIII. num. 4. etiamſi hoc pacto plures Dativi concurrerent: qui tamen nihil amplius vitii habent, quam illa Cic. V. Verr. *c.* LXIII. *ſtatui* mihi *modum* orationi *meae*. I. Agrar. *cap.* II. extr. cui errato *venia negatur*. Liv. I. *c.* XL. Servio *populum* dicto *audientem eſſe jubet*. Matius ad Cic. XI. ep. XXVIII. n.17. *Quod tamen munus & hominis amiciſſimi* memoriae, *ac* honoribus *praeſtare*, *etiam* mortuo *debui*. vulgo *mortui*: ſed alterum eſt in membranis. Neque vero neceſſario haec conſtructio apud Salluſtium eſt agnoſcenda; cum & abjecto Pronomine *eorum* Ablativi abſoluti locum ſuum tenere queant, ut *c.* XLVI. nu.4. alibi.

PRAEMIA DECERNUNTUR. Guelf. 9. *diſcernuntur*. de iſtis praemiis lege ſupra *c.* XXX. & Cic. IV. Cat. *cap.* III.

LIBERI. Incerti, Remenſ. 1. Struvian. Academ. Baſil. 3. Guelf. 4. 6. 7. & 11. *libertini*. Guelf. 10. *liberis & paucis excl.* Meliores autem *liberti;* quod recte tuetur Gruterus. Intelliguntur ſolum illi quos Lentulus manumiſerat, qui ob maximum beneficium, libertatem collatam, Dominis plerumque favebant. ii in relatione ad Patronum, ut hic Lentulus nominatur, *liberti;* Sed ſi cum ingenuis comparantur, etiam *libertini* aliquando vocantur. Vide Caſtal. Var. Lect. *cap.* XIII. Manut. Quaeſ. per Epiſt. I. ep. VII.

PAUCI EX CLIENTIBUS. Nullus Romae vir dignitate aut divitiis conſpicuus erat, qui non clientum magnum haberet numerum: idque magnae laudi ducebatur, teſte Dion. Halicarn. Libr. II. Iſtos ſaepe conjungi cum *libertis* docuit P. Pithoeus Annot. ad Tit. IX. Collat. Leg. Moſaic. & Roman. p. 174.

DIVERSIS ITINERIBUS. Fabric. 1. *diverſis muneribus*. Lepida eſt Gloſſa Academici: *tum in longum, tum in latum eundo*. exprimere voluit noſtrum *weit und breit*. Sed notat Salluſtius eos diſperſos huc illuc ad vicos acceſſiſſe. Jug. *c.* XII. n.5. diverſi *regem quaerere*. infra *cap.* LII. n.3. diverſo itinere *malos a bonis loca tetra-habere*. Gu. 6. *ex diverſis itineribus*.

OPIFICES ATQUE SERVITIA. Vinar. 2. *atque in vicis ſervitia*. *Servitia* pro *Servis*, quod pluribus docui ad *c.* XIV. n.1. XXIV. n.4. Mox Vinar. 1. *ad eum corripiendum*.

PARTIM EXQUIREBANT DUCES. Quaſi ſcripſiſſet: partim *opifices atque ſervitia ſollicitabant*, partim *exquirebant* cet. Saepe vero ea particula ſemel tantum ponitur, quod exemplis doceo ad *c.* LXI. n.8. & Jug. *c.* LXXXIII. n.3. Auct. de B. Afr. *c.* LXXXV. *Ducem aliquem* requirunt, *quem reſpicerent* cet. *Multitudo* enim *omnis*, quod eſt apud Liv. XXVIII. *c.* XXVII. *ficut mare*, *per ſe immobilis eſt; aut praeceps*, *pavida*, *ſecors*, Tacit. IV. Hiſt. *cap.* XXXVII. Hinc ſaepius *defuit qui contra remp. duceret*, *non qui ſequeretur*, Vellej. II. *c.* CXXV. adde Flor. IV. *c.* VII. Liv. XXVI. *c.* XXII. Plaut. Amphitr. A. I. Sc. III. v. 6. Cic. pro Cluent. *cap.* XLIX.

QUI PRETIO REMP. VEXARE SOLITI. Neſcio utrum ad alios nebulones, an ad Tribunos plebis reſpiciat. eos certe Jug. *c.* LXXIII. nu.4. *ſeditioſos magiſtratus* vocat; & quam ſaepe pretio remp. vexaverint, Hiſtoria docet, vel ejus cujus meminit Noſter Jug. *cap.* Academ. a prima manu *ſoli erant;* Struvianus: *ſoliti vexare erant*. Deleo *erant:* nec diſplicet ordo Struviani.

2. FAMILIAM. Servos ſuos, qui proprie *familia*. vide ad *cap.* XXX. nu.7.

ELE-

ſuos, exercitatos in audaciam, orabat, grege facto, cum telis ad
ſeſe irrumperent. Conſul, ubi ea parari cognovit, diſpoſitis prae- 3
ſidiis, ut res atque tempus monebat, convocato Senatu refert,
QUID DE HIS FIERI PLACEAT, QUI IN CUSTODIAM TRADITI ERANT.

ELECTOS ET EXERCITATOS IN AUDACIAM. Baſil. 1. Vinarienſes, Fabriciani, Remenſ. 1. Heuſſian. Academ. Senat. 2. Guelſ. 1. 3. 5. 6. 9. 11. 12. & ed. vet. *lectos* ſcribunt. Praeterea copulam *&* omittunt Vinar. 2. Eccard. Gu. 6. 4. 10. & ed. vet. Porro Fabric. 2. *exercitos*; Sed Incert. 2. vocem *exercitatos* plane omittit. Longe verius Senat. 1. & Gu. 2. non habent *electos &*, idque delendum eſſe, etiam conjectura adſecutus fueram. Translatum eſt ex *c.* LIX. n. 3. ut multa alia, quae partim enumerantur ad *cap.* XXXIX. extr. Non ſane Cethego *eligendum*; ſed, quemcumque poſſet, arripiendum fuit: ſecus qui *orat*, etiam *eligit*. quare eas quidem voculas expunxi. At in MSS. noſtris omnibus inveni, quod Gruterus in ſuis: *exercitatos orabat in audaciam, uti* cet. Sed trajectio eſt nimis quam manifeſta: & ordinem qui eſt jam in multis recentiorum edd. retinendum exiſtimavi: cujus veſtigia ſervat Guelſ. 3. *Exercitatus in audaciam* de homine promtae audaciae eleganter dicitur. Sic Cic. 1. ep. IX. *ad haec te exerceas*. Tacit. XIV. Ann. *cap.* II. exercita ad *omne flagitium*: ubi Jo. Pricaeus notis in Apulej. IX. Met. p. 563. maluerat *exercitata*, caſtigatus ob id per Jac. Gronovium. Ibidem Pricaeus & hunc Salluſtii locum citavit, & D. Petr. Ep. II. *cap.* II. comm. 14. *καρδίαν πλεονεξίας γεγυμνασμένην*. Lamprid. Alex. Sev. *cap.* III. *Ne unum quidem diem tranſire paſſus eſt, quo ſe non & ad litteras, & ad militiam* exerceret. Sic Cicero aliquoties; ſed cum Praepoſitione *In* ſextum caſum jungit, ut *in re, in cauſſis exercitatus*. ſic & Caeſar 1. Gall. *cap.* XXXVI. extr. *Germani exercitatiſſimi* in armis. Hinc factum, ut in Vinar. 1. ſcriberetur *in audacia*, quaſi ceteri Codd. per Antiptoſin illam, de qua ad *c.* XIX. n. 3. *in audaciam* haberent. Quartus tamen Caſus ſatis proprie hic intelligi poteſt, cum *ad rem* & *in rem* ſeſe exercere non multum differant. Haud abs re eſt, meminiſſe hoc loco illius Claudian. 1. Rapt. *v.* 32.

Dux Erebi quondam tumidas exarſit in iras.

Et Liv. III. *cap.* XXXVI. *Novos collegas jam prius, quam inirent magiſtratum*, in ſuos mores *formare coepit*.

UT GREGE FACTO. *Ut* abeſt ab Guelſ. 12. Vinar. 2. & ed. vet. ex conſuetudine Salluſtii. vide ad *c.* XXXII. n. 2. Guelſ. 9. *grege capto*; 8. *cum grege*, praetermiſſo illo *facto*, quod & in Fabric. 1. in raſura cubat. Forte *grege* abſolute poſuit, ut Caeſar *circuitu*, 1. Gall. *c.* XLI. *ut millium amplius quadraginta* circuitu *locis apertis exercitum duceret*. Tacitus *catervis*, IV. Ann. c. II. in. *Interea barbari* catervis *decurrentes*. Sed Jug. *c.* LVII. n. 3. *ex omni multitudine non amplius quadraginta*, grege facto, *locum cepere paullo, quam alii, editiorem*.

AD SESE IRRUMPERENT. Academ. primitus *erumperent*, idque in Senat. 2. legitur. Incert. 2. & Guelſ. 8. *ad ſe*; quae voculae plane abſunt ab Arondeliano Codice. male, & contra ea, quae ad *c.* LVII. n. 1. proferuntur.

3. UBI EA PARARI COGNOVIT. Guelſ. 3. *Conſul ubi ea novit*; Fabric. 1. inter verſus *ubi* poſitum habet; Struv. ordinem mutat: *ubi ea cognovit parari*; Guelſ. 9. *parare*. Placebit: *Conſul ubi cognovit*. ſed nihil mutare audeo. Ceterum lex 13. D. de cuſtod. reor. cuſtodia incluſos, etiam cetera innocuos, ſi per vim evadere tentaverint, punire jubet.

UTI RES ATQUE TEMPUS MONEBAT. Scripti noſtri omnes omnino *ut*, non *uti*. Jug. *cap.* XLVII. n. 2. *ratus id quod* res *monebat*. Confer ſupra *c.* XX. nu. 15.

QUID DE IIS FIERI PLACEAT. Conſenſu omnium ſcriptorum & edd. vett. revocavi *his*, pro *iis*. iidemque *placeat*, non *placeret* tenent. Formula eſt frequentata Relationibus. Jug. *cap.* XXXVIII. Placeretne *legatos Jugurthae recipi moenibus*. Livius VIII. *c.* XX. *quid* placet de *innoxia multitudine* fieri. Curt. VI. *c.* 1. n. 19. *concilium Graecorum*, quid fieri placeret, *conſuluit*. adde Briſſon. II. p. 165.

IN CUSTODIAM TRADITI ERANT. Baſil. 3. Inc. 2. Guelſ. 7. 8. 10. 12. *in cuſtodiis*; Remenſ. 1. Guelſ. 4. 6. 9. *in cuſtodia*; in Struviano neutrum primitus ſcriptum erat; nunc inter lineas: *in cuſtodiam*, quod ceteri Codd. firmant, & Cic. IV. Cat. *cap.* III. *quod eum, & ceteros* in cuſtodiam *dandos cenſuiſtis*. Livius XXII. *cap.* VII. *Romanis* in vincula *datis*. Sueton. Tib. *cap.* LXI. *quibuſdam* cuſtodiae *traditis*. Curt. VI. *cap.* V. num. 10. *quos* tradi in cuſtodiam *juſſit*. Poſſes, ſi per Codd. liceret, refingere: *qui in cuſtodiam erant*. ſicuti Tacit. I. Hiſt. *cap.* LXXXVII. & Livius XXII. *cap.* XXV. *in cuſtodiam habere*.

Eos

pedibus in ſententiam Tib. Neronis iturum ſe dixerat; quod de ea re, praeſidiis additis, referundum cenſuerat. Sed Caeſar, ubi ad eum ventum, rogatus ſententiam a Conſule, hujuſcemodi verbis locutus eſt.

CAP.

modis fiebat, ut videre eſt ex Vopiſci Aurelian. c. XX. *Deinde aliis* manus *porrigentibus*, *aliis* pedibus *in ſententiam euntibus*, *pleriſque* verbo *conſentientibus conditum eſt SCtum*. I. itaque VERBIS vel pluribus, ita ut pauca adderent, vide not. ad *c.* LI. n. 21. vel unico *Adſentio*, ſententias amplectebantur. id apparet ex *cap.* LIII. init. & Livio XXVII. *Ignominiae acceptae memor aut* verbo *adſentiebatur*, *aut pedibus in ſententiam ibat*, *donec cognati ejus in ſenatu ſtantem ſententiam dicere coegerunt*. II. Nutu & ſublata MANU. Tacit. IV. Hiſt. *c.* IV. *Eaque omnia Valerius Aſiaticus*, *conſul deſignatus cenſuit*. *Ceteri vultu* manu*que*; *pauci quibus conſpicua dignitas*, *aut ingenium adulatione exercitum*, *compoſitis orationibus* adſentiebantur. adde Lipſium ad Senec. de Vit. Beat. *c.* II. Quinctil. Declam. XII. *Uno quodam conſenſu*, *non aetatibus ſpectatis*, *non honoribus pariter retulimus*, *probavimus*, *decrevimus*, manibus, *pedibus ivimus in ſententiam neceſſitatis*, *nec ordo nos officiorum moratus eſt*. III. demum PEDIBUS: hoc eſt, ubi ſententiae diverſae erant, *diſceſſio* fiebat, ut cui quisque ſententiae faveret, illi parti accederet, quem modum fuſe tractat Plin. VIII. ep. XIV. adde Cic. I. ep. II. Auct. VIII. B. Gall. *c.* LIII. multos praeterea. Simile quid apud Lacedaemonios in uſu fuiſſe diſcas ex Thucyd. I. *c.* LXXXVII. *Cui vero veſtrum*, *o Lacedaemonii*, *videtur foedus eſſe violatum*, - diſcedat *in hanc partem* (*ſimul locum oſtendebat*) *cui vero non videtur*, *in alia omnia*. Hinc Apulej. VI. Metam. extr. *Talibus dictis*, *non* pedibus, *ſed totis animis latrones in ejus* vadunt *ſententiam*. Saepe autem, quando res ad diſceſſionem venit, ſententias eſſe mutatas, diſcas licet ex Plin. II. epiſt. XI. n. 21. Qui *pedibus* ſemper, non orationibus, adſentiebantur Senatores, *Pedarios* dictos eſſe, quidam exiſtimarunt; quaſi joco noſtrates *Ja-Herren*: Sed eam opinionem refutat Gellius III. *c.* XVIII. Latinitas denique eſt Metonymica, pro *pedibus ire in eam partem*, *eum locum*, ubi eſt Nero, qui illud cenſuit. Sic *cuſtodia* pro carcere; *conventus* pro loco, quo conveniunt, ponuntur, Graev. ad I. Verr. *c.* XIII. Sic *ludus* gladiatorius, talarius, Caſaub. in Cic. I. Att. ep. XVI. *Senatus*, pro loco, ubi Senatores, vide Modium & Bernecer. ad Juſtin. XLIII. *cap.* V. & Gellium XVIII. *c.* VII.

TIB. NERONIS. Qui adſervandos tantiſper in cuſtodia, dum Catilina debellaretur, & negotium totum exquiſite pernoſceretur, cenſuerat Appian. II. Civ. p. 430.

QUOD DE EA RE. Fabric. I. a manu emendatrice, & Incert. I. *qui de ea re*, qualis varietas ſupra *c.* XXXVII. n. 6. notata.

PRAESIDIIS ADDITIS. Incert. 2. Struv. Heuſſian. Senat. I. Fabric. I. Baſil. I. Vinar. 2. Eccard. Guelf. 1. 2. 4. 6. 8. 9. 10. 11. 12. & ed. vet. *abditis*: quaſi remotis illis equitibus & corona, qua ſtipatus erat Cicero, Plutarch. Cicer. Tibullus II. eleg. I. *v.* 82.

Et procul ardentes hinc procul abde *faces*.

Sed hunc ſenſum vix cum hiſtoria, multo minus cum Appiano conciliabis. Recte ergo jam dudum Gronovius *additis* legendum eſſe vidit, & ſic Baſil. I. pro var. lectione, 2. & 3. Incert. I. Fabric. 2. Academ. Remenſes, Vinar. I. Guelf. 7. in 5. utrumvis legas; in 3. eſt *adadlios*; Senat. 2. *abaditis*, ut utramvis lectionem exprimeret. Cicero rem expedit, qui IV. Cat. *c.* VI. inter Silani & Caeſaris mediae ſententiae, etſi rumoris, meminit, quae verita ſit, *ut habeat ſatis praeſidii*, *ad ea*, *quae vos*, inquit, *ſtatueritis hodierno die tranſigunda*. enumerat deinde ſua praeſidia cujusque generis. Diſtulerat Tib. Nero judicium de conjuratis, id Appianus etiam firmat. Interim milites ſcriberentur, & rep. ſatis praeſidio firmata, tum demum ſententiae perrogarentur. Pariter ut Marcellus apud Caeſar. I. Civ. *c.* II. *non oportere ante de rep. ad ſenatum referri*, *quam delectus tota Italia habiti*, *& exercitus conſcripti eſſent. quo* praeſidio tutè *&* libere *ſenatus*, *quae vellet decernere auderet*. Comparavit Gronov. Tacit. XIV. Ann. XXVI. Additum *& praeſidium mille legionarii*, *tres ſociorum cohortes*, *duaeque equitum alae*. Sic Noſter Jug. LVI. n. 2. additis *auxilio perfugis*. & *addere* quidem ſaepe *in* vel *contra quem dare*, *comparare* denotat, ut ſimul vis Praepoſitionis exprimatur: vide Gronov. ad Sen. Herc. Fur. *v.* 1237. & Agamemn. *v.* 289. Confunduntur autem *abdere* & *addere*, ut pleraque ex *ab* & *ad* compoſita in libris vetuſtis, quod docent Brockhus. ad Tibull. I. eleg. II. *v.* 21. & Drackenb. ad Sil. VI. *v.* 394.

5. SED CAESAR, UBI AD EUM. Academ. *Sed ubi Caeſar ad eum*. Incert. 2. *ad eum ubi ventum*

 eſt.

C A P. LI.

1 *OMnis homines, Patres Conſcripti, qui de rebus dubiis conſultant,*
2 *ab odio, amicitia; ira atque miſericordia vacuos eſſe decet. Haud facile animus verum providet, ubi illa obficiunt. neque quisquam omnium lu-*

eſt. Nota, quam amaverint Latini Nominativum praeponere. Inde iſtae conſtructiones: Cic. pro Murena: Praetor *quoque ne ſe pulchrum ac beatum putaret, ei quoque carmen compoſitum eſt.* adde Donat. ad Ter. Hecyr. A. III. Sc. I. Liv. I. c. XL. *Tum Anci* filii *duo -- tum impenſius* his *indignitas creſcere*.

HUJUSCEMODI VERBA. Trojus Pompejus reprehendit in Salluſtio & Livio, quod conciones directas operi inſerendo hiſtoriae modum exceſſerint, Juſtin. XXXVIII. c. III. Sed iſtud inter proprietates hiſtoriae commemorat ipſe Cicero Orator. ad Brut. & major longe directarum, quam obliquarum Orationum utilitas eſt, de qua A. Buchnerus Feſt. Orat. XVI.

CAP. LI. 1. OMNIS HOMINES. Sic principio hujus operis ſcripſerat Salluſtius, & videtur peculiarem gratiam hoc genus dicendi ea aetate habuiſſe. Sic Plaut. Trin. A. I. Sc. II. v. 41. Omnis *bonos bonasque accurare addecet, Suſpicionem & culpam ut ab ſe ſegregent*. Id. Perſ. A. I. Sc. III. v. 33. *Dum mane eſt*, omnis *eſſe mortalis decet*. & ſic ille ſaepe.

PATRES CONSCRIPTI. Sic omnibus litteris ſcribunt aliquot Guelferbytani, Fabriciani, Struv. Academ. Heuſſ. Vinarienſes. idque tum c. LII. n. 2. tum Jug. c. XIV. n. 1. eodem modo offendi.

AB ODIO, AMICITIA. Lege Jo: Salisber. V. c. XII. ubi haec Caeſaris citat, & meminit proverbii Ciceronis: *exuit perſonam judicis, quisquis* amicum *induit*. Ariſtotel. I. Rhet. *cap*. I. *ὁ δὲ ἐκκλησιαστὴς καὶ δικαστὴς ἤδη περὶ παρόντων καὶ ἀφωρισμένων κρίνουσι, πρὸς οὓς καὶ τὸ φιλεῖν ἤδη καὶ τὸ μισεῖν, καὶ τὸ ἴδιον συμφέρον συνήρτηται πολλάκις. ὥστε μηκέτι θεωρεῖν ἱκανῶς τὸ ἀληθές, ἀλλ᾽ ἐπισκοτεῖν τῇ κρίσει τὸ ἴδιον ἡδὺ ἢ λυπηρόν*. adde Sedul. Collect. in Epiſt. ad Rom. c. II. quod *amore, odio, timore, avaritia* judicia corrumpantur.

IRA ATQUE MISERICORDIA. Jug. *cap*. LXIV. *cupidinem & iram peſſumos conſultores vocat*. Epicharmus apud Stobaeum Serm. XXII. *Οὐδεὶς μετ᾽ ὀργῆς οὐδὲν εὖ βουλεύεται*. Senec. I. de Ira c. XVI. *Ira ſibi indulget, ex lubidine judicat, & audire non vult, & patrocinio non relinquit locum, & ea tenet, quae invaſit, & eripi ſibi judicium ſuum, etiamſi pravum eſt, non ſinit*. Horat. I. ep. II. v. 49. *Qui non moderabitur irae Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit & mens Dum poenas odio per vim feſtinat inulto*. Talia Achilles Tatius Libr. II. Cic. I. Offic. c. XXVIII. pro Marcello c. III. *Miſericordia* etiam recte a dicendis ſententiis removetur; ſed recte adhibetur in exſequendis, & infligendis poenis, de quo Senec. I. de Clem. c. I. & XX. videndus.

AB ODIO VACUOS ESSE D. Sic ſaepe Tacitus. Cicero: *locus* ab *omni turba vacuus*. Noſter ſupra c. XIV. n. 2. *a culpa vacuus*. Guelf. 6. *vacuus*; 12. a prima manu *vacos*; 4. *voc tos eſſe*. etiam pro *miſericordia* Guelf. 3. *invidia*.

2. HAUD F. ANIMUS VERUM PROVIDET. *Verum* non agnoſcit Vinar. 2. & ed. vet. nec niſi inter lineas habet Guelf. 10. 12. etiam non adeo ſincerus eſt in ea voce. Sed Boetius I. Metr. VII. v. 20. *Tu quoque ſi vis Lumine claro* Cernere verum - *Gaudia pelle, Pelle timorem, Spemque fugato, Nec dolor adſit*. Nubila *mens eſt, Vinctaque frenis, Haec ubi regnant*. *Caecum* animum reddi dixit Cicer. pro Roſc. Am. c. XXXV. extr. Quinctil. VI. c. III. *Nam cum iraſci, favere, odiſſe, misereri coeperint, agi jam rem ſuam exiſtimant: & ſicut amantes de forma judicare non poſſunt, quia* ſenſum *oculorum* premit amor, *ita omnem inquirendae veritatis rationem judex amittit, occupatus adfectibus, aeſtu fertur & velut rapido flumini obſequitur*.

UBI ILLA OBFICIUNT. Heuſſ. *afficiunt*.; Sed Salisberienſis turpiter *proficiunt*. *Obficiunt* proprie oppoſita ſunt, obſiſtunt. Horat. I. Sat. II. v. 97. *Multae tibi tum* obficient *res; Cuſtodes, lectica, ciniflones* &c. Sidon. IV. ep. XII. *Tamdiu enim aequanimiter admitto, ut deſiderio meo ſiniſter eventus* obficiat. adde ſupra *cap*. XXVII. extr.

NEQUE QUISQUAM OMNIUM. Incert. I. Baſil. 3. Guelf. 9. & 12. *hominum*. alterum ſupra c. XXXVI. n. 5. *neque quisquam* omnium *diſceſſerat*. Jug. *cap*. IV. n. 4. quis *eſt* omnium *his moribus*. Caeſar VII. Gall. c. LXXVI. *nec erat* omnium *quisquam*. Fuere qui ad ſequentia τὸ *omnium* inconſulte traherent; quod ne fieret, in

lubidini ſimul & uſui paruit. Ubi intenderis ingenium, valet: ſi lubido 3
poſſidet, ea dominatur, animus nihil valet. Magna mihi copia memo- 4
randi, P. C. qui reges atque populi, ira, aut miſericordia impulſi, ma-
le conſuluerint: ſed ea malo dicere, quae majores noſtri, contra lubidi-
nem

in aliis Codd. voces tranſponuntur: in aliis, ut Guelf. 5. diſtinctio ponitur poſt *omnium*. Sed Vinar. 2. & ed. vet. *quisquam* omni *lubidini* &c.

LUBIDINI SIMUL ET USUI PARUIT. Inſervivit cupiditati ſimul & utilitati, ea fecit, quae cuperet, ea quae vere utilia eſſent. Terentius. *Si eſſet ex* uſu *noſtro hoc matrimonium*. Cicer. XIII. ep. XVI. *mihi magno* uſui *fuit & fides ejus & prudentia*. Corn. Nep. Alcib. *cap.* IV. *plusque irae ſuae, quam* utilitati *communi paruiſſe*. Cicer. de Prov. Conſ. *c.* I. *Sed ego in hac ſententia dicenda non* parebo *dolori meo, nec iracundiae* ſerviam. Idem pro L. Man. *c.* XX. *Majores noſtros ſemper in pace conſuetudini, in bello utilitati* paruiſſe. *ſimul* vacat in Baſil. 3.

3. UBI INTENDERIS INGENIUM. Si attenderis vacuo animo. Opponit *langueſcere c.* LII. n. 18. Cic. de Senect. *c.* XI. Intentum *enim animum, tamquam arcum habebat, nec* langueſcens *ſuccumbebat ſenectuti. tenebat non modo auctoritatem, ſed etiam* imperium *in ſuos*. Auguſtin. X. Conſ. *c.* XXXV. *Cum eos ad cognoſcendum* intendimus. Tacit. I. Hiſt. *c.* XLVIII. *prout animum* intendiſſet, *pravus aut induſtrius*. Apulej. Adloc. ad Aſclep. p. 82. *Ut enim meum animum* rationis *ducit* intentio. Liv. XXI. *c.* XLIX. *miſſi legati tribunique, qui ſuos ad curam cuſtodiae* intenderent. Gloſſa Fabric. I. *Si moderaris ingenium, i. absque omni vitio cautum tenes, tunc valet quod conſultas.*

SI LUBIDO POSSIDET. Vinar. 1. & Guelf. 7. *Sed ſi;* Senat. 2. *Sed lubido. poſſidet* eſt occupavit, tenet animum. vide ad Jug. *c.* III. n. 3. Ceterum haec omnia inducenda eſſe, cenſet Gruterus: & abeſſe ab Remenſi 1. adnotavit Gudius. Ceteri omnes habent; nec alienum eſt Noſtro contraria componere, ut *c.* XI. num. 2. LII. n. 3. LIII. extr. ubi vide. Sic & *c.* XXIII. n. 4. *tale periculum haud occultum habuit, ſed compluribus narravit*. Confer Donatum ad ea Terent. Hecyr. Act. II. Sc. I. *lapidem putas, haud hominem*. adde noſtra ad Jugurt. *cap.* I. num. 4.

ANIMUS NIHIL VALET. Fabriciani, Vinar. 2. & aliquot alii *nil*. Damnavit hanc trigam Bongarſius & Putſchius; quibus citius adſentiaris, quam Grutero, tanto magis, quod abeſſe teſtetur Waſſius ab duobus, ni fallor, Codd. Noſtri ſilent omnes: & ob rationem modo dictam nihil muto.

4. MAGNA M. C. EST MEMORANDI. *P. C.* addunt plerique Guelferbytani, Fabriciani, Vinarienſes, Incerti, Remenſes, Struv. Eccard. Heuſſ. Academ. Senatorii, Baſileenſes, & vix praeter Guelf. 5. alium Cod. nominare poſſum, a quo bona fide exulare cognoverim. Nec ſi addideris, ſuperfluitas nimia fuerit, ut putavit Gruterus. Praeterea *eſt* non apparet in Struviano. id vero ſuperfluum dicere debemus in Noſtro, quotiescumque Nomen aut Pronomen dandi Caſu ſenſum ſuſtentat. vide *c.* XXXI. n. 3.

QUI REGES ATQUE POPULI. *Atque* habent Vinar. 2. Baſil. 1. & 2. Remenſes, Fabric. 2. Incerti, Struvian. Heuſſian. Guelf. 3. 5. & alii. Non mirum, eſſe in aliis *aut*, ut in Fabric. 1. & Vinar. 1. cum hae particulae ſaepe a librariis ſint permutatae. vide ad Jug. *cap.* LXXXII. n. 4. & *reges atque populi* veluti per formulam dicta ſaepe legas, ut apud Cic. II. Offic. *c.* VIII. pro Domo *c.* XXIII. *reges atque nationes*, apud Livium *regum gentiumque* & his ſimilia.

MALE CONSULUERINT. Vinar. 2. Incerti, Struvian. Heuſſ. Remenſes, Baſil. 2. & 3. Guelf. 7. 8. 10. & ed. vet. *conſuluerunt;* Guelf. 9. *conſuluere:* in aliis terminatio per ſiglam expreſſa eſt. Vetuſtiores tamen noſtri atque Rivii *conſuluerint*. Hujuſmodi mutationes etiam in antiquiſſimis membranis reperiuntur. vide Pier. ad Virgil. III. Eclog. *verſ.* 107. & I. Aen. *v.* 14. Sed editum hic praeferendum. & ſic ſupra *c.* VII. extr. In ſententiam compone Orationem Ulyſſis apud Q. Septim. II. *cap.* XXI. & Lactant. de Ira Dei *capite* V. & VI.

RECTE ATQUE ORDINE FECERE. *Ordine* i. juſte, conſilio, in quo eſt *ordo* rerum gerendarum, ſupra *c.* I. Livius XXIV. *c.* XXXI. *Recte eum atque* ordine *feciſſe, quod in Leontinis nulli pepercijſet*. XXVIII. *c.* XXXIX. *Suos imperatores recte &* ordine, *& ex voluntate ſenatus feciſſe*. XXX. *c.* XVII. *Scipionem recte atque* ordine *videri feciſſe*. Plaut. Trin. A. IV. Sc. I. *v.* II. *Abi; laudo. ſcis* ordine, *ut aequum eſt, tractare homines*. Cic. VI. ad Att. ep. II. *Haec a me* ordine *facta puto me Bruto probaturum*. ibi P. Manutius:

5 *nem animi, recte atque ordine fecere. Bello Macedonico, quod cum re-*
ge Perſe geſſimus, Rhodiorum civitas, magna atque magnifica, quae po-
puli Romani opibus creverat, infida atque advorſa nobis fuit: ſed poſt-
quam bello confecto, de Rhodiis conſultum eſt, majores noſtri, ne quis di-
vitiarum magis, quam injuriae cauſſa bellum inceptum diceret, impunitos
6 *dimiſere. Item bellis Punicis omnibus, cum ſaepe Carthaginienſes & in*
pace

Ordine, *ſapienter*, inquit, *inde ductum*, *quod in ordine conſideratio ineſt*, *& in conſideratione ſapientia*. quae expoſitio non ſatis apta eſt proprietati, *Ordine* eſt eo ordine, quo fieri debet, ut nempe prius quam incipias conſulas, & ubi conſulueris ſine ira, odio cet. facias. Guelſ. 6. *ordinate*, Graeci ſaepe *ὀρθῶς ϗ ἐκ τοῦ λόγου*. vide Salmaſ. ad Vopiſc. Aurel. *c.* XLI. Supra *ſui animi* Struvianus; ſed in Guelſ. 3. *ſui* plane non legitur, & abjici debuit. Jug. *c.* LXX. n. 1. *die noctuque fatigare* animum. *c.* LXXXV. n. 27. *Nam me quidem ex* animi *ſententia nulla oratio laedere poteſt*. ibi in MSS. eſt *animi mei*. adde ſupra *c.* V. n. 2. XXXV. n. 1. infra *c.* LII. n. 8. & IX. n. 7. Jug. *cap.* VI. n. 2. XXII. n. 2. cet.

5. BELLO MACEDONICO. Secundo nimium, de quo Plutarch. in Aemil. Juſtin. XXX. Livius, Velleius, Eutropius, Florus II. *c.* XII.

CUM REGE PERSE. Sic MSS. niſi quod pauci *Perſae*; Sed Guelſ. 12. nunc quidem *Perſa* oſtentat, quem inclinatum defendit N. Heinſius in Vellej. I. *c.* IX. & committit *Oreſtes*, *Oreſta*; *Philoctetes*, *Philocteta* & ſimilia. citatque A. Gell. VII. *c.* III. *Rhodienſis civitas* Perſa, *Philippi filio*, *Macedonum rege*, *amico uſa eſt*.

RHODIORUM CIVITAS. Totius inſulae incolae, omnesque Rhodii. vide ad *c.* XL. n. 3. Inſula ipſa in mari Aegeo Aſiatico ſita, verſus Cariae ac Lyciae littora, unde modo Europae (Diodorus libr. XVIII.) modo Aſiae, ſed plerumque, adnumeratur. Liv. Epiſt. LXXVII. Juſtin. XXX. Opulenta olim erat & ſalubris, Solin. *c.* XXI. Cic. XII. ep. XV. Populus nauticus & militia navali celebris, Flor. II. *c.* VII. Cicer. pro L. Man. *c.* XVIII. Urbes *Lindus*, *Camirus*, *Rhodus*, olim *Jalyſus*, ſedes litterarum & ob id doctorum exſulum hoſpitium, Liv. Epit. LXIX. Cic. IV. ep. VII. Plura Cellar. Not. Orb. Ant. Libr. III. *c.* II. p. 29. ſeqq. Lege & Senecam III. Benef. *c.* VI. & quae Boeclerus ad Vellej. l. c.

INFIDA ATQUE ADVORSA NOBIS FUIT. *Adverſa* ſcribunt Baſil. 1. & Guelſ. 2. vide ſupra *c.* LII. n. 3. *fuit nobis* Heuſſ. Vinar. 1. & Fabric. 1. Sed abeſſe Pronomen ſine detrimento poſſet. vide *c.* LVIII. n. 1. & ſupra *c.* XXXIII. n. 6. De re lege omnino A. Gellium VII. *c.* III. ubi Cato oſtendit, *voluiſſe* tantum adverſos eſſe Rhodios.

DE RHODIIS CONSULTUM EST. Rivius ex Fabriciano ſuo *conſultatum* memorat: ſed noſtri omnes, etiam Vinar. 1. quem vir quidam doctus iſtum Fabricii Codicem eſſe ſibi perſuaſerat, *conſultum*. idque rectum eſſe adparet ex *c.* XLVIII. & L. adde Briſſon. 1. Form. p. 166. 167. 183.

DIVITIARUM MAGIS, QUAM INJURIAE CAUSSA. Sic Eutrop. IV. *c.* IV. *ut appareret*, *populum R. pro aequitate magis*, *quam avaritia dimicare*. Simile Epiphonema apud Curt. VII. *c.* IX. num. 18. *Ut fidem faceret*, *ſibi cum ferociſſimis gentium de fortitudine*, *non de ira fuiſſe certamen*. Lege Gruteri Diſcurſ. XXIV. ad Tacitum. Carrio & ed. Hackiana abjecit *cauſſa*: eamque aliae quaedam ſecutae ſunt. MSS. noſtri & edd. vett. omnes id nomen ſervant, idemque de ſuis teſtatur Gruterus. Voluerunt ut ſupra *c.* VI. num. 7. *regium imperium initio conſervandae* libertatis *& augendae* reip. *fuerat*.

IMPUNITOS EOS DIMISERE. Incert. 1. *eos impunitos*; Vinar. 2. Fabric. 2. & ed. vet. *dimiſere eos*; Sed in Guelſ. 1. *eos* non legitur, niſi a novitia manu inter lineas: cui accedo, etſi ſupra *c.* XL. extr. *dein eos pollicitos operam ſuam dimittit*. vide Jug. *c.* LIII. n. 3. de dictione *impunitum dimittere* conſulas notam ad Jug. *c.* CX. extr. *haud repulſus abibis*.

6. BELLIS PUNICIS OMNIBUS. *Punicis*, non *Poenicis* eſt in Codd. Hoc antiquos dixiſſe non nego, & Priſcianus ex Caſſio Hemina probat. Sed quando Giſanius ex ſuo Cod. Corn. Nepot. Hamilc. *c.* I. & P. Daniel Hannib. *c.* II. obtrudere volunt, amplius pronuncio. Neque facile quisquam probaverit in hujusmodi auctoribus *moenera*, *poenire*, *moenire* & ſimilia veteribus uſitata reſcribere. etiamſi dederint apud Silium I. *verſ.* 602. *Poenicus ignis*. ibi vide Interpp. *omnibus* non eſt in Guelſ. 6. augendae tamen rei eleganter inſeruit.

CARTHAGINIENSES. Baſil. 1. & Guelſ. 5. *Cartagi-*

Digitized by Google

pace, & per inducias multa neſaria facinora feciſſent, numquam ipſi
per occaſionem talia fecere: magis, quid ſe dignum foret, quam quid in
illis jure fieri poſſet, quaerebant. Hoc idem providendum eſt, Patres 7
con-

taginienſes etiam Jug. *c.* v. Ceteri ſere *Cartaginenſes*. vide ſupra *c.*x. n. 1. Priſcianus IV. *c.* de Denominat. *Si Nomina ſunt III. Declinationis, abjiciunt S extremum Genitivi, & aſſumunt* ENSIS, *ut Piſtor, Piſtoris, Piſtorienſis, Carthago, Carthaginis, Carthaginienſis*. Et ſic Ennius in verſu apud Cic. pro Balbo *c.*XXXII. Sic Columna Roſtrata & vetuſtiſſimus quiſque Codex. vide Gronov. ad Liv. XXVIII. *c.*XXVI.

ET PER INDUCIAS. *Inducias* deſcribit Gloſſa vetuſtiſſima Fabric. 1. *idem condixere inducias, ut ex utraque parte uſque ad ſtatutum tempus pax fieret. interim plura nobis mala intulerant. per inducias* eſt, eum eſſent induciae, uti Sueton. Caeſ. *c.* LXXX. *Cunctati utrumne illum in campo* per comitia *e ponte dejicerent*. Sic *per bella* pro *bello* apud Manilium & Silium, de quo Barth. III. Adverſ. *c.* x. Noſter *per otium, per illa tempora* & Jug. *c.*XCIX. n. 1. *ſigna* per vigilias *canere*. mox *per occaſionem*. Conjungit *in pace-per inducias* ut ſupra *c.*IX. n. 3. *in bello-ubi pax evenerat*. Jug. *c.*VII. n. 1. *neque* per vim, *neque* inſidiis, cet.

MULTA NEFARIA FACINORA. Baſileenſes, Fabriciani, Vinarienſes, Incerti, Struv. Heuſſ. Senatorii, Academ. & pars major ac potior Guelferbytanorum *neſaria*. nec quid adeo placuerit nuperis aliquot editoribus in *neſanda*, video. utrumque Ciceroni placuiſſe, Rivius docuit, qui in Merſeburgenſi reperit *neſanda*, in reliquis omnibus, quod expreſſimus. An quia *c.* XV. n. 1. *neſanda ſtupra*? Sed infra *c.* LII. extr. habes itidem *neſario conſilio*. quidquid contra *ſas & aequum* agitur, ut fuit perfidia Carthaginienſium, *neſarium* dicitur, vide Quinct. VIII. *c.* III. p. 697. Aſconio ad ea Cic. I. Verr. *c.* II. *impie neſarieque commiſit: neſarium eſt, quod ſacra polluit* farre *pro ſolita celebrari*. qui egregie fallitur.

NUMQUAM IPSI PER OCCASIONEM. Gloſſa Academ. licet habuerint copiam vindicandi. Liv. I. *c.* LIII. *manere bis bellum, &* per occaſionem *eum incautos invaſurum*. Id. XXII. *c.* XV. per occaſionem *etiam paucos occidit*. XXV. *c.* XXXVIII. *ut poſtmodo praeparati incautos, armati inermes atque etiam ſopitos* per occaſionem *aggredi poſſetis*. adde ſupra *c.* XX. num. 9.

TALIA FECERE. *Talia ipſi per occ. fecere*. Fabric. 2. & Guelf. 8. Sed in eo. *talia* non viſitur. & abeſt eleganter, cum *neſaria facinora* per Zeugma huc trahi queat, ut *c.* III. num. 1. VIII. num. 5. & alibi. Sic *c.* XLIV. n. 2. *poſtulant* jusjurandum, *ceteri nihil ſuſpicantes* dant. Senec. Epiſt. VIII. fidelem *ſi putaveris*, facies. adde infra *c.* LVI. num. 4. Res autem quam vera ſit de Romanis, belli cauſſas undique arceſſentibus, Juſtin. XXX. *c.* III. & Flor. II. *c.* II. & VIII. doceant. Ita tamen & Livius IV. *c.* LVIII. *Tantum abſuit, ut ex incommodo alieno ſua* occaſio *peteretur*.

QUID SE DIGNUM FORET. *Quid* eſt in Baſil. 1. Fabric. 2. Senat. 1. Guelf. 4. 5. ceteriſque melioribus. vide ad *c.* XLIV. n. 5. *foret* eſt in omnibus noſtris; ſed vehementer cupio, ut deleatur pariter, ac ſupra *c.* XXXIV. n. 2. Servat tamen in ſimili ſententia Livius XLV. *c.* XLII. *Populum R. magis, quid ſe dignum* eſſet, *quam quid merito ejus fieri poſſet, aeſtimaturum*. Sed nec Livius Salluſtio norma fuit. In eam ſententiam Senatus de Ducetio apud Diodor. Sic. VI. *c.* XCI. *Non enim quid meritus fuerit Ducetius, ſed quid agere deceat Syracuſanos, ſpectandum eſſe*.

QUID IN ILLOS JURE FIERI P. *Jure* alio loco ponitur in Incert. 1. & Baſil. 2. pro eo Fabric. 2. *quid in illos* digne *fieri p.* Sed Guelferb. 2. *tantum quid in illos fieri poſſet quaerebant*. Et, credo, per *facere poſſe* ſatis exprimitur, quod voluit Caeſar: verſatur enim non in *jure*, ſed *dignitate* factorum. Cic. pro Rab. Poſt. *c.* V. *quid deceat vos, non quantum* liceat, *ſpectare debetis*. Apud Caſſiodor. x. Var. Ep. XVI. *Cum* omnia poſſimus, *ſola credimus licere nobis laudanda*. Egeſippus II. *c.* XII. *qui licere*, quod vellent, *jus putabant*. Praeterea Guelf. 5. *in illis*, perquam eleganter. ut ſupra *c.* XI. n. 4. *foeda atque crudelia facinora* in civibus *facere*. ubi plura.

QUAEREBANT. Providebant, ei ſtudebant atque inſiſtebant. Horatius I. Sat. IV. *v.* 77. *inanes Hoc juvat, haud illud* quaerentes, *num ſine ſenſu, Tempore num faciant alieno*. ibi *conſiderantes* interpretantur. Hinc ſaepe cum effectu illud Verbum intelligitur, ut apud Senec. Nat. Qu. II. *c.* LIV. *Fugam* quaerit *& cum ſono evadit*. ſicque ſupra Noſter *c.* XXXIII. extr. pro ſtudere Phaedr. III. Prol. *v.* 25. *qui magnas opes exaggerare* quaerit *omni vigilia*. Fruſtra ergo Senat. 2. *inquirebant*.

7. HOC ITEM VOBIS PROVID. Incer. & Guelf. 12. perſpicue: *Hoc idem:* aliquot alii dubie. Sed verum eſſe *hoc idem*, patebit ex notatis ad ea Jug. *c.* XIV. n. 21. *quod utinam illum*. eadem

conſcripti, ne plus valeat apud vos P. Lentuli & ceterorum ſcelus,
8 *quam veſtra dignitas; neu magis irae, quam famae conſulatis. Nam ſi digna poena pro factis eorum reperitur, novum conſilium adprobo: ſin magnitudo ſceleris omnium ingenia exſuperat; iis utendum cenſeo, quae*
9 *legibus comparata ſunt. Plerique eorum, qui ante me ſententias dixerunt,*

haec *ſimulantem videam. vobis* delet Guelf. 3. Sed 10. & Heuſſ. *nobis*, & mox *nos*, *noſtra*. ut *vobis*, ſic & *vos* infra num. 26. delet ille Guelf. 3. Neque Salluſtii conſuetudo patitur Pronomina ita cumulare, ut in vulgatis libris hic cumulantur. Suſtuli itaque, & ſi forſitan haeſitas, adi ſupra *c.* XL. n. 3. & Jug. XXXI. n. 26. Huc idem praevidendum eſt, *nempe* ne plus cet. uti *illud* apud Horatium loco proxime citato, & quae ad *c.* XLVIII. n. 7.

QUAM VESTRA DIGNITAS. Vinar. 1. *quam* vera *dignitas. veſtra dignitas* eſt, quod modo dixerat, quod vobis dignum eſt, decus veſtrum. Confer ſupra *c.* XXXV. n. 3. Jug. *c.* XXXIII. n. 3. dignitati *magis, quam irae conſulens.*

NEU MAGIS IRAE VESTRAE, QUAM F. CONSULATIS. *Veſtrae* non eſt in Guelf. 11. neque in Academico: quibus praeeuntibus neglexi, ut ſupra *c.* XX. num. 14. recte editores nihil morati ſunt, quin *in oculis ſita* expreſſerint, cum in ſcriptis quibuſdam ſit *in oculis veſtris. Conſulere* irae, eſt obſequi, ſive ea facere, quae ſint ad iram, ad famam. Senec. III. Benef. *c.* XII. *qui* dignitati *ſuae, quam ſecuritati* conſuli *maluit*. Plin. II. epiſt. VI. *ſi ſumtibus parcas*, quibus *aliquanto rectius tua continentia, quam aliena contumelia*, conſulas. Cicer. II. Phil. *c.* II. *melius famae, melius pudicitiae tuae* conſuluiſſes. ita & *c.* XV. Id. pro Coelio *c.* IX. *vos cauſſam putare eſſe juſtam alieno dolori potius, quam veſtrae fidei* conſulendi. adde Plin. Paneg. *c.* LXIX. Tacit. Agric. *c.* XVI. De *ira* autem a poenis removenda egregie Cicer. I. Offic. *c.* XXV. *Prohibenda autem maxime* ira *eſt in puniendo*, quaeque ibi ſequuntur, & quae Muretus ibidem. Senec. I. de Ira *c.* XV. *Nihil minus quam* iraſci *punientem decet.*

8. DIGNA POENA PRO FACTIS EORUM. Inopia verborum laboravit Criſpus noſter, qui cum modo *dignus* & *dignitas* dixiſſet, nunc non *apta*, *conveniens*, *accommodata*, *aequa poena*, aut ſimile quid dixit, ſed *digna poena.* Vide, anne melius ſit *poena pro factis*, ſine illo Adjectivo, ut III. Hiſt. ep. Pompeii: *haec ſunt praemia* pro *vulneribus*, *& totiens fuſo ſanguine.* Sive ut Livius XXXIII. *c.* XLVI. *jam* pro *futuris mox opibus* animos *gerebat*. vide notam ad *c.* XXX. num. 5. *pro* nempe eſt particula comparationis, ſive nude poena pro factis, ſive cum nomine *digna* junctim acceperis.

NOVUM CONSILIUM. De ſummo civium ſupplicio, quod n. 18. *genus poenae novum.* attamen Guelf. 4. *hoc novum adprobo.*

M. SCELERIS OMNIUM INGENIA EXSUPERAT. Guelf. 8. & Struvianus *ſceleris eorum*, ſicuti Vinar. 1. ſupra *c.* VII. num. 5. *virtus* eorum *omnia domuerat*, ubi omnes ſcripti & editi Pronomen damnant. & infra *c.* LIV. num. 4. *ubi* virtus *eniteſcere poſſet.* in duobus *virtus ejus.* vide *c.* XXXIII. num. 2. & Jug. *c.* LIV. num. 1. Academ. *omnia ingenia*; Incert. a. Guelf. 6. & 11. *ingenium*; Caſtiſſime Guelf. 3. *Sin magnitudo ſceleris exſuperat*, abjectis illis *omnium ingenia.* & validior eſt ſenſus, ſi intelligas *novum conſilium exſuperat*, uti num. 6. aut per ſe *exſuperat*. Caeſar V. Gall. *c.* XXXI. *tandem dat Cotta permotus manus*, ſuperat *ſententia Sabini.* Noſter Jugurth. *c.* XXXIV. numer. 1. vicit *tamen impudentia*. Attamen eleganter etiam *ingenium* de inveniendis modis poenarum, & nimium ſimiliter Sueton. Caligul. *capite* XXXVII. *Nepotinis ſumtibus omnium* prodigorum ingenia *ſuperavit*. Hinc nihil pronuncio.

QUAE LEGIBUS COMPARATA SUNT. Supra *his* in antiquiſſimis noſtris legitur: juniores *hiis*; unicus Guelf. 5. *iis*, ſed ita *iis utendum cenſeo.* Pro *comparata*, Acad. Guelf. 4. 6. 7. 11. & 12. *comperta*, ex compendio ſcripturae. *Conſtituta* notat de poenis. Cic. pro Roſc. Am. *c.* LIII. *Ne quid acrius, quam more majorum* comparatum eſt, *publico conſilio factum videretur.* pro Cluent. *c.* XLVI. *Ne autem nimium multi poenam capitis ſubirent; idcirco illa ſortitio* comparata eſt.

9. COMPOSITE ATQUE MAGNIFICE. Eccard. *bene & compoſite atque magnifice* ex *c.* LII. n. 13. Sic Jugurth. *c.* LXXXV. *abunde illis facundam &* compoſitam *orationem fore: &* *non ſunt* compoſita *verba mea.* Sidon. VIII. epiſt. VI. *Si orationes illius metiaris, acer, rotundus*, compoſitus, *excuſſus.* De veſtitu Gellius I. *c.* V. *quod multa munditia & circumſpecte* compoſiteque *indutus & amictus eſſet.* Gunther. Ligur. VI. v. 170. *Hi quoque* compoſitis *mandata loquacia*

Digitized by Google

runt, compoſite atque magnifice caſum reipublicae miſerati ſunt: quae belli ſaevitia, quae victis acciderent, enumeravere. rapi virgines, pueros: divelli liberos a parentium complexu: matres familiarum pati, quae victoribus collibuiſſent: fana atque domos exſpoliari; caedem, incen-

cia verbis, *Et pretioſa ſuae portabant munera terrae*. *Magnifice* eſt Oratorie, & luminibus omnibus ornate. ad ὕψος λόγȣ reſpiciens, quo fere omnia *augentur*. Liv. XXI. c. XLI. *Non vereor, ne quis me hoc veſtri adhortandi cauſſa* magnifice *loqui exiſtimet, ipſum aliter animo adfectum eſſe*.

CASUM REIP. MISERATI SUNT. *Caſum* P. R. Guelf. 1. quid *caſus*, dixi ad c. XL. n. 2. Guelf. 4. *miſerti ſunt*. Jug. c. XXIII. extr. *eos, multa pollicendo ac* miſerando *caſum ſuum, confirmat*. ubi vide. proprie eſt *miſerum facere* verbis, ut miſericordiam moveas.

QUAE BELLI SAEVITIA ESSET. Baſil. 3. *foret*; Unus Waſſii eſt. Sed eliminandum eſt, ut ſupra c. XXXIV. n. 2. & hoc c. n. 6. infra c. LIX. n. 1. *quo animus amplior*. Cic. 1. Att. epiſt. XIV. *de flamma, de ferro. noſti illas* ληκύθȣς. Ipſe Tullius ſatis magnifice de belli ſaevitia IV. Catil. c. IV. Alia Caeſar VII. Gall. c. XIV. extr. Lactant. IV. c. XXI. Id. de Mort. Perſ. c. XXVII. Tacit. Agric. c. XXXI.

QUAE VICTIS ACCIDERENT, ENUMERAVERE. *Enumeravere* duplici vi accipiendum: aliter ad illa, *quae belli ſaevitia*; aliter ad haec, *quae victis acciderent*. qualia notamus ad Jugurth. c. XIV. num. 9. *ſemperne in ſanguine, ferro, fuga* verſabimur. c. XLII. num. 4. *mortales multos ferro aut fuga* extinxit. vide & ſupra *cap.* XXXVI. num. 3. *cap.* V. extr. inſtituta *majorum domi militiaeque*, quomodo remp. *habuerint* —— differere. Fabrician. 1. *acciderant*; Remenſ. 1. *accideret*; Vinar. 2. & edit. vet. *accederent*.

RAPI VIRGINES, PUEROS. *Rapi* ad ſtupra aliaque flagitia. III. Hiſt. *contra praeceptum ducis, rapere ad ſtuprum virgines matronaſque*. ea nomina reticentur, ut infra n. 34. oſtendo. Jam *rapere, raptor, raptus* uſitatiſſima in his rebus verba ſunt. Donatus ad Terent. Adelph. A. III. Sc. III. v. 2. *Raptio autem ad perſonam refertur, Rapina ad rem*, Raptus *ad* ſtuprum, *ſi volumus proprie loqui*.

DIVELLI LIB. A PAR. COMPLEXU. *Divelli* non legitur in Guelf. 5. quaſi Verbum *rapi* ad haec quoque pertineat: quod contra eſt. pro eo Guelf. 6. Vinar. 2. & edit. vet. *develli*, ut in his compoſitis ſemper *e* & *i* promiſcue ſcribuntur. Praeterea *liberos* vacat in Vinar. 2. & ed. vet. quod non eſt ad vim orationis. Porro in Baſil. 2. fuerat *amplexu*, quod recte jam olim emendatum eſt, cum is fere in rebus turpiculis dicatur. Denique Baſil. 3. *parentium*, ut ſupra *civitatium, locupletium, ſapientium*, alia. vide c. XI. num. 8. & XL. num. 2. *Divelli* in re gravi ſignate dixit, ut Quinct. Decl. CCLIII. *Si ad delectum a complexu matrum juvenes rapientur*. Senec. 1. Beneſ. c. XI. *Liberos, conjuges, penates ceteraque quae uſque eo animus ſibi applicuit, ut ab illis, quam a vita* divelli, *gravius exiſtimet*. Curt. III. c. V. n. 8. *eundem regem & commilitonem* divelli *a ſe & abripi*. Liberi autem in rebus trepidis in amplexus parentum ruunt, & in extrema neceſſitate parentes eos complectuntur, oſculant, tenent. Juſt. XXXVIII. c. VIII. *Ipſum quoque inter adparatus epularum & ſollemnia religionum in complexu matris interficit*. vide Barth. ad III. Theb. Stat. v. 152.

MATRES FAMILIARUM. *Familias* emendavit quidam in Guelf. 12. importune, ut vidimus ad c. XLIII. n. 2.

FANA ATQUE D. EXSPOLIARI. *Fana*, templa; a *Fauno*, quomodo Euander Deum appellavit, initio *Fauna*, poſt *Fana*: & ex eo, qui futura praecinerent, *Fanaticos* eſſe nominatos, ſcribit Servius ad 1. Georg. v. 10. Alii a φαίνω & φανερῷ; & eſt in quibuſdam, ut Academ. *phana* ſcriptum: ſed iſti etiam *nephanda* & ſimilia plura ſcribunt. Pro *exſpoliari* Guelferbb. omnes, exceptis duobus, Fabriciani, Baſil. 1. Vinarienſes, Remenſes, Incerti, Struvian. Heuſſ. & quos alios conſului, *ſpoliari*: ſicuti aliquot ſupra num. 8. *ſuperat*, pro *exſuperat*; & c. XII. num. 3. plerique *aedificatas*, pro *exaedificatas*. Sic & *exſpectare* & *ſpectare* in libris veteribus confundi, docuere Salmaſius & Duckerus ad Flor. II. c. VII. ſic *Exaequare* & *aequare*; *Excedere, cedere*; *Effundere, fundere*; *Evincere, vincere*, & ſexcenta alia. Juſt. XXVI. c. 2. *omnibus rebus* exſpoliatae *in carcerem recluduntur*.

CAEDEM, INCENDIA FIERI. Corn. Nep. Thraſyb. c. III. *cum quidam ex his*, caedem facere *eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum erat*. Liv. XXXIX. c. XXXVI. Caedem *primum ad conflictum* factam *eorum, qui a Philopoemene evocati veniſſent*. Caeſar V. Gall. c. XIX. *ut tantum in agris vaſtandis* incendiiſque faciendis *hoſtibus noceretur*.

AT-

cendia fieri; poſtremo armis, cadaveribus, cruore atque luctu omnia
10 *compleri. Sed, per Deos immortalis, quo illa oratio pertinuit? an, uti*
vos infeſtos conjurationi faceret? ſcilicet quem res tanta atque tam atrox
11 *non permovit, eum oratio accendet. Non ita eſt: neque cuiquam morta-*
lium injuriae ſuae parvae videntur: multi eas gravius aequo habuere.
Sed

Atque luctu o. compleri. Guelſ. 1. *impleri.* alterum melius, eodemque uſus eſt Jug. *c.* xcii. n. 3.

10. Quo illa oratio pertinuit. Quid reſpexit, quid valuit, cur prolata ſunt iſta? hinc Senat. 2. *ad quid quo illa o. p.* Cicer. pro Domo *c.* xliv. *Quorſum igitur haec oratio* pertinet? Id. vi. epiſt. 1. *Haec eo* pertinet *oratio, ut* cet. ſic & epiſt. x. n. 9. & xi. ep. xxvii. n. 14. Caeſar 1. Gall. *c.* xiv. *quod ſua victoria tam inſolenter gloriarentur - eodem* pertinere. Seneca Ep. lxvi. med. *Quorſum haec* pertinent? Epiſt. cxxiv. *Quo nunc* pertineat *iſta diſputatio, quaeris, & quid animo tuo profutura ſit? illa* vacat in Guelſ. 4.

Infestos conjurationi faceret. Guelſ. 1. *inſ. conjuratione facerent.* Heuſſian. *conjuratione faceretur.* Fabric. 2. *conjurationi facerent.* recte *oratio* facit infeſtum, ut mox: *eum oratio accendet.* & ſupra *c.* xx. num. 15. Quinctil. iv. *c.* 1. *faciunt favorem; & quia plerumque* attentum *quoque judicem* facit. Noſter Jug. *c.* x. *tua virtute* nobis *Romanos ex amicis* amiciſſimos feciſti.

Res tanta atque tam atrox. Fabriciani, Baſil. 1. & 2. Academ. Eccard. Struvian. Vinar. 2. Remenſ. 1. Heuſſian. & aliquot Guelferbb. *tanta & tam atrox;* Baſil. 3. *tanta res & tam atrox;* Vinatienſ. 1. *tanta etiam atrox;* Incert. 2. *tanta atque atrox.* Forſitan fuerit *Res tanta tam atrox*, quomodo conjecimus ſupra *c.* xiv. num. 1. *In* tanta tam *corrupta civitate.*

Eum oratio accendet. Sic Remenſ. 2. Incert. 1. Senat. 1. Fabric. 1. Baſil. 1. & 2. Academ. Eccard. Guelſ. 1. 2. 4. 5. 6. 7. cet. Sed Vinar. 1. Guelſ. 3. Struv. Heuſſ. Remenſ. 1. & Senat. 2. *accenderet;* Incert. 2. *incenderet;* Guelſ. 11. *accedat;* Vinar. 2. *accedet;* Fabric. 2. *accendat* ſed ita, ut *e* ſit ſupra *a* ſcriptum: ſine litura autem Baſil. 3. Si foret: *ſcilicet quem res tanta - non permovit, orationem accendere,* ferri id quidem poſſet, ut Jug. *c.* cxiii. n. 3. ubi id genus adnotamus; Sed nihil immutandum cenſeo. *accendet* eſt irritabit, permovebit, ut ſupra *c.* xx. num. 6. *animus mihi in dies magis* accenditur. ubi vide. Quinctil. 1. *c.* ii. accendunt *omnia haec animos.* xi. *c.* iii. Accendendi *judicis plures ſunt gradus.* Claudian. ii. in Ruffin. *v.* 173. *Pugnandi cupidas* accendit voce *cohortes. v.* 296. *Et conjuratos* accendit voce *clientes.* ibi plura Barthius & Heinſius.

11. Non ita est. Guelferb. 7. *non eſt ita.* Formula elegans, qua uſus eſt Jug. *c.* lxxxv. num. 41. *Verum non eſt ita.* Euſebius Ep. Gallic. Hom. 1. de Symbolo: *Si ergo ei numquam patris defuit nomen, quomodo umquam deeſſe filius potuit?* Non eſt ita. *Nemo Deum a Deo ſeparandum putet.* Idem Exhort. ad plebem: *unumquemque ſpecialiter non conſtringet ad debitum generale beneficium.* Non eſt ita: *nec ideo unus minus debet.* Contra *ita eſt, ita ſe habet* Cicero aliique frequentius. Cic. pro Flacco *c.* xxii. *huic illi legato, huic publico teſti patronum ſuum jam inde a patre atque majoribus, L. Flaccum mactandum civitatis teſtimonio tradidiſſent?* Non eſt ita, *judices*, non eſt *profecto. vidi ego* cet.

Injuriae suae. Quae patitur, aut ſibi impendent. vide quae ſupra ad *c.* xxxi. extr. *incendium* meum *ruina reſtinguam.* in eam ſententiam quaedam Herodian. ii. *c.* iii. quaedam Cic. ad Quir. poſt red. *c.* ix.

Multi eas gravius aequo habuere. Gu. 10. *multi* equis *gr. aequo hab. Aequo* additur Comparativo, ut apud Liv. viii. *Eo anno Minucia Veſtalis, ſuſpecta primum propter* mundiorem juſto *cultum* cet. Noſt. ii. de Rep. *c.* ii. *ingenium meum* amplius aequo *probaretur.* Quinctil. ix. *cap.* iv. *membrum* longius juſto. Corn. Nep. Them. *c.* 1. liberius juſto *vivebat.* Senec. Epiſt. lxiii. in. plus *tamen* aequo *dolere te nolo.* Flor. i. *c.* xxii. extr. *Cum ſenatu* vehementius aequo bono*que certatum eſt:* id plane Ulpian. leg. 2. D. de his, qui ſui: *ſi vel durius habitos*, quam aequum eſt, *vel infami injuria adfectos cognoveris. Gravius habere* opponit τῷ *parvae videri*, ut Plaut. Bacchid. Act. v. Sc. 1. *v.* 16. *Atque ego, ſi alibi Plus perdiderim*, minus aegre habeam, *minuſque id mihi damno* ducam. quem locum, cum noſtro Salluſtii citat Gronov. ad ea Liv. vii. *cap.* v. *ita* aegre habuit *filium id pro parente auſum.*

12. A-

Sed aliis alia licentia, Patres conſcripti. qui demiſſi in obſcuro vitam ha- 12
bent, ſi quid iracundia deliquere, pauci ſciunt; fama atque fortuna pares
ſunt: qui magno imperio praediti in excelſo aetatem agunt, eorum facta
cuncti mortales novere. Ita in maxuma fortuna minuma licentia eſt. 13
neque

12. ALIA ALIIS LICENTIA EST. Incert.2. Senat.2. Fabric.2. Vinar.1. Guelſ.11. & 12. *aliis alia licentia;* Fabric.x. non agnoſcit *eſt*, ut ſcias, quo duce ad eliminandum iſtud proceſſerim. De ſententia plura Cic. pro Roſc. Am. *cap.* II. quaedam Claudian. IV. Honor. Conſ. *v.*x66.ſeqq. cum adnotatis Barthio.

QUI DEMISSI IN OBSCURO VIT. AGUNT. Fabric. 2. Incert. 1. & Guelſ. 8. *dimiſſi*. *Demiſſus* de illis dicitur, qui animo ſunt humili atque abjecto, ut Jug. *cap.* XCVIII. *Neque in eo tam aſpero negotio Marius territus, aut magis, quam antea*, demiſſo *animo fuit*. Cic. III. Verr. *timido animo, humili*, demiſſo. Tacit. XVI. Ann. *cap.* XXIV. *Thraſea occurſu probibitus non* demiſit *animum*. Sed hic eſt *qui demiſſi ſunt*, in humilem fortunam projecti, ea figura, qua ſupra *cap.* XV. num.4. *mentem* excitam *vexabat*. ubi plura. Cic. pro Mur. *cap.* XL. *Sit apud vos modeſtiae locus; ſit* demiſſis *hominibus perfugium*. *In obſcuro* Struvianus explicat *in obſcuro loco*. Sed Liv. Praefat. *Si in tanta ſcriptorum turba mea fama* in obſcuro *ſit*. Plin. Paneg. *cap.* XLIV. *qui aetatem* in tenebris *agit*. Sed id primum in hac animadverſione, quod pro *vitam agunt* reſcripſimus *vitam habent*. id fecimus auctoritate Gruteri meliorum Nazar. Commelin. Palat. 5. 6. IX. & duorum Waſſii. His ſeſe adjungunt Guelſ. 1. & 2. Fabric. 2. Remenſ. 1. Senat. uterque, Academ. & Heuſſianus, qui omnes *habent*, non *agunt*, quod Noſter mox poſuit: *in excelſo aetatem agunt*. *vitam habere*, ut *cap.* IV. num. 1. *reliquam* aetatem *a rep. procul* habendam *decrevi*. Celſus III. *cap.* XVIII. *Fere vero antiqui tales aegros* in tenebris habebant. Sic *excubias habere*, & *agere* confunduntur in MSS. apud Ovid. III. Faſt. *v.*245. Petron. *c.* CXXXII. *hanc* vitam *dixit* habere *Deos*. Ceterum Guelſ.12. ſimilitudine Verbi *agunt* fruſtratus, haec omnia non exhibet *ſi quid iracundia* uſque ad voces *aetatem agunt*.

FAMA ATQUE FORTUNA EORUM PARES SUNT. *Eorum* abeſt ab Fabric. 1. Vinar. 1. & Guelſ. 9. quorum voluntas nobis ſuffecerit. Sic omiſit ſupra n.8. & *c.* XXXIII. n.2. infra n.17. & 28. *fortuna* eſt ſtatus eorum, ſive *ipſi*. ut Rutil.1. Itiner. *v.*19. *At* mea *dilectis* fortuna *refellitur oris*. Sed non temere *famam* & *fortunam* conjungit. adde ſupra *c.* XLI. nu.3. & XXXIII. nu.1.

IMPERIO PRAEDITI. Ut Cicero *magiſtratu praeditus*. Juſtin. XLI. *cap.* IV. *atque ita duarum civitatium* imperio praeditus, *grandem exercitum parat*. Tacit. XVI. Ann. *c.* XXII. *quamvis Quindecimvirali* ſacerdotio praeditum. Tamen haec: *magno imperio praediti* ab Salluſtio eſſe. non praeſtabo.

IN EXCELSO. Cic. II. epiſt. V. *vel quod* excelſo *& illuſtri loco ſita ſit laus tua, in plurimorum & ſociorum & civium conſpectu*. Noſter adamavit *in excelſo, in obſcuro, in propatulo*, ſupra *c.* XIII. nu.3. *in extremo*, c. LII. num. II. *in proxumo*, Jug. *c.* LIX. nu. x.

EORUM FACTA CUNCTI MORT. NOV. Id multis dictum & ipſi Mario Jug. *c.* LXXXV. nu. 22. 23. Senec. ad Polyb. *c.* XXV. *In multa luce fortuna te poſuit, omnes ſcient, quomodo te geſſeris*. item epiſt. XIX. I. de Clem. *cap.* VIII. III. de Ira *cap.* XIV. & XXII. Cic. II. Offic. *c.* XIII. *Nam ſi quis ab ineunte aetate habet cauſam celebritatis & nominis, in hunc oculi omnium conjiciuntur, atque in eum quid agat, quemadmodum vivat, anquiritur: & tamquam in clariſſima luce verſetur, ita nullum poteſt obſcurum nec dictum ejus eſſe, nec factum*. Hinc Herodian. IV. *cap.* XI. λαθεῖν γὰρ ἔργα βασιλέων ἀδύνατον, et Euripides: τὰ δὲ βασιλέων ἁμαρτήματα πάντες ἴσασι. Stobaeus Serm. XLVI. Ambroſ. I. Offic. *cap.* L. Auguſtin. Epiſt. CXXXII. Hieron. Epiſt. Nepot. *In te omnium oculi diriguntur, domus tua & converſatio quaſi in ſpecula conſtituta magiſtra eſt publicae diſciplinae:* qui et epiſt. III. verbi miniſtros *in ſpecula conſtitutos, eorumque doctrinam & vitam ab omnibus notari* ſcribit. Gemina Plin. II. epiſt. XII. et Paneg. *cap.* LXXXIII. Quinctil. Declam. III. Gruter. I. IV. Diſcurſ. in Tacit. Eodem pertinet dictum Eliſabethae Reginae Angliae apud Cambden. ad Ann. MDLXXXVI. *Principes inſtar ſolis ſunt, in quo vel minimus naevus ex longiſſimo intervallo conſpicitur*.

13. IM MAXUMA FORT. MINUMA LIC. Guelſ. 6. et 11. praetereunt *in*, et 6. quidem habuerat *maxumae fortuna*. Senec. I. de Clem. *cap.* VIII. *quam multa* tibi *non licent, quae* nobis *beneficio tuo licent*. Id. ad Polyb. *cap.* XXVI. in. *multa* tibi *non licent, quae humilibus & in angulo jacentibus licent*.

NEQUE STUDERE, NEQUE ODISSE. *Studere* eſt favere partibus, ferri animo in quem. principio

neque ſtudere, neque odiſſe, ſed minume iraſci decet. quae apud alios iracundia dicitur, in imperio ſuperbia atque crudelitas adpellatur. Equidem

cap. dixerat *miſericordia* & *amicitia*; mox *gratia*. Saepe ita praeciſe *Studium*, pro favore. Cicero *alicujus cauſſa velle* aeque apte dixit frequenter: & pro Coel. *cap.* IV. *Multi boni adoleſcentes* illi *homini nequam atque improbo* ſtuduerunt. Sed nomina haud raro deſiderantur, et habuimus ſupra *niti*, *contendere*, *perſequi*, *ignoſcere*, *perducere* abſolute poſita, vide *cap.* IX. extr. & XLVI. n. 5. Talia Caeſar I. Civ. *c.* LXIX. *nemo erat adeo tardus, quin ſtatim caſtris exeundum atque* occurrendum *putaret*. Sueton. Tib. *cap.* LX. gratulanti *autem inter poenam, quod non ei locuſtam obtuliſſet*. Id. Calig. *cap.* XXXVIII. *Auctione propoſita reliquias omnium ſpectaculorum* ſubjecit *& venditavit*. Plin. XXXVIII. *c.* II. *In* adorando *dextram ad oſculum referimus*. Committe ſis notata ad *c.* LVIII. n. I. & Jug. XCII. extr. Deteriori aetate *ſtudere* abſolute notabat *litteris ſtudere*, ut apud Plin. II. epiſt. VIII. ſtudes, *an piſcaris?* quomodo hodieque in vernacula eo verbo utimur. Sed Criſpo ac Ciceroni iſtud inauditum.

14. QUAE APUD ALIOS IRACUNDIA. Guelf. 5. Quod *apud alios* cet. ut Ovid. Heroid. Ep. III. *v.* 7. *Non, ego poſcenti quod ſim cito tradita regi, Culpa tua eſt; quamvis* hoc *quoque* culpa *tua eſt*. Quinctil. Decl. IV. *non fuit* illud *pugna, non acies*. et quae in utrumque genus dicendi adnotat Gronov. ad Sen. Conſ. ad Marc. *cap.* XIX. Sed praeterquam quod non illa antiquiſſima manus haec in Guelf. 5. ſcripſerit, altera forma placuit ſemper Noſtro, ut Jug. *cap.* XXXI. n. 15. *Sed haec inter bonos amicitia, inter malos factio eſt*. ubi Eccardianus *haec res*. quomodo hoc loco Vinar. I. ſupra *cap.* XX. n. 4. *ea demum firma amicitia eſt*. Repete dicta ad *cap.* VII. n. 6. pro *alios* Gudius neſcio ex quo Remenſi adnotat *illos*, & ſic Guelf. 6. & 9. hoc Pronomen in quibusvis comparationibus adhibetur, ut apud Cic. XIII. Phil. *cap.* V. *in altero pudor, in* illis *libidines*. ſupra *cap.* XXXVII. n. 4. *urbana plebes, ea vero praeceps ierat multis de cauſſis*. & hic quidem demonſtraret *illos*, qui demiſſi in obſcuro aetatem habent. Latius tamen patet *alios*, ut Jug. *cap.* LXXXV. n. 4. *ad hoc alii ſi deliquere —— mihi ſpes omnis in memet ſita*: idque cum pleriſque MSS. & impreſsis omnino teneo.

EA IN IMPERIO SUPERBIA. *Ea* fruſtra quaeras in Remenſi I. & Fabric. 2. atque in poſterum in Criſpo. Abjicit *is* poſt Pronomen Relativum praepoſitum, ut ſupra *cap.* XXXVII. n. 3. *ſemper in civitate*, quibus *opes nullae ſunt, bonis invident*. *cap.* XIII. n. 2. quas *honeſte habere liceb it, abuti per turpitudinem properabant*. ibi plura. Jug. *cap.* LXXIX. num. 2. Qua *tempeſtate Carthaginienſes —— imperitabant, Cyrenenſes quoque magni fuere*. *In imperio* eſt apud illos, qui imperium habent, remp. curant. & *apud alios* ac in *imperio* opponit, ut Capitolin. Pio *cap.* XI. *Amicis ſuis* in imperio *non aliter uſus eſt, quam* privatus. & *imperium*, pro imperantibus, habet Senec. II. Controv. p. 94. *Superbia* pro contemtu omnium divinorum et humanorum hic ſumi debet, ut ſupra *cap.* XII. n. 2. In rem Quinct. III. *cap.* VIII. *Quae in aliis* libertas *eſt, in aliis* licentia *vocatur*. Senec. I. de Clem. *cap.* V. *Principum* ſaevitia, bellum *eſt*. nimirum ut Juvenal. Sat. VIII. *v.* 140.

Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe
Crimen habet, quanto major qui peccat habetur.

In Academ. Heuſſ. Senat. 2. Guelf. 6. 8. & 11. perperam Praepoſitio *in* fuit neglecta.

15. EQUIDEM EGO. Guelf. 6. *Et quidem ſic ego*; 7. *ego equidem ſic*, qui ordo forte fuit in Remenſibus, Vinar. I. *Equidem ſic ego*; Baſil. 3. *equidem P. C. ſic exiſt.* a quo exulat *ego*, uti ab Struviano & Incert. 2. *Equidem ego* male compoſita videbantur, quia vulgo *equidem* ex *ego* & *quidem* conflactum arbitrantur. Sed cur non ex *&* *quidem*, vel *atque idem* conflatum dixere? Et dubitavere de verivetbio iſto dudum eruditi: nec videas illud, ubi Noſter *cap.* LII. n. 16. *quare vanum* equidem *hoc conſilium eſt*. & ibid. n. II. *jam pridem* equidem nos *vera verum vocabula amiſimus*. Quidquid vero hujus ſit, habes *Ego equidem* I. de Rep. Ord. *cap.* III. & II. *cap.* V. Citat etiam Servius ad I. Aen. *v.* 589. Ciceronem, qui ſcripſerit: Ego equidem *ceteras tempeſtates*. etſi in nupera editione expreſſerint *ego quidem*. plane contra mentem Grammatici, qui iſto exemplo docere voluit *equidem* non pro *ego quidem*, ſed tantum pro *quidem* poni. De his quaedam notavit Cellarius ad P. Cunaei Orat. IV. p. 66. & XIII. p. 253. elegantiſſimus enim ille ICtus crebro *Equidem ego* adhibuit, & vel duodecim loca numerare potuit Cellar. pag. 588.

SIC EXISTUMO. Optimus Baſil. I. & 2. Guelf. 2. & 5. *ſic aeſtumo*; 6. *extimo*. Supra *cap.* XIV. extr. *Fuere, qui* ita aeſtumarent, *juventutem* cet.

CRU-

Google

demego ſic aeſtumo, Patres conſcripti, omnis cruciatus minores, quam
facinora illorum eſse. ſed plerique mortales poſtrema meminere, & in
hominibus impiis ſceleris obliti de poena diſſerunt, ſi ea paullo ſeverior
fuit. D. Silanum virum fortem atque ſtrenuum, certe ſcio, quae dixe- 16
rit, ſtudio reipublicae dixiſſe, neque illum in tanta re gratiam, aut
inimicitias exercere. eos mores, eam modeſtiam viri cognovi. Verum 17
ſenten-

CRUCIATUS MINORES. Sunt enim quaedam flagitia omnes poenas legibus comparatas ſuperantes & *μυρίων ἄξια θανάτων* Herodian. II. *cap.* XIII. n. 14. lege Orat. Cottae in fragm. Incert. & Cic. IV. Cat. *cap.* VI.

POSTREMA MEMINERE. Priora obliviſcentes, nempe ſcelera, quibus meruere poſtrema, nempe poenam, quam patiuntur, meminere. & quia faciles in miſericordiam rapiuntur, pro crudeli, injuſta, & indigna habent. adeo, ut & *quos injuriae inviſos faciunt, gratioſos miſeriae reddant*, Valer. Max. v. *cap.* III. n. 3. Tacit. XV. Ann. *cap.* XLIV. *Unde* quamquam *adverſus* ſontes *& noviſſima exempla meritos miſeratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, ſed in ſaevitiam unius abſumerentur.*

IN HOMINIBUS IMPIIS. Praepoſitio *in* abeſt ab Guelf. 8. & aliquot Waſſianis: quaſi *hominibus impiis* foret: *etſi homines impii fuerint*, ut ſupra *cap.* XXXVI. n. 5. *duobus Senati decretis*. Sed idem ſenſus ex recepta lectione reſultat, quam exponas *in cauſſa hominum impiorum, quod ad homines impios, cum homines impii fuerint*. ad priorem ſenſum eſt in Jug. *cap.* XLI. n. 6. *plebs* in multitudine *minus poterat*. Sed & *cap.* LXXXV. n. 26. in *maximo* veſtro beneficio *non placuit reticere*. Cic. Bruto *cap.* I. *Si* in leviorum artium ſtudio *memoriae proditum eſt poetas nobiles aequalium morte doluiſſe*. Id. II. epiſt. XIV. n. 2. *Sed* in hoc homine *nullam accipio excuſationem*. XII. ep. XXII. n. 8. In Sempronio, *ſi meis litteris obtemperaſſes, maximam laudem adeptus eſſes*. vide & notam ad X. ep. XXVIII. n. 7. & ſupra *cap.* II. n. 10. Plautus Truc. A. I. Sc. II. *v.* 55. *Poſtremo* in *magno* populo, in *multis* hominibus, Re *placida atque otioſa*, victis *hoſtibus*, *Amare oportet omnes*. Idem Mil. A. III. Sc. I. *v.* 79. *Nam* in *mala* uxore *atque* inimico *ſi quid ſumtus ſumtus eſt*: In *bono* hoſpite *atque* amico, *quaeſtus eſt*. Livius XXXI. *cap.* XXI. *quod* in multitudine *adverſus paucos facile videbatur*. Id. XXIV. *cap.* VIII. *Sed cum in hoc bello*, in hoc hoſte, *numquam ab ullo duce ſine ingenti noſtra clade erratum ſit*. XXV. *c.* XXXVIII. *Sed* in *rebus aſperis &* tenui ſpe *fortiſſima quaeque conſilia tutiſſima ſunt*. Plura ubivis obvia, quae tamen in diverſas ſaepe Conſtructiones trahuntur, & olim Grammaticis bonam regularum materiam ſuppeditarunt, cum abſolute fuiſſent intelligenda. adde infra *c.* LII. n. 12. & Jug. *c.* XIV. n. 11.

SI EA PAULLO SEVERIOR FUERIT. *Ea* nunc non viſitur in Fabric. I. ſed raſura probat olim adfuiſse. & hic quidem aptius legitur, quam paullo ſupra *ſceleris eorum*: ubi Codd. omnes ſervant, ſed vel contra eos abjiciendum foret. confer *c.* LII. n. 20. Dein Eccard. Incerti, Senatorii, Struv. Fabric. Academ. Baſil. 2. & 3. Vinar. I. Heuſſ. Guelf. 2. 3. 4. 10. 11. 12. *ſaevior*, pro *ſeverior*. hoc ceteri rectius tenent, & ſpurium iſtud ex nota ſcripturae ortum traxit. Sed Eccard. Acad. Fabr. Vin. Rem. utrique, Incerti, Senatorii, Baſil. 2. & 3. Struv. Heuſſ. Guelf. 2. 3. 5. 10. 11. 12. & ed. vet. *fuit*, non *fuerit*. vide *c.* XX. n. 6.

16. VIRUM FORTEM ATQUE STREN. *Virum* inter verſus jacet in Guelf. 4. Tacit. III. Ann. *c.* LIII. *Quod ſi mecum* viri ſtrenui, *Aediles conſilium habuiſſent*. mox n. 19. *clariſſumi* viri, *Conſulis*. adde Cic. XII. ep. XXII. n. 1. *fortes atque ſtrenuos* in reip. dicunt, qui ſine metu, magno animo reip. conſulunt. ſic *fortes ſententiae* apud Ciceronem. Tacit. II. Hiſt. *cap.* XLVI. fortes & ſtrenuos *etiam contra fortunam inſiſtere ſpei*. mox Struvianus *pro certo ſcio*: ceteri fere *certe ſcio*, praeter Guelf. 11. *dixerit* non eſt in Guelf. 6. pro quo 2. & Academ. *dixerat*.

IN TANTA RE. Cum res tanta agatur. n. 15.

GRATIAM AUT INIM. EXERCERE. Guelf. 5. & Academ. *gratias*; Baſil. 2. *gratiam aut inimicitiam*. ſimiles ineptias notavimus ſupra *cap.* XXXIII. n. 1. & alibi. Eccard. *exercuiſse*, eodem prorſus ingenio. dictionis exempla habes ſupra ad *cap.* XLIX. n. 2. *uterque cum illo gravis* inimicitias exercebant.

EOS MORES, EAMQUE MOD. VIRI COGNOVI. *Que* vacat in Incert. 2. Struv. Guelf. 12. aliis. & ſic ſupra *c.* VII. n. 6. *eas divitias*, eam *bonam famam — putabant*. Jug. *c.* LXXXV. n. 30. *Hae ſunt meae imagines*, haec *nobilitas*. & Tacit. IV. Hiſt. *c.* XLII. *Non timemus Veſpaſianum*: ea *principis aetas*, ea *moderatio*. *Modeſtia* Noſtro, quae Tacito *moderatio*. Sed Idem III. Ann. *c.* XII. *Cetera pari* modeſtia *tractentur*. Noſter infra *cap.* LIV. n. 5. & 6. *viri*, pro *illius*, ut ſupra *c.* XLVII. n. 3.

17. SENTENTIA EJUS MIHI NON CRUDELIS.

ſententia non mihi crudelis, quid enim in talis homines crudele fieri
18 *poteſt? ſed aliena a republica noſtra videtur. Nam profecto aut metus, aut injuria te ſubegit, Silane, Conſulem deſignatum, genus poenae*
19 *novum decernere. De timore ſupervacaneum eſt diſſerere, cum praeſenti di-*

Non legitur *ejus* in Guelf. 2. Eccard. Vinar. 2. ed. vet. & pronunciatum eſt de illo n. 12. Ordo etiam in Guelf. 10. aliuſque hic eſt. *non mihi crudelis*, quem praetuli. Jug. *cap.* LV. n. 1. ne *per inſolentiam* quis *exiſtumet*. Cic. IV. ep. IV. n. 6. non *tu* quidem *vacuus moleſtiis*, *ſed prae nobis beatus*. Livius XXXVI. *c.* XXIII. Muſſant hic Incerti, Struv. Vinar. 1. Remens. 1. Baſil. 2. Guelf. 6. & 7. qui partim *eſt*, alius *eſſe*, partim *videntur* intrudere ſatagunt, quod recte Rivius damnavit. ſed idem facere debuerat *cap.* 1. n. 4.

Quid enim in tales hom. crudele fieri poteſt. Palat. 9. *quid enim in tales viros c. f. p.* Sed ejuſdem quondam Bibliothecae 4. *quid enim in* tales *crudele fieri poteſt*. Commelinianus omiſit vocem *crudele*. Unde Gruterus: *quid enim in tales crudele?* Guelf. 6. omittit *enim*; Remenſ. 1. *quid e. in tale crimen homines crudele* cet. Veriſſimam puto Palatini 4. ſcripturam. *tales* dixit pro talis facinoris reis. Apulei. de Hab. D. Plat. p. 24. *Nec fruſtra hic* talis *amator eſt turpium voluptatum*. vide Jug. *cap.* LXIII. num. 6. & *talis* quidem tam in malam, quam bonam partem dicitur, uti *tantus* & de magno, & parvo, quomodo apud Caeſar. VI. Gall. *c.* XXXV. *Praeſidii* tantum *eſt*, *ut ne murus quidem cingi poſſit*, & alibi. *Fieri* ne putem otioſum, cum auctoritas librorum, tum ſenſus facit, qui eſt *decerni*, ut Coelius epiſt. IV. n. 11. *puto idibus Sextil. de ea re* factum iri.

Aliena a rep. nostra. Non conveniens, non apta reip. noſtrae, vide *cap.* XL. n. 5. Cic. de Prov. Conſ. *cap.* VIII. alienum *ſibi videri dignitate imperii*. Sed influit aliquid proprietatis. Alienam eſſe poenam dicit, quam mox *novam* adpellat, & a majoribus non probatam: de quo genere dictionum monuimus ad *cap.* XXXI. num. 8. Sic & ubi *alieno loco pugnare* dicunt, prope abſunt a proprietate. notant enim *aliis*, h. e. diverſae parti locum eſſe opportunum, quod inde apparet, quod apta et commoda loca *ſua* vocant, de quo ad Jug. *cap.* LIV. num. 8. Remenſ. 1. *aliena mens a rep. noſtra videtur*; Guelf. 11. Pronomen *noſtra* non exhibet.

18. Aut metus, aut injuria. *Metus* a talibus hominibus, ne bonos atque remp. perdant. vide *cap.* LII. n. 16. *injuria* delictum eorum quod depingit idem Cato n. 24. 31. ſeqq. quod nova poena dignum.

Te subegit, Silane, Cos. designatum. Gruterus nec emphaſin, nec gratiam videt in vocibus duabus poſtremis: ego nec in ceteris, praeter verbum *ſubegit*. & poſtremae illae quidem deſunt Guelf. 12. *Silane* locum mutat in Vinar. a. & ed. vet. *Silane, te ſubegit*. Baſil. a. *Syllanum*; 1. *te*, *Sillane*, *ſubegit*. Credo ab librariis haec fulcra addita propter n. at. Caſtior eſt lectio: *Nam p. aut metus aut injuria* ſubegit, *genus poenae novum decernere*. Impulit, *coegit*, quod latine quidem, ſed non ita proprie dicitur. Jug. *cap.* XXIV. n. 2. *Non mea culpa ſaepe ad vos oratum mitto*, *ſed vis Jugurthae* ſubigit. Plaut. Truc. A. IV. Sc. III. v. *vis* ſubegit *verum fateri*: ſine addito Pronomine *nos*. Sic Silius XIII. v. 708. *Deſcendere nocti Atque habitanda ſemel* ſubigit *quis viſere regna*. ubi aliquando fecerant *Deſcendere nunc te*. Sic & *agere* pro cogere Stat. VIII. Theb. v. 262. *Sed* agit *miſeranda poteſtas invigilare malis*.

Genus poenae novum. *Inuſitatam* poenam. Sueton. Tib. *cap.* IX. novo *nec antea cuiquam tributo* genere *honoris*. Voſpiſcus Aurel. *cap.* XXII. *Multa in itinere & magna bellorum* genera *confecit*. adde Jug. *c.* LV. n. 3. & de *novo* intra *cap.* LIV. n. 4. *bellum* novum *exoptabat*.

19. Supervacaneum est disserere. Vinar. 2. Baſil. a. & ed. vet. *ſupervacuum eſt*: quae diverſitas occurrit item *cap.* LVIII. n. 12. Cic. III. epiſt. V. n. 2. *confirmata amicitia & perſpecta fide*, *commemoratio officiorum* ſupervacanea eſt. Sed vereor, ne verbum *diſſerere* ſit ſupervacaneum: & *de timore ſupervacaneum eſt*, erit, quod attinet ad timorem, ſupervacaneum eſt, quod ille impellat ad novam poenam. ſive, quod ad timorem, ſupervacaneum eſt genus poenae novum decernere. Hanc Praepoſitionis *de* notionem ſaepiſſime in Ciceronis Epiſtolis adnotavimus, ut II. ep. XVII. n. 3. De rationibus referendis, *non erat incommodum te nullam referre*. male ibi compingeres *nullam de rationibus*. XIII. ep. LXIV. n. 3. *Primum* de Pauſania Alabandenſi, *ſuſtentes rem*, *dum Nero veniat*. Zeugma autem ſimile adſuit *c.* XXX n. 5. & aliis locis pluribus.

Cum praesertim diligentia. Putſchius ex vet. cod. caſtigaverat *praeſenti diligentia*. eum neque Gruterus, neque Waſſius audire voluerunt. Secutae tamen ſunt Hackiana Criſpinique hiſque adhaerentes edd. In noſtris MSS. omni-

Digitized by Google

ti diligentia clariſſumi viri Conſulis tanta praeſidia ſint in armis. De 20
poena poſſumus equidem dicere id, quod res habet: in luctu atque miſeriis mortem aerumnarum requiem, non cruciatum eſſe; eam cuncta mortalium mala diſſolvere; ultra neque curae neque gaudio locum eſſe.

Sed

omnibus *praeſertim* legitur, ſed Baſil. 1. antiquiſſimus habet *praeſensi*. cum quo tanto libentius incedo, quod in vulgata nullus commodus ſenſus, aliorumque conjecturae oppido ineptae ſunt. *Praeſens* eſt adjuvans, praeſtans, certo intenta diligentia, qua notione *praeſentia* apud Cic. XV. epiſt. IV. num. 9. Virg. I. Eclog. *v.* 42. *Nec tam* praeſentes *alibi cognoſcere divos*. Rurſus Cic. I. ep. IX. num. 5. *qui tibi ex me fructus debentur, eos uberiores & praeſentiores praeſens capere potuiſſes*. Claudian. IV. Conſ. Hon. *v.* 99. Praeſentes *docuere deos*. Virg. II. Georg. *v.* 127. *Quo non* praeſentius *ullum* -- Auxilium *venit*. adde Heinſ. ad Ovid. V. Triſt. eleg. II. *v.* 45.

CLARISSIMI VIRI, CONSULIS. Baſil. 1. *viri* ſupra verſum habet, ut Plin. VII. epiſt. XXXVIII. *vereor, inquam*, clariſſimi *Conſules*. Alii addunt *viri*. Lentulus inter Cic. XII. ep. XV. n. 10. *qui & antea pari contumelia* viros clariſſimos *adfecerant*. XIII. ep. LXVIII. n. 5. *in primis tuebor omni obſervantia* clariſsimum virum *patrem tuum*. Lamprid. *cap.* XXI. Alexandrum Severum ſcribit Praefectis Praetorio *Senatoriam addidiſſe dignitatem, ut* viri clariſsimi *eſſent & dicerentur*. Plin. Paneg. *cap.* XC. *Concedit, me non pro me magis munere iſto, quam pro collega meo Cornuto Tertullo*, clariſsimo viro, *fungi*. Erat itaque eo tempore Senatorum atque Conſulum adpellatio, unde & Prudent. I. in Symmach. *v.* 490. *Ipſe Senatorum meminis* clariſsimus *ordo*. alii autem, rep. maxime collapſa *Spectabiles*, alii *Illuſtres*, alii denique *Illuſtriſſimi* aut *Perfectiſſimi* dicti ſunt. vide leg. un. Cod. ut omnes judices. leg. 32. Cod. de Appellat. leg. 66. de Decurion. & praeterea Cujac. ad Tit. de Dignit. p. 417. Briſſon. III. Select. Jur. *cap.* XVI. Pancitoll. ad Notit. Dign. I. Or. *cap.* II. & CLVI.

TANTA PRAES. SINT IN ARMIS. Vinar. 1. & a manu correctrice Guelf. 12. *tuta praeſidia*. Vinar. 2. & ed. vet. *ſunt. in armis* pro armata, de quo plura ad *c.* XXXVII. nu. 6.

20. DE POENA POSSUMUS EQU. DICERE ID. *De poena* nunc dicit, cum ſupra alteram cauſſam nominaſſet *injuriam*. Hinc Ciacconius judicavit alteram partem de injuria librarii vitio omiſſam eſſe. quod non eſt ita, ut jam vidit Criſpinus. *Sententiam* enim magis, quam verba ubivis Noſter reſpicit; & quando demonſtrat *poenam* ultimi ſupplicii minorem eſſe *injuria* illorum, & beneficium magis quam poenam: alteram certe partem non praeteriiſſe cenſendus eſt. *poſſumus* Gruterus in ſuis paene omnibus; nos in Guelf. 5. 6. aliiſque paucis legimus. Fabriciani enim, Vinarienſes, Struv. Heuſſ. Acad. Remenſes, Incerti, Baſileenſes *poſſum*. propter *equidem* & latens *ego*; quod vero nullum eſſe dixi modo num. 15. Verbum *dicere* ejici voluit Putſchius; nec fuit iſtud ab initio in Academico. ceteri tamen omnes agnoſcunt.

QUOD RES HABET. *Eſt*. Priſcianus enim XVIII. p. 1190. obſervat Latinos more Graecorum *habere* ponere pro *eſſe*. Sed proprie exponeres: quod in re eſt, ſive quod cum ipſo facto conjunctum eſt, ut ſupra *cap.* XXI. nu. 3. Terent. Adelph. Act. II. Sc. I. Cic. XIII. ep. VII. alibi: *id quod res eſt*.

MORTEM AER. REQU. NON CRUCIATUM. Multa talia apud veteres etiam proverbiis celebrata, & in Noſtro lege ſupra *c.* XL. num. 3. Jug. *c.* XIV. nu. 17. Plaut. Rud. A. III. Sc. III. *v.* 12. *Neque eſt melius morte in malis rebus miſeris*: ut & Capteiv. A. III. Sc. V. *v.* 83. Cic. pro Milone *c.* XXXVII. *mortem naturae finem eſſe, non poenam*, qui IV. Cat. *c.* IV. hanc Caeſaris ſententiam ipſam protulit. adde VI. ep. III. & V. ep. XVI. Senec. VII. Beneſ. *cap.* I. *illi liquet, mortem nullius mali eſſe materiam, multorum finem*. Herc. Fur. *v.* 511. *Qui morte cunctos luere ſupplicium jubet, Neſcit Tyrannus eſſe. diverſa irroga: Miſerum veta perire, felicem jube.* & in Troad. *v.* 327. *Mortem miſericors ſaepe pro vita dabit*. junge Epiſt. XXX. ad Polyb. *c.* XXVII. ad Marc. *c.* XX. Quinctil. Declam. IX. *Mortem vero damnatis quisquis praeſtat, indulget; nec ſunt alia beneficia poenarum. Fallitur quisquis illam velut omnium ſuppliciorum ſummam putat. Occidi non eſt poena, ſed exitus*. eadem Declam. CCLXXV. extr. Lactant. III. *c.* XVII. *Nec fruſtra dictum eſt, mors miſera non eſt. Aditus ad mortem eſt miſer, hoc eſt, morbo tabeſcere*, cetera. lege item Prudent. Paſſ. II. *v.* 331. & Gruter. Diſcurſ. in Tacit. XL.

MALA DISSOLVERE. Et finire. Senec. ad Marc. *cap.* XIX. *Mors omnium dolorum eſt ſolutio & finis*, ultra quam *mala noſtra non exeunt*. Sic Jug. *cap.* XVII. nu. 5. *pleroſque ſenectus* diſſolvit, ubi plura. *mortalium* deeſt Fabric. 2.

21 *Sed per deos immortalis, quamobrem in ſententiam non addidiſti, uti*
22 *prius verberibus in eos animadverteretur? an, quia lex Porcia vetat?* *at aliae leges item condemnatis civibus animam non eripi, ſed in exſilium*

Sed Guelſ. 5. *ea* pro *eam*; Struvian. *eamque*; Vinar. I. *eam mortem*.

ULTRA. Nempe *mortem*, ut Seneca loco proximo *ultra quam*: & ſic plane ſcribit Struvianus; Guelſ. autem 6. *ultra eam*. Ceteri vere ſine Pronomine. Mela I. *cap.* II. *Illic Caſpiani Scythis proximi ſinum Caſpium cingunt.* ultra *Amazones, ultraque eas Hyperborei eſſe memorantur.* Sic & *contra*, *ſupra*, *circa*, *citra*. vide ſupra *cap.* III. nu. 2. & Perizon. ad Sanct. III. Min. *cap.* V.

NEQUE CURAE, NEQUE GAUDIO LOCUM. Baſil. I. *neque curae*, *neque* gladio *locum eſſe*. quod ex Thoſano etiam indicavit Palmerius, unde ipſe fecit *cladi*. Sed vulgata recte habet & *cura* atque *gaudium*, ut ſupra *c.* XLVI. n. 2. *cura atque laetitia* componuntur. Sententiam eamdem expreſſit Ariſtotel. III. ad Nicom. *cap.* VI. meliora autem ex parte Cato infra *cap.* LII. nu. 13. & Lactant. III. *cap.* XIX.

21. IN SENTENTIAM NON ADDIDISTI. Sic Codd. plurimi. At Guelſ. 5. & Struvianus *in ſententia*. Eſt pro *addere ſententiae*, ut Senec. Thyeſt. *v.* 994. *Noxque* ſe in noctem *addidit*. ubi plura Gronovius; ſive *ut eſſet ſententia*, ſupra *cap.* I. num. 2. Jug. *cap.* I. nu. 4. Hic I. Waſſius de additionis formula, quam extare putat apud Senec. III. Qu. Nat. *cap.* XV. & neſcit, an obſervata ſit Briſſonio. Habes eam apud Briſſon. II. Form. p. 182. & Senecae locum notavit Lipſius ad Sen. de Vit. Beata *cap.* III. habes & apud Plin. III. ep. IX. num. 20. *Valerius Paullinus adſenſus Caepioni*, hoc amplius cenſuit, *referendum de Theophane* cet. Sed hoc loco non erat de illa formula cogitandum. Addebatur enim ſententiis aliorum per hanc formulam: *Hoc amplius cenſeo*; Ante Silanum autem nemo ſententiam dixerat, cui aliquid potuiſſet amplius adjicere. quamobrem non ex formula, ſed ut ſupra ſcripſimus, proprie *in ſententiam addere* eſt intelligendum.

VERBERIBUS IN E. ANIMADVERTERETUR. Iſte enim ordo erat in ſummo ſupplicio apud Romanos, ut prius virgis caederentur, qui ſecuri eſſent percutiendi. Patet ex Jug. *c.* LXIX. extr. Liv. XXVIII. *cap.* XXIX. *Deligati ad palum*, virgisque *caeſi & ſecuri percuſſi*. vide Lipſium II. de Cruce *cap.* II. P. Fabr. II. Semeſtr. *cap.* VII. & X. Godelev. ad Liv. II. p. 28. In peregrinos tamen eo modo animadverſum etiam poſt legem Porciam.

22. LEX PORCIA VETAT. Porciam legem tulit *P. Porcius Laeca* A. V. 454. & virgas ab omnium civium Romanorum corpore amovit, Cic. pro Rabir. Perd. *cap.* IV. Livius X. *cap.* IX. *Porcia lex ſola pro tergo civium lata videtur; quod gravi poena ſi quis verberaſſet necaſſetve civem R. ſanxit*. adde quae reſpondet Cic. I. Catil. *cap.* XI. In Guelſ. 2. eſt *negat* pro *vetat*, eodem ſenſu. Vinar. 2. *vetatur*.

AT ALIAE LEGES IT. COND. CIVIB. Fabric I. a prima manu, Baſil. I. Vinar. 2. Remenſ. I. & ed. vet. *aut aliae leges*, qui haec ita coagmentarunt cum ſuperioribus, ut Guelſ. 7. & 8. per *an aliae leges?* Dein Baſil. 2. Remenſ. I. Struv. Guelſ. 8. & 10. *de condemnatis civibus*; Baſil. 2. *ac alias leges*.

NON ANIMAM ERIPI. Vinar. I. Senatorii, & Baſil. 2. *non* vitam *eripi*, de Gloſſa. *animam*, pro *vita* dixit etiam ſupra *cap.* XX. nu. 13. XXXIII. num. 5.

SED EXSILIUM PERMITTI JUBENT. Quod Grutero tantopere placuit *in exſilium permitti*, id nos in Baſil. 2. Vinar. I. Struviano, Guelſ. I. 4. 7. 8. Incert. 2. & ab antiquo correctore in Eccard. eſſe comperimus; Fabric. 2. *exſilio permitti*; Incert. I. *in exſilium mitti* & pro Var. lect. *permitti*: *permitti in exſilium* dictum foret, ut Liv. XL. *cap.* LX. permittite *equos* in *cuneum hoſtium*, *quo nos urgent*. Auct. VIII. de B. Gall. *cap.* XLVIII. *converſoque equo ſe a ceteris incautius* permittit in *praefectum*. adde Nonium Marc. *cap.* II. num. 710. Gronov. ad Liv. XXIX. *cap.* II. Gruter. alioſque ad Martial. X. epigr. XII. In illis quidem, qui calamitatis cauſſa, ſua voluntate, ſolum vertebant, recte diceres *exſilium permitti*, vide Cic. VII. ep. III. XI. epiſt. I. pro Caecina *cap.* XXXIV. Manut. de Leg. Rom. *cap.* XIX. quibus vero aqua & igni interdictum, & exſilium poenae nomine irrogatum eſt, *in exſilium pelli*, *expelli*, *agi*, *exigi*, *protrudi* dicebantur: quibus omnino *in exilium permitti*, ubi de *condemnatis civibus* ſermo eſt, aptius videtur. Denique non apparet, unde in tot Codices (nam Gruterus in quinque invenit) Praepoſitio *in* derivata ſit. Placuit ergo eam admitti, cum ſine illa legi poſſet: *non animam eripi, ſed exilium jubent*.

23. AN

lium permitti jubent. An, quia gravius eſt verberari, quam necari? 23
quid autem acerbum, aut grave nimis in homines tanti facinoris convi-
ctos? Sin quia levius; qui convenit in minore negotio legem timere, cum 24
eam in majore neglexeris? At enim quis reprehendat, quod in parricidas 25
reipu-

23. An quia cravius est. Academ. abjicit *eſt*, & Guelſ. 11. a manu tantum ſecunda accepit. pro eo Struv. *videtur*. vide Jug. *cap.* xxxi. num.17.

Quid a. acerbum a. nimis cr. est. Et hoc *eſt* locum mutat in Guelſ. 4. & Incert. 2. Porro Fabric. 2. *grave nimis* numeris vere Salluſtianis, ut ſupra *cap.* xxxiii. extr. *ulti maxume*. *Acerbum* latine dicitur *nimis intenſum*, *durum*; quo idiotiſmo vernacula noſtra *ſtrenge*. Sueton. Tib. *cap.* xxv. *ne quid in novitate* acerbius *fieret*. qui ſaepe pro *nimis exacto* ponit, ſicuti Cicero iii. ep. viii. nu. 17. *acerbiſſimam exactionem* appellat, ubi vide.

In homines tanti fac. convictos. Guelſ. 5. *in tanti facinoris homines convictos*. quaſi vox *convictos* aliunde irrepſerit, eaque latinitas fuiſſet, quae apud Livium xxxviii. *cap.* xxiv. *cui cuſtodiae* centurio *praeerat*, & libidinis & avaritiae *militaris*. Capitolin. Macrino *cap.* v. *Retentus eſt enim aliquanto tempore in imperio* homo vitiorum *omnium*. Vopiſc. Caro *c.* vi. *Quare equeſtrem ſtatuam* viro morum *veterum decernendam cenſeo*. Capit. Maxim. *cap.* ii. *Hic* adoleſcens *ſemibarbarus*, & *vix adhuc* latinae linguae, *prope Threcica imperatorem publice petiit*. confer Jug. *cap.* lxxxv. num.39.

24. Sin quia levius est. H. e. Si autem propterea de verberibus in ſententiam non addidiſti, quia levius eſt verberari, quam necari. *eſt* non comparet in Fabric. 2. niſi noviſſime inter lineas adpictum. Vinar. 1. & Senat. 1. addunt *quod judicaſti*.

Qui convenit. Eccard. Vinar. 2. Guelſ. 2. 9. 11. Baſil. 1. Remenſ. 2. Incert. 1. & ab correctoribus Fabric. 1. Guelſ. 1. & 12. *quid convenit*; Senat. 2. & Heuſſ. *quia convenit*. *Qui* eſt antiquus Caſus auferendi a *quis* vel *ques*, pro quo uſitatius *quo*, & ſubauditur *modo* vel *pacto*, vide Sanct. iv. Min. *cap.* iv. V. *modo*. Plaut. Perſa A. iv. Sc. iii. *v.* 8. *Nec ſatis a quiquam homine accepi*. Horat. 1. Sat. 1. in. Qui *fit*, *Maecenas*. alii.

In minore negotio. In flagellatione. *negotium* pro *re* ſervit circumſcriptioni, ut Jug. *cap.* vi. num.2. Concluſio autem talis eſt: quomodo convenit in eo, quod levius judicas, in verberibus decernendis, nolle contra legem facere, quae iſta ab tergo civium R. removit, cum leges, quae ſupplicium ultimum prohibent, tranſgreſſus ſis, illa prohibita eſſe, ſupra in commune dixerat. Ceterum *minore* & *majore* meliores noſtri, non per *i*. vide *c.* xix. extr. quidam *minori* & *majore*; quidam contra. Illo modo Guelſ. 6. 9. 10. Fabric. 2. Incerti & ed. Gryphiana. quod non de nihilo exiſtimaverim.

Legem timere. Sic omnes noſtri. Rivius ex unico Merſeburgenſi indicaverat *obſervare*, & pro librarii mendo reputaverat; novitiae tamen editiones ſtatim arripuerunt. Sueton. Ner. *cap.* xxxiii. *ſane legem Juliam* timeo. Sed *negligere* opponit, ut Cicero pro Quinctio *horreſcere* & *negligere*, quod obſervavit Waſſius. Senec. Hippol. *v.* 874. *Aures judica conjugis ſolas* timet. ibi Gronovius: *Timet eſt veretur*, *tanquam judicis*. Sic *metus* pro reverentia & religione ponitur, ut notavit Serv. ad vii. Aen. *v.* 60. & quidquid cum cura & ſollicitudine faciebant, exprimunt eadem voce, Taubmann. ad Plaut. Poen. A. 1. Sc. ii. *v.* 70.

25. At enim quis reprehendet. *At enim* ſervit occupationi, uti *At vero*, pro *Diceret aliquis*, *quis* cet. ſelecta exempla ex Cicerone ſuppeditat Turſellin. de Partic. *cap.* xxviii. adde infra num. 43. *reprehendet* eſt in Baſil. 1. & 3. Fabricianis, Vinarienſibus, Incertis, Guelferbytanis decem, Eccard. Struv. Heuſſ. Sed Academ. & Guelſ. 9. *reprehendit*; 10. *deprehendet*.

In parricidas reip. *Parricida* cum ſit quicumque occiſor, ex *cap.* xiv. num. 3. non mirum, adjungi illi *reip.* ad eum denotandum, qui de opprimenda rep. conſilia habuit. vide ad *cap.* xxxi. num. 8. Sic Curt. viii. *cap.* vii. num. 2. *parricida* parentis *ſui*; vi. *cap.* ix. num. 30. *parricida* regis. Cic. in Vatin. *cap.* xv. *Esne igitur* patriae *certiſſimus parricida*. Juſtin. xviii. *cap.* vii. *duplicis & in filio*, & in patria *parricidii poenas dedit*. M. Aemil. Scaurus contra Caepion. apud Chariſ. 1. p. 120. *Nefarius vulturius*, patriae *parricida*. vide & Senec. 1. de Clem. *cap.* ix. Tacit. iv. Ann. *cap.* xxxiv.

Tempus, dies. Reſpondet Caeſar Objectioni: Tempore etiam optima in pejus mutari, & tunc auctores etiam exemplorum reprehendi. Tempus igitur & dies reprehendit, quod

alio

reipublicae decretum erit? tempus, dies, fortuna, cujus lubido gentibus
26 *moderatur. Illis merito accidit, quidquid evenerit: ceterum vos, Pa-*
27 *tres conſcripti, quid in alios ſtatuatis, conſiderate. Omnia mala exem-
pla ex bonis orta ſunt: ſed ubi imperium ad ignaros, aut minus bonos
perve-*

alio tempore, alio die reprehenditur, per eam figuram quae notatur Jug. *cap.* v. nu. 2. 1. Cor. *cap.* III. com. 13. *η γὰρ ἡμέρα δηλώσει*. Cic. VII. ep. XXVIII. dies *ſtultis mederi ſolet*. & 1. ep. VI. dies *debilitat*. ubi vide. Nec raro *tempus* & *dies* pro rebus, quae illis accidunt, poni ſolent, ut Juſtin. IX. *cap.* III. Hic dies *univerſae Graeciae libertatem finivit*. ubi Gronovium conſulas, nec non 1. Obſerv. *cap.* II. Sed *tempus*, *dies*, illud univerſum & incertum, hoc ſingulare & certum conjungit exemplo Catonis aliorumque. vide egregie ſuper hoc diſſerentem A. Gellium XIII. *cap.* XXIV. Livius II. *cap.* XXVI. diem tempus*que forſitan ipſum leniturum iras*. Id. XXII. *cap.* XXXIX. *meliores*, *prudentiores*, *conſtantiores nos* tempus dies*que facit*. Silius IX. *v.* 549. *Venit hora diesque*. Sic Caeſar. 1. Gall. *cap.* XXXI. *locum ſedemque*. Liv. XXXIX. *cap.* XXXIV. *jus judiciumque*: XXXI. *cap.* XXIV. *vi atque armis*. Corn. Nep. Thraſyb. *cap.* 1. *abit res a conſilio ad* vires vim*que pugnantium*. Tacit. IV. Hiſt. *cap.* LXIV. *Quomodo* lucem diem*que hominibus aperuit*. cum nota Pichenae. Auſon. Ephem. Orat. *Quod* (judicium extremum) *dum ſua differt* tempora, *cunctatur*-*que* dies. In Noſtro ſupra *cap.* XI. num. 1. *gloria*, *honor*, *imperium*. *cap.* XIV. num. 4. *par ſimiliſque*. *cap.* XXXI. num. 1. *permota* civitas, *atque immutata facies* urbis. Jug. *cap.* 1. nu. 2. *Sed* dux *atque* imperator *vitae mortalium animus eſt*, eum iis locis omnibus uno nomine potuiſſet contentus eſſe.

FORTUNA, CUJUS LUB. G. MODERATUR. H. e. *caſu* quodam poterit alio tempore reprehendi, uti ipſe explicat num. 34. Jug. *cap.* LVI. nu. 4. fortunam *illis praeclari facinoris caſum dare*. II. de Rep. Ord. *per ſuperbiam cunctis gentibus* moderantur. 1. Hiſt. *moderator gentium*. De imperio fortunae dixi ſupra ad *c.* VIII. num. 1.

26. ILLIS MERITO ACCIDET. Vinar. 1. Fabric. 1. Rem. 1. Senat. 2. Heuſſ. Guelf. 1. 4. 5. 6. *accidit*: quod probabit, qui cogitaverit, quam ſaepe Praeſens tempus pro Futuro ponatur. vide Gronov. ad Liv. II. *cap.* V. & Obſerv. in Script. Eccleſ. *cap.* XIV. & perſimiliter infra *c.* LVIII. nu. 10. *ſi metu* ceſſerimus, *eadem illa adverſa* fiunt. Mox *ceterum* poſuit pro *ſed* ut Livius XXXII. *cap.* XVII. alii.

VOS, P. C. QUID IN ALIOS STATUATIS. *Vos* omittunt Baſil. 2. & Guelf. 3. uti num. 7. pro *in alios* Ciacconius conjecit *in illos*, & ſic eſt in Eccard. At Heuſſian. *in aliis*; Guel. 10. *in alio*. Si abſolute dixiſſet: *quid ſtatuatis*, *conſiderate*, ſequentia melius adhaererent. Niſi *in alios* intelligis, ut ſtatutum migrat ad alios, quaſi *pro aliis*, ut alii, quod fieri ſolet, imitentur. Sicut fere Plin. XVIII. *cap.* XXVIII. *ruſuſque* in prata *tertio relinqui*. Cic. XII. ep. XXV. num. 10. *Antonium confeci* in *Caeſaris plagas*. Sed id durum nimis videtur. Gu. 3. *conſtituatis*.

27. EX REBUS DOMESTICIS ORTA SUNT. Sic edd. Gruteri & Waſſii: ſicque apud nos Guelf. 1. 3. 5. & Vinar. 1. Aldina *ex bonis initiis orta ſunt*, cum qua conſentiunt Guelf. 7. & Incert. 1. & ſic Livius VII. *cap.* III. *ut appareret quam* ab ſano initio *res in hanc vix opulentis regnis tolerabilem inſaniam venerit*. idque ab novitiis quibuſdam edd. adprobatum eſt, ſed contra vetuſtiſſimos Codd. Nam Baſileenſes omnes, Fabriciani, Eccard. Incert. 2. Academ. Vinar. 2. Heuſſ. Struv. Guelf. 2. 4. 8. 9. 10. 12. & ed. vet. *ex rebus bonis orta ſunt*. Guelf. 11. *ex bonis orta ſunt*, quomodo in margine Fabric. 1. & tres Palatini, adprobante Grutero & Waſſio. Guelf. 6. *bonis ex rebus domeſticis orta ſunt*. Ex qua tandem varietate concluderes Salluſtium ſcripſiſſe: *Omnia mala exempla ex bonis domeſticis orta ſunt*. id autem ex num. 37. 38. 39. maxime fit probabile. *bona* exempla *domeſtica* ſunt, quae non modo ſuae cuique reip. ſed etiam privatim, ſingulatim fuere utilia. Sic *domeſticum* & *publicum* ſaepe ſunt contraria, & *domi* apud Ciceronem & Plautum aliosque eſt, quod dicimus *apud ſe*.

AD IGNAROS, AUT MINUS BONOS. In MSS. fere omnibus, quod adhibuimus, additur *cives*, quos Rivius, Carrio, Gruterus auctoritate membranarum ſuarum expunxere. Baſil. 2. *ad ignaros concives*; Senat. 1. *ad ignaros ejus*. Praeterea Guelf. 7. 9. 10. 11. Fabric. 2. Vinar. 2. Incert. 1. & Baſil. 3. *ad ignavos cives*, facili lapſu. ita tamen *cap.* XI. num. 2. *Nam gloriam*, *honorem*, *imperium* bonus, ignavus *aeque ſibi exoptant*. Sed *ignaros* eſt praeferendum, ut non tam *ignaros imperandi*, quam ignaros cauſſarum, ob quas novum illud ſtatutum eſt, denotet. ita *ignarus exempli* ut Propert. II. Eleg. II. *v.* 56. *Ju-*

Digitized by Google

pervenit; novum illud (exemplum) ab dignis & idoneis ad indignos &
non idoneos transfertur. Lacedaemonii, deviĉtis Athenienſibus, triginta 28 LI.
viros impoſuere, qui rempublicam eorum traĉtarent. Hi primo coe- 29
pere peſſumum quemque & omnibus inviſum indemnatum necare. ea
popu-

56. *Jupiter*, igooro *priſtina furta tua*. h. e. *neſcio cauſſam furtorum*. & praeciſe ponitur ut apud Curt. VI. *c.* IX. n. 15. *Sic eſſe ſcriptam, ut ſive ad filios perveniſſet*, *a* conſciis *poſſet intelligi: ſive intercepta eſſet, falleret* ignaros. Tacit. I. Ann. *c.* VI. *quem* ignarum *inermumque centurio agere confecit*. Sic Horat. I. Sat. IV. *v.* 125. avidos *vicinum funus ut aegros Exanimat:* pro *avidos vitae*. Sic *dignus*, *idoneus* mox Noſter & Tacit. III. Hiſt. *c.* XXXIX. extr. *adeo non principatus appetens, ut parum effugeret, ne* dignus *crederetur*. Sic Plautus: Indignis *ſi maledicitur* &c.

NOVUM ILLUD EXEMPLUM. Fabric. 2. omittit Pronomen. Guelf. 5. & 6. habent tantum *novum illud ab dignis* &c. ſine oomine *exemplum*. id quod haud ingratum videtur, ſicuti *c.* XXXI. n. 7.

AB DIGNIS ET IOONEIS. Jungit haec etiam Zeno Veron. Serm. XV. *Non erant enim* idonei *aut* digni, *qui caeleſtis panis perpetua ſoliditate fruerentur. dignus* apud Noſtrum qui meruit poenam; *idoneus*, qui aptus eſt ad poenam & cum commodo reip. puniri poteſt. Sic Liv. XXVIII. *c.* XXVI. *ut eos per* idoneos *homines benigno vultu ac ſermone in hoſpitium invitatos ſopitosque vino vincirent*. Ovid. Heroid. epiſt. VII. *v.* 105. *decepit* idoneus *auĉtor:* qui aptus eſt ad fallendum & veniam promerendam. Sic apud Cicer. II. Offic. *c.* XV. *& ſaepe* idoneis *hominibus indigentibus de re familiari impertiendum*. h. e. aptis ad beneficia, & quibus cum honeſtate largiri poſſumus. Donatus ad Andr. A. III. Sc. II. *idoneus eſt aptus & ei rei natus*, & ad A. IV. Sc. IV. *aptus ad omnia & bona & mala*.

AO INOIGNOS ET NON IDONEOS. Vinar. 2. Heuſſian. Senat. 2. & ed. vet. *ad non dignos & non idon.* Sic. *c.* XXXV. n. 3. *quod* non dignos *homines honore honeſtatos videbam*. *Inidoneus* certo nemo meliotum dixit, & in aliis etiam ſeparatas diĉtiones maluerunt, ut *non ullus*, *non umquam* apud Catullum, Virgilium aliosque. vide & *c.* VII. n. 5. Virgil. I. Aen. *v.* 483. *ad templum* non aequae *Palladis ibant*. apud Ciceronem ſaepe ex MSS. viri doĉti *non dignus* notarunt, ubi vulgo *indignus* circumfertur. Sic *non cultus*, *non aptus*, ſimilia. Male, ut arbitror, alterum ex his vocabulis ad punientes, alterum ad punitos referres.

28. TRIGINTA VIROS. Juſtin. V. *c.* VIII. *Triginta reĉtores reip. conſtituuntur, qui fiunt tyranni.* adde Diodor. XIV. Plutarch. Lyſandr. C. Nepot. in Thraſyb.

ATHENIENSIBUS -- IMPOSUERE. Praefecere, praepoſuere. Gellius XVII. *c.* XXI. *Deinde triginta illi tyranni* praepoſiti *ſunt a Lacedaemoniis Athenienſibus*. *Imponere* Noſter Jug. *c.* C. n. 3. *ſimul conſul quaſi nullo* impoſito *omnia providere*. Tacit. V. Hiſt. *c.* VIII. *Tum Judaei ſibi ipſi reges* impoſuere. XIV. Ann. *c.* LI. *quippe Caeſar duos praetoriis cohortibus* impoſuerat. Cic. pro Planc. *c.* XXV. *ſin emimus, quem villicum* imponeremus, *quem pecori praeficeremus.* Florus III. *c.* VI. *Gellius Tuſco mari* impoſitus, *Plotius Siculo*.

QUI REMP. EORUM TRACTARENT. Pronomen demonſtrativum exulat ab Struviano, Guelf. 6. & impreſſis vetuſtis. nec temere. Sic ſupra n. 12. *fama atque fortuna pares ſunt:* Sic *c.* L. n. 1. & alibi. *Traĉtare remp.* dixit etiam Jug. *c.* LXI. n. 2. *placide modeſteque inter ſe* remp. traĉtabant. Juſtin. I. *c.* II. *Haec nec immaturo auſu tradere* imperium, *nec ipſa palam* traĉtare. cum nota Gronovii. Seneca de Tranqu. *c.* III. *aĉtione rerum, &* reip. traĉtatione *ſe detinere*.

29. HI PRIMO COEPERE PESSIMUM QU. Neſcio, cur Thyſius Salluſtium falli putet, qui initio beoe adminiſtratam remp. ab triginta viris ſcripſerit, cum conſtet ab initio ſtatim male adminiſtratam. Quaſi vero hiſtorici in perſonis infamatis etiam bene geſta eorum cum cura ſemper ſcripſerint, & Salluſtius non habuiſſet, quos ſequeretur. Lege modo Xenophont. II. Hiſt. Graec. Ipſe Juſtinus quando ſcripſit, qui *fiunt* Tyranni idem quod Caeſar in hac Oratione dicere videtur. neque fallit illud Juvenal. Sat. II. *v.* 83. *Nemo repente fuit turpiſſimus:* Et omnis quidem licentia tempore magis valeſcit. *Χαλεπὸν μετριάσαι τε, ἢ ὅρον ἐπιθεῖναι ἐπιθυμίαις, ὑπηρετούσης ἐξουσίας*, inquit Herodian. I. *c.* IV. n. 13.

INOEMNATUM NECARE. Vinar. 1. Heuſſ. Eccard. Guelf. 2. & 10. *indamnatum* ſcribunt: & inepta Gloſſa inde in Fabric. I. extitit: *ſine judicii damno*. Eſt vero indiĉta cauſſa & publico judicio non conviĉtum necare, quod erat, teſte Valerio Max. contra leges Lycurgi, idque ioter propria Tyranno receoſet Herodot. III. *c.* LXXX.

30 *populus laetari & merito dicere fieri. Poſt, ubi paullatim licentia cre-*
vit, juxta bonos & malos lubidinoſe interficere, ceteros metu terre-
31 *re. Ita civitas, ſervitute oppreſſa, ſtultae laetitiae gravis poenas dedit.*
32 *Noſtra memoria, victor Sulla cum Damaſippum & alios hujuſmodi, qui*
malo reipublicae creverant, jugulari juſſit, quis non factum ejus lauda-
bat? homines ſceleſtos, factioſos, qui ſeditionibus rempublicam exagi-
tave-

Adde Appian. III. Rom. Salvian. VIII. de Provid. Auguſt. I. de Civ. D. *cap.* XIX. Vellej. II. *c.* XLV.

Ea populus laetari. Guelf. 7. Academ. Baſil. 3. *ea re*; Guelf. II. *ea facta*; 12. & Incert. I. *Ea propter* Senat. 2. & Heuſſ. *eo*, quod novitias edd. occupavit, nullo idoneo auctore. Ceteri omnes, uti edidimus. Et poſſes per Syntheſin *ea* ſexto caſu accipere, pro *ea nece* vel alio modo, ut ſupra *c.* XXXIX. num. 3. Verum dicimus *laetari quo*, & *quod*. Jug. *c.* XIV. n. 22. Laetandum *magis, quam dolendum puto* caſum *tuum*. Cic. VII. ep. I. n. 2. Utrumque *laetor, & ſine dolore corporis te fuiſſe, & animo valuiſſe*. Apud Sueton. Tib. *c.* LXXV. in MS. Salmaſ. *Mortem ejus ita laetatus eſt populus*, &c. Thucyd. III. *c.* LXVII. εἶχον τι ἀξιώτεροι οἱ ἀμαρτάνοντες ... τῶν ἀνθρώπων· οἱ δὲ δίκαιοι ... ἐναντία ἐπίχαρτοι εἶναι.

30. Juxta bonos et malos libidinoſe. Academ. omittit *juxta*; Guelf. vero 9. *libidinoſe* habetque: *juxta bonos & malos interficere*: quod non reprobem. particula *juxta* jam indicat eam libidinem, ut ſupra *c.* II. n. 8. & ubi aliud Adverbium additur copulam interponit Criſpus. Jug. *c.* XCI. n. 3. *litteris Graecis, ac Latinis juxta* atque *doctiſſime eruditus*. Praeterea *lubidinoſe* ſcriptum fuerat primitus in Fabric. I. *lubidunoſe* in Baſil. I. ſed alia manus refingere voluit *libidinoſe*. In Struviano autem haec vox non ſani eſt coloris. Mille quingentos indicta cauſſa necaſſe, ſcribit Aeſchines de falſa leg. & adv. Cteſiphont. mille trecentos numerat Seneca de Tranquill. *c.* III. adde Diodor. Xenophont. Juſtin. & Aelian. II. Var. Hiſt. *c.* XI.

Ceteros metu terrere. Baſil. 3. *terrebant*. Supra *c.* XXXIX. n. 2. *ceteros judiciis terrere*.

31. Stultae laetitiae. Gloſſa Fabric. I. *unde laetabatur antea, tunc luit*. *Stultam laetitiam* vocat, quae fuerat ſine judicio & conſideratione, quod res ſit peſſimi exempli, indicta cauſſa cives condemnari. adde num. 34.

32. Noſtra memoria. Vinar. I. *Et hoc noſtra memoria*; Struv. & Guelferb. 4. *in noſtra memoria*; Eccard. *noſtra quoque memoria*. Similiter fere lapſi ſunt librarii ſupra *c.* XXXIII. num. 2. Cicer. pro domo *c.* XVII. *Proſcriptionis miſerrimum nomen illud & omnis acerbitas Sullani temporis quid habet, quod maxime ſit inſigne ad memoriam crudelitatis? opinor; poenam in cives R. nominatim ſine judicio conſtitutam*.

Damasippum. Praetorem urbanum, Marii partibus addictum & in Sullanos nimis ſaevientem. Valer. Max. IX. *c.* II. Vellej. II. *cap.* XXVI. adde Cic. III. Cat. *c.* X.

Et alios hujusmodi. Sic eſt in plerisque MSS. Guelf. I. & 2. *ejuſmodi*, quod Gruterus & Waſſius expreſſere. Alibi tamen ſemper alterum Salluſtio placuit.

Qui malo reip. creverant. Sic MSS. conſtanter & conſenſu. Sed in Mediceo quodam legi dicitur, *qui malum reip. creaverant*, apud Ernſt. ad Corn. Nep. Attic. *c.* X. n. 4. *malo* creſcere vel ſexto, vel tertio caſu intelligi poteſt. hoc modo Senec. I. de Clem. *cap.* XVIII. malo *publico natus* Plaut. Amphitr. A. I. Sc. I. *v.* 160. *Olet homo quidam* malo *ſuo*. ſic Noſter Jug. *c.* XXXI. n. II. Priori, qui hic obtinet, Plaut. Trin. A. I. Sc. II. *v.* 183. *Hoc ita ſi fiat, publico fiat* bono. Varro: *Villas* peſſimo *publico aedificatas*. Cic. pro Sext. *c.* XXII. periculo *reip. vivebam*. Dictys III. *c.* XXV. *Eam cum cerneretis* malo *omnium civitatem intraviſſe veſtram*. Senec. Phoen. *v.* 382. *quodcumque alteri Optabo nato, fiet alterius* malo. Capitolin. Maximinis *c.* XIII. *Cum non aliunde, niſi* malo alieno *pecuniam quaereret*. Liv. XXXIV. *c.* XVII. *Siquidem id majore Hiſpanorum* malo, *quam exercitus R.* labore, *ſemper adhuc factum eſt*. XXXVI. *c.* VII. extr. *cum Romanis certe bellare* bonis maliſque *meis didici*. adde Cic. VII. epiſt. XVII. n. 2. Noſter IV. Hiſt. ep. Mithrid. *Romanos* peſte *conditos orbis terrarum*. & ead. extr. *neu malis* pernicie noſtra *imperium prolatare*. Caeſar addit Praepoſitionem I. Gall. *c.* X. *intelligebat magno* cum *periculo provinciae futurum*, &c. Thucydides per ἐπὶ proferre ſolet, quod propius ad alterum illum modum. II. *c.* XIII. ἢ μεγάλοι ἐπὶ κακῷ γε τῆς πόλεως γένοιτο. *c.* XVII. ἐπ' ἀγαθῷ.

Fa-

taverant, merito necatos ajebant. Sed ea res magnae initium cladis 33
fuit. Nam uti quisque domum, aut villam, poſtremo aut vas, aut ve-
ſtimentum alicujus concupiverat, dabat operam, uti in proſcriptorum
numero eſſet. Ita quibus Damaſippi mors laetitiae fuerat, poſt paullo 34
ipſi

FACTUM EJUS LAUDABAT. Qui nempe remp. ita liberari a ſceleſtis hominibus credebant. Sed exceſſit medicina modum. ſupra *c.* XI. n. 4. Seneca v. Benef. XVI. *Ingratus L. Sulla, qui patriam durioribus remediis, quam pericula erant, sanavit.*

33. MAGNAE INITIUM CLADIS F. Struvian. Guelſ. 7. & 8. *magnae cladis init.* Inter duos Genitivos non recte interponi aliquid putant. Ita tamen Cic. II. ep. XVII. n. 2. & qui ibi notati ſunt. Donat. ad Ter. Andr. A. IV. Sc. IX. *alterius* interventu *perſonae*. Apulej. de Hab. D. Plat. p. 2. *& in viro* harum *incrementa* virtum *& ceterarum conveniſſe teſtatur*. Clades autem illa tanta fuit, ut finem faceret, quod nulli amplius hoſtes eſſent, Senec. I. de Clem. *c.* XII. de Provid. *c.* III. III. de Ir. *c.* XVIII. & in inſontes etiam plurimos ſaevitum, Vellej. II. *c.* XXVIII.

UTI QUISQUE DOMUM A. VILLAM. Guelſ. 4. *quisquis*; 6. *quisquam*; Baſil. 1. & Incert. 1. *aut villas*, quod ab Salluſtio profectum crederes, qui utrumque numerum ſaepiſſime conjungit; etſi ubivis ſere ab imperitis eo male habitus ſit. vide ſupra n. 16. *uti* eſt particula quaſi cauſſalis. Jug. *c.* XLI. n. 8. *parvi liberi*, uti *quisque potentiori confinis erat, ſedibus pellebantur.* Sed plura infra *c.* LIX. n. 2.

AUT VAS, AUT VESTIMENTUM. Recte ita Gruterus, cui ex ſcriptis noſtris circiter octo adſtipulantur. Sed Fabric. 1. & Vinar. 1. omittunt *aut vas* nullo ſenſu; cum propter ſimilitudinem particularum *aut*, *aut* ſcribae decepti ſint, uti ſupra *c.* XI. n. 7. & hoc *cap.* n. 12. ſolam disjunctivam primo loco omittunt Baſil. 1. & 2. Vin. 2. Heuſſ. & quidam ex Guelſ. Fabric. 2. *poſtr. vas vel veſtim. Vaſorum* tantus Romae luxus & cupido, quantus villarum aliorumque luxuriae inſtrumentorum. Aurea, Argentea, Cryſtallina, Corinthia, Murrhina, Caelata, Fictilia, aliorumque genera erebro in monumentis veterum memorantur, & tanquam inſigne paupertatis documentum apud Sueton. Domit. *c.* 1. memoratur, *quod prima adoleſcentiae tempora tanta inopia tantaque infamia geſſerit, ut nullum* vas *argenteum in uſu haberet.* adde ſupra *c.* XI. num. 6. Quot genera veſtimentorum fuerint, & quid in iis vel acceſſionis vice pretioſi, diſcas ex leg. 23. D. de aur. & arg. leg. *alicujus* deſideratur in Guelſ. 9. & quando Pronomen *is*, quod Gruterus expulit, ex ſcriptis pluribus revocas, optimo jure *alicujus* poterit deleri, quod & languidum, & humile nimis eſt in Salluſtio. Gloſſargis autem valde aptum, qui & alibi intruſerunt. vid. *c.* XXXVI. n. 5. XXXIII. n. 1. Videndum tamen, annon ſic quoque ſuperfluum ſit.

DABAT OPERAM, UTI IN PROSCRIPT. Sic tantummodo Guelſ. 4. 5. & 11. In Eccard. eſt: *uti in proſcriptorum numero* is *eſſet*; Incert. 1. *uti ille*. Ceteri omnes *uti is in proſcript. n. e.* Pronomen ſaepe ab Noſtro omittitur. vide ad *c.* XLVIII. n. 4. Mores iſtos videas in Ciceronis Or. pro S. Roſcio Amer. & Noſtri Jug. *cap.* XLI. & ſolet fieri, ubi permixtio reipubl. & communis confuſio licentiae impunitatem promittit.

34. ITA ILLI, QUIBUS. Guelſ. 12. & Struv. *Itaque.* In Arondeliano I. Waſſius non reperit *illi*; nec fuit in Incert. 2. ob id feci, ut non amplius legeretur. vide *c.* XLIX. n. 4. & XXXVII. n. 5. Graeci ſic adſolent, uti Herodian. 1. *c.* IX. n. 23. γενόμενον δ᾽ αὐτὸν κατὰ τὴν Ἰταλίαν, ΟΙΣ αὐτῷ ἐνέτυχον, διηγήσαντο. Guelſ. 11. habuerat primo *laetitia fuerat*, uti Jug. *c.* LXXXIII. n. 1. itidem turbarunt.

PAULLO POST IPSI TRAHEBANTUR. Guelſ. 12. *poſt paullo*, quod revocavi, eo jure, quo ita Jug. *c.* CVI. n. 3. editur. *ipſi* delet Baſil. 3. & pro eo *ubi* habet Guelſ. 6. Tandem Incert. 2. *trahebantur ad ſupplicium*; Vinar. 1. *trahebantur ad mortem*: uterque ab interprete, qui poſteris in ſpatio, quod verſus dirimit, adſcripſit Fabric. 1. Curtius quidem addidit x. *cap.* III. in. *& cum ad ſupplicium videret trahi*; ſed abſolute etiam Cicer. VII. ep. XXXII. *De judiciis quod quereris, multo laboro minus*, trahantur *per me pedibus omnes rei.* Prudent. Καθημ. Hymn. IV. *v.* 82.

Vexamur, premimur, malis rotamur:
Oderunt, lacerant, trahunt, *laceſſunt.*

Senec. v. Nat. Qu. *cap.* XVIII. *Quis nos feſſos tot malis portus excipiet? Bellum ſcilicet & obvius in littore hoſtis, & trucidandae gentes* tracturae *magna ex parte victorem*. Id. de morte Claud. *c.* VI. *ille autem Febrim* duci *jubebat*, cum nota Rhenani. Lucan. IV. *v.* 221. *Non hoc civilia bella, Ut vivamus, agunt.* trahimur *ſub nomine pacis*. Et hoc quidem ex more ſuppliciorum. Rei enim protrahebantur in medium, virgis caedeban-

ipſi trahebantur: neque prius finis jugulandi fuit, quam Sulla omnis
35 *ſuos divitiis explevit. Atque ego haec non in M. Tullio, neque his tem-*
poribus vereor; Sed in magna civitate multa & varia ingenia ſunt.
36 *Poteſt alio tempore, alio Conſule, cui item exercitus in manu, falſum*
aliquid pro vero credi. ubi hoc exemplo, per Senati decretum, Conſul
gladium

debantur, ſecuri denique percutiebantur. vide Ducker. ad Flor. I. *c.* IX. n. 5. Ceterum poſt haec verba, quae ſequuntur uſque ad Jug. *c.* XXX. n. 3. verba: *ne libertatem desererent*, eorum nihil quidquam legitur in *Vinarienſi primo*, cum aliquot ſolia ſurrepta ſint.

OMNIS SUOS DIV. EXPLEVIT. Nomen *Sulla* omittunt Guelf. 4. & Acad. Sed Guelf. 10. vocem *divitiis* non exhibet. Jug. *c.* XIII. num. 6. *quis praecipit, uti primum veteres amicos* muneribus expleant. ubi vide. In rem confer Auguſtin. III. Civ. Dei *c.* XXVII. Plutarch. in Sulla, ſupra *c.* XXXVII.

35. ATQUE EGO HOC NON I. M. T. VEREOR. Guelf. 1. *Atqui*; 8. Fabric. 2. & Baſil. 2. *At ego*. male. *Atque* eſt particula contraria connectendi. *c.* LII. n. 31. Atque *ille egregius adoleſcens immoderatae fortitudinis poenas dedit*. Jug. *c.* IV. n. 3. Atque *ego credo fore*, &c. Curt. III. *c.* VII. n. 6. *ibi Parmenio regi occurrit, quem praemiſerat ad explorandum iter ſaltus*. Atque *ille anguſtiis ejus occupatis Iſſon quoque deſertam a Barbaris ceperat*. ibi peſſime interpres *atque* pro *ſtatim* accipit. Monuit autem jam Chariſius II. ex Acrone, veteres hanc particulam in tranſitione uſurpaſſe, & poſt illos Giſan. ad Lucret. p. 309. qui Carus etiam *Et autem* eodem modo dixit, vide Giſan. p. 311. *Ego* delent Senat. 2. Eccard. & Heuſſianus; *Hoc* vero Baſil. 2. Guelf. 2. 6. 8. & Academ. pro quo pervetuſti Baſil. 1. & Fabric. 1. item Guelf. 4. 5. 11. Vinar. 2. Struv. Heuſſ. & ed. vet. *haec*, quod, illis jubentibus, recepi. ac ita *c.* LII. n. 24. *Sed ego* haec *omitto*. *c.* LVIII. n. 14. Jug. *c.* XXXI. n. 2. *Nam* illa *quidem piget dicere*. n. 4. *Sed quamquam* haec *talia ſint* & alibi. Vinar. 2. & ed. vet. addunt verbum *fieri*: *haec non in M. T. fieri vereor*, ex Gloſſula non adeo erudita. Cicero: *quod* veritus ſum, *factum eſt*: adde ſupra *c.* XXVII. num. 1. XLVI. n. 2. *in M. Tullio* dictio explanata eſt pluribus n. 15.

SED IN MAGNA CIVITATE. Guelf. 7. 11. & a manu ſecunda 12. ut & Academ. Incert. 1. & Baſil. 3. *Sed in* tam *magna*; Guelf. 8. *in tanta magna*; 10. *in noſtrate magna*. Salluſtius vero talia vage proferre ſolet. ſupra *c.* XXXVII. n. 3. *nam ſemper* in civitate, *quibus opes nullae, bonis invident*, &c. Liv. XLV. *c.* XXIV. *Nulla eſt civitas, quae non & improbos cives aliquando & imperitam multitudinem ſemper habeat*. Vinar. 2. & ed. vet. *in promtu ſunt ingenia*. ex iis ſaltim poſitum verbi *ſunt* mallem, qui eſt etiam in Academ. tribusque aliis *multa & varia ſunt ingenia*.

36. CUI ITEM EXERCITUS IN MANU SIT. Guelf. 9. *cui ſimiliter exercitus i. m. ſ.* Eccard. delet voces *in manu*: mallem expungi τὸ *ſit*, ſicuti *c.* XX. n. 10. *victoria nobis in manu*. ibi Remenſ. 2. *in manus*; & ſic hoc loco Baſil. 1. quod ita verum eſt, ut Jug. *c.* CXII. n. 3. *in poteſtatem habere*. vide ſupra *c.* XIX. n. 3. Ex poſtrema littera *ſ* fecere *ſit*, quod reticet Noſter *c.* XLVI. n. 2. Jug. *c.* II. n. 4. & Livius XLIII. *c.* VII. extr. *Verſari inter ſe conjuges liberosque ſuos*, quibus *nihil neque dicere penſi, neque facere*. Et ſane in uno MS. Waſſii illud verbum nnn legitur: & in Academ. primitus *in manus* ſcriptum fuiſſe, litura probat.

FALSUM ALIQUID PRO VERO CREDI. Guelf. 10. *aliquod*; in Struv. *falſum pro vero aliquid*; Guelf. 5. *pro vero condi. aliquid* non eſſe ex dignitate Criſpi, dixi modo p. 33. illoque ſublato nihil ſententiae decedit. *pro vero* illuſtravimus ad *c.* XV. n. 2.

HOC EXEMPLO. *Dato*. ſive *ex* vel *ſub* hoc exemplo. Sic ſupra *c.* XXXVI. n. 5. XXXVIII. n. 2. Cic. II. Verr. *c.* XLII. *Hoc defendebat licere fieri; ſaepe eſſe factum, iſte quod feciſſet, aliorum* exemplo inſtitutoque *feciſſe*. Id. IV. Fam. ep. III. *ut ſcirent, cum ſuperiores nullo tali exemplo antea in rep. cognito tam crudeles fuiſſent, quicunque poſtea remp. oppreſſiſſet armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam quod* exemplo *fit, id etiam jure fieri putant*. quibus gemina habet Procopius Arcan. Hiſt. p. 94. adde & Tullium pro Flacco *c.* XI. & I. pro Cornel. apud Aſcon. Plin. IV. ep. XXIX. Liv. XLV. *cap.* XXI. Vellej. II. *c.* III. & XX. P. Syrus: *Iter eſt, quacumque dat prior veſtigium. Educere gladium* etiam Cicero, pro quo Silius *vagina* ducitur *enſis* VIII. *v.* 341. IX. *v.* 314.

QUIS ILLI FINEM STATUET. Vinar. 2. & ed. vet. *quis illum f. ſt.* Gloſſae MSS. *illi* intelligunt *exemplo*. Pronomen deleri meretur, & exaudiendum *conſuli*, ſicuti proxime n. 37. & ſupra *c.* XLV. n. 4. & XV. extr. *Finem ſtatuere*, ut Senec. ad Helv. *c.* I. *ut deſiderio tuo velis a me* modum ſtatui. Juſtin. XXI. *c.* IV. *decreto* modum *nuptiarum*

Digitized by Google

gladium eduxerit, quis finem ſtatuet, aut quis moderabitur? Majores 37 LII.
noſtri, Patres conſcripti, neque conſilii, neque audaciae umquam eguere: neque ſuperbia obſtabat, quo minus aliena inſtituta, ſi modo proba, imitarentur. Arma atque tela militaria ab Samnitibus, inſignia 38
magiſtratuum ab Tuſcis pleraque ſumſerunt: poſtremo quod ubique apud ſocios, aut hoſtis idoneum videbatur, cum ſummo ſtudio domi exſeque-

rum ſumtibus ſtatuunt. Papin. Stat. v. Sylv. v. v. 60. *qui dicere legem Fletibus, aut* fines *audes* cenſere *dolendi*. Sed *finem ſtatuere* pro *ponere terminum* hic accipiendum. Curt. x. *c.* v. num. 36. *Vitae quoque* finem *eumdem illi, quem gloriae* ſtatuit. Liv. xxiv. *c.* xxii. *Strictis ſemel gladiis timentem, qui* finis *caedibus eſſet futurus*.

MODERABITUR. N. Heinſius ad Prudentium legit *moderabit*; ſed Codd. omnibus, quos comparavimus, invitis, praeter Senat. a. & altera forma habes ſupra n. 25. & Jug. *c.* LXXXII. n. 2. Guelf. 6. *moderatur*.

37. NEQUE CONSILII, NEQUE AUDACIAE. Baſil. 2. omittit voces *neque conſilii*; Fabric. 1. *neque* conſilii audaciae *umquam eguere*: quaſi legendum eſſet *conſilii audacia*, de illis, qui ipſi per ſe conſilia audent, & auctores ſunt inſtitutorum. opponit enim *imitationem*. Sed vulgata recte habet. *conſilium* quippe & *audacia* omnibus inſtitutis neceſſaria ſunt, quibus contraria *c.* XXIII. n. 2. *Huic homini non minor* vanitas, *quam* audacia. Confer maxime Jug. *c.* VII. num. 5. 6. *audaciam* in bonam partem dixit, uti ſupra *c.* IX. num. 4. Voculam *umquam* abfuiſſe Palatino tertio, teſtatur Gruterus: cui omnes Codd. adſentiri cuperem. Sed quod idem Vir diligentiſſimus ex Nazarianis membranis prodidit: *neque* conſilii, *neque* audacia *umquam eguere*, id ad peculiarem Salluſtio morem pertinet, quo diverſos caſus conjungere ſolet, ut ſupra *c.* XXXIII. n. 1. *plerique* patriae, *ſed omnes* fama *atque* fortunis *expertes ſumus*. eo plura contuli.

NEQUE SUPERBIA OBSTABAT. Plerique omnes MSS. *neque* illis *ſuperbia obſtabat*. Editores recte atque ordine Pronomen abegiſſe, ex n. 36. adparet. De iis Romanorum moribus Tacit. III. Ann. *c.* XXVII. & Polybius VI. apud Rupertum. Bene Alexander apud Curt. VIII. *c.* VIII. num. 13. *In multis enim gentibus eſſe video, quae non erubeſcamus imitari, nec aliter tantum imperium apte regi poteſt, quam ut quaedam tradamus illis, quaedam diſcamus*. ibi conſule Interpretes.

38. ARMA ATQUE TELA MIL. AB SAMN. Baſil. 1. *arma, tela atque militaria*; Guelf. 9. *arma atque militaria tela*; Hinc ed. vet. vocem *tela* praetermiſit, cum tamen *arma atque tela* ſaepiſſime conjungantur. vide ad *c.* XLII. num. 2. *ab Samnitibus* ea accepiſſe Romanos, notatu dignum exiſtimat Glareanus, & *ab Sabinis* potius legendum eſſe exiſtimat: atque ſic habet Gloſſa Guelf. 1. forte quia Samnites ab Sabinis ortum traxere, ut Varro VI. de L. L. *c.* III. teſtatur. adi Cellar. II. *c.* IX. pag. 862. Neque Colerus dubium habet locum, cum conſtet, Samnitas totius Italiae bellicoſiſſimos fuiſſe. vide Flor. 1. *c.* XVI. Scriptura varia eſt in MSS. Senat. 2. & Heuſſ. *Samnatibus*; Academ. *Sanitibus*; Incerti, Guelf. 2. 3. 4. 12. *Sannitibus*, quomodo etiam Graeci. adi Ducker. ad Flor. l. c. p. 142.

INSIGNIA MAGISTRATUUM AB TUSCIS. Etruriae incolis, vide *c.* XXVII. num. 1. & Livium v. *c.* XXXIII. *Tuſcorum, ante Romanum imperium, late terra marique opes patuere* & quae ibi ſequuntur egregia. Poſtquam Tarquinius Priſcus Tuſciae populos frequentibus armis ſubegerat, illi principem ſuae civitatis eum tandem agnoverunt, & inſignia ſui magiſtratus ad eum detulerunt. *Inde*, inquit Florus 1. *c.* v. *faſces, trabeae, curules, annuli, phalerae, paludamenta, praetexta; inde quod aureo curru, quatuor equis triumphatur; togae pictae, tunicaeque palmatae; omnia denique decora & inſignia, quibus imperii dignitas eminet*. lege & Livium 1. *cap.* VIII. Dionyſ. Halicarn. III. *cap.* LXXXIV. & inprimis Silium VIII. *verſ.* 486.

CUM SUMMO STUDIO DOMI EXSEQUEB. Haec eſt manus Salluſtii, etiamſi Codd. varie turbent. Guelf. 5. delet *domi*; pro eo 6. *domo*; Heuſſ. non agnoſcit *ſtudio*; Baſil. 3. *domi inſequebantur*; Remenſ. 1. *cum ſupremo ſtudio*. Omnes tamen in Praepoſitione ſani ſunt. Sic *cum cura dicere* tamquam Salluſtianum apud antiquos notatum. infra *cap.* LIX. extr. *cum magna gloria*. Livius XXV. *cap.* XXII. *ut reliquias duorum exercituum* cum cura *colligerent*. XXXI. *cap.* IV. cum *ſumma fide & gratia diviſerunt*; XXXIX. *cap.* II. cum *intentiore cura conquiſita arma*. adde XXXV. *cap.* IX. XXXIX. *cap.* XXIII. XLII. *c.* XX. Tacit. XI. Ann. *c.* XII. *ma-*

39 *ſequebantur: imitari, quam invidere bonis malebant. Sed eodem illo*
tempore, Graeciae morem imitati, verberibus animadvertebant in ci-
40 *vis, de condemnatis ſummum ſupplicium ſumebant. Poſtquam reſpubli-*
ca adolevit & multitudine civium factiones valuere, circumvenire inno-
cen-

gna cum *cura & mox gloria ceteras navium adepit.*

IMITARI, QUAM INVIDERE BONIS. Guelf. 6. 8. & 11. *imitari bonos, quam inv. bonis.* Perperam. Exaudiendum *imitari bona*, nempe inſtituta, per Syllepſin Caſus, de qua ad Jug. *c.* I. n. 5. Contra Plaut. Milit. A. III. Sc. II. *v.* 26. *Quoniam aemulari non licet, nunc invides*, & ſic Apulej. Florid. p. 345. Sulpic. Sev. Vit. Mart. *c.* XXVII. *Et vere nonnullos experti ſumus invidos virtutibus vitaeque ejus, qui in illo oderant, quod in ſe non videbant, & quod imitari non valebant.* Zeuxis celebratur verſus *Inviſurum aliquem facilius, quam imitaturum* apud Plin. XXXV. *c.* IX. quem lii auctores expreſſiſſe videntur. adde Hieronym. Epiſt. CVIII. ad Domnion. & Rogatian.

39. GRAECIAE MOREM IMITATI. Verbum alio loco ponitur in Academico; Incert. I. *imitantes;* Remenſ. x. Incert. x. & Baſil. x. *imitari;* Sed Guelf. 3. *Graeciae morem ſecuti.* quod in toties dicto Verbo praeferendum videri poſſet, ut Jug. *c.* XXXII. num. x. *ſecuti morem imperatoris.* Niſi Criſpus nullum plane Verbum addiderit, ſive *imitati ἀπὸ κοινοῦ* intelligendum relinquens; ſive *Graeciae morem* ſcribens pro *more*, ut Cicero I. ep. IX. num. 6. *noſtram vicem ultus eſt ipſe ſeſe.* quomodo ſaepe Livius. Et Graeci quidem ſemper ὃν τρόπον ita dicunt. Similia habes Jug. *c.* XIX. num. 7. LXIII. num. 3. XCII. num. 5. Guelf. 6. habet: *Graeciae* more *imitati.* quod ſi in pluribus libris legeretur, eo facilius *imitati* abigi poſſet. ſed neque tunc cauſſam videremus, qua librarii iſtud verbi adſciverint. Remenſ. I. *Graecum morem im.* Supra *illo* delent Remenſ. I. & Incert. I. vide ſuperius num. 7. Hujus poenae mentio eſt in XII. Tabb. quas a Graecis accepiſſe Tacitus, Livius III. Dionyſ. x. Flor. I. *c.* XXIV. teſtantur. adde hic Plin. XVII. *c.* I. VII. *c.* XLIII. Oroſium II. *c.* XIII.

DE CONDEMNATIS SUMMUM SUPPLIC. Heuſſ. Fabric. 2. Eccard. Incert. 2. Guelf. 3. & 4. *de condemnatiſſimo ſummum ſuppl.* quae vox ex *condemnatis* & *ſummum* videtur conflata: neque enim poſterior in Guelferb. 3. legitur. Paullus Rec. Sent. v. Tit. XVII. n. 3. *Summa ſupplicia ſunt crux, crematio, decollatio.* Plin. VIII. ep. XIV. n. 24. *ultimum ſupplicium* dicit. & Senec. I. de Ira *c.* V. extr. Ultima *ſupplicia, ſceleribus ultimis ponat.* Sed Cic. I. Catil. & alibi *ſummum.* Sulpic. Sev. I. Hiſt. *c.* XXII. extr. *Rex captus*, ſummoque ſupplicio *adfectus.* adde leg. 9. §. I. D. ad L. Pomp. de Parric. leg. 21. & 29. D. de poenis. De Graecis, inprimis autem de Dracone, traditum accepimus, quod etiam minima delicta civium capitis ſupplicio puniverit. vide Gellium XI. *c.* XVIII.

40. POSTQUAM RESP. ADOLEVIT. Aucta eſt viribus, ſupra *c.* VI. num. 3. Jug. *c.* XVIII. n. II. *Sed* res *Perſarum brevi* adolevit. Sic Livius, Florus, alii de re Romana. Vopiſcus Caro *c.* II. *Reſp.* adolevit *uſque ad tempora Gallicani belli.* Et de omni augmento, ut Pollio Gallienis *cap.* XI. *neque Antoninus in* adulta *fecerat pace.* Capitolin. Macrin. *cap.* II. *Et rumoribus, quibus premebatur*, adoleſcendi *poteſtatem demſit.* Claudian. II. Stil. *v.* 102. *te ſoſpite fas eſt Vexatum laceri corpus* juveneſcere *regni.*

MULTITUDINE CIV. FACT. VALUERE. Struv. & Guelſ. 7. *ex multitudine.* vide notam ad *c.* XXXI. n. 3. ubi plura hujuſmodi, quibus ſextus caſus cauſſam denotat. *valuere* eſt crevere, robore auctae ſunt. Cic. VII. ad Att. ep. III. *His ille rebus ita* convaluit, *ut nunc in uno cive reſp. ad reſiſtendum imbecilla ſit.* Tacit. XIII. Ann. *c.* XLVI. *Sed accepto aditu Poppaea primum per blandimenta & artes* valeſcere: *mox acri jam principis amore ad ſuperbiam vertens* cet. Idem II. Hiſt. *c.* XXXVIII. *Rebus modicis aequalitas facile habetur.* Sed lege ipſum & Noſtrum Jug. *c.* XLI.

CIRCUMVENIRI INNOCENTES. Sic quidem edd. etiam optimae. At Baſil. I. & 2. Fabriciani, Incerti, Vinarienſ. 2. Academ. Senat. I. Struv. Guelſ. I. 2. 3. 5. 9. 10. II. 12. ed. vet. & Venetae *circumvenire*, quod nullo bono jure & peſſimo exemplo tot editores ſprevere. Intellige *circumvenire* quidam ex illis factionibus *coepere*, vel *circumveniebant*, ita ut *innocentes* ſit quartus Caſus. Duplex corruptelae cauſſa. Altera, quod Verbum ſine Subjecto, ut vocant, poſitum eſt. ita tamen Lucret. VI. *v.* 296. *Tecta ſuperne* timent, metuunt *inferne cavernas.* Propert. II. Eleg. V. princ. *Non ita* complebant *Ephyreae Laidos aedes.* Senec. de Conſt. Sap. *c.* XI. *Pueros in hoc* mercantur *procaces, & eorum impudentiam* acuunt, *& ſub magiſtro* habent, *qui probra meditata effundant.*

Ob-

Digitized by Google

*centes, alia bujuſcemodi fieri coepere. tum lex Porcia aliaeque para-
tae, quibus legibus exſilium damnatis permiſſum. Hanc ego cauſſam,
Patres conſcripti, quo minus novum conſilium capiamus, in primis* 41
*magnam puto. Profecto virtus atque ſapientia major in illis fuit,
qui ex parvis opibus tantum imperium fecere, quam in nobis, qui ea* 42
be-

Obſervatum hoc Scaligero ad Catulli Carm. II. pag. 6. Giſan. ad Lucret. pag. 356. Gronov. ad Senec. II. de Ira *c.* XII. & XXXIV. Altera, quod verbum Activum & Paſſivum minus recte conjungi crederent. Ita vero Salluſtius ſaepiſſime. infra *cap.* LIII. num. 3. *Sciebam ſaepe numero parva manu cum magnis legionibus hoſtium* contendiſſe; *cognoveram parvis copiis bella* geſta *cum opulentis regibus*. ſupra *c.* XLVIII. num. 4. *quo & ceterorum animos* reficeret, *& illi facilius e periculo* eriperentur. Jugurth. *c.* CVII. extr. *paucis diebus, quo ire* intenderant, perventum *eſt*. Sic his locis & ſcripti, & impreſſi. Sunt & alia, quae adhuc corrupte lecta ſunt, a nobis ex MSS. reſtituta, quae vide ad ea Jugurth. *c.* CXIV. num. 2. *Romani ſic habuere, alia omnia virtuti ſuae prona* eſſe, *cum Gallis pro ſalute, non pro gloria* certare. Sic Liv. I. *c.* I. *in ceteros* ſaevitum eſſe *Trojanos ---- Aenea Antenoreque omnes jus belli Achivos* abſtinuiſſe. Id. XLV. *cap.* XX. *Omnibus honoribus & praeſens* eſt cultus, *& proficiſcentem* proſecuti ſunt. Plaut. Curcul. Act. IV. Sc. II. *v.* 17. *Culpant eum, conſpuitur, vituperatur*.

ALIA HUJUSCEMODI FIERI COEP. Vinar. 2. Baſil. 2. Senat. I. Guelf. I. 8. & ed. vet. *aliaque*; Incert. I. & Guelf. 7. *& alia*. vide ad *c.* XV. num. I. Fabriciani, Incert. 2. Heuſſ. Guelf. I. 9. 10. *bujuſmodi*. alterum eodem loco Salluſtius & paſſim.

TUNC LEX PORCIA ALIAEQUE LEGES. Baſil. I. Fabriciani, Incert. I. Struv. Heuſſ. Academ. Vinarienſ. 2. plerique Guelferbb. & edit. vet. *tum*, quod alibi ab editoribus Criſpo vindicatum, deſeri non debuit. neutrum vero Guelferb. 12. agnoſcit. *leges* delet Guelferb. 10. & alterutrum certe, aut *lex*, aut *leges* eſt a mala manu. & cum hoc a codice non adeo pravo condemnetur, alias interim ſedes quaerere juſſi, lectorem remittens ad conſiderationem eorum, quae adnotata ſunt ad *cap.* XXV. num. 3.

QUIBUS LEGIBUS EXSILIUM PERM. Fabric. 2. Incert. I. & Guelf. 3. expellunt vocem *legibus*. Ea tamen *δεινότης* Caeſari perquam familiaris. Ciceroni etiam aliiſque uſitata. Caeſar I. Gall. *c.* XVI. diem *inſtare, quo* die *frumentum militibus metiri oporteret*. *c.* XLIX. *ultra eum* locum, *quo in* loco *Germani conſederant*. VI. *c.* VII. *iter in ea* loca *facere coepit, quibus in* locis *Germanos eſſe audiebat*. Cicer. II. Verr. *cap.* LXXIV. *Erant haec ex eo* genere, *quod ego* genus *ex ſociorum litteris reperire cupiebam*. pro Sext. *c.* XLV. *Duo* genera *ſemper in hac civitate fuerunt - quibus ex* generibus *alteri* cet. adde IV. ep. V. num. 8. VIII. ep. VIII. num. 19. IX. epiſt. XIII. n. 2. XIII. ep. LVIII. num. I. ep. LXXII. num. 4. Terent. Phorm. Prolog. *v.* 33. *noſter grex motus* loco *eſt, Quem actoris virtus nobis reſtituit* locum. & ſic ille aliquoties. Apulej. XI. Metam. p. 259. Diem, *qui* dies *ex iſta nocte naſcetur, aeterna mihi nuncupavit religio*. adde Voſſ. VII. Art. Gram. *c.* LV.

41. HANC EGO CAUSSAM. *Ego* non eſt in Incert. 2. quidam *ergo*; plerique *Ego hanc cauſſam*, etiam Baſil. I. & Fabric. I. vetuſtiſſimi, vide n. 17. & Liv. XXXVI. *c.* XXIII. *nulla* eos *res aeque ac vigiliae conficiebant*. mox Guelf. 10. omittit *in primis*. habet id Noſter ſupra *c.* IV. n. 4. *c.* XV. n. 3.

42. MAJOR IN ILLIS FUIT. Voces *in illis* ſedem variant in Baſil. 2. Praepoſitio autem *in* abeſt ab Struv. Vinar. 2. Eccard. Acad. Guelf. I. 2. 12. & ed. vet. Sed Jug. *c.* VIII. n. I. in ipſo *maximam virtutem*; *Romae omnia venalia* eſſe. *c.* XXVIII. n. 5. in conſule *noſtro multae bonaeque artes* erant. adde *c.* II. n. 4. Cic. XVI. ep. V. n. I. *Vide, quanta* in te ſit *ſuavitas*. XIII. ep. XXVIII. n. 4. Eſt *enim* in eo *virtus & probitas*, cet. Lucan. I. *v.* 143. *Sed non* in Caeſare *Nomen* erat *& fama ducis*. Juſtin. VI. *c.* V. in quo *non imperatoriae tantum, verum & oratoriae artes* fuere. Rotundius tamen foret: *Virtus profecto* (hic ordo eſt in Eccardiano) *atque ſapientia major fuit, quae ex parvis opibus tamen imperium fecit* (*fecit* nempe lego in Guelf. II. neque tamen *fecere* falſum) *quam, qui ea bene parta vix retinemus*. Ita *virtus fecit*, ut *c.* LIII. n. 4. *paucorum civium egregiam* virtutem *cuncta patraviſſe*. & *quam, qui* eſſet pro *quam noſtra virtus, qui*; ea conſtructione, qua Juſtin. II. *c.* XIV. n. 10. *omnium judicio Atbenienſium* virtus ceteris *praelata*.

EX PARVIS OPIBUS. Baſil. 2. *copiis*; unus & alter *operibus*, confuſione ſollemni. vide ſupra *c.* XXX. Cicer. pro Coelio *c.* XVII. *Ex hoc genere illos fuiſſe arbitror, Camillos, Fabricios, Curios,*
qui

43 *bene parta vix retinemus. Placet igitur, eos dimitti & augeri exercitum Catilinae? minume; ſed ita cenſeo: publicandas eorum pecunias, ipſos in vinculis habendos per municipia, quae maxume opibus valent: neu quis de is poſtea ad Senatum referat, neve cum populo agat: qui ali-*

qui haec ex *minimis tanta* ſecerunt. alia ſupra ad *c.*v. extr. de iſtis parvis opibus & inſecuta magnitudine Romanorum Eutropius princ. Claudian. III. Stilic. *v.* 138. alii.

Qui ea bene parta vix retin. Struvian. *qui ea bona parta; ea* non ſuit ab initio in Academico, nec eſt in Eceardiano. Inter *imperium*, & *bene parta* iſte nexus eſt, qui ſupra *c.* II. n. I. inter *reges* & *id nomen imperii:* & Jug. *c.* XLI. n. I. *otio & abundantia earum* rerum, quae prima *mortales ducunt*. ibi plura. Seneca Epiſt. CXVIII. *Exigis a me frequentiores* epiſtolas. *Rationes conferamus: ſolvendo non eris. Convenerat quidem ut* tua priora *eſſent; tu ſcriberes, ego reſcriberem*. Simillimum quid eſt Jug. *c.* XIV. n. 3. ſed locus in mendo jacet. adde ſupra *c.* X. n. 3. & infra *c.* LVI. n. 6. Servitia *repudiabat*, cujus *ad eum magnae copiae concurrebant*. Denique Tacit. IV. Ann. *c.* V. quantum *ingenti terrarum ſinu ambitur, quatuor legionibus* coercita.

43. Placet igitur eos dimitti. Supple: *Dicet aliquis:* Placet igitur cet. Sic Horat. I. Sat. I. *v.* 101. Quid *mi* igitur *ſuades? ut vivam Naevius?* cet. Supra num. 25. *At enim quis reprehendet?* Apulej. de Deo Socr. p. 45. *Quid* igitur *cenſet? Jurabo per Jovem lapidem, Romano vetuſtiſſimo ritu? Atqui ſi* cet. Juvenal. Sat. X. *v.* 346.

Nil ergo *optabunt homines? ſi conſilium vis* cet.

Alibi addunt *dicet aliquis*, ut Noſter Jug. *cap.* XXXI. n. 18. Livius XXI. *c.* X. *Dedemus ergo Annibalem? dicet aliquis*. XXXVII. *c.* LIII. *quid ergo poſtulas? dicat aliquis*. Plin. III. ep. IX. n. 21. *Dicet aliquis, judicas ergo?* Sed vereor, ut omnibus locis id additamentum ab latinis auctoribus ſit profectum.

Sed ita censeo. *Cenſeo* proprium Verbum iis, qui ſententiam dicunt. Plin. III. epiſt. IX. *Conſurgenti ei* ad cenſendum. item IX. epiſt. XIII. adde Buchner. pag. 130. Caſaubon. ad Sueton. Auguſt. *c.* XXXVI. Briſſon. II. Form. pag. 169.

Publicandas eorum pecunias. Publico aerario adjudicandas, quem morem a Graecis Romani acceperunt. vide Cic. pro domo. Spartiani Adrian. Tit. Dig. de bonis damnator. *Pecunia* notat omnia bona. leg. 222. de V. S. Pecuniae *nomine non ſolum numerata pecunia: ſed omnes res tam ſoli, quam mobiles, & tam corpora, quam jura continentur*. adde leg. 178. cod. & Ariſtotel. IV. Ethic. *c.* I.

Per municipia. Munitioribus per Italiam oppidis ſolebant Romani captivos honoratiores cuſtodire, quae etiam *libera cuſtodia* dicta eſt, ut ea, de qua ad *c.* XLVII. num. 3. Vellejus I. *c.* XI. *Poſt victum captumque Perſen, qui quadriennio poſt in libera cuſtodia* Albae *deceſſit*. ubi vide Interpretes. & Caſaubon. ad Sueton. Caeſar. *c.* XIV.

Quae maxume opibus valent. Quae ſunt opulentiſſima. adi ſupra *c.* XXX. n. 7. Verbo *valent* deſtituitur Guelf. 6. nec eſt contra latinitatis rationem: *quae maxuma opibus*.

Neu quis de iis postea ad S. r. De liberatione eorum, aut poenae mitigatione. Cic. IV. Cat. *c.* IV. *ſancit, ne quis eorum poenam, quos condemnat, aut per ſenatum, aut per populum levare poſſit, eripit etiam ſpem, quae ſola homines in miſeriis conſolari ſolet*. Confer poſt Red. in Senatu *cap.* IV. Coel. Epiſt. VIII. Flor. III. *c.* XXI. Remenſ. I. & Guelferb. 6. *neve quis;* Guelf. 2. II. Baſil. 2. & Struvian. *ne quis*. forte, ne componantur *neu* & *neve:* nam & Guelf. 5. mox: *neu cum populo agat*. Sed ſic *neque* & *nec; ſive* & *ſeu* componuntur, locis ad *c.* XXXI. num. 6. citatis. & Catull. Carm. LXV. Nil *metuunt jurare*, nihil *promittere parcunt*. Sed utramque lectionem in textu perſcripſit Academ. *neu ne quis*. Deinde Vinar. 2. & ed. vet. *de eis;* multi *de his;* ſed Guelf. 4. & Fabric. 2. *de is* uti ſupra *iſdem* pro *iiſdem*, *cap.* XXXIX. n. 6.

Neve cum populo agat. Roget populum, quod ſuffragiis ſuis aut jubeat, aut vetet. ſic exponit phraſin A. Gellius XIII. *c.* XV. Caeſar. I. Civ. *c.* VII. *nulla lex promulgata, non* cum populo agi *coeptum, nulla ſeceſſio facta*.

Senatum existimare. *Exiſtimare* frequens in hac re verbum. Coelius epiſt. XIII. n. 16. *Senatum* exiſtimare, *neminem moram adferre debere. Qui impedierit, prohibuerit, eum ſenatum* exiſtimare *contra remp. feciſſe*. Cic. Phil. VIII. extr. *Si quis poſt hoc SC. ad Antonium profectus fuerit, ſenatum* exiſtimaturum *eum contra remp. feciſſe*. adde Briſſon. II. Form. p. 195. 196. Incerti, Guelf. 7. & 8. addunt: *ſciat ſenat. ex.* Guelf. 6. & Acad. *cenſeo;* Baſil. 2. *credo*. omnes male, quod vel addita exempla doceant.

Con-

aliter fecerit, Senatum exiſtumare, eum contra rempublicam & ſalutem omnium facturum.

CAP. LII.

POſtquam Caeſar dicendi finem fecit, ceteri verbo alius alii va-
rie adſentiebantur: at M. Portius Cato rogatus ſententiam hu- 1 LIII.
juſcemodi orationem habuit.
Longe mihi alia mens eſt, Patres conſcripti, cum res atque peri- 2 LIV.
cula

CONTRA REMP. ET SALUT. O. FACTURUM. Eadem formula *cap.* L. n. 3. Cic. poſt Red. in Sen. *cap.* XI. *qui id impediſſet, vos graviter moleſteque laturos. illum* contra remp. ſalutem*que bonorum, concordiamque civium factuum.* ita pro Sext. *cap.* LXI. II. ad Attic. *cap.* V. & alibi. Liv. III. *cap.* XXI. *In reliquum magiſtratus continuare, & eoſdem tribunos refici, judicare ſenatum* contra remp. eſſe. Idem bene X. *cap.* IX. *Valeria lex, cum eum, qui provocaſſet, virgis caedi ſecurique necari vetuiſſet, ſi quis adverſus ea feciſſet, nihil ultra, quam* improbe factum *adjecit. id (qui tum pudor hominum) viſum, credo, vinculum ſatis validum legis. nunc vix ſervo ita minetur quiſquam.* Caeſar I. Civ. *cap.* II. *Si non faciat, eum* adverſus remp. facturum, *videri.*

CAP. LII. 1. Verbo, *alius alii* varie adſentiebantur. Guelf. 9. *verbo ejus.* corruptiſſime. nam *verbo*, ſive pauca tantum dicendo adſentiri ſolebant, ut dictum ad *cap.* L. n. 4. addit *varie*, & exponit *alius* nempe Silano, alius Neroni, alius Caeſari, aut *alii* adſentiebatur. Sic habes *varie cap.* LXI. n. 9. ubi vide. Incert. 1. Struv. Senat. X. Guelf. 3. & 8. *adſentiebant.* ea forma aliquoties Curtius, Plautus. Tacit. V. Hiſt. *cap.* III. *Adſenſere.* imo & ipſe Cicero. vide Fr. Fabritium ad I. Offic. *cap.* VI. Diomedes I. p. 377. ubi ex Cicerone & Virgilio exempla pro *adſentio* adduxit, addit: *Sed & adſentior Salluſtius ait in Catilina: Alius alii* cet. adde P. Conſentii Art. p. 2054. Non. Marc. *cap.* VII. n. 8.

M. PORCIUS CATO. A fato ſuo *Uticenſis* dictus. vide Auct. B. Afric. *cap.* LXXXVIII. Stoicae diſciplinae addictiſsimus, quo nomine paſſim a Seneca celebratur. lege infra *cap.* LIV. Lucan. II. Plutarch. Cat. min. Breviter Vellej. II. *cap.* XXXV. *Hic genitus proavo M. Catone, principe illo familiae Porciae, homo virtuti ſimillimus, & per omnia ingenio diis quam hominibus propior: qui nunquam recte fecit, ut facere videretur: cuique id ſolum viſum eſt rationem habere, quod haberet juſtitiam, omnibus humanis vitiis immunis, ſemper fortunam in ſua poteſtate habuit.* Cic. III. Offic. *cap.* XVI. *M. Cato ſententiam dixit, hujus noſtri Catonis pater. ut enim ceteri ex patribus, ſic hic, qui lumen illud progenuit, ex filio eſt nominandus.* Hoc autem tempore erat tribunus plebis deſignatus, Vellej. l. c. Plutarch. pag. 769.

ROGATUS SENTENTIAM. Guelf. 12. *interrogatus*; 6. *ſententia.* Livius quidem ſaepe *interrogare ſententiam*; ſed & iſte XXXVII. *cap.* XIV. *Ibi C. Livius (is enim eſt primus* rogatus ſententiam) *Neminem cet.* Noſter *cap.* L. n. 4. Plin. Pan. *cap.* VII. n. 12. *Neminem ſe videre in ſenatu, quem conſul ipſe* ſententiam rogaviſset. Deinde & *de re rogare.* Sed, ne in his ſolum quartum Caſum receptum putes, dixit Claud. II. Stilic. v. 297. *noſtros qui conſulis* omnia *patres.*

HUJUSCEMODI ORATIONEM HABUIT. Cujus invidiam capitis periculo ſibi praeſtandam videbat, inquit Cic. pro Sext. *cap.* XXVIII. Eam orationem Cicero per ſcribas, quos antea docuerat per notas & quaſdam figuras multarum vim litterarum complecti, integram excepiſſe dicitur, Plutarch. Cat. pag. 770. nondum enim celebres illae notae et ſiglae, de quibus multa Iſidor. I. Orig. *cap.* XXI. Lipſ. ad Belg. Cent. I. epiſt. XXVII. Wower. de Polym. *cap.* VI. in uſu erant. Eam ſolam extare ex ejus Orationibus, fuere qui crederent. Sed hanc, quam Salluſtius nobis dedit, eſſe, nemo ſibi facile perſuadebit. Qui vero Salluſtii orationes pro nihilo melioribus habuerunt, quam aut Ciceronis Verſus, aut Virgilii Proſam, illi fruantur ſuo judicio.

2. LONGE MIHI ALIA MENS EST. Guelf. 8. 10. 11. Eccard. a prima manu, Baſil. 2. & 3. Incert. 1. & Venetae 1493. ac 1500. *aliena.* Sed ea ſententia: Alia *mihi mens eſt cum res & pericula conſidero*; & alia *cum ſententias nonnullorum perpendo. Mentem* pro *conſilio* dixit, ut ſaepe Cic. Sequitur autem, notante Aldo Manutio, De-

 moſthe-

cula noſtra conſidero, & ſententias nonnullorum mecum ipſe repu-
3 *to. Illi mihi diſſeruiſse videntur de poena eorum, qui patriae, pa-*
rentibus, aris atque focis ſuis bellum paravere: res autem monet,
cavere

moſthenem III. Olynth. οὐχὶ ταὐτὰ παρίσταταί μοι γιγνώσκειν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅταν τε εἰς τὰ πράγματα ἀποβλέψω, καὶ εἰς τοὺς λόγους, οὓς ἀκούω. τοὺς μὲν γὰρ &c. *mihi* vacat in Guelferb. 11.

RES ATQUE PERICULA NOSTRA. Sic ſcripti impreſſi omnes. Mallem tamen: rem *atque pericula noſtra*, uti ſupra *cap.* V. num. 6. & XX. n. 10. & 15. Niſi exiſtimes *res & pericula*, pro *periculoſis rebus* ita jungenda fuiſſe, uti *cap.* II. num. 2. *periculis atque negotiis*. nam hoc loco *Illos* tantum, qui ſententias dixerunt, & *Rem* in ſequentibus memorat. Sed ea figura nihilo minus alterum numerum patitur, quod exempla eo loco & *Excurſu* II. adducta confirmant.

MECUM IPSE. Hic ordo eſt in Fabric. 1. Incert. 2. Guelſ. 3. 5. 7. 8. 9. Heuſſ. & Remenſibus, iſque praeſtat altero *ipſe mecum*, uti dictum ad *cap.* XXXII num. 1. pro *reputo* Guelſ. 12. *puto*, & aliud verbum quam *reputo* habuiſſe initio Incert. 1. adnotat, qui eum tractavit. is quidem conjecit, fuiſſe *repeto*; ſed nullus Codex adſentitur, & vulgatum habes Jug. *capit.* XIII. numero 5. alibi.

3. ILLI MIHI DISS. VIDENTUR. *Illi* ſcripſit, cum ad propius reſpiciat, quod requirere videri poſſet *Hi*. Sed ſic Noſter infra *cap.* LIX. num. 5. & notum eſt illud, quod *ille* ad propinquius, *hic* ad remotius referatur, de quo abunde ad Cic. VII. epiſt. II. num. 5. Cum vero hoc loco non *hic* excipiat, ſed *res*: comparabis Florum 1. *cap.* XXVI. num. 7. Spurium *Caſſium agraria lege:* Maelium *largitione ſuſpectum regiae dominationis praeſenti morte multavit. ac de* Spurio *quidem ſupplicium pater ipſius ſumſit:* hunc *Servilius Ahala confodit*. ubi *hunc* & Nomen Proprium ita, ut hic *illi*, & *res* componuntur. junge Jug. *cap.* XVIII. num. 9. *diſſeruiſſe videntur* eſt pro *video diſſeruiſſe illos*, ſive, *illi diſſeruerunt*. Sic Caeſar 1. Gall. *cap.* XL. *cum, Cimbris & Teutonis a C. Mario pulſis, non minorem laudem exercitus, quam ipſe imperator*, meritus eſſe videbatur. Noſter iterum Jug. *cap.* XIV. num. 24. *Neu* vivere contemtus viderer, *ſi defeſſus malis injuriae conceſſiſſem*. pro *neu contemtus vivam*. Quare infeliciter Jac. Gronovius ea Liv. XLI. *cap.* XIX. *ut ſanctum haberet foedus, quod ei cum Romanis* eſſe videri *poſſet* propterea corrigit, quod certe Perſeo cum Romanis fuerit foedus. id enim notat: quod ei cum Romanis eſſe ab omnibus cognoſci poſſet.

ARIS ATQUE FOCIS SUIS BELLUM PARAVERE. hoc eſt, patriae, propriae urbi atque domiciliis, quae ſemper ſunt gratiſsima. *Aras* ad templa publica; *focos* ad aedes privatas referuntur; & per Synechdochen partem, pro tota urbe nominari, docet Vetus Scholiaſt. ad Stat. VII. Theb. *v.* 188. Sed ſaepe adduntur *templa, dii* aut ſimilia. Cic. II. Phil. *cap.* XXXIX. *ego arma contra conſules imperatoresque populi R. contra ſenatum populumque R. contra patriam tuli. cap.* XXX. *repetebant praeterea deos, penates patrios*, aras, focos, *larem ſuum familiarem, in quae tu invaſeras*. Livius V. *ut qui meminiſſent, ſibi pro* aris focisque, *& deum templis, ac ſolo, in quo nati eſſent, dimicandum fore*. Id. XXVIII. *cap.* XLII. *alter moenia patriae, templa Deum*, aras & focos *defendent*. adde Plaut. Aulul. A. II. Sc. V. & infra *cap.* LIX. n. 5. Vinar. 2. *aris atque focis ſociisque ſuis*, quae vox (*ſociis*) ex male lecta *focis* originem duxit. Guelſ. 3. *patriae noſtrae*. At 7. *bellum & incendia*; Struv. *bellum incendia paravere*. quaſi non *bellum* id jam comprehenderet, quod apparet ex *cap.* XXXII. n. 2.

CAVERE AB ILLIS MAGIS, QUAM. *Magis* locum mutat in Fabric. 2. Guelſ. 5. & Incert. 1. Sed Guelſ. 6. & 12. bona fide expungunt, quos ſolos eſſe ſanos, pro certo ſtatuendum eſt. vide ſupra *cap.* IX. extrem. Ita autem Cato, ut ille apud Tacit. XI. Ann. *cap.* XXXI. *Securitati ante, quam vindictae conſulendum*.

QUID IN ILLOS STATUAMUS, CONSULTARE. Senat. 2. & Heuſſ. *in illis*, recte, ut ſupra *cap.* XL. n. 4. *foeda* in civibus *facinora facere*, ubi vide, & infra n. 12. Baſil. 2. omittit *ſtatuamus:* ac ſi *quid*, pro *aliquid* cepiſſet. At hoc, quidquid eſt, ferre poſſumus; id vero oneri Salluſtianis auribus concurrere *ab illis, in illos*. Igitur cum Guelſ. 5. habeat *ab his*: eaeque voces cum particula *magis* alio atque alio ordine ponantur: & cum Vinar. 2. & ed. vet. habeant: *res autem cavere movet* cet. ſicuti *cap.* XX. n. 8. cum denique *cavere* Criſpus ſupra *cap.* XXVI. n. 2. praeciſe dixerit: *neque illi tamen* ad cavendum, *dolus aut aſtutiae deerant;* placetne ea re locum ſic refingi: *res autem cavere monet, quam, quid in illis ſtatuatis, conſultare*.

4. CE-

Digitized by Google

cavere ab illis, quam, quid in illis ſtatuamus, conſultare. Nam ce- 4
tera tum perſequare, ubi facto ſunt; hoc, niſi provideris, ne acci-
dat; ubi evenit, fruſtra judicia implores. capta urbe nihil fit reliqui
victis. Sed, per deos immortalis, vos ego adpello, qui ſemper domos, 5
villas, ſigna, tabulas veſtras pluris, quam rempublicam, feciſtis: ſi iſta,
cujus-

4. CETERA MALEFICIA TUM PERSEQUARE. Guelferbytani omnes, item Eccard. Struv. Remenſ. a. & Senatorii: *malefacta*. Contra Baſileenſes, Incerti, ceteri *maleficia*. Solus Fabr. 1. *nam cetera* mala *tum perſequare*. Quid igitur? ut hoc *mala*, ita aliorum *maleficia*, *malefacta* ſunt mala Gloſſargorum commenta, & Salluſtius ſcripſit id, quod expreſſimus. *Cetera*, intellige facta, vel *perſequenda*, ut saepiſſime apud Noſtrum. *cap.* XX. n. 12. Nova *diruunt*, alia *aedificant*. *cap.* XLVIII. num. 7. illud *a P. Autronio machinatum eſſe*. Jug. *cap.* XIX. n. 7. *praeter nomen*, cetera *ignavus populi R. cap.* CIX. n. 1. pauca *ſe coram Aſpare locuturum*; cetera *occulte*. Neque aliquis exegit, ut ceteri ſcriptores ſemper Subſtantiva adderent, nedum Salluſtius. Sic Juſtin. I. *cap.* II. Multa & alia praeclara *hujus reginae fuere*. Spartian. Adr. *cap.* XIII. multa *in Athenienſes contulit*. Sic *ingentia*, *alia*, *multa* saepiſſime abſolute ponuntur. adde Jug. *cap.* LXIII. n. 1. & antiqua eſt adnotatio, ea exponenda eſse. *ingentes res*, *alias res*, *multas res*. Sed verborum ſeries aperte plerumque oſtendit, quid ſit intelligendum. *Perſequere* habuit a prima manu Baſil. 1. habentque Guelf. 1. 3. 9. Heuſs. Academ. & Incert. 2. quod hoc loco non ſine peculiari ſenſu eſt, ubi futura, & quae providenda ſunt opponuntur. vide Jug. *cap.* I. n. 2. Ponitur autem pro perſequi vindicta, & ulciſci. cujus notionis exempla adpoſui ſupra *cap.* IX. extr. et Jug. *cap.* XIV. n. 23.

NISI PROVIDERIS, NE ACCIDAT. Gloſſa videntur voces: *ne accidat*; etſi eas in omnibus libris invenire eſt. Terent. Andr. A. I. Sc. III. *v.* 3. Quae *ſi non aſtu* providentur. ibi Donatus: Providemus *nobis tam bonum, quam malum. Malum, ſicut ſi quis eminus veniens telum providerit, atque ſic caverit. Ergo hic* providentur, *caventur*, *vitantur*. Cic. VI. ep. XI. n. 6. quae *ſunt in fortunis*, *temporibus regentur*, *& conſiliis noſtris* providebuntur, Vides, quam recte *hoc niſi provideris*, ſine illo additamento dicatur.

UBI EVENIT. Quidem *ubi evenerit*; Fabric. 2. *ubi acciderit*; Senat. 2. & Heuſſ. *ubi accidit*. Forſitan & hoc tamquam male adſutum, abjiciendum erit, ut Salluſtius ſcripſerit: *hoc niſi provideris, fruſtra judicia implores*. Sicuti fere Terentius; & Cicero pluribus locis. Habet tamen aliquid ſubſidii in illis *cap.* I. n. 6. *priuſquam incipias* conſulto, & ubi conſulueris, *mature facto opus eſt*.

CAPTA URBE NIHIL FIT RELIQUI VICTIS. Victis nempe etiam jus & judicia eripiuntur. Supra *c.* XI. extr. *nihil reliqui victis* fecere. & ſic *c.* XXVIII. extr. Apud Stobaeum Serm. XLII. Πόλις εὖ ὀρθουμένη, μεγίστη ὀρθώσις ἐστι, καὶ ἐν τούτῳ πάντα ἔνι, καὶ τούτου σωζομένου, πάντα σώζεται, καὶ τούτου φθειρομένου, τὰ πάντα διαφθείρεται. Inde proverbialis fere locutio facta *Capta urbs*. Livius XVII. *Haud ſecus quam in incendio aut* capta urbe *trepidare*. Claudian. Get. *v.* 199. *Nonne velut* capta *rumor miſerabilis* urbe *Trans fretum---cucurrit*. & alius: *Quid facerent hoſtes* capta *crudelius* urbe.

5. VOS EGO ADPELLO. Baſil. 1. *ego vos adpello*. Prudenter autem adpellat privatam cujuſque felicitatem, quae pluribus majori curae eſt, quam publica. vide Herodian. II. *cap.* III. n. 20. 21.

DOMOS, VILLAS, SIGNA, TABULAS. Quorum omnium Romani incredibili amore tenebantur, & de quorum luxu conferri poterit ſupra *cap.* XI. XIII. & XX.

PLURIS QUAM REMP. FEC. Baſil. 2. & 3. Incert. 2. Remenſ. 1. Struv. Guelf. 6. 8. & 11. *pluris pretii*. Sed Latinos *pluris facere* ſine illo nomine dicere, nemo docendus eſt. adi tamen, ſi placet, Jug. *cap.* LXXXV. n. 39.

SI ISTA, CUJUSCUMQUE MODI SINT. Fabric. 2. Eccard. Incert. 1. Vinar. 2. Guel. 5. 10. & ed. vet. *ſunt*. Sed ex trajectione vocum, quae eſt in Struv. & Guelf. 3. ex more illo librariorum, de quo ad *cap.* XLIX. n. 4. & alibi, per quem Relativo Pronomini ſemper Demonſtrativum, aut alia nomina addiderunt, vide ad *c.* XLII. n. 2. ex eo denique, quod n. 10. denuo legitur: *cujus haec cumque modi videntur*, cenſeo Criſpum nullam amplius ſyllabam ſcripſiſse, quam: *ſi*, *quae amplexamini*, *retinere*, cet. & in Guelf. 3. primaria vox ita ſcribitur *cujus o cumque modi*. ubi forte illud o. nota eſt delendi, aut omittendi.

QUAE AMPLEXAMINI, RETINERE. *Amplexamini*, amatis, magni facitis. Cicero: *Species, quas Plato mirifice erat* amplexatus. *Retinere* dixerat & *cap.* LI. n. 42. *bene parta vix* retine-

cujuſcumque modi ſint , quae amplexamini , retinere , ſi voluptatibus
veſtris otium praebere voltis ; expergiſcimini aliquando & capeſſite
6 *rempublicam. Non agitur de vectigalibus , non de ſociorum injuriis ; li-*
7 *bertas & anima noſtra in dubio eſt . Saepe numero , Patres conſcripti ,*
multa verba in hoc ordine feci : ſaepe de luxuria atque avaritia noſtro-
rum

mus . Cic. Div. *cap.* XXII. *ut haec quae dixi , retinere per populum R. incolumia ac ſalva poſſimus .* Livius XXVI. *cap.* XXXVI. *Reſp. incolumis etiam privatas res facile ſalvas praeſtat : publica prodendo tua nequidquam ſerves .* Eodem Cic. I. Attic. epiſt. XVIII. *ceteros jam noſti , qui ita ſunt ſtulti , ut amiſſa rep. piſcinas ſuas fore ſalvas ſperare videantur .*

OTIUM PRAEBERE . Securitatem praeſtare , per otium iſtis indulgere vultis . Cic. I. epiſt. VIII. n. 8. otium *nobis exoptandum eſt , quod ii , qui potiuntur rerum ,* praeſtaturi *videntur* cet. Phaedr. Prolog. III. *v.* 13. *otium des corpori* : quod *corpori vacare* interpretantur : etſi ibi proprie accipi queat . Cic. alibi *otium ſtudio ſuppeditare .*

CAPESSITE REMP. Cum cura ſuſcipite , ſolliciti eſtote de rep. Sic Cicero locutus III. & IV. pro Coelio *cap.* XXX. I. Fam. ep. VIII. & IX. ut & alibi. Plaut. Trin. Act. II. Sc. II. *v.* 19. *Si mea imperia* capeſſes . Rurſus Cic. X. Phil. *cap.* IX. *capeſſere libertatem*. Plin. Paneg. *cap.* LXVI. *nunc univerſos adhortatus es reſumere libertatem* , capeſſere *quaſi communis imperii curas* . Boetius I. Proſa IV. *Tu hanc ſapientibus* capeſſendae reip. *neceſſariam cauſſam eſſe monuiſti .*

6. NON AGITUR DE VECTIGALIBUS . Fabric. I. *non igitur de vect. agitur* ; Baſil. 2. Struv. & Guelf. 8. *Non hic agitur* ; Guelf. 7. 9. 11. *Non modo agitur* ; 6. & alii quidam *Nunc non agitur* ; 4. & pauci *Nam non*. Edita ſatis placet , & colorem illum quaeſivit etiam Herodian. IV. *cap.* XIV. n. 14. Οὐ γὰρ περὶ ὅρων γῆς cet. Virg. XII. Aen. *v.* 764. *Neque enim levia aut ludicra petuntur Praemia : ſed Turni de vita & ſanguine certant*. Lucan. VII. *v.* 263. *Non mihi res agitur : ſed vos ut libera ſitis Turba .* Cic. pro Flacco *cap.* II. *Non eſtis de Lidorum , aut Myſorum aut Phrygum ; ſed de veſtra rep. judicaturi*. Noſter n. 10. & Jug. *cap.* XXXI. n. 25. Eodem modo Homerus Iliad. X. Demoſthenes , Diotimus , aliique locuti . vide F. Urſinum ad Virgil. l. c. p. 469.

NEQUE DE SOCIORUM INJURIIS . Rivius in Fabriciano legerat : *non de ſociorum injuriis* , idque & acrius , & lepidius judicabat . atque ſic ſcribitur in Baſil. I. & 3. Fabr. I. Struv. Heuſſ. Academ. pleriſque Guelf. quoties ſociorum injurias perſecutus ſit populus Romanus cum alibi , tum in Cicer. pro L. Manilia legere licet .

LIBERTAS & ANIMA NOSTRA . *Sed* addas , ut ſupra *c.* XVIII. extr. Liv. I. *cap.* XLVII. *Servum* non *interregno* , non *comitiis habitis* , non *per ſuffragium populi* , non *auctoribus Patribus* , muliebri dono *regnum occupaſſe* . adde Gronov. ad Melam III. *cap.* VIII. *Libertas* in dubio eſt , quia illi dominationem adfectant . vide Jug. *c.* XXXI. num. II. & 16. *animam* pro vita dixerat *cap.* LI. n. 22. *Non* animam *eripi , ſed in exſilium permitti jubent .*

IN DUBIO EST . Terent. Adelph. A. III. Sc. II. *v.* 41. *Tua fama & gnatae vita* in dubium *veniet* . & *dubias res* . Noſter alibi dixit , quae inclinant in partem deteriorem , vide *c.* X. n. 2. Sic autem *in integro , in proximo , in incerto eſſe* dicere ſolent , ut Cic. V. ep. XX. n. 22.

7. SAEPE NUMERO . *Numero* additur Adverbio *Saepe* apud Cic. pro Roſc. Am. *cap.* XXIX. & alibi : ea ratione , qua Jug. *cap.* LIV. n. 3. *cogebat exercitum* numero *hominum* ampliorem Caeſar I. Gall. *cap.* XLIX. *Eo circiter hominum* numerum XVI. *millia expedita cum omni equitatu Arioviſtus miſit* . Atque Juſtin. I. *cap.* temporibus *antiquiores* . Eleganter autem ea particula iteratur , ut apud Cic. I. Div. *cap.* XXVIII. Saepe *tibi meum narravi* , ſaepe *ex te ſomnium audivi tuum* Liv. XXXIV. *cap.* IV. Saepe *me quaerentem de feminarum* , ſaepe *de virorum ſumtibus audiſtis* . vide Bentlej. ad Horat. I. Epiſt. XIX. *v.* 19.

IN HOC ORDINE FECI . Struv. *hoc in ordine feci* . Baſil. 2. *in hoc ſenatorum feci* . Sed Pronomen *hoc* omittendo Fabriciani & Guelf. 2. legunt ; *in ordine feci* . quaſi et Salluſtius *Ordinem* abſolute intellexerit *Senatorium* , ut deteriori aetate . vide Sitzmannum ad Rutil. Itiner. I. *v.* 15. Mox *conqueſtus ſum* habet Struvianus ; duo alii *mortaleſque multos* ; Guelf. 3. *multos mortaleſque* , qui tamen ab alia manu emendatus eſt .

EA CAUSSA . Baſil. 2. *ea de cauſſa* ; Guelf. 12. *ex ea cauſſa* . Alterum illuſtrat Giſan. ad Lucret. p. 355. per Ciceronis aliorumque *ea re* . Addo Plaut. Pſeud. A. I. Sc. I. *v.* 53. Ea cauſſa *miles hic reliquit ſymbolum* & verſ. 90. *An tu te* ea cauſſa *vis ſciens ſuſpendere* . A. III. Sc.

II. v.

Google

rum civium queſtus ſum ; multoſque mortalis ea cauſſa adverſos habeo .
qui mihi atque animo meo nullius umquam delicti gratiam feciſſem , 8
haud facile alterius lubidini malefacta condonabam . Sed , ea tametſi 9
vos parvi pendebatis ; tamen reſpublica firma , opulentia neglegentiam
tole-

II. *v.*59. Iſtaccine cauſſa *tibi hodie nummum dabo ?* Perſa A. III. Sc. I. *v.*7. Ea cauſſa *ad hoc exemplum te exornavi ego* . Rud. Prol. *v.* 31. *Nunc , huc* qua cauſſa *veni , argumentum eloquar* . Sic Jug. *c.* LXXX. nu.4. *Id* ea gratia *facilius proniusque fuit* .

Advorſos habeo. Academ. & Guelf.6. *adverſus habeo* . Nota ſunt *hoſtem , infeſtum habere* , Paſſive. Sicuti ſupra *cap.* XLI. extr. *manifeſtos habere* . Egregie Cic. II. Att. ep.I. p. 178. *Sed tamen ille* (Cato) *optimo animo utens & ſumma fide, nocet interdum reip. dicit enim tamquam in Platonis πολιτείᾳ , non tamquam in Romuli faece , ſententiam* . Inprimis autem adverſus potentes ſemper erat obliquus , & ob id illis inviſus, Flor. IV. *c.* II. nu.9. Confer Plutarch. in Pompejo, Aſcon. in Orat. pro Scauro, A. Gellium IV. *cap.* XVI.

8. Qui mihi, atque animo meo. *Animum* dicunt ſedem cupiditatum , eoque Noller Jug. *c.* XIV. num.22. *Jam jam frater* animo meo *cariſſume* . *cap.* CX. nu.5. *quidquid* animo *lubet* . Sed quod *mihi atque animo meo* dixit , in eo nihil , ſi recte rem putes , eſt ſupervacuum , niſi forte Pronomen *meo* . Nam cum Pronomina adhibent, ea locum Nominis, ut aequum eſt , tenent. quibus ſi quid forte adhaeret ſingulariter exprimendum , neque notiones , neque uſus auctorum prohibet , quo minus id vocabulo quodam deſignent. Hinc *per ſe ipſa ipſe fecion* Criſpus paſſim: hinc Cicero & Terentius: *apud me domi*; ille etiam II. ep. IV. nu.2. tuarum *rerum* domeſticarum *habes & ſcriptores, & nuncios* : quo loco alia adnotavi . Si igitur *meo* deleveris, erit quaſi ἓν διὰ δυοῖν pro *meo animo*, & Latinitatis rationem expoſui ad *cap.* L. num.I.

Delicti gratiam feciſſem . *Gratiam facere* eſt indulgere, permittere , & tanquam gratum , aut non inviſum , accipere . Jug. *c.* CIV. extr. *Boccho* , quoniam *poenitet , delicti* gratiam facit. adde *cap.* CXI. num. 2. III. Hiſt. *poſt reditum eorum , quibus Senatus belli Lepidani* gratiam fecerat . Hinc pro remittere Plautus Rud. A. V. Sc. III. *v.* 58. *jurisjurandi* gratiam *volo* facias . ubi vide quae ex Raevardo adnotantur . Idem Caſina A. II. Sc. VI. *v.* 21. *de iſtac Caſina huic noſtro villico* Gratiam facias . Et apud Terentium *Gratiam dare* & *Veniam dare* idem notant.

Alterius libidini malefacta condonabam . Concedebam , ignoſcebam , permittebam alii pro ſua libidine. Caeſar I. Gall. *cap.* XX. *Tanti ejus apud ſe gratiam eſſe oſtendit , ut & reip. injuriam , & ſuum dolorem ejus* voluntati *ac* precibus condonet. Cic. pro Coelio *c.* XXXII. *ne patiamini M. Coelium* libidini *muliebri* condonatum . h. e. ne permittatis eum. ibi vide N. Abram. & quae nos ad Cic. V. ep. IV. nu.5. XIII. ep. LXXIII. nu. 3. Drackenborch. ad Sil. XV. *v.* 603. Ducker. ad Flor. III. *c.* V. n.10. Sunt enim in his *condonare, donare, dare* perquam frequentia: quae omnia proprie notant rem vel hominem alterius arbitrio & voluntati permittere . quaſi quae nihil ad nos . Duri hi mores Catonis fuere ; ſed etiam de Catone Cenſorio refert Lucillius XIV. Sat. *eum alios laceſſiſſe , quod ipſe non erat conſcius ſibi* . vide Livium XXXIV. Alioquin *familiare eſt hominibus omnia ſibi ignoſcere , nihil aliis remittere*, ut verba habent Vellei. II. *c.* XXX. de quo exempla ſuggerit Valer. Max. VIII. *cap.* VI. adde Plin. VIII. ep. XXII. & IX. ep. XII. Veriſſimum autem illud P. Syri : *Ignoſcito ſaepe alteri, numquam tibi* . Lege Senec. I. de Ira *c.* XIV. Vinar. 2. & ed. vet. *haud. fac. alt. libid.* moleſtam *condonabam* ; Baſil. 2. *alius lubidini* . ſenſit nempe ille , *alterius* pro *alius* poni : ſed ita ponitur , ut proprie ſit *alius unius* , ſive *alius cujuſque* . Sic Phaedrus I. Fab. XIX. *v.* 3. *Canis parturiens cum rogaſſet* alteram , *ut foetum in ejus tugurio deponeret* . vide ibi Schoppium & Schefferum : nos ad Coelii epiſt. I. num. 2.

9. Tamen reſp. firma erat . *Tamen* delet Struvianus . ſupra *ea* non legitur in Guelf.6. & Incert. 2. neque *vos* in eodem Guelf. 6. 4. Remenſ. I. & Veneris edd. Guelf. vero 5. *parvi pendiſtis* ; Fabric. 2. *parvipendentis* . *Firma* eſt valida & munita contra omnes inſultus. Jug. *cap.* X. num. 5. regnum *firmum* & *imbecillum* opponuntur . & *cap.* LI. extr. hoſtes *dubios* atque *firmos* . Ovid. VII. Metam. *v.*457. *qui quamquam milite , quamquam Claſſe* valet , *patria tamen eſt* firmiſſimus *ira* . Cic. de Haruſp. Reſp. *c.* XXVIII. *Fuit quondam ita* firma *haec* civitas *& valens , ut neglegentiam ſenatus , vel etiam injurias civium ferre poſſet* . Senat. 2. *firma fuit* . bona tua gratia , quod ſpero , delevi id genus verbi . vide ad *cap.* XI. num.3.

10 *tolerabat. Nunc vero non id agitur, bonis, an malis moribus viva-*
mus; neque quantum, aut quam magnificum imperium populi Roma-
ni: ſed cujus haec cumque modi, noſtra, an nobiſcum una, hoſtium
LV. 11 *futura ſint. Hic mihi quiſquam manſuetudinem & miſericordiam no-*
minat.

Opulentia negligentiam tolerabat. *Neglegentiam* per *e* ſcribunt Baſil. 1. Fabric. 1. Guelf. 1. Senat. 1. ex ceteris praeterea duo. Infra *cap.* LII. num. 5. *rurſus reſp. magnitudine ſui imperatorum atque magiſtratuum* vitia ſuſtentabat. ubi vide.

10. Nunc vero non id agitur. *Id* veluti abundans, uti ſupra in nota ad *cap.* XLVIII. n. 7. Juſtin. XXXVIII. *cap.* IV. *Ceterum quia non* id agitur, an *liceat quieſcere*. Supra dixerat *non agitur* de *vectigalibus*. utrumque latine obſervat Car. Langius ad Cic. Lael. *cap.* XVII. Sed quod Lambinus notiones diverſas fingit, quaſi *libertas agitur* ſignificet, libertatem in diſcrimen eſſe adductam; contra *de libertate agitur* ſit, de libertate conſultatur, ſermo eſt; id non eſſe perpetuum & hic locus, & alia ad Jug. c. XXVII. nu. 2. id agi, *ut per paucos factioſos Jugurthae ſcelus condonaretur*, proferenda demonſtrant. Nimirum *id agitur*, & *de eo conſultatur*, & *in eo verſamur*, *in praeſenti occupati ſumus* denotare poteſt. Sic ipſe Cicero *quae res agitur*, & *de qua re agitur* promiſcue ponit II. & V. de Finib. item alibi. vide loca apud Manut. ad Cic. pro Murena *cap.* XIII. p. 9.

Bonisne, an malis moribus. *Moribus* neglexit ſcriba Guelf. 11. Haud paullo melius *ne* Enclitica abeſt ab Guelf. 6. Senat. 2. & Heuſſ. ſicuti mox: *noſtra*, an *hoſtium*.

Imperium populi R. sit. Vox ultima non legitur in Fabric. 1. Guelf. 9. neque in edit. Gryphiana. recte, ut modo num. 9. inprimis eum mox ſequatur *futura ſint*; & praecedat *vivamus*. ex quo verbo *habeamus*, vel *agat* adſumi poſſet per Synezeugmenon. de quo ad *cap.* LI. num. 9.

Sed cujus haec cumque modi videntur. Sic Rivius in MS. reperit, Gruterus & Waſſius ediderunt, quos non magis, quam Guelf. 2. Vinar. 2. & ed. vet. ſequor, qui eodem ordine exhibent. Vulgo: *ſed haec cujuscunque modi vid.* Noſter ſupra *cap.* V. nu. 4. cujus *rei* libet *ſimulator ac diſſimulator*. Horat. 1. Od. VI. *v.* 3. Quam *rem* cumque *ferox*, *navibus aut equis*, *Miles te duce geſſerit*. Oda IX. *v.* 14. Quem *Fors dierum* cunque *dabit*, *lucro Appone*. Idem 1. Epiſt. 1. Quo *me* cumque *rapit*. Terent. Andr. A. 1. Sc. 1. *v.* 36. *Cum* quibus *erat* cumque *una*. ibi Donatus: *Figura τμῆσις*. Cicero pro Cluent. *cap.* VI. cujus *modi* cumque *mater ſit*. Plaut. Merc. A. 1. Sc. II. *v.* 39. ob *eſſe* ſequentem. Virgilius: ſuper *unus* eram. & quae ſunt alia. Adi Chariſ. IV. p. 246. Guelf. 6. & 9. *cujuscumque modi ſint*, non *videntur*: quod ſemper indicio fuit, aliquid falſi ſubeſſe. Et Gruterus quidem in Polonieo neutrum offendit. Confirmato itaque animo, tamquam ſpurium, expuli *τὸ videntur*. Sic ſupra *cap.* LI. nu. 23. & Jug. *cap.* LXIII. extr. adde & ſupra *cap.* IV. num. 4.

Nostra, an nobiscum una. Utrum noſtra, an hoſtium, ſimul nobiſcum h. e. & nos ipſi cum libertate & vita noſtra, futura ſint. Gu. 4. an *noſtra*, an *nobiſc.* Franc. *noſtrane nob.* Sed prior interrogandi particula ſaepe omittitur. Sic. Jug. *cap.* XCI. extr. *Dubitavere*, fortior, an *felicior eſſet. nam poſtea quae fecerit incertum habeo*, pudeat *magis*, an *pigeat diſſerere*. Plin. 1. ep. XVIII. *Refert tamen*, eventura *ſoleas*, an *contraria ſomniare*. Quinctil. VII. *cap.* 1. *Videndum*, in re *quaeſtionem inſtituamus*, an *in ſcripto. Si in re*: negandum *ſit quod objicitur*, an *tuendum. Si in ſcripto: in qua ſpecie juris pugna ſit*, *& in ea* de verbis, an *voluntate quaeratur*. Plura collegere Heinſius ad Ovid. II. Faſt. *v.* 394. (quem Burmann. ad eum Quinctiliani locum, & ad V. *cap.* XIII. p. 462. citat) Bentlej. ad Horat. II. Sat. III. *v.* 166. & 1. Sat. II. *v.* 63. Drackenb. ad Sil. IV. *v.* 78.

Nobiscum una. Et nos ipſi ſimul. *una* omittunt in ſimili dictione Livius XXI. *cap.* XLIII. *quidquid Romani tot triumphis partum congeſtumque poſſident; id omne veſtrum* cum *ipſis* dominis *futurum eſt*. Cic. IX. ep. III. num. 4. *ne noſtra* nobiſcum, *aut inter nos ceſſatio vituperetur*. adde ſupra c. XXXIII. *niſi* cum anima ſimul *amittit*.

Hostium futura sint. Heuſſ. *hoſtia*; Guelf. 9. *hoſtibus*, ſicut in formula: *iſte error hoſtibus eorum ſit* apud Virg. III. Georg. *v.* 513. Sed Livius IX. *Deditum populum R. vos tribuni diceretis? & hanc urbem*, *templa*, *delubra*, *fines*, *aquas*, Samnitium eſſe. & ſic Idem Libr. XXI. aliquoties, cum aliis.

11. Hic mihi quisquam mansuetudinem. *Hic* eleganter pro *rebus ſic comparatis*, *hac in re*, ut alibi *hoc loco*. Cic. VIII. Phil. c. IV. Hic mihi *etiam Q. Fuſius vir fortis ac ſtrenuus*, *amicus meus pacis commoda commemorat*. Id v.

ep. XV.

minat. jampridem equidem nos vera rerum vocabula amiſimus; quia
bona aliena largiri, liberalitas; malarum rerum audacia fortitudo vo-
catur. eo reſpublica in extremo ſita. Sint ſane, quoniam ita ſe mo- 12
res habent, liberales ex ſociorum fortunis, ſint miſericordes in furibus
aera-

ep. xv. nu. 8. Hic *tu ea me abeſſe urbe miraris, in qua domus nihil delectari poſſit*. vII. ep. xIII. nu. 3. Hic *tu me etiam inſimulas*. Plin. I. epiſt. xx. Hic *ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex Graecis orationes Lyſiae oſtentat*. *Mihi*. quaſi contra me, quod mihi ſufficiat. Plaut. Milit. A. I. Sc. I. *v.* 5. *Nam ego hanc machaeram* mihi *conſolari volo, Ne lamentetur*. Auſon. de Conſ. ſuo ad Gratian. *Poſſem & foris celebrata memorare, niſi omnia omnes & ſeparatim* ſibi *quiſque noviſſet*. Livius Praefat. *Ad illa* mihi *quisque attendat animum*. Plura, ubi Pronomina *mihi, tibi, ſibi πλεονάζειν* videntur Drackenb. ad Sil. I. *v.* 46. Tangit autem, uti ſaepe, C. Caeſarem, cum quo multas inimicitias exercuit, ſupra num. 7. adde Caeſar. I. Civ. *cap.* IV. & XXXIV. Et hac ipſa oratione ſuſpicionem conjurationis in Caeſarem detorſiſſe Cato memoratur Plutarch. Caeſ. p. 711. Franc. deeſt *equidem*.

VERA RERUM VOCABULA AMISIMUS. In hanc ſententiam Horat. I. Sat. III. *v.* 41. ſeqq. plura. Auctor Queroli A. I. Sc. I. *Patientia deſidiae, acrimonia crudelitati adſignatur*. *Sic* vertuntur nomina. Ovid. Rem. Am. *v.* 323. *Et mala ſunt* vicina bonis. *errore ſub illo Pro vitio virtus crimina ſaepe tulit*. de qua re plura ſupra ad *c.* XI. num. I. multa Quinctil. II. *cap.* XII. III. *c.* IX. IV. *cap.* II. & XI. *cap.* I. circa fin. Aurel. Victor Caeſ. *cap.* XXXIII. *Hinc quoque* rerum vis ac nominum corrupta; *dum pleruinque potior flagitio, ubi armis ſuperaverit, tyrannidem amotam vocaverit, damno publico oppreſſis*. Cicero pro Ligar. *cap.* VI. *Nomine illa adhuc cauſſa caruit: alii errorem appellant: alii timorem: qui durius, ſpem, cupiditatem, odium, pertinaciam: qui graviſſime, temeritatem: ſcelus, praeter te, adhuc nemo*. Talia habet Ovid. III. Triſt. eleg. VI. *v.* 34. C. Nep. Epam. *cap.* V. Tacit. I. Hiſt. *cap.* XXXVII. intra I. Hiſt. Or. Lepidi. & III. Hiſt. Claudian. II. Europ. *v.* 205. ſqq. Lactant. I. *cap.* XVIII. *Inanis gloriae ſpecie capti ſceleribus ſuis nomen virtutis imponunt*. Cui accinunt D. Jeſaias *cap.* V. comm. 20. Baſil. M. Hom. I. de virt. & vit. Proſper III. de vita contempl. *c.* I. Cl. Marius Victor Epiſt. ad Salmon. Epiſc.

MALARUM RERUM AUDACIA. Sic Jug. *cap.* XIV. nu. 17. *Omnium* honeſtarum rerum *egens*. Supra *cap.* XXX. num. 6. *impunitatem ejus* rei. ubi vide. Similiter Cic. III. Offic. *cap.* XXII. *Ipſe mirari ſoleo* ceterarum rerum *tuam excellentem* ſapientiam. Sed Noſter *malarum rerum* addidit & illa, & hac de cauſſa, quod audacia etiam in bonam partem dicitur. vide *cap.* LI. num. 37.

FORTITUDO VOCATUR. Verbum non eſt in Fabric. I. niſi alia litterarum forma interverſus. pro eo Guelf. 6. *fortitudo eſt*. Scilicet exaudiri voluit, cum *vocabula* dixiſſet, verbum *vocatur*, quod imperiti ſtatim adſcripſere. Mela I. *cap.* II. extr. *Circa Pontum aliquot populi, alio alioque fine, uno omnes nomine Pontici*. ſic Gronovius. vulgo addunt, *Pontici dicuntur*. quod propter ſimilitudinem verbi adnoto. nam Noſter tali defenſore non eget, qui ubivis fere Verbum Subſtantivum retinet.

IN EXTREMO SITA EST. *Eſt* non placet, nec tibi placebit, ſi ea ſimul omnia perpendas, quae collegi ad Jug. extr. *in extremo* ſicuti *cap.* LI. nu. 12. *in obſcuro*. Jug. *cap.* LIX. nu. 2. *qui in* proximo *locuti fuerant*.

12. SINT SANE, QUONIAM ITA SE M. H. Egcard. *Sin ſane*. Gloſſa Fabric. I. *Conceſſivo modo loquitur*. Cic. VI. ad Attic. epiſt. I. p. 574. Sit ſane: *quoniam ita tu vis, ſed tamen cum eo credo, quod ſine peccato meo fiat*. *ita* inter lineas haeret in Guelf. 4. Noſter Jug. *cap.* LIV. nu. 4. *ita ſe mores habent*. Lege Plautum Trin. A. IV. Sc. III.

LIBERALES EX SOCIORUM FORTUNIS. Neque hoc crimine Caeſar alienus erat, vide *c.* XLIX. nu. 3. & Sueton. Caeſ. *cap.* XVIII. Operae etiam pretium erit legiſſe Cic. I. Offic. *cap.* XIV. & II. *cap.* XXXIV. eum Plin. Paneg. *cap.* XXVII. & XXXVIII. ac, quo Caeſar perſtringitur, Catulli Carm. XXX.

MISERICORDES IN FURIBUS AERARII. *In*, vel *erga fures* vulgo dicunt. Cic. I. in Verr. *cap.* I. *Et ſi* fortes *fueritis* in eo, *quem nemo ſit auſus defendere*. ubi bene Vetus Scholiaſtes dicendi genus interpretatur, & illuſtrat. Id. I. Offic. *cap.* XIV. *qui aliis nocent, ut* in aliis liberales *ſint*, ſic MSS. Pithoei, & mox Guilielmii: *quod incurioſi ſunt* in proximis. Sic & Aruſianus Meſſius in Salluſtio legit, qui addidit Cic. IV. Catil. *Si* in his hominibus vehementiſſimi *fuerimus, miſericordes habebimur*. Noſter ita ſupra *cap.* IX. nu. 2.

aerarii: ne illis ſanguinem noſtrum largiantur; &, dum paucis ſcelera-
13 *tis parcunt, bonos omnis perditum eant. Bene & compoſite C. Caeſar*
paullo ante in hoc ordine de vita & morte diſſeruit; falſa, credo, exi-
ſtumans, quae de inferis memorantur: diverſo itinere malos a bonis
loca

xii.2. xi. num.5. Jug. *cap.* lviii. num.3. *pauci* in pluribus *minus fruſtrati*. Plaut. Mil. A. iii. Sc.1. *v.* 17. *Facile eſt imperium* in bonis. Ovid. v. Triſt. eleg. 11. *v.* 36. *Saepe ſuo victor lenis in hoſte fuit*. adde Cl. Abrahami Gronovii notam ad Juſtin.1. *c.* 7. nu.10. *Aerari*, unico *i*, ſcribunt Guelf. 2. & 8. reliquiae ſcilicet veteris Orthographiae, de qua ad *c.* xxxix. num.6.

Ne illis sangu. nostrum largiantur. *Cavete*, aut *caveatis* addunt Guelf. 9. & Inc. 2. quia non intelligebant *ne* eſſe *dummodo non*, *ne modo*. Livius xxxvi. *cap.* 1. *Et extra Italiam permiſſum, ut ſi res poſtulaſſet, auxilia ab ſociis, ne ſupra quinque millium numerum, acciperet*. Pronomen incerti Caſus eſt in ſcriptis. Vinar. 2. Baſil. 2. Acad. Struv. Guelf. 4. 10. & ed. vet. *illi*, quomodo Aldina & ſequaces. Sed diſſolvit, an componit litem Fabricianus 2. qui neutrum Salluſtio permittit, quod jam probavi *cap.* li. num. 36.

Dum paucis scel. parcunt. Jug. *c.* xxxi. extr. *Ne ignoſcendo malis, bonos perditum eatis*. Lactant. de Ira Dei *cap.* xvii. *Bonorum ſalutem cuſtodit, qui punit malos*, ubi plura. Id. *c.* xviii. *qui ſaepius, vel etiam ſemper ignoſcit, is plane & illorum vitam perdit, quorum audaciam nutrit ad facinora majora, & ſibi ipſe aeternarum moleſtiarum materiam ſubminiſtrat*. Confer Cic. ii. Offic. *cap.* viii.

Bonos omnis perditum eant. Nitantur ad perdendum, quod larga manu illuſtravimus ad *c.* xxxvi. nu.4. Guelf. 6. & 9. *bonos homines*; Academ. *bonos homines omnes*.

13. Bene et composite C.C. paullo ante. Sic *cap.* ii. num. 9. Compoſite *atque magnifice*. ubi dixi. Guelf. 4. *ante paullo*. quidni ita, ut *poſt paullo*? Jug. *cap.* cvi. nu.4. mox in tribus eſſe comperi: *hoc in ordine*; Sed Gruterus mallet abeſſe eam trigam, quam & ab libris aliquot repudiatam eſſe teſtetur I. Waſſe.

Credo, fals: existumans ea, quae de inferis. *Credo*, ſine ulla immutatione ſtructurae, & ſaepe per Ironiam additur. Sed ipſi fere ſententiae interponitur. Quamobrem contra Codd. *falſa, credo, exiſtumans* reſcripſi. Sic Cicero pro Sext. *cap.* xxxix. *Ideo*, credo, *manum ſibi P. Sextius & copias comparavit*. Id. de Prov. Conſul. *cap.* xii. *Amoenitas eum*, credo, *locorum, urbium pulchritudo -- retinet*. ad quae loca plura N. Abram. adde Bentlej. ad Horat. ii. Sat. vii. *v.* 68. Quod vero & alia Verba ita addantur, ut Conſtructionem ceteram non varient, docui ad Cic. Epiſt. Sic Plin. ix. epiſt. v. num. 3. *A quo vitio tu longe* receſſiſti, ſcio. Importunum eſt Pronomen *ea* hoc loco, ut alibi ſaepe, vide *cap.* xvix. num. 4. Sed Codd. in eam importunitatem conſpirarunt. Ceterum de opinione veterum in his, quae de inferis memorantur, addidi quaedam Excursu VII.

Diverso itinere malos a bonis. *Itinere* eſt tractu, Jug. *cap.* xlix. num. 11. hic *loco* atque *ſedibus*. Et animarum, a corpore excedentium, *iter* eſſe debet. Cicero 1. Tuſcul. *cap.* xxx. *Duas eſſe* vias, *duplicesque* curſus *animorum e corpore excedentium. Nam qui ſe humanis vitiis contaminaſſent -- iis devium quoddam* iter *eſſe*, ſecluſum *a concilio Deorum*. Lactant. vii. *cap.* vii. *Eſſe inferos* Zenon Stoicus *docuit*, & ſedes *piorum ab impiis eſſe* diſcretas; *& illos quidem quietas & delectabiles incolere regiones; hos vero luere poenas in* tenebricoſis *locis, atque in* caeni *voraginibus horrendis*. adde ibidem *cap.* xx. & iii. *cap.* xix. Bentlej. ad Horat. ii. Od. xiii. *v.* 23. & iii. Od. iv. *v.* 6. Drackenb. ad Sil. xv. *v.* 76. 77.

Loca tetra, inculta, foeda atque. Sicuti omnia foeda apud inferos, Gloſſa ad Papin. Stat. ii. Theb. *v.* 5. Ennius Andromach. *Acheruſia templa alta Orci pallida Leti obnubila, obſita tenebris loca*. Catullus Carm. iii.

Qui nunc it per iter tenebricoſum
Illuc, unde negant redire quemquam.
At vobis male ſit malae tenebrae
Orci, quae omnia bella devoratis.

Senec. Epiſt. lxxxii. *Illa quoque res morti nos alienat, quod haec jam novimus; illa ad quae tranſituri ſumus, neſcimus qualia ſint, & horremus ignota: Naturalis praeterea tenebrarum metus eſt, in quas adductura mors creditur*. *Habere* eſt habitare, incolere, uti ſupra *cap.* vi. num.1.

14. Per

loca tetra, inculta, foeda, atque formidoloſa habere. Itaque cenſuit 14 PECUNIAS EORUM PUBLICANDAS, IPSOS PER MUNICIPIA IN CUSTODIIS HABENDOS; *videlicet timens, ne, ſi Romae ſint, aut a popularibus conjurationis, aut a multitudine conducta per vim eripiantur. Quaſi vero mali atque ſceleſti tantummodo in ur-* 15 *be, & non per totam Italiam ſint; aut non ibi plus poſſit audacia, ubi ad defendendum opes minores. Quare vanum equidem hoc conſilium,* 16 *ſi pe-*

14. PER MUNICIPIA IN CUSTODIIS HABENDOS. *cap.* LI. n. 43. Sed Gruteri vetuſtiſſimus Commelininus omiſit ea *in cuſtodiis*, quod certe ſalvo ſenſu fieri poteſt. & Cic. IV. Cat. *c.* IV. *quae* municipiis diſpertiri *jubet*. Sueton. Caeſ. *c.* XIV. municipatim dividendos *cenſuit*. & quamvis ille *vinculorum* praemiſit mentionem, hic vero ſtatim addat *cuſtodiendosque*: Eorum tamen locum in Noſtro habent *publicandas eorum pecunias*. quibus enim hoc uſu venit, illi non honoris cauſſa, municipatim dividuntur.

VIDEL. TIMENS, NE SI ROMAE SINT. In Guelf. 5. lego, quod Gruterus in Nazar. & Commelin. nempe *videlicet timens, ut aut a popularibus* &c. atque aequo animo intentus lector & tribus his vocibus *ſi Romae ſint*, & praeterea duabus *videlicet timens* carebit. *Videlicet* non fuit in Palat. 4. pro quo Struvian. *vel timens*; Guelf. 10. *ut timens*. *Timens* non habet Baſ. 1. nec Guelf. 11. *ne* abeſt Franc. Atque perpende mihi, quod Cato cum vultu pronunciaverit *per municipia*; nunc vero per *irriſionem* (ſic Gloſſae MSS.) addat cauſſam, cur forte tam honeſti viri in municipia dividenda videantur; ſic liquet, quod nihil amplius opus ſit in ſententiam, praeter: ipſos *per municipia habendos, ne aut a popularibus conjurationis, aut a multitudine conducta per vim eripiantur.*

15. IN URBE, ET NON PER TOTAM ITALIAM. *Urbem* pro *Roma* dici & pueri ſciunt, & notavit Quinctil. VI. *c.* III. p. 564. & VIII. *c.* II. p. 672. Noſter infra *ad urbem verſus*, *c.* LVI. num. 4. LVII. n. 5. ſupra *c.* XXXVII. n. 4. *urbana plebes*. vide ad *c.* XVIII. extr. Inſignis eſt locus Stephani de Urbibus ubi de Alexandria: ἐλέγετο δὲ κατ' ἐξοχὴν ΠΟΛΙΣ καὶ πολῖται ἐξ αὐτῆς. ὡς ΑΣΤΥ αἱ Ἀθῆναι, καὶ ἀστοὶ καὶ ἀστικοὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς καὶ ἐπὶ Ῥώμης λέγομεν ΟΥΡΒ, quod hic adnotandum erat, ne quis inde ſubſidium pro Gloſſa in ſuperioribus verbis *ſi Romae ſint* peteret. Praeterea copulam & ab uno ſuo abfuiſſe teſtatur Rivius, abeſt etiam ab Eccard. Guelf. 5. & 6. Sicuti, ubi adfirmatio opponitur, particula *Sed* exauditur, ut ſupra n. 6. vide ad *c.* XVII. n. 7. Sic ubi Negatio, eleganter & intellectui reliquunt. Cic. III. ep. VII. n. 4. Quaſi vero *ad cognoſcendum ego ad illos*, non *illi ad me venire debuerint*. Lucan. V. *v.* 487. *ignave*, venire *Te Caeſar*, non *ire jubet*. Noſter ſupra *c.* LI. n. 20. *in luctu atque miſeriis mortem aerumnarum requiem*, non *cruciatum eſſe*: ubi ſimiliter in quatuor ſcriptis legi: *& non cruciatum*; in uno: *non autem cruciatum*. At Jug. *c.* IV. num. 7. addidit *ac*.

AUT NON IBI PLUS POSSIT AUDACIA. Guelf. 2. *aut non ibi* poſſit *audacia*, ſine illo *plus*, quaſi non tam *poſſit eripere* intellexiſſet, qua de figura plura ad Jug. *c.* III. n. 2. quam *poſſit* pro valeat, praevaleat accepiſſet. Noſter tamen alibi *plurimum*, *minus*, *amplius* & ſimilia adjicit, ut ſupra *c.* II. n. 2. Jug. *c.* VII. num. 6. LXIX. n. 2.

UBI AD DEFENDENDUM OPES MINORES SUNT. Fabric. 1. *ſint*; Sed recte Baſil. 1. delet id genus Verbi. Delet etiam Guelf. 5. nomen *opes*. Haud inſcite. ſicuti Horat. II. Sat. III. *v.* 312. *An quodcumque facit Maecenas, te quoque verum eſt, Tantum diſſimilem, & tanto* certare minorem. Praeterea Nazarianus MS. habuerat *ad defendendam* h. e. *arcendam* audaciam. quomodo in noto verſu apud Virgilium, & Cic. de Senect. *c.* XV. *nimios ſolis* defendit *ardores*. ubi plura Lambinus. Idem Tullius III. Offic. *c.* XVIII. *qui non* defendit injuriam, *neque* propulſat *a ſuis, cum poteſt, injuſte facit*. Plura Heinſius ad Ovid. Her. Ep. V. *v.* 16. Daviſius ad Caeſar. I. Gall. *c.* XLIV. Drackenb. ad Silium VII. *v.* 170.

16. VANUM EQUIDEM HOC CONS. EST. Guelf. 11. *q. v. equid. conſilium eſt hoc*; ſed 10. *eſt* abjecit. *Equidem* omnes Codd. habent; ut corrupti ſint, vereri non debuerat Pierius ad Virg. II. Aen. *v.* 77. nam de *ego quidem* vana eſt cogitatio, ut dixi ad *c.* LI. n. 15.

SI IN TANTO OMNIUM METU. Scripti noſtri *Si*; Guelf. 6. *Sed*; 2. *Aut ſi*; Baſil. 2. *Et ſi*. Non autem ſemper, quando *Si* praecedit, *Sin* excipit, Jug. *c.* V. n. 6. & ſaepe apud Ciceronem. adde inf. *cap.* LVIII. num. 10. Sed hoc loco particula *in* litteram ultimam in *Sin* expuliſſe

ſi periculum ex illis metuit. ſin in tanto omnium metu ſolus non timet; eō
LVI. 17 *magis refert mihi atque vobis timere. Quare cum de P. Lentulo cete-*
risque ſtatuetis, pro certo habetote, vos ſimul de exercitu Catilinae &
18 *de omnibus conjuratis decernere. Quanto vos attentius ea agetis, tanto*
illis animus infirmior erit. ſi paullulum modo vos languere viderint,
19 *jam omnes feroces aderunt. Nolite exiſtumare, majores noſtros armis*
rempu-

videtur. *Metu* in ſpatio interlineari jacet in Fabric. 2. Ac Guelf. 3. deſiderat *omnium*; Eccard. *in tanto omni metu*. Senſus eſt: cum tantus omnium metus ſit. Sic *c*. II. extr. in *tanta* copia *rerum*. ubi vide. Denique Fabric. 2. *ſolus non metuit*; contra ſupra pro *metuit*, Guelf. 6. Eccard. & Academ. habent *timuit*. Tu vide ad *c*. XL. n. 3.

REFERT, ME MIHI ATQUE VOBIS TIMERE. Blanditur poſitus Guelf. 11. & Incert. 2. *refert*, mihi me *atque vobis timere*. Sed non adſcendit ad id, quod Incert. 1. Guelf. 2. 3. 6. & 7. decernunt, quibus *me* nuſquam eſt. Omittunt & hoc Pronomen penes Infinitivos, uti *ſe*, *illum*, *illos*, de quibus vide ad *c*. XXXI. n. 7. Terent. Andr. Act. V. Sc. II. *v*. 28. *Nonne te miſeret mei? Tantum laborem capere ob talem filiam?* Cicer. IV. epiſt. XIII. num. 18. *Et certe omnes vias perſequar, quibus putabo ad id, quod volumus*, pervenire *poſſe*. Rutil. Itiner. pr. *Velocem potius reditum mirabere, lector, Quam cito Romuleis* poſſe *carere bonis*. Et abjecto hoc Pronomine latius, pro more Salluſtii, patet ſententia: quaſi intelligendum foret: *me mihi, vos vobis timere*. & ipſum Verbum abſolute, tamquam pro Nomine poſitum, elegantius quid & ſignificantius habet. vide Jug. *c*. XXXI. num. 13. 14. Hinc & Cicero: *Intereſt* ſcire, rectefacere; *Refert* ſcire, videre. Jam *ſibi timere*, eſt proprie *pro ſe*, *incommodum ſuum, ne ſibi quid accidat, timere*. Jug. *c*. XXXIX. n. 1. *pars dolere pro gloria imperii, pars* timere libertati. Caeſar III. Gall. *c*. XVI. *ſuis quoque* rebus *eos* timere *voluit*. qui V. *c*. IX. dixit: *Eo minus* veritus navibus, *quod in littore molli aeque aperto deligatas ad anchoras relinquebat*.

17. QUARE CUM DE P. LENTULO CET. Guelf. 6. *qua re quod de reſ. Lentulo*; Academ. *quare quaecumque de P. Lentulo*. dein Incert. 1. Eccard. Guelf. 10. & 11. *ſtatueritis*. mox Baſil. 1. omittit *pro certo*. Quae omnia ad locum referens conjeci: *Quare in P. Lentulo ceterisque ſtatueritis ſimul de exercitu Catilinae & de omnibus conjuratis*. Livius XXVI. *c*. XLIII. *Oppugnabitis enim vere moenia unius urbis, ſed* in una urbe *univerſam* ceperitis *Hiſpaniam*. Florus IV. *c*. IX. n. 1. *Quamvis* in Caſſio & Bruto *partes ſuſtuliſſet*; in Pompejo *totum partium nomen aboleſſet; nondum tamen* &c. adde Ducker. ad III. *c*. I. num. 5. & ad II. *c*. VI. num. 33. Expreſſit autem Thucydidem ex I. *c*. XXXVI. Καὶ ἅμα ὁ περὶ τ Κερκύρας νῦν τὸ πλέον ἢ ἐκ τ Ἀθηνῶν βουλόμενος. Cicer. pro Flacco *c*. XXXIX. *Cum tabella vobis dabitur, judices, non de Flacco dabitur ſolum: dabitur de ducibus auctoribusque conſervandae civitatis*. *Statuere* verbum judiciale. Caeſar I. Gall. *c*. XIX. extr. *Petit atque hortatur, ut ſine ejus offenſione animi vel ipſe* de eo, *cauſſa cognita*, ſtatuat, *vel civitatem* ſtatuere *jubeat*.

18. QUANTO VOS ATTENTIUS EA AGETIS. Baſil. 3. *quanto vos* acrius *ea agetis*. Et *acriter* inſtare, *urgere* ſaepe Noſter. vide & Jug. *c*. XLIII. n. 1. Dicitur etiam pro intento; unde *acer* & *alacer* conjunguntur. vide Senat. ad VII. epiſt. VI. Sed vulgatam non impugno, qui modo *c*. LI. n. 3. *intendere* vidi, & Jug. *c*. LXXXVIII. n. 2. *impigre prudenterque ſuorum hoſtiumque res pariter* attendere lego. Cicero etiam *acerrimam & attentiſſimam cogitationem* dicit. Sed Senat. 2. & Henſl. *illa agetis*; Fabric. 2. *id agetis*. Vide, num melius: *Quanto vos attentius agetis?* ut Jug. *c*. XVIII. n. 5. *Neque ab Hiſpanis* emundi, *aut* mutandi *copia erat*. adde ſupra *c*. XLII. n. 2. Jug. *c*. LX. n. 1. *pariterque oppidani* agere. Senat. 1. *agitis*. haud male.

TANTO ILLIS ANIMUS INFIRMIOR ERIT. Guelf. 9. non agnoſcit Verbum *erit*, niſi in margine; Guelf. 5. & Acad. *tanto i. infirmior animus erit*; Fabric. 2. *infirmior erit animus*. vide ad *c*. LVIII. n. 9.

PAULLULUM MODO VOS LANGUERE. *Modo* vacat in Academ. & Incert. 2. qui & *nos* loco alieno exhibet. *Languere* illuſtravi exemplis ſupra ad *c*. XLIII. n. 3.

OMNES FEROCES ADERUNT. *Adeſſe* Verbum praeſentiae & virium in utramque partem. In bonam Jug. *c*. LXXXV. n. 47. In alteram Jug. *c*. L. n. 4. *pars a ſiniſtra ac dextra tentare: infenſi* adeſſe *atque inſtare*. Liv. XXII. *c*. XXXII. *Frumentatum exeunti Annibali, diverſis locis* opportuni aderant, *carpentes agmen, palatosque excipientes*.

19. ARMIS REMP. EX PARVA M. F. Cic. pro S. Roſc.

Digitized by Google

rempublicam ex parva magnam feciſſe. Si ita res eſſet multo pulcherrumam eam nos haberemus: quippe ſociorum atque civium, praeterea armorum atque equorum major nobis copia, quam illis. Sed alia fuere, quae illos magnos fecere; quae nobis nulla ſunt: domi induſtria, foris juſtum imperium, animus in conſulendo liber, neque delicto, neque

20 21

S. Roſc. Am. *c.* XXV. in. *Cum multis ex rebus intelligi poteſt, majores non modo* armis *plus, quam ceteras nationes, verum etiam* conſilio ſapientiaque *potuiſſe: tum ex hac re* cet. Confer I. Hiſtor. Or. Philippi & ſupra *cap.* II. & IX.

20. Si ita res esset. *Res* inſititium eſt in Guelf. 9. & Academico. atque ſine illo *cap.* LI. n. 11. *non ita eſt*. Sed ibidem n. 20. *id quod* res *habet*. Sic alii, *quod* res *eſt*.

Multo pulcherrumam eam nos haber. De *multo* Superlativis addito abunde ſupra ad *cap.* XXXVI. num. 4. *eam* edd. quaedam omittunt, non MSS. at *nos* non viſitur in Eccard. Acad. & Incert. 2. Ordinem elegantiorem habent Fabriciani: *multo pulcherrumam* nos eam *haberemus*. Livius XXXVI. *capta* XXIII. *& ipſi cum pro dirutis reficerent* muros, *crebriores* eos, *ut pluribus erumperetur in hoſtem locis, faciebant*. Celſus Praefat. *Verique ſimile eſt, inter non multa auxilia adverſae valetudinis, plerumque tamen* eam *bonam contigiſſe*. alia hujus tranſpoſiti Provocabuli exempla notavimus ad *cap.* XL. num. 1.

Armorum atque equorum. *Equi* ſemper in commemoratione inſtrumentorum militiae & fortitudinis. Tritiſſimum illud *equis viriſque*, apud Cicer. III. Offic. *c.* XXIII. Ariſtoteles IV. Polit. *c.* XIII. Antiquitus *τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ὑπεροχὴν ἐν τοῖς ἱππεῦσιν ὁ πόλεμος εἶχεν.* Mox: *major nobis copia, q. i. eſt.* in ſcriptis aliquot legitur. Acad. *eſſet*. Salluſtianum eſt: *major copia, quam illis*, ceteris neglectis. atque ſic dixerat *cap.* XV. extr. *eſt* non viſitur in Franc.

21. Sed alia fuere, quae. Gruterus obelo confodit *fuere, quae*. Si permanſiſſet ubivis in ſuis iſtis artibus, in uno Salluſtio inermis factus eſſet. is enim pro conſuetudine Hiſtoricorum ita loqui debuit, & multa exempla dedi ad *c.* XXXIX. num. 5. alia infra num. 23. alia Jug. *c.* CX. num. 3. Guelf. 6. *Sed alia fuere his, quae magnos fecere*. II. omittit vocem *magnos*. verius ex illo Pronomen *illos* deleveris, quod & Incert. 1. aliiſque locum mutat.

Domi industria, foris justum imper. Quatuor diſtinctis modis voculas *domi* & *foris* uſurpant. Primo ut *domi* ſit in ſua rep. *foris* apud hoſtes: quo pacto accedit ad illa proxime: *domi militiaeque, domi bellique*. Sic in noto illo Cicer. I. Offic. *c.* XXII. *Parvi enim ſunt foris arma, niſi eſt conſilium* domi. Aurel. Victor. Caeſ. *cap.* XX. *Huic tanto* domi foris*que uxoris probra ſummam gloriam demſere*. Deinde *domi* de re cujusque familiari, de cognatis & adfinibus; *foris* de alienis, etſi ejusdem civitatis, dicitur, quo pertinet *domi habes*, quod *foris quaeras*: & Noſter ſupra *c.* XX. n. 13. *nobis* domi *inopia*, foris *aes alienum*. ubi vide. Sueton. Ner. *cap.* XXXVI. init. *Nec minore ſaevitia* foris *& in exteros graſſatus eſt*. memoraverat ſuperiore *cap.* caedes domeſticas. Porro *domi*, pro privato, opponitur publico, ut mox num. 23. ubi tamen raro *foris* contra dicitur. Quartus denique modus eſt, quem tertio hoc loco praeferas, quo *domi* Romani & ſedem imperii, curiam propterea, conſilia quibus Romanum imperium regebatur, & ſimilia reſpicit; *foris* autem ad provincias & devictas gentes pertinet. Sic fere Annibal apud Juſtin. XXXI. *cap.* V. *Romanos* foris *invictos*, domi *fragiles eſſe*, ubi de Italia intelligitur: & Sueton. Claud. *c.* XXII. *Quaedam circa caeremonias civilemque & militarem morem, item circa omnium ordinum ſtatum*, domi foriſque, *aut correxit, aut exoleta revocavit*. Id itaque eſt, quod ſupra *c.* X. num. 1. dixerat *labore* atque *juſtitia* reſp. crevit: ſi hic pro labore etiam induſtriam in conſiliis acceperis. num. 25. 30. adde *cap.* IX. num. 1.

Animus in consulendo liber. Vacuus a libidinibus, ira, odio, gratia, ſtudio *cap.* LI. n. 1. 2. neque ſibi ipſe conſcius facinoris, de quo conſulitur. ſupra *c.* IV. n. 3. *quod mihi a ſpe, metu, partibus reip. animus* liber *erat*. *Conſulere* pro ſententias exquirere dixerat *c.* XLVIII. n. 7. Hic eſt conſultare, conſilium adferre, ſicuti *Conſulite in medium* &c. Talem animum Tacitus III. Ann. *c.* XII. *integrum* vocaret. Lege Lipſium III. Polit. *c.* V. de voce *obnoxius* adi notas ad *c.* XLVIII. n. 5. & XIV. num. 6.

Digitized by Google

22 *que lubidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam atque avaritiam; publice egeſtatem, privatim opulentiam; laudamus divitias, ſequimur inertiam; inter bonos & malos diſcrimen nullum; omnia virtutis prae-*
23 *mia ambitio poſſidet. Neque mirum; ubi vos ſeparatim ſibi quisque conſi-*

22. PRO HIS N. H. LUXURIAM ATQUE AVARIT. *Luxuriam* induſtriae videtur objeciſſe, vide & n.7. & 9. ubi *negligentiam* dixerat: *avaritiam* ſingulatim ad avaritiam magiſtratuum in provinciis retuliſſe, crediderim, vide num. 12. & ſupra *c.*XL. num. 3. *c.*XI. num. 6. 7. *c.* XII. n. 5. Baſil. 2. *Pro his habemus nos:* quod eſt pro Grutero, qui iſtud Pronomen ſuperfluere recte judicavit. Ed. vet. plane omiſit *nos habemus*; ſed habet has voces Vinar. 2. a quo rariſſime recedere ſolet. Francii MS. omittit *atque*.

PUBLICE EGESTATEM, PRIVATIM OPULENTIAM. Quod eſt contra fundamenta rerumpublicarum, vide Clapmar. IV. de Arc. Rerump. *c.* I. Contra de antiquis Romanis Horat. II. Od. XV. *v.* 13.

Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum.

adde ſupra *c.* IX. n. 3.

LAUDAMUS DIVITIAS. Poſtquam nempe *divitiae honori eſſe* coeperunt, ſupra *c.*XII. n. I. cui addas *c.* XI. n.3.

SEQUIMUR INERTIAM. Proſequimur inertiam, damus nos inertiae. Sic *c.*XXXIV. n.4. *ſatis honeſtas pro meo caſu ſpes* ſum ſecutus. ubi vide *c.* LVIII. n. 14. *haec ſequi decreviſtis*. Contrarium eſt *fugere.* vide notam ad Cicer. s. epiſt. IX. n.42. Id. II. de Invent. pag. 64. *Cum aliquid faciendum, aut non faciendum certa de cauſſa* vitaſſe, *aut* ſecutus eſſe *animus videtur*. Sic Seneca Epiſt. LXXVI. *ſcholam ſequi. Omnis aetatis homines haec ſchola admittit: in hac ſeneſcamus*, hanc *ut juvenes* ſequamur: ubi *petere* interpretantur. Euſeb. Ep. Gallic. in Depoſ. S. Honorati: *Ergo chariſſimi, ut adipiſci poſſimus illa, quae obtinuit*, ſequamur *illa prius, quae docuit*. Phaedrus V. Fab. I. *v.*7. *Quin etiam reſides &* ſequentes otium *ſequunt ultimi.* ubi Gronovius plura, quae ſere etiam ad Senec. Oedip. *v.* 683. citantur, ubi olim proxime ad Salluſtium legebatur: Laudare *modica, &* otium *ac ſomnum* ſequi. Sed recte ibi reſtitutum nunc eſt *otium ac ſomnum loqui.*

INTER B. ET M. DISCRIMEN NULLUM. Incerti; Franc. Struv. Remenſ. I. Guelf. 7. *diſcrimen nullum eſt*, quem appendicem omnes reliqui reſcindunt; Sed Incert. 2. Franc. Acad. Senat. 2. & Heuſſ. *nullum diſcrimen*, Adjectivo praepoſito. Confer *c.* XII. n. 2.

VIRTUTIS PRAEMIA AMBITIO POSSIDET. Significantius hoc eſt, quam *virtute praeditorum & ambitioſi.* vide *c.* XXXV. n. 3. Jug. *c.* III. n. I. *neque* virtuti *honos datur*. Vopiſc. Aurel. *c.* XV. *Ut jam* divitiarum *ſit, non* hominum *conſulatus: quia utique ſi* virtutibus *defertur, editorem ſpoliare non debet*. Eberhardus Labyr. Tract. II. *v.* 139.

Carmines in textu delector ponere formam
Pro re, ſi, quod habet res, ſua forma capit:
Regnat ſtultitia; *ſervit* ſapientia; virtus
Subjicitur; vitium *praedominatur ei.*

Auct. Queroli A. III. Sc. I. *omnesque fructus paucorum* improbitas *capit*. Phaedr. I. Fab. V. extr. *Sic totam praedam ſola* improbitas *abſtulit*. Cic. II. Offic. *c.* V. *primum hoc ſtatuo eſſe* virtutis, *conciliare animos hominum.* vide ibid. ac *c.* XVIII. Fr. Fabritium. Plin. II. ep. XX. n. 12. *Ἀλλὰ τί διατείνομαι in ea civitate, in qua jam pridem non minora praemia, immo majora* nequitia & improbitas, *quam* pudor & virtus *habent*. Seneca Hippol. *v.* 980. *Vincit* ſanctos *dira* libido. Fraus *ſublimi regnat in aula. Triſtis* virtus *perverſa tulit Praemia recti*. pro *ambitio* per ſecordiam exaratum eſt in Guelf. 5. *libido*. Alia ſupra ad *c.* XIV. n. I.

23. UBI VOS SEPARATIM SIBI QUISQUE CONSIL. Acad. *quisque ſibi*; Guelf. 6. non habet *ſibi*; Franc. non *ſeparatim*. Mallem omnes ejicerent illud *vos*, quod illi fortaſſe adjecerunt, qui propter interpoſitum *ſibi quisque*, fulcrum quoddam Verbi *capitis* deſiderabant. vide Gronov. ad Liv. XXXII. c. XXI. *Reſpectus autem rerum privatarum*, quod Appius dixit apud Livium II. *ſemper obſecere, obſicientque publicis conſiliis*. Tacit. Agric. *c.* XII. *Nec aliud adverſus validiſſimas gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non conſulunt*. Similia legas apud Jo. Barclai. Icon. Anim. *c.* V. cui addas Sidon. XII. epiſt. VII. ibique Jo. Savaronem.

VOLUPTATIBUS, HIC PEC. A. GR. SERVITIS. *Servire* eſt facere, quae velint voluptates, pecunia, gratia. n. 21. *delicto & lubidini* obnoxium *eſſe*; *c.* I. n. I. *ventri* obediens; *c.* LI. n. 2. *lubidini & uſui* parere, ea notione dixerat. Caeſar IV. Gall. *c.* V. *His rumoribus atque auditionibus* permoti *de ſummis rebus conſilia ineunt, cum incertis* rumoribus ſerviant. Cicero. IX. ep.

conſilium capitis, ubi domi voluptatibus, hic pecuniae, aut gratiae ſer-
vitis; eo fit, ut impetus fiat in vacuam rempublicam. Sed ego haec 24
omitto. Conjuravere nobiliſſumi cives patriam incendere: Gallorum
gentem infeſtiſſumam nomini Romano ad bellum arceſſunt: dux ho-
ſtium

ep. XVII. n. 6. *nos enim illi* ſervimus: *ipſe* temporibus. Sed apud hunc *ſervire dignitati, irae,* & alia hujuſmodi frequentiſſima.

EO FIT, UT IMPETUS FIAT. Pro *eo fit impetus*. Cic. Somn. Scip. *c.* VIII. *Ita* fit, ut *motus principium ex eo ſit, quod ipſum a ſe movetur*. pro Roſc. Am. *c.* I. *ita* fit, ut adſint *propterea quod officium ſequuntur*: taceant *autem idcirco, quia periculum metuunt*. Plaut. Aul. A. IV. Sc. X. *v.* 10. *Cur id auſus* facere, ut *id quod non tuum eſſet* tangeres. Id. Perſa A. V. Sc. I. *v.* 8. *Unde ego omnes hilaros, lubentes, laetificantes* faciam, ut fiant. Lucret. II. *v.* 802. *Namque alias* fit, uti *claro* ſit *rubra pyropo: Interdum quodam ſenſu* fit, uti videatur *Inter caeruleum viridis miſcere ſmaragdos*. Apulej. Habit. Doctr. Plat. pag. 25. *Sic enim* fiet, ut *omnes una mente* ſint, *aequumque ſibi factum velint*. Talia ſunt *confido* fore, ut *inimicos* poeniteat apud Cic. III. ep. X. num. 3. ubi dixi. *Fors* erit, ut ſignet *Olympiadem* apud Auſon. Epigr. III. Faſt. *Fac, cogites* ſupra *cap.* XLIV. num. 4. *id agi, ut condonaretur* Jug. *c.* XXVII. num. 2.

IN VACUAM REMP. Defenſoribus, adeoque opportunam hoſtibus conjuratis. Juſtin. XXXVIII. *c.* I. *Nicomedes* vacuam *morte regis Cappadociam invadit*. Tacit. XII. Ann. *c.* L. vacuamque *rurſus Armeniam Rhadamiſtus invaſit*. Sic *vacuitas* Brutus ad Cic. XI. epiſt. X. At Noſter ſupra *c.* XV. n. 2. vacuam *domum ſceleſtis nuptiis feciſſe*.

24. SED EGO HAEC OMITTO. Fabric. 2. & Baſil. 2. *Sed* haec ego *omitto;* Guelf. 5. 6. 7. & 10. *hoc;* at 3. omittit *ego* habetque: *Sed haec committo*. Sed Pronominis *ego* in his Orationibus ſua eſt gravitas, uti *c.* LI. num. 15. 35. 41. & hoc *c.* num. 5. 34. 36. Terent. Eunuch. A. V. Sc. VIII. *militem* ego *rivalem recipiendum cenſeo*. ibi Donatus: *quod ego addidit, eo dicto uſus eſt, quo uti ſolent, qui plus in negotiis vident*.

CONJURAVERE — INCENDERE. Ut incenderent. Tacit. XIV. Ann. *c.* LX. *impulit quemdam ſervilem ei amorem* objicere. Livius II. *cap.* V. *bona cenſuerunt* reddi. Claudian. Gigantom. *v.* 50. *Undique concurrunt arcem* defendere *cives*. Virg. VI. Aen. *v.* 313. *Stabant orantes primi* tranſmittere *curſum*. ubi Servius: *Figura Graeca eſt*: ut *primi tranſirent*. Sed in his ſaepe Modus Infinitus tamquam Nomen Subſtantivum tractatur, & inde ea Conſtructio proveniſſe videtur. vide ad Jug. *c.* XXXI. n. 13. Claudian. Mamerc. I. de Stat. An. *cap.* I. *Et quoniam humanitus per imprudentiam lapſi ſunt*, eligunt *audaciae ſuae culpam pervicaci obſtinatione* defendere, *ne videantur potuiſſe peccare*.

INFESTISSUMAM NOMINI ROMANO. Verba eadem Vellej. II. *cap.* XXVII. *vir domi bellique fortiſſimus penituſque Romano nomini infeſtiſſimus*. *Nomini* i. e. genti. Liv. VII. *c.* XXVIII. *Auruncum inde bellum ab repentina populatione coeptum, metuque ne id factum* populi *unius conſilium omnis* nominis Latini *eſſet*, *dictator creatus*. Idem XXXIII. *c.* XX. *nomen Graecorum;* alibi *nomen Ligurum* & ſimilia. Etiam Treb. Pollio Tyrann. *c.* XXVI. *Denique poſt Trebellianum pro barbaris habentur, cum in medio* Romani nominis *ſolo regio eorum ſit*. adde Jug. *c.* XXXIX. n. 2. De Allobrogibus autem Horat. Epod. XVI. *v.* 5.

Noviſque rebus infidelis *Allobrox*.

& ſupra *c.* XL. n. I.

AD BELLUM ARCESSUNT. *Ad bellum* non legitur in Guelf. 10. & poterat elegantius intelligi, ut ſupra *c.* XXIV. num. 4. *adſciſcere*, pro *ſocios adſciſcere*: & ipſum *arceſſere* ſaepiſſime abſolute ponitur. *c.* XL. num. 6. *praeterea Gabinium* arceſſit. infra: *integros pro ſauciis* arceſſere. & pariter apud alios. Praeterea *accerſunt* ſcribitur in Baſil. I. Eccard. Guelf. 2. 3. 5. 9. 12. & edit. vet. Sed Vinarienſ. 2. *accerſire;* Guelf. I. 6. & 10. *accerſiunt* vel *accerſerunt;* Baſil. 2. & Academ. *arceſſere;* Incerti, Struvian. & Guelf. 7. 8. 11. *arceſſerunt*. nimirum quia *Conjuravere* audierunt, idem tempus reformare voluerunt: quam obſcuram diligentiam pluribus rejeci ad *capite* XII. numer. I.

DUX HOSTIUM CUM EXERCITU SUPRA CAPUT. Voces *cum exercitu* locum mutant in Fabric. 2. Senat. 2. & Heuſſ. ubi legas: *Dux. h. ſupra caput eſt cum exercitu;* Eccard. *Dux hoſtium* exercitus *ſuper c. e.* Sed Fabric. I. Salluſtii ſcripturam caſtiſſimam nobis ſervavit, nempe *Dux hoſtium ſupra caput eſt*: & pannum illum ſupra hanc purpuram inter verſus a novitio atramento accepit. peſſime illum quidem vulgatis edd. omnibus adſutum ex n. 35.

25 *ſtium ſupra caput eſt: Vos cunctamini etiam nunc, quid intra moenia*
26 *adprehenſis hoſtibus, faciatis? Miſereamini cenſeo: deliquere homines adoleſcentuli per ambitionem; atque etiam armatos dimittatis.*

Ne

hujus *c.* *Catilina* cum exercitu *faucibus urget*. His ſcilicet litteratoribus non recte dicetur *Hannibal ante portas*: ſed locupletius *Hannibal* cum exercitu *ante portas*. eaſdem voces infartas vidimus ſupra *c.* XLIII. n. 1. Hac figura *c.* LVII. n. 5. *Statuit* cum Antonio *quam primum confligere*. & centies alibi. *ſupra caput* eſt *imminet*, *prope adeſt*, uti *c.* XX. *in manibus* & in *oculis ſita*. Seneca III. Contr. XVII. p. 242. *Nemo hoſtis* Catilina propius *acceſſit*: quod de machinationibus ejus in ipſa urbe intelligitur. Livius III. *c.* XVII. *Cum hoſtes* ſupra caput *ſint*, *diſcedi ab armis legeſque ferri placet*. Cicero pro Murena *c.* XXXVII. In capite *atque* cervicibus *noſtris* (copiae Catilinae) *reſtiterunt*: & gemina *c.* XXXIX. Zoſimus I. *c.* I. ἐν τοῖς δὲ τείχεσι τοὺς πολεμίους ὁρῶντες ΕΠΙΚΕΙΜΕΝΟΥΣ. vide ad n. 35.

25. VOS CUNCTAMINI ET JAM NUNC. Guelſ. 1. 5. 6. 9. *Vos cunctamini etiam, & nunc dubitatis*; Franc. delet *nunc &*. Male. *& jam nunc*, ut *& jam tunc*. Cic. pro Sext. *c.* XXXVIII. *An* etiam tunc *quieſceretis*, *cunctaremini*, *timeretis*, *cum remp. a facinoroſiſſimis ſicariis & a ſervis eſſe oppreſſam atque occupatam videretis?* Noſter Jug. *c.* XXXI. n. 3. *Qui ne nunc quidem*, *obnoxiis inimicis*, *exſurgitis*, *atque* & jam nunc *timetis eos*, *quibus vos decet terrori eſſe*. alia ſupra ad *c.* II. n. 1.

ET DUBITATIS, QUID. *Et* delent Incerti, Guelſ. 7. & 11. Sed jam Gruterus & Putſchius, uterque ex tribus MSS. teſtati ſunt, in illis non legi *& dubitatis*. His accedunt ex noſtris Fabriciani, Baſil. 2. & Academ. quorum juſſu permittere non potui, ut aperta Gloſſa Criſpum deformaret. *Cunctamini* infert verbum *dubitatis*, & propterea *quid faciatis* apte cum illo cohaeret, ſicut n. 31. *vos de crudeliſſimis parricidis* quid *ſtatuatis*, cunctamini. Supra *c.* XLVI. n. 2. *porro autem* anxius erat, quid *facto opus?* ubi alia addita ſunt hujus praegnantis ſtructurae. Sueton. Aug. *c.* VIII. *diu* cunctatus, an *proximas legiones imploraret*. Id. Domit. *c.* XVII. pr. Cunctantibus, quando & quomodo, *id eſt*, *lavantemne*, an *coenantem adgrederentur*. & ſic alibi id verbum pro deliberare, ſecum exigere, in hac ſtructura legitur. vide Gronov. I. Obſerv. *c.* XVIII.

INTRA MOEN. DEPREHENSIS HOSTIBUS FACIATIS. Guelſ. 6. *deprehenſibus hoſtibus*, terminatione τῷ *hoſtibus* abſtractus; 3. *deprehenſis civibus*: & aliud quid, quam *hoſtibus* fuit in 2. Sed 8. *hoſtis faciatis deprehenſis*. Voluitne *hoſtis deprehenſos?* Sed recte quidem *de hoſtibus*, recte etiam *hoſtibus* vel ſexto, vel tertio caſu, *facere* dicitur: illud vero eruditi non admittunt; vide Taubmann. ad Plaut. Mil. A. IV. Sc. I. *v.* 26. & Voſſ. de Conſtruct. *c.* XLVIII. Fruter. I. Veriſim. *cap.* XVI. Ceterum Nazar. & Commelinianus, item Remenſ. 2. Guelſ. 5. & Eccard. habent *apprehenſis*. Alterum ſupra *c.* XLVI. n. 2. L. num. 5. Jug. *c.* XXXV. n. 6. legitur. Alterum tamen neque Plautus, Cicero, Livius reſpuunt, & vel propter antiquiſſimos Codd. ſanctum eſſe debuerat. Valer. Max. IV. *c.* VI. n. 1. *Ti. Gracchus anguibus domi ſuae mare ac femina* apprehenſis, *certior factus ab aruſpice*, *mare dimiſſo*, *uxori ejus*; *femina*, *ipſi celerem obitum inſtare*.

26. HOMINES ADOLESCENTULI. Sic ſupra *homines adoleſcentes* *c.* XXXVIII. n. 1. & plura ad Jug. *c.* XII. n. 5. Iſti autem aetati indulgeri ſoiet. Plaut. Moſtell. A. V. Sc. III. *v.* 35. *Stultitiae*, adoleſcentiaeque *ejus ignoſcas*, *tuus eſt*: *Scis ſolere* illam aetatem *tali ludo ludere*. Matius Cic. XI. ep. XXVIII. n. 15. *An quod* adoleſcens *praeſtiti*, *cum etiam* errare cum excuſatione *poſſem*, *id nunc aetate praecipitata commutem*. Senec. II. de Ira *c.* XXX. pr. *Puer eſt*, aetati *donetur*: *neſcit an peccet*. Id. III. *c.* XII. *Aliquid peccantis* aetas *facit*, *aliquid fortuna*. *c.* XXIV. *puerum* aetas *excuſet*, *feminam ſexus*. adde I. de Clem. *c.* I. & leg. 23. D. de furtis; leg. 108. de R. I. Quinctil. Declam. CCCLVII.

PER AMBITIONEM. Favendum enim illi aetati, ſi ſeſe extollat ceteriſque praeſtare cupiat. Cic. II. Offic. *c.* XIII. Grot. de Jure B. & P. II. *c.* XX. §. XXXIX. n. 3.

ATQUE ETIAM ARMATOS DIMITTATIS. Adverbium *etiam* nec Commelin. Palat. 1. & 11. habuere, nec habent Struv. Fabriciani, Eccard. Guelſ. 1. 3. 5. Ex eo numero 10. *atque* & *armatos*. Potuerunt librarii propter *atque* τῷ *etiam* locum denegare; ſed iſtud ſine cura Jug. *c.* XXXI. n. 3. & alibi admiſerunt. Terent. Adelph. A. IV. Sc. V. *v.* 29. *factum a vobis duriter Immiſericorditerque*, atque etiam, *ſi eſt pater*, *illiberaliter*. ſic & Livius aliique. Sed cum alibi *etiam* reticeant, vide ad *c.* XVIII. n. 7. & ipſa particula *atque* ſine tali augmento idem ſignificare queat; nemini repugnarem, qui, per auctoritatem Codd. illorum, τὸ *etiam* expungeret. Notetur ſimul Interpoſitio & Diſſectio quaedam in his verbis: cum vulgo con-

jun-

Digitized by Google

Ne iſta vobis manſuetudo & miſericordia, ſi illi arma ceperint, in mi- 27
ſeriam vertet. Scilicet res aſpera eſt; ſed vos non timetis eam. Immo 28
vero maxume; ſed inertia & mollitia animi, alius alium exſpectantes
cunctamini, dis immortalibus confiſi, qui hanc rempublicam in maxu-
mis ſaepe periculis ſervavere. Non votis, neque ſuppliciis muliebribus 29
au-

jungerent: *Miſereamini cenſeo, atque etiam armatos dimittatis.* Sic Cicero XVI. ep. II. extr. *Quantum me diligis*, tantum fac ut valeas, *vel quantum te a me ſcis diligi.* Sed *armatos dimittatis* etiam diſtincte intelligendum *armetis* & cum armaſtis *dimittatis:* ut ſupra c. XV. n. 4. *mentem* excitam *vaſtabat.* ubi plura ſunt collata.

27. NAE ISTA VOBIS MANSUETUDO. Baſil. 2. & 3. Struv. Guelſ. 7. 8. & 11. addunt Verbum *Vereor* alio atque alio loco; Incert. 1. & Gu. 9. *Timeo, ne;* Guelſ. 6. *Tamen cavete, ne.* Falſo omnes, qui non viderunt *ne* eſſe particulam adfirmandi, notans *profecto, certe,* ut Jug. c. LXXXV. n. 20. Ne *illi falſi ſunt, qui diverſiſſumas res pariter exſpectans.* Id tamen ex hoc errore liquet librarios in omnibus ſuis Codd. *ne* per *e*, non autem *nae* inveniſſe; quem modum per *ae* ſcribendi, etiamſi a Graecorum *ναὶ* deducatur particula, novum eſſe, pluribus oſtendit Malaſpina ad Cicer. VI. Att. epiſt. 1. p. 173. ſeqq. Certe MSS. noſtri ad unum omnes & ed. vet. *ne* habent.

IN MISERIAM VERTET. Scripti noſtri aliorumque aut *convertatur*, aut *vertatur*, praeter unum Rivii, in quo *vertet*, quem ſecuti ſunt Gruterus & Waſſius, & Guelſ. 5. in quo *vertat:* ſcilicet propter particulam *ne* Modum ſcriba immutavit. Verum eſt illud *vertet:* nec mirum, quod hoc loco adeo corruptum ſit, cum idem jam acciderit ſupra c. VI. n. 7. *poſt ubi regium imperium in ſuperbiam dominationemque* convertit. quo loco jam addidimus Jugurth. c. LXXXV. num. 9. ubi alia exempla damus. Ceterum Plaut. Trin. A. II. Sc. II. v. 61. *praemonſtro tibi, Ut ita te aliorum miſereſcat, ne tui alios miſereat.*

28. SCILICET RES IPSA ASPERA EST. Guelſ. 10. *res iſta.* at Fabric. 2. ſine *iſta* tantum: *Scilicet* res *aſpera eſt:* quem ſequor tanto lubentius, quod ſupra c. XX. n. 10. eamdem liberalitatem vocula *res* experta eſt: *cetera* res *expediet.* vide locum & notam. Hic vero *quidem* intelligendum eſt: *Res* quidem *aſpera eſt, ſed* cet. Celſus Praefat. extr. *cetera, quae in vivis cognoſci modo poſſunt, in ipſis curationibus vulneratorum paullo* tardius, ſed *aliquanto mitius uſus ipſe monſtrabit.* Idem III. *cap.* IV. *Alvum non toties*, ſed *fere tamen in omni morbo,* *ſubduxit.* Noſter c. LXI. num. 3. *pauci diverſis, omnes* tamen *adverſis vulneribus conciderant.* ubi vide.

IMMO VERO MAXUME. Guelſ. 5. Fabric. 2. & Acad. *maxuma.* Gloſſae MSS. *maxime aſpera eſt.* male. ſupple *maxume timetis eam.* Cic. VI. epiſt. III. num. 5. *mori autem nemo ſapiens miſerum duxit, ne beato quidem.* ubi alia adſcripta ſunt. adde ſupra c. LI. num. 19. *Immo* autem duabus *m* eſt in ſcriptis libris vetuſtioribus: Gloſſae etiam adnotant, eſſe particulam *correctionis.*

INERTIA ET MOLLITIA ANIMI. *Mollitia* Codd. omnes, non *mollitie.* Plinius Secundus VI. Serm. dub. apud Chariſ. 1. p. 94. *mollities* veteris dignitatis exiſtimat, ut *planities, luxuries,* ſimilia. Sed ipſe Soſipater p. 41. poeticas illas terminationes judicat, neque eas eſſe aptas τῷ πεζῷ λόγῳ. Certe *mollitia* apud veteres ita frequenter, ut *planitia* & hujus generis alia. vide Popmam I. de Uſu A. L. *cap.* VIII. Eſt autem importuna & feminea lenitas, ut Cicer. Part. Or. *Lenitatem imitatur* mollitia animi.

ALIUS ALIUM EXSPECTANTES. Tacit. I. Hiſtor. *cap.* LV. *Ceteri ſilentio proximi cujuſque audaciam exſpectantes; inſita mortalibus natura propere ſequi, quae piget inchoare.* Dictys II. *cap.* XXIII. *Poſtquam finem loquendi fecit, magno ſilentio cunctis, ut in tali negotio fieri ſolet, alienam ſententiam exſpectantibus, cum ſe quiſque minus idoneum auctorem crederet.*

VIDELICET DIIS IMMORTALIBUS CONFISI. *Dis* ſcribunt Vinar. 2. Fabric. 1. Heuſſ. Senat. 2. & ed. vet. ſed haec cum Vinar. 2. praeterea: *velut dis im. confiſi.* Nempe modo *ſcilicet* dixerat: mox n. 31. *videlicet* iteratur; hinc hoc loco putidum & ingratum *videlicet* viſum. Sed neque *velut* deſideratur, & *cunctamini dis immortalibus confiſi* bene cohaeret. III. Hiſt. Or. Lepidi: *Jovem aut alium quem deum conſultorem exſpectatis.*

29. NON VOTIS NEQUE SUPPLICIIS MULIEBR. *Vovebant* diis in maximis periculis, aut cum aliquid expoſcerent, Valer. Max. I. c. 1. num. 1. *Priſco inſtituto rebus divinis opera datur, cum aliquid commendandum eſt, precatione: cum expoſcendum,* voto. *Supplicia* ſunt ſupplicationes,

Digitized by Google

auxilia deorum parantur: vigilando, agendo, bene conſulendo proſpera omnia cedunt: ubi ſecordiae te atque ignaviae tradideris, nequidquam
30 *deos implores; irati infeſtique ſunt. Apud majores noſtros T. Manlius Torquatus bello Gallico filium ſuum, quod is contra imperium in hoſtem*
31 *pugnaverat, necari juſſit. atque ille egregius adoleſcens immoderatae for-*
titu-

nes, ſacrificia, vide ſupra ad *c.* IX. n. 3. Ac *vota* & *ſupplicia* junguntur, ut apud Plaut. Rud. *v.* 23. *dona* & *hoſtiae*. Guelſ. 5. *ſupplicationibus*; Baſ. 3. *non votis ſupplicibus*; Alii *mulieribus*; ſed Senat. 2. & Guelſ. 3. *non votis* atque *ſuppliciis*, ſicuti ſupra *c.* XII. n. 2. *nihil penſi* atque *moderati habere.* ubi dixi. Sed ſententia fere impia videtur, a qua tamen Cato longe fuit remotus. Verum nuda tantum vota, ſine opera, rejicit; & in his quae ſerio rejicere volunt illud *ſolum*, *tantum*, *tam*, quod particulae *non* ad molliendam negationem addere poſſent, rejiciunt, ut Jug. *c.* XIV. n. 23. Non *regnum*, ſed *fugam*, *exſilium cum anima amiſiſti*. Plaut. Ciſtell. A. I. Sc. I. *v.* 53. *Sine opera tua Di horum nil facere poſſunt*: & apud Stobaeum Aeſchilus: φιλεῖ δὲ τῷ κάμνοντι συσπεύδειν Θεός. Livius XXII. *c.* V. *Nec enim inde votis, aut* imploratione *Deum*, *ſed vi ac virtute evadendum eſt*. adde Juſtin. XXIV. *cap.* V. Fuere tamen & ea ingenia, quale illud, qui apud Sophoclem Ajac. flagell. *v.* 831. ignavos etiam auxilio Deorum vincere credidit, ſe autem ſine divino auxilio gloriam poſſe adſequi. qualis Mezent. apud Virgil. X. Aen. *v.* 773. *Dextra mihi* Deus *& telum quod miſſile libro Nunc mihi adſint*. Capaneus apud Stat. III. Theb. *v.* 616. *Virtus mihi* numen *& enſis*, *quem teneo*.

AUXILIA DEORUM PARANTUR. Apud Servium ad III. Georg. *v.* 456. legitur *comparantur*, contra omnes Codd. Supra *c.* VI. n. 5. *amicitias parare*; alibi *impedimenta*, *opem*, *claritudinem parare*. Sed I. Hiſt. Or. Lepidi. *vobis paranda auxilia*.

VIGILANDO, AGENDO. Liv. XXII. *c.* XIV. *Audendo atque* agendo *res Romana crevit*, *non his ſegnibus conſiliis*, *quae timidi cauta vocant*. Ibid. *c.* LIII. *Audendum atque* agendum, *non conſultandum in tanto malo eſſe.* XXV. *cap.* XVI. agentes *audenteſque*. Pythagor. Aur. Carm. *v.* 48. ἀλλ' ἔρχευ ἐπ' ἔργον. Θεοῖσιν ἐπευξάμενος τελέσαι.

PROSPERE OMNIA CEDUNT. Quae iſta negligentia Criticorum, qui quaſi ab omnibus Codd. confirmatam hanc lectionem obſerunt. Sed Baſil. I. Fabric. 2. Incert. I. Struv. Franc. Seoat. 2. Heuſſ. Eccard. Guelſ. I. 2. 3. 4. 5. 7. 8. II. I2. omnes, inquam, illi *proſpera*, non vero Adverbium, exhibent. Nec id praeter morem Criſpi. ſupra *c.* XX. n. 2. *nequidquam* opportuna *res cecidiſſet*. *c.* XXVI. extr. aſpera foeda*que evenerant*. quibus locis alia jam ſunt adnotata: ut merito exiſtimem antiquam lectionem me revocaſſe.

UBI SECORDIAE TETE ATQUE IGN. TRADIDERIS. Verbum *tradideris* omiſit Guelſ. 5. Pronomen *tete* Guelſ. 6. & Baſil. 2. Credo, quia non ſuo loco poſitum illis videbatur. nam ea cauſſa ſeptem alii dederunt: *ubi ſ. atque i. te tradideris*. Porro ſcripti noſtri omnes, ed. vet. & Venetae *te*, non *tete*. nec ſcio unde hoc primum invectum ſit. quod enim Pareus de omnibus MSS. teſtatur, id de loco Pronominis ei vix concedo, nedum de *tete*, quod, ut dixi, in nullo ſeſe nobis oſtendit. Cic. Laelio *c.* XXIII. *poſtremo ii*, *qui* ſe *totos* tradiderunt voluptatibus. Juſtin. XXX. *c.* I. *velut rebus feliciter geſtis* luxuriae ſe tradiderat. de *implores* quaedam ad *c.* LVIII. n. 2.

IRATI INFESTIQUE SUNT. *Nihil illis acceptum eſſe* ab variis ejuſmodi hominibus, dixit Plaut. Rud. Prol. *v.* 25. Cic. III. de Finib. *Minime convenit*, *cum ipſi inter nos abjecti neglectique ſimus*, *poſtulare ut diis immortalibus cari ſimus & ab his diligamur*.

30. A. MANLIUS TORQUATUS. Sic & noſtri Codd. praeter Incert. I. & Eccard. qui Praenomen *Aulus* omittunt, & Guelſ. II. ubi *T. Manlius Torquatus* legitur. & ſic certe Cicero, Gellius, Livius ceterique, qui hujus rei mentionem faciunt, adpellant, non *Aulum*.

BELLO GALLICO. Immo *Latino*, ut omnes reliqui tradunt, vide Flor. I. *c.* XIV. & quos ibi adnotant, praeter Dionyſ. Hal. VIII. *c.* LXXIX. καὶ μετὰ ταῦτα Μάλλιος, ὁ τῷ Γαλατικῷ πολέμῳ στρατηγῶν, τὸν υἱὸν ἀριστεύοντα κατὰ πόλεμον τῆς μὲν ἀνδρείας ἕνεκα τοῖς ἀριστείοις στεφάνοις ἐκόσμησεν· ἀπειθείας δὲ ἐγκαλῶν, ὅτι οὐκ ἐν ᾧ ἐπετάχθη φρουρίῳ ἔμεινεν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐπιταγὴν τοῦ ἡγεμόνος, ἐξῆλθεν ἀγωνιούμενος, ὡς λειποτάκτην ἀπέκτεινε. ubi quidem verba κατὰ πόλεμον indefinita ſunt, ut notat Jo. Hudſonus; nexus tamen oſtendit, Dionyſium voluiſſe certe intelligi, *bello Gallico* id factum eſſe. Poterat errori, ſi talis eſt, anſam dare, quod bello Gallico ſimili ſingulari certamine, & ab ipſo etiam Torquato, pugnatum eſt, Liv. VII. *c.* X. cet

31. ATQUE ILLE EGREGIUS ADOL. Guelſ. 3.
at-

titudinis morte poena dedit; Vos de crudeliſſumis parricidis quid ſtatua-
tis, cunctamini? Videlicet vita cetera eorum huic ſceleri obſtat. Ve- 32
rum parcite dignitati Lentuli, ſi ipſe pudicitiae, ſi famae ſuae, ſi dis aut 33
hominibus umquam ullis pepercit: ignoſcite Cethegi adoleſcentiae; niſi
iterum patriae bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Coepa- 34
rio loquar? quibus ſi quidquam umquam penſi fuiſſet, non ea conſilia de
repu-

atqui, & pro var. lect. *Ac*; Incert. 1. *At*. perperam. Subſumunt Latini ita per *Atque*, ut hodie fere per *Atqui*. vide ad Jug. *cap.* IV. num. 3.

MORTE POENAS DEDIT. Verbum *dedit* non viſitur in Guelf. 6. in margine autem ejus adpictum eſt *ſuſtinuit*. 3. delet *morte*, habetque *immoderatae fortitudinis* graves *poena dedit*. ut Jug. *cap.* XIV. n. 21. *ut ille mearum miſeriarum* gravis *poenas reddat*.

32. VITA CETERA EORUM H. SC. OBSTAT. Cic. pro Flacco *cap.* XI. *annui temporis criminationem omnis aetas L. Flacci & perpetua vita defendet*. Idem apud Quinctil. VIII. *cap.* VI. *Integritas tua te purgavit, mihi crede, pudor eripuit*, vita anteacta *ſervavit*. rationem reddit pro Sulla *c.* XXV. *Neque enim poteſt quiſquam noſtrum ſubito fingi, neque cujuſquam repente vita mutari, aut natura converti*. Et apud Perſas in uſu fuit, ut criminis convicti, non prius damnarentur, quam eorum vita diligenter eſſet excuſſa: ut qui adhuc bene ſe geſſerant, veniam obtinerent, qui male, tamquam non caſu, ſed habitu tales plecterentur. Diodor. 1. *cap.* XV. Herod. 1. *cap.* CXXXVIII. Et qui defenſionis argumenta collegere, huic ſemper a vita acta inprimis locum dedere. Auct. ad Herenn. II. *cap.* XVII. *Ignoſcendi rationem quaeri, ſi plura aut majora officia, quam maleficia videbuntur conſtare*. Quinctil. VII. *cap.* II. *Probati vero mores & anteactae vitae integritas numquam non plurimum profuerit*.

33. PARCITE DIGNITATI. Lentulo *propter* dignitatem, Cethego *propter* adoleſcentiam, prout expoſui ſupra n. 22. & *cap.* XXXV. n. 3. Quinctil. l. dicto: *Nam* dignitas *& tuetur reum, & nonnumquam ipſa in argumentum facti convertitur, tamquam inde fuerit ſpes impunitatis*. Jure etiam civili habet quoddam dignitas momentum in poenis. Lege Zevecot. ad Flor. IV. *cap.* 1. p. 267. Hac collectione utitur Seneca Suaſor. VII. Credamus *Antonio*, *Cicero*, *ſi bene illi pecunias* crediderunt *foeneratores*.

SI DIIS AUT HOMINIBUS UMQUAM ULLIS. Duae poſtremae voces more tranſpoſitae ſunt in Incert. 2. eaſque plane omittit Guelf. 5. in Heuſſ. & Guelf. 6. *ullis* quidem, ſed non *umquam* legitur. Waſſe unum indicat, qui deſtituitur voce *ullis* tantum, & ſic Senat. 2. Sed ut addatur, inquit ille, Oratoris vehementia flagitat. Interdum & ſine his additamentis oratio vehemens & univerſalis eſt. Supra *cap.* XV. num. 3. *Dis hominibuſque infeſtus*. non addit *ſemper*, neque *omnibus*. Jug. *cap.* XXIV. n. 2. *neque* vos, *neque* Deos immortales *in animo habet*. 1. Hiſt. Or. Philippi: *ut se* neque deorum, neque hominum *pudet*. adde notam ad *cap.* XXXVI. n. 5. Nihil tamen definio. Pro *aut* Acad. & Guelf. *&*; ſed Baſil. 4. & 5. *atque*, quae particulae alibi ſaepe permutantur. vide ad Jug. *cap.* LXXXII. n. 2. *dis* ſcribitur in Guelf. 5. Fabric. 1. Senat. 2. atque Heuſſiano.

NISI ITERUM JAM PATRIAE BELLUM F. Vinar. 2. Eccard. Guelf. 3. 5. & ed. vet. *alterum jam*. propter nomen, arbitror, *bellum*: cum tamen ſupra *cap.* VII. n. 4. magis *lubidinem habebant* dixerit, & *cap.* X. n. 7. *Ea privatim ac* publice *rapere*. Sed particula *jam* vacat in Baſil. 1. & 2. Fabr. 2. Incertis, Franc. Senat. 1. Guelf. 2. 4. & 12. eaque recte deleri poteſt. pro *fecit* Guelf. 6. *facit*; 3. 9. Eccard. & Baſil. 2. *fecerit*. *Niſi* cum Indicativo adfuit *cap.* XX. n. 6. *bellum facere cap.* XXVI. n. 5. Caſtilioneus putat Cethegum turbis Marianis urbem cum aliis obſediſſe; Sed Zanchius, eum in conjuratione Piſonis fuiſſe, de qua ſupra *cap.* XVIII. adde 1. Hiſt.

34. SI QUIDQUAM PENSI UMQUAM FUISSET. Baſileenſes, Franc. Fabric. 1. Vinar. 2. Sen. 2. & Guelf. 5. *ſi quidquam umquam penſi fuiſſet*; Heuſſ. *ſi umquam quidquam*; Senat. 2. delet *quidquam*; Guelf. 6. *ſi quicquam ipſe ſi fuiſſet*. *ipſe ſi* pro *penſi* ſcripſit: *umquam* vero reticuit, uti Academ. Eccard. Incert. 1. Guelf. 1. 4. & 12. Sic *cap.* V. n. 6. *neque id quibus modis adſequeretur, dum ſibi regnum pararet*, quidquam penſi *habebat*. ibi vide mox *non* & *conſilia* deficit Guelf. 6. quaſi voluiſſet nobis tradere ille Codex: *quibus quidquam penſi ſi fuiſſet, ea de rep. habuiſſent*. h. e. *id penſi habuiſſent de rep.* Verum impeditum, nec ſatis ex uſu illud forſitan videbitur.

Digitized by Google

35 *republica habuiſſent. Poſtremo, Patres conſcripti, ſi mehercule peccato locus eſſet, facile paterer, vos ipſa re corrigi, quoniam verba contemnitis: ſed undique circumventi ſumus. Catilina cum exercitu faucibus ur-*
36 *get: alii intra moenia, in ſinu urbis ſunt hoſtes: neque parari, neque conſuli quidquam occulte poteſt. quo magis properandum. Quare ita ego cenſeo: cum nefario conſilio ſceleratorum civium reſpublica in maxuma pericu-*

35. Si, mehercule, peccato locus esset. Guelf. 1. *mehercule, ſi pecc. l. e.* Iſte quidem Ordo in expoſitione valet, non vero ita Salluſtius ſcripſit. nec Plautus Aulul. A. I. Sc. II. *v.* 17. Si hercle, *tu ex iſthoc loco Digitum tranſverſum aut ungem latum exceſſeris ----- Continuo hercle ego te dedam diſcipulam cruci*. Livius XXVIII. *cap.* XLIV. Si, hercule, *nihilo maturius hoc modo perficeretur bellum; tamen ad dignitatem populi R. pertinebat* cet. P. Vatinius Cic. V. ep. X. n. 5. ſi, mehercules, *Appii os haberem, tamen hoc ſuſtinere non poſſem*. Caecina VI. ep. VII. n. 10. *Cum*, porro, *offendant, quid, ſi non vult?* Noſter ſupra *cap.* XXXVII. n. 9. *haud* ſane *alio animo belli eventum exſpectabant*. Jug. *cap.* II. num. 4. *cum* praeſertim *tam multae variaeque ſint artes*. Lucas Act. *cap.* II. comm. 7. Οὐκ ἸΔΟΥ *πάντες οὗτοι εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι;* Quibus perſpectis, vide, an non recipienda ſit MSS. omnium lectio in Floro I. *cap.* I. n. 16. *His ita ordinatis, cum* repente *concionem haberet ante Urbem, apud Capreae paludem a conſpectu ſublatus eſt*. vulgo contra libros ediderunt: *repente cum concionem haberet* cet.

Quoniam verba contemnitis. Vinar. 2. Incerti, Guelf. 7. & 12. *verba mea*. & ſic ed. Waſſiana. ſupra *cap.* XX. n. 15. *Res, pericula magis, quam oratio horrentur*. Plura ad *cap.* XXXV. n. I. & infra *cap.* LVIII. n. 18.

C. cum exfrcitu in faucibus urget. Praepoſitionem *in* non agnoſcunt Baſileenſes, Remenſes, Fabriciani, Franc. Vinar. 2. Senatorii, Academ. Heuſſ. Incert. 2. Eccard. Gu. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 8. 9. 11. 12. nec ed. vet. qui poſt tot ſententias optimorum librorum eam voluerit defendere, oſtendat oportet, non recte dici *faucibus urgere*. Sed addunt *faucibus Italiae* Guelf. 6. 7. 8. 10. 11. 12. Struv. Franc. & Incert. I. Credo, quod Cic. I. Catil. ſcripſit: *Caſtra ſunt contra remp.* in *Etruriae* faucibus *collocata*. At ſi tale quid opus erat, cur non *urbis* adſumſere, cum ſtatim Criſpus: *in ſinu Urbis*. Ea vero verba, & quod ſupra num. 24. dixerat: *Dux hoſtium* ſupra caput *eſt*, ea docere poterant, praeſentiam periculi, & quod capitibus immineat hic intelligi: de Italiae autem faucibus ne cogitandum quidem eſſe. Valer. Max. V. *cap.* III. n. 3. *Qui peſtifera Ti. Gracchi manu* faucibus adprehenſam *remp. ſtrangulari paſſus non eſt*. Cic. pro Cluent. *cap.* XXXI. *Iſtam conciliationem gratiae Stalenus tum recenti re, cum* faucibus premeretur, *excogitavit*. Id. XII. ep. XXIII. n. 5. *profectus obviam legionibus Macedonicis, quas ſibi conciliare cogitabat: eaſque ad urbem adducere &* in cervicibus noſtris *collocare*. Stat. X. Theb. *v.* 489. *Jamque* premunt *muros*. Gloſſa Fabric. I. Fauces *loca ſunt apta inſidiis*. *Vel Catilina faucibus urget. i. capiti ſuperpendet*.

In sinu urbis. Claudian. II. Eutrop. *v.* 514. *Nec jam mihi Caucaſus hoſtes, Nec mittit gelidus Phaſis: naſcuntur* in ipſo *Bella* ſinu. Eleganter ed. vet. delet copulam *atque*. pro qua Guelf. 12. *alii*: cui & vox *hoſtes* in margine adhaereſcit.

Neque consuli quidquam potest occulte. Guelf. 2. omittit *quidquam*: quod vel hoc auctore non idem, quod olim, habeat gratiae. *Parare* autem ſaepiſſime apud Noſtrum abſolute ponitur. vide *cap.* VI. n. 5. et ſic *conſulere* ſupra n. 29. Confer. Plaut. Milit. A. III. Sc. I.

36. Quare ita ernseo. Scripti plerique *Cenſeo ego*. tres tantum infimae auctoritatis nullum Pronomen addunt. Sed Baſil. I. Senat. 2. Heuſſ. & Guelf. 4. *ego cenſeo*, quomodo tranſponi voluit Gruterus. Academ. *quare ego ita cenſeo*. Ne autem omittas, vide num. 24.

Cum nefario consilio cet. Paucis hic ratio redditur ſententiae, quam plerumque praemittere ſolebant. Servius ad ea X. Aen. *v.* 105. *Quandoquidem Auſonios conjungere foedere Teucris Haud licitum* cet. *Bene*, inquit, *dicendi ordinem ſervat: nam ſicut & in Salluſtio, & in Philippicis legimus, antequam dicatur ſententia, ejus praemittitur ratio: quod hodieque in uſu eſt*. Sic Seneca de Mort. Claud. *cap.* XIII. *Quandoquidem D. Claudius occidit ſocerum ſuum ----- placet mihi in eum ſevere animadverti*. vide Briſſon. II. Form. p. 174. ſeqq.

Convicti confessique sint. Et *que* & *ſint*

Digitized by Google

pericula venerit, hique indicio T. Volturcii & legatorum Allobrogum convicti confeſſique ſint, caedem, incendia, alia foeda atque crudelia facinora in civis patriamque paraviſse; de confeſſis, ſicuti de manifeſtis rerum capitalium, more majorum, ſupplicium ſumendum.

CAP. LIII.

LVII.

POſtquam Cato adſedit, Conſulares omnes itemque Senatus ma- 1
gna pars ſententiam ejus laudant, virtutem animi ad coelum ferunt: alii alios increpantes timidos vocant: Cato magnus atque

ſint omiteit Guelf. 6. Hoc tantum Guelf. 7. Eccard. & Academ. praeterea Fabric. 2. *confeſſi ſunt*, ſine voce *convicti*. Optime Struv. *convicti confeſſi ſint*, etſi is vocem *convicti* alieoo loco poſuerit. vide modo n. 26. Porro Baſil. 1. Fabriciani, Senat. 2. Heuſſ. Guelf. 2. 4. 9. addunt *ſe*, *aliaque* ſe *foeda* cet. cum tameo & *ſe*, & *te*, *illum vos* penes infinitis Verbis omittatur. n. 16. Deoique mox *aliqua*, pro *aliaque* ſcripſit Fabric. 1. Franc. omittit *atque*. Scribendum autem *alia* ſioe copula, ut eſt in tribus Waſſii. adi notam ad *cap.* xv. num. 1.

Sicuti de manifestis rerum capit. Hoc *de* praeteriit Guelf. 1. In Heuſſ. *res* ſomnolentus ſcriba dedit. Jug. *cap.* xxxv. *Jugurtha* manifeſtus *tanti* ſceleris. Plaut. Truc. Act. 1. Sc. II. *v.* 30. Maoifeſtam mendacii, *mala*, *te teneo*. Tacit. XIII. Ano. *c.* XXVI. extr. *At* criminum manifeſtos *merito ad ſervitutem retrahi*. Sic Juſtin. XI. *cap.* XI. *Qua ex cauſſa Olympiadem*, *velut* ſtupri compertam, *repudio dimiſerat*.

More majorum. Adeoque *jure* non ſolum, ſed etiam eo modo, qui propter utilitatem reip. dudum obſervatus eſt: quem vide apud Cic. 1. Cat. *cap.* 1. & XI. Caeſar VI. Gall. *cap.* XLIV. *de Accone*, *qui princeps ejus conſilii fuerat*, *graviore ſententia pronunciata*, more majorum *ſupplicium ſumſit*. Noſter ſupra *cap.* XXIX. n. 3. Cic. 1. Offic. *cap.* XLI. *Quae vero more aguntur inſtitutiſque civilibus*, *de iis nihil eſt praecipiendum. illa enim ipſa praecepta ſunt*. Junge ſupra *cap.* VI. n. 3. & Sigoo. 1. de ant. jure civ. R. *cap.* v.

CAP. LIII. 1. Postquam Cato adsedit. Eccard. *conſedit*. Supra tamen *cap.* XXXI. n. 7. *Sed ubi ille* adſedit. ubi jam adnotavi morem veterum, quod *ſtantes* ſenteotias dixerint.

Itemque senatus magna pars. *Conſulares* etiam de *ſenatu*, & opponuntur, ot ſupra *c.* XXXVIII. n. 2. *nobilitas* & *ſenatus*; cum plerique *nobiles*, etiam *in ſenatu* eſſent. & ſingularia oomina cum communibus conjungunt etiam alii, ut Capitolio. Marco *cap.* VIII. *Catti in* Germaniam & Rhaetiam *irruperant*.

Virtutem animi. Poſterius vocabulum delet Guelf. 6. quod vero Noſter, aliique oomini *virtutis* addunt, ut notatum ad *cap.* II. n. 3. Remenſ. 1. *virtutem* ejus *animi*; Guelf. 3. *animi ſui*, Gloſſatorum divitiae, quas nemo Criſpus umquam coocupivit. vide *cap.* LII. n. 8. adde hic Caeſar. 1. Civ. *cap.* III. Plin. IX. ep. XIII. n. 21.

Ad coelum ferunt. Academ. primitus *ferre*: oon male, etiamſi dicat *laudant*, *vocant*, ut *cap.* XXI. n. 3. 4. *polliceri*, *increpat*, *laudare*, *admonebat*. adde *cap.* XV. n. 1. Remenſ. 1. *tollunt*. Valer. Flaccus IV. *v.* 355. *Quem ipſe ultro Pelias* ad ſidera tollit *Demens* Noſter *cap.* XLVIII. n. 1. *Ciceronem ad coelum* tollere. Cicero etiam *in coelum efferre* IX. epiſt. XIV. n. 2. & XV. ep. IV. n. 24. alibi. & Sidonius *ad aſtra* portare; Juſtin. V. *cap.* IV. *eum in coelo* poſuiſſe *cupiunt*. de illis, quos magni facimus. Aſt *ferre* propter Codd. ſancte ſervaodum. Livius VI. *Diis laudes grateſque agunt*, *Decium in coelum* ferunt. Cic. X. ep. XXVI. n. 6. *te adducet a tantis laudibus*, *quibus te omnes in coelum jure & vere* feruot. Dictys IV. *c.* 1. *admirati laudanteſque Graeciae pietatem ad coelum* ferunt. *cap.* VIII. *Ajacem ſimulque Achillem laudibus celebrant atque ad coelum* ferunt. *cap.* XIV. *hique Alexandri commentum laudantes ad coelum* feruot. *Coelum* enim pro ſummo honoris faſtigio habebant, cum laude aliorum ac benevolentia conjuoctum. Hinc Cic. II. Phil. *cap.* XLII. *Collegam quidem* de coelo *detraxiſti* & Juſtin. XXIV. *cap.* V. *ut tuerentur patriam ſuam*, *quam gloria rerum geſtarum* coelo proximam *reddidiſſent*.

Alii a. increpantes timidos voc. *Alii* de-

 let

2 que clarus habetur : Senati decretum fit , ſicuti ille cenſuerat. Sed
mihi multa legenti , multa audienti , quae populus Romanus domi
militiaque , mari atque terra praeclara facinora fecit , forte lubuit
3 attendere , quae res maxume tanta negotia ſuſtinuiſſet . Sciebam ,
ſaepe numero parva manu cum magnis legionibus hoſtium conten-
diſse : cognoveram , parvis copiis bella geſta cum opulen-
tis

let Guelf. 3. in duobus eſt *alios alii* mutato ordine . Vinar. 2. ed. vet. *increpant* , *timidos vocant*. vide *cap*. xxi. n. 4.

Clarus atque magnus habetur . Guelf. *praeclarus*. de verbo *habere* in hac formula dixi ad *cap*. i. n. 4. Livius v. *ingens inde haberi captivus vates coeptus*.

Senati decretum fit. *Senati* Scriptum eſt in Guelf. 8. 10. & 12. poſtremus hanc adſcriptam habet notam : *Hoc in loco omnes fere Codd. mendoſi ſunt*, *in quibus certe legitur* Senatus . *at Salluſtius* Senati *profecto dixit* , *ut Priſcianus hoc probat*, *qui textus hujus ad verbum meminit in capitulo de nominibus quartae Declin. in* us *concepta libro* vi. Haec Gloſſa . alia de hac terminatione prolata ſunt ſupra ad *cap*. xxx. n. 3. Guelf. 10. Senat. 2. Heuſſ. & a manu ſecunda Fabric. 1. *decreto* . ut Cicero iii. epiſt. iii. n. 5. *qua de re* ſenatus conſulto *quae* facta *ſunt*, *ad te miſſa eſſe arbitror* . Iſtos tamen librarios non hac notione, neque *facere*, pro *conſtituere* accepiſſe arbitror ; ſed haeſitaſſe in dictione *decretum facere*, quam Noſter iterat Jug. *cap*. xvi. n. 2. & xx. n. 2.

Sicuti ille censuerat . Eccard. *conſuluerat* ; Fabric. 2. *ſenſerat*. editum eſt proprium & ſollemne verbum in hac re . dixi ad *cap*. li. n. 43.

2. Sed mihi multa legenti , multa aud. Sic noſtri omnes , exceptis Incert. 1. Baſil. 2. et 3. Guelf. 7. 8. & 10. qui *multaque*, *&* *multa* , aut *atque multa* . Praeterea ſuaviori poſitu Baſil. 1. Remenſ. 2. & Struv. *Sed multa mihi legenti*. Imitatur Aur. Victor, Caeſar. *cap*. xi. extr. *At mihi quidem* audienti multa legentique *plane compertum*, *urbem Romam externorum virtute* , *atque inſitivis artibus praecipue creviſſe*. mox Guelf. 3. *domi militiaque*: & plures *R. P.* aut etiam omnibus litteris *Romanus populus*. neſcio , an illud *domi militiaque* error ſcribentis ſit . aliter & vitium ſculptoris erit in Monument. Ancyt. Tab. 1. p. 58. ed. Gronov. *Arma terrae marique*.

Tanta negotia sustinuisset. Iis ſuffeciſſet , adminiſtraſset : Eſt enim amplius quid quam *gerere* , etſi haec Verba ejuſdem Tropi ſint . Varro v. de L.L. *Contra imperator qui dicitur* res gerere : *in eo neque agit* , *neque facit* , *ſed* gerit, *id eſt*, ſuſtinet. *translatum ab heis*, *qui onera gerunt*, *ideſt ſuſtinent*. & quae ſequuntur. Cic. 1. Offic. *cap*. xxxiv. *Eſt igitur proprium*, *munus magiſtratus intelligere*, *ſe gerere perſonam civitatis* , *debereque ejus dignitatem & decus* ſuſtinere . Id. ii. epiſt. 1. n. 6. *ut quam exſpectationem tui concitaſti*, *hanc* ſuſtinere *ac* tueri *poſſis*. v. epiſt. v. n. 7. *Sed reliqua multo majus meum ſtudium*, *majoremque gravitatem & laborem deſiderant*: *quae ego*, *ſi non profundere ac perdere videbor* , *omnibus meis viribus* ſuſtinebo . Celius Praef. p. 17. *idem ſunt* , *quod ii* , *quos experimenta* ſuſtinent. Eccard. omittit *tanta*.

3. Parva manu cum magnis legionibus. Priores duae voces *parva manu* non ſunt in Fabric. 1. niſi ab illa novitia manu, quae paſſim inter lineas illum ex aliis libris locupletavit , Nec legiones hoſtium *magnae* aliter dicuntur , niſi reſpectu eo , quod Romanorum *parvae* fuerint . ſequitur etiam ſtatim *parvis copiis*, quod ſenſui ſuccurrit, ſi iſte debilior fuerit. Supra *cap*. vii. extr. *Memorare poſſem quibus in locis* maxumas *hoſtium copias populus R.* parva manu *fuderit* . inde huc translatas eſſe has voces , veroſimile eſt , vide ad cap. xxxix. extr. legiones *magnae* dicuntur , quod ad multitudinem atque numerum . Sic *cap*. xvi. num. 5. *aes alienum* ingens . *cap*. li. n. 4. Magna *copia memorandi* . Jug. *cap*. ii. n. 2. magnae *divitiae*. adde & ſupra *cap*. xliii. n. 3. Sic *tantus*, *quantus* . Juſtin. xii. *cap*. xv. *paene oculis videre* , quantum *ſit in hoc certamine ſanguinis fuſura Macedonia*; quantis *caedibus* , *quo cruore mortuo ſibi parentatura*. *Legiones* dixit pro *exercitibus*. adeo falſum eſt, quod Vegetius ii. *cap*. ii. docet, *legiones* tantum Romanorum eſſe, quem aliquot exemplis refutat P. Ciacconius ad Columm. Roſtr. p. 159. in eis illud Noſtri Jug. *cap*. lxxix. num. 4. *Poſtquam utrimque* legiones, *item claſſes ſaepe fuſae fugataeque* . Livius iii. *cap*. iii. de exercitu Aequorum: *exercitus &* legiones *adeſſe hoſtium*, *& infeſto agmine venire ad urbem clamabant*. & *legionem* , pro exercitu lecto , etiam ſingulari numero illuſtrat Gronovius ad Liv. xxvii.

cap.

Digitized by Google

tis regibus, ad hoc ſaepe fortunae violentiam toleraviſſe: facundia
Graecos, gloria belli Gallos ante Romanos fuiſſe. Ac mihi mul- 4
ta agitanti conſtabat, paucorum civium egregiam virtutem cuncta
patraviſſe; eoque factum, uti divitias paupertas, multitudinem pau-
citas ſuperaret. Sed poſtquam luxu atque deſidia civitas corrupta 5
eſt;

cap. XXXVIII. Confer notam ad *cap.* XIV. nu. 2.

CONTENDISSE. Baſil. 2. Guelf. 6. 7. 8. & 12. addunt *populum R.* quod vero ex ſupra poſito *populus R.* intelligendum eſt. vide *cap.* XLIII. nu. 3. In his vero *contendiſſe*, geſta, *toleraviſſe* Salluſtius morem ſuum ſequitur: nec corrumpere debuerat Guelf. 11. qui de ſuo ſcripſit *geſſiſſe*. Sic *cap.* LI. num. 40. circumvenire *innocentes*, *alia hujuſcemodi* fieri *coepere*. ubi vide infra *cap.* LX. nu. 2. *cum infeſtis ſignis* concurrunt, *pila* omittunt, *gladiis res* geritur. Jug. *cap.* XCVII. nu. 4. *priuſquam exercitus aut* inſtrui, *aut ſarcinas* colligere *poſſes*. Sic Virg. XI. Aen. *v.* 764. *petuntur*, *certant* jungit, ſupra ad *cap.* LII. num. 6. Plin. Paneg. *cap.* XX. *cum abactus hoſpitum* exerceret, *omniaque dextra laevaque* peruſta & attrita. Juſtin. IV. *cap.* II. *Imperium Siciliae etiam Carthaginenſes* tentavere, *diuque varia victoria cum tyrannis* dimicatum: *ad poſtremum amiſſo Hamilcare imperatore cum exercitu*, *aliquantiſper* quievere *victi*. Ibi Freinshemius mallet *dimicarunt*, ut reſpondeat, addunt, antecedenti ſequentique Verbo. Ea conſilia jam olim Latinitati valde obſecerunt.

CUM OPULENTIS REGIBUS. Incert. 2. habuit *opulentibus*, an, quia alibi *opulens* dixerat? Ceteris vero receptum ſatis placuit. *Opulentos* dicit, quibus armorum, urbium, pecuniae magna copia: & *parvae copiae* contrarium notant. vide *cap.* XVII. nu. 1.

FORTUNAE VIOLENTIAM TOLERAVISSE. *Toleraviſſe* eſt in ſcriptis noſtris, ed. Gruteri & Waſſii, non *toleraſſe*. Iſtam *fortunae violentiam* capit tam de ſeditionibus in rep. & domeſticis calamitatibus, quam de cladibus ab hoſtibus acceptis, quibus Romani ſemper fuere majores, dum etiam contra fortunam ſpei inſiſtere auſi ſunt. vide Livium XXII. *c.* LIV. Flor. I. *c.* XVI. Horat. IV. Oda IV.

FACUNDIA GRAECOS. Ea nempe Graeci paſſim celebrantur, Tacit. II. Hiſt. *c.* XX. Ovid. III. Faſt. *v.* 102.

Graecia facundum, *ſed male forte genus*.

vide Liv. VIII. *c.* XXII. XXXI. *c.* XLIV. Plin. VIII. ep. XXIV.

GLORIA BELLI GALLOS. De quibus Caeſar v. Gall. *c.* LIV. *Virtute belli omnibus gentibus praeferuntur*. Cic. de Har. Reſp. *cap.* IX. *Quam volumus licet P. C. nos amemus, tamen nec numero Hiſpanos, nec* robore Gallos, *nec calliditate Poenos, nec artibus Graecos — ſuperavimus*. junge pro Roſc. Am. *c.* XXV. Noſtrum Jug. *cap.* ult.

ANTE ROMANOS FUISSE. Guelf. 6. *ante Gallos gloria belli Romanos fuiſſe*; contra mentem auctoris. Ed. Gryphii: *Romanos ante fuiſſe*. nec id recte aut pro conſuetudine Latinorum. Noſter Jug. *cap.* XV. *ne verba inimici* ante *facta ſua* ponerent. Tacit. XIII. Ann. *cap.* XIV. *Nullos mortalium armis aut fide* ante *Germanos* eſſe. Id. IV. Hiſt. *cap.* LV. *Claſſicus nobilitate opibusque* ante alios. Seneca epiſt. CIV. *Tantus erit ambitionis furor, ut nemo tibi* poſt te *videatur, ſi aliquis* ante *te* fuerit. Sic & in aliis Praepoſitionibus. Noſter ſupra *c.* XXVI. Contra *remp. ſentire*. cap. XXXVIII. contra *eos ſumma ope nitebatur*. Livius II. poſt *publicam cauſſam privato dolore* habito. Cic. II. Phil. contra *rem ſuam me* veniſſe *queſtus eſt*. Corn. Nep. Chabr. *cap.* III. *tantum ſe* ab *invidia* futuros.

4. PAUCORUM CIV. EGREGIAM VIRTUT. Immo ſaepe *unius*, quod de Fabio Cunctatore notum. Liv. II. *cap.* XLIII. *Unus ille vir ipſe conſul, remp. ſuſtinuit, quam exercitus prodebat*. de Catone Seneca Conſt. Sap. *c.* II. *Adverſus vitia civitatis degenerantis, & peſſum ſua mole ſidentis ſtetis* ſolus, *& cadentem remp. quantum modo* una *retrahi manu poterat, retinuit*. lege V. Beneſ. *cap.* XVII. Juſtin. V. *cap.* IV. Polybium VI. C. Nep. Epamin. *cap.* X. ut recte Phaedrus IV. Fab. IV. *plus eſſe in* uno *ſaepe*, *quam in turba boni*. Meneniorum, Scipionum, Brutorum aliorumque memoria eſt conſtantiſſima. Vinar. 2. *perpaucorum*.

DIVITIAS PAUPERTAS. Romani pauperes parvisque opibus inſtructi. n. 3. & *c.* LII. n. 22. mox Guelf. 6. *ſuperaviſſet*; 1. 5. & Remenſ. 2. *ſuperaſſet*.

5. MAGNITUDINE SUA. *Sua* non adletum eſt in Guelf. 9. nec Salluſtii ſtilus expoſcit. vide ad *cap.* XXXV. nu. 1. *cap.* LII. n. 9. *tamen reſp. firma erat*: opulentia *negligentiam tolerabat*. De verbo *ſuſtentare* (Academ. & Incert. 1. *ſuſtinebat*) quod eſt tolerare, perferre, ut haud noceat, Seneca ad Helv. *c.* X. *Majores noſtri, quorum*

Digitized by Google

eſt ; rurſus reſpublica magnitudine ſua imperatorum atque magiſtratuum vitia ſuſtentabat ; ac, veluti effoeta parentum, multis tempe-
6 ſtatibus haud ſane quiſquam Romae virtute magnus fuit. Sed memoria mea ingenti virtute, divorſi moribus fuere viri duo, M. Cato & C. Caeſar : quos, quoniam res obtulerat, ſilentio praeterire, non fuit

virtus *etiam nunc* vitia *noſtra* ſuſtentat, *infelices erant, qui ſibi manu ſua parabant cibum*. Claudian. I. Eutrop. *v.* 265. Cedere *livori*, *nec* ſuſtentare *procellas Invidiae*. B. Get. *v.* 145. *miſcentem incendia Pyrrhum* Suſtinuit *toto maerens Oenotria luſtro*. ſupra *cap.* XXIV. nu. 3. Livius XXVI. *cap.* XLI. *Et haec ſecundae res illas adverſas* ſuſtinuerunt. Seneca Praefat. III. Nat. Qu. *laetis triſtia* ſuſtinere.

AC VELUTI EFFETA PARENTUM. Feſtinant plerique ad ſenſum verborum, antequam longam de iis diſquiſitionem legant. Hunc igitur primo ponam : Ac ſicuti *effeta parens*, inter parentes, *ſeſe habere ſolet*, ut nullos amplius liberos proferat, ſic Roma ſeſe habuit, ubi multis tempeſtatibus nemo virtute magnus fuit. Si ſcriptum foret : *ac ſicuti* effetae *parentum* ; haec quidem cum voce *Romae* melius cohaerere viderentur. Sed ſimilitudines, appoſitiones etiam ſaepe alio caſu proferuntur. Jug. *c.* LXXVII. num. 1. *ni id feſtinaret, in ſummo periculo* ſuam *ſalutem*, *illorum* ſocios *fore*. & ſupra *c.* X. nu. 6. Ex *fuit* autem recte adſumitur *eſt*, *eſſe ſolet* h. c. quod dixi, *ſeſe habere ſolet* : ſicuti apud Cic. I. epiſt. 1. extr. ut *in rebus in ſummam invidiam adductis*, — *ita* verſamur. Id. I. ad Qu. Fr. ep. I. *Cum jam tibi Aſia*, ſicut *unicuique ſua domus*, nota eſſe *debeat*. I. Hiſt. Or. Philippi nu. 12. *Neque mihi ſatis conſilii, metum, an ignaviam, an dementiam eam appellem, qui videmini intenta mala*, quaſi fulmen, *optare ſe quiſque ne attingat ; ſed prohibere ne conari quidem*. adde ſupra *c.* I. nu. I. XXIX. n. 2. Jug. *c.* III. n. 2. Jam *ſicuti* in omnibus omnino MSS. offendi, defenditque Rivius. adde *c.* XXXIX. nu. 5. Iidem Codd. *parentum* habent ; unus *parentium*, quomodo edd. Venetae 1470. 1478. quibus parvi. vide ad *c.* XI. extr. Guelf. 7. & ed. vet. ex omni iſto numero ſoli *parente*. Sed & illi editores, qui *parentum* ex membranis adſciverunt peſſime *effeta parentum* dictum putant, ut *ardua viarum, avia ſaltuum*. melius componunt *canum degeneres*, ἀγαθοὶ ἀνδρῶν. Sic Ennius I. Annal. *Venus quem* pulchra Dearum. Livius XXX. *cap.* IX. *Cum omni Romano & Numidico equitatu* expeditisque militum. cum nota Gronovii. Sic alibi *egregii juvenum*, *Virorum optimus*, & quae ſunt alia. Francianus, Guelf. 6. & 8. *effecta* ſive *c* temere adjecta, uti in *dictio* pro ditione *cap.* XX. nu. 7. ſive quod *effoeta* per *oe* ſcriptum viderent in exemplaribus ſuis : nam ſic eſt in numis aliquot, & quibuſdam Codd. ſane antiquis. vide Pierium ad Virg. I. Eclog. *v.* 22. Noſtri tamen omnes *effeta*, per *e* ſimplex. Id notat *expartam*, Varronis verbo II. R. R. *cap.* V. ſive *viſceribus laſſis partuque exhauſtam*, Lucani II. *v.* 340. Sic Plin. VI. epiſt. XXI. *Neque enim quaſi* laſſa *aut* effoeta *natura, ut nihil jam laudabile pariat*. Seneca epiſt. XC. *neque enim dubium eſt, quin meliora mundus nondum* effoetus *ediderit*. adde Giſan. ad Lucret. pag. 335. Barth. ad Stat. Theb. VI. *v.* 252. Gronovius ſubaudit *effoeta* virtus *majorum* : & ſic habet Gloſſa Guelf. 4. Sed id eſt contra nexum orationis. *Virtus* enim non dicitur genuiſſe viros ; ſed *Roma*. eaque comparatur tantum cum *effeta muliere*. Heuſſ. & Senat. 2. *effeta reſp. parentum* : pariter falſo.

6. SED MEMORIA MEA. Eccard. Franc. & Guelf. 8. *in memoria mea* ; 7. *in memoria noſtra*. vide *cap.* II. num. 32. Librarius Guelf. 12. adſcripſit locum Auguſtini V. de C. D. *cap.* XII. *Sed cum memoria ejus duo Romani eſſent virtute magni Caeſar & Cato ; longe virtus Catonis veritati videtur propinquior fuiſſe, quam Caeſaris*. Idem, quod ſupra eſt, *multis tempeſtatibus* reddit *diu*, nempe *reſp.* diu *non habuit quemquam virtute magnum*. ſic Noſter ſupra *cap.* XX. nu. 2. & Jug. *cap.* LXXIII. nu. 6. *poſt multas tempeſtates*.

INGENTI VIRTUTE — FUERE. Eccard. delet verbum *fuere*, quod ante *moribus* ponitur in Fabric. 2. Exiguum iſtud, aliquid tamen eſt prae eo, quod Senat. 2. & Heuſſian. habent *diverſi moribus*, non *diverſis*. Fremant, uti lubet, quibus haec non ſatis elegantia : ſciant tamen ſic ſolere Salluſtium atque alios probatiſsimorum. Jug. *cap.* LXXVII. nu. 2. *Nam duo ſunt ſinus prope in extrema Africa* impares *magnitudine*, pari *natura*. ibi vide. *Eſſe virtute, prudentia, honore* nota ſunt. habes tamen quaedam haud vulgaria hujus ſtructurae ad Jug. *cap.* XCIV. nu. 2. *vetuſtate radices*. Ceterum *divorſis* per *o* in ſecunda ſyllaba hodie eſt in Baſil. I.

VIRI DUO, M. CATO ET C. CAESAR. *Viri* non eſt in Guelf. 5. praemittunt tamen hujuſmodi. etiam

Digitized by Google

fuit conſilium, quin utriusque naturam & mores, quantum ingenio poſſem, aperirem.

CAP. LIV.

IGitur his genus, aetas, eloquentia prope aequalia fuere: magni- 1
tudo animi par, item gloria; ſed alia alii. Caeſar beneficiis ac 2
munificentia magnus habebatur; integritate vitae Cato. Ille manſue-
tudine & miſericordia clarus factus: huic ſeveritas dignitatem addi-
derat

etiam cum numero *duo*, *tria* Latini, ut probavimus ad *c.* IX. n.4. Duabus *his* artibus, *audacia in bello*, *ubi pax evenerat*, *aequitate*. Tacit. XVI. Ann. *c.* XXII. *Ut quondam* C. Caeſarem *&* M. Catonem, *ita nunc te Nero & Thraſeam avida diſcordiarum civitas loquitur*. Cic. XV. epiſt. VI. *in civitate noſtra*, *in qua* unum (Catonem) *exſtitiſſe mirabile eſt*. Et Cato quidem Ciceroni ubivis celebratur; non aeque Caeſar, niſi in Orationibus aliquot, ubi ejus ope indigebat. Invidebant enim illi propter libertatem imminutam. Sed virum magnum & ingenti virtute fuiſſe, res ejus geſtae loquuntur. *Res* obtulit. barbare *materia* dicunt. Sic ſupra *cap.* V. nu.9. *Res ipſa hortari videtur* cet.

Quin utriusque naturam et mores. Explicat, quod modo dixerat, *praeterire non fuit conſilium*. Livius XXXIII. *cap.* XXXVI. *Nec ultra ſuſtinuerunt certamen Galli*, quin *terga verterent atque effuſe fugerent*. Valer. Flacc. VI. *v.* 650. *Nec tulit haec animis*, quin *longa ſilentia Pallas Rumperet*. quae cum aliis adſcripſit Waſsius. Eodem pertinent ea *cap.* XXIII. nu. 4. *tale periculum reip.* haud *occultum habuit*, ſed *de Catilinae conjuratione compluribus narravit*. Jug. *cap.* XXV. num. 10. *Quod ubi ſecus procedit*, neque, *quod intenderat*, *efficere poteſt*, ut *prius*, *quam legatos* cet. Vopiſcus Caro *cap.* IV. *Cari patria ſic ambigue a plerisque proditur*, *ut praeſumte* veritatem *dicere nequeam* quae *illa vera ſit*. Plaut. Amph. A. III. Sc. I. *v.* II. *Nam mea ſit* culpa, quod *egomet contraxerim*, *ſi id Alcumenae expetat*. Livius I. *c.* XLII. *Nec rupit tamen fati neceſſitatem humanis conſiliis*, quin *invidia regni etiam inter domeſticos omnia infeſta faceret*. adde ſupra *cap.* II. nu. 3. & XXXV. num. 3.

CAP. LIV. 1. Igitur his genus. *Igitur* Epanalepſi ſervit & initiis narrationum, ſaepeque per *inquam* redditur, quod obſervat P. Dan. Huetius ad Manil. III. *v.* 355. Sic Noſter ſupra *cap.* IV. nu.1. & 3. *cap.* XXIV. nu. 1. & alibi ſaepiſsime. Non minus frequenter alii: ſed notatu digna ſunt loca Dictyos I. *c.* XIII. & Camariotae contra Plethon. p. 4. & 6. adde noſtra ad Cic. XV. epiſt. X. nu. 1.

Genus, aetas, eloquentia. Haec in curationibus deſcriptionibus ſemper obſervantur. Juſtin. VI. *cap.* II. *quippe aetas*, *virtus*, *conſilium*, *ſapientia utrique prope una*, *gloria quoque rerum geſtarum eadem*. Florus III. *cap.* XIV. *Tiberius Gracchus* genere, *forma*, eloquentia *facile princeps*. Caeſar autem *genus* ab Aeneae filio Julo derivabat, Sueton. *cap.* VI. Catoni Proavus Cato Cenſorius maxumae claritudini fuit, quippe cujus memoria ſemper honeſta. vide C. Nep. in Catone & Gell. XIII. *cap.* XIX. Caeſaris *aetas* erat circiter XXXVII. Catonis ultra XXXII. annorum eo, quo haec gerebantur, tempore. *Eloquentiam* illius praedicat Sueton. *cap.* LV. Dialog. de Orator. *cap.* XVII. alii; hujus Cicero de clar. Orat. *Stoici traducti*, inquit, *a diſputando ad dicendum inopes reperiuntur*, *unum excipio* Catonem, *in quo perfectiſſimo Stoico* ſummam eloquentiam *non deſiderem*. adde IV. Finib. *cap.* V. & Paradox. princ. &

Magnitudo animi. Vis animi magna, *c.* V. nu. 1. nempe animus non demiſſus nec infractus, ſed maxima quaeque & excellentia cupiens, hisque aptus dicitur proprie *magnus*. Confinia vitia ſunt *vaſtus animus*, *ſuperbia*. Plura Cic. I. Offic. *c.* XX. & XXI. Ariſtotel. IV. ad Nicom. *cap.* III.

Item gloria: sed alia alii. *Alius* de pluribus uſitate dicitur. hic de duobus; quod non eſt ſine exemplo. Livius I. *c.* XXI. *Ita* duo *deinceps reges*, alius alia *via*, *ille bello*, *hic pace civitatem auxerunt*. vide Turſellin. *c.* XVIII. n. 25. ibique Schwartzium. *Sed* omittitur in MS. Francii.

2. Caesar beneficiis ac munificentia. Egregiam liberalitatem & publica maxuma munera

3 derat. Caeſar dando, ſublevando, ignoſcendo; Cato nihil lar-
giundo gloriam adeptus. In altero miſeris perfugium; in altero ma-
4 lis pernicies. illius facilitas; hujus conſtantia laudabatur. Po-
ſtremo Caeſar in animum induxerat laborare, vigilare; negotiis
amico-

neta memoravit *c.* XLIX. n.3. adde *c.* LII. nu.12.

Intigritate vitae. Sanctitate & innocentia. non tactus, nec depravatus ſceleribus. Horat. I. Od. XXII. Integer *vitae ſceleriſque purus*. Vellej. II. *cap.* XLV. *Catonis* integritatem *laudari nefas eſt*. ubi pro abſtinentia a pecunia accipitur, ſicuti *innocentia* apud Noſtrum Jug. *cap.* XLVI. nu.1.

Ille mansuetudine et misexicordia. Cicero IV. Cat. eum adpellat *hominem mitiſſimum atque leniſſimum*. Idem pro Ligar. extr. *Nulla de virtutibus tuis admirabilior atque gratior eſt* miſericordia. VI. ep. VI. nu.15. *In Caeſare haec ſunt* mitis clemensque *natura*. Franc. *clarus habebatur*.

Huic severitas. Cic. de clar. Or. *homo ipſa triſtitia & ſeveritate popularis*. Confer Capitolin. in Max. & Balbo *cap.* VIII.

Dignitatem addiderat. Dederat. Flor. I. *cap.* VIII. *Jam vero Tarquinii ornamento & inſignia quantam principi populo* addiderunt *ex ipſo habitu* dignitatem. Silius X. *v.* 308. addere *decus urbi*. & ſic ille ſaepe. vide N. Heinſ. ad III. *v.* 350. Noſter *c.* LVIII. princ. *compertum habeo*, *verba virtutem non* addere. Jug. *c.* LXXIII. nu.4. *alteri generis humilitas favorem* addiderat.

3. Caesar dando, sublev. ignosc. Ipſe apud Auct. B. Alexandr. *c.* LXX. profitetur, *ſe non libentius quidquam facere, quam ſupplicibus ignoſcere*. vide ibidem *c.* XXIV. & VIII. de B. Gall. *c.* XXXVIII. & XLIV.

Nihil largiundo. Et hoc ex diſciplina Stoica, qui flecti & miſereri non putabant eſſe ſapientis, Lactant. VI. *c.* X. & XI. Cic. pro Muren. *c.* XXIX. ſqq. Jug. *c.* XCV. *Multarum* rerum, *ac maxume pecuniae* largitor.

In altero miseris perfugium erat. Fabriciani, Remenſes, Senat. 2. Heuſſ. Guelf. 3. aliique omittunt *erat*, quod vere ſuperfluum eſt, cum jam dixerit *in altero*. nec Rivii MSS. habuerunt. Guelf. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Academ. Rem. 1. & Incert. 1. *profugium*; at Struv. Franc. Senat. 2. Heuſſ. & Baiil. 2. *refugium*. Vellej. Pat. II. *c.* CIX. *Gentibus hominibuſque a nobis deſciſcentibus erat apud eum* perfugium. Cic. I. Verr. *cap.* XLVI. *quod erat in aequitate prudentiaque Piſonis paratiſſimum* perfugium. Tacit. V. Ann. *cap.* III. *nam incolumi Auguſta erat adhuc* perfugium. Rurſus Cic. XII. ep. VI. num. 3. *Tu velim ſic exiſtimes, tibique perſuadeas, omne* perfugium *bonorum in te & Bruto eſſe poſitum*.

Facilitas. Qua facile aliquid de jure noſtro remittimus, nec pertinaciter ſententiae inhaeremus: conjungiturque ſaepe cum comitate & indulgentia. Tacit. Agric. *c.* IX. *nec illi, quod eſt rariſſimum, aut* facilitas *auctoritatem, aut ſeveritas amorem deminuit*.

Constantia. Quae jam, mirabili exemplo, fuit in puero, Valer. Max. III. *c.* 1. nu.2. Sed ea etiam ſaepe contra prudentiam peccavit. Cic. I. ad Attic. ep. XVIII. *Unus eſt, qui curet* conſtantia *magis &* integritate, *quam ut mihi videtur, conſilio & ingenio, Cato. qui miſeros publicanos tertium jam menſem vexat*.

4. Caesar in animum inouxexat. Guelf. 9. Eccard. & Struv. *in animo induxerat*; Fabric. 2. *in anim.* non expreſſa extremitate. Gu. 10. *jam in animum duxerat*; 6. *reduxerat*. Terent. Adelph. A. IV. Sc. III. *v.* 6. *Numquam te aliter, atque es*, in animum induxi *meum*. Hecyra A. IV. Sc. II. *v.* 27. *Non tute incommodam rem, ut quaque eſt*, in animum inducas *pati*. Paſſim pro *conſtituere ſecum* invenias. Sed hic praeterea cum effectu eſt intelligendum: Caeſar conſulto conſilio *laborabat*, ut Cic. II. ep. IV. nu. 6. *ſi hoc ſtatueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eae laudes comparantur, in iis* eſſe laborandum. Talia ſunt Claudian. II. Stilic. *v.* 105. *durum patientia corpus inſtruis, ut nulli* cupiat ceſſiſſe *labori*. Ulpian. leg. 6. D. de reg. jur. *Non vult haeres eſſe, qui ad alium* transferre voluit *haereditatem*. h. e. *transtulit*, Decio interprete. Sic licuit *nobis in exſilio* aetatem agere: potuiſtis *alienas opes* exſpectare, infra *c.* LVIII. nu. 14. ubi alia damus.

Laborare, vigilare. *Vigilare* eſt impigrum & ſollicitum eſſe: ut in illo Attii apud Cic. pro Planc. *c.* XXIV. Vigilandum *eſt ſemper: multae inſidiae ſunt bonis*. Sic ipſe Cicero pro Sext. *c.* XLVII. alibi. Sic eſt in formula *vigila!* ut ſupra *cap.* XX. nu. 14. *Expergiſcimini!* hinc *cap.* XXVII. nu.2. *dies noctesque feſtinare*, vigilare, *neque inſomniis, neque labore fatigari*. ubi, ne quis exiſtimet proprie tantum accipiendum eſſe tum ea, quae adhaerent; tum mos ille Criſpi efficit, quem indicavi ad *c.* XXXI. n.8. *cap.* LII. nu. 29. vigilando *atque agendo proſpera omnia cedunt*.

Negotiis amicorum intentus. Guelf. 9. *labore*

Digitized by Google

amicorum intentus, ſua neglegere; nihil denegare, quod dono di-
gnum eſſet; ſibi magnum imperium, exercitum, novum bellum
exoptabat, ubi virtus eniteſcere poſſet. At Catoni ſtudium mo- 5
deſtiae, decoris, ſed maxume ſeveritatis erat. Non divitiis cum 6
divite, neque factione cum factioſo; ſed cum ſtrenuo virtute, cum
mode-

bore in amicorum intentus, ſine voce *negotiis*; II. *intentum:* ſcilicet quia putaverat, hoc etiam membrum a Verbis *in animum induxerat* pendere, cum tamen media diſtinctione ſeparetur. vide Jug. *c.* XXXIII. n. 2. LXXVII. n. I. mox *neglegere* ſcribunt Baſil. I. Fabric. I. Incert. 2. Senat. I. Guelf. I. & 3.

QUOD DONO DIGNUM ESSET. Guelf. 5. & 10. *quod* bono *dignum eſſet*, arctiore ſententia; altera latior & elegantior. nempe in donis non tantum aeſtimandae perſonae & qui dat, & qui accipit, ſi dona honeſta atque decora eſſe debeant, de quo egregia Seneca II. Benef. *c.* XV. XVI. XVII. ſed & ipſa dona dignitatem ſuam habeant, neceſſe eſt. Sint neceſſaria, utilia, opportuna, non vulgaria: nec erunt ſine honore, de quo Idem I. Ben. *cap.* XI. XII. ſeqq. Hoc autem genus beneficentiae in opera, induſtria, auctoritate, imperio ſaepe verſatur, quam Cicero honeſtiorem ac ſplendidiorem, viroque forti atque claro magis dignam judicat, quam eam quae fit ex arca, II. Offic. *cap.* XV. Idem dignum *viribus meis*, *dignum conſulatu meo*, alia dixit. adde Jug. *cap.* XI. num. I.

SIBI MAGNUM IMPERIUM. Lucan. I. *v.* 125. de illo: impatiens loci ſortuna ſecundi: *Nec quemquam jam ferre poteſt Caeſarve priorem Pompeiusve parem*. VII. *v.* 239. *Aeger quippe morae flagransque cupidine* regni. adde Flor. IV. *c.* II. num. 38. III. *c.* X. num. 16. Plin. VII. *cap.* XXV.

NOVUM BELLUM EXOPTABAT. Non ſolita iſta bella, ſicuti nec ſolito Romae imperio contentus erat. *Novum* eſt, quod antea non fuit, ſingulare: Sic *cap.* LI. n. 18. *novum conſilium*. *c.* IV. n. 4. *ſceleris atque periculi* novitate *inprimis memorabile*. ubi dixi. Plin. I. epiſt. XII. extr. *Proinde adhibe ſolatia mihi: non haec, Senex erat, infirmus erat; ſed* nova *aliqua*, *ſed magna*, *quae audierim numquam*, *legerim numquam*. Horat. III. Od. XXV. *v.* 3. *quos agor in ſpecus Velox mente* nova? ubi Acron: *mente* nova, i.e. inſolita, *attonita*. Et ſic diſtinguunt *novum* a *recenti*, quod illud nunc primum habeamus, hoc nuper: & *recens* eſſe poſſit, quod *novum* non eſt, Manut. ad Cicer. XI. Fam. Epiſt. XXI.

UBI VIRTUS ENITESCERE POSSET. Incert. I. Guelf. 8. *virtus ejus*, qualia lutulenta damno ad *c.* LI. n. 8. Guelf. 9. *niteſcere* primum, quod in vulgatam bene refictum eſt. Livius I. *cap.* XLII. *In eo bello & virtus*, *& fortuna* enituit *Tullii*. Juſtin. XXXI. *c.* III. *cujus in eo bello tanta* virtus enituit. Plin. Paneg. *c.* IV. Enituit *aliquis in bello*, *ſed* obſolevit *in pace*. Seneca Epiſt. XCIV. *Quid C. Caeſarem in ſua fata pariter ac publica immiſit? gloria & ambitio*, *& nullus ſupra ceteros* eminendi *modus*. *Unum ante ſe ferre non potuit*, *cum Reſp. duos ſupra ſe ferret*.

5. DECORIS. Ejus, quod ſedecebat, officiorum ſuorum & honeſti. Vide ad Jug. *c.* III. extr.

6. NON DIVITIIS CUM DIVITE - CERTABAT. Incerti, Franc. Struv. Guelf. 7. 8. 9. immittunt Praepoſitionem *de*. *Non* de *divitiis* &c. eamque iterant quidam mox *de factione*, *de virtute*, *de abſtinentia*. ſicuti ſupra *c.* IX. n. 2. *cives cum civibus* de *virtute certabant*. Sed omittit eam Jug. *c.* IV. n. 6. *quis eſt*, *quin* divitiis *&* ſumtibus, *non* probitate, *neque* induſtria *cum majoribus ſuis* contendat. Cicer. Phil. X. *cap.* V. *Erat ei ſpes una in C. Antonio*, *qui duorum fratrum aetatibus medius interjectus*, vitiis *cum utroque* certabat.

NON FACTIONE CUM FACTIOSO. *Factionem* Gloſſae MSS. exponunt *conſpirationem*. Dicitur nempe de iis, qui ſibi multos adjungunt, per quos quidlibet efficiant. C. Nepos Attic. *c.* VIII. *Appellatus eſt*, *ut ejus rei princeps eſſe vellet*. *At ille*, *qui officia amicis praeſtanda ſine* factione *exiſtimaret*, *ſemperque ſe a talibus conſiliis removiſſet*, cet. Plautus Trin. A. II. Sc. IV. *v.* 89. *Dei divites ſunt*, *Deos decent opulentiae &* factiones.

CUM MODESTO, PUDORE. Franc. *cum mod. pudicitia*; ſed recte *pudor* modeſto additur, cum ſit moderatio in cupiditatibus. vide ſupra ad *c.* III. n. 3.

ESSE, QUAM VIDERI BONUS MALEBAT. Locum Aeſchyli Sept. contra Theb. *v.* 598. unde deſumta ſententia & verba, & Manutius, & Waſſius adſcripſere; quem & Jo. Tzetzes & Plutarchus in Ariſtide pag. 320. produxerat:

Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.

modeſto pudore, cum innocente abſtinentia certabat; eſſe, quam videri, bonus malebat; ita quo minus gloriam petebat, eo magis ſequebatur.

. CAP.

Idem de Catone Vellej. II. *c.* XXXV. Horat. I. epiſt. XVI. *v.* 16. *Tu recte vivis, ſi curas* eſſe, *quod audis*. & Socrates *eam viam ad gloriam proximam & quaſi compendiariam eſſe dixit, ſi quis id ageret, ut qualis haberi vellet, talis eſſet*, Cicer. II. Offic. *c.* VII. & Valer. Max. VII. *c.* II. extern. 3. Confer Senec. I. de Clem. *cap.* I. Ariſtotel. I. Rhetor. *c.* VII. num. 60. ſeqq.

EO MAGIS ILLUM AOSEQUEBATUR. Sicquiquidem Gruterus ex quatuor ſuis Codd. ſicque ex noſtris Fabric. I. a manu ſecunda, Academ. Guelſ. I. 2. 5. & Senat. I. & id quidem multo melius eſt, quam quae olim libros obſederat lectio: *eo magis* illam *adſequebatur*: etſi illa in omnibus reliquis & ed. vet. praeter eos, quos nominabimus, ſeſe offerat. Quid vero eſſet *non petebat gloriam*, & *adſequebatur gloriam*? idem fere ac *non petebat*, & *petebat*: cum nimirum *adſequi* ſtudium & laborem habeat conjuncta. Sed nec Gruteriana vera eſt. Poterat alius quis dicere *Gloria* adſequebatur *Catonem*, ut Cicero, *Senectus nos adſequitur*: poterat *conſequebatur*, ut Curtius: *Effugit mortem, quisquis contemſerit, timidiſſimum quemque* conſequitur: Sed Salluſtius numquam de rebus, quas petimus, dixit, quod *illae nos adſequantur*, cum adipiſcimur. Nec alius umquam, quod ſciam, oppoſuit *non petere rem*, & *res adſequitur*. Sed recte & ſcite opponuntur *non petere rem*, & *ſequitur res*: ſicuti *fugere*, *ſequi*; *cedere*, *inſtare*, alia. Igitur cum Manutius indicaverit, alios Codd. habere *eo magis ſequebatur*: eam inprimis lectionem revocandam exiſtimavi. Pronomen nempe *illum* non fuit in Merſeburgenſi MS. nec in Palatinis 8. & 9. nec eſt in Guelſ. 6. pro quo forte primitus II. habuit *illos*; ſed Remenſ. I. ejus loco habet *gloriam*. Pronomen videbis recte abjici, ſi conferas ſupra *c.* XXI. extr. & Jug. *c.* LXII. num. 3. *Sequi* autem amat Salluſtius. Sic ſupra *c.* XII. num. I. *poſtquam divitiae honori eſſe coepere, & eas gloria imperium potentia* ſequebatur. *c.* III. num. 2. *tamen etſi haudquaquam par gloria* ſequatur *ſcriptorem & auctorem rerum*. Plinius autem idem propugnat, qui aemulatur Salluſtium I. Epiſt. VII. n. 14. Sequi *enim gloria, non adpeti debet; nec ſi caſu aliquo non* ſequatur, *idcirco quod gloriam non meruit minus pulchrum eſt*. Eſt autem hoc verbum proprium ei rei, quae ſine labore ſeſe accommodat: quo nihil hoc loco aptius fingi, nec magis proprium a Criſpo noſtro dari poterat. Ovid. XI. Metam. *v.* 326.

> *Lingua tacet, nec vox* tentata*que verba*
> ſequuntur.

Quinctil. II. *c.* XIV. princ. *Sed non omnia nos ducentes ex Graeco* ſequuntur. Curt. V. *cap.* I. n. 8. *omnia* ſequi *armatos*. Dictys II. *cap.* XXI. *uti facta geſtaque eorum laus potius quam culpa* ſequeretur. Seneca Epiſt. CVI. *Neminem res* ſequuntur: *ipſi illas* amplexantur *& argumentum eſſe felicitatis occupationem putant*. Aliis verbis, ſed idem confirmantibus, Claudian. Conſ. Manlii *verſ.* 7. *Attamen* invitam (virtutem) *blande* veſtigat, *& ultro* Ambit *bonos*. Plaut. Trin. Act. III. Sc. I. *verſ.* 37. *Tute pone te latebis facile, ne* inveniat *te honor*. Haec tibi concinnam in Criſpo ſententiam, ſententiaeque reſpondentia verba dabunt. Alterum ſolummodo agnoſcas in Paullino Petroc. III. Vit. Mart. *verſ.* 417.

> *Corde humilis mente excellens, venerandus utroque*
> *Dum laudem* fugiendo capis, *vitando mereris*.

qui nihil moratur. adde Fr. Juretum & C. Barthium ad Ejusdem Libr. IV. *v.* 672.

CAP.

CAP. LV.

LVIII.

POſtquam, ut dixi, Senatus in Catonis ſententiam diſceſſit, Conſul 1
optumum factum ratus, noctem, quae inſtabat, antecapere, ne
quid eo ſpatio novaretur, Triumviros, quae ſupplicium poſtula-
bat, parare jubet: ipſe, diſpoſitis praeſidiis, Lentulum in car- 2
cerem

CAP. LV. 1. IN CATONIS SENTENTIAM DISCESSIT. Diſceſſione facta, & Senatus decreto adprobavit. vide c. L. n. 5. & LIII. num. 1. praeterea Budaeum ad Pandect. p. 57. & Briſſon. II. Form. p. 184.

OPTUMUM FACTU RATUS. Struv. Academ. Guelf. 6. 8. 10. & 12. *optumum factum*, uti ſupra c. XXXII. n. 2. ubi vide.

NOCTEM, QUAE INSTABAT, ANTECAPERE. Guelf. 8. 9. 10. *nocte, quae inſtabat. noctem antecapere*, uti *tempus*, alia *antecapere*. vide ad c. XXXI. n. 1.

NE QUID EO SPATIO NOVARETUR. Ab ſociis damnatorum, popularibus Conjurationis. *Novare* in rebus periculoſis & tumultuoſis dicitur. dictum ad c. XXXIX. n. 3.

TRIUMVIROS. Capitales, quibus cura carceris & ſuppliciorum demandata erat. Pomponius leg. 2. §. 30. de Orig. Jur. *Eodem tempore & Quatuorviri, qui curam viarum gererent: & Triumviri monetales, aeris, argenti, auri flatores: & Triumviri capitales, qui carceris cuſtodiam haberent: ut, cum animadverti oporteret, interventu eorum fieret, conſtituti ſunt*. Livius XXXII. c. XXVI. *Et Triumviri carceris Latomiarum intentiorem curam habere juſſi*. Curam nempe habebant per cuſtodes, ſervos, lictores & carnifices ſuos, quod Valer. Max. V. *cap.* IV. num. 7. probat. Lege de his plura apud Raevard. II. Var. c. XVIII. Lipſium ad Tacit. V. Ann. c. IX. Alexandr. ab Alex. III. Gen. D. *cap.* XVI. pag. 742. ibique Tiraquellum.

QUAE AD SUPPLICIUM POSTULABAT. Eſt quidem Praepoſitio *ad* etiam in noſtris pleriſque omnibus; eraſa tamen jam olim in Baſil. 1. & Fabric. 2. nec habuit aliquando eam Guelf. 3. 10. neque Senator. 2. & Heuſſianus. quatuor addunt *ea, quae*; praeterea Fabric. 1. *poſtulant*; Incert. 1. & Guelf. 11. *poſtulabant*. Malui Praepoſitionem cum Carrione ejusque ſectatoribus abjicere, quam ſenſum obſcurum relinquere, aut cum Grutero eo procedere, ut putem, *Triumviros ſupplicium parare jubet*, ab auctore ſolum ſcriptum eſſe. Inprimis cum paullo rarior imperitis monachis latinitas *ſupplicium poſtulat* huic loco morbo fuiſſe videatur. Sed ſic Jugurth. c. LXXXV. num. 44. *quoniam illis, quantum mores mei non illorum flagitia poſcebant, reſpondi*. *cap.* XVII. princ. res poſtulare *videtur*. ſic Cicero *cauſſa poſtulat* &c. Poſtulabat autem ſupplicium praeparationem *Tulliani, carnificis, laqueorum*. Si Gruterus haec omnia *quae ad ſupplicium poſtulabat* pro non Salluſtianis declaraſſet, ſpecioſius certe erraſſet. talia enim alibi librarii verbo *parare* adlevere. Jug. c. LX. n. 1.

2. LENTULUM IN CARCEREM DEDUCIT. Fabric. 1. & Guelf. 6. *in carcere:* de quo ſupra ad c. LXII. extr. hic etiam *deduxit*, ut ſupra in libris veteribus variatum c. XLVI. num. 5. Sed Guelf. 5. *ducit*, quomodo Commelinianus. vide c. LVII. n. 1. *ducere* autem & *deducere* etiam apud Juſtin. II. c. III. num. 24. confunduntur. In carcere autem qui alicujus nominis aut dignitatis eſſent necabantur. Tacit. III. Ann. *cap.* LI. *ductusque in carcerem Priſcus ac ſtatim exanimatus*. cum nota Vertranii. in homines humilioris fortunae palam animadverſum. Idem I. Hiſtor. *cap.* XLVI. *In Marcianum Icelum, ut in libertum, palam animadverſum*. & quae ibi idem Vertranius & Savilius. Hic vero etiam propter participes conjurationis occultum ſupplicium erat neceſſarium. Plutarch. in Cicer. p. 871.

IDEM FIT CETERIS PER PRAETORES. Baſil. 3. & Incert. 2. *in ceteris*; Struv. Incert. 1. Fabric. 2. Franc. Guelf. 7. & 8. *de ceteris*. *fit ceteris* eſt, ceteri itidem per Praetores *deducuntur* in carcerem. Illud nempe Verbum, ut in Nominibus *alius*, & quaedam alia, ita comparatum eſt, ut jam poſitum Verbum ſenſu referat. vide Cicer. Bruto c. LI. idem adnotavimus ad Ei. III. epiſt. VII. num. 4. *Primum cum ad me aditum eſſet ab iis, qui dicerent a ſe intolerabilia* tributa exigi; *quid habuit iniquitatis me ſcribere, ne* facerent *ante, quam ego rem cauſſamque cognoſſem*. Celſus Praefat. p. 9. *quod, qui diverſa de his ſenſerint, ad eamdem tamen ſanitatem homines perduxerint. Id enim* feciſſe, *quia non ab obſcuris cauſſis* cet. Noſter *cap.* LX. num. 1. *cohortes paullatim incedere jubet*: idem facit *hoſtium exercitus*. Caeſar II. Civ. cap. XXVII. *Varus poſtero die*

3 cerem deducit : idem fit ceteris per Praetores. Eſt locus in carcere, quod Tullianum adpellatur, ubi paullulum eſcenderis ad laevam, circiter duodecim pedes humi depreſſus. Eum muniunt undique pa-

mane legiones ex caſtris educit : facit idem *Curio*.

3. CARCERE, QUOD TULLIANUM ADPELLATUR. Fabric. 1. *qui Tullianum adp.* contra ceteros omnes & Grammaticos, qui hoc maxime exemplo utuntur, quando Pronomen Genere eum ſequenti Nomine conſpirare docent. In Guelf. 1. & Struviano addita eſt Gloſſa : *Sciendum, quoties praemittimus nomen cujuslibet generis, & interpoſito pronomine (ſive Relativo* addit Struv.) *ſequitur proprium nomen generis alterius, quod medium illud Pronomen ſequitur proprii nominis genus, ut Saluſtius h.c :* Eſt in carcere locus, quod T. *Ecce proprio junxit, non appellativo. Tullianum enim proprium eſt ; Carcer appellativum. Si autem utraque nomina appellativa fuerint, licenter cui volumus reſpondemus.* quae eſt deſcripta ex Servio ad Aeneid. 1. *v.* 163. & in Struviano maxime quaedam ab edito Servio mutant. Sic Livius XXVI. *c.* XXVIII. Exercitus *eis duo decreti*, quae *in Etruria Galliaque eſſent (eae quatuor erant)* legiones. adde ſupra *c.* XX. num. 4. Pompejus ad Cicer. VIII. ad Attic. *Ex quibus tamen non amplius quatuordecim cohortes contrahere potui*, quod *Brundiſium* praeſidium *miſi*. Liv. XXXII. *cap.* XXX. *mittendo in vicos Cenomanorum* Brixiamque, quod *caput gentis erat*. Eodem pertinet Quinctil. V. Inſtit. *cap.* IX. *popularitas ſignum eſt* exiſtimatum. Cicer. pro Sext. *c.* XLII. *Tum* domicilia *conjuncta*, quas *urbes dicimus*. Sed ipſum etiam Verbum poſtremo Nomini eleganter conformatur, de quo ad Jug. *c.* XVIII. num. 11. *poſſedere ea* loca, quae *proxime Carthaginem Numidia* adpellatur. *Tullianum* nomen accepit ab Servio Tullio, qui carcere ab Anco Martio extructo ampliorem atque munitiorem reddidit. Varro IV. de L. L. *Carcer, a coercendo, quod exire prohibentur. In hoc pars, quae ſub terra*, Tullianum. *ideo quod additum a Tullio rege*. Erat ſub radicibus Capitolii, foro imminens. Pomp. Laetus de antiquit. urb. Rom. Nardin. Rom. Vet. V. *cap.* XII. Rycqu. de Capit. *cap.* XLV. Similem fere hypotypoſin Carceris vide apud Prudent. Paſſ. V. *v.* 241.

UBI PAULLULUM ESCENDERIS *ad laevam*. Sic Palmerius conjecit ſcribendum eſſe, cum vulgo legerent *aſcenderis*, quomodo & plerique noſtri MSS. Sed Baſil. 3. Remenſes, Senat. 2. Franc. Incert. 1. & Guelf. 12. *deſcenderis*, quod Grutero propterea placuerit, quia ſequitur *demiſſus*, item *depreſſus*. id quidem fruſtra: cum, antequam ad depreſſum illum locum veneris, *eſcendendum* paullulum eſſe, Criſpus ſcripſerit. Mihi vero hoc loco neque *aſcenſum*, neque *deſcenſum* verbum notare videtur, ſed *progreſſum* propria ſua notione, ita ut in plano incedere poſſis. vide Diſſert. II. de Uſu Orthogr. Lat. *c.* III. §. VII. num. 10. Habes id verbum etiam Jug. *c.* XCIII. num. 5. & XCVII. n. 5. pro *adſcendere:* neque vero, ſi eam hic etiam malueris notionem, cum locus permittat, multum repugnabo. Saepe vero *aſcendere, deſcendere, eſcendere* confuſa ſunt : & Muretus, Carrio, Scioppius, Palmerius, Gronovius, qui poſtremum nobis in Plauto, Varrone, Livio, Cicerone aliisque reſtituerunt, ex prioribus fere eruere debuerunt. Vide inprimis Gronov. ad Liv. II. *c.* XXVIII. XXXIV. *cap.* XXVIII. XLV. *cap.* 1. & Pareum Lex. Crit. Plaut. adde Graevium ad Sueton. Caeſarienſ. *cap.* LXI. Daviſium ad Caeſar. VII. Gall. *cap.* VXXII.

CIRCITER XII. PEDES HUMI DEPRESSUS. *Circiter* non eſt in Fabric. 2. & 1. in margine, & prima tamen manu, habet. Guelf. 1. *duocim pedes*, lapſu manifeſto. *Humi* intelligunt *in ſolum humi*, ſicut Ovidius : *Proſternit* humi *juvenem*. & *cum vellet* terrae *procumbere*, Sanctius IV. Min. *c.* IV. voce *Solum*. Boetius 1. Proſ. 1. *His ille chorus increpitus, dejecit* humi *moeſtior vultum*. adde Jug. *c.* XLVIII. n. 3. Hinc & *barathrum* nominatus. vide Fabri Semeſtr. II. *c.* VII. & *inferior carcer* Livio.

4. EUM MUNIUNT UNDIQUE PARIETES. Gu. 6. delet *eum*. *Parietes* ligneos, nempe *roboreos* fuiſſe conjicias, quia ea pars carceris *Robur* vocata, & Feſtus alludit pag. 451. *Robur in carcere dicitur is locus, quo praecipitatur maleficorum genus, quod ante arcis robuſteis includebatur*, cum Plauto Curcul. Act. V. Sc. III. *v.* 14. *at ego vos ambo in* robuſto *carcere Ut pereatis*. adde Lipſium in Tacit. IV. Ann. *c.* XXIX.

ATQUE INSUPER CAMERA. Sic Codd. Sed Salmaſius, Heinſius, Gudius, Burmannus, viri doctiſſimi *camara* ſcribendum eſſe cenſent. & ſic Gloſſae : *Camara, teſtudo*. vide Heinſ. ad Petron. *c.* XL. Burmann. ad Ei. *cap.* XXX. certe vetuſtiſſimos Codd. ita expreſſiſſe teſtantur : quemadmodum Cod. Salmaſii pervetuſtus Sueton. Aug. *c.* XC. *concamaratum locum*

per

parietes, atque inſuper camera, lapideis fornicibus vincta: ſed incultu, tenebris, odore foeda atque terribilis ejus facies eſt. In eum locum

per *a* exhibet. Graeci *καμάρας* dicunt: Sed Latini *a* & *e* permutant, quod pluribus alibi docuimus: & Chariſius I. p. 43. utramque ſcripturam agnoſcit. Deſcribit curva haec tecta Vitruvius VII. *c.* III.

Lapideis fornicibus vincta. In plerisque ſcriptis vel *vincla*, vel *juncla* legere poſſes, quia *vincta* ſcribunt per *u*; recentiores eorum, qui *v* adſciverunt, perſpicue *vincta*. attamen Incert. I. & Guelf. 3. ac 12. clare *juncta*. Sic apud Virg. III. Eclog. *v.* 25. *aut unquam tibi fiſtula cera* Juncta *fuit*. in quibusdam & Romano codice eſſe *vincta*, teſtatur Pierius: cum tamen ab initio verſus vox ſcribatur. Plura loca, ubi *junctus* & *vinctus* promiſcue ſcribuntur, dabunt, quos citat Drackenb. ad Sil. VIII. *v.* 487. *vincta* dixit, ut Cato de R. R. *c.* XXXIX. *d lia* plumbo vincito; *vel materie quernea, viri ſicca alligato. Fornices* enim ſunt arcus, qui ſuſtinent *cameram*, contignationis vice. Auct. B. Alexandr. *c.* I. *nam incendio fere tuta eſt Alexandria, quod ſine contignatione ac materia ſunt aedificia & ſtructuris atque* fornicibus *continentur.*

Sed incultu. Sic Nazar. ac Commelinianus apud Gruterum; ex noſtris Baſileenſes 2. & 3. uterque Senatorius, Guelferbytani I. & 5. & antequam corrumperetur, etiam 2. Ceteri *inculta*. Antiquum vocabulum *incultus* pro ſqualore, ut aliis locis pluribus: & quod ſupra *cap.* LII. num. 13. *loca tetra*, inculta, *foeda atque formidoloſa habere* legiſſent, librariis impoſuit. De hoc vide *cap.* XXXIX. extr. de illo Jugurth. *cap.* II. num. 4. ubi ſimiliter Criſpus: incultu *atque ſecordia torpeſcere ſinunt*. Pro vulgata Prudent. Paſſ. II. *v.* 180. *Stabant catervae pauperum*, inculta viſu *examina.*

Tenebris, odore. Idem Prudent. II. in Symmach. *v.* 833. *ſed intrat Carceris & rimas, & taetra foramina clauſi* Stercoris, & ſpurcam redolenti *in fornice cellam*. *Facies* de loco ſupra *c.* XXXI. n. I. Franc. *facies erat.*

5. Postquam demissus est Lentulus. Vinar. 2. Fabric. 2. Franc. Academ. Baſil. 2. Remenſes, Incert. I. Guelf. I. 2. 4. 5. 8. 9. 10. & ed. vet. *dimiſſus*. quatuor & plures omittunt Verbum Subſtantivum, quod jam ab editis aliquot exulat. *demiſſus* etiam Livius XXXIV. *cap.* XLIV. extr. *Pleminius in inferiorem* demiſſus *carcerem necatusque.*

Vindices rerum capitalium, quibus praeceptum erat. Remenſes, Senat. I. Baſil. Incert. 2. Guelf. 6. 8. 9. & Franc. *indices rerum cap.* & ſic reſtitutum pro *vindices* etiam in Guelf. 2. & Fabric. I. Aſt Eccard. *per judices*; Fabric. 2. Guelf. I. & 3. *per indices*; ſine Praepoſitione *judices* exhibent Vinar. 2. Acad. Struv. Senat. 2. Heuſſ. & ed. vet. & has quidem voces *judex* & *vindex* in MSS. ſaepe confundi, docuit, qui talia ſtudioſe collegit, Arn. Drackenborch. ad Sil. II. *v.* 456. Grutero mire videntur feriata haec *quibus praeceptum erat*: mihi vero iſta *vindices rerum capitalium*, quae ex Gloſſa ſupra voci *Triumviros* adſcripta huc infarta ſunt. Hi enim intelligendi ſunt, & intelligunt interpretes, etiamſi notum ſit per carnifices id, quod auctor narrat, perfectum eſſe: Eo nempe ſenſu, quo *Tribuni* apud Livium VI. Manlium de ſaxo *praecipitant*: quo Lucas Act. *c.* XXII. com. 25. *ὁ χιλίαρχος προέτεινεν αὐτὸν τοῖς ἱμᾶσιν.* & Treb. Pollio Gallien. *cap.* XII. *Surripi ad Leonem venditorem* (Gallienus) *juſſit: deinde e cavea caponem* emittit. fruſtra ibi corrigit Salmaſius *emitti*. Sic Jugurtha apud Noſtrum *cap.* XXVI. extr. *interficit*, juſſu & imperio. Cum itaque *Triumvirorum* modo mentionem fecit, & ejusmodi extenſiones ſermonis mire vitet Criſpus, vide Jug. *c.* LXIX. extr. numquam mihi perſuadere potui tres iſtas voces ab Salluſtii manu profectas. Nec Plutarch. Cicer. pag. 871. plura, quam *παρέδωκε τὸν Λέντλον τῷ δημίῳ, καὶ προσέταξεν ἀνελεῖν*. Eas proinde expunxi, & ſimpliciter intelligo *illi*, quibus praeceptum erat. Parva res, ſed quae & alibi librarios abſtraxit; hic eo facilius, quod elegantem Gloſſam in margine viderent. Curt. III. *c.* II. num. 19. *Haec vociferantem*, quibus *erat imperatum*, jugulant. Dictys V. *c.* IV. *At lucis initio*, quibus *imperatum erat*, *ad naves veniunt*. adde ſupra *cap.* XVII. num. 6. XIII. num. I. LI. num. 4. & infra *c.* LVIII. num. 17.

Laqueo gulam fregere. Guelf. I. & 3. *frangere*; 6. *gulam ipſius*; 8. *gullam*. *Gulam frangere* pro *ſtrangulare*. Lucan. II. *v.* 154. *Hic* laqueo *fauces eliſaque guttura* fregit. Prudent. Pſychom. *v.* 590. *obliſo & gutture* frangi *Exſanguem ſiccamque* gulam. Idem Paſſ. X. *v.* 1103. *Succedet illis* ſtrangulatrix *faucium*. *v.* 1106. *Dixit, foroque protrahi juſſit virum, Trudi in tenebras noxialis carceris: Elidit illic* ſune collum *martyris Lictor nefandus*. Pacatus Paneg. Theod. *c.* XXVIII. *alteri manibus Satellitum Britannorum* gula *domi* fracta. Hinc Lactant. de

locum poſtquam demiſſus Lentulus, quibus praeceptum erat, laqueo
6 gulam fregere. Ita ille patricius, ex clariſſuma gente Corneliorum, qui conſulare imperium Romae habuerat, dignum moribus factiſque ſuis exitium vitae invenit. De Cethego, Statilio, Gabinio, Coepario eodem modo ſupplicium ſumtum.

CAP.

mort. Perſec. *c.* xxx. extr. *Eliſo & fracto ſuperbiſſimo* gutture. Cicero in Vatin. *c.* xi. fregeris *ne in carcere cervices ipſi illi Vettio?* Julius Firmicus i. *c.* iii. *Scipio -- acerbo mortis cruciatu & nefariis* frangentium gulam *manibus oppreſſus, privata quodammodo animadverſione confectus eſt*.

Ita ille patricius. Incert. 2. & Guelf. 7. *Itaque*; Baſil. 2. *Ita & ille*. *Ita* frequenter apud Salluſtium in concluſione & judicio. vide *c.* viii. num. 4. Jug. *c.* xxxi. num. 14. Lactantius l. c. Ita *ille Romani nominis maximus imperator ------- vitam deteſtabilem turpi & ignominioſa morte finivit*. Sulpic. Cicer. iv. ep. xii. n. 6. Ita *vir clariſſimus ab homine teterrimo acerbiſſima morte eſt adfectus*. Solent vero ita immorari *morti* clarorum virorum, & quaſi elogio ornare, quod Seneca Suaſor. vi. de hiſtoricis obſervavit. Curt. vii. *c.* ii. num. 33. *Hic exitus Parmenionis fuit, militiae domique clari viri*. ubi multa Freinshemius. Corn. Nep. Eumen. *c.* xiii. *Sic Eumenes --- talem habuit exitum vitae*. Id. Datam. extr. Ita *vir, qui multos conſilio, neminem perfidia ceperat, ſimulata captus eſt amicitia*. & ille paſſim. Herodian. iii. *cap.* xii. extr. *Τούτῳ μὲν δὴ τῷ τέλει Πλαυτιανὸς ἐχρήσατο*.

Ex clariſſuma gente Corneliorum. De patriciis, non plebeiis *Corneliis* loquitur, quae gens in novem ſe diſtinxit familias & magna nomina tulit. Glandorp. Onomaſt. p. 253. Avum hujus Lentuli multis laudibus extollit Cicer. in Catil. adde ſupra. *c.* xlvii. n. 2.

Consulare imperium R. habuerat. Imitatur Tacit. xiii. Ann. *c.* lii. *qui Proconſulare imperium illic habuerunt*. Boetius etiam *conſulare imperium* loco ſupra ad *c.* vi. n. 7. adſcripto. Seneca i. Controv. ii. p. 94. Summum imperium, *conſules cedent tibi*.

Dignum moribus. Lamprid. in Commodo *c.* vi. *Sed & Cleandro* dignus *tandem vitae finis impoſitus*. Apulej. ix. Metam. p. 147. *Et ille quidem* dignum *virtutibus ſuis vitae terminum poſuit*. Joannes Saliſb. ii. Nug. Cur. *c.* xxvii. *Vitam ergo* digno *finivit ſupplicio*.

Exitium vitae invenit. Sic a prima manu Fabr. 1. & 2. ſic Baſil. 1. & 2. Vin. 2. Struv. Eccard. Senat. 1. Heuſſ. Guelf. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. & ed. vet. Ceteri *exitum vitae*, quomodo Nepos, Vellejus, Cic. vi. ep. iv. n. 12. *Si jam vocer ad* exitum *vitae*. ubi vide. Livius xxxix. *c.* li. princ. *Hic vitae* exitus *fuit Annibalis*. Plinius, Juſtinus, ac ſaepiſſime Valer. Maximus & Tacitus *exitum* praeciſe, de fine vitae. Nec aliter legit Jo. Saliſber. i. Nug. *c.* iv. *Cum proceres noſtri beſtialem ſaepe* invenerint exitum vitae, *qui, dum licuit, beſtialiter vixerunt*. *Exitum mortis* quod Dictys dixit, habet etiam Zeno Veron. Serm. xii. *qui ut inter duo elementa pervenit, ibidem praeſentariae* exitum mortis *expavit*. Sed *exire* etiam abſolute pro *mori* dici, obſervavit Holſten. ad Paſſ. Perpetuae & Felicit. p. 155. ſicuti *abire* & *abitio* apud Feſtum alioſque. Chriſtiani denique *tranſitus*, ut S. Caeſar. Hom. ii. extr. *Si nos tam ſanctis operibus dies* tranſitus *noſtri fideliter occupatos invenerit, ſecuri de hac luce migrabimus*. Sed Grutero perplacuit *exitium*. & Feſtus adnotavit veteres *exitium*, pro *exitu* dixiſſe. Varro iv. de L. L. *animae & corporis diſceſſus, quod natis ſit* exitus, *inde* exitium; *ut cum in unum ineunt, initia*. Si *vitae* abjiceretur, quod fecit MS. Eccardianus, melius quadrarent illa Terent. Andr. Act. iii. Sc. v. *v.* 43. *At tibi Di dignum factis* exitium *duint*. Tacit. xiii. Ann. *c.* xvii. *crebris ante* exitium *diebus*. Sulpic. Sever. i. H. S. *c.* li. n. 2. *ibique a filiis interfectus dignum ſe* exitium *tulit*. & ſic apud Valerium ſemper fere in MSS. eſt *exitium*, ubi impreſſi *exitum* praeferunt. Verum ſufficit nobis in Criſpo auctoritas tot veterum librorum.

De Cethego, Statilio cet. Quinque hic nominantur, de quibus ſupplicium ſumtum eſt. Sed Cicero iii. Cat. numerat novem: eos fortaſſe addens, quibus nominatim in Senatu eadem poena decreta eſt. vide ſupra *c.* l. num. 5. nam pro Sulla *c.* xi. aperte cum Noſtro *quinque*, inquit, *hominibus comprehenſis atque confoſſis*. ubi verbum *confoſſis* non aliud mortis genus notat, quam quod Salluſtius indicat, per ea, quae Quinctilian. viii. *c.* ii. docuit. mox Guelf. 10. & alii quatuor *eſt ſumtum*. duo Waſſii vero *eſt* nullo loco habent; quibus adſentio. vide ſupra *c.* xxxiv. extr.

CAP.

CAP. LVI.

LIX.

DUM ea Romae geruntur, Catilina ex omni copia, quam & ipſe adduxerat, & Manlius habuerat, duas legiones inſtituit; 1
cohortes, pro numero militum, complet: deinde, ut quiſque vo- 2
luntarius, aut ex ſociis in caſtra venit, aequaliter diſtribuerat; ac bre-

CAP. LVI. 1. DUM EA ROMAE GERUNTUR. Incert. 1. & Guelf. 7. *Dum haec*; neutrum in contextu Baſil. 1. ſed ſupra verſum voci *Romae* adpictum *haec*. Incert. 2. *Dum ea geruntur Romae*. Forte: *Ea dum Romae geruntur*.

CATILINA EX OMNI COPIA. Multitudine. de militibus numero ſingulari. Virg. II. Aen. *v.* 564. *Reſpicio & quae ſit me circum* copia *luſtro*. Caeſar I. Gall. *cap.* XLVIII. *quos* ex omni copia *ſinguli ſingulos, ſuae ſalutis cauſſa, delegerant*. adde Daviſium ad I. Civ. *c.* XLV. & ad B. Afric. *c.* XXXVIII. Tacit. II. Ann. *c.* LII. *Mazippa levi cum* copia *incendia & caedes circumferret*. Noſter infra *c.* LXI. num. 5. *poſtremo ex omni* copia *neque in praelio, neque in fuga ingenuus captus eſt*. adde Barth. Adverſ. XXI. *c.* XX. In verbis *quam & ipſe adduxerat*, τὸ *&* omittunt quatuor Guelferb. Fabric. 1. Baſil. 2. Incert. 1. Senat. 2. Struv. & Heuſſ. alterum vero ſonantius, & rei aptum, ut *c.* V. num. 1.

DUAS LEGIONES INSTITUIT. Sicuti *officinam, mercatum*, alia *inſtituere* Cicero dixit. Eutrop. VIII. *c.* II. Waſſio laudatus: *in mari rubro claſſem inſtituit*. Metaphraſtes ἐγκατέστησε. adde Jug. *c.* XIV. n. 5.

COHORTES PRO NUMERO MILITUM. Nimirum decem in legione *cohortes* erant; in cohorte tres *manipuli*; in manipulo duae *centuriae*. Et hae partes propter ordinem ſemper ſunt ſervatae; numerus autem virorum in eis vel auctus, vel imminutus, prout militum copia ſuppetebat. Hoc eſt, quod Salluſtius ſcribit, *pro numero militum*, ſicut ſupra *pro periculo c.* XXX. n. 5. vide Stewech. ad Veget. II. *c.* VI. Lipſ. II. de Milit. R. Dial. IV. Schelium in Hygin. & Polybium. *militum* eleganter omittit Eccardianus.

COMPLET. Fabric. 2. *complevit*. Juſtin. V. *c.* VI. *Armantur tamen ſenes, aut impubeves pueri, & numerus militum, ſine exercitus robore, expletur*. Lucanus I. *v.* 305. implentur *valido tirone cohortes*.

2. UT QUISQUE VOLUNTARIUS. Peſſime Guelſ. 6. *ut quiſquam voluptarius*. *Voluntarii* erant, qui emeritis ſtipendiis per aetatem ad militandum non cogebantur, aut in delectu ſcripti non erant, ſua autem voluntate militiae ſeſe dabant. Priores Criſpus intelligit, qui hac in re plane ad morem militiae Romanorum ordinariae de copiis Catilinae loquitur, ut *c.* LIX. num. 3. Livius XXVII. *c.* XLVI. *Ceterum in ipſo itinere auctum* voluntariis *agmen erat; offerentibus ſeſe ultro &* veteribus militibus *perfunctis jam militia; &* juvenibus, *quos certatim nomina dantes, ſi quorum corporis ſpecies roburque virium aptum militiae videbatur, conſcripſerat*. Idem XXXVII. *c.* IV. *Ad quinque millia* voluntariorum *ex Romanis ſociiſque, qui* emerita ſtipendia *ſub imperatore P. Africano habebant, praeſto fuere exeunti conſuli*. Cauſſa, qua bellum ſumerent, ſaepe amor belli atque ducis, vide ſupra *c.* XXXVII. num. 6. ſaepe etiam inopia. Tacit. IV. Ann. *c.* IV. voluntarium *militem deeſſe; ac ſi ſuppeditet, non eadem virtute ac modeſtia agere, quia plerumque* inopes *ac* vagi *ſponte militiam ſumant*. adde Cic. XII. ep. XV. num. 16. & XV. ep. IV. n. 4. Ab his diverſi ſunt *Volones* Livii XXIII. *c.* XXXII. alibi, qui ſervi erant, bello Punico ſecundo, an *vellent* militare rogati, & in ſacramentum militiae liberati. Macrob. I. Sat. *c.* II. Feſtus p. 596.

AUT EX SOCIIS. In Heuſſiano non eſt *aut*; & Guelf. 9. ab correctore: *aut rogatus ex ſociis*. Nihil muta &, quod modo dixi, de ordinario Romano exercitu cogita, ubi *ſocii* & *auxilia* legionibus addita. *ex ſociis* itaque *Romanis* intellige, non *Conjurationis*, uti Jug. *c.* XLIII. n. 3. alibi. Lege Veget. II. *c.* II. & Lipſium I. de Mil. R. Dial. VII.

IN CASTRA VENERAT. Fabricianus uterque *venit*, quod propter *diſtribuerat* mutarunt, quandoquidem in Baſil. 3. & Remenſ. 1. *eſt diſtribuit*, qui alio modo, cum in ſuis libris ſine dubio *venit* legiſſent, ſuccurrere vulgari opinioni voluerunt. Confer *c.* XXX. V. n. 1. & *c.* XII. num. 1.

AEQUALITER DISTRIBUERAT. Per cohortes duarum legionum diſpertiverat, ut ſuum quaeque centuria robur haberet, & a voluntariis & ſociis aequalem numerum acciperet. Alioquin auxilia non admixta legionibus, ſed ſepa-

brevi ſpatio legiones numero hominum expleverat; cum initio non
3 amplius duobus millibus habuiſſet. Sed ex omni copia circiter pars
quarta erat militaribus armis inſtructa; ceteri, ut quemque caſus armaverat, ſparos, aut lanceas, alii praeacutas ſudes portabant.

paratim ducta ſub ſuis ſignis. vide Stewech. ad Veget. II. c. II.

Legiones numero hominum expleverat. Vocem *hominum* delet Remenſ. I. ſicuti n. I. in Eccard. aberat *militum*. Caeſar quidem I. Civ. c. LXXXVIII. numeroque *cohortes* CX. *expleverat*; ſed ibi CX. *numero* junctim intelligere licet. Meo judicio delenda eſſent verba *numero hominum*, cum *explere* per ſe juſtam magnitudinem rei denotet. Livius XXIV. *cap.* XI. *Hic ut numerus legionum* expleretur, *ſex novae legiones erant ſcribendae.* ---- *ut centum quinquaginta longarum navium claſſis eo anno* expleretur. Silius VIII. *v.* 470. *Jamque per Etruſcos* legio completa *manipios.* & ſic Juſtinus. Noſter Jug. *c.* LXXXVII. num. I. *Conſul* expletis legionibus, *cohortibuſque auxiliariis, in agrum fertilem ac praeda onuſtum proficiſcitur.*

Non amplius duobus millibus. Non *plures, quam* duo millia. Caeſar II. Gall. c. VII. extr. *Caſtra* amplius millibus *paſſuum* VIII. *in latitudinem patebant.* adde c. LIX. n. 6.

3. Sed ex omni copia. Francii & Baſil. 3. *Sed ex omnibus copiis*, ex librarii ingenio, qui numero ſingulari *copia* de militibus non dici, autumavit: quemque exempla n. I. prolata aliud docere poſſunt. Sed recte Gruterus tres voces *ex omni copia* ex ſuperioribus repetitas eſſe cenſuit: quod genus errorum perquam late patet. vide ad c. XXXIX. extr.

Militaribus armis instructa. Gu̇elf. 6. *milit. inſtructa armis. juſta arma* vocat Curt. IV. c. XIV. n. 6. *Intuerentur barbarorum inconditum agmen: alium nihil praeter jaculum habere, alium funda ſaxa librare: paucis* juſta arma *eſſe.* Sed forte locus ita concipiendus: *circiter pars quarta armis militaribus inſtructi*: ut Jug. c. LVIII. n. 2. *magna* pars vulnerati, *aut* occiſi. Franc. *armis inſtituta*; ſed editam in margine ſervat.

Ut quemque casus armaverat. *Ut* eſt in membranis noſtris vetuſtioribus, non *uti*; ſed Guelf. 3. *ſicuti*. *Caſus* dicitur *armare*, ut *ſpes impellere*. vide ſupra *capp.* XVIII. & XXVIII. extremis. Tacit. XIV. Ann. *cap.* V. *Contis & remis, &, quae* ſors obtulerat, *navalibus telis conficitur.*

Sparos. *Sparus* Servio ad XI. Aen. *v.* 682. eſt *ruſticum telum, in modum pedis recurvum.* meminit ejus teli etiam Cic. pro Milone *cap.* XXIV. ubi vide Nic. Abram. Apud Liv. XXXIV. c. XV. M. Cato imperator *milites percutit ſparo*, ubi adeundus eſt Marc. Donatus, quem etiam citat Drackenb. ad Sil. III. *v.* 388. Sonus proxime accedit ad id, quod vocamus *ein Speer*. Sed quid proprie fuerit, definire non poſſumus; cum hoc modo conſtet, fuiſſe telum agreſte ac tumultuarium, non militare.

Lanceas. Hiſpanicum verbum atque telum eſſe, Varro docet apud A. Gellium XV. *cap.* XXX. extr. Siſenna apud Nonium Suevis tribuit: *Galli*, inquit, *materibus*, *Suevi* lanceis *configunt*; ſed in vetuſto cod. eſt *Spani*, h. e. *Hiſpani*. Idem: *Sparis ac* lanceis *eminus peterent hoſtes*. Graeci λόγχας vocant, quas Diodor. Sicul. V. tribuit Germanis & Gallis. adde D. Johannem c. XIX. comm. 34. mentio ejus etiam apud Vellej. II. *cap.* LXXX. lege Lipſium Poliorc. IV. Schelium ad Polybium. Anſelmus Medit. de geſt. Dom. *v.* 392. *Corpus quidem mortuum nihil iam ſentiebat; Sed maternum* lancea *pectus transfigebat, Quam fixam in filii latere videbat.*

Praeacutas sudes. Struv. Guelf. 3. 7. & 8. *peracutas*. Caeſar VII. Gall. c. LXXIII. *truncis arborum, aut admodum firmis ramis abſciſis, atque horum dolabratis atque* praeacutis *cacuminibus*. Id. I. Civil. *cap.* XXVII. *foſſas tranſverſas viis praeducit, atque ibi* ſudes *ſtipiteſque* praeacutas *defigit.* *maximis defixis trabibus, atque eis* praeacutis, *praeſepit*. Vet. Schol. ad Stat. Theb. VIII. *v.* 415. *Pali acuti, pro telis*. Nimirum rudibus temporibus in bello ſudibus pugnabant. vide Propert. IV. eleg. I. *v.* 28. Auct. de Or. Gent. R. c. LIII. *cum ſui lapidibus ac* ſudibus *armati, tum etiam veſte aut pellibus, quae eis integumento erant, ſiniſtris manibus involutis, proceſſiſſent.* Poſtea in oppugnationibus aliquis uſus, Caeſar V. Gall. c. XL. ubi *praeuſtae* ſudes, ſunt igne in cacuminibus duratae, Curt. III. c. II. num. 7. Denique in exercitiis bellicis, & ludicris certaminibus pro militaribus armis adhibitae apud Livium XL. *cap.* VI. & IX. ac Senecam Epiſt. LXXXVIII. Ceterum *praeacutas ſudes* habet etiam Joan. Saliſberienſ. II. Nug. *cap.* V. *excogitabant diva ſupplicia, obturantes infelicibus naturales digeſtionum meatus: alii vero*

Digitized by Google

bant. Sed poſtquam Antonius cum exercitu adventabat, Catilina 4
per montis iter facere, ad urbem modo, modo in Galliam verſus
caſtra movere; hoſtibus occaſionem pugnandi non dare. ſperabat
prope diem ſeſe habiturum, ſi Romae ſocii incepta patraviſſent.
Interea ſervitia repudiabat, cujus initio ad eum magnae co- 5
piae

ſtionem meatus: *alii vero* praeacuta ſudes *per eadem verenda adigentes*.

4. PER MONTIS ITER FACERE. Vulgo *ſuper*. Noſter *cap.* LVII. n. 1. *reliquos* per montis aſperos *in agrum Piſtorienſem abducit*. Livius XXXI. *cap.* XXI. per *medios* montes *duxit*. Idem I. *cap.* XLVIII. *elatum e curia in inferiorem partem* per gradus *dejicit*. Phaedrus I. Fab. XII. *v.* 8. Per campum *fugere coepit*.

MODO AD URBEM. *Ad* omittit Guelſ. 10. Et 12. habet inter verſus; ſed unice verus eſt poſitus Guelſ. 9. *ad urbem modo, modo*. Sic *cap.* XV. extr. *citus* modo, modo *tardus inceſſus*. & centies alibi.

MODO IN GALLIAM VERSUS. Sic Priſcianus, & aliquot ſcripti Codd. At Fabric. 1. Baſil. 2. Heuſſ. Incert. 1. Guelſ. 6. *ad Galliam verſus*, ut Jug. *cap.* LXIX. ad *ſe* verſum *exercitum pergere*, & *cap.* LVIII. ad *ſe* verſum *fugam fieri*. Coelius Epiſt. XV. ad *Alpes* verſus. Sed neque *ad*, neque *in* admittunt Struv. Incert. 2. Rem. 1. Baſil. 1. Vinar. 2. Fabric. 2. Franc. Acad. Guelſ. 2. 3. 4. 5. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & ed. vet. propter *verſus*; cum illi propter ſuperius *ad*, eamdem particulam maluerint. Attamen Caeſar VII. Gall. *cap.* VIII. *Caſtra ex Biturigibus movet* in *Arvernos* verſus. Plin. X. ep. LXXXII. *Aut ſi* in *urbem* verſus *venturi erunt*, *mihi ſcribes*. Curt. IV. *cap.* VII. n. 18. in *meridiem* verſus *Arabes ſpectant*. Ponitur etiam poſt alias particulas tamquam ſuperfluum: ſed potius diſtinctionis cauſſa. Varro IV. L. L. a *Concordiae* verſum *cum equo in eum praecipitatum*. ſic Cato *pone verſus*. vide Car. Langium in Cic. Lael. *cap.* XXV. Sic *ſurſum verſus*, *deorſum verſus*, alia, vide Gronov. ad Gellii IX. *c.* 4. Confer Daviſium ad Caeſar. VI. Gall. *cap.* XXXIII. Muncker. ad Hygin. Poet. Aſtron. III. *cap.* XVI. Cellar. ad Plin. l. c. Eſt, ubi particulae locum tenet illud *verſus*: Noſter tamen potius pro Participio habuit, ut decuit illum. Hinc Livius *duos* in *utramque regionem* verſos *portus habet*. *maris* in *orientem* verſi. de quo Gronov. ad Liv. XXXVI. *cap.* XV. Poſt *caſtra movere* in Baſil. 1. ſequitur in contextu: *ſcilicet*, *ut fatigaret Antonium cum ſuis*. Verum adſcriptum margini jam olim: *Gloſſula haec non ex corpore*. Franc. *arma movere*. Sed vide ad Jug. *cap.* XLVI. n. 2.

OCCASIONEM PUGNANDI NON DARE. Opportunitatem & copiam. Livius XXI. *ut cuique aut locus opportunitatem daret, aut progreſſi morative aliquam* occaſionem *feciſſent*. Idem XXXIV. *cap.* IV. *Inter eos levia praelia ex* occaſione; *aut opportunitate hujus aut illius partis oriebantur*. Juſtin. XXXVIII. *cap.* V. *Non enim quaeri, an capienda ſint arma, ſed utrum ſua potius* occaſione, *an illorum*. Caeſar I. Gall. *cap.* L. *aciem inſtruxit hoſtibusque* pugnandi *poteſtatem fecit*.

SPERABAT, PROPEDIEM CET. Fabric. 1. Acad. Heuſs. Senat. 2. Baſil. 2. & 3. Guelſ. 3. *ſperans*: ceteri omnes *ſperabat*: quod mutandum non eſt. ſic *cap.* XXI. n. 4. *ſuorum unumquemque nominans* laudare; admonebat *alium egeſtatis* cet.

MAGNAS COPIAS SE HABITURUM. Neſcio, quo fato una vox *copiae* iterum in uno *cap.* oneri ſit: adeo, ut hoc loco vix ita ferri poſſit, n. 3. cum ſtatim n. 5. excipiat: *cujus initio ad eum* magnae copiae *concurrebant*. item *opibus conjurationis*. Dubius eram, cum in Incert. 1. eſſe cognoſcerem *magnam copiam*; Sed multum additum eſſe Salluſtio meo, mihi perſuaſi, cum in Guelſ. 11. duas has voces, *magnas copias*, ſublatas viderem. eas & ipſe delevi, intelligens: *ſperabat propediem ſeſe* occaſionem pugnandi *habiturum*. Sic *cap.* XLIX. n. 22. *poſtulant* juſjurandum; *ceteri nihil ſuſpicantes* dant. adde notata ad *cap.* LI. n. 6. Praeterea Guelſerbytani plerique, Fabriciani, Baſil. 1. & Remenſes, Vinar. 2. Senat. 1. Academ. Incert. 2. Struv. & Heuſſ. habent *ſeſe*: quod tantis ac tot tibicinibus fultum corruere non ſum paſſus. Fabric. tamen 2. in margine habet, & ab MS. Polonico abfuiſſe, teſtatur Gruterus. quomodo Juſtin. VII. *cap.* VI. num. 12. *dum regni incrementa adfinitate Philippi* adquiſiturum ſperat, *proprio regno ab eodem privatus in exſilio conſenuit*. adde ſupra *cap.* XLVII. numero 1.

5. SERVITIA REPUDIABAT, CUJUS INITIO. *Cujus* intellige *ſervitii*, ex plurali ſingularem numerum, qui et ipſe plures notat. ita enim ſaepe Pronomina conſtruuntur, quod vide in EXCURSU VIII. Guelſ. 2. & Heuſſ. *repudiebat*. quaſi & hic Salluſtius novaturiret; nam *Obſtare* & *Obſtire*; *Artare* & *Artire*; *Impetrare* & *impetrire*

 eodem

piae concurrebant, opibus conjurationis fretus; ſimul alienum ſuis rationibus (exiſtumans,) videri cauſſam civium cum ſervis ſugitivis communicaviſſe.

CAP. LVII.

1 SEd poſtquam in caſtra nuncius pervenit, Romae conjurationem pate-

eodem modo apud veteres in uſu erant. vide Popmam 1. de Uſu Ant. Loc. *cap.* xi. p. 498.

Simul alienum s. ration. existumans, videri. *Simul* non viſitur in Guelſ. 1. & 5. neque in anilibus Gruteri membranis, Commeliniano, Nazariano & Palatino 2. Pro *rationibus* Incert. 2. *moribus*; & pro *alienum* Guelſ. 6. *aes alienum*, quomodo etiam 9. a prima manu. Sed de hoc quidem non eſt dubitandum, cum *alienum rationibus ſuis*, pro non aptum, ſeu inconveniens *utilitatibus*, vel *rebus* (ſic exponit Gloſſa Fabric. 1.) hoc eſt, *conſiliis ſuis* apud Ciceronem ſaepe legatur. vide ſupra *cap.* xliv. num. 5. Sed in illo *ſimul* omiſſo haeſito, pariter ac in eo *exiſtumans*, *videri*. Ut Gruterus diſtinguit, ſubeſt aliquid bonae ſententiae, nempe *videri communicaſſe*, pro judiciis hominum communicaſſe, ut Jug. *cap.* xiv. n. 25. Sed ex vulgari interpungendi ratione, *alienum videri exiſtumans*, nihil prorſus commodum elicias. Quare librarios quidem eorum Codd. qui *ſimul* omittunt, in exemplaribus ſuis *τὸ exiſtimans* omiſſum vidiſſe, pro certo credimus: particulam vero ipſos abjeciſſe, quia *fretus* & *videri* Conjunctione copulari, inſolens videbatur. Certe Guelſ. 1. & 6. non habent Verbum *exiſtimans*. Igitur *fretus* & *videri*, pro *videbatur* ita copulari ſcias, ut ſupra *cap.* xvi. num. 5. *ſcilicet*, ne *per otium* torpeſcerent *manus*; aut *animus gratuito potius malus atque crudelis* erat. & *cap.* xvii. n. 7. *non ignarum ejus conſilii fuiſſe*, quia *Cn. Pompejus magnum exercitum* ductabat; ſimul confiſum, *ſi conjuratio valuiſſet, facile apud illos principem fore*. ut Liv. 1. *cap.* xlvi. *Criminandi occaſionem ſibi datam ratus eſt*, & *ipſe* juvenis *ardentis animi*, & *domi uxore* ſtimulante. Confer notam ad *cap.* xlviii. n. 5.

Cum servis fugitivis communicasse. *Fugitivis* delet Senat. 2. & Heuſſ. pro eo *fugitivis* Guelſ. 8. tranſpoſitis verbis 9. *fugitivis ſervis*. Piſtrino digna vox *ſervis* viſa Grutero, & ab Gloſſa irrepſiſſe, judicavit Rivius, etſi hic citaverit Vatin. Ep. ix. ad Cic. Libr. v. *Dicitur mihi tuus* ſervus *anagnoſtes* fugitivus *cum Vardaeis eſſe*. Sed eo loco vel per adpoſitum *anagnoſtes* ſuſtentatur, tanto magis, quod nulla *ſervi*, vel *ſervitiorum* mentio praemiſſa ſit. At hic *ſervitia* Catilinam repudiaſſe, modo memoraverat Criſpus, qui quomodo ab animo ſuo impetrare potuerit, ut ſubjungeret *ſervos fugitivos*, vix quiſquam adſequetur. Fugiat itaque & hinc faceſſat vocabulum Codicibus paullum, magis vero Rivio & Grutero ſuſpectum. Cic. in Tog. Cand. *ex quibus*, *ait*, *ſe*, *cum velit*, *ſubito* fugitivorum *bellum excitaturum*. itaque alibi ſaepiſſime. Terent. Eunuch. A. iv. Sc. iv. in. *at etiam reſtitas*, fugitive. Leg. 15. D. de praeſcriptis verb. & *ſervus fugitivus* junctim, & nude *fugitivus* poſita videas. alibi tamen *de fugitivis* Titulus habet. Juſtin. II *cap.* v. *fugamque nonon ut hoſtes victi*, *ſed ut* fugitivi ſervi *capeſſerent*. qui vero nihil moratur. Ceterum Fabric. 1. Baſil. 1. & 3. Incerti, Remenſes, Struv. Academ. Senat. 1. Eccard. Guelf. 1. 2. 4. 5. 6. 8. & 11. *communicatliſſe*; ceteri cum ed. vet. *communicaſſe*, quod ita edd. occupaverat, ut ſupra *cap.* xxii. n. 2. ſcriptos aliquot *deguſtaſſent*; *cap.* xxx. n. 6. ſcriptos & impreſſos *indicaſſet*, ubi Gruterus *indicaviſſet*, *deguſtaviſſent*.

CAP. LVII. 1. Nuncius pervenit, Romae. Acad. *nuncius in caſtra perveniens*; lepidius Guelſ. 8. & Baſil. & *nuncius pervenit*, dicens, *Romae* cet. Quid illi auderent apud Plin. 1. ep. v. *Evigilaveram*: *nuncius a Spurinna*, *Venio ad te?* Nimirum *nuncius*, ſaepe ita ponitur, ut intelligatur *nuncium*, quod nos dicimus *die Nachricht*. id pluribus demonſtrat vetus Scholiaſtes ad Cic. pro Ligar. *cap.* iii. Sed confer notata ad *cap.* xlvii. n. 1. mox MS. Heuſſian. *Romam conjurationem petere factam*; Guelſ. 7. 8. & Vinar. 2. *Romae*, *conjuratione patefacta*, *de Lentulo*, reliqua. non male. Alius quidam Codex *venit*, pro *pervenit*. Quid igitur? diſſido Verbo *pervenit*.

De Lentulo & Cethego ceterique. Particula & deſtituuntur Fabriciani, Incert. 2. Remenſ. 1. Heuſſian. Senat. 2. Franc. atque tres Guelferbytani: quorum praeterea 6. *et ceteris*; ſed 4. & Senat. 2. nude *ceteris*. Vides, Criſpi eſſe, quod reſcripſimus. adde *c.* xv. n. 1. & xxxii. n. 2.

Quos

patefactam; de Lentulo, Cethego, ceteris, quos ſupra memoravi, ſupplicium ſumtum: plerique, quos ad bellum ſpes rapinarum, aut novarum rerum ſtudium illexerat, 'dilabuntur: reliquos Catilina per montis aſperos magnis itineribus in agrum Piſtorienſem abducit; eo conſilio, uti per tramites occulte perfugerent in Galliam. At

Quos supra memoravi. In ſolas terras haec ableganda cenſet Gruterus. Guelſ. 6. *memoravimus*. Confer tamen notata ad Jug. *cap.* xxxiv. n. 1,

Dilabuntur. Guelſ. 1. *delabuntur*; 7. *a bello dilabuntur*. Jug. *cap.* xviii. n. 3. *Exercitus ejus brevi* dilabitur. adde ibid. *cap.* ii. n. 2. Columella 1. *cap.* vi. *Omnia ſtabula ſic ordinentur, ne quis humor influere poſſit: ut quiſque, qui ibi conceptus fuit, quam celerrime* dilabatur. Juſtin. xiii. *cap.* v. extr. *Graecorum quoque copiae, finibus Graeciae hoſte pulſo, in urbes* dilapſae.

Magnis itineribus. Confectis ſingulis diebus, quod notavi ad Epiſt. Planci inter Cic. x. ep. ix. n. 4. ipſe Cic. xv. epiſt. iv. n. 14. *quam potui* maxumis itineribus *ad Amanum exercitum duxi*. Livius xxii. *cap.* lvii. *paucos poſt dies Canuſium* magnis itineribus *contendit*. Curt. vii. *cap.* ix. num. 20. *Cratero cum majore parte exercitus* modicis itineribus *ſequi juſſo*. Caeſar 1. Gall. *cap.* vii. *quam* maxumis itineribus *poteſt, in Galliam contendit*. Noſter Jug. *cap.* lvi. magnis itineribus *Metellum antevenit*.

In agrum Pistoriensem. Quieſt Etruria, ab urbe *Piſtoria*, quam & *Piſtorium* dicunt, ſub Apennino ſita, nunc *Piſtoja*. Celllar. ii. *cap.* ix. p. 714.

In agrum ---- abducit. Remenſes, Franc. Struv. Guelſ. 4. 6. 7. 8. 9. 10. 11. *adducit*; 12. *adduxit*; alius *ducit*: ne ſcilicet diverſae Praepoſitiones jungerentur. Sed integrum intelligas *abducit ab* eo loco, quo adhuc moratus fuerat, & *ducit in* agrum Piſtorienſem. Cic. iv. Tuſc. Qu. *Sic igitur adhibenda haec curatio eſt.* abd*ucendus etiam nonnumquam* ad *alia ſtudia*. Virg. iv. Georg. *v.* 373. In *mare purpureum violentior* effluit *amnis*: ubi itidem Codd. mutant. Plaut. Epid. Act. iii. Sc. iii. *v.* 17. *Sed tu hanc* intro *jubeas* abduci. Livius *cap.* xxvi. extrem. *agro hoſtium* in *Boeotiam exceſſit*. Sic Noſter ſupra *cap.* xxxvi. num. 5. xl. num. 4. xliii. num. 2. l. num. 2. alia autem notamus ad Jug. *cap.* xxvi. extrem. & *cap.* lxi. n. 1.

Eo consilio. Delet haec Bongarſius. Noſter ſupra *cap.* xliv. extr. quo conſilio *ſervitia repudiet*. Corn. Nep. Militiade *cap.* v. *namque arbores multis locis erant rarae*, hoc conſilio, *ut & montium tegerentur altitudine, & arborum tractu equitatus hoſtium impediretur*. i. e. hoc conſilio, ideo talem locum elegerant, ſub radicibus montium aciem inſtruxerant. Plancus Cic. x. epiſt. xxxiii. n. 4. *quadraginta millium ſpatio relicto conſedi*, eo conſilio, *ut vel celeriter accedere, vel ſalutariter recipere me poſſem*.

Per tramites occulte profugeret. Franc. bene: *per tramites occultos pergerent*; Guelſ. 9. *per occultos tramites occulte*, adſumta voce ex Jug. *cap.* xlviii. num. 2. ubi de *tramitibus* dico. Remenſ. 1. *profugerat*; Guelſ. 9. *perfugerat*; Baſil. 1. Academ. Remenſ. 2. Incert. 1. Struv. Guelſ. 1. 4. 5. 6. 10. & 12. *perfugeret*; Fabriciani, Vinar. 2. Incert. 2. Senat. 2. Guelſ. 2. 3. 8. & ed vet. *perfugerent*: quae ſolum vera eſt ſcriptura. nempe *ut ipſe cum reliquis perfugerent*. mutatum autem ea cauſſa, qua ſupra *cap.* xlii. n. 4. *Lentulus cum ceteris* conſtituerant, in *conſtituerat* transfigurarunt. nam quod *profugeret* edd. occupavit, de eo nihil monendum, niſi quod male aptum ſit huic loco, ubi de *termino ad quem* fugeret ſermo eſt, cui *perfugere*, non *profugere* reſpondet: & jam dixerat *abducit*. Alioquin haec perpetuo, & ſic ſtatim *profugis* & *perfugis* conſunduntur num. 3. ſicuti *cap.* lvi. num. 3. *perfugium*, & *profugium*.

In Galliam Transalpinam. Fabric. 2. *in Galliam Ciſalpinam*: veriſſime. Nihil enim Catilinae in Gallia Tranſalpina negotii, ſed in *Ciſalpina*, nempe apud *Allobroges*, quibuſcum arma conſociare volebat. idem in uno MSS. reperit Rivius. Neque tamen eſt ab Salluſtio; qui nihil amplius ſcripſit, quam *perfugerent in Galliam*. Librarii autem cum *Galliam* de Allobrogum Gallia non dici poſſe credebant, iſtas addidere Gloſſas. Sed ſic ſupra *cap.* xl. num. 2. *Umbrenus, quod* in Gallia *negotiatus erat, pleriſque principibus notus erat*. Sic de aliis partibus *Galliae*, communi hoc nomine, ſine ullo additamento, utuntur Caeſar ii. Gall. *cap.* iii. vii. *cap.* lxxvii. alibi. Cic. pro Fontej. *cap.* 1. & multo uſu probata eſt obſervatio, ſaepe nomen Generis ſingulatim adhaereſcere Speciei. vide Voſſ. de Conſtruct. *cap.* xlii. unde & nomen *Africae* diverſimode u-

2 At Q. Metellus Celer cum tribus legionibus in agro Piceno prae-
ſidebat, ex difficultate rerum eadem illa exiſtumans, quae ſu-
3 pra diximus, Catilinam agitare. Igitur ubi iter ejus ex perfugis co-
gnovit, caſtra propere movet ac ſub ipſis radicibus montium conſedit,

qua

ſurpatur. vide Voſſ. ad Melam. I. *cap.* VIII. p. 346. item *Aſia*, multaque nomina alia.

2. At Q. Metellus Celer. Gu. 4. *Atque Metellus Celer*, quia libri veteres *At q. Metellus* ſcribunt, & *Atque* eodem modo, *Atq;* notari ſolet. Sed Struvianus *At Metellus Celer* ſine Praenomine, quod tamen ſupra *cap.* XLII. num. 3. in libris omnibus exprimitur. Alibi vero omittunt, ut *cap.* XXXII. numero 3.

In agro Piceno praesidebat. Praeſidio erat agro Piceno, ut & illum tueretur, & Catilinae Gallorumque motus obſervaret. Curt. IV. *cap.* V. n. 9. *Ille Ciliciam Socrati tradiderat, Philota regioni circa Syrum juſſo* praeſidere. Livius XLI. *cap.* XII. *Ti. Claudius Procoſ. qui praetor priore anno fuerat*, eum praeſidio legionis unius *Piſis praeerat*. Varro IV. L. L. *cap.* XVI. *Praeſidium eſt dictum, quia extra caſtra* praeſidebant in loco aliquo, *quo tutior eſſet regio*. Sed ſequiori aetate de omnibus provinciarum *praeſidibus* dictum, idemque fuit, quod *praeeſſe*, *regere*. Conſtantius de Vita Sanct. Germ. I. *cap.* II. *Heduam profectus eſt, ubi Julius reip. rector ac Galliae gubernator* praeſidebat.

Ex difficultate rerum. Catilinae, cui omnia adverſa erant, quae vides n. 5. & *cap.* LVIII. Guelf. II. *& difficultate rerum*. *Ex* eſt *propter*. ut ſupra *cap.* XXXV. n. 2. alibi.

Eadem illa existumans. Guelf. 5. omittit *illa*, male, quod nota ad Jug. *cap.* XIV. n. 21. manifeſtat. Fabric. 2. *aeſtimans*. Sed Gruterum hoc verbum impulit, ut mox *Igitur* delendum judicaret: neque certe illi Particulae ſatis reſpondet. Sed obſerva hic morem & Graecorum, & Latinorum, qui in uſu Participiorum, quando duo adſunt Verba, illud perſaepe in Participium mutant, quod, propter ſenſum, non debuerant. Igitur haec ita interpretaberis, ac ſi ſcriptum foret: *Metellus Celer in agro Piceno* praeſidens, *ex difficultate rerum eadem illa* exiſtumabat *Catilinam agitare*. Sic nempe bene clauditur haec Periodus, & haud inconcinne excipit *Igitur*. Herodian. II. *cap.* III. n. 10. *ἣ ἐξουσίαν πάντες ψηφιζόμενοι σοι διδόντες*. pro *χειροτονοῦντες δίδομέν σοι*. D. Marcus c. III. comm. 23. *ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὁδὸν ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχυας*. adde Zoſim. I. c. V. num. 4. & Paull. Epiſt. ad Ebr. c. XIII. com. 2. Sic Capitolin. Marco c. XVIII. *ut & haereditates delatas*, reddens *proximis*, *aliquando* reſpuerit, pro *reſpuens reddiderit*. Propert. II. eleg. III. v. 35. *Tandem te noſtro referens injuria lecto Alterius clauſis* expulit *e foribus*. Senſus eſt: *expellens retulit*. Celſus Praeſ. pag. 17. *Ergo etiam vetuſtiſſimus auctor Hippocrates dixit*, mederi *oportere & communia, & propria* intuentem. adde Jugurt. c. I. num. 4.

Quae supra diximus. Palat. 3. *quae praediximus;* quo Waſſii: *quae ſupra memoravimus*, niſi iſte hanc forte notam ad num. 1. pertinere voluerit. Certe tamen in Fabric. 2. triga illa locum mutat, & ante verbum aeſtimans poſita eſt; 9. *dixi*; 11. *dixerim*. Aſſentior Grutero, qui ſpuria haec ad corvos amandat.

3. Igitur ubi iter ejus ex perfugis. Guelf. 3. *ut iter ejus*. Sed exquiſitiore poſitu Fabric. 2. *Iter igitur ejus ubi ex p. c.* Praeterea Vinar. 2. Incert. 2. Academ. Struv. Guelf. 5. 7. 8. 10. & ed. vet. *ex profugis*, quae male librarii etiam Jug. c. LVI. n. V. diſtinguunt.

Castra propere movit. Guelf. 5. *movet*: quod cum facillimo negotio, in illud alterum mutari potuerit, revocandum cenſeo. notavimus talia ad c. XII. n. 1. aliiſque locis. Nec debuerant mutare apud Juſtin. VII. c. VI. *Theſſaliam improviſus* expugnat, *unumque corpus equitum pedeſtriumque copiarum* — fecit. Sed cur talia hodieque audeant Critici, prodidit Daviſius ad Auct. de Bell. Hiſpan. c. XXII. quem & ipſe corrumpit. de dictione *caſtra movere* quaedam notamus ad Jugurth. *cap.* XLVI. num. 2.

Sub ipsis radicibus montium. Senat. 2. & Heuſſian. *montis*: ut de Apennino facilius intelligeretur, quod quidem eſt vaniſſimum. *radices* de montibus perpetuo dicuntur. Caeſar I. Civ. *cap.* XLII. *Copias ſuas ad infimas montis* radices *producunt*. Id. VII. Gall. *cap.* LXIX. *cujus* collis radices *duo flumina ſubluebant*. Juſtin. XII. c. V. *in* radice *Caucaſi*. adde Corn. Nepot. Milt. *cap.* V. Curt. III. *cap.* IV. num. 12. Et Praepoſitionem ſervat Livius XLIII. *cap.* XXIII. *Clevas cum praeſidio impigrorum juvenum inſecutus*, ſub radicibus *prope inviis* montium *ad mille hominum occidit*.

Con-

Google

qua illi deſcenſus erat (in Galliam properanti). Neque tamen Anto- 4
nius procul aberat: utpote qui magno exercitu, locis aequioribus

CONSEDIT. Conſtitit agmen & caſtra poſuit. Livius XXV. *c.* XI. *Et ab hoſte quatuor fermc millium intervallo* conſedit; *quid agerent pararentve exſpectaturus*. Idem V. *c.* XXXIX. Caeſar II. Gall. *c.* XXI. *trans id flumen omnes Nervios* conſediſſe, *adventumque ibi Romanorum exſpectare*, & iſte aliique paſſim.

QUA ILLI DESCENSUS ERAT. *Qua*, intellige *via*; etiamſi aliud Nomen praecedit. Cicero pro Milone *cap.* IX. *membra in iis* locis, qua *ſe parens perſequeretur, diſſipaviſſe*. Caeſar I. Gall. *cap.* IX. &, qua *proximum erat iter*, per Alpes *ire contendit*. Alia damus ad Jug. *cap.* XXXVIII. num. 6. *hoſtibus locum introeundi dedit*, *eaque Numidae cuncti irrupere*. Porro Fabric. 2. *deceſſus*; Guelf. I. & 5. *diſceſſus*; Struv. *diſcenſus*. *digredi* quidem *monte* Ciacconius Jug. *c.* XLIX. tueri nititur: ſed *deſcenſus* non debet ſollicitari.

IN GALLIAM PROPERANTI. Haec in Guelf. 10. *punctis* a cetero corpore ſeparantur, in 6. *properanti in Galliam*; Academ. tantum *in Galliam*, excluſo verbo *properanti*. Immo dele hoc omne, quodcumque eſt, derivatum ex nu. I. Cum enim narratum ſit, Catilinam voluiſſe in Galliam perfugere, narratum etiam, Metellum haec conſilia per transfugas cognoviſſe; certe ſtupidus foret, qui de Catilinae *deſcenſu* audiret, qui eſſet Catilinae talia conſilia agitanti, & non intelligeret, quo iſta via perferret, aut qua parte fuerit, nempe Galliam verſus. Haud abſimiliter Jug. *cap.* LIX. num. I. *equitatum omnem in ea parte*, qua regis adventus erat, *pro caſtris agitare jubet*. Corn. Nep. Themiſt. *cap.* V. *itaque* qua *ſex menſibus* iter fecerat, *eadem minus diebus triginta* in Aſiam *reverſus eſt*. cur non addidit *Graeciam invadens*; imo & illud *in Aſiam* eo loco additamentum Probi, aut Gloſſatorum videtur. Thucydides II. *cap.* XXIII. *ἀνεχώρησαν διὰ Βοιωτῶν*, *οὐχ* ΗΙΠΕΡ ΕΣΕΒΑΛΟΝ, ibi Scholiaſtes: *ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ ἐσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν δηλονότι*.

4. NEQUE T. A. PROCUL ABERAT. Sic MSS. & impreſſi ad Hackianam uſque editionem: unde haec acceperit *longe aberat*, quod ejuſdem traduces etiam arripuerunt, neſcio. Alterum, legas ſupra c. XIX. nu. 2. & Jug. *c.* CVI. n. 3. *Jugurtham* haud procul *abeſſe*.

UTPOTE QUI MAGNO EXERCITU. *Cum* magno exercitu. Livius XXXI. *cap.* XXXVI. *Poſtero die* omnibus copiis *conſul in aciem deſcendit*. Id. XXXVI. *cap.* XXX. *Inde* toto exercitu *profectus, reliquum iter ſatis expedito agmine fecit*. & ſic ille alibi.

LOCIS AEQUIORIBUS EXPEDITOS. Haec eſt recepta lectio, quam ſine dubio falſam eſſe pro certo adfirmare poſſum: ſed quomodo emendanda ſit, non ita liquido adparet. Ridicule Valla aliique jungunt *expeditos in fugam*: quomodo cum nullum Latinorum locutum eſſe ſentiret I. Waſſe, maluit diſtinguere *expeditos, in fugam ſequeretur*. nulla profecto ſententia. Nam ad Catilinarios *τὸ expeditos*, quocumque te vertas, trahi non poteſt: etiamſi Livius XXXVIII. *cap.* II. *iter fugae non* expedientes; & Virgil. II. Aen. *v.* 632. *flammam inter & hoſtes* expedior, dixerint. Triplex autem ſeſe offert conjectura. Legendum nempe aut una littera abjecta *expedito*, nempe *exercitu*, quomodo ſaepiſsime Livius; aut unica tantum mutata *expeditis*, ut Numerus mutatus librariis fraudi fuiſſe videatur; aut denique *expeditus*, nempe Antonius. Singulae habent, quo & tueri, & infringi queant. Ex MSS. nihil plane ſubſidii, qui omnes in vulgatam conſpirant. Fabricianus tamen I. olim habuit *expeditur*, quod ſub alieno atramento perſpicue adparet; & 2. utrumque, *expeditos*, & *expeditus* exhibet. quos ipſe ſecutus ſum. Multa ſunt, quae hanc ſcripturam corrupere, quaeque exercitatus lector facile per ſe videbit. Litterae autem haud invitae ſunt ſecutae, cum in veteri ſcriptura *o* & *u* ſaepe confundantur: quo errore Jug. *cap.* LXI. num. 4. *occultos* in MS. inveni pro *occultus*: alia alibi. vide & I. Scheffer. ad Catull. Carm. LXXVII. Hic vero duplex ſenſus ſeſe offert. *Expeditus* enim Antonius eſſe poteſt, ſi nempe poſt *τὸ aequioribus* diſtinguas, exercitus ejus ſine impedimentis iter faciens, quae in proximis urbibus, ut in terra in tantum pacata, collocare, aut ſequi ſe jubere poterat, Caeſar VII. Gall. *cap.* LXII. extr. & nota ad Cic. X. ep. XV. nu. 7. Contra *impeditus*, qui cum ſarcinis proficiſcitur. vide Jo. Branmam ad Caeſar. II. Gall. *cap.* XVII. Hinc Livius XXVII. *cap.* I. *exercitu* expedito *magnis itineribus ad Herdoneam contendit*. Sueton. Caeſ. *cap.* LVII. *Longiſſimas vias incredibili celeritate confecit* expeditus. Cic. pro Milone *cap.* X. *Obviam fit ei Clodius* expeditus, *in equo*, *nulla rheda*, *nullis impedimentis*, *nullis Graecis comitibus*, *ut ſolebat*. Sed propter adpoſitum *locis aequioribus* (niſi haec expungere malueris tamquam

5 bus expeditus, in fuga ſequeretur. Sed Catilina poſtquam videt montibus atque copiis hoſtium ſeſe clauſum, in urbe res adverſas, neque fugae, neque praeſidii ullam ſpem; optumum factum ratus, in tali re fortunam belli tentare, ſtatuit cum Antonio quam pri-
6 mum confligere. Itaque, concione advocata, hujuſcemodi orationem habuit.

CAP.

Gloſſam τῦ *expeditus*) interpretari poteris *propterea*, quod locis aequioribus iter faceret, expeditus ſequebatur Antonius: Catilina enim per montes incedebat. Sic Livius XXXVI. *c.* XXX. Cicero *turba & anguſtiis impeditus*; Sic *expeditum iter*, & ſimilia probati auctores dixerunt. Non autem eſſe ſcripturam, quam nunc dedi, contra Salluſtianos numeros ex *c.* XI. nu. 4. adparet; etſi fatear locum non adeo eſſe expeditum. Atque ſi alterutrum, aut *locis aequioribus*, aut *expeditus* auctoritate probati Codicis abigi poſſet, melius ſententia & numerus ſimul ſibi conſtarent.

IN FUGAM SEQUERETUR. Senſus eſt apertus: Antonius *fugientem* Catilinam cum exercitu ſequebatur, & omnibus locis illi inſtabat; cum Metellus certo loco conſediſſet, ut a deſcenſu in Galliam prohiberet. Hinc recte MSS. Gruteri melioris notae, aliquot Waſſii, Priſciao. XVIII. p. 1198. & ex noſtris Baſil. 1. Remenſ. 2. Fabriciani, Vinar. 2. Franc. Eccard. Heuſſ. Guelf. 1. 5. 10. 11. & ed. vet. *in fuga* ſcribunt, quod eſt quaſi *in fuga conſtitutum*, ſive *cum fugeret*, uti expoſuimus *cap.* II. extr. & quoniam *illum* in fuga intelligendum erat, maluerunt proximum Nomen (*expeditos*) perperam adſumere, ſicut ſupra *cap.* XXXII. nu. 3. prorſus alienum. & hoc quidem vulgarem lectionem egregie damnat. Sed ſic habes *in itinere* Jug. *cap.* XCI. num. 1. & ſupra *cap.* XXXIV. num. 2. *ex itinere*. & ipſum Verbum *ſequi* intranſitive poſuit ſupra *cap.* LIV. extr. adde *cap.* XLVIII. num. 4.

5. POSTQUAM VIDET. Guelf. 5. *vidit*, male; etſi alibi ſimiliter peccaverint ſcribae. vide ad Jug. *cap.* LII. num. 6. Commeliniano abfuit *videt*, (& abeſt ab MS. Francii hoc loco, etſi mox poſt vocem *clauſum* iſtud poſuerit) oſcitantia, arbitror, librarii: ſive quod correctores non aptum ſatis id verbum habuerunt iis, quae narrantur Catilinam ſenſiſſe; cum tameo *videre* de omni ſenſu dicatur, ut probavimus ſupra ad *cap.* XL. num. 3.

M. ATQUE COPIIS HOSTIUM SESE CLAUSUM. Heuſſian. iterum *copia*; quod hic perſpicue falſum: Cum & Metelli, & Aotonii *copiis* clauſus eſſet. Guelf. 9. *ſeſe circumventum*; quod ex Palat. 7. adduxerat Gruterus. Gloſſa manifeſta. Jug. *cap.* XXXVIII. n. 9. *fame ferroque clauſas*. Juſtin. XXXVI. *c.* III. *Eſt namque vallis, quae continuis montibus, velut muro quodam, ad inſtar caſtrorum* clauditur. Livius XXII. *cap.* IV. Clauſa *omnia lacu & montibus*.

N. FUGAE, NEQUE PRAESIDII ULLAM SPEM. Guelf. 8. *ullum ſpem*; Sed 6. ſine litura *neque f. n. praeſidii ullum*, abjecto Nomine *ſpem*. quaſi *neque ullum praeſidii*, *fugae* dictum eſſet pro *nullum praeſidium*, *nullam fugam*: ſive pro *nihil praeſidii*. Certe *nullum* pro *nulla re*, ut alia Adjectiva Neutra, dici, quod Schefferus ad Juſtin. V. *cap.* I. negaverat, pluribus comprobant Burmannus ad Quinctil. II. Inſt. *cap.* IV. p. 140. Freinshem. & Ducker. ad Flor. III. *c.* X. num. 13.

OPTUMUM FACTU RATUS. Academ. Guelf. 5. 9. & 12. *optumum factum*, quod ſupra ad *cap.* XXXII. nu. 2. largiter illuſtravimus.

FORTUNAM BELLI TENTARE. Praelii: tentare, quomodo praelium caderet, atque an eo rebus ſuis adverſis aliquid praeſidii parari queat. Tacit. IV. Hiſt. *cap.* XX. *Cunctantem legatum milites perpulerant*, fortunam praelii *experiretur*. Herodian. VIII. *c.* III. nu. 10. *πειδῶσαι πολέμυ ἀμφιβόλῳ τύχῃ. πολλάκις γὰρ ἐ ὀλίγοι πλειόνων περιεγίνοντο* cetera. Caeſar I. Gall. *c.* XXXVI. *Aeduos ſibi, quoniam* belli fortunam tentaſſeot, *& armis congreſſi ac ſuperati eſſent, ſtipendiarios eſſe factos*. Noſter Jug. *c.* VII. n. 1. *ſtatuit eum objectare periculis, ac eo modo* fortunam tentare. *Fortunam belli* Bellonam, ſeu ambiguum belli ſtatum interpretatur Barth. XIV. Adverſ. *c.* XIX. Franc. *affligere* habet pro *confligere*.

6. ITAQUE CONCIONE AOVOCATA. Heuſſian. *atque*, pro *itaque*; Guelf. 4. *conjuratione advocata*. Jug. *cap.* LXXXIV. extr. concionem *populi advocavit*.

CAP.

Digitized by Google

CAP. LVIII.

IX.
Compertum ego habeo, milites, verba virtutem non addere; neque 1
ex ignavo ſtrenuum, neque fortem ex timido exercitum oratione impe-
ratoris fieri. Quanta cujusque animo audacia natura, aut moribus ineſt, 2
tanta in bello patere ſolet. quem neque gloria, neque pericula excitant, ne-
quid-

CAP. LVIII. 1. COMPERTUM EGO HABEO. Quatuor ex ſcriptis noſtris Pronomen omittunt, iique deterioris conditionis; & ex dictis ad *cap.* LII. extr. refutantur, uti ex Jug. *cap.* LXXXV. num. 1. de voce *compertum* dico ad Jug. *cap.* XVII. n. 2. Imitatur Dictys II. *c.* XXI. *Credo ego vos ſatis* compertum habere, *nihil temere Graecos, nihil inconſultum incipere ſolere*. Confer ſupra *cap.* XLI. extr. Livius XXVI. *cap.* XLVIII. *Se ſatis* compertum habere, *Q. Trebellium & Sex. Digitium pariter in murum eſcendiſſe*.

MILITES. Ita duces compellare ſolebant. Ignominiae cauſſa *Quirites* dicebant, Lamprid. Sever. *cap.* LII. blandiori nomine *Commilitones*, Sueton. Caeſ. *cap.* LXVII. In ſcriptis aliquot, uti ex Baſil. 1. eſt *o milites*. quomodo paſſim erratum eſt.

VERBA VIRIS VIRTUTEM NON ADDERE. Fabric. 1. & ab correctore Baſil. 1. *verbo*; ſed *viris* locum mutat in Guelf. 10. & Vinar. 2. eam vocem plane abjiciunt Eccard. Incerti, Acad. Baſil. 1. & 3. Senat. 1. Franc. Fabriciani, Gu. 2. 3. 5. & 9. Idque eum in ſeptem ſuis Codd. I. Waſſe deprehenderet, potuit addere exemplum hujus formulae apud auctorem proſaicum non temere occurrere; etſi mox Poetas ſaepe ſine tertio Caſu Verbum *addere* uſurpare, agnoſcat, ipſeque auctoritate Gruteri & MSSptorum τὸ *viris* expunxerit. Habeat itaque Livium XXVII. *cap.* XXV. *ita* addita *Virtutis aedes approperato opere:* & alia ejuſdem & Capitolini apud Gronov. ad II. *cap.* II. Ipſe etiam aliquoties Cicero ſine tertio Caſu addito. Librarii autem, uti quartum, ſic & hunc ſaepe de ſuo adjecerunt. vide *cap.* XLVI. num. 5. LI. nu. 13. & alibi. Sic ſupra *cap.* XXXIII. n. 6. *legis praeſidium* reſtituatis, *neque eam neceſſitudinem* imponatis. adde *cap.* XL. num. 5. Hinc reſtitui Jug. *cap.* 1. nu. 3. *quippe quae probitatem, induſtriam, aliaſque artis bonas neque* dare, *neque* eripere *poteſt*. ubi vulgo addunt *cuiquam*. ut Liv. 1. *cap.* XLVII. *nullum momentum in* dando adimendoque *regno faceret*. Jug. *cap.* X. num. 3. *non malis alienos* adjungere, *quam ſanguine conjunctos retinere*. & ſic III. Hiſt. Or. Macri num. 26.

EX IGNAVO STRENUUM. Recte *ſtrenuo* opponit *ignavum*, ut ipſe Cicero II. de Inv. *c.* LIV. *ignaviam fortitudini contrariam eſſe* docuit. Id. II. Tuſc. Qu. *c.* XXIII. *ignavus miles ac timidus*. & alii ſaepiſſime. vide ſupra *c.* XX. nu. 2. & notam infra ad *cap.* LXI. nu. 7.

EXERCITUM ORATIONE IMPERATORIS. Gruterus, qui primum omnia haec: *Neque ex ignavo* cet. pro ſupervacuis habuerat, mox pro certo ſtatuit, voces *exercitum*, & *imperatoris* abundare. Parum cogitans de more Criſpi aliorumque, qui, quae in univerſum dixerunt, mox ad ſingularia adplicant. Illud autem *verba virtutem non addere* latius patet, quam ut de verbis tantum *imperatoris*, & virtute *exercitus* intelligendum eſſet. Talia habes ſupra *cap.* XX. num. 2. XXXV. num. 3. alibi. Ceterum orationem Ducum ad milites nihil non perficere, multis exemplis atque egregiis ſententiis probat idem Gruterus Diſcurſ. LIII. in Tacitum.

2. QUANTA CUJUSQUE ANIMO AUDACIA. Gu. 3. *quantacumque animo*; & ſic habuerat 5. qui nunc offert *quanta* cuique *animo*, hoc etiam in 9. Fabric. 1. Struv. Senat. 2. & Heuſſiano legere licet, & forſitan ſperni non debet. Guelf. 1. *quanta* cui *animo*. *Audaciam* dixit, pro *virtute*, uti *cap.* IX. num. 3. Tacit. 1. Ann. *cap.* LVII. *Nam barbaris* quanto quis *audacia promtus, tanto magis fidus, rebusque motis potior habetur*.

AUT MORIBUS. H. e. conſuetudine & exercitio, qui multis tempeſtatibus fortiter rem geſſit, ut *ſtrenue facere ex conſuetudine in naturam verterit*, Jug. *cap.* LXXXV. Juvenal. Sat. XIII. *v.* 204. *reddidit ergo metu, non* moribus. Hinc & quae in quaque re ſaepe obſervantur, modo *ingenium*, modo *mores* vocare ſolent. vide Caſp. Gevart. Lect. Papinian. III. *cap.* V.

NEQUE PERICULA EXCITANT. Guelf. 9. *neque periculum excitat*, ut idem numerus ſervaretur: quam ineptiam alibi taxavimus. Curt. IX. *cap.* II. num. 30. *Surdas jamdudum aures pulſo: averſos animos & infractos* excitare *conor*.

NEQUIDQUAM HORTERE. Pro *hortaberis*, ſive pro

3 *quidquam hortere: timor animi auribus obſicit. Sed ego vos, quo pauca*
4 *monerem, advocavi; ſimul uti cauſſam conſilii aperirem. Scitis equidem, milites, ſecordia atque ignavia Lentuli quantam ipſi cladem nobiſque attulerit; quoque modo, dum ex urbe praeſidia opperior, in Gal-*
5 *liam proficiſci nequiverim. Nunc quo in loco res noſtrae ſint, juxta mecum*

pro eo, quod eſſet *iſte fruſtra admonetur, & excitatur oratione*. Sic *cap.* LII. num. 29. *Ubi ſecordiae te atque ignaviae tradideris, nequidquam Deos* implores. Jug. *cap.* I. num. 2. *Nam contra reputando non majus aliud* invenias. ibi plura. Male ergo Guelf. 1. 6. 8. 9. Acad. Incert. 2. Franc. *hortare*; in 6. correctum, quod etiam in 9. legitur, *hortari*; 5. *hort re*, ut incertus fuiſſe videatur, quam vocalem daret: & in Fabric. 1. fuit tantum *hort*, alia autem manus jam olim addidit *ere*. Vide etiam Jac. Perizon. ad Sanct. I. Min. *cap.* VII. ubi pluribus probat Praeſens tempus Subjunctivi Futurum denotare. quibus adde Virg. ; II. Eclog. *v.* 57. *Nec, ſi muneribus certes*, concedat *Iolas*.

TIMOR ANIMI. Sic *cap.* II. nu. 3. *virtus animi*. Plin. VI. epiſt. II. *Semper aruſpices conſulebat de actionis eventu*, animi *ſuperſtitione*. Cic. IX. ep. XVI. nu. aa. *volo enim abſtergere* animi *tui metum*.

AURIBUS OFFICIT. Guelf. 5. clare *obſicit* ſcribit; quod verbum hic eſt obſtare & impedimento eſſe. adi *cap.* XXVII. extr. Thucydid. II. *cap.* LXXXVII. φόβος γὰρ μνήμην ἐκπλήσσει. Auct. B. Alex. *c.* XVIII. *Terror hominibus mentem conſiliumque eripit & membra debilitat*. Egregie Tacit. IV. Hiſt. *cap.* LXXIII. quem vide, & Ovid. IV. Pont. Eleg. XII. *v.* 47.

3. VOS, QUO PAUCA MONEREM. *Vos* delet Guelf. 4. pro *monerem* Baſil. 2. Franc. & Guelf. 5. *admonerem*. mox Guelf. 6. *adcavi* in textu, in margine *advocavi*: id quod ſaepe apud Livium occurrit, cujus aliquot loca collegit Gronov. ad XXVI. *cap.* XLVIII.

UTI CAUSSAM CONSILII MEI APERIREM. Baſil. 1. Struv. Academ. Fabric. 2. Guelf. 8. & 9. *mei conſilii*. Sed ſupervacuum eſt illud *mei*, quod recte omittunt Vin. a. & ed. vet. vide ad *c.* XXXV. n. I. & in primis eleganter *cauſſam conſilii* dixit, pro ipſo conſilio, & quod ad id impulerit. ut Lucan. III. *v.* 55. *Gnarus & irarum* cauſſas, *& ſumma favoris Annona momenta trahi*. Seneca I. de Clem. *c.* I. *ex noſtro reſponſo* laetitiae cauſſas *populi urbeſque concipiunt*.

4. SCITIS EQUIDEM. Academ. *ſcitis ſiquidem*. alterum adſuit *cap.* LII. num. II. *Jam pridem* equidem *nos vera rerum vocabula amiſimus*. & ſic alibi.

QUANTAM IPSI NOBISQUE CLADEM ATTULERIT. Fabric. 2. *ipſis*; pro quo Franc. & Baſil. 3. *ſibi*; Incert. 2. *ſibi & nobis*. Sed *ipſe* ſaepe per ſe ponitur, ubi *is*, *ego*, *ſe*, *nos* addenda ſunt. vide Gronov. ad Liv. I. *cap.* I. Burmann. ad Quinctil. VII. *cap.* II. Ducker. ad Flor. IV. *cap.* X. num. 4. Guelf. 5. *vobis*, & ſecunda manus addidit *que*; 8. *attulerat*; ſed 9. & Fabric. a. *intulerit*. Praeterea verum poſitum ſervant Guelf. a. & Baſil. 2. *quantam ipſi cladem nobiſque attulerit*, quem & ipſe expreſſi. Sic fere *cap.* LII. num. a9. & adde *cap.* XXXIII. num. 3.

QUOQUE MODO. Baſil. a. & Struv. omittunt *que*. Vide, quae collata ſunt ad ea *cap.* XXIII. num. 4. *quae* quoque modo *audierat compluribus narravit*.

5. QUO IN LOCO RES NOSTRAE SINT. Eccard. Vinar. a. Senat. I. Acad. Baſil. 2. Remenſes, Struv. Guelf. 4. 7. 10. 12. Franc. & ed. vet. *quo loco*, ſine Praepoſitione *in*. Et ſic Horat. I. Epiſt. XII. *v.* 25. *ne tamen ignores*, quo *ſit Romana* loco *res*. Sed jam ad Cic. IV. epiſt. II. num. 6. Plauti Caeſariſque exempla poſui, qui Praepoſitionem ſervant: ibidem dixi, *locum*, pro *ſtatu* & conditione accipiendum eſſe. Sic & Senec. Hippol. *v.* 358. *Altrix, profare, quid feras*. quonam in loco *eſt Regina?* Cic. II. Phil. *cap.* XXXVIII. *Cur eos habes* in loco *patrui?* Livius XXXVII. *cap.* XIV. *qui id alteri ſuaderet, quod ipſe, ſi* in eodem loco *eſſet, facturus fuerit*. Ex quibus iſtud ſimul adparet, male ſcribi in Fabric. a. & Incert. a. *quo in loco res noſtrae* ſitae *ſint*: quem errorem alibi jam notavimus.

JUXTA MECUM OMNES INTELLIGITIS. Recte & eleganter *juxta mecum* Noſtrates exprimere: *ſo* gut *als ich*, videbis ex nota ad *c.* II. nu. 8. Plautus Aul. A. IV. Sc. VII. *v.* I. juxta *rem* mecum *tenes*, *Super Euclionis filia*. Id. Pſeud. A. IV. Sc. VII. *v.* 67. *An neſcis, quae ſit haec res?* juxta cum *ignariſſumis*. Trin. A. I. Sc. II. *v.* 160. Juxta*que eam curo* cum *mea*. Poenul. Prolog. *v.* 47. Aeque *ut* mecum *ſitis ignaturee*. Apulej. Apolog. p. 303. *Unum puerum, atque eum caducum, requiris, quem olim abeſſe*, pariter mecum *ſcis*. Porro *intellegitis* ſcribitur in Guelf. I. Senat. I. aliiſque, uti ſupra *intellegit*, alibi *neglegas*. Gruterus in his ſecutus

cum omnes intellegitis. Exercitus hoſtium duo, unus ab urbe, alter a 6 LIX.
Gallia obſtant: diutius in his locis eſſe, ſi maxume animus ferat, frumenti
atque aliarum rerum egeſtas prohibet. Quocumque ire placet, ferro iter 7
aperiundum eſt. Quapropter vos moneo, uti forti atque parato animo 8
ſitis; &, cum praelium inibitis, memineritis, vos divitias, decus, gloriam,
prae-

tus eſt MSS. Codices, non vero in illo; quam inconſtantiam ut evitarem, dedi, quod in iſtis MSS. reperi.

6. EXERCITUS HOSTIUM DUO ---- OBSTANT. Eccard. *obſtat*, quia proxima erant *unus*, *alter obſtat*; quomodo lapſi ſunt ſupra *c.* XLVII. extr. Sed vide de hac Prolepſi omnino notam ad *cap.* IX. num. 3. & ad *cap.* XLIX. numer. 2. Prorſus, ut Noſter, Livius IX. *cap.* XXVII. *Conſules*, Sulpicius *in dextro*, Paetilius *in laevo cornu*, conſiſtunt: & XXXIV. *cap.* XIX. *Cum incerta* bellum, *an* pax *cum Celtiberis* eſſent.

UNUS AB URBE, ALTER A GALLIA. Struv. *in Gallia*. *Ab* eſt *ab* Gallia *verſus*, ea parte, qua itur ab urbe, a Gallia. Cicer. XV. epiſt. IV. n. 7. *Sed me Cappadocia movebat, quae patet* a Syria. Caeſar I. Gall. *c.* I. *attingit etiam* a Sequanis & Helvetiis *flumen Rhenum*. Livius XXXIV. *c.* XXX. *cum* ab terra, *omnibus circa hoſtium, nihil ſpei eſſet; a* mari *quoque toto ſe interclusum*. De perſonis eodem modo loquuntur, influente tamen notione cauſſae. Liv. XL. *c.* XXXIV. *Carthaginienſibus eodem anno centum obſides redditi, pacemque cum iis populus R. non* ab ſe *tantum*, *ſed* ab rege *etiam* Maſiniſſa *praeſtitit*.

IN HIS LOCIS ESSE. Guelf. 4. *in hoc loco*; Vinar. 2. *in his* eſſe *locis*. Sed Fabric. I. & Guelf. 9. omittunt *eſſe*; credo propter *locis ſi*, h. e. propter concurſum duorum *ſ*, incuria librarii, eſſe amiſſum.

SI MAXUME ANIMUS FERAT. Si maxume cuperemus, vellemus. Lucret. III. *v.* 46. *ſi* fert *ita fera voluntas*. Ovid. III. Art. Am. *v.* 467. fert animus *propius conſiſtere*. Supra *c.* XXI. n. 2. *lubido victorum* fert. Plura Drackenb. ad Sil. XVI. *v.* 294.

FRUMENTI ATQUE ALIARUM RERUM EGESTAS. Particulam *atque* neglexit Incert. 2. *Egeſtas* cum addito ſecundo Caſu Tacit. VI. Ann. *c.* XXIII. *quem* egeſtate cibi *peremtum*, *haud dubium habebatur*. Noſter ſupra *c.* VII. n. 6. *laudis avidi*, pecuniae *liberales erant*. adde Jug. *c.* XIV. n. 17.

7. FERRO ITER APERIUNDUM EST. Guelf. 6. *iter* eſt *aperiundum*. imo abjiciatur prorſus ille turbator, qui nempe in Veneta 1493. legitur, ut abjiciunt ſcripti & impreſſi Jug. *c.* CXI. n. I. Virg. II. Georg. *v.* 371. Texendae *ſaepes etiam*, & *pecus omne* tenendum. De tali autem neceſſitate Livius IX. *quid hic ſtantibus ſpei eſt? an Deum aliquem protecturum vos rapturumque hinc putatis?* ferro via *facienda eſt*. Idem IX. *Locis anguſtis, milites, deprehenſi, niſi quam victoria* pateſecerimus, viam *nullam habemus*. XXII. *c.* V. *Per medias acies* ferro viam fieri: & *quo timoris minus ſit, eo minus ferme periculi eſſe*. Tacit. IV. Hiſt. *c.* XX. *Si nemo obſiſteret, innoxium iter fore: ſin arma occurrant*, ferro viam *inventuros*. Lucan. I. *v.* 150. *gaudensque* viam *feciſſe* ruina. Guilielm. Brito. V. *v.* 404. Enſe viam *faciat medios ſibi quisque per hoſtes*. vide Barth. ibidem ad *v.* 213. Hi vero omnes *viam facere*, *invenire*; Noſter graviori ſententia *aperire*, ut Livius XLIV. *c.* IV. *Attalum & Miſagenem praeſidio eſſe* ſaltum aperientibus *jubet*. Curt. V. *c.* III. n. 22. *mariquoque novum* iter *in Pamphyliam* aperuerat. Confer ſupra *c.* X. n. I. *cuncta maria terraeque* patebant.

8. FORTI ATQUE PARATO ANIMO SITIS, ET. Poſtremum & non fuit in Incert. 2. Et Fabric. 2. *parato ſitis animo*. An ſcriptum fuit: *Quapropter forti atque parato animo cum praelium inibitis, memineritis*, cetera? in qua lectione cum vulgatae etiam ſenſus exprimatur, ſed pro more Salluſtii, vetuſtum aliquem interpretem eum per ea verba, quae nunc habemus, explanaſſe, credibile eſt. Curtius tamen, qui locum aemulatus eſt IV. *cap.* XIV. num. 25. pro receptam lectione facere videtur. nec minus ipſe Criſpus Jugurth. *cap.* XLIX. num. 4. *proinde* parati *intentique* eſſent, *ſigno dato Romanos invadere: illam diem cet.* & *cap.* LXXXV. num. 47.

DECUS, GLORIAM, P. LIBERT. ATQUE PATRIAM. *Decus* quid ſit, fuſius doceo ad Jug. *c.* III. extr. pro *patria* autem certabant n. 12. iſti latrones, quia *exſules* erant. Apud omnes autem quantum patriae conſideratio habeat momentum, late docet Berneccerus Obſerv. Miſcell. VII. p. 35. ſeqq. Similiter Livius XXI. *c.* XLI. *Unusquisque ſe non corpus ſuum, ſed conjugem ac liberos parvos armis protegere putet*. & quae ibi plura.

IN DEXTRIS VESTRIS PORTARE. Gladium nempe, quem in manu geritis, & virtutem veſtram

Rr ea

9 *praeterea libertatem atque patriam in dextris portare. Si vincimus,*
omnia nobis tuta, commeatus abunde, coloniae atque municipia pate-
10 *bunt. ſin metu ceſſerimus, eadem illa advorſa fiunt: neque locus, neque*
11 *amicus quisquam teget, quem arma non texerint. Praeterea, milites,*
non eadem nobis & illis neceſſitudo impendet. nos pro patria, pro libertate,
pro

ea omnia dare poſſe. Curt. l. c. In dextris *veſtris jam libertatem, opem, ſpem futuri temporis* geritis. Livius XXVII. *cap.* XLV. In *illorum armis* dextrisque *ſuam liberorumque ſuorum ſalutem ac libertatem* repoſitam *eſſe*. Valer. Flacc. VI. *v.* 460. In manibus *ſpes noſtra ruit*. Verum Guelf. 1. *in dextris portare veſtris*; 12. vero Pronomen *veſtris* non habet, niſi inter verſus. recte ille quidem, & tali loco habendum eſt, nempe pro mera interpretatione. Plura autem de hujuſmodi Ellipſin habes ſupra ad *c.* XXXV. n. 1. Sic in ſimili formula Stat. Theb. X. *v.* 29. *in* manibus *merces*, & Silius VII. *v.* 35. & Noſter ſupra *c.* XX. n. 10. ac Jug. *c.* *c.* XIV. n. 4.

9. OMNIA NOBIS TUTA ERUNT. Guelf. 6. *nobis omnia tuta erunt*; 12. *o. tuta erunt nobis*. Senat. 1. expungit *nobis*. Lege: *omnia nobis tuta, commeatus abunde, municipia* &c. nulla majore diſtinctione interpoſita, & Verbo Subſtantivo amandato. Dictum autem jam ad *c.* XI. num. 3. Salluſtium, ubi aliud verbum ſententiam claudit, ſolere Verbum *eſſe* omittere, idque ex communi iſto Verbo intelligendum relinquere. Tacit. Agric. *c.* XXXIII. *Omnia* prona *victoribus, atque eadem victis* adverſa --- *fugientibus periculoſiſſima, quae hodie proſperrima ſunt*. *Tuta* notanter, ut Caeſar II. Gall. *cap.* XXVII. *Cum victoribus nihil* impeditum, *victis nihil* tutum *arbitrarentur*. adde III. Civ. *c.* X. & *c.* CVI. *confiſus fama rerum geſtarum, omnem ſibi locum* tutum *fore exiſtimabat*. Catullus Carm. XXX. *v.* 8.

> *Inducens in amorem, quaſi* tuta omnia *mi forent*.

COMMEATUS ABUNDE. Eccard. *commeatus, ſtipendium abunde*. nempe & Fabriciani 1. Gloſſa exponit *ſtipendia & ſumtus*, cur non & *frumentum* atque *cibaria?* Deinde ex more Salluſtii *commeatus*, non tam pro ſecundo, quam primo caſu habendum eſt, ut *cap.* XXI. num. 1. *quibus mala* abunde *omnia erant*. Ponitur enim loco Adjectivi, ut *cap.* XX. *amplius*; *cap.* XIV. *undique*; *cap.* VII. *magis*, alia alibi. Senec. Herc. Oct. *verſ.* 1830. *reliquiae auxilium dabunt*. *Erunt* ſatis praeſidia. adde Gruter. ad Plaut. Menaechm. Prolog. *verſ.* 16.

10. SIN METU CESSERIMUS. Omnes noſtri MSS. & vetuſti impreſſi: Si *metu ceſſerimus*, nec ulla alia varietas in iis adparet. Eodem modo *c.* LII. n. 16. in ſcriptis *Si* eſſe notavimus, ubi vulgo editur *Sin*. nihil vero movent Jug. *c.* I. n. 4.

EADEM ILLA ADVERSA FIENT. Guel. 5. *illi*; Rem. 1. omittit id provocabulum. vide Jugurt. *c.* XIX. num. 21. Eleganter autem Fabric. 1. *fiunt*, quod pro veriſſimo habendum. Supra *cap.* LI. num. 26. *Illis merito* accidit, *quicquid* evenerit.

TEGET, QUEM ARMA NON TEXERINT. *Tegere*, pro tueri, ut ſupra *c.* VI. n. 5. *libertatem patriam parentesque armis* tegere. ubi vide. Tacit. VI. Ann. *c.* II. *Neque ſibi vitam tanti, ſi armis* tegenda *foret*. Livius XXII. *c.* XXIX. extr. *Vos eos, quorum vos modo* arma *dexteraeque* texerunt, *Patronos ſalutabitis*.

11. NON EADEM NOBIS, ET ILLIS NECESS. IMP. Baſil. 3. Guelf. 8. & 10. *non eadem illis & nobis n. i.* An & hic ſcriptum fuit: *non eadem nobis illis neceſſitudo impendet?* quod tamen non ita cupio hoc loco, ut ſupra *cap.* XX. n. 4. *Impendet neceſſitudo*, quae eſt jam impoſita, *c.* XXXIII. extr. uti Cicero, *belli magni timor* impendet. De tali autem, aliis neceſſitatibus pugnandi Juſtin. I. *c.* VI. *ingens, poſt* neceſſitatem pugnandi, *animus exercitui ejus acceſſit*: & Florus III. *c.* XIII. n. 8. *neceſſitate augetur virtus*. Curt. IV. *c.* III. n. 24. *efficacior omni arte* imminens neceſſitas *non uſitata modo praeſidia, ſed quaedam etiam nova admonuit*. adde Frontin. II. *c.* VIII. Strateg. & Scip. Amirat. Diſſert. IX. ad Tacitum. & Cic. V. epiſt. XIII. num. 8.

PRO PATRIA, PRO LIBERTATE. Secundum *pro* non eſt in Fabric. 1. nec Guelf. 4. & ſi expungeretur, haberet illa adſumtio *pro vita* magnum aliquid & ſingularis ſignificatus. De *patria* dixi num. 8. & de eadem Tacit. Agric. *cap.* XV. *Sibi* patriam, *conjuges, parentes*; *illis avaritiam & luxuriam cauſſas belli eſſe*. Juſtin. V. *cap.* IX. *Sed cum hinc pro* patria *ſummis viribus, inde pro aliena dominatione* ſecurius *pugnaretur*. adde Orationem Pompeii apud Lucan. VII. & Criſpini apud Herodian. VIII. *c.* III. itemque Lucian. in Encom. Patriae. De *libertate* ſcite Florus III. *cap.* X. *Sequens longeque cruen-*

pro vita certamus: illis ſupervacaneum eſt pugnare pro potentia paucorum. Quo audacius adgredimini, memores priſtinae virtutis. Licuit 12.13.
nobis cum ſumma turpitudine in exſilio aetatem agere: potuiſtis nonnulli Ro-

cruentior pugna Belgarum; quippe pro libertate *pugnantium.*

ILLIS SUPERVACANEUM EST. Vinar. 2. Acad. Baſil. 2. Guelf. 2. & edit. vet. *ſupervacuum eſt.* vide *c.* LI. num. 19. Eodem argumento utitur Phormio apud Thucydid. II. *cap.* LXXXIX. Et quia ſupervacaneum eſt, *μετριάζουσιν ἐν τῷ προθύμῳ τ̃ μάχης*, Herodian. d. l. In Numero hic iſtud eſt notandum, quod aliquid addiderit, in priori membro omiſſum. Opponit nempe *Nos certamus*, & *illis ſupervacuum eſt pugnare.* qualia *c.* XII. num. 5. & XXXI. num. 7. vidimus. Mela II. *c.* V. *Unde Graiis noſtriſque etiam auctoribus, verine ignorantia, an* prudentibus etiam *mendacii libidine, viſum eſt tradere poſteris* cet. Et hic quidem, qui attenderit, videbit, Salluſtium ſingulari artificio ita locutum eſſe, ut quaſi ſupervacuam poneret vocem *ſupervacaneum*, quod ſuam tamen habet ſignificationem.

12. QUO AUDACIUS ACCREDIMINI. *Quo* Gloſſae MSS. exponunt *Ideo.* vide ad *c.* I. num. 3. Sed Fabriciani, Remenſes, Baſil. 1. & 2. Incert. 1. Struv. Acad. Eccard. Senat. 1. Franc. Guelf. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. *adgrediamini*, & ſic voluit etiam Guelf. 12. qui dedit *egrediamini*. ceteri *aggredimini;* nulli autem *aggrediemini;* Senat. 2. *egredimini.* Saepe autem Subjunctivus ponitur pro imperandi Modo, obſervante Donato ad Terent. Andr. Act. III. Sc. IV. Noſter tamen ſemper Imperativum in hujuſmodi adhortationibus adhibet. vide *cap.* XX. item Jugurth. *cap.* X. XIV. XXIV. & maxime LXXXV. num. 47.

MEMORES PRISTINAE VIRTUTIS. Eadem infra *c.* LX. num. 8. & Jug. XLIX. n. 2. Caeſar. VII. Gall. *cap.* LXII. *Ut ſuae* priſtinae virtutis, *& tot ſecundiſſimorum praeliorum memoriam tenerent.* Idque in multis ducum ad milites Orationibus legitur. Imitatur Prudent. Pſychom. *v.* 381.

> *State, precor*, veſtri memores, *memores quoque Chriſti.*
> *Quae ſit veſtra* tribus, *quae gloria, quis Deus & rex,*
> *Quis dominus, meminiſſe decet.* cet.

Latin. Pacat. Paneg. Maxim. *c.* XXXV. *milites* priſtinae virtutis, *Romani nominis, Imperatorum denique memores, cauſſam publicam manu agere.*

13. LICUIT NOBIS CUM SUMMA TURP. *Nobis* ex noſtris plerique MSS. iique meliores. Tuetur illud recte Gruterus, & ſenſus aliorum *vobis* reſpuit, quod homines imperiti propterea, quod *Potuiſtis* ſequitur, adſcivere. Ea cauſſa tot flexus ſibi diſpoſuerunt inteptretes in Cic. II. Offic. XVI. ubi *admiremur, nobis videri, cum attenderint* conjungit. Vide locum, ibique Gracvium, qui recte obſervat veteribus immutationem perſonarum fuiſſe frequentem. Noſter vero, ubicumque poteſt, hujuſmodi variationem quaerit. vide ad *c.* XXXIII. n. 1. quo eodem *c.* n. 2. *veſtrum*, & *noſtra* compoſuit. Praeterea pro *Licuit*, Baſil. 1. *Libuit:* quod falſum eſt. *Licuit* autem *aetatem agere* intellige *potuimus*, ſive etiam *debuimus.* nam nulla proprie licentia eſt in rebus adverſis, quas nemo *cupit*, &, ſi cupiat, quilibet ſuo arbitrio miſer eſſe poteſt, neque iſtud his exſulibus ſingulare accidiſſet. Habet certe *licet* verbum, diverſas, quam vulgo ſtatuunt, notiones. Plautus Stich. A. IV. Sc. II. *v.* 31. *per hanc tibi caenam incaenato, Gelaſine, eſſe hodie* licet. Propert. I. Eleg. VIII. *v.* 29. *Falſa* licet *cupidus deponat gaudia livor.* ubi potius per *oportet*, aut *debet* exponendum eſt. Idem de verbo *Poſſe* ſtatim adnotabimus: ubi ſimul vides, utrumque Periphraſi exquiſitiori Verbi Gerundi, aut certiſſimi eventus, inſervire, quae hic omnino agnoſcenda eſt.

AETATEM ACERE. Fabric. 1. Eccard. Academ. Incert. 1. Franc. Guelf. 3. & 10. *vitam agere*, a manu interpretis, ut ſupra *c.* XXXVII. num. 6.

POTUISTIS NONNULLI -- EXSPECTARE. Et hic illud *potuiſtis* ſenſum non pervulgatum habet, nempe *debuiſtis* fere. Sic certe Cicero III. Att. epiſt. XV. *quod meritis meis* perfectum eſſe potuit, *ut dies & noctes, quid mihi faciendum eſſet, cogitares, id abs te meo, non tuo ſcelere, praetermiſſum eſt.* cum nota Corradi. Pacat. Paneg. Maxim. *c.* XVII. *enimvero cum leviter cognitos, aut etiam ſemel viſos iis honoribus ſimul ditas, quibus & amici* poſſent eſſe contenti, *nonne omnibus vis probare amicum tibi eſſe, qui bonus ſit?* ibi recte Juretus Balduinum refutat, quod repoſuerat *amici* debent *eſſe contenti:* notatque haec duo inter ſe permutari. Egregie inprimis ſuper hoc verbo *poſſe* diſputat Joan. Schultingius ad Dialog. de Orator. *cap.* XXXVI. & ad Senec. 1. Controv. 1. pag. 67. & priori loco addidit etiam D. Matth.

14 *Romae, amiſſis bonis, alienas opes exſpectare. Quia illa foeda atque in-*
15 *toleranda viris videbantur, haec ſequi decreviſtis. Si relinquere voltis,*
16 *audacia opus eſt. nemo, niſi victor, pace bellum mutavit. Nam in fuga*
ſalutem ſperare, cum arma, quis corpus tegitur, ab hoſtibus averteris, ea
vero

c. IX. comm. 15. Μὴ δύνωνται οἱ ὑπὸ τῷ νομοθέτῃ ποιεῖν, ἐφ᾽ ὅσον μετ᾽ αὐτῆς ἐστὶν ὁ νόμος: & per *fas eſt*, eo loco *poſſe* videtur reddere. Sed ex aliis locis pluribus collatis id conſtat, Latinos per verbum *poſſe*, uti per *licet*, circumſcribere Verba Gerundi, ſive quae certo fieri debent, aut certo jam facta ſunt. Sic Quinctil. Declam. II. *Quiſquamne mortalium confodiet illud ſacrum venerandumque* (patris) *corpus, quod* poteſt *ex ignibus* rapi, *pro quo bene* conſumuntur *oculi*. Et hoc Gronovius ex Cantero obſervavit ad Liv. XXXII. *c.* XIII. etſi male ſolius venuſtatis cauſſa verbum *poſſe* aliis jungi putent. De *licet* adde notam ſupra ad *c.* XXXV. n. 2. Propert. I. eleg. I. *v.* 5. *Ergo velocem potuit* domuiſſe *puellam*. ubi Cl. Brockhuſius, uti & ad Tibull. I. eleg. XI. *v.* 31. citavit Canter. II. Nov. Lect. *c.* II. adde noſtra ſupra ad *c.* LIV. num. 4.

Alienas opes exspectare. Eccard. & Franc. *ſpectare*. Eamdem phraſin ſervat Auctor Jug. *c.* XIV. ubi vide.

14. Quia illa foeda atque intol. viris. Guelf. 7. *Sed quia* male, ut vides ex *c.* XVIII. extr. *foeda* ſunt inhoneſta ac turpia. Supra *c.* XI. num. 4. foeda *crudeliaque in civibus* facinora *facere*. Livius XXIX. *c.* XVII. *Non poſſumus diſſimulare, nos multa* foeda, *indigna & a praefecto praeſidii Amilcare & ab Numidis Afriſque paſſos eſſe*. *Viris* vacat in Guelf. 3. ſed contra dictionis gravitatem. quibus virile ingenium, illi haec tolerare non poterant. vide ad *cap.* XL. num. 3. Sic ediderunt Jug. *c.* XXXI. o. 21. *Atque ego tametſi* viro flagitioſiſſimum *exiſtimo, impune injuriam accepiſſe*.

Haec sequi decrevistis. *Haec* δεικτικῶς. hunc talem ſtatum, bellum & haſce miſerias, quae nunc premunt, pabuli aliarumque rerum egeſtas. Sic Plautus *hoc noctis*, pro nocte tam ſera, & Noſter Jug. *c.* IV. n. 6. *his moribus*. ubi vide. de verbo *ſequi* plura ad *c.* LII. n. 22. Caeſar II. Civ. *c.* XXIX. *quod liceret libere facere, & ſequi, quod vellent*.

15. Si haec relinquere vultis. Incerti & Guelf. 7. *Si* hoc *rel. v.* iidemque ſupra ſcribunt *hoc ſequi*. Vellem dudum aliquis Pronomen abjeciſſet, & lubens pepercilſem hac opera. nam *relinquere* elegaoter per ſe ponitur, ac ſi tale quid opus eſt, proxime antecedit *haec*. vide ad Jug. *cap.* XCII. extr. Praeterea Baſil. 1. & Acad. *voltis*, quae eſt Salluſtii aetatis ſcriptura. dictum ſupra ad *cap.* XXIX. n. 1.

N. nisi victor, pace bellum mutavit. Vinar. 2. Rem. 1. Franc. Incert. 2. Guelf. 8. 10. & ed. vet. *pro pace*. peſſime. intelligendum *cum pace*. nempe pro bello, pacem accepit, ex ſuo arbitrio, quod pluribus Noſter oſtendit Jug. *cap.* LXXXIII. Fragm. *togam* paludamento *mutavit*. Jug. *c.* XXXVIII. extr. *quae quia* mortis metu *mutabantur, ſicuti regi libuerat, pax convenit*. h. e. quia pro his, pactione nempe rejecta, mors metuenda erat. ibi vide. Seneca Thyeſt. *v.* 297. *relictis exſul hoſpitiis vagus* Regno *ut miſerias* mutet, *atque Argos regat Ex parte dominus*.

16. In fuga salutem sperare. Guelf. 6. *in fugam*; Baſil. 1. tranſpoſitis vocibus *ſperare ſalutem*. Caeſar II. Gall. *c.* XI. *omnes* in fuga *ſibi ſubſidium poſuerunt*. Noſter Jug. *cap.* CVII. *nec decere quemquam qui manus armaverit, ab inermis pedibus* auxilium *petere*. Magnifice Curtius III. *c.* XI. n. 12. *Tum vero ceteri diſſipantur metu, & qua cuique patebat ad fugam via, erumpunt*, arma *jacentes, quae paulo ante ad* tutelam corporum *ſumſerant: adeo pavor etiam* auxilia *formidat*.

Arma, quis corpus tegitur. Noſtri omnes *quibus corpus tegitur*; ſed Rivius ex MS. Merſeburgenſi revocavit *quis*, quod edidit Gruterus. vide ad Jug. *c.* LXXX. n. 5. de *tegere* hoc *cap.* n. 10.

Ab hostibus averteris. Guelf. 9. *adverteris*, pervulgata iſta confuſione, de qua ad Jug. *c.* XCIII. n. 2. Franc. *animadverteris*. Voces *ab hoſtibus* Guelf. 12. in margine habet. Livius XXIV. *c.* V. avertit ab *conſciis in inſontes judicium*. *c.* VI. extr. *dummodo* averterent *cum ab Romanis*. *Avertere* ergo *arma ab hoſtibus* eſt illis non uti adverſus hoſtem, ſed averſum fugere.

Ea vero dementia est. *Vero* deficit Guelf. 12. pro eo 5. *ea* vera *dementia eſt*. *Vero* eſt particula adfirmandi, quam Gloſſae partim *magis*, aliae *certe* reddunt. vide ad *c.* LXI. Plin. VIII. epiſt. VIII. extr. *Plura laudabis, nonnulla ridebis: quamquam tu* vero, *quae tua humanitas, nulla ridebis*. ſic Idem III. epiſt. VIII. Cic. III. Offic. *c.* I. *magnifica* vero *vox, & magno vi-*

ro.

vero dementia eſt. Semper in praelio maxumum eſt periculum, qui ma- 17
xume timent: audacia pro muro habetur. Cum vos conſidero, milites, 18
& cum facta veſtra aeſtumo, magna me ſpes victoriae tenet. Animus, aetas, 19
virtus veſtra hortantur; praeterea neceſſitudo, quae etiam timidos fortis
facit. Nam multitudo hoſtium ne circumvenire queat, prohibent angu- 20
ſtiae.

ro, ac ſapiente digna. Lactant. iv. c. xxix. *Qui autem filium ſuſcipit & nomen ejus gerit; is* vero *cum filio ſimul & patrem colit.* Hinc & ſaepe ab initio, pro *ſic eſt*, ponitur. vide Cellar. ad Lactant. iii. c. xvii.

17. Iis maxumum est peric. qui m. tim. Scripti complures *his*; Incert. a. & Guelf. 1 a. *illis*. Sed Baſil. 1. Senat. 1. Franc. Fabriciani, Eccard. Guelf. 2. & ed. vet. omittunt Demonſtrativum Pronomen. Optime & vere. Multa protulimus ſupra ad c. xiii. n. 2. *quippe, quas honeſte habere licebat, abuti per turpitudinem properabant.* pro eo, quod eſſet *illis, quas*. Livius xxiii. c. xv. *praemia atque honores*, qui *remanerent ac militare ſecum voluiſſent, propoſuit*. In ſententiam Flaminius apud Liv. xxii. c. v. *quo timoris minus ſit, eo minus ferme periculi eſſe*. Plutarch. Themiſt. p. 115. Ἀρχὴ γὰρ ὄντως τοῦ νικᾶν τὸ θαρρεῖν.

Audacia pro muro habetur. Formulam imitatur Tacit. iii. Hiſt. c. lxxiii. extr. *audaciam* pro latebra *haberent*. accedit Cicer. i. epiſt. ix. *his temporibus audacia* pro ſapientia *licet uti*. *Murum* dixit munimentum, quod tueatur. Jug. c. lvii. num. 5. *Sed nec illos, qui procul manſerant, timor animi ſatis muniverat*. Hinc Egeſippus v. c. iv. *in bello plurimum* audaciam *poſſe, quae vel ſola tibi* murus *eſt*. Sic & Claudian. iv. Coſ. Hon. v. 109. *Non dabitis ſceleri* murum: *qui vindicat, ibis*. ibi vide Barthium, & Drackenb. ad ea Sil. xvi. v. 68. *qui poſtquam* murus *miſeris ruit*. Paullin. ii. Vit. Matt. v. 304. *Erigit armatam ſigni* munimine *dextram*. ibique Juretus. Alia infra a re militari tranſlata notabimus ad Jug. c. xxxi. n. 14. *Pleique caedem in vos feciſſe* pro munimento *habent*.

18. Facta vestra aestumo. Struv. Guelf. 7. 8. 9. 10. 12. Franc. Senat. 2. *exiſtimo*; ii. *extimo*, ut ſupra aliquoties. Alexander de ſuis militibus apud Curt. ix. c. ii. n. 25. *Veſtras manus intueor; veſtram* virtutem *rerum, quas geſturus ſum*, vadem praedemque *habeo*. *Quamdiu vobiſcum in acie ſtabo, nec meos, nec hoſtium exercitus numeravero*. Caeſar apud Lucan. vii. v. 290. *Quod ſi ſigna ducem numquam fallentia veſtrum Conſpicio, facieſque truces oculoſque minaces: Viciſtis*. adde Tacit. Agric. c. xxx. in praeterea Franc. cum tribus aliis: *cum facta*, ſine Copula &.

Magna me spes victoriae tenet. Guelf. 7. 8. & Baſil. a. *ſpes victoriae* me *tenet*; Incert. 2. *ſpes* me *vict. tenet*; Guelf. 10. *meae victoriae*. Sed Remenſ. a. delet *me*: atque id quidem eleganter. c. li. n. 3. *ſi lubido poſſidet*. Sic *inceſſerat, invaſerat* ſupra poſuit ſine Caſu Nominis. Sic c. xx. extr. *niſi forte animus fallit*. ubi vide, addito c. vii. extr. & c. hoc n. 1. Hinc Jug. c. iii. extr. *niſi* quem *pernicioſa lubido* tenet: perquam ſcite *quem* ejeceris; etiamſi ita Egeſippus ii. c. xvii. *Non enim vitae hujus ulla* me *cupiditas* tenet. At Cic. v. epiſt. xiii. num. 6. *Itaque alterum minus mirum, fortiorem* te *eſſe, cum aliquid ſperes: alterum mirum*, ſpe *ulla* teneri. Sic mox *hortantur*; & n. 20. *multitudo hoſtium ne* circumvenire *queat*. ubi in duobus MSS. legi *nos circumvenire*.

19. Virtus v. me hortantur. Eadem & hic in ſcriptis circa Pronomen inconſtantia, quod Struvianus plane non agnoſcit, uti c. xx. num. 15. *belli ſpolia magnifica magis, quam oratio*, hortentur. Denique τὸ *me* etiam Grutero odioſum fuit; ſed quod Idem verbum *hortantur* pro parum efficaci habuerit, id feſtinationi ejus adſcribo. *hortantur* intellige, *ut ſpem habeam*. Supra c. xvii. num. 5. *quos magis dominationis ſpes* hortabatur, *quam inopia aut alia neceſſitudo*. Sic alibi pro *excitare, arrigere* ponitur. vide ſupra n. 3. Confer Bernecc. & Vorſt. ad Juſtin. xi. c. ix. num. 13. Epiſt. Mithrid. n. 3.

Necessitudo, q. e. timidos fortis facit. Vide quae de *neceſſitatis* vi n. 10. ſcripſi. Dionyſ. Halic. i. c. xxv. ἡ ἀνάγκη ἱκανὴ οὖσα — πόλεμον διδάξαι, ἡγεμὼν δ' διδάσκαλος τοῦ παντὸς κινδυνεύματος αὐτοῖς ἐγένετο. Curt. v. c. iv. n. 31. *ignaviam quoque* neceſſitas *acuit, & ſaepe deſperatio ſpei cauſſa eſt*. ibi conſulas Interpretes.

20. Nam multitudo hostium. Remenſ. 2. omittit *hoſtium*, quod probo. Corn. Nep. Milt. c. v. *ne* multitudine *clauderentur*. Jug. c. cvii. num. 1. *ſaepe ante paucis ſtrenuis adverſus* multitudinem *bene pugnatum*. etſi addat id nominis ſupra *cap.* vii. extr. & *cap.* liii. de ſtructura Verbi *circumvenire* dixi modo num. 18.

21 *ſtiae. Quod ſi virtuti veſtrae fortuna inviderit, cavete, inulti animam amittatis; neu capti potius, ſicuti pecora, trucidemini, quam virorum more pugnantes, cruentam atque luctuoſam victoriam hoſtibus relinquatis.*

CAP.

Eleganter Senat. 2. *queant.* vide ad III. Hiſt. Or. Macri *extr.*

PROHIBENT ANGUSTIAE LOCI. Poſtremum vocabulum non comparet in Guelf. 3. Cornel. Nep. Them. *c.* III. anguſtias *enim Themiſtocles quaerebat, ne multitudine circumiretur.* is tamen alibi *locorum* addit, uti Epamin. *c.* VII. Hamilc. *c.* II. num. 4. Frontin. II. Strateg. *c.* II. num. 1. *dedit operam, ut in* anguſtiis *confligeret.* Curt. III. *c.* VII. num. 9. *cum* anguſtiae *multitudinem non caperent.* *c.* IX. num. 12. *neque enim latius extendi aciem patiebantur* anguſtiae. quamquam vero & hic alibi iſtud additamentum agnoſcat, Salluſtium tamen ſine eo ſcripſiſſe exiſtimo. Ceterum peritos ſemper duces, qui copiis hoſtibus fuere inferiores, anguſtias quaeſiviſſe, adnotant Loccenius ad C. Nep. Datam. *c.* VI. & ad quaedam ex ll. cc. Interpp.

21. VIRTUTI VESTRAE FORTUNA INVIDERIT. Fabric. a. & Guelf. 11. *virtuti noſtrae*; Remenſ. 1. Acad. Eccard. *invidet.* Forte fuit: *quod ſi virtuti fortuna invidet.* nam quod *ſi* cum Indicandi modo conſtruatur obſervavimus ad *c.* XX. Livius XXI. *c.* XLIV. *Vobis neceſſe eſt ---- aut vincere, aut* ſi fortuna dubitabit, *in praelio potius, quam in fuga mortem oppetere.* Namque & virtus δουλεία τῇ τύχῃ, quod Herculis dicto Brutus moriens profeſſus eſt apud Dion. XLVII. extr.

CAVETE, NE INULTI AN. AM. Commelin. Nazar. & Palat. 5. apud Gruterum; ex noſtris Baſil. 1. Guelf. 2. & 4. omittunt *ne:* in aliis autem modo ante Verbum *amittatis*, modo ante Vocabulum *animam* ponitur, quae inconſtantia per ſe arguit, aliunde intruſum eſſe. Sic *ut* omittitur ſupra *c.* XXXIII. extr. & XXIX. num. 2. Sic *cave facias, putes, exiſtimes* apud Ciceronem Curt. IV. *c.* I. num. 22. *cave*, obliviſcaris *hujus ſtatus, in quo accipis regnum. Inulti* pereunt, qui alios non ſecum rapiunt in mortem, atque eos maxime, quorum opera pereunt. *c.* XXXIII. extr. *quonam modo maxume* ulti ſanguinem noſtrum *pereamus.* Juſtin. XX. *c.* III. n. 5. *tantuſque ardor ex deſperatione ſingulos cepit, ut victores ſe putarent, ſi* non inulti *morerentur.* Dictys V. *c.* XII. *univerſos, qui in manus venerant, foede atque* inultos *obtruncavere.* Florus III. *c.* III. n. 18. *Bojorix rex in acie dimicans, impigre, nec* inultus *occubuit.* ubi plura Freinshemius. Curt. IV. *c.* IV. num. 13. *nonnulli ruunt in hoſtem*, haud inulti *tamen perituri.* Horat. II. Sat. VIII. *v.* 34. *Nos, niſi* damnoſe *bibimus, moriemur* inulti.

NEU CAPTI POTIUS, SICUTI PECORA. *Potius* ab uno MS. apud Waſſium exulat: & videtur propter ſequens *quam* ab imperitis inſertum, ut alibi *magis.* vide ad *c.* XX. extr. Livius XXV. *c.* XVII. *id referre, utrum praebentes corpora,* pecorum modo, *inulti trucidarentur.* Vellej. Pat. II. *c.* CXIX. *Exercitus omnium fortiſſimus ab eo hoſte ad internecionem trucidatus eſt, quem ita ſemper* more pecorum *trucidaverat, ut vitam, aut mortem ejus nunc ira nunc venia temperaret.* Noſter II. Hiſt. *ceteri* vice pecorum *obtruncabantur.*

CRUENTAM ATQUE LUCTUOSAM VICTORIAM. *c.* LXI. num. 7. *Neque tamen exercitus populi R.* laetam *aut* incruentam *victoriam adeptus erat.* Jug. *c.* XCII. num. 4. *exercitu incruento.* Livius IV. *nec* incruentam victoriam *retulit.* Florus I. *c.* XVII. *nec* incruenta *tamen illa* victoria. Tacit. II. Ann. *c.* XVII. *Magna ea* victoria, *neque* cruenta *nobis fuit.* Juſtin. V. *c.* I. *Non tamen inerti, neque* incruento *cecidere* bello.

CAP.

CAP. LIX.

LXII.

HAec ubi dixit, paullulum commoratus, ſigna canere jubet, 1
atque inſtructos ordines in locum aequum deducit: Dein, remotis omnium equis, quo militibus, exaequato periculo, animus amplior eſſet, ipſe pedes exercitum, pro loco atque copiis, inſtruit. Nam,

CAP. LIX. 1. SIGNA CANERE JUBET. Tubicines nempe atque Cornicines ſuis inſtrumentis *ſigna dare* & praeparationis ad pugnam, & profectionis conſueverant. inde tractum nomen *ſignorum.* dabant & *ſigna praelii* committendi, de quo *c.* LX. num. 1. Latius A. Gellius I. *c.* XI. *Lacedaemonios non* cornuum tubarumve ſignis, *ſed tibiarum modulis in praeliis uſos eſſe, refert Thucydides*. Forſitan vero τὸ *jubet* abjiciendum, uti Jug. *c.* XCIX. num. 1. Et, ſi opus eſt intelligi, eleganter exauditur: uti alibi, quae cujus imperio fiunt, ipſe feciſſe dicitur. vide ad *c.* LV. num. 5. Atque ſic intelligendus Florus II. *c.* VI. num. 59. de Annibale & Scipione: *Steterunt diu mutua admiratione defixi. ubi de pace non convenit*, ſigna cecinere.

ATQUE INSTRUCTOS ORDINES. *Inſtructos* eſt praelio omnibus rebus paratos. mox aciem *inſtruet*. Nec te moretur idem Verbum bis poſitum; cum talia plura notata ſint ad *c.* XXIII. num. 3. & ſic Livius XXII. *c.* XLV. *Signum pugnae propoſuit* inſtructasque *copias flumen traduxit, ſequente Paullo. Tranſgreſſi flumen eas quoque quas in caſtris minoribus habuerant copias ſuis adjungunt: Atque ita* inſtructa *acie, in dextro cornu* cet. adde Jug. *c.* XCVII. num. 5. & LIII. num. 5. *Ordines* dixit pro militibus ordinibus ſuis diſpoſitis, ſicuti ſaepe ipſi manipuli *Ordines* vocantur: erantque Ordines haſtatorum, principum, triariorum. Series militum incedentium, aut in acie ſtantium alibi ita nominantur. Vide Freinshem. & Scheffer. ad Curt. III. *c.* IX. num. 12. & Patric. de re milit. R. P. IV. S. II. ac adde Jug. *c.* LXXX. num. 2.

DEDUCIT. Eccard. *deduxit*. Mox plerique *Deinde*. Sed Remenſ. 1. *dehinc*.

REMOTIS OMNIUM EQUIS. Fabric. 1. & Guelf. 5. *omnibus:* uti & Veneta 1493. Sed Caeſar I. Gall. *cap.* XXV. *Caeſar primum ſuo, deinde* omnium *remotis equis, ut, aequato omnium periculo, ſpem fugae tolleret, cohortatus ſuos praelium commiſit*. Verum ibi propter praecedens *ſuo* ita ſcribendum erat; hic vero *omnibus* ſignificantius eſſet. vide ad *cap.* XLIII. num. 1.

EXAEQUATO PERICULO. Livius III. *cap.* LXII. *Sexcenti fere ex equis deſiliunt, cedentibuſque jam ſuis provolant in primum ſimulque & hoſti ſe opponunt, &* aequato *primum* periculo, *pudore dein animos peditum accendunt*. Franc. *exaequato praelio*.

ANIMUS AMPLIOR ESSET. Vox poſtrema non legitur in Guelf. 2. & ſic ſupra *c.* XXXIV. n. 2. eamdem omiſerat. *animus amplus* eſt magnus & confidens. vide ſupra *c.* XI. extr. Sed ſi auctoritate MS. Polonici, quem Gruterus ſub manibus habuit, τὸ *militibus* delere malueris eleganter locus ita concipitur: *Dein remoti* omnium *equi; quo exaequato periculo animus amplior eſſet: Ipſe* cet. Sane cum quidam Codd. pro *militibus* habeant *peditibus*, cumque inter tot Nomina *copias, ordines, exercitum* omnino ſuperfluum ſit illud *militibus*, recte, vel ſine MSS. auctoritate, deleri poteſt. Saepe vero tertius Caſus Verbo Subſtantivo adjungendus apud Noſtrum omittitur, ut *c.* XXV. extr. Denique nec Caeſar eum defendit. Sed quando *remoti equi* reſcribes, habes eum quidem adverſarium; veroſimile tamen mutatam iſtam ſtructuram in *deducit*, & *remoti* locum primum corrupiſſe: quemadmodum librarii ſupra *cap.* LIII. num. 3. haeſitarunt in *contendiſſe* & *bella geſta* compoſitis. ad quem locum plura. Vidi autem ipſe in quodam MS. *remoti ſ*, & ſupra *ſ* lineolam transverſam: quomodo *ſunt* exprimere ſolent. id mihi corruptae ſcripturae fontem monſtrare videtur. *Ipſe* demum eleganter inchoat ſententiam, ut n. 3. & 5.

IPSE PEDES. Sic Codd. omnes, & Seneca Epiſt. CIV. *per medias Africae ſolitudines* pedes *duxit exercitum*. Thyeſt. *v.* 376. *Danubii vadum Audet qui* pedes *ingredi*. Silius VIII. *v.* 558.

> -- *& campi per aperta volantem*
> Ipſe pedes *praevertit equum*.

Idem I. *v.* 246. *noctemque* vigil *ducebat in armis*. Noſter Jug. *c.* LVIII. num. 5. *ne quam contumeliam in exercitu* victore *ſinat*. adde ibid. *c.* LXIV. n. 1. Adpoſite Claudian. IV. Conſ. Hon. *v.* 342. 349. *ſolabere partes Aequali ſudore tuas* ---- *Nunc* eques *in medias equitum te confere* tur-

2 Nam , uti planities erat inter ſiniſtros montis , & ab dextra rupe aſpera , octo cohortis in fronte conſtituit : reliqua ſigna in ſubſidio

turmas ; Nunc pedes *adſiſtas pediti : tum promtius ibunt Te ſocio : tum conſpicuus gratuſque feretur Sub te teſte labor*. his adde Jug. *cap.* XLV. LXXV. & c. cum Gruteri Diſcurſ. XV. in Tacitum.

EXERCITUM P. L. A. C. INSTRUIT. Alii *aciem inſtruere* dicunt, ut & Noſter Jug. *c.* XLIX. Sed Cato V. Orig. Exercitum *ſuum eduxit foras atque* inſtruxit. Plaut. Amphitr. A. I. Sc. I. *v.* 65. *Diſpertiti viri , diſpertiti ordines. Nos noſtras more noſtro & modo* inſtruximus legiones, *item Hoſtes* legiones *ſuas contra* inſtruunt. *Inſtruit* autem eſt in omnibus noſtris, praeter Franc. Remenſ. I. Incert. 2. Guelf. 4. & II. qui *inſtruxit:* itaque Eccardianus hic offendiſſe videtur, cum ſupra exaraverit *deduxit*. Salluſtius enim hac varietate nimium delectatur. *pro loco atque copiis* eſt , ut requirebant locus & copia militum. vide ſupra *c.* XXX. n. 5. & XXXV. num. 5.

2. UTI PLANITIFS ERAT. I. e. pro captu planitiei illius , quae erat inter ſiniſtros montes &c. Livius XXIV. *c.* XXVIII. *Orationem ſalutarem* , ut *in tali tempore , habuit*. Idem XXIX. *c.* I. *Trepida omnia*, ut *inconditam turbam tironum eſſe*. Curt. III. *c.* II. num. 3. *ad noctem agmina* , ſicut *deſcripta erant , intravere vallum*. Hinc illa lucem accipiunt Tacit. III. Hiſtor. extr. *Caeſarem conſalutatum miles frequens* , ut*que erat in armis , in paternos penates deduxit*. C. Nep. Att. *c.* I. *& tum*, ut *erant tempora, diti*. Vale. Flaccus VII. *v.* 407. *Ergo* ut *erat vultu defixus uterque ſilenti* , *Noxque ſuum peragebat iter ; jam jam ora levare* cet. Cic. XII. epiſt. II. *nonnihil*, ut *in tantis malis, eſt profectum*.

INTER SINISTROS MONTIS. Guelf. 6. non agnoſcit vocem *montes*, eamque & praeterea copulam & delet etiam 4. *Montes ſiniſtri* ſunt a ſiniſtra parte ſiti , ut ſaepe apud Melam. Sic ille I. *c.* IV. *& ab his potiſſimum , quae influenti* dextra *ſunt*. Cicero de Legib. *ſiniſtra avis*. Hinc Feſtus *ſiniſtra auſpicia*. & Plaut. Amphitr. A. I. Sc. I. *v.* 176. *Hinc enim* dextera vox *ut videbatur aures verberat.*

AB DEXTERA RUPES ASPERA. Codd. Fabriciani, Senatorii, Franc. Baſil. I. & 3. Remenſes , Acad. Incert. 2. Struv. Heuſſ. Guelf. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. *rupe aſpera:* eodem modo Gruteri membranae excellentiores. & tamen potuit nobis *rupes aſpera* propinare , quod nemo Latinorum in iſta ſtructura dicere potuit. Servant tamen ex noſtris Guelf. I, Vinar. 2. Incert. I. & Baſil. 2. At Eccard. *ru aſpera* ſine terminatione prioris vocabuli, quae a poſteriore in Guelf. 5. eſt eraſa. Habebam ego aliquid longe magis probabile , nempe *ab dextra rupem aſperam* , ut ab Praepoſitione *inter* , uti neceſſe erat , haec verba penderent. Sed contra Codd. nihil novandum & Criſpi potius ingenium hoc etiam loco eſt agnoſcendum, qui diverſas ſaepiſſime Conſtructiones jungit. Tale quid erat ſupra *c.* XLII. num. 2. *plus* timoris, *quam* periculum *effecerant*. Jug. *c.* XL. n. 4. *inter* laetitiam *plebis* , *& ſuorum* fugam , *trepida etiam tum* civitate. *c.* LXVII. num. 3. In *ea tanta* aſperitate , *ſaeviſſimis* Numidis , *& oppido undique clauſo* cet. Nam quod *ſiniſtros* & *ab dextra* opponit , ſuo etiam more facit , qui Jugurth. *c.* L. num. 4. *Numidae alii* poſtremos *caedere* , *pars* a ſiniſtra *ac* dextera *tentare*. adde ſupra *cap.* XIV. num. 2. Ceterum Codd. *dextera*. Utrumque Ovid. Her. Ep. II. *v.* 31. *Jura, fides ubi nunc commiſſaque* dextera dextrae.

OCTO COHORTIS. Cohors decima legionis pars, toties fere centum habebat milites, quoties legio mille. vide ad *c.* LV. n. I. Liv. XXVIII. *Ipſe omnia ſigna peditum in hoſtes vertit: quatuor* cohortes in fronte *ſtatuit, quia latius tendere aciem non poterat*.

IN FRONTE CONSTITUIT. Guelf. I. & Franc. *in frontem:* & ſic infra num. 5. apud Nonium. *Frons* eſt prima aciei pars, quae adverſus hoſtem ſpectat, Veget. III. *c.* XIV. Graeci *μέτωπον* dicunt: item *στόμα*. Aelian. de ord. acieb. *cap.* XXXVII. *Στόμα λέγονται οἱ πρῶτοι ἐπὶ τοὺς πολεμίους τεταγμένοι*. Sed vide A. Gellium X. *c.* IX. ubi recenſet aliquot vocabula militaria tranſlata ab iis rebus, quae ita proprie nominantur, quarumque imagines in acie inſtructa oſtenduntur.

RELIQUA SIGNA. Sic quidem edd. bene multae. Sed ſcripti omnes aut *reliquarum*, aut *reliquorum ſigna*. certe in noſtris *reliqua* nuſquam eſt. Et apud Livium quidem *haſtatorum , principum ſigna* leguntur. *Signa* tamen pro ipſis militibus , qui ſub ſignis ducuntur , aliquoties apud Florum legas. Livius VIII. *c.* IX. *Ita omnis terror pavorque cum illo latus* ſigna *primo Latinorum turbavit : deinde in totam penitus aciem pervaſit*. Sic *vexilla* Tacitus Agricol. *capit.* XVIII. *Contractiſque legionum* vexillis , *& modica auxiliariorum manu erexit aciem*. Confer ſupra *cap.* XVIII. numer. 5. Haec ſignificatio impoſuit librariis , & quod

ſidio artius collocat. Ab his centuriones omnis lectos, & evocatos, 3
praeterea ex gregariis militibus optumum quemque armatum in primam aciem ſubducit. C. Manlium in dextera, Faeſulanum quemdam in ſiniſtra parte curare jubet: ipſe cum libertis & colonis pro-

quod forte aliquis Codex habebat *reliqua tum ſigna.*

IN SUBSIDIIS. Erant poſt primam aciem, & de triariis proprie dictum exiſtimat Varro IV. L. L. *cap.* XVI. quia iſti ſubſidebant, dextro genu innixi. *Triplicia ſubſidia* memorat Noſter Jug. *cap.* XLIX. extr. Sed hoc loco MSS. Fabriciani, Baſil. I. a. Incerti, Franc. Senatorii, Academ. Vinat. a. Eccard. Struv. Heuſſ. Guelf. 1. 2. 3. 4. 5. 9. 10. 11. 12. & ed. vet. *in ſubſidio:* quomodo & Nonius loco n. 5. citando. *Subſidium* certe ſingulari Numero in uſu fuiſſe, & Varro, & Feſtus p. 368. & 539. evincunt. Ac forte Criſpus eo indicare voluit, duplicem tantum Catilinae aciem fuiſſe, ut Afraniana apud Caeſar. I. Civ. *cap.* LXXXIII. Neque noſtri tantum, ſed etiam Gruteri potiores *in ſubſidio* tuentur.

ARTIUS COLLOCAT. Guelf. 5. *armis locat:* ceteri *artius*, aut *arcius;* nulli *arctius*. iſto nempe modo olim hanc vocem ſcribebant. Sic Jug. *cap.* XLVI. num. 2. & LXXXV. num. 34. *arte*, pro *arcte*.

3. CENTURIONES OMNIS LECTOS & EVOCATOS. Sic habent Baſil. 1. & 3. Fabriciani, Remenſes, Acad. Vinar. a. Senat. 1. Eccard. Guelf. 3. 4. 5. 10. 12. & ed. vet. Reliqui aut *electos & evocatos*, aut *lectos & vocatos*. Struv. *electos evocatos*. Intellige *ab his lectos* h. e. *electos*, ſive elegit & in primam aciem ſubduxit centuriones, evocatos, optimum quemque ex gregariis militibus. Valer. Max. II. *cap.* III. extrem. *e peditibus* lectos *expediti corporis*. Juſt. XIII. *cap.* II. *Trecenta millia armatorum* lecta *ex omnibus copiis*. vide Abr. Gronov. ad III. *cap.* III. n. 8. Sed quod vocabulum *lectos* non ſuo loco poſitum videbatur, tantas difficultates interpretibus peperit. Sed habes ſimilem poſitum in Verbo *cap.* XX. n. 8. & in Nomine *cap.* XXXIII. n. 3. *Centuriones* praeerant centuriis, ſive centum militibus, Veget. II. *c.* XIV. iique ab *evocatis* diſtinguuntur a Caeſare I. Civ. *cap.* XVII. extr. aliiſque. vide Dion. Voſſium ad Caeſ. I. Civ. *cap.* XXVII. *Evocati* erant, qui expletis ſtipendiis non poterant in delectu ſcribi, ſed precibus imperatoris permoti, aut in gratiam ejus, militiam reſumebant, homines longo uſu militiae peritiſſimi. Dio XLV. p. 276. *ἐκ τούτων δὲ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν* Ἠουοκάτων *ἢ Οὐοκάτων σύστημα* (*ὃς Ἀπολλύτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατείας, ἐπ' αὐτὴν αὖθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν*) *ἐνομίσθη*. Intelligit itaque ejuſmodi homines veteranos, etſi non proprie eſſent tales Evocati, ſed ſponte caſtra Catilinae eſſent ſecuti. Plura de his Lipſius I. de Mil. R. Dial. VIII. Schelius in Polyb. & Stewech. in Veget. cum aliis pluribus.

OPTUMUM QUEMQUE ARMATUM. Peropportune Guelf. 5. omittit vocem *armatum*. & ſic certo *optumum* foret *fortiſſimum*; ſicuti Jug. *cap.* XIII. n. 1. *bello meliores*. ubi vide, & *cap.* XCII. extr. optumus *quiſque cadere, aut ſauciari*. Quando vero illa vox legenda eſt, incertum videtur, an hoc ſenſu *optimum* intelligendum, an pro *optime* (ut eſt in quibusdam Codd.) capiendum ſit. Sic III. Hiſt. immenſum *aucto mari & vento gliſcenti*. Sic Gutherius *ultimum* accipit apud Liv. XL. *cap.* XLII. ultimum *de caelo, quod comitia turbaret, intervenit*. adde Jug. *cap.* V. n. 4.

IN PRIMAM ACIEM SUBDUCIT. Livius XXXVI. *cap.* XVIII. *pulſi loco, intra munimenta*, ſubductis *ordinibus, conceſſerunt*. adde notata ad *cap.* LVII. num. 1. Lege hic Silium IX. *v.* 328. ſeqq.

FAESULANUM QUEMDAM —— CURARE JUBET. *Anci* nomen, ſi credere volueris, fuit illi Faeſulano, Curt. Inghiram. Antiqu. Etruſc. pag. 2. *Curare* proprium verbum. Jug. *cap.* LVII. n. 2. *legatis imperat, ubi quiſque* curaret. & alibi ſaepe.

IPSE CUM LIBERTIS & COLONIS. Guelf. 3. *cum liberis*; Franc. Incert. 2. Guelf. 7. & 8. *cum libertinis*, ut ſupra *cap.* L. n. 1. Praeterea Remenſes, Academ. Guelf. 3. 6. 9. *coloniis*; Vinar. 2. a manu ſecunda Guelf. 2. & ed. vet. *colonibus*, quod Salmaſius probat ad Capitolin. Maximin. *cap.* II. ad Flor. II. *cap.* VI. n. 23. & de Re Milit. *cap.* VI. interpretaturque *clientes*, a Verbo *colo*: ut *Volones*, *Accedones* dicuntur. Inde alii fecere *colonibus*, quod nec Codd. nec ſenſus patiuntur. In ceteris ſcriptis eſt *colonis*, quod Gronovius tuetur; qui intelligit veteranos Sullae, poſitos in coloniis, *cap.* XXVIII. extrem. Eſt tamen in eo quaedam difficultas. Nam ſupra memoraverat *Centuriones* & *Evocatos*, & *Optimum* quemque *armatum* in primam aciem ſubductos eſſe: quod genus hominum minimum aliquot ex iſtis *Sullanis*

propter Aquilam adſiſtit, quam bello Cimbrico C. Marius in ex-
4 ercitu habuiſſe dicebatur. At ex altera parte C. Antonius pedibus
aeger, quod praelio adeſse nequibat, M. Petrejo legato exercitum
5 permittit. Ille cohortis veteranas, quas tumulti cauſſa conſcripſe-
rat,

colonis comprehenderit. Aut igitur intelligendum *ceteris colonis*; aut ſuperiora illa, propterea quod haec excipiunt, ad alios reſtringenda; aut lectio haec deſerenda eſt. *Libertos* cum *colonis* jungit Caeſar I. Civ. *cap.* XXXIV. *profectum item Domitium ad occupandam Maſſiliam navibus actuariis* VII. *quas Igilii & in Coſano a privatis coactas ſervis, libertis*, colonis ſuis *compleverat*. adde Hottomann. & D. Voſſium ad I. Civ. *cap.* LXXV. Sed neque Catilina umquam colonos deduxerat, neque tam late poſſidebat, ut familiam colonorum haberet. Verum enim vero cum *Aquila* fuerit ea tempeſtate in prima acie, in eaque media curaverit Catilina, nulla remanet difficultas; ſed *coloni* iſti ſunt ipſi illi Evocati, Centuriones ceterique, aut ex ipſis, quos ideo ſupra lectos & ſubductos ex ſubſidiis memoraverat, ut Catilinae quaſi cohors praetoria eſſent.

PROPTER AQUILAM ADSISTIT. Vinar. 2. Baſil. 2. & 3. Remenſ. I. Incerti & Struvianus *prope*. & ſic peccarunt apud Auct. B. Afric. *cap.* XXXVII. propter *mare legiones ducit*: ubi in Edd. aliquot eſt *prope*. vide ibi Daviſium, ut & ad *cap.* LXXIII. propter *hoſtium caſtra praetergreſſus*. Cic. III. de N. D. *cap.* XXII. *Vulcanus tenuit inſulas* propter *Siciliam*, *quae Vulcaniae nominantur*. *Aquila* ſignum legionis ex argento, modica & haſtae oblongae impoſita, alis expanſis & pede fulmen aureum tenens. Sic vide Lipſium IV. de Mil. Rom. Dial. III. & V. ad Tacit. II. Annal. Excurſu C. Valtrin. de Mil. III. *cap.* IX. &c. Antiquitus apud Triarios erat; Sed Mariana militiae mutatione ad primam aciem translata eſt. Salmaſ. de Re Mil. *cap.* VI. Denique Guelf. 9. Incert. I. Remenſ. I. *adſtitit*. quod ex majoris fidei Codd. lubentiſſime reciperem. vide ad *cap.* LVII. n. 3.

B. CIMBRICO C. MARIUS. Dum bellum in Numidia contra Jugurtham geritur, Cimbri, Teutones, Tigurini & Ambrones Germanorum & Gallorum gentes Rhenum tranſgreſſi ingentem Romanis cladem intulerant, quos, victo Jugurtha, C. Marius & L. Catulus fuderunt. vide Eutropium, Vellejum & quos ad Flor. III. *cap.* III. Camers & Freinshemius, una cum Cellar. Diſſert. de Cimbris & Teutonis p. 488. ſeqq. De iſta *Aquila* vide Cic. I. Cat. *cap.* IX.

IN EXERCITU HAB. DICEBATUR. Guelſ. 3. *in exercitum*; 5. *in* delet; Fabriciani: *habuiſſe in exercitu dic.* Baſil. 2. *habuiſſe fertur*. Sed quid opus *in exercitu*?

4. AT ALTERA PARTE. Fabric. 2. Senat. 2. & Heuſſ. *in altera parte*; Remenſ. I. *At in ex altera parte* utramque lectionem notans, ut alii alibi. vide *cap.* LI. n. 43. XLVII. n. I. Vulgatum eſt in his dictionibus *ex* pro *in* poni; Sed in aliis etiam iſta hujus vices ſuſtinet, vide ad Cic. VII. epiſt. I. n. 3. XII. epiſt. X. n. 6. Mox Guelf. 22. *Conſul Antonius*; Vinar. 2. *Gajus Conſul Antonius*.

PEDIBUS AEGER. Gloſſa Fabric. I. *ultroneam paſſus eſt podagram*. Nimirum Dio XXXVII. p. 47. teſtatur, Antonium ſimulaſse morbum, veritum, ne ſtrenue ipſum certantem Catilina probris inceſſeret, quem ſocium aliquando Conjurationis habuiſſet.

QUOD PRAELIO ADESSE NEQUIBAT. Duas priores voces *quod praelio* non habet in contextu Guelſ. 3. Eorumque 4. & 5. habent *quod bello adeſſe nequibat*: uti ſupra *c.* IX. n. 4. Gruterus putat quadrigam hanc non eſſe ab Salluſtio, quia ſubintelligi poſſet. Idem diceres ſupra *cap.* XXXV. n. 3. ubi vide. Mallem itaque duorum Guelſerbytanorum lectionem recipere.

M. PETREJO LEGATO. Forſitan ille ipſe Petrejus, qui poſtea Cn. Pompeii legatus, quique, Caeſare ad Thapſum oppidum victore, Jubam regem ſeque interfecit. Auctor B. Afric. *cap.* XCIV. Eutropius, Seneca, Florus. *Legati* Conſulis erant, quos ille operae ſuae vicarios ſibi legaverat, Jug. *cap.* XXVII. n. 4. quibuſque, ſi res poſceret, imperium permittere poſſet: ita tamen, ut omnia ad praeſcriptum Imperatoris ageret, Caeſar III. Civ. *cap.* LI.

EXERCITUM PERMITTIT. Tradit, atque imperium ejus commendat: ſicut Florus I. *cap.* III. *in trigeminis hinc inde fratribus utriusque populi fata* permiſsa *ſunt*. Noſter Jug. *cap.* LXIV. n. 5. *dimidia pars exercitus ſibi* permitteretur. Juſtin. II. *cap.* VII. *Adminiſtratio reip. annuis magiſtratibus* permiſſa. Horat. I. Sat. III. v. 123. *Si ſibi regnum* Permittant *homines*. Confer ſupra *cap.* XLV. n. I.

5. ILLE COHORTES VETERANAS. Guelſ. 6. *ipſe cohort. vet.* editum autem in margine ſervat. vide

rat, in fronte; poſt eas ceterum exercitum in ſubſidiis locat. Ipſe equo circumiens, unumquemque nominans adpellat, hortatur,

vide mox ad *Ipſe*. *Veterani* libera rep. erant, qui viginti quinque ſtipendia expleverunt, &, ut cum Lactantio I. *c.* 1. loquar, decurſis operibus actionum ſuarum, quieti ſe tradiderant. vide Auct. B. Alexandr. *cap.* LXXII. Cic. x. epiſt. XXVIII. n. 8. & quae ſupra de *Evocatis* n. 3.

QUAS TUMULTI CAUSSA CONSCRIPSERAT. Libri fere *tumultus*; ſed Nonius *tumulti* citat; & alibi bene multa hujus inclinatus exempla ſuppeditavit: ſicuti ſupra *ſenati* habuimus. vide *c.* LIII. n. 1. *Tumultus* Romae decernebatur, ſi ab Gallis, aut domeſticis ſubitum periculum exortum eſſet, Feſtus pag. 580. Cicer. v. Philipp. *c.* XII. Quaedam de hoc Donatus ad ea Terent. Act. IV. Sc. VIII. *Simalio*, *Donax*, *Syriſce ſequimini: Hujuſmodi*, inquit, *militia per* tumultum *repente ſuſcipitur*, *& dicitur* Evocatio, *ubi dux adloquitur cives: Qui remp. ſalvam eſſe vult, me ſequimini*. Ubi tamen a *Conjuratione* non ſatis diſtinguit *Evocationem*. Non ſemper autem *Tumultuarii* milites fuere Veterani, ſed & alii. vide Liv. XXXV. *c.* II. & Stewech. ad Veget. III. *c.* VIII. Hic vero improprie *conſcribere* uſurpatur, quod proprie erat, quando in delectu ſcribebantur. vide XXXII. num. 2.

IN FRONTE, POST EAS CET. EXERC. IN SUBSIDIIS. Nonius Marcell. *c.* VIII. num. 50. *Ille cohortes veteranas q. s. c. c.* in frontem *poſitas*, *ceterum exercitum* in ſubſidio *locat*. ex *poſt eas*, fecit *poſitas*; eum & Baſil. a. *in fronte inſtituit*. Sed mihi Nonius *in frontem*, & *in ſubſidio* ex o. 2. deſumſiſſe videtur, ubi potiori jure ita legi poſſit: quamvis Guelſ. 9. & Franc. hoc loco habeant *in ſubſidio*. & Franc. *in frontem*. Sed 4. *poſtea*: quaſi pro *poſt eas* illud accipiendum foret, ut alibi *antea*, pro *ante ſe*; *praeterea*, pro *praeter eos*. vide ad *c.* XLVII. n. 1. Franc. *reliquum exercitum*: male.

IPSE EQUO CIRCUMIENS. Neſciunt vulgo interpretes, quem reſpiciat paullo ſupra Pronomen *Ille* (*ille* cohortes veteranas &c.) & hoc loco *Ipſe*. Glareanus per *Ille* Petrejum intelligit; per *Ipſe* Antonium. Contra I. Waſſe *Ille* ad Antonium retulit; *Ipſe* ad Petrejum. Uterque falſo. Tam *ille*, quam *ipſe* de Petrejo intelligendum eſt. Prius non poteſt de Antonio accipi tum propter aperta verba & conſtructionem, tum quia Antonius aciem non inſtruxit, ſed abſens fuit. & quamvis interponatur: *quas tumulti cauſſa conſcripſerat*, quod ad Antonium pertinere poſſet, haud tamen novum eſt, diverſa, quae vocant, Subjecta in uno commate intelligere. adhoc de veteranis cohortibus loquitur, quas ipſe Petrejus, juſſu Antonii, poteſt evocaſſe, in quo gratiae & auctoritatis multus locus erat, quae utraque valde exigua in Antonio fuerunt, apud Petrejum hominem militarem abunde magna. Poſterius *ipſe* ut Antonium denotet, res ipſa & tantae laudes non patiuntur; contra iisdem fere verbis Cicero Petrejum laudat pro Sextio *c.* V. Neque *ipſe* aliam perſonam inferre, patet ex num. 1. ipſe *pedes exercitum inſtruxit*. *c.* LV. n. 1. ipſe *praeſidiis diſpoſitis*. &c. adde Jug. *c.* LXXV. n. 5. Livius VII. Conſul *concione advocata laudatum tribunum decem bobus aureaque corona donat*, ipſe *juſſus ab Senatu bellum maritimum curare* &c. & ſic ille ſaepiſſime.

EQUO CIRCUMIENS. Fabriciani, Vinar. 2. Senat. 1. Guelſ. 5. aliique *circuiens*. Sueton. Caeſ. *c.* LVIII. *in agmine nonnumquam* equo, *ſaepius pedibus* anteibat. Sic *plauſtro ire*, *navibus transgredi*. Ammianus XIV. *cap.* XVII. *matronae complures opertis capitibus &* baſternis *per latera civitatis cuncta* diſcurrunt. Auſon. Epigr. CXXV. Ambulat *inſidens caeco* pede captus *utroque*. adde 1. Hiſtor. ad finem.

UNUMQUEMQUE NOMINANS. Guelſ. 3. omittit *unum*. Alius quidam *nominare*: quod ſi ex probato Codice eſſet, probare non reformidarem. Id vero inter artes Imperatorum milites accendendi ſibique conciliandi numeratur, ut ſingulos nomine compellent. Tacit. I. Hiſt. *c.* XXIII. *In itinere, in agmine, in ſtationibus, vetuſtiſſimum quemque militum* nomine vocans, *ac memoria Neroniani comitatus, contubernales adpellando, alios agnoſcere, quosdam requirere, & pecunia aut gratia juvare*. Plin. Paneg. *c.* XV. extr. *In praeſentia quidem quisquis paullo vetuſtior miles, hic te commilitone cenſetur. Quotus enim quisque cujus tu non ante commilito, quam imperator? Inde eſt, quod prope omnes* nomine adpellas, *quod ſingulorum fortia facta commemoras* &c. quod de Cyro prodidit Valer. Max. VIII. *c.* VII. extr. Solinus Pol. *c.* I. alii. Virg. XII. *v.* 758. *Rutulos ſimul increpat omnes*, Nomine *quemque* vocans. ubi vide Cerdam & Heinſium ad Claud. VI. Conſ. Hon. *v.* 255.

CONTRA LATRONES INERMES. Guelſ. II. omittit poſtremam vocem. Sed Urſini Codex *in-*

tur, rogat, uti meminerint, ſe contra latrones inermos, pro patria,
6 pro liberis; pro aris atque focis ſuis cernere. Homo militaris, quod amplius annos triginta tribunus, aut praefectus, aut legatus,

aut

rimos, quod eſt Salluſtii, ut vidimus ad *cap.* III. n. 4. *Latrones* dicebant, qui nullo jure bellum faciebant. de Antonio Cic. x. epiſt. VI. n. 2. *cum collega tuus a foediſſimis* latronibus *obſideretur*. Caſſius XII. epiſt. XII. n. 5. *Si contra importuniſſimos* latrones *arma cepi*. adde leg. 118. D. de V. S. Herodian. I. *cap.* X.

Pro aris atque focis suis certare. De *aris & focis* dictum ad *cap.* LII. n. 3. Hic vero pro *certare* Bongarſii liber habuit *cernere*. & ipſe in Fabriciano I. lego *cer..re*, eraſa media media ſyllaba, ſive illa *ta*, ſive *ne* fuerit. Verbo *cernere*, pro *certare pugnare*, uſus eſt Ennius, Pacuvius, Virgilius, vide Cic. I. Offic. *cap.* XII. Varron. V. de L. L. *cap.* VIII. Senec. Ep. LVIII. item Coelius Epiſt. XIV. *quamdiu civiliter ſine armis* cernetur. Plautus Amphitr. Arg. *pro patria dum* cernit *cum hoſtibus*. Id. Trin. Act. II. Sc. IV. *v.* 78. *Nam ibi de divinis atque humanis* cernitur. Lucret. V. *v.* 395. *Magnis de rebus inter ſe* cernere *certant*. Id verbi reſtituunt Corn. Nep. Milt. *cap.* IV. n. 4. viri docti. Silius XVI. *v.* 532. *Hi* crevere *pares ferro*. ibi Cl. Drackenborchius Quinctiliani, Claudiani exempla addit, alioſque citavit verbum defendentes. Ipſe etiam in Salluſtii loco ita legit: quia in Codd. *certare*, *pugnare*, *decernere* promiſcue ſcribatur. neque abit in diverſum Cellarius ad Coelii l. c. Poſſet aliquis comparare Libr. II. de Reg. *cap.* XIV. com. 8. & II. niſi jam ipſum *decernere*, & Graecorum κρίνειν, unde *cernere* tractum, proprietatem defenderet. *pro aris* abſuit Franciano.

6. Homo militaris. Peritiſſimus & exercitatus in re militari, ut ſupra *cap.* XLV. num. Quinctil. Declam. CCCX. in. *contemnunt* hominem militarem, *nihil minus*, *quam litibus idoneum*. Gloſſae Iſidori p. 37. ed. Graev. Militaris, *opinatus*, *id eſt*, *vetus miles*. Treb. Pollio Tyrann. *cap.* XXX. *Cenſorinus*, vir *plane* militaris, *& antiquae in curia dignitatis*, *bis conſul*, *bis praefectus praetorio*, *ter praefectus urbis*, *quarto proconſul*, *tertio conſularis*, *legatus praetorio ſecundo*, *aedilitius quarto*, *quaeſtorius tertio*.

Amplius annos triginta. Incerti, Vinar. 2. Franc. Guelf. 7. 8. *annis*; 9. *amplius quam annis* XXX. Peſſime, et quod a vulgo Grammaticorum ortum, qui voculae *amplius* aliquod regimen adtribuerunt, cum tamen pro Orationis tractu Nomina Caſus ſuos gerant. Caeſar II. Gall. c. XVI. *inveniebat ex captivis*, *Sabin flumen ab caſtris ſuis* non amplius millia *paſſuum decem abeſſe*. Auct. B. Afric. *cap.* I. *Cum non* amplius legionem *tironum haberet* unam. adde *cap.* XX. n. II. Nimirum temporum menſura & quarto, & ſexto Caſu exprimitur. vide *cap.* XXVII. n. 2.

Tribunus. Tribunos militum inde dictos putat Varro IV. de L. L. *quod terni tribus tribubus Ramnium*, *Lucerum*, *Titienſium ad exercitum mittebantur*. *Tres* itaque primum in quaque legione fuiſſe agnoſcit; poſtea *ſex* creati ſunt, et bini eorum ac bini, per vices, legioni imperitarunt. Lipſius II. Milit. Rom. Dial. IX. Imperium haud obſcure innuit Horat. I. Sat. VI. *v.* 48.

Quod mihi pareret legio Romana tribuno.

Aſconius duo eorumdem genera ſtatuit, primum eorum, qui *Rufuli* dicebantur: hi in exercitu creari ſolebant; & *Comitiatorum*, qui in comitiis Romae deſignabantur. adde Liv. VII. *cap.* V. Diſtinguunt etiam *tribunos legionum*, quos *majores* vocant a *minoribus* nempe *tribunis cohortium*, quorum meminit Caeſar II. Civ. *cap.* XX. De officio eorum bene Hottomannus de Magiſtr. Roman. pag. 428. ex leg. 12. D. de re milit. adde Thyſii Roman. Illuſtr. II. p. 62.

Praefectus. Varia in re militari praefectorum genera. Memorantur *Praefectus caſtrorum*, Tacit. XIV. Ann. *cap.* XXXVII. *Praefectus fabrum*, Vellej. II. *cap.* LXXVI. & alibi ſaepiſſime. Sed plerumque, quando abſolute ponitur, intelligunt *Praefectum* Auxiliarium cohortium atque ſociorum, qui apud eas ejuſdem dignitatis erat, cujus in legionibus Tribuni. dicuntur *Praefecti alarum* apud Sueton. Auguſt. *cap.* XXXVIII. ubi vide Interpretes, & Graev. Praefat. in Tom. I. Ant. Rom. Cic. VII. epiſt. V. *Huic ego neque* tribunatum, *neque* praefecturam, *neque ullius beneficii certum nomen peto*. eoſdem jungit Caeſar I. Gall. *cap.* XXXIX. adde Cic. III. epiſt. VIII. num. 25. ubi *legatorum tuorum cuipiam*, *aut praefectorum*, *aut tribunorum militum*: ſimiliter *praefectos* praeferens *tribunis*, ut Sueton. l. c. Porro Baſil. I. *tribunus atque praefectus*: quod forte ſalivam movebit hominibus elegantioribus; etiamſi norint *atque* & *aut* in membranis infinitis locis confundi. vide Jug. *cap.* LXXXII. numero 4.

Legatus. Imperatoris vicarius. dixi n. 4. adde Caeſ. III. Gall. *cap.* XVII. Dionyſ. Hali-

lica-

aut praetor cum magna gloria fuerat, pleroſque ipſos factaque eorum fortia noverat ; ea commemorando militum animos accendebat.

CAP. LX.

LXIII.

SEd ubi, rebus omnibus exploratis, Petrejus tuba ſignum dat ; 1 cohor-

lic. XI. c.XXV. qui eleganter inprimis deſcribit.

PRAETOR. H. e. ipſe ſummum in exercitu imperium habuerat. Mittebantur enim Praetores in provincias cum imperio, & permittebatur iis exercitum conſcribere pro tempore atque periculo, ſupra *cap.* XXX. praeficiebantur exercitui, Coſſ. aliis adſtrictis. Stewech. ad Veget. III. *cap.* 1. Vellej. I. *cap.* IX. *Tum ſenatus populuſque R. L. Aemilium Paullum, qui &* Praetor, *& Conſul triumphaverat —— Conſulem creavit*. Antiqui omnem magiſtratum, cui exercitus pareret, Praetorem dixere, obſervante Aſcon. in Cic. de Praet. urb. Inde manſerunt apud Romanos *navis Praetoria*, *cohors praetoria*, *cap.* LX. num. 6. *Praetorium*, Jug. *cap.* VIII. num. 2. Ipſe etiam Dictator olim *Praetor maximus* dictus, ex vetuſta lege apud Liv. VII. *cap.* III.

CUM MAGNA GLORIA. Baſil. 3. *cum ſumma claritate*, Gloſſa vix memoranda. *Cum* abundat, ut apud Plin. VII. epiſt. IX. *Multos videmus ejuſmodi certamina ſibi* cum *multa laude ſumſiſſe*. Alia vero Giſan. ad Lucret. p. 325. & nos ad *cap.* LI. nu. 38.

IN EXERCITU FUERAT. Guelf. 12. non habuit primitus *in exercitu*, nec ſenſus multum poſcit: imo, quae ſupra audivimus, *exercitum inſtruxit*, *exercitum permittit*, *ceterum exercitum locat* prorſus damnant. Et quem hominem laudavit *militarem*, eum nemo *praetorem*, *legatum*, *praefectum*, *tribunum* in cloacis purgandis fuiſſe, crediderit.

PLEROSQUE IPSOS. Guelf. 1. *pleros ipſos*. Si tantus antiquitatis adſectator noſter Criſpus, debuerant hoc vel ſine Codd. auctoritate reſtituere. Sic enim Pacuvius in Duloreſte: *Pater Achaeos in Caphareis ſaxis* pleros *perdidit*. Idem in Teucro: *Periere Danai*, plera *pars peſſum data eſt*. vide Priſcian. V. p. 668. & Feſtum p. 352. Porro Baſil. 2. *pleroſque ſuos*; Incert. 2. *pleroſque ipſe*. Nullibi aliquid muto. *Ipſos* addidit, propter ſubjunctum *facta eorum*. Sic *cap.* XXXI. nu. 7. *cujus ipſius*, *atque majorum plurima beneficia in remp. eſſent*.

FACTAQUE EORUM FORTIA NOVERAT. Franc. & Baſil. 2. *cognoverat*. idemque *aut facta eorum*; Guelf. 3. *fortia factaque eorum noverat*. Silius IX. *v.* 245. *Hortandoque iterum atque iterum inſatiabilis urget* Factis *quemque* ſuis. adde Jug. *cap.* XLIX. n. 4. & Tacit. Agric. *cap.* XXXIV. Spartian. Adrian. *cap.* X. *agebatque ut ſibi ſemper noti eſſent* (milites) *& eorum numerus ſciretur*.

MILITUM ANIMOS ACCENDEBAT. Guelf. 5. *multum alios accendebat*; Fabric. 2. *accenderat*. Terſius foret: *ea commemorando animos accendebat*, ſine voce *militum*: aut *multum animos accendebat*. Tamen Jug. *cap.* XXX. num. 3. *prorſus intentus omni modo* plebis *animum accendebat*. item *cap.* VIII. num. 1. ſupra *cap.* XL. extr. alibi. in quibus tamen itidem quaedam dubia. Franc. *memorando*, pro *commemorando*.

CAP. LX. 1. *Sed ubi omnibus* rebus *explor.*) Fabriciani, Incerti aliique MSS. *rebus omnibus*; Baſil. 2. *exploratis omnibus rebus*; Eccard. *omnibus locis explor*. Sed Guelf. 5. primitus non habuit *τὸ rebus*. & cum, & ſine illo Salluſtius aliis locis *omnia*, *omni re*, ſimilia proferre ſolet.

TUBA SIGNUM DAT. *Tuba* non eſt in Baſil. 2. Ceteri ſervant. Lucan. VII. *v.* 477. *Tunc auſae dare ſigna tubae*. Caeſar III. Civ. *cap.* XLVI. *Quod cum animadvertiſſet Caeſar*, tuba *ſignum dari*, *atque in hoſtes impetum fieri juſſit*. De illa Ovid. I. Metam. *v.* 98.

Non tuba *directi*, *non aeris cornua flexi*.

Tuba nempe directa, Cornu incurvum ad figuram bubuli cornu, ex quo primis temporibus facta, teſte Varrone IV. de L. L. Idem Ovidius ibid. *v.* 335. deſcribit etiam *buccinam*; & de *Lituo* videndus Feſtus & A. Gellius V. c. VIII. *Tubae* uſus multiplex erat; & non modo in bello, vide 1. Ep. ad Corinth. c. XIV. com. 8. ſed etiam in conviviis, ludis, & funeribus adhibitae ſunt, vide Ovid. II. Am. eleg. VI. *v.* 6. Propert. II. eleg. VI. *v.* 12. Horat. I. Sat. VI. *v.* 43. & Bartholinum de Tibiis Vet.

COHORTES PAULLATIM INCEDERE JUBET. Grutero jucundius omnia cohaerent, ſi abjiciatur

cohortis paullatim incedere jubet. idem facit hoſtium exercitus. Poſt-
2 quam eo ventum, unde a ferentariis praelium committi poſſet,
maxumo clamore, cum infeſtis ſignis concurrunt; pila omittunt;
gla-

verbum *jubet:* quod tamen ipſius noſtrique Codd. vetant. Paullulum etiam Silius XIII. *v.* 112.

> Dat ſignum, *atque alacer muros tran-*
> *ſcendere ſcalis.*
> Imperat.

& Curtius III. *c.* VIII. nu. 23. *Jamque tertium ſignum* tuba *miles* acceperat, *itineri ſimul paratus & praelio: ſtrenueque* juſſi *procedere, oriente luce pervenerunt ad anguſtias.*

IDEM FACIT HOSTIUM EXERCITUS. H. e. itidem paullatim procedit. dixi ad *c.* LV. nu. 2.

2. POSTQUAM EO VENTUM EST. Guelf. 6. & 9. delent *eſt:* nec habet aliquid ſingulare, quo ſeſe tueatur, cum ſupra *c.* XXXIV. extr. ibique dicta urgeant. idem Guelf. 6. *ventom* a prima manu: poſtea *v.* deſuper in *o* eſt inductum. vide ad *c.* XXIX. nu. 1.

UNDE A FERENTARIIS PRAEL. COM. POSSET. Corrupte Guelf. a. & Struvianus *unde afferentariis*. Sed eleganter Baſil. 1. *unde ferentariis p. c. p.* ſine Praepoſitione. ut Catullus: *amata* nobis, *quantum amabitur nulla*. Cic. IV. ep. XIII. num. 16. *quibus tenetur*, pro *a quibus*. ibi vide. Auſonius de Penelope: *Intemerata* procis, *& tot ſervata per annos Oſcula vix* ipſi *cognita* Telemacho. Livius XXXIV. *c.* XLVIII. *orſus ab inita primum* Romanis *amicitia cum Graecorum gente. Ferentarii* erant milites levis armaturae, qui praelii initium facere ſolebant, pilis atque miſſilibus pugnantes, Veget. I. *cap.* XX. Feſtus dictos putat, quod ea modo *ferrent*, quae in hoſtem jacerentur, vel ab *auxilio ferendo*: quomodo Novius. ſed prius agnoſcit etiam Varro VI. de L. L. legatur etiam Philo I. de Vit. Moſ. p. 16. Ovidii Ibis. *v.* 45. Gronov. ad Liv. XXIII. *cap.* XXIX. praeter Lipſium, Salmaſium & Alexandr. ab Alex. VI. Gen. D. p. 698.

CUM INFESTIS SIGNIS. Sic eſt in MSS. noſtris omnibus, & ineptiunt editiones, quae *cum* abjecerunt. Scilicet *maxumo clamore* dixerat, ergo non poterat niſi *infeſtis ſignis* ſcribere, ut aequalis eſſet oratio. Pergant itaque boni viri, & corrumpant etiam Auſon. Faſtor. Epigr. I. *Ignota aeternae ne ſint tibi tempora Romae* Regibus *& Patrum ducta* ſub *imperiis*. item Sidonium Carm. II. *Nam* patre *Suevus* A genitrice *Gethes*. Confer *cap.* LIII. num. 2. & *cap.* XXXIII. num. 1. Male Fabric. 1. *cum incertis ſignis*. *Infeſta* ſunt, in hoſtem verſa, ut ſolent pugnantes: Contra *verſa ſigna* ſunt fugientium apud Prudent. Pſychom. *v.* 341. Livius I. *cap.* XXV. *Datur ſignum*, infeſtisque armis *concurrunt*. Caeſar VII. Gall. *cap.* LI. infeſtis *contra hoſtes* ſignis *conſtiterunt*. *cap.* LXVII. *ſi qua in parte noſtri laborare videbantur*, *eo* ſigna inferri *Caeſar*, *aciemque converti jubebat*. Noſter Jug. *cap.* LVI. nu. 5. De *clamore* militum bene Caeſar III. Civ. *c.* XCII. *Eſt quaedam animi incitatio atque alacritas naturaliter innata omnibus, quae ſtudio pugnae accenditur. hanc non reprimere, ſed augere imperatores debent. neque fruſtra antiquitus inſtitutum eſt, ut ſigna undique concinerent* clamoremque *univerſi tollerent: quibus rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimaverunt*. adde 1. Sam. *cap.* XVII. com. 20. Lipſium IV. Milit. R. Dial. XI. & Gruter. Diſcurſ. XII. in Tacitum. Tandem Vinar. a. & ed. vet. *occurrunt*; Guelf. 9. & Franc. *concurritur*. quia nempe excipit *geritur*. Abunde reſutavimue ad *cap.* LI. num. 40.

PILA OMITTUNT. Guelf. 6. Senat. a. & Heuſſ. *comittunt*; Guelf. 3. *committunt*: correctum in id, quod & Academ. habet, *obmittunt*. Recte *omittunt*, ſive *obmittunt*. Livius IX. *& ne mora in concurſu pilis emittendis, ſtringendisque inde gladiis eſſet*, pila *velut dato ad id ſigno* abjiciunt, *ſtrictiſque gladiis curſu in hoſtem feruntur*. Caeſar I. Gall. *cap.* LII. Rejectis pilis, *cominus gladiis pugnatum eſt*. Id. VII. Gall. *cap.* LXXXVIII. *Noſtri*, omiſſis pilis, *gladiis rem gerunt*: ſic ibi legendum. vulgo *emiſſis pilis*. Contra III. Civ. *cap.* XCIII. *Pilum* telum miſſile, proprium Romanis, Sil. VIII. *v.* 376. De quo Polyb. VI. de caſtrametatione: *Pili telum lignum habet longitudine plerumque bicubitale, craſſitudine digitali, ſpiculum unius ſpithamae, palmi inquam majoris, eo uſque attenuatum & acutum, ut mox primum poſt jactum neceſſario flectatur, ſitque inhabile ad remittendum. alioqui commune fieret telum*. Imaginem ejus habes in numo apud Guther. de vet. jur. pontif. III. *c.* XVI. vide & Stewech. ad Veget. I. *c.* XX. Alexandr. ab Alex. IV. Gen. D. *c.* VII. & VI. *cap.* XXII.

GLADIIS RES GERITUR. Fabric. 1. Franc. Guelf. 3. 5. & 10. *gladiis agitur res*. Jug. *c.* LVIII. n. 4. *Interim Metellus, cum acerrume* rem gereret, *clamorem & tumultum hoſtilem a tergo accepit*. ibi vide plura. Ovid. I. Faſt. *v.* 569. *Prima movet Cacus collata praelia dextra;* Remque *ferox ſaxis ſtipitibuſque* gerit.

3. PRI-

gladiis res geritur . Veterani , priſtinae virtutis memores , com- 3
minus acriter inſtare ; illi haud timidi reſiſtunt . maxuma vi cer-
tatur . Interea Catilina cum expeditis in prima acie verſari , labo- 4
ranti-

3. Pristinae virtutis memores. Academ. omittit vocem *priſtinae* . ſed & hanc , & reliquas duas omittere potuiſſet . quas omnes aliquis ioterpres ex *cap.* lviii. nu. 3. derivaſſe videtur.

Cominus acriter instare . Fabriciani , Sen.1. Baſ. 1. ceterique vetuſtiores *comminus* , quam ſcripturam retinendam cenſeo , quandoquidem in ceteris a *Con* & Verbo ab *m* iocipiente compoſitis conſtanter *m* geminare ſoleant . eſt enim a *con* & *manu* , ut contra *eminus* , Vet. Schol. ad Stat. Theb. iii. *v.*100. Cicero de Senect. *c.* vi. *Nec enim excurſione* , *nec ſaltu*, *nec* eminus *haſtis*, *aut* commious *gladiis uteretur*. Sic *comminus ire* apud Propert. ii. eleg. xix. *v.*21. & iii. eleg. 1. *v.* 26. ubi plura Paſſeratius. Guelf. a. & Baſil. a. *inſtare acriter* ; ſed Vinar. 2. & ed. vet. *acriter inſtabant:* propter proximum *reſiſtunt*. Iſtud tuetur ipſe Criſpus ſupra *c.*xxi. n.4. quos ibi produximus.

Haud timioi resistunt. Aeque acriter. vide ad *cap.*iii. nu.1. Praeterea Nomen, & Adverbium pro ſuo more conjungit , uti *c.*xiii. n. 2. addito *c.* lix. ou.2. Illud enim hujus locum ſaepe tenet, uti apud Ovid. ii. Metam. *Juſſa Deae* celeres *peragunt*. adde Jug. *c.*xxxviii. o. 1. & ſupra *cap.* ii. nu. 1.

Maxuma vi certatur. Heuſian. *maximam certatur* : lapſu librarii. mox o.5. *magna* vi *tendere*. Jug. *c.* lx. n.1. *eodem tempore apud Zamam magna* vi *certabatur*. Dictys iv. *c.* xvii. *magnaque* vi *utrimque decertantes cadunt plurimi*. Ennius apud Macrob. vi. Sat. *cap.*1. & Serv. ad xii. Aen. *ſumma nituntur opum* vi.

4. In prima acie versari. Guelf. 3. *in prima verſari* . An fuit *in primo verſari?* ut Jug. *cap.* lxviii. extr. *equites* in primo *late* , *pedites quam artiſſume ire*, & *ſigna occultare jubet*. ubi hujus dictionis plura exempla. Id mallem, quam *in prima* , ut ſubintelligatur *acie* : etſi *ab dextera*, ſubintelligendo *parte* ; *recta* , intelligendo *via* , alia plura latine dicantur . Sic *primas agere* , *primas deferre*, Cicero: uti Seneca aliique *ſecundas agere* . vide illum iii. de Ira *cap.* viii.

Laborantibus succurrere . Iis , qui premebantur ab hoſte , & in periculo erant , ut ferirentur. Noſter Jug. *cap.* xcviii. n.1. *ac modo* laborantibus *ſuis ſuccurrere*. Id verbum de omnibus, quae in periculum veniunt , eleganter dicitur. Sic Florus 1. *cap.* xii. Laborat *annalium fides*, cum nota Duckeri. et ſic *labor* . vide Grooov. ad Senec. Herc. Fur. *v.* 1065. Thucyd. 1. *c.*xlix. *μάλιστα δὲ τὸ δεξιὸν κέρας τῶν Κορινθίων* ΕΠΟΝΕΙ. Id autem boni olim imperatoris fuit, notante Buchnero ad Tacit. Agric. *cap.* xviii. hodie paullo aliter fit.

Integro pro sauciis arcessere . Sic ſcribunt Fabric.1. Vioar.2. Acad. Senat.1. Baſil. 3. Struv. Guelf. 1. 3. 4. 7. 8. 12. et ed. vet. Ceteri fere *accerſere* ; ſed Fabric. 2. *acceſſere* ; Senat. 2. Incert. 2. et Heuſiao. *accerſire* . Vide ad *c.* xl. nu.6. Caeſar iii. Gall. *cap.* iv. *quod diuturnitate pugnae hoſtes defeſſi praelio excedebant* , *alii integris viribus ſuccedebant* --- *apud nos ne* ſaucio *quidem ejus loci* , *ubi conſtiterat* , *relinquendi* , *ac ſui* recipiendi *facultas dabatur*. *Integrum* recte *ſaucio* opponit , ut Livius viii. *c.* xxix. *Catinam ingenti ardore militum*, *aut* vulnerum ira , *quod haud fere quisquam* integer *praelio exceſſerat* , *ſcalis cepit*. et ſic Noſter Jug. *cap.* lx. extr.

Multum ipse pugnare , s. h. ferire . Baſil. 1. *multum pugnare ipſe* . *Ferire* eſt verbum bellicum , ut io illo Eoni : *Hoſtem qui feriet* cet. Noſter tameo Jug. *cap.* vi. num. 1. *pleraque tempora in venando agere* ; *leonem atque alias feras primus aut in primis* ferire . Nota vox Caeſaris : *miles* , *faciem* feri! apud Flor. iv. *cap.* ii. num. 50. et de ſulgure Domitiani apud Sueton. *cap.* xv. Feriat *jam quem volet* . Sic alia quae feralia et exitioſa ſuot *ferire* dicuntur.

Strenui militis et boni imperatoris . Haec ſummi cujuſque Ducis laudes . de Caeſare Florus l. c. *medius inter imperatorem* & *militem* . de Alexandro Curt. iii. *cap.* xi. nu. 7. *Alexander non* ducis *magis* , *quam* militis *munia exſequebatur*. idem Juſtin. de Epaminonda vi. *cap.* vii. de Trajano Plio. Paneg. *cap.* xix. Sic Caeſar v. Gall. *cap.* xxxiii. *Cotta in adpellandis cohortandiſque militibus* imperatoris , & *in pugna* militis *officia praeſtabat*. vide ſupra *c.* xx. ad fin. et Jug. *c.* lxxxv. num.47. Gunther. Ligur. ii. *v.*545. de Friderico ſuo:

> --- *multumque* & *ubique* jubendo
> Pugnando*que manu perfecti* militis *uſum*
> *Officiumque ſimul diſcreti* Principis *implet*.

de Mithridate Vellejus ii. *cap.* xviii. *conſiliis* dux , miles *manu* . Tibullus 1. eleg. 1. *v.* 89. *Hic ego dux milesque* boous . Adludit Ovid. ii. Am.

rantibus ſuccurrere, integros pro ſauciis arceſſere : omnia providere : multum ipſe pugnare, ſaepe hoſtem ferire. ſtrenui militis, & boni imperatoris officia ſimul exſequebatur. Petrejus, ubi videt Catilinam contra, ac ratus erat, magna vi tendere; cohortem prae-

Am.eleg.xii. *Me* duce *ad hunc voti finem, me* milite *veni: Ipſe eques, ipſe pedes, ſignifer ipſe fui*.

5. Contra, ac ratus erat, magna vi tendere. Sic quidem ſcriptorum & impreſſorum optima pars. Sed in Struviano prima manus *vi* non perſcripſit, & in Guelf. 3. deficiunt haec *magna vi*, &, ut arbitror, perquam adpoſite. non modo quia n. 3. dixerit *magna vi* certatur; ſed quia etiam nu.4. enarraverit, quomodo Catilina pugnaverit. id jam dicit contra fuiſſe, ac ſibi initio perſuaſerat Petrejus. Sic Jug. *cap.* vii. num.3. *Sed ea res* longe aliter, *ac ratus erat evenit*. Non addit Verbo *evenit* Adverbium aliud, aut Nomen, indicans *quomodo* evenerit. Cicero pro Balbo *cap.* iii. contra, *ac liceret*; contra, *ac oporteret*, *factum*. & ſic ubivis alibi. Idem pro Planc. *c.* i. *Plancii ego ſalutem non* ſecus, *ac meam, tueri debeo*: addere debuiſſet, ſi opus foret, *diligentiſſime tueri*. vide Jug. *cap.* i. nu.a. Deinde Franc. & Guelf. 9. *contra quam*; Vinar.a. ed. vet. *contra*, ut *ratus erat*; prius de Gloſſa, qualem notavimus ſupra ad *cap.* xxxvii. nu.10. Poſterius autem hanc lectionem pareret: *contra*, ut ratus erat, magna vi *tendere*; ut *contra tendere*, dicatur, ſicut ſupra *c.* xxxviii. nu. a. *contra nisi*. quae ſententia hoc loco non adeo abſurda foret: quia Petrejus de Catilina perdito & deſperato omnino magnam vim difficilemque pugnam ſibi perſuaſiſſe credibile eſt; hocque eſſet *ut ratus erat*. Aliud tamen & Codicibus, & Noſtro *cap.* lix. nu. 5. viſum, ubi Catilinae copiam *latrones inermos* vocat. Denique verbum *tendere* non potuit incorruptum manere. Franc. Fabric. i. Acad. Vinar. a. Struv. Guelf. 4. 7. 8. 9. & ed. vet. *contendere*; Senat. i. & Baſil. a. *intendere*. Nihil muta. Donatus ad Terent. Eunuch. A. iv. Sc. i. *v.* 12. *miles* tendere *inde ad jurgium*. *Proprie*, inquit, *dixit* tendere, *quod ſignificat pertinacem contentionem*. Virgilius (xii. Aen. *v.* 553.) *vaſto certamine* tendunt. id Servius interpretatur *contendunt*. Livius xaaii. *cap.* xaxii. *quod ſumma vi ut* tenderent, *amicis & propinquis mandaverat*. ubi Gronovius docuit, Livium perſaepe hoc ſimplici, pro compoſito *contendere*, uti. Dictys ii. *c.* aaaix. *Sed ubi eos contra ſe* tendere *paratos armis atque animis exercitus animadvertit, ſigno dato recedunt cuncti*.

Cohortem praetoriam. Ab eo dicta, quod, circa *ducem* eſſent, ab eoque non diſcederent, lecti ex omni eaercitu, virtutiſque ſpectatae. id inſtitutum profectum eſſe a P. Scipione, auctor eſt Feſtus p. 371. etſi ſimile quid de Poſtumio Dictatore jam narret Livius ii. *cap.* xx. vide Lipſ. ii. Dial. iv. Sub Imperatoribus, unus etiam Dux plures cohortes praetorias habuit: & tunc orti *Praetoriani*. Herodian. v. *c.* iv. n. 16. *ὁ δὲ στρατὸς ἑκατέρωθεν ἐμάχοντο ὑπὲρ τοῦ Μακρίνου, οἱ σωματοφύλακες καὶ δορυφόροι (οὓς δὴ* ΠΡΑΙΤΟΡΙΑΝΟΥΣ *καλοῦσιν) οἱ γενναίως ἀνθεστήκεσαν παντὶ τῷ ἄλλῳ στρατῷ, ἅτε ὄντες μέγιστοί τε καὶ ἐπίλεκτοι.*

In medios hostes inducit. MSS. Incerti *deducit*, ne geminaretur Praepoſitio eadem. Sed vide ad *cap.* alviii. num. 4. *In* medios *hoſtes* eſt *in medium hoſtium*: & duo ſignificare poteſt: vel mediam partem aciei, ut vulgo interpretes capiunt, ad ſolam latitudinem reſpicientes: ſed iſtud incommode: vel cohortem iſtam in interiora aciei penetraſſe, ut disjiceret in profunditatem medios, qui obſtitiſſent: quod nos partim eaprimimus, *mitten unter*. Sic Livius xxiv. *c.* xliii. *per* medios *hoſtes evaſit*. Id. axix. *cap.* ii. *Vix haec dicta dederat, cum Romani equites* in medios *invecti* hoſtes, *ſimul pedeſtres acies turbarunt, ſimul equitibus Hiſpanorum viam immittendi equos clauſerunt*. Rurſus xxiv. *cap.* xxvi. *Tum quoque haud magno aedium ſpatio inter* medios *tot armatos aliquoties integro corpore evaſerunt*. xxxiv. *cap.* avi. *inter* medios *hoſtes praelium commiſit*. xxxv. *cap.* xi. *per* medias *ſtationes hoſtium erupere*. Silius iv. *v.* 558. medioſ*que invectus in hoſtes*. Virgil. ix. Aen. *v.* 400. *an ſeſe* medios *moriturus* in enſes *inferat*. qualia plura Cl. Bentlej. ad Horat. iv. Od. liv. *v.* 24. Cic. ia. epiſt. viii. nu.a. *Ex ea igitur* media *excitatos miſi*. Idem Bruto *cap.* ult. *cujus in adoleſcentiam, per* medias laudes, *quaſi quadrigis, vehentem tranſverſa incurris miſera fortuna reip.* Ovid. ii. Am. eleg. x. *v.* 18. *&* medio *laxe ponere membra* toro. *v.* 36. medium *ſolvar & inter* opus. Idem ii. Faſt. *v.* 651. *ubi ter fruges* medios *immiſit* in ignes. Haec ut cupiditati quorumdam ſatisfacerem. paucis abſolvere potuiſſem. Non aliter ſolent Latini.

Eosque perturbatos. Guelf. i. *eos perturbatos*, ſine copula. & ſic eaprimi curavi, propter ſtilum Auctoris, de quo ad *cap.* xliii. nu.a.

Altos

praetoriam in medios hoſtis inducit, eos perturbatos atque alios a-
libi reſiſtentes interficit : deinde utrimque ex lateribus adgreditur. 6.7
Manlius & Faeſulanus in primis pugnantes cadunt. Poſtquam fuſas copias, ſeque cum paucis relictum videt Catilina, memor generis at-

ALIOS ALIBI RESISTENTES. Fabric. 1. *alios aliis reſiſtentes*; Guelſ. 10. *alios ibi*. Ex hoc loco deſumtum eſſe puto, quod vulgo ex proximo *c.* LXI. num. 3. Grammatici citant: *alis alibi ſtantes*, omnes tamen adverſis vulneribus conciderant: quod & eo loco Carrio atque Popma propugnant; Palmerius autem *alis alibi reſtantes* legit. Verum in MSS. nullum earum vocum veſtigium, quod tamen contra conſuetudinem eſt librariorum, qui tres voces, etſi antiquas, non facile abjiciunt, ſed in alias mutant. Hic vero *alis alibi* ne ferri quidem poſſet, ex mente Grammaticorum, quibus *Alis* prima eſt poſitio. vide Chariſ. II. pag. 133. Diomeden I. p. 323. Priſcian. XIII. p. 959. niſi quis ineptire, & *alis*, pro *ales*, uti *omnis*, *fortis*, pro *omnes* quarto Caſu plurium numero dictum eſſe, adfirmare vellet.

INTERFICIT. Guelſ. 6. 7. 9. Vinar. 2. Heuſſ. & ed. vet. *interfecit*.

DEINDE UTRIMQUE EX LATERIBUS CETEROS. Guelſ. 4. *dehinc*. Sed *dein* ſcripſerat Salluſtius. vide ad *c.* III. n. 2. Incert. 2. Baſil. 2. Guelſ. 6. & 11. *utrisque ex lateribus*. Vopiſc. Aurel. *c.* XXXII. *Aurelianus pacatis per Occidentem Gallis atque* undique *terris*, *Romam iter flexit*. adde ſupra *c.* XIV. num. 3. ad Cicer. VI. ep. V. n. 2. VII. ep. X. n. 1. Si tamen vulgata lectio conſervanda, non multum aliquis peccaverit, qui *ex lateribus* pro Gloſſa habebit. Hoc vero cum ſit contra Codd. malui cum MSS. Bodlejano & Remenſi 1. *ceteros* delere, quod hic ita additum eſt ab imperitis, ut *legatos* ſupra *cap.* XXXII. n. 3.

6. IN PRIMIS PUGNANTES DADUNT. Illud *in primis* non tam ad locum, ubi pugnaverint; quam ad tempus & ordinem, quo occubuerint pertinet. priori ſenſu Dictys II. *c.* XI. *Sed in ea pugna Proteſilaus* inter primos *bellando*, *ad poſtremum telo Aeneae ictus ruit*. poſteriore Noſter Jug. *c.* XXVI. n. 3. *Jugurtha* in primis *Atherbalem excruciatum necat*. aut ſi hoc non certum tibi atque clarum, ſupra *c.* IV. num. 4. Nam *pugnantes cadunt* eſt ad laudem eorum. Thucyd. II. *c.* XLI. extr. *μαχόμενοι ἐτελεύτησαν*. Livius XXVII. *c.* XLIX. *ibi*, *ut patre Amilcare & Annibale fratre dignum erat*, pugnans *cecidit*. Silius IV. *v.* 509. *nec fine ſub aevi Oppetere in bello detur*, *cum fata vocabunt*. Pugnantem *cecidiſſe meum eſt*. Spartianus de Nigro: pugnans *victus eſt*. Sed *cadere* Silio, Livio cum Noſtro placuit. & ſic Cornel. Nepos Pauſan. *cap.* 1. *eoque ipſe dux cecidit praelio*, aliique plurimi. Sed inprimis Juſtin. IV. *c.* V. VIII. *c.* 1. & XXXV. *c.* 1.

7. POSTQUAM F. C. S. C. P. RELICTUM VIDET CATILINA. Guelſ. 5. *At Catilina poſtquam*; Vinar. 2. Acad. Incerti, a manu ſecunda & recentiore Baſil. 1. Heuſſ. Senat. 2. & ed. vet. *Poſtquam Catilina fuſas* &c. Sed Fabriciani, Senat. 1. a manu prima Baſil. 1. & 2. Guelſ. 1. 2. 5. 9. 10. 12. id Nomen nullo loco habent: probante Grutero, qui ita abeſſe cenſet, ut ſupra *c.* VI. num. 4. *Romanos*. Ceterum in duabus membranis eſt *copias ſuas*, quod eo adnoto, ut confirmentur loca, ubi contra editiones quasdam Pronomina Poſſeſſiva delevimus. vide ad *c.* LI. num. 4. Franc. *Poſtquam Catilina Faeſulas copias videt*, *ſe cum paucis relictum*. in quo poſitus verbi *videt* valde placet.

MEMOR GENERIS ATQUE PRISTINAE SUAE DIGNITATIS. Fabr. 1. *atque* ſuae priſcae *dignitatis*; Incert. 1. & Guel. 3. addunt *& virtutis*. *Suae* inprimis incertae ſedis eſt. quidam *priſtinae dignitatis ſuae*; Sed Fabric. 2. Vinar. 2. Baſilienſ. 1. & 2. Incerti, Senatorii, Struv. Heuſſ. Guelſ. 5. & 9. *priſtinae* ſuae *dignitatis*. Ego vero expunxi, tum quod, ut modo dixi, Criſpus plerumque Pronomina iſta omittat, tum propter Florum II. *cap.* XX. *Sed ille memor &* familiae, *& Romani nominis*. & Juſtinum IX. *cap.* III. *non tamen immemores* priſtinae gloriae *cecidere*.

IN CONFERTISSUMOS HOSTES INCURRIT. Incert. 1. Guelſ. 4. 7. 9. & 12. *inter confertiſſimos*, ut Caeſar VII. Gall. *quod intrare* intra *praeſidia periculoſum exiſtimabat*. *Confertiſſumos* Gloſſae MSS. reddunt *condenſiſſimos*. Jug. *c.* XCVIII. n. 1. *hoſtes ubi* confertiſſumi *obſtiterant*. Virg. II. Aen. *v.* 347. *quos ubi* confertos *audere in praelia vidi*. ſic ex MSS. vetuſtiſſimis Salluſtii loco adjutus repoſuit Pierius pro *conſertos*. Juſtin. XXIV. *c.* VIII. *&* confertiſſimi *cunei non ſine vulneribus hoſtium diſſipati ruebant*. Ennodius Vita S. Epiphan. *Scis*, *quae te pollicebaris acturam*, *quando* confertiſſimis *inimicorum cuneis urgebaris*. Cur. VII. *cap.* IX. n. 7. *Tormenta ſaluti fuere*: *quibus in* confertos

atque priſtinae dignitatis, in confertiſſumos hoſtes incurrit ibique pugnans confoditur.

CAP. LXI.

LXIV.
1 SED confecto praelio, tum vero cerneres, quanta audacia quan-
2 taque animi vis fuiſſet in exercitu Catilinae. Nam fere, quem
quiſ-

ac temere ſe offerentes haud fruſtra excuſſa ſunt tela. Caeſar II. Gall. *cap.* XXIII. *Omnes Nervii* confertiſſimo *agmine ad eum locum contenderunt*. Similem hominis militaris, Scaevolae mortem depingit Silius IX. *v.* 370. ſeqq. Virg. II. Aen. *v.* 407. *Non tulit hanc ſpeciem furiata mente Coroebus Et ſeſe* medium injecit *periturus* in agmen.

Ibique pugnans confoditur. Academ. *ubique*; Guelf. 1. *ubi*. quam varietatem habuimus *c.* III. n. 3. Incert. 1. *pugnando confoditur*. Putarem non incommode τὸ *pugnans* poſſe deleri, propter num. 6. & quod dixerat, eum in confertiſſimos hoſtes incurriſſe, ubi ſi confoſſus eſt, non erat metuendum, ne lector intelligeret eum plorantem, aut cervicem praebentem eſſe obtruncatum. Accedit, quod ſtatim *c.* LXI. n. 4. manifeſtetur, eum certe *pugnantem* eſſe confoſſum, qui inter hoſtium cadavera ferociſſimo vultu repertus eſt.

CAP. LXI. 1. Tum vero cerneres. Guelf. 10. *Sed non ſolum pugnando apparuit, quanta audacia & quanta vis animi fuerit in illis, etiam confecto praelio. tum vero cerneres* &c. quae quidem quod ex Gloſſa ſint, vel lippus viderit; hic tamen non negligenda, cum bene explicent vim particularum *tum vero*. Eae nempe aliud quidem alio tempore factum, aliud ſimiliter comparatum eſſe inferunt: ſed quod nunc narratur illi praeferendum eſt. Sic ſupra *c.* XXXVII. n. 4. *Sed urbana plebes, ea* vero &c. *c.* LVIII. num. 16. *ea* vero *dementia eſt*. Sic Curt. *cap.* XI. num. 5. tum vero *multum ſanguinis fuſum eſt*. & n. 9. tum vero *ſimilis ruinae ſtrages erat*.

Quantaque animi vis fuisset in ex. C. Copulam *que* omittit Baſil. 1. & vocabulum *animi* inter lineas haeret tam in Guelf. 12. quam Fabric. 1. Sed Guelf. 9. *animi virtus*. In hoc tamen nihil mutandum. Sic *magna* vis animi *atque corporis* dixit *c.* V. n. 1. & *c.* XXXVI. extr. *Tanta* vis morbi, *uti labes, pleroſque civium animos invaſerat*. Sed cum Eccard. deleat *fuiſſet*, pro eoque Baſil. 2. exhibeat *eſſet*, poſſes ita legere: *quanta audacia, quanta animi vis in exercitu Catilinae*. Saltem Verbum Subſtantivum damnabis; cum & alibi in tali poſitu praeterire ſoleat Criſpus, uti notatum ad *cap.* XXXIV. num. 2.

2. Quem quisque vivus pugnando locum ceperat. Hoc quidem editiones Salluſtii obſedit; ſed vox *vivus* in tribus Waſſii, in quinque noſtris locum mutat. Fabriciani quippe & Guelf. 4. 5. hoc ordine: *locum* vivus *ceperat*; Guelf. 9. *ceperat vivus*. Pro eo Senat. 2. *nimis pugnando*. Franc. *quem quiſque in viis*. Sed Gu. II. plane omittit dubium iſtud; ut & Florus: *Quem quis in pugnando ceperat locum, eum amiſſa anima corpore tegebat*. Sufficere iſte poterat, ut expelleretur, quoniam, ut alias docui, iſte Annaeus verba integra vetuſtiorum exſcribere ſolet. Et propter illum etiam I. Waſſe ſuſpicatus eſt, Intruſam eſſe vocem a Grammaticellis, qui propter oppoſitionis amoenitatem addendam cenſuerint. Recte iſtud, & vidimus exempla *c.* XII. num. 5. & LVIII. num. 10. ubi notas vide. Sic Jugurth. *c.* LXXXVIII. num. 2. legendum: *Nihil remiſſum, neque* apud illos *tutum pati*. vulgo habent. *Nihil* apud ſe *remiſſum* &c. Tale illud Celſi III. *c.* IV. *Aſclepiades medicamenta ſuſtulit: alvum non* toties, *ſed fere tamen in omni morbo ſubduxit*. nihil dixit, quod in altero membro τῷ *toties* reſponderet. Sic Zeno Veronenſ. Serm. XXXIV. *Regem aliquotiens a Deo in manus traditum ſibi mavult* ſemper *timere, quam occidere*. dicere debuerat: *ſemel occidere*. Firmat maxime Juſtin. III. *c.* IX. num. 10. *quippe adverſis vulneribus omnes loca, quae tuenda a ducibus acceperant*, morientes *corporibus texerunt*. In eam ſententiam egregie Plautus Amphitr. Act. 1. Sc. 1. *v.* 81. Arrianus II. pag. 154. Curt. III. *c.* XI. num. 9. quae loca indicavit Freinshem. ad Florum. Denique *pugnando* non comparet in Fabric. 2. quod, quia *vivus* ille quidem agnoſcit, omittere facile poterat. non debebat. Eſt idem quod Floro *in pugnando*, ſive *in pugna*, ut Jug. *c.* I. n. 2. *reputando*. adde Jug. *c.* XII. num. 5. & XXX. n. 3.

Eum amissa anima. Cupio Pronomen abigere; ſed Codd. non juvant. Guelf. 12. *amiſſa anima*. at *c.* XX. *vitam per dedecus* amittere.

3. Quo

quiſque pugnando locum ceperat, eum, amiſſa anima, corpore tege-
bat. Pauci autem, quos cohors praetoria disjecerat, paullo diver- 3
ſius,

3. QUOS MEDIOS COHORS PRAET. DISJECERAT. Academ. *medius*; in Fabric. 1. eraſa eſt terminatio, ut neſcias, an *media* iſte corrector r·ſcribere voluerit. Conſidera locum, & ſenties *medios* hic ſerri non poſſe. I. Waſſe in proclivi habuit interpretationem. *Medios*, inquit, *disjecerat*, ut apud Plautum Caſina: *Illam* mediam *diruptam velim*. Terentium: mediam *mulierem amplectitur*. Livium: medium arripuit Servium. Horatium: *diviſit* medium. Virgilium denique: *Aurea compoſuit ſponda* mediamque *locavit*. Haec ille, verbum non amplius addens. Sed vide ingenium viri illius docti, & quomodo exempla iſta illuminent Salluſtium. Haec enim partim eum ſenſum eſſe juberent: cohors praetoria disjecerat *medios* h. e. corpora eorum diviſerat in duas partes, diſſecuerat illos; qui ſenſus aperte ſalſus eſt. Sic vero Plautus, Terentius, Livius, Horatius, & ſi plura cupis vide noſtra ad *cap.* LX. num. 5. ex quo loco Gloſſargus quidam τὸ *medios* huc tranſtuliſſe videtur. addere poſſes Lucan. I. *v.* 322. *Atque auſo* medias *perrumpere milite* leges. & Phaedr. II. Fab. IV. princ. *Aquila in ſublimi* quercu *nidum fecerat: Feles cavernam nacta* in media *pepererat*. Sed iſti pariter, ac omnes reliqui hunc ſenſum Salluſtio abjudicant. Quod ſi vero ex Virgilii dicto: *ſe* mediam *locavit*, interpretari volueris, haec proveniet ſententia: *quos* in medio poſitos *cohors praetori.. disjecerat*. Sed, praeterquam quod ille ſenſus nimis vulgaris eſt in tanta Criſpi elegantia; non bene conciliabitur cum Verbo *disjecerat*, & exemplum deſidero hujus conſtructionis. Salluſtius vero Jugurth. *cap.* XLI. numer. 5. a..a notione: ... *omnia in duas partes abſtracta*, *reſpublica*, *quae* media *fuerat*, *dilacerata*. Noluit *reſp. media dilacerata* dicere, ne in iſtam Amphiboliam incideret, quam hoc loco, quocumque te vertas, non evitabis. Reliquum igitur, ut vocabulum *medios* expungamus.

PAULLO DIVERSIUS. Intellige *paullo* quidem *diverſius*, uti dictum ad *c.* LII. num. 28. *Diverſa* eſt *disjuncte*, *diverſis locis*: ſeparati enim a ſe invicem ordinesque turbati erant impetu cohortis. Propert. I. eleg. X. *v.* 15. *Poſſum ego* diverſos *iterum* conjungere *amantes*. ibi vide Brockhuſium, & ad Tibull. IV. eleg. I. *v.* 45. adde ſupra *c.* II. num. Remenſ. 1. diverſius erant; 2. *diverſi a ſuis*; Incert. 2. *diverſi jacebant*; Guelf. 8. 9. *diverſius jacebant*; 7. *paullo diverſi a ſuis jacebant*. Nugae merae; adſumendum nempe verbum *conciderant*; quod genus illuſtravimus ad *c.* XVI. n. 2. XXIX. extr.

SED OMNES TAMEN. *Sed* alia manus addidit Guelferbytano I. & in 6. *Sed omnes tamen omnes adverſis &c.* quaſi Salluſtii fuiſſet: *paullo diverſius*, *omnes* tamen *adverſis v. conciderant*. Jungit quidem Cicer. II. epiſt. VII. num. 5. VI. epiſt. VI. num. I. & alibi cum aliis *ſed tamen*: Sequitur etiam apud probatos poſt *quidem* haud raro *ſed tamen*, *verumtamen* & alia hujuſmodi, ut apud Livium XXV. *cap.* XXII. *ingens* quidem *luctus & pavor civitatem cepit*; ſed tamen — *minus commovebantur*. Terent. Prolog. Andr. *v.* II. *Non ita diſſimili ſunt argumento*, ſed tamen *Diſſimili oratione ſunt factae*. In Salluſtio vero aliud ſemper ſpectandum eſſe puto. Plin. Paneg. *c.* XXXI. *ſuperbiebat ventoſa & inſolens natio*, *quod victorem* quidem *populum*, *paſceret* tamen. Idem VI. epiſt. XXVII. *quas omnes improbe* quidem, *accepi* tamen. VII. ep. XXX. *quibus ex cauſſis precario ſtudeo: ſtudeo* tamen. Cicer. XII. epiſt. XXVI. num. 2. *plus*, *quam ego auderem te rogare: audebo* tamen. LIVIUS II. *c.* XLV. *Matura res erat: conſules tergiverſantur* tamen.

ADVERSIS VULNERIBUS CONCIDERANT. Incert. I. & Guelſ. 6. *ceciderant*, quod non uno nomine poſt vulgatam eſt habendum; Franc. *inciderant*. Senat. 2. Academ. & alii quidam *volneribus*, ut alibi *voltus*, *volgus*, vide ad *cap.* XXIX. num. I. Fabric. 2. *averſis volneribus*, quod falſiſſimum. ſed is librariorum error quam maxime frequens. vide ad Jugurth. *c.* XCIII. num. 2. *adverſa* autem *vulnera*, pro illis, quae accipiuntur adverſa h. e. anteriore parte corporis, ubivis legas. Noſter Jugurth. *cap.* LXXXV. num. 29. *cicatrices* advorſo *corpore oſtentare poſſum*. & in Fragment. Incert. *Cominus faciem ſuam oſtentabat aliquot* advorſis cicatricibus *& effoſſo oculo*. Cicer. de Haruſp. Reſp. *c.* XIX. *ut tamquam fortis in pugna vir*, *acceptis a forti adverſario* vulneribus adverſis, *honeſte cadere videretur*. Valer. Flaccus IV. *v.* 184. *quibus* adverſo *ſub* vulnere *nulla Jam facies*, *nec nomen erat*. Hinc Plinius VII. *cap.* XXVIII. L. Siccium Dentatum laudat, qui fuerit *quadraginta quinque cicatricibus* adverſo corpore *inſignis*, *nulla in tergo*. Contra Ovid. II. Faſt. *v.* 211. *Diffugiunt hoſtes*, inhoneſtaque *vulnera* tergo

4 ſius, ſed omnes tamen adverſis volneribus conciderant. Catilina ve-
ro longe a ſuis, inter hoſtium cadavera repertus eſt, paullulum etiam
ſpirans ferociamque animi, quam habuerat vivus, in voltu retinens.
5 Poſtremo ex omni copia neque in praelio, neque in fuga quisquam
6 civis ingenuus captus. Ita cuncti ſuae hoſtiumque vitae juxta pe-
7 percerant. Neque tamen exercitus populi Romani laetam aut
incruentam victoriam adeptus. nam ſtrenuiſſimus quisque aut
occi-

Accipiunt. adde Curt. III. *c.* XI. n. 9. Senec. I. de Clem. *c.* IV. Flor. I. *c.* XVIII. Latinitatem ita explica, ac ſi per Periphraſin quamdam voces *adverſis vulneribus* Adjectivum inferrent, ſive *adverſis vulneribus acceptis*, ſive *inſignes*, ſive aliud intellexeris. Sic Noſter *c.* XXXVII. n. 5. & Eutrop. II. *c.* VII. *quos cum* adverſo vulnere & truci vultu *jacere vidiſſet*. Livius XXXI. *c.* XLVI. & pondere ingenti *ſaxa jacientes*. Spartian. Adrian. *c.* XII. *baſilicam* opere mirabili *exſtruxit*. Virgil. III. Aen. *v.* 286. Aere cavo *clipeum adverſis poſtibus figo*.

4. INTER HOSTIUM CADAVERA REPERTUS EST. Abeſt *eſt* ab Remenſ. I. & Salluſtium omittere conſueviſſe ſaepius dictum eſt. vide *c.* XLVII. n. 4. extr. &c.

PAULLULUM ETIAM SPIRANS. Olim erant, qui legerent: *paullum adhuc etiam ſpirans*, manifeſta Gloſſa, quod vidit Jo: Rivius, quae nempe exponeret *etiam*, pro quo vulgus ſemper *adhuc* dicere ſolet. Plaut. Captiv. Prol. *v.* 53. *Sed* etiam *eſt*, *paucis vos quod monitos voluerim.* Terent. Andr. Act. III. Sc. II. *v.* 23. *Non ſatis me pernoſti* etiam, *qualis ſim.* Virgil. XI. Aen. *v.* 352. *Unum* etiam *donis iſtis adjicias*, cum nota Servii, qui etiam ad *v.* 373. & ad VI. Aen. *v.* 485. per *adhuc* interpretatur. Ceterum *paullulum* MSS. noſtri, non *paullum*.

FEROCIAMQUE ANIMI, QUAM HABUERAT. Incerti & Guelf. 12. primitus non habuerunt Copulam *que*; eam & vocem *animi* ſimul omittit Lactantius in Statium: nec multum ille quidem reprehendi poteſt. Sed ceteris ut ſunt relictis, & particula tantum *que* abjecta concinnior eſt ſcriptura. quidam MSS. *ferocitatemque*.

IN VULTU RETINENS. De hujus generis mortuis Silius V. *v.* 673. *Fronte minae durant & ſtant in vultibus irae.* & XIII. *v.* 733. *Cui frons nec morte remiſſa Irarum ſervat rabiem.* ubi vide Drackenb. & ad Flori locum I. *c.* XVIII. Freinshemium. Sidon. VIII. epiſt. XI. de Lampridio Oratore occiſo: *Oculi protuberantes & in obtuto vultu non minora* irae *veſtigia quam doloris.* cum nota Jo. Savaronis. Vellej. II. *cap.* XXVII. *Teleſinus poſtera die ſemianimis repertus eſt, victoris magis, quam morientis* vultum *praeferens*.

5. QUISQUAM CIVIS INGENUUS CAPTUS EST. Incert. I. *eſt captus*; ſed Remenſis 2. omiſit *eſt*, eumque ſecutus ſum. *ingenuum* Gloſſa Struv. interpretatur, qui in *genere* nobilitatem habet, non in facto. nempe qui parentibus liberis nati eſſent, ingenui dicti. Hottomann. Part. Jur. Civ. Elem. *c.* III. Guther. de vet. Jur. Pontif. II. *cap.* VII. Olim autem qui patrem ciere poſſent, *ingenuos* adpellatos eſſe, patet ex Livio X. *cap.* VIII.

6. SUAE HOSTIUMQUE VITAE JUXTA PEPERC. Fabric. 2. *vitae* in margine; Guelf. 4. omittit *que*. Notat ſimiliter nullo modo pepercerant. vide ad *cap.* II. num. 8. Papin. Statius Theb. IV. *verſ.* 674. *praebent obnixi pectora ferre*: Idem ardor *rabidis externum haurire cruorem Ac fudiſſe ſuum; nec ſe veſtigia mutant.*

7. LAETAM, AUT INCRUENTAM VICTORIAM. Incert. I. Remenſ. I. & Academ. *laetam* atque *incruentam*, quod propter adfinitatem particularum in vetuſta ſcriptura eveniſſe pluribus exemplis probo ad Jugurth. *caput* LXXXII. num. 2. Hic vero *aut incruentam* a mala manu profectum aliquis diceret, quae iſtud ex *cap.* LVIII. extr. rapuerit. Juſtinum XVIII. *cap.* I. *Nec hoſtibus incruenta victoria fuit. nam & ipſe Pyrrhus graviter vulneratus eſt, & magna pars militum ejus caeſa; majoremque gloriam ejus* victoriae, *quam* laetitiam *habuit*. Curt. IX. *cap.* VIII. num. 20. *Sed non ut prima ſpecie* laeta victotia; *ita eventu quoque fuit; quippe barbari veneno tinxerant gladios.*

ADEPTUS ERAT. Incert. uterque & Fabric. 2. *adeptus eſt*; Struv. *adeptus* fuit. Haec nemo adhuc deſideravit; & ſi, quod vulgo tenent, verbum *erat* quis expulerit, juxta inpoſterum deſiderabitur. Sic n. 4. *repertus*; n. 5. *captus* nude dixerat; alia pluta collegimus ad Jugurt. extr.

STRENUISSIMUS QUISQUE. Sic Codd. noſtri, non *ſtrenuus*. Tacit. IV. Hiſt. *c.* LXIX. *Sumi bellum etiam ob ignavis*, ſtrenuiſſimi cujusque *periculo geri*. Id. Agric. *c.* XXXIV. *Quomodo ſilvas ſaltus*.

Digitized by Google

occiderat in praelio, aut graviter vulneratus diſceſſerat. Multi au- 8
tem, qui de caſtris viſundi, aut ſpoliandi gratia proceſſerant, volventes hoſtilia cadavera, amicum alii, pars hoſpitem, aut cognatum repe-

ſaltuſque penetrantibus fortiſſimum quodque *animal robore, pavida & inertia ipſo agminis ſonu pelluntur: ſic acerrimi Britannorum jam pridem ceciderunt; reliquus eſt numerus ignavorum & metuentium.* adde v. Hiſt. *c.* XVI. & ad ea Gruter. Diſcurſ. XIV. Dares Phryg. *c.* XIX. *praelium acre & iracundum fit:* fortiſſimus quisque *in primis cadit.*

AUT OCCIOERAT IN PRAELIO. Guelſ. 6. *ac ut* pro *aut*, quod propter *c.* XXXI. num. 5. non fuit negligendum. Incert. 1. & Guelſ. 10. *aut ceciderat in praelio.* Sed Compoſitum *Occido* aeque frequens in hac re. Jug. *c.* VII. num. 2. *Sperans vel oſtentando virtutem, vel hoſtium ſaevitia facile* occaſurum. Curt. VIII. *c.* XI. n. 23. *Multique per invias cotes praecipitati* occiderunt. & infinitis locis aliis. Academ. *in bello*, pro *in praelio.* idque adeo bis ille ſcriba perſcripſit. Eſt, ubi *bellum*, pro *praelio* accipitur. & diximus ad *c.* IX. n. 4. Attamen ex iſto Codice nihil facile mutaverim. Satius foret, ſi quis voces *in praelio* meliorum Codd. ſuffragiis in exſilium mittere poſſet.

GRAVITFR VULNERATUS DISCESSERAT. Eleganter iſtud dicitur, & amplius quid notat, quam *vulneratus erat.* Sic *c.* XLIX. num. 2. *ab adoleſcentulo Caeſare victus* diſceſſerat. ubi vide. ſed maxime ad Jug. *c.* CX. extr. Franc. delet *graviter.*

8. QUI OE CASTRIS — PROCESSERANT. Sic Gruterus ex MSS. edecumatae virtutis, quibus plerique ex noſtris accedunt. Baſil. vero 1. & 2. Remenſes, Vinar. 2. Academ. Struv. Heuſſ. & tres Guelferbb. *e*, vel *ex caſtris* praeferuot. Sed Curt. VIII. *c.* 1. num. 51. *Clitum eſſe, & de convivio exire reſpondit.* Corn. Nepos Pauſan. *c.* V. *Hic cum ſemianimus* de *templo elatus eſſet.* Curius Cic. VII. epiſt. XXIX. num. 4. *nec ſolere duo parietes* de *eadem fidelia dealbare.* Juſtin. VII. *cap.* II. *quem captivum* de *rege facturi videbantur.* Diverſa haec inter ſe iſtud commune habent, quod in his uſitatius *ex* dicatur. Addo Capitolin. Marco *c.* X. *neque umquam receſſit* de *curia, niſi conſul dixiſſet: Nihil vos moramur, Patres Conſcripti.* Quinctil. VI. *cap.* 1. *fugiendum* de *civitate, cedendum bonis.*

VISUNOI AUT SPOLIANDI GRATIA. Guelſ. 12. *vincendi aut ſpol.* Incert. 1. & Struv. *videndi.* vide *cap.* XII. num. 3. Guelſ. 3. & 5. *ſpoliandi cauſſa.* Sed Academ. & Incert. 2. *viſendi aut* gratia *ſpoliandi:* uti Spartian. Adrian. *c.* III. extr. *Et defuncto quidem Sura, Trajani ei familiaritas crevit,* cauſſa *praecipue* orationum, *quas pro imperatore dictaverat.* Capitolin. Vero *c.* VI. cauſſa *Circenſium litteras miſit.* Ineptum tamen foret, ex his in Criſpo noſtro aliquid mutare. Ceterum audiamus de tali re Pap. Statium III. Theb. *v.* 114.

At nuptae exanimes, puerique aegrique parentes
Moenibus effuſi per plana, per invia paſſim
Quiſque ſuas avidi ad lacrymas miſerabile currunt
Certamen: quos denſa gradu comitantur euntes
Millia ſolandi ſtudio; pars viſere *flagrant*
Unius acta viri cet.

VOLVENTES HOSTILIA CADAVERA. Guelſ. 7. *volentes hoſtialia cadavera;* 3. *hoſtia cadavera;* 1. *hoſtilia corpora;* Seoat. 2. *hoſtium cadavera.* An *hoſtilia* abundat?

AMICUM ALII, PARS HOSPITEM. Baſ. 1. *amici alii hoſpitem;* Guelſ. 4. *hoſpites;* Baſil. 2. *partes hoſpitem;* Guelſ. 1. *amicum* aliu.. *pars hoſpitem:* ita ut *alius* primitus habuiſſe videatur. Saepe Noſter *alii*, & *pars*, conjuogit, & vidimus quaedam exempla ad *c.* II. n. 1. Ex vetuſtiſſimo tameo Baſil. 1. conjicias Criſpum tantum dediſſe: *volventes hoſtilia cadavera amicum*, alii *hoſpitem aut cognatum reperiebant.* Nam voces illae Relativae *pars, alii, partim, interdum* ſaepe ſemel ponuntur, ubi ſenſus bis, aut amplius poni requirat. Jug. *c.* XXXI. n. 10. *Incedunt per ora veſtra magnifice, ſacerdotia & conſulatus,* pars *triumphos ſuos oſtentantes.* Livius III. *c.* XXXVII. *Et jam ne a tergo quidem abſtinebatur: Virgis caedi,* alii *ſecuri ſubjici.* ubi plura Gronov. *Hoſpites* dicebantur, quibuſcum hoſpitium inſtitutum erat, ut alter ad alterum divertere & omnia liberalitatis genera exſpectare poſſet. Contrahebantur autem vel a privatis cum privatis, ut Cicerooi cum Lyſone Patrenſi erat vetus hoſpitium, XIII. ep. XIX. vel a populo cum populo, Lucian. Phalar. II. p. 741. vel etiam a rep. cum privatis, cujus exemplum ſuppeditat Liv. V. *c.* XXVIII. Erat autem id genus neceſſitudinis tanto honori, ut etiam hoſpites cognatis praeferrent. vide Gellium I. *c.* XIII. & omnino Thomaſin. de Teſſera hoſpitalitatis.

REPERIEBANT. Guelſ. 6. *reperibant.* & ſi

9 reperiebant. fuere item, qui inimicos ſuos cognoſcerent. Ita varie per omnem exercitum laetitia, moeror; luctus atque gaudia agitabantur.

in aliquot ſcriptis Jug. *c.* xxvii. n. 1. legitur *lenibant*, pro *leniebant*. Sic Ovid. iii. Faſt. *v.* 507. *Dixerat:* audibat *jamdudum verba querentis Liber.* & Diomedes i. p. 342. de hujuſmodi Verbis: *Veteres haec ſine e littera pronunciabant*, audibam, nutribam, *dicentes*, *ut apud Virg.* Nutribant Thyrruſque pater. haec ille. Notavit haec & alia Munekerus ad ea Fulgent. Mythol. p. 16. *epigrammatum brevitate* condibam.

Inimicos suos cognoscerent. Baſil. 1. & 3. Struv. Guelf. 3. & 10. *recognoſcerent*, quod librariorum illorum aetate frequentiſſimum fuiſſe, oſtendi ad *c.* xxxv. n. 2. Conferas licet Tacit. iv. Hiſt. *c.* lxii.

9. Ita varie per omnem exercitum. *Varie* praemittitur Verbo, uti alibi Nomina aliaeque Particulae. Jug. *c.* i. n. 2. & *c.* xiv. n. 10. laeti *pacem agitabamus*. Supra *c.* ii. n. 1. *Reges diverſi pars ingenium, alii corpus exercebant*. *c.* lii. n. 1. *ceteri verbo*, *alius alii* varie *adſentiebant*. Notat autem alios triſtes, alios laetos fuiſſe.

Laetitia, moeror; luctus atque gaudia agitabantur. Senat. 2. & Heuſſ. *laetitiam, moerorem, luctum atque gaudium agitabant*. & *gaudium* quidem, non *gaudia*, Guelf. etiam 12. & quidam impreſſi amplexi ſunt, quia reliqua nomina ſunt ſingularia. Sed abunde probavimus ad *c.* xx. n. 8. nec Salluſtium, neque alios hanc legem obſervaſſe. adde *c.* li. n. 16. & 33. Virgil. ii. Georg. *v.* 442. *dant utile* lignum *Navigiis* pinos, *domibus* cedrum*que* cupreſſos*que*. Sic Codd. aetate atque auctoritate inſignes; deteriores *cedroſque*. Plautus adpoſite Poenul. A. v. Sc. iv. *v.* 105. *Cum hac me* laetitia *tanta & tantis adfeciſtis* gaudiis. ibi & de differentia *laetitiam* inter & *gaudium* monent Interpretes. Gloſſae MSS. ita habent: laetitia *vultu*, moeror, *corde*; luctus *corpore*, gaudium *corde*. Sed Cicero iv. Tuſc. Qu. *c.* vi. *Nam cum ratione animus movetur, placide atque conſtanter, tum illud* gaudium *dicitur*. *Cum autem & inaniter, & effuſe exſultat, tum illa* laetitia *geſtiens vel nimia dici poteſt; quam ita definiunt, ſine ratione animi elationem*. Lactant. vi. *c.* xv. Laetitia *nihil aliud eſt, quam profeſſum* gaudium, *aut*, *ſecundum Stoicos*, *inſolenter ſe efferens* gaudium. ubi ſimul varia tradit de iſta diſtinctione. adde Diogen. Laert. in Zenone & Gellium ii. *c.* xxvii. qui hac ratione iii. *c.* xv. dixit *laetiſſime gaudere*. Item Cicer. iii. de Fin. *c.* x. & Senec. Epiſt. lix. Sic & *moeror* eſt profuſior. & *luctus* remiſſior. Cicer. iv. Tuſc. Qu. *cap.* viii. Luctus *eſt aegritudo ex ejus, qui carus fuerit, interitu acerbo;* moeror *aegritudo flebilis*. Itaque moerorem laetitiae, luctum gaudio recte adjungit Criſpus. Denique Gruterus mallet *agitabantur* delere: quod quomodo per Adverbium *varie* liceat, non video. Phraſin Noſter frequentat. Supra *cap.* ii. num. 1. *& jam tum* vita *ſine cupiditate* agitabatur *c.* ix. extr. *beneficiis, quam metu*, imperium agitabant. Jug. *c.* xcvi. num. 2. joca *atque* ſeria *cum humillumis* agere. alibi *praeſidia agitare*. Sic Virgilius: *agitare fugam*. Tacitus: *aemulatum agere*. Seneca Herc. Fur. *v.* 1050. *Sopor eſt, reciprocos ſpiritus* motus agit. *v.* 362. odia *mortales* agant. Plinius ii. *c.* vii. *agere curam*. vide Heinſium ad Ovid. Her. Epiſt. xvi. *v.* 302. Plin. ix. *cap.* xxxv. *poſtero die, quo judicium agebatur*. Ovid. ii. Faſt. *otia agere*. Ut adeo verum ſit, *agere* non *facta* ſemper quaedam denotare, ſed eo pertinere, ut ex Nomine aptum Verbum circumſcribendo reddatur: de quo partim, ſed obſcure, diſputantem lege Varron. v. de L.L. *c.* vi. & vii.

EXPLICIT C. CRISPI SALLUSTII CATILINA.

GOT-

Digitized by Google

GOTTLIEB CORTII
IN
CRISPI SALLUSTII
CATILINAM

EXCURSUS I.

CAP. I. extr. ITA UTRUMQUE PER SE INDIGENS, ALTERUM ALTERIUS AUXILIO EGET. Gruteri, Rivii, Waſſii, Noſtrorum & forſiran omnium, qui ubique dantur MSS. haec eſt lectio, quam primus Palmerius immutavit, *veget* loco *eget* ſubſtituendo. Carrio recepit in textum, cui Gruterus & adſeclae adhaerent. Memini quidem, & me aliquando ſolum *veget* rectum putaſſe Diſſert. I. de Uſu Orthogr. Lat. *cap.* III. §. VI. num. 2. Sed cum Codd. ut dixi, pro *eget* militent: Nonius etiam Marc. *cap.* II. num. 876. Salluſtium non adduxerit, quem non facile praeterire ſolet: Giſanius pariter Conlect. ad Lucret. p. 449. ne ex conjectura quidem id verbi hic reſtituerit, quibus tamen aliquot antiqua Noſtro reddidit: & ipſa denique ſignificatio hujus verbi huic loco non ſatis accommodata ſit; nulla anriquitatis ſpecie eo nunc adductus ſum, ut repudiato Verbo *eget*, alterum illud in contextu exhiberem. Primum quidem, cum ſentirem, Viris doctis iſtam repetitionem *indigens* —— *eget* maxime odioſam fuiſſe, in mentem veniebat alia quaedam ratio loci ſanandi. Nam dudum in Fabriciano I. Struviano, Guelſerbytanis 2. 4. 6. 9. & 11. *indiget*; in Francii *indeget*, pro *eget* reperiebam, aderat conjectura: *Ita utrumque per ſe alterum alterius auxilio eget*. conjiciebam, dico, *indigens* ex illo *indiget* ortum eſſe, & jam parabam oſtendere, quid ſit *utrumque per ſe*. Sed cum ea ratione aliud vitium Criſpo inferretur; conſtitui tandem, nihil eſſe mutandum, non modo propter Horatium, qui de Arte P. *v.* 410.

- - - - alterius ſic
Altera poſcit opem *res*, *& conjurat amice*.

& princ. Conſtitut. *Summa reipubl.* de Juſtin. Cod. confirm. ubi de legibus & armis *iſtorum etenim*, inquir, *alterum alterius auxilio ſemper* eguit, quos dudum interpretes advocarunt; ſed etiam, quod ipſa Latinitas bene permittat *indigens eget* hic conjungi, ubi alterum intranſitivam, quam vocant, alrerum tranſitivam ſignificationem habet, & haec ipſa res non aliter, quam ita ſignificanter erat exprimenda. Hinc olim Omnibonus haec ita interpretabatur: *indigens eſt*, *quia alterum alterius auxilio eget*. Qui etſi rem non conficiat, habemus tamen exempla alia talium tam *Explanationum*, quam *Int· ſionum*, quae nec in Salluſtio rara ſunt. Is nempe mox *cap.* II. num. 9. *qui aliquo* negotio *intentus*, *praeclari* facinoris, *aut artis bonae famam quaerit*. *cap.* III. num. 2. *veluti* ficta, *pro* falſis *ducit*. *cap.* LI. num. 12. *qui* demiſſi *in obſcuro vitam agunt*. II. de Rep. Ord. *cap.* XII. *Si id accidat*, *neque tibi* nox, *neque dies curam animi ſedaverit*, *quin* inſomniis *exercitus*, *furibundus atque* amens, alienata mente *feraris*. Jugurth. *cap.* L. *infenſi omnibus locis* adeſſe *atque* inſtare. adde Catilin. *cap.* LIII. extr. Jam & Plautus Poen. Act. IV. Sc. II. *v.* 84. dixit: *tacitus tace*, & Claudian. I. de Rapt. *verſ.* 74.

Sed quamvis nimio ſervens *exuberet* aeſtu.

& Virgil. VI. Aen. *v.* 310. Lapſa cadunt *folia*.

Se-

Digitized by Google

Seneca Oedip. *v.* 52. *Nec ulla pars* immunis *exitio* vacat: Lucret. I. *v.* 344.

Non tam ſollicito motu privata carerent.

quae apud Poetas ſunt longe frequentiſſima. Vitruvius non multum abit I. Archit. *cap.* I. *Hoſtes* horreſcerent timore *eorum fortitudinis* adfecti. neque Pompon. Mela, qui alibi brevitate vel cum Criſpo noſtro certare voluit, II. *c.* III. *Non tam lata, quam coeperat*, ingens *tamen iterum, & quaſi peninſula* extenditur. I. *c.* I. *Hoc primum anguſtum, nec amplius decem millibus paſſuum* patens, *terras* aperit *atque intrat.* ſi *patet*, certe ſi *terras intrat* etiam *aperit*; ac ſi *aperit*, non dubium eſt quin *pateat* certo ſpatio. Liv. II. *c.* VI. *Ille eſt vir, qui nos* extorres expulit *patria*. Hinc neque Caeſarem ſollicitarem I. Civ. *c.* LXV. n. I. *Quos ubi Afranius procul* viſos *cum Petrejo* conſpexit. uti nec Juſtin. I. *c.* VI. *per deditionem tradidit*. Aliud enim eſt quod *alterum alterius ope eget*; aliud quod *utrumque* per ſe *ſit indigens*, quemadmodum alibi *inops, & alienas opes exſpectare* differunt apud Noſtrum Jug. *c.* XIV. n. 7. *quod paullo ante rex, genere, fama, atque copiis potens, nunc deformatus aerumnis*, inops, *alienas opes* exſpecto. quae Verba cum valde ſimilia ſint hiſce, hanc litem tandem dirimant, efficiantque, ut in poſterum hinc conjectutae abigantur.

Excursus II.

CAP. VII. n. 4. Jam primum juventus, simul ac belli patiens erat, in castris per laborem usu militiam discebat. Locum eſſe male ſanum & Codd. Salluſtii atque Vegetii Libr. I. de Re mil. *c.* IV. ubi haec citantur, & ipſa dictio hiulca & moroſa clamare videntur. Quis enim in tam terſo ſcriptore ferat eam Battologiam *in caſtris, per laborem, uſu* diſcebat? Tulerunt eam tot eruditi, & in eis etiam Bentlej. ad Horat. IV. Od. II. *v.* 29. ut iſti & me abſtraxerint ad Cic. XVI. ep. XXVI. num. I. Sed male tulerunt; & ne fingi quidem aliquid cum bona gratia Criſpi noſtri poteſt, quod vulgatam tueri queat. Senſit hoc Gruterus, qui modo *juventus, belli patiens, in caſtris*, modo *juventus, laboris patiens, in caſtris uſu mil. d.* conjiciebat. Senſit & Rupertus, vir harum litterarum non adeo rudis, qui propterea emendabat ex MSS. *ſimul laboris ac belli patiens erat, in caſtris uſu militiam diſcebat.* Neque aliis omnino placebat, qui ceteris, ut ſunt, relictis, *uſum militiae* reſcripſere.

2. Ego vero dicam primo, quid librarios impulerit ad corrumpendum: dein praeſidia noſtrae emendationis ex MSS. advocabo. Primum omnium particula *Simul* pro *ſimulac* poſita iſti hominum generi inſolens viſa eſt; attamen frequentem ejus uſum in notis jam demonſtravimus. Hoc ſolum cum ſufficeret ad corruptionem, putarunt quidam longe elegantius eſſe *laboris uſum* ſcribere, & cum ita litterator ſotte adnotaſſet, avide iſtud arripuerunt, unde poſtea *per laborem*, ut fit, procuderunt, Praepoſitioni ſtatim mox caſum ſuum reddendo. Praeterea viderunt illi homines, non pulcherrime *laboris ac belli* conjungi, cum alterum jam mentem auctoris ſatis exprimere poſſet. Hae mihi praecipue cauſſae videntur, quae nobis ineptam iſtam lectionem tradiderunt: quas vero nullas eſſe mox evincam. Quare cum & illae partim mihi olim occurrerent, non tamen prohibuerunt, quo minus legerem: *Jam primum juventus, ſimul laboris ac belli patiens erat, in caſtris per uſum militiam diſcebat.*

3. Et vide, quam id Codd. confirment. *Senatorius* 2. chartaceus ille quidem, ſed ab optimo exemplati deſcriptus aperte & ſine ulla litura exhibet: *juventus* ſimul laboris ac belli *patiens erat*. Atque eodem modo aperte *Heuſſianus*, qui & aliis locis Senatorio adhaereſcere ſolet, & *Vinarienſis* 2. accuratiſſime ſctiptus. *Guelferb.* 12. *ſimul* (& ſpatio relicto, quo vox eraſa eſt, quae latitudinem *laboris* capiat) *ac belli patiens erat. Baſil.* autem I. ab initio habuit tantum *ſimul patiens erat. Fabric.* 2. *ſimul belli patiens erat*, deleta jam dudum particula *ac*. Haud longe abit *Struvianus: juventus laboris ſimul ac belli patiens erat:* neque *Vinar.* I. ubi ita: *ſimul. ac belli pat.* Vetuſtiſſimus autem *Nazarianus*, quem Gruterus verſavit, pro varia lect. in margine: *ſimul labores ac belli patiens erat.* Certe praeceſſiſſe nomen quoddam ante *ac belli Palatinus* quondam 4. & *Guelf.* 3. ſuggerunt, quorum in altero: *juventus pacis ac belli patiens erat*, in altero, nempe Guelferbytano, a manu emendatrice: *ſimul ac pacis & belli* cet. His accedit *MS. Vegetii membranaceus* Bibliothecae Guelferb. ſub numero 82. quem Marqu. Gudius ſeptingentorum annorum aetatis ac pretii quantivis eſſe judicavit, *Nam ſimul* ita *Juventus belli patiens erat.* Illud *ita*, quod propter voculam, cui adhaeret, pro *ata* legi poſſet, indicat *ita*, (nempe *ſimul*, non *ſimulac*) eſſe legendum. Haec primum dubitare non patiuntur, quin recte editum ſit: *Juventus ſimul laboris ac belli patiens erat*; niſi ex MSS. malueris *ſimul juventus laboris ac belli.*

4. Jam vocem *laboris* trajectam eſſe & detruſam in locum inferiorem inde diſcas, quod *Vinarienſ.* 2. & edit. vetuſta praeferant: *per laboris uſum*, & ſic Vegetii edd. Pariſina 1515. Colonienſis 1580. Lugdun. 1592. alie; dictus vero MSS. Codex *per* laborum *uſum*. Et huj-

jiſinndi quidem Trajectiones in veteribus libris paſſim licet animadvertere, quibus neque Noſtrum fuiſſe liberum, diſcas ex *c.* XXIX. n. 3. *cap.* XXXVIII. n. 1. 2. n. 2. ex Jug. *c.* XVI. n. 1. ubi voces *in Senatu* in MSS. poſitae ſunt poſt illas: *decretum fit.* ex ejuſdem Jug. *c.* XXXIII. n. 4. & XXXVIII. n. 2. 3. pluribus. Hac igitur in ſedem ſuam revocata, remanet *per uſum*, quod male propterea, quod *per laborem* ſcripſerant, mutarunt in ſextum caſum *uſu*; cum Noſtro nihil ſit frequentius, quam *per virtutem*, *per dedecora*, *per ſocordiam*, vice illius Caſus dicere. lege dicta ad *cap.* XX. num. 9. *uſum* ſervant ed. vet. Academ. Baſil. 2. edd. Vegetii ejuſque MSS. praeter eum, quem laudavi, alius ejuſdem Bibliothecae num. 84. notatus, & quos Stewechius atque Scriverius tractarunt. unde quoque, cum potuiſſem eum Ruperto *uſu militiam diſcebas* edere, malui *per uſum retinere*, cum non viderem, unde librarii Praepoſitionem *per* accepiſſent, niſi in vett. Codd. fuiſſet, quippe qui pro ſua ſomnolentia prius exaraſſent *laboris uſu*, quam illud aliunde accivisſent. ſic quippe Jug. *cap.* LXXXV. num. 9. in MSS. eſt *qui* ambitione *ſeſe probos ſimulavere*; cum reliqui omnes & ipſae edd. habeant *per ambitionem*. Concurſum autem τῶν [illegible] in *uſum militiam* ne crimineris, habes in unico *cap.* XX. *ceterum mihi*, & *vitam miſeram*, & *alienum mala res*. quomodo in exiguo iſto Cicer. de Opt. gen. Orat. libello ſaepius; ut *cap.* I. *tamquam medios*, *cap.* II. *aedificiorum memoria*. *cap.* III. *alterum multi*. *cap.* V. *num melius*. *cap.* VI. *cum maximus*, & *verum melius*, & *quam Menandrum*. adde, ſi placet, Cat. *cap.* XXIII. n. 1. Conjungit autem *in caſtris per uſum*, quia Salluſtii aetate invalverant exercitia quaedam bellica, quibus juventus ad militiam formata, quorum in adnotatione memini.

5. Haec quando ita recte habent, non eſt difficile, corrumpentibus reſpondere, & ipſa verba defendere. *Simul*, praeter uſum veterum, defendit etiam Stewechius ad Vegetium, & Freinshemius ad Flor. II. *cap.* XVII. num. 16. qui ſic ait eſſe in vetuſtioribus edd. *Laboris ac belli* eo conjunguntur, ut vox *belli* priorem explicaret, de quo genere dictionum proba eſt adnotatio Jac. Gronovii ad Pompon. Melae Proem. p. 3. Quare, ut Juſtin. III. *cap.* II. *Parcimoniam omnibus ſuaſit*, *exiſtimans* laborem militiae *adſidua ſragilitatis conſuetudine faciliorem fore*: ſic Noſter pro more ſuo *laboris ac belli* conjungit. Pariter atque *cap.* II. num. 2. periculo *atque* negotiis *compertum eſt*, ubi alia adpoſui. *cap.* III. num. 2. malivolentia *ac* invidia *reprehendiſſe putant*. Jug. *cap.* LXXXV. num. 30. *quae ego plurimis meis* laboribus *ac* periculis *quaeſivi*. Ibid. *cap.* XXVIII. num. 3. *cujus de* natura & habitu *ſupra memoravimus*. Cat. *cap.* LII. num. 8. *qui* mihi *atque* animo *nullius umquam delicti gratiam feciſſem*. Sic & Juſtin. II. *cap.* III. *Gens* laboribus & bellis *aſpera*. ubi Gronovii notam conſulas. Capitolin. Vero *cap.* I. *Scio pleroſque vitam Marci ac Veri* litteris *atque* hiſtoriae *dedicaſſe*. Pomp. Mela II. *cap.* III. *Hin non longe eſt Olympus*, *Pelion*, *Oſſa*, *montes Gigantum* fabula belloque *memorati*. Sic cum aliis Livius XXXI. *cap.* XXVII. vi *atque* armis. Tacit. V. Hiſt. *cap.* VI. Terra fineſque, qua ad *Orientem vergunt*, *Arabia terminantur*. Id. III. Hiſt. *cap.* XIX. *pro labore & vulneribus* clementiam & gloriam *inania laturos*. lege quae ibi Acidalius, ut & ad XIV. Ann. *cap.* I. congeſſit per ἓν διὰ δυοῖν dicta, qualia ubivis deprehendas licet. Sed cave, quod quidem haec figura requirit, ſemper alterum Nomen in *Genitivum* aut *Adiectivum* vertas: quin, potius haud raro alterum Nomen pro alterius Declaratione atque Explanatione habeas. Sic certe interpretatio melius tibi procedet etiam in iis, quae ſine copula, aut plane aliis partibus ad hanc formam proferri ſolent, ut Cat. *cap.* XX. num. 2. ſpes magna, dominatio *in manibus fruſtra fuiſſent*. adde *cap.* LI. n. 25. Terent. Eunuch. Act. I. Sc. II. bonam magnam*que partem ad te attulit*. ibi vide Donatum, & Quinctilian. VIII. *cap.* III. ille *Iſodynamiam*, hic *Synonymiam* modum hunc dicendi nominat, qui certe ab illo, quem primo nominavi, differunt.

6. Tandem ut facile concedo, *per uſum* intelligi *uſum laboris ac belli*, ſic unum ex his nominibus illi agglutinandum eſſe nego. Verum eſt, Cicero *uſum dicendi*, *virtutis*, *rerum*; Quinct. *uſum vocis*, *litterarum*; Curtius *uſum ſagittandi*, *vini*; Juſtinus *uſum frugalitatis*, alii alia expreſſe ponunt. pariter ac Lucan. I. *v.* 123.

- - *Te jam ſeries* uſuſ*que* laborum
Erigit.

ſed ſine tali additamento *Uſus* aeque frequenter per ſe dicitur pro *Exercitatione*, *Experientia* & *Conſuetudine*, ut Cic. pro Rab. Poſth. *cap.* IV. Uſus *eſt magiſter optimus*, quem expreſſit Plin. I. epiſt. XX. n. 12. VI. epiſt. XXXIX. n. 4. Rurſus Cic. pro Milone *cap.* XXVIII. *Neſcio quomodo jam* uſu *obduruerat & percalluerat civitatis incredibilis patientia*. Quinctil. XII. *cap.* V. *Pluſque*, *ſi ſepares*, uſus *ſine doctrina*, *quam citra uſum doctrina valeat*. Curt. V. *cap.* I. n. 6. uſu *didiciſſe*, *pretioſam ſupellectilem nihil aliud fuiſſe*, *quam onera*. Tacit. V. Hiſt. *c.* XII. *metus atque* uſus *pleraque monſtravere*. Caeſ. I. Gall. *cap.* XXXIX. *Horum vocibus ac timore paullatim etiam ii*, *qui magnum in caſtris* uſum *habebant*, *perturbabantur*. Frontinus de Aquaeduct. Praeſ. Art. 2. *In aliis autem libris*, *quos poſt* experimenta & uſum *compoſui ſucce-*

dentium res acta eſt. Sic igitur omnia ſibi conſtant: nec pigebit plura forte, quam deſiderabas, verba feciſſe; dum Salluſtii, non correctorum, dictionem in poſterum te legere agnoſcas.

Excursus III.

CAP. XXII. n. 2. Atque eo, dictitare, fecisse. Varie turbant libri veteres: mire etiam ſeſe torquent interpretes. Quam ex optimis edd. dedi lectionem, eam firmant MSS. Remenſes, Baſileenſes, Incertus uterque, Eccardianus, Fabricianus 1. Struvianus a prima manu, Senatorius 1. Guelferbytani 4. 5. & 6. Sed diſtinctio nunc primum a me profecta hunc opportunum maxime, ſed adhuc neglectum ſenſum parit: Illi, (qui dicebant, Catilinam ſanguinem vino permixtum in pateris circumtuliſſe, & cum omnes deguſtaviſſent poſt exſecrationem, aperuiſſe conſilium ſuum) illi, inquam, *dictitabant* h. e. cauſſam interferebant, Nepotis locutione, fingebant rationem, ne fruſtra tantum facinus de Catilina credidiſſe & adfirmaſſe viderentur. Non traducam inſolentius interpretes; Sed I. Waſſium audire operae pretium eſt. is ita interpretatur: *aperuiſſe cauſſam, cur id fecerit, atque ideo ſe fecisſe dictitare*. Haec ille. addit: *quid pote apertius*. Immo nihil inficetius. *Conſilium* pro cauſſa accipit, & tranſitus ab Infinitivo Praeteriti ad Infinit. Praeſentis notiſsima illi res eſt. Quid vero de illis fiet: *Fuere qui exiſtimarent*; quid de *feciſſe*: quid de *dictitaſſe feciſſe*? Nihil ſani ex illa expoſitione nec Aeſculapius ipſe eruerit.

2. *Dictitare* itaque intellige *dictitabant*: neque, cum antea dixerit: *Fuere, qui dicerent*, potius exiſtima: *atque dictarent*. Primo enim, *Fuere, qui dicerent* eſt tantum Periphraſis pro, *Dicebant aliqui*: cui ita jungas *Dictitare aliqui*, ſive *illi*, uti Auſonius Epiſt. xxiv. ad Paulin.

> *Proxima, quae noſtrae fuerat querimonia chartae*
> *Credideram, quod te, Paulline*, inflectere poſſet,
> Eliceretque *tuam blanda objurgatio vocem*.

Dein mutare Modos, & ipſa orationis varietate gaudere ſolet Noſter, quod notavi ad *cap.* xvi. num. 2. & ad *cap.* xxxvii. n. 5. item ad Cic. xii. epiſt. 11. num. 7. & *cap.* modo xxi. num. 4. dixerat: *Ad hoc maledictis* increpat *omnis bonos: ſuorum unumquemque nominans* laudare: admonebat *alium* cet. cujus generis infinita in Salluſtio occurrunt. Eo nec Livius ſollicitandus xxxii. *cap.* xi. *Nocte itinera* fieri jubet: *& pernox forte luna erat; interdiu cibi quietiſque* ſumeret *tempus*. Noſter Jug. *cap.* xxxii. n. 3. Fuere, qui *auro corrupti elephantos Jugurthae* traderent; *alii perfugas* venderent; *pars ex pacatis praedas* agebant. ubi Gruterus *vendere, agere*, praeferendum exiſtimat.

3. Non vero idem bis dicit, dum *qui dicerent* & *dictitare* conjungit; Sed *dictitare* eſt *rationem adferre*, ſive prae ſe ferre. Sic Corn. Nepos Lyſandr. *cap.* 1. n. 4. *Nam cum hanc cauſſam Lacedaemonii* dictitaſſent *ſibi eſſe belli*: & Liv. xxxi. *Imperium* dictitare *ſpretum: tamquam non eadem mente pugnare vetuerit, qua pugnatum doleat*. Interponit autem huic narrationi hoc verbum, ut Cicero xiii. epiſt. xxiv. num. 2. *Ita enim* ſcripſit *ad me, ſibi meam commendationem maxumo adjumento fuiſſe, quod ad te delatum* diceret, *ſeſe contra dignitatem tuam Romae de ſe loqui ſolitum eſſe*. Livius xxxi. *cap.* xl. *Q. Minucium*, confidere, *brevi triumphum poſtulaturum*. Tacit. xiii. Ann. *cap.* xlvi. *Saepe* auditus eſt *conſurgens e convivio Caeſaris, ſe ire ad illam, ſibi conceſſam*, dictitans, *nobilitatem, pulchritudinem, vota omnia & gaudia felicium*. quem locum editores itidem miſere lacerarunt. Sic eſt, quod Nicol. etiam Rubenius cum Cic. xv. ad Attic. epiſt. xiii. aliaque loca reſtitueret, obſervavit, multa Scriptorum loca ſingulorum membrorum connexione & diſtinctione a tenebris, quibus involuuntur, poſſunt vindicari. Nam de *eo*, quod pro *ob id* profuit, nihil eſt monendum, habes ea notione *cap.* xiii. extrem. *cap.* xx. n. 3. *cap.* xxi. n. 3. & apud Terent. Heaut. Act. iii. Sc. iii. v. 43. *Neque* eo *nunc dico*, quo *quidquam illum ſenſerim* cet. adde Perizon. Diſſertat. ad Dictyn Cretenſem §. xl.

4. Lectoris judicium eſto, an meliori jure de noſtra hac expoſitione dicere queamus: *nihil pote apertius*. Sed cum videam, conjecturis hic rem agi, ne quis forte exiſtimet, nos praeſidia, ſi quae adſint, librorum noſtrorum tibi invidere: addam bona fide, quae reperi. Vinarienſis 1. quem poſt Stepnerum, Kirchmeyerum, Reineſium, poſſedit Conr. Sam. Schurtzfleiſchius, nunc eximia Seren. Ducis Saxo-Vinarienſis Bibliotheca cuſtodit, is ita ſcriptum exhibet: *atque* ideo, dictum eſt, *feciſſe*: quae noſtrae interpretationis adumbratio, & ſcripturae genuinae Gloſſa eſt. Guelferb. 1. & 2. Vinarienſ. 2. edit. Vet. nec non ab correctore Fabrician. 2. *atque eo* dictam rem *feciſſe*: id quod maxime ſe probavit Rivio. inde Guelferb. 10. *dictas res* deſcripſit; quod etiam in ſuo Cod. reperit Andr. Schottus. Academicus *dictitaſſe*, ejecto verbo *feciſſe*: quod ſi adderet, maxime placuiſſet Manutio, &, ut vidimus, I. Waſſio. Guelferb. 3. *dictitavere*: cui *dictitare*, ut mihi olim, Praeteriti temporis viſum eſt, & ſimiliter peccatum *cap.* xxi. num. 2. ubi pro *poſtulare*, multi *poſtulavere*. Senator. 2. Heuſſianus,

Guelf.

Digitized by Google

Guelf. 7. 8. 9. 11. & Fabric. 2. a prima manu: *atque eo* dictare *feciſſe*: quod pro amico illo Manutii facit, qui conjecit: *atque eo*, dicta re, *feciſſe*. In Guelferb. 12. Verbum *dictitare* eraſum eſt; facillimo in his turbis ſenſu; niſi quod iſta facilitas, veluti color quidam adſcititius, merito ſuſpecta ſit, & ab genuina Salluſtii manu, ut reliqua commenta, condemnetur.

EXCURSUS IV.

CAP. XXXIV. n. 2. QUONIAM FACTIONI INIMICORUM RESITERE NEQUIVERIT, FORTUNAE CEDERE, MASSILIAM IN EXSILIUM PROFICISCI. Elegans inprimis, eademque uſitatiſſima eſt formula *fortunae cedere*, notione *ſubire fortunam*, obſequi atque ſine certamine atque conflictatione ferre, etiam cum poſſes reſiſtere. Dicunt enim & *conflictari cum fortuna*, ut Corn. Nepos Pelopid. *cap.* V. *fortunam in poteſtate habere*, ut Curt. X. *cap.* V. num. 35. Eadem *vincit*, *dominatur*, *violentiam exercet*; homines *tolerant*, *fecerunt* & *patientiam* praebent. Interdum homines *majores fortuna* exiſtunt, ſupra *fortunam animos gerunt*, & quae hujuſcemodi alia paſſim legere licet. *Cedere fortunae* habet Cic. III. Tuſc. *cap.* XVII. *Quid jaces? aut quid moeres? aut cur ſuccumbis cedisque* fortunae. item Epiſt. IV. ad Terent. *Meum fuit officium vel legatione vitare periculum, vel diligentia & copiis reſiſtere, vel* cedere fortunae. Livius XXV. *cap.* XV. *Cum alii urbem tuendam, alii* cedendum fortunae, *& tradendam urbem victoribus cenſerent*. Similiter *cedere auctoritati*, *tempori*, *amori*, *odio*, alia efferunt. Cic. pro Q. Ligario *cap.* VII. Ceſſit auctoritati *ampliſſimi viri*, *vel potius paruit*. Bene corrigit Tullius: cum *cedere* ejus ſit, qui in arenam veluti poſſit deſcendere; *parere* autem, cui tantum obedientiae gloria relicta eſt. Idem VIII. Fam. epiſt. III. Pudori *tamen malui* famaeque cedere, *quam ſalutis meae rationem ducere*. Recte. cum potuiſſet contra pudorem & famam quaedam experiri & ſalvus eſſe. Ovidius I. Amor. eleg. II. *v.* 9. de impetu Amoris:

> Cedimus? *an ſubitum luctando accendimus ignem?*
> Cedamus. *Leve fit, quod bene fertur, onus.*
> *Acrius* invitos, *multoque ferocius urget,*
> *Quam qui ſervitium* ferre *fatentur, amor.*

& quae ibidem ſequuntur. Hinc et *cedere conſilio* dicunt, quando patimur conſilia alterius, eaque obtinent. nam & *vincere* de *conſiliis* eleganter dicunt, ut Livius VI. *cap.* XXIII. *patere, te* vinci *conſilio*.

2. Quae cum notiſſima ſint, interpretes tamen cum alii, tum ſacrarum litterarum, qui his litteris inſtructi tantam rem aggredi debuiſſent, noluerunt animo peragere, qui locum Divi Paulli Epiſt. ad Rom. *cap.* XII. comm. 19. miſere vexarunt. is ita habet. *Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ* ΔΟΤΕ ΤΟΠΟΝ ΤΗι ΟΡΓΗι. *γέγραπται γάρ· Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω.* quid *locum irae dare* aliud eſt, quam *cedere irae alicujus*, *tolerare & pati iratum quemdam* neque contra repugnare? ſive quod per Explanationem praemittitur *ne vos ipſi ulciſcimini*, *ne vindictam exercete*. Phraſin Graecam, ſignificatione *τοῦ cedere*, habes Luc. XIV. 9. Epheſ. IV. 27. Adpoſite Thucydid. I. *cap.* XXXVIII. *Καλὸν δ᾽ ἦν, εἰ καὶ ἡμαρτάνομεν, τοῖσδε μὲν* ΕΙΞΑΙ ΤΗι ΗΜΕΤΕΡΑ ΟΡΓΗι, *ἡμῖν δὲ αἰσχρὸν βιάσασθαι τὴν τούτων* ΜΕΤΡΙΟΤΗΤΑ. *Sed quamvis peccaſſemus, illi quidem glorioſum fuiſſet, irae noſtrae* ceſſiſſe; *nobis vero infame, eorum moderationi vim intuliſſe*. ibi Scholiaſtes non male: *ἐπαινετὸν ἂν ἐνδοῦναι ἡμῖν ὀργιζομένοις*. Seneca III. de Ira *cap.* XL. *Caſtigare vero iraſcentem, & ultro* obiraſci, *incitare eſt*. mox *cap.* XLI. potentioribus tantum permittit, *reſiſtere irae*. Auguſtin. IX. Confeſſ. *cap.* IX. quomodo ſe geſſerit Monica adverſus iracundum maritum: *Sed noverat haec* non reſiſtere irato *viro, non tantum facto, ſed ne verbo quidem. Jam vero refracto & quieto, cum opportunum videret, rationem facti ſui reddebat, ſi forte ille inconſideratius commotus fuerat*. & illa quidem *ceſſit irae*, ex praecepto Paullino. Zeno Veronenſ. Sermon. XCII. *Jacob per patientiam & benedictionem lucratus eſt fratrem*, dat iracundiae locum, *ſecurus ut redeat domum*.

EXCURSUS V.

CAP. XXXV. n. 4. QUAMOBREM DEFENSIONEM IN NOVO CONSILIO NON STATUI PARARE; SATISFACTIONEM EX NULLA CONSCIENTIA DE CULPA PROPONERE DECREVI. Hunc locum cum diu multumque agitaſſem, neque ab Interpretibus aut Codd. quidquam auxilii adeptus eſſem, vidi tandem, eum non tam ſcriptura, quam verborum ſenſu aliquanto implicatiorem eſſe: quem hic evolvere animus eſt. Primum omnium facillima obſervatu eſt *ἀντίθεσις*, & ſubintelligenda, ut verba jacent, adverſativa *Sed*: qua Ellipſi nihil apud Livium frequentius, & animadverſa etiam in Salluſtio ad *cap.* XVII. num. 7. & *cap.* XVIII. extr. Sed praeterea *non* poſuit, pro *non tam*: quaſi dixerit: *non tam defendam apud* Te *conſilium meum, quam excuſabo*: quod facere debeo, ne tu forte ignorans patrocinium meae Oreſtillae deneges, aut mea cauſſa non ſerves. Apud Amicum autem *excuſare* ſatis eſt, quod apud alienum aut luere, aut magna vi *defendere* debeas. De hoc hujus Particulae uſu di-

dicam ad Jug. *cap.* XIV. n. 22. *laetandum magis, frater, quam dolendum puto caſum tuum.* non *enim regnum*, ſed *fugam, exilium, egeſtatem & omnes, quae me premunt aerumnas cum anima ſimul amiſiſti*. h. e. *non tam* regnum, *quam* omnes aerumnas amiſiſti. Certe qui animam amittit, non amplius regnat, & vitae imperiique finis idem eſt; Sed in dolore ſupra caſum alicujus, non tam amiſſio regni luctus, quam liberatio ab omni genere aerumnarum gaudii argumentum eſt. Quod neque hoc loco negligendum eſt. Nam quae n. 3. ſequuntur habent ſpeciem *defenſionis* conſilii Catilinarii. Sed quia ad amicum directa ſunt, *defenſio* autem proprie contra adverſarium & apud judices paratur, *ſatisfactionem* potius et excuſationem nominare voluit, quae ad amicos & quoſvis alios locum habet. *Conſilium* igitur vocat propoſitum ſuum, ut ſupra de Conjuratione *cap.* XVII. n. 5. *Erant complures paullo occultius* conſilii *hujuſce participes nobiles*. adde *cap.* XVIII. num. 5. Jug. *cap.* LXVI. de conjuratione Vaccenſium: *iquis acta* conſiliumque *ignorantibus tumultus ipſe & res novae ſatis placebant*. Livius II. *cap.* IV. de propoſito reducendi Tarquinii: *eos quoque in ſocietatem* conſilii *avunculi adſumunt*. & de hac ipſa Catilinae conjuratione Cic. pro Sulla *cap.* XX. *an in tantis rebus, tam* novis conſiliis, *tam periculoſis, tam turbulentis hominem familiariſſimum dimittendum arbitraretur*. Quae loca cum prae oculis haberet I. Waſſe, miror eum cum Caſtalionco, Criſpino & hujus farinae hominibus aliis potuiſſe dicere: *conſilium novum hoc loco denotat judicium novum*; quo ipſo omnis ſenſus verborum invertitur. & quid aliud eſt flexus ſibi diſponere, quos cum magna moleſtia relegas, ſi hoc non eſt. Ita nec hoc intelligis, neque in ceteris proficies. Nam quo modo aptetur *ſatisfactio*, qua ratione de *fide* Catuli praefatus ſit, cur *quamobrem* poſuerit, qua de cauſſa mox ipſe ſeſe purget, ex iſta interpretatione nunquam videbis, quae nunc ſatis certa ſunt. *Satisfactionem* itaque vocat excuſationem, qua ſatisfiat amico pro invidia facti, & cauſſis, quae amicitiam ſolvere poſſent, quaque is confirmetur in amore contra calumnias aliorum. *Satisfacimus* enim, ubi fatemur rem, quae aliis pro crimine traducitur, eam vero purgamus: quam notionem dudum in lepidiſſimo illo Martialis XII. Epigr. LXXX.

Nil in te ſcripſi, Bithynice: credere non vis
Et jurare jubes, malo ſatisfacere.

agnovit Caſaubonus ad Sueton. Claud. *c.* XXXXVIII. & quamquam de eo loco aliter ſentiri poſſet, habet tamen Cicero VII. ep. XIII. n. 3. de excuſatione ſui ſilentii: *Neque alia ulla cauſſa fuit intermiſſionis litterarum, niſi, quod ubi eſſes, plane neſciebam. Hic tu me etiam inſimulas, nec* ſatisfactionem *meam accipis*. adde Turneb. XVIII. Adverſ. *cap.* XXV.

EXCURSUS VI.

CAP. XLVIII. 1. VOLTURCIUS INTERROGATUS —— QUID, AUT QUA DE CAUSSA CONSILII HABUISSET. Adnotat Gruterus: Numquam credam ita tortuoſe locutum Salluſtium, haud me tamen expediunt libri. Haec ille & haeſitarunt aliquot librarii. Rem. 1. *quid* eſſet, *aut qua de cauſſa conſilii habuiſſet*; Incert. 2. *quid, aut qua de cauſſa* iviſſet, *conſilii habuiſſet*; Eccard. & Franc. *quid, a. q. d. c.* conſilium *habuiſſet*; Acad. *quid aut de cauſſa conſilii habuiſſet*; Guelf. 9. *de qua cauſſa, aut quid conſilii habuiſſet*; & ita voluit Incert. 1. *quid conſilii, aut qua de cauſſa abiiſſet*. Sentiebant illi, hoc ordine ſenſum eſſe in proclivi; Sed cogitare ſecum noluerunt, hunc ordinem ſaepiſſime inverti. Potuiſſet etiam Criſpus ſupra *c.* XXVII. n. 1. *dimiſit praeterea alium alio*, ubi quemque *opportunum credebat*. Sed maluit *quem ubique*. Potuiſſet *c.* XX. n. 11. *illos* binas domos, *aut amplius continuare*; ſed maluit: *binas* aut amplius *domos*. Nec cogitarunt, quod tamen eſt frequentiſſimum, ubi unum verbum (*conſilii habuiſſet*) ad plures quaeſtiones refertur, alteri non opus eſſe ut ita reſpondeat, ac alteri: ſicuti Liv. II. *c.* XXI. *ut nec qui conſules, nec* quid *quoque anno actum ſit* digerere *poſſis*. Idem XXXIII. *c.* XXXIV. *Cum quaereret*, qui, *&* unde, *&* quo *tenderent curſum?* vide & Noſtr. ſupra *c.* V. extr. Adderem denique non cogitaſſe de Idiotiſmo Latinorum, qui *quid* & *qua de cauſſa* junguntur, ut Terent. Phorm. A. IV. Sc. I. *v.* I. Quid? qua *profectus* cauſſa *hinc es Lemnum, Chremes?* niſi iſta obſervatio paullum diverſa eſſet.

2. Sed nihil arduum, nihil tortuoſum ſubeſt, ſi exponas: *Quod* conſilii, *aut qua de cauſſa* id (*quodcumque*) *conſilii habuiſſet*. Nimirum in *quid*, a quo ſuſpenſa eſt ſententia, latet *id*, quaſi foret *Quod id*: adeoque inde adſumendum eſſe, jam ſupra monuimus. ut *cap.* XXI. nu. 1. *quid*, ubique *opis aut ſpei haberent*. i. & ubi *id* (quodcumque) opis haberent. *c.* XXIII. n. 4. *quae*, quoque modo *audierat*. i. & quomodo *ea* (quaecumque) audierat. Vide ibi plura. Cic. I. Offic. *cap.* XLI. *In quibus videndum eſt, non modo* quid quiſque *loquatur, ſed etiam* quid quiſque *ſentiat, atque etiam* qua de cauſſa quiſque *ſentiat*. ubi temere intrudunt *quid*. intellige *qua de cauſſa* id (quodcumque) *quiſque* ſentiat. Caeſar I. Gall. *cap.* XLIII. *docebat etiam, quam veteres quamque juſtae cauſſae neceſſitudinis ipſis cum Aeduis intercederent*: quae *Senatus conſulta*, quoties, quam*que honorifica in eos facta eſſent*. Virg. III. Eclog. *v.* 72.

O quoties, *&* quae *nobis Galatea locuta eſt*.

Celſus II. Praef. extr. *Ideo utile eſt ſcire unumquem*

quemque, quid, & quando *maxime caveat*. Seneca II. de Clem. c.1. *exigebat a te, ſcriberes, in* quos, & ex qua cauſſa *animadverti velles*. Capitolin. Macrino *cap.* I. *Quaſi ſciendum ſit, quoties proceſſerit, & quando veſtem mutaverit,* & quos, quando *promoverit*.

3. Jam etſi in his Verbum ſemper ita comparatum eſt, ut apte utrique particulae, aut nomini adhaereat: quod in Salluſtii loco, ubi *conſilii habuiſſet* aptatur voculis *qua de cauſſa*, non aeque procedit; tamen id non praeter morem fieri ex num. I. conſtat; & permittendum eſt proprietatis ſtudioſo, ut ſenſus magis connexionem, quam verborum quaeſiviſſe videatur. Sed hunc externum etiam habitum cum Glareano & Valla ita juvabis, ut ordinem putes *quid conſilii, aut qua de cauſſa habuiſſet*. Sunt ſane plurima in optimis ſcriptoribus, quae quando ad normam plana redduntur hujuſmodi difficultates pariunt: quas ne quidem ſentiunt, qui ſine tali conſilio legunt. Ea autem omnia emendare velle aut pro corruptis habere, eſt hominum latinarum litterarum rudium atque expertium.

Excursus VII.

CAP. LII. nu. 13. FALSA, CREDO, EXISTUMANS, QUAE DE INFERIS MEMORANTUR. De Caeſare facile id credere potuit, qui ſemper humilia omnia de diis ſenſit. Sed omnes etiam prudentiores portenta illa, & immania figmenta falſa habuerunt. Non modo Juvenal. Sat. II. *v.* 149.

> *Eſſe aliquos manes & ſubterranea regna,*
> *Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras,*
> *Atque una tranſire vadum tot millia cymba,*
> Nec pueri credunt, *niſi qui nondum aere lavantur.*

Verum etiam Cicero pro Cluentio: *Quid illi tandem mali mors attulit? niſi forte* ineptiis *ac* fabulis *ducimur, ut exiſtimemus, illum apud inferos impiorum ſupplicia perferre.* & ſic Idem I. Tuſc. Qu. c. v. alibi. Plato τὰ περὶ τοῦ ᾅδου vocat μῦθους I. de Rep. & Phaedro in fin. Quod nec in illo mirum, ſi, quod tradit Lactant. II. *cap.* IV. ipſos Deos nihil eſſe docuit. Aſt male intellecta, aut in pravum detorta ejus verba videatur: adeo iſta Lactantianiſmum ſapiunt. Pythagoras, qui de immortalitate animae multa perſpexit, Stygem inferaſque tenebras, ut materiem vatum rejecit. Sic enim inquit apud Ovid. XV. Metam. *v.* 153.

> *O genus attonitum gelidae formidine mortis,*
> *Quid Styga, quid tenebras, quid* nomina vana *timetis,*
> *Materiem vatum, falſique piacula mundi?*

Epicuraeis autem maxime proprium quin & neceſſarium erat, negare inferos. Lucretium III. & Senec. Ep. XXIV. *Non ſum tam ineptus, ut Epicuraeam cantilenam hoc loco perſequar, & dicam, vanos eſſe inferorum metus, nec Ixionem rota volvi, nec ſaxum humero Siſyphi trudi in adverſum, nec ullius viſcera renaſci poſſe quotidie & carpi. Nemo tam puer eſt, ut Cerberum timeat, & tenebras, & larvalem habitum nudis oſſibus cohaerentem.* adde Lactant. VII. *cap.* VII. Gaſſend. Phil. Ep. p. 572. 573. Id certum eſt, metum hominum, & ingenia Poetarum auctores fuiſſe tam incredibilium rerum, quas olim circumferebant: & ſi inſpexeris Homerum Odyſſ. v. Virg. A. Aen. VI. Apollodorum III. Ovid. Metam. IV. Statium Papin. Theb. IV. verum eſſe ſenties. quamquam Tertullian. Apolog. c. XLVII. id etiam, ut mos eſt, Philoſophis adſcripſerit.

2. Sed omnes illos, qui inferos ita negant, alibi ſatis confidenter legas de illis diſſerentes. Credebant nempe ſtatum quemdam defunctorum malorum, diverſum a ſtatu bonorum, vide Cic. I. de Leg. de Amicit. c. III. IV. pro S. Roſc. Amer. & junge illi Minuc. Fel. *cap.* XI. aut *inferos* dicebant *mortuos*: ut contra *ſuperos* nominabant *viventes*. Quemadmodum & ſacrae litterae *infernum* aliquoties dicunt, pro *ſepulchro* & loco demortuorum. Hinc & *ſilentes, taciti*, aliaque nomina illis, qui ad inferos deſcenderunt, aptari ſolent: quae propria ſunt illis, quos vita reliquit. Qui multa credidere, colorem tamen & figmenta Poetarum (Lactant. I. *cap.* XI.) non crediderunt. Et quando Plato, aut aliquis alius, quem aliunde conſtet immortalitatem animae agnoviſſe, alibi etiam aperte veritatem inferorum adſtrinxiſſe, inferos negant, non de re ſed de illis figmentis intelligendum eſſe, apparet, uti apud Cic. II. de Nat. D. Senec. ad Marc. c. XIX. & Ep. XXIV. Alioquin & poenas, & gradus poenarum apud inferos pro malis, ut pro bonis aeternam quamdam felicitatem, multi docuerunt: ſed egregius inprimis locus eſt apud Apulejum Allocutione ad Aſclepium p. 93. 94. quem lege. Empiricus autem de inferis, ſicuti de diis, *communem eſſe notionem*, aut, ut Senec. Ep. CXVII. ſcribit, *communem perſuaſionem* docuit. Multi tamen Philoſophorum bona fide iſta pro falſis habuerunt; aut cum immortalitatem animae docerent, vita ſua & vitiis effecerunt, ut pro fabulis, quid[illegible] cerent, habere viderentur. Euſeb. I. Praepar. Ev. c. 9. IV. Poetis etiam parum ſemper fidei fuit: ſed qui eorum involucris in argumentum abutu[illegible]r ad omnem rem negandam, non an[illegible]ertunt, *non eſſe Poeticum ſic fingere, u[illegible]um mentiare, ſed ut ea quae geſta ſunt, figura & quaſi velamine aliquo verſicolore praetexas*, quae proba eſt obſervatio

Lactantii Epit. Inſtit. *c.* XI. Salluſtii autem mentem in hoc negotio perſpicias ex II. de Rep. Ord. *cap.* ult. ſi iſta Salluſtius ſcripſit.

EXCURSUS VIII.

CAP. LVI. n. 5. INTEREA SERVITIA REPUDIABAT, CUJUS INITIO MAGNAE AD EUM COPIAE CONCURREBANT. Locus ſingularem latinitatis rationem praeſerens non potuit ab librariis ſalvus ſervari. MS. Francii : *quorum in initio* ; Incert. 1. Guelf. 6. & a manu correctrice Fabric. 1. *ſervitia repudiabat* , quorum *initio* cet. Vinar. 2. *quorum ab initio* ; Baſil. 2. *quod in initio* ; Guelf. 3. a prima manu , *cui initio* . Sed Eccardianus, Baſil. 3. Guelf. 9. & 10. *cujus rei initio*. Male omnes : & dudum Priſcianus XVIII. p. 1099. hoc Salluſtii exemplo docuit , diverſos numeros conſtrui, atque illud *cujus* , hoc quidem loco , ad rem referri, non ad verba : etſi ipſemet interpretetur *cujus rei ſervitiorum*. Sed hanc conſtructionem curatius paullo conſiderare, non abs re exiſtimamus.

2. Igitur *Pronominibus* hoc maxime accidere ſolet, ut ſaepe contra & Genera, & Numeros, & Caſus alios gerant , quam vulgaris loquendi modus , & canones recepti poſtulant. Vidimus *cap.* XVIII. num. 1. *Antea* conjuravere *pauci* : *de* qua, *quam veriſſime potero*, *dicam* . ubi hodie *de quo* potius ſcriberent . Item *cap.* XXXIV. nu. 2. *ſe in exſilium proficiſci* , *non* quo *ſibi conſcius eſſet*. nos vix aliter, quam *quod*. Sic Jug. *cap.* C. nu. 4. *non tam diffidentia futuri* , quae *imperaſſet* neque hoc loco aliud permittunt, quam *quod*. Supra vero , ut de Numero ſolum dicamus, *cap.* XVI. nu. 1. *Juventutem* & *ex illis* conſtruit : *cap.* XXXIV. num. 1. *Senatum populumque R.* & *ab eo*. Jug. *cap.* XIV. nu. 6. *familiam* & *quorum*. & talia quidem paſſim, ut iis locis alibique notamus, in quibus ratio eſt paullo manifeſtior.

3. Sed Quando *ſervitia* , *cujus* , aliaque ad hanc formam conſtruunt , tribus potiſſimum viis rationem erues. *Primum* aliud plane Nomen adſumendo , quod Numerum ſuſtentet , neque tamen poſito Nomini contrarium. Eam viam monſtrat Lamprid. in Severo *cap.* XLV. *ut ab* eunuchis *omnia venderentur* , quod genus *hominum omnia ſecreta in aula noſſe cup*[illegible] , *ut ſoli aliquid ſcire videantur*. & Livi[illegible] *Elephantis* , quo auxilio *Romani* [illegible] *uſi ſunt*. junge [illegible] C. [illegible] *cap.* [illegible] ne[illegible] Catilin[illegible] , *q*[illegible] con[illegible] xilio , [illegible] , ut [illegible] tur [illegible] Syl[illegible] cunt , cujus quae[illegible] hue pertinent . Confer notam ad Jug. *cap.* XXXVIII. nu. 6. *Deinde* ſaepe proximum eſt aliud Nomen, quod Numerum ſuperiori non reſpondentem tuetur . Livius XXXVIII. *Uti quae* ſervitia *tyranni liberaſſent* , ea *ingens* multitudo *erat* , *ante diem certum abirent* . ibi ab Nomine *multitudo* pendet Pronomen, ut apud Noſtrum Cat. *c.* VII. nu. 6. eas *divitias* , eam *bonam famam*, & *cap.* LV. nu. 3. *Eſt* locus *in carcere* , quod *Tullianum appellatur*.

4. *Tertius* denique modus eſt , quando poſitum jam Nomen alio numero exauditur, quem in hoc Salluſtii loco ceteris praeferendum eſſe, ipſa res docet . Terent. Eunuch. A. 1. Sc. II. Eunuchum *dixti velle te* , *quia ſolae* his *utuntur reginae*. *his* , nempe *Eunuchis* ; etiamſi Donatus ibi maluerit, ad primum modum , *his deliciis* intelligere. Idem Act. II. Sc. 1. *Adeone* homines *immutarier ex amore* , *ut non cognoſcas* eumdem *eſſe* . Livius XLII. *cap.* VIII. *Bonaque ut iis* , *quidquid* ejus *recuperari poſſit* , *reddantur curare*. Ovid. II. Am. Eleg. XIII. v. 17.

> *Saepe tibi ſedit certis operata* diebus ,
> Qua *cingit lauros Gallica turma tuos*.

iſtud *qua*, ut ſuperius *ejus* , conſuetudo fere ex hoc cenſu exemit : nihil tamen vetat, quo minus *Ejus rei* , *bonorum*, & *qua die* ex *diebus intelligamus*. Sueton. Caeſ. *c.* XXII. *Socero igitur generoque ſuffragantibus*, *ex omni provinciarum copia* Gallias *potiſſimum elegit*, cujus *emolumento & opportunitate idonea ſit materia triumphorum*. Sic vulgo editur; viri tamen docti locum pro corrupto habent, & forſitan haud injuria. Aſt aperte firmat , qui non contentus ſaeculi ſui eloquentia , optimum quemque aemulabatur, Plin. Paneg. *cap.* XI. *Num hos proximos divinitate parentum deſides ac ſuperbos potius* , *quam illos veteres & antiquos aemularis* , *qui hoc ipſum imperium peperere*, *quod modo* hoſtes *invaſerant* , *contemſerantque* ? cujus *pulſi fugatique non aliud magis habebatur indicium* , *quam* [illegible] *triumpharetur*. Laborant ibi Livineju[illegible] & [illegible]us. Salluſtii locum conſidera, & [illegible] , [illegible]iptorum & impreſſorum lectione [illegible] edendum . Intellige autem *cu*[illegible] , [illegible] hic *cujus ſervitii* : quae utra[illegible] [illegible]mero ſingulari , plures denotant. quem[illegible]uum apud Plaut. Curc. A. II. Sc. II. v. 21. *I*[illegible] *nunc* ſervitium *eſt* , recte Lambinus interpretatur, ita nunc *ſervi* ſunt. Cic. v. Verr. c. [illegible]v. *& tamen coeptum eſſe in Sicilia moveri ali*[illegible] ſervitium *ſuſpicor*. & ſic Idem alibi. [illegible] *ſervitii* ſupplere poſſimus , [illegible] *cujus rei* intelligere, au[illegible] adſciſcere.

576373

Digitized by Google

Digitized by Google